ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IV
KNJIGA 34

REDAKTOR
SVETISLAV MILADINOVIĆ, ppukovnik u penziji

Odgovorni urednik
Miloš Krstić, peš. pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IV
KNJIGA 34

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE

BEOGRAD
1974.

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1945. GODINE

— mart - maj —

I

DOKUMENTA
JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

IZVJEŠTAJ ŠTABA 23. DIVIZIJE OD 1. MARTA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA NA SEKTORU GRADAČAC — GRAČANICA[1]

K1[2]
O. BROJ 130
1. marta 1945. god.

PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ
OD 15. DO 28. II-1945. G.

B1-O

15-II-1945. GOD:

Na dan 15. februara tek. godine, obostrana situacija je ovako izgledala: Na prostoriji Posavine, Gračanice i Trebave, pored korpusa srbijanskih četnika, Kalabića, Račića, Keserovića, Južnomoravskog i Valjevskog korpusa,[3] nalazile su se brigade domaćih čet-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), reg. br. 8—2, k. 1069.

[2] Jedinice 23. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:
Štab 23. NOU divizije — K1,
Štab 7. NOU brigade — K2,
Štab 9. NOU brigade — K3,
Štab 14. NOU brigade — K4 i
Štab 2. artiljerijske brigade — K5.

[3] Odnosi se na ostatke četničke Gorske garde, čiji je komandant bio Nikola Kalabić (zarobili ga 1945. organi narodne vlasti), i na ostatke četničkih grupa korpusa: Cersko-majevičke, pod komandom potpukovnika Dragoslava Račića (poginuo 1946. u borbi protiv organa narodne vlasti), Rasinsko-topličke, pod komandom pukovnika Dragutina Keserovića (godine 1945. zarobljen od organa narodne vlasti i osuđen na smrt streljanjem) i Južnomoravske. Na pomenutoj prostoriji nalazile su se

nika: Kostajnička pod komandom Nedića Miloša, II brigada pod komandom Petra Stankovića, Kožuhska brigada — Milana Marića,[4] Toliska brigada — Nikole Milakovića, Posavska brigada — Pavla Gajića, Gornjožabarska — Todora Boškova, kao i 7 posavska — Luke Mikića,[5] a pored njih je na ovoj teritoriji bilo i Z. kadra, dok su u okolini i samom Sokolu se nalazili samo ustaše sa nešto Zelenog kadra[6] dotle su u Gračanici bili ustaše i zelenokadrovci zajedno sa oko 1000 Nemaca.[7] Protivnik je bio dobro naoružan i snabdeven municijom. Ukupna njegova brojna jačina cenila se na oko 12.000 stalnih pod oružjem, ne računajući tu one koji su se povremeno pridruživali, a pri nailasku

---

i ostale četničke jedinice koje su se povukle iz Srbije, tj. Mlavsko-smederevska, Posavsko-kolubarska i Šumadijska grupa korpusa, kao i korpusi: Avalski, Deligradski, 1. kosovski, Timočki, Valjevski i još neki. Međutim, za vrijeme povlačenja, decembar 1944 — januar 1945, kao i u borbama, kasnije, ove četničke jedinice su pretrpjele velike gubitke (vidi dok. br. 17, knj. 31, dok. br. 146; knj. 32, dok. br. 5, 15, 20, 88, 108 i 176; knj. 33, dok. br. 28 i 83), pa je usljed toga dolazilo do izvjesnih promjena u njihovom sastavu, tako da neki nazivi pomenutih jedinica možda i ne odgovaraju. Pored toga, četnička Vrhovna komanda Jugoslovenske vojske u otadžbini (dalje: JVUO), naređenjem br. 293 od 11. marta 1945, preformirala je grupe četničkih korpusa u korpuse (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 11, objašnjenje br. 3).

[4] Prema dnevniku 2. grupe Majevičkog četničkog korpusa za 1945 (vidi AVII, reg. br. 28/5, k. 212 — BH—V—11574) on je 29. aprila 1945. zarobljen kao komandant 1. majevičke brigade (bivše leteće) u s. Priboju, i od vojnog suda Vojne oblasti 3. korpusa JA osuđen na smrt strijeljanjem (kazna izvršena). Prema tome, svakako je riječ o drugoj osobi, možda o Marinku Mitroviću (vidi AVII, reg. br. 6 —9, k. 342).

[5] Riječ je o brigadama Trebavskog četničkog korpusa. Ovaj je u svom sastavu imao 1, 2, 3. i 4. trebavsku i 5, 6. i 7. posavsku brigadu (vidi dok. br. 118, 160 i 162; AVII, reg. br. S-V-6637 i 6637/2; VK-V-506/6; BH-V-13004/1, 13002 i 13028: obavještenje 2. trebavske brigade od 16. januara; izvještaj Isturenog dijela Trebavskog četničkog korpusa od 9. marta, dopise 5. posavske brigade od 12. januara i 23. februara i pregled brojnog stanja i naoružanja 6. posavske brigade od 11. marta 1945).

[6] Na pomenutoj prostoriji tada su se nalazile ustaško-domobranske jedinice 12. hrvatske divizije, čije je sjedište bilo u Brčkom. U sastavu te divizije bili su 12. ustaški djelatni zdrug, sa stožerom u Brčkom, i 3. gorski zdrug (»bosanski planinci«), sa stožerom u Gračanici. Bliže o lokaciji bojni pomenutih zdrugova vidi knj. 31, dok. br. 161; knj. 32, dok. br. 15 i 155; knj. 33, dok. br. 28 i 143.

[7] i [17] Riječ je o ojačanom 724. puku njemačke 104. lovačke divizije, koji je, od 9. do 16. februara 1945, napadao od Gračanice preko s. Miričine ka Tuzli. On se, po naređenju njemačke komande, 19/20. februara povukao u Doboj (vidi knj. 33, dok. br. 64, 88 i 129).

naših jedinica se krili oko svojih kuća. Posle neuspelog pokušaja da oslobodi komunikaciju Gračanica — Tuzla, protivnik je nastojao da posednutu prostoriju svim silama brani. Prema neprijatelju u ovako iznetom rasporedu stajale su naše jedinice.

K3 na prostoriji: Vučkovac — Kerep — Biberovo Polje — između D. Međeđe i Buka — istočna ivica s. Trnovaca — k. 555, orijentisano prema sev. i severozapadu, sa zadatkom kontrolisanja i obezbeđenja pravaca od Brčkog, iz Posavine, iz Gradačca i sa Trebave.

K2 na prostoriji sev. ist. od Sokola sa orijentacijom prema istom, a na mestima: Sladna — k. 462[8] — Murati — Brnjičani.

K4 na prostoriji Seone — D. Moranjaca i Šahmera, orijentisano prema Gračanici.

Na prostoriji Bijele nalazio se BB[9] a levo od nas i zapadno od Gnojnice nalazilo se D2,[10] držeći komunikaciju prema Gračanici.

K3 borbom, u kojoj su se smenjivali napadi sa protivnikovim protivnapadima, uspelo je da pomakne borbenu liniju od k. 280 i istočne ivice Biberovog Polja, na visinu D. Međeđe — zapadne ivice Džakula i k. 533, Monja.[11]

Protivnik je u ovoj borbi imao 26 ubijenih i 40 ranjenih, većinom od bacača.

Naši su gubici 6 poginulih i 12 ranjenih.

---

[8] U ovom izvještaju su trig. 462, 280, 404, 459, 694 prikazani kao kote.

[9] Beogradski bataljon narodne odbrane (vidi dok. br. 7).

[10] Konspirativan naziv 20. brigade 45. NOU divizije (vidi dok. br. 3).

[11], [20] i [25] Borba je vođena protiv Južnomoravskog, Valjevskog i Timočkog četničkog korpusa. Ove četničke jedinice su u borbama od 14. do 16. februara bile potisnute iz s. Kerepa, s. Biberovog Polja i s. Međeđe. Nakon ovog neuspjeha, četnici su 18. februara, u 20 časova, preduzeli napad s ciljem da povrate izgubljena mjesta, i to: Južnomoravski četnički korpus (Jablanička, Južnomoravska, Kozjačka i Vlasinska brigada) ka s. Džakulama, Timočki četnički korpus, kao lijeva kolona, preko Buka, na s. Biberovo Polje, Valjevski četnički korpus, kao desna kolona, preko Monja (k. 533), ka Vranjevcu (trig. 459). Pomenute četničke jedinice su na tom prostoru ostale do pada Gračanice, a potom se Južnomoravski korpus povukao u s. Brđane radi obezbjeđenja četničkih bolnica koje su tada bile u s. Grapskoj i s. Osječanima. Međutim, 26. februara partizani su zauzeli s. Brđane i prisilili četnike da se jednim dijelom prebace u srednju Bosnu (vidi dok. br. 17; AVII, reg. br. 9/4, k. 100: relaciju Štaba Južnomoravske četničke grupe korpusa od 4. aprila 1945).

K2 je vodilo borbu sa ciljem ovlađivanja Čekanićima — Bukvom, k. 505 — k. 404. Usled protivudara protivnika sa pravca G. Moranjci, nije uspelo zauzeti ovo selo, jer ga je protivnik bio ranije dobro utvrdio i organizovao za odbranu, ali su njegovi delovi uspeli uzeti k. 505 i k. 404, no usled jakog protivničkog protivudara i protivpritiska, k. 505 je morala biti napuštena i neposredno istočno od iste naši su se delovi utvrdili.

Protivnik je imao 20 ubijenih i 36 ranjenih, među kojima je i 1 nemački major, kao i 2 zarobljena.

Mi smo imali 7 poginulih i 31 ranjenog.

Ukupan rezultat borbe:

Protivnik je imao 48 ubijenih, 76 ranjenih i 2 zarobljena.

Mi smo imali: 13 poginulih i 43 ranjena.

16-II-1945.G.

K3, svojim prisustvom na prostoriji od juče, kontroliše važnu raskrsnicu, i pretstavlja stalnu pretnju obuhvata protivničkog levog krila, a u stvari ono sa svojim prikupljenim delovima je pretstavljalo divizisku rezervu.

K2 je, vršeći stalan i snažan pritisak, potislo protivnika iz sela Vranovića, Guljama, Hrvata, Nasića i Alibegovića, dok se u tvrđavi Sokola držao još opkoljeni protivnik.

K4 je vršilo stalan pritisak takođe na protivnika ispred sebe i uspelo da ga potisne iz sela: G. Moranjaca, Orahovica i Lohinja.

U ovim borbama protivnik je imao: 3 ubijena i 6 ranjenih.

Mi smo imali 2 ranjena i 1 ranjen zarobljen.

Zaplenjen je 1 konj i izvesna količina odećne i obućne spreme.

Doznalo se da je protivnik iz bolnice zapadno od Gračanice evakuisao svojih 300 ranjenika, koje je imao u borbama sa našim jedinicama zadnjih dana.

Ostale jedinice i ustanove na mestima od prethodnih dana. (Štab u D. Srebrniku, L. K1[12] u Gor. Srebrniku, I. K1[13] takođe u ovom zadnjem).

Vreme promenljivo.

---

[12] i [13] Odnosi se na sanitet (jedinice i ustanove) i intendanturu 23. NOU divizije.

17-II-1945.G.

K3 na prostoriji od juče, no s tim što je jednim manjim delom podišlo k. 621, a drugim takođe manjim delom preuzelo od K2 k. 633.

K2 u toku protekle noći vršilo je blokadu opkoljene tvrđave Sokola, a svoju 1/4 uputilo u nasilno izviđanje pravcem Malešići. Ali usled jakog protivpritiska jakih protivničkih snaga, ovaj se deo morao povlačiti vodeći stalno borbu sa Nemcima i ustašama jačine do 3.000 vojnika, koji su sem toga i sa pravca Gračanice nastojavali da deblokiraju opkoljene, u čemu su uspeli.[14]

Protivnik je imao 15 ubijenih i 43 ranjenih.

Mi smo imali 2 poginula i 5 ranjenih.

Komandant K1 i sve ostale ustanove na mestima od proteklih dana.

Vreme sunčano.

18-II-1945.G.

K3 — Jednim svojim manjim delom, u sadejstvu sa BB, proteralo je četnike sa prostorije D. Hrgovi — Cerik, gde su bili tokom prethodne noći prodrli.

Protivnik je imao 3 ubijena i 6 ranjenih.

K2 u borbama sa napadajućim protivnikom po položajima severoistočno od Sokola.

Ubilo je 26, a ranilo 60 protivnika, a imalo poginulog jednog i 20 ranjenih.

K4 je noću 17/18 izvršilo napad na deo protivničkog položaja: k. 415—451—446 — Durač — k. 298, i posle tri uzastopna juriša, bilo osvojilo protivničke pretstražne položaje, ali usled koncentrične vatre protivnika, u 5.30, moralo se povući na svoje polazne položaje.[15]

Protivnički gubici su ostali nepoznati, a mi smo imali 15 poginulih i 43 ranjena.

Ostalo na mestima od prethodnog dana.

Vreme promenljivo.

---

[14] i [15] O borbama na sektoru Gradačac — Gračanica vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 100—105 (izveštaje Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 17. do 22. februara 1945.

19-II-1945.G.

Protivnik na sektoru Gračanice, pojačan sa oko 1000 nemačkih vojnika iz 181[16] i 104[17] nemačke divizije, držao je položaje: Straževac, Vis, Muderizovo Brdo,[18] Motku i Drapniće.

K3 na liniji Vučkovac — Kerep — Prnjavor — Vranjevac, k. 459 — k. 373.

K2 držalo je liniju: Bandra — Stražba — Bukva, k. 505 — Borike — k. 504 — Debelo Brdo, k. 484.

K4 na liniji k. 399 — k. 327 — k. 345.

Prema zapovesti K1 O. Broj 114 od 18. II 1945. god.[19] protivnik je imao biti izviđan, naši delovi su imali da se na dostignutoj visini ukopavaju, svoje radove maskiraju, i položaje na taj način što bolje organizuju za što uporniju odbranu.

Međutim je protivnik sa pravca D. Žabara izvršio prepad tokom noći 18/19 na D. Hrgove, Cerik i Vučkovac, tako da je svojom masovnom akcijom uspeo da odbaci naše delove na zapad od komunikacije Srnice — Kerep, ali posle angažovanja pojačanja i posle uporne borbe protivnik, razbijen, otstupio je u dva pravca, ka Porebricama i ka Gradačcu.

Istog dana delovi iste jedinice u cilju popravke fronta vršili su napad na k. 555, ali pošto je ova bila dobro za odbranu organizovana i dobro branjena, nije mogla biti osvojena. Protivnik je sa svoje strane preduzeo napad na k. 540 i k. 533, ali bezuspešno.[20]

Protivnik je imao 28 ubijenih i 47 ranjenih.

Mi smo imali 3 poginula i 6 ranjenih, kao i 45 nestalih, za koje nije moglo biti utvrđeno da li su zarobljeni ili su izginuli.

Svi ostali delovi na mestima od prethodnog dana, a komandant sa komesarom u Ibrićima.

Vreme oblačno.

20-II-1945.G.

I ovog dana su četnici tvrdoglavo napadali na delove K3 severno od Vučkovca, ali bezuspešno, pri čemu su imali:

---

[16] Podatak o vojnicima njemačke 181. pješadijske divizije nije tačan. Ta divizija tada je bila na sektoru Goražde — Višegrad (vidi knj. 33, dok. br. 86 i 155, objašnjenje 6 i 8).

[18] i [31] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[19] i [26] Vidi AVII, reg. br. 15—7 i 17—8, k. 1074.

Ubijenih 31, a ranjenih 35, dok smo mi imali poginulih 4, a ranjenih 10.

Ostalo bez promene.

Vreme promenljivo, retka kiša sa susnežicom.

21-II-1945.G.

Bez promene.

22-II-1945.G.

K1 izdao je zapovest O. Broj 132, kojom je naređena priprema za napad 24 na Sokol i Gračanicu.[21]

23-II-1945.G.

Priprema po zapovesti od prethodnog dana.

24-II-1945.G.

K3 shodno zapovesti ostalo je na dotadašnjoj prostoriji u sastavu iščekivanja i obezbeđenja bokova i zaleđa druga dva dela.

K2 je napadalo pravcem Sokol i pošto je protivnik jednim se manjim delom zatvorio u tvrđavu Sokol, to je ova blokirana manjim delom snaga, a ostali delovi su produžili pravcem Malešića, sa ciljem da preseku otstupnicu protivničkim snagama od Gračanice.

K4 je tačno u 10 časova izbilo na polazni položaj: k. 393 — k. 452 — k. 373 — k. 356, i već u 10 časova je protivnik počeo napuštati Gračanicu, jer je u napadu sa južne i istočne strane sadejstvovala i D2. Protivnik je na liniji k. 332 — Lendići — Đurići pokušao još jedanput da pruži ozbiljan otpor, ali je bio odbačen, i progonjen sve do 18 časova.[22]

Napad se razvijao u svemu prema operativnoj zapovesti, ciljevi su bili u potpunosti dostignuti, tako da je

K2 bilo na liniji: 497 — 622 — 663 kota, sa zadatkom obezbeđenja prema Skipovcu — Zelinja.

K4 na liniji 694 — Heljdevište — k. 485, sa orijentacijom prema Lipovici.[23]

---

[21] Vidi knj. 33, dok. br. 129.

[22] i [24] Opširnije o borbama za oslobođenje Gračanice i Sokola vidi knj. 33, dok. br. 143; tom V, knj. 38, dok. br. 110.

[23] Pogrešno; treba: Lukavici.

U ovoj borbi protivnik je imao:

Ubijenih 37 (nađeni na licu mesta) i 90, po umerenoj proceni, ranjenih.

Mi smo imali 10 poginulih i 30 ranjenih.

Ostalo na mestima od prethodnog dana.

25-II-1945.G.

Operativna zapovest O. Broj 133 od 24. nalagala je smicanje delova K3 donekle u levo a delova K2 i K1 u desno.

K3 je uz kraće puškaranje proteralo protivnika i poselo zapadno od k. 257 — Buk — k. 319 — k. 431 — k. 497 — sev. od Alića.

K2 rokiralo se u desno na prostoriju Marići — Oglavak — Alići — Okići i drži položaje na tom sektoru.

K4 takođe pomerilo svoje delove u desno, i postavilo se na liniju Vis, k. 694 — Heljdevište — Stijene.

Opkoljeni protivnik u tvrđavi Sokola, na poziv K2, predao se:

Bilo je 3 ubijena ustaša, 30 zarobljenih, zaplenjene 33 puške, 1 bacač 81 mm, 1 mitraljez »švarcloze«, 1 »Brno«, 10 mina za bacač, 7.500 puščanih metaka, 1 pištolj, nešto materijala za vezu i manja količina odećne i obućne spreme, kao i malo brašna i žita. Mi smo imali 1 poginulog.[24]

Komandant u Gračanici, K1 u D. Srebrniku.

Vreme sunčano.

26-II-1945.G.

K2, K3 i K4 na mestima od prethodnog dana, s tim što je K4 izvesnim svojim delovima izbilo na desnu obalu rečice Lukavice, od Kojića i Brđana do Bijelog Potoka.

K1 izvršilo pokret od D. Srebrnika do Gračanice, L. K1 takođe, I. K1 se smestilo u selu Lohinju.

Vreme promenljivo.

27-II-1945.G.

K2 jednim svojim delom (1/4), čisteći teren sa linije Sehratlije — Makva, potiskivala je četnike sve do Topalovića, ali je tu usled jakog otpora zaustavlje-

na, pa je zatim napadnuta sa istoka, severa i zapada od jakih četničkih snaga, i potisnuta na kose severno od Visa, k. 538 — 568. Kao pojačanje joj je upućeno jedan deo sa pravca Okići — Alići — Oglavak, ali pošto ni ovo nije bilo dovoljno, to je upućeno i 1/8 K, od Glavice i Sijedog Krša, tako da je neprijatelj u noći 27/28 bio razbijen i naši delovi su zauzeli položaje Rosići (Studenac) — k. 529.[25]

Protivnik je imao 17 ubijenih i, po proceni, oko 40 ranjenih.

Mi smo imali 1 poginulog i 7 ranjenih.

K4 napadnuto ov. dana u 4.30 u selu Brđanima od protivnika jačine oko 800 vojnika, odbilo je napad do 21 čas bez gubitaka. Napadnuto istog dana u s. Prnjavoru sa pravca Visa, od protivnika jačine oko 1200 ljudi, oko 19 časova, takođe je odbilo napadača.

Ostali delovi na mestima od prethodnog dana.

Vreme lepo.

28-II-1945.G.

K4 je svojim delovima vršio napad na Delića Vis i na Zoljih Vis. Napad je optočeo u 5 časova i borba je trajala sve do 7 časova, ali naši nisu uspeli zauzeti imenovane kote jer su iste dobro posednute i branjene, pa su se pod borbom morali povući na polazne položaje na levu obalu Lukavice.[26]

U noći 28/1 ustaše sa pravca Stanić Reke izvršile su napad na deo iste jedinice u s. Bijeli Potok, ali protivnik ne samo da je odbijen, nego se odmah prešlo u gonjenje, i ovaj proteran sa položaja koji je pre toga bio uspeo da oduzme od D2,[27] pa pošto je ista jedinica posela svoj pređašnji položaj, naši se delovi povukli na svoje polazne položaje.

U ovim borbama, —

protivnik je imao: 40 ubijenih, 2 osmotrena i više neosmotrenih ranjenih, i 1 zarobljenog.

Mi smo imali: 1 poginulog i 8 ranjenih.

Ostalo na mestima od prethodnih dana.

Vreme sunčano i toplo.

---

[27] Vidi dok. br. 3.

Rekapitulacija
i samokritika

U periodu proteklih 15 dana oslobođen je jugoistočni deo Trebave, počev od sela Lohinja pa do reke Lukavice i od s. Trnovaca do reke Spreče, sa oko 70 naselja, među kojima su najznačajniji: grad Gračanica, i sela Sokol, Lohinje, Piskavica, Malešići, Šakići, Rohimići, Avdići, Stjepan Polje, Bijeli Potok, Prnjavor i Brđani, i sa pravca Gračanice neposredno ugrožen Doboj, važna etapna stanica za izvlačenje preostalih snaga okupatora sa prostorije od Sarajeva, i stvoreni preduslovi za konačnu i brzu likvidaciju preostalih okupatorskih satelita koji su, zahvaljujući razvoju situacije i pravcima okupatorskog povlačenja, ovde na teritoriji severnog dela Istočne Bosne našli svoje zadnje pribežište. Njihovom likvidacijom bi se stvorila mogućnost masovnog pritiska na komunikaciju u dolini r. Bosne.

U toku borbi ovog perioda ubijeno je 249 protivničkih oficira i vojnika, ranjeno 405, zarobljeno 34, i predalo se 27 zelenokadrovaca i 1 četnik sa puškama. Ukupno iz stroja protivniku izbačeno 716 oficira i vojnika. Pored toga je zaplenjeno 19 vagona i 1 lokomotiva, 33 puške, 1 bacač 81 mm, 1 mitraljez »Švarcloze«, 1 puškomitraljez »Brno«, 10 bombi za bacač, 7.500 puščanih metaka, 1 pištolj, nešto materijala za vezu, izvesna količina odećne, obućne i obmundirovane spreme, kao i nešto hrane.

Mi smo imali 80 poginulih, 304 ranjena i 65 nestalih, i 1 ranjen zarobljen.[28]

U proteklom periodu je izvedena 19 većih i manjih borbenih akcija, od kojih 14 ofanzivnih i 5 defanzivnih, od kojih je najznačajnija ona od 24. u toku koje je oslobođena Gračanica, gde su jednovremeno bile angažovane jače snage, kako je to već napred izloženo, i za koju su pripreme tako potpuno sprovedene, a preduslovi za brzu likvidaciju protivnika ispunjeni, da neprijatelj nije imao mogućnosti da duže vremena brani ovo svoje uporište, ma da oro-topografski stvor ovog terena pruža pod drugim okolnostima bezbroj

[28] Vidi AVII, k. RP 32: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starešina jedinica 23. NOU divizije.

mogućnosti uporne odbrane, i primene brojnih taktičkih kombinacija, osloncem na manevarski karakter zemljišta.

Zapovest za ovu operaciju ne samo da je detaljisala rad K2, K3, K4, nego i njihovih delova, tako da je doslednim radom po operativnoj zapovesti manevar obuhvata i ugrožavanja krila i bokova protivnikovih bio u potpunosti sproveden, tako da je brz uspeh akcije bio u napred ogarantovan.

Zbog nestašice municije u izvesnim momentima borbe u prvom delu ovog perioda kod pojedinih delova ove jedinice, stavljene su primedbe ovom štabu, i preduzete su celishodne mere, da se ovako što u buduće ne bi desilo, i da bi se snabdevanje municije ogarantovalo.

U taktičkom radu protivnika nije primećen nijedan novi taktički potez, koji bi se razlikovao od onih u prošlom izveštaju navedenih.

Usled toplijeg vremena, kondicija boraca je nešto bolja, ali obolevanje od tifusa je još uvek brojno.

Disciplina i borbenost je na dostojnoj visini.

Raspored na dan 1. III —

Na teritoriji Posavine i Gradačca srbijanski i domaći četnici, na teritoriji Trebave takođe, imena komandanata četničkih korpusa i brigada poznata su iz ranijih izveštaja;[29] prema izvesnim obaveštenjima, četnici su svoju bolnicu prebacili na levu obalu Bosne, i održavaju kurseve za spremu pojedinaca za atentate, koji bi kasnije imali biti vršeni po Srbiji i drugim delovima države.[30] Prema Doboju su ustaše sa nešta Nemaca na Rikojcu.[31]

Protivnik drži položaje na liniji: **Dubrave — Porebrice — Avramovina — Jelovče**[32] **— Međeđa — Jelovo BR — Prisoje — Mramorje — Skipovac — Živkovići — Zoljin** [33] **— Delić brdo — Becanj — Rikovac i dalje:**

[29] Vidi knj. 32, dok. br. 20 i 70; knj. 33, dok. br. 28, 35, 83 i 103.
[30] Vidi knj. 32, dok. br. 15, objašnjenje 17.
[32] i [33] Pun naziv: Jelovče Selo, Zoljin vis.

Raspored naših snaga se vidi iz priložene skice,[34] s tim što su naši delovi u međuvremenu oslobodili još i Međeđu, Klanac i Čitluk.

PRILOG: skica rasporeda, i pregled brojnog stanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR	NAČELNIK ŠTABA	KOMANDANT
POTPUKOVNIK,	MAJOR,	PUKOVNIK,
Vojo Popović[35]	**Novak Knežević**	**Mil.**[36] **Ivanović**

[34] Redakcija, iz tehničkih razloga, ne objavljuje skicu.

[35] Poginuo u saobraćajnoj nesreći 23. oktobra 1962. kao generalmajor JNA.

[36] Miladin

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I OSTALE SPREME JEDINICA 5. KORPUSA JA OD 1. MARTA 1945. GODINE[1]

RANE
je

BROJNO STANJE

ljudstva, oružja, municije, motornih vozila, komore, minerske spreme na dan 1. III. 1945. g.

| LJUDSTVA | | O R U Ž J A | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | TENKOVA | | oklopnih automob. | AVIJONA | | | M U N I C I J E | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | MOTORNA VOZILA | | | | | KOMORA | | | | MIN. DUTLJENJ | |
|---|---|---

BR. 2

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE I OSTALE SPREME JEDINICA 5. KORPUSA JA OD 1. MARTA 1945. GODINE[1]

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
Demokratske federativne Jugoslavije
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
organizacijsko odeljenje
Str. pov. br. 133
26. IV 1945. god.
Beograd

BROJNO STANJE
ljudstva, oružja, municije, motornih vozila, komore, minerske spreme na dan 1. III. 1945. g.

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		ORUŽJA: Topova						Bacača				Protivtenkov. pušaka	Pušaka	Puškomitraljeza	Protivavijon. mitraljeza	Teških mitraljeza	Strojnica	Pištolja	Ručnih bomba		TENKOVA		Oklopnih automob.	AVIJONA			MUNICIJE: za topove						za bacače				Protivtenkov. puška	Puščane i mitraljeske	Strojničke	MOTORNA VOZILA: Automobila	
		po spisku	na licu	poljskih haubica	brdskih haubica	brdskih	protivkolskih	pješadijskih	ruske 7.62 cm	teških	srednjih	lakih	džon-bull								ofanz.	defanz.	Hočkiss	Fiat		Beta	Moran	Bicker Ju 87	poljske haubice	brdske haubice	brdske	protivkolske	pješadijske	ruske 7.62	teške	srednje	lake	džon-bull				teretni	poluteretni
1	IV. divizija	7961	6861			12	14		2	56		43	13	12	4853	398		28	493	612	613	2738							502	1084		54	1831		895	545	787	679050	82989	2	
2	X. divizija	5811	5546			8	6			49		24	9	14	3557	345	3	15	416	417	649	4197							525	1284			783		529	253	723	686126	56829	1	
3	XXXIX. divizija	7257	6506			2	9		4	49		26	6	24	4047	352	1	30	360	486	2015	1551							98	117	883			945		905	299	1453	523890	32072	2	
4	LIII. divizija	5534	5140			2			5	29		10	2	5	3650	271		34	479	445	553	1693								392		50	921		321	115	159	957638	144388	4	
5	Partizanski odredi	2885	2635							11		16	3	2	1715	171		17	189	101	295	327											464		765	80	60	178750	12649		
6	Štab korpusa i bat. pri štabu	395	381							4		2	2	1	200	2	4	3	30	40	39													85		47	28	28	15369	1123		
7	Korpusna vojna oblast	7020	6556												4270	167			299	335	414	439																	146094	12564		
8	Oficirska škola	32	253							1		1	1		129				27	85																2	4		2503	1562		
9	Artiljerijska brigada	1273	1194	13	2										978	26			50	94	128	121							586	99									52317	4410		
10	Auto-bataljon	189	106												126	5	2		19	30			2	2	1														30000	5000	40	
11	Inžin. bataljon	347	321												257	12			14	12	16	3																	21828	640		
12	I. i II. vazd. Baza i I. v. eskadrila	182	161												121	8	2		19	22	3	21				2	1	11											11200	3140	3	
13	Zaštitnice bolnice	373	362												151	5			13	23	30	34																	7240	910		
	Svega:	39259	36022	13	2	24	29		11	199		122	36	58	24051	1792	12	127	2408	2702	4965[2]	11124	2	2	1	2	1	11	586	197	1536	3251		104	5029		3464	1324	3230[3]	3332505[4]	358276	52	

Politički komesar,
pukovnik,
Došen[7]

M. P.

NAPOMENA: 15 topova raznih kalibra nalazi se u korpusnim radionicama na opravci.[9]

---

[1] Original (formular štampan i popunjen na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—4, k. 462.

[2], [3], [4], [6] i [6] Zbir pogrešan; treba: 4755, 3210, 3312.005, 27 i 281.

[7] Ilija

[8] Slavko Rodić. Narodni heroj. Umro 29. aprila 1949. kao general potpukovnik JNA.

[9] i [10] Dopisano mastilom — paraf nečitak.

BR. 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA 45. DIVIZIJE OD 1. MARTA 1945. ŠTABU 14. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA NA SEKTORU GRAČANICA — OZREN — MAGLAJ[1]

D 1[2]
O. br. 77
1. III. 1945

B 1

Dostavljamo vam pregled i bilans borbi i operacija naše jedinice u vremenu od 16 do 28 februara 1945 god.

Ovo je period značajnih uspeha naše jedinice. Za relativno vrlo kratko vreme naše su jedinice uspele da oduzmu dosta terena od ustaša, četnika, zelenokadrovaca i Nemaca i da oslobode nekoliko važnih i jakih njihovih uporišta.

Na sektoru D 1 očišćena su gotovo sva uporišta koja su imala zadatak bočnog obezbeđenja komunikacije u dolini r. Bosne.

Jedinice koje su dejstvovale na desnoj obali Spreče oduzimale su neprijatelju položaj za položajem i naterale ga da se povuče ne izvršivši zadatak bočnog obezbeđenja.

U ovom vremenskom periodu oduzeta su i očišćena od neprijatelja važna i jaka uporišta kao: Kakmuž, Sočkovac, Karanovac, Boljanić, Konopljište, Gračanica, Brijesnica i dr.

Za vreme čišćenja terena i gonjenja neprijatelja naše su jedinice izbile u dolinu r. Bosne.

16 februar.

D 2. — Pošto se neprijatelj naglo povukao sa položaja ova je jedinica, nastupajući za njim, razbijala njegova jaka

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—5, k. 1331.

[2] Jedinice 45. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:

Štab 45 NOU divizije — D1 (telefonska centrala — dalje: t.c. — omaškom ispuštena). Pored toga, ovoj su diviziji dodijeljeni brojevi 100—150 za konspirativne nazive ostalih jedinica.

Štab 20. NO brigade — D2, t.c. Suvobor, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 101—110, tj. 1. bataljon — 101 itd.

Štab 23. NO brigade — D3, t.c. Ibar, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 111—120, tj. 1. bataljon — 111 itd.

Štab 24. NO brigade — D4, t.c. Raška, dok su bataljonima i ostalim jedinicama dodijeljeni brojevi 121—130, tj. 1. bataljon — 121 itd.

Preostali brojevi (131—150) namijenjeni su jedinicama Štaba divizije (vidi knj. 31, dok. br. 82).

zaštitna odeljenja[3] i izbila na položaj: Jahinovac — Bukva — Radino Brdo (K. 301), a izviđačka i osiguravajuća odeljenja izbacila ispred ove linije sa zadatkom da održavaju stalnu vezu sa neprijateljem i da ga kontrolišu.

U toku dana na sektoru ove jedinice nije bilo borbi.

D 3. — Jedinica je, koristeći neprijateljsko povlačenje sa položaja: Ilijino Brdo (trigonometar 294) — Gradina (K. 275) — Međaš (K. 321) — Gradišnik (K. 510), krenula unapred i posela položaje: Bos. Petrovo Selo — Krstac. Za osiguranje i prikupljanje podataka izbacila je izviđačke grupe i osiguravajuća odeljenja ka s. Kakmužu.

U toku dana na sektoru ove jedinice nije bilo borbi.

D 4. — Usled novostvorene situacije ova se jedinica sa linije: Bukovica — Rudina — Sirova Glava povukla na prostoriju Stupari — Katanići — Cerovo Brdo. Radi obezbeđenja od četničkih bandi i u cilju prikupljanja podataka izbacila je jedan deo svojih snaga na Kraljicu (K. 884).[4]

Jedinica je u toku dana razbila nekoliko četničkih izviđačkih odeljenja.

17 februar.

D 2. — Jedinice su raspoređene na sledećim prostorijama: D 101 poseda položaj Radino Brdo (K. 301) sa osiguravajućim odeljenjima na kosi Tunjevac (K. 300) i Durač (K. 322). D 103 je poseo položaj Donja Lohinja, a prednja odeljenja izbacio na K. 248. D 104 je poseo položaj Radino Brdo (K. 366). D 2 i D 102 su u s. Orahovici, zaseok Bajići. U toku dana nije bilo sukoba.

D 3. — U toku dana jedinica je patrolirala i izviđala sa svog položaja: Gradišnik — Međaš — Ilijino Brdo — Lužani — Gradina, izbacujući jaka obezbeđenja na Brđanima, Krstacu i Orašju.

Daljne izviđačke patrole prikupljale su podatke i izviđale sve do Čalija i betonskog bunkera ispod železničke stanice Bos. Petrovo Selo.

Nikakvih sukoba na sektoru ove jedinice nije bilo.

---

[3] Riječ je o zaštitnim odjeljenjima 724. puka njemačke 104. lovačke divizije i 12. ustaškog djelatnog i 3. gorskog zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 64, 83, 87 i 88).

[4] U izvještaju su trig. 884, 490, 774, 442, prikazani kao kote.

D 4. — Jedinica je na prostoriji od prethodnog dana: Todorovići — Stupari — Lukavac — Vrbak, gde se sređuje, patrolira i izviđa.

U toku dana borbe nije bilo.

18 februar.

D 2. — Na položajima je od prethodnog dana: Durač (K. 322) — Radino Brdo (K. 301 i 366) — Tunjevac (K. 300).

U toku dana neprijatelj je slabijim snagama izvršio napad na desno krilo rasporeda ove jedinice, na kosu Tunjevac, ali je uz gubitke bio odbijen.

D 3. — Jedinica je sa svoga položaja: Stražica (K. 379) — Kik (K. 490) — K. 365 odbila nekoliko neprijateljskih napada. U 17 časova, iznenadnim napadom na levo krilo položaja ove jedinice, neprijatelj je uspeo da za neko vreme zauzme ovaj položaj. Energičnim povratnim napadom jedinice su u toku noći uspele da povrate izgubljeni položaj.[5]

U ovim operacijama neprijatelju su naneti sledeći gubici: 25 ubijenih i preko 60 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Gubici D 3: 11 mrtvih i 25 ranjenih drugova.

D 4. — Jedinica je na prostoriji na kojoj je bila i prethodnog dana: Todorovići — Stupari — Lukavac — Vrbak. Na ovoj se prostoriji jedinica sređuje, pari i dovodi u ispravnost svoju spremu i oružje.

19 februar.

Na sektorima svih naših jedinica preko celog dana su se vodile kratke lokalne borbe. Borbe u cilju uznemiravanja neprijatelja ili nasilnog izviđanja.

D 2. — Na istim je položajima kao i prethodnog dana.

Na sektoru ove jedinice borba nije uzimala nikako većeg maha, već se svodila samo na povremene lokalne kratke borbe.

D 3. — Jedinica je na sledećim položajima: Stražica (k. 379) — Kik (K. 490) — K. 365. Na položajima ove jedinice bilo je življe nego na položajima ostalih naših jedinica.

Neprijatelj je sa svoga položaja Kamenički Vis tri puta vršio napade na položaje ove jedinice. Oko 14 časova dobivši jaka pojačanja od pravca s. Sočkovac ponovo je krenuo u napad. Energičnim protivnapadom naše su jedinice odbacile

[5] O neprijateljskim snagama na tom prostoru vidi knj. 33, dok. br. 87 (objašnjenje 21. i 22) i 103 (objašnjenje 16).

neprijatelja i uspele da mu preuzmu inicijativu, da ga razbiju i da ga gone sve do njegovog polaznog položaja. Neprijatelj se izvlačio iz borbe ostavljajući jaka zaštitna odeljenja, koja ipak nisu mogla da ometu napredovanje naših jedinica. Neprijateljski polazni položaj za napad Kamenički Vis bio je, posle vrlo dobre vatrene pripreme, na juriš zauzet. Ovaj je položaj još dva puta prelazio iz ruke u ruku. U 18 časova naši su se delovi povukli na polazni položaj.

U toku ovih operacija neprijatelju su nanešeni sledeći gubici: 8 ubijenih i 25 ranjenih.

Gubici D 3: 1 mrtav i 9 ranjenih drugova.

D 4. — Jedinica je na istoj prostoriji na kojoj je bila i prethodnog dana, gde se sređuje, patrolira, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju.

20 februar.

Sve su jedinice na položajima od prethodnog dana.

D 2. — Na sektoru ove jedinice pešadiske borbe nije bilo. U 17 časova neprijateljska artilerija je počela da tuče naše položaje. Naša artilerija je odmah otvorila vatru na neprijateljsku. U ovom artileriskom duelu naša artilerija je posle nekoliko izbačenih zrna ućutkala neprijateljsku.

D 3. — Jedinica je na sledećim položajima: Stražica (K 379) — Kik (K. 490) — K. 365, sa jakim obezbeđenjima ispred ovog položaja.

U toku dana jedinica nije vodila nikakve operacije.

D 4. — Ova je jedinica razmeštena na sledećoj prostoriji: D 121 je u s. Krtovi, D 122 u s. Katanići, D 123 je ušla u sastav D 4 i smestila se u s. Barice, D 124 je u s. Stupari.

Sve su jedinice isturile obezbeđenja, sređuju se, patroliraju i izviđaju.

21 februar.

Operacije vođene ovoga dana uglavnom se mogu svesti na operacije koje je vodila D 4.

D 2. — Jedinica je sa svog položaja: Durač — K. 248 — Tunjevac — K. 300. U 18 časova odbila je jedan neprijateljski ispad na levo krilo ovog položaja.

D 3. — Na položaju je od prethodnog dana, sa koga patrolira, izviđa i prikuplja podatke o neprijatelju. Jačih sukoba na sektoru ove jedinice nije bilo, sem sukoba patrola.

D 4. — Jedinica je u kretanju sa prostorije: Todorovići — Stupari — Lukavac — Vrbak ka novim položajima: Omerova Voda — Donja Bukovica — Brezici. Pravac kretanja bio joj

je: Vasiljevci, Lipova Glava. U toku kretanja jedinica se sukobljavala i razbijala neprijateljska prednja odeljenja. Desno krilo ove jedinice, koja je nastupala širokim borbenim rasporedom, očistilo je od bandita Ozren Kamen i Kraljicu (K. 884). Jači sukob bio je tek kada su naši delovi izbili ispred linije: Brezici — Gornja i Donja Bukovica — Omerova Voda. Na ovim položajima neprijatelj je bio vrlo uporan i žilav, ali je primoran da pod jakim pritiskom naših jedinica u neredu odstupi u pravcu G. i D. Rakovca.[6] Naši su se delovi zadržali na zauzetim položajima isturajući jaka obezbeđujuća i izviđačka odeljenja prema D. i G. Rakovcu.

U toku ovih operacija D 4 je nanela neprijatelju sledeće gubitke: 10 ubijenih, 18 ranjenih i 3 zarobljena. Zaplenjen je jedan sanduk municije i jedan konj.

Gubici D 4: 1 mrtav i 7 ranjenih drugova.

22 februar.

D 2. — Jedinica je preko celog dana bila aktivna. Sa svojih položaja Durač — K. 248 — Tunjevac — K. 300 vršila je napade u cilju demonstracija, uznemiravanja i vezivanja neprijateljskih snaga.

D 3. — Sa svojih dosadašnjih položaja Stražica (K. 379) — Kik (K. 490) — K. 365 krenula je ka prostoriji na kojoj se nalaze četničke bande. D 111 je nastupao pravcem: Kamenički Vis — Velika Ostrvica (trigonometar 917) — Veliki Breg — Donji Breg sa zadatkom štićenja levog boka ostalih jedinica D 3 i hvatanja veze sa jedinicama D 4. U toku kretanja jedinica je imala nekoliko sukoba sa slabijim četničkim bandama. D 112 je nastupao sledećim pravcem: Kik (trigonometar 490) — Sočkovac (Stjepanovići) — Ilijino Brdo — Karanovac — Boljanić i poseo položaje: K. 774 — Mrđani — Zarani. Vodio je jače borbe u s. Sočkovcu s neprijateljem koji je na ovim položajima bio vrlo uporan. Posle dvočasovne borbe uspeo je da ga razbije i protera sa pomenute prostorije. D 113 je nastupao istim pravcem kao rezerva D 112. D 114 je nastupao pravcem: Stražica — Sočkovac — Ilijino Brdo — Karanovac — Boljanić. Sem sukoba patrola i izviđačkih delova jačih borbi nije bilo.

---

[6] Redakcija nije mogla da ustanovi kojoj su četničkoj jedinici pomenuti četnici pripadali. Pored Ozrenskog četničkog odreda, koji je dejstvovao na tom prostoru, tokom februara su se preko Ozrena povlačile i četničke jedinice iz Crne Gore i Sandžaka i iz opšte rezerve četničke Vrhovne komande JVUO (vidi knj. 33, dok. br. 83, 87 i 103), pa je možda riječ o nekoj od tih jedinica.

U toku kretanja čisteći i pretresajući teren zaplenjena je jedna neprijateljska arhiva i jedan magacin namirnica.

D 4. — Direktrisa pravca nastupanja ove jedinice bila je: Omerova Voda — Gornja i Donja Bukovica — Donji Rakovac — Starčeva Kosa — K. 447 — Bjelavica (K. 602) — Paklenica — Osojnica.

Nastupajući ovim pravcem jedinica je razbijala i gonila četničke bande, koje su se povlačile u pravcu Striježevice i Suhog Polja. Jačih sukoba bilo je na liniji Donji Rakovac — K. 447. Ovde je neprijatelj bio vrlo uporan i žilav, ali i pored sve njegove upornosti morao je da popusti pod koncentričnim napadima naših jedinica. Posle tročasovne borbe naši su delovi proterali neprijatelja i ovladali njegovim položajima.

Neprijateljski gubici u toku ovih operacija bili su: 20 ubijenih, 32 ranjena i 8 zarobljenih.

Gubici D 4: 3 mrtva i 4 ranjena druga.

23 februar.

U toku dana jedinice su sa položaja na kojima su bile prethodnog dana patrolirale i izviđale i pretresale teren.

D 2. — Preko celog dana je uznemiravala neprijatelja demonstrativnim napadima.

D 3. — Izviđačka odeljenja ove jedinice razbila su nekoliko neprijateljskih patrola.

D 4. — Jedinice su preko celog dana sa svojih položaja odbijale neprijateljske napade. U 11 časova jedinice su izvršile protivnapad i odbacile neprijatelja.

Goneći neprijatelja koji je otstupao prema Zavidovićima i Maglaju, D 123 je izbio na železničku prugu gde je vatrom iz automatskih oruđa i protivkolskih pušaka zaustavio jedan neprijateljski železnički transport. Ovaj nije mogao biti uništen usled brze intervencije jednog oklopnog voza.

24 februar.

U toku dana vođene su operacije na sektorima svih naših jedinica.

D 2. — Ovo je dan apsolutnih [uspeha] jedinica ove naše jedinice.

Napad na neprijateljske položaje počeo je u 5 časova posle vrlo dobre artileriske pripreme napada.

Ustaško-zelenokadrovske bande su se uporno branile, ali nikako nisu mogle odoleti napadima naših jedinica. Nepri-

jatelj je pružio naročito jak otpor na liniji ispred Gračanice: s. Pribava — kosa Straževac. Po zauzimanju ovog položaja izvršena je kratka priprema za koncentrični napad na Gračanicu. Jedinice su krenule napred i D 101 i D 102[7] su na juriš oslobodile varoš Gračanicu,[8] jako banditsko uporište i nemačko bočno obezbeđenje. Naše su jedinice nastavile gonjenje neprijatelja sve do linije: reka Spreča — kosa Motka (K. 442), gde su se zadržale izbacivši jaka obezbeđenja prema Doboju i dolini r. Spreče.

U ovim akcijama nanešeni su neprijatelju veliki gubici u ljudstvu i materijalu: ubijeno je 35, ranjeno 58 i zarobljeno 8. Sem toga, između Gračanice i s. Brijesnice predalo se 50 zelenokadrovaca, od kojih 30 sa oružjem. Zaplenjeno je 48 pušaka, 3 strojnice, 3 pištolja, 1 signalni pištolj, razne puščane municije 10.000, 30 mina za teški bacač, 50 signalnih raketli, 50 ručnih bombi, 1 sanduk sa delovima za puškomitraljez, 1 radio-aparat, 2 telefona, 9 kilometara telefonske linije, 60 ranaca, 200 čuturica, 10 tovarnih konja, kao i velika količina životnih namirnica.

Gubici D 2: 6 poginulih i 18 ranjenih drugova.

D 3. — Jedinica je preko celog dana sa svojih položaja vodila kraće i lokalne borbe. Patrole i izviđačka odelenja su se sukobljavali i razbijali četničke grupe.

Posle uvodnog puškaranja koje je počelo još u 1 čas neprijatelj je u 6.30 časova uspeo da se probije kroz međuprostor između D 3 i D 4 i da zagrozi bokovima ovih jedinica. Uspelim povratnim napadom naše su ga jedinice odbacile i uspele da povrate izgubljene položaje.

D 4. — Preko celog dana jedinice su ostale na svojim položajima sa kojih su izviđale i patrolirale.

Noću između 23 i 24 februara od 24 do 2 časa vođene su jake borbe sa četničkim bandama i Nemcima prvo na položajima Paklenica — Rakovac, a zatim na položajima Konoplјište — Visoka Ravan — Gostilj. Neprijatelj je uspeo da potisne naše delove sa ovih drugih položaja. U 2 časa naše su jedinice preduzele povratni napad i zbacile neprijatelja sa zauzetih položaja.

---

[7] Taj bataljon (2. bataljon) određen je kao posadna jedinica u Gračanici (vidi AVII, reg. br. 26—2, k. 1330: naređenje Štaba 45. NOU divizije od 25. februara 1945).

[8] U zauzimanju tog mjesta učestvovala je i 14. brigada 23. NOU divizije. O tome kao i o ustaško-domobranskim jedinicama na prostoru oko Gračanice vidi dok. br. 1 i 7; knj. 33, dok. br. 129 i 143; tom V, knj. 38, dok. br. 108 i 110.

Neprijateljski gubici: 35 ubijenih, 65 ranjenih i 3 zarobljena. Zaplenjeno je: 27 pušaka i 1 puškomitraljez.

Gubici D 4: 8 poginulih i 10 ranjenih drugova.

25 februar.

Operacije vođene ovoga dana uglavnom se mogu svesti na patroliranje, izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju.

D 2. — Na položaju ove jedinice: r. Spreča — preko komunikacije Gračanica — Doboj — Samarić (K. 202) — Dizdari — kosa Motka (K. 442) nije bilo nikakve pešadiske borbe. Neprijateljska artilerija je sa oko 20 zrna tukla naše položaje. Žrtava nije bilo.

D 3. — Nalazi se na položajima: s. Boljanić — Kloč — Krušik — Visoka Ravan, s jakim obezbeđenjima ispred ovog položaja. Jedinica nije imala jačih borbi, već samo lokalnih i sukoba daljnih izviđačkih patrola.

D 4. — Jedinica je sa svog polaznog položaja: Duga Kosa — Gavrići — Maslovare — Riječani — Miličići — Kolo (K. 312) izvršila nekoliko lokalnih napada na neprijateljski položaj.[9]

Neprijateljski gubici: 4 ubijena i 15 ranjenih.

Gubici D 4: 5 poginulih i 7 ranjenih drugova.

26 februar.

D 2. — U toku noći između 25 i 26 februara, u 1 čas, neprijatelj je preko r. Spreče napao na položaje D 103. Borba je bila dosta oštra i trajala je 2 časa. U 3 časa energičnim protivnapadom naše su jedinice odbacile neprijatelja nabacujući ga na r. Spreču.

Neprijateljski gubici: 4 ubijena i 21 ranjen. Zarobljeno je 16 domobrana sa oružjem. Zaplenjeno je 20 pušaka.

Gubici D 2: 3 ranjena druga.

D 3. — U noći između 25 i 26 februara, u 0.15 časova, neprijatelj je posle uvodnog puškaranja napao na položaje D 112. Borba je bila vrlo oštra i trajala je dva časa. Neprijatelj je stalno ubacivao rezerve i žestoko navaljivao. U 2.30 časova snažnim protivnapadom naši su delovi uspeli da odbace neprijatelja.

[9] U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 24. i 25. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 107 i 109) piše da je željeznička pruga Doboj — Maglaj ugrožena i da jake snage NOVJ nadiru s istoka, južno od r. Spreče, prema Doboju.

Preko dana jedinice su patrolirale, izviđale i prikupljale podatke o neprijatelju.

Neprijateljski gubici: 12 ubijenih, 15 ranjenih i 4 zarobljena. Zaplenjen je 1 teški mitraljez i 20 pušaka.

Gubici D 3: 3 poginula i 8 ranjenih drugova. Među poginulim je i pomoćnik komesara D 112 drug Milan Majstorović — »Korčagin«.

D 4. — U noći između 25 i 26 februara neprijatelj je nekoliko puta navaljivao na položaje ove naše jedinice, ali je redovno uz gubitke bio vraćan.

27 februar.

U toku dana operacije su se svodile na patroliranje, izviđanje i prikupljanje podataka.

Naše daljne izviđačke patrole sukobljavale su se i proterivale neprijateljske patrole i njihova osiguravajuća odeljenja.

D 2. — Jedinica se nalazi na položajima od prethodnog dana: sa D 101, D 103 i D 104 poseda položaje: reka Spreča — Samarić (K. 202) — preko komunikacije Gračanica — Doboj — s. Ahinbašići — Motka (K. 442). Sa ovog položaja jedinica je izbacivala jača izviđačka i osiguravajuća odeljenja ka Doboju i dolini r. Spreče. Prilikom vršenja svoje dužnosti izviđačka odeljenja zarobila su 15 zelenokadrovaca sa oružjem.

Neprijateljski gubici: 15 zarobljenih s oružjem.

D 3. — Jedinica je posela sledeće položaje: s. Boljanić — Kloč — Krušik — Visoka Ravan, sa jakim obezbeđenjima ka neprijatelju.

U toku dana na sektoru ove jedinice nije bilo nikakvih operacija sem dejstva patrola i izviđačkih odeljenja.

D 4. — Jedinica je preko celog dana ostala na svojim položajima: Duga Kosa — Gavrići — Maslovare — Riječani — Miličići — Kolo (K. 312), odakle je patrolirala, izviđala i prikupljala podatke.

Na sektoru ove jedinice nije bilo borbi.

28 februar.

U toku ovog dana sve su jedinice bile aktivne.

D 2. — Ustaško-zelenokadrovske bande, pojačane bandama iz Doboja, oko 5 časova izvršile su napad na celom frontu ove naše jedinice. Borba je bila vrlo žestoka. U jednom momentu uspeo je neprijatelj da potisne delove D 101 i probijajući se preko njegovog položaja ovladao je selom Gornja i

Donja Brijesnica. Usled toga jedinice D 103 i D 104 morale su se povući sa svojih položaja na položaje iznad s. Gornja i Donja Brijesnica.

U 7 časova energičnim povratnim napadom naši su delovi uspeli da zbace neprijatelja i da na juriš povrate izgubljene položaje.

U 19 časova D 101 je posle kratke borbe uspeo da zauzme Han školu.[10]

Neprijateljski gubici: 67 ubijenih, preko 120 ranjenih i 7 zarobljenih. Zaplenjeno je 26 pušaka, 3000 puščanih metaka, 1 protivkolska puška, 2 strojnice, 1 signalni pištolj.

Gubici D 2: 6 poginulih i 14 ranjenih, od kojih 5 teže.

D 3. — Jedinica je sa svog polaznog položaja s. Boljanić — Kloč — Krušik — Visoka Ravan širokim borbenim rasporedom nastupala ka prostoriji na kojoj se nalaze četničke bande i izbila na liniju Lipa — Pridjel — Ševarlije. U toku nastupanja jedinica nije naišla ni na kakav otpor.

Po izvršenom pretresu terena jedinica se povukla na polazne položaje.

D 4. — U noći između 27 i 28 februara jedinica je sa svog polaznog položaja Duga Kosa — Gavrići — Maslovare — Riječani — Miličići — Kolo (K. 312) krenula širokim borbenim rasporedom ka neprijateljskim položajima u dolini r. Bosne. Nastupajući jedinica je čistila i razbijala četničke bande na prostoriji Gostilj — Visoka Ravan — Gavran Vis — Ilijin Grob — desno do Ševarlija, sve do komunikacije i železničke pruge. Na ovoj prostoriji borba je bila vrlo oštra i trajala je sve do 4 časa 1 marta. Za izvesno vreme naše su jedinice izbile na samu komunikaciju i uništile 4 kamiona natovarena ratnim materijalom.[11]

Neprijateljski gubici: 31 ubijen i preko 60 ranjenih. Zarobljeno je 8 četnika i 1 Italijan. Oslobođeno je 6 Rusa. Zaplenjeno je: 3 puškomitraljeza, 2 sanduka municije za laki bacač, 14.000 raznih puščanih metaka, 2 puške, 1 pešadijski top »Pito« (neispravan), 54 granate za top, 5 konja, 1 pištolj i 1 dvogled.

---

[10] i [11] Vidi dok. br. 174. U Dnevniku majora Bema, komandanta Bataljona za vezu njemačkog 21. armijskog brdskog korpusa (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), piše da su partizani napali na železničku prugu (6 km južno od Doboja), tj. na sektor 969. tvrđavske pješadijske brigade, ali da su pomoću oklopnog voza odbijeni.

Gubici D 4: 4 mrtva i 3 ranjena druga.

Bilans

Neprijateljski gubici u ljudstvu

Ubijeno	251
Ranjeno	502
Zarobljeno	128
Predalo se	50
Oslobođeno	16

U materijalu

Pešadiski top »Pito«	1	Granata za top	54
Teških mitraljeza	2	Signalnih raketli	50
Puškomitraljeza	3	Ručnih bomba	50
Strojnica	5	Sanduka sa delovima za puškomitraljez	1
Pušaka	159	Konja	16
Protivkolskih pušaka	1	Radio-aparata	1
Pištolja	4	Telefonskih aparata	2
Sign. pištolja	2	Telefonske žice u km	9
Pušč. metaka	27.000	Dvogleda	1
Postolja za teški bacač	1	Nekoliko magacina sa većom količinom namirnica.	
Sanduka municije	1		
Mina za teški bacač	30		
Sanduka sa minama za laki bacač	2		

Naši gubici u ljudstvu

Poginulih	52
Ranjenih	92
Nestalih	15[12]

[12] Vidi AVII, k. RP 61: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 45. NOU divizije.

U materijalu

Puškomitraljeza	3
Strojnica	7
Pušaka	21

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
potpukovnik,	potpukovnik,	potpukovnik,
Savo Vukčević	**Milan Abramović**	**Rade Zorić**

BR. 4

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE VOJNE OBLASTI 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU
ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica Vojne obl. XXIX
u. div. na dan 1. marta 1945. g.[2]

Redni broj	Naimenovanje neposredno podčinjenih jedinica, štabova, komandi i ustanova	Djelovi potčinjenih jedinica	Ljudi	STOKA			ORUŽJE[3]																										MOTORNA VOZILA			
							MITRALJEZA					PUŠKOMITRALJ.						BRZOSTRELJSKI („Smajser")				PUŠKE											KAMIONI						motor cikla		
				jahaćih konja	teglećih konja	tovarnih konja i magzi	„breda . . . mod. . . .	Nem. kal. 7,9. mod. 1931.	Engl. kal. 8. mod. 1941.	Ital. kal. 6,5 mod. 1938.		Njem. „Šarac" 7,9 mm m. 1941	Engl. „Bren" 8 mm m. 1941	Zbrojovka 7,9 mm m. . . .	Italijanski 6,5 mm m. 1938	Jugosl. kal. 1938 mod. 7,9 mm	Domaći kal. 8. mod. 1941	Njem. „Šmajser" 9 mm 1941	Engl. „Sten" 9 mm m 1941	Ruska 7,63 mm mod. . . .	Amer. . . . . mod. . . .	Ital. 9 mm mod. 1941	Jugoslavenska (bjelančka) kal. 7,9 mm mod. 1941	Engl. kal. 8 mod. 1941	Ital. kal. 6,5 mm mod 1938	Njemačka „Tromblon"	Austrijsk. kal. 7,9 m. 95	Od 5 tona	Od 4 tona	Od 3 tona	Od 2—1 tona	Djipova	Specijal. automob.	Putničkih automobila	Sa prikolicom	Bez prikolice	Bicikla
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
1	I PODRUČJE	Komanda Područja	23	4	.	3						1	.	.	1			.					10	2	.											1		
		Komanda mjesta Gacko	50	2	.	4						3	.	.	1			.					20	—	5													
		Komanda mjesta Bileća	28	2	.	.						1	.	1	1			.					23	1	1													
		Komanda mjesta Ljubinje	129	2	4	2						1	.	6	.			.	1				40	13	27													
		Komanda mjesta Trebinje	395	1	4							1	.	1	.			1	—				22	10	58													2
2	II PODRUČJE	Komanda Područja	61	1	.							2	.	.	.			1	2				3	—	2			2						1		2	2
		Komanda mjesta Stolac	131	2	3	1	1	1	1			.	.	.	.			1	—				28	3	30											.	.
		Komanda mjesta Čapljina	76	3	2							.	.	.	.			2	2				20	—	31											1	5
		Komanda mjesta Ljubuški	172	.	7							.	.	.	1			1	6			1	42	—	13											1	2
		Komanda mjesto Posušje	64	.	.							1	.	.	.			.	2				19	4	—	—	4									1		
		Terenski bataljon	97	.	.							2	2	.	1	1		4	1				24	—	22	—	3											
3	III PODRUČJE	Komanda Područja	28	.	.							—						1	1				7	—	10	—	.				1			1			
		Komanda mjesta Nevesinje	54	2	3							1						.	1				22	1	8	—	.										
		Komanda mjesta Široki breg	86	.	.							2							.				38	.	23	.	1										
		Terenski bataljon	60	.	.							.					1	2	4				20	—	35	.	.										
4	Komanda grada Mostara		32	.	.							3											10	—	10	—	.							1			
5	Vojna oblast	Stručno i pomoćno osoblje kuriri i zašt. četa	88	.	.							2							2				8	.	.	.	.							4			
6	Dopunski bataljon[4]		720	.	.							2							.				3	2	67	.	1							.			
7	Auto četa		228	.	.													2	4				6	2	5	.	.	6	1	5	6				2		
		UKUPNO:	2558*[5]	19	23	10	1	1	1			2	22		10	5	1	15	26	.	.	1	365	38	347	.	9	8	1	5	7			7	.	8	11

NAPOMENA: 1.) *) Od ukupno pokazanog brojnog stanja ljudi ima 41 drugarica;
2.) od pokazanog broja ljudi nema: u otkomandi, na bolovanju, otsustvu, u zatvoru i u bolnici čije je trajanje duže od 15 dana.

VOJNA OBLAST
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Broj *12/45*
Dana *2-III-1945. g.*
MOSTAR

M. P.

V.d. šefa mobili. otsjeka
kapetan,
Tomo Anđić

Zamjenik komandanta
XXIX udarne divizije
kapetan,
Nik.[6] Vidačić

---

[1] Original (formular štampan a rubrike ispunjene na mašini i mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6—7, k. 1711.

[2] Pregled brojnog stanja je upućen Štabu 2. korpusa JA (vidi propratni akt Vojne oblasti 29. udarne divizije od 2. marta 1945. AVII, reg. br. 6—7, k. 1711).

[3] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila rubrike: topova haubica, minobacača, protivavionskih mitraljeza, protivtenkovskih pušaka, tenkova, prikolica za kamione, plovnih objekata i materijala za vezu, jer su one prazne.

[4] Taj bataljon je formiran krajem januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 49—5, k. 1711: naredbu br. 6 Štaba 29. NOU divizije od 30. januara 1945).

[5] Zbir pogrešan; treba: 2.552.

[6] Nikola

BR. 5

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 2. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA KONJIC[1]

ŠTAB
XXIX. U. DIV. NOV JUGOSLAVIJE
O. Pov. Službeno
2. III. 1945. g.
Ostrožac u 23 h

ZAPOVJEST
(Sekcija Prozor — Konjic 1:100.000)

Neprijateljske snage koje se nalaze u Konjicu i neposrednim prilazima ka Konjicu broje 1800 — 2.000 vojnika. Neprijateljske snage u Konjicu sastavljene su od domobrana kojih ima oko 1.000, dok su njegove ostale snage sastavljene od ustaša i vojnika »vražije divizije«.[2] Borbenost i moral ovih jedinica je prilično slab a naročito je borbeni moral neprijatelja opao u poslednjim borbama koje je vodio sa našim jedinicama.

X. i XIII. H. NOU brigada poslednjih nekoliko dana vodile su uspješne borbe oko Ostrošca i 1. ov. mj. su u brzom naletu ovladale sa istim.[3] Gubitci neprijatelja su bili oko 230 mrtvih, mnogo više ranjenih i manji broj zarobljenih vojnika. Dobar broj neprijateljskih vojnika se utopio u rijeci Neretvi.

U ovim borbama je zapljenjeno: jedan top 75 m/m, sa dosta granata za isti, 4 teška bacača, sa velikim brojem granata, i oko 20 puško-mitraljeza i mitraljeza, 40.000 metaka za puške i puško-mitraljeze i mnogo druge spreme i materijala.

Naši gubitci u odnosu na neprijateljske gubitke bili su vrlo mali.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/5—4, k. 1153/II.

[2] Za odbranu Konjica su tada bili određeni 3. bataljon 370. puka i ostaci 2. bataljona 369. puka 369. legionarske divizije. Vidi Franc Šraml: »Hrvatsko ratište« (Franz Schraml: Kriegsschauplatz Kroatien. Kurt Vowinckel Verlag, Neckargemünd, 1962), str. 123—125. Pored pomenutih jedinica, tamo su bili i izvjesni dijelovi ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije (vidi dok. br. 176 i 177; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[3] Vidi dok. br. 175.

U ovim borbama sa X. i XIII. H. NOU brigadom uspješno je sadejstvovala naša artilerija.[4]

Posle oslobođenja Ostrošca naša X. i XIII. brigada produžile su sa gonjenjem neprijatelja ka Konjicu i sada se nalaze na liniji i to:

X. H. NOU brigada je dostigla liniju Hasanovići — Barmiš — Ugošće.

XIII. H. NOU brigada liniju Čelebići — Ljubina Planina — Idbar.

XIV. H. NOU brigada je poslednjih dana vodila jače borbe sa neprijateljem na liniji Zaslivlje — Kavale — Turija i sada se nalazi na prostoru Kavale — Turija — Previja. U borbama koje je vodila ova brigada na pomenutom sektoru nanijela je osjetnih gubitaka neprijatelju.

XI. H. NOU brigada ofanzivno dejstvuje ka Konjicu i na komunikaciju Konjic — Podorašac — Bradina i oštetila je pomenutu komunikaciju na nekoliko mjesta. Ista se nalazi na prostoru Spiljani — Vrdolje — Džepi.

XI. i XIV. H. NOU brigada za vrijeme naše ofanzive na sektor Nevesinja — Mostara — Jablanice i Ostrošca stalno su vodile borbu sa neprijateljem i vezale ga za sebe i na taj način su u mnogome doprinjele brzom prodiranju i oslobođenju velikog prostora Hercegovine.

XII. H. NOU brigada je 1. ov. mj. izbila na prostor Rakitno i uspješno čisti od ustaških bandi ovaj prostor.[5]

Sve jedinice XXIX. H. U Divizije u svojim ofanzivnim borbama od Nevesinja do danas vodile su uspješne borbe i borci i rukovodioci svih jedinica XXIX. U. Divizije pokazali umješnost u rukovođenju i dali su sve od sebe te je Divizija izvršila u potpunosti zadatak koji je bio postavljen pred nju.[6]

Naša Divizija i dalje nastavlja sa ofanzivnim operacijama u pravcu Konjic — Bradina — Ivan Sedlo,[7] te u vezi toga

NAREĐUJEMO:

1.) *X. Brigada* će 4.[8] ov. mj. u 6 časova ujutro otpočeti napad na Konjic dejstvujući sa tri bataljona sa linije Barmiš — Kralupi u pravcu Konjica, a sa ostalim svojim snagama sa linije s. Hasanovići — Barmiš u pravcu Podorošac, s tim što će voditi računa da dobro obezbjedi svoj lijevi bok od pravca Bradine.

---

[4] i [8] Vidi dok. br. 109.
[5] Vidi knj. 33, dok. br. 146.
[6] Vidi dok. br. 47; knj. 33, dok. br. 110 i 154.
[7] Vidi dok. br. 47 i 92.
[8] Napad na Konjic je izveden 3. marta 1945. (vidi dok. br. 47).

2.) *XIII. brigada* će 4. ov. mj. u 6 časova ujutro preći u napad na neprijatelja u pravcu Konjica sa linije Han Česma — Ljubina Planina, vežući se desno sa XIV. H. NOU brigadom.

3.) *XIV. brigada* će 4. ov. mj. u 6 časova ujutro početi sa napadom sa linije Kavale — Previja u pravcu Konjic, vežući se lijevo sa XIII. H. NOU brigadom, a desno sa XI. H. NOU brigadom.

4.) *XI. brigada* će također 4. ov. mj. u 6 časova ujutro preći u napad sa svoje dosadašnje prostorije i to: sa dva bataljona napadati u pravcu Konjic, a sa jednim bataljonom ka s. Ovčari. Sa ostalim vašim snagama dejstvujte u pravcu Podorošac i obezbjeđujte vaš desni bok od pravca Bradina.

5.) *Artileriska brigada* će jednu svoju bateriju topova uputiti sa X. brigadom dok ostale svoje jedinice će uputiti komunikacijom Ostrožac — Konjic sa XIII. H. NOU brigadom.[9]

Sve brigade će u svojim napadima obeležavati svoje dostignute položaje sa raketlama, a u nedostatku ovih vaše položaje obeležavajte paljenjem vatara i stvaranjem dima.

Hirurška ekipa će se nalaziti u Ostrožac, gdje ćete sve vaše teže ranjenike upućivati.

Znaci raspoznavanja i ugovoreni znaci važe po ključu znakova za raspoznavanje.

Komandant Divizije i pom. načelnika Divizije će se nalaziti u Ostrošcu, gdje će te slati izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. načelnika Štaba,
poručnik
Smajo Balalić

Komandant,
general-major
Vlado Šegrt

ŠTAB
XIV. HERC. OMLADINSKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
O. P. *broj 114*
3. III 1945 g. u —— č.

Dostavljena zapovijest
za relaciju
a a
Za štab
k-dant, kapetan
R.[10] **Šakotić**

[9] Radovan. Narodni heroj. Poginuo u prvoj polovini maja 1945. kao komandant brigade.

BR. 6

IZVJEŠTAJ VOJNE OBLASTI 29. UDARNE DIVIZIJE OD 2. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O PODJELI OBLASTI NA PODRUČJA I KOMANDE MJESTA[1]

VOJNA OBLAST
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 10/45
Dana 2/III 1945
Mostar

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE — GACKO

U vezi naređenja V.Š. NOV i POJ, pod str. pov. broj 11, od 22 januara 1945 godine, a shodno naređenju toga Štaba str. pov. broj 48, od 8 februara 1945 godine,[2] dostavili smo vam tražene podatke.

Pošto je izvršena reorganizacija teritorijalnih vojnih komandi ove Oblasti, to vam ponovno dostavljamo slijedeće:

1) Vojna oblast XXIX udarne divizije obuhvata teritoriju srezova: Trebinje, Ljubinje, Bileća, Gacko, Stolac, Ljubuški, Posušje, Nevesinje, Mostar[3] i Konjic.[4]

Od gore navedenih srezova svi su oslobođeni, izuzev djelimično konjičkog.

a) Ova Oblast dijeli se na tri vojna područja, odnosno na deset komandi mjesta i Komandu grada Mostara.

I područje[5]

obuhvata srezove: trebinjski, bilećki, gatački i ljubinjski, a dijeli se na četiri komande mjesta i to: Trebinje, Bileća, Gacko i Ljubinje.

Sjedište ovoga Područja nalazi se u Trebinju.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20—7, k. 1711.

[2] Vidi knj. 33, dok. br. 51.

[3] O oslobođenju pomenutih mjesta vidi knj. 33, dok. br. 75.

[4] To mjesto je oslobođeno 3. marta 1945 (vidi dok. br. 47).

[5] i [6] O formiranju pomenutih područja vidi naredbu Komande Vojne oblasti 29. NOU divizije od 18. juna 1944 (knj. 26, dok. br. 73).

II područje[6]

obuhvata srezove: stolački, ljubuški i posuški, a dijeli se na četiri komande mjesta i to: Stolac, Čapljina, Ljubuški i Posušje.

Komanda mjesta Čapljina u sastavu je stolačkog sreza, a obuhvata opštine: čapljinsku i hutovsku.

Sjedište ovoga Područja nalazi se u Čapljini.

III područje[7]

obuhvata srezove: nevesinjski, mostarski i konjički, a dijeli se na dvije komande mjesta i to: Nevesinje i Široki Brijeg. Komanda mjesta Široki Brijeg u sastavu je mostarskog sreza. Komanda mjesta Konjic u formiranju je. Sjedište ovoga Područja nalazi se u Mostaru.

Komanda grada Mostara

obuhvata grad Mostar.

b) Ova podjela ranije se je u potpunosti slagala s upravnom političkom podjelom, dok sada to nije slučaj, jer su ukinuti okružni N.O. odbori, koji bi u smislu teritorijalne podjele odgovarali našim vojnim područjima.

v) Upravna politička podjela, te teritorijalna i ekonomska povezanost razlozi su za izvršenje takve vojno-teritorijalne podjele.

2) Organizacija i djelokrug rada naših vojno-teritorijalnih komandi izvršena je po Uredbi o organizaciji korpusa i korpusne vojne oblasti, izdatoj od V.Š. NOV i POJ od 8 februara 1944 godine.[8] Ta organizacija pokazala se je ranije kao dobra. Ukidanjem okružnih N.O. odbora i neslaganjem vojno-teritorijalne podjele s upravnom političkom podjelom, uloga i zadatak komandi vojnih područja mogli bi se prenijeti na komande mjesta. Viškom kadrova popunili bi se otsjeci ove Oblasti i pojačale komande mjesta.

3) Odnosi vojno-teritorijalnih komandi s OZN-om, Narodnom milicijom i upravnim organima dobri su. Saradnja s Narodnom milicijom potpuna je, saradnja s OZN-om ranije nije bila najbolja, dok su se odnosi u poslednje vrijeme popravili.

---

[7] O formiranju tog područja vidi naredbu Štaba 29. NOU divizije od 26. novembra 1944 (knj. 30, dok. br. 114).

[8] Vidi AVII, reg. br. 3—1, k. 15. Međutim, Vrhovni štab NOV i POJ je 23. februara 1944. izdao još jednu naredbu o organizaciji korpusa i korpusne vojne oblasti (vidi AVII, reg. br. 4—1, k. 15).

4) Trebala bi OZN-a izvjesne stvari dekonspirisati u odnosu na vojno-teritorijalne komande, radi što uspješnije i efikasnije saradnje.

Prilažemo skicu[9] teritorijalne podjele ove Oblasti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta
XXIX udarne divizije
M. P. kapetan
Nik.[10] Vidačić

BR. 7

RELACIJA ŠTABA 14. KORPUSA OD 3. MARTA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE JA O DEJSTVIMA U ISTOČNOJ BOSNI U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA[1]

ŠTAB
XIV KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Operativni otsek
Op. br. 104
3 marta 1945

RELACIJA O BORBAMA OD
15 DO 28 FEBRUARA 1945 G.

Štabu II Armije

1. — Teren Istočne Bosne, sekcije: Zvornik — Tuzla — Bijeljina — Derventa — Kladanj. Razmer 1 : 100.000.

2. — 14 korpus NOVJ. Sastav: 23 divizija (7, 9 i 14 srpska brigada, II artiljeriska brigada), 25 divizija (16, 18 i 19 srpska brigada), 45 divizija (20, 23, 24 srpska brigada), III artiljeriska brigada i Inžinjerska brigada.

---

[9] Redakcija je nije pronašla.

[10] Nikola

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—13, k. 272/A.

3. — Sadejstvujuće snage: III korpus Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije,[2] 17, 28, 22 i 2 proleterska divizija,[3] Posavsko-trebavski odred,[4] Tuzlanski odred[5] i jedan beogradski bataljon Narodne odbrane.[6]

4. — Posle dvadesetodnevnih jakih borbi na prostoru Vlasenica — Zvornik — Kozluk 22 nemačka divizija je pretrpela ogromne gubitke. Više od polovine ljudstva ove divizije u ovim borbama izbačeno je iz stroja.[7] Izbijanjem 2 proleterske divizije na prostor Janja — Kozluk[8] ova nemačka divizija je bila dovedena u takvu situaciju, da se očekivalo njezino potpuno uništenje. Neprijatelj je radi spašavanja ostataka 22 divizije dovukao svoje snage sa severa preko Brčkog do Janje, raspolažući sa motorizacijom i prilično jakom artilerijom.[9] 2 proleterska divizija se u ovom slučaju morala sa glavninom snaga orijentisati prema toj neprijateljskoj koloni, a sa ostalim osigurati desnu obalu Drine. Ovom intervencijom neprijatelj je uspeo uz velike gubitke prihvatiti delove prepolovljene svoje 22 divizije, i zadržati se na prostoru Janja — Bijeljina — Brčko.

Na sektoru Gračanica — Gradačac — Brčko glavninu neprijateljskih snaga činili su četnici, ustaše i zeleni kadar,[10] dok su u Brčkom[11] i Gračanici bile i nemačke snage. U Gračanici pored ustaša i četnika nalazilo se i oko 1000 Nemaca sa artilerijom.[12] Posle oslobođenja Gračanice Nemci su se povukli za Doboj, a ustaše i četnici su ostali na položajima prema našim snagama kao predstraža i osiguranje komunikacije dolinom

---

[2] O rasporedu i dejstvu toga korpusa vidi dok. br. 22.

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 13, 30 i 45; tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89.

[4] Opširnije o dejstvima toga odreda vidi dok. br. 58.

[5] Taj odred je u drugoj polovini februara dejstvovao na sektoru pl. Ozrena, gdje je, uglavnom, vodio borbu protiv četnika i radio na stvaranju narodnooslobodilačkih odbora (vidi AVII, reg. br. 13—6, k. 409: izvještaj političkog komesara Tuzlanskog NOP odreda od 1. marta 1945).

[6] Pomenuti bataljon je imao specijalni zadatak u borbi protiv četničkih i ustaško-domobranskih jedinica na Trebavi, u Posavini i na Majevici (vidi operacijski dnevnik Štaba 14. korpusa NOVJ, AVII, reg. br. 3—2, k. 632).

[7] O gubicima te divizije vidi dok. br. 30, objašnjenje 21.

[8] Vidi dok. br. 30, objašnjenje 13. i 14.

[9] Riječ je o ojačanom 734. puku njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 13).

[10] Na pomenutom sektoru bile su ustaško-domobranske jedinice 12. hrvatske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 155; knj. 33, dok. br. 28 i 83).

[11] O njemačkim snagama u Brčkom vidi dok. br. 13.

[12] Odnosi se na ojačani 724. puk njemačke 104. lovačke divizije (vidi knj. 33, dok. br. 64, 83 i 88).

reke Bosne za prolaz nemačkih trupa. Glavnina srbijanskih četnika nalazila se je na Trebavi, odakle su držali položaje prema nama od Dubrave preko Vučkovca do Sokola i Gračanice.[13] Crnogorski četnici su sa Ozrena prešli na desnu obalu reke Spreče i postavili se prema Gračanici kao zaštita Doboja od ovog pravca.[14] Oni su u borbama bili prilično drski i bezobzirni, a Nemci su ih pomagali prilično u naoružanju i municiji.

5. — Na dan 15 februara ove godine raspored naših snaga bio je sledeći:

A) 23 divizija:

— 9 brigada na prostoriji Vučkovac — Kerep — Biberovo polje — Donja Međeđa i Buk do sela Trnovaca, k. 555, sa zadatkom obezbeđenja pravca od Brčkog, Posavine, Gradačca i Trebave.

— 7 brigada na prostoriji severoistočno od Sokola, Donji Kupresi — Sladna — Murati — k. 462 — Brnjičani, sa zadatkom obezbeđenja od Trebave i Sokola i pritiska na neprijatelja sa ovih položaja.

— 14 brigada na prostoriji Donji Moranjci, k. 415 i Seona, sa zadatkom obezbeđenja od Gračanice i pritiska na nju u cilju likvidacije zajedno sa ostalim snagama.

— II artiljeriska brigada: baterija »ZIS« severozapadno od železničke stanice Dobošnica sa zadatkom dejstva na selo Rašljevo, raskrsnicu puteva kod istog i kod 518. Poljska baterija kod s. Gnojnice sa zadatkom tučenja prostora Omerbašići — Turkovići i neprijateljska teška oruđa. Minobacačka baterija južno od sela Gnojnice, u blizini k. 180, sa zadatkom tučenja neprijateljskih položaja ispred sebe. Protivkolska baterija na cesti za Gračanicu sa zadatkom da tuče istu, tj. pojavljene ciljeve u njoj sve do okuke ispred sela Miričine.

B) 25 divizija: prema Zvorniku:

— 16 brigada na prostoriji Klisa, k. 410 — Malešići — Kitovnica — Jusići sa zadatkom sprečavanja neprijatelju da se probije na sever.

— 18 brigada Perunika — Cerik — Ahmetovo brdo — Mehmedići sa istim zadatkom kao i 16 brigada.

---

[13] Bliže o njima vidi dok. br. 1.

[14] Te četničke jedinice su 21. februara 1945. počele da se prebacuju na lijevu obalu r. Bosne, južno od s. Kožuha (vidi knj. 33, dok. br. 83, 103 i 122; tom XI, knj. 2, dok. br. 14 i 19).

— 19 brigada Spasojevica, k. 443 — severno od Krša, k. 388, sa zadatkom dejstva na neprijatelja i onemogućavanja prodora istom.

C) 45 divizija: prema Ozrenu i Gračanici:

— 20 brigada na prostoriji Jahinovac — Bukva — Radino brdo — k. 301.

— 23 brigada: Ilino brdo, k. 294 — Gradina, k. 275 — Međaš, k. 321 — Gradišnik, k. 510, sa zadatkom aktivnog dejstva na neprijatelja ispred sebe.

— 24 brigada na prostoriji Bukovica — Rudina — Sirova glava.

D) III artileriska brigada na desnoj obali reke Drine, na sektoru Koviljača — Zvornik, privremeno pod komandom 22 divizije.

E) Inžinjerska brigada u Banji Koviljači i s. Hodžićima, sa zadatkom vršenja priprema za uspostavu prevoza preko Drine kod Zvornika. Jedan bataljon na sektoru Gračanice kod 23 divizije.

6. — Operacije vođene od 15 do 28 februara:

A) 23 divizija: Sve tri brigade ove divizije 15 i 16 februara vršile su jake napade na neprijatelja na prostoru Buk — Džakule — Doborovci — Alibegovići — Avdići. U ovim borbama neprijatelj je pretrpeo prilično velike gubitke i potisnut sa svojih položaja u Sokol i prema Gračanici. Od 17 do 24 februara vođene su na ovome sektoru skoro svakodnevne borbe, kao i na sektoru Dubrave — Porebrice — Kerep — Prokop. Neprijatelj je pretrpeo prilične gubitke.

24 februara 7 i 14 brigada u sadejstvu sa 20 brigadom napale su i oslobodile Gračanicu. 7 brigada je napadala od pravca Sokola, u kome tvrđavu nije mogla likvidirati, već je sa izvesnim svojim snagama blokirala, a ostali delovi produžili u pravcu sela Malešića, da bi onemogućili otstupnicu neprijateljskim snagama iz Gračanice.[15] 14 brigada je posle oslobođenja Gračanice izbila na liniju Heljdovište, k. 485 — k. 694 i orijentisala se prema Lipovici,[16] 7 brigada zaposela kote 497 — 622 — 663 sa pravcem prema Skipovcu i Zelinji. 9 brigada posela položaje zapadno od k. 257 — Buk, k. 319 — k. 431 i k. 497, severno od Oglavka i Alića.

[15] Opširnije o borbama za oslobođenje Gračanice vidi dok. br. 1 i 3; knj. 33, dok. br. 129 i 143.

[16] Pogrešno; treba: Lukavici.

25 februara opkoljeni neprijatelj u tvrđavi Sokola na poziv delova 7 brigade predao se je. Zarobljeno je 30 ustaša, i zaplenjena prilična količina ratnog materijala.[17]

Od 25 pa zaključno sa 28 februarom sve jedinice ove divizije vodile su borbu sa neprijateljem, čisteći oslobođeni teren od zaostalih četničko-ustaških bandi i odbijajući uspešno sve neprijateljske protivnapade na naše položaje.

U ovom periodu 23 divizija je izvela 19 borbenih akcija, od kojih 14 ofanzivnih i 5 defanzivnih.[18]

Rezultati svih borbi 23 divizije u vremenu od 15 do 28 februara iznose:

Neprijateljski gubitci:

Ubijeno	249
Ranjeno	405
Zarobljeno	34
Predalo se	30
ukupno	718

nepr. vojnika izbačeno iz stroja.

Zaplenjeno je: 19 vagona i 1 lokomotiva, 33 puške, 1 teški bacač, 1 teški mitraljez »Švarcloze«, 1 puškomitraljez, 10 bombi za bacač, oko 10.000 puščanih metaka, 1 pištolj, i nešto drugog materijala kao i odeće i obuće.

Sopstveni gubitci:

Poginulo	80
Ranjeno	304
Nestala	65
Zarobljen	1
ukupno	450

drugova izbačeno iz stroja.

Gubitaka u materijalu nema.

B) 25 divizija: Brigade 25 divizije na sektoru Zvornik — Kozluk vodile su manje borbe 15 i 16 februara, napadajući neprijatelja na njegovom probijanju na sever.[19]

---

[17] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 143, objašnjenje 15.

[18] O tome vidi dok. br. 1.

[19] Opširnije o tome vidi knj. 33, dok. br. 92; AVII, reg. br. 30—2, k. 1093: Operacijski dnevnik Štaba 18. brigade 25. divizije JA za 1945. godinu.

17. februara sve brigade ove divizije smenjene su sa tog položaja od strane jedinica 17 i 38 divizije.[20] Čitava divizija prešla je na sektor Tuzle i razmeštena na prostoriji: Čaklovići — Simin Han — Gornja Tuzla — Brđani za odmor. Na odmoru je ostala više od 10 dana. Za vreme odmora jedinice su se sredile i sa njima su izvođene vojničke vežbe. U svakoj brigadi izvedena je po jedna vežba čete u napadu i čete u odbrani kojoj su prisustvovali svi rukovodioci od desetara pa zaključno sa štabom brigade. Pored ovih vežbi po brigadama izvedene su i vežbe bataljon u napadu i bataljon u odbrani, kojima su prisustvovali svi rukovodioci divizije od komandi četa zaključno sa štabom divizije. Na ovim vežbama uvidele su se sve greške i propusti jedinica i rukovodilaca koje su pravljene u poslednjim borbama na sektoru Vlasenica — Zvornik — Kozluk.[21] Na zajedničkim kritikama a i konkretno na terenu ukazano je na sve ove greške i nepravilnosti borbi, kako i zbog čega one dolaze, te će se ovim i budućim vežbama učiniti da i borci i rukovodioci steknu izvesna vojnička znanja za bolji rad i komandovanje u borbi.

Za svega tri dana držanja položaja prema Zvorniku, rezultati ove divizije su sledeći:

Ubijeno	20	
Ranjeno	50	
ukupno	70	nepr. vojnika izbačeno iz stroja.

Sopstveni gubitci:

Poginulo	8	
Ranjeno	37	
Nestalo	2	
ukupno	47	izbačeno iz stroja.

C) 45 divizija: Sve tri brigade 45 divizije u vremenu od 15 do 22 februara bile su na prostoru: Stupari — Petrovo Selo[22] — Kakmuž — Ozren — Brezici — Kraljica — Bukovica i skoro svakodnevno vodile borbu sa četničkim bandama prilikom čišćenja ovih terena.

22 februara 23 brigada upornom borbom čisti Sočkovac — Karanovac i Boljanić, čisteći čitavu levu dolinu Spreče na

[20] Vidi dok. br. 11 i 30; knj. 33, dok. br. 113.
[21] Vidi knj. 32, dok. br. 60, 94, 141 i 169; knj. 33, dok. br. 84.
[22] Pun naziv: Bosansko Petrovo Selo.

ovom prostoru. 24 brigada ponovo čisti Bukovicu — Kobilovac — Kraljicu i Brezice i izbija na Ozren.

24 februara 20 brigada, uz dobru pripremu artileriske vatre i sadejstvo 14 brigade, posle prilično jake borbe čisti jako neprijateljsko uporište Gračanicu i bočno obezbeđenje neprijateljskog prolaza dolinom Bosne. Posle čišćenja Gračanice ova brigada nastupa desnom obalom reke Spreče sve do Motke, k. 442, gde postavlja obezbeđenje prema Doboju. 23 i 24 brigada na svojim pravcima takođe vode borbu sa neprijateljem.

Od 25 pa zaključno sa 28 sve tri brigade ove divizije na svojim pravcima vodile su prilično jake borbe sa neprijateljem, uspešno odbijale svaki njihov protivnapad razbijajući ih i nanoseći im gubitke.[23]

U borbama od 15 do 28 februara rezultati 45 divizije su sledeći:

Neprijateljski gubitci:

Ubijeno	251	
Ranjeno	502	
Zarobljeno	128	
Predalo se	50	
ukupno	931	nepr. vojnik izbačen iz stroja.

Pored ovoga oslobođeno je i 16 naših vojnika koji su bili zarobljeni od neprijatelja.

Zaplenjeno je: 1 pešadiski top »Pito«, 2 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 159 pušaka, 5 strojnica, 1 protivkolska puška, 4 pištolja, 2 signalna pištolja, 1 postolje za teški bacač, 40.000 metaka, 30 mina za teški bacač, 2 sanduka mina za laki bacač, 50 granata za top, 50 signalnih raketa, 50 ručnih bombi, 1 sanduk rezervnih delova za puškomitraljeze, 1 radioaparat, 2 telefona, 9 km. telefonskog kabla, 1 dvogled, 16 konja, nekoliko magacina hrane i još nešto ostale opreme.

Uništeno je: 4 kamiona ratnog materijala.

Sopstveni gubitci:

Poginulo	52	
Ranjeno	92	
Nestalo	15	
ukupno	159	drugova izbačeno iz stroja.

[23] Bliže o borbama jedinica te divizije vidi dok. br. 3.

Izgubljeno od materijala: 3 puškomitraljeza, 21 puška i 7 strojnica.

Ukupni rezultati borbi svih divizija ovog korpusa u vremenu od 15 zaključno sa 28 februarom:

Neprijateljski gubitci:

Ubijeno	520	
Ranjeno	957	
Zarobljeno	164	
Predalo se	78	
ukupno	1719	nepr. vojnika izbačeno iz stroja.

Uništeno: 4 kamiona sa ratnim materijalom.

Zaplenjeno: 192 puške, 5 strojnica, 4 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, 1 teški bacač sa 40 mina, 1 pešadiski top »Pito« sa 54 granate, 1 protivkolska puška, 5 pištolja, 2 signalna pištolja sa 50 raketli, 2 sanduka mina za laki bacač, 1 postolje za teški bacač, 1 sanduk rezervnih delova za puškomitraljeze, 50.000 metaka, 50 ručnih bombi, 1 radioaparat, 2 telefona, 9 km. telefonskog kabla, 1 dvogled, 16 konja, nekoliko magacina hrane, i nešto obuće i odeće i ostale opreme.

Naši gubitci:

Poginulih	140	
Ranjenih	433	
Nestalih	82	
Zarobljen	1	
ukupno	666[24]	izbačeno iz stroja.

Izgubljeno materijala: 3 puškomitraljeza, 7 strojnica, 21 puška.

7. — Prema rezultatima borbi u periodu od 15 zaključno sa 28 februarom i samim borbama koje su skoro neprestano vođene, naročito 23 i 45 divizija, vidi se očvršćavanje jedinica i napredak u preorijentaciji na novu taktiku ratovanja — na frontalne borbe. Ovome je u mnogome koristilo iskustvo i boraca i rukovodilaca u borbama vođenim za poslednja dva meseca, gde su se zbog nesnalažljivosti trpeli veći gubitci i gde je bilo više neuspeha, u pojedinim slučajevima.

---

[24] Zbir pogrešan; treba: 656.

Uspjesi jedinica 45 divizije pokazuju da uporan rad i zalaganje rukovodilaca, kako u borbi tako i sprovođenju vojničke obuke sa jedinicama, mora dati dobre rezultate.

I u ovom periodu borbi bilo je i pravilo se prilično grešaka i propusta, ali su u mnogome manji nego što je to bilo u ranijim borbama. Uporan rad u vojničkom uzdizanju i obučavanju boraca i nižih rukovodilaca, sa pravilnim ukazivanjem na sve greške i propuste koji se naprave, i vešto objašnjavanje pravilnog rada i postupaka najviše mogu doprineti očvršćavanju borbenosti naših jedinica, očvršćavanju discipline kod njih i samom uzdizanju morala, a sa tim svakako i mnogo povoljnijim rezultatima u borbama.

8. — Na kraju operacija iznetih u ovoj relaciji, raspored naših snaga na dan 1. marta ove godine bio je sledeći:

A) 45 divizija:

— 24 brigada na Ozrenu prema reci Bosni, na liniji: Blagojevići — Visoka Glava, k. 620 — Paklenica — Okrugli Gaj, k. 605 — Lipovci — Donje Konopljište.

— 23 brigada: Mali Gostilj, k. 639 — Krušik — Gavran Vis — Brđani — k. 288 — k. 269 — Tekućica do leve obale Spreče.

— 20 brigada prema Doboju od desne obale reke Spreče: Samarić, k. 202, do Klokotnice — Ahinbašići, k. 366 — Motka, k. 442 — Brezik do Bijelog Potoka, k. 519, na putu Gračanica — Bušletić.

B) 23 divizija: prema reci Bosni i Trebavi:

— 14 brigada na liniji Prnjavor, k. 430 — k. 276 — Brđani, k. 521 — Piskavica, k.535, do Javorskog potoka.

— 7 brigada: Rosići — Studenac, k. 639 — k. 629 — Zvečak, k. 510 — k. 431.

— 9 brigada: Džakule, k. 387 — Međeđa — Buk, k. 319 — Kerep — Vučkovac — Dubrave. Na ovom sektoru je i Posavsko-trebavski odred kao i Beogradski bataljon Narodne odbrane.

C) 25 divizija se nalazila na sektoru Tuzle na odmoru i to:

— 16 brigada na prostoru Dobošnica — Križaoni — Gornja Tuzla.

— 18 brigada na prostoru Dolovi — Brđani — Martinovići.

— 19 brigada na prostoru Vršani — Čaklovići — Simin Han.

D) II artileriska brigada na pravcu Gračanica — Doboj kod 20 i 14 brigade. III artileriska brigada na sektoru Zvornika dobila je naređenje da krene za Tuzlu.[25]

E) Inžinjerska brigada se prikupila na sektoru Zvornika radi uspostave saobraćaja — prevoza na Drini, dok joj se jedan bataljon nalazio na sektoru Gračanica — Doboj pridat 23 diviziji.

F) Štab korpusa se nalazio u Lukavcu, a komandant u Gračanici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar — pukovnik:[26]
otsutan

Komandant — pukovnik:
Rad.[27] T. Jovanović

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. Br. 194
15. III 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik[28]

---

[25] Poslije prebacivanja u istočnu Bosnu ona je privremeno stavljena pod komandu Štaba 23. divizije (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 20: naređenje Štaba 23. divizije JA od 19. marta 1945).

[26] Đuro Lončarević

[27] Radivoje

[28] Radoslav Đurić

BR. 8

ZAPOVIJEST ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE JA OD 3. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA S POLOŽAJA KRUŠČICA — GUČJA GORA — GLUHA BUKOVICA SPREČE PRODOR NEPRIJATELJSKIH SNAGA KA TRAVNIKU[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
NOV i POJ
Str. pov. broj: *274*
3 marta 1945. god.

ZAPOVJEST

Situacija. Oslobođenjem Travnika i čišćenjem sviju neprijateljskih uporišta na prostoriji: Zenica — Busovača — Travnik, kao i likvidaranjem neprijateljskog uporišta ž. s. Busovača,[2] naše jedinice izbile su na komunikacije kojima neprijatelj odstupa sa juga na sjever. Cestu Kiseljak — Busovača — Zenica, kojom neprijatelj odstupa prema sjeveru, naše snage su presjekle i na taj način ugrozile neprijatelja na najosetljivijem mjestu. Zbog ovoga, kao i zbog velikih gubitaka koje je neprijatelj pretrpio, neprijatelj je bio primoran da ubacuje svježe snage, da bi održao svoju komunikaciju, kao i da bi odbacio naše snage od ovih komunikacija. Dva do tri bataljona pojačanja neprijatelj je ubacio na Zenički sektor od Sarajeva.[3] Sa sjevera od Doboja neprijatelju pristižu neprekidno pojačanja vozom, koja se iskrcavaju na dijelu Nemila — Zenica. Prednji dijelovi ovih pojačanja ušli su odmah u borbu pravcem: Nemila — s. Orahovica — Kobilja Glava, odakle su preko Pecarnice, trigonometar 964, spustili se u Vitez.[4] Preostala pojačanja vjerovatno će biti ubačena u borbu, u koliko nisu do sada ubačena na ovom sektoru.

Kakve su neprijateljske namjere, kao i cilj koji žele postići ubacivanjem pojačanja u borbu nije nam još poznato. U vezi ovakve situacije,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—7, k. 1281.

[2] Vidi dok. br. 18.

[3] Riječ je o 359. puku (Pukovska grupa »Hart«) njemačke 181. pješadijske divizije, 116. izviđačkom bataljonu (bez jedne čete) i 369. protivoklopnom divizionu (vidi dok. br. 16; knj. 33, dok. br. 133 i 153).

[4] Odnosi se na 7. SS diviziju »Princ Eugen«. Tada je njen 14. puk prodro preko s. Brajkovića u Vitez, a 13. puk preko Lašve u Busovaču (vidi dok. br. 17 i 111).

NAREĐUJEMO:

XIII brigada.
1 brdski top 75 m/m

Sa tri bataljona zaposjeda i brani položaj: s. Gluha Bukovica — s. G. i D. Višnjevo — s. Dub — s. Suhi Dol — s. Maline — do škole u s. Gučija Gora isključno. Lijevokrilni bataljon uputiće jednu četu, koja će kontrolisati prostoriju: s. Koričani — do s. Šiprage — s. Kruševo Brdo, kako bi onemogućila neprijatelju da se neopaženo prebaci preko Vlašića i izbije na prostoriju: s. Koričani — s. Vitovlje i tim manevrom primora naše snage na povlačenje sa sadanje prostorije. Jedan bataljon ove brigade dejstvovaće na prostoriji: s. Brajkovići — s. Grahovčići — s. Konjevići — s. Vrhselje — s. Čukle. Zadatak ovoga bataljona da kontroliše pravac: Zenica — Obrenovići — s. Grahovčići i pravac Zenica — s. Stranjani — s. Konjevići — s. Pojska. U slučaju da neprijatelj ovim pravcima pokuša prodor preko s. Gučija Gora za Travnik ovaj bataljon ima primiti borbu na položajima na određenoj prostoriji. U slučaju da neprijatelj ne bude aktivan ovaj bataljon napadaće sa leđa neprijatelja na Pecarnici, trigonometar 964. Sa izviđačkom četom održavati vezu sa Vlašićkim odredom[5] u s. Orahovica — s. Šerići i obaveštavati štab divizije o svima neprijateljskim pokretima, koji bi usledili od Topčić Polja, Nemile, Vranduka prema Vlašiću.

VI brigada.
2 brdska topa 75 m/m

Zaposjeda i brani položaj na desnoj obali rijeke Bile i to: Škola u s. Gučija Gora — do s. Alihodže uključno. Vezu lijevo držati sa XIII brigadom, a desno sa XI brigadom. Brdske topove postaviti na položaj odakle mogu tući najbolje neprijatelja, kao i ispomagati vatrom susjedne jedinice.

XI brigada.

Zaposjeda i brani položaj: od s. Alihodže isključno, desnom obalom r. Bile — uključno cesta kod želj. st. Bila. Vezu na desnoj obali Lašve održavati sa VIII brigadom.

[5] O njegovim dejstvima vidi dok. br. 111.

VIII brigada.

Zaposjeda i brani položaj: s. M. Mošunj — s. V. Mošunj — Kum, k. 744 — s. D. Večeriska — k. 566 zaključno.[6] Vezu lijevo održavati tijesno sa snagama XI brigade. Radi što boljeg ispomaganja naših snaga na lijevoj obali Lašve zauzeti takve položaje sa kojih se može najbolje tući cesta i onemogućiti svaki pokret cestom.

VII brigada.

Zaposjeda i brani položaj: s. Baškaradi — s. Kruščica — Vraniska.[7] Sa ovog položaja vršiti pritisak u pravcu Viteza i Han Kumpanije i onemogućiti svaki saobraćaj cestom. O pokretu neprijateljskih snaga cestom od Busovače za Vitez redovno obaveštavati i prolazeće kolone cestom tući. Kontrolisati pravac preko Busovačkih staja, da neprijatelj ne bi ovim pravcem došao za leđa našim snagama.

Dodjeljene položaje jedinice će zaposjesti, na istim položajima utvrditi se, teška oruđa postaviti na položaje odakle se mogu najbolje iskoristiti za gađanje neprijatelja.

XIII brigada dodjeljeni položaj ima držati u svojim rukama i ne smije dozvoliti neprijatelju da zauzme Gučiju Goru, čime bi bile primorane i ostale snage na povlačenje. Čvrstim držanjem svojih položaja XIII brigada ima da omogući ostalim snagama ofanzivno djelovanje i razbijanje neprijatelja.

VI, XI, VIII i VII brigada držaće dodjeljene položaje. Sa prednjim dijelovima, t.j. udarnim grupama napadati neprijatelja, a u povoljnom momentu prelaziti u napad sa cijelim snagama.[8]

Štabovi brigada i diviziona vodiće računa o svojim pomoćnim dijelovima i iste držati na takom mjestu, kako im mogu blagovremeno izdati naređenje u vezi sa nastalom situacijom.

Načelnik artiljerijskog odsjeka ove divizije po pristizanju artiljerijskog diviziona stupiće odmah u vezu sa štabom divizije, radi postavljanja diviziona na položaj, kao i radi dobijanja uputstava u pogledu daljeg rada artiljerijskog diviziona.

---

[6] i [7] Prema naređenju Štaba 4. udarne divizije JA od 2. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 19—1, k. 771/A), pomenute brigade su dobile zadatak da istog dana posjednu položaje s. M. Mošunj — s. G. Večeriska i s. Kruščica — Rovna.

[8] Vidi dok. br. 19 i 147.

Popunu municijom jedinice će vršiti iz magacina na želj. stanici Travnik, gdje se nalazi oficir za naoružanje ove divizije.

Evakuaciju ranjenika vršiti za Travnik, gdje se nalazi Hirurška ekipa i prihvatilište ove divizije u zgradi Bolnice.

Štab divizije nalazi se u s. Putičevo na cesti kod Pilane.

Divizijska rezerva nije predviđena iz tog razloga što je VII brigada postavljena da djeluje u bok neprijateljskih snaga na prostoriji s. Kruščice. Svaka brigada da drži brigadnu rezervu u jačini od jednog bataljona. Inače raspored snaga, kao i teren omogućavaju brigadama držanje po jednoga bataljona u rezervi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik,
Sl. otsutan

Komandant pukovnik,
Pet.[9] Vojnovic

M. P.

ŠTAB
XIII KRAJIŠKE NOU BRIGADE
39. NOU DIVIZIJE
Str. pov. sl.
3. III 1945.

[9] Petar

BR. 9

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE OD 3. MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVIMA GRUPE BATALJONA NA DESNOJ OBALI BOSNE, NA PROSTORU ZENICA — KAKANJ — VISOKO[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
N.O.V.J
Str. pov. br. 276.
Dne 3-III 1945 g.

Kop.

Podaci za grupu
majora Miće.[2] —

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

U toku februara grupa majora Miće postigla je slijedeće:

29. I. 1945. g. Neprijatelj je od Zenice napao ali je odbijen uz gubitke: 13 mrtvih i 18 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 ranjena i 1 nestao.

6. II. 1945. g. Kod s. Janjića tučena kolona. Ubijeno 13 vojnika. Uništen 1 kamion.

Kod Kaknja napadnuto uporište. Ubijeno 11, a zarobljeno 4 Njemca.[3]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—7, k. 771/A.

[2] Tu grupu bataljona, pod komandom Miće Kolundžije, sačinjavali su 1. bataljon 6. krajiške, 3. bataljon 8. krajiške i 3. bataljon 11. krajiške brigade 4. NOU divizije (vidi knj. 31, dok. br. 87; knj. 32, dok. br. 44 i 167).

[3] i [4] Borbe na odsjeku Zenica — Kakanj — Visoko su, uglavnom, vođene protiv dijelova 969. tvrđavske pješadijske brigade, 81. landesšicen-puka i 11. ustaškog stajaćeg zdruga. U Dnevniku majora Bema (vidi AVII. reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 31. januara 1945, po odlasku njemačke 104. lovačke divizije sa sektora Travnik — Zenica, jedinice za obezbjeđenje komunikacija u dolini Bosne stavljene pod komandu Štaba 969. brigade. Pored toga ,u Dnevniku stoji da su partizani 4/5. februara napali uporište rudnika Kakanj, 16. februara napali bateriju protivavionskih topova kod željezničkog mosta jugoistočno od Kaknja i 25. februara likvidirali uporište Buzići severozapadno od Visokog. Zatim se govori o rušenju željezničke pruge: 7/8. i 9/10. februara između Vranduka i Nemila, 18. februara sjeveroistočno od Visokog, 25. februara sjeverno i južno od Zenice i sjeverno od Visokog, 26. februara između Kaknja i s. Modrinja (srušen voz sa protivavionskim topovima), 27. februara između Zenice i Visokog (pruga prekinuta na 9 mjesta) i

8. II. 1945. g. Likvidirano uporište u Klopčama, koje je branilo 160 ustaša. Ubijeno 14, ranjeno 14 i zarobljeno 5 ustaša.

9. II. 1945. g. Za vrijeme prebacivanja materijala kod Vranduka uništena 2 kamiona i 2 luksuzna auta. Prekinuta pruga na dužini od 300 metara i srušena 2 propusta.

12. II. 1945. g. Likvidirano uporište u Crkvici. Ubijeno 4 i ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno municije i vojne spreme.

17. II. 1945. g. Iz Zenice izbjeglo 8 Čerkeza sa oružjem.

18. II. 1945. g. Napadnuto uporište Hrasno. Ubijeno 5, a ranjeno 6 Njemaca. Zaplijenjeno 1 šarac i ostale spreme.

Kod Modrinja preko Bosne tučena patrola. Ubijena 4, a ranjena 3 vojnika.

20. II. 1945. g. Likvidirano uporište Bilino Polje sjeverno od Zenice, koje je branilo 60 ustaša. Ubijena 2, zarobljena 3, a natjerano u r. Bosnu 25 ustaša.

23. II. 1945. g. Napadnuta želj. stanica Porječani. Gubitci neprijatelja 3 mrtva.

Iz Breze neprijatelj napao naše snage ali je razbijen. Gubitci neprijatelja 9 mrtvih, 7 ranjenih i 4 zarobljena.

25. II. 1945. g. Između Kaknja i Visokog porušena dva kilometra pruge. Ubijeno 34, ranjeno 20 i zarobljeno 9 neprijateljskih vojnika. Plijen: 3 p. mitraljeza i 23 karabina.

Likvidirano neprijateljsko uporište Donja Gračanica. Ubijeno 40, ranjeno 55 i zarobljeno 29 Švaba. Plijen: 1 top 37 m/m, 9 p. mitraljeza, 80 pušaka, 200 bombi, 290 granata, 35.00 metaka i ostale spreme.

28. II. 1945. g. Između Gračanice i Zenice srušeno 500 metara pruge.

---

28. februara kod Kaknja. Osim toga, 20. februara došlo je do jače borbe između Breze i Visokog. Prema Dnevniku, njemački i ustaško-domobranski gubici u ovim akcijama su bili: 30 poginulih, 10 ranjenih i 6 nestalih vojnika. O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 94, 95, 96, 109 i 112.

Između Kaknja i Visokog naišao voz na minu. Poginulo 40 vojnika a više ranjeno.[4]

Bilans mjesečnog izveštaja:

BILANS MJESEČNOG IZVEŠTAJA:

I. Gubitci:

1) neprijateljski

ubijeno	176
ranjeno	134
zarobljeno	81
Ukupno	391

2) vlastiti u ljudstvu

mrtvih	16
ranjenih	60
nestalo	2

3) u oružju: 1 p. mitraljez.

II. Plijen:

a) oružje: 1 top 37 m/m, 13 p. mitraljeza, 170 pušaka
b) municije: 55.000 puščanih metaka, 200 bombi, 290 granata
c) ostalo: 13 konja, 700 kg. soli i odjeće i obuće.

III. Uništeno:

3 kamiona, 2 mala auta, 2800 metara željezničke pruge, 2 propusta, 1 lokomotiva.

IV. Raspored snaga:

Jedan bataljon na sektoru: Zenica — Vranduk. Drugi bataljon na sektoru: Lašva — Kakanj. Treći bataljon na sektoru: Kakanj — Visoko. Ostali dijelovi u s. Moščanici zajedno sa ambulantom.

Izveštaj napravljen prema radio-depešama.

Tokom mjeseca mobilisano je 200 ljudi

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppukovnik, **Dimitrije Bajalica** M. P. Komandant pukovnik, **Petar Vojnović**

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. UDARNE DIVIZIJE OD 3. MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U FEBRUARU NA PROSTORU BUSOVAČA — KISELJAK — TARČIN — KONJIC[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. *66*
Dne 3. III. 1945. g.

Operacijski izvještaj za
mjesec februar dostavlja

ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ — OP.

U toku mjeseca februara o.g. snage ove divizije[2] imale su slijedeće dodire sa neprijateljem:

27. I. 1945. Jedan bataljon 9. brigade kod s. Zabrđa u dolini Lepenice vodio je borbu sa 100 ustaša Lepeničke bojne. Gubitci neprijatelja nepoznati, naša dva poginula, a jedan ranjen.

28. I. 1945. Snage II. bataljona 9. brigade napale su u s. Kulješ i Kapela u dolini Lepenice neprijatelja, jačine 60 ustaša. Borba je trajala 5 časova, ali radi velikog snijega, koji je ometao pokretljivost naših snaga, i radi žilavog otpora nismo uspjeli protjerati neprijatelja.[3] Gubitci neprijatelja nepoznati, mi bez gubitaka.

29. I. 1945. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

30. I. 1945. Drugi bataljon 9. brigade napao je neprijateljsko uporište u s. Gladno Polje, na cesti Sarajevo — Kiseljak, koje je branilo 80 Njemaca ne-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—2, k. 855.

[2] O brojnom stanju 10. udarne divizije JA u januaru, februaru, martu, aprilu i maju 1945, vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 112.

[3] Borba je vođena protiv jedinica 4. bojne 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 172).

poznate pripadnosti. Akcija nije uspjela, jer se neprijatelj uporno branio iz tvrdih zgrada, a bombe, koje su ubačene u zgrade, nisu eksplodirale.

Neprijateljski gubitci nepoznati. Mi smo imali 7 mrtvih i 8 ranjenih.

Poslije ove akcije dva bataljona ove brigade prebacila su se u s. Vlakovo.

31. I. 1945. Dva bataljona 9. brigade iz s. Vlakova krenula su u s. Osjek da napadnu grupu od 100 četnika. Četnicima je stiglo u pomoć 200 Njemaca i jedna satnija ustaša, pa se je odustalo od napada.

1. II. 1945. Jedna četa 7. brigade napala je iz zasjede kod s. Krčevine neprijateljsku kolonu, jačine 70 Njemaca. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen u Kiseljak uz gubitke 6 mrtvih i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

2. II. 1945. Prvi bataljon 9. brigade osiguravao je prebacivanje III. bataljona iste brigade iz Vele, preko Kobilje Glave, za Kreševo. Na Kobiljoj Glavi ih je dočekala neprijateljska zasjeda nepoznate jačine i prebacivanje je uspjelo pod borbom, gazeći duboki snijeg. Neprijateljski gubitci nepoznati, naša tri ranjena.

Dvije čete 17. brigade napale su na prostoriji s. Gorani — s. Oteležani neprijateljsku grupu, jačine 60 ustaša i nešto »zelenokadrovaca«. Nakon kraće borbe neprijatelj je rastjeran uz gubitke 6 mrtvih i 5 ranjenih, te 13 zarobljenih.[4] Zaplijenjen je 1 puškomitraljez, 13 pušaka, 1 pištolj, nešto municije i ostale ratne spreme.

3. II. 1945. Snage I. bataljona 9. brigade izvršile su pokret za s. Čifluk, a jednu četu prebacile preko rijeke Bosne. Postavljena je zasjeda, ali prugom tu noć nije ništa prolazilo.

4. II. 1945. Prvi bataljon 9. brigade ponovo je postavio zasjedu na pruzi Sarajevo — Brod, prebacivši se

[4] U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 5. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 88) piše da su partizani koji prodiru iz pravca sjeverozapada potisli ustašku posadu uporišta Gorani. Ali se o gubicima ništa ne kaže.

preko rijeke Bosne južno od s. D. Bioča. Kad je voz naišao, mine nisu eksplodirale.

5. II. 1945. Dva bataljona 7. brigade, potpomognuti svojim artilj. divizionom, napali su na liniji s. Rankovići — s. Lazine neprijatelja, jačine 150 ustaša, Čerkeza i Talijana.[5] Neprijatelj je iz utvrđenih zgrada i bunkera pružio žilav otpor, pa su se naše snage, nakon 4-časovne, borbe, povukle. Gubitci neprijatelja iznose 35 mrtvih i ranjenih. Uništen je jedan bunker. Mi smo imali 5 ranjenih.

Prilikom čišćenja prostorije s. Rodići — s. Šabančići — s. Lizoperci — s. Ustirama jedinice 17. brigade pohvatale su 10 milicionera i 3 domobrana. Zaplijenjeno 17 pušaka, 20 ručnih bombi i 2.000 puščane municije. Mi bez gubitaka.

6. II. 1945. U toku dana snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. II. 1945. Snage I. bataljona 9. brigade rastjerale su miliciju u okolici Dvora i u Kralupima. Gubitaka nije bilo ni sa jedne, ni sa druge strane.

Drugi bataljon iste brigade postavio je zasjedu na pruzi Mostar — Sarajevo, između Tarčina i Raštelice. Srušen je jedan želj. most, dug 10 metara.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

8. II. 1945. Snage IV. bataljona 7. brigade napale su iz zasjede kod s. Krčevine, na cesti Kiseljak — Busovača, neprijateljsku motorizaciju, jačine 70 motornih vozila i 120 pješaka. Uništeno 6 kamiona, ubijeno 16, a ranjeno 25 Njemaca. Naši bez gubitaka.

9. II. 1945. Jedna četa 7. brigade napala je iz zasjede između s. Jehovca i s. Bilalovca, na cesti Kiseljak — Busovača, neprijateljsku motorizovanu kolonu, jačine 30 kamiona u pratnji tenkova i 250 pješaka. Oštećena su 2 kamiona. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena. Mi bez gubitaka.

---

[5] Borba je vođena protiv dijelova Borbene grupe »Eberlajn« (vidi dok. br. 18).

10. II. 1945. Snage IV. bataljona 7. brigade napale su iz zasjede kod s. Klokota, na cesti Kiseljak — Busovača, neprijateljsku motorizovanu kolonu, jačine 80 vozila. Radi nadmoćnosti neprijatelja[6] bataljon se je nakon kraće borbe povukao. Uništena su 2, a oštećeno 5 kamiona i 7 motocikla. Ubijeno je 20, a ranjeno 12 neprijateljskih vojnika. Naša dva poginula.

Jedan bataljon 9. brigade postavio je zasjedu sa jednom četom između Tarčina i Raštelice, a sa ostalim snagama na Kobiljači, na cesti Sarajevo — Kiseljak. Saobraćaja nije bilo. Srušen je između Tarčina i Raštelice 1 želj. most, dug 10 metara. Neprijateljska zasjeda je primijetila privlačenje naše čete i otvorila vatru. Gubitci neprijatelja nepoznati. Naš 1 poginuo.

11. II. 1945. Snage 17. brigade čistile su prostoriju s. Sultići — s. Grabovci — s. Gobelovina i tom prilikom pohvatale 37, a ranile 3 milicionera. Zaplijenjeno 37 pušaka, 36 ručnih bombi i 2.100 puščane municije. Naš jedan poginuo.

12. II. 1945. Snage I, II. i III. bataljona VII. brigade u sadejstvu sa I. bataljonom VIII. brigade IV. divizije,[7] potpomognute svojim art. divizionom i 1 baterijom brdskih topova I. art. diviziona,[8] vodile su odbranbenu borbu sa neprijateljem, jačine 1.000 vojnika iz 5. puka 8. ruskog streljačkog korpusa,[9] na prostoriji s. Hrastovci — s. Zaselje — s. Čakići — s. Brđani — Rankovska Kosa. Nakon teške bitke, koja je trajala čitav dan, neprijatelj je razbijen i vraćen u svoje polazne položaje. Gubitci neprijatelja: 70 mrtvih, među kojima i jedan major, 59 ranjenih i 1 zarobljen. Mi smo imali 4 poginula i 19 ranjenih. Zaplijenjen 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 6.200 metaka, 30 tromblonskih i 22 ručne bombe, 4 ranca, 3 vojničke torbice, 1

[6] Odnosi se na dijelove 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[7] Sedma krajiška brigada je tada bila pod komandom Štaba 4. NOU divizije i učestvovala u borbama za oslobođenje Travnika. Opširnije o tome vidi dok. br. 18; knj. 33, dok. br. 61, 77, 127, 133 i 153.

[8] Vidi knj. 33, dok. br. 135.

[9] Riječ je o 5. puku bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Pored ovog puka tada je, na sektoru Travnik — Busovača — Zenica, bio i 4. puk pomenutog korpusa. Bliže o njima vidi knj. 33, dok. br. 133 (objašnjenje 3) i 153 (objašnjenje 3. i 5).

oficirska sa arhivom. Uništen 1 puškomitraljez, a ubijena 2 konja i 1 mazga. Izgubljen 1 puškomitraljez.

13. II. 1945. Jedan bataljon 9. brigade vršio je osiguranje na Han Ivici i Bukvi, dok su druga dva bataljona iste brigade, potpomognuti jednom baterijom brdskih topova I. art. diviziona, napali neprijateljsko uporište Kapelu, na Ban Brdu[10] u dolini Lepenice. Uporište je branjeno od 80 ustaša Lepeničke bojne. U toku borbe 60 ustaša je preko Han Ivice pokušalo sa leđa napasti naše snage, ali ih je bataljon koji je vršio osiguranje odbio. Borba je bila veoma žestoka i trajala je čitav dan. Uporište smo uspjeli likvidirati tek pošto je artiljerija direktnim pogodcima uništila tvrdu zgradu iz koje se neprijatelj žilavo branio.[11] U ovoj akciji je učestvovalo i jedno odjeljenje protivoklopnih topova 37 mm. Gubitci neprijatelja: 15 mrtvih i 25 ranjenih. Mi smo imali 2 mrtva i 20 ranjenih.

Neprijatelj, jačine 70 ustaša i Njemaca, napao je na naše položaje iznad s. Krčevina. Jedna četa 7. brigade razbila je i protjerala neprijatelja uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena. Naši bez gubitaka.

Treći bataljon 17. brigade napao je dvospratni bunker u blizini mosta na Neviždračkom potoku, 1 km istočno od Ostrošca, kojeg su branile ustaše iz 9. stajaćeg zdruga, nepoznate jačine. Nakon dvočasovne borbe bunker je likvidiran, a neprijatelj protjeran uz gubitke 6 mrtvih i više ranjenih. Zaplijenjen 1 puškomitraljez, 4 puške i nešto municije i opreme. Uništen 1 puškomitraljez, 1 bunker i 1 želj. most dužine 12 m. Mi bez gubitaka.

14. II. 1945. Dva bataljona 9. brigade napala su želj. stanicu Raštelicu, dok je treći bataljon vršio osiguranje od Tarčina i trgao prugu. Uporište je branilo 300 ustaša i domobrana iz IX. stajaćeg zdruga.[12] Borba je trajala 6 časova, ali uporište nismo mogli likvidirati, jer je neprijatelj iz utvrđenih zgrada pružao veoma žilav otpor. U isto vrijeme

[10] i [13] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[11] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 80.

[12] Njegove jedinice su tada bile na sektoru Mostara (vidi knj. 33, dok. br. 25, 69, 136, 168 i 169).

pruga je potrgana na 5 mjesta u dužini od 900 metara, te srušen jedan želj. most, dužine 8 metara. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 20 ranjenih. Mi smo imali 4 mrtva i 10 ranjenih.

Peti bataljon iste brigade vodio je borbu sa 40 ustaša u s. Vilenjaku[13] kod Visokog. Borba je trajala 1 čas i neprijatelj je odbijen uz gubitke 2 mrtva i više ranjenih. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Snage Liv. Duv. odreda vodile su borbu sa 300 milicionera zloglasnog Kapulice[14] u selima oko Duvna, Mesihovine, Crvenica i Kongore. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i 16 ranjenih. Zaplijenjen 1 puškomitraljez, 11 pušaka, 3 šinjela, 1 par cipela i 700 puščanih metaka. Mi bez gubitaka.

15. II. 1945. Tri bataljona 7. brigade, ojačana art. divizionom i izviđačkom četom, napala su neprijatelja, jačine 300 vojnika, na liniji s. G. Večeriska — k. 744. Neprijatelj je pripadao 5. puku 8. ruskog streljačkog korpusa. Nakon 5-časovne borbe neprijatelj je protjeran u pravcu s. D. Večeriska, uz gubitke 25 mrtvih i 45 ranjenih. Mi smo imali 2 poginula i 2 ranjena. Zaplijenjeno je 5 pušaka, 18.000 metaka, 35 ručnih bombi, 3 cijevi za t. mitraljez, 71 mina za bacač, 50 granata za top 37 mm, 1 telefon, 10 ćebadi, 1 gramofon, 4 konja, 5 mazgi i druge sitne spreme.

Snage IV. bataljona 7. brigade vodile su borbu sa neprijateljem, jačine 70 ustaša i Njemaca, koji su napali na naše položaje iznad s. Krčevine. Neprijatelj je imao 11 mrtvih i 15 ranjenih. Mi smo imali 4 ranjena, te 1 nestalog.[15]

Drugi bataljon 9. brigade rušio je prugu između Pazarića i Hadžića i srušio 1 želj. most, dug 6 m. Kod privlačenja, neprijatelj je otvorio vatru i tom prilikom je poginuo 1 naš borac. Treći bataljon iste brigade nalazio se je zapadno od Tarčina, gdje ga je neprijatelj tukao iz bacača. Ranjen je 1 naš borac.

Dvije čete 17. brigade čistile su od ustaške milicije prostoriju s. Lizoperci — s. Grevići i tom

[14] Riječ je o 5. bojni 9. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga, čiji je zapovjednik bio Kapulica. On je 5. februara, sa svojom bojnom, samovoljno napustio položaje južno od Mostara i otišao u Vran-planinu (vidi knj. 33. dok. br. 169).

[15] i [22] Opširnije o borbama te brigade vidi knj. 33, dok. br. 140.

prilikom ubile 1, a uhvatile 1 milicionera. Zaplijenjeno je 8 pušaka.

Druga četa iste brigade porušila je sa minerskom grupom želj. prugu na 11 mjesta u dužini 800 metara.

16. II. 1945. Tri bataljona 7. brigade, ojačana art. divizionom, napala su na liniji Hum — s. V. Mošunj — s. Kalvarija neprijatelja, jačine 250 vojnika iz 5. puka 8. ruskog streljačkog korpusa. Naše snage su uspjele protjerati neprijatelja. Gubitci neprijatelja 17 mrtvih i 48 ranjenih. Mi smo imali 9 ranjenih. Zaplijenjena 1 puška, 13.000 metaka i 10 tromblonskih bombi.

Snage II. bataljona 9. brigade nalazile su se na položajima sjeverno od Pazarića, u s. Koščanu. 80 Njemaca je pošlo prema s. Vrančićima. gdje im je jedna naša četa napravila zasjedu. Ubijeno 13, a ranjeno 17 nepr. vojnika. Zaplijenjena 1 strojnica, 1 brzometna puška, 1 pištolj, 6 okvira za p. mitraljez, a zarobljena su tri milicionera. Mi bez gubitaka.

Četvrti bataljon iste brigade postavio je zasjedu između Zovika i Pazarića. Saobraćaja nije bilo. Potrgana je pruga na 11 mjesta, u dužini 300 metara.

17. II. 1945. U toku cijelog dana 3 bataljona 7. brigade vode odbranbenu borbu na položajima k. 744 — s. V. Mošunj — s. Kalvarija sa neprijateljem, jačine 700 vojnika iz 8. ruskog korpusa. Neprijatelj je bio jako potpomognut artiljerijskom i bacačkom vatrom. Pred sam mrak neprijatelj je razbijen i povraćen u pravcu s. M. Mošunj. Gubitci neprijatelja: 21 mrtva, 15 ranjeno i 6 zarobljeno. Zaplijenjena 3 puškomitraljeza, 10 pušaka, 7 konja, 1 dvogled, 2 telefona, 4 km kabla, 112 mina za bacač, 1 cijev za t. mitraljez, nekoliko ćebadi i druge sitne spreme. Naš 1 poginuo i 7 ranjeno.

Jedan bataljon 17. brigade napao je neprijateljsko uporište Lisičići, branjeno sa 65 domobrana 7. satnije II. bojne II. gorske pukovnije,[16] sa 2

[16] Ta pukovnija je, sve do reorganizacije ustaško-domobranskih jedinica u decembru 1944, bila u sastavu 2. gorskog zdruga, a potom je rasformirana, i od njenog ljudstva i ljudstva drugih jedinica formirane su bojne (pet) 2. gorskog zdruga. O tome, kao i o rasporedu bojni toga zdruga, vidi knj. 33, dok. br. 141 (objašnjenje 3) i 154.

teška i 3 laka bacača i više automatskog oružja. Dvije čete drugog bataljona iste brigade napale su neprijateljsko uporište Kotlari, dok je jedna četa sa minerskom grupom rušila prugu između Kotlara i Konjica, a dvije čete istog bataljona vršile demonstrativan napad na Ostrožac. Sa bataljonom koji je napadao Lisičiće nalazila se je i jedna baterija teških bacača i 1 top. I. art. diviziona. Nakon pola časa borbe uporište Kotlari je likvidirano, a u Lisičićima nakon 6-časovne uporne borbe likvidirana su 4 bunkera, ali uporište nismo mogli likvidirati. U ovim borbama neprijatelj je imao 25 mrtvih, 27 ranjenih i 22 zarobljena. Zaplijenjena su 4 puškomitraljeza, 2 laka bacača, 29 pušaka, 2 strojnice, 6 revolvera, 4.000 metaka, 20 ručnih bombi, 72 mine za laki bacač i 1 telefon. Naš 1 poginuo i 11 ranjeno.

Pruga je potrgana na nekoliko mjesta.

Isti dan, jedna četa ove brigade u jednočasovnoj borbi kod s. Gorice sa 100 ustaša ubila 2, a ranila 4 vojnika.

Snage II. bataljona 9. brigade postavile su zasjedu između Pazarića i Hadžića. Pošto su bile otkrivene, napale su neprijateljsku kolonu, koja je prolazila od Tarčina za Sarajevo. Ubijena 4, a ranjeno 10 Njemaca. Mi bez gubitaka.

Snage III. i IV. bataljona ove brigade nalazile su se iznad Pazarića i Binježeva i sprečavale popravak pruge. U borbi sa Njemcima, koji su pokušali da poprave prugu, ubijeno je 40, a ranjeno 30 Njemaca. Naš 1 ranjen. Oštećen 1 kamion, a ubijena 2 konja, koja su vukla top.

18. II. 1945. Grupa od 150 vojnika iz 8. ruskog korpusa pokušala je da se probije u pravcu s. V. Mošunj. Snage I. bataljona 7. brigade, koje su držale položaje iznad s. V. Mošunj, odbile su neprijatelja i povratile ga u polazne položaje. Gubitci neprijatelja: 6 mrtvih i 15 ranjenih. Naš 1 poginuo i 3 ranjena. Zaplijenjena 1 puška, nešto municije i ostale sitne spreme.

Jedna grupa Njemaca, jačine 30 vojnika, izašla je u s. Pločari s namjerom da pljačka i da istovremeno angažuje naše snage radi prolaza motorizacije. Jedna četa 7. brigade dočekala ih je i

protjerala uz gubitke 5 mrtvih i 1 zarobljen. Naši bez gubitaka. Zaplijenjen 1 pištolj.

Dva bataljona 9. brigade postavili su zasjedu između Pazarića i Binježeva. Pošto je zasjeda bila otkrivena, potrgana je pruga na 25 mjesta u dužini od 300 metara. Istovremeno je napadnuta i jedna njemačka kolona, jačine 500 Njemaca, koji su se povlačili iz Mostara.[17] Ubijeno je 40, a ranjeno 50 Njemaca. Mi smo imali 3 ranjena.

19. II. 1945. Jedan bataljon 7. brigade napao je u s. Bučići neprijatelja, jačine 300 vojnika iz 8. ruskog korpusa i nešto Njemaca. Radi nadmoćnosti neprijateljskih snaga, ovaj se je bataljon morao povući.

Druga dva bataljona iste brigade, ojačani izviđačkom četom i art. divizionom, izvršili su napad na s. Čerkez, kojeg je branilo 100 vojnika. Neprijatelj je očekivao naš napad i bio je spreman za pokret, pa se je pod borbom odmah povukao prema Han Kumpaniji. Naše su snage zatim zauzele i Kruščicu, odakle su se, uslijed jake artiljerijske vatre, morale povući.

U ovim borbama neprijatelj je imao 35 mrtvih i 50 ranjenih, te 1 zarobljen. Zaplijenjene 2 puške, 2 pištolja, 8.000 metaka, 52 mine za bacač, 40 ručnih bombi, 1 telefon, 1 jahaći konj sa sedlom i druge sitne spreme. Naša 4 ranjena.

Jedan bataljon 9. brigade vodio je borbu sa 500 Njemaca, koji su pokušali da poprave prugu i uspostave saobraćaj Konjic — Sarajevo. Neprijatelj je napadao od Sarajeva i Hadžića, potpomognut sa tri blindirana auta, 1 tenkom, 1 panceromom, 2 flaka i 1 topom. Neprijatelj je pokušao da zbaci naše snage sa položaja zaobilaznim manevrom i jakom artiljerijom. Svi su pokušaji ostali uzaludni, pa je neprijatelj od Sarajeva dovukao pojačanje od 200 Njemaca. Borba je vođena preko cijelog dana, i neprijatelj nije uspio popraviti pruge. Ubijeno je 57, ranjeno 60 i zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjene 2 puške, 1 pištolj, a oštećena 1 lokomotiva. Naš 1 mrtav.

[17] Vjerovatno je riječ o 359. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi knj. 33, dok. br. 106, objašnjenje 3).

Istovremeno su naše patrole uhvatile 2 ustaša, koji su se krili po kućama.

II. bataljon 9. brigade napao je iz zasjede ispod s. Kukrike, između Tarčina i Sarajeva, neprijateljsku kolonu, jačine 300 vojnika i većeg broja kamiona. Ubijeno je 23, ranjeno 34, a zarobljen 1 Njemac. Zaplijenjen 1 bicikl, 1 pištolj. Oštećeno 7 kamiona, a ubijeno 40 konja. Naš 1 ranjen. Jedna četa iste brigade srušila je između Pazarića i Osenika želj. most dug 6 [m].[18]

Jedna četa 17. brigade u s. Toščanici zarobila 5 milicionera i zaplijenila 1 puškomitraljez, bez gubitaka.

20. II. 1945. Jedan bataljon 7. brigade kod Divjaka je napao neprijatelja, nepoznate jačine, koji se je iz s. Bučića povlačio cestom Travnik — Vitez. Bataljonu je uspjelo da otsiječe začelje kolone i da ga stavi pod najjaču minobacačku i mitraljesku vatru. U borbi, koja je trajala 3 sata, neprijatelj je rastjeran uz velike gubitke.

Snage II. bataljona 7. brigade napale su u s. Baškaradi neprijatelja, jačine 150 vojnika iz 8. ruskog korpusa. Radi jake artiljerijske vatre i žilavog otpora, nismo uspjeli neprijatelja protjerati iz pomenutog sela.

Treći bataljon iste brigade napao je na položaju k. 744 — s. V. Mošunj neprijatelja, jačine 200 vojnika iz 8. ruskog korpusa. Borba je trajala čitavu noć i neprijatelj je bio protjeran, ali se bataljon na tom položaju, radi jake artiljerijske vatre, nije mogao održati, već se morao povući.

U svim ovim borbama neprijatelj je imao 98 mrtvih i 121 ranjen. Naš 1 poginuo i 16 ranjeno. Zaplijenjen je 1 telefon i 600 puščanih metaka.

Grupa ustaša, jačine 60 vojnika, napala je položaje 5. bataljona 9. brigade u Kralupima, kod Visokog. Nakon kraće borbe neprijatelj je odbijen i povraćen u Visoko.[19] Gubitci neprijatelja nepoznati. Mi smo imali 2 mrtva i 1 zarobljenog.

---

[18] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 116; tom V, knj. 38, dok. br 105 i 107.

[19] O tamošnjim ustaško-domobranskim snagama vidi dok. br. 16.

Jedan vod 17. brigade napao je kod Ostrošca, na koti 466, jedan bunker i ubio 2, a ranio 4 neprijateljska vojnika.

Jedan bataljon iste brigade napao je bunkere istočno od Ostrošca. Radi žestoke odbrane bunkeri nisu likvidirani. Gubitci neprijatelja: 3 mrtva i 4 ranjena. Naš 1 mrtav i 3 ranjena.

Snage Liv. Duv. odreda vodile su borbu sa 150 milicionera u Vranu, kod Duvna. Ubijena 3, ranjen 1, a zarobljena 4 neprijateljska vojnika. Zaplijenjene 4 puške i 9 konja. Naši bez gubitaka.

21. II. 1945. Snage I. bataljona 7. brigade napale su ponovo neprijatelja, jačine 200 vojnika iz 8. ruskog korpusa, u s. V. Mošunj. Neprijatelj je protjeran u Han Kumpaniju.

Snage II. bataljona iste brigade, ojačane izviđačkom četom, napale su u s. Baškaradi neprijatelja, nepoznate jačine, koji je pripadao 3. bataljonu 5. puka 8. ruskog streljačkog korpusa. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u s. Gačice.

Treći bataljon 7. brigade napao je 200 neprijateljskih vojnika u s. D. Večeriska. Radi jake artiljerijske vatre, naše su se snage povukle, ne protjeravši neprijatelja. Istog dana snage ovog bataljona su napale neprijatelja u s. Gačice. Po zauzeću sela, naše snage su nastavile gonjenje neprijatelja u pravcu s. Čerkez — s. Kruščica — s. Mahala.

IV. bataljon 7. brigade, uz pomoć jedne baterije topova I. art. diviziona, vodio je borbu sa neprijateljem, jačine 120 vojnika, koji su napali naše položaje kod s. V. Sotnica. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran.

Jedna baterija P. O. topova 37 i 47 mm sa k. 303 gađala je neprijateljske objekte na cesti Kiseljak — Busovača, na dijelu Brestovsko — Brezova Kosa. Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar, jer su pogođeni bunkeri, a nekoliko kuća u kojima se je neprijatelj utvrdio su razrušene.

U toku svih ovih borbi neprijatelj je imao 109 mrtvih, 80 ranjenih i 5 zarobljenih. Mi smo imali 5 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 15 pušaka, 1 pištolj, 9.000 meta-

ka, 172 mine za bacač, 16 okvira za p. mitraljez, 1 telefon, 8 ćebadi, 3 para skija, 10 km kabla, 2 bacača mina, 1 podloga i dvonožac za bacač, 2 rezervne cijevi za t. mitraljez, 1 nišanska sprava za bacač, 1 konj i 11 ručnih bombi.

Snage 17. brigade napale su neprijateljsko uporište Ostrožac, branjeno sa 600 vojnika iz II. bojne 9. ustaškog stajaćeg zdruga i 50 milicionera.[20] Napad nije bio jednovremen i bataljoni su se nakon 4-časovne borbe povukli. Istog dana bataljoni su napali na bunkere koji se nalaze na Križu i k. 466, a koji brane prilaze Ostrošcu. Nekoliko je bunkera likvidirano na taj način da su se puškomitraljesci privukli blizu i otvorili vatru sa 1 strane, a bombaši su se podvlačili sa druge strane. Ubijeno je i ranjeno 9 ustaša, a zaplijenjeno 3 pištolja, 20 ručnih bombi i nešto spreme i municije.

Nakon izvršene pregrupacije snaga, koje su ojačane sa tri topa I. art. diviziona i 1 vodom bacača, ponovno je izveden napad, koji također, radi uporne odbrane, nije uspio.

U toku ovih borbi ubijen je 21, a ranjeno 46 neprijateljskih vojnika. Mi smo imali 8 mrtvih i 29 ranjenih. Zaplijenjena 3 pištolja i 20 ručnih bombi. Uništeno je 200 m željezničke pruge i 1 kameni propust, dug 5 metara.

Drugi bataljon 9. brigade napao je kod Binježeva neprijateljsku kolonu, jačine 200 Njemaca, koji su išli iz Tarčina za Sarajevo. Zapaljen 1, a oštećen 1 kamion. Ubijeno 10, a ranjeno 50 Njemaca. Mi smo imali 5 ranjenih.

Akcija je izvedena uz sadejstvo jednog odjeljenja brdskih topova I. art. diviziona, koji su vrlo precizno gađali neprijatelja na cesti Tarčin — Sarajevo.

22. II. 1945. Dva bataljona 7. brigade, potpomognuta artiljerijskim divizionom, napala su u s. Rovno neprijatelja, jačine 350 vojnika iz 8. ruskog korpusa.

---

[20] Jedinice 17. brigade tada su sadejstvovale s jedinicama 29. NOU divizije prilikom napada na to mjesto. Bliže o tome, kao i o neprijateljskim snagama, vidi knj. 33, dok. br. 138; tom V, knj. 38, dok. br 105—109.

Nakon dvočasovne borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu s. Bare i Busovače.

Snage IV. bataljona iste brigade vodile su odbranbene borbe sa 70 Njemaca i ustaša, koji su od Brestovskog napali na naše položaje iznad s. Krčevine.[21]

U ovim borbama neprijatelj je imao 45 mrtvih i 46 ranjenih i 6 zarobljenih. Mi smo imali 9 ranjenih. Zaplijenjena 2 puškomitraljeza, 7 pušaka, 1 pištolj, 24 granate za POT, 7.500 metaka, 25 okvira za p. mitraljez, 2 konja, 2 brdske kuhinje i druge sitne spreme.

Jedna baterija I. art. diviziona sa tri topa 75 mm izvršila je gađanje neprijateljskih utvrda i pješadije na prostoriji Ostrožac — Kukrica — Lisičići. Gubitci neprijatelja nepoznati. Mi bez gubitaka.

23. II 1945. Snage I. bataljona 7. brigade, goneći neprijatelja iz Rovna, stigle su do s. Bara i protjerale neprijatelja u samu Busovaču. Istog dana neprijatelj je iz Busovače sa manjim snagama izvršio u cilju rasterećenja protivnapad, ali su ga naše snage odbile.

Treći bataljon ove brigade napao je u s. Kupres 180 neprijateljskih vojnika i uz sadejstvo pridošlog II bataljona iste brigade uspio je protjerati neprijatelja u Busovaču.

Bataljon 7. brigade, koji se nalazi na sektoru Fojnice, napao je iz zasjede kod s. Brestovskog neprijatelja, jačine 250 vojnika, koji je sa tenkovima pokušao da se probije od Kiseljaka za Busovaču. Nakon tročasovne borbe neprijatelj je povraćen u Kiseljak.

U ovim borbama neprijatelj je imao 46 mrtvih i 45 ranjenih. Naši su imali 17 ranjenih. Zaplijenjene su 2 puške, 30 mina za bacač i 5.000 metaka.

Dva bataljona 9. brigade dočekala su u s. Maloj Sotnici jednu satniju ustaša i ubili 5, a ranili 6 neprijateljskih vojnika. Mi bez gubitaka.

---

[21] Riječ je o dijelovima 696. žandarmerijskog poljskog bataljona (Borbena grupa »Daniel«). Pomenuti bataljon je u drugoj polovini februara dejstvovao na prostoru s. Brestovskog (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6).

Jedna četa iste brigade napala je kod Bilalovca neprijateljsku motorizovanu kolonu, jačine 20 kamiona i 4 tenka. Ubijeno je 4, a ranjeno 7 Njemaca. Mi bez gubitaka.

U isto vrijeme jedna četa iste brigade porušila je kod Bilalovca jednu drvenu ćupriju, dužine 8 metara.

Grupa od 66 ustaša iz Kiseljaka napala je 5. bataljon 9. brigade u Kralupima. Nakon kraće borbe ustaše su odbijene, uz gubitke 2 mrtva i 6 ranjenih. Mi smo imali 6 ranjenih.

24. II. 1945. Tri bataljona 7. brigade, potpomognuta artilj. divizionom i izviđačkom četom, vodila su borbu sa neprijateljem, jačine 2.000 vojnika, ustaša, Njemaca i Rusa iz 8. ruskog streljačkog korpusa, na prilazima Busovače. Borba je bila veoma žestoka i trajala je sa manjim prekidima čitav dan, kada su snage I. bataljona zauzele i ciglanu.[22]

U ovoj borbi neprijatelj je imao 73 mrtva i 77 ranjenih. Naša 3 poginula i 15 ranjenih. Zaplijenjen je 1 tenk, 2 topa 37 mm, 1 veliki kamion, 1 luksuzni automobil, 7 dvokolica, 2 prikolice, 4 p. mitraljeza, 1 t. mitraljez, 9 pušaka, 1 radio-stanica, 1 telefon, 1 telefonska centrala, 24.000 puščanih metaka, 2.000 strojničke municije, 600 granata za top 75 mm, 160 granata za top 37 mm, 120 mina za bacač raznog kalibra, 100 tromblonskih bombi i razne druge vojničke spreme i obuće. Dva bataljona 9. brigade, potpomognuta jednom četom 7. brigade, jednom baterijom brdskih topova I. art. diviziona i bacačima, napali su neprijateljsko uporište Brestovsko, koje je branilo 120 ustaša i 100 Njemaca. Istovremeno su 2 čete 7. brigade i 1 četa 9. brigade napale uporište u Jehovcu. U ovim borbama neprijatelj je imao 19 mrtvih i 22 ranjena. Mi smo imali 2 mrtva i 4 ranjena. Zaplijenjena je 1 puška, 1 raketni pištolj, 1.500 metaka i 2 šinjela. Zarobljena su 4 neprijateljska vojnika, koja su bježala iz Busovače. Jedan neprijateljski kamion, koji je išao od Kiseljaka za Busovaču, naišao je na minu i odletio u vazduh.

Od artiljerijskih pogodaka uništen je 1 tenk, 1 flak, 1 kamion i 1 bacač, a ubijeno i ranjeno preko 40 vojnika.

Poslije podne nastavljeno je gađanje neprijateljskih objekata na cesti Kiseljak — Busovača, kada je ponovo uništen 1 kamion i 1 flak, a ubijeno 8, a ranjeno 18 neprijateljskih vojnika. Mi smo imali 1 mrtvog i 4 ranjena borca.

Grupa od 100 ustaša iz Tarčina napala je u s. Vidosavići jedan vod 9. brigade. Nakon dvočasovne borbe vod je bio prisiljen da se povuče. Izgubljen je 1 puškomitraljez. Neprijatelj je imao 3 ranjena. Mi smo imali 2 ranjena.

25. II. 1945. Jedan bataljon 9. brigade napao je kod Bilalovca neprijateljsku motorizovanu kolonu, jačine 30 kamiona u pratnji nekoliko tenkova. Jedan kamion je naišao na minu i ostao na cesti. Borba je trajala preko cijelog dana i motorizacija je uspjela tek pred večer da se probije za Busovaču. Ubijeno je 12, a ranjena 24 neprijateljska vojnika.

Akciju ovog bataljona potpomagala je i jedna baterija brdskih topova, koja je uništila 1 tenk, 1 kamion, a oštetila 4 kamiona. Ubijeno je 10, a ranjeno 25 Njemaca. Mi bez gubitaka.

Snage IV. bataljona 9. brigade krenule su u pravcu Busovače i na putu kod s. Proščica naišle na neprijateljsku komoru, jačine 350 vojnika, koji su se odmarali. Ubijeno je 35, ranjeno 15, a zarobljeno 14 neprijateljskih vojnika. Mi smo imali 5 mrtvih i 10 ranjenih. Zaplijenjena su 2 p. mitraljeza, 1 t. mitraljez, 2 puške, 14.000 metaka, 1 radio-aparat, 3 telefona, 8 šinjela, 4 para čizama, 2 para cipela, te 2 sedla i 10 ćebadi, 1 dvogled i druge sitnije spreme.

Istog dana naišla je neprijateljska motorizacija od Kiseljaka za Busovaču, koju su snage ovog bataljona napale. Ubijeno 13, a ranjeno 16 nepr. vojnika. Mi bez gubitaka.

26. II. 1945. Snage I. bataljona 9. brigade postavile su zasjedu na cesti Kiseljak — Busovača, od Bilalovca do Klokota. Naišla je kolona od 30 kamiona, nekoliko tenkova i blindiranih automobila u pratnji 150 pješaka. Jedan blindirani auto je naišao na minu i isti je kasnije zapaljen. Oštećeno je 8 kamiona. Ubijeno je 20, a ranjeno 28 Njemaca. Naš 1 ranjen.

Neprijatelj je uz pomoć flakova i bacača uspio da se probije za Busovaču.

Druga dva bataljona iste brigade napala su nepr. komoru u Polju, kod Busovače. Nekoliko tenkova i blindiranih automobila je osiguravalo komoru, pa napad u cjelosti nije uspio.[23] Ubijeno je 10, a ranjeno 28 nepr. vojnika. Naša 3 ranjena. Srušena su dva mosta dužine 5 metara.

Snage Liv. Duv. odreda napale su u s. Mesihovini 500 milicionera, koji su pokušali da se prebace u Tušnicu između Livna i Duvna. Borba je trajala 5 časova. Ubijeno je 5, a ranjen veći broj milicionera. Zarobljena 4 ustaše, a zaplijenjen 1 puškomitraljez, 2 puške i 3 šinjela.

Snage IV. bataljona VII. brigade napale su neprij. kolonu koja se kretala iz Kiseljaka na Busovaču. Ubijena 34, a ranjena 44 Njemca. Naš 1 mrtav, a 12 ranjeno. Zaplijenjena je 1 engleska strojnica, 1 talijanski pištolj i 3 doboša za šarac.

»BILANS MJESEČNOG OPERACIJSKOG IZVJEŠTAJA« JEDINICE OVE DIVIZIJE OD 26. JANUARA DO 26. FEBRUARA O.G. IMALE SU:

I. Gubitci: *1. neprijateljski:*

Ubijeno	1.296
Ranjeno	1.455
Zarobljeno	169
Dobrovoljno prešlo na našu stranu	12
U k u p n o	2.932

2. vlastiti: a) u ljudstvu:

poginulo	52
ranjeno	241
nestalo	2
U k u p n o	295[24]

b) u materijalu: jedan puškomitraljez i tri puške.

[23] O tome vidi i AVII, reg. br. 3—2, k. 855: izvještaj Štaba 9. NOU brigade »Simo Šolaja« od 1. marta 1945. o dejstvima u februaru.

[24] Vidi AVII, k. RP 13: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 10. NOU divizije.

II. Plijen:

1.) oružje:

23 puškomitraljeza, 188 pušaka, 2 teška mitraljeza, 2 topa 37 mm, 1 tenk, 2 laka bacača, 2 teška bacača, 18 pištolja, 4 strojnice, 1 tromblon, 2 raketna pištolja, 347 ručnih bombi.

2.) municija:

115.700 puščanih metaka, 4.000 strojničke municije, 629 granata za bacač raznog kalibra, 234 granate za POT, 600 granata za top 75 mm.

3.) opreme:

14 šinjela, 4 odijela, 4 čizme, 5 pari cipela, 28 ćebadi, 15 šatorskih krila, 6 vojničkih torbica, 1 oficirska sa arhivom, 30 opasača, 14 fišeklija.

4.) ostalog:

1 veliki kamion, 1 luksuzni auto, 7 dvokolica, 2 prikolice, 1 bicikl, 3 skije, 36 konja i 3 sedla, 5 mazgi, 1 gramofon, 2 brdske kuhinje, 1 telefonska centrala, 1 radio-aparat, 1 radio-stanica, 11 telefona, 14 km telef. kabla, 2 dvogleda, 41 okvir za puškomitraljez, 5 cijevi za teški mitraljez, 1 nišanska sprava za bacač, 1 postolje i dvonožac za bacač, 15 porcija i druge sitnije spreme, koja se nije unijela u popis.

III. Uništeno:

2 tenka, 24 kamiona, 1 top, 4 flaka, 3 bacača, 1 blindirani auto, 2 želj. mosta dužine 12 metara, 2 želj. mosta dužine 10 metara, 1 želj. most dug 6 metara, 1 drveni most od 8 metara, 2 betonska mosta od 5 metara, 1 kameni propust, 54 konja, 2 puškomitraljeza, 2.900 metara pruge.

IV. Oštećeno:

2 tenka, 1 borna kola, 3 flaka, 36 kamiona, 7 motocikla, 2 vagona i 1 lokomotiva.

V. Raspored jedinica:

26. februara 45. u 8 čas.

Štab divizije nalazi se u Fojnici.
Štab VII. brigade u Vitezu. Tri bataljona, art divizion i izviđačka četa na prostoriji Busovače u borbi sa neprijateljem za garnizon. Jedan bataljon na prostoriji Šćitova i zatvara pravac prema Fojnici, a istovremeno vrši pritisak na komunikaciju Kiseljak — Busovača.
Štab IX. brigade u s. Dukama u Šćitovu. Dva bataljona sa sjeveroistočne strane ceste Kiseljak — Busovača i napadaju na Brestovsko. Jedan bataljon na prostoriji Podoglavak — Duke i sprečava neprijateljsku intervenciju u pravcu Brestovskog i Busovače, a sa jednim dijelom istovremeno napada na Brestovsko. Jedan bataljon na sektoru Kreševa radi prikupljanja hrane, a jedan u Kralupima radi prihvata drugova iz Sarajeva i radi veze.
Štab XVII. brigade nalazi se u s. Seonica.
Sva četiri bataljona nalaze se iznad Ostrošca i Lisičića i vrše stalan pritisak na ova uporišta
Štab I. art. diviziona i Liv. Duv. odreda[25] nalazi se na starim položajima.

Nastava i obuka u jedinicama:

Sa izvođenjem planske obuke kod sviju jedinica ove divizije otpočelo se je krajem prošlog mjeseca. Obuka i nastava po predviđenom planu i rasporedu nastavljena je i u toku ovoga mjeseca, prelazeći paralelno borbenu obuku, ratnu službu, nastavu gađanja, naoružanje, stražarsku službu i pješadijski egzercir. Težište rada bilo je bačeno na borbenu obuku i pješadijski egzercir, iz kojih predmeta se je najviše časova prešlo. Radi stalne pokretljivosti jedinica, rad nije bio stalan, a radi dubokog snijega i velike zime, radilo se više teoretski i na-

[25] Livanjsko-duvanjski NOP odred je u drugoj polovini marta 1945. rasformiran (vidi dok. br. 25).

stava nije izvođena praktično. Pri izvođenju nastave nailazi se na teškoće radi oskudice i pomanjkanja najpotrebnijih udžbenika, kao i drugih pomoćnih sredstava.

Nastava je uglavnom izvođena u svim jedinicama ravnomjerno i prosječni bilans izvedene obuke u brigadi i divizionu iznosi 13 radnih dana. Istina, bilo je neznatnih razlika, što je dolazilo od operativne i vojničke angažovanosti pojedinih brigada. Borci i rukovodioci prilaze ovome radu sa dosta volje i rezultati su vidljivi.

Opšti uspjeh izvedene nastave u mjesecu februaru je dobar. Vojnički duh je priličan, a disciplina je ojačala.

Radnih sati iz pojedinih predmeta bilo je:

Pješadijski egzercir	10 do 15 časova
Borbena obuka	24 do 30 časova
Ratna služba	8 do 14 časova
Nastava za gađanje	9 do 12 časova
Naoružanje	7 do 10 časova
Stražarska služba	2 do 5 časova
Naredba o discipl. odgovornosti	2 do 3 časa
Kult. prosvj. politički časovi	16 do 19 časova

Nastava u I. art. divizionu izvođena je po planu i programu za izvođenje nastave u art. jedinicama, izdanom od V. Š. U zadnje vrijeme izvođenje nastave je bilo nešto otežano radi stalnih pokreta i akcija.

U sastavu diviziona formirana je trupna škola za stručnu naobrazbu boraca i rukovodilaca. Do sada je u školi za rukovodioce pređeno: pripreme za gađanje do davanja pravca pomoću 2 busole, iz nastave gađanja do korekture, iz čitanja karata do izrade profila, iz teorije gađanja do proste slike pogodaka.

U trupnoj školi za borce prorađeno je: iz ratne službe artiljerije do izviđanja, iz obuke na oruđima do baterijske obuke, iz stražarske službe do knjiga koje vode komandiri straža, a iz egzercira pređena je polovina programa.

VII. Nastava:

U toku mjeseca februara aktivnost jedinica ove divizije značajno se je povećala. Pošto se tokom mjeseca februara produžilo izvlačenje okupatorskih snaga, koje su se pribirale na prostoriji Sarajeva, to se aktivnost naših jedinica ispoljila[26] na komunikaciji Sarajevo — Zenica, kojom je neprijatelj saobraćao. Sa neprekidnim i uspjelim dejstvom na komunikaciji Busovača — Blažuj, prisilili smo neprijatelja da na tom otsjeku pojača ranija uporišta i da stavi nova. Iz tih uporišta pri našim napadima neprijatelj je davao žilav otpor. Ispade iz uporišta u cilju odbijanja naših snaga neprijatelj nije preduzimao, što bez sumnje dokazuje da se neprijatelj, zbog situacije u kojoj se nalazi, ograničio na neposrednu odbranu komunikacije, kako bi obezbijedio povlačenje. Uporišta neprijatelja na komunikaciji zasićena su automatskim oružjima i flakovima. To je jedan od razloga da postignuti uspjesi (nekoliko uspjelih zasjeda IX. brigade, koja se najviše borila na tom sektoru) nisu do kraja iskorišteni.
Najisturenija neprijateljska pobočnica, Lepenička milicija razbijena je i time omogućeno našim jedinicama uspješnije aktiviranje na komunikaciji Sarajevo — Konjic i Sarajevo — Kiseljak.
XVII. brigada prvih 10 dana mjeseca februara svoju aktivnost svela je na borbu sa milicijom, bez većeg uspjeha (na sektoru Prozora). Prebacivanjem brigade na sektor Konjic — Jablanica izvedene su nekolike uspjele akcije na miliciju sjeverno od linije Konjic — Jablanica, čije je uporište bilo u Ostrošcu. U borbama koje je brigada vodila na tome sektoru (napad na uporišta Lisičići, Neviždraci, Kotlari) zapaženo je da borci i rukovodioci nemaju iskustva u borbama oko naseljenih mjesta. Rukovodstvo (štab bataljona) ne utiče dovoljno u borbi na svoje jedinice i ne rukovodi s njima (rukovodstvo prepuštaju komandama četa). Za riješenje zadataka glavnu nadu polažu na džon-

[26] Riječ »ispoljila« dopisana je mastilom.

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 10

bule i bacače. Bombaši i puškomitraljesci nemaju dovoljno iskustva.
VII. brigada u sadejstvu sa jedinicama IV. divizije vodila je žestoke borbe u cilju istiskivanja neprijatelja sa komunikacije Busovača — Travnik, kojim je omogućena uspješna likvidacija neprijatelja u Travniku. Neprijatelj je u ovim borbama bio uporan, ali ta njegova upornost nije dosledna. U frontalnim borbama koje su vođene, rukovodstvo VII. brigade nastojalo je da neprijatelja izmanevriše, zabacujući mu dijelove svojih snaga u bok i leđa, i na taj način redovno uspijevali da zbace neprijatelja sa položaja na kojima se bio utvrdio. Izvođenje manevra nije bilo brzo i elastično, zbog toga i uspjesi manji.
Borbenost i upornost boraca je dobra, vještina u borbi je porasla. Mladi rukovodioci još se nisu osamostalili i ne rukovode svojim jedinicama (naročito u IX. i XVII). Štabovi bataljona i komande četa ne iskorištavaju vatrenu moć pojedinih oruđa (teških) koja im se pridaju, a niti temeljito vrše pripreme svojih jedinica kada dobiju zadatak. Puni pregled situacije na dodijeljenim sektorima štabovi nemaju, što u znatnoj mjeri utiče na smanjenje inicijative samih štabova.
Disciplina i vojnički red kod svih jedinica u diviziji je porasla.[27]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar	Načelnik štaba,	Komandant
potpukovnik,	**Hotić**[28]	pukovnik,
Rade Đ. Bašić		**Roca B.**[29]

M. P.

---

[27] O organizaciji i radu službe veze u jedinicama 10. udarne divizije JA u februaru vidi AVII, reg. br. 35—6, k. 462/A: izvještaj njenog štaba od 5. marta 1945. godine.
[28] Mesud
[29] Uroš Bogunović Roca. Bio je tada zamjenik komandanta 10. divizije JA.

BR 11

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. DIVIZIJE O BORBAMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA JA 3. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB S1[2]
Op. broj:
3. III. 1945.

Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika S I
za vrijeme od 15.—28.II.
o.g.

ŠTABU E 1

1) *Situacija:* 22 ojačana njemačka divizija po ovladivanju područja oko Zvornika i izbijanju sa svojim prethodnicama do u visinu sela Kozluk, užurbano nastoji pod svaku cijenu probiti se ka sjeveru komunikacijom Zvornik — Bijeljina ne obazirući se na gubitke.

U tom cilju neprijatelj je postavio duž pomenute komunikacije jača bočna obezbeđenja na neposrednim odbranbenim položajima duž druma, a sa glavninom nastupao je samim drumom.[3]

Naša divizija u toku 15. februara postavila se na liniju s. Androvići — s. Odžačina — s. Brđani — s. Pećine (540) — s. Jasenica — Gradac (425)[4] sa zadatkom sprečavanja eventualnog neprijateljskog nadiranja ka severozapadu i zapadu i ofanzivnog djelovanja u bok neprijateljskih snaga koje se probijaju ka sjeveru u cilju nanošenja istome što većih gubitaka i sprečavanja i usporavanja neprijateljskog probijanja ka sjeveru.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 33—5, k. 1258.

[2] Jedinice 38. NOU divizije su imale sljedeće konspirativne nazive:
Štab 38. NOU divizije — S1;
Štab 17. majevički NOU brigade — S2;
Štab 18. hrvatske NOU brigade — S3;
Štab 21. istočnobosanske NOU brigade — S4.
Jedinice ove divizije su kasnije dobile nove konspirativne nazive (vidi dok. br. 76, objašnjenje 2).

[3] Bliže o tim njemačkim jedinicama vidi dok. br 13, objašnjenje 3 i 5; knj. 33, dok. br. 66.

[4] U zagradama su trigonometrijske tačke i kote. U ovom slučaju odnosi se na trig. tačke.

2) U duhu postavljenog zadatka pred našu diviziju,[5] jedinice divizije u vremenskom periodu od 16.—22 februara o.g. izvršile su više ofanzivnih akcija na pojedina neprijateljska uporišta, i to:

Jedinica S 3 (bez jednog bataljona) u toku 16. februara sa linije Odžačina — s. Brđani — Pećine (540) izvršila je koncentričan napad na neprijateljsko uporište Kostur (384), koje je poslije kraće borbe uspjela likvidirati i zaposjesti.

Tokom noći 17/18. februara t.g. divizija (bez jedne brigade) napala je neprijateljska uporišta Kokoča (322), s. Trnovica, s. Prav. i Musl. Skočić i to u dvije kolone.

Desna kolona, jačine jedne brigade, napala je neprijateljsko uporište Prav. i Musl. Skočić opštim pravcem Pećine (540) — Kostur (384) i leva kolona, jačina jedne brigade, na neprijateljska uporišta Kokoča (322) — s. Trnovica.

Napad je otpočeo na oko 23 časa 17. o.mj. i trajao je sve do 5 časova 18. o.mj. Borba je bila jaka i žestoka i u prvi mah lijeva kolona uspjela je likvidirati neprijateljsko uporište Kokoča (322), dok ostala uporišta nisu se mogla likvidirati uslijed premoći neprijatelja.[6]

Oko 6 časova 18. o.mj. brigade su se povukle na polazne položaje.

18. februara jedinica S 3 (bez jednog bataljona) tokom dana vodila je sa neprijateljem lakše borbe na Kosturu (384) i uspjela je sprečiti neprijatelja da proširi svoje uporište na području s. Skočić.[7]

U danima navedenog vremenskog perioda sve jedinice ove divizije, kada nisu učestvovale u navedenim akcijama, vršile su izviđačku službu sa manjim izviđačkim dijelovima i neprekidno su održavale kontakt sa neprijateljem, kojom prilikom dolazilo je do sukoba ovih izviđačkih dijelova sa neprijateljskim prednjim dijelovima bez značajnijeg borbenog uspjeha.

3) 23. februara o.g. divizija se prikuplja na prostoriju s. Kikači — s. Gornje Petrovice — s. Vukovije — s. Dubrave radi odmora i sređivanja jedinica poslije proteklih borbi, gdje se zadržala sve do konca mjeseca februara.

U ovom periodu vremena nije bilo nikakvih borbenih zadataka.

---

[5] Vidi knj. 33, dok. br. 59, 63 i 64.

[6] Vidi dok. br. 20, objašnjenje 8.

[7] Opširnije o dejstvima 18. hrvatske NOU brigade vidi AVII, reg. br. 14—16, k. 1258: operacijski dnevnik te brigade za 1945. godinu.

ZAKLJUČAK

U borbama druge polovine mjeseca februara ukupni naši gubici iznose: 20 poginulih, 76 ranjenih, 4 nestala,[8] izgubljen 1 p. mitraljez.

U istom vremenskom periodu neprijateljski gubici iznose: 144 izbačena iz stroja,[9] 2 zarobljena, uništeno 3 kamiona i 8 konja, zaplijenjeno 5 pušaka, 15 komada tromblonskih bombi, 3.000 metaka, 3 konja, 5 ćebadi, 3 bunde i 2 šinjela.

U navedenim akcijama, naročito u akciji 17/18. februara, kod jedinica ove divizije zapaženi su slijedeći nedostaci:

Koordinacija brigada, pa i samih bataljona u brigadama, nije postignuta. Bataljoni su skoro samostalno vršili akcije, ne obazirući se na zadatke drugih bataljona. Napadi pojedinih jedinica na neprijateljska uporišta, a naročito napadi pojedinih bataljona koji su trebali zajednički sadejstvovati, nisu uslijedili istovremeno, nego su se bataljoni pojedinačno angažovali u borbi, tako da je neprijatelj bio u mogućnosti počesno tući naše jedinice.

Osim toga, iako je pojedinim brigadama izdat precizan zadatak, ipak su izdvajane pojedine čete u samostalne akcije, čime se je oslabila udarna moć brigade, odnosno bataljona.

Isto tako ni povlačenje jedinica na polazne položaje za napad nije uslijedilo jednovremeno, nego su se brigade, pa čak i bataljoni povlačili potpuno samostalno, ne obazirući se na susjedne jedinice.

Borbenost i moral kod jedinica ove divizije nije na onako visokom stepenu kao što je bila ranije, ali ipak zadovoljava obzirom da u jedinicama ima dosta neobučenih boraca i da naša rukovodstva još nisu ušla u suštinu frontalnog ratovanja.

Disciplina u jedinicama zadovoljava.

Po vojničkoj grani sa borcima i rukovodiocima rađeno je intenzivno i obrađivane su teme iz ratne službe, pješadijskog egzercira, nastave gađanja i naoružanja. Pri štabu divizije održan je i 10-dnevni tečaj na puškomitraljezima sa 33 borca, radi uspostavljanja istih za nišandžije na puškomitraljezu. Kurs je u potpunosti uspio.

Po političkoj grani također se intenzivno radilo i sa borcima je održano više četnih i bataljonskih konferencija i pre-

---

[8] Vidi AVII, k. RP 55: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 38. NOU divizije.

[9] Vidi dok. br. 30, objašnjenje 21.

tresane su teme o Krimskoj konferenciji, o dolasku Šubašića u Beograd, uspostavi namjesništva i sl.[10]

U ovom periodu primljeno je novih boraca 128.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil.[11] **Pejanović**

Nač. major
Ćerić[12]

BR. 12

NAREDBA 13. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 3. MARTA 1945. O FORMIRANJU ARTILJERIJSKE BRIGADE 29. UDARNE DIVIZIJE JA[1]

NAREDBA Br. 14
ŠTABA XIII. HERC. NOU BRIGADE XXIX. U. DIVIZIJE
za 3. marta 1945. god.

Naredbom Štaba XXIX. U. Divizije br. 13 od 28. februara 1945. god.[2] na dan 27. februara ov.g. u vezi uredbe o formiranju artilerije u N.O. vojsci[3] i u vezi odobrenja Štaba II. U. Korpusa NOV Jugoslavije

Formirali smo:

I.

Artiljerisku brigadu u našoj Diviziji koja nosi zvanični naziv **Artiljeriska brigada XXIX. U divizije NOV Jugoslavije.**

Artiljeriska brigada u svom sastavu ima tri diviziona.

[10] O tome vidi partijsko-politički izvještaj sekretara divizijskog komiteta 38. divizije od 27. marta 1945 (tom IX, knj. 9, dok. br. 52)

[11] Milutin

[12] Salem

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—2. k. 1152/II.

[2] Redakcija je nije pronašla

[3] Vidi AVII, reg. br. 1—3, k. 180: »Privremeni pregled organizacije i formacije artiljerije Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije« (izdanje Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, Beograd, 1944).

II.

Po potrebi službe i na osnovu nadležnosti

P o s t a v l j a m o :

1.) Za v.d. komandanta artiljeriske brigade majora druga *Bjelicu Tripu*, dosadašnjeg komandanta artiljeriskog diviziona.

2.) Za .v.d. političkog komesara artiljeriske brigade druga *Đurića Slava*, dosadašnjeg političkog komesara artiljeriskog diviziona.

3.) Za v.d. pomoćnika političkog komesara artiljeriske brigade druga *Vaskovića Rista*, dosadašnjeg člana polit. odjela XXIX. U. Divizije.

4.) Za v.d. načelnika štaba artiljeriske brigade druga *Franju Lužara*,[4] dosadašnjeg načelnika štaba artiljeriskog diviziona.

5.) Za .v.d. prvog pomoćnika načelnika štaba artiljeriske brigade druga *Šabića Ivana*, dosadašnjeg pomoćnika načelnika artiljeriskog diviziona.

6.) Za .v.d. drugog pomoćnika načelnika štaba artiljeriske brigade druga *Alkića Hakiju*, do sada kod Štaba ove Divizije.

7.) Za pomoćnika komandanta za snabdjevanje druga *Ilića Đura*, dosadašnjeg šefa za naoružanje u X. H. NOU brigadi.

8.) Za referenta saniteta artiljeriske brigade potporučnika drugaricu *Slijepčević Soku*, dosadašnjeg referenta saniteta artiljeriskog diviziona.

9.) Za zam. referenta saniteta artiljeriske brigade zastavnika drugaricu *Selimhodžić Zibu*, dosadašnjeg zam. referenta saniteta artiljeriskog diviziona.

10.) Za intendanta artiljeriske brigade druga *Ružića Gojka*, dosadašnjeg zam. intendanta artiljeriskog diviziona.

11.) Za načelnika artiljeriskog snabdevanja potporučnika druga *Kovača Gojka*, dosadašnjeg komandira popunjujućeg dijela art. diviziona.

---

[4] Poginuo 12. aprila 1945. kod s. Bilalovca (vidi dok. br. 125).

III.

U štabove diviziona artiljeriske brigade

Postavljamo:

U I. (PROTIVKOLSKOM) DIVIZIONU:

1.) Za komandanta poručnika druga *Janjuševića Danila*, dosadašnjeg komandira 4. baterije artiljeriskog diviziona.

2.) Za političkog komesara druga *Trklju Rajka*, dosadašnjeg političkog komesara popunjujućeg odjela artiljeriskog diviziona.

3.) Za pom. političkog komesara druga *Grkovića Ognjena*, dosadašnjeg političkog komesara 3. baterije artiljeriskog diviziona.

4.) Za intendanta druga *Starovića Ljuba*, dosadašnjeg intendanta popunjujućeg dijela artiljeriskog diviziona.

5.) Za referenta saniteta zastavnika drugaricu *Grković Milku*, dosadašnjeg referenta saniteta 1. baterije artiljeriskog diviziona.

U II. DIVIZIONU:

1.) Za komandanta potporučnika druga *Stojanovića Novicu*, dosadašnjeg komandira 1. bat. art. diviziona.

2.) Za političkog komesara druga *Milićevića Vladu*, dosadašnjeg v.d. pom. pol. komesara popunjujućeg dijela art. diviziona.

3.) Za pom. pol. komesara druga *Rača Radoslava*, dosadašnjeg pom. pol. komesara 1. baterije art. diviziona.

4.) Za intendanta st. vodnika druga *Vukovića Milana*, dosadašnjeg intendanta 2. bat. art. diviziona.

5.) Za referenta saniteta potporučnika drugaricu *Važić Milicu*, dosadašnjeg referenta saniteta 2. bat. art. diviziona.

U III. DIVIZIONU:

1.) Za komandanta poručnika druga *Derikučku Vasa*, dosadašnjeg zam. komandanta art. diviziona.

2.) Za političkog komesara druga *Radovanovića Spasoja*, dosadašnjeg političkog komesara 2. bat. art. diviziona.

3.) Za pom. pol. komesara druga *Ilića Jeftu*, dosadašnjeg pom. pol. komesara 2. baterije art. diviziona.

4.) Za intendanta druga *Komnenovića Mirka*, dosadašnjeg intendanta 3. baterije atr. diviziona.

5.) Za referenta saniteta druga *Deprato Milana*, dosadašnjeg upravnika ambulante art. diviziona.

IV.

Ova naredba stupa odmah na snagu. Novopostavljeni rukovodioci primiće odmah svoje dužnosti.

Ovu naredbu pročitati pred strojem svim borcima ove brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za pol. komesara, kapetan
Dragutin Vuković

Komandant, major
Milorad Kujačić

(M. P.)

BR. 13

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 28. DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA SEKTORU BIJELJINA — BRČKO DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE JA 4. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB V.1[2]
Pov. op. br. 13—1945
Dana 4. III. 1945.

ŠTABU C. 1

Dostavljamo Vam izvadak iz operacijskog dnevnika u vremenu od 21. do 28. II. 1945.

21. II. 1945 — V2. Nalazila se na prostoriji Potočari — G. Boderište — Palanka — D. Zovik, sa isturenim

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35—2, k. 2—71.

[2] Da bi se neprijatelju otežalo identifikovanje jedinica 28. NOU divizije, dodijeljeni su im sljedeći konspirativni nazivi:
Štab 28. NOU divizije — V1;
Štab 17. NOU brigade — V2;
Štab 21. NOU brigade — V3;
Štab Brodske NOU brigade — V4.
Detaljnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 95, objašnjenje 2.

djelovima u G. Rahiću i na trig. 240 (Grohot). Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje.

V.3. Nalazila se na prostoriji Suhopolje — Zagoni — Brijesnica. Bataljon koji je bio u sastavu V.4 i držao položaj ispred Kacevca upućen je u Zabrđe, radi kontrole toga sektora. Na večer je sa polovinom snaga napravljena zasjeda na cesti Bjeljina — Brčko, tom prilikom su ubijena 3 neprijateljska vojnika koji su kao patrola naišli na našu zasjedu. Druge neprijateljske snage u toku noći nisu nailazile iako su naše jedinice ostale na cesti do dana kada se povukle u svoje baze.

V.4. Nalazila se na prostoriji Kacevac — D. Trnova, držeći položaj na liniji Mršić, K. 223 — Lazarevica, trig. 271 — K. 252 — Rašće, K. 209 — Zohovac. Na večer je sa dva bataljona kod Oštica napravljena zasjeda, dok su druga dva bataljona napadali Brezovicu i Ruhotine, osiguravajući na taj način bok i leđa bataljona u zasjedi. Budući da je tu neprijatelj[3] bio znatno nadmoćniji, naše jedinice su bile primorane na povlačenje, što je dovelo u opasnost zasjedu na cesti, usled čega je i ona primorana uz borbu vodeći u Bjeločkoj Mahali da se povuče. Naši gubitci su 2 mrtva i 17 ranjenih, dok je neprija-

---

[3] i [5] Te borbe su vođene protiv jedinica njemačke 22. pješadijske divizije, 963. tvrđavske pješadijske brigade i 1004. i 1005. tvrđavskog bataljona. Spojivši se sa 734. pukom 104. lovačke divizije kod s. Branjeva 19. februara (vidi knj. 33, dok. br. 145, objašnjenje 9), ove njemačke jedinice su nastavile povlačenje preko Janje ka Bijeljini.

Krajem februara su 963. tvrđavska pješadijska brigada i 1004. i 1005. tvrđavski bataljon otišli u Brčko, gdje su mostobran na r. Savi obezbjeđivali sve do 13. marta 1945, a potom su prebačeni na sremski front (vidi AVII, reg. br. 49/1, k. 73: izjavu ratnog zarobljenika pukovnika Kloca (Klotz), komandanta 963. brigade); dok je 22. pješadijska divizija posjela: 16. i 65. puk širi rejon oko Bijeljine (trougao između r. Save i r. Drine) a 47. puk i Pionirski bataljon komunikaciju Bijeljina — s. Brezovo Polje (vidi Friedrich-August v. Metzsch, Die Geschichte der 22. Infanterie-Division 1939—1945, Verlag Hans-Henning, Podzun, Kiel, 1952 — Istorija 22. pješadijske divizije 1939 — 1945, str. 82 i 83). O dejstvima 22. pješadijske divizije u martu 1945. vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 6, 17, 20, 23, 29, 32, 35, 37 i 50

telj imao 30 mrtvih. Zaplenjena je 1 puška sa municijom i priborom.

22. II. 1945 V.2. Nalazila se na istoj prostoriji vršeći stalno izviđanje. Borbe nije bilo, već je neprijatelj tukao artiljerijom naše položaje, usljed čega smo imali 1 ranjenog druga.

V.3. Nalazila se takođe na istoj prostoriji i na večer sa dva bataljona postavljena je zasjeda na komunikaciji Brčko — Bjeljina, kod Bukovičkog potoka. Borbe nije bilo, jer neprijatelj ovu noć nije prolazio. Jedinice su ostale na zasjedi do dana, kada se povukle u polazne baze.

V.4. Nalazila se na istoj prostoriji i na večer je sa jednim bataljonom koji se provukao dolinom potoka koji teče južno od Bjeločke Mahale napravljena zasjeda na cesti kod Oštica, dok je sa druga tri bataljona napadana Brezovica — Bjeločka Mahala i Ruhotine. Bataljon je ostao na cesti gotovo do dana, dok su za to vrijeme ostali bataljoni stalno vodili borbu sa neprijateljem u pomenutim mjestima, ali kako neprijatelj cestom nije naišao, jedinice su povučene na polazne položaje. Naši gubitci su 10 mrtvih i 25 ranjenih. Dok su neprijateljski gubitci bili 30 mrtvih. Od oružja su izgubljene 2 puške.

23. II. 1945. V.2. Nalazila se na istoj prostoriji sa isturenim dijelovima na pomenutim mjestima. Neprijatelj je pokušao da napadne naše jedinice, ali je u tome bio osujećen, napadnut i protjeran uz nepoznate gubitke. Sopstvenih gubitaka nismo imali kako u ljudstvu, tako i oružju.

V.3. Nalazila se na istoj prostoriji, s tim što je bataljon iz Zabrđa upućen na prostoriju S. Trnova — Glinje radi pročišćavanja ovog sektora od četnika. Borbe nije bilo, već je vršeno izviđanje okolnog terena.

V.4. Nalazila se na pomenutoj prostoriji, gdje se odmarala i sređivala.

24. II. 1945. V.2. Nalazila se na pomenutoj prostoriji, gdje je pored izviđanja radi osiguranja vršena vojnička izobrazba sa jedinicama.

V.3. Nalazila se na istoj prostoriji i vršila nasilno izviđanje radi dobijanja potrebnih podataka prema Jabanuši. Tom prilikom smo imali 2 mrtva druga i izgubljene su 2 puške.

V.4. Nalazila se na napred pomenutoj prostoriji i preko dana vršila izviđanje radi ispitivanja neprijatelja a u noć je vršen demonstrativan napad na cijelom sektoru radi uznemiravanja. Sopstvenih gubitaka nismo imali, a neprijateljski gubitci su nam nepoznati.

25. II. 1945. V.2. Nalazila se na istoj prostoriji i vršila izviđačku djelatnost pored rada u jedinicama.

V.3. Nalazila se također na istoj prostoriji i vršila izviđanje prema neprijatelju.

V.4. Nalazila se na pomenutoj prostoriji, gdje se odmarala i sređivala.

26. II. 1945. V.2. Nalazila se na pomenutoj prostoriji osiguravajući se na napred pomenutoj liniji. Toga dana je neprijatelj krenuo prema selu Potočarima, ali je u kratkoj borbi odbijen i protjeran prema Brčkom uz nepoznate gubitke.[4] Naši gubitci su 2 mrtva i 4 ranjena. Izgubljene su 2 puške.

V.3. Nalazila se na istoj prostoriji i vršila jaču izviđačku djelatnost radi što boljeg saznanja o neprijatelju. Na večer sa dva bataljona vršen pritisak na neprijatelja kod Jaba-

[4] U Brčkom su se tada nalazili: ostaci 1. i 2. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, Stožer ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije, 12. ustaški zdrug i dijelovi 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 49/1, k. 73; tom XI, knj. 2, dok. br. 17, objašnjenje 13.

nuše i Hasa, dok je sa jednim bataljonom napravljena zasjeda na Brčanskoj cesti kod Bukovičkog potoka. Ubijena su 2 neprijateljska vojnika i zarobljen jedan šarac, 2 puške, 1 motorbicikl i 1 kola sa živežnim namirnicama. Naši gubitci su 1 mrtav i 2 ranjena.

V.4. Nalazila se na istoj prostoriji i vršila pripreme za napad na neprijatelja koji je otpočeo na večer na cijelom sektoru. Neprijatelj je protjeran iz Brezovice, Bjeločke Mahale, Ruhotina i Draginje sve do Obriježi i Petrovića Kolibe, gdje je zauzeo nove položaje i utvrdio se. Jedan naš bataljon prešao je rečicu Modran i zaposjeo Modran nakon kraće borbe sa odstupajućim neprijateljem.[5] U ovoj borbi imali smo 10 mrtvih i 27 ranjenih, dok je neprijatelj imao 60 mrtvih.

27. II. 1945. V.2. Nalazi se na istoj prostoriji i vrši izviđačku djelatnost pored vojne obuke. Neprijatelj je tukao artiljerijom naše položaje, od koje nismo imali gubitaka.

V.3. Nalazila se na istoj prostoriji. Neprijatelj je radi svog bočnog osiguranja nadirao cestom prema Han Limunoviću, gdje su naše jedinice s njim stupile u sukob i vještim manevrom odbacile ga nazad uz gubitke od 15 mrtvih i više ranjenih. Zarobljeno je 3 puške sa 7000 metaka i 1 automatska puška sa raznim puškarskim alatom i drugom spremom. Naši gubitci su 3 mrtva i 5 ranjenih.

V.4. Nalazila se na položaju na liniji ispred Obriježi — trig. 126 — K. 107 — K. 117 — Modran, odakle je na večer vršen napad na neprijatelja kod Obriježi i Petrovića Kolibe. Usled neprijateljske nadmoćnosti napad nije uspio i jedinice su povučene na polazne položaje. Naši gubitci su 1 mrtav i 3 ranjena, dok je neprijatelj imao 15 mrtvih.

28. II. 1945. V.2. Nalazila se na pomenutoj prostoriji ispred Brčkog i vršila stalno izviđanje. Na večer je

poduzet napad na četnike u selu Stanovima, ali su isti prije napada pobjegli.

V.3. Nalazila se na istoj prostoriji, s tim što je neke jedinice rokirala sjeverozapadno radi zatvaranja komunikacije Bjeljina — Koraj i kontrolisanja ceste Brčko — Bjeljina. Neprijatelj je jakim snagama, potpomognut artiljerijom, napadao na cijelom sektoru.[6] Uz tešku borbu neprijatelj je odbačen na polazne položaje imajući gubitke 180 mrtvih. Naši gubitci su bili 12 mrtvih i 46 ranjenih. Zaplijenjen je 1 šarac, 7 pari odeće i obuće, nekoliko komada bombi i drugog oružanog pribora. Radi zauzimanja boljih položaja naše jedinice su se na večer smjestile na prostoriju G. Mahala, G. Ljeljenča, G. Čađavica, Kojić, Njemić. Izgubljen 1 šarac.

V.4. Nalazila se na pomenutim položajima i toga dana vodila jaku borbu na prostoriji Suhopolje — Modran, gdje su postepeno prebacivane i ostale snage u pomoć bataljonu koji se već prije nalazio u Modranu. Nakon teške i krvave borbe neprijatelju je uspjelo na ovome sektoru se zadržati. Njegovi gubitci su 70 mrtvih a naših 9 mrtvih, 21 ranjen, 2 zarobljena i 1 nestao. Izgubljene su 3 puške, a zaplijenjene su 4 puške i druge razne spreme. Radi zauzimanja boljeg položaja jedinice smo rokirali na liniju Mrkentića Brdo — K. 143 — Ravno Polje — K. 155 — Dašnica.

U toku 8-dnevnih vođenih borbi imali smo slijedeće gubitke: 52 mrtva, 151 ranjen, od oružja je izgubljeno 9 pušaka i 1 šarac, te 2 druga zarobljena i 1 drug nestao.[7]

Neprijateljski gubitci su bili slijedeći: 400[8] mrtvih, od oružja je zaplijenjeno 10 puša-

---

[6] Riječ je o borbenoj grupi iz sastava njemačke 22. pješadijske divizije, koja je tada iz Bijeljine, zapadno i jugozapadno, preduzela protivnapad protiv jedinica NOVJ i tom prilikom ih protjerala iz s. Modrana (vidi dok. br. 174).

[7] Vidi AVII, k. RP 38 i 39; spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 28. NOU divizije.

[8] Vidi dok. br. 30, objašnjenje 21.

ka, 2 šarca, 1 automatska puška, 7100 metaka, 1 motorbicikl, 1 kola sa živežnim namirnicama, 7 pari odjeće i obuće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Operativni oficir, kapetan:
Nikola S. Krajšić

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 193
15. III. 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operaciski dnevnik
u akta

Načelnik operat. odelj.
potpukovnik

BR. 14

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 4. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA GONJENJE NEPRIJATELJSKIH SNAGA KA IVAN-SEDLU[1]

ŠTAB
XXIX. U. DIVIZIJE
O. pov. br. Sl.
4. III. 1945.
KONJIC

ZAPOVJEST
(sekcija Konjic 1:100.000)

Posljednjih dana sve jedinice XXIX. U. Divizije vodile su uspješne borbe oko Konjica i 3. o.mj. u brzom naletu ovladale su sa Konjic[2] i produžile sa gonjenjem neprijatelja u pravcu Bradina — Ivan Sedlo.

U ovim borbama neprijatelj je pretrpio ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu i u paničnom bjegstvu otstupa preko Bradine i Ivan Sedla.[3]

Posle oslobođenja Konjica X. i XI. Herc. U. Brigada nastavile su gonjenje neprijatelja ka Bradina — Ivan i uspjele su da potuku neprijatelja do nogu i da spasu sve objekte na, željezničkoj pruzi Konjic — Bradina, a naročito željeznički most zvani Lukač, koji je od ogromnog značaja za nas. Broj neprijateljskih poginulih, ranjenih i zarobljenih neprijateljskih vojnika i zapljenjenog materijala je veliki, koji se još prebrojava.

S obzirom da je neprijatelj nesređen i da još uvijek ne može da se pribere i da dade ozbiljniji otpor jedinicama naše Divizije,[4] potrebno je nastaviti gonjenje neprijatelja iako su jedinice naše Divizije priličito zamorene.

U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

X. brigada će nastaviti sa gonjenjem neprijatelja preko Bradina ka Ivan, vežući se desno sa XI. Herc. U. Briga-

---

[1] 1 Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/7—4, k. 1153/II.

[2] Vidi dok. br. 177.

[3] Vidi dok. br. 47.

[4] O povlačenju neprijateljskih snaga ka Ivan-sedlu vidi dok. br. 47 (objašnjenje 11) i 171—181.

dom. U toku sjutrašnjeg dana, t.j. 5. o.mj. do 18 časova XIII. Hercegovačka U. Brigada će stici na prostor Bradina — Ivan i produžiti sa gonjenjem neprijatelja ka Raštenica — Tarčin,[5] dok će se vaša brigada za to vrijeme srediti i odmoriti na prostoru Trešnjevice i okolnih sela. Štab te brigade može ostati u Konjicu, a komandant te brigade mora ostati u Konjicu zbog bolesti do daljnjeg pokreta vaše brigade.

XI. Brigada će paralelno sa X. Herc. U. Brigadom produžiti sa gonjenjem neprijatelja preko Bradina ka Ivan. Pošto će XIII. Herc. U. Brigada sjutra večer preduzeti položaje X. Hercegovačke U. Brigade i vaše položaje, vi ćete svoju brigadu srediti i prikupiti na prostoru Brđani — Usamovine.

XIII. Brigada će ujutro rano, t.j. 5. o.mj. izvršiti pokret sa dosadašnje prostorije i smjeniti X. i XI. Herc. Brigadu na njenim položajima, i nastaviti gonjenje neprijatelja. Nastojte da svakako smjenite X. i XI. Brigadu 5. o.mj. do 18 časova, jer je ljudstvo pomenutih brigada priličito umorno.

XIV. Brigada će prikupiti i srediti svoje bataljone na sadašnjoj prostoriji tako da bude uvijek gotova za pokret.

Artiljerijska brigada će se prikupiti na prostoru Ovčari kako je to u posljednjem našem naređenju rečeno, i u koliko bude potreba zahtjevala potpomoći će našim jedinicama u gonjenju neprijatelja.[6]

Znaci raspoznavanja i ugovoreni znaci važe po postavljenom ključu znakova za raspoznavanje. Sve brigade trebaju da nastoje da svoja odeljenja za vezu kompletiraju i osposobe za uspostavljanje telefonske veze sa svojim najistaknutijim djelovima do neprijatelja.

Hirurška ekipa će se nalaziti u Konjicu, gdje ćete slati sve teže ranjenike.

---

[5] Smena je izvršena 9. marta na položajima Mali Ivan — k. 810 (1 km južno od s. Korča) ali gonjenje nije produženo (vidi AVII, reg. br. 12—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 13. udarne hercegovačke brigade od 2. aprila 1945).

[6] Vidi dok. br. 109.

Komandant divizije će se nalaziti u Konjicu, gdje ćete slati izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć. načelnika:
poručnik:
Smajo Balalić

Komandant:
general-major:
Vlado Šegrt

P.S.

Četu XI. Herc. U. Brigade koja radi na uspostavljanju pontona za prelaz preko rijeke Neretve, ujutro rano će je smjeniti jedna četa XIV. Herc. Omladinske U. Brigade. Četa XI. Herc. Brigade treba da ide u sastav svoga bataljona pošto je smjeni jedna četa iz XIV. Brigade.

ŠTAB
XIV. HERC. OMLADINSKE U. BRIGADE
NOV. JUGOSLAVIJE

O.P. broj sl.
4. III. 1945. g. u č.
Konjic

Za relaciju
a. a.
Za štab
k-dant kapetan
R. Šakotić

BR. 15

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 5. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA OFANZIVNO DEJSTVO NA SEKTORU ROGATICA — SOKOLAC[1]

ŠTAB E1[2]
O. broj: 42/45
5. marta 1945. g.
21 čas

ZAPOVIJEST

Sekcija Zvornik — Višegrad — Krupanj — Vardište
1 : 100.000

1.) Podatci o neprijatelju iznešeni su u Obavještajnom biltenu.[3]

2.) Južno od rijeke Prače nalaze se jedinice II. Korpusa a neki djelovi ovog Korpusa nalaze se na sektoru Žepa — Višegrad.[4]

Naš Korpus dobio je zadatak da ofanzivno djeluje na sektoru Rogatica — Sokolac, sa zadatkom likvidacije ovih uporišta i stvaranja uslova za dalje dejstvovanje u pravcu Sarajeva sa konačnim ciljem oslobođenja Sarajeva.[5]

U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

3.) *R 1.* Sa dvije brigade kreće sa sektora Paprače na prostoriju Bratunac — Srebrenica sa slijedećim zadatcima:

a.) razbijanje ustaško-četničkih grupa na tom sektoru,

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 25—1, k. 409.

[2] Jedinice 3. korpusa JA imale su sljedeće konspirativne nazive:
Štab 3. korpusa JA — E1;
Štab 27. divizije JA — R1;
Štab 38. divizije JA — S1.
Sredinom marta 1945. došlo je do promjene konspirativnih naziva (vidi dok. br. 55).

[3] Vidi dok. br. 16.

[4] Bliže o rasporedu jedinica 2. korpusa JA vidi dok. br. 41 i 89.

[5] O tome vidi dok. br. 163.

b.) učvršćenje Srebreničkog Partizanskog Odreda i uspostavljanje ovog da može sam zagospodariti i potpuno kontrolisati cio Srebrenički kraj.[6]

c.) Ovaj zadatak treba izvršiti do 10. o.mj.

Za ovo vrijeme ostaje jedna brigada na prostoriji Sokolovića sa glavnim zadatkom prikupljanja tačnih podataka o neprijatelju.

Poslije zadatka navedenog pod tačkom a.) i b.) kreće sa svim snagama na prostoriju Sokolovića sa rasporedom na prostoriji sjeverno od druma Višegrad — Rogatica — Sokolac, zapadno od linije Han Stjenica — Senkovići — Vjetrenik — Vraneši, a istočno po potrebi sa zadatkom prikupljanja na ovoj prostoriji i izvršenja priprema za likvidaciju neprijateljskih uporišta na sektoru Kovanj — Rogatica — Semeć.[7] Na ovu prostoriju sve jedinice treba da stignu 12. o.mj. zaključno.

4.) *S 1.* dvije brigade uputiće preko Vlasenice na prostoriju i to: jednu Vraneši — Žljebovi — Margetići — Sijerci, a drugu na prostoriju Džimrije — Crna Rijeka — Mrkalji — Han Pjesak. Zadatak brigade na sektoru Sokolovića je da ispita tačno podatke o neprijatelju i izvrši pripreme za likvidaciju neprijatelja na sektoru Sokolca.[8] Brigada na prostoriji Džimrije — Crna Rijeka služiće kao rezerva. Jedinice treba da stignu na ovu prostoriju 11. o.mj. (zaključno).

Jedna brigada ostaje na prostoriji Snagovo — Zvornik — Novo Selo sa zadatkom prihvata novog ljudstva iz Srbije.[9] Detaljnija naređenja izdaćemo naknadno.

5.) Štab E 1. od 10. o.mj. nalaziće se u Vlasenici sa svim svojim djelovima.

6.) *Veze:* Veze održavati redovno radio-putem. Uspostaviti telefonske veze i vezati se sa glavnom telefonskom linijom Vlasenica — Han Pijesak — Mrkalji. Na Mrkaljima uspostaviće Štab E 1. svoju centralu, u koju će se uključiti sve ostale linije. Zabranjujemo vezivanje za glavnu telefonsku liniju ma kojoj jedinici bez priključka preko centrale E 1. ili centrale dotične jedinice. Svi štabovi organizovaće sigurnost i obezbjeđenje za sve svoje telefonske linije kako bi veza bila neprekidna i sigurna.

7.) *Snabdjevanje:* S 1. i R 1. snabdjeće se sa potrebnim količinama mesa najmanje za 10 dana. R 1. koristiće za to Srebrenički kraj a S 1. obratiće se u nedostatku Intendanturi E 1. Isto tako sve jedinice nastojaće da u svojim komo-

---

[6] Vidi dok. br. 49.
[7] Vidi dok. br. 46.
[8] Vidi dok. br. 48.
[9] O popuni 3. korpusa novim borcima vidi izvještaj političkog komesara 3. korpusa JA od 13. aprila 1945 (tom IX, knj. 9, dok. br. 93).

rama i sa vlastitim prevoznim sredstvima povezu hranu potrebnu najmanje za 5 dana. Glavno slagalište E 1. nalaziće se u Vlasenici, a istaknuta baza odakle će se jedinice neposredno snabdjevati nalaziće se u Mrkaljima (za jedinice na sektoru Sokolovići). Iz Mrkalja jedinice će transportovati hranu sopstvenim transportnim sredstvima.

Pošto pekare za prvo vrijeme neće moći zadovoljiti potrebe svih jedinica, to će se izdavati brašno a jedinice će organizovati pečenje hljeba na svojim prostorijama.

8.) *Sanitet:* Korpusna pokretna bolnica ostaje do daljeg u Tuzli, sa potrebnim djelovima u Vlasenici, kuda transportovati sve svoje ranjenike.

9.) *Obavještajna služba:* Glavni zadatak svih jedinica po dolasku na prostoriju Sokolovića jeste prikupljanje tačnih podataka o neprijatelju, koji su neophodno potrebni za izvršenje predstojećih zadataka. U ovome smislu R 1. izdaće potrebna naređenja jedinicama koje se već nalaze na prostoriji Sokolovića.

10.) *Popuna ljudstvom:* Od 12. o.mj. u roku od nekoliko dana treba za popunu naših jedinica da primimo do 7.000 boraca iz dopunskih bataljona. Od ovoga broja 4.000 biće upućeno odmah u jedinicu a ostatak ostati u dopunskim bataljonima. Radi pravilnog prihvata ovog ljudstva jedinice će postupiti ovako:

R 1. i S 1. ostaviće svoje dopunske bataljone (samo komandni kadar) sa potrebnim brojem ljudi, intendantskim osobljem, komorom i kuhinjskim priborom u Bratuncu. Od strane ovoga štaba odrediće se rukovodstvo koje će komandovati ovim dopunskim bataljonima, prihvatiti novo ljudstvo a potom ga upućivati u jedinice a sa ostatkom produžiti obuku u Bratuncu i Srebrenici. Ovi dopunski bataljoni treba da budu u Bratuncu 10. o.mj., gdje će se javiti rukovodstvu određenom od strane ovoga Štaba. Svu rezervnu odjeću i obuću potrebno je staviti na raspoloženje svojim dopunskim bataljonima kako bi se novo ljudstvo moglo donekle obuti i odjeti. Dopunski bataljoni ostaće do daljeg pod komandom ovoga štaba, sve dotle dok se ljudstvo koje ostane potpuno ne obuči.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar—pukovnik: **B.**[10] **Đuričić**

Komandant—pukovnik:

M. P.

Načelnik Štaba
p. pukovnik:

[10] Blažo

BR. 16

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE JA O RASPOREDU NJEMAČKIH I USTAŠKO-DOMOBRANSKIH SNAGA NA SEKTORU SARAJEVA I SUSJEDNIH GARNIZONA[1]

ŠTAB E 1
Obaveštajni otsjek
Br. 73/45
5. marta 1945. g.

ŠTABU C 1
(za Obaveštajno odeljenje)

Dostavljamo Vam podatke o neprijateljskim snagama u Sarajevu.

Nemačke snage u Sarajevu:

Još nije poznato kako Njemci namjeravaju braniti Sarajevo. Za sada ne primjećuju se nikakve naročite promjene. Izgleda da će glavna linija odbrane biti na liniji izgrađenih bunkera Mojmilovo br. — Zalište — Trebević — Brus — Jarčedol — Tabija — Pašino Brdo — Koševo — Hum — Alipašin Most. To su bunkeri u koje su do sada bili smješteni domobrani sarajevske posade. Na te položaje Njemci će poslati svoje ljude da bi ojačali te položaje.[2]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 37—4, k. 409. (Redakcija je izostavila dokumenat priložen uz ovaj izvještaj, ali jedan dio objavljuje u objašnjenju 2. i 8).

[2] Uz ovaj izvještaj Štaba 3. korpusa JA priloženo je i naređenje njemačkog komandanta odbrane Sarajeva, general-majora Katnera, od 15. februara 1945, u kome piše:

»Predmet: Priprema za odbranu grada Sarajeva

18. pješadijskome zdrugu

Sa vrijednošću od odmah povjerava se zapovjedniku 18. pj. zdruga pukovniku Đordašiću odbrana (potrebnih mjera za hrv. oružane snage uključivo i djelovanje podređenih ustaša).

Obuhvatiti imade sve četne postrojbe sa stožerima, gradski arsenal sa pirotehničkim zavodom, pružništvo, redarstvo, ustaše i ustaške zbjegne bojne.« Dalje se u naređenju govori o mjerama koje treba preduzeti za odbranu.

U obavještajnom izvještaju Štaba 2. korpusa od 16. marta 1945. upućenom Generalštabu JA vidi Arhiv VII, reg. br. 21—2, k. 395) detaljno je prikazan raspored objekata stalne i poljske fortifikacije, po odsjecima i pododsjecima, kao i djelomičan raspored snaga za odbranu grada. O tome vidi i dok. br. 54.

Za odbranu Sarajeva u ovom času Njemci bi mogli dati u borbu do 5.000 ljudi.

Evo djelova koji za sada čine stalnu posadu sarajevskog njemačkog garnizona:

1.)	Landes-Sicen-batl 266	380 ljudi
2.)	Verkstat Kompanie 369 (Kroat)	50 „
3.)	Štab (Šver Flak-Hbt) 804	60 „
4.)	Šlatereikompanie 369 (Kroat)	70 „
5.)	Eisenban-Ban-Batl — 106	220 „
6.)	Geb.-Korps — Hahr. Abt. 421	120 „
7).	Tehniše Kompanie	broj nepoznat
8.)	Heres-Unterkunft-Fervaltung 217	
9.)	Veterinar Kompanie 369 (Kroat.)	50 „
10.)	Krt. Instanertcungs — kompanie 144	40 „
11.)	Flugvelde — regiment Sidost	40 „
13.)	Bekeraikompanie 369 (Kroat.) sa još nekim pozadinskim djelovima	1830[3] „
		1860 ljudi

Pored označenog broja raspolaže sa jednim oklopljenim odeljenjem 202 sa 18 tenkova i 5 motorizovanih topova.

U Kasindolu se još uvek nalazi štab XXI. kora[4]-general Lojzer,[5] sa zaštitnom grupom od 700 ljudi.[6] Pored toga tamo se nalazi i njegov protuavionski divizion sa 12 topova i 300 ljudi. Protivavionsko oružje razmešteno je između Sanatoriuma i raskrsnice Trnovo — Kasindol. General Lojzer nalazi se u sanatorijumu.

Zapovjednik odbrane Sarajeva general Katner[7] sa svojim štabom smješten je u vili Braun — Koševo.

---

[3] Pogrešno; treba: 830. To se vidi iz ukupnog zbira, a i iz drugih dokumenata.

[4] Pun naziv: Štab 21. brdskog armijskog korpusa. Tu je bilo komandno mjesto korpusa sve do 6. aprila 1945, a potom je premešteno u Zenicu (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[5] Ernst fon Lojzer (Ernst v. Leuser), general pješadije.

[6] Komandno mjesto korpusa tada je obezbjeđivala jedna četa 116. izviđačkog bataljona, a 9. marta, zbog napada dijelova 3. divizije JA na k. 2002 i k. 1215 (vidi dok. br. 89), određen je i 592. landešicen-bataljon. Nešto kasnije obezbjeđenje je preuzeo pomenuti izviđački bataljon, gdje je ostao sve do 6. aprila, a potom se povukao u Ilidžu (vidi Dnevnik majora Bema).

[7] Hajnc Katner (Heinz Kattner), general-major, bio je u isto vrijeme i feldkomandant.

U Sarajevu se nalaze djelovi jedne njemačke protuavionske divizije iz sastava XXI. kora — koja u Sarajevu raspolaže sa oko 40 topova.[8]

U Sarajevu i najbližoj okolini nalazi se do 550 kamiona, od toga znatan dio sa oznakom Crvenog krsta, do 100 malih automobila, oko 40 motocikala, oko 30 pancir malih kola, par stotina konja i kola.

To je njemačka motorizacija iz raznih djelova XXI. kora, stacionirana u Sarajevu — Ilidži — Stupu. Veći djelovi spremni su za pokret prema sjeveru. Izvjestan dio tih kamiona Njemci koriste za odvoz hrane i municije prema Konjicu — Višegradu — Travniku, kao i za dovoz materijala. Glavno skladište njemačke municije nalazi se u Vogošći. Odatle su Njemci u poslednje vreme liferovali četnicima toga sektora prilične količine.[9]

U Rajlovcu Njemci raspolažu sa 80.000 litara benzina. Iz ove zalihe moraju njemačke snage odvojiti veći dio za njemačke trupe na sjeveru. Zalihe čuvaju i troše ih samo za najnužnije potrebe. Zalihe sa hranom su vrlo slabe. Hranu dovoze iz Broda a stoku iz Visokog.

Hrvatske snage u Sarajevu:

1.) Štab i štabni dijelovi 8. Hrvatske divizije sa 561 čovjekom, 312 pušaka i 2 p. mitraljeza. Zapovjednik general Domanik.[10]

2.) Štab 18. pješačkog zdruga — zapovjednik pukovnik Đordašić.[11] Štabni djelovi 18. zdruga sastoje se od 101 čovjeka

---

[8] U naređenju komandanta odbrane Sarajeva od 15. februara 1945. o tome piše:

»*Daljna podređenja:*

1. Hrvatsko protuzrakoplovstvo taktički se podređuje zapovj. 91. prot. zrak. pukovnije.

2. Zračna luka Rajlovac taktički se podređuje zapovj. odbrane. Zapovjedanje preuzima zapovj. izvršnog uporišnog sistema za napad.«

A u obavještajnom izvještaju Štaba 2. korpusa JA od 31. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 32—2, k. 395) piše da su za vazdušnu odbranu Sarajeva određeni 5. i 7. protivavionski divizion, jačine 26 topova i 3 reflektora. Pored toga, u izvještaju je prikazan i raspored oruđa. O tome vidi i dok. br. 63, objašnjenje 9.

[9] Snabdijevanje četnika municijom vršeno je, uglavnom, preko pukovnika Gojka Borote, komandanta Sarajeva. Sedište njegovog štaba je tada bilo sjeverno od Sarajeva, negdje u rejonu s. Srednjeg. Preko te prostorije tada su se povlačili ostaci Nevesinjskog, Romanijskog i Zeničkog četničkog korpusa (vidi dok. br. 44, objašnjenje 8; knj. 32, dok. br. 5, objašnjenje 7).

[10] Roman

[11] Jure

i 40 pušaka. II. baterija 18. zdruga sa 4 haubice, 137 pušaka i 178 ljudi, zapovjednik nadporučnik Sović. I. bojna 18. zdruga sa 939 ljudi, 955 pušaka, 15 p. mitralj., 41 mitraljez i jedan teški bacač. Zapovjednik nadsatnik Pocak.

3.) I. ustaški zdrug sa štabnim djelovima, 613 ustaša, 175 pušaka, 3 p. mitraljeza, 1 mitraljez i 1 laki bacač, zapovjednik ustaški major koji je odskora došao iz Zagreba. Posadna bojna I. ustaškog zdruga, 399 ustaša, 313 pušaka, 8 p. mitraljeza i 2 mitraljeza. Zapovjednik ust. sat. Košulj. Ustaška zbjeg bojna, 500 ustaša — naoružanih puškama i pikavcima.[12] Zapovjednik satnik Liber.

Jedna satnija ustaša iz Mostara — 250 ustaša sa 200 pušaka i 4 puškomitraljeza.

8. topnički sklop sa 150 ljudi i 4 haubice. Zapovjednik nadsatnik Višnjar.

Protuzrakoplovne bitnice Trebević, Stup, Grdanj, Hum Kovačići sa 750 vojnika i oficira, 350 pušaka, 16 topova 80 mm i 12 zbrojovki.

Ostale domobranske jedinice sa 600 domobrana — uključujući i oružnike.

Redarstvo sa 300 policajaca naoružanih puškama i sa 12 p. mitralj.

Ukupan broj hrvatskih oružanih snaga oko 5.500 ljudi. Ovom broju treba dodati sandžačku miliciju hodže Pačariza[13] sa 720 milicionera, 700 pušaka, 12 p. mitraljeza i 8 mitraljeza, a također milicije Jarčedol, Kobilja Glava, Vasin Han sa 900 milicionera, 610 pušaka, 5 p. mitraljeza i 2 mitraljeza.

Nemačke i hrvatske snage:

Sarajevo — Višegrad: U području Lijeska — Međeđa — Goražde — Rogatica — Sokolac, nalazi se 1 njemačka divizija sa dosta topova. Naziv divizije nepoznat,[14] iz sastava je XXI. kora.

Hrvatske snage ovoga sektora: *II. bojna 18. pješačkog zdruga*: Rogatica — Bratunac sa 655 ljudi, 600 pušaka, 8 p. mitraljeza, 1 mitraljez i 1 teš. bacač. Zapovjednik satnik Arpadžić.

---

[12] Podaci o rasporedu jedinica 1. ustaškog djelatnog zdruga, sa izvjesnim razlikama u pogledu mjesta i jačine, uglavnom su identični sa podacima navedenim u relacijama od 19. februara 1945 (vidi knj. 33, dok. br. 171 i 172).

[13] Sulejman, vođa sandžačke milicije (kod Prijepolja). Poslije rata, uhvaćen od organa narodne vlasti, osuđen je na smrt.

[14] Na tom području tada je dejstvovala njemačka 181. pješadijska divizija (vidi dok. br. 54, objašnjenje 3).

VI. bojna 18. p. zdruga: Stambolčić — Ustikolina sa 1074 vojnika, 907 pušaka, 11 p. mitraljeza i 1 mitraljez.[15]

I. bojna I. ustaškog zdruga: Gromile — Sokolac, 570 ljudi, 402 puške, 10 p. mitraljeza i 1 protukolski top.

Djelovi II. bojne I. ustaškog zdruga u Bratuncu sa 600 ustaša, 460 pušaka, 25. p. mitraljeza, 4 mitraljeza, 2 laka bacača i 1 t. bacač.

U trokutu Pale — Sokolac — Mesići nalazi se pored nabrojenih snaga i njemačka policijska regimenta,[16] sastavljena iz 4 bataljona i dobro naoružana.

Sarajevo — Trnovo: Jedna njemačka bojna nepoznate jačine.[17]

III. bojna 18. pješačkog zdruga: Ilidža — Trnovo — Umoljani — Pazarić sa 2249 milicionera, 1556 pušaka, 5 p. mitralieza i 8 mitraljeza.

Sarajevo — Zenica:

Na ovom sektoru ima oko 200 Njemaca.[18] Jedna bojna nalazi se u Brezi a ostalo u manjim djelovima razmešteno je u Kiseljaku i po želj. stanicama.

Na ovom sektoru nalazi se I. bojna 1. ustaškog zdruga: Semizovac — Visoko sa 620 ustaša, 600 pušaka, 66 p. mitraljeza, 5 mitraljeza, 4 laka i 2 t. bacača.

IV. bojna I. ustaškog zdruga u Kiseljaku, 920 ustaša, 698 pušaka, 28 p. mitraljeza, 4 mitraljeza, 2 laka bacača i 2 haubice.

II. bojna I. ustaškog zdruga sa pola svojih snaga u Varešu, sa oko 600 ustaša, 500 pušaka, 25 p. mitraljeza, 4 mitraljeza, 2 laka i 1 t. bacač.

IV. bojna XI. ustaškog zdruga nalazi se duž pruge Visoko — Zenica.[19]

---

[15] O jedinicama pomenutog zdruga vidi dok. br. 183; knj. 32, dok. br. 179. Redakcija nije uspjela da pronađe dokumente 18. pješadijskog zdruga iz kojih bi se detaljnije video njegov raspored i jačina.

[16] i [17] Odnosi se na njemački policijski puk »Nagel«. Komandno mjesto mu je bilo u s. Palama (vidi knj. 33, dok. br. 86, objašnjenje 6). On je u prvoj polovini marta prebačen na prostor Kiseljak — Busovača (vidi Dnevnik majora Bema).

[17] Na tom prostoru je tada dejstvovala 964. tvrđavska pješadijska brigada (vidi Dnevnik majora Bema).

[18] Na obezbjeđenju komunikacija na tom sektoru nalazili su se tada Borbena grupa »Danijel« (696. žandarmerijski poljski bataljon) i dijelovi 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi Dnevnik majora Bema).

[19] Stožer pomenutog ustaškog zdruga bio je tada u Zenici (vidi AVII, reg. br. 28/18—1, k. 11). O ustaško-domobranskim snagama na sektoru Zenica — Visoko — Sarajevo vidi dok. br. 54 i 144.

VII. bojna 18. pješad. zdruga nalazi se Visoko — Kakanj, 877 vojnika sa 870 pušaka.

VIII. bojna 18. pješ. zdruga: Semizovac, 900 ljudi.

IX. bojna 18. pješ. zdruga: Zenica i okolina.

Zenica — Travnik:

Njemci: Snage 369. divizije nepoznate jačine sa štabom u Konjicu. Od te divizije manje grupe nalaze se duž čitave pruge do Sarajeva.[20]

Ustaše: Snage IX. i I. ustaškog zdruga od Jablanice do Ilidže sa oko 4.500 ustaša. Ima 4 bojne IX. ustaškog[21] i 1 bojna I. ustaškog zdruga.

Domobrani: II. gorski zdrug sa oko 4.000 domobrana.[22]

Razno:

Direkcija željeznica u Sarajevu stavila je na raspolaganje znatan dio voznog parka za Istočnu Bosnu njemačkim i hrvatskim snagama za prevoz materijala u vremenu od 17. do 26. februara.

Ishrana hrvatske vojske je vrlo mizerna. Hrana koja je nabavljena ne može da se dopremi. Intendanti kupuju hranu u Visokom, i time donekle obezbeđuju obskrbu.

Hrvatska zaliha benzina jedva da i postoji, takođe i magacini sa municijom su gotovo prazni. Vojnici raspolažu sa po 80 metaka za pušku. Očekuju iz Broda 5 vagona municije.

Pirotehnika u Sarajevu izradila je za Njemce 140.000 laguma (mina) a sada izrađuje za Hrvate 5.000 nagaznih mina, koje će biti postavljene pred utvrđene hrvatske položaje.

---

[20] Glavnina 369. legionarske divizije se, pod pritiskom jedinica 29. divizije JA, 3. marta 1945. povukla sa sektora Konjica (napustivši i grad) na sektor Ivan-Sedla, gdje je prešla u odbranu. Operativni dio Štaba 369. divizije (prvi dio KM) bio je početkom marta u rejonu s. Dragočaja, a po padu Konjica prebačen je u s. Bradinu; dok je drugi dio, s pozadinskim dijelovima, bio u rejonu s. Pazarića. Na prostoru Zenica — Travnik, u rejonu s. Busovače, od jedinica 369. legionarske divizije bio je samo njen Protivoklopni divizion ojačan jednom četom (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 122—127).

Međutim, na prostoru Zenica — Busovača — Vitez tada su se nalazili 13. i 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (13. puk je 5. marta, željezničkim i motorizovanim transportom prebačen na sektor Sarajeva), a na prostoru s. Čajdraš — s. Dvor bila je Borbena grupa »Hart« — Hardt (359. puk 181. pješadijske divizije). Pored ovih jedinica, na tom prostoru su bili i dijelovi 969. tvrđavske pješadijske brigade i ostaci Borbene grupe »Eberlajn« (639. puk za osiguranje) i 116. izviđački bataljon, bez jedne čete (5. marta upućen u Vilicu, vjerovatno u s. Ilovice, kod s. Trnova). O tome vidi knj. 33, dok. br. 127, 133 i 153; Dnevnik majora Bema.

[21] i [22] Bliže o jačini i rasporedu 9. ustaškog i 2. gorskog zdruga 9. hrvatske gorske divizije vidi knj. 33, dok. br. 154.

Moral njemačkih i hrvatskih vojnika vrlo slab. To se primećuje i kod ustaša, koji kukaju što i njih neće partizani da prime u svoje redove.

U Sarajevo je došao zloglasni ustaški koljaš Maks Luburić,[23] zapovjednik Jasenovca. Odmah je pristupio konferenciji sa bojnikom Kremom[24] i drugim ustaškim glavašima. Povodom njegovog dolaska čuju se pretnje svima onima koji ustaški ne misle. Naročito su zabrinuti Srbi i Muslimani.

Iako se ne sumnja da će ustaški režim dolaskom Luburića biti pooštren, vjeruje se da je došao prvenstveno radi ustaša, koji su se onako brzo raspršili pod udarcima naših jedinica na sektoru Mostar — Nevesinje i Širokog Brijega.[25]

U vezi sa demoralisanim ustašama i ministar Frković[26] tražio je iz Zagreba novo komandno osoblje za ustaške jedinice.

Njemački i ustaški oficiri najviše strahuju od napada naših snaga sa sjeverozapada, od Travnika i Zenice, pošto su to čvorovi koji, ako padnu, zatvoriće dovoz hrane i odstupnicu Njemaca i ustaša. Ističu da bi time sve oružane snage u najkraćem roku bile izvrgnute gladi, a sem toga sa toga pravca najlakši prilazi Sarajevu. Oni vjeruju da bi napad sa drugih strana mogli lako da odbiju obzirom na teške prilaze s tih strana.

— — — — — —

Na Palama se još uvek nalazi oko 400 ustaša, koji čuvaju Pale. Zapovjednik nadporučnik Sabrija Mušanić, koji se u zadnje vrijeme nalazio u Sarajevu radi racije. Zamjenik poručnik Josip Piatić. Imaju 1 top, 16 l. mitraljeza, 6 teških i 3 bacača.

Od Prače do Sarajeva Njemaca imade takođe mnogo, skoro u svakoj kući u Palama i imaju mnogo municije jer im je sada glavna komanda u Palama, u opštini. Komandant im je pukovnik Nagel.[27] On je zapovjednik do Višegrada. Tačan broj ne može znati niko jer se stalno mjenjaju, a samo su neki stalno. Imaju i lakih i teških mitraljeza a protivavionskih za sad nemaju. U blizini stanice Pale, u parku, nalazi im se oko 4—5 vagona benzina u buradima koje čuva stalno 4 stražara.

---

[23] Vjekoslav. On je u drugoj polovini februara došao u Sarajevo (vidi Dnevnik majora Bema).

[24] Dragutin, šef vojnog ustaškog redarstva.

[25] O oslobođenju pomenutih gradova i o držanju ustaša i domobrana za vrijeme borbi vidi knj. 33, dok. br. 110, 136, 154, 163—165 i 167—169.

[26] Ivica

U Stambolčiću su također Njemci, Talijani i jedna satnija milicije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik III Korpusa
p. pukovnik.

BR. 17

ŠTAB 3. KORPUSA 5. MARTA 1945. DOSTAVLJA DEPEŠE ŠTABA 5. KORPUSA ŠTABU 2. ARMIJE JA O SITUACIJI NA VUČJAKU I NA SEKTORU ZENICA — TRAVNIK[1]

ŠTAB El.[2]
Broj: sl/45.
5. marta 1945.

ŠTABU C 1.

Štab V. Korpusa NOVJ dostavio nam je depešu slijedeće sadržine:

I.

Prema našim podatcima Draža[3] sa svojim četnicima prebacio se na Vučjak. Sa štabom se nalazi u Podnovlju. Navodno imaju namjeru za Brod.[4] Jače snage Princ Eugen divizije koje su pošle od Broda ubačene su u borbu kod Zenice.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—3, k. 272.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 3. korpusa vidi dok. br. 15, objašnjenje 2.

[3] Draža Mihailović, načelnik štaba četničke Vrhovne komande JVUO.

[4] Glavnina četničkih snaga JVUO koja se tokom zime 1944/45. prikupila na Trebavi i u Posavini bila je, zbog čestih borbi i slabe odjeće, u vrlo lošem stanju. Pored toga, oko 10.000 ranjenika i bolesnika i skoro isto toliko izbjeglica, bez najnužnijih sanitarnih potreba, predstavljalo je poseban problem za četnike. Ova četnička grupacija, sa osloncem na njemačke snage, ostala je na Trebavi sve do početka proljeća.

Četnička Vrhovna komanda, usljed kritične situacije na njemačkim frontovima, nije više mogla da računa na efikasnu pomoć Nijemaca. Usljed toga, namjeravala je da, po prebacivanju u srednju Bosnu, od svih četničkih snaga (iz Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine) stvori jaku udarnu grupu koja bi bila sposobna da, poslije kapitulacije njemačke oružane sile, izvjesno vrijeme pruža otpor jedinicama JA i tako zainteresuje svjetsku javnost za sebe, kako bi se ova zauzela za

II.

Jače snage Princ Eugen divizije, prebačene vozom od Broda do Vranduka, produžile su odmah padinama Vlašića —

četnički pokret (vidi: »Knjiga o Draži«, sveska druga, 1944 — 1945, str. 207—256, Vindzor, Kanada, Srpska narodna odbrana, 1956).

S takvom namjerom, još u drugoj polovini februara otpočelo je prebacivanje četničkih jedinica na lijevu obalu Bosne (sjeverno od Doboja), tj. u srednju Bosnu (vidi knj. 33, dok. br. 103, objašnjenje 16). Tako su se do 8. marta tamo našle: četnička 1. crnogorska divizija (a 10. marta i 5. i 8. divizija) s jednim dijelom ranjenika, bolesnika i izbjeglica; izvjesne jedinice iz sastava glavnih snaga Srbije koje su obezbjeđivale bolnice u s. Glogovici, s. Trnjanima, s. Majevcu i s. Podnovlju, gdje se prebacio i Draža, dok se četnička Vrhovna komanda sa članovima Centralnog nacionalnog komiteta, smjestila u s. Dugo Polje, južno od Vučjaka (vidi AVII, reg. br. 13/3, k. 61: izvještaj Posavsko-kolubarske grupe korpusa — GŠ 707 — od 8. marta 1945; knj. 33, dok. br. 122, objašnjenje 3). Glavnina četničkih snaga iz Srbije ostala je na Trebavi sve do 12/13. marta, kada se, usljed pritiska jedinica 2. armije JA, prebacila na lijevu obalu Bosne i organizovala odbranu ove rijeke na odsjeku Lipljak (k. 277) — Kaljuge (k. 369), dok su na Trebavi i u Posavini i dalje ostali ostaci Trebavskog i Majevičkog korpusa (vidi AVII, reg. br. 31/3, 32/3, 35/3 i 15/4, k. 79: naređenja Komande Rasinsko-topličkog korpusa od 12. i 16. marta i od 7. aprila 1945; reg. br. 37/3, k. 79: naredba br. 304 načelnika štaba četničke Vrhovne komande od 18. marta 1945; reg. br. 19/3, k. 53: izvještaj Komande Požeškog četničkog korpusa od 15. marta 1945).

Ali izvjestan broj četničkih komandanata sumnjao je u realnost ove namjere četničke Vrhovne komande (Draže), pa je mogućnost za spasavanje tražio u povlačenju preko Hrvatske ka zapadnim saveznicima. Tako je potpukovnik Pavle Đurišić, komandant četničkih snaga Crne Gore, nastojao da preko Sekule Drljevića, poznatog crnogorskog separatiste, koji je tada živio u Zagrebu i sarađivao s Pavelićem, izdejstvuje odobrenje od ustaške vlasti za prolaz crnogorskih četnika preko NDH. Za Đurišićem su tada pošli i pukovnici: Zaharije Ostojić, komandant Istaknutog dijela štaba četničke Vrhovne komande za Crnu Goru, Sandžak, Hercegovinu i Bosnu (vidi AVII, reg. br. BH-V-459), Petar Baćović, komandant Hercegovine, Boke Kotorske i istočne Bosne, Đuro Popović, s jednim dijelom Trebavskog četničkog korpusa, i još neki. Zbog ovakvog njihovog stava, načelnik štaba četničke Vrhovne komande JVUO je 2. aprila 1945. izdao naredbu br. 321 kojom ukida pomenute komande Ostojića, Baćovića i Popovića (vidi AVII, reg. br. 22/7, k. 54; reg. br. 46/3, k. 79: obavještenje načelnika štaba četničke Vrhovne komande od 23. marta o saradnji Đurišića sa Sekulom Drljevićem).

Preuzimajući ulogu posrednika kod ustaša, Sekula Drljević je uspio da, uz odobrenje ustaške vlasti, dovede crnogorske četnike u Lijevče polje (južno od Bos. Gradiške), gdje su ih ustaše opkolile i naredile im da polože oružje. Tom prilikom su neke crnogorske, sandžačke i bosansko-hercegovačke četničke jedinice pružile otpor i uspele, po cijenu teških gubitaka, da se spasu. Ali je glavnina Đurišićevih četnika i izbjeglica zarobljena i razoružana. Veliki je broj njih, sa Đurišićem, likvidiran. O tome vidi i dok. br. 176 —180 i 186.

[5] i [6] Jedinice 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« su krajem februara i početkom marta stigle na sektor Zenice i odmah prešle u napad ka Vitezu i Busovači (vidi dok. br. 54 i 111; knj. 33, dok.

šumom i probile se u levi bok naših jedinica. Druge neprijateljske snage jakim kolonama iz pravca Zenice uspjele su da se probiju u Vitez i Divjak, te izbile na komunikaciju Travnik — Busovača.

Naše snage potisnule su neprijatelja iz Divjaka. Pojedine grupe su opkoljene. Neprijatelj trpi gubitke i dovlači pojačanja. Borbe se nastavljaju.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za Štab
načelnik-p.pukovnik:
R.[7] **Petovar**

Op. br. 184/45
E₁ prenosi depeše V. korpusa
od 5/III-45.

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 184/45
7/VI. 1945. g.

[8]Po uzimanju potrebnih
podataka

u akta.
Načelnik op. odeljenja,
potpukovnik
Rad.[9] **Đ. Đurić**

---

br. 133 i 153). Prema planu Operativnog štaba Komande oružanih snaga Vermahta, ova je divizija bila predviđena za operacije u južnoj Mađarskoj; međutim, zbog vrlo nepovoljnog razvoja situacije u Bosni, a naročito na sektoru Sarajeva i Mostara, Hitler je naredio da se ona stavi Komandi Jugoistoka na raspolaganje i uputi u Bosnu, naglasivši: da se pomenutoj komandi stavlja grupa od četiri divizije (7. SS, 22. i 181. pješadijska i puk »Skenderbeg« — ovdje nije pomenuta 369. legionarska divizija) da bi se, iz političkih razloga, zadržala velika teritorija Sarajeva i sam grad; da se držanjem sektora Bijeljina — Brčko obezbijedi desni bok sremskog fronta; da se razbiju snage JA na širokom frontu Tuzle i u rejonu Travnika i time omogući redovan saobraćaj i veza na komunikacijama Brod — Sarajevo (vidi AVII, mikrofilm NAW-T-78, r. 305, snimak 6255841-2: naređenje načelnika Operativnog štaba Komande oružanih snaga Vermahta od 23. februara 1945).

[7] Rudolf Rudi

[8] Sljedeći tekst je dopisan mastilom. ćirilicom.

[9] Radoslav

BR. 18

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O BORBAMA U FEBRUARU NA SEKTORU TRAVNIK — ZENICA — BUSOVAČA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5 KORPUSA
N.O.V.J.
Dne 5-III-1945. god.

Operativni izvještaj
za februar 1945.

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Tokom februara 1945 godine jedinice ove divizije imale su:

29. I. 1945 g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

.....[2]

12. II. 1945 g.

VIII brigada izvršila je pokret pravcem Turbe — s. Glumci — s. Gornji Prihići — s. Đakovići — s. Kasapovići i zauzele položaj: Zubići — s. Pečuj — s. Isakovići — s. Kasapovići. Odmah po izlasku na ovaj položaj prednji dijelovi I i II bataljona primili su borbu sa neprijateljem. Neprijatelj je napadao sa dvije kolone. Jedna kolona od Rankovića prema s. Hrastovci, a druga kolona od Rankovića prema s. Isakovići. Neprijatelj je uspio potisnuti prednje dijelove ovih bataljona i izbiti na liniju: s. Hrastovci — s. Isakovići — s. Pribilovići. U 17 sati oba bataljona izvršila su protivnapad i stjerala neprijatelja u s. Rankoviće. Gubitci neprijatelja su: 10 mrtvih i 19 ranjenih. Naši gubitci 1 ranjen.

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—7, k. 771/A.

[2] Redakcija je izostavila dio izvještaja, od 30. januara do 11. februara, koji se sastoji od rečenice »Nismo imali dodira sa neprijateljem«, ponavljane svakog dana.

13. II. 1945 g.

Nismo imali dodira sa neprijateljem.

14. II. 1945 g.

II bataljon VI brigade postavio je male zasjede i to: jednu u s. Miškića Brdo, drugu u s. Bilići i treću na položaju Dubrava. Neprijatelj je naišao jedino na zasjedu u s. Miškića Brdu i to dijelovi neprijatelja koji su bježali od zasjede XI brigade u s. Zlokići. Čim je dobio vatru, neprijatelj je počeo bježati, ali je u bježanju pretrpio gubitke od bacačke vatre. Gubitci neprijatelja su: 4 mrtva i 15 ranjenih. Naši gubitci 1 ranjen.

I četa IV bataljona XI brigade postavila je zasjedu na položaju: s. Zlokići — k. 839. U 6 sati naišla je jedna neprijateljska kolona, jaka 50 ustaša. Čim je dobio vatru, neprijatelj je počeo bježati i naletio je na zasjedu VI brigade. Gubitci neprijatelja 6 mrtvih. Naši bez gubitaka.

15. II. 1945 g.

U 22 sata[3] snage VI brigade izvršile su napad na neprijatelja na položaju: Dubrava — s. Bilići — s. Radića Brdo. Prvim naletom neprijatelj je potisnut iz prvih kuća i odbačen dublje u selo. Neprijatelj je u toku noći poslije ovoga izvršio dva kontranapada, ali su oba odbijena i snage VI zadržale su svoje položaje. Gubitci neprijatelja su: 3 mrtva i 13 ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i 4 ranjena.

XI brigada izvršila je napad na liniji: s. Budišići — k. 1030 — Vilenica — k. 789 — s. Visokovci — s. Vidoševići — s. Kokošari. Neprijatelj je protjeran sa k. 1030 u s. Vilenicu, zatim sa k. 789 i iz s. Visokovići. Na ostalim položajima neprijatelj je uspio održati se. Gubitci neprijatelja su 39 mrtvih, 15 ranjenih, 2 zarobljena. Naši gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih.

---

[3] Tada je otpočeo napad za oslobođenje Travnika. Za izvršenje ovog zadatka, pod komandu Štaba 4. NOU divizije su stavljeni 7. i 13. krajiška NOU brigada, Tenkovska četa i 2. artiljerijski divizion 1. artiljerijske brigade 5. korpusa JA (vidi dok. br. 29 i 127; knj. 33, dok. br. 61, 77 i 99; tom V, knj. 38, dok. br. 101).

Plijen: 1 šarac, 7 karabina, 1 pištolj i 4600 puščanih metaka.

VIII brigada počela je u 22 sata napad na neprijateljska uporišta s. Rankovići, s. Lazine i Kuk, trigonometar 930, a u zajednici sa XI brigadom na s. Budišići. Borba za ova uporišta trajala je 8 sati, nakon čega je neprijatelj, potpunoma razbijen, odstupio na liniju: s. Bučići — s. Balići — s. Stojkovići. Gubitci neprijatelja su 73 mrtva, 112 ranjenih i 2 zarobljena. Naši gubitci 8 mrtvih i 32 ranjena. Plijen: 1 top, 37 m/m, 1 teški bacač, 1 teški mitraljez, 7 puškomitraljeza, 30 pušaka, 2 strojnice, 7 pištolja, 1 raketni pištolj, 1 puška tromblonka i veća količina municije i drugih stvari.

VII brigada u 22 sata otpočela je napad na neprijateljsko uporište s. Gornja Večeriska. Poslije borbe od 3 sata neprijatelj je protjeran i najvećim dijelom snaga povukao se je u pravcu s. Donja Večeriska, a manjim dijelom snaga u s. Podhumlje. Snage VII brigade gonile su neprijatelja i isti je dao otpor na liniji: s. Gornja Večeriska — Kum, k. 744 — s. Podhumlje.[4]

XIII brigada sa jednim bataljonom u toku ovoga dana vodila je borbu sa jednom kolonom Čerkeza[5] kod s. Suhi Dol. Prednje odeljenje neprijateljsko sačekano je iz zasjede i poslije prvog plotuna neprijatelj se je povukao. Gubitci neprijatelja su: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Plijen: 1 p. mitraljez, 1 puška i 1200 metaka. U 22 sata ovaj bataljon izvršio je napad na neprijateljska uporišta: Umac, Konjska i k. 1002. Likvidirana su neprijateljska uporišta Umac i Konjska, dok k. 1002 nije likvidirana. Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 6 ranjenih. Vlastiti gubitci 1 ranjen. Plijen: 1 puška, 1 pištolj i 1000 metaka.

---

[4] i [16] Bliže o borbama te brigade u februaru vidi i dok. br. 10; knj. 33, dok. br. 140.

[5] Riječ je o dijelovima bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, odnosno o 4. i 5. puku ovog korpusa, u sastavu Borbene grupe »Eberlajn«, koja je tada branila Travnik i ostala uporišta u dolini Lašve sve do Busovače i Zenice (vidi knj. 33, dok. br. 61, 77, 99, 114, 127, 133, 140, 153 i 157).

Vlašićki odred napadao je u zajednici sa bataljonom XIII brigade neprijateljska uporišta Umac i Konjska. Oba uporišta likvidirana. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 5 ranjenih. Plijen: 2 puške i 1000 metaka. Jedna četa ovog odreda likvidirala je neprijateljsko uporište na Križu sjeverno od s. Čukle. Gubitci neprijatelja 1 ranjen.

16-II-1945 g.

VI brigada sa dva bataljona vodila je borbu tokom cijelog dana. Postignut je djelimičan uspjeh i neprijatelj je izbačen iz nekoliko kuća na cesti između s. Radića Brdo i s. Zagaj. Zbog bočne vatre koju su bataljoni trpili od neprijatelja u s. Kokošari nije postignut jači uspjeh. Gubitci neprijatelja: 31 mrtav i 52 ranjena. Naši gubitci: 9 ranjenih.

XI brigada tokom cijelog dana vršila je pritisak na neprijatelja na svom sektoru. Oko 16 sati ubačen je i I bataljon ove brigade u borbu pravcem k. 789 — s. Bojna. U samu noć borbe su dobile oštri karakter i vođene su kroz cijelu noć, ali se neprijatelj nije mogao izbaciti iz njegovih uporišta. Gubitci: 12 ranjenih.

VIII brigada u 21 sat napala je neprijatelja u s. Bučići i u s. Slimena. U s. Bučići neprijatelj je istjeran iz nekoliko kuća, dok je u s. Slimena poslije kraće borbe neprijatelj razbijen i pobjegao u s. Grahovik i s. Nevića Polje. U zoru 17 ovoga mjeseca snage ove brigade povukle su se iz s. Slimena zbog neprijateljskog pritiska od Vilenice. Gubitci neprijatelja 77 mrtvih i 15 ranjenih. Vlastiti gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih.

VII brigada oko 16 sati prešla je u napad na neprijatelja na liniji: Kum, k. 744 — s. Veliki Mošunj — Kalvarija — Most na Divjaku, sa zadatkom da izbije na cestu Travnik — Vitez. U 1 sat 17 ovog mjeseca neprijatelj je protjeran iz uporišta; Kum, k. 744, s. Podhumlje i Kalvarija. Neprijatelj je odmah uz potporu jake artilerije prešao u protivnapad i borba je nastavljena tokom 17. II. 1945.

XIII brigada držala je tokom ovoga dana zauzete položaje Umac i Konjska. Neprija-

telj je protivnapadom uspio odbaciti snage XIII brigade u pravcu s. Suhi Dol.

Vlašićki odred držao je sa snagama XIII brigade položaj: Umac — Konjska. Odred je odstupio zajedno sa snagama XIII brigade.

17-II-1945 g.

VI brigada sa jednim dijelom snaga vršila je pritisak na neprijatelja na liniji: s. Bilića Dočić — s. Zagaj. Tokom ovoga dana odbijena su dva neprijateljska juriša. Neprijatelj se nije mogao potisnuti. IV bataljon u zajednici sa dijelovima XIII brigade napao je na s. Bukovica radi likvidacije ovog neprijateljskog uporišta. Borba se je vodila noću 17/18 i ovaj bataljon uspio je upasti u selo. Snage XIII brigade bile su odbačene od neprijatelja i neprijatelj je skoncentrisao sve snage na dijelove VI brigade koji su upali u selo. Jedna četa odmah je jurišala da osvoji položaje XIII brigade i za to vrijeme ostale dvije čete izvukle su se iz sela. Gubitci neprijatelja: 28 mrtvih i 14 ranjenih. Naši gubitci: 6 mrtvih, 17 ranjenih i 3 nestala. Izgubljena 2 p. mitraljeza i 2 puške.

XI brigada tokom ovoga dana vršila je pritisak na neprijatelja na svome sektoru. Vlastitih gubitaka nije bilo. Gubitci neprijatelja nepoznati.

XIII brigada vršila je pritisak na neprijatelja u s. Bučići i u s. Slimena. Jedna četa II bataljona i izviđačka četa probile su se u s. Slimena i napale neprijatelja na Čamića Brdu i u s. Stojkovići. U prvi sumrak obe čete su se izvukle i došle u sastav brigade. Gubitci neprijatelja 24 mrtva, 25 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 7 ranjenih i 3 nestala.

VII brigada vodila je borbu sa neprijateljem koji je prešao u protunapad u samu zoru. Neprijatelj je uspio da odbaci snage ove brigade i da povrati izgubljene položaje: Kum, k. 744, s. Veliki Mošunj i Kalvarija. U toku trodnevnih borbi VII brigada nanijela je neprijatelju gubitke: 62 mrtva, 105 ranjenih i 6 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 15 ra-

njenih. Plijen: 3 p. mitraljeza, 16 pušaka, 23000 metaka i raznog drugog materijala.

XIII brigada napala je neprijateljska uporišta: Konjska, Umac, k. 1002 i školu i groblje u s. Gučija Gora. Likvidirana uporišta: Konjska, k. 1002, dok uporišta: Umac, škola i groblje u Gučjoj Gori nisu se dala likvidirati. Gubitci neprijatelja: 9 mrtvih i 20 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 13 ranjenih. Plijen: 3 puške i 3000 metaka.

Vlašićki odred ispomagao je snage XIII brigade u napadu na k. 1002. Neprijateljski gubitci 3 ranjena. Vlastiti gubitci 1 ranjen.

18-II-1945 g.

VI brigada vršila je napad na neprijatelja na liniju: s. Kokošari — s. Zagaj — s. Bilića Dočić. Neprijatelj koji se nalazio u s. Kokošari svojom bočnom vatrom kočio je snage ove brigade koje su napadale sjeverno od ceste Turbe — Travnik. Protivkolskim topom gađane su kuće u s. Kokošari iz kojih je neprijatelj otvarao vatru. Tačnim pogodcima neprijatelj je bio primoran da bježi iz kuća. Ovako pokolebanog neprijatelja tuklo se je vatrom iz teških bacača, a zatim je jedan vod jurišem zauzeo selo. Jedna četa ove brigade demonstrativno je napala neprijatelja u s. Bukovici. Gubitci neprijatelja: 92 mrtva, 60 ranjenih i 11 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 13 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza, 5 pušaka i 3 strojnice.

XI brigada tokom cijelog dana vršila je pritisak na neprijatelja. Rad ove brigade kočio je neprijatelj koji je držao s. Vidoševiće. Za likvidiranje ovoga neprijatelja uzvučen je jedan protivkolski top 37 m/m i jedan brdski top 77 m/m američki na k. 839 kod s. Zlokići.[6] Tačnim pogodcima iz ovih rovova neprijatelj je istjeran iz tvrdih kuća, a bacačkom vatrom potpuno rastrojen. Poslije ovoga dijelovi ove brigade izvršili su juriš i stjerali neprijatelja u s. Šipovik. Gubitci neprijatelja: 86 mrtvih,

[6] O dejstvima artiljerije vidi dok. br. 62 i 127; knj. 33, dok. br. 149.

111 ranjenih i 5 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva, 13 ranjenih i 2 nestala. Plijen: 1 protivkolski top, 2 teška bacača, 2 laka bacača, 8 p. mitraljeza, 37 karabina, 1 strojnica, 4 trombonske puške, 14000 metaka i razne druge municije i spreme.

VIII brigada napala je na neprijateljska uporišta: s. Bučići, s. Stojkovići i s. Slimena. Tokom cijeloga dana vršen je jak pritisak, a neprijatelj je vršio dva protivnapada, oba neuspjela.[7] Neprijatelj je zadržao svoje položaje i pored toga što je trpio velike gubitke od artilerijske i minobacačke vatre. Gubitci neprijatelja: 100 mrtvih i 96 ranjenih. Naši gubitci: 3 mrtva i 13 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza i 15 pušaka.

VII brigada tokom ovoga dana vodila je borbe sa neprijateljem koji je od M. Mošunja vršio protivnapade sa težnjom da zauzme s. V. Mošunj. Neprijatelj je razbijen i uz osjetne gubitke odbačen u s. M. Mošunj.

XIII brigada napadala je uporišta s. Radojčići, s. Gučija Gora, s. Kula, s. Čifluk, s. Krpeljići. Sva uporišta su likvidirana sem samostana i crkve u s. Gučja Gora.[8] Gubitci neprijatelja: 16 mrtvih i 12 ranjenih. Vlastiti gubitci: 11 mrtvih i 26 ranjenih. Plijen: 1 teški mitraljez, 6 p. mitraljeza, 8 pušaka, 11000 metaka i druge spreme.

Vlašićki odred u zajednici sa snagama XIII brigade napao je i likvidirao neprijateljska uporišta u s. Krpeljići i u s. Radonjići, te k. 1044. Gubitci neprijatelja: 8 mrtvih i 15 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 8 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza i 3000 metaka. U 23 sata odred je krenuo i napao neprijateljsko uporište s. Mosor, odakle protjerao neprijatelja u s. Putičevo.[9] Gubitci neprijatelja: 2 mrtva i 4 ranjena. Vlastiti gubitci: 1 mrtav.

---

[7] Vidi tom V, knj. 38, dok. br. 102 i 103.

[8] Bliže o borbama te brigade u februaru vidi knj. 33, dok. br. 157.

[9] Opširnije o dejstvima Vlašićkog NOP odreda u februaru vidi AVII, reg. br. 1—7, k. 771/A: izvještaj njegovog štaba od 26. februara 1945. godine.

19-11-1945 g.

VI brigada u 8 sati otpočela je napad na liniji: s. Jankovići — s. Bilića Dočić — s. Zagaj. Preciznim pogodcima iz protivkolskih topova i američkih topova neprijatelj je istjerivan iz kuća i odbačen na položaj s. Jankovići — s. Jadikovac. Uz pomoć artiljerije i bacačkih baterija neprijatelj je zbačen sa ovoga položaja i odbačen u Travnik. Otpočelo je gonjenje neprijatelja i u 19 sati snage ove brigade izbile su na Dolac. Jedan deo snaga ove brigade likvidirao je Dolac i s. Putičevo. Gubitci neprijatelja: 104 mrtva, 123 ranjena i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 5 mrtvih i 19 ranjenih. Plijen: 1 radio-stanica, 1 protivkolski top, 1 laki bacač, 6 pušaka i druge spreme. Uništen 1 tenk, a jedan oštećen.

XI brigada vrši pritisak na neprijatelja na liniji: k. 677 — s. Vilenica — s. Bojna — s. Pirota — s. Šipovik. Jurišem zauzeto je s. Šipovik, a zatim i ostala uporišta padaju redom. Snage ove brigade ulaze u Travnik[10] i izbijaju na liniju: Dolac, s. Grahovik, s. Slimena. Gubitci neprijatelja: 90 mrtvih i 101 ranjen. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 6 ranjenih. Plijen: 4 p. mitraljeza, 27 karabina, 1 radio-stanica, 8000 puščanih metaka.

VIII brigada vrši pritisak na neprijatelja na liniji s. Bučići — s. Stojkovići — s. Slimena. Tokom dana neprijatelj je vršio protunapade. U prvi sumrak izvršen je jak napad uz pomoć artiljerijske i minobacačke vatre. I

[10] U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 105) o tome piše:

»Nakon što je neprijatelj uspio odbaciti branioca na zapadni rub grada Travnika, prodrle su jake nepr. snage u toku noći 19/20. II sa sjevera i zapada u grad, dok je jugoistočno Travnika neprijatelj prodro do ceste. U jutarnjim satima probile su se njemačke i naše postrojbe iz grada u smjeru jugoistoka, te im je uspjelo 5 km j.i. od grada zaposjesti novu crtu odpora, koju je neprijatelj već 20. II prije podne napadao.

Sjeveroistočno od Travnika još se brani posada dvaju uporišta«.

Ustaške vlasti i njima privrženo građanstvo evakuisani su u Zenicu. O tome kao i o ustaško-domobranskim i njemačkim gubicima, vidi dok. br. 184; knj. 33, dok. br. 99 (objašnjenje 4. i 7) i 114, objašnjenje 3.

neprijatelj je napustio navedena uporišta. Dvije čete ove brigade izbile su preko s. Slimana u Nević Polje i napale neprijatelja sa leđa tako da je neprijatelj ubrzao svoje povlačenje. Gubitci neprijatelja: 38 mrtvih i 38 ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i 11 ranjenih. Plijen: 10 pušaka i 20.000 metaka.

VII brigada napala je neprijateljsko uporište s. Čerkez. Greškom izviđačke čete koja je bila otkrivena prije početka napada neprijatelj je uspio da se izvuče u pravcu Han Kumanije dajući slab otpor. Neprijatelj je odmah prešao u protunapad iz Han Kumpanije uz pomoć jake artiljerijske vatre i odbacio snage ove brigade iz s. Kruščica u s. Gornja Večeriska. Tokom borbi 18 i 19 ovoga mjeseca ova brigada nanijela je neprijatelju gubitke: 20 mrtvih, 30 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci: 2 ranjena. Plijen: 2 puške, 7000 puščanih metaka.

Vlašićki odred krenuo je da likvidira uporište Konjska ali je neprijatelj isto napustio. Zatim je odred krenuo da likvidira uporište s. Bukovica ali je neprijatelj isto napustio. Na bijegu su ubijena 2 neprijateljska vojnika.

20-II-1945 g.

VI brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Riječica, s. Pokrajčići, s. Alihodža, s. Karahodža, s. Zabilje i s. Brdo. Gubitci neprijatelja: 15 mrtvih, 38 ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 3 ranjena. Plijen: 1 puškomitraljez, 2 konja.

XI brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

VIII brigada nastavila je gonjenje neprijatelja koji se povlačio prema s. Donja Večeriska i Vitezu jednom kolonom, a drugom pravcem s. M. Mošunj — Han Bila. Jače borbe vođene su sa zaštitnim dijelovima neprijatelja na liniji: Grad, k. 649 — Kum, trigonometar 742[11] — Kum, k. 744. Poslije kraće borbe zbačeni su zaštitni dijelovi neprijateljski i produženo je gonjenje neprijatelja. U toku dana snage ove brigade izbile su na liniju s. V. Mošunj — s. M.

[11] i [15] Pogrešno; treba: 749 i 874.

Mošunj. Gubitci neprijatelja: 93 mrtva i 109 ranjenih. Vlastiti gubitci: 11 mrtvih i 27 ranjenih. Plijen: 9 pušaka, 6 tromblonki, 9000 metaka. Zarobljeno 3 neprijateljska vojnika.

VII brigada napadala je neprijateljska uporišta s. Baškaradi i k. 566 sa jednim dijelom snaga, sa drugim dijelom snaga na Kum (k. 744) i Kalvariju. Neprijatelj je vršio protivnapade i uspio održati svoje položaje.[12] Gubitci neprijatelja: 59 mrtvih i 99 ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i 16 ranjenih.

XIII brigada sa jednim dijelom snaga blokirala je neprijateljsko uporište u crkvi i samostanu u Gučjoj Gori. Gubitci neprijatelja: 15 mrtvih, 17 ranjenih i jedan zarobljen. Vlastiti gubitci: 4 mrtva, 8 ranjenih. Plijen: 1 protivkolski top, 1 mali bacač. Likvidirana su neprijateljska uporišta s. Konjevići i s. Kljaci.

Vlašićki odred napao je s. Stranjane bezuspješno.

21-II-1945 g.

VI brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta: želj. stanica Bila, Han Bila. Brzim prodorom onemogućeno je neprijatelju da sruši mostove na željezničkoj pruzi i cesti u Bili. Zatim su likvidirana uporišta: s. Jardol i s. Bukve a u 16 sati zauzet je Divjak i neprijatelj onemogućen da sruši most. Odavde je nastupanje nastavljeno do Viteza i likvidirano je neprijateljsko uporište Kremenik. Jedan bataljon vodio je borbu za s. Lupac, gdje je neprijatelj vršio kontranapad. Isti neprijatelj je razbijen i otpočeo bježati. Ovaj bataljon u zajednici sa snagama XIII brigade likvidirali su neprijateljsku komoru u s. Počulici sa jednim dijelom snaga, a drugim dijelom snaga u s. Ljubići i s. Rasnice. Neprijateljski gubici: 87 mrtvih, 96 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 13 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza, 14 pušaka i municije.

VIII brigada nastavila je gonjenje neprijatelja u pravcu Han Kumpanije i s. Kruščice. Neprijateljski zaštitni djelovi dali su jači otpor

[12] i [13] O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 106 i 107.

sa linije: s. Divjak — Doline — s. D. Večeriska — s. Gačice. Jedan bataljon ove brigade zaobišao je ovu liniju i izbio prema s. Kruščica, bočno napao neprijatelja i isti je otstupio. Likvidirana su neprijateljska uporišta: Vitez — Divjak — s. Gačice.[13] Gubitci neprijatelja: 62 mrtva, 103 ranjena i 2 zarobljena. Naši gubitci: 2 ranjena. Zaplenjeno: 1. teški mitraljez, 3 p. mitraljeza, 1 teški bacač, 22 puške i dosta municije i druge ratne spreme.

VII brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta; s. Baškaradi i k. 566. Zatim je vršen pritisak na neprijatelja u s. Čerkez, s. Kruščica, Vitez i Han Kumpanija. Gubitci neprijatelja: 83 mrtva, 82 ranjena i 7 zarobljeno. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 2 bacača i 2 p. mitraljeza, 7 pušaka i 9000 puščanih metaka.

XIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta: s. Lupac, Pecarnice (trigonometar 964), Strmac (k. 873), Goli Brijeg (k. 879), s. Preočica, dok uporište s. Stranjani nije likvidirano. Gubitci neprijatelja: 20 mrtvih i 10 ranjenih. Plijen: 3 p. mitraljeza, 8 pušaka, 5000 metaka i druge spreme.

Vlašićki odred ispomagao je snage XIII brigade u napad na neprijateljsko uporište s. Stranjane. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav.

XI brigada likvidirala je u toku ovoga dana samostan i crkvu u s. Gučija Gora, odakle se je neprijatelj branio.[14] U 20 sati neprijatelj je likvidiran. Gubitci neprijatelja: 42 mrtva, 45 ranjenih i 28 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 5 ranjenih. Plijen: 1 haubica, 2 brdska topa, 1 teški bacač, 3 laka bacača, 2 p. mitraljeza, 1 teški mitraljez »Breda«, 43 puške, municije i druge spreme.

22-II-1945 g.

VII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Kruščica, s. Rasno, s. Kovačići, s. Bare. Gubitci neprijatelja: 23 mrtva, 28 ranje-

[14] Riječ je o dijelovima 639. puka za obezbjeđenje i jedne čete bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi knj. 33, dok. br. 133, objašnjenje 5).

nih i 4 zarobljena. Vlastiti gubitci: 13 ranjenih. Plijen: 2 puškomitraljeza i 2 puške.

VIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta Han Kumpanija, s. Šafradini, s. Rasno i nastavila gonjenje neprijatelja prema želj. st. Busovača. Neprijatelj se je utvrdio na k. 513, s. Granica. Jedan dio snaga ove brigade likvirao je neprijateljsko uporište k. 403 i protjerao neprijatelja u pravcu s. Ahmići i s. Vidovići. Neprijatelj je zapalio jedan svoj tenk i luksuzni auto. Gubitci neprijatelja: 26 mrtvih i 35 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 ranjena. Plijen: 1 top »Romelovac«, 16 p. mitraljeza, 55 pušaka, municije i razne druge spreme u većim količinama.

VI brigada likvidirala je neprijateljska uporišta: s. Vjetrenica, s. Kratine, s. Tolovići, s. Dubravica, s. Pirići. Gubitci neprijatelja: 63 mrtva, 65 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 11 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza, 17 pušaka, municije i razne druge spreme.

XI brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

XIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Osojnica, s. Počulica, s. Veternica, s. Lađice, Paljiku i s. Stranjane. Gubitci neprijatelja: 86 mrtvih, 82 ranjena i 5 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 17 ranjenih. Plijen: 2 brdska topa, 2 protivkolska topa, 1 teški mitraljez, 16 p. mitraljeza, 50 pušaka, veća količina topovske i puščane municije i razne druge spreme.

Vlašićki odred nije imao dodira sa neprijateljem.

23-II-1945 g.

VII brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta s. Krnjača, k. 822, Stara Pilana i s. Buselje. Neprijateljska uporišta s. Kupres i s. Carica nisu mogla biti likvidirana jer je neprijatelj ista ispomagao jakom artiljerijskom vatrom.

VIII brigada sa manjim dijelovima napadala je neprijateljsko uporište k. 513, s. Granica. Neprijatelj je davao jak otpor i uporište

nije likvidirano. Borba je trajala više od 2 sata. Gubitci neprijatelja: 31 mrtav i 44 ranjena. Vlastiti gubitci: 6 ranjenih.

VI brigada tokom ovoga dana likvidirala je neprijateljska uporišta Obla Glavica (k. 838), s. Grablje i presjeklo cestu s. Busovača — Lašva. Jedan bataljon ove brigade likvidirao je neprijateljska uporišta k. 853 i k. 864,[15] Saračevica (trigonometar 957) nije se dala likvidirati. Jedan bataljon likvidirao je neprijateljska uporišta s. Podnadioci, k. 515 i k. 557. Gubitci neprijatelja: 38 mrtvih i 66 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 1 šarac.

XI brigada sa svojim drugim bataljonom napala je neprijateljsko uporište Kuber (k. 874) i Saračevicu (trigonometar 957). Likvidirano je uporište Kuber (k. 874), dok Saračevica nije likvidirana. Gubitci neprijatelja: 5 mrtvih i 11 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 ranjena.

XIII brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

Vlašićki odred napao je neprijateljsko uporište Gradac (k. 602) sjeverno od s. Gradišća. Napad nije uspio. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav.

24-II-1945 g.

VII brigada tokom ovoga dana likvidirala je neprijateljska uporišta s. Jazvine — s. Bukva i ciglana na cesti između Busovače i ž. s. Busovača. Neprijateljsko uporište Carica napadano je ali nije likvidirano. U toku borbi 23 i 24. II na sektoru ove brigade neprijatelj je imao gubitke: 115 mrtvih, 127 ranjenih i 5 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 30 ranjenih. Plijen: 2 topa 37 m/m, 1 tenk, 1 kamion, 1 luksuzni auto, 7 dvokolica, 2 prikolice, 4 p. mitraljeza, 10 pušaka, 1 radio-stanica, razne municije i spreme.[16]

VIII brigada sa dva bataljona napala je i likvidirala neprijateljska uporišta k. 513, s Granica i s. Bukva. Neprijatelj je težio pod svaku cijenu da povrati izgubljena uporišta i vršio je stalno protivnapade. Svi protivnapa-

19-II-1945 g.

VI brigada u 8 sati otpočela je napad na liniji: s. Jankovići — s. Bilića Dočić — s. Zagaj. Preciznim pogodcima iz protivkolskih topova i američkih topova neprijatelj je istjerivan iz kuća i odbačen na položaj s. Jankovići — s. Jadikovac. Uz pomoć artiljerije i bacačkih baterija neprijatelj je zbačen sa ovoga položaja i odbačen u Travnik. Otpočelo je gonjenje neprijatelja i u 19 sati snage ove brigade izbile su na Dolac. Jedan deo snaga ove brigade likvidirao je Dolac i s. Putičevo. Gubitci neprijatelja: 104 mrtva, 123 ranjena i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 5 mrtvih i 19 ranjenih. Plijen: 1 radio-stanica, 1 protivkolski top, 1 laki bacač, 6 pušaka i druge spreme. Uništen 1 tenk, a jedan oštećen.

XI brigada vrši pritisak na neprijatelja na liniji: k. 677 — s. Vilenica — s. Bojna — s. Pirota — s. Šipovik. Jurišem zauzeto je s. Šipovik, a zatim i ostala uporišta padaju redom. Snage ove brigade ulaze u Travnik[10] i izbijaju na liniju: Dolac, s. Grahovik, s. Slimena. Gubitci neprijatelja: 90 mrtvih i 101 ranjen. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 6 ranjenih. Plijen: 4 p. mitraljeza, 27 karabina, 1 radio-stanica, 8000 puščanih metaka.

VIII brigada vrši pritisak na neprijatelja na liniji s. Bučići — s. Stojkovići — s. Slimena. Tokom dana neprijatelj je vršio protunapade. U prvi sumrak izvršen je jak napad uz pomoć artiljerijske i minobacačke vatre. I

---

[10] U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 105) o tome piše:

»Nakon što je neprijatelj uspio odbaciti branioca na zapadni rub grada Travnika, prodrle su jake nepr. snage u toku noći 19/20. II sa sjevera i zapada u grad, dok je jugoistočno Travnika neprijatelj prodro do ceste. U jutarnjim satima probile su se njemačke i naše postrojbe iz grada u smjeru jugoistoka, te im je uspjelo 5 km j.i. od grada zaposjesti novu crtu odpora, koju je neprijatelj već 20. II prije podne napadao.

Sjeveroistočno od Travnika još se brani posada dvaju uporišta«. Ustaške vlasti i njima privrženo građanstvo evakuisani su u Zenicu. O tome kao i o ustaško-domobranskim i njemačkim gubicima, vidi dok. br. 184; knj. 33, dok. br. 99 (objašnjenje 4. i 7) i 114, objašnjenje 3.

neprijatelj je napustio navedena uporišta. Dvije čete ove brigade izbile su preko s. Slimana u Nević Polje i napale neprijatelja sa leđa tako da je neprijatelj ubrzao svoje povlačenje. Gubitci neprijatelja: 38 mrtvih i 38 ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i 11 ranjenih. Plijen: 10 pušaka i 20.000 metaka.

VII brigada napala je neprijateljsko uporište s. Čerkez. Greškom izviđačke čete koja je bila otkrivena prije početka napada neprijatelj je uspio da se izvuče u pravcu Han Kumanije dajući slab otpor. Neprijatelj je odmah prešao u protunapad iz Han Kumpanije uz pomoć jake artiljerijske vatre i odbacio snage ove brigade iz s. Kruščica u s. Gornja Večeriska. Tokom borbi 18 i 19 ovoga mjeseca ova brigada nanijela je neprijatelju gubitke: 20 mrtvih, 30 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci: 2 ranjena. Plijen: 2 puške, 7000 puščanih metaka.

Vlašićki odred krenuo je da likvidira uporište Konjska ali je neprijatelj isto napustio. Zatim je odred krenuo da likvidira uporište s. Bukovica ali je neprijatelj isto napustio. Na bijegu su ubijena 2 neprijateljska vojnika.

20-II-1945 g.

VI brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Riječica, s. Pokrajčići, s. Alihodža, s. Karahodža, s. Zabilje i s. Brdo. Gubitci neprijatelja: 15 mrtvih, 38 ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 3 ranjena. Plijen: 1 puškomitraljez, 2 konja.

XI brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

VIII brigada nastavila je gonjenje neprijatelja koji se povlačio prema s. Donja Večeriska i Vitezu jednom kolonom, a drugom pravcem s. M. Mošunj — Han Bila. Jače borbe vođene su sa zaštitnim dijelovima neprijatelja na liniji: Grad, k. 649 — Kum, trigonometar 742[11] — Kum, k. 744. Poslije kraće borbe zbačeni su zaštitni dijelovi neprijateljski i produženo je gonjenje neprijatelja. U toku dana snage ove brigade izbile su na liniju s. V. Mošunj — s. M.

[11] i [15] Pogrešno; treba: 749 i 874.

Mošunj. Gubitci neprijatelja: 93 mrtva i 109 ranjenih. Vlastiti gubitci: 11 mrtvih i 27 ranjenih. Plijen: 9 pušaka, 6 tromblonki, 9000 metaka. Zarobljeno 3 neprijateljska vojnika.

VII brigada napadala je neprijateljska uporišta s. Baškaradi i k. 566 sa jednim dijelom snaga, sa drugim dijelom snaga na Kum (k. 744) i Kalvariju. Neprijatelj je vršio protivnapade i uspio održati svoje položaje.[12] Gubitci neprijatelja: 59 mrtvih i 99 ranjenih. Naši gubitci: 1 mrtav i 16 ranjenih.

XIII brigada sa jednim dijelom snaga blokirala je neprijateljsko uporište u crkvi i samostanu u Gučjoj Gori. Gubitci neprijatelja: 15 mrtvih, 17 ranjenih i jedan zarobljen. Vlastiti gubitci: 4 mrtva, 8 ranjenih. Plijen: 1 protivkolski top, 1 mali bacač. Likvidirana su neprijateljska uporišta s. Konjevići i s. Kljaci.

Vlašićki odred napao je s. Stranjane bezuspješno.

21-II-1945 g.

VI brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta: želj. stanica Bila, Han Bila. Brzim prodorom onemogućeno je neprijatelju da sruši mostove na željezničkoj pruzi i cesti u Bili. Zatim su likvidirana uporišta: s. Jardol i s. Bukve a u 16 sati zauzet je Divjak i neprijatelj onemogućen da sruši most. Odavde je nastupanje nastavljeno do Viteza i likvidirano je neprijateljsko uporište Kremenik. Jedan bataljon vodio je borbu za s. Lupac, gdje je neprijatelj vršio kontranapad. Isti neprijatelj je razbijen i otpočeo bježati. Ovaj bataljon u zajednici sa snagama XIII brigade likvidirali su neprijateljsku komoru u s. Počulici sa jednim dijelom snaga, a drugim dijelom snaga u s. Ljubići i s. Rasnice. Neprijateljski gubici: 87 mrtvih, 96 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 13 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza, 14 pušaka i municije.

VIII brigada nastavila je gonjenje neprijatelja u pravcu Han Kumpanije i s. Kruščice. Neprijateljski zaštitni djelovi dali su jači otpor

[12] i [13] O tome vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 106 i 107.

sa linije: s. Divjak — Doline — s. D. Večeriska — s. Gačice. Jedan bataljon ove brigade zaobišao je ovu liniju i izbio prema s. Kruščica, bočno napao neprijatelja i isti je otstupio. Likvidirana su neprijateljska uporišta: Vitez — Divjak — s. Gačice.[13] Gubitci neprijatelja: 62 mrtva, 103 ranjena i 2 zarobljena. Naši gubitci: 2 ranjena. Zaplenjeno: 1. teški mitraljez, 3 p. mitraljeza, 1 teški bacač, 22 puške i dosta municije i druge ratne spreme.

VII brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta; s. Baškaradi i k. 566. Zatim je vršen pritisak na neprijatelja u s. Čerkez, s. Kruščica, Vitez i Han Kumpanija. Gubitci neprijatelja: 83 mrtva, 82 ranjena i 7 zarobljeno. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 2 bacača i 2 p. mitraljeza, 7 pušaka i 9000 puščanih metaka.

XIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta: s. Lupac, Pecarnice (trigonometar 964), Strmac (k. 873), Goli Brijeg (k. 879), s. Preočica, dok uporište s. Stranjani nije likvidirano. Gubitci neprijatelja: 20 mrtvih i 10 ranjenih. Plijen: 3 p. mitraljeza, 8 pušaka, 5000 metaka i druge spreme.

Vlašićki odred ispomagao je snage XIII brigade u napad na neprijateljsko uporište s. Stranjane. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav.

XI brigada likvidirala je u toku ovoga dana samostan i crkvu u s. Gučija Gora, odakle se je neprijatelj branio.[14] U 20 sati neprijatelj je likvidiran. Gubitci neprijatelja: 42 mrtva, 45 ranjenih i 28 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 5 ranjenih. Plijen: 1 haubica, 2 brdska topa, 1 teški bacač, 3 laka bacača, 2 p. mitraljeza, 1 teški mitraljez »Breda«, 43 puške, municije i druge spreme.

22-II-1945 g.

VII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Kruščica, s. Rasno, s. Kovačići, s. Bare. Gubitci neprijatelja: 23 mrtva, 28 ranje-

[14] Riječ je o dijelovima 639. puka za obezbjeđenje i jedne čete bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi knj. 33, dok. br. 133, objašnjenje 5).

nih i 4 zarobljena. Vlastiti gubitci: 13 ranjenih. Plijen: 2 puškomitraljeza i 2 puške.

VIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta Han Kumpanija, s. Šafradini, s. Rasno i nastavila gonjenje neprijatelja prema želj. st. Busovača. Neprijatelj se je utvrdio na k. 513, s. Granica. Jedan dio snaga ove brigade likvirao je neprijateljsko uporište k. 403 i protjerao neprijatelja u pravcu s. Ahmići i s. Vidovići. Neprijatelj je zapalio jedan svoj tenk i luksuzni auto. Gubitci neprijatelja: 26 mrtvih i 35 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 ranjena. Plijen: 1 top »Romelovac«, 16 p. mitraljeza, 55 pušaka, municije i razne druge spreme u većim količinama.

VI brigada likvidirala je neprijateljska uporišta: s. Vjetrenica, s. Kratine, s. Tolovići, s. Dubravica, s. Pirići. Gubitci neprijatelja: 63 mrtva, 65 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 11 ranjenih. Plijen: 2 p. mitraljeza, 17 pušaka, municije i razne druge spreme.

XI brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

XIII brigada likvidirala je neprijateljska uporišta s. Osojnica, s. Počulica, s. Veternica, s. Lađice, Paljiku i s. Stranjane. Gubitci neprijatelja: 86 mrtvih, 82 ranjena i 5 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 17 ranjenih. Plijen: 2 brdska topa, 2 protivkolska topa, 1 teški mitraljez, 16 p. mitraljeza, 50 pušaka, veća količina topovske i puščane municije i razne druge spreme.

Vlašićki odred nije imao dodira sa neprijateljem.

23-II-1945 g.

VII brigada tokom dana likvidirala je neprijateljska uporišta s. Krnjača, k. 822, Stara Pilana i s. Buselje. Neprijateljska uporišta s. Kupres i s. Carica nisu mogla biti likvidirana jer je neprijatelj ista ispomagao jakom artiljerijskom vatrom.

VIII brigada sa manjim dijelovima napadala je neprijateljsko uporište k. 513, s. Granica. Neprijatelj je davao jak otpor i uporište

nije likvidirano. Borba je trajala više od 2 sata. Gubitci neprijatelja: 31 mrtav i 44 ranjena. Vlastiti gubitci: 6 ranjenih.

VI brigada tokom ovoga dana likvidirala je neprijateljska uporišta Obla Glavica (k. 838), s. Grablje i presjeklo cestu s. Busovača — Lašva. Jedan bataljon ove brigade likvidirao je neprijateljska uporišta k. 853 i k. 864,[15] Saračevica (trigonometar 957) nije se dala likvidirati. Jedan bataljon likvidirao je neprijateljska uporišta s. Podnadioci, k. 515 i k. 557. Gubitci neprijatelja: 38 mrtvih i 66 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 1 šarac.

XI brigada sa svojim drugim bataljonom napala je neprijateljsko uporište Kuber (k. 874) i Saračevicu (trigonometar 957). Likvidirano je uporište Kuber (k. 874), dok Saračevica nije likvidirana. Gubitci neprijatelja: 5 mrtvih i 11 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 ranjena.

XIII brigada nije imala dodira sa neprijateljem.

Vlašićki odred napao je neprijateljsko uporište Gradac (k. 602) sjeverno od s. Gradišća. Napad nije uspio. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav.

24-II-1945 g.

VII brigada tokom ovoga dana likvidirala je neprijateljska uporišta s. Jazvine — s. Bukva i ciglana na cesti između Busovače i ž. s. Busovača. Neprijateljsko uporište Carica napadano je ali nije likvidirano. U toku borbi 23 i 24. II na sektoru ove brigade neprijatelj je imao gubitke: 115 mrtvih, 127 ranjenih i 5 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 30 ranjenih. Plijen: 2 topa 37 m/m, 1 tenk, 1 kamion, 1 luksuzni auto, 7 dvokolica, 2 prikolice, 4 p. mitraljeza, 10 pušaka, 1 radio-stanica, razne municije i spreme.[16]

VIII brigada sa dva bataljona napala je i likvidirala neprijateljska uporišta k. 513, s Granica i s. Bukva. Neprijatelj je težio pod svaku cijenu da povrati izgubljena uporišta i vršio je stalno protivnapade. Svi protivnapa-

di odbijeni su i snage VIII brigade presjekle su cestu Busovača — ž. s. Busovača. Jedna četa II bataljona ove brigade nastupala je cestom Han Kumpanija — ž. s. Busovača zajedno sa tenkovima radi napada na željezničku stanicu Busovača. Gubitci neprijatelja: 103 mrtva i 110 ranjenih. Naši gubitci: 3 mrtva i 15 ranjenih.

VI brigada rušila je željezničku prugu Busovača — Lašva i minirala cestu. Pruga je prekinuta na 20 mjesta. Potrgan je jedan most. Na mine je naišao jedan tenk i izgorio. Zapljenjen je jedan auto za koga je bio prikopčan jedan protivkolski top. Ostale snage vršile su pritisak sa k. 515 i k. 557 u pravcu željezničke stanice Busovača. Gubitci neprijatelja: 24 mrtva i 33 ranjena. Vlastiti gubitci: 8 ranjenih.

XI brigada tokom ovoga dana likvidirala je neprijateljska uporišta: s. Čajdraš, s. D. Čajdraš sa jednim dijelom snaga, a drugim dijelom snaga napala je neprijatelja na liniji: s. Visokovići — s. Grm — Katun, trigonometar 640 — s. Čalići — s. Obrenovići. Likvidirana su uporišta s. Obrenovići — s. Visokovići, dok ostala nisu mogla biti likvidirana.[17] Gubitci neprijatelja: 125 mrtvih i 140 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 9 ranjenih. Plijen: 3 p. mitraljeza. Uništeno: 1 laki bacač, 4 p. mitraljeza.

---

[17] i [19] U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 25, 26, 27. i 28. februara (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 108, 109, 110 i 112) piše:

»U području jugoistočno Travnika neprijatelj nastavlja svoje napadaje s premoćnim snagama, topničtvom, mnogobrojnim bacačima i oklopnim kolima. Podhvatne snage morale su se opet povući zbog neprekidnih pokušaja obuhvata od strane neprijatelja, te su uzpostavile novu zaprečnu crtu: Jelinak — Dvor (7 km j.j.z. Zenice), gdje je neprijatelj zadržan.

Napadanjem južnog krila naših snaga zauzet je vis 957.

U području sjeveroistočno Travnika obkoljena posada jednog uporišta probila se do naših postrojbi«.

U ostalim dnevnim izvještajima govori se o teškim borbama na prostoru s. Čajdraš — s. Stranjani, o odbijanju »brojnih napadaja« noću 24/25. februara na sjevernom i zapadnom odsjeku Zenice; o rušenju mosta i željezničke pruge kod s. Dobrinja i s. Čatića od strane partizana i o opasnosti da dođe do prekida saobraćaja i veze na komunikacijama Busovača — Zenica — Maglaj. A o borbama oko Busovače stoji da su 26. februara jake neprijateljske snage, potpomognute oklopnim kolima, napadale Busovaču i da su se u borbu »uplela i dva njemačka oklopna vlaka«, te da borba i dalje traje s nesmanjenom žestinom.

XIII brigada napala je neprijateljska uporišta s. Kozarci, k. 587, ali je neprijatelj kontranapadom odbacio snage ove brigade. Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti gubitci: 15 ranjenih.

Vlašićki odred nije imao dodira sa neprijateljem.

25-II-1945 g.

VII brigada sa jednim dijelom snaga držala je ciglanu na cesti između Busovače i ž. s. Busovača, sa zadatkom da onemogući neprijatelju iz Busovače da pritekne u pomoć svojim dijelovima koji su branili ž. s. Busovača. Borba je vođena tokom cijelog dana. Drugi dio snaga ove brigade likvidirao je neprijateljska uporišta s. Očenići i s. Carica i protjerao neprijatelja u Busovaču. Napad na neprijateljsko uporište Dubrava nije uspio. VIII brigada sa jednim bataljonom vršila je pritisak na ž. s. Busovača. U 5 sati ujutro bataljon je upao u ž. s. Busovača a neprijatelj je počeo bježati prema ž. s. Lašva. Neprijatelj je pravio iz Busovače ispade da bi pomagao svoje snage u ž. s. Busovača ali je uvijek uz gubitke odbijen. Gubitci neprijatelja: 20 mrtvih i 19 ranjenih. Vlastiti gubitci: 6 ranjenih. Plijen: 1 kamion pun oružja i municije, od čega je brigada uzela 1 bredu, 2 ručna bacača i 2 p. mitraljeza.

VI brigada sa jednim bataljonom nadirala je duž ceste ž. s. Busovača — Lašva i izbila na visove iznad Lašve. Jedan bataljon bio je u zasjedi nad cestom ž. s. Busovača — Lašva. U 5 sati naišao je voz, koji je došao do porušena mjesta na pruzi i tu stao. Iz voza je pobjeglo više od 100 neprijateljskih vojnika a ostalo je blokirano u vozu. Protivkolskim topom neprijatelj je istjeran iz oklopljenih vagona. Zarobljena je cijela kompozicija sa cijelim štabom »Eberlajn grupe« zajedno sa pukovnikom Eberleinom.[18] Gubitci neprijatelja: 78 mrtvih, 40 ra-

[18] Bliže o zarobljavanju pukovnika Ritera fon Eberlajna (Ritter v. Eberlein) i negovog štaba, kao i o razbijanju njegove grupe, vidi knj. 33, dok. br. 99, 114, 133 i 153; AVII, reg. br. 3—3, k. 462/A: izvještaj Štaba 5. korpusa JA od 13. marta 1945. o njemačkim zarobljenicima.

njenih, 28 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 7 ranjenih. Plijen: 1 brdski top 75 m/m, 4 protivkolska topa, 3 teška bacača, 2 laka bacača, 7 teških mitraljeza, 9 p. mitraljeza, vagon haubičke municije, pola vagona bacačke municije, 2 vagona puščane municije, 1 radio-stanica i drugog materijala. Uništena 4 tenka i jedan oklopni automobil.

XI brigada napala je neprijateljska uporišta u s. Dobriljevu i Staroj Zenici. Postignut je djelimičan uspjeh ali je neprijatelj izvršio protivnapad i odbacio snage ove brigade. Gubitci neprijatelja: 24 mrtva, 18 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 8 mrtvih i 13 ranjenih. Plijen: 3 puške i municije.

XIII brigada napala je neprijateljska uporišta: Katun (trigonometar 640), s. Kozarci i s. Gradišće. Neprijatelj se je žilavo branio i vršio protivnapade, tako da uporišta nisu mogla biti likvidirana. Gubitci neprijatelja nepoznati.

Vlašićki odred nije imao dodira sa neprijateljem.

26-II-1945 g.

VII brigada napala je neprijateljsko uporište Busovaču, sa sjeverne strane duž ceste i sa zapadne strane. Neprijatelj se je branio žilavo i ogorčeno, tako da se ni na jednom mjestu nije uspjelo prodrijeti u grad. Sa južne strane Busovače neprijatelj je vršio protunapad da bi povratio izgubljeno uporište s. Carica. Također u pravcu s. Buselje neprijatelj je vršio protunapad podpomognut jakom artiljerijskom vatrom. Neprijatelj je uspio povratiti s. Carica, dok je od s. Buselje odbijen uz teške gubitke.

VIII brigada sa jednim dijelom snaga napala je u zajednici sa VII brigadom neprijateljsko uporište Busovaču. Ove snage napadale su sa sjeverne i istočne strane. Neprijatelj je davao žilav otpor ali je i pored toga drugi bataljon ove brigade uspio sa jednim dijelom snaga da prodre u prve kuće grada. U zoru 26. o.mj. bataljoni su se povukli na polazne položaje, sem jednoga bataljona koji je ostao oko

grada i cijeloga dana vodio borbu.[19] Gubitci neprijatelja: 37 mrtvih, 42 ranjena. Vlastiti gubitci; 2 mrtva i 9 ranjenih.

VI brigada nastupala je jednim bataljonom lijevom obalom rijeke Lašve i stigla do iznad k. 350 na ušću r. Lašve u r. Bosnu. Dijelovi ovog bataljona vodili su borbu sa neprijateljem na k. 684 istočno od sela Gumanci. Jedan bataljon prešao je r. Bosnu i likvidirao k. 852, Crna. Gubitci neprijatelja: 2 mrtva i 3 ranjena. Vlastiti gubitci: 4 ranjena.

XI brigada napala je i likvidirala neprijateljsko uporište Debela Međa, k. 861. Neprijatelj je odmah izvršio protivnapad i uspio povratiti izgubljene položaje. Gubitci neprijatelja: 58 mrtvih i 51 ranjen. Vlastiti gubitci: 8 ranjenih. Plijen: 7 pušaka i 8000 puščanih metaka.

XIII brigada vršila je napad na neprijateljsko uporište Katun, trigonometar 640 — s. Kozarce, — k. 587 — s. Gradišće. Napad nije uspio. Neprijateljski gubitci: 25 mrtvih i 30 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 10 ranjenih.

27-II-1945 g.

VII brigada vodila je borbu sa neprijateljem koji je vršio ispade iz Busovače. Jedna neprijateljska kolona napadala je pravcem s. Buselje — s. Bukve. Ista kolona je nakon 6 sati borbe odbijena. Druga kolona napala je pravcem s. Očenići. Neprijatelj je upao u s. Očenići i ostao u njemu.[20] Gubitci neprijatelja na sektoru ove brigade tokom 25, 26 i 27 februara iznose: 87 mrtvih, 81 ranjen i 3 zarobljena. Vlastiti gubitci: 3 mrtva, 17 ranjenih i 2 nestala. Plijen: 3 puške.

VIII brigada vodila je borbu sa neprijateljskom kolonom koja je pokušala da se probije iz Busovače u Busovačku stanicu. Nakon borbe od 2 sata neprijatelj je protjeran u Busovaču. Gubitci neprijatelja: 10 mrtvih i 14 ranjenih. Vlastiti gubitci: 1 ranjen.

VI brigada nije imala borbi.

[20] Opširnije o dejstvima 7. krajiške NOU brigade od 23. do 27. februara vidi AVII, reg. br. 2—7, k. 771/A: izvještaje njenog štaba od 1. marta 1945. O tome vidi i dok. br. 172 i 173.

XI brigada napala je i likvidirala neprijateljsko uporište Debela Međa, k. 861. U protivnapadu neprijatelj je povratio izgubljeni položaj. Gubitci neprijatelja: 10 mrtvih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: 1 šarac, 2 karabina i 1 strojnica.

XIII brigada vršila je napad na neprijateljsko uporište Katun (trigonometar 640), s. Kozarče i k. 587. Napad nije uspio jer se je neprijatelj žilavo branio. Gubitci neprijatelja: 34 mrtva i 46 ranjenih. Vlastiti gubitci: 18 mrtvih i 26 ranjenih.

28-II-1945 g.

VII brigada vodila je borbu sa neprijateljskim izviđačkim dijelovima na liniji: s. Buselje — s. Bukve. Neprijatelj je odbijen u Busovaču. Gubitci neprijatelja: 2 mrtva i 9 ranjenih. Naši bez gubitaka.

VIII brigada vodila je borbu sa neprijateljem koji je pokušao da se probije od Busovače u želj. st. Busovaču. Nakon borbe od 1 i po sat neprijatelj je protjeran u Busovaču. Gubitci neprijatelja: 7 mrtvih i 10 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo.

VI brigada nije imala borbi.

XI brigada vodila je borbu sa neprijateljem na liniji: k. 663 — Debela Međa, k. 861 — Zvečaj — trigonometar 792. Neprijatelj je vršio protunapade sa jačim snagama i uspio je održati pomenuti položaj. Gubitci neprijatelja: 31 mrtav i 47 ranjenih. Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 9 ranjenih.

XIII brigada nije imala borbi.

U TOKU MJESECA JEDINICE OVF DIVIZIJE IMALE SU:

I. *Gubitci*

1. Neprijatelja

ubijeno	2530
ranjeno	3025
zarobljeno	130
U k u p n o	5685[21]

[21] O neprijateljskim gubicima vidi i knj. 33, dok. br. 133 (objašnjenje 3) i dok. br. 153 (objašnjenje 3. i 5).

2. Vlastiti

a) u ljudstvu:

poginulo	163
ranjeno	610
nestalo	8[22]

b) u materijalu: 3 p. mitraljeza i 10 pušaka.

II. *Plijen*

1. Oružje:

19 topova, 15 teških bacača, 10 lakih bacača, 8 teških mitraljeza, 118 p. mitraljeza, 451 puška, 10 strojnica, 44 pištolja, 14 trombonskih pušaka, 3 raketna pištolja i 1 tenk.

2. Municija:

Kroz borbe zaplijenjeno je: 638.000 puščanih metaka, 1760 ručnih bombi, 624 bacačke mine, 740 granata raznoga kalibra. U magazinima i vozu zaplijenjeno je: 2 vagona raznoga kalibra granata, pola vagona bacačkih mina i 2 vagona razne municije.

3. Oprema:

280 ćebadi, 203 šatorska krila, 114 ranaca, oko 200 pari raznoga odijela i raznih drugih stvari.

4. Ostalo:

2 kamiona, 2 prikolice, 1 luksuzni auto, 7 bicikla, 3 tenka koji su minirani, 2 lokomotive koje smo minirali, 3 oklopna vagona koje smo minirali, 16 putničkih vagona, 4 radio-stanice, 2 telefonske centrale, 15 telefonskih aparata, 59 konja, 28 kožnih sedala, 75 konjskih oprema, 31 kola, 1 talijanska zastava i raznog sanitetskog materijala.

III. *Uništeno:*

3 tenka, 2 mosta, 2 propusta, 1 teški bacač, 1 top, 1 laki bacač, 4 p. mitraljeza, 35 konja, 500 metara pruge.

IV. *Oštećeno:*

a) Vlastito: 1 top.
b) Neprijateljsko: 1 tenk.

---

[22] Bliže o tome vidi AVII, k. RP 6: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 4. NOU divizije JA.

V. *Raspored jedinica:*

VII brigada. Štab brigade: s. Kruščica. Bataljoni na liniji Dobra Voda — s. Kupres — s. Buselje — s. Jazvine.
VIII brigada. Štab brigade: s. Rijeka. 2 bataljona na položaju: Skradno — s. Granica — s. Bukva. Jedan bataljon u rezervi na prostoriji s. Rasno — s. Šafradini. Protivkolska baterija na cesti kod želj. st. Busovača. Divizion ove brigade u s. Rasno. Intendantura u Vitezu.
VI brigada. Štab u s. Topola. Jedan bataljon na položaju k. 914, — k. 711 — s. Grablje. Dva bataljona i divizion na prostoriji; s. Jelinak — s. Dvor — s. Bakije. Intendantura u Han Kumpaniji.
XI brigada. Štab brigade u s. Vjetrenica. Bataljoni i divizion na položaju k. 818 — Debela Međa — Saračevica, trigonometar 957 — Kuber — k. 736 — s. D. Čajdraš. Intendantura u Vitezu.
XIII brigada. Štab brigade u s. Stranjanima. Bataljoni na liniji s. Visokovci, s. Lokrine, s. Obrenovići, s. Jagodici, s. Stranjani. Jedan bataljon u s. Bukovici. Intendantura u s. Brajkovići.
Vlašićki odred. Štab odreda u s. Grahovčići. Snage na liniji s. Bistrica — s. Orahovica.
Štab divizije u Han Kumpaniji.
Intendantura i bataljon pri intendanturi u Dolcu.
Podoficirska škola u Travniku u zgradi gimnazije.
Bolnica jednim dijelom u Donjem Vakufu, a drugim u Travniku. Artiljerijski divizion, štab sa 2 baterije u Han Kumpaniji, a jedna baterija u s. Gučja Gora.

VI. *Zaključci:*

Koncem januara 1945 godine neprijatelj je uspio preuzeti Travnik,[23] tako da su snage ove divizije bile angažovane na zatvaranju pravca prema Jajcu, Donjem Vakufu, držeći polo-

[23] Nijemci su Travnik zauzeli 22. januara 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 167).

žaje između Travnika i Turbeta. U ovakvoj situaciji divizija je bila defanzivna. Vremenske prilike, težak teren, kao i neprijatelj koji nije izlazio iz uporišta takođe su diviziji nametnuli defanzivu. Divizija je ostala u stanju defanzivnosti prvu polovinu februara. Ovo vrijeme iskorišteno je za sređivanja jedinica, kao i popunu municijom i materijalom.

Drugom polovinom februara divizija je bila ofanzivna. Od 15 do 28 februara oslobođen je Travnik i likvidirana su sva neprijateljska uporišta na prostoriji Travnik — Zenica — Busovača. Snage ove divizije izbile su neposredno na komunikaciju u dolini rijeke Bosne, a cestu Sarajevo — Kiseljak — Busovača — Zenica presjekle su uzimanjem neprijateljskog uporišta želj. stanice Busovača.

U sastavu ove divizije i pod neposrednom komandom štaba divizije učestvovale su VII krajiška brigada X divizije, XIII krajiška brigada 39 divizije, II divizion artiljerijske brigade V korpusa i tenkovska četa V korpusa.

Sa neprijateljske strane u ovoj akciji učestvovale su slijedeće jedinice: 639 regimenta, sa svojim 322,[24] 273 i 516 bataljonom, i jedna četa italijanskih fašista, dvije baterije 141 artileriske regimente i 4 tenka. Dalje je učestvovao ruski zaštitni korpus IV i V pukom i 920 bataljonom.[25] Od ustaških snaga učestvovali su I bojna XI prometnog zdruga, I bojna IX stajaćeg zdruga, 2 čete XVI željezničke bojne i domaće ustaše.[26] Sve ukupno iznosi oko 6000 ljudi. Pod kraj mjeseca neprijatelj je ubacio u borbu 359 regimentu,[27] koja ima dva bataljona u sastavu, zatim dijelovi 808 i 811 bataljona.[28] Sve ove jedinice potpadale su pod komandu štaba Eberlajn grupe. Isti štab zarobljen je čitav a jedinice su pretrpile velike gubitke, naro-

---

[24] Vjerovatno omaška; treba: 522.

[25] Pomenute jedinice sačinjavale su Borbenu grupu »Eberlajn«. Međutim, odmah po padu Travnika i nadiranju 4. NOU divizije ka Zenici i Busovači, njemačka komanda je na sektor Zenica — Busovača uputila 7. SS diviziju »Princ Eugen«, Pukovsku grupu »Hart« i 116. izviđački bataljon (bez jedne čete). O dolasku pomenutih jedinica vidi dok. br. 17; knj. 33, dok. br. 133, objašnjenje 3. Pored ovih jedinica, na sektoru Zenice nalazili su se i dijelovi 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[26] Pored pomenutih ustaško-domobranskih jedinica, u tim borbama su učestvovali i dijelovi 1. i 11. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 140 i 172).

[27] Riječ je o 359. puku (Pukovskoj grupi »Hart) njemačke 181. pješadijske divizije. Bliže o njemu vidi knj. 33, dok. br. 43 (objašnjenje 2), 133 (objašnjenje 3) i 153 (objašnjenje 3. i 5).

[28] Redakcija nije mogla da pronađe još neki podatak o njihovom dolasku i učešću u pomenutim borbama.

čito velike gubitke pretrpila su oba puka ruskog zaštitnog korpusa.

Neprijateljska taktika bila je uslovljena defanzivnošću u kojoj se neprijatelj nalazi. Budući da je bio u odbrani, neprijatelj je pokazao veliku upornost koristeći teren i tvrde kuće za odbranu. U protunapade neprijatelj je prelazio samo u onim momentima i mjestima gdje je prijetila opasnost da budu odsečeni obuhvatom naših snaga. U povlačenju neprijatelj je ostavio zaštitne dijelove koji su se borili, odstupajući s položaja na položaj, a glavninom snaga neprijatelj je odstupao pod zaštitom ovih zaštitnih dijelova. Jedino na mjestima gdje su naše snage se iznenadno pojavljivale na bokovima neprijateljskim ili mu presjecale pravce odstupanja, neprijatelja je zahvatila panika i odstupao je bez ikakvog reda i dezorganizovano.

U toku ovih borbi primjećeno je kod naših jedinica slijedeće.

Poslije prvog postignutog uspjeha ofanzivni duh naglo je porastao, iz čega slijedi da je i moral i izdržljivost naših boraca naglo porasla, tako da su mogli izvesti akciju ovolikog obima učestvujući u borbama neprekidno 15 dana. Ljudstvo mobilisano na ovome sektoru takođe je pokazalo veliku borbenost i ponovnim izbijanjem naših snaga na ovaj sektor steklo je vjeru i ubjedilo se u snagu naše vojske.

U početku akcije prva tri dana vršen je pritisak, dok je prve dvije noći vršen napad sa našim snagama. Noćni napadi u ovom slučaju pokazali su se manje efikasnim, jer ispomaganje pješadije teškim oružjima nije moglo doći do punog izražaja. Sama pješadija nije mogla protjerati neprijatelja, koji se je branio iz podruma koji su bili od kamena. Iz ovoga razloga prešlo se je na dnevne borbe. Protivkolski topovi i američki topovi korišteni su za probijanje zidova od kuća, što je istjeralo neprijatelja iz kuća. Bacačkom vatrom ovakav neprijatelj je razbijen te je pješadija imala vrlo dobre uslove za likvidaciju ovakog neprijatelja. Uočivši veliku korist teškog oružja pješadija je se vrlo lako prilagodila dnevnim borbama i shvatila da se neprijateljska uporišta mogu uz pomoć teškog oruđa likvidirati i danju bez većih žrtava. Koristeći ovakav način rada, to jest dobro sadejstvo između artilerije i pješadije, očišćena su sva neprijateljska uporišta počevši sa Travnikom pa do Zenice i Busovače. Pješadija je pomagala u prevlačenju topova sa položaja na položaj kako bi isti mogli što preciznije tući.

Uvježbanost posluga na oružjima u artilerijskim divizionima jedinica pokazala se vrlo dobra. Posluge teških oruđa pre-

kalile su se tako da su oruđa postavljana na mjestima sa kojih mogu najbolje gađati. U samom gađanju posluge su pokazale veliku preciznost tako da u ovom pogledu zaslužuju svaku pohvalu.

Niži komandni kadar — desetari i vodnici i komande četa bili su čvrsti i držali su jedinice u svojim rukama. Zadatke su dobro shvatili precizno ih izvršavali, bili su odlučni i snalazili se u svakim situacijama. Viši komandni kadar — štabovi bataljona i štabovi brigada nisu u svim situacijama bili dorasli tako da su ponekad gubili jedinice iz ruku, što je u izvjesnim momentima kočilo pravilan rad i onemogućilo da se uspjeh iskoristi još bolje nego što je iskorišten.

Veze kroz ove borbe funkcionisale su dobro. U ovoj akciji pokazalo se je da su i borci četa za vezu i njihovi rukovodioci kao i ostali komandni kadar shvatili važnost neprekidne veze i svojski su se dali na posao da veze funkcionišu neprekidno. U ovom su imali lijepoga uspjeha, tako da pojedine čete za vezu zaslužuju pohvalu. Štabovi bataljona trudili su se da imaju neprekidnu vezu sa štabovima brigada, kao i štabovi brigada sa štabom divizije, te je zahvaljujući tome bio usklađen rad sviju djelova, što je omogućilo uspjeh. Kroz ovu akciju veze su postavljene po duljini i svaka jedinica brinula se je za svoje veze održavajući ih u ispravnosti.[29]

Ostale pomoćne službe: Izviđačka, sanitetska, obaveštajna, intendantska i popuna municijom također su u ovoj akciji radile poletno i na vrijeme obavljale svoj posao. I pored brzoga mijenjanja položaja, jer se je napredovalo, svaka od ovih službi funkcionisala je dobro i ljudstvo istih trudilo se je da na vrijeme obavi svoje poslove. Naročito dobro funkcionisala je služba popunjavanja municijom, tako da su jedinice bile uvijek snabdjevene dovoljnom količinom municije, a imale su i rezervu iste.

Nastava i obuka u jedinicama. Tokom februara nastava i obuka u jedinicama nije se mogla izvoditi kroz cijelo vrijeme po predviđenom planu. Razlog za ovo su akcije koje je imala ova divizija. U prvih 15 dana rađeno je po predviđenom planu ali je i ovde bilo odstupanja, jer su jedinice obrađivale više vremena izvjesne stvari nego što je predviđeno planom, jer su se iste nametnule kao problem koji se mora riješiti. U ove probleme dolazili bi slijedeći: zaposjedanje položaja, koristeći automatska oruđa u obrani, kao i druge stvari koje se odnose na obranu. Ovo je bilo potrebno iz tog razloga što naše jedinice

[29] O organizaciji i radu službe veze jedinica 4. NOU divizije JA u februara vidi AVII, reg. br. 36—6, k. 462/A: izvještaj štaba pomenute divizije od 8. marta 1945. godine.

nemaju toliko uvježbanosti i rutine u obrani koliko u napadu.

M. P.

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava:

Šef op. otsjeka
kapetan
Dragomanović[30]

BR. 19

ZAPOVIJEST ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE JA OD 5. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA ODBACIVANJE NEPRIJATELJA SA PROSTORA VITEZ — PECARNICE — STRANJANI[1]

Str. pov. 90/45[2]

Str. p. 90/5. III. 45.
ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
NOVI
Str. pov. broj: 295
5. III. 1945.

ZAPOVIJEST

Situacija: 1. o.mj. neprijatelj je krenuo iz uporišta Vranduk i Nemila i preko Kobilje Glave udario je u bok naših jedinica koje su držale položaj prema Zenici, Lašvi i Busovači. 2. o.mj. neprijatelj je produžio pokret i brzo se probio u Vitez izbivši za leđa našim snagama, te je na taj način odbacio naše snage sa njihovih položaja i primorao ih da se povuku na položaj bliže Travniku. Sem toga neprijatelj nas je i materijalno oštetio.[3] Kako položaji koje sada drži neprijatelj imaju

---

[30] Stanko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—7 k. 1281.

[2] Pod tim brojem zapovijest je zavedena kod Štaba 13. krajiške udarne brigade JA.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 18.

za nas veliku vrijednost u pogledu akcija koje će ova divizija izvoditi u pravcu komunikacija kojima neprijatelj odstupa na sjever,[4] iz ovog razloga štab divizije donio je odluku da se neprijatelj, koji se nalazi na prostoriji: Busovača — s. Kruščica — s. Vitez — s. Bukve — Pecarnice, trigonometar 964 — s. Stranjani, napadne i brzim prodorom ubace naše snage u neprijateljsku pozadinu, odakle trebaju da dezorganizuju neprijateljsku odbranu, kako bi se neprijatelj što lakše savladao i odbacio, odnosno očistio sa naznačene prostorije.[5]

U vezi, gornjega

NAREĐUJEMO:

VI. *Brigada i XI. Brigada* napašće neprijatelja pravcem: Kljaci — između Milovca i s. Brda — s. Preočica — k. 821 — k. 843, odakle će snage VI. Brigade okrenuti na lijevo čisteći prema sjeveru: Dabovac, Postinje, s. Lupac, spajajući se sa snagama XIII. Brigade prema s. Osojnica i s. Janjaci. Jednu manju udarnu grupu Štab VI. Brigade odvojiće za likvidiranje Pecarnica u zajednici sa snagama XIII. Brigade. XI. Brigada okreće u desno i brzim prodorom izbija na Vjetrenicu i Počulicu, odakle će se spuštati radi presjecanja ceste Han Kumpanija — ž. st. Busovača. Sa jednim djelom snaga čistiti neprijateljska uporišta s. Tolovići, s. Grabak, s. Ljubići.

XIII. Brigada. Sa jednim bataljonom napašće Pecarnice, trigonometar 964, i to od s. Grahovčići i od Strmca, k. 873. Drugim bataljonom napadaće pravcem: Đukići — s. Osojnica i prema Postinju spajati se sa snagama VI. Brigade, nastavljajući dalje čišćenje prema Zenici. Treći bataljon biće na liniji: s. Stranjani — s. Pojska — Vrhselje, a patrolama kontrolisati Debelo Meho spajajući se sa izviđačkom četom, koja će kontrolisati teren prema Vranduku i Gradišću.

VII. Brigada ima zadatak da sa dva bataljona napada pravcem: s. Kovačići — s. Rovno — Neopalje — Šafradini, odakle će jednim djelom snaga vršiti pritisak prema Busovači i Busovači stanici. Po izbijanju na Šafradine spajati se sa

---

[4] Vidi dok. br. 57, 59, 74 i 111.

[5] Tada je s tog sektora, zbog vrlo kritične situacije južno i jugozapadno od Sarajeva, po naređenju Komande 21. brdskog armijskog korpusa, tamo upućen 13. SS puk (bez 3. bataljona) i 116. izviđački bataljon, a 12. marta i 14. SS puk (vidi dok. br. 47, 54 i 89). Na obezbjeđenju komunikacija Zenica — Busovača i Zenica — Visoko ostale su njemačke i ustaško-domobranske snage koje su tamo bile i prije dolaska 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 16 i 111; knj. 33, dok. br. 133, objašnjenje 3).

snagama XI. Brigade, koje će također izbiti na cestu Han Kumpanija — ž. st. Busovača. Sa jednim djelom snaga pritiskivati pravcem: k. 519 — k. 517 prema Han Kumpaniji, i sadejstvovati sa snagama VIII. Brigade.

VIII. Brigada jednim bataljonom čisti neprijateljska uporišta s. Čerkez — s. Gačice i izbija na k. 495 i k. 511, odakle vršiti pritisak na Vitez i Han Kumpaniju koristeći teška oruđa. Jednim bataljonom dejstvovati od D. Večeriske u pravcu Viteza i Divjaka. Jedan bataljon prebaciti na lijevu obalu Lašve i isti će prodirati prugom i terenom sjeverno od pruge čisteći uporišta ispred sebe. Ovaj bataljon držaće vezu lijevo sa snagama XI. Brigade.

Art. divizion IV. Divizije skoncentrisaće se na prostoriji ž. st. Bila, odakle će u povoljnom momentu i na traženje brigada tući određene ciljeve. Jedna baterija treba da bude spremna da kada se naredi može odmah krenuti radi ispomaganja VI. i XI. Brigade. Preciznije zadatke divizion će dobiti u toku same borbe.

Početak napada za ovu akciju ne može se precizirati, jer će početak akcije biti onda kada čelo VI. Brigade stupi u borbu. U tom momentu sve ostale jedinice moraju napasti.[6] Sve ostale jedinice moraju prići na najbliže ostojanje neprijatelju već prije tri sata.

Evakuacija ranjenika

XIII. Brigada obrazovaće prihvatilište u Han Bili, odakle će ranjenici kamionom biti odvažani u Travnik. Prihvatilište da ima telefon i da telefonom traži sanitetski auto, kada bude potreban. Ostale jedinice upućivaće ranjenike u Čifutski Han, gde će biti divizijsko prihvatilište i odakle će ranjenici sanitetskim automobilima biti odvažani za Travnik. Za transport ranjenika od brigadnih previjališta do Čifutskog Hana stići će VI, XI i VII. Brigadi po jedna desetina iz bolničke čete ove divizije.

Popuna municijom

Vršiće se preko oficira za naoružanje, potrebne količine municije brigade će dobiti na željezničkoj stanici u Travniku, iz magacina.

---

[6] Vidi dok. br. 111.

Ugovoreni
znaci

Za noć 5/6. o.mj. Vatra — Voda, za noć 6/7. Partizan — Pobjeda.

Štab Divizije nalaziće se u početku akcije u s. Bila stanica kod pilane, a prema razvoju situacije kretaće se za jedinicama, o čemu će jedinice na vrijeme biti obavještene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
ppukovnik,
Baja[7]

Komandant,
pukovnik,
Pet. Vojnović

M. P.

[7] Dmitar Bajalica

BR. 20

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA 1945. GODINE[1]

ŠTAB R.1.[2]
O. str. pov. broj 92/45.
5. marta 1945. godine

Izvještaj o operacijama
za vrijeme od 15. do
28. II o.g.

ŠTABU E.1.

Dostavljamo redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 15. do 28. II. 1945. godine.

1) *Opšta situacija:* Poslije ogorčenih borbi njem. ojačana divizija uspjela je sa čitavom svojom grupom da se probije komunikacijom Vlasenica — Zvornik, sve do Zvornika, i produžila je sa probijanjem dalje u pravcu sjevera (ka Bijeljini).[3] Snage naše II Armije izvršile su pregrupaciju i opet se postavile bočno protiv nepr. grupe duž komunikacije Zvornik — Bijeljina u cilju daljnjeg uništavanja i sprečavanja neprijatelja da se probije ka Bijeljini.[4]

2) *Naš zadatak:* Naša divizija dobila je zadatak da se sa dvije brigade postavi na liniju Pobrđe — Jankovina, odakle

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—22, k. 1111.

[2] Jedinice 27. NOU divizije imale su sljedeće konspirativne nazive:

Štab 27. NOU divizije — R1;

Štab 16. muslimanske NOU brigade — R2, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 301 —310, tj. 1. bataljon — 301 i itd. (vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za period od 1. februara do 30. avgusta 1945, AVII, reg. br. 6—8, k. 1112);

Štab 19. birčanske NOU brigade — R3, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 311—320, tj. 1. bataljon — 311. itd. (vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za 1945, AVII, reg. br. 2—11, k. 1112);

Štab 20. romanijske NOU brigade — R4, dok su bataljonima dodijeljeni brojevi 321—330, tj. 1. bataljon — 321. itd. (vidi operacijski dnevnik štaba ove brigade za 1945, AVII, reg. br. 10—4, k. 1112/A).

Jedinice ove divizije su kasnije dobile nove konspirativne nazive (vidi dok. br. 107, objašnjenje 2).

[3] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji i 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi dok. br. 13, objašnjenje 3 i 5).

[4] Vidi dok. br. 24; knj. 33, dok. br. 64.

će izvršiti proboj nepr. položaja u cilju prodora na cestu kod Tršić Hana,[5] kako bi na taj način razdvojila nepr. grupu i orijentisala se po tome ka jugu u cilju uništenja nepr. začelne grupe.

3) *Tok operacija:* U cilju izvršenja postavljenog zadatka divizija je krenula sa dvije brigade (R.2. i R.4.) sa prostora Velika Njiva — Novo Selo — Šabići — Dobra Voda i prebacila se na prostoriju Križevići — Kitovnica. To je bilo noću 13/14. — og. o.m., a 14-og/15-og, poslije dnevnog odmora, brigade su krenule pravcem Kitovnica — Tufićev Han u cilju da ovladaju linijom Pobrđe — Jankovina, odakle bi vršile daljnji zadatak proboja nepr. položaja i prodora na cestu.

15-og o.m. u 3 časa ujutro R.2. izbila je na most kod Sapne, gdje se sukobljava sa nepr. zasjedom, koju razbija poslije kraće borbe i produžava u pravcu s. Đulića. Na kosama iznad Đulića razvija jaču borbu sa neprijateljem koji je jak oko 300 vojnika i brani se iz utvrđenih položaja (rovova). Poslije oštre borbe neprijatelj je odbačen nazad u pravcu Mrakodola i jedinice R.2. goneći ga nailaze kod samog Mrakodola i Jankovine na vrlo jak otpor. Žestoka borba se razvija sve do 14 časova, kada neprijatelj uspjeva kontranapadom da odbaci naše snage na prvobitne položaje iznad s. Đulića, odakle R.2. odmah potom poduzima ponovo kontranapad i poslije uporne borbe odbacuje opet neprijatelja nazad i ovladava linijom zapadni zaseok Jankovine — kosa između Đulića i Mrakodola. Na toj liniji nastavlja se borba ali neprijatelj se uporno brani sa linije Jankovina (istočni zaseok) — Mrakodo.

R.4. noću 14/15. o.g. od 22 časa vrši zaobilazni pokret pravcem Kitovnica — Tufićev Han — D. Baljkovica — Pobrđe i na položajima kod Pobrđa — k. 189 razvija borbu sa neprijateljem, koga uspjeva odbaciti prema k. 305. 15-og o.m. od 5 časova ujutro pa do 14 časova razvija se teška borba za k. 305 i pojedini položaji kod te kote prelaze po nekoliko puta iz ruke u ruku, ali se neprijatelj uporno brani pa je poslije toga preduzeo i kontranapad na R.4., ali nije uspio da je odbaci nazad sa zauzetih položaja. Borba se nastavlja na liniji Pobrđe pa kosom u desno prema k. 305.

15-og uveče u 22 časa obje brigade preduzimaju napade na nepr. položaje, i to: R.2. na Jankovinu, a R.4. na k. 305. Teška borba vodi se cijelu noć i naše jedinice uspjevale su da ovladaju pomenutim položajima, ali je neprijatelj brzim kontrajurišem odbacivao sa zauzetih položaja, tako da su u toku

[5] Na kartama 1:100.000 s. Tršić i Han su prikazani odvojeno, kao posebni geografski objekti. Ali, pošto se Han nalazio u Tršiću, to je, vjerovatno, takav naziv dobio od naroda toga kraja.

noći često puta položaji prelazili iz ruke u ruku. Ujutro u 6 časova (16-og) neprijatelj preduzima jak kontranapad sa pravca Tršića duž čitave njegove odbranbene linije, pojačan sa rezervom koja mu je pristigla od ceste i Kučić Kule, i poslije žestokog okršaja naše jedinice se povlače na svoje prvobitne položaje. Neprijatelj pokušava da ih odbaci dalje, ali u tome ne uspjeva i frontalna borba se razvija tokom dana, a uveče u 24 časa brigade opet preduzimaju napad na k. 305 i na Jankovinu, kao i sinoć. I ovoga puta obje brigade uspjevaju da zauzmu pomenute položaje, ali neprijatelj odmah potom vrši kontrajuriše i povraća iste, tako da su po nekoliko puta otimali i opet gubili pomenuti položaj. Ujutro u svanuće neprijatelj ponovo sa čitave linije poduzima jak kontranapad sa svježim rezervama u cilju da nas definitivno odbaci što dalje od svojih položaja, ali naše jedinice u veoma žestokoj borbi suzbijaju nepr. kontranapade i čvrsto zaposjedaju svoje jučerašnje pozicije.

17/18-og R.2. i R.4. poduzimaju zajednički napad na nepr. položaje, i to ovoga puta samo na Jankovinu. Zadatak je da po ovladavanju Jankovinom produžimo sa prodiranjem preko Mrakodola na Kučić Kulu i dalje ka Jardanu u cilju spajanja sa snagama A.1.[6] koje vrše pritisak na neprijateljsko začelje preko Karakaje u pravcu Jardana. Ovaj naš napad počinje tačno u 24 časa i bio je dobro pripremljen jakom minobacačkom vatrom i vatrom protivkolca kao i ostalih teških oruđa. Razvija se ogorčena borba za nepr. položaje, za Jankovinu. U borbi učestvuju glavnine R.2. i R.4., dok izvjesni dijelovi vrše bočna obezbjeđenja. Postavljeno je da se proboj mora izvršiti po svaku cijenu. Bataljoni R.2. na juriš zauzimaju prvu nepr. rovovsku liniju na ivici istočnog dijela s. Jankovine.[7] Jedan bataljon R.4. uspjelim manevrom, provlačeći se kroz nepr. položaje, udara neprijatelju u leđa i zauzima najdominantniji položaj Jankovine (kosu iznad sela), dok ostale snage R.2. čeonim napadom zauzimaju samo s. Jankovinu. Na taj način padaju svi nepr. položaji koji su organizovani kod s. Jankovine. Ali odmah poslije toga pristiže nepr. rezerva sa pravca Kučić Kule — Mrakodola i iz dubine nepr. rasporeda, koja vrši žestok kontranapad i jurišem zauzima centar naših položaja na Jankovini. Ogorčena borba razvija se cijelu noć sve do svanuća 18-og o.m., kada naše snage bivaju potisnute na polazne položaje, odakle ponovo kreću u kontranapad na Jankovinu sa

[6] Konspirativan naziv 17. NOU divizije. Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 30.

[7] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000. Postoji samo predio Jankovina.

zadatkom proboja nepr. položaja. Razvija se borba tokom čitavog dana ali neprijatelj upornom odbranom uspjeva da se održi na svojim položajima.[8] Usled velike zamorenosti naših jedinica, a i usled dosta teških gubitaka, brigade se postavljaju defanzivno na svoje polazne položaje. Ali i neprijatelj je istrošen pa ne pokušava da nas odbacuje dalje i ostaje pasivan na svojim položajima.

19-og su vođene čarke sa neprijateljem, a 20-og brigade su se postavile na prostor Capardi — Bulatovci, gdje su se odmarale sve do konca februara. Za vrijeme odmora jedinice su se sređivale, vršila se popuna upražnjenih mjesta, u rukovodstvu i novim borcima iz dopunskog bataljona, održavali se sastanci. Ovaj štab održao je sastanak sa štabovima brigada ponaosob, a takođe je održan zajednički sastanak u prisustvu članova štaba E.1.[9]

U ovom periodu od 15. do 28. II. o.g. R.3. nalazila se na prostoru Sokolovići — Šekovići, a jedan bataljon u Vlasenici. Brigada je sa uspjehom razbila domaće četničke bande nanijevši im osjetne gubitke. Redovno je upućivala svoje jedinice na komunikaciju Sokolac — Rogatica gdje je putem zasjeda i prepada dočekivala nepr. (njemačke) kolone u pokretu i nanosila im osjetne gubitke.[10]

4) *Zaključak:*

a. — Nepr. gubici (računajući nepr. gubitke na Romaniji):

150 mrtvih, 300 ranjenih, 20 zarobljenih (17 četnika i 3 Nijemca), ukupno izbačeno iz stroja 470.

Zaplijenjeno: 1 »šarac«, 1 parabelum, oko 50 pušaka i preko 10.000 puščanih metaka.

b. — Sopstveni gubici: 35 mrtvih, 111 ranjenih, 8 nestalih, ukupno izbačenih iz stroja 154.[11]

Izgubljeno: 5 engleskih p.mitraljeza i 9 pušaka.

---

[8] U dnevnim izvještajima Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 14. do 25. februara 1945 (vidi tom V, knj. 38 dok. br. 97—108) piše da borbena grupa (njemačka 22. pješadijska divizija i 963. tvrđavska pješadijska brigada), pri probijanju od Drinjače, preko Zvornika, ka Bijeljini, vodi svakodnevno teške odbrambene borbe protiv jačih neprijateljskih snaga; ali da se, pristizanjem pomoći od Bijeljine (ojačani 734. puk njemačke 104. lovačke divizije), stanje popravilo.

[9] Riječ je o članovima Štaba 3. korpusa NOVJ.

[10] Odnosi se na 19. birčansku NOU brigadu. Opširnije o njenim dejstvima vidi operacijski dnevnik njenog štaba za 1945 (AVII, reg. br. 2—11, k. 1112).

[11] Vidi AVII k. RP 37: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 27. NOU divizije.

I ovoga puta štabovi brigada i bataljona kao i najveći dio nižeg komandnog kadra svesrdno su [se] založili u izvršenju postavljenih zadataka. Glavne odlike naših boraca i rukovodilaca bile su udarnost i donekle upornost.

Ali postavljeni zadatak kod Jankovine nije izvršen zbog toga što su naše snage bile malobrojne da probiju duboko organizovanu nepr. odbranbenu liniju duž komunikacije Zvornik — Kozluk, jer se na tom sektoru u vremenu naših napada nalazila glavnina nepr. snaga. Dok mi uopšte nismo mogli raspolagati sa rezervom kojom bi utvrđivali zauzete pozicije i stvarali čvrstu osnovicu za daljnje prodiranje, neprijatelj je naprotiv raspolagao sa jakom rezervom koja mu je uvijek blagovremeno pristizala iz dubine njegovog odbranbenog rasporeda i prilično vještim korišćenjem te svoje rezerve neprijatelj je skoro redovno uspjevao da kontranapadima povrati izgubljene pozicije.

Sem toga, na našem sektoru nije bilo naše artiljerije, koja je inače presudna u izvršenju proboja ovakvih odbranbenih linija, jer i pored najveće udarnosti naših jedinica sama pješadija bila je nedovoljna za proboj duboko organizovane nepr. odbrane. Naša bacačka vatra nije bila dovoljna da potpomogne pješadiju u proboju. Naprotiv, neprijatelj je raspolagao sa dosta jakom artiljerijom koja je tukla sa komunikacije od Jardana — Kozluka i uvjek potpomagala kontranapade svojih rezervi.

Naši nedostaci koji su zapaženi tokom ovih borbi bili su:

a. — Nedovoljna priprema svih rukovodilaca pa i svih boraca za izvršenje zadatka.

b. — Slaba koncentracija vatre i uopšte slab plan vatre.

c. — Nejednovremenost udara.

d. — Slab manevar (izuzetan slučaj je udar IV bataljona R.4. u leđa neprijatelju na Jankovini). Manevar nije mogao doći do izraza ponajviše radi toga što nismo raspolagali sa dovoljnim rezervama usled malobrojnosti jedinica.

e. — Slaba organizacija zauzetih položaja i neumješnost u odbrani istih, tako da je neprijatelj redovno uspjevao u kontranapadima.

f. — Izvođenje juriša bilo je udarnički ali ne i majstorski. Nije bilo pravilnog korištenja svih mogućih zaklona za vrijeme podilaženja do jurišnog odstojanja i jednovremenog skoka na juriš propraćenog sa jakom vatrom. A ponajviše juriš se izvodio sa velike daljine (ponekad i sa 200 m).

g. — Ukopavanje nije ušlo dovoljno u krv svakog borca i rukovodioca. Za ovo momentalno imamo opravdanje jer se ne raspolaže sa pionirskim alatom.

Neprijateljski nedostaci: i ovoga puta kao i u svim dosadašnjim borbama protiv Nijemaca naročito se uočila »švapska šablona«. Na pr. kada naše jedinice napadaju na jedan njihov sektor, drugi njihovi su sektori često puta potpuno neaktivni. Ili kada naše jedinice izvrše kombinovane udare sa više strana pa im odsjeku neki sektor, oni ga tvrdoglavo brane iako očito vide da im prijeti uništenje.

5.) *Napomene:*

a. — Naročitih problema u diviziji nije bilo. U izvjesnoj mjeri postoji problem popune ljudstvom i oružjem, zatim odjećom, obućom, što se uglavnom rješava uz pomoć E.1. Problem kadra rješava se unutar divizije.

b. — U periodu od 15. do 28-og o.m. naša izviđačka četa bila je na Romaniji u sastavu R.3.

c. — Opšte stanje u diviziji je zadovoljavajuće i brigade su uglavnom sposobne za izvršavanje zadataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik — major,
Škerović[12]

Komandant — ppukovnik
Mil.[13] **Zekić**

[12] Zarije

[13] Miloš

BR. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O REZULTATU JEDNOGODIŠNJE BORBE PROTIV OKUPATORSKIH I KVISLINŠKIH SNAGA[1]

ŠTAB
XXXVII NOU DIVIZIJE
Pov. br. 48
5. mart 1945 g.
Čajniče

Podnosi izveštaj —
rezultat rada godišnjice
divizije

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Rešenjem Vrhovnog štaba NOV Jugoslavije, i Naredbom Štaba II Udarnog korpusa pov. br. 158 od 29 februara 1944 god., formirala se XXXVII Udarna divizija sledećeg formacijskog sastava:

— Štab divizije, 3 udarne brigade (III i IV Sandžačka udarna brigada i VIII Crnogorska udarna brigada).

— Naredbom Vrhovnog štaba postavljeni su za komandanta divizije major drug Žarko S. Vidović, za političkog komesara drug Milo Jovićević, za načelnika Štaba divizije aktivni pešadiski kapetan bivše jugoslovenske vojske drug Rade Đ. Knežević.[2]

— XXXVII Udarna divizija ušla je u sastav II Udarnog korpusa i pod 5 martom 1944 god. otpočela je funkcionisati i dejstvovati kao operativna jedinica II Udarnog korpusa Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije.

— Na dan 5 marta 1945 godine navršava se godišnjica formiranja i postanka XXXVII divizije, pa zato ovaj Štab nalazi za shodno da podnese bilans rada za godinu proteklih dana, da upozna pretpostavljene komande i naš narod kako se je naša divizija borila i šta je sve na bojnom polju za godinu dana doprinela i dala za »Slobodu svoga naroda i svoje Domovine«.

Ujedno se navršila i godišnjica gore pomenutog Štaba, koji je XXXVII-u diviziju godinu dana vodio kroz borbe, na teritoriji Sandžaka, Crne Gore, Bosne i Srbije. Poslednjim Na-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21—2, k. 1254.

[2] Vidi tom I, knj. 16, dok. br. 128; tom III, knj. 7, dok. br. 74.

ređenjem Vrhovnog štaba, dosadanji članovi Štaba divizije su određeni na nove dužnosti i predajući dužnost novom Štabu divizije (članovima) istovremeno iznosimo, tj. podnosimo račune o svom jednogodišnjem proteklom radu, a koji se sastoji u sledećem:

1. Naša divizija u vremenu od 5 marta 1944 god. do 5 marta 1945 god. beleži mnoge borbe, bojeve i čuvenu »Mojkovačku bitku« — od 9 aprila do 15 maja 1944 god., koja je imala svog presudnog značaja za ondašnje operacije i političku situaciju naroda Sandžaka, Crne Gore i Srbije.[3]

Takođe, naša divizija energično se je suprotstavljala neprijateljskim napadima i navalama, dolazili oni ma sa koje strane. Sve neprijateljske navale je energično odbijala sama ili u zajednici sa ostalim jedinicama naše vojske, završavajući svaku borbu pobedom nad neprijateljem.

Sve postavljene zadatke od strane Vrhovnog štaba, Štaba II i I[4] Udarnog korpusa, divizija je uvijek sa uspjehom, na vreme, i sa puno požrtvovanja izvršila.

2. Pored oružane borbe koju je naša divizija od formiranja do danas organizovano, vojnički i muški vodila, ona je mnogo svojim političkim i kulturnim radom na polju bratstva i jedinstva kod naroda Srba i Muslimana u Sandžaku doprinela i učinila, što je narod Sandžaka, Zapadne Srbije, dela Bosne i dela Crne Gore uvideo i zapazio i u ovom pravcu svuda i na svako mjesto odavao priznanje XXXVII diviziji, kao nosiocu Slobode, kulture i bratstva i jedinstva.

3. Niže izloženi podatci neka budu tumač onog iz čega će se videti šta je i koliko naša divizija učinila i dala u »Narodnoj borbi« za »Narodnu slobodu, bratstvo i jedinstvo«.

GUBITCI U LJUDSTVU I MATERIJALU NAŠI I NEPRIJATELJSKI:

a) Naši gubitci:

poginulih:		ranjenih:	
— oficira	32	— oficira	87
— podoficira	112	— podoficira	290

[3] Bliže o dejstvima 37. udarne divizije JA u protekloj godini vidi njene operativne i političke dokumente (tom I, knj. 11, dok. br. 12, 13, 14 i 16; tom III, knj. 7, dok. br. 108, 110, 138, 148, 231, 241, 253 i 255; knj. 8, dok. br. 18, 78, 185, 194, 196 i 203, knj. 10, dok. br. 144; tom IV, knj. 32, dok. br. 107 i 132, knj. 33, dok. br. 16, 18, 22, 62, 73, 86, 150 i 155; tom IX, knj. 9, dok. br. 135).

[4] Odnosi se na 1. proleterski korpus.

— polit. rukovodilaca	35	— polit. rukovodilaca	91
— drugarica	48	— drugarica	68
— boraca	535	— boraca	1074
Ukupno:	762	Ukupno:	1610
		nestalih	776

UKUPAN BROJ MRTVIH, RANJENIH I NESTALIH OD FORMIRANJA DIVIZIJE PA DO DANAS IZNOSI: 3.148.[5]

b) *Neprijateljski gubitci:*

poginulih:		ranjenih:	
— oficira	274	— oficira	510
— podoficira	775	— podoficira	1030
— vojnika	1785	— vojnika	5182
Ukupno:	2834	Ukupno:	6722

zarobljenih:

— oficira	142
— podoficira	335
— vojnika	539
Ukupno:	1016

Ukupan broj mrtvih, ranjenih i zarobljenih neprijateljskih oficira, podoficira i vojnika, od formiranja XXXVII divizije pa do danas, ukupno iznosi

— *deset hiljada i petstosedamdeset i dva 10.572.*

4. RATNI PLIJEN — TROFEJI

zaplenjeno:		*uništeno:*	
— topova (haubica i brdskih		— topova (haubica i brdskih)	25
— bacača teških	11	— bacača teških	30
— bacača lakih	13	— bacača lakih	70
— mitraljeza teških	71	— mitraljeza lakih	50
— mitraljeza lakih	30	— mitraljeza teških	60
— protivavionskih mitraljeza	9	— protivavionskih mitraljeza	15

[5] Vidi AVII, k. RP 51, 52, 53 i 54; spiskove poginulih, ranjenih i nestalih boraca i starješina jedinica 37. udarne divizije JA.

— protivkolskih mitraljeza	10
— puškomitraljeza	82
— brzometnih pušaka	549
— brzometnih karabina	215
— mašinskih pušaka-mašinki	12
— pištolja	78
— dvogleda	85
— artiljerijske municije	530
— bacačkih granata	
— pešadijske municije	157.030
— ručnih bombi	5.000
— troblonskih bombi	200
— puščanih bombi	48
— nagaznih mina	460
— radio-stanica	15
— radio-aparata	42
— telefonskih aparata	103
— pisaćih mašina	10
— fotografskih aparata	48
— pisaćeg materijala kg	1435
— luksuznih kola	5
— teretnih kamiona	48
— protivoklopnih kola	1
— tenkova	2
— gumenih čamaca	12
— običnih čamaca	/
— jahaćih konja	60
— tovarnih konja	340
— teglećih konja	45
— mazgi	85
— odećne spreme	/
— pionirske spreme	
— inžinjerske spreme	
— logorske spreme	
— šinjela	3.000
— bluza	2.000
— čakšira-pantalona	2.000
— kapa	500
— čizama	512
— cipela	1500

— protivkolskih mitraljeza	5
— puškomitraljeza	100
— brzometnih pušaka	850
— brzometnih karabina	150
— mašinskih pušaka	45
— pištolja	150
— dvogleda	25
— artiljerijske municije	5000
— bacačkih granata	
— pešadijske municije	preko milion
— ručnih bombi	7.000
— troblonskih bombi	5.000
— puščanih bombi	3.100
— nagaznih mina	850
— radio-stanica	20
— radio-aparata	74
— telefonskih aparata	147
— pisaćih mašina	25
— fotografskih aparata	123
— pisaćeg materijala	6000 kg
— luksuznih kola	40
— teretnih kamiona	300
— protivoklopnih kola	5
— tenkova	10
— gumenih čamaca	32
— običnih čamaca	/
— jahaćih konja	73
— tovarnih konja	776
— teglećih konja	150
— mazgi	45
— odećne spreme	/
— pionirske spreme	
— inžinjerske spreme	
— logorske spreme	
— šinjela	500
— bluza	375
— čakšira-pantalona	
— kapa	
— čizama	
— cipela	
— đonova za cipele	
— pari veša	

— đonova za cipele	700	— čarapa	
— pari veša	2000	— ćebadi	
— čarapa	1500	— šatora	
— ćebadi	3000	— uvijača	
— šatora	856	— torbica	
— uvijača	1100	— ranaca	
— torbica	658	— tovarnih kuhinja	
— ranaca	600	— kazana za kuvanje	
— tovarnih kuhinja	8	— sanitetskog ma-	
— kazana za kuvanje	23	terijala	
— sanitetskog ma-			
terijala	dosta		

Dostavljajući prednje Štab divizije moli taj Štab da se napred izneto dostavi Vrhovnom štabu na znanje, radi objavljivanja preko naše dnevne štampe i radija, te kako bi se na taj način upoznala naša vojska i naši narodi šta je i koliko XXXVII Sandžačka divizija dala i pridonela za Slobodu svojih naroda i svoje Domovine.

M. P.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. političkog komesara,
Vojo Terić

Načelnik štaba,
pešad. p.pukovnik,
Rade Đ. Knežević

BR. 22

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 3. KORPUSA O DEJSTVIMA OD 1. DO 20. FEBRUARA NA SEKTORU VLASENICA — ZVORNIK DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE JA 6. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
O. Broj: 43/45.

6. marta 1945. g.

ŠTABU II. ARMIJE NOVJ

Dostavljamo Vam kratak izvod iz operacijskog dnevnika od 1. do 20. februara o.g.

1. *Situacija:* Od 1. februara njemačka 22. ojačana divizija nastavlja sa upornim probijanjem komunikacijom Drinjača — Zvornik prema sjeveru.[2]

Naše jedinice u sklopu jedinica II. Armije imale su zadatak da neprijateljsku kolonu presjeku i tako počesno unište otsječene neprijateljske djelove.[3] Tok operacija po divizijama tekao je ovako:

a.) XXVII. Divizija sa dvije brigade dobija zadatak da sa snagama A 1[4] izvrši proboj neprijateljskih položaja na otsjeku između rijeke Kamenice i Jošanice, razdvajajući neprijatelja na dvije grupe, a potom da se orijentiše ka jugu i dejstvuje u pravcu Đevanja i Drinjače. Dvije brigade ove divizije sa sektora Vlasenice stigle su na sektor Paprače 4. februara i 5. februara. Poslije kraćeg odmora 8. februara vrše pokret na liniju polaznih položaja u duhu gore pomenutog zadatka: Đafin Kamen — K. 238 — k. 417 (Dugi Deo). Zadatak: u sadejstvu sa jedinicama A 1 ovladati Velikim Njivama i ovladati Strninama, a potom izvršiti prodor na cestu. Borbe su otpočele 9. februara u 3 časa ujutro i trajale zaključno sa 11. februarom. U ovim borbama jedinice su izvršile postavljene zadatke i izbile na samu cestu kod Strnina i Šamana. Uslijed iz-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—13, k. 272/A.

[2] Opširnije o toj diviziji vidi knj. 33, dok. br. 43, 64, 94 i 105.

[3] Vidi knj. 33, dok. br. 50 i 64.

[4] Konspirativan naziv 17. NOU divizije (vidi knj. 33, dok. br. 54).

vlačenja jedinica A1 položaji nisu mogli biti održani i 12. o.mj. jedinice su se povukle na svoje polazne položaje. Borbe za Velike Njive i Strnine bile su veoma ogorčene i neprijatelj je čestim kontranapadima nastojao da izbjegne uništenje njegove glavnine koja se je nalazila oko Drinjače i Kušlata. Ovo uništenje bi svakako uslijedilo da jedinice A1 nisu u međuvremenu dobile drugi zadatak.[5]

13. o.mj. brigade dobiju novi zadatak da sa sektora Jankovina — Čelopek izvrše prodor ka Tršić Hanu[6] i na taj način pomognu uslove za presjecanje i uništenje neprijateljske kolone koja se je jednim djelom već probila do u visinu Šepka. Brigade su na polazne položaje stigle u toku 15. februara. Od 15. do zaključno sa 18. februarom vođene su borbe za položaje Jankovina — k. 305. U četverodnevnim borbama naše jedinice nisu uspjele izvršiti postavljeni zadatak iz razloga što je neprijatelj bio brojno nadmoćan od naših jedinica, naše jedinice su bile brojno oslabljene, prilično zamorene i bez rezervi.[7]

Jedna brigada[8] ove divizije od 1. do 12. nalazila se je na sektoru Vlasenice i 10. februara poslije manje borbe ušla u Vlasenicu potisnuvši neprijateljske zaštitničke djelove. 12. februara ova brigada sa svojom glavninom orijentisana je u pravcu Han Pijeska — Sokolac i 15. februara ovladala je cijelom ovom komunikacijom i postavila se na prostoriju Kram — Sokolovići, gdje je vodila manje borbe sa manjim četničkim i ustaškim grupicama.

b.) XXXVIII. Divizija nalazila se je 1. februara cijela na sektoru Đafina Kosa[9] — Velja Glava — Bajramovići — Velika Njiva. Neprijatelj je poslije uporne borbe. 7. februara uspjeo ovladati linijom Zvornik — Zmajevac — Lišina. U ovim borbama jedinice ove divizije sadejstvovale su sa jedinicama XIV. Korpusa.[10]

8. februara jedinice ove divizije izvršile su napad na Lišinu, najistureniju neprijateljsku tačku, vrlo važnu za uspješnu odbranu za njih. Položaj Lišina bio je likvidiran a isto tako i selo Marčići, ali ih je neprijatelj kontranapadom po-

---

[5] Vidi knj. 33, dok. br. 90.

[6] Na kartama 1:100.000 s. Tršić i s. Han su prikazani odvojeno, kao posebni geografski objekti.

[7] Vidi dok. br. 20; knj. 33, dok. br. 94.

[8] Riječ je o 19. birčanskoj NOU brigadi (vidi knj. 33, dok. br. 94).

[9] Pogrešno; treba: Đafin kamen.

[10] Odnosi se na 25. diviziju pomenutog korpusa (vidi knj. 33, dok. br. 50, 56, 64 i 84).

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 22

vratio. Borbe za ove položaje nastavljaju se u toku 9. i 10. februara. U svim napadima naše jedinice uspjele su ovladati ovim položajima ali ih nisu mogle održati. 11. februara glavnina ove divizije rokirana je prema sjeveru i uspjela da ovlada selom Hodžićima i Čolovnikom. Radi promjene situacije na sektor Doboj — Gračanica[11] jedinice su se povukle sa ovih položaja.

13. februara cijela divizija dobija zadatak da sa prostorije Jasenica — Kiseljak vrši prodor u pravcu Skočića i stvori povoljne uslove za presjecanje i počesno uništavanje neprijateljske kolone.

Borbe na ovom sektoru nastavljene su zaključno sa 21. februarom. Naše jedinice uspjele su nekoliko puta da ovladaju Skočićem i cestom Kozluk — Branjevo, ali uslijed malobrojnosti neprijatelj je uspjevao uvjek da ih odbaci na polazne položaje.[12]

2. *Zaključak:* U vremenu od 1. do 20. februara o.g.

Neprijateljski gubitci:

Izbačeno iz stroja oko 1770 neprijateljskih vojnika. Od ovog broja mrtvih oko 700.[13]

Plijen:

mitraljeza raznih 27,
pušaka 227, od ovih 10 poluautomatskih bacača 1,
prsnih strojnica 10,
municije razne 30.000,
konja komorskih i jahaćih 33.

Prilikom svog povlačenja na komunikaciji Drinjača — Sokolac neprijatelj je ostavio na putu 30 kamiona i ostalih motornih vozila.

Uništeno:

kamiona 3.

Sopstveni gubitci:

Izbačenih iz stroja 1049 drugova, od toga 350 mrtvih, ostalo ranjeno i manji broj nestao ili dezertirao.

---

[11] O situaciji na tom pravcu vidi knj. 33, dok. br. 64, 83 i 88.
[12] Bliže o tome vidi dok. br. 11; knj. 33, dok. br. 105.
[13] Vidi dok. br. 30, objašnjenje 21.

Gubitci u oružju:
puškomitraljeza 6,
pušaka 78,
prsnih strojnica 12.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
M. P. **R. P.**[14]

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 183
7. III. 1945. g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za op. dnevnik
u akta.
Načelnik op. odeljenja
potpukovnik
Rad.[15] **Đ. Đurić**

[14] Rudolf Petovar Rudi

[15] Radoslav

BR. 23

ZAPOVIJEST ŠTABA 53. UDARNE DIVIZIJE JA OD 6. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PROSTORU MAJEVAC — VUČJAK[1]

ZAPOVEST
Sekcija Derventa 1:100.000

Podatci o neprijatelju:

Srbijanski i Crnogorski četnici u jačini od oko 3500 vojnika sa svojom komorom i ranjenim i bolesnim vojnicima prebacili su se preko r. Bosne na sektoru Vučjaka[2] u cilju koordinacije sa njemačkim i ustaškim snagama, u akciji protiv NOV.

U cilju sprečavanja i uništavanja četničkih bandi koje su smještene na sektoru Vučjaka, Štab 53 divizije NOV odlučio je da snagama XIV, tri bataljona XIX brigade i dva bataljona Narodne zaštite[3] napadne i uništi četnike na tom sektoru i zarobi njihovo oružje.

Po podatcima koje smo dobili, četnici su raspoređeni na sektoru između Doboja — Dervente i Vinske tako, da su Crnogorski četnici u jačini od 2000 vojnika raspoređeni na sektoru Ritešić — Majevac — Trnjani, a Srbijanski četnici u jačini od 1500 vojnika na sektoru Podnovlje — Botajica.

Zadatci naših jedinica:

Sa XIV i tri bataljona XIX brigade i dva bataljona brigade Narodne zaštite 7. ov. mj. u 18 časova izvršiti pokret sa prostorije Velika i Mala Sočanica, Veliki i Mali Prnjavor u tri kolone, prebacit se na sektor Vučjaka i sa brzim, vještim obuhvatnim manevrom postignuti iznenađenje, i uništiti neprijatelja.[4]

U vezi toga,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 38—5 k. 1423.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 17.

[3] Riječ je o 2. i 3. bataljonu 1. bosanske brigade Narodne odbrane (vidi dok. br. 105).

[4] O tome vidi dok. br. 29; AVII, reg. br. 48—4, k. 1418: naredbu br. 16 Štaba 53. udarne divizije JA od 13. marta 1945. o pohvali jedinica, boraca i starješina za pokazanu hrabrost, snalažljivost i udarnost u borbi protiv četnika.

NAREĐUJEMO:

XIV brigada: Sa četiri bataljona, ojačana sa jednom baterijom teških bacača, 7. ov.mj. u 19,30 časova izvršiće pokret sa prostorije Veliki i Mali Prnjavor pravcem Tolići — Martići — Juričevo Brdo i prebaciti se preko ceste na prostoru između Cera i Počivaljke, i nastaviti daljnji pokret između Vranduka i s. Komarice (kota 225), Vranduk (kota 251) i prebacit se preko pruge između Šešlije i Komarice, odakle će sa dva bataljona izbiti preko južnih padina Ritešića, i izbiti na komunikaciju — Šešlija — Ritešić (ciglana), u cilju od sijecanja četnika od Šešlije i napada u njihov lijevi bok, odakle će i nastaviti gonjenje neprijat. do podpunog njihovog uništenja. Sa dva bataljona preko Ritešića napasti četnike i izbiti na kotu 243 u cilju pomoći likvidacije četnika na Ritešiću i produžiti napad na Majevac,[5] gdje će se spojiti sa snagama XIX brigade

XIX brigada: Sa tri bataljona, ojačana sa divizionom teških bacača,[6] 7. ov.m. u 19 časova izvršiće pokret sa prostorije Mala Sočanica, pravcem Marušići — Kuzmanović — Rašići i prebacit se preko ceste na prostoru Cer — Počivaljka kod kote 271 i nastaviti pokret za Tunjestalu, i prebacit se preko željezničke pruge na prostoru želj. stanica Komarica, pa u levo do kote 234, i nastaviti pokret Brezici — Brezičko Groblje — Desetara, odakle će se podijeliti u dve kolone i sa jednom kolonom napasti Majevac, u cilju odsijecanja njihovih snaga od Trnjana, a sa drugom kolonom napasti Trnjane, u cilju uništavanja četnika[7] i povezivanja sa snagama Narodne odbrane.

Bataljoni Narodne odbrane: Izvršiće pokret 7. ov.mj. u 18 časova, sa prostorije V. Sočanica, pravcem Šereg

---

[5] U borbama 7. i 8. marta 1945. iedinice 14. srednjobosanske brigade su ubile i zarobile oko 500 četnika, zaplenile 15 puškomitraljeza i veći broj pušaka. automata i pištolja. Tom prilikom one su imale prilično gubitaka. Devetog marta u Jelah je upućeno 30 ranjenika. Među ranjenicima su bili i komandant 14. brigade Stevo Kovačević i komandant 1. bataljona Ilija Šarčević. S ranjenicima je upućeno i 150 zarobljenih četnika (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421: knjigu primljenih i predatih telegrama Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade iz 1945. godine).

[6] O dejstvu artiljerije vidi dok. br. 82.

[7] Vidi dok. br. 78.

— Kojići — Dažnica i prebaciti se preko komunikacija Počivaljka, pa u levo do kote 210, odakle će nastaviti dalji pokret Velika, kota 235 — Duge Brazde — Stanići — Cerova Kosa, i između kote 253 i 241 izbiti na Lipljak, u cilju odsjecanja četnika od Podnovlja i snažnog udara u bok na sektoru Trnjani, kao i postavljanja zasjede prema Glogovici, u cilju sprečavanja intervencije od Podnovlja i Glogovice, kao i izbegavanja četnika iz Majevca i Trnjana.

Veze: U cilju održavanja čvrste i sigurne veze između brigada i Štaba divizije,[8] XIV brigada dodijeliće XIX brigadi i bataljonima Narodne odbrane foničnu radiostanicu, sa kojima će održavati redovnu vezu tako, da XIX brigada se javlja u parne, a bataljoni Narodne odbrane u neparne časove, kako je to već ranije ugovoreno. Pored ove veze, štabovi brigada od početka borbe upućivaće Štabu divizije svakoga časa kurire u jačini od 10 vojnika sa puškomitraljezom, koji će donositi izvještaje do Štaba divizije i obratno. Štabovi brigada za sve vreme trajanja akcije strogo će voditi računa o vezi sa Štabom divizije i obaveštavati ga o svim novim momentima, koji iskrsnu u toku borbe, da bi imao pravilan uvid u komandovanju i koordinaciji sviju snaga.

Po izvršenom zadatku, štabovi brigada doći će kod crkve u Majevac, gdje će donijet zajedničku odluku o daljim zadatcima.

Štabovi brigada vodiče strogo računa da se tačno pridržavaju ove naredbe, i da se zadatak u podpunosti izvrši. Ne smije se dogoditi da neka od jedinica, bilo iz kojih razloga, ne prebaci se preko komunikacija i ne pristupi izvršavanju zadatka. Ukoliko neka od jedinica naiđe na slabiji ili jači odpor, prilikom prebacivanja na komunikacijama, ima likvidirati neprijatelja i omogućiti prebacivanje jedinica, kako bi jedinice stigle na vreme do određenog njihovog zadatka.

Znaci raspoznavanja:

7. III. 1945. g. Partizani — Pobjednici
8. III. 1945. g. Župa — Teslić.
9. III. 1945. g. Pojezna — Pobjeda.

[8] Vidi AVII, reg. br. 42—6. k. 462/A: izvještaj Štaba 53. udarne divizije od 30. marta 1945. o organizaciji i radu službe veze u martu.

Dnevni i signalni znaci:

8. III. 1945. g. Mahanje kape u krugu više glave (poziv).
Mahanje kape ispred tela horizontalno u visini ramena (odziv).

9. III. 1945. g. Dizanje puške vodoravno iznad glave (poziv).
Izbacivanje puške vertikalno u desnu stranu (odziv).

Štab divizije: Komandno mjesto Štaba divizije nalaziće se sa Štabom XIV brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar p.pukovnik,
Rad.[9] R. Raičević

Komandant — pukovnik,
Đurin[10]

Zamj. komandanta — major
Samardžija[11]

---

[9] Radoš

[10] Đurađ Predojević

[11] Stevo

BR. 24

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. ARMIJE OD 7. MARTA 1945. GENERALŠTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE O OPERACIJAMA U JANUARU I FEBRUARU U ISTOČNOJ BOSNI I DOLINI DRINE[1]

PODACI O RAZVOJU OPERACIJA U DOLINI DRINE OD 1. JANUARA DO 20. FEBRUARA 1945. G.

U vremenu od 15. do 31. decembra 1944. g. forsirana je Drina, ovladano komunikacijom Vlasenica — Zvornik — Bjeljina i razbijena ofanziva na Tuzlu četničko-nedićevske grupe.[2]

1. januara 1945. g. naše jedinice u Istočnoj Bosni bile su raspoređene:

a) na sektoru Bjeljina — Brčko 17. i 28. divizija;[3]
b) na sektoru Memići — Zvornik — Kozluk 45. divizija;[4]
v) na sektoru Srnice — Gračanica 23. divizija;[5]
g) severno od Tuzle 25. divizija,[6] orijentisana prema Brčkom;
d) na prostoriji Tuzla — Požarnica 38. divizija (jedna brigada u rejonu Vareša);[7]
đ) na prostoriji Živinice — Stupari 27. divizija.[8]

Na ovim prostorijama jedinice su trebale da imaju najkraći odmor u cilju sređivanja i popune.

1. januara oko 20 časova jedna neprijateljska jača kolona sa nešto motorizacije upala je sa pravca Sokolca u Vlasenicu.[9] U isto vreme oko 1500 ustaša bilo je u Srebrenici,[10] ne-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 19—1, k. 21/A (redakcija je izostavila propratni akt Štaba 2. armije JA od 10 marta 1945).

[2] O tome vidi knj. 31, dok. br. 88, 90, 98—100, 106, 117—119, 125, 128—130, 137, 141, 147, 150, 154, 155; knj. 32, dok. br. 4, 5, 20, 35, 36 i 88; tom I, knj. 15, dok. br. 202.

[3] Bliže o rasporedu pomenutih divizija vidi knj. 32, dok. br. 69 i 72.

[4], [5] i [6] Opširnije o rasporedu pomenutih divizija vidi knj. 32, dok. br. 70, 73 i 101.

[7] i [8] Te divizije su formacijski pripadale 3. korpusu NOVJ (vidi knj. 32, dok. br. 27, 71 i 96).

[9] i [10] Odnosi se na 963. tvrđavsku pješadijsku brigadu (vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 10).

[10] Riječ je o dijelovima 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 171 i 172).

prijatelj je držao Bjeljinu[11] i Brčko,[12] pojačavao uporišta Pukiš i Čelić, držao Srnice i Gračanicu,[13] a četnici su bili na Trebavi i Ozrenu.[14]

2. *januara* neprijatelj je poseo položaje za neposrednu odbranu Vlasenice.

Naređeno:

1) XIV korpusu: — da 45. divizija zatvori pravce Vlasenica — Zvornik i Srebrenica — Zvornik, s tim što će jednu brigadu prebaciti na desnu obalu Drine i posesti položaj s. Amajić — M. Zvornik (zaključno), izvršiti pripreme za rušenje komunikacije i izabrane položaje dobro fortifikaciski organizovati. Zadatak: stvaranje vremena za prebacivanje drugih jedinica na sektor Vlasenica — Zvornik, na kom će se pristupiti uništenju ili odbacivanju neprijatelja na jug — ka Sarajevu.

— da 25. diviziju odmah prebaci na prostoriju Capardi — Svračić sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Šekovići — Tuzla, u isto vreme biće i rezerva za sektor Vlasenica — Srebrenica.[15]

2) III korpusu: da najkraćim pravcem uputi 27. diviziju ka Vlasenici sa zadatkom napada na neprijatelja uz sadejstvo jedinica 45. divizije;[16]

3) Prva artiljeriska brigada da se prebaci iz rejona s. Kozjak na desnu obalu Drine u rejon s. D. Borina sa zadatkom potpomaganja jedinica 45. divizije i eventualnog tučenja komunikacije Drinjača — Zvornik.[17]

Od V.Š. traženo dejstvo avijacije na Vlasenicu i na neprijateljske kolone i motorizaciju na komunikaciji Han Pijesak — Vlasenica.

---

[11] Krajem decembra 1944. u Bijeljinu je stigla Pukovska grupa »Skenderbeg«, jačine četiri bataljona (vidi knj. 32, dok. br. 21, objašnjenje 4).

[12] Na sektoru Brčkog tada su se nalazili: dijelovi 7. SS divizije, ostaci 1. i 2. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, Stožer ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije, 12. ustaški stajaći zdrug i dijelovi 3. gorskog zdruga (vidi knj. 32. dok. br. 12, 15 i 155).

[13] U tom mjestu su tada bili Stožer 3. gorskog zdruga s većim dijelom svojih snaga i dijelovi 12. ustaškog zdruga (vidi knj. 32, dok. br. 15).

[14] Riječ je o glavnini četničkih snaga Srbije, Trebavskom četničkom korpusu i Ozrenskom četničkom odredu (opširnije o njima vidi knj. 32, dok. br. 15 i 20).

[15] Vidi knj. 32, dok. br. 16; AVII, reg. br. 3—2, k. 632: operacijski dnevnik Štaba 14. korpusa NOVJ za period januar — februar 1945. godine.

[16] Vidi knj. 32, dok. br. 71 i 73.

[17] Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 30.

4. januara prednji delovi 45. divizije došli su u kontakt sa neprijateljem kod Vlasenice, na Gradini, k. 604.

5. januara jedna neprijateljska kolona iz Vlasenice napala na položaje 45. divizije na otseku Zalukovik — Zaklopača. Protivnapadom neprijatelj odbiien i zauzeta Gradina, k.[18] 604 i 629.

27. divizija stigla kod Vlasenice.

6. januara u Vlasenicu je bilo stiglo pola nemačke divizije sa tri tenka i dve baterije topova.[19]

25. divizija prikupljala se na prostoriji s. Osmaci — s. Caparri — Podborogovo. Naređeno da se ona prebaci na sektor Vlasenice, a 27. divizija da dejstvuje na komunikaciju Kram — Han Pijesak — Vlasenica, sa zadatkom presecanja ove komunikacije.[20]

7. i 8. januara jedinice 25. divizije izbile su na sektor Vlasenice, sa dve brigade na liniju Kozja Ravan — Musl. Džemat — s. Tikvarići a jednom s. Šekovići — s. Cikote.

8. januara 27. divizija uz sadejstvo jedinica 45. divizije napala je Vlasenicu. Borbe su vođene 8. i 9. januara, ali je neprijatelj uspeo da se održi u Vlasenici.

10. januara glavnina 27. divizije izbila je na prostoriju Malo Polje — Visočnik — Čapori. Jedna brigada ove divizije upućena je u rejon Srebrenice sa zadatkom razbijanja ustaša i izvlačenja hrane za glavninu divizije.[21]

Noću 10/11. januara 25. divizija izvršila je napad na Vlasenicu uz sadejstvo jedinica 45. divizije. Ovladano je položajima spoljne odbrane, ali je neprijatelj uspeo da se održi u gradu.

Od 10. do 15. januara jedinice 25. divizije vodile su stalno borbe kod Vlasenice, odbijajući sve pokušaje neprijateljskog probijanja ka severu i 15. januara preuzele su sve položaje kod Vlasenice.[22]

U međuvremenu pojavili su se četnici jačine oko 1000 na prostoriji Priboj — Kozluk,[23] ugrožavajući pozadinu naših jedinica koje su vodile borbu sa Nemcima kod Vlasenice. Njihovo dejstvo trebalo je da olakša probijanje Nemaca ka seve-

---

[18] [34] i [49] Pogrešno; treba: trig.

[20] Vidi knj. 32, dok. br. 25 i 33.

[21] i [25] Riječ je o 16. muslimanskoj NOU brigadi (vidi knj. 32, dok. br. 71).

[22] Opširnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 60 i 83.

[23] Odnosi se na četnike Majevičkog četničkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 122).

ru. Zbog njihove pojave, 45. divizija orijentisana je ka severu i 15. januara sa dve brigade izbila na prostoriju Zvornik — Memići. Istog dana treća brigada, po smeni od jedinica 25. divizije, takođe je krenula sa sektora Vlasenice ka Zvorniku.

Na komunikaciji Kram — Han Pijesak — Vlasenica otpočele su borbe 11. januara. Ovog dana jedinice 27. divizije ovladale su delom komunikacije Kram — Han Pijesak — Kraljevo Polje. Neprijatelju je bila presečena komunikacija. Uputio je pojačanja od Sokolca i Vlasenice ka Han Pijesku. Nastavljene su žestoke borbe.[24]

U isto vreme jedna brigada 27. divizije razbila je ustaše kod Srebrenice i istu oslobodila.[25]

16. januara neprijatelj je preduzeo jači napad od Sokolca i Vlasenice u pravcu Han Pijeska u cilju ovlađivanja komunikacijom.

Delovi 25. divizije odbili su sve pokušaje neprijateljskog probijanja od Vlasenice ka Han Pijesku.

Do 19. januara jedinice 27. divizije i delovi 25. divizije vodili su žestoke borbe sa neprijateljem koji je nadirao jačim snagama od Sokolca.

19. januara neprijatelj je po cenu većih gubitaka uspeo da se probije u Vlasenicu.

U toku ovih borbi utvrđeno je da se u Vlasenicu probila 22. nemačka divizija koja ima zadatak probijanja preko Zvornika za Bjeljinu.[26] Prema izjavi zarobljenika preko Vlasenice imaju se po svaku cenu probiti 22. ojačana i 181. nemačka divizija.[27]

Od 19. do 23. januara neprijatelj je vršio jake napade iz Vlasenice i uspeo da proširi spoljnu odbranu Vlasenice i ovlada linijom Kozja Ravan — Nezirovići — Gradina — Sige.

Jedinice 27. divizije nastavile su sa stalnim napadima na komunikaciju Han Pijesak — Vlasenica.

Naređeno je da se glavnina 27. divizije prebaci na prostoriju Vlasenica — Šekovići — Kladanj sa zadatkom zatva-

---

[24] Borba je vođena protiv jedinica 963. tvrđavske pješadijske brigade i dijelova njemačke 22. pješadijske divizije (vidi knj. 32, dok. br. 71, objašnjenje 10).

[26] O jačini i formacijskom sastavu njemačke 22. pješadijske divizije i o njenim borbama vidi knj. 32, dok. br. 94, 103 i 108.

[27] Njemačka 181. pješadijska divizija je negdje između 12. i 15. januara 1945. preuzela odbranu mostobrana kod Višegrada i Goražda i tu ostala sve do sredine februara kada je otpočela povlačenje iz rejona Višegrada, a kasnije i iz Goražda. Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 107 (objašnjenje 2) i 123; knj. 33, dok. br. 1, 86 (objašnjenje 6) i 155 (objašnjenje 6 i 8).

ranja pravca ka Tuzli. Jedna brigada ostala je u rejonu Malog Polja i nastavila sa napadima na komunikaciju.[28]

23. januara neprijatelj je preduzeo opšti napad iz Vlasenice jednom kolonom prema s. Šekovići i s. Pijuke, a jednom prema s. Milići i uspeo da prodre do Milića.

Na svima sektorima četnici su se aktivirali, u cilju olakšanja probijanja 22. nemačke divizije.

38. divizija iz opšte rezerve bila je u toku čišćenja Ozrena od četnika.[29]

Naređeno da se 38. divizija najhitnije prebaci na prostoriju Drinjača — s. Liješanj — s. Prav. Kamenica, a jedna brigada 45. divizije da se prebaci na rejon Ozrena prema četnicima.

45. divizija razbila je četnike na prostoriji Priboj — Kozluk, koji su se povukli ka Savi. Jednu brigadu uputila je ka Ozrenu, a druga brigada prebacila se na prostoriju Capardi — Snagovo.[30]

II. Borbe u dolini Drine

24. januara neprijatelj je prodro do Nove Kasabe. Dve brigade 25. divizije bile su na položaju Cerski Potok — Kravarica nastavljajući žestoke borbe sa neprijateljem. Jedna brigada na pravcu Šekovići — Vlasenica odbacila je neprijatelja ka Vlasenici.[31]

38. divizija otpočela je pokret sa Ozrena ka Drinjači.

25. januara, posle ogorčenih borbi, neprijatelj je prodro do Umca, a tenkovima do Oštrog Vrha[32] prema Drinjači.

26. januara na sektor Drinjače stigla je jedna brigada 45. divizije.

Jedna brigada 25. divizije na pravcu Šekovića, po pristizanju i smeni od jedinica 27. divizije, prebacuje se preko s. Pijuke do Rajića, odakle sa jednom brigadom 45. divizije prelazi u napad na levi bok neprijatelja na delu komunikacije Zaklopača — Vrtoče. Ove jedinice uspele su da izbiju na komunikaciju i nanesu neprijatelju osetne gubitke u ljudstvu i materijalu.[33]

27. i 28. januara dve brigade 38. divizije stigle su na sektor Drinjače.

---

[28] Vidi knj. 32, dok. br. 103 i 108; knj. 33, dok. br. 6.
[29] Vidi knj. 32, dok. br. 118.
[30] Vidi knj. 32. dok. br. 110 i 122.
[31] Opširnije o tome vidi knj. 32, dok. br. 141.
[32] Pogrešno; treba: Oštrog brega (k. 375).
[33] i [35] Vidi knj. 32, dok. br. 137; knj. 33, dok. br. 9.

Jedinice 25. i 38. divizije organizovale su odbranu na sektoru Drinjače na prostoriji Kostijerovo — Liješanj — Đevanje — Prav. Kamenica.

29. januara dve brigade 45. divizije postavile su se na položaj Obojnik — Sokolna — Đevanje. Na ovim položajima vođene su danonoćno ogorčene borbe sve do kraja januara t.g. Neprijatelj je trpeo velike gubitke. Naši gubici bili su osetni. Pojedini oslonci za vreme ovih borbi prelazili su dnevno više puta iz ruku u ruke (k. 722, k. 527, k. 461, k.[34] 689, k. 456, k. 342, k. 377).[35]

31. januara jedinice 25, 45. i 38. divizije držale su položaj: Sokolna — Obojnik — Prav. Kamenica — Velika Njiva — Novo Selo.

1. februara, posle ogorčenih borbi, jedinice 25. divizije posele su položaj na liniji Kula Grad — s. Marčići — Ahmetovo Brdo — Snagovo — Đafin K. — Dugi Deo — Sokolna — Obojnik — Kozjak, k. 654.[36]

45. divizija: jedna brigada na liniji Velika Njiva — Vlasinja, jedna brigada prema Liješnju na prostoriji Glodi — Sokolna, a jedna na Ozren Pl. u borbi sa četnicima.[37]

U međuvremenu na desnu obalu Drine stigla je naša 22. divizija i posela istu od Koviljače do Culina (zaključno).[38] Na desnoj obali bila je i 3. artiljerijska brigada, koja je potpomagala dejstvo ove divizije.

Neprijatelj je nastavio sa jakim napadima 1. i 2. februara i po cenu većih žrtava prodirao je ka Zvorniku.

3. februara neprijatelj je uspeo da se probije do Zvornika, zauzevši Mlađevac i Kulu Grad. Glavnina i neprijateljska motorizacija nalazila se u rejonu Drinjače. 22. nemačka divizija bila je razvučena od Vlasenice do Zvornika.[39]

Jedinice 25. divizije zauzele su sledeći položaj: jedna brigada na položaju Stan — Zmajevac — Vratolomac, jedna u rejonu Čolopek i jedna na prostoriji Baljkovica — Musl. Nezuk.

Jedinice 38. divizije postavile su se na položaj Đafin K. — Snagovo — Ahmetovo Brdo — Lišina — Krš.

45. divizija (dve brigade) izvučena je u rezervu na prostoriji Capardi — Memići.

Dve brigade 27. divizije prikupljale su se u rejonu s. Paprača, a jedna brigada ostala je na položajima kod Vlasenice na pravcu Šekovići — Vlasenica.

---

[34] Vidi knj. 33, dok. br. 84.
[35] Vidi knj. 32, dok. br. 172; knj. 33, dok. br. 40 i 87.
[36] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi knj. 33, dok. br. 104.
[37] O tome vidi knj. 33, dok. br. 43.

Prednji raspored je zauzet u cilju sprečavanja eventualnog neprijateljskog dejstva od Vlasenice i Zvornika ka Tuzli i stvaranja vremena za novo grupisanje snaga u cilju uništenja ove nemačke divizije na prostoriji Drinjača — Zvornik.

Naređeno je 17. diviziji, koja je bila na sektoru Bijeljine, da se odmah prebaci na sektor Zvornika i prikupi na prostoriji Snagovo — Capardi — Memići.

Do 7. februara jedinice su bile na ovim položajima, sređivale i popunjavale vodeći lokalne borbe.

Da bi olakšali dalje probijanje na sever 22. nemačke divizije, oko 1000 Nemaca sa artiljerijom i nešto tenkova stiglo je iz Doboja u Gračanicu. Ove nemačke snage, ustaše i četnici sa Trebave i Ozrena otpočeli su nadiranje ka Tuzli.[40]

Neprijatelj je kod Zvornika izvršio napad i posle upornih borbi ovladao linijom Lišina — Zmajevac.

Naređeno da se 45. divizija prebaci na sektor Gračanice.

Da bi obezbedio komunikaciju Drinjača — Zvornik neprijatelj je izvršio prelaz na desnu obalu Drine na otseku Budišić — Čitluk i kod M. Zvornika.[41] Jedinice 22. divizije vode borbu sa ovim neprijateljskim delovima.

8. februara pristigla je 17. divizija i prikupila se na prostoriji Đafin K. — Prav. Snagovo — s. Kusonje.

U cilju uništenja neprijatelja na sektoru Drinjača — Zvornik, odlučeno je da se prethodno razdvoji neprijatelj na dve grupe. Za proboj izabran je otsek između r. Kamenice i r. Jošanice. Po izbijanju na komunikaciju pristupiti počesnom uništenju razbijenih neprijateljskih grupa. Za izvršenje proboja određene su jedinice 17. i 27. divizije. Proboj je imao da počne 9. februara u 3 časa.

U isto vreme jedinice 38. i 25. divizije imale su preduzeti opšti napad na celom frontu.[42]

---

[40] i [47] Riječ je o ojačanom 724. puku njemačke 104. lovačke divizije i izvjesnim ustaško-domobranskim jedinicama 12. hrvatske divizije (bile su pridodate ovom puku). Ove jedinice su zorom 9. februara 1945. otpočele napad na jedinice 14. brigade 23. NOU divizije na liniji r. Spreča — s. D. i G. Orahovica — s. Čekanići, s namjerom da preko s. Miričine prodru u Tuzlu. Ali, poslije teških borbi i djelomičnog uspjeha, Nijemci su bili prinuđeni da se 15/16. februara povuku u Gračanicu. S njima su tada sadejstvovali: s Trebave Valjevski četnički korpus i s pl. Ozrena četnici Pavla Đurišića. Opširnije o tome vidi knj. 33, dok. br. 64 (objašnjenje 2), 83, 87 i 88; tom V, knj. 38, dok. br. 96—100.

[41] Odnosi se na borbenu grupu (dva bataljona 47. puka) iz njemačke 22. pješadijske divizije, koja je, dejstvujući na desnoj obali Drine, obezbjeđivala izvlačenje ove divizije i 963. tvrđavske pješadijske brigade. Ona je bila prisiljena da se 12. februara ponovo prebaci na lijevu obalu Drine kod Zvornika (vidi knj. 33, dok. br. 104; AVII, reg. br. 2/3, k. 72: Istorijat njemačke 22. pješadijske divizije).

[42] Vidi knj. 33, dok. br. 50, 55, 56 i 58.

1. art. brigada, usled neprolaznosti terena, nije mogla biti upotrebljena na pravcu proboja. Zbog toga ista je upotrebljena po sledećem: kao prateća artiljerija pridata je 38. diviziji 1 baterija pukovskih topova i jedna baterija bacača; pukovski i minobacački divizion (bez po jedne baterije) neposredno su potpomagali jedinice 38. divizije sa prostorije Cerik — Perunika — Planina; divizion teških topova »Zis« sa prostorije Capardi — Pašin Put — Kusonje kao glavnina artiljerije imao je zadatak dejstvo protiv neprijateljske artiljerije i rezervi, a eventualno ojačava dejstvo kolonske artiljerije.

Sa desne strane Drine naša 22. divizija imala je dejstvovati jakom koncentričnom vatrom na samu komunikaciju, a sa jednim bataljonom prebaciti se na levu obalu Drine južno od Drinjače i dejstvovati ka Drinjači u cilju vezivanja neprijateljskih snaga.[43]

Artiljerija sa desne obale Drine imala je i zadatak da potpomaže proboj dejstvom na s. Šamane, Drinjaču i Divić.

Neprijateljski mostobrani na desnoj obali Drine su likvidirani sem kod M. Zvornika, gde se vode borbe kod s. Žarkovići.

9. februara tačno u 3 časa otpočeo je proboj. Neprijatelj je davao vrlo žilav otpor. Jedinice 17. i 27. divizije ubrzo su ispresecale sistem neprijateljske odbrane na otseku r. Kamenica — r. Jošanica. Otsecajući pojedine jake neprijateljske oslonce, jedinice su se probijale ka istoku. Neprijatelj je dovlačio pojačanja od Zvornika i Drinjače. Ogorčene borbe nastavljene su u toku dana i noći 9. i 10. februara. Pojedini oslonci prelazili su više puta iz ruke u ruku. Neprijatelj je trpeo velike gubitke.[44]

10. februara neprijatelj je napustio Vlasenicu u koju je ušla jedna brigada[45] 27. divizije, proteravši neprijateljske zaštitničke delove.

11. februara proboj je bio izvršen, naše jedinice izbile su na komunikaciju Drine između ušća reke Kamenice i s. Šamani. Neprijatelj je bio razdvojen. Na rejonu Drinjače bilo je oko 2.500 Nemaca otsečenih od grupe kod Zvornika. Svi protivnapadi neprijatelja sa pravca Zvornika odbijeni su. Neprijatelj je vršio neprekidne jake napade od s. Đevanja (pravac Drinjače).

U međuvremenu, neprijatelj je (prema podacima V korpusa) krenuo sa jačim snagama iz Doboja za Gračanicu. U

---

[43] Vidi knj. 33, dok. br. 104.

[44] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 90 i 94.

[45] Odnosi se na 19. birčansku NOU brigadu (vidi knj. 33, dok. br. 94).

nadiranju ka Tuzli neprijateljski prednji delovi 9. februara izbili su na liniju s. Petrovo Polje[46] — s. Orahovica. Neprijatelj je produžio sa nadiranjem, ali naše jedinice na ovom pravcu odolevale su svim napadima.[47]

Iz rejona Zvornika neprijatelj je za celo vreme proboja napadao na položaje 25. divizije i 11. februara uspeo da izbije na liniju s. Čolopek — Vjenačac.[48]

Jedinice 38. divizije, sadejstvujući našoj grupi za proboj, napadale su neprijatelja pred sobom i vodile su žestoke borbe 9, 10. i 11. februara, nisu uspele da ovladaju položajima s. Marčići — Lišina k.[49] 508, ali su neprijatelju naneti teški gubici.

U vezi situacije na pravcu Doboj — Tuzla, shodno naređenju V.Š., 11. februara u 12,30 časova naređeno je:[50]

1) Da se jedinice 17. divizije i 1. art. brigada odmah izvuku iz borbe, prikupe na prostoriji Capardi — Kalesija — Miljanovci i posle najpotrebnijeg odmora krenu za Tuzlu, gde će dobiti dalje naređenje;[51]

2) Da 27. divizija preuzme ceo otsek r. Jošanica — r. Kamenica;[52]

3) Da jedinice III korpusa, ojačane 25. divizijom, preuzmu sektor Drinjača — Zvornik, sa najpotrebnijim delom na pravcu Sokolac — Vlasenica. Za ovu operaciju pridodata je III korpusu jedna baterija pukovskih topova i jedna baterija bacača. Zadatak: Sigurno zatvaranje pravca Zvornik — Tuzla, držeći čvrsto sadanje položaje. U isto vreme aktivnim dejstvom na bok i pozadinu neprijatelja nanositi mu što teže gubitke, otežavajući mu probijanje ka severu. Težiti da se Zvornik što pre oslobodi. 25. divizija stavljena je pod komandu štaba III korpusa, s tim što će pod jačim pritiskom neprijatelja povući jedinice i na liniji s. Križevići — s. Kitovnica — Klisa, k. 410 zatvoriti pravac Jardan — Kalesija.[53]

11. februara 38. divizija prenela je težište dejstva na svoje levo krilo, ovoga dana napada pravcem Krš — Jardan i do 12 časova izbila na liniju Čolovnik — s. Hodžići. U vezi prednjeg naređenja jedinice su povučene na polazne položaje.

---

[46] Pogrešno; treba: Bosansko Petrovo Selo.

[48] Vidi knj. 33, dok. br. 84.

[50] Vidi knj. 33, dok. br. 64.

[51] Vidi knj. 33, dok. br. 90 i 91.

[52] Vidi knj. 33, dok. br. 94.

[53] Vidi knj. 33, dok. br. 59, 65, 76, 84 i 105.

12. i 13. februara neprijatelj je nastavio sa probijanjem ka severu i uspeo 13. februara da izbije sa prethodnicom na prostoriju Kozluk — Šepak.

U to vreme 2. proleterska divizija izbila je na Drinu na prostoriju Loznica — Lešnica, sa dve brigade[54] pod borbom forsirala Drinu u rejonu s. Branjeva i zadržala neprijatelja u daljem prodiranju ka severu. Nastavljene su vrlo oštre borbe.

Za to vreme neprijatelj je proteran od Drinjače ka Zvorniku i njegova zaštitnica držala je položaj Mlađevac — Liplje — Lišina — Karakaja.

U vezi sa prelaskom jedinica 2. proleterske divizije na levu obalu Drine, naređeno pregrupisavanje jedinica u cilju uništenja neprijatelja na prostoriji Kozluk — Zvornik:

a) Jedna brigada[55] 22. divizije preuzeće sektor Mlađevac — s. Marčići sa zadatkom proterivanja neprijateljske zaštitnice;

b) Jedinice 27. divizije (dve brigade) postaviće se na prostoriju Jankovina — Čolopek sa zadatkom prodora ka Tršić Hanu, a jedinice 38. divizije na prostoriju Jasenica — Kiseljak sa zadatkom prodora kod s. Skočić u cilju presecanja neprijatelja i počesnog uništenja razdvojenih grupa;

v) Jedinice 25. divizije sa jednom brigadom posešće položaj Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika — Spasojevica sa zadatkom zatvaranja pravca Zvornik — Tuzla, u isto vreme vršeći jak pritisak ka Zvorniku u cilju oslobođenja istog. S druge dve brigade da prodire pravcem Krš — Jardan.

14. februara: Noću 13/14. februara jedinice 38. divizije posle žestokih borbi ovladale su s. Skočić i Trnovica izbijajući na komunikaciju. Jedinice 27. divizije nisu uspele da izvrše prodor. U daljim borbama Skočić i Trnovica svakog dana prelazili su iz ruke u ruku.

15. februara: Jedinice 38. divizije uhvatile su vezu sa delovima 2. proleterske divizije.

Nemačka 22. divizija bila je u bezizlaznoj situaciji i predstojalo joj je uništenje. Zbog ovoga neprijatelj je iz Vinkovaca u Brčko prebacio 12. februara oko 2 regimente,[56] sa oko

---

[54] Riječ je o 3. srpskoj i 4. proleterskoj brigadi. One su se 13/14. februara prebacile na lijevu obalu Drine. Bliže o tome vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 79.

[55] Odnosi se na 8. NOU brigadu (vidi knj. 33, dok. br. 89, 91, 100 i 104).

[56] Podatak je pogrešan. Tom prilikom je upućen ojačani 734. puk njemačke 104. lovačke divizije. Vidi dok. br. 13; knj. 33, dok. br. 64 (objašnjenje 2) i 145.

24 topa, 5 tenkova i 10 bornih kola, koje su preko Bijeljine krenule ka Kozluku u cilju spašavanja 22. nemačke divizije. Ovaj pravac zatvarale su dve brigade 28. divizije.

Neprijatelj je nadirao nailazeći na jak otpor naših jedinica. Još jedna brigada 2. proleterske divizije prebačena je na levu obalu Drine i ista je pojačala odbranu pravca Janja — Kozluk.

Jedna brigada 27. divizije ovladala je ovoga dana celom komunikacijom Vlasenica — Sokolac.

U međuvremenu svi neprijateljski pokušaji prodora od Gračanice ka Tuzli osujećeni su. Naše jedinice razbile su četnike na Ozrenu i izbijale na njegov greben. Četnici su se povlačili ka Doboju i prebacivali na Trebavu.[57] Naređeno 17. diviziji, koja je bila u rezervi u rejonu Tuzle, da se sa dve brigade prebaci ka Zvorniku, sa zadatkom smenjivanja jedinica 25. divizije koja je bila premorena i u cilju uništenja delova 22. divizije. Jedna brigada 17. divizije upućena je u rejon Čelića sa zadatkom zatvaranja pravca Brčko — Tuzla i Bijeljina — Tuzla.

16. februara krenula je 17. divizija i istoga dana do 22 časa (dve brigade) prikupila se na prostoriji Memići — Capardi. Odmah je produžila dalje i do svanuća 17. februara izbila sa jednom brigadom na liniju Korduni — Panduri, a jednom Grbavci — Kitovnica, prešavši tako u jednom maršu 60 kilometara.

17. februara 17. divizija po izbijanju na pomenutu liniju prešla je u napad i zauzela sela Glumine, Hodžiće i Grbavce.[58]

Jedinice 25. divizije izvukle su se iz borbe i prikupljale na prostoriji Memići — Capardi. Položaj Ahmetovo Brdo — Cerik — Perunika preuzela je 8. brigada 22. divizije, sa izvesnim delovima prema Mlađevcu i Liplju. Neprijateljsko nadiranje od Janje ka Branjevu usporavala je jedna brigada 2. proleterske divizije uz sadejstvo jedinica 28. divizije. 22. nemačka divizija preduzela je jake napade od Kozluka ka severu u cilju probijanja i spajanja. Jedinice 2. proleterske divizije uspešno su odbijale sve pokušaje neprijatelja, nanoseći mu veće gubitke.

---

[57] Riječ je o crnogorskim i sandžačkim četničkim jedinicama koje su se tada povlačile preko s. Banovića, s. Lozne i pl. Ozrena ka Trebavi. Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 83 i 87.

[58] Vidi dok. br. 30; knj. 33, dok. br. 91, 98 i 121.

Naša avijacija vrlo uspešno je sadejstvovala u svim ovim borbama, nanoseći neprijatelju velike gubitke, naročito u motorizaciji.[59]

18. februara neprijatelj je napustio Zvornik i zadržao se na liniji Vjenačac — Čolovnik — Lipovac — Vratolomac.

Od Janje neprijatelj je nadirao i približavao se Branjevu. Nastavljene su vrlo oštre borbe celog dana.

Noću 18/19. februara neprijatelj je uspeo da se spoji u rejonu s. Šepka sa snagama koje su prodrle od Bijeljine preko Janje,[60] odbacivši od komunikacije jedinice 2. proleterske divizije i 38. divizije.

19. februara nastavljeni su napadi na neprijatelja i isti je očišćen sa prostorije Vjenačac — Vratolomac, postavio se na liniju Jankovina (severni deo) — Tršić Han, odakle je davao vrlo žilav otpor.

20. februara neprijatelj je otpočeo sa izvlačenjem ostataka glavnine i motorizacije preko Kozluka ka Janji. Položaje zaštitnica dobro je utvrdio.

Ostatak 22. nemačke divizije, u poslednjem momentu spašen od potpunog uništenja, postepeno se povlačio ka severu.[61]

Jedinice III korpusa izvučene su iz borbe, radi odmora, reorganizacije i popune.[62] Jedinice 17. i 2. proleterske divizije nastavile su sa dejstvom na levi bok neprijatelja u cilju proterivanja ka Bijeljini.[63]

Ovoga dana završena je operacija u dolini Drine. 8. brigada 22. divizije vratila se na desnu obalu Drine.

III

Rezultati borbi

Neprekidne borbe sa 22. ojačanom nemačkom divizijom trajale su 50 dana, koliko joj je trebalo vremena da se probije od Vlasenice preko Zvornika ka severu.

U ovim borbama neprijatelj je imao 75% izbačenih iz stroja. Detaljni podaci o gubicima neprijatelja u ljudstvu i materijalu dostavljeni su Vrhovnom štabu.[64]

---

[59] O tome vidi tom X, knj. 1, dok. br. 264, 265, 267, 271, 273, 276, 278, 290 i 294.

[60] Riječ je o spajanju 734. puka njemačke 104. lovačke divizije s jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije koje su se povlačile preko Zvornika ka Bijeljini (vid dok. br. 13; knj. 33, dok. br. 145).

[61] Vidi dok. br. 13, objašnjenje 3 i 5.

[62] Vidi dok. br. 11 i 20; knj. 33, dok. br. 113 i 119.

[63] Vidi dok. br. 30; tom I, knj. 18, dok. br. 79.

[64] Vidi knj. 33, dok. br. 107 i 125.

IV

U prilogu skica najvažnijih momenata u operacijama na sektoru Vlasenice i u dolini Drine.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

7. marta 1945. god.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik
Rad.[65] Đ. Đurić

M. P.

I B
MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
Jugoslovenske armije
Operativno odeljenje
Pov. br. 101
9. IV 1945. god.
Beograd

u akta.
Načelnik Operativnog odeljenja
general-major
Rade Hamović

[65] Radoslav

BR. 25

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 7. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA UPUTE LJUDSTVO ZA POPUNU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. *br. 262*
Dne 7/III 1945. g.

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Radi popune sa ljudstvom jedinica Narodne odbrane

NAREĐUJEMO:

Da diviziji Narodne odbrane za Bosnu i Hercegovinu stavi na raspoloženje:

1. — Štab XXXIX divizije 150 boraca iz sastava Zmijanjskog NOP odreda[2] i 50 boraca iz Podgrmečkog NOP odreda.[3]

2. — Grahovsko-peuljski odred se rasformira s tim da Diviziji narodne odbrane stavi na raspoloženje polovinu ljudstva od svog sastava, a drugu polovinu Štabu X divizije za popunu 17[4] brigade.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—1, k. 462.

[2] U izvještaju štaba tog odreda od 5. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 15—5, k. 1267) o tome piše:

»1. Za Diviziju Narodne odbrane upućeno je 16 boraca i sa ovim brojem je podmireno 150 boraca.

Svi borci upućeni su sa puškama.

2. Od preostalih boraca formirana je četa od dva voda, prateći vod, vod pri Intendanturi i Sanitet.«

Dalje se u izvještaju kaže da je za potrebe Odreda (trupne komore, bojne komore, saniteta i pratećeg voda) zadržano 28 konja. O brojnom stanju Odreda vidi dok. br. 86.

[3] O tome vidi AVII, reg. br. 4—4/1, k. 462: naređenje Štaba 39. udarne divizije JA od 11. marta 1945. godine.

[4] Broj »17« je dopisan mastilom.

3. — X divizija 100 boraca iz sastava Livanjsko-duvanjskog NOP odreda.[5]

4. — Vojna oblast 5. Korpusa NOVJ:

a) Iz sastava straža Srednjobosanskog područja 100 boraca.

b) Iz Regrutnog centra Livanjskog područja 100 boraca.

c) Iz Regrutnog centra Srednjobosanskog područja 100 boraca.

Ljudstvo koje se stavlja na raspolaganje jedinicama Narodne odbrane,[6] da bude prosječne kvalitativne vrijednosti ljudstva jedinica iz kojih se dodjeljuju.

Štab divizije narodne odbrane uputiće delegate (oficire)[7] gore navedenim jedinicama, radi prihvata ljudstva koje im se stavlja na raspoloženje.

Prijem naređenja potvrditi. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Pukovnik:
Došen

M. P.

KOMANDANT,
General-major:
S. Rodić

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Pov. *br. 306.*
11. II. 1945.

Raspisano Zmijanskom
i Podgrmečkom odredu.
a. a.

---

[5] Štab 5. korpusa JA je 17. marta 1945. izdao naredbu za rasformiranje tog odreda i naredio da se njegovim ljudstvom popune brigade 10. divizije, a jedna četa, jačine 40 boraca, stavi na raspolaganje Komandi mjesta Duvno (vidi AVII, reg. br. 12—3, k. 1283).

[6] O tome vidi dok. br. 104.

[7] Upućen je potporučnik Špiro Todorović sa dva borca (vidi AVII, reg. br. 4—2/1, k. 462: dopis Štaba 1. bosanske brigade Narodne odbrane od 8. marta 1945).

BR. 26

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 7. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 5. PROLETERSKE I 9. CRNOGORSKE BRIGADE ZA PRITISAK NA ODSJEKU BRENOVAC — VOJKOVIĆI[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 14
7 mart 1945 g.

ZAPOVIJEST
za odbacivanje neprijatelja sa sektora Jablanice
sekcija: Sarajevo, Konjic 1:100.000

Neprijatelj, prema poslednjim podacima — koji datiraju prije nekoliko dana, na sektoru Jablanica drži položaje — prva linija Bjelovac — Očadželo — Jablanica — Grabske Šume (na karti pisano malim slovima). Dalje po dubini, sjeverno i sjeverozapadno od Jablanice, neprijatelj drži Kijevo — Turba — Klanac — Krupac — Vojkovići i dalje sve položaje sjeverno i sjeverozapadno od ove linije. Prema ovim podacima snage neprijatelja su prilično male, a sastav je raznovrstan. Imaju nešto artiljerije.[2]

VII omladinska brigada »Budo Tomović« danas je oslobodila Praču i goni neprijatelja prema Palama.[3]

Juče je oslobođena Rogatica.[4]

XXIX divizija ovladala je Ivan Sedlom.[5]

Na sektor Jablanice stigli su danas jedan motorizovani divizion 75 mm i jedan haubički divizion, koji će zajedno sa I brdskim divizionom sadjejstvovati našim daljim operacijama.[6]

Zadatak naše divizije je da izvrši pritisak na otsjeku Vojkovići — Brenovac, odbacujući neprijatelja sa njegove prve linije prema nama. Ovim pritiskom teži se da se naše jedinice što prije popnu na dominantne položaje za neposredan

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 12—1, k. 756.
[2] Bliže o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 54.
[3] O tome vidi dok. br. 89 i 179—181.
[4] Vidi dok. br. 15, 41, 178—180 i 183.
[5] Na prostoru oko toga mjesta borbe su vođene sve do kraja marta (vidi dok. br. 47 i 92).
[6] Opširnije o dejstvu artiljerije vidi dok. br. 28 i 43.

napad na Sarajevo. S druge strane ovim pritiskom indirektno se olakšava akcija XXIX divizije i naše VII omladinske brigade.

Dolaskom artiljerije na sektor Jablanica biće u mnogome olakšan rad naših pješadijskih jedinica, i težište borbe za odbacivanje neprijatelja sa označene prostorije spada na artiljeriju.

Za izvršenje gornjeg zadatka V proleterska, IX crnogorska udarna brigada i artiljerija izvršiće 8 o.m. napad na neprijatelja u oblasti Jablanice.[7]

Na osnovu toga

NAREĐUJEMO:

1. — *V proleterska crnogorska brigada* napašće neprijatelja osnovnim pravcem Presjenica — Krupac. Zona širenja desno do komunikacije Jablanica — Vojkovići a lijevo prema potrebi i zoni neprijateljskog obezbjeđenja. Zadatak: izbiti na liniju Guvnište — Slavanj — kota 809.

   Desno održavati vezu sa IX crnogorskom udarnom brigadom.

2. — *IX crnogorska udarna brigada* napašće neprijatelja osnovnim pravcem Vlasulje — Klanac. Zona širenja desno prema potrebi, lijevo do desne granice zone širenja V proleterske brigade sa kojom održavati čvrstu vezu. Zadatak: izbiti na liniju Klanac (kota 942) — Brenovac, uključujući Tordiniće. Sa jednim bataljonom napraviti desni obuhvat Tordinića i ovladati istim. Zadatak ovoga bataljona je još i obezbjeđenje od iznenadnog neprijateljskog napada iz pravca Bistrice.

3. — *Artiljeriska grupa* (sa prispjelim divizionima) izvršiće artiljerisku pripremu od 10.30 do 12 časova 8 o.m. Dalji rad na potpomaganju pješadije uskladiće prema potrebi i traženju pješadije.

4. — Početak napada 8 o.m. tačno u 12 časova.[8]

5. — Znači raspoznavanja za 8/9 mart Remnik — Romanija; za 9/10 Jatagan — Jahorina.

6. — Borbeni znaci za 8/9 Savo — Niko; za 9/10 Dušan — Vojo (važe danju i noću).

---

[7] i [8] Napad je počeo 9. marta (vidi dok. br. 89).

7. — Pješadija skreće pažnju artiljeriji jednim bijelim metkom iz signalnog pištolja. Cilj, koji artiljerija treba da tuče, pješadija označava jednim crvenim metkom ispaljenim u pravcu toga cilja.

Ukoliko brigade nemaju signalnih pištolja, neka sa štabovima diviziona ili sa štabom grupe ugovore specijalne znake.

8. — Centar veze Crvena Greda.[9] Hirurška ekipa nalaziće se u Trnovu.
9. — Sve ranjenike brzo dopremati na komunikaciju kod sela Prolaz, gdje će ih prihvatati kamioni.
10. — Osmatračnica Štaba divizije biće na Crvenoj Gredi, gdje nam i izvještaje slati.

Opšte napomene:

1. — Označena linija ne mora se zauzimati po svaku cijenu. Artiljerija treba da riješi glavni dio zadatka, tj. da neprijatelja odigne sa njegovih utvrđenih položaja i tako omogući pješadiji posijedanje tih položaja i gonjenje neprijatelja. Prema ovome skrenuti pažnju svojim jedinicama da podilaženje vrše za vrijeme trajanja artiljeriske pripreme, zbog čega izravnjati časovnike po satu načelnika štaba artiljeriske grupe. Jedinice ne voditi većim kolonama, već u manjim djelovima.

2. — Štabovima bataljona skrenuti pažnju na to da se ne upuštaju u nikakvo takmičenje, koje bi moglo da košta velikih i nepotrebnih žrtava. Pravilno shvatiti sadejstvo artiljerije, od koje tokom borbe tražiti pomoć, i pravilno ga iskoristiti. S druge strane ne dozvoliti jedinicama da se opiju artiljeriskim dejstvom pa da bez ustezanja nevojnički jure.

3. — Vezu održavati najčvršće putem kurira, preko radio-stanica i pomoću telefona. Ne smije se desiti ni za najkraće vrijeme da pojedini bataljoni iz sastava jedne brigade ne znaju gdje su im susjedni bataljoni ili da štabovi brigada ne znaju do koje je linije koja brigada dospjela. Radi što bržeg doznavanja linije našeg dosega, prednji djelovi će ložiti vatre na vidnim tačkama (i danju i noću). Na tačkama koje su važne ložiti po tri vatre: Guvnište, Slavanj, kota 809, Kijevsko Brdo, kota 862, kota 972, kota 910, kota 593, kota 1084, kota 1121, Brenovac.

4. — Skrenuti pažnju borcima i rukovodiocima na opasnost mina. Prema nekim obaveštenjima, neprijatelj je mini-

[9] U kopiji originala ispravljeno mastilom.

rao komunikaciju Turba — Krupac i Očadželo. Možda i druge položaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar	Načelnik	Komandant,
p. pukovnik	p. pukovnik	general-major,
Vuko Tmušić	**Niko Jovićević**	**Savo Burić**

ŠTAB
III DIVIZIJE II JUG. ARMIJE
Operativni otsjek
Broj 20
Dne 1 jula 1946 god.

BR. 27

IZVJEŠTAJ ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD 8. MARTA 1945. ŠTABU 39. UDARNE DIVIZIJE JA O FORMIRANJU ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA[1]

ŠTAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIG.
[39] NOU DIVIZIJE
Str. pov. br. 95
8. marta 1945. g.

Izvještaj o formiranju brigadnog artiler. diviziona dostavlja

ŠTABU 39. DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ

— Artileriskom otseku —

Na dan 6—8. marta formiran je artileriski divizion, pri Štabu ove brigade, kome formacijski pripadaju:

a. — Protukolska baterija, — sa 2 protivkolca 37 m/m.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 50—2, k. 1269.

b. — I-a bacačka baterija, — sa 6 bacača (3 engleska, 1 nemački 80 mm, 1 talijanski i 1 češki).

c. — II-a bacačka baterija, sa 6 oruđa (3 engleska, 2 nemačka 80 mm i 1 talijanski).

d. — Osim navedenog formirano je izviđačko odeljenje sa oficirom izviđačom, odeljenje za vezu sa vođom i telefonistima, municijski vod i intendantsko-furažni aparat.

Jedinice u sastavu brigadnog art. diviziona, prema formaciji koju je ovaj Štab s obzirom na sadašnje mogućnosti i potrebe predvideo, nisu popunjene ljudstvom i snabdevene materijalom u dovoljnoj meri.

Nedostatak ljudstva u pojedinim jedinicama diviziona je sledeći:

1. — *Štab diviziona i prištapski delovi;* sekretar štaba, referent saniteta, stočni bolničar diviziona, vodnik municijskog voda i 10 telefonista.

2. — *Protuoklopnoj bateriji:* 10 boraca.

3. — *I-oj bacačkoj bateriji:* komandir baterije, bolničar baterije, 2 vodna bolničara i 10 boraca.

4. — *II-oj bacačkoj bateriji:* zamenik komandira, bolničar baterije, 1 vodni bolničar i 6 boraca.

Materijalni nedostatci jedinica u sastavu diviziona su:

— Štabu diviziona: 1 telefonska centrala sa 5 brojeva, 7—10 km telefonskog kabla, 1 pisaća mašina i potreban broj sekcija 1:100.000. — Za municijski vod pri divizionu potrebna su 2 kola sa zapregom.

— Protivkolskoj bateriji: 2 topa 37 mm sa zapregom i 2 kola za municiju.

— I-oj bacačkoj bateriji: 2 bacača sa potrebnim brojem konja sa tovarnim priborom.

— II-oj bacačkoj bateriji: 2 bacača sa potrebnim brojem konja sa tovarnim priborom.

Sadašnje stanje jedinica u sastavu diviziona izneto je u posebnim prilozima ovom izveštaju.[2]

U vezi akta toga Štaba, — Str. pov. br. 793/44,[3] — za rukovodioce u brigadnom artilerijskom divizionu predlažemo da se postave:

— Za komandanta diviziona zastavnik drug **Čulum Mihajlo**, do sada komandir prateće čete ove brigade.

— Za politkomesara diviziona drug **Brobac Dušan**, do sada omladinski rukovodioc ove brigade.

---

[2] i [4] Riječ o spiskovima starješina sa činom i bez čina. Bilo je 17 oficira (od toga 8 sa činom) i 19 podoficira (od toga 3 bez čina).

[3] Vidi knj. 32, dok. br. 157. O tome vidi AVII, reg. br. 44—2, k. 1269: naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 12. februara 1945. za formiranje Artiljerijskog diviziona 13. krajiške brigade.

— Za ađutanta potporučnik drug **Albus Zvonimir**, do sada operativni oficir I. bataljona ove brigade.

— Za oficira za izviđanje zastavnik drug **Hanaček Vlada**, do sada nastavnik desetarskog kursa ove brigade.

— Za komandira protuoklopne baterije potporučnik drug **Kuzmanović Dimitrije**, do sada zam. k-dira prateće čete ove brigade.

— Za politkomesara protuoklopne baterije drug **Majkić Dušan**, do sada politkomesar prateće čete ove brigade.

— Za komandira I-e bacačke baterije nije još niko predviđen.

— Za politkomesara I-e bacačke baterije drug **Miljević Stevan**, do sada politkomesar tehničke čete ove brigade.

— Za komandira II-e bacačke baterije drug **Bogojević Špiro**, do sada zam. k-dira prateće čete I. bataljona ove brigade.

— Za politkomesara II-e bacačke baterije drug **Lisica Dako**, dosada politdelegat sanitetskog voda ove brigade.

— Za zamenika komandira protuoklopne baterije potporučnik drug **Lučenčić Đuro**, do sada vodnik topovskog voda prateće čete ove brig.

— Za zamenika komandira I-e bacačke baterije st. vodnik drug **Kiš Franjo**, do sada nastavnik desetarskog kursa ove brigade.

— Za zamenika komandira II-e bacačke baterije nije još niko predviđen.

Ostale potrebne rukovodioce postaviti će ovaj Štab.

Navedeni drugovi se sada nalaze, kao privremeno postavljeni, na dužnostima za koje su predloženi, te je potrebno da se što prije izda naredba za njihovo postavljanje.

Prednji izveštaj sa prilozima[4] dostavlja se na nadležnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major,
Rajko P. Radetić

M. P.

Komandant-major,
Pero Kasapović

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Str. p. br. 310
11. III. 1945. g.

Pošto je izašla naredba o postavljanju rukovodstva Br. 28 od 17. III 1945, to u
A. A.

Nač. art. otsjeka
kapetan.
Mijo Posavac

BR. 28

ZAPOVIJEST ŠTABA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA JA OD 8. MARTA 1945. ŠTABOVIMA DIVIZIONA ZA PODRŠKU 5. PROLETERSKOJ I 9. OMLADINSKOJ CRNOGORSKOJ BRIGADI U NAPADU[1]

ŠTAB
ARTILJERIJSKE GRUPE
II. UDARNOG KORPUSA
Strogo pov. br. sl.
8. mart 1945. god.
POLOŽAJ

ZAPOVIJEST
— Sekcija Sarajevo 1 : 100.000 —

Neprijatelj koji se skoncentrisao u grad Sarajevo štiti svoje snage sa izvjesnim grupama koje je izbacio pravcem komunikacija od Sarajeva prema Crvenoj Stijeni.[2] Naša III NOU Divizija napada pravcem i to:
V Prol. brigada sa ljeve strane ceste od pravca Umčani — Odžak — Dolovi sa pritiskom na neprijatelja na Bjelovac — Očadželo, dok IX brigada sa svojim bataljonima se nalazi na položaju Grabska Stjena usmjerena u pravcu Han Šehovac — Oglavak — Gubak — Jablanica.[3]

Naša artiljerija je dobila zadatak da potpomaže u napadu V i IX brigadu u pomenutim pravcima radi likvidiranja isturenih neprijateljskih uporišta, kao i uporišta koja se na-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom), u AVII, reg. br 4—8, k. 402.

[2] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 54.

[3] Vidi dok. br. 26 i 89.

laze u dometu naše artiljerijske vatre sa određenih položaja na kojima se sada nalazimo.

Pošto postoji skoro likvidiranje napred isturenih neprijateljskih uporišta, to:

NAREĐUJEMO:

I Brdski divizion: Sa svoja tri [topa] 75 m/m postaviće se na položaju k. 1006 (Grabska stijena — Grab), odakle će moći da efikasno tuče neprijateljske položaje Han Šehovac — Gubak (862), Vlasulje — Jablanica i po potrebi Bjelovac — Očadželo.

I Motorizovani divizion: Sa svoja dva topa 75 m/m postaviće se na cesti kod kanjona Medžuščine sa zadatkom otvaranja vatre na neprijateljske položaje Bjelovac — Očadželo — k. 918 a po potrebi i na Kijevsko brdo, kao i cestu u pravcu Kijeva. Prema potrebi vatra se može prenijeti i na Jablanicu.

Haubički divizion: Izbaciće jedan protivkolski top 75 m/m i postaviti ga ispred Crvene Stijene na 500 metara sa zadatkom i pretpostavkom ako bi neprijateljski tenkovi pokušali prodor komunikacijom u pravcu naših položaja. Ispred protivkolskog oruđa postaviti zaklon i neprekidno kontrolisati komunikaciju oslanjajući se ujedno i vezujući se sa osmatračnicom naše pješadije koja će se nalaziti u blizini.

Ostala svoja oruđa, haubice, komandant Haubičkog diviziona će prema svojoj uviđavnosti postaviti na cesti od sela Ilovice pa do kanjona Medžuščine sa zadatkom tučenja neprijateljskih položaja Galjeva Njiva — Kijevo — Hadžići — Turba — Klanac (čitave prostorije pomenutih mjesta duž komunikacije u pravcu Krupačke Stijene).[4]

Štab Haubičkog diviziona će odrediti bateriju 105 m/m (brdske haubice) za kontrabatiranje ukoliko bi se neprijateljska artiljerija pokazala efikasna.

Radi što boljeg objedinjavanja komandi i rukovanja artiljerijskom vatrom svi divizioni će se povezati telefonom u centralu koja će se nalaziti na Grabovskoj Stijeni i odakle će dobivati sva naređenja, a Štab Haubičkog diviziona će izdati naređenje svome vođi telefonista da uspostavi telefonsku centralu u koju će uključiti telefone svih diviziona, a takođe će se povezati i sa Štabom III bataljona IX brigade.

Sva motorna vozila parkirati i što bolje maskirati na komunikaciji do Trnova i od Trnova duž reke i klisure. O maskiranju motornih vozila povesti najstrožije računa i prilagoditi ih samom terenu.

[4] O dejstvima artiljerije vidi dok. br. 43

Intendant grupe će se postarati da ljudstvo bude nahranjeno i da hrana bude na vreme prispela na položaj.

Štab grupe će se nalaziti na osmatračnici kod centrale, gde će se svi izveštaji dostavljati. Otvaranje vatre će se narediti naknadno, te će zato svi štabovi blagovremeno u toku današnjeg dana pripremiti elemente za određene ciljeve. Municiju štediti. Zaklone na položaju obavezno izraditi. Svako krstarenje po položaju je najstrožije zabranjeno, o čemu će povesti računa štabovi diviziona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. pom. politkomesara,
Dušan Stojović

Nač. Art. grupe

Dostavljeno:
— Štabu I Brdskog diviziona
— Štabu I Motorizovanog
— Štabu Haubičkog diviziona i
— Intendantu grupe.

BR. 29

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 9. MARTA 1945. O POHVALI JEDINICA KOJE SU SE ISTAKLE UMEŠNOŠĆU I HRABROŠĆU U BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE TRAVNIKA I DRUGIH MJESTA U DOLINI BOSNE[1]

NAREDBA BROJ 38

Štab 5. korpusa NOV Jugoslavije za 9. marta 1945. god.

U petnaestodnevnim borbama na području Travnik — Zenica — Busovača- snažnim napadom naših jedinica ponovno je osvojen i oslobođen grad Travnik sa 30 drugih jako branjenih neprijateljskih uporišta.[2] Cijela grupacija njemačko-ustaških snaga »Eberlajn«[3] koja se nalazila na ovoj teri-

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—20, k. 856.

[2] Bliže o borbama za oslobođenje Travnika vidi dok. br. 18 i 35; knj. 33, dok. br. 77, 99, 114, 133, 153 i 157.

[3] i [5] O razbijanju Borbene grupe »Eberlajn« i dolasku njemačkih pojačanja vidi knj. 33, dok. br. 133, objašnjenje 3.

toriji je potpuno razbijena, veći dio uništen, a glavnokomandujući na ovom sektoru pukovnik Eberlajn sa cijelim štabom zarobljen.[4] Radi ovoga neprijatelj je bio prinuđen da sa sjevera dovuče jednu diviziju[5] i ubaci je na ovaj sektor.

U snažnom naletu naše jedinice na više mjesta izbile su i zaposjele komunikacije u dolini rijeke Bosne, likvidirale neprijateljski garnizon u željezničkoj stanici Busovača, izbile neposredno iznad Zenice te na taj način ugrozile neprijatelja na području Sarajeva, otsjekavši ga od njegovog zaleđa.

1. marta o.g. snage XIV i XVIII brigade LIII divizije napale su i likvidirale sva uporišta na komunikaciji Maglaj — Žepče te na taj način presjekle neprijateljske saobraćajne linije u srednjem toku rijeke Bosne. Likvidirale su uporišta: Selišće, Karaula, Ozimica, Ljubatović, Gusto Polje i Tomići.[6]

U ovim borbama ubijeno je 2.411, ranjeno 2.300 i zarobljeno 225 Nijemaca, ustaša i bjelogardejaca, tj. ukupno izbačeno iz stroja 4.936 neprijateljskih vojnika i oficira.[7] Zaplijenjen je 21 top, raznog kalibra, 15 teških bacača, 14 lakih bacača, 4 tenka, 155 teških i lakih puškomitraljeza, 721 puška, 5 vagona razne municije i mnogo druge ratne spreme. Uništen je jedan oklopni voz, 2 kamiona i jedan osobni automobil.

U ovim operacijama svojom hrabrošću i umješnošću u rukovođenju istakle su se jedinice IV divizije, VII brigade X divizije, XIII brigade XXXIX divizije, XIV i XVIII brigade LIII divizije, radi čega

POHVALJUJEMO:

IV diviziju,
VII brigadu X divizije,
XIII brigadu XXXIX divizije,
XIV i XVIII brigadu LIII divizije ovog korpusa, ističući naročito:

— 3. bataljon VI brigade IV divizije,
— Artiljerijski divizion VI brigade IV divizije,
— četu za vezu VI brigade IV divizije,
— I. bataljon VII brigade X divizije,
— 1. bateriju art. diviziona VII brigade X divizije,
— izviđačku četu VII brigade X divizije,
— četu za vezu VII brigade X divizije,
— 2. bataljon VIII brigade IV divizije,
— izviđačku četu VIII brigade IV divizije,

[4] Vidi dok. br. 18, objašnjenje 18.
[6] Vidi dok. br. 61 i 82; knj. 33, dok. br. 67, 122 i 142.
[7] Vidi knj. 33, dok. br. 153, objašnjenje 3. i 5.

— četu za vezu VIII brigade IV divizije,
— 1. bataljon XI brigade IV divizije,
— 2. bataljon XIII brigade XXXIX divizije,
— 1. četu 3. bataljona XIII brigade XXXIX divizije,
— 1. artiljerijski divizion IV divizije pod komandom majora Crnobrnje Ljubomira,
— četu za vezu IV divizije,
— 1. bataljon XIV brigade LIII divizije,
— 3. i 4. bataljon XVIII brigade LIII divizije.

Pohvaljene jedinice ističemo kao primjer, svim našim jedinicama, u borbenosti samoprijegoru, požrtvovnosti i umješnosti u uništavanju neprijatelja.

Slava palim junacima za oslobođenje naše otadžbine!

Ovu naredbu pročitati pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
pukovnik:
Došen, s.r.

KOMANDANT,
general-major:
S. Rodić, s.r.

SVIMA JEDINICAMA X DIVIZIJE JUGOSLAVENSKE ARMIJE

Dostavlja se radi znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba — ppukovnik:
Hotić[8]

M. P.

ŠTAB
VII N.O.U. BRIGADE
X DIVIZIJE NOVJ
Nor. br. 39/45
15-III-1945. g.

Prepis naredbe poslat svima jedinicama ove Brigade

V.d.
pom. polit. kom.
kapetan
sl. otsutan

Komandant major
P.[9] **Krsto**

---

[8] Mesud

[9] Prole. Tada je bio zamjenik komandanta te brigade.

BR. 30

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA NA SEKTORU BIJELJINA — ZVORNIK DOSTAVLJEN ŠTABU 2. ARMIJE JA 9. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB A-1[2]
STR. POV. OP. BR. 60
9 mart 1945 g.
u časova

ŠTABU C-1

U vezi Vašeg naređenja dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za period vremena od 16 do 28 februara o.g.

I. Situacija

22. nemačka ojačana divizija, posle probijanja od Vlasenice preko Drinjače ka Zvorniku i Bijeljini, čelom kolone stigla je na liniju s. Jusići — s. Kozluk, dok se začelje nalazi na visini Mlađevca, k. 527.[3] Za osiguranje svog levog boka izbacila je pobočnice na liniju s. Marčići — Lišina, k. 508 — s. Glumine — s. Grbavci — Vjenačac, k. 459.[4]

U toku 15 februara primećena je jedna kolona od pravca Brčkog prema Bijeljini jačine jednog puka pešadije (oko 2.000 ljudi) sa 200 kamiona.[5] Po naknadnim podacima dobivenim preko našeg obaveštajnog centra, pomenuta kolona imala je za cilj prihvat 22. ojačane divizije.

Neprijatelj na prostoriji Mlađevac — Zvornik — Kozluk opkoljen je našim jedinicama, koje ga sa juga prate u stopu, a sa severa mu sprečavaju probijanje ka Janji i Bijeljini.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—13, k. 272/A.

[2] Konspirativan naziv Štaba 17. divizije JA (vidi knj. 31, dok. br. 82).

[3] U ovom izvještaju su trig. 527, 508, 459, 379, 322, 134, 466, 325 i 126 prikazani kao kote.

[4] Pored jedinica pomenute njemačke divizije, na toj prostoriji su bili 963. tvrđavska pješadijska brigada i 1004. i 1005. tvrđavski bataljon (vidi AVII, reg. br. 49/1, k. 73: izjavu ratnog zarobljenika pukovnika Kloca, komandanta 963. brigade; Fridrih August f. Meč, navedeno delo str. 82—83).

[5] Riječ je o ojačanom 734. puku njemačke 104. lovačke divizije (vidi knj. 33, dok. br. 64 i 145; tom V, knj. 38, dok. br. 101).

[6] Vidi dok. br. 13 i 20; tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89.

II. Zadatak divizije i plan rada

Zadatak je naše divizije da sa dve brigade dejstvuje u bok neprijateljskih snaga na komunikaciji Zvornik — Kozluk, a sa jednom brigadom da kontroliše pravac G. Tuzla — Lopare — Čelić — Brčko i da vrši pritisak u pravcu Brčkog.

U tom cilju u toku 16 i 17 februara o.g. dve brigade naše divizije prebačene su sa prostorije Tuzla, gde su bile na odmoru, na prostoriju Memići — Bulatovci — Capardi, a jedna brigada prebačena je na prostoriju Lopare.

III. Opis operacija

16-II-1945

VI. Proleterska brigada nalazi se na prostoriji s. Miljanovci — s. Brdo — s. Gaj, kamo je stigla 15 o.m. u 20 čas. U 15.30 čas., prema telefonskom naređenju Štaba divizije, brigada je izvršila pokret pravcem Miljanovci — Capardi i izbila u 23 čas. na Marjanovo Brdo, k. 460, gde se zaustavila da sačeka zapovest za dalji pokret i rad. U 23.30 čas. ova brigada dobila je zapovest[7] od Štaba divizije prema kojoj je imala da napadne neprijatelja u toku noći 16/17 na liniji s. Glumine — Čolovnik, k. 262.

II. Krajiška brigada nalazi se na odmoru i sređivanju na prostoriji Kreka — Husina — Cerik. U 11.30 čas. prema telefonskom naređenju Štaba divizije brigada je izvršila pokret za Križeviće pravcem Kreka — Tuzla — Capardi sa zadatkom da u Križevićima sačeka novo naređenje.

XV. Majevička brigada nalazi se na prostoriji Bukinje na odmoru i sređivanju.

Štab divizije u Tuzli.

Inžinjeriski bataljon u s. Moluhe.

Med. san. bataljon u Tuzli.

Intendantura u Kreki.

I. Artileriska brigada nalazi se na odmoru u Simin Hanu, bez p.k. topa i 8. teške baterije, koji se nalaze na sektoru Gračanice pridodati XXIII-ćoj diviziji, i 5. poljske i 2. minobacačke baterije, koje su po naređenju štaba C-1 prirodate XXXVIII. diviziji na sektoru Zvornika, i 9. haubičke baterije, koja se nalazi u sastavu II. Artileriske brigade.

---

[7] Vidi knj. 33, dok. br. 91.

VI. Proleterska brigada prema zapovesti Štaba divizije od prethodnog dana izvršila je napad u 5 čas. sa dva bataljona i to sa jednim bataljonom pravcem Perunika, k. 528 — Spasojevica, k. 443 — Korduni, k. 258 — s. Glumine i jednim bataljonom pravcem s. Panduri — k. 189 — Čolovnik, k. 262. Naše jedinice uspele su do 8 čas. likvidirati neprijateljske predstražarske položaje i podišle su u neposrednu blizinu do neprijateljske glavne linije otpora Čolovnik — Lipovac, na kojoj su se liniji zaustavile usled jakog otpora neprijatelja. Do 19 čas. bataljoni su ostali na pomenutoj liniji. U 19 čas. ova dva bataljona pojačana sa jednim bataljonom iz rezerve, koji je upućen pravcem na Lipovac sa zadatkom da likvidira isti, izvršila su napad ponovo na istu liniju. Ovaj je napad takođe završen bez naročitog uspeha. Neprijatelj je uporno branio svoj položaj, jer je pozadi istog u s. Jardanu imao skoncentrisanu svoju komoru.

Neprijateljski gubici: 15 mrtvih i 30 ranjenih.

Zaplenjeno: 5 šatorskih krila, 5 ćebadi, 2 kuhinjska kazana i nešto puščane municije.

Sopstveni gubici: 4 mrtva, 14 ranjenih.

II. Krajiška brigada prema zapovesti Štaba divizije dobivene 16 o.m. u 19.30 čas. napada na neprijatelja sa tri bataljona na neprijateljsku liniju Hodžići — Grbavci — Vjenačac, dok jedan bataljon ostaje u rezervi u s. Sahanići. Borba se produžila preko cele noći.

XV. Majevička brigada do 16 čas. nalazila se na prostoriji od prethodnog dana na odmoru i sređivanju. U 16 čas. prema telefonskom naređenju Štaba divizije izvršila je pokret pravcem Bukinje — Tuzla — Simin Han — G. Tuzla — Lopare, te se razmestila na prostoriji Mačkovac — Kozjak — Vukosavci sa zadatkom obezbeđenja od s. Tobuta i s. Trnjaka i hvatanja veze sa našim jedinicama na prostoriji Čelič — Pukiš.[8]

I. Artileriska brigada na prostorijama od prethodnog dana sa zadatkom sređivanja i redovnog rada po jedinicama.

Inžinjerijski batatljon u s. Moluhe.

Med. san. bataljon: jedan deo u s. Lopare, a drugi u s. Caparde.

Štab divizije u Tuzli. (Načelnik štaba kod Majevičke brigade u Loparama, komandant kod brigada na sektoru Zvornika).

---

[8] Na tom prostoru bila je tada 17. brigada 28. NOU divizije (vidi dok. br. 13; knj. 33, dok. br. 145.

VI. Proleterska brigada. Jedinice brigade posle vođene borbe 17 i 18 o.m. zadržale su se do 19 čas. na liniji Glumine — s. Panduri — prema s. Hodžići i Čolovniku. U 19 čas. sa tri bataljona izvršen je napad na neprijatelja i do 24 časa bataljoni su ovladali linijom neprijateljskih položaja Lipovac, k. 347 — Vratolomac, k. 379 — Čolovnik, k. 262.

Neprijateljski gubici: 35 mrtvih, 60 ranjenih, 3 zarobljena.

Zaplenjeno: 5.000 puščane municije.

Sopstveni gubici: 5 poginulih, 25 ranjenih.

Borba se nastavila i posle pola noći.

II. Krajiška brigada. Napad iz prethodnog dana se nastavio. Jedan bataljon uspeo je proterati neprijatelja iz rovova kod s. Hodžići sa južne i istočne strane, dok su se ostali bataljoni zadržali na liniji k. 167 — k. 323 — k. 496. Na pomenutoj liniji bataljoni su se ukopali. Neprijatelj je u 11 čas. iz s. Hodžića, potpomognut artilerijom sa ceste, pokušao napad na pomenutu liniju, ali je bio odbijen.

U 17 čas. izdata je zapovest da brigada ponovo pređe u napad sa zadatkom da izbije na liniju Pećine — Kučić Kula. Napad je izvršen u 17.30 čas. sa tri bataljona i to jedan bataljon je napadao s. Hodžiće, jedan bataljon s. Grbavce i jedan bataljon Ćirilovo Brdo — Vjenačac. Borba je produžena preko cele noći i sledećeg dana.[9]

Gubici neprijatelja ovog dana: 20 mrtvih i veći broj ranjenih.

Sopstveni gubici: 7 mrtvih, 26 ranjenih i 4 kontuzovana.

XV. Majevička brigada. U 8 čas. brigada je sa prenoćišta izvršila pokret pravcem Lopare — Čelić sa zadatkom da se postavi na liniju Čelić — Mirosavci — Ratković i zatvara komunikacije Brčko — Čelić i Čelić — Koraj. Brigada je u 14 čas. izbila u Čelić, jedan bataljon postavila na prostoriju Ratković, sa zadatkom zatvaranja pravca Brčko — Čelić i izviđanja u pomenutom pravcu, i jedan bataljon postavila na prostoriju Mirosavci sa zadatkom izviđanja pravcem Koretaši — Grbeta — Slijepčevići — Grčica, jedan bataljon ostao je u Loparama sa zadatkom održavanja veze sa Majevičkim odredom[10] u Vukosavcima i kontrolisanja telefonske linije Lopare — G. Tuzla i jedan bataljon smestio se u Čeliću sa štabom brigade i služio kao brigadna rezerva.

---

[9] O tim borbama vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 102—107.

[10] Bliže o njemu vidi knj. 33, dok. br. 159.

I. Artileriska brigada bez promene prema prethodnom danu.

Med. san. bataljon sa jedinicama divizije kako je navedeno u prethodnom danu.

Inžinjeriski bataljon u s. Moluhama.

Štab divizije: jedan deo u Tuzli, a komandant divizije i načelnik štaba kako je navedeno u prethodnom danu.

19-II-1945

VI. Proleterska brigada produžila je napad započet 18 o.m. i ovladala linijom, do 7 čas., s. Karakaja — Suljin Han — Pašino Brdo — s. Jardan — Čolopek. Neprijatelj se povukao u pravcu Kozluka. Dva bataljona zadržana su na prostoriji Čolopeka sa zadatkom izviđanja neprijatelja i održavanja kontakta sa istim u pravcu Kozluka. Jedan je bataljon zadržan na prostoriji Čolovnik i jedan bataljon u Zvorniku sa zadatkom prikupljanja neboračkih delova brigade, koji su se kretali od Capardi za Zvornik. Posle podne izviđački delovi bataljona iz Čolopeka ovladali su kotama 347 i 322. Neprijatelj se zadržao na Jankovini i s. Tršiću.

Neprijateljski gubici: 24 mrtva, 40 ranjenih, 8 zarobljenih.

Zaplenjeno: 1 p. mitraljez »Šarac«, 6.000 metaka za pušku, 50 raketa i 6 pušaka.

Sopstveni gubici: 4 mrtva, 14 ranjenih.

II. Krajiška brigada produžila je napad od prethodnog dana i u toku dana zauzela je Vjenačac — Ćirilovo Brdo i izbila na liniju Kučić Kula — Đulići sa dva bataljona, dok je jedan bataljon ostao u s. Jardanu i jedan bataljon na prostoriji Kitovnica — Ćirilovo Brdo.

Gubici neprijatelja: 3 mrtvih i mnogo veći broj ranjenih.

Zaplenjeno: 2 p. mitraljeza, 3 pikavca, 4 puške, 2 tromblona, 15 bacačkih mina, 2.000 puščanih metaka.

Sopstveni gubici: 20 poginulih, 74 ranjena. Ovoliki broj mrtvih i ranjenih bio je zato što se napadalo na jako utvrđeni neprijateljski položaj Vjenačac i Ćirilovo Brdo, a sem toga neprijatelj je postavio mnogo nagaznih mina pred iste položaje.

XV. Majevička brigada. Prema dobivenim podacima četničke grupe u jačini 4—500 vojnika nalaze se na prostoriji Stanovi — Sandići — Buzekara — Slijepčevići.[11] Odlučeno je

---

[11] i [16] Riječ je o četnicima Majevičkog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. 28/5, k. 212-BH-11574: dnevnik 2. grupe četničkih brigada Majevičkog korpusa).

da se pomenuta prostorija napadne i da se četničke bande proteraju prema Brčkom. Za izvršenje zadatka određena su dva bataljona pojačana sa bacačima. Jedan je bataljon upućen u 20 čas. pravcem Pukiš — Han Miladija — Stanovi — Brezik sa zadatkom razbijanja četničkih bandi na tom pravcu. Drugi bataljon dobio je zadatak da u 21 čas krene pravcem Mirosavci — Lukavac — Ražljevo — Grbeta — Slijepčevići — Sandići sa zadatkom razbijanja četničkih bandi na tom pravcu. Od pomenutih bataljona upućene su samo po dve čete, dok je po jedna četa od svakog bataljona ostala na dotadanjoj prostoriji. Druga dva bataljona ostala su na prostoriji od prethodnog dana.

I. Artileriska brigada na prostoriji od prethodnog dana bez promena na sređivanju i radu po jedinicama prema planu i rasporedu rada.

Inžinjeriski bataljon u Moluhama, na sređivanju i radu.

Med. san. bataljon jednim delom kod II. i VI. brigade, a drugim delom kod XV. brigade.

Štab divizije: jedan deo u Tuzli, načelnik štaba kod Majevičke brigade, a komandant kod II. Krajiške i VI. Proleterske brigade.

20-II-1945

VI. Proleterska brigada do 21 čas. nalazila se na liniji pomenutoj prethodnog dana izviđajući neprijatelja na Karauli, k. 322 i Jankovini. U 18 čas. po naređenju Štaba divizije putem telefona izvršene su pripreme za napad i u 21 čas otpočeo je napad na neprijatelja na liniji Karaula k. 322 — k. 347 i Jankovina, s tim da jedan bataljon napada cestom prema Kozluku obuhvatajući desno Han sa ciljem uništenja neprijateljske motorizacije koja se nalazila kod Hana. Jedan je bataljon napadao zapadno od Karaule preko Tršića ka Hanu sa ciljem izolovanja neprijatelja kod Karaule i sadejstva sa bataljonom koji je napadao cestom. Neprijatelj je dobro organizovao svoj položaj i levi bataljon koji je napadao Karaulu potpao je pod unakrsnu vatru, te zbog iste nije mogao izvršiti namenjeni mu zadatak. Bataljon koji je napadao cestom takođe nije uspeo napraviti obuhvat zbog jakog neprijateljskog otpora, te su oba bataljona bila prisiljena na povlačenje na polazne položaje, gde su se i zadržali.

Neprijateljski gubici: 10 mrtvih i 20 ranjenih.

Sopstveni gubici: 2 mrtva i 9 ranjenih.

II. Krajiška brigada do 23 časa nalazila se na liniji od prethodnog dana. U 23 časa izvršila je napad sa dva bataljona, i to jedan je bataljon dobio zadatak da se probije u među-

prostor između Jankovine i k. 305 sa ciljem izbijanja u Han, a jedan bataljon da napadne Jankovinu sa zapada, ali je neprijatelj bio oprezan, te je bataljon koji je napredovao između Jankovine i k. 305 bio primećen i zaustavljen jakom vatrom. Takođe je zaustavljen i napad bataljona koji je napadao Jankovinu sa zapada.

Neprijateljski gubici: 15 mrtvih i više ranjenih.

Sopstveni gubici: 4 ranjena.

Zaplenjen: 1 p. mitraljez.

XV. Majevička brigada. Bataljoni Majevičke brigade, koji su upućeni 19 o.m. radi proterivanja četničkih bandi, razbili su iste i proterali ih u pravcu Brčkog.

Neprijateljski su gubici nepoznati.

Sopstvenih gubitaka nije bilo.

Zaplenjeno: 3 sanduka topovske municije.

Po izvršenju zadatka bataljoni su se vratili na polazne prostorije.

I. Artileriska brigada na prostorijama od prethodnog dana, sem 5. poljske baterije, koja je u 7 čas. krenula sa prostorije Glumine — Perunika na novi položaj kod s. Suljin Han i pomagala naše jedinice u napadu na Karaulu.

Inžinjeriski bataljon krenuo je oko 5 čas. iz s. Moluhe prema Zvorniku, kamo je stigao i smestio se oko 19 čas.

Med. san. bataljon bez promene prema prethodnom danu.

Štab divizije: jedan deo u Tuzli, a komandant divizije i načelnik štaba kako je navedeno u prethodnom danu.

21-II-1945

VI. Proleterska brigada. Jedinice brigade raspoređene su na prostoriji s. Čolopek — s. Suljin Han — Zvornik sa zadatkom držanja pomenute prostorije i održavanja kontakta sa neprijateljem u pravcu Karaule i Jankovine. Dan je proveden u čišćenju oružja i uređenju spreme. Drugih promena preko dana nije bilo.

II. Krajiška brigada ostala je na prostoriji od prethodnog dana. Jedinice su održavale kontakt sa neprijateljem sa manjim odeljenjima, a glavnina snaga odmarala se pozadi položaja i vršila čišćenje oružja. Drugih promena nije bilo.

XV. Majevička brigada. Jedinice su se nalazile na istim položajima sa istim zadacima. Pre podne je vršena vojnička obuka, a posle podne politički čas.

I. Artileriska brigada. Sve jedinice nalazile su se na položajima od prethodnog dana na odmoru, vršeći zanimanje po rasporedu.

Inžinjeriski bataljon u Zvorniku. Pionirska četa istog dobila je zadatak opravku mostova i otklanjanje mina na putu prema Kozluku.

Štab divizije i Med. san. bataljon na prostorijama od prethodnog dana.

22-II-1945

VI. Proleterska brigada sa slabijim delovima drži liniju južno od k. 347 — Karaule — k. 322 — Begluci, pa do Drine, dok ostali deo snaga raspoređen je na prostoriji Čolopek — Suljin Han — Zvornik. Rad u toku dana: sređivanje jedinica i čišćenje oružja. U 14 čas. do 16 čas. održan je sastanak oficira iz cele brigade u štabu brigade — pretresan je rad brigade u proteklim borbama.

II. Krajiška brigada raspoređena je na prostoriji Kučić Kula — Đulići (jedan bataljon), s. Kaludrani — k. 286 (jedan bataljon), Malešići — Šakote (jedan bataljon), s. Pecari (jedan bataljon, kao brigadna rezerva). Zadatak: izviđanje neprijatelja radi prikupljanja podataka o njegovoj jačini i pravcu protezanja njegovog položaja. Oko 10 čas. neprijatelj je tukao artilerijom s. Kaludrani. U 14 čas. neprijatelj jednom slabijom patrolom pokušao je izviđanje u pravcu Kučić Kule, ali je ova patrola bila dočekana našom zasedom i rasterana.

Gubici neprijatelja: 3 mrtva.

Vlastiti gubici: 8 ranjenih.

XV. Majevička brigada. Jedinice se nalaze na istim položajima od prethodnog dana. Dve čete bataljona iz Lopara upućene su na prostoriju s. Vukosavci sa zadatkom izviđanja pravca Tobut — Priboj.

I. Artileriska brigada. 5. poljska i 2. minobacačka baterija vraćaju se u 15 čas. sa položaja i ulaze u sastav svojih diviziona. Ostale jedinice na položajima od prethodnog dana.

Inžinjeriski bataljon u Zvorniku.

Štab divizije i Med. san. bataljon na istoj prostoriji od prethodnog dana.

23-II-1945

VI. Proleterska brigada. Prema prikupljenim podacima neprijatelj je na liniji s. Tršić — s. Han — s. Tabanci — s. Kozluk postavio slaba zaštitnička odeljenja, dok glavninu snaga povukao je prema Janji i Bijeljini.

Štab divizije 22 o.m. u 18 čas. telefonom je naredio da jedinice VI. i II. brigade 23 o.m. zorom napadnu gore pomenutu neprijateljsku liniju. Napad je počeo u 3 časa. VI. Proleterska brigada napadala je sa dva bataljona, s jednim bataljonom pravcem Čolopek — Karaula, k. 322 — cestom prema s. Hanu — s. Donajlovići, k. 134 i prema Kozluku. Drugi bataljon napadao je pravcem Čolopek — k. 347 — Jankovina — s. Tršić — k. 305 — s. Pobrđe — s. Tabanci i prema Visokoj Glavi, vezujući se u levo s jednim bataljonom II. Krajiške brigade. Posle slabog otpora, oko 11 čas., ovi bataljoni izbili su na liniju s. Donajlovići — s. Tabanci — Gredina, k. 381. Neprijatelj je sa linije: južni deo Kozluka — k. 302 — Visoka Glava, k. 466 davao jak otpor i ustavio nadiranje naših bataljona. Sa ove linije se branio sa nekoliko »flakova« i bacača. Za ovo vreme dok su naši bataljoni nadirali, naša je artilerija iz Loznice tukla položaj zapadno od Kozluka. Borba se produžila preko celog dana s tim da je po podne oko 14 čas. borba prekinuta, a u 21 čas ponovo nastavljena.

Neprijateljski gubici: 18 mrtvih, 22 ranjena.

Zaplenjeno: 2 puške.

Sopstveni gubici: 4 mrtva, 8 ranjenih.

II. Krajiška brigada. U 3 časa, prema dobivenoj zapovesti od štaba divizije, brigada je napala sa tri bataljona na liniju Jankovina — Tabanci — Gredina i do 11 čas. bataljoni su izbili na pomenuti liniju, dok je neprijatelj uspeo da zadrži u svojim rukama k. 302 — Visoka Glava, k. 466 i iste položaje pojačao sa rezervama, te zaustavio naše nadiranje. Brigada je u toku celog dana vršila pritisak na Visoku Glavu i k. 302.

U 19 čas. brigada je sa dva bataljona izvršila napad na Visoku Glavu, ali je neprijatelj dao žestok otpor i bio dobro utvrđen na pomenutom položaju. Usled pomanjkanja municije za teško naoružanje neprijatelj nije mogao biti izbačen sa pomenutog položaja.

Gubici neprijatelja: 18 mrtvih i veći broj ranjenih.

Vlastiti gubici: 2 mrtva i 13 ranjenih.

XV. Majevička brigada nalazila se sa svim svojim jedinicama na položajima od prethodnog dana sa istim zadatkom.

I. Artileriska brigada na prostoriji od prethodnog dana.

Inžinjeriski bataljon u Zvorniku.

Štab divizije: jedan deo u Tuzli, načelnik štaba kod Majevičke brigade, a komandant divizije kod Krajiške i Proleterske brigade.

Sve jedinice, kako na položajima tako i u pozadini, proslavile su na svečan način 27-mu godišnjicu Crvene armije po napred utvrđenom programu.

24-II-1945.

VI. Proleterska brigada. Dva bataljona ove brigade u toku noći nisu uspeli likvidirati s. Kozluk, te su se ujutro povukli na polazni položaj, gde su se odmarali i gde je izvršena popuna municije. U 21 čas ova je brigada sa dva bataljona i u sadejstvu sa jednim bataljonom Krajiške brigade prešla u napad na neprijatelja na liniji Kozluk — k. 302 — Visoka Glava, k. 466. U 22 časa ubačen je u borbu još jedan bataljon ove brigade sa zadatkom da napadne Kozluk sa istočne strane, tj. od Drine.

U 24 časa bataljoni su ušli u Kozluk i ovladali k. 302. Neprijatelj se povukao u pravcu s. Rojčević i s. Musl. Šepak.[12]

Neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 15 ranjenih.

Zaplenjeno: 3 mitraljeza, 2 p.mitraljeza, 1 cev od bačaca, 10.000 puščanih metaka, 100 ručnih granata, 1 motocikl, 1 kamion.

Sopstveni gubici: 2 lakše ranjena.

II. Krajiška brigada nalazi se na liniji: Gredina — Šakote (dva bataljona), Jusići — Brđani (dva bataljona) sa zadatkom pritiska na neprijatelja na Visokoj Glavi i izviđanja prema Ravnom Gaju i Kosturu. U 21 čas bataljonima koji su bili prema Visokoj Glavi naređen je napad na Visoku Glavu i do 23 časa bataljoni su izbili, proteravši neprijatelja, na Visoku Glavu — Ravni Gaj.

Neprijateljski gubici: 11 mrtvih, 5 zarobljenih.

Zaplenjeno: 1 pikavac, 5 pušaka.

Vlastiti gubici: 4 ranjena.

XV. Majevička brigada. Jedinice brigade nalaze se na istim položajima sa istim zadacima. Pre podne je vršena vojnička obuka, a posle podne politički čas.

I. Artileriska brigada na odmoru u Simin Hanu izuzev p.k. diviziona koji se nalazi na sektoru Gračanice. U toku dana jedinice su imale zanimanje po rasporedu.

Inžinjeriski bataljon u Zvorniku.

Štab divizije kako je to navedeno prethodnog dana.

25-II-1945

VI. Proleterska brigada. Po ovlađivanju s. Kozlukom, dva bataljona ove brigade produžili su gonjenje neprijatelja koji je otstupao u pravcu s. Rojčević — s. Musl. Šepak i do 24 časa izbili su na liniju s. Musl. Šepak — Crkvine, k. 325 nastavivši dalje gonjenje neprijatelja prema s. Branjevu i s. D. Pilici.

[12] O borbama na sektoru Kozluk — Janja (vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 105—110).

Levo od ovih bataljona nalazile su se jedinice IV. Proleterske crnogorske brigade.[13] Druga dva bataljona VI. brigade smestila su se u s. Kozluk na odmor i sređivanje jedinica.

Neprijateljski gubici: 6 mrtvih, 11 ranjenih.

Sopstveni gubici: 2 lakše ranjena.

II. Krajiška brigada nastavila je gonjenje neprijatelja do 6 čas., kada je izbila na liniju s. Paðine (jedan bataljon) — s. Remić (jedan bataljon) — s. Skočić (jedan bataljon) — s. Mahmutovići (jedan bataljon).

U 18 čas. jedan bataljon u sadejstvu sa VI. Proleterskom i IV. Crnogorskom brigadom napao je neprijatelja koji se nalazio u s. Prav. Rojčević i s. Musl. Šepak i u toku noći izbio na liniju Musl. Šepak.

Neprijateljski gubici: 1 mrtav.

Zaplenjeno: 1 puška.

Sopstvenih gubitaka nije bilo.

XV. Majevička brigada nalazila se na istim položajima kao i prethodnog dana sa istim zadacima. U toku dana jedinice su imale zanimanje po rasporedu.

I. Artileriska brigada, sem p.k. diviziona, na odmoru u Simin Hanu vrši zanimanje po rasporedu.

Inžinjeriski bataljon izvršio je pokret iz Zvornika za s. Kozluk, gde se smestio.

Štab divizije i Med. san. bataljon kako je navedeno prethodnog dana.

26-II-1945

VI. Proleterska brigada. Dva bataljona brigade po izbijanju na prostoriju s. Branjevo — s. Musl. Šepak zadržale su se na toj liniji sa zadatkom održavanja stalnog kontakta sa neprijateljem. U toku dana na položajima naših jedinica nije bilo značajnijih promena. Vršen je pregled oružja i spreme, a u 19 čas. izvršena je popuna municije.

II. Krajiška brigada, na osnovu zapovesti Štaba divizije, u 3.20 čas. izvršila je pokret na prostoriju Lokanj — D. Pilica i smestila se: jedan bataljon D. Pilica, zaseok Mitrovići, jedan bataljon Lokanj, zaseok Grab, jedan bataljon Lokanj, zaseok Gudura, dok je jedan bataljon ostao u Musl. Šepku. Brigada je stigla na ovu prostoriju u 15 čas. i uspostavila vezu sa VI.

---

[13] i [14] Tada su se na levoj obali Drine, na sektoru s. Kozluk — s. Branjevo, nalazile 2. i 4. proleterska i 6. srpska (a do 17. februara i 3. srpska) brigada 2. proleterske divizije. Prebacivanje ovih jedinica na levu obalu Drine počelo je 13/14. februara 1945. Nešto kasnije, po oslobođenju Zvornika i Kozluka, tj. 27. februara, one su vraćene na desnu obalu Drine (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89).

Srbijanskom brigadom.[14] U 20 čas. jedan bataljon u sadejstvu sa VI. Srbijanskom brigadom nastavio je gonjenje neprijatelja i stigao na liniju Johovac, kod škole, odakle se vratio na polazni položaj, nakon što su jedinice VI. Srbijanske brigade zauzele položaj prema neprijatelju.

Neprijateljski gubici: 3 mrtva.

Sopstveni gubici: 1 lakše ranjen.

XV. Majevička brigada bila je na istim položajima i sa istim zadacima kao i prethodnog dana. U s. Ražljevu jedna četnička grupa jačine oko 150 ljudi napala je izviđačku grupu jednog bataljona brigade.

Sopstveni gubici: 1 mrtav.

Izgubljeno: 1 p.mitraljez.

I. Artileriska brigada na prostoriji od prethodnog dana. Vršilo se zanimanje po rasporedu.

Inžinjeriski bataljon u s. Kozluk sa zadatkom opravke druma od s. Kozluka prema Drini do prevoza.

Štab divizije i Med. san. bataljon isto kao i prethodnog dana.

27-II-1945

VI. Proleterska brigada. Na osnovu usmenog naređenja Štaba divizije od 26. o.m. jedinice brigade izvršile su pokret sa prostorije s. Kozluk — s. Skočić na prostoriju s. Branjevo — s. Glavičice sa zadatkom da napadnu neprijateljsku liniju s. Dugo Polje — Ruhotina i dalje prema Janji.

U 5 čas. jedan bataljon izvršio je napad na neprijatelja koji se nalazio na liniji Jahovac — k. 137 — k. 111 — k. 126 i posle kraće borbe zadržao se na položaju Jahovac — k. 137, gde je ostao preko celog dana.

U 20 čas. izvršen je ponovo napad na neprijateljske položaje sa dva bataljona, ali bez uspeha, budući da je neprijatelj dobro utvrdio liniju svojih položaja i sa dobrim naoružanjem uporno ih branio.

Neprijateljski gubici: 18 mrtvih i 27 ranjenih.

Sopstveni gubici: 4 mrtva i 13 ranjenih. Među ranjenima nalazi se komandir čete 3. bataljona, stariji vodnik Mačkić Meho, i četna sanitarka istog bataljona, vodnik Grabovac Kosovka.

Izgubljeno: 2 mitraljeza.

II. Krajiška brigada, u vezi naređenja Štaba divizije od prethodnog dana, izvršila je pokret u pravcu severa i smestila se na prostoriji Draginja — Jelić — Doknić — Studenac —

Lučići — Tomići — Brezovica, gde je uspostavljena veza sa jedinicama XXVIII. divizije.[15] Neprijatelj drži položaj Obriješ — Petrovića Koliba — Stenovača — Obadica — k. 116 — Bukova Greda i dalje u levo prema cesti Bijeljina — Koraj.

U 18 čas. jedan bataljon u sadejstvu VI. Proleterske i jedne brigade XXVIII. divizije napadao je bez uspeha od Gradina prema Obriješu. Borba je vođena u toku cele noći.

Sopstveni gubici: 2 ranjena.

Neprijateljski gubici: nepoznati.

XV. Majevička brigada na istoj prostoriji i sa istim zadatkom kao i prethodnog dana. Dva bataljona brigade izvršila su uveče napad na četničke bande jačine 400 — 450 ljudi[16] u pravcu Brezik — Sandići — Prav. Brezovo Polje — Trnjaci i posle kratke borbe proterali ih prema komunikaciji Brčko — Brezovo Polje.

Neprijateljski gubici: 7 mrtvih, 20 ranjenih i 1 zarobljen.

Sopstveni gubici: 3 ranjena.

Zaplenjeno: 1 puška, 300 puščanih metaka i 7 bombi.

I. Artileriska brigada na odmoru na prostoriji od prethodnog dana. Izvođeno je zanimanje prema rasporedu.

Inžinjeriski bataljon u Kozluku na opravci ceste prema Drini.

Štab divizije i Med. san. bataljon kao i prethodnog dana.

2[17]-II-1945

VI. Proleterska brigada nalazi se sa dva bataljona na prostoriji s. Jahovac — k. 137 — s. Ruhotine, a sa druga dva bataljona na prostoriji s. Glavičice — s. Branjevo.

U 21 čas izvršen je sa dva bataljona napad na neprijatelja koji se nalazi na desnoj strani potoka Brezovica — k. 111 — k. 126 — Gradine, i koji se uporno brani tako da se borba nastavila i posle pola noći.[18]

II. Krajiška brigada. U 10 čas. dobivena je telefonom zapovest Štaba divizije da brigada zaposedne liniju Jugovići — Draginja. Po izvršenom pomeranju brigada se nalazi na sledećoj prostoriji: Jugovići — Draginja — Donja Mahala — Lučići — Tomići — Brezovica.

U 20 čas. dva bataljona u sadejstvu sa VI. Proleterskom i XXV. Brodskom brigadom[19] izvršila su napad na neprijateljski položaj Petrovića Koliba (Obriješ) — Modran. Borba se produžila preko pola noći.

---

[15] Vidi dok. br. 13.

[17] Vjerovatno omaška; treba: 28.

[18] O borbama na tom prostoru vidi i dok. br. 172, 173 i 174.

[19] Ta brigada je pripadala 28. NOU diviziji (vidi dok. br. 13).

XV. Majevička brigada na istoj prostoriji i sa istim zadatkom od prethodnog dana. Pre podne se vršila vojnička obuka, a posle podne politički časovi.

I. Artileriska brigada na odmoru u Simin Hanu vršila je zanimanje po rasporedu.

Inžinjeriski bataljon na prostoriji od prethodnog dana. Izvođena je obuka sa borcima.

Štab divizije i Med. san. bataljon kako je navedeno prethodnog dana.

IV. NAŠI I NEPRIJATELJSKI GUBICI U LJUDSTVU I MATERIJALU

Naši gubici u ljudstvu:

VI. Proleterska brigada:

— poginulih	23
— ranjenih	88
Svega izbačenih iz stroja	111

II. Krajiška brigada:

— poginulih	31
— ranjenih	136
— kontuzovanih	4
Svega izbačenih iz stroja	171

XV. Majevička brigada:

— poginulih	1
— ranjenih	3
Svega izbačenih iz stroja	4

Ukupni gubici u ljudstvu:

— poginulih	55
— ranjenih	227
—kontuzovanih	4
Svega izbačenih iz stroja	286[20]

Naši gubici u materijalu:

VI. Proleterska brigada:

— p.mitraljeza	2

II. Krajiška brigada:

— p.mitraljeza	2

[20] Vidi AVII, k. RP 24 i 25: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 17. NOU divizije.

XV. Majevička brigada

— p.mitraljeza 1

Ukupni naši gubici u materijalu:

— p.mitraljeza 5

Neprijateljski gubici u ljudstvu:

Kod VI. Proleterske brigade:

— poginulih	130
— ranjenih	225
— zarobljenih	13
Svega izbačenih iz stroja	368

Kod II. Krajiške brigade:

— poginulih	109
— zarobljenih	5
Svega izbačenih iz stroja	114

Kod XV. Majevičke brigade:

— poginulih	7
— ranjenih	20
— zarobljenih	1
Svega izbačenih iz stroja	28

Ukupni neprijateljski gubici u ljudstvu:

— poginulih	246
— ranjenih	245
— zarobljenih	19
Svega izbačenih iz stroja	510[21]

---

[21] U istorijatu njemačke 22. pješadijske divizije (vidi AVII, reg. br. 2/3, k. 72), u vezi sa gubicima u periodu od 10. do 28. februara 1945, piše da je, prije prekida veze sa 21. brdskim armijskim korpusom (to je bilo negdje oko 10. februara, tj. prije povlačenja iz Vlasenice — vidi knj. 33, dok. 43 i 94), oko 800 ranjenika evakuisano preko Sokolca u Sarajevo. Dalje se u istorijatu kaže da je u toku borbi (prilikom povlačenja na liniji Vlasenica — s. Drinjača — Zvornik — Janja) bilo oko 800 ranjenika u divizijskim i oko 400 ranjenika u pukovskim sanitetskim ustanovama. Međutim, o broju poginulih se ništa ne kaže.

Prema izjavi pukovnika Kloca (vidi AVII, reg. br. 49/1, k. 73), 963. tvrđavska pješadijska brigada je, u drinskom poduhvatu (10 — 26. februara), imala oko 60 poginulih i 120 ranjenih vojnika i starješina. O tome vidi i knj. 33, dok. br. 125.

Neprijateljski gubici u materijalu:

Kod VI. Proleterske brigade:

— mitraljeza	1
— p.mitraljeza	5
— pušaka	8
— ručnih granata	100
— pušč. metaka	21.600
— raketli	50
— motocikl	1
— kamion	1
— šatorskih krila	5
— ćebadi	5
— kuhinjskih kazana	2
— cev od t. bacača	1

Kod II. Krajiške brigade:

— p.mitraljeza	3
— pikavaca	4
— pušaka	10
— tromblona	2
— bacačkih mina	15
— pušč. municije	2000

Kod XV. Majevičke brigade:

— pušaka	7
— pušč. metaka	300
— bombi	7
— top. municije, sanduka	3

Ukupni neprijateljski gubici u materijalu:

— mitraljeza	1
— p.mitraljeza	8
— pikavaca	4
— pušaka	25
— pušč. metaka	23.900
— ručnih bombi	107
— bacačkih mina	15
— top. municije, sanduka	3
— tromblona	2
— raketli	50
— cev od t. bacača	1
— motocikl	1

— kamion 1
— šatorskih krila 5
— ćebadi 5
— kuhinjskih kazana 2

V. Upotreba artiljerije

U periodu vremena od 16 do 28 februara o.g. jedinice I. Artileriske brigade nalazile su se na odmoru i sređivanju u Simin Hanu, sem 1. p.k. diviziona (jedan p. k. top) i 8. teške baterije, koji su bili pridodati XXIII. diviziji na sektoru Gračanice, 5. poljske i 2. minobacačke baterije, koje su bile pridodate XXXVIII. diviziji na sektoru Zvornika, i 9. haubičke baterije, koja se nalazi u Srbiji pod komandom II. Artileriske brigade.[22]

VI. Kratka analiza

Ovaj period operacija naših jedinica možemo okarakterisati kao gonjenje potučenog neprijatelja prema Janji i Bijeljini. Naše jedinice, i pored zamorenosti, stalno su održavale kontakt sa neprijateljem, prateći ga u stopu, vršeći stalan pritisak na istoga i nanoseći mu ogromne gubitke vatrom i veštim manevrima i prinuđavale su neprijatelja na prevremeno napuštanje pojedinih dobro branjenih i utvrđenih položaja i tačaka.

Disciplina vatre kod naših jedinica u poslednje vreme znatno se popravila, tako da je utrošak municije znatno smanjen.

Veza unutar jedinica kao i sa susedima, a takođe i sa višim štabovima bila je dobra.

Moral i disciplina, s obzirom na napore koje jedinice izdržavaju, dobri su.

Naše jedinice jako mnogo oskudevaju u odeći i obući. Ista je usled stalnih borbi i marševa dotrajala.

Ishrana, s obzirom na prilike koje vladaju na terenu, zadovoljavajuća je, a snabdevanje životnim namirnicama u glavnom upućeno je na doturanje iz pozadine i isto funkcioniše dobro.

---

[22] Ta brigada se tada nalazila u istočnoj Bosni, na sektoru Gračanica — Doboj (vidi dok. br. 7), osim njenih manjih dijelova koji su bili na desnoj obali Drine, gdje se tada nalazila i 3. artiljerijska brigada (vidi AVII, reg. br. 57—3, k. 271; reg. br. 10—1, k. 273).

Zdravstveno stanje je zadovoljavajuće. Zaraznih bolesti skoro nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
potpukovnik,	pukovnik,	potpukovnik,
Milenko Stojaković	**Rajko V. Tanasković**	sl. otsutan[23]

ŠTAB
JUŽNE OPERATIVNE GRUPE NOVJ
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. Br. 197.

15. III 1945 g.

Po uzimanju potrebnih podataka
za operacioni dnevnik
u akta.

Načelnik operativnog odeljenja
potpukovnik

[23] Komandant je tada bio Blažo Janković.

BR. 31

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKE BRIGADE OD 9. MARTA 1945. ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ-a O DEJSTVIMA U FEBRUARU U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

ŠTAB I BOSANSKE BRIGADE
BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ
Pov. br. 153
9. III. 1945 g.

Predmet: Operativni izvještaj za februar 1945 — dostavlja se

ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE
KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operacijski izvještaj ove brigade za mjesec februar 1945 godine.

1-II-1945 — I bataljon pretresao sela: Vidoše — Donju Pecku, selo Mračaj bez uspjeha, dok je u selu Srđevićima uhvaćen jedan dezerter i 6 milicionera. Plijen jedna puška i 60 metaka. Gubitaka nije bilo.

IV bataljon sa jednom četom bio na zadatku u selu Junuzovcima i Vilusima, gdje su uhvaćena 3 neprijateljska saradnika, koji su predati opunomoćeniku Bos. Gradiška.

Jedna četa pretresala je sa jednom desetinom Kulanovića Paleži — k. 813 bez uspjeha.

Ostali bataljoni bez promjene.

2-II-1945 — 4 četa I bataljona pretresala selo Grboreze uhvaćena su 3 dezertera. Plijen: 3 puške, 20 metaka, jedan opasač, 1 fišeklije i 1 šinjel.

II i III bataljon bez promjene.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 42—16, k. 222.

1 četa IV bataljona imala pokret iz sela Vilusa za Podgradce i tom prilikom uhvatila jednog četnika, koji je predat Opunomoćstvu Bos. Gradiška. Jedna grupa u Oštroj Luci uhvatila dva dezertera.

V bataljon bez promjene.

3-II-1945

3 četa I bataljona pretresala Podselo i ubila jednog četnika, a jednog ranila. Plijen: 2 puške, 160 metaka, jedan šinjel, 1 bluza, 1 ćebe, 1 par veša, 4 čuturice, 2 kožne torbice, 2 para cipela, 1 nož, 2 opasača i 6.930 kuna. Utrošeno 50 metaka. Gubitaka nije bilo. Grupa 4 čete pretresala je selo Srđeviće i uhvatila 2 domobrana.

Jedna grupa 2 čete IV bataljona u selu Ćeli uhvatila je 2 neprijateljska saradnika. Treća i 4 četa bile na zadatku u Šehovcima i Gornjem Ratkovu bez uspjeha.

V bataljon bez promjene.

4-II-1945

I bataljon bez promjene.

4 četa II bataljona išla na zadatak u selo Vrućicu kod Teslića, nije bilo borbe, uhvaćen 1 četnik pripadnik Teslićke brigade. Plijen: 1 puška, 1 šinjel, 1 opasač, 2 para cipela, 2 ćebeta i 1 brdski kazan.

III bataljon imao pokret iz Teslića u selo Štrpce, zaseok Jelića Potok. Pokret u 05.00 časova, stigli u 19.00 časova.

IV i V bataljon bez promjene.

5-II-1945

I bataljon bez promjene.

Vod 1 čete II bataljona u selu Vrućici ubio jednog četničkog kurira iz Teslićke četničke brigade. Plijen: 1 opasač vojnički.

III bataljon bez promjene.

1 četa IV bataljona na zadatku u selima Turjak, Cerovljani, Bistrica i Dragelji. Uspjeha nije bilo. 4 četa je u Gornjem Ratkovu uhvatila 1 četnika, koji je predan štabu brigade.

V bataljon uhvatio 1 organizatora milicije u selu Kozluku[2] kod Jajca. Uhvatio ga obaveštajac bataljona.

---

[2] Vjerovatno omaška; treba: Krezluka.

6-II-1945

1 i 4 četa pokret iz Livna za Prolog (I batalj.).

3 četa I bataljona vršila pretres sela Mračaja, gdje je uhvatila 2 dezertera, a sa drugom grupom pretresala selo Podselo, gdje su uhvaćeni 4 dezertera i 1 četnik. Plijen: 60 metaka. Gubitaka nije bilo. 2 četa vršila pokret iz Šumnjaka za Livno, gdje je stigla u 22.00 časa.

Vod 4 čete II bataljona vršio pretres Vrućice kod Teslića radi hvatanja dezertera, uhvaćena 2 dezertera.

Jedna grupa III bataljona noću je krenula u Štrpce, gdje je uhvatila 1 četnika i 1 četnika ranila. Ova dvojica su bili kao četnička patrola. Uhvaćeni je predat Opunomoćstvu OZN-e Prnjavor.

IV i V bataljon bez promjene.

7-II-1945

1 i 4 četa I bataljona u 03.00 časa izvršile su blokadu i pretres sela Čaića — Odžaka i šume Malinovac (Košare). Uhvaćeno 2 domobrana i 11 milicionera koji su se skrivali po bunkerima. Hvatani su u bjegu. Plijena nije bilo. Utrošeno 50 metaka.

Vod 1 čete II bataljona u selu Vrućici kod Teslića ubio je 1 četnika pripadnika Teslićke četničke brigade. Imenovani je bio bez oružja.

III bataljon bez promjene.

4 četa IV bataljona vršila pretres Tisovca, k. 1218, bez uspjeha.

V bataljon bez promjene.

8-II-1945

I i II bataljon bez promjene.

Jedna grupa III bataljona krenula je noću u selo Kremnu, gdje je ubila 4 i uhvatila 1 četnika i uhvatila 1 četničkog saradnika. Četnik i saradnik su predani Opunomoćstvu OZN-e Prnjavor.

1 četa IV bataljona bila na zadatku u selu Vilusima bez uspjeha. 2 četa na zadatku u selu Vršu i Okreču uhvatila je 1 dezertera i 1 dezertera ranila. Iste je predala komandi mjesta Sanski Most.

V bataljon bez promjene.

9-II-1945 4 četa I bataljona pokret za Duvno. Ostalo bez promjene.

II bataljon bez promjene.

Jedna grupa III bataljona na zadatku u selu Pojezni, gdje je uhvatila 3 četnika. Druga grupa na zadatku u selu Kremni uhvatila 4 dezertera, koji su se krili. Treća grupa na zadatku u selu Ruževići uhvatila 1 četničkog obaveštajca i 4 dezertera. Svi su predati Opunomoćstvu OZN-e Prnjavor. Plijen: 2 puške.

1 četa IV bataljona bila na zadatku u selu Vilusima bez uspjeha. 2 četa uhvatila je u selu Halilovci 5 dezertera, koje je predala Opunomoćstvu Bos. Novi. II vod 4 čete, koji se nalazi u Ključu, uhvatio dvojicu ustaša i predao ih Opunomoćstvu Ključ.

Jedan vod 4 čete V bataljona u zadatku na selo Barevo uhvatio je 4 četnika od kojih su bili dvojica naoružani. Isti su predani Opunomoćstvu OZN-e Jajce.

10-II-1945 1 četa I bataljona pretresala selo Zabrišće bez uspjeha.

4 četa IV bataljona bila na zadatku u selu Delićima bez uspjeha.

II i V bataljon bez promjene, kao i III bataljon.

11-II-1945 2 četa I bataljona preuzela dužnost osiguranja Okružnog odeljenja i sreskih opunomoćstava na Drvarsko-livanjskom okrugu. Ostale čete bez promjene.

II i III bataljon bez promjene.

3 četa IV bataljona na zadatku u selu Šehovcima bez uspjeha. 4 četa sa zadatkom u selu Graci uhvatila 2 dezertera.

Jedna grupa V bataljona u selu Kamenici uhvatila 1 četnika iz Metline grupe, koji se krio po selima. Isti je predat Opunomoćstvu OZN-e Jajce.

12-II-1945 Jedna grupa I bataljona vršila pretres sela Ličtani — Žirović bez uspjeha. Jedna grupa 4 čete vršila pretres sela Korita. Uhvaćena su 4 domobrana. Plijena nema. Gubitaka nije bilo.

II i III bataljon bez promjene.

Jedna grupa 1 čete IV bataljona u selu Podbrežju uhvatila je 1 dezertera i predala ga Opunomoćstvu OZN-e S. Most.

Jedna patrola 4 čete V bataljona u selu Barevu uhvatila je jednog četničkog kurira, koji je predan Opunomoćstvu OZN-e Jajce.

13-II-1945 2 voda I bataljona koji su bili upućeni kod Opunomoćstva OZN-e Duvno vršila su pretres opštine Podhum. Zarobili su 2 domobrana i 4 milicionera. Plijen 1 puška i 30 metaka. Jedna grupa 4 čete pretresala Eminovo Selo i uhvatila 1 domobrana i I dezertera. Plijena nije bilo.

II bataljon sa svoje tri čete vršio akciju na motajičke četnike u selima: Trstenci, Korovi, Miškovci, Nova Ves. Neprijatelj je bio u jačini 70 četnika, primio je kraću borbu u selu Trstenci, ali se brzo povukao. Zarobljen 1 četnik. Plijen: 1 puška, 30 metaka, 1 šinjel, 1 par cipela. Gubitaka nije bilo.

III bataljon bez promjene.

Sprovodnici voza IV bataljona uhvatili su 1 dezertera, 3 četa imala zadatak u selu Surjanu, gdje je u borbi sa četnicima jednog četnika ranila. Četnici su bili pripadnici Trivunčićeve brigade.[3]

V bataljon bez promjene.

14-II-1945 Grupa 1 čete I bataljona vršila pretres sela Ličtani — Žirović — Priluka — Kablići. Uhvaćen 1 dezerter, 2 ustaša i 2 milicionera (od kojih je jedan đak bogoslovije). Plijen: 1 puška, 1 bluza, 1 hlače, 1 kišna kabanica.

II bataljon bez promjene.

Jedna četa III bataljona noću je krenula u selo G. Detlak, gdje je uhvatila 2 dezertera i 1 četničkog saradnika.

Jedna četa IV bataljona uputila je jednu desetinu na zadatak u selo Turjak i Cerovljane, koja je uhvatila 2 neprijateljska suradnika, koji su predani Sreskom opunomoć. Gradiška. Druga četa je preko patrole u vozovima uhvatila 3 dezertera. Treća četa krenula je u akciju na s. Lo-

[3] Mitar Trivunčić je tada bio komandant 3. brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-10752).

kvare. Tu se je sukobila sa neprijateljem, gdje je 1 ubila, 1 ranila i 2 zarobila. Četnika je bilo oko 100 pripadali su Mutićevoj brigadi (Manjački bataljon).[4] Jedan vod 4 čete vodio je borbu sa četnicima u selu Marčetama. Uspjeha nije bilo. Vod se je morao povući uslijed nadmoći i pristizanja pomoći neprijatelja. Četnici su bili jačine jednog bataljona II brigade.

Dva voda 3 čete i dva voda 4 čete V bataljona vršila pretres sela Vrbice, gdje su se skrivala 2 Nijemca i 2 domobrana. Iako je selo bilo prije pretresa opkoljeno, pretres je bio bez uspjeha.

15-II-1945 Udarna grupa 1 čete vršila pretres sela Grboreza bez uspjeha. Udarna grupa pretresala selc Mračaj, uhvatila 1 dezertera. Plijen 1 vojničko ćebe. 4 četa vršila akciju na sela Zaljut i Korito, uhvaćena 3 domobrana, 2 milicionera, 2 milicionera ubijena. Plijen: 1 puška, 20 metaka, 1 cipele, 1 hlače, 1 bluza i 5.000 kuna. Utrošeno 200 metaka. Gubitaka nije bilo.

II bataljon bez promjene.

Jedna četa III bataljona noću krenula u selo Cvrtkovce, gdje je uhvatila 3 četnika i 4 četnička saradnika. Druga četa bila sa zadatkom u selu Drijenu i Gor. Detlaku, gdje je uhvatila 1 četnika i 4 dezertera.

Jedna patrola IV bataljona uhvatila je 1 dezertera u selu Kijevcima. Ostali bez promjene.

V bataljon bez promjene.

16-II-1945 I i II bataljon bez promjene.

III bataljon cjeli krenuo na zadatak iz Glogovca u 19.00 časova u pravcu Kalenderovaca i D. Detlaka. Bataljon izvršio blokadu tih sela od rijeke Ukrine, jer su dobiveni podatci da se četnici tamo nalaze. Međutim, na dan prije četnici su otišli u Derventu. Dva četnika koji su počeli bježati prema Ukrini da je preplivaju ubijena su pri tome pokušaju, jedan od njih je komandir čete. Plijen: 3 puške (jedna nađena u selu), 1 fišeklije, 1 opasač, 30 metaka i 1 kožne kamašne.

---

[4] Pavle Mutić je tada bio komandant 2. brigade Bosanskokrajiškog četničkog korpusa. Bliže o borbama protiv ove četničke brigade vidi knj. 33, dok. br. 17, objašnjenje 6.

Jedan vod IV bataljona na zadatku u selu Cerovljani uhvatio je 3 četnička saradnika, koje je predao Opunomoćstvu za B. Gradišku. Jedna desetina 2 čete uhvatila je u selu Dabru 1 četničkog saradnika i 4 četnika, a jedna patrola u selu Kijevcima uhvatila je 1 ustašu i 1 dezertera i predala ih Opunomoćstvu OZN-e S. Most.

V bataljon bez promjene.

17-II-1945

1 četa I bataljona vršila pretres sela Lipe i Ćosanlija, uhvaćeno: 1 dezerter, 5 domobrana i 3 milicionera. Plijena ni gubitaka nije bilo.

II i III bataljon bez promjene.

2 četa IV bataljona u Ravnićkoj opštini sa jednom grupom uhvatila 1 neprijateljskog saradnika, patrola za sprovođenje vozova uhvatila 1 dezertera.

Patrola 1 čete V bataljona u selu Zelenika[5] uhvatila 1 četnika koji je predao pušku Metlinoj grupi kojoj je i on pripadao. Predat je Opunomoćstvu OZN-e Jajce.

18-II-1945

Jedan vod 4 čete vršio pretres sela Zaljut, uhvatio 6 milicionera. Plijena nije bilo (bataljon I).

II bataljon cjeli izvršio čišćenje sela: Miškovci — Agići — Trstenci i Korovi, gdje su se nalazili motajički četnici. Dodira nije bilo, jer je banda bila obavještena te se je izvukla prije dolaska bataljona.

III bataljon bez promjene.

2 četa IV bataljona je sa jednom patrolom uhvatila u Prijedoru 1 ustašu. Jedna grupa uhvatila je u selu Halilovci 3 špijuna. Grupa 3 čete uhvatila je u selu Trijebovu 2 dezertera.

V bataljon bez promjene.

19-II-1945

I i II bataljon bez promjene.

Jedna grupa III bataljona krenula je na zadatak u selo D. Detlak, gdje je uhvatila 1 četnika, 1 četnika ranila i 4 dezertera uhvatila.

Jedan vod IV bataljona pretresao je selo Grace bez uspjeha.

---

[5] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

Jedna patrola 1 čete V bataljona imala zadatak hvatanja Mirka Svetlice sa njegovom pe-torkom u selu Stare Kuće. Bez uspjeha.

20-II-1945

1 četa I bataljona u 02.00 časa vršila je pretres šume Crni Vrh i Golije. Nađeni su bunkeri u kojima se banda krila, koji su spaljeni.

4 četa vršila pretres sela Dobrića. Uhvaćeno 10 domobrana i 1 ubijen u bijegu. Plijen 1 bluza i 1 čizme. Utrošeno 50 metaka. Istoga dana na poziv prijavilo se 6 bunkeraša, koji su iz taktičkih razloga pušteni kući. U Roškom Polju zarobljen 1 bivši borac 3 dalmatinske brigade, koji je zarobljen u Širokom Brijegu ranije, pa sada izbjegao iz Mostara.

Vod 1 čete II bataljona išao na zadatak u selo Trstence, gdje se sudario sa 30 četnika IV bataljona 4 brigade (Vlade Vinčića).[6] Tom prilikom naš vod je lakše ranio 1 četnika. Plijen: 1 puška, 1 pištolj, 1 opasač, 5 puščanih metaka i 5 metaka za pištolj. Vod 3 čete išao na zadatak u selo Čukale, gdje je uhvatio 4 četnička saradnika koji su traženi i predani Opunomoćstvu Prnjavor.

III bataljon bez promjene.

1 četa IV bataljona vrši pokret od Sanskog Mosta za Ključ.

1 patrola 1 čete V bataljona išla sa zadatkom u selo Bavar i uhvatila 1 četnika koji je imao 3 puške skrivene od VI ofanzive. Predat je Opunomoćstvu Jajce. Jedna grupa uhvatila je 1 četnika u selu Starim Kućama, koji je predat Opunomoćstvu Jajce.

21-II-1945

I i II bataljon bez promjene.

III bataljon sa jednom grupom u selu Kremni ubio je 2 četnika, uhvatio 1 dezertera i 2 četnička saradnika.

---

[6] On je tada bio komandant Motajičke četničke brigade. U dnevniku Boška Stojkovića, komandanta 3. bataljona pomenute četnike brigade (vidi AVII, reg. br. BH-V-12589), piše da se ovaj bataljon (a uzgred i ostali bataljoni ove brigade) kretao na području pl. Motajice i Lijevča polja, gdje je dolazilo do manjih borbi protiv partizana. Na tom prostoru je bio i Lijevčanski četnički odred.

1 četa imala pokret od Ključa do s. Brda. Ostalo bez promjene (IV bataljon).

V bataljon bez promjene.

22-II-1945 I i II bataljon bez promjene

III bataljon vršio pokret iz Glogovca u Pojeznu.

IV i V bataljon bez promjene.

23-II-1945 I i II bataljon bez promjene.

III bataljon vršio pokret od 5 časova pravac Jelanska — Leskova Voda, gdje je smješten.

IV i V bataljon bez promjene.

24-II-1945 Jedna grupa 4 čete I bataljona pretresala selo Bukovu Goru bez uspjeha. Plijen 2 para čizama.

II bataljon cjeli u 22.00 časova izvršio napad na četničku bandu Draže Mihajlovića čija je jačina bila oko 2.000 ljudi. Četnici su pripadali 9 i 12 puku 8 divizije.[7] Neprijatelj se nalazio u selu Kladari, na K. 262, crkva, i na K. 263, Zbijeg[8] — Redak. Neprijateljski gubitci: 9 mrtvih, 10 ranjenih i 2 zarobljena. Plijen: 5 pušaka, 2 pištolja, 13 ručnih bombi, 350 komada puščane municije, 1050 komada za talijansku bredu, 2 engleska okvira za mitraljez, 5 šatorskih krila, 2 ćebeta i 6 vojničkih ranaca. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 1 lakše ranjen. Utrošeno 450 metaka.

III bataljon cjeli u zajednici sa II bataljonom i snagama 14 Srednjobosanske brigade u 22.00 časa izvršio je napad na 9 i 12 četnički puk crnogorski (Pavla Đurišića). Četničke snage zaposjele su vis Opsinu i Zbijeg — K. 263. Jačina ovih snaga bila je oko 2.000 četnika. Također su se utvrdili u selu Kladari, Kladarska crkva bila je opasana rovovima. Sa ovih položaja četnici su protjerani i pobjegli u pravcu Rudanke i prebacili se preko rijeke Bosne. Rezultati su slijedeći:

---

[7] U izvještaju četničkog Štaba Crne Gore, Boke i Staroga Rasa od 21. februara 1945. piše da su se četnička 1. divizija i sandžačke četničke jedinice prebacile na lijevu obalu rijeke Bosne, južno od s. Kožuha, i vjerovatno je riječ o njima. Vidi knj. 33, dok. br. 103 (objašnjenje 16) i 122 (objašnjenje 3).

[8] Pun naziv: Zbijeg šume.

37 mrtvih četnika, 25 ranjenih, 3 četnika zarobljena. Plijen: 2 puškomitraljeza »Šarca«, 18 pušaka, 2025 metaka raznog kalibra, 15 komada bombi ručnih, 6 fišeklija, 4 opasača, 3 doboša od »Šarca«. Po izvršenoj akciji bataljon se je vratio u Mali Prnjavor. Vlastiti gubitci 1 ranjen lakše.

IV i V bataljon bez promjene.

25-II-1945 4 četa I bataljona vršila akciju na bandu u selu Zaljutu i Roškom Polju. Banda je protjerana prema Kongori. Ubijen 1 milicioner. Plijen: 2 bombe, 3.000 kuna. Utrošeno 300 metaka.

1 četa II bataljona u 22.00 časova išla je u nasilno izviđanje neprijateljskog garnizona koji se nalazi sjeveroistočno od Fočanske crkve (Sekcija Derventa 1:100.000). Tom prilikom u blizini istoga položaja ubijena su 2 ustaša koji su se skrivali u civilnoj kući. Plijen: 2 puške, 30 metaka i 1 šinjel.

III bataljon bez promjene.

2 četa IV bataljona uhvatila je u s. Kijevcima 5 dezertera i 1 četničkog saradnika.

Jedan vod 3 čete V bataljona na zadatku opštine Vinac bez uspjeha.

26-II-1945 1 četa I bataljona pokret za Duvno. 3 četa pokret iz Roškog Polja za Korito.

Ostali bez promjene.

27-II-1945 Jedna grupa 3 čete ispitivala-pretresala Bukovu Goru bez uspjeha. Kod ostalih bez promjene u I bataljonu.

II, III, IV i V bataljon bez promjene.

28-II-1945 3 i 4 četa I bataljona pokret za Duvno.

II bataljon bez promjene.

III bataljonu predao se 1 hrvatski satnik (kapetan), došao sam dobrovoljno štabu u Mali Prnjavor.

1 i 4 četa IV bataljona bila na zadatku u Šehovcima i Dubici. Bez uspjeha. 3 četa bila na zadatku u Stražicama bez uspjeha.

V bataljon bez promjene.

JEDINICE OVE BRIGADE IMALE SU U MJESECU FEBRUARU:

1. — *Gubitci:*

a) Neprijateljski

64 ubijena,
42 ranjena,
132 zarobljena,
60 vojnih bjegunaca uhvaćeno
298 Svega izbačeno iz stroja.

b) Vlastiti

1 poginuo,
2 ranjena.

2. — *Plijen:*

a) Oružje

45 pušaka, 3 pištolja, 2 p.mitraljeza »Šarca« i 1 nož.

b) Municije

2760 komada za pušku, 1050 komada za »Bredu«, 5 komada za pištolj i 30 komada ručnih bombi.

c) Opreme

11 opasača, 8 fišeklija, 5 šinjela, 4 bluze, 2 hlače, 1 par veša, 6 pari cipela, 3 para čizama, 1 kožne kamašne, 2 kožne torbice, 5 šatorskih krila, 6 komada ranaca, 4 čuturice, 1 kišna kabanica, 6 ćebadi, 3 doboša od »Šarca« i 2 engleska okvira.

3. — *Uništeno:*

d) Ostalo

14.930 kuna i 1 brdski kazan. Spaljeni bunkeri bande u Crnom Vrhu i Goliji planini.

4. — *Raspored jedinica:*

28 februara 1945

I bataljon sa 3 čete u Duvnu radi izvršenja akcije u pravcu Roškog Polja, a jedna četa na obezbeđenju Opunomoćstva OZN-e za okrug Livno.

II bataljon skoncentrisan u V. Sočanici (10 km južno od Dervente) sa zadatkom zatvaranja pravca od r. Bosne četničkim grupacijama na desnoj obali Bo-

sne i čišćenja terena od manjih četničkih bandi na tome sektoru.

III bataljon skoncentrisan oko Leskove Vode, 20 km južno od Dervente, sa istim zadatkom kao i II bataljon.

IV bataljon na komunikaciji Mrkonjić Grad — Čađavica sa zadatkom osiguranja komunikacije i čišćenja sela Trijebovo, Šehovci, Surjan, Dubica, Lokvari.

V bataljon u Jajcu na osiguranju ZAVNOBIH-a i Odeljenja zaštite naroda za B.H. kao i tvorničkih uređenja u Jajcu.

Štab brigade u Mrkonjić Gradu.

ZAKLJUČCI.

Brigada je u proteklom mjesecu, pored osiguranja ustanova, kao glavni zadatak imala (sa dva bataljona) kontrolisanje prelaza preko rijeke Bosne grupacijama četnika Draže Mihajlovića koje su se nalazile na sektoru Modriča.[9] Jedan bataljon vršio je u glavnom manje akcije sjeveroistočno od komunikacije Mrkonjić — Čađavica, a jedan bataljon akcije protiv grupacije milicije na sektoru Livno — Duvno, a povremeno i istočno i južno od Duvna.

Sve ove akcije vršene su u glavnom sa jedinicama u jačini jedne čete, dok su se udarne grupe upotrebljavale u manjoj mjeri. Rad udarnih grupa upotrebljivan je može se reći samo kod II i III bataljona i to iz razloga što su ostale snage bile vezane za glavni zadatak — kontrolisanje rijeke Bosne. Kod ovih dvaju bataljona došlo je do akcije većeg stila dne 24 februara tek. god. i to u zajednici sa djelovima XIV S. B. brigade, gdje su naši bataljoni postigli vrlo dobre rezultate, što dokazuje broj ubijenih, ranjenih i zarobljenih četnika koji su bili pod komandom Pavla Đurišića. Akcija je bila dobro pripremljena a i samo izvršenje pokazalo je dobro umjeće komandanata tih dvaju bataljona kao i bataljona u cjelini.

Što se tiče ostalih akcija pokazalo se da štabovi bataljona ne poklanjaju dovoljno pažnje konspirativnosti, kako priprema tako i izvršenja akcija. Osim toga pokazalo se da i podatci koje su štabovi bataljona dobivali od svojih obavještajnih organa nisu bili dovoljni i tako štetno uticali na rad tih bataljona i konačan rezultat uspjeha bataljona. Pored ovih nedostataka nije bilo ni dovoljne brzine i umješnosti u izvo-

[9] Vidi dok. br. 17.

đenju ovih akcija. Oslanjanje na podatke dobivene od opunomoćstava i drugih lica, pored slabe obavještajne službe po bataljonima, pokazalo se slabim, jer su ta obaveštenja redovno bila nepotpuna i dostavljena sa velikim zakašnjenjima, te su obzirom na stalnu pokretnost bandita akcije bile u naprijed osuđene na neuspjeh.

Zbog dosta čestih neuspjeha u akcijama, uslovljenim ovako nepotpunim podatcima, dolazilo je i do toga da su štabovi bataljona i komande četa na ovakova nepotpuna obavještenja često ostajali gluhe, i odustajali od progona bandita, a kad bi se konačno odlučili na takvu akciju, grupe ili jedinice udarale su na prazno i bespotrebno zamarale ljudstvo, gubile izvjesne snage ispred svoje komande i dovodile do toga da nije bilo raspoloživih snaga da se zada udarac tamo gdje bi se vjerovatno postigao puni uspjeh.

Kako se iz gubitaka i plijena u ovom izvještaju vidi, uspjeh brigade u proteklom mjesecu bio je nedovoljan a ovaj neuspjeh ublažen je jedino uspjelom akcijom II i III bataljona u kojoj je izbačeno iz stroja ukupno 86 četnika Pavla Đurišića.

U proteklom mjesecu osjetila se pojačana aktivnost četnika na sektoru Manjače, gdje su bile sakupljene veće grupe četnika koje su se zaljetale do neposredne blizine Mrkonjić Grada zahvaljujući nedovoljnim snagama ove brigade na ovome sektoru. Snage IV bataljona koje su se nalazile na ovome prostoru nisu se, obzirom na zadatak osiguranja komunikacije Mrkonjić — Ključ, mogle puštati u akcije većeg stila, niti su se mogle upuštati u dublje prodiranje u Manjaču obzirom na brojno jače četničke snage. Na ovome sektoru pokazalo se da su četnici redovno na vrijeme bili obavještavani o pokretu naših jedinica, dok obratno o pokretu četničkih snaga, i ako bi se dobila obavještenja, stizala su prekasno tako da su četnici redovno postizavali svoje ciljeve i pri najmanjem pokretu naših snaga te terene ponovno napuštali. Uzrok ovome svakako leži u naklonosti sela ovoga sektora prema četnicima koji su u glavnom regrutovani sa Manjače. Pokušavali smo stvoriti izvjesne kanale na tome sektoru, ali nije bilo uspjeha, jer ljudi na koje smo se oslanjali dostavljali su obavještenja, kako smo napred naveli, sa velikim zakašnjenjem, ispričavajući se da se nisu usuđivali napuštati svojih kuća za vrijeme boravka četnika u selu.

Isti je slučaj i na sektoru I bataljona, t.j. na sektoru Livno — Duvno, gdje stanovništvo takođe nije mnogo prijateljski raspoloženo našoj borbi.

U svemu može se dati slijedeći rezime: nedovoljna obavještajna služba, uslijed iste nedovoljno poznavanje terena,

nedovoljna brzina i umješnost u izvođenju akcija manjega stila (udarne grupe, zasjede) uzrok su ovakvog rezultata rada brigade u proteklom mjesecu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major,
D.[10] **Vujatović**

M. P.

Komandant, major,
S.[11] **Batinica**

BR. 32

ZAPOVIJEST ŠTABA BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ-a OD 10. MARTA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RAD I OBEZBJEĐENJE VAŽNIJIH PRIVREDNIH I DRUGIH OBJEKATA PO OSLOBOĐENJU SARAJEVA[1]

ŠTAB BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE
KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE
Pov. br. 75.
10. marta 1945. god.

ZAPOVJEST

(sekcija: Sarajevo — Konjic — Kladanj — Višegrad 1:100.000)

Jače neprijateljske snage nalaze se u gradu Sarajevu i njegovoj okolici, koje se već duže vremena povlače dolinom Bosne ka Brodu. Pored ovih njemačko-ustaških snaga prikupio se jedan veći broj ustaša, četnika, milicije i zelenokadrovaca koji u zajednici sa njemačko-ustaškom vojskom daje žilav otpor našoj NO vojsci.[2]

Poslije oslobođenja Ivan sedla[3] — Rogatice[4] i Busovače[5] od strane naših udarnih jedinica, sve se jače steže obruč oko

[10] Dušan
[11] Savo

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 44—16, k. 222.
[2] Vidi dok. br. 16 i 54.
[3] Na sektoru Ivan-Sedla tada su Nijemci još uvijek pružali otpor (vidi dok. br. 47).
[4] O oslobođenju tog mjesta vidi dok. br. 46.
[5] To mjesto su tada držali Nijemci, a borbe su vođene u njegovoj neposrednoj blizini(vidi dok. br. 111 i 147; knj. 33, dok. br. 135).

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 32.

samog grada Sarajeva, što je znak da će se u najskorije vrijeme po našim jedinicama osloboditi i Sarajevo,[6] taj najvažniji grad u federalnoj Bosni i Hercegovini.

Jedinice Narodne odbrane ove divizije dobile su zadatak da osiguraju i sačuvaju sve objekte po oslobođenju grada od strane naše vojske te je potrebno da se iste pripreme za ovaj zadatak da po oslobođenju grada Sarajeva obezbjede sva važnija mjesta i objekte koji su predviđeni u priloženom spisku objekata uz ovu zapovjest.

1. — *Raspored naših snaga koje su određene za Sarajevo*

Dva bataljona III Hercegovačke brigade NO prikupiće se na prostoru Jablanica, južno 15 km od Sarajeva, s koga prostora biće im i polazni položaj prema Sarajevu.[7]

Jedan bataljon II Bosanske brigade NO biće na putu za Sarajevo i isti će unići u sam grad sa pravca Sokolac — Sarajevo za udarnim jedinicama koje budu napadale na Sarajevo sa pomenutog pravca.[8]

Jedan bataljon I Bosanske brigade nalaziće se na prostoru Kreševo,[9] gdje će sačekati Samostalni bataljon štaba ove divizije do njegovog dolaska iz Jajca.

Samostalni bataljon nalazi se u gradu Jajcu, koji će krenuti u pravcu Kreševa, po naknadno dobivenom naređenju o vremenu polaska.

Sve gore navedene jedinice potpadaće pod neposrednu komandu štaba ove divizije, koji će sa istima rukovoditi davajući im konkretne zadatke.

2. — *Zadatak jedinica*

1. — Osiguranje i čuvanje svih objekata vojno-državne imovine i inventara koji se nalaze u njima putem postavljanja stražarskih mjesta, zaključavanja i pečaćenja.

2. — Zabraniti do daljnjeg naređenja svaki ulazak i izlazak u grad i iz grada civilnim licima, sem onih koji imaju za to naročitu dozvolu, da bi na taj način spriječili bjekstvo neprijatelja i njegovih špijuna itd.

3. — Spriječiti izlazak svim civilnim vozilima iz grada kao i vozilima naše vojske koja za to nemaju propisanu vojničku dozvolu.

---

[6] O tome vidi dok. br. 99.

[7] O dejstvima bataljona te brigade vidi dok. br. 52, 87 i 89.

[8] Vidi dok. br. 107 i 112.

[9] Vidi dok. br. 105.

4. — Prikupljati oružje, municiju, odjeću i ostali ratni materijal.

Sva minska polja kao i pojedina mjesta koja su minirana bilo na terenu ili zgradama obilježiti vidnim znakom, a gdje to bude potrebno osigurati stražama, dok se iste ne uklone i ne unište. Ovdje treba biti naročito oprezan, te u tome pogledu podučiti naše borce.

5. — Prikupljanje zarobljenika, hvatanje narodnih neprijatelja špijuna i petokolonaša i zatvaranje istih. Sva sumnjiva lica privoditi svojim štabovima do utvrđivanja njihovog identiteta.

6. — Spriječiti pljačku vojno-državne imovine od ma koga to bilo i imovine napuštenih domova kao i privatnih radnji.

7. — Staviti pod kontrolu saobraćaj u gradu, ovu kontrolu vršiće određene patrole.

U vezi prednjega,

NAREĐUJEMO:

Bataljon II brigade

Kreće se na pravcu puta Sokolac — Sarajevo, sa operativnim jedinicama koje budu na tome pravcu napredovale ka Sarajevu, tako da u momentu upada operativnih jedinica u sam grad isti sa njima upadne. Zadatak ovog bataljona biće obezbjeđenje i čuvanje svih objekata koji su predviđeni za čuvanje a koje budu oslobodile naše udarne jedinice na sjevernom dijelu grada kao i samom centru. Objekti za osiguranje naznačeni su u priloženom spisku.

Kada se bataljon približi samom Sarajevu, odmah nastojati uhvatiti vezu sa jedinicama I[10] Hercegovačke brigade NO koje će se nalaziti južno od Sarajeva, negdje na prostoru Kasindo — Vraca — Zlatište — Bistrik. Po samom ulasku u grad određeni član štaba brigade stupiće u vezu sa zamjenikom komandanta III Hercegovačke brigade NO sa kojim će u dogovoru regulisati potrebna pitanja u pogledu rada po svima zadatcima.

Dva bataljona III brigade NO

Pod komandom zamjenika komandanta iste brigade kapetana Gaša Čečura, prikupiće se na prostoriji Jablanica, juž-

[10] Pogrešno; treba: III.

no od Sarajeva 15 km, gdje će doći u dodir sa operativnim jedinicama II Korpusa sa kojim će održavati tijesnu vezu.

Sa prostora Jablanica kretaće se u glavnom za udarnim snagama II U. Korpusa koje budu napadale Sarajevo sa južne strane,[11] sa zadatkom da po upadu naših snaga u Sarajevo na određenom pravcu isti obezbijede sve vojno-državne objekte, t.j. koji su predviđeni po priloženom spisku objekata za osiguranje.

Što prije uhvatiti vezu sa bataljonom II Bosanske brigade koji će biti vjerovatno negdje na putu Sokolac — Sarajevo sa operativnim jedinicama koje budu na tom sektoru operisale u pravcu Sarajeva. Priloženu zapovjest za ovaj bataljon predati svojim kuririma ili kuririma koje bude uputio pomenuti bataljon za vezu sa vama.

U samom gradu, sa članom štaba II brigade NO izvršiti u zajednici razna osiguranja i podjelu pojedinih rejona, kao i sve ostalo koje se bude konkretno pojavilo riješiti zajedničkim dogovorom.

I bataljon I brigade NO

Smjestiće se u Kreševu ili neposrednoj blizini, gdje će sačekati Samostalni bataljon ove divizije, kao i članove ovog štaba.

Izvršiti pripremu bataljona vojnički i politički za rad i ponašanje i vršenje službe u samom gradu. Po dolasku članova štaba ove divizije u Kreševo dobićete konkretne zadatke o daljnjem vašem pravcu i radu.

Samostalni bataljon ove divizije

Izvršiće sve pripreme svojih jedinica za pokret u pravcu Kreševa. Takođe je potrebno da obučite 30 — 40 boraca za službu saobraćajaca, koji će tu dužnost moći da obavljaju po dolasku u Sarajevo.

Polazak bataljona narediće se naknadno od strane ovoga štaba.

Štab divizije krenuće zajedno sa Samostalnim bataljonom ove divizije u pravcu Kreševa, za kojim će se i nalaziti sve do ulaska u Sarajevo, te sa istim održavati vezu.

Odmah po oslobođenju Sarajeva sve jedinice NO određene za Sarajevo uhvatiće odmah vezu sa istim radi dobijanja konkretnih uputstava i zadataka, koji se nijesu mogli u potpunosti ovom zapovješću predvidjeti.

---

[11] O tome vidi dok. br. 108 i 115.

Objašnjenje za rad i postupak

1. — Sve naše jedinice treba da održavaju tijesnu vezu sa operativnim jedinicama na pravcu svoga nastupanja ka Sarajevu i kako se koji objekat ili izvjesni sektori grada oslobađaju odmah preduzimati osiguranje svih objekata koji su predviđeni za osiguranje.

2. — Postoji mogućnost da jedinice I brigade kao i Samostalni bataljon ove divizije zakasne sa svojim dolaskom na zadatak. Ovo zbog toga što se očekuje najveći otpor neprijatelja na prostoru Kiseljak — Visoko, jer je to jedini pravac povlačenja njemačko-ustaških snaga. U vezi ovoga biće potrebno da bataljoni III brigade preduzmu na sebe osiguranje i obezbjeđenje svih objekata predviđenih za osiguranje, ne samo na svome sektoru već i na drugim sektorima koji budu oslobođeni od strane naših jedinica. Ukoliko bi na vrijeme stigao i bataljon II brigade NO, onda u tom slučaju koordinirati će rad sa bataljonima III brigade NO ove divizije.

3. — Osiguranje objekata izvršiti tako da se kod svakog objekta odredi potreban broj stražara sa predviđenim stražarskim mjestima. Broj stražara i stražarskih mjesta privremeno određivat će starješine jedinica svaki na svome sektoru ulaska u grad. Ovo će se kasnije detaljnije predvidjeti i izdati detaljnije uputstvo.

Da bi se spriječilo ulaženje i izlaženje civilnim licima u grad i iz grada, potrebno je postaviti straže na maltama, čija će dužnost biti kontrola i sprečavanje da bez dozvole izdate od strane naših vlasti ne može niko ulaziti ni izlaziti. U ovom pogledu obučiti određene borce svojim dužnostima.

4. — Zarobljenike, uhvaćene narodne neprijatelje kao i sumnjiva lica privoditi organima OZN-e, koji će dalje vršiti istragu nad istima.

Ratni materijal skupljati i ostavljati na najpodesnije mjesto, koga osigurati sa stražom.

5. — Saobraćaj u gradu kontrolisati sa patrolama, sprečavajući svaku vožnju automobila i ostalih motornih vozila svi na civilnim licima, kao i onima od naše vojske koji nemaju za to specijalno odobrenje. Za ovu dužnost potrebno je odrediti ljude koji su vični životu u gradu kao i ponašanju, te u vezi ovoga potrebno je borce podučiti.

Pljačkanje vojno-državne imovine, napuštenih radnji i domova kao i privatne imovine građana najenergičnije spriječiti. Svakoga onoga koji bude nosio ma kakav materijal treba prekontrolisati, od kuda taj materijal nosi, kuda ga nosi i po čijem odobrenju. Ovo važi kako god za građanska lica tako i za vojnike naše vojske.

Ponašanje naših boraca i rukovodilaca prema borcima i rukovodiocima operativnih jedinica treba da bude korektno i drugarsko onako kako je to samo svojstveno borcima naše vojske. Nikakvi incidenti i nesporazumi ne bi se smjeli izazvati između naših boraca i boraca operativnih jedinica. U ovom pogledu podučite sve borce i rukovodioce po bataljonima prije ulaska u grad. Tako isto držanje i ponašanje naših boraca u gradu prema građanskim licima treba da bude takođe korektno te ih u ovom pogledu pripremiti i podučiti za život i ponašanje u samom gradu.

Skrećemo pažnju svim rukovodiocima na energičnost i kontrolu nad ljudstvom kako bi se zadatak u potpunosti mogao izvršiti.

Sve naše jedinice po ulasku u Sarajevo najtješnje će sarađivati sa svima organima OZN-e. U ovom pogledu skrenuti pažnju, kako rukovodiocima tako i borcima, jer samo zajedničkim radom zadatak će se izvršiti mnogo bolje kako organa OZN-e tako i naših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
p.pukovnik,	major	p.pukovnik,
Špiro Srzentić	**Obren Ivković**	**Danilo Komnenović**

M. P.

Dostavljeno:
— zamjen. k.ta III brigade kapetanu Čečuru,
— bataljonu II brigade koji dolazi u Sarajevo,
— I bataljon Bos. brigade NO,
— Samostalnom bataljonu ove divizije,
— I Bos. brigadi NO,
— Štabu V Korpusa Jug. armije.

SPISAK OBJEKATA U SARAJEVU KOJE JE POTREBNO OSIGURATI

I

SEKTOR NOVO SARAJEVO ZAKLJUČNO DO MARINDVORA

1. — Parni mlin u Novom Sarajevu (kod vojnog egzercirišta na putu za s. Dolac).
2. — Gradska bolnica u s. Pofalići.

3. — Plinaru u Novom Sarajevu (u blizini parnog mlina).
4. — Željeznička stanica — želj. radionica i magacin.
5. — Pirotehnika sjev. od vojnog logora.
6. — Vojna odjeća (preko puta od vojnog logora).
7. — Zemaljski muzej u blizini Marindvora.

II

OBJEKTI NA LIJEVOJ OBALI MILJACKE

1. — Mlin Šarića, Skenderija ulica na lijevoj obali Miljacke u visini električne centrale.
2. — Medicinski fakultet, Pašića ulica.
3. — Vodovodni rezervoar na Bistriku.
4. — Dionička pivara, Pašića ulica br. 15 (u blizini bivšeg štaba Jugosl. armije).

III

OBJEKTI NA DESNOJ OBALI MILJACKE OD MARINDVORA DO BIJELE TABIJE

1. — Mlin Josipa Hraskva u Koševu kod sela Alapi.
2. — Mlin Zulfikarpašića i drug u blizini Baščaršije.
3. — Vojna pekara u Koševu.
4. — Gradska aprovizacija na obali. Zgrada bivše policijske direkcije (skladište hrane).
5. — Zgrada Velike župe Vrhbosna (bivša banovina, bivša Aleksandrova ulica).
6. — Kotarska oblast u bivšoj Aleksandrovoj ulici.
7. — Gradska opština na obali Miljacke.
8. — Policijska direkcija u Ustaškoj ulici i stan ustaške mladeži.
9. — Državna štamparija na obali Miljacke (gdje je bio Gestapo).
10. — Narodno pozorište, Njemački konzulat u neposrednoj blizini.
11. — Narodna banka na obali Miljacke.
12. — Državna hipotekarna banka u bivšoj Aleksandrovoj ulici.
13. — Poštanska štedionica u ulici Ćemaluša.
14. — Prva Hrvatska štedionica u bivšoj ulici Kralja Petra.
15. — Gradska štedionica u bivšoj ulici Kralja Petra.

16. — Financijska direkcija u blizini bivše banovine.
17. — Željeznička zadruga na Marindvoru.
18. — Zadruga »Spas« u bivšoj Kralja Petra ulici (Organizacija TOT).
19. — Katastarska uprava u Šenoinoj ulici i poreska uprava u zgradi Kotarske oblasti.
20. — Državna bolnica u Koševu.
21. — Tvornica duhana u Marindvoru.
22. — Zgrada pravosudne palate u bivšoj ulici Kralja Petra i Šenoinoj ulici.
23. — Ravnateljstvo šuma u bivšoj Aleksandrovoj kod Crvenog krsta.
24. — Zadruga državnih činovnika i željezničara na Marindvoru.
25. — Zgrada radio-stanice, Ličkog Mustajbega ulica.
26.— Električna centrala, Gundulićeva ulica na obali Miljacke.
27. — Poštansko-telefonska centrala, ulica Vojvode Stepe, obala Miljacke.
28. — Radio-stanica u Koševu.
29. — Feldkomandantura na obali Miljacke.
30. — Skladište benzina, kod bijele Tabije na obali Miljacke.
31. — Fabrika čarapa, bivša Aleksandrova ulica.

Napomena:

Potrebno je povesti računa da se prilikom osiguranja zgrada (objekata) određuje najmanji broj vojnika za osiguranje. U navedenom spisku biće mnogo zgrada koje će trebati samo prekontrolisati i s obzirom na materijal i važnost istoga neće trebati ni osiguravati.

Biće objekata koje mi nismo naveli u ovome spisku, a iste će trebati osigurati, te u ovom pogledu treba na licu mjesta utvrditi je li potrebno osiguranje ili ne, te prema tome raditi samoinicijativno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, p.pukovnik, **Špiro Srzentić**	M. P.	Komandant, p.pukovnik, **Danilo Komnenović**

BR. 33

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 11. MARTA 1945. ZA FORMIRANJE REGRUTNOG CENTRA LIVANJSKOG PODRUČJA[1]

NAREDBA
BROJ 41

Štaba 5. Korpusa NOV Jugoslavije za 11. marta 1945. g.

Zbog ukazane potrebe, a odlukom Štaba 5. korpusa NOV Jugoslavije **riješeno je:**

I.

Da se rasformiraju dosadanji regrutni centri pri komandama Livanjskog i Jajačkog područja;

II.

Da se formira jedan centar pri Komandi livanjskog područja sa nazivom Regrutni centar Livanjskog područja;

III.

Postavljaju se u Štabu regrutnog centra Livanjskog područja;

1. — Za komandanta Regrutnog centra kapetan drug Dragan Matić, do sada na dužnosti komandanta Regrutnog centra Jajačkog područja;

2. — Za zamjenika komandanta Regrutnog centra poručnik drug Mišković Božo, do sada na dužnosti komandanta Regrutnog centra Livanjskog područja;

3. — Za političkog komesara Regrutnog centra drug Milisav Koljenščič, do sada na dužnosti političkog komesara Jajačkog područja;

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—5, k. 462.

4. — Za pomoćnika političkog komesara Regrutnog centra drug Luka Despinić, do sada na dužnosti političkog komesara Regrutnog centra Livanjskog područja;

5. — Za načelnika Štaba regrutnog centra zastavnik drug Stjepan Devčić, do sada na dužnosti načelnika štaba Regrutnog centra Livanjskog područja.

IV.

Ova naredba stupa odmah na snagu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar,
Pukovnik:
Došen

Komandant,
General-major:
S. Rodić

BR. 34

IZVJEŠTAJ ŠTABA MAJEVIČKOG NOP ODREDA OD 12. MARTA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA NA PROSTORU BIJELJINA — PRIBOJ[1]

ŠTAB MAJEVIČKOG
N.O.P. ODREDA
12-III-1945 godine
Položaj

ŠTABU E-I

(izvještaj o radu)

Od 28. februara pa do danas ovaj Odred nalazio se je pod komandom Brigade Narodne odbrane,[2] s tim što je jedan

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—5, k. 1745, reg. br. 1—8, k. 1626 (brojno stanje ljudstva).

[2] Odred je pod komandu te brigade stupio 24. februara (vidi knj. 33, dok. br. 159).

bataljon istoga dana krenuo sa brigadom u pravcu Ugljevika, a jedan bataljon sa odredskom komorom krenuo je u Teočak radi prikupljanja oružja. Dva člana štaba Odreda bila su sa našim (prvim) bataljonom koji je u zajednici sa jednim bataljonom Brigade Narodne odbrane operisao na sektoru Bogutovo selo — Mezgraja — Brđani — Krćina — Bare — Lokanj — Kiseljak — Rastošnica — Zloselo — Priboj, za to vrijeme u zajednici ubijeno je oko 50 četnika,[3] zarobljeno veći broj pušaka, osim toga naš bataljon zarobio je i 2 engleska pikavca.

Dva člana štaba Odreda sa II. bataljonom nalazila se za cijelo vrijeme u Teočaku i radila na prikupljanju i hvatanju zelenog kadra, do danas prišlo nam je (odnosno poslali su oružje) oko 80 zelenokadrovaca, dobili smo 75 raznih pušaka, dva ruska pikavca i 4 razna pištolja, takođe smo dobili oko 40 dobrovoljaca boraca. Osim toga predao nam se jedan komandant bojne i jedan komandir čete (satnije) zelenokadrovske,[4] posle uzetih podataka obadva smo ih uputili opunomoćeništvu OZNE za srez Bijeljinski.

Pošto smo prikupili to oružje narod Teočaka sa svojim opšt. N.O. odborom molio je da se ostavi neko obezbeđenje za njihovo selo jer im preti opasnost od četničkih bandica koje upadaju preko noći u selo, pljačkaju stoku i ubijaju pojedine ljude, osobito naše odbornike, a zaista mi smo bili svjedoci takva dva — tri slučaja jer je Teočak (koji broji oko 700 kuća) opkoljen sa svih strana selima u kojima još krstare četničke bandice. I mi smo im za sada ostavili oko 30 naoružanih ljudi (meštana), zato se obraćamo Vama za savjet i uputstva, da li smo mi to mogli uraditi, mi smo formirali jednu četu koja je još u sastavu ovoga Odreda, sada Vas molimo kako bi i na koji način ta četa mogla ostati, ako to Vi dozvolite onda nas obavjestite da li će ta četa pripadati ovome Odredu ili komandi Područja, jer mi smo postavili komandira i zamjenika a potreban je još komesar, mi smo mišljenja da bi ta četica okupila sve one koji se još kriju, odnosno koji su odbjegli u šumu kako iz ovoga sela tako i iz još nekih okolnih sela.

Jačih četničkih grupacija na sektoru Majevice nema, mi stalno vršimo pretrese sela i šuma gde bi se mogli nalaziti, ali uvijek bježe, nigde borbu sa nama neće primiti.

---

[3] Riječ je o četnicima 2. grupe brigada Majevičkog korpusa, čija se glavnina 23. februara, preko s. Vršana i s. Crnjelova, prebacila u s. Dvorove (severoistočno od Bijeljine). Vidi dok. br. 70, objašnjenje 4. i 8.

[4] Odnosi se na pripadnike 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Vidi knj. 32, dok. br. 155.

Jedan naš bataljon nalazi se u Priboju (Grujičići), a jedan i dalje u Teočaku, za sada kontrolišemo teren Rastošnica — Priboj — Peljave — Tobut — Lipovice — Zloselo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
St. Cajić

M. P.

Komandant — p.poručnik,
Živanović

PREGLED BROJNOG STANJA

Majevičkog n. o partizanskog odreda[5]
na dan 12. marta 1945. god.

Redni broj	JEDINICA		Rukovodilaca i boraca			Stoke konja ili mazgi					Kola				Motorna vozila					
											konjskih		volovskih		automob.		motocikla			
			muških	ženskih	boraca	jahaćih	teglećih	tovarnih	s v e g a	Volova	1. osovnih	2. osovnih	1. osovnih	2. osovnih	luksuznih	teretnih	sa prikol.	bez prikol.	Velosteda	Primedba
1	Majev. n.o.p. odred	po spisku	299	17	316	4	—	8	12	6	—	—	—	3	—	—	—	—	—	
		u rashodu	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
		na licu	278	17	295	4	—	8	12	6	—	—	—	3	—	—	—	—	—	

U ovaj pregled nije zavedeno 30 drugova, koje mislimo da ostavimo u Teočaku.

M. P.

Intendant
Jovan Vacetić

Komandant p.poručnik
Živanović

[5] Redakcija je iz tehničkih razloga izostavila pregled naoružanja, a čiji ukupan zbir iznosi: 236 pušaka, 10 puškomitraljeza, 27 strojnica (automata), 18 pištolja, 1 teški i 2 laka minobacača.

BR. 35

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA OD 13. MARTA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DEJSTVIMA U FEBRUARU U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 146/1945
Dne 13. marta 1945.

Mjesečni operacijski
izvještaj — dostavlja

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ[2]

Izvještaj o akcijama jedinica ovoga korpusa u februaru mjesecu:

1.II.1945. god. *Snage IV. divizije,* odbijajući ispad jačih neprijateljskih snaga iz Zenice ka s. G. Gračanica i Babina — na desnoj obali r. Bosne — ubile su 13 a ranile 18 neprijateljskih vojnika. Naša 3 ranjena i 1 nestao.[3]

Snage X. divizije napale su iz zasjede na cesti Kiseljak — Busovača neprijateljsku motorizovanu kolonu jačine 70 Njemaca. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i povraćen u Kiseljak. Ubijeno je 6 a ranjena 2 neprij. vojnika.[4] Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX. divizije, pri čišćenju terena od četnika na prostoriji D. Kola — Rekavica, kod B. Luke, ubile su 11 a ranile 8 četnika. Naš 1 ranjen.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 25—1, k. 21/A.

[2] Redakcija je izostavila sprovodni akt Štaba 5. korpusa JA od istog datuma. Ovim aktom je izvještaj upućen Generalštabu Jugoslovenske armije.

[3] Tu borbu je, 29. januara 1945, vodila Grupa bataljona pod komandom Miće Kolundžije (vidi dok. br. 9).

[4] Taj napad je izveo 4. bataljon 7. krajiške NOU brigade (vidi knj. 33, dok. br. 140).

Kod B. Dubice napadnuto je uporište s. Orahovo. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i odbačen u B. Dubicu. Ubijena su 2 a ranjena 3 ustaše. Naši bez gubitaka.

Na prostoriji Agina Sela, kod Kotor Varoša, razbijena je grupa četnika. Ubijeno je 5 a ranjena 2 četnika. Plijen: 1 puška, 1 bomba i 40 metaka.[5]

Snage LIII. divizije, u manjem sukobu sa četnicima u s. Rastuši, ubile su 3 a zarobile 1 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 4 puške i 60 metaka.

2.II.1945. god. *Snage X. divizije,* u manjem sukobu sa neprijateljem na Kobiljoj Glavi, ubile su 2 a ranile 4 neprij. vojnika. Naša 3 ranjena.

Na prostoriji s. Gorani — s. Oteležani napadnuta je neprijateljska grupa jačine 90 ustaša i bjelogardejaca. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen uz gubitke od 6 mrtvih, 5 ranjenih i 13 zarobljenih.[6] Naši bez gubitaka. Plijen: 1 p.mitraljez, 13 pušaka, 1 pištolj, nešto municije i druge ratne spreme.

3.II.1945. god. *Snage XXXIX. divizije,* pri izviđanju na komunikaciji B. Luka — Gradiška, zarobile su 1 ustašu. Plijen: 1 puška, 2 ruč. bombe i 98 metaka.

4.II.1945. god. *Snage XXXIX. divizije* izvršile su koncentrisani napad na četnike na prostoriji Han-Kola — Rekavica, kod B. Luke. Nakon oštre borbe neprijatelj je razbijen i odbačen u G. Šeher. U ovim borbama ubijena su 63, ranjeno 69 a zarobljen 1 četnik, dok ih se je 20 natjeranih u r. Vrbas podavilo.[7] Naša 3 mrtva i 10 ranjenih. Plijen: 1 p.mitraljez, 2 puške, 250 metaka, 3 konja i 1 četnička zastava. Izgubljen 1 p.mitraljez.

---

[5], [18] i [40] Opširnije o dejstvima jedinica 39. udarne divizije u februaru 1945. vidi knj. 33, dok. br. 130.

[6] Napad su izveli dijelovi 17. krajiške NOU brigade, i to na ustaše i na »zelenokadrovce«, a ne na bjelogardijce (vidi knj. 33, dok. br. 141).

[7] Riječ je o četnicima Bosanskokrajiškog četničkog korpusa. Ovaj korpus je tada vršio koncentraciju svojih snaga (1, 2. i 3. brigade) s ciljem da na prostoru Han-Kola razbije jedinice NOVJ. Opširnije o tome vidi knj. 33, dok. br. 130, objašnjenje 8.

U sukobu patrola u s. Glamočani kod B. Luke ranjena su 2 četnika. Naši bez gubitaka.

Želj. pruga B. Krupa — B. Novi porušena je na 25 mjesta u dužini 350 metara.[8]

Snage LIII. divizije napale su neprijatelja jačine 400 Njemaca i 80 četnika u s. Kosovi kod Doboja. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen. Ubijeno je 18, ranjeno 13 a zarobljen 1 neprij. vojnik.[9] Naši bez gubitaka. Plijen: 1 p. mitraljez, 5 pušaka, 6 pari cipela, 5 bluza i 5 čakšira.

5.II.1945.god. *Snage X. divizije* napale su neprijatelja na liniji s. Rankovići — s. Lazine. Nakon 4-časovne borbe ubijeno je 15, a ranjeno 20 neprij. vojnika. Naših 5 ranjeno.

Pri čišćenju prostorije s. Rodići — s. Šabančići — s. Lizoperci — s. Ustirama zarobljeno je 16 milicionera i 3 domobrana. Plijen: 17 pušaka, 20 ručnih bombi, 1200 metaka. Naši bez gubitaka.[10]

Snage XXXIX. divizije, iz zasjede kod s. G. Rakani, ubile su 3 a ranile 2 ustaše. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije, u sukobu sa grupom četnika u s. Maglajani, ubile su 17 a ranile 25 četnika.[11] Naš 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen: 3 radio-stanice.

6.II.1945. god. *Snage IV. divizije* napale su kod s. Janjići, dejstvujući sa desne obale r. Bosne, jednu neprijateljsku kolonu. Ubijeno je 13 Njemaca. Naši bez gubitaka. Uništen je 1 kamion.

U napadu na neprijatelja kod Kaknja ubijeno je 11 a zarobljena 4 Njemca.[12]

---

[8] i [14] Te akcije na komunikacijama u dolini Une izveo je Podgrmečki NOP odred (vidi knj. 33, dok. br. 130; AVII, reg. br. 7—8, k. 1630: izvještaj štaba odreda od 22. februara 1945).

[9] i [17] Napad su izvele jedinice 19. krajiške NOU brigade (vidi knj. 33, dok. br. 139).

[10], [16] i [42] Opširnije o tome vidi dok. br. 10.

[11] Borbu protiv četnika na tom prostoru su vodili dijelovi 18. srednjobosanske NOU brigade (vid knj. 33, dok. br. 142).

[12] i [51] Vidi dok. br. 9.

Snage XXXIX. divizije, u sukobu patrola u s. Miljkovići,[13] ubile su 1, ranile 2 četnika, a zarobile 1 ustašu. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške i 1 ručna bomba.

Snage LIII. divizije napale su grupu četnika u s. Laktaši kod B. Luke. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran uz gubitke od 3 mrtva i 5 ranjenih. Naš 1 mrtav.

7.II.1945. god. *Snage X. divizije* srušile su na pruzi Sarajevo — Mostar, između Tarčina i Raštelice, jedan želj. most dug 10 metara.

Snage XXXIX. divizije napale su iz zasjede kod Mandića Visa[14] neprijateljsku grupu jačine 30 vojnika. Tom prilikom ubijen je 1 a ranjeno 6 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije napale su i razbile grupu ustaša i četnika u Lijevča Polju. Ubijen je 51 a ranjeno 60 ustaša i četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 radio-stanica.

U napadu na neprijateljsko uporište s. G. Doline ubijeno je 36 ustaša.[15] Naša 3 mrtva i 10 ranjenih. Plijen: 1 p. mitraljez i 26 pušaka.

8.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su iz zasjede kod s. Krčevine na cesti Kiseljak — Busovača neprijateljsku motorizovanu kolonu jačine 70 kamiona i 120 vojnika. Tom prilikom ubijeno je 16 i ranjeno 25 Njemaca.[16] Naši bez gubitaka. Uništeno je 6 kamiona.

Snage LIII. divizije napale su kolonu od 200 Njemaca na cesti Doboj — Maglaj. Tom prilikom ubijen je 21, a ranjeno 17 Njemaca. Među ubijenima nalazio se je i 1 kapetan. Naša 4 mrtva i 3 ranjena. Plijen: 1 strojnica, 4 puške, 1 dvogled, 100 metaka i 1 pištolj. Uništen je 1 tenk, 4 kamiona i 1 luksuzni auto.[17]

U manjem sukobu sa četnicima u s. Blatnici ubijena su 2 a ranjeno 5 četnika. Naš 1 ranjen.

---

[13], [14] i [24] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[15] Riječ je o pripadnicima 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 101 i 142).

9.II.1945. god. *Snage IV. divizije,* na cesti Zenica — Doboj kod Vranduka, napale su jednu motorizovanu kolonu i tom prilikom uništile 2 kamiona i 2 osobna automobila.

Želj. pruga Zenica — Žepče porušena je na dužini od 300 m i na istoj dignuta u vazduh 2 propusta.

Snage X. divizije napale su iz zasjede kod s. Jehovca i Bilalovca na cesti Kiseljak — Busovača neprijateljsku motorizovanu kolonu jačine 30 kamiona, u pratnji tenkova i 250 vojnika. Tom prilikom ubijena su 2, a ranjena 3 Njemca. Uništena su 2 kamiona.

Snage XXXIX. divizije kod s. Miljevići razbile su neprijatelja jačine 150 ustaša i 200 četnika. Ubijena su 4, a ranjeno 6 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka.

Odbijajući ispad 2 satnije ustaša iz B. Luke ka s. Orlovac ubile su 4, ranile 9, a zarobile 1 ustašu.[18] Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

10.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su iz zasjede kod s. Klokota na cesti Kiseljak — Busovača neprijateljsku motorizovanu kolonu jačine 80 motornih vozila. Tom prilikom ubijeno je 20, a ranjeno 12 neprij. vojnika. Naša 2 mrtva. Uništeno je 7 kamiona i 7 motocikla.

U manjem sukobu sa neprijateljem između Tarčina i Raštelice ubijena su 3, a ranjeno 5 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav.

Na pruzi Sarajevo — Mostar između Tarčina i Raštelice dignut je u vazduh 1 želj. most dug 10 metara.

Snage XXXIX. divizije, u sukobu patrola između Novog i Rudice, ubile su 2, a zarobile 1 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puška.

Snage LIII. divizije napale su na cesti Doboj — Maglaj jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Tom prilikom ubijena su 2 Njemca, dok ih se je 8 udavilo u r. Bosni. Naši bez gubitaka. Uništena su 4 kamiona.

U sukobu patrola u s. Čečavi ubijeno je 5, a zarobljena 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške i 1 pištolj.

11.II.1945. god. *Snage X. divizije* pri čišćenju prostorija s. Sultići — s. Grabovci — s. Gobelovina ranile 3, a zarobile 37 milicionera. Naš 1 mrtav. Plijen: 37 pušaka, 30 ručnih bombi, 2100 metaka.

Snage LIII. divizije u sukobu sa grupom četnika kod s. Čečave ubile su 5, a zarobile 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 6 pušaka, 1 pištolj i 80 metaka.

12.II.1945. god. *Snage IV. divizije,* odbijajući ispad neprijatelja iz s. Rankovići ka s. Hrastovci, južno od Travnika, ubile su 10, a ranile 19 neprij. vojnika. Naš 1 ranjen.

Napadnuto je i likvidirano neprij. uporište Crkvice, sjevero-istočno od Zenice. Ubijena su 4, a ranjeno 10 ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen: 5000 metaka.

Snage X. divizije, u sadejstvu artiljerije, vodile su borbu sa neprijateljem jačine 1000 vojnika,[19] koji je napadao sa linije s. Hrastovci — s. Zaselje — s. Čakići — s. Brđani — Rankovska Kosa. Nakon teških borbi koje su trajale čitav dan neprijatelj je razbijen i vraćen na svoje polazne položaje. Ubijeno je 70, među kojima i 1 major, ranjeno 59, a zarobljeljen 1 neprij. vojnik. Naša 4 mrtva i 19 ranjenih. Plijen: 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 6200 metaka, 30 tromblonskih bombi, 22 ručne bombe, 4 ranca, 3 vojničke torbice i 1 oficirska sa arhivom. Uništen je 1 puškomitraljez, a ubijena su 3 konja. Izgubljen 1 puškomitraljez.

Snage XXXIX. divizije napale su kod s Podkućnice kod B. Luke grupu od 70 ustaša. Ubijena su 3, a ranjena 4 ustaše. Naši bez gubitaka.

U sukobu patrola u s. Tatarevcima ubijen 1, a ranjen 1 neprij. vojnik. Naš 1 ranjen.

Između Novog[20] i Rudica napadnuta je iz zasjede neprij. grupa. Tom prilikom ubijeno je 6 neprij. vojnika. Naš 1 ranjen.

Želj. pruga između B. Krupa — B. Novi porušena je na 25 mjesta u dužini 750 metara.[21]

[19] Tu borbu je vodila 7. krajiška NOU brigada protiv dijelova bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa (vidi knj. 33, dok. br. 140).

[20] i [47] Pun naziv: Bosanski Novi, Bosanska Dubica.

13.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su i nakon jednodnevne borbe uz pomoć artiljerije likvidirale neprijateljsko uporište Kapelu u dolini r. Lepenice. U ovoj borbi ubijeno je 15, a ranjeno 25 neprij. vojnika.[22] Naša 2 mrtva i 20 ranjenih.

Na Neviždračkom mostu kod Ostrošca napadnuta i likvidirana posada jednog dvospratnog bunkera. Ubijeno je 6, a ranjeno 10 ustaša. Naši bez gubitaka. Plijen 1 puškomitraljez, 4 puške i drugo. Uništen je 1 bunker, 1 puškomitraljez i porušen jedan želj. most u dužini 12 metara.

Kod s. Krčevine razbijena je grupa ustaša koja je napala naše položaje. Ubijeno je 5 a ranjeno 3 ustaše. Naši bez gubitaka.

Snage XXXIX. divizije, odbijajući ispad neprijatelja jačine 1 bojne ustaša i domobrana kod s. Ojdanići — Orlovac, ubile su 8, a ranile 13 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 rezervna cijev za šarac, 50 metaka i 1 ručna bomba.

Kod s. Mrakodola napadnute su neprijateljske snage koje su iz Kostajnice vršile ispad na oslobođenu teritoriju. Tom prilikom ubijena su 3, a ranjena 4 neprijateljska vojnika. Naš 1 mrtav.

Kod s. Drakulića i Šargovca odbijen je ispad 1 bojne ustaša iz B. Luke. Ubijeno je 5, a ranjena 3 ustaše. Naši bez gubitaka.

Ispad neprijatelja jačine tri satnije I. jurišne bojne iz Bos. Krupe na oslobođenu teritoriju odbijen je uz gubitke od 4 mrtva i 6 ranjenih.[23] Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Izgubljena je 1 puška.

Snage LIII. divizije pri čišćenju terena oko s. Trstenika[24] ubile su 2, a ranile 2 četnika. Naši bez gubitaka.

14.II.1945. god. *Snage IV. divizije* dočekale su i razbile kod s. Zlokići i Miškića Brdo, sjeverozapadno[25]

---

[22] Tada su jedinice 9. krajiške NOU brigade vodile borbu protiv dijelova 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 80).

[23] Vjerovatno je riječ o bojni ustaško-domobranske 10. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 40/3b—1, k. 59).

[25] Pogrešno; treba: jugozapadno.

od Travnika, dvije neprijateljske izviđačke grupe i tom prilikom ubile 10, a ranile 15 neprij. vojnika. Naš 1 ranjen.

Snage X. divizije napale su neprijateljsko uporište Raštelicu. Tom prilikom ubijeno je 12, a ranjeno 20 ustaša. Naša 4 mrtva i 10 ranjenih.

U manjem sukobu sa grupom ustaša u s. Vilenjaku kod Visokog ubijena su 2, a ranjeno 5 ustaša. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Kod Duvna razbijena je grupa od 300 milicionera. Ubijeno je 11, a ranjeno 16 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puškomitraljez, 11 pušaka, 700 metaka, 1 par cipela i 3 šinjela.

Želj. pruga između Konjica i Tarčina porušena je u dužini 900 m, a na istoj je dignut u vazduh jedan želj. most dug 8 metara.[26]

Snage XXXIX. divizije iz zasjede napale su neprijateljsku izviđačku četu jačine 30 vojnika »Tigar« divizije.[27] Tom prilikom ubijena su 2, a ranjena 2 Njemca. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije u manjim sukobima kod s. Gornja Šnjegotina, s. Čečave i s. Obodnika ubile su 8, a zarobile 6 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 7 pušaka, 2 strojnice, 1 pištolj, 100 metaka, 1 konj i 1 arhiva četničke žandarmerijske stanice.

15.II.1945. god. *Snage IV. divizije, VII. brigade X. divizije i XIII. brigade XXXIX. divizije* prešle su u napad sa ciljem likvidacije neprijateljskih uporišta koja su štitila prilaze Travniku i komunikaciji Travnik — Busovača, te izbijanja na ovu komunikaciju.[28]

Neprijateljske jedinice koje su vršile odbranu Travnika i uporišta na liniji Travnik — Busovača i Travnik — Zenica, kao i ove koje su pristižući iz pravca Zenica — Lašve i Kise-

---

[26] Bliže o dejstvima jedinica te divizije u februaru 1945. vidi knj. 33, dok. br. 80, 106, 140 i 141.

[27] Riječ je o izviđačkoj četi 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi Franc Šraml, navedeno dijelo, str. 212—226).

[28] Vidi knj. 33, dok. br. 61, 77 i 99.

ljaka kao pojačanja uzele učešća u ovim borbama, bile su slijedeće:

1.) Landesschützen bataljon 322[29]
2.) Landesschützen bataljon 273
3.) Dijelovi IV. Polizei Ers. Btl.[30]
4.) II. kompanija 369. divizije
5.) 4. i 5. puk R.Z.K. sa 5 bataljona
6.) Dijelovi 3. puka R.Z.K.
7.) Jedan bataljon Talijana
8.) 1. i 4. bojna XI. ustaškog zdruga
9.) Dijelovi 7. bojne XII. ustaškog zdruga.[31]
10.) 2. satnija želj. str. bojne
11.) Grupa ustaša pod zapovjed. Arapovića
12.) Dvije kompanije 803. Sicherungs--bataljona
13.) 516. Sicherungs-bataljon
14.) Italijanska dobrov. fašistička kompanija 639.[32]

Neprijatelj je raspolagao sa 30 topova i 9 tenkova.

15. II. u 22 časa naše jedinice prešle su u nastupanje. Tokom noći od 15. na 16. o.mj. u snažnom naletu likvidirana su neprijateljska uporišta u s. Visokovići, s. Rankovići, s. Lazine, Kuk k. 930, s. Budišići, s. Stojkovići, s. Gornja Večeriska, Umac k. 1297, Konjska k. 1350, dok je u s. Dubrava, Bilići i Radića Brdo, sjevero-zapadno od Travnika, neprijatelj uspio održati pojedine utvrđene kuće, iz kojih je davao žilav otpor.

16. II. na cjelom sektoru nastavljene su borbe. Neprijatelj je tokom dana na svim pravcima preduzimao niz povratnih napada, sa ciljem ponovnog zauzimanja već osvojenih

[29] Vjerovatno omaška; treba: 522.

[30] Dijelovi 4. dopunskog policijskog bataljona (IV. Polizei Ersatzbaillon).

[31] Redakcija nije mogla da ustanovi prisustvo dijelova tog ustaškog zdruga na pomenutom prostoru. Prema relaciji 1. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga za januar 1945 (vidi knj. 33, dok. br. 172). u Kiseljaku je tada bila njegova 4. bojna a u Zenici 5. bojna, i vjerovatno je riječ o njima.

[32] Pored pomenutih njemačkih snaga, na tom prostoru su bili i ostaci 639. puka za osiguranje. Veći dio ovih snaga, s pomenutim pukom, sačinjavao je Borbenu grupu »Eberlajn« (vidi knj. 33, dok. br. 61, objašnjenje 6. i 8).

uporišta. Na sektorima zapadno, južno i jugo-istočno od Travnika svi povratni napadi bili su odbijeni, dok je na sektoru sjeverno od Travnika neprijatelj potpomognut nadmoćnom vatrom artiljerije uspio odbaciti dijelove XIII. brigade i povratiti Umac k. 1297 i Konjsku k. 1350. Pred noć istog dana snage VIII. brigade potpomognute snažnom vatrom artiljerije prodrle su u s. Slimena južno od Travnika i razbivši neprijatelja nabacile ga po Travnik i uporište Nević Polje. Nadirući ka komunikaciji Travnik — Busovača VII. brigada likvidirala je tokom dana neprijateljska uporišta Kum k. 744, Podhumlje, V. Mošunj i Kalvariju, ali je protivnapadima neprijatelja bila zaustavljena. Na ostalim sektorima naše jedinice nastavile su sa vršenjem pojačanog pritiska.

Noću 16. na 17. o.mj. protivnapadom neprijatelj je uspio odbaciti naše snage iz Slimene.

17. II. na sektoru VII. brigade neprijatelj je, preduzevši ogorčene protivnapade u cilju odbacivanja naših snaga od komunikacije Travnik — Busovača, uspio povratiti uporišta Kalvariju i M. Mošunj ali je tu zaustavljen. Zapadno od Travnika neprijatelj je izvršio nekoliko juriša na naše položaje na liniji s. Bilića Dočić — s. Zagaje zapadno od Travnika, ali je uvijek bio odbačen natrag uz teške gubitke. Južno od Travnika nastavljeno sa vršenjem pritiska na neprijatelja, dok su sjeverno od Travnika snage XIII. brigade i Vlašićki NOP odred ponovno zauzeli neprijateljska uporišta Konjska, k. 1350 i k. 1002, dok napad na s. Bukovicu, školu i groblje u Gučjoj Gori nije uspio.

Noću 17. na 18. o.mj. prodirući padinama Vlašića dijelovi snaga XIII. brigade iznenadnim napadom zauzeli su s. Brajkovići i na taj način presjekli najkraću vezu između Travnika i Zenice.

18. II. na svim sektorima nastavljene su borbe. Zapadno od Travnika VI. i XI. brigada zauzele su jako branjena rišta Kokošari i Vidoševići. Južno od Travnika i komunikacije Travnik — Busovača neprijatelj je ubacio u borbu nove snage i poduzeo niz kontranapada u cilju ponovnog zauzimanja s. V. Mošunj i s. Rankovići, ali su svi ovi protivnapadi bili razbijeni i neprijatelj odbačen na polazne položaje. U ovakvoj situaciji XIII. brigada i Vlašićki NOP odred, koji su do tada samo dijelovima snaga operisali sjeverno od Travnika, prešli su u nastupanje i u snažnom naletu likvidirali neprijateljska uporišta s. Radonjići, s. Krpeljići, s. Radojčići, s. Mosor, s. Čifiuk, s. Kula, blokirali neprijatelja u samostanu Gučja Gora i sa istočne strane izbili pred sam Travnik ugrožavajući neposredno komunikaciju Travnik — Busovača,

koja je za neprijatelja bila od presudne važnosti.

Uspjeli manevar XIII. brigade iznenadio je neprijatelja, koji je u dosadašnjim borbama bio prilično iscrpljen, i pokolebao ga. Uočavajući takovo stanje kod neprijatelja sve naše jedinice 19. II. prešle su u opšti odlučan napad. Snage VI. i XI. brigade likvidirale su uporišta Jankovići, Jadikovac, Bojna, Šipovik, Pirota i u snažnom naletu prodrle u grad. Neprijatelj je pokušao sa pružanjem otpora u gradu iz pojedinih kuća, ali uz ispomoć naše artiljerije koja je gađala iz neposredne blizine (50—100 m) sva uporišta u gradu bila su brzo likvidirana. 19. II. u 20 časova grad Travnik i Dolac bili su ponovno oslobođeni.[33] Pred noć snage VIII. brigade likvidirale su uporišta s. Budišići, Stojkovići, Slimena i Nević Polje. Snage XIII. brigade tokom dana likvidirale su neprijateljska uporišta Radnu Glavu, Brankovac, Konjsku i Bukovicu držeći i dalje u blokadi jače snage neprijatelja u samostanu u Gučjoj Gori. Snage VII. brigade, dobivši zadatak da presjeku komunikaciju Travnik — Busovača na prostoru Han Kumpanije, likvidirale su uporište Kruščicu, ali ubacivši sve raspoložive snage u borbu neprijatelj je iz Han Kumpanije uspio nakon nekoliko povratnih napada povratiti Kruščicu i spriječiti snagama VII. brigade izvršenje zadatka.

Tokom noći 19. na 20. i tokom 20. o.mj. naše jedinice nastavile su nastupanje i slamajući jak neprijateljski otpor likvidirale uporišta s. Riječica, Pokrajčići, Alihodža, Karahodža, Zabilje — Brdo i M. Mošunj. Blokada samostana u Gučjoj Gori je nastavljena.

21. II. likvidirana su uporišta želj. stanica Bila, Han Bila, Jardol, Kremenik, Bukve, Divjak, Podhumlje, Vitez, Gačice, Lupac, Strmac, Pecarnice i Preočica. Uz sadejstvo artiljerije likvidirana je paljenjem neprijateljska posada u samostanu Gučja Gora, koja se ogorčeno branila do zadnjeg momenta, boreći se za svaku sobu u zgradi.[34]

22. II. snage XIII. brigade likvidirale su uporišta s. Osojnica, Počulica, Lađice, Vetrenicu, Pojska i Stranjani i na taj način presjekle cestu Zenica — Han Kumpanija, dok su snage VII. brigade likvidirale uporišta Kruščica, Rasno, Kovačići i Bare. Istovremeno snage VI. i VIII. brigade likvidirale su uporišta s. Tolovići, Dubravica, Pirići, Kratine, Han Kumpanija i Šafradini.

23. II. na pravcu Busovače grada likvidirana su uporišta s. Krnjača i Buselje i naše jedinice izbile su neposredno nad sam grad. Istovremeno snage VI. i XI. brigade likvidirale

[33] Opširnije o tome vidi knj. 33, dok. br. 114 i 133.
[34] Vidi knj. 33, dok. br. 157.

su uporišta Kuber k. 874, Obla Glava k. 838 i Grablje, te na taj način presjekle cestu i želj. prugu Busovača — Lašva. Na ostalim sektorima nastavljeno je sa vršenjem pritiska na neprijatelja.

24. II. snage VII. i VIII. brigade likvidirale su uporišta Granica, Jazvine, Bukva i ciglana, presjekle cestu Busovača grad — želj. stanica Busovača te je na taj način neprijateljski garnizon u želj. stanici bio opkoljen. Snage VI. brigade vršile su rušenje želj. pruge i miniranje ceste Busovača — Lašva, dok su dijelovi snaga XI. brigade likvidirali uporišta G. i D. Čajdraš, Visokovce, Grm i Obrenoviće.

25. II. snage VIII. brigade potpmognute tenkovima i artiljerijom napale su i u snažnom jurišu likvidirale želj. stanicu Busovača. Istovremeno na želj. pruzi Busovača — Lašva napadnut je jedan oklopni voz koji iz Busovače pokušao probiti se za Lašvu. Uz ispomoć protivkolske artiljerije ogorčeni otpor neprijatelja je savladan i tom prilikom u vozu zarobljen ceo štab grupe »Eberlein« na čelu sa pukovnikom Eberleinom, koji komandovao svim neprijateljskim snagama na sektoru Travnik — Busovača — Zenica.[35] Svi neprijateljski pokušaji prodora iz Busovače grada u želj. stanicu Busovača bili su odbijeni a napadnuvši istovremeno odbrane samo Busovače i likvidiravši uporišta s. Očenići i s. Carica naše jedinice izbile su neposredno iznad Busovače. Na sektoru Zenica nastavljeno sa vršenjem pritiska na neprijatelja.

Noću 25. na 26. II. snage VII. i VIII. brigade izvršile su napad na uporište Busovača grad. Savlađujući žestok otpor neprijatelja dijelovi naših snaga prodrli su u grad ali, probijanjem pojačanja neprijatelja sa pravca Kiseljaka, naše jedinice bile su prinuđene da se povuku.

26. II. neprijatelj na sektoru Busovače preduzeo je niz bezuspješnih napada u cilju odbacivanja naših snaga. Na sektoru Lašva — Zenica naše jedinice likvidirale su nekoliko manjih neprijateljskih uporišta i sa uspjehom odbile sve neprijateljske protivnapade.

27. II. neprijatelj ponovno vrši snažne napade iz Busovače u toku kojih je uspio zauzeti s. Očenići, dok je na ostalim pravcima razbijen i odbačen na polazne položaje. Pokušaj neprijatelja da prodre od Busovače-grada do želj. stanice odbijen je nakon višečasovne borbe. Snage XIII. brigade izvršile su napad na neprijateljsko uporište Katun, najvažniju tačku u spoljnoj odbrani Zenice. Napad nije uspio.

---

[35] O tome vidi dok. br. 18.

28. II. odbijen je ponovan pokušaj neprijatelja da se od Busovače-grada probije do želj .stanice. Na sektoru Zenica — Lašva izviđačka i artiljerijska djelatnost.

U svim ovim borbama snage IV. divizije, VII. brigade X. divizije i XIII. brigade XXXIX. divizije[36] ubile su 2510, ranile 3006, zarobile 130 Njemaca, ustaša i bjelogardejaca, tj. ukupno izbacile iz stroja 5.646 neprijateljskih vojnika i oficira. Naši gubitci 168 mrtvih, 610 ranjenih i 8 nestalih. Plijen: 19 topova, 15 teških bacača, 10 lakih bacača, 8 teških mitraljeza, 118 puškomitraljeza, 451 puška, 10 strojnica, 44 pištolja, 14 tromblonskih pušaka, 3 raketna pištolja, 4 tenka, 638.000 puščanih metaka, 1760 ručnih bombi, 624 bacačke mine, 740 granata raznog kalibra, 2 vagona granata raznog kalibra, pola vagona bacačkih mina, 2 vagona razne muncije, 2 kamiona, 2 prikolice, 1 luksuzni auto, 7 bicikla, 16 putničkih vagona, 4 radio-stanice, 2 telefonske centrale, 15 telefonskih aparata, 59 konja, 28 kožnih sedala, 75 konjskih oprema, 31 kola, 1 talijanska zastava i raznog sanitetskog materijala. Uništeno: 3 tenka, 2 lokomotive, 3 oklopna vagona, 2 mosta, 2 propusta, 1 teški bacač, 1 laki bacač, 4 p. mitraljeza, 500 m. želj. pruge a ubijeno 35 konja. Oštećen 1 tenk. Izgubljeno 3 puškomitraljeza, 10 pušaka. Oštećen 1 top.

Snage X. divizije u manjem sukobu sa neprijateljem između Hadžića i Pazarića ubile su 1, a ranile 3 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Želj. pruga između Hadžića i Pazarića porušena je na 11 mjesta u dužini 800 m., a na istoj je dignut u vazduh 1 želj. most dug 6 m.

Pri čišćenju prostorija od ustaške milicije u s. Lizoperci i s. Grevići ubijen je 1, a zarobljen 1 milicioner. Naši bez gubitaka. Plijen: 8 pušaka.

Snage LIII. divizije napale su i likvidirale četnički logor u s. Krčevinama. Tom prilikom ubijena su 2, a zarobljena 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 5 pušaka i 45 metaka.

16.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su kod Pazarića iz zasjede grupu od 90 Njemaca i milicionera. Tom prilikom ubijeno je 13, ranjeno 17 Njemaca, a zarobljena 3 milicionera.[37] Naši bez gubitaka. Plijen: 1 strojnica, 1 brzometna puška, 1 pištolj i 6 okvira za puškomitraljez.

---

[36] Vidi naredbu Štaba 5. korpusa JA o pohvali tih jedinica (dok. br. 29).

[37] Napad je izvela 9. krajiška NOU brigada (vidi knj. 33, dok br. 106).

Želj. pruga između Tarčina i Hadžića porušena je u dužini od 300 metara.

Snage XXXIX. divizije odbile su ispad neprijatelja jačine 1 bojne ustaša i domobrana iz B. Luke ka s. Orlovac i tom prilikom ubile su 2, a ranile 1 ustašu. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije pri pretresu prostorija s. Pribinić zarobile su 7 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 6 pušaka i 100 metaka.

17.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su neprijateljska uporišta Kotlari i Lisičići. Uporište Kotlari je likvidirano. U ovim borbama ubile su 25, ranile 27, a zarobile 22 neprij. vojnika.[38] Naš 1 mrtav i 11 ranjeno. Plijen: 4 p. mitraljeza, 2 laka bacača, 29 pušaka, 2 strojnice, 6 pištolja, 20 ručnih bombi, 72 mine za laki bacač, 4000 metaka i 1 telefon.

Kod s. Gorice napadnuta je grupa ustaša. Tom prilikom ubijena su 2, a ranjena 4 ustaše.

Na cesti između Pazarića i Hadžića napadnuta je 1 neprijateljska kolona. Ubijena su 4, a ranjeno 10 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Kod Pazarića razbijena je grupa Njemaca koja je pokušala da popravi želj prugu. Ubijeno je 40, a ranjeno 30 Njemaca. Naš 1 ranjen. Uništen je 1 kamion, a ubijena su 2 konja.

Želj. pruga Sarajevo — Mostar porušena je na više mjesta.

Snage XXXIX. divizije napale su jako branjena neprijateljska uporišta Maglajane, Laktaše, Donju, Gornju i Srednju Topolu.[39] Nakon oštrih borbi likvidirana su uporišta Laktaši i Srednja Topola, dok ostala uporišta zbog intervencije neprij. iz Bos. Gradiške nisu likvidirana.[40] U ovim borbama ubijeno je 105, a zarobljeno 55 neprij. vojnika. Naši gubitci 12 mrtvih i 16 ranjenih. Plijen: 4 flaka,

[38] Odnosi se na dijelove 2. gorskog zdruga (vidi knj. 33, dok br. 141).

[39] Odnosi se na Novu Topolu (G., D. i S.).

1 puškomitraljez, 25 pušaka, 3 pištolja, 2 strojnice, 30 bombi, 50.000 metaka i 1 sanduk strojničke municije. Izgubljen je 1 p. mitraljez, 1 laki bacač i 3 puške.

Na sektoru B. Luke odbijen je ispad neprij. jačine 1 bojne ustaša i domobrana ka s. Orlovac i tom prilikom ubijena 42, ranjeno 26 i zarobljeno 12 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav i 4 ranjena. Plijen: 26 pušaka, 3 p. mitraljeza, 3 strojnice, 3 pištolja, 4 signalna pištolja, 2 telefona, 1500 metaka, 3 bombe i 5 konja. Izgubljen je 1 laki bacač.

Pri odbijanju ispada neprijatelja jačine 600 ustaša iz Dubice ubijena su 23 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 puške i 1 laki bacač.

Na prostoriji s. G. Petrovići — Pučenik — Gudavci, kod B. Krupe, napadnuta je I. jurišna bojna X. hrv. divizije »Tigar« jačine 500 vojnika,[41] koja je krenula u pravcu oslobođenog teritorija. Nakon jednodnevne borbe neprijatelj je odbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke od 12 mrtvih i 16 ranjenih. Naša 4 mrtva i 4 ranjena. Izgubljen 1 p. mitraljez.

U manjem sukobu sa neprijateljem kod Mandića visa i Careva [brda] ranjena su 2 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije na cesti Doboj — Maglaj napale su iz zasjede jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu. Nakon kraće borbe kolona je razbijena. Ubijeno je 12, a ranjena 4 Njemaca. Naša 4 mrtva i 7 ranjenih. Plijen: 5 pušaka, 12 bombi, 800 metaka, 1 par čizama, 4 para cipela, 3 šinjela i 3 ćebadi. Uništen je 1 automobil, 1 kamion i 1 flak.

Na komunikaciji Maglaj — Doboj napadnuta je grupa Njemaca i ustaša. Tom prilikom ubijen je 1, a ranjeno 5 neprij. voj-

[41] Pogrešno; treba: »Neprijatelj u jačini 500 vojnika I jurišne boj ne 10. hrvatske divizije i »Tigar divizije ...« (vidi knj. 33, dok. br. 130). Prema njemačkim podacima, u napadu su učestvovali 2. bataljon 383 puka 373. divizije »Tigar« i ustaše. Tom prilikom bilo je ranjeno 6 Nijemaca (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 213—214).

nika. Naša 2 ranjena. Plijen: 1 šarac, 1 puška, 1 pištolj, 5000 metaka.

18.II.1945. god. *Snage IV. divizije* na desnoj obali r. Bosne napale su neprijateljsko uporište Hrasno. Ubijeno je 9, a ranjeno 9 Njemaca. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 šarac i drugo.

Snage X. divizije napale su između Pazarića i Hadžića jednu neprijateljsku kolonu jačine 500 Njemaca. Tom prilikom ubijeno je 40, a ranjeno 50 Njemaca. Naša 3 ranjena.

Želj. pruga Sarajevo — Mostar porušena je na 25 mjesta u dužini 300 metara.

Snage LIII. divizije u manjem sukobu sa grupom četnika kod s. Čečave ubile su 2 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 2 puške, 1 pištolj i 80 metaka.

19.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su grupu od 500 Njemaca koji su pokušali da poprave prugu između Konjica i Sarajeva. Pokušaj neprijatelja, koji od Sarajeva dovukao pojačanja od 200 Njemaca sa tri blindirana auta, 1 tenkom, 1 pancerom, 2 flaka i 1 topom, da zaobilaznim manevrom odbaci naše snage nije uspio. U ovim borbama koje su vođene preko cijelog dana ubijeno je 57, ranjeno 65 i zarobljeno 8 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav. Plijen: 2 puške, 1 pištolj. Uništena je 1 lokomotiva.

Između Tarčina i Sarajeva kod s. Kukrike napadnuta je jedna neprijateljska motorizovana kolona jačine 300 Njemaca i veći broj kamiona. Ubijena su 23, ranjena 34, a zarobljen 1 Njemac. Naš 1 ranjen. Plijen: 1 bicikl i 1 pištolj. Uništeno je 7 kamiona, a ubijeno 40 konja.

U s. Toščanici napadnuta je grupa milicionera. Tom prilikom zarobljeno je 5 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 puškomitraljez.

Na želj. pruzi između Pazarića i Tarčina dignut je u vazduh 1 želj. most dug 6 m.[42]

Snage XXXIX. divizije napale su neprijatelja jačine 400 ustaša koji je iz B. Novog krenuo ka našim položajima na liniji s. Po-

ljavnice — Medica brda i Žurinskog raskršća. Nakon 9-satne borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke od 27 mrtvih i 32 ranjenih. Naših 6 mrtvih i 12 ranjenih.

Ispad neprijatelja jačine 900 ustaša i Njemaca iz Dobrljina na oslobođenu teritoriju odbijen je uz gubitke od 11 mrtvih i 25 ranjenih.[43] Naša 2 mrtva i 9 ranjenih.

Kod s. Vlaškovci i Furde odbijen je ispad neprijatelja, jačine 1 bojne ustaša, koji je krenuo iz B. Dubice. Ubijeno je 15, a ranjeno 20 ustaša.[44] Naša 2 ranjena.

Snage LIII. divizije u vezi operacija snaga IV. divizije na sektoru Travnik — Zenica — Busovača napale su neprijateljska uporišta s. Kosovu, Šije i Sivšu. Tom prilikom ubijeno je 28 a ranjena 2 neprij. vojnika. Naša 4 mrtva i 11 ranjenih. Plijen: 1 t. mitraljez, 9 pušaka, 10 bombi, 600 metaka, 3 pari cipela i 4 ranca.

20.II.1945. god. *Snage IV. divizije* na desnoj obali r. Bosne sadejstvujući operacijama na sektoru Travnik — Zenica — Busovača napale su i likvidirale neprijateljsko uporište Bilino Polje, sjeverno od Zenice. Ubijena su 2, ranjena 3, a udavilo se 5 ustaša, koji su natjerani u r. Bosnu. Naši bez gubitaka.

Snage X. divizije vodile su borbu sa grupom ustaša jačine 60 vojnika, koja je napala naše položaje u s. Kralupima kod Visokog. Nakon kraće borbe neprijatelj je odbijen i povraćen u Visoko uz gubitke 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naša 2 mrtva i 1 nestao.

Pri napadu na neprij. bunker kod Ostrošca (k. 466) ubijeno je 5, a ranjeno 8 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav i 3 ranjena.

---

[43] Te borbe su vođene protiv jedne bojne 7. lovačkog zdruga i dvije izviđačke satnije ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije koje su napadale od Bos. Novog i jedne bojne 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga koja je napadala od Dobrljina (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 113).

[44] Tom prilikom ustaše su imale 4 poginula, 15 ranjenih i 15 nestalih vojnika (vidi tom V, knj., 38, dok. br. 102).

U s. Vranu[45] kod Duvna vođena je borba sa 150 milicionera. Tom prilikom ubijena su 3, ranjen 1, a zarobljena 4 milicionera. Naši bez gubitaka. Plijen 4 puške i 9 konja.

Snage XXXIX. divizije napale su na liniji s. Crkveno Brdo — Motike — Gradine neprijatelja jačine 1 bojne koji je krenuo iz B. Luke. Nakon šestsatne žestoke borbe neprijatelj je razbijen i odbačen natrag.[46] Ubijeno je 9, a ranjeno 15 ustaša. Naša 2 mrtva i 6 ranjenih.

Kod s. Marijanci kod B. Luke napadnuta je Trivunčićeva četnička brigada. Ubijeno je 7, a ranjena 2 četnika. Naša 4 mrtva i 5 ranjenih. Izgubljen 1 p. mitraljez, 1 strojnica i 1 pištolj.

Snage LIII. divizije pri čišćenju terena s. Jošavke i s. Čečave ubile su 6, ranile 6, a zarobile 6 četnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 10 pušaka, 800 metaka, 6 bluza i 1 par cipela.

21.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su jako branjeno neprijateljsko uporište Ostrožac. Nakon žestokih borbi nekoliko bunkera je likvidirano. U ovim borbama ubijeno je 26, a ranjeno 52 ustaša. Naših 8 mrtvih i 29 ranjenih. Plijen: 6 pištolja, 40 ručnih bombi i druge ratne spreme.

Na cesti između Tarčina i Sarajeva kod Binježeva napadnuta je jedna kolona jačine 200 Njemaca. Nakon kraće borbe ubijeno je 10, a ranjeno 50 Njemaca. Naših 5 ranjeno. Uništena su 2 kamiona.

Želj. pruga Konjic — Sarajevo porušena je u dužini od 200 m, također je porušen 1 kameni propust dug 5 m.

Snage XXXIX. divizije nakon oštrih borbi odbile su ispad neprijatelja sa linije B.

---

[45] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000. Vjerovatno je riječ o Vran-planini.

[46] Borba je vođena protiv dijelova 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 7/8—1 i 10/8—1, k. 114/A: zapovijest ustaško-domo branske 6. hrvatske divizije od 17. februara i naređenje 5. bojne 10 ustaškog zdruga od 19. februara 1945).

Novi — Dobrljin — Dubica[47] ka oslobođenoj teritoriji. Ubijeno je 48, a ranjen 71 neprij. vojnik. Naših 8 mrtvih i 19 ranjenih.

Snage LIII. divizije napale su i likvidirale neprijateljska uporišta Sivšu, Ularice, Alibegovce i Putnika Brdo.[48] U ovim borbama ubijeno je 50, a ranjeno 70 ustaša. Među ubijenima nalaze se 2 oficira. Naših 6 mrtvih i 17 ranjenih. Plijen: 40 pušaka, 180 mina za bacač, 10.000 metaka i druge ratne spreme.

Kod B. Luke napadnuto je i likvidirano neprijateljsko uporište Trapisti.[49] Tom prilikom ubijeno je 25, a zarobljeno 5 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 6 pušaka, 1 strojnica, 800 metaka i drugo.

22.II.1945. god. *Snage X. divizije* vodile su borbu sa 700 Njemaca i ustaša, koji su od Brestovskog napali naše položaje iznad s. Krčevine.[50] U ovim borbama ubijeno je 45, ranjeno 46, a zarobljeno 6 neprij. vojnika. Naših 9 ranjeno. Plijen: 2 puškomitraljeza, 7 pušaka, 1 pištolj, 24 granate za top, 7500 metaka, 25 okvira za puškomitraljez, 2 brdske kuhinje, 2 konja i druge ratne spreme.

Snage XXXIX. divizije odbile su ispad neprijatelja iz Dobrljina i Dubice. Ubijeno je 50, a ranjeno 65 ustaša. Naša 4 mrtva i 10 ranjenih.

Na liniji Motike — Marijanci — Kremenovići napadnuta je Mutićeva i Trivunčićeva četnička brigada potpomognuta sa 1 bojnom ustaša, koje su krenule od B. Luke ka oslobođenoj teritoriji. Ubijeno je 15, a ranjeno 25 ustaša i četnika. Naših 6 mrtvih i 11 ranjenih.

Snage LIII. divizije u manjem sukobu sa grupom četnika kod s. M. Bukovica ubile su 3, a ranile 1 četnika. Naša 3 mrtva.

23.II.1945. god. *Snage IV. divizije* na desnoj obali r. Bosne sadejstvujući operacijama na sektoru Tra-

---

[48] Pun naziv: Vojvode Putnika Brdo.

[49] i [54] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 122.

[50] Vidi knj. 33, dok. br. 140.

vnik — Zenica — Busovača napale su neprijateljsko uporište želj. stanicu Porječani na pruzi Kakanj — Visoko. Neprijateljska intervencija od Breze je odbijena ali uporište nije likvidirano.[51] U ovim borbama ubijeno je 12, ranjeno 7 i zarobljena 4 Njemca. Naši bez gubitaka. Plijen: 5 pušaka, 1200 metaka.

Snage X. divizije napale su u s. M. Sotnici jednu satniju ustaša. Nakon kraće borbe ubijeno je 5, a ranjeno 6 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka.

Kod s. Bilalovca napadnuta je jedna neprijateljska motorizovana kolona jačine 20 kamiona i 4 tenka. Tom prilikom ubijena su 4, a ranjeno 7 Njemaca. Naši bez gubitaka.

Jedna grupa ustaša jačine 60 vojnika napala je naše snage u s. Kralupima. Nakon kraće borbe napad je odbijen uz gubitke od 2 mrtva i 6 ranjenih. Naših 6 ranjeno.

Kod Brestovskog napadnut je iz zasjede neprijatelj jačine 250 vojnika, koji je sa tenkovima pokušao da se probije od Kiseljaka za Busovaču. Nakon 3-časovne borbe neprijatelj je razbijen i povraćen u Kiseljak. U ovim borbama ubijeno je 46, a ranjeno 45 neprij. vojnika. Naših 17 ranjeno. Plijen: 2 puške, 30 mina za bacač i 5000 metaka.

Na cesti Kiseljak — Busovača kod Bilalovca porušena je jedna drvena ćuprija dužine 8 metara.

Snage XXXIX. divizije odbijajući ispad neprijatelja ka oslobođenoj teritoriji sa linije Dobrljin — Kostajnica ubile su 20, a ranile 26 neprijateljskih vojnika.[52] Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije odbijajući ispad neprijatelja iz Doboja ka s. Omanjska — Visoka Glavica ubile su 5, a ranile 8 neprij. vojnika. Naša 4 ranjena.

U napadu na veću grupu četnika na sektoru s. Kladari — Mala Bukovica ubijeno je 16, a ranjeno 6 četnika. Naš 1 mrtav i 4 ranjena.

---

[52] Vidi dok. br. 94.

Pri odbijanju ispada neprijatelja iz Klašnica (kod B. Luke) ka oslobođenoj teritoriji ubijena su 3, a ranjeno 5 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka.

24.II.1945. god. *Snage X. divizije* u vezi operacija snaga IV. divizije, VII. i XIII. brigade, na sektoru Busovače napale su uz pomoć jedne baterije brdskih topova neprijateljska uporišta Brestovsko i Jehovac, kao i nekoliko manjih neprijateljskih uporišta na cesti Kiseljak — Busovača. Nakon žestokih borbi ubile su 47, ranile 60, a zarobile 4 neprij. vojnika. Naša 4 mrtva i 8 ranjenih. Plijen: 1 puška, 1 pištolj, 1500 metaka i 1 šinjel. Uništena su 2 kamiona, 2 flaka, 1 tenk i 1 bacač.

Grupa jačine 100 ustaša koja iz Tarčina napala naše snage u s. Vidosavići odbijena je uz gubitke od 3 ranjena. Naša 2 ranjena. Izgubljen 1 puškomitraljez.[53]

Snage XXXIX. divizije na želj. pruzi Bihać — Kostajnica između Blatne i Otoke digle su u zrak 1 voz. Tom prilikom poginulo 13, a ranjena 22 Njemca. Naši bez gubitaka.

Snage LIII. divizije odbile su ispad neprijatelja iz Doboja ka oslobođenoj teritoriji. Ubijena su 4, a ranjeno 7 neprij. vojnika. Naš 1 mrtav i 1 ranjen.

Na prostoriji Kladari — Mala Bukovica napadnuta su dva crnogorska četnička puka jačine 2000 četnika. Nakon 3-časovne žestoke borbe četnici su razbijeni uz gubitke 11 mrtvih, 16 ranjenih i 2 zarobljena, dok ih je veliki broj natjeran u r. Bosnu.[54] Naša 2 ranjena. Plijen: 1 p. mitraljez, 4 puške, 700 metaka, 130 mina za laki bacač, 10 ručnih bombi, 3 šatorska krila i 3 ćebeta.

25.II.1945. god. *Snage IV. divizije* na desnoj obali r. Bosne, sadejstvujući operacijama na sektoru Zenica — Busovača porušile su između Kaknja i Visokog 2000 m. želj. pruge Sarajevo — Brod, razbivši istovremeno nekoliko grupa ne-

[53] Vidi dok. br. 10.

prijateljskih vojnika koji su osiguravali želj. prugu. U ovim borbama ubijena su 34, ranjeno 20 i zarobljeno 9 neprij. vojnika. Naši bez gubitaka. Plijen: 3 mitraljeza, 20 pušaka i 200 metaka.

Istovremeno napadnuto je i likvidirano neprijateljsko uporište D. Gračanica, sjeverno od Zenice. Ubijeno je 40, ranjeno 55 i zarobljeno 29 Njemaca. Naši bez gubitaka. Plijen: 1 top, 9 p. mitraljeza, 80 pušaka, 200 bombi, 290 granata, 35.000 metaka i druge spreme.

Snage X. divizije napale su kod s. Bilalovca neprijateljsku motorizovanu kolonu od 30 kamiona i nekoliko tenkova, koja se od Kiseljaka probijala za Busovaču. U ovim borbama koje su trajale preko cijelog dana ubijeno je 35, a ranjeno 65 Njemaca. Naši bez gubitaka. Uništen je 1 tenk i 6 kamiona.

Kod s. Proščica na cesti Kiseljak — Busovača napadnuta je neprijateljska komora jačine 350 vojnika. Tom prilikom ubijeno je 35, ranjeno 15 i zarobljeno 14 neprij. vojnika.[55] Naših 5 mrtvih i 5 ranjenih. Plijen: 2 puškomitraljeza, 1 t. mitraljez, 2 puške, 14000 metaka, 1 radio-aparat, 3 telefona, 1 dvogled, 8 šinjela, 4 para čizama, 2 para cipela, 10 ćebadi i druge ratne spreme.

Snage XXXIX. divizije odbile su ispad 200 ustaša iz Dubice ka oslobođenoj teritoriji Kozare. Ubijeno je 10, a ranjeno 15 ustaša. Naši bez gubitaka.

26.II.1945. god. *Snage X. divizije* napale su iz zasjede na cesti Kiseljak — Busovača kod Bilalovca i Klokota neprijateljsku motorizovanu kolonu od 30 kamiona, nekoliko tenkova i blindiranih automobila u pratnji 150 vojnika. Tom prilikom ubijeno je 20, a ranjeno 28 neprij. vojnika. Naš 1 ranjen. Uništen je 1 blindirani automobil i 8 kamiona.

U s. Polju kod Busovače napadnuta je neprijateljska komora, koju je osiguravalo ne-

---

[55] i [56] O tome vidi knj. 33, dok. br. 153, objašnjenje 3. i 5.

koliko tenkova i blindiranih automobila. Nakon kraće borbe ubijeno je 10, a ranjeno 28 neprijateljskih vojnika. Naša 3 ranjena.

Na cesti Kiseljak — Busovača srušena su dva mosta dužine 5 metara.

Kod s. Mesihovina razbijena je grupa milicionera. Ubijeno je 5, ranjeno 10 i zarobljena 4 neprij. vojnika. Plijen: 1 puškomitraljez i 2 puške.

Na cesti Kiseljak — Busovača napadnuta je neprijateljska motorizovana kolona koja je krenula iz Kiseljaka za Busovaču. Tom prilikom ubijeno je 34, a ranjeno 44 Njemaca. Naš 1 mrtav i 12 ranjeno. Plijen: 1 strojnica i 1 pištolj.

27.II.1945. god. *Snage XXXIX. divizije* u napadu na grupu četnika kod B. Luke ubile su 17, a ranile 26 četnika. Naši bez gubitaka.

28.II.1945. god. *Snage IV. divizije* na desnoj obali r. Bosne sadejstvujući operacijama na sektoru Zenica — Busovača porušile su 500 m. želj. pruge Vranduk — Zenica.

Kod Kaknja dignut je u vazduh 1 voz. Uništena je 1 lokomotiva i 4 vagona. Poginulo je 40, a ranjeno 50 neprijateljskih vojnika.[56]

Snage LIII. divizije sadejstvujući sa operacijama IV. divizije na sektoru Zenica — Busovača napale su i nakon oštrih borbi likvidirale neprijateljska uporišta Selišće, Karaulu, Ozimicu, Ljubatović, Čusto Brdo i Tomiće na cesti Žepče — Maglaj. Dva neprijateljska pokušaja od Žepča i Maglaja da odbaci naše snage od komunikacije odbijena su. U ovim borbama ubijeno je 215, ranjeno 170 i zarobljeno 14 Njemaca.[57] Naših 20 mrtvih i 50 ranjenih. Plijen: 1 top, 4 l. bacača, 7 t. mitraljeza, 9 p. mitraljeza, 100 pušaka, 1 strojnica, 80 mina za bacač, 25.000 metaka, 114 ćebadi, 40 odjela, 45 pari cipela, 2 pisaće mašine, 1 telefonska centrala, 7 protivtenkovskih pesnica i mnogo drugog ratnog materijala.

---

[57] Vidi dok. br. 61 i 82.

JEDINICE OVOG KORPUSA U TOKU FEBRUARA MJESECA IMALE SU:

1.) *Gubitci:*

a) neprijateljski:
4587 ubijeno
5096 ranjeno
439 zarobljeno
10.112[55] svega izbačena iz stroja

b) vlastiti u ljudstvu:
310 poginulih
1017 ranjenih
10 nestalih

c) vlastiti u materijalu: Izgubljeno 2 laka bacača, 9 p. mitraljeza, 14 pušaka, 1 strojnica, 1 pištolj. Oštećen 1 top.

2.) *Plijen:*

a) oružje: 4 tenka, 21 top, 15 teških bacača, 17 lakih bacača, 4 flaka, 17 teških mitraljeza, 163 puškomitraljeza, 1008 pušaka, 25 automatskih pušaka, 75 pištolja, 14 tromblonskih pušaka, 7 protivtenkovskih pesnica i 7 raketnih pištolja.

b) municija: 5 vagona topovske, bacačke i puščane municije, 2162 ručne bombe, 30 tromblonskih bombi.

c) ostalog: 1 oklopni voz, 3 kamiona sa prikolicama, 2 osobna automobila, 8 motorbicikla, 2 lokomotive sa 16 putničkih vagona, 8 radio-stanica, 30 telefona, 28 sedala, 75 konjskih oprema, 1 četnička i 1 talijanska zastava i velika količina druge ratne spreme.

3.) *Uništeno:* 7 tenkova, 1 teški bacač, 2 laka bacača, 7 p. mitraljeza, 1 blindirani automobil, 3 flaka, 53 kamiona, 4 luksuzna automobila, 7 motorbicikla, 6 lokomotiva, 3 oklopna vagona, 8 želj. mostova, 5 propusta, 7100 m. želj. pruge i ubijeno 80 konja.

Raspored jedinica

na dan 28. II. 1945. god. IV. *divizija:* VIII. brigada sjeverno od Busovače—grada na liniji Skradno — Bukva — Granica sa zadatkom zatvaranja pravca Busovača-grad — želj. stanica Busovača i vršenja pritiska na

[55] Zbir pogrešan; treba: 10122.

Busovaču-grad. *VI. brigada* zapadno od želj. stanice Lašva na liniji Merdani — Grablje — Zarac, k. 914 sa zadatkom zatvaranja pravca Lašva — želj. stanica Busovača. *XI. brigada* južno i jugo-zapadno od Zenice na liniji Debela Međa — Saračevica, k. 957 — Kuber, k. 874 — s. Čajdraš sa zadatkom zatvaranja pravca Zenica — želj. stanica Busovača i Zenica — Han Kumpanija te vršenja pritiska na neprijateljski garnizon u Zenici. *Vlašićki NOP odred* zapadno od komunikacije Vranduk — Nemila na liniji s. Bistrica — s. Orahovica sa zadatkom kontrole pravaca koji od Nemile i Vranduka preko s. Orahovice izvode na Gučju Goru, te dejstva na komunikaciji. Grupa bataljona na desnoj obali r. Bosne i to: jedan bataljon istočno od komunikacije Zenica — Vranduk, jedan bataljon sjeverno od želj. pruge Lašva — Kakanj i jedan bataljon istočno od želj. pruge Kakanj — Visoko, sa zadatcima dejstva na komunikacijama u cilju ispomaganja operacija na sektoru Zenica — Lašva — Busovača.

Štab divizije u Han Kumpaniji.

X. divizija: VII. brigada zapadno i jugozapadno od Busovače-grada na liniji Dobra Voda — Kupres — Buselje — Bukva sa zadatkom vršenja pritiska na neprijateljski garnizon u Busovači i sadejstva sa snagama VIII. brigade IV. divizije u odbijanju pokušaja neprijateljskog prodora od Busovače-grada ka želj. stanici Busovači. *IX. brigada* sa tri bataljona jugo-zapadno od ceste Kiseljak — Busovača sa zadatkom dejstva na komunikaciji a sa jednim bataljonom na prostoru s. Kralupa jugo-istočno od Visokog. XVII. brigada sjeverno i neposredno iznad Ostrošca i Lisičića sa zadatkom dejstva na komunikaciji i vršenja pritiska na neprijateljska uporišta Ostrožac i Lisičići.

Štab divizije u Fojnici.

XXXIX. divizija: XIII. brigada sjeverozapadno od Zenice na liniji s. Visokovci — s. Lokrine — s. Obrenovići — s. Jagodići — s. Bukovica sa zadatkom vršenja pritiska na uporišta vanjske odbrane Zenice i dejstva na komunikaciji Zenica — Vranduk. *XV. brigada* zapadno od ceste B. Luka — Gradiška i sjevero-zapadno od B. Luke na liniji s. Miljevići — s. Bakinci — s. Ramići — s. Dragočaj sa zadatkom za-

tvaranja pravaca koji iz B. Luke izvode na slobodnu teritoriju, vršenja pritiska na neprijateljski garnizon u B. Luci i dejstva na komunikaciji B. Luka — Gradiška. *XX. brigada* istočno od komunikacije Bos. Novi — Kostajnica i južno od ceste Kostajnica — Dubica sa zadatkom zatvaranja pravaca koji iz Bos. Novog, Kostajnice i Dubice izvode na oslobođenu teritoriju i dejstva na komunikacijama u dolini r. Une. *Podgrmečki NOP odred* jugo-istočno od komunikacije Bihać — Bos. Novi sa zadatkom zatvaranja pravaca koji izvode ka oslobođenoj teritoriji, dejstva na komunikacijama Bihać — Bos. Krupa — Bos. Novi. *Zmijanski NOP odred* jugozapadno od B. Luke sa zadatkom zatvaranja pravaca koji iz B. Luke izvode na oslobođenu teritoriju i dejstva protiv četnika na tom sektoru. *Banjalučki NOP odred* jugo-istočno od B. Luke na prostoriji između r. Vrbasa i r. Vrbanje sa zadatkom dejstva protiv četnika.

Štab divizije u s. Kozarac.

LIII. divizija: XIV. i XVIII. brigada na komunikaciji Maglaj — Žepče u borbi za likvidaciju neprijateljskih uporišta na istoj. *XIX. brigada* sjevero-istočno od B. Luke na prostoriji s. Boškovići — s. Jošavka sa zadatkom dejstva protiv četnika i dejstva na komunikaciji B. Luka — Gradiška i B. Luka — Kotor Varoš. *Motajički NOP odred* sjeverno od Prnjavora sa zadatkom dejstva protiv četnika na prostoru Motajice i sa zadatkom dejstva na neprijateljska uporišta u donjem toku r. Vrbasa.

Štab divizije u Tesliću.

Štab korpusa u Bugojnu.

Zaključci: Dejstvo snaga ovoga korpusa u toku mjeseca februara može se podijeliti na 2 perioda i to:

Prvi period od 1. do 15. II. u kojem su naše jedinice dejstvovale više samostalno, a akcije bile u glavnom bataljonskih ili brigadnih razmjera.

Drugi period od 15. do 28. II. u kojem je glavnina snaga korpusa dejstvovala skupno i povezano, koordinirajući u potpunosti dejstvo.

Neprijateljskim prodorom u Travnik, izvršenim krajem mjeseca januara, glavnina snaga IV. divizije odbačena je od komunikacije Sarajevo — Brod. U ovom periodu veliki snijeg koji nije omogućavao izvođenje brzih i dužih zaobilaznih pokreta, potrebni

odmor i pregrupisavanje snaga uslovili su da su jedinice ove divizije tokom prve polovine mjeseca februara bile orijentisane i angažovane na zatvaranju pravaca koji od Travnika vode ka Jajcu i D. Vakufu. Ovo vreme je iskorišteno za sređivanje i pregrupisanje jedinica te popunu municijom i materijalom.

Da bi se u pogodnom momentu moglo preći u snažnije efikasno nastupanje u cilju ponovnog oslobođenja Travnika, čišćenja prostora Travnik — Zenica — Busovača i presjecanja komunikacije Sarajevo — Brod, u prvoj polovini mjeseca februara izvršena je koncentracija naših jedinica, dovlačenjem XIII. brigade XXXIX. divizije na sektor sjevero-zapadno od Travnika i prebacivanjem snaga VII. brigade X. divizije i VIII. brigade IV. divizije na sektor južno od Travnika i komunikacije Travnik — Busovača.

15. II. o.g. djelovi naših snaga koje su se nalazile na sektoru Travnik — Busovača preduzeli su napade na svim pravcima, čiji su prvi ciljevi bili tačno ispitivanje neprijateljskih položaja i snaga kao i izbijanje na pogodne položaje za prelaz u glavni opšti napad. U borbama od 15. do 19. II. o.g. ovi ciljevi su postignuti. Uočavajući povoljnu situaciju, sve naše jedinice 19. o.mj. prešle su u odlučno opšte nastupanje i u toku borbi od 19. do 25. II. likvidirale sva neprijateljska uporišta na sektoru Travnik — Zenica i Travnik — Busovača, izbile na glavne komunikacije u dolini r. Bosne, a likvidacijom jako branjenog i utvrđenog uporišta želj. stanice Busovača potpuno presjekle komunikaciju Sarajevo — Brod. Moral, borbenost, izdržljivost, snalažljivost i manevarska sposobnost svih naših jedinica, u ovim borbama, bili su na visini. Sadejstvo artiljerije i pješadije bilo je potpuno, što je u mnogome omogućilo izvršavanje težih zadataka oko likvidacije jako utvrđenih i organizovano branjenih neprijateljskih uporišta i po danu. Neprijatelj je stalno pružao ogorčen otpor vršeći česte protivnapade, a iz uporišta u kojem je, zaobilaznim manevrima naših jedinica, bio opkoljen branio se do poslednjeg čovjeka.

Operacije izvođene tokom mjeseca februara na sektoru Travnik — Zenica — Busovača ukazale su našim jedinicama na nekoliko važnih momenata i to:

1.) Koristeći pravilno snažnu i koncentrisanu artiljerijsku i minobacačku vatru na izabranim glavnim pravcima,[59] nastupanje pješadije i izvođenje likvidacije neprijateljskih uporišta mnogo je lakše, brže, uspješnije i uz manje gubitaka po danu nego po noći.

2.) Duboki i smjeli prodori u neprijateljsku pozadinu sa brzim manevrima i iznenadnim snažnim napadima pravcima kojima se isti ne očekuju najbolji su način za rastrojavanje neprijateljske odbrane i demoralisanje neprijatelja, što omogućuje lakše i uspješnije izvođenje napada na glavnom pravcu kao i puno iskorištavanje postignutog uspjeha.

3.) Bliskom blokadom neprijateljskog uporišta onemogućuje se efikasna upotreba artiljerije i težih oruđa kojima neprijatelj raspolaže u uporištu. (Slučaj sa blokadom uporišta Gučja Gora).

Operacijama snaga IV. divizije na sektoru Travnik — Zenica — Busovača sadejstvovala je i glavnina snaga LIII. divizije dejstvujući snažno na djelu komunikacije Žepče — Maglaj, kao i snage IX. brigade X. divizije koje su presjekle komunikaciju Kiseljak — Busovača.

Grupa bataljona IV. divizije, koja dejstvuje na desnoj obali r. Bosne, tokom prvih 15 dana mjeseca februara dejstvovala je u glavnom na komunikacije u dolini r. Bosne, dok su od 15. o.mj. pa nadalje i njeni zadaci i akcije bili u sklopu općeg plana operacija na sektoru Travnik — Zenica — Busovača.

Snage XXXIX. divizije, bez XIII. brigade, nastavile su tokom cijelog mjeseca sa vršenjem neposrednog pritiska na neprijateljski garnizon u Banjaluci, razbijajući četnike na sektoru Banjaluke, te izvođenjem napada na neprijateljski saobraćaj dolinom r. Une. 17. II. glavnina snaga XV. i XX. brigade izvršila je napad i likvidaciju neprijateljskih uporišta Laktaši, Srednja Topola, čime je Banjalučki garnizon bio ugrožen i otsječen od Gradiške. Ali uslijed napada jačih neprijateljskih snaga sa linije Bos. Novi — Kostajnica — Dubica ka oslobođenoj teritoriji Kozare, kao i uslijed intervencije jačih neprijateljskih snaga iz Gradiške, ova uporišta nisu mogla biti zadržana i naše snage bile su primorane na prebacivanje djelova ka sektoru Novi — Kostajnica — Dubica.

[59] Bliže o dejstvu artiljerije vidi dok. br. 62 i 82; knj. 33, dok. br 135, 149 i 162.

Dejstvo naših jedinica na komunikacijama u dolini r. Neretve bilo je povezano sa operacijom VIII.[60] i II. korpusa[61] i XXIX. divizije na sektoru Mostara.[62]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
pukovnik,
Došen

M. P.

KOMANDANT
general-major,
S. Rodić

Pov. br. 71
24. III 1945.
u akta.[63]

BR. 36

ZAPOVIJEST ŠTABA 10. UDARNE DIVIZIJE JA OD 13. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED NA PROSTORU KREŠEVO — FOJNICA I PRIPREMU JEDINICA ZA NAREDNA DEJSTVA[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. br. 78
Dne 13. III. 1945. g.
u 01.07[h]

ZAPOVIJEST
(Sekcija Zenica — Konjic razmjer 1:100.000)

1.— *Opšti položaj:*

Poslije uspješnih i teških borbi, koje su vodile jedinice ove divizije uz sadejstvo snaga IV divizije,[2] kao i jedinica

[60] Vidi knj. 33, dok. br. 136.
[61] Vidi knj. 33, dok. br. 152 i 155.
[62] Vidi knj. 33, dok. br. 110 i 154.
[63] Dopisano mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—12. k. 858.
[2] Vidi dok. br. 18 i 111.

XXIX. Hercegovačke divizije[3] na sektoru: Travnik — Busovača — Fojnica — Kreševo i komunikaciji Sarajevo — Ivan Sedlo, po naređenju štaba 5. korpusa izvršiće koncentraciju svojih snaga na prostoriji Fojnica — Kreševo, sa zadatkom da sa manjim snagama bude aktivna na komunikaciji Busovača — Sarajevo — Ivan Sedlo, dok će sa glavninom snaga pristupiti pripremama, popuni, sređivanju i odmaranju jedinica za predstojeće zadatke.[4]

U vezi toga,

NAREĐUJEMO:

VII brigada: Sa četiri bataljona, art. divizionom i ostalim prištapskim jedinicama smjestiće se na prostoriji Bakovići — Gojevići — Otigošće. Isturiće potrebna obezbeđenja prema Kiseljaku, dok će sa glavninom snaga pristupiti pripremama, popuni, sređivanju i odmaranju. Desno održavati vezu sa snagama IX brigade, koje se nalaze na prostoriji Kreševa, a lijevo održavati vezu sa snagama XVII brigade, koje se nalaze na prostoriji Šćitova i zatvaraju pravac Raskršće — Fojnica. IV bataljon vaše brigade, koji se nalazio na zatvaranju pomenutog pravca, 12. o.mj. smijenjen je od snaga XVII brigade i upućen na prostoriju Bakovići.

IX brigada: Smjestiti će se na prostoriju Kreševa, sa zadatkom kontrole i obezbeđenja pravaca koji vode prema Ivan Sedlu — Raštelici — Tarčinu — Kiseljaku i Hom Ćupriji. Glavninu snaga zadržati kao rezervu i smjestiti na najpodesnije mjesto i u slučaju neprijateljskog napada sa predviđenih pravaca sa istim snagama manevrisati. Lijevo vezu održavati sa jedinicama VII brigade, koje se nalaze na prostoriji Bakovići — Gojevići, a desno kurirsku vezu sa snagama XXIX divizije koje se nalaze na prostoriji Bradina — Repovci.[5] Štab brigade smjestiti u Kreševo sa najpotrebnijim dijelovima, a ostale dijelove isturiti izvan grada radi avijacije. Naročito obratiti pažnju na pravac Tarčin — Grab — Gunjani — Vidosavići.

---

[3] i [5] Vidi dok. br. 47 i 92.

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 144.

XVII brigada: Sa svim svojim snagama 13. o.mj. do 6 časova krenuti sa prostorije Bakovići — Gojevići i smjestiti se na prostoriju i to: jedan bataljon Duke — Oglavak sa zadatkom zatvaranja pravca Raskršće — Fojnica. Jedan bataljon s. Kujusići — Smajilovići s tim što će jednu četu isturiti na Pločare. Jedan bataljon koji će biti u rezervi smjestiti s. Marinić — Grabovik — Voljevac. Jedan bataljon na prostoriju Pridole sa zadatkom kontrolisanja pravca prema Busovači i uporišta na komunikaciji Kiseljak — Busovača.[6] Težište baciti na sređivanje, popunu i odmaranje brigade. Desno vezu održavati sa snagama VII brigade, koje se nalaze na prostoriji Bakovići — Gojevići. Štab brigade smjestiti će se s. Podoglavak s time što će isturiti protivkolsko odeljenje i minirati cestu. Prethodno se upoznati sa mjestima gde su postavljene mine VII i IX brigade.

Art. divizion: Sa baterijom američkih topova zadržati se na prostoriji Bjelovići i povezati se sa snagama IX brigade, a dejstvovati na traženje iste. Bateriju brdskih topova 75 mm, koji su postavljeni na prostoriji Smajilovići, povući u sastav diviziona u Ostružnicu. Bateriju protivkolskih topova isturiti pred štab XVII brigade sa zadatkom zatvaranja pravca i dejstva na komunikaciji Raskršće — Fojnica ukoliko bi neprijatelj pokušao sa ispadom.[7] Održavati vezu sa bataljonima XVII brigade. Štab diviziona zadržaće se u s. Ostružnica.

Veza: Štabovi brigada održavaće međusobno radio-vezu, kao i telefonsku koristeći stalnu liniju, a sa štabom divizije i kurirsku.

Napomena: Na dodijeljenim sektorima štabovi brigada razviće što bolju obaveštajnu službu i izviđačku službu, pratiti budno sve pokrete neprijatelja i otkrivati njegove namjere, o čemu redovno obavještavati štab divizije. Popunu jedinica municijom izvršiti blagovremeno stvarajući brigadne rezerve u municiji. Komorske konje iz brigadnih intendantura staviti na raspolaganje intendanturi ove divi-

[6] Vidi dok. br. 147.
[7] Vidi dok. br. 62.

zije radi prebacivanja životnih namirnica iz Sebešića na sektor Fojnica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
ppukovnik:
sl. otsutan

M. P.

Zamjenik komandanta,
ppukovnik:
Roco[8]

Dostavljeno:
VII, IX, XVII brigadi i
Art. divizionu.

ŠTAB
I. Art. diviziona
Str. pov. br. 89
13-III-1945. g.

Svim jedinicama
ovog diviziona.
a/a

BR. 37

ZAPOVIJEST ŠTABA 27. DIVIZIJE JA OD 13. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA LINIJI POHOVAC — PODROMANIJA[1]

ŠTAB R1[2]
Op. pov. broj 95/45
13 marta 1945 godine

ZAPOVIJEST
(Sekcija Višegrad — Sarajevo 1:100.000)

1) *Situacija:* Neprijatelj sa svojim prednjim dijelovima drži liniju Pohovac — Podromanija. Jačina njegovih snaga je

[8] Uroš Bogunović Roca

[1] Kopija originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—21, k. 1111.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 27. divizije JA vidi dok. br. 20, objašnjenje 2.

300 do 400 sa 2 topa. Ostale njegove snage postavljene su dubinski duž komunikacije Sokolac — Crvena Stijena.[3]

2) *Opšti zadatak:* Likvidacija svih uporišta na liniji Pohovac — Podromanija i savlađivanje Crvenih Stijena u cilju proboja ka Sarajevu.

3) *Naš zadatak:* Da sa jednim dijelom naših snaga likvidiramo kasarnu i Pliješ, a drugim dijelom da presječemo komunikaciju na dijelu između Čavčevog Polja i Crvenih Stijena u cilju da se neprijatelju spriječi upućivanje pojačanja sa Crvenih Stijena.[4]

Sl sa jednom brigadom napada na Pohovac, a jednom brigadom na Dikalji — Han Obođaš.[5]

Za izvršenje prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

Desna kolona:
komandant kolone kapetan Spasoje Mičić.
Sastav: dva bataljona R2, jedna baterija (4 topa).

Sa jednim svojim bataljonom izvršiće napad i likvidirati uporište Spomenik, k. 869 (na cesti Gromile — Kula) sadejstvujući sa snagama R3 u likvidaciji kasarne.

Sa jednim bataljonom postavlja se na kose sjeverozapadno s. Rešetnice gdje zauzima položaj za blisku odbranu baterije. Jednim dijelom toga bataljona vrši napad na grupu kuća između Sokoca i Podromanije od slova »a« do kasarne.

Po izvršenom zadatku snage R2 prikupljaju se na prostoriji između Sokoca i Podromanije.

Srednja kolona:
komandant kolone kapetan Ratko Jovičić.
Sastav: tri bataljona R3.

Vrši napad na Gradinu i Pliješ a potom pristupa likvidaciji kasarne i neposrednih položaja oko nje otsjecajući iste od pravca Crvenih Stijena. Napad na

[3] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3).

[4] Vidi dok. br. 46.

[5] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 38. divizije JA vidi dok br. 38 i 48.

Gradinu i Pliješ mora da bude izvršen jednovremeno.

Po izvršenom zadatku snage R3 prikupljaju se na pravcu Podromanija — Mrvići, a po potrebi jednim dijelom snaga vrši gonjenje neprijatelja.

Lijeva kolona:
komandant kolone major Radomir Šćepanović.
Sastav: tri bataljona R4.

Sa dva bataljona vrši napad na Karaulu sa južne strane, a jednim bataljonom napada na Čavčevo Polje.

Sa sjeverne strane dva bataljona S1 vrše napad na Dikalje, a jednim bataljonom na Han Obođaš.

Napad na ova uporišta mora da bude jednovremen.

Odmah po likvidaciji uporišta pristupiti energičnom gonjenju neprijatelja komunikacijom u pravcu Crvenih Stijena i preduzimanju napada na same Crvene Stijene. Ovo vršiti i u slučaju da neprijateljska grupa na Pohovcu (Podromaniji) ne bude momentalno likvidirana.

Zadatak artiljerije:
(pod komandom k-danta desne kolone).

Tačno u 21,45 časova 14-og o.m. ima da otpočne artiljerijska priprema tučenjem kasarne i uporišta na Pliješu, k. 981, a povremeno obasipati Baltiće i V. Gradinu. Ova priprema trajaće 15 minuta, tj. od 21,45 do 22 časa.

Opšte napomene:

1. — *Napad ima da počne tačno u 22 časa 14-og o.m.*

2. — *Način izvođenja napada*: Jedinice će pod zaštitom mraka izvršiti podilaženje prema neprijatelju, a naročito pod zaštitom naše artiljerijske vatre i to do jurišnog ostojanja, a čim prestane artiljerijska i bacačka vatra, tj. *tačno u 22 časa* izvršiti juriš na neprijateljske položaje uz jaku vatru iz svih

pjedašijskih oružja. Sam juriš mora da bude munjevit i neodoljiv.

3. — *Izviđačka četa R1* stavlja se pod komandu k-danta lijeve kolone i ista ima zadatak da postavi zasjedu između Crvenih Stijena i Čavčevog Polja. Detaljan zadatak i potrebno uputstvo izdaće joj štab R4. Komandi izviđačke čete objasniti da će izviđački dijelovi S1 takođe napraviti zasjedu na tom dijelu puta sa sjeverne strane.

Izviđački dijelovi R4 da vrše izviđanje na prostoru između Crvenih Stijena — Mokrog — Sumbulovac.

4. — Svim izviđačkim dijelovima je zadatak da na svaki način uhvate kojeg živog neprijateljskog vojnika i dovedu u štab R1.

5. — *Veza:*

R2 postaviće blagovremeno telefonsku liniju od Rešetnice (od mjesta gdje bude baterija) do crkve na Sokocu (do načelnika štaba S1).[6]

R3 regulisaće telefonsku vezu od svoje osmatračnice do komandanta R1-u Rešetnici kod baterije — ovo do ovlađivanja Gradinom i Pliješom, a dotle vezu održavati putem kurira svakih 2 sata.

R4 regulisaće vezu do R3, gdje će se nalaziti načelnik štaba R1 koji će prikupljati izvještaje i od R4 i slati ih komandantu R1.

Radio-veza: Tokom dana 13/14. R3 i R4 slaće svoje radio-depeše svakog sata i to: R3 u 22, 23, 24, 1, 2, 3, 4, 5, itd. a R4 u 22,30, 23,30, 0,30, 1,30, 2,30, 3,30, itd.

Izvještaji da budu konkretni i precizni, kao i da na vrijeme stignu na određeno mjesto.

6. — *Sanitet:* Med. san. bat. isturiće trijažni i evakuacioni vod u s. Čitluke, a operacioni vod u s. Pariževiće.

Brigade će upućivati teške ranjenike od svojih previjališta do trijažnog voda.

Primjedba:

a. — Svi zauzeti položaji imaju se najupornije držati, zbog čega odmah pristupiti utvrđivanju istih. Sve fortifikacijske objekte, maskirati i saobraziti okolini.

b. — Štabovi brigada obavezno će u toku sutrašnjeg dana 14-og o.m. povesti štabove bataljona i komande četa na osmatračnice gdje im izdati sva potrebna uputstva za što bolje izvršenje zadatka.

---

[6] Načelnik štaba 38. divizije JA bio je tada Salem Ćerić (vidi dok. br. 11).

U toku sutrašnjeg dana da se izvrše detaljne pripreme za izvršenje samog napada kao i da se izradi plan za koncentraciju bacačke vatre, kako bi se osjetio udar čitavog oružja.

Štabovi brigada i štabovi bataljona da unapred odrede svoje osmatračnice sa kojih će moći da upravljaju svojim jedinicama i da imaju tačan pregled u toku borbe.

c. — U toku sutrašnjeg dana naša avijacija tući će Pohovac, Crvene Stijene i komunikaciju Crvene Stijene — Podromanija. Da bi se znalo gdje su naše prednje linije potrebno je iste obilježiti crvenim platnom i crvenim raketlama. Ovo vrijedi do daljnjeg.

Znaci raspoznavanja po ugovorenom ključu.
Borbeni pokliči: Udri Švabu — ne žali!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar-ppukovnik	Načelnik-major,	Komandant-ppukovnik,
Škerović[7]	**Vodušek**[8]	**Mil.**[9] **Zekić**

Dostavljeno:
Štabu R2, R3 i R4,
Štabu S1,
Štabu E1.

---

[7] Zarije
[8] Jakob Vodušek Jakša. Umro 12. jula 1969. u Beogradu kao inžinjerijski pukovnik JNA u penziji.
[9] Miloš

BR. 38

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. DIVIZIJE JA OD 13. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA BALTIĆI — POHOVAC — DIKALJI[1]

ŠTAB SI[2]
Broj: sl.
13. III. 1945.

ZAPOVJEST
(Sekcija Sarajevo — Višegrad, 1:100.000)

Situacija: Jače neprijateljske snage iz Sarajeva u izvlačenju prema sjeveru. Njemačke snage koje štite prilaz Sarajevu na liniji Crvena Stjena — Čavčevo Polje — Dikalji — Podromanija — Pohovac — Baltići jačine su 2 bataljona pješadije sa jednom baterijom haubica koje se nalaze između Dikalja i Han Obođaša.[3] Ovi neprijateljski bataljoni naoružani su sa jednim flakom koji se nalazi u Baltićima, kao i sa nekoliko bacača i većim brojem automatskog oružja. Branjene točke neprijatelj je dobro učvrstio, a prilaze istima osigurao višestrukom bodljikavom žicom.

Zadatak naše divizije, odnosno dviju brigada je likvidirati neprijateljska uporišta Baltići — Pohovac — Dikalji, a potom produžiti nadiranje ka Crvenim Stjenama sa desne strane komunikacije Podromanija — Sarajevo.[4] R1 u kompletnom sastavu likvidiraće neprijateljska uporišta Gradinu — k. 994[5] — Spomenik — Stočarsku stanicu — Podromaniju glavninom snaga, a drugim dijelom snaga likvidiraće Čavčevo Polje. Po likvidaciji pomenutih uporišta glavnina snaga ove divizije pristupiće likvidaciji Crvenih Stijena, koristeći napadne pravce uglavnom s lijeve strane komunikacije Pod-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 36—5, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 38. divizije JA vidi dok. br 11, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3).

[4] O tome vidi dok. br. 48.

[5] Pun naziv: Velika gradina (trig. 994).

romanija — Sarajevo.[6] *Pripremu za napad izvršiće artiljerijski divizion.*

Radi izvršenja postavljenog nam zadatka

NAREĐUJEMO:

S 2 likvidiraće neprijateljska uporišta Baltići — Pohovac (k. 1074). Napad izvršiti sledećim pravcima: sa jednim bataljonom pravcem Sokolac — Baltići preko k. 969, jedan bataljon provući između Baltića i Pohovca iznad Meljače. Zadatak ovog bataljona potpomoći potpunu likvidaciju neprijatelja u Baltićima. Jedan bataljon uputiti pravcem Crno Brdo — Pohovac (k. 1074), a jedan od Vražića također na Pohovac. Jedan ojačan bataljon S 4 napašće jednovremeno Pohovac s južne strane od k. 913. Manje snage ovog bataljona likvidiraće samu kotu 913. Po likvidaciji uporišta Baltići — Pohovac ova brigada sa dva bataljona ostaće na liniji Pohovac — Baltići — Sokolac, a sa ostalim snagama potpomoći likvidaciju Podromanije sa sjeverne strane i pristupiti gonjenju neprijatelja ka Crvenim Stijenama.

S 4 sa jednim bataljonom napašće Pohovac (k. 1074) od pravca Saice, tj. s južne strane. Jednu samostalnu četu od bataljona koji ne napada Pohovac odvojiti. Zadatak ove čete je likvidacija k. 913. Bataljonu koji napada Pohovac pridodati sve bacače sa 70 mina koje primaknuti na neposrednu blizinu uporišta. U toku dana uzeti elemente za vrh Pohovca, tukući cijeli sistem neprijateljskih uporišta. Sa dva bataljona likvidirati Dikalje i neprijateljske topove koji se nalaze između Dikalja i Karaule. Jedan bataljon držati dijelom u rezervi, a dijelom za osiguranje teških dijelova. Po izvršenom zadatku glavninu snaga orijentisati prema Han Obođašu, pristupiti likvidaciji istoga i produžiti nadiranje ka Crvenim Stijenama, sadejstvujući sa jedinicama R 1.

Čas napada tačno u 22 časa 14. o.mj. Bacačka i artiljerijska priprema počeće tačno u 21 čas i 45 minuta. S 2 koncentrisaće sve bacače i sve raspoložive mine na Pohovac.

Dvije baterije topova koje će potpomagati napad S 2 i S 4 nalaziće se na liniji Rosulji — Nadići i tući će neprijateljska uporišta Baltići i Pohovac. Jedna baterija topova koja će potpomagati napad R 1 nalaziće se oko Rešetnice.

Veza: S 2 povezaće se telefonski sa osmatračnice kod Pohovca do divizijskog komandnog mjesta koje će se nalaziti

[6] Bliže o dejstvima 27. divizije JA vidi dok. br. 37 i 46.

BR. 38

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. DIVIZIJE JA OD 13. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA BALTIĆI — POHOVAC — DIKALJI[1]

ŠTAB SI[2]
Broj: sl.
13. III. 1945.

ZAPOVJEST
(Sekcija Sarajevo — Višegrad, 1:100.000)

Situacija: Jače neprijateljske snage iz Sarajeva u izvlačenju prema sjeveru. Njemačke snage koje štite prilaz Sarajevu na liniji Crvena Stjena — Čavčevo Polje — Dikalji — Podromanija — Pohovac — Baltići jačine su 2 bataljona pješadije sa jednom baterijom haubica koje se nalaze između Dikalja i Han Obođaša.[3] Ovi neprijateljski bataljoni naoružani su sa jednim flakom koji se nalazi u Baltićima, kao i sa nekoliko bacača i većim brojem automatskog oružja. Branjene točke neprijatelj je dobro učvrstio, a prilaze istima osigurao višestrukom bodljikavom žicom.

Zadatak naše divizije, odnosno dviju brigada je likvidirati neprijateljska uporišta Baltići — Pohovac — Dikalji, a potom produžiti nadiranje ka Crvenim Stjenama sa desne strane komunikacije Podromanija — Sarajevo.[4] R1 u kompletnom sastavu likvidiraće neprijateljska uporišta Gradinu — k. 994[5] — Spomenik — Stočarsku stanicu — Podromaniju glavninom snaga, a drugim dijelom snaga likvidiraće Čavčevo Polje. Po likvidaciji pomenutih uporišta glavnina snaga ove divizije pristupiće likvidaciji Crvenih Stijena, koristeći napadne pravce uglavnom s lijeve strane komunikacije Pod-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 36—5, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 38. divizije JA vidi dok. br. 11, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3).

[4] O tome vidi dok. br. 48.

[5] Pun naziv: Velika gradina (trig. 994).

romanija — Sarajevo.[6] *Pripremu za napad izvršiće artiljerijski divizion.*

Radi izvršenja postavljenog nam zadatka

NAREĐUJEMO:

S 2 likvidiraće neprijateljska uporišta Baltići — Pohovac (k. 1074). Napad izvršiti sledećim pravcima: sa jednim bataljonom pravcem Sokolac — Baltići preko k. 969, jedan bataljon provući između Baltića i Pohovca iznad Meljače. Zadatak ovog bataljona potpomoći potpunu likvidaciju neprijatelja u Baltićima. Jedan bataljon uputiti pravcem Crno Brdo — Pohovac (k. 1074), a jedan od Vražića također na Pohovac. Jedan ojačan bataljon S 4 napašće jednovremeno Pohovac s južne strane od k. 913. Manje snage ovog bataljona likvidiraće samu kotu 913. Po likvidaciji uporišta Baltići — Pohovac ova brigada sa dva bataljona ostaće na liniji Pohovac — Baltići — Sokolac, a sa ostalim snagama potpomoći likvidaciju Podromanije sa sjeverne strane i pristupiti gonjenju neprijatelja ka Crvenim Stijenama.

S 4 sa jednim bataljonom napašće Pohovac (k. 1074) od pravca Saice, tj. s južne strane. Jednu samostalnu četu od bataljona koji ne napada Pohovac odvojiti. Zadatak ove čete je likvidacija k. 913. Bataljonu koji napada Pohovac pridodati sve bacače sa 70 mina koje primaknuti na neposrednu blizinu uporišta. U toku dana uzeti elemente za vrh Pohovca, tukući cijeli sistem neprijateljskih uporišta. Sa dva bataljona likvidirati Dikalje i neprijateljske topove koji se nalaze između Dikalja i Karaule. Jedan bataljon držati dijelom u rezervi, a dijelom za osiguranje teških dijelova. Po izvršenom zadatku glavninu snaga orijentisati prema Han Obođašu, pristupiti likvidaciji istoga i produžiti nadiranje ka Crvenim Stijenama, sadejstvujući sa jedinicama R 1.

Čas napada tačno u 22 časa 14. o.mj. Bacačka i artiljerijska priprema počeće tačno u 21 čas i 45 minuta. S 2 koncentrisaće sve bacače i sve raspoložive mine na Pohovac.

Dvije baterije topova koje će potpomagati napad S 2 i S 4 nalaziće se na liniji Rosulji — Nadići i tući će neprijateljska uporišta Baltići i Pohovac. Jedna baterija topova koja će potpomagati napad R 1 nalaziće se oko Rešetnice.

Veza: S 2 povezaće se telefonski sa osmatračnice kod Pohovca do divizijskog komandnog mjesta koje će se nalaziti

---

[6] Bliže o dejstvima 27. divizije JA vidi dok. br. 37 i 46.

kod topova između Laza i Rosulja. S 4 u toku noći održavaće redovnu radio-vezu (svaki sat), a koristiće po mogućnosti i već postavljenu telefonsku liniju.

Znaci raspoznavanja prema ključu.

Štab S 1 u toku operacija nalaziće se kod artiljerije Rosulji, k. 905.

Hirurška ekipa: Margetići.

Opšte napomene: S 2 transportovaće ranjenike komunikacijom do Margteća. S 4 prikupiće sve ranjenike na najpodesnijem mjestu u Pedišama, te iste uputiti 15. o.mj. za Margetiće. Samo teže slučajeve kojima je potrebna hitna hirurška intervencija uputiti u toku noći hirurškoj ekipi. Štabovi brigada predvidiće dovoljan broj sikira, makaza i drugih sretstava za sječenje žice.

Napominjemo da napad mora početi tačno u 22 časa po završenoj artiljerijskoj bacačkoj pripremi.

Potrebno je shvatiti da je likvidacija Sokolca od ogromne važnosti za dalji razvoj naših ofanzivnih operacija prema Sarajevu. Padom Sokolca[7] lišićemo neprijatelja važne odbranbene tačke Sarajeva, i otvoriti put ka užim odbranama grada. Pored toga osposobićemo ovaj sektor za prijem saveznič-kih pošiljki koje će u mnogome olakšati snabdjevanje naše vojske.

Sve ostalo prema usmenim direktivama datim od štaba divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,[8]

Komandant
potpukovnik[9]

[7] To mjesto je tokom marta bilo zauzimano od jedinica 3. korpusa JA. Međutim, konačno je oslobođeno 3. aprila 1945 (vidi dok. br 48 i 163).

[8] Milutin Pejanović

[9] Franjo Herljević

BR. 39

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I KONJA 5. PROLETERSKE BRIGADE 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 13. MARTA 1945. GODINE[1]

Kopija

BROJNO STANJE

V Proleterske crnogorske brigade na dan 13. marta 1945. god.

LJUDSTVA	Oficira		Polit. ruk.		Podof.		Vojnika		Ukupno		Konja					Primedba
	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica	drugova	drugarica	jahaćih	tovarnih	teglećih	svega	mazgi	
Po spisku	44	1	67	7	73	12	1200	63	1384	83						
U rashodu	1	—	2	—	25	—	305	4	333	4						
Na licu	43	1	65	7	48	12	895	59	1051	79	14	167	—	183[2]	4	

M. P.

NAPOMENA:

1.— Objašnjenje rashoda: . .
a) na telegr. kursu . . . . .
b) na dopisnič. kursu . 6
v) na sanitet. kursu . 314
g) u bolnici . . . . . .
d) na ekonomski . . . . . 7.

2.— Razlika u brojnom stanju od prošlog mjeseca:
upisano . . . . . .
ispistano . . . . . .
otišlo u rashod . . . . . .

Politički komesar — major,

Komandant — major,
Vojislav Đurašević

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5 — 10, k. 758.

[2] Zbir pogrešan; treba: 181.

BR. 40

NAREĐENJE ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 14. MARTA 1945. ŠTABU 7. CRNOGORSKE OMLADINSKE BRIGADE DA DVA BATALJONA NAPADAJU KA PALAMA[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 15
14. mart 1945. g.

ŠTABU VII CRNOGORSKE OMLADINSKE BRIGADE
»BUDO TOMOVIĆ«

Primili smo vaš jučerašnji pismeni izvještaj.[2] Dobili smo i jedan radiogramski izvještaj, preko stanice V brigade. Osnovni je nedostatak u vašim izvještajima taj, što nam vrlo rijetko dajete detaljne podatke o tome gdje se nalaze vaše jedinice. U jednom izvještaju stoji da se dva vaša bataljona nalaze na liniji Podgrab — Sjetlina. Prema tome bi mi mogli misliti da su ova dva mjesta oslobođena. Ima još takvih nejasnih momenata u vašim izvještajima. Potrebno je da nam svakoga dana poslednjom radio-vezom javite tačno liniju položaja i liniju neprijateljskih položaja.

Imajte u vidu da Njemci slučajno nijesu prekinuli telefonsku vezu Sarajevo — Renovica, zato to vi uradite odmah, kako neprijatelj ne bi mogao da prisluškuje naše razgovore na toj liniji.

Jedinice XXXVII divizije sjeverno od komunikacije Sarajevo — Renovica nalaze se na liniji: Kaluđeri — Ćemanovići — Careve Vode — Majdan do Viteza — Podvitez — Stambulčić prema Jelovcima.[3]

Ukoliko smatrate da je malo da ostane jedan bataljon prema neprijatelju u oblasti Podgraba i Sjetline, neka tamo ostanu dva bataljona. Sa dva bataljona iz oblasti Bistrice preduzmite odmah djejstvo prema Palama.[4] Pri ovome ne treba se zalagati toliko da bi se uporno težilo postići neke naročite rezultate, jer je to sa tolikom snagom sada nemoguće. Vaše djejstvo prema Palama zasada treba da neprijatelju ugrozi taj bok i da ga prinudi da što prije izvlači svoju zaštitnicu

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 43—1, k. 756.
[2] Vidi AVII, reg. br. 6—2, 8—2 i 9—2, k. 756.
[3] Bliže o toj diviziji vidi dok. br. 41 i 84.
[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 89.

od Podgraba i Sjetline. S druge strane ta dva bataljona treba da očiste prostoriju za smještaj neboračkih jedinica vaše brigade po dolasku iste na tu prostoriju.

Držite čvrsto vezu sa desnim krilom IX brigade, koja je tu prilično uklinjena u neprijateljski raspored, i potpomažite je.

Uputite odmah po 8 konja za prijem radio-telegrafskog i telefonskog materijala za vašu brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za štab
načelnik, p.pukovnik
Niko Jovićević

ŠTAB
III DIVIZIJE II JUG. ARMIJE
Operativni otsjek
Broj 23
Dne 1. jula 1946. god.

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 14. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI MARTA NA SEKTORU GORAŽDE — PALE[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 19
14 marta 1945 god.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Dostavlja vam se operativni izveštaj ove divizije sa ostalim pregledima za operacije vođene u toku prve polovine marta.

Operativni izveštaj

a) U toku mjeseca marta naša divizija vodila je borbe sa neprijateljem — Nemcima, ustašama, milicijom i četnicima i to u dane 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12 i 13 marta.

— Na dan 2 i 3 marta V brigada vodila je borbu sa Nemcima na položajima Perčin — Agarovići — Obadi — Mandre — Dumaševićeva Šuma (sekcija Višegrad 1:100.000).

Polazni položaji brigade bili su Žepa — k. 1258 — k. 1245. 1. i 2. bataljon imali su zadatak likvidirati položaje Perčin — Agarovići — Obadi. 4. bataljon imao je zadatak likvidirati Mandre a potom sadejstvovati 1. i 2. bataljonu. 5. bataljon zatvarao je pravac Branković — Pešurići — Štavalj postavljajući zasjedu neprijatelju na putu kojim bi mogao poslati pomoć. U prvi sumrak neprijatelj se povukao sa položaja Perčin — Agarovići — Obadi na položaj Mandre — k. 938 — k. 922 i tako bataljoni koji su imali zadatak likvidirati ove položaje nisu našli neprijatelja. Borba na Mandri kod 4. bataljona otpočela je sa najvećom žestinom, odmah smo orijentisali 1. i 2. bataljon da pomognu 4. bataljonu. Borba je vođena celu noć jer je neprijatelj blagovremeno poseo položaje i utvrdio se. Na ovome položaju neprijatelj je bio opkoljen, zbog čega je morao poslati pomoć opkoljenim snagama. Naš 5. bataljon je razbio poslatu pomoć i naneo im gubitke.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9 — 1, k. 395.

Štab
Glavni Udarne Divizije
Operativno-
Op.br. 40

14 marta 1943 god.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Dostavlja vam se operativni izveštaj ove divizije sa ostalim pregledima za operacije vođene u toku prve polovine marta.

OPERATIVNI IZVEŠTAJ

a) U toku meseca marta naša divizija vodila je borbe sa neprijateljem - Nemcima,ustašama,milicijom i četnicima i to u dane 2,3,4,5,8,9,10,11,12, i 13 marta.

- Na dan 2 i 3 marta V brigada vodila je borbu sa Nemcima na položajima Perčin - Agarovići - Obadi - Mandre - Dumalevića šuma(sekcija Vaganred 1:100000).

Jolazni položaji brigade bili su Čepe - k.1258 - k.1248. 1. i 2. bataljon imali su zadatak likvidirati položaje Perčin - Agarovići - Obadi,4. bataljon imao je zadatak likvidirati Mandre a potom sadejstvovati 1. i 2. bataljonu. 3. bataljon zatvarao je pravac Branković - Čekrići - Stavalj postavljajući zasjedu neprijatelju na putu kojim bi mogao poslati pomoć. U prvi mrak neprijatelj se povukao sa položaja Perčinovići - Agarovići - Obadi na položaj Mandre - k.938 - k.922 - k.919 i tako bataljoni koji su imali zadatak likvidirati ove položaje nisu našli neprijatelja.Borbe na Mandri kod 4. bataljona otpočele je sa najvećom žestinom,odnah sam orijentisali 1. i 2. bataljon da pomognu 4. bataljonu.Borba je vođena cele noći jer je neprijatelj blagovremeno posao položaje i utvrdio se.Da ovome položaju neprijatelj je bio opkoljen,zbog toga je morao poslati pomoć opkoljenima sa strane.Naš 3. bataljon je rasuto poslatu pomoć i imao je gubitke.Oko 10 časova neprijatelj je počeo u tri pravca u cilju razbijanja naše obruča oko opkolje og položaja.U ovim kolonama učestvovali su i ustaše.Posle jake borbe naš obruč je razbijen i pored toga u toku noćnog noći izvršili smo ponovni napad.Neprijatelj se blagovremeno počeo izvlačiti i uspeo je uz velike gubitke da se izvuče.Cilj ovoga napada bio je uništenje neprijatelja.Napad nije u potpunosti uspeo.Ovi bataljoni su se do maksimuma založili u cilju izvršenja zadatka.Zaplenjeno su: 3 "Šarca",4 mašinke,1 automatska puška,3 pištolje,60 pušaka,3.000 metaka,6 konja i druga oprema. Neprijateljski gubici: 170 mrtvih među kojima i jedan kapetan,naši gubici 17 mrtvih i 44 ranjena.X

- Od 3 do 5 marta III brigada vodila je borbu sa Nemcima na prostoriji Čurovi - Ejemokov - Jabuka.

Polazni položaji brigade bili su Gornje Selo - Kmajbaba - Mirvići - Karoši - Omejčani - Golobrdo.Neprijatelj je napadnut u cilju uzimanja jako utvrđenih položaja.Borba u ovom međuvremenu trajala je i noću i danju Neprijatelj se uporno branio jer je bio jako utvrđen a okolinu položaja dobro poznavao.Za vreme ovih borbi,Naši gubici su 15 mrtvih i 28 ranjenih Od rukovodilaca poginuli su op.oficir 4. bataljona i intendant 4. bataljona Neprijateljski gubici: 52 mrtva i oko 120 ranjenih.Zaplenjeno je: nekoliko hiljada municije,100 pušaka i ostale ratne spreme. Neprijateljski položaji su likvidirani,neutvijeno je gonjenje neprijatelja prema Rogatici.

- 4/5 Nemci su napustili Goražde.Naša I. brigada na vreme je obaveštena namjere neprijatelja i odmah se se bacila na leđa ali je neprijatelj bio pripremljen i sve do Jabuke izbegnuo je borbu.

- U dane 8,9,i 10 marta III brigada vodila je borbu sa četnicima iz grupe Kosorića i Đerlopića,zadržavanje brigade,na položajima Ivanor - Borovići - Stajan - Čerevo vodi kao i na milicijom kod Hercegovine Ivanđ Borovice.Jačina neprijatelja bila 1500 četnika i oko 100 milicajaca. Cilj ove borbe bio je onemogućavanja neprijatelja sa ovih položaja u cilju izbijanja III brigade na položaje Jelovci - Puli - Gorovići - Stanboldić.Neprijatelj se u ovoj borbi držao kukavički,milicija se nije uopšte borila već se vodi da je sama predala.Naši gubici: 3 lakše ranjena,neprijatelj je pretrpeo gubitke od 32 mrtva četnika,broj ranjenih se zasmo,zaroplenjeno je 41 četnik i 20 milicajaca. Sve zarobljene predali smo komandijskoj OZNI.Zaplenjeno je 8 p.mitraljeza,6 pištolja,100 pušaka,20 konja,10 volova,kao i ostalih manjih

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 41.

Oko 16 časova neprijatelj je pošao u tri pravca u cilju razbijanja našeg obruča oko opkoljenog položaja. U ovim kolonama učestvovali su i skijaši. Posle jake borbe naš obruč je razbijen i pored toga u toku naredne noći izvršili smo ponovni napad. Neprijatelj se blagovremeno počeo izvlačiti i uspeo je uz velike gubitke da se izvuče.[2] Cilj ovoga napada bio je uništenje neprijatelja. Napad nije u potpunosti uspeo. Svi bataljoni su se do maksimuma založili u cilju izvršenja zadatka. Zaplenjena su: 2 »Šarca«, 4 mašinke, 1 automatska puška, 3 pištolja, 20 pušaka, 3.000 metaka, 6 konja i druge spreme. Neprijateljski gubici: 170 mrtvih, među kojima i jedan kapetan, naši gubici 17 mrtvih i 44 ranjena.

— Od 3 do 5 marta III brigada vodila je borbu sa Nemcima na prostoriji Čurovi — Senokos — Jabuka.

Polazni položaji brigade bili su Gornje Selo — Konjbaba — Mirvići — Karoči — Osječani — Golo brdo. Neprijatelj je napadnut u cilju uzimanja jako utvrđenih položaja. Borba u ovom međuvremenu trajala je i noću i danju. Neprijatelj se uporno branio jer je bio jako utvrđen a okolinu položaja dobro minirao. Za vreme ovih borbi, naši gubici su 15 mrtvih i 28 ranjenih. Od rukovodilaca poginuli su op. oficir 4. bataljona i intendant 4. bataljona. Neprijateljski gubici: 52 mrtva i oko 120 ranjenih. Zaplenjeno je: nekoliko hiljada municije, 100 pušaka i ostale ratne spreme. Neprijateljski po-

---

[2], [3] i [6] Borbe 2. i 3. marta kod s. Agarovića (14 km severozapadno od Višegrada) i 4. marta na prostoru Goražde — Jabučko sedlo vođene su protiv jedinica njemačke 181. pješadijske divizije. Međutim, usljed pritiska jedinica 3. korpusa JA ka Rogatici i Sokolcu i 2. korpusa JA od s. Trnova ka Kasindolu (vidi dok. br. 89), ova njemačka divizija je bila prisiljena na povlačenje ka Sarajevu, tj. na glavnu odbrambenu liniju Pale — Sokolac (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3). Tako je 4/5. marta 181. divizija, bez pritiska, povukla svoje prednje dijelove iz rejona Višegrada, s. Međeđe i s. Semeća, dok je komandno mjesto divizije prebačeno iz Rogatice u s. Đedovce. U toku 5/6. marta nastavlja povlačenje iz Ustiprače i s. Pešurića. Zatim su se, 6/7. marta, pod snažnim pritiskom s juga na Praču i s. Renovicu, južno krilo (334. puk) i sjeverno krilo (363. puk — bez pritiska) povukli s linije Goražde — Mesići — Rogatica, a 8. marta i iz s. Renovice, s. Prače i s. Đedovaca, na glavnu odbrambenu liniju. Divizijsko komandno mjesto je prebačeno u Mokro. Tokom povlačenja Nijemci su temeljito porušili željezničku prugu i drum od Višegrada i Goražda do Stambulčića. Tom prilikom, izloženi žestokim napadima s juga i istoka, oni su bili prisiljeni na česte protivnapade. U ovim borbama jedinice 181. pješadijske divizije su imale znatne gubitke u ljudstvu, ali oni nisu prikazani odvojeno po divizijama (osim ponegdje), već za cijelo područje 21. brdskog armijskog korpusa, odnosno oni su od 1. do 12. marta iznosili: 145 mrtvih, 367 ranjenih, 45 nestalih i 80 izbačenih iz stroja — promrzli i iznureni (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema). O tome vidi i dok. br. 172, 173, 177 — 181, 183 i 184.

ložaji su likvidirani, nastavljeno je gonjenje neprijatelja prema Rogatici.

— 4/5 [marta] Nemci su napustili Goražde. Naša IV brigada na vreme je osjetila namjere neprijatelja i odmah mu se bacila na leđa, ali je neprijatelj bio pripremljen i sve do Jabuke izbegao je borbu.[3]

— U dane 8, 9 i 10 marta III brigada vodila je borbu sa četnicima iz grupe Kosorića[4] i Derikonje,[5] komandanata brigada, na položajima Ponor — Bogovići — Stajna — Careve Vode, kao i sa milicijom Sočice — Strane iznad Renovice. Jačina neprijatelja bila 1500 četnika i oko 100 milicajaca. Cilj ove borbe bio je protjerivanja neprijatelja sa ovih položaja u cilju izbijanja III brigade na položaje Jelovci — Pale — Gorovići — Stambulčić. Neprijatelj se u ovoj borbi držao kukavički, milicija se nije uopšte borila, već se većim dijelom predala. Naši gubici: 3 lakše ranjena, neprijatelj je pretrpeo gubitke od 32 mrtva četnika, broj ranjenih ne znamo, zarobljeno je 61 četnik i 20 milicajaca. Sve zarobljene predali smo romanijskoj OZNI. Zaplenjeno je 8 p. mitraljeza, 6 pištolja, 100 pušaka, 20 konja, 10 volova, kao i ostalih namirnica.

— U toku 10, 11 i 12 III brigada vodila je jače borbe sa Nemcima na prostoriji Jelovci — Šahinovići — Kaluđeri — Jasen — Ćemanovići — Podvitez — Galež. Borba na ovim položajima trajala je danju i noću jer je naša brigada izbivši iznenada na komunikaciju uzdrmala ceo ovaj sektor tako da je namorala neprijatelja da dovlači nova pojačanja i da u toku ova 3 dana vrši i noći i danju napade i protivnapade, ali svaki napad bio je odbijen od strane naše III brigade. Naši gubici u ovim borbama iznose 10 mrtvih i 10 ranjenih. Neprijatelj je na ovim položajima trpeo našu vatru ne samo za vreme napada i protivnapada nego i za vreme saobraćaja na komunikaciji Ljubogošta — Pale — Gorovići i obratno. Na ovom položaju neprijatelj je pretrpeo gubitke: 45 mrtvih i oko 120 ranjenih. Među ranjenima nalazi se i major Ditter, za ovoga majora kao i za 90 ranjenika[6] koji su pali na ovome položaju saznali smo iz telefonskog razgovora između položaja i centrale u Sarajevu jer smo uspjeli da povežemo naš telefon za njihovu liniju. U ovim borbama zaplenjeno je: 1 brzi »Šarac«, 2 mašinke, 3 pištolja, 1 automatska puška, 5 tovar-

[4] Radivoje Kosorić je bio komandant Rogatičke četničke brigade (vidi BH-V-6610: naređenje Komande Romanijskog četničkog korpusa od 2. aprila 1945).

[5] Sava Derikonja je bio komandant 1. bosanske četničke brigade (vidi AVII, BH-V-6610).

nih konja, 2 pisaće mašine i ostale ratne spreme. Veliki nedostatak na ovom položaju sa naše strane jeste artilerija jer nedostaje municije, a kad toga nedostatka ne bi bilo, neprijatelju bi bio sprečen svaki saobraćaj na ovome dijelu komunikacije ili bi morao da izađe iz utvrđenja i da nas goni preko Romanije gde bi mu nanijeli veće gubitke.

Na dan 13 o.m. na istim položajima kao i 12 o.m. vođene su jače borbe o kojima nemamo dovoljno podataka ali znamo da neprijatelj nije uspio da našu III brigadu smakne sa njenih položaja.

b) Jačina neprijateljskih snaga na sektoru naše divizije iznosila je 3.500 Nemaca i ustaša[7] ne uračunavajući 1500 četnika koji su se razbježali u pravcu Ozrena i milicije koja se nije borila.

v) Ideja ovih manevara bila je oslobođenje Goražda, Rogatice i prema naređenju izbijanje na Pale.

g) Rezultat operacija je izbijanje na položaje Jelovci — Pale. III brigada sa svojim brzim i odlučnim manevrom izvršila je dobiveni zadatak u potpunosti.

d) Naši gubici: 42 mrtva i 85 ranjenih. Neprijateljski gubici: 299 mrtvih, 240 ranjenih, 81 zarobljen četnik.

Zaplijenjeno: 4 »Šarca«, 8 p.mitraljeza, 6 mašinki, 12 pištolja, 2 automatske puške, 220 pušaka, oko 8.000 metaka, 31 konj, 10 volova, 2 pisaće mašine i drugi ratni materijal.

e) U ovim akcijama svi vojni rukovodioci odgovorili su svojim zadacima. Bliže karakteristike o vojnim rukovodiocima iz cijele divizije ovoga puta ne možemo dati jer ih dovoljno ne poznajemo.

— Pri Štabu divizije održava se vojnički kurs za podoficire u Čajniču na kome učestvuje 72 borca. Ovaj kurs počeo je 20 februara a trajaće do 20 marta. Nastavnici su: kapetan Miloš Vlahović, zam. komandanta bataljona Dragoljub Ljujić, star. vodnici Mašan Perović, Rajko Tomović i Tošanić.[8] Svi gore imenovani nastavnici mogu dati što je potrebno za ove kursiste.

— Šoferski kurs počeo je 10 marta u Pljevljima a trajaće neodređeno vreme jer nemamo tehničkih mogućnosti niti dovoljan broj nastavnika da ovaj kurs svršimo za jedno kraće i određeno vreme. Nastavnici na ovom kursu su: Haso Musabegović, Savo Miković i Viktor Mansvetov.

— Bolnički kurs u Čajniču počeo je 5 marta. Na ovom kursu učestvuje 70 drugova i drugarica. Sa njima se ne radi

---

[7] Vidi dok. br. 16 i 54.

[8] Milan (vidi knj. 33, dok. br. 155).

sistematski jer nema dovoljno lekara. Svega jedan lekar a ostali Talijani koji ne mogu da pruže ništa.

ž) U operacijama izvođenim za poslednjih 15 dana borci i rukovodioci svih naših jedinica založili su se u dovoljnoj mjeri za izvršenje dobijenih zadataka. Postoji nedoraslost u prvom redu kod boraca a i kod rukovodilaca za vođenje frontalnih borbi. Za otklanjanje ovoga predviđena su hitna savetovanja sa rukovodiocima štabova bataljona i brigada i štaba divizije sa štabovima brigada. Naređeno je organizovanje kurseva pri štabovima bataljona za desetare. Na ovim kursevima učestvovaće po 10 drugova a trajaće po 10 dana.

Zdravstveno stanje u našoj diviziji slabo: pojava tifusa u III i IV brigadi i svim dijelovima divizije izuzev V brigade. U III brigadi tifus je neutralisan tako da sada nema. U IV brigadi ima još pojedinačnih slučajeva tifusa. Stanbene prilike naše divizije su vrlo slabe, a to je zato što su sela većinom popaljena a naši bataljoni su dosta brojni. Ishrana i odelo vrlo slabo. Broj sanitetskog osoblja kao i organizacija dosta su slabi, a i njihova stručnost je nedovoljna.

Uz izveštaje prilažemo skicu[9] naših i neprijateljskih položaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

POLITIČKI KOMESAR,
p.pukovnik,
Danilo Knežević,

KOMANDANT,
major,
Čedomir Drulović

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. Jugoslavije
Op. broj 112
18 marta 1945 god.

Prednje primljeno k znanju,
u akta.

M. P.

Pom. načel. štaba
major,

---

[9] Redakcija ju je izostavila iz tehničkih razloga.

BR. 42

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE JA OD 15. MARTA 1945. ŠTABU 3. I 14. KORPUSA ZA PREFORMIRANJE DIVIZIJA I BRIGADA PO NOVOJ FORMACIJI[1]

ŠTAB
II ARMIJE J.A.
Op. str. pov. Broj 191
15. mart 1945.

ŠTABU III KORPUSA

Dostavljamo štabu III Korpusa tri primerka formacije streljačke divizije Jugoslovenske armije tipa »IV A« sa brojevima evidencije 3, 4 i 5; tri komada šema formacije, šest komada formacija za streljačku brigadu[2] sa brojevima evidencije 7, 8, 9, 10, 11 i 12 i dva primerka formacije artileriskih brigada sa brojevima evidencije 3 i 4.

Štabu XIV Korpusa dostavljamo dva primerka formacije streljačke divizije tipa »IV A« sa brojevima evidencije 1 i 2, dva komada šema streljačke divizije, deset komada formacije za streljačku brigadu sa brojevima evidencije 1, 2, 3, 4, 5 i 6 i dva komada formacije artileriskih brigada sa brojevima evidencije 1 i 2.

Odmah po prijemu formacija postupite po sledećem:

1. Štab III Korpusa dostaviće: jedan primerak formacije streljačke divizije sa šemom, tri komada formacije streljačke brigade i jedan primerak formacije art. brigade štabu XXVII, jedan primerak sa šemom, tri komada formacije streljačke brigade i jedan primerak formacije art. brigade štabu XXXVIII divizije, a jedan primerak sa šemom zadržati za sebe.

Štab XIV Korpusa dostaviće jedan primerak sa šemom, tri komada formacije streljačke brigade i jedan primerak formacije art. brigade štabu XXV, a jedan primerak sa šemom, tri primerka formacije streljačke brigade i jedan primerak formacije art. brigade štabu XLV divizije.

2. Pošto će u najkraćem vremenu sve jedinice biti ukompletirane sovjetskim naoružanjem i opremom,[3] pristupite odmah detaljnom proučavanju formacije i njenom sprovođenju

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 27—1, k. 409.
[2] O tome vidi i knj. 32, dok. br. 17.
[3] Vidi dok. br. 73.

u život. Nedostatak potrebnog broja oficira usporiće rad na organizaciji jedinica po formaciji, zato to treba izvoditi postupno.

3. Formaciju čuvati u štabu kao dokumenat strogo poverljive prirode.

Formacija i šema formacije ne smiju se umnožavati. Iz nje treba vaditi samo ono što se odnosi na dotičnu potčinjenu jedinicu. Tako streljačka brigada dostaviće iz svoje formacije potčinjenim jedinicama samo ono što se na njih odnosi. Niža jedinica ne sme nikako biti upoznata sa formacijskim sastavom više jedinice.

U prilogu dostavljamo reverse koje će štabovi korpusa potpisati, pa obratnom poštom vratiti ovome štabu.[4] Isto tako štabovi divizija nadležnim putem potvrdiće prijem formacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.D. POLIT. KOMESARA
PUKOVNIK,
Blažo Lompar

KOMANDANT
GENERAL LAJTNANT,
sl. o.

NAČELNIK
Artileriskog odeljenja
artileriski major,
Voj. Cerović

Dostavljeno:
Štabu III Korpusa
Štabu XIV Korpusa,
kopija u akta.

ŠTAB
III. KORPUSA NOVJ
Op. str. pov. br. 44/45.
18/III. 45.

Oa. I

Raspisano: R1 i S1
pod str. pov. br. 45/45.

---

[4] Štab 3. korpusa JA vratio je revers 18. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 27—1, k. 409).

[5] Koča A. Popović

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA ARTILJERIJSKE GRUPE OD 15. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O DEJSTVIMA ARTILJERIJE U PRVOJ POLOVINI MARTA[1]

ŠTAB
ARTILERISKE GRUPE
II UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.
period od 1—15. III 1945.
POLOŽAJ

Operativni izveštaj za
period od 1—15. III 1945

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE

Na osnovi Vaše naredbe Pov. br. 37 od 1. II o. god., dostavljamo Vam sledeći operativni izveštaj za period od 1. do 15. marta ove godine:

1. — a.) U sadejstvu sa pešadiskim jedinicama u navedenom periodu učestvovali su u akcijama:

— artiljeriska brigada pri XXIX diviziji u sadejstvu sa pešadiskim brigadama navedene divizije u cilju oslobođenja komunikacije: Ostrožac — Čelebić — Konjic — Podostrožac — Brđani — Bradina — Ivan Sedlo,[2]

I brdski divizion, I motorizovani i III haubički divizion u sadejstvu sa III divizijom,[3] te

2-ga baterija I motorizovanog, 2. baterija II brdskog i baterija pri XXXVII diviziji u sadejstvu sa pešadiskim jedinicama pomenute divizije.[4]

b.) Neprijatelj je u navedenim akcijama držao sledeće položaje:

— Na frontu ispred artiljeriske brigade XXIX divizije, nakon povlačenja navedenom komunikacijom, gde je bio gonjen artiljeriskom vatrom pomenute artiljeriske brigade, zauzeo je i brani liniju: K. 1502 — Vihor (K. 1257) — K. 1740 — Ivan Sedlo — Rudno [br.] — Bradina, gde se na brzinu utvrdio i poseo sa oko 1800—2000 boraca.[5] Divizioni pomenute artiljeriske brigade postavljeni su na položaje duž komunikacije Konjic — Sarajevo na prostoru: Ovčari — Šunj

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7—1, k. 395.

[2] O tome vidi dok. br. 109.

[3] i [7] Vidi dok. br. 28 i 145.

[4] Vidi dok. br. 41 i 146.

[5] O neprijateljskim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 47 i 54

— Dragočaj — Galjevo sa isturenim p.k. divizionom kod Bradine.

— Na frontu ispred II brdskog, I motorizovanog i III haubičkog diviziona neprijatelj drži položaje na liniji: Bjelovac — Crvena Stijena — Grabske Šume — Gradina — Kobilja Glava sa snagom oko 3 bataljona, od kojih je trećina Čerkeza i milicionara, a ostalo Nemci.[6] Pomenuti naši divizioni bili su postavljeni na prostoru Ilovice — Medžuščine — Madžari.[7]

— Na frontu gde sadejstvuje artiljerija XXXVII divizije, neprijatelj je držao položaj: Ustiprača — Goražde — Prača, sa snagom oko 1000 boraca,[8] a baterije pomenute divizije bile su postavljene na položajima oko samog Goražda.

v.) Ideja manevra u navedenim akcijama bila je:

— Kod artiljeriske brigade XXIX divizije, kao i ove divizije, potisnuti neprijatelja u pravcu Sarajeva i za vreme njegova povlačenja što više mu uništiti živu snagu kao i materijal, presecajući ga na navedenoj komunikaciji. Ta je ideja ostvarena u toliko, što je oslobođena komunikacija Konjic — Ivan Sedlo i na istoj oslobođena sva naseljena mesta, a neprijatelju su naneti osetni gubitci.

— Kod artiljerije pri III diviziji, kao i ove divizije, ideja manevra bila je da se izvrši jaka artiljeriska priprema napada, posle koje će izvršiti opšti obuhvatni napad, što je delimično i ostvareno, jer je desno krilo IX brigade, a koja obrazuje desno krilo ovoga napadnog fronta, stiglo do Kleka i Slapova, a levo krilo V brigade stiglo je do Krupca.[9]

— Kod XXXVII divizije i njene artiljerije ideja manevra bila je izvršiti koncentričan napad na Goražde, te tu slomiti, a po mogućstvu i uništiti neprijateljske snage, što je dobrim delom i ostvareno, jer je Goražde i oslobođeno, a neprijatelj posle velikih gubitaka nateran u begstvo ka Sarajevu.[10]

Tač. g.) Rezultat navedenih akcija bio je vrlo dobar. Svi rukovodioci kao i borci artiljeriskih jedinica u navedenim akcijama, kao i u pripremi za iste, prevlačeći oruđa na vrlo dugom putu i pročišćavajući ogromne snežne namete te dovlačeći ta oružja i u streljačke strojeve, istakli su se svojom izdržljivošću, hrabrošću kao i umešnošću.

d.) Gubitci neprijatelja bili su u akcijama kod Ostrošca i Ivan Sedla 500 mrtvih, mnogo ranjenih i nešto zarobljenih, a iz artiljeriske brigade XXIX divizije bio je 1 mrtav borac.

---

[6] Vidi dok. br. 89, objašnjenje 3. i 6.
[8] i [10] Vidi dok. br. 41, objašnjenje 2, 3. i 6.
[9] Vidi dok. br. 89.

Na ostalim sektorima nisu nam još poznati neprijateljski gubitci.

đ.) Na sektoru pred artiljeriskom brigadom XXIX divizije zaplenjeno je ili uništeno: 1 brdski top 75 mm 15, sa većim brojem granata za isti, 4 teška bacača sa većom količinom municije za iste, 20 puškomitraljeza i mitraljeza sa 40.000 pešadiskih metaka, kao i još mnogo ratnog materijala, a na ostalim sektorima nisu nam poznati neprijateljski materijalni gubitci. —

2. — Naši artiljeriski rukovodioci odgovorili su svojim postavljenim im zadacima. Svi su se istakli svojom hrabrošću, požrtvovanošću kao i umešnošću. —

3. — Kod jedinica ove Grupe održavaju se sledeći kursevi:

— niži artiljeriski kurs koji je završen 2. ovog mjeseca, a iscrpan izveštaj poslat Vam je sa našim aktom Pov. br. 162 od 7. ovog meseca,

— Trupna škola i bateriska obuka produžava se i održava onako, kako smo Vas izvestili sa Pov. br. 102 od 13. II o. godine, razume se sa dužim prekidima usled stalnih dužih pokreta i čestih akcija. — Ali svaki slobodan čas se koristi za izvođenje ove nastave. —

4. — Skica rasporeda i razmeštaja artiljeriskih jedinica ove Grupe prilaže se.[11] —

5. — Prilikom navedenih akcija uočen je nedostatak, koji je te akcije jako otežavao, a to je nedovoljna i nepotpuna veza, jer su se jednom telefonskom linijom služile i pešadiske i artiljeriske jedinice, što je jako ometalo komande i upotrebu vatre artiljerije. — Artiljeriski divizioni treba da imaju ne samo zasebnu telefonsku liniju, već treba da imaju i dve linije, t.j. liniju za komandovanje i liniju za vatru. Zbog toga smo preduzeli, a i sada ostvarili, da artiljeriske jedinice imaju zasebnu telefonsku liniju. Pokušali smo da te veze dopunimo i radio-vezom, ali se u tome nije moglo naročito uspeti, jer nemamo dovoljno stručnog osoblja kako telefonista tako i radio-telegrafista. —

Na našim radiostanicama obučavamo izvestan broj radiotelegrafista, sa kojima ćemo popunjavati najpotrebnije, dok se ne vrati obučeno ljudstvo sa radiotelegrafskog kursa iz Beograda. —

6. — U toku ovog perioda obišao sam I brdski, I motorizovani i III haubički divizion na položaju i manje nedostatke i greške otklonio na licu mesta, a sa rukovodiocima nave-

---

[11] Redakcija je nije pronašla.

denih diviziona pretresao sam i diskutovao o nedostatcima navedenim pod 5.).

Ovom prilikom našao sam zadovoljavajuće stanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ŠTAB
KOMANDANT MAJOR,
M. P. **Dušan Sekulić**

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. Jugoslavije
Pov. broj 108
17. marta 1945. god.

Primljeno k znanju
i dostavlja se u akta.

Pom. načelnika[12]
major,
M. P. **Mil. J. Dapčević**

BR. 44

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA TUZLANSKOG NOP ODREDA O DEJSTVIMA NA SEKTORU GRAČANICA — DOBOJ — OZREN DOSTAVLJEN ŠTABU VOJNE OBLASTI 3. KORPUSA JA 15. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB
TUZLANSKOG NOP ODREDA
15. III. 1945.

IZVOD

iz »Operacijskog dnevnika« štaba Tuzlanskog NOP odreda u vremenu od 1. do 15. marta 1945. godine

1.III.1945. Odred sadejstvuje sa brigadom D. 4.[2] Štab odreda smješten u selu Konopljištu kao i Izviđačka

[12] Dopisano mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 42—1, k. 1742 (redakcija je izostavila sprovodni akt), reg. br. 47—1, k. 1742 (brojno stanje ljudstva i naoružanja).

[2] Riječ je o 24. brigadi 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 2, 18 i 24).

četa. I. bataljon pokreće iz sela Sokola u selo Malešiće (sektor Gračanice), sa zadatkom pronalaska oružja. Održana konferencija sa mještanima zaseoka Omerbašići. II. bataljon smješten u zaseoku Božići (Ozren). III. bataljon ima pokret sa sektora Brezici na Konjsku Glavu. Ozrenski bataljon izvršio pokret iz sela Boljanića u selo Sočkovac i smjestio se u zaseoku Lazarevići. Pronađene 4 puške.

2.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i Izviđačka četa u Konopljištu. I. bataljon premješta se u zaseok Golaći sela Malešića sa istim zadatkom. II. bataljon na istom položaju do 16 sati, kada pokreće iz Božića, Brezici pravcem Kuselj — Smrdin — Bakotić — Smailovac — Ulišnjak u D. Rakovac u svrhu napada na četnike. III. bataljon u 20 sati izvršava napad na četnike u sadejstvu sa D. 4. Tom prilikom neprijatelj je natjeran prema Maglaju a naše snage su zauzele sela Rakovac i zaseok Todorovići. Nakon izvršenog zadatka bataljon se povratio na stari položaj. Ozrenski bataljon u sadejstvu sa D. 3[3] napada četnike[4] u pravcu Tekućice, te svoju 1. četu smješta u selu Tekućici a 2. četa ostaje na starom položaju. Pronađene 4 puške, zarobljena 3 četnika i nešto municije, 6 zelenokadrovaca predano Komandi mjesta u Gračanici.

3.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i Izviđačka četa na istom mjestu. I. bataljon na istom mjestu. II. bataljon u 4 sata preko Rakovačkog Brda povraća se u Brezike. Došlo do kratkog sukoba sa jednom četničkom patrolom, koja se je povukla. III. bataljon kreće sa položaja Konjska Glava pravcem Široka Kosa — Donja Paklenica prema Trbuku u svrhu napada na Nijemce koji se nalaze na Šaj. kamenu.[5] Do napada ne dolazi

---

[3] Odnosi se na 23. brigadu 45. divizije JA.

[4] i [5] Odnosi se na jedinice Ozrenskog četničkog odreda (vidi AVII, reg. br. 13/20—2, k. 114).

[5] Tada se na željezničkoj stanici Trbuk nalazila 4. četa 574. transportnog landesšicen-bataljona, sa zadatkom da obezbijedi komunikacije na tom dijelu (vidi AVII, reg. br. 3—3, k. 462/A: izvještaj Štaba 5. korpusa JA od 13. marta 1945. o izjavama zarobljenih Nijemaca).

usljed rasvanjivanja, pa se bataljon u 12 sati povraća na svoje stare položaje. 1. četa Ozrenskog bataljona i dalje ostaje u Tekućici radi kontrolisanja sektora. Tekućica — Suho Polje, dok 2. četa izvršava pokret u Kakmuž u svrhu prikupljanja novog ljudstva. Pronađeno 5 pušaka i 1 ustaša.

4.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i Izviđačka četa na istom mjestu. I. bataljon na istom mjestu. II. bataljon ima pokret iz Božića u Konopljište radi sadejstva u borbama protiv četnika sa bataljonom D.4. III. bataljon u 21 sat izvršava kontranapad na četnike u jačini od 100 ljudi koji su pokušali uz pomoć od 30 Nijemaca da prodru u unutrašnjost Ozrena. Kontranapad uspijeva i četnici bivaju odbijeni. Ozrenski bataljon na istim položajima i istim zadacima. Pronađen 1 ruski puškomitraljez, 1 čehoslovačka zbrojovka i 3 puške.

5.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i Izviđačka četa na istom položaju. I. bataljon izvršava pokret u selo Stjepan Polje i smješta se u zaseok Dživraci. Održan sastanak sa mještanima. II. bataljon se povraća iz Konopljišta i smješta u zaseok Božiće raspoređujući borce po položajima. III. bataljon na istom mjestu. Ozrenski bataljon na starim položajima. 1. četa izvršava napad na II. četničku brigadu[6] i potiskuje je zauzimajući zaseok Grebić, sa koga se opet po naređenju povlači na stare položaje. Pronađeno nešto vojničke spreme i 1 puška. Vlastiti gubitci 3 ranjena i 1 mrtav.

6.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i izviđačka četa pokreću iz Konopljišta u Karanovac, gdje se u 23.30 sati smještaju. I. bataljon pokreće iz Stjepan Polja u 14.30 sati u Gračanicu, gdje stiže u 20 sati. II. bataljon u 19.30 sati pokreće pravcem Božići — Brezici — Kraljica — Katanići — Milino Selo — Turija i smješta se u zaseok Mavkići. III. bataljon izvršava pokret pravcem Božići — Brezici — Kraljica — Katanići — Turija i tu se smješta.
Ozrenski bataljon na istim položajima. Pronađene 4 puške.

7.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi i Izviđačka četa u 6.30 sati pokreću pravcem Karanovac — Sočkovac — Kakmuž — Petrovo Selo — Krtova — Porječani — Milino Selo — Turija, gdje stižu u 16 sati i tu se smještaju. I. bataljon izvršava u 3 sata pokret iz Gračanice u Karanovac, gdje dolazi u sastav štaba Odreda, te se upućuje sa štabom Odreda istim pravcem u Turiju, gdje se je smjestio u zaseoku Mavkići.[7] II. bataljon na istom mjestu. III. bataljon na istom mjestu. Ozrenski bataljon izvršava pokret iz Boljanića u Bos. Petrovo Selo i smješta se u zaseoku Lužani. 2. četa bataljona pokreće u sela Porječinu, Krtovu i Sižje, radi sakupljanja ljudstva.

8.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, I., II. i III. bataljon pokreću iz Turije u 7 sati pravcem Turija — Grič — Savičići — Lozna — Orahovica — Begića Han — Osječani i zaseok Šljivići i tu se smještaju postavljajući obezbeđenje. U 14 sati odmah po dolasku pojavljuju se veće kolone hercegovačkih četnika, koji su se kretali pravcem, Olovo — Zavidovići.[8] I. bataljon otvara na četnike mitraljesku paljbu, ali isti, primajući borbu samo iz nužde, ubrzanim maršom su se izvukli u pravcu Zavidovića. Ozrenski bataljon na istim položajima sa istim zadatkom.

9.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, I., II. i III. bataljon pokreću iz Šljivića u 10 sati preko Ribnice — Džina — Carine — Krvavca — Prijevora — Romanovca u Dubošticu, gdje se stiže 10. III. u 4 sata. Ozrenski bataljon na istom položaju.

10.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, te I. i II. bataljon smještaju se u selu Dubošici

[7] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[8] Nevesinjski i Romanijski četnički korpus su 2. marta iz rejona s. Brgula (15 km zapadno od Olova), preko pl. Zvijezde, s. Duboštice i s. D. i G. Gostovića (5 km jugoistočno od Zavidovića), krenuli u sastav glavnih snaga četničke VK JVUO, a 6. marta istim pravcem je imao krenuti i Zenički četnički korpus (vidi AVII, reg. br. 33/5, k. 173: naređenje Petra Baćovića, komandanta istočne Bosne, Hercegovine i Boke, od 1. marta 1945). Međutim, neki četnički komandanti su bili protiv povlačenja s tog prostora, pa je s Nevesinjskim četničkim korpusom pošla samo 2. sarajevska četnička brigada (vidi dok. br. 137 i 162, objašnjenje 5).

i tu primaju ranjenike i zarobljenike od 11. Krajiške brigade,[9] dok se III. bataljon smješta u selo Han Kopalište u svrhu obezbeđenja dijelova u Duboštici.
U 17.30 sati svi bataljoni sa štabom Odreda, prištabskim dijelovima i Izviđačkom četom kreću u Ribnicu, gdje stižu 11. III. u 15 sati.

11.III.1945. Štab Odreda, izviđačka četa i I. bataljon smještaju se u zaseok Ćatići, II. bataljon u zaseok Mujići, a III. bataljon u Osječane i tu su čete postavljene po položajima u svrhu obezbeđenja. 1. četa Ozrenskog bataljona na istom mjestu, a 2. četa izvršava pokret iz Sižja u Bos. Petrovo Selo, gdje se vrši parenje veša boraca.

12.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, te I., II. i III. bataljon pokreću sa ranjenicima i zaroljenicima pravcem Banovići — Treštenica — Poljice — Modrac u Lukavac, gdje stižu u 22 sata. Ozrenski bataljon izvršava pokret iz Kakmuža u Karanovac i tu se smjestio cio bataljon. Formira se i 3. četa.

13.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, I., II. i III. bataljon nalaze se u Lukavcu. Vrši se kupanje, raskuživanje i krpanje odijela. Ozrenski bataljon izvršio pokret iz Karanovca u Boljanić i politički djeluje na tom sektoru.

14.III.1945. Štab Odreda, prištabski dijelovi, Izviđačka četa, I., II. i III. bataljon u Lukavcu. Vrši se kupanje, raskuživanje, krpanje i čišćenje oružja. Ozrenski bataljon na starom položaju.[10]

S.F. — S. N.!

Politkomesar,
otsutan[11] M. P. Komandant,
M. Pejić

[9] Na tom prostoru je tada dejstvovala grupa bataljona 4. udarne divizije JA. U njenom sastavu je bio 3. bataljon 11. krajiške brigade (vidi dok. br. 9 i 74, objašnjenje 11).

[10] Po naređenju Štaba 3. korpusa JA, Tuzlanski NOP odred je 25. marta 1945. stavljen pod komandu Štaba 38. divizije na prostoru s. Rakova Noga (vidi dok. br. 63 i 98).

[11] Savo Živković (vidi dok. br. 58).

BROJNO STANJE I NAORUŽANJE

na dan 15. marta 1945. godine

| Redni broj | Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica — štabova | Dijelovi potčinjenih jedinica | Ljudi | Stoka | | | O R U Ž J E | | |

BR. 45

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 22. DIVIZIJE O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI FEBRUARA NA SEKTORU DRINJAČA — MALI ZVORNIK — SAMUROVIĆA ADA DOSTAVLJEN GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE 16. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB XXII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 67
16. II. 194[2] g.
U ..... časova

IZVOD

IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA ZA RAZDOBLJE OD 13-II- DO 28-II-1945[3] G.

13-II-1945 8 brigada: ovoga dana 1 bataljon nalazio se na prostoriji s. Zelinje — Banjević, dok je 4 bataljon bio u s. Sopotnik — Drinjača. U toku dana nije bilo borbi; vreme je iskorišćeno za odmor ljudstva.

10 brigada: 3 bataljon ove brigade spustio se prema Drini i zauzeo stare položaje sa ove strane Drine koje su držale naše jedinice ranije. Desno, od 3 bataljona prema Malom Zvorniku držao je položaj bataljon 6 brigade II proleterske divizije,[4] a levo, na sektoru s. Budišić, zauzele su položaje jedinice 12 brigade.

12 brigada: 2 bataljon ove brigade drži položaj desno od Rujeve Glave pa ulevo do Sakara. 3 bataljon — od Sakara pa ulevo do utoka r. Triješnice.[5] Delimična minobacačka aktivnost samo kod 2 bataljona. 1 i 4 bataljon iste brigade

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21—2, k. 185 (redakcija je izostavila propratni akt od istog datuma).

[2] Omaška; treba: 16. III 1945.

[3] O dejstvima 22. divizije JA u prvoj polovini februara 1945. vidi knj. 33, dok. br. 104.

[4] i [17] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 2. proleterske divizije JA vidi tom I, knj. 18, dok. br. 78 i 89.

[5] Ta rječica nije označena na karti 1:100.000.

u rezervi i to: 1 u s. Erići, a 4 u selu Maksimovići. Štab brigade u s. Sakar.

Prateći bataljon vrši pokret iz Banje Koviljače do Loznice. Posle podne vrši parenje veša.

Inžinjerski bataljon: vrši zanimanje po rasporedu rada. Strojevi egzercir, ponavljanje pređenog, ratna služba, pripremanje za kretanje, minerska služba kao i podrobna objašnjenja o njoj.

Poljska baterija: vrši parenje vojničke spreme i čišćenje oruđa, oružja i municije.

14-II-1945 8 brigada: 1 i 4 bataljon vrše pokret prema Zvorniku i napadaju neprijatelja na položajima Mlađevac — Liplje — Marčići, a 3 bataljon vrši prebacivanje i smeštava se na prostoriju s. Sopotnik — Drinjača. Ovoga dana nije bilo borbi.

10 brigada: Na osnovu dobivenog naređenja od štaba divizije zaposeduje nove položaje i to tri bataljona na sektoru od Zejtinove Vode kod Gornje Koviljače pa sve do Malog Zvornika. Ovi bataljoni smenjivaju 6 brigadu II proleterske divizije. Jedan bataljon u rezervi u s. Žarkovići.

Neprijatelj koji je pokušao da se probije od Zvornika prema Bijeljini i Tuzli bio je presečen i njegov proboj osujećen, tako da je ostao uklješten između Zvornika i Drine,[6] a sa druge — zaokružen jedinicama II armije.[7] Neprijatelj vrši strašne napade iz Bijeljine da probije obruč i veže se sa ostalim njegovim delovima. Ovo mu nije uspelo.[8]

12 brigada: stanje kod ove brigade nepromenjeno, puškaranje sa neprijateljskim manjim delovima sa leve strane Drine kod Malog Zvornika.

---

[6] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji i 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi. Opširnije o njihovom povlačenju vidi dok. br. 13 i 30; knj. 33, dok. br. 43, 66 i 104.

[7] O tome vidi dok. br. 7, 11, 20 i 24.

[8] Odnosi se na ojačani 734. puk njemačke 104. lovačke divizije. On se 19. februara 1945. kod s. Branjeva spojio sa prednjim dijelovima njemačke 22. pješadijske divizije i omogućio da se ova divizija i ostale njemačke snage izvuku na sektor Bijeljine (vidi dok. br. 13).

Prateći bataljon: pre podne vrši čišćenje oružja, a po podne smeštavanje vojske.

Inžinjerski bataljon: vrši parenje veša i odmor vojske u s. Klupci.

Poljska baterija: pre podne obuka na topovima, telefonska služba, pešadiski egzercir. Po podne pravilo službe.

15-II-1945 Na sektoru 8 brigade stanje nepromenjeno. 2 bataljon ove brigade ostao je u Ljuboviji sa zadatkom obezbeđenja desne obale reke Drine. 3 bataljon dobio u zadatak opravku mosta na Drinjači, što je i uradio. 1 i 4 bataljon vrše demonstrativne napade na neprijatelja, inače nekih bitnih promena nije bilo.

Jedinice 10 brigade ostaju na istim položajima sa istim zadatkom. Nastavlja se sa ukopavanjem i utvrđivanjem obale Drine. Neprijatelj je bio tučen jakom mitraljeskom vatrom iz ruskih aviona, naročito su bile tučene i bombardirane neprijateljske kolone (motorizovane).[9]

Na sektoru 12 brigade stanje nepromenjeno.

Inžinjerski bataljon: vojska na odmoru.

Poljska baterija: vrši obuku na topovima sa vodom, telefonska služba, pešadiski egzercir. Po podne naredba o vojnoj disciplini.

16-II-1945 8 brigada:[10] 1 bataljon ove brigade držao je ovoga dana položaj prema neprijatelju Mladevac, k. 527 i Liplje, k. 356. 3 bataljon prebacio se ceo na levu obalu reke Drine i smešten u Drinjači, zadatak bio mu je opravka mosta na Drinjači. 4 bataljon na položajima Ahmetovo Brdo, k. 494 pa u desno zaključno sa Lipljem. U toku dana nije bilo borbi. U toku noći između 15 i 16, 1 i 4 bataljon dobili su zadatak da izvrše napad u 2,30 časova ujutro na neprijatelja na gore navedenim položajima sa ciljem da se nepri-

[9] U napadu na njemačke jedinice koje su se povlačile preko Zvornika ka Bijeljini i Brčkom aktivno je učestvovalo i vazduhoplovstvo NOVJ (vidi tom X, knj. 1, dok. br. 264, 265, 267, 271, 273, 276, 278, 290 i 294).

[10] Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, ta brigada je 16. februara stavljena pod komandu Štaba 2. armije, a ovaj ju je istog dana stavio pod komnadu Štaba 17. divizije (vidi knj. 33, dok. br. 89 i 91).

jatelj protera sa tih položaja.[11] U ovim borbama u toku napada 1 bataljon imao jednog ranjenog druga.

2 bataljon bio je u Ljuboviji sa zadatkom obezbeđenja desne obale reke Drine da se ne bi neprijatelj prebacio preko reke.

Jedinice 10 brigade ostaju na istim položajima sa istim zadatkom.

12 brigada: divizionu koji je bio pod komandom brigade dati su ciljevi da tuku neprijatelja, ali pošto topovi nisu osposobljeni da tuku većom elevacijom, nisu mogli tući drum od Zvornika za Bijeljinu, a i sam Zvornik, pa su tukli Mlađevac, k. 527, gde se je nalazilo neprijateljsko obezbeđenje; tukli su i Kula Grad.

Inžinjerski bataljon na odmoru.

Rad kod poljske baterije po rasporedu rada.

17-II-1945

8 brigada: 1 i 4 bataljon vršili su napad izjutra u 4 časova na neprijateljske položaje. 4 bataljon uspeo je da potisne neprijatelja, ali ga je ovaj koncentričnom vatrom uspeo da skine sa položaja. U borbi 4 bataljon imao 6 ranjenih i jednog mrtvog druga. 2 čete 4 bataljona smenjivaju dva bataljona 18 brigade[12] na položajima Cerik — Perunika — k. 528. 3 bataljon izvršio pokret pravcem Drinjača — Kamenica — Snagovo i smestio se na prostoriji s. Muslimansko Snagovo, gde je primio položaje od gore navedenih četa 4 bataljona. 2 bataljon ostao na istom sektoru u Ljuboviji.

Jedinice 10 brigade na istim položajima sa istim zadatkom, sem 3 bataljona čiji položaj zauzima bataljon 12 brigade, a ova se povlači u s. Borina na kraći odmor i kao brigadna rezerva. 4 bataljon u toku noći 17/18 zauzima položaj za odbranu Drine među 1 i 2 bataljonom, dok drugi bataljon dobija zadatak da se rokira u desno do Zejtin Vode i napravi mesto 4 bataljonu.

---

[11] i [13] O borbama na sektoru Zvornika vidi i tom V, knj. 38, dok. br. 97—105.

[12] Riječ je o brigadi 25. NOU divizije (vidi, dok. br. 7; knj. 33, dok. br. 89).

Izvršena je popuna municije koja je dobivena od diviziskog slagališta. Dejstvo avijacije oživeno.

Na sektoru 12 brigade ništa novo. 4 bataljon smenjiva 2 bataljona 10 udarne brigade na položaju desno od Rujeve Glave.

Poljska baterija: izvodi obuku na topovima.

Vreme lepo.

18-II-1945 8 brigada: po dobivenom zadatku 3 i 4 bataljon ove brigade posle oštrih borbi izbili i to: 3 bataljon na Zmajevac, a 44 bataljon na Grad Kulu, k. 407. Posle povlačenja neprijatelja sa Liplja i Mlađevca preko Zvornika zadržao se je na Vratolomcu, gde je i 1 bataljon pristigao na položaj.[13] Tom prilikom 4 bataljon je povučen i smestio se u s. Jošanici[14] i Hodžićima. Prilikom ove borbe bio je 1 mrtav, 1 teže i 6 lakše ranjenih drugova. Ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika. U ovim borbama zarobljeno je 4 puškomitraljeza, 13 pušaka i 15 hiljada metaka, kao i 2 neprijateljska vojnika.

Jedinice 10 brigade na istim položajima sa istim zadatkom.

12 brigada sa svima svojim jedinicama, sem 4 bataljona, koji je ostao na položaju pod komandom 10 brigade, vrši pokret za Loznicu, Po dolasku u Loznicu brigada dobila zadatak da posedne položaj sa desne strane Drine i to desno od Samurović Ade, pa ulevo do Gruhonić Ade. 1 četa upućena u Badovince da kontroliše Drinu prema ušću.

Inžinjerski bataljon: vrši patroliranje pored desne obale Drine od prelaza Branjeva do s. Lipnice.

Ljudstvo poljske baterije provelo je ceo dan na mrtvoj straži na obali Drine, te radi toga nije bilo nikakvog naročitog rada.

Vreme oblačno.

19-II-1945 8 brigada: sve bataljone prikupila na levoj obali reke Drine, sem drugog bataljona i to: 1 i 3 bataljon u s. Diviću, a 4 bataljon izvršio po-

[14] i [16] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

kret i prebacio se kod s. Amajića na desnu obalu reke Drine, odakle je izvršio pokret i smestio se u s. Mali Zvornik.

Jedinice 10 brigade na istim položajima sa istim zadatkom, sem 3 bataljona koji je razmešten u s. Borina na kraćem odmoru. Preko dana nije bilo borbi.

12 brigada: 1 bataljon poseo je položaj Samurović Ade pa ulevo do Šipulja: 3 bataljon desno od Šipulja pa ulevo do Gruhonić Ade. 2 četa 2 bataljona u Badovincu sa zadatkom da kontroliše Drinu prema ušću. Ostali delovi 2 bataljona u Novom Selu kao rezerva. 4 bataljon pod komandom 10 brigade na položaju kod Zvornika.

Jedinice Inžinjerskog bataljona na istim položajima sa istim zadatkom.

Poljska [baterija] oko 12 časova vraćena sa položaja na Drini.

Vreme lepo.

20-II-1945

8 brigada: 1 i 3 bataljon ove brigade ostao je na prostoriji s. Divića. 4 bataljon u pokretu za s. Runjane, gde ga je u toku noći prilikom pokreta tukao neprijatelj sa leve obale reke Drine, žrtava nije bilo.

Jedinice 10 brigade na istim položajima sa istim zadatkom. U toku dana neprijatelj u s. Tršiću tučen je artiljerijskom vatrom iz topova iz s. Radalja — diviziona koji je brigadi bio pridat.

Na sektoru 12 brigade stanje nepromenjeno, 1 i 3 bataljon smenio 16 makedonsku brigadu,[15] koja je prebačena levo od ove brigade, tj. od Gruhonić Ade levo.

Kod Inžinjerskog bataljona održavaju se politički časovi i poučavanje nepismenih.

Poljska baterija: pre podne gimnastika i obuka na topovima, po podne pešadiski egzercir.

21-II-1945

8 brigada: 1 i 3 bataljon ove brigade skoncentrisani na levoj obali reke Drine kod s. Divića i Zvornika, gde su vršili prebacivanje na

[15] Ta brigada je iz sastava 42. NOU divizije. Ona je tada bila privremeno pod komandom Štaba 2. proleterske divizije (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 77, 78 i 89).

desnu obalu reke Drine; 3 bataljon produžio pokret do s. Žarkovića i smestio se za odmor. 1 bataljon ostao u Malom Zvorniku. Uveče u 20 časova 1 bataljon izvršio pokret Mali Zvornik — Lipnica — Obrežje, gde se i smestio. 3 bataljon u Lipnici. Prilikom prolaza kroz Koviljaču ranjeni su 4 druga od neprijatelja koji je otvarao vatru sa leve obale reke Drine.

10 brigada: na istim položajima sa istim zadatkom. Bataljon 12 brigade u Malom Zvorniku koji je bio pod komandom ove brigade povlači se prema Loznici u sastavu svoje brigade. Neprijatelj na sektoru ove brigade slabo aktivan.

12 brigada: na sektoru ove brigade ništa novo. Obaveštajni organi prebacuju se preko Drine u cilju prikupljanja podataka o neprijatelju. I na sektoru ove brigade neprijatelj je slabo aktivan.

Kod Inžinjerskog bataljona vršeno vakcinisanje ljudstva protiv pegavca, kao i prašenje protivu vašiju.

Kod poljske baterije izvodi se obuka po programu rada.

22-II-1945 8 brigada: 1, 3 i 4 bataljon, štab brigade, intendantura, bolnica i delovi oko štaba po naređenju štaba divizije krenuli za Badovince — Klenje — Crna Bara. U putu za ovaj sektor dobila je naređenje od štaba divizije upućeno preko 16 makedonske brigade da se ove jedinice smeste na položajima Kurjačica — Gruhonjić Ada. Prema tome 1 bataljon zadržao se na prostoriji s. Lešnica, kao i 3 bataljon na prostoriji s. Jelav, gde su smenili jedinice 16 makedonske brigade. 4 bataljon, štab brigade i delovi oko štaba zadržali se na prostoriji sela Prnjavora.

Bataljoni po primanju položaja od 16 makedonske brigade izradili su fortifikaciska utvrđenja, t.j. ukopali se na desnoj obali reke Drine, gde su sa jednim delom bili na položaju, a ostatci bataljona vršili parenje i čišćenje.

10 brigada: jedinice ove brigade na istim položajima sa istim zadatkom. 3 bataljon dobija zadatak da u toku noći 22/23 smeni 4 bataljon

na položaju, a ovaj se povuče u selo Borinu na kraći odmor i kao brigadna rezerva. Neprijatelj na sektoru ove brigade slabo aktivan.

Na sektoru 12 brigade stanje sasvim nepromenjeno.

Kod Inžinjerskog bataljona održavaju se političko-vojni časovi.

Poljska baterija: pre podne gimnastika i obuka na topovima. Po podne služba veze.

23-II-1945 — 8 brigada: 1 i 3 bataljon ove brigade ostali su na istim položajima, dok je 4 bataljon ostao u Prnjavoru, gde je produžio sa parenjem i čišćenjem boraca. 2 bataljon bio je na istoj prostoriji — napred navedenoj sa istim zadatkom.

10 brigada: 3 bataljon ostaje na istom položaju, dok ostale jedinice brigade, pošto se neprijatelj povukao sa pravca njihovog sektora, povučene su u s. Borina na odmor, gde je istoga dana pred čitavim strojem održao reč komesar brigade o godišnjici Crvene armije i značaju iste u današnjoj borbi. Po podne igra i veselje sa muzikom. Nepijatelj pod pritiskom jedinica II armije povukao se prema Kozluku.

12 brigada: Stanje kod ove brigade nepromenjeno. 4 bataljon još uvek kod Zvornika pod komandom 10 brigade.

Kod Inžinjerskog bataljona održano predavanje o postanku Crvene armije i formiranje bataljona po dobivenoj formaciji.

Takođe i kod Poljske baterije je održana proslava povodom stvaranja Crvene armije, uz prigodno predavanje.

24-II-1945 — 8 brigada: 1 i 3 bataljon ove brigade ostali su na istim položajima, s tim što su sa manjim delom snaga bili na položajima, pošto neprijatelja na levoj obali reke Drine nije bilo. Sa ostatkom snaga radilo se po predviđenom planu — vojnički i politički. 4 bataljon u 14 časova krenuo je iz Prnjavora preko Lešnice do s. Dobrić, gde se je smestio. 2 bataljon vrši pokret u 4 časova izjutra pravcem Ljubovija — Krupanj —

s. Kostajnik, gde se je smestio radi prenoćišta i ishrane.

10 brigada: na sektoru ove brigade stanje je nepromenjeno. Izvodi se obuka po programu rada. Štab 4 bataljona vrši predaju dužnosti novosastavljenom štabu.

12 brigada: jedinice ove brigade na istim položajima sa istim zadatkom, sem 4 bataljona koji je stigao i odmah mu je dat zadatak da posedne položaje levo od Samurović Ade pa u desno do Kučišta spram Badovinci.

Kod Inžinjerskog bataljona izvodi se nastava po programu rada. To se isto radi i kod Poljske baterije.

25-II-1945 8 brigada: 1, 3 i 4 bataljon, štab brigade i delovi oko njega ostali su na istim prostorijama, gde je završeno špricanje sva tri bataljona, parenje i čišćenje istih, a ujedno je prelažena nastava. 2 bataljon izjutra krenuo je za s. Straža, gde se je i razmestio. Za vreme marša iz drugog bataljona dezertirala su 2 druga.

10 brigada: prema dobivenom zadatku jedinice brigade kreću prema Ljuboviji. Prenoćište po kućama pored reke Drine na prostoriji s. Culine — Velika Reka.

Na sektoru 12 brigade stanje nepromenjeno.

Kod Poljske baterije i Inžinjerskog bataljona izvodi se nastava po programu rada.

26-II-1945 8 brigada: stanje ove brigade nepromenjeno.

10 brigada: 1 bataljon dobio u zadatak da se smesti u Ljuboviji gde će kontrolisati desnu obalu Drine. 2 bataljon dobio je zadatak da se smesti na prostoriji s. Bačica[16] — Rogačica s tim da kontroliše na istim sektorima Drine. 3 bataljon dobio zadatak da se smesti levo od 1 bataljona i kontroliše desnu obalu Drine. 4 bataljon smestio se na prostoriji Rogačica — Bajina Bašta s tim da kontroliše desnu obalu Drine na istom sektoru. Ostale jedinice sa štabom brigade smestile su se u Ljuboviji.

12 brigada: prema naređenju divizije ovoj brigadi u desno je povećan sektor, a u levo smanjen tako da brigada poseda položaje desno od Trnjaci pa u levo do Skokić Ade. Raspored ove brigade je izvršen ovako: 2 bataljon poseo je položaj desno od Trnjaci pa u levo do Njegovanče, 4 bataljon desno od Njegovanče pa u levo do Samurović Ade, 1 bataljon desno od Samurović Ade pa ulevo do Skokić Ade, 3 bataljon u s. Klenje kao brigadna rezerva.

Inžinjerski bataljon: u toku dana izvodi nastavu po programu rada, a u toku noći vršen je pokret od s. Klupci do s. Prnjavora.

Poljska baterija: pre podne gimnastika i topovska obuka. Po podne nastava o vojnoj disciplini.

27-II-1945 8 brigada: prema naređenju štaba divizije usiljenim maršem treba da se prebaci na sektoru s. Crnobarski Salaš — Crna Bara i zaposedne položaje na desnu obalu reke Drine od Okna — Limanska Ada pa zaključno do ušća reke Drine. 2 i 4 bataljon izvršili su pokret sa dosadanjih prostorija i zauzeli nove prostorije Radna Ada — Bela Guska zaključno do Nove Ade (ovo 2 bataljon). 4 bataljon na prostoriji Nova Ada pa zaključno do ušća reke Drine. Na ovim prostorijama bataljoni su stigli u 9 časova ujutro, gde su počeli sa utvrđivanjem položaja. 1 bataljon izjutra u 6 časova krenuo je pravcem Lešnica — Novo Selo — Badovinci i smestio se na prostoriji s. Glogovca. 3 bataljon je smenjen od 3 srpske brigade[17] tek u noć između 27 i 28, gde se je istog dana zadržao.

10 brigada: jedinice ove brigade ostaju na istim položajima sa istim zadatkom. Vrši se prikupljanje podataka o neprijatelju i njegovim snagama. Obaveštajni vodovi prebačeni sa druge strane reke Drine vrše izviđanje neprijatelja. Zanimanje po rasporedu rada po jedinicama.

Na sektoru 12 brigade stanje neizmenjeno. Vrši se utvrđivanje položaja.

Inžinjerski bataljon vrši pokret od sela Prnjavor do s. Badovinci, u toku noći između 27

i 28 vršeno utvrđivanje na sektoru 1 i 4 bataljona 12 brigade.

Poljska baterija vrši pokret Loznica — s. Badovinci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. kom. p.pukovnik
Živko Živković

M. P.

Za komand.
načelnik-major
Valentin Horvatić

BR. 46

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 16. MARTA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI MARTA NA PROSTORU PAPRAĆA — SOKOLAC — PODROMANIJA[1]

ŠTAB R1[2]
Op. str. pov. broj 94/45
16 marta 1945 godine

Izvještaj o operacijama
za vrijeme od 1 do 15. III. o.g.

ŠTABU E1

Dostavljamo Vam redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 1 do 15 marta 1945 godine.

Poslije uspješno završenih akcija protivu njemačke ojačane divizije, koja se povlačila komunikacijom Vlasenica — Zvornik — Bijeljina,[3] R1 dobiva zadatak da u sadjestvu sa S1[4] uništi četničku grupu u Papraći.[5]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10—22, k. 1111 (redakcija je skicu rasporeda naših i neprijateljskih snaga izostavila iz tehničkih razloga).

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 27. divizije JA vidi dok. br. 20, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji (vidi dok. br. 20).

[4] i [15] O dejstvima jedinica 38. divizije JA vidi dok. br. 48.

[5] Vjerovatno se odnosi na ostatke Papraćke brigade Majevičkog četničkog korpusa (vidi knj. 32, dok. br. 20, objašnjenje 21).

Izvršenju ovog zadatka pristupilo se 1 o.m. sa opkoljavanjem Papraće na široj prostoriji i postavljanjem zasjeda na vjerovatnim pravcima njihovog probijanja i izvlačenja.

2 o.m. do 5 sati ujutro Papraća je bila potpuno opkoljena i pristupilo se sužavanju obruča te uništavanju četničkih bandi.

U ovoj akciji četnici su potpuno razbijeni, a djelimično uništeni.

Gubici četnika bili su: mrtvih 14, udavilo se u Drinjači 6, zarobljeno 10 (3 prava četnika),[6] ranjeno preko 25. Ukupno izbačeno iz stroja 55. (Skoro iste gubitke četnicima nanio je i S1).

Zaplijenjeno: 1 t. mitraljez, 4 ruska pikavca i 20 pušaka.

Oslobođena su 3 borca 5 proleterske brigade[7] i arhiva bataljona 9 srpske brigade.[8]

Naš gubitak: 1 ranjen.

* * *

Vrijeme od 3 do 6 o.m. R2 i R4 upotrijebili su na sređivanju, te vojno-političkom uzdizanju boraca.

6 o.m. R2 i R4 izvršili su pokret u dva dnevna marša na prostoriju Bratunac — Srebrenica sa zadatkom: čišćenje te prostorije od ustaških bandi i učvršćivanje Srebreničkog odreda za samostalno djelovanje na dodijeljenoj mu prostoriji.[9]

Još dok su R2 i R4 bili u pokretu prema novoodređenoj prostoriji, 10 srpska brigada[10] uz sadejstvo sa Srebreničkim odredom dovršavala je akciju čišćenja na tom području, pa tako R2 i R4 nisu ni pristupili izvršenju postavljenog zadatka.

9 o.m. izvršena je ekonomska akcija protivu narodnih neprijatelja na prostoriji Osmače.

10 o.m. R2 i R4 izvršili su preko Žepe i Sokolovića pokret na prostoriju Podromanije, gdje su stigli 12 o.m. Ovaj pokret izvršen je pod vrlo teškim vremenskim prilikama — dubok snijeg i jaka mećava — dočim se na neprijatelja nije nigdje naišlo.

R3 za svo ovo vrijeme nalazio se na prostoriji Podromanije gdje je uspješno djelovao protiv domaćih četničkih bandi,[11] nanoseći im stalne gubitke. Istovremeno upućivao je svo-

---

[6] Ostali su bili prisilno mobilisani.

[7] Riječ je o brigadi 3. divizije JA (vidi knj. 33, dok. br. 152).

[8] Odnosi se na brigadu 23. divizije JA (vidi knj. 33, dok. br. 28 i 83)

[9] Vidi dok. br. 15 i 49.

[10] Riječ je o brigadi 22. divizije JA (vidi dok. br. 70).

[11] Borba je vođena protiv dijelova Romanijskog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-6573: izvještaj kapetana Rada Tuševljakovića od 2. marta 1945).

je snage na komunikaciju Sokolac — Rogatica, te je putem zasjeda i prepada ometao pokrete nepr. kolonama nanoseći im gubitke.

Dolaskom R2 i R4 na Podromaniju R1 bio je prikupljen.

Situacija na Romaniji: Neprijatelj (Nijemci)[12] u cilju odbrane Sarajeva od pravca Romanije zauzeo je dubinski prirodno jake odbrambene položaje, koje je fortifikacijski ojačao za najuporniju odbranu. Glavna njegova odbrambena linija proteže se Crvenim Stijenama, a pretstražna linija Pohovac — Velika Gradina. Ispred pretstražne linije sa slabim snagama zaposjeo nekoliko istaknutih tačaka, dočim je prostor između glavne i pretstražne linije, a naročito duž komunikacije, fortifikacijski jako utvrdio primjenivši tu objekte polustalne fortifikacije — kamene i betonirane bunkere, streljačke rovove punog profila opasane bodljikavom žicom u nekoliko pojaseva.[13]

Na ovom sektoru položaja sem pješadije neprijatelj drži i dio brdske artiljerije.

Opšti zadatak naših snaga bio je ovladavanje neprijateljskim pretstražnim položajem, likvidacija uporišta na komunikaciji Romanija — Sokolac i priprema za napad na glavni odbrambeni položaj — Crvene Stijene.

Naš zadatak: R1 dobio je zadatak da jednim svojim dijelom snaga primi blisku zaštitu pridodate artiljerije i da likvidira istaknute nepr. tačke, a sa ostalim snagama da napadne i likvidira dio pretstražnih položaja na liniji Velika Gradina — Pliješ — Kasarna, te likvidaciju uporišta na Karauli i Čavčevom Polju.[14]

Tok operacija: Noću 14/15 o.m. uz sadejstvo jake artiljerijske pripreme, koja je trajala 15 minuta, izvršen je napad i to:

R2 jednim svojim dijelom snaga zauzeo je položaje za blisku odbranu artiljerije, koja je bila plasirana kod s. Rešetnice. Drugim dijelom snaga napado je na istaknute nepr. dijelove kod Spomenika i s. Plandišta, gdje je uspjeo da iste protjera a njihove položaje da zaposjedne.

R3 jačim snagama napada Veliku Gradinu, a slabijim Pliješ te uspjeva da Pliješ zauzme i zaposjedne, dočim se uporište Velika Gradina nije moglo likvidirati. Na ovom upori-

---

[12] i [16] Položaje Crvena stijena — Podromanija — Pohovac je branio 363. puk njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3). Tom prilikom on je imao 11 mrtvih, 30 ranjenih i 2 nestala vojnika (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[13] O tome vidi dok. br. 16.

[14] Vidi dok. br. 37.

štu — Velikoj Gradini — neprijatelj je primjenio utvrđivanje u vidu polustalne fortifikacije — zidani i betonski bunkeri opasani svud naokolo kamenim zidom i preprekom od bodljikave žice. Pored toga svud naokolo potpuno čistina i brisani prostor, što je onemogućavalo bombaškim odeljenjima da se privuku bunkerima.

Pridodata artiljerija, iako je susredila svu svoju vatru na ovo uporište, nije uspjela polučiti ni jedan direktan pogodak u bunkere, pa je tako posada toga uporišta ostala na svojim mjestima spremna da dočeka i odbije jurišnu pješadiju.

Uporište na Pliješu, pošto se Veliku Gradinu nije uspjelo zauzeti i zaposjesti, moralo je biti napušteno.

R4 jačim snagama napadao je Karaulu, drugim, slabijim dijelom snaga na Čavčevo Polje. Istovremeno S1 napadao je sa sjeverne strane na Dikalje i Han Obođaš.[15] Ovom zajedničkom akcijom R4 i S1 uspjelo se presjeći komunikaciju Romanija — Sokolac na četiri mjesta i tako osujećeno je upućivanje pojačanja na pretstražne položaje od pravca Crvenih Stijena, što je i bio glavni zadatak tih naših snaga.

U ovom napadu R4 je uspjeo da na uporištu Karaula likvidira i potpuno uništi 10 bunkera i neprijatelju nanese osjetne gubitke. U Čavčevom Polju zauzeta je spoljna linija odbrane, dočim se bunkeri nisu mogli likvidirati. Neprijatelju su i tu nanijeti gubici.

U 8 sati ujutro 15-og o,m, neprijatelj je jačim snagama, potpomognut artiljerijskom vatrom, izvršio kontranapad i uspjeo da R4 odbaci na prihvatne položaje.[16]

Zaključak:

a. — Neprijateljski gubici (računajući i one u Papraći): mrtvih 105, ranjenih 250, zarobljenih 12 četnika i 1 Nijemac, udavilo se 6 četnika. Ukupno izbačeno iz stroja 374.

Zaplijenjeno: 1 »šarac«, 20 pušaka, 4 pikavca, 1 t. mitraljez, 9 konja, 1 pisaća mašina.

b. — Sopstveni gubici: mrtvih 48, ranjenih 114, nestalih 18. Ukupno izbačeno iz stroja 180.

Izgubljeno: 3 puške, 1 pikavac i 1 p. mitraljez.

U zadnjim borbama u kojima je sadejstvovala i naša artiljerija primjećeno je:

a. — da su se štabovi brigada i bataljona kao i veći dio nižeg rukovodstva svesrdno založili u izvršenju postavljenog zadatka. Odlika naših boraca i rukovodilaca je udarnost, donekle i upornost.

b. — Postavljeni zadatak na Romaniji nije izvršen zbog toga što se neprijatelj na sektoru Romanije, a napose na

pravcu Crvene Stijene — Sokolac dubinski jako utvrdio, primjenivši objekte polustalne fortifikacije i što naša mlada artiljerija još nije dovoljno izvježbana da noću tačno pogađa određene ciljeve.

c. — Borci R3 po prvi su put učestvovali u jednoj složenoj akciji, u kojoj je pored pješadije učestvovala i artiljerija, pa nisu u potpunosti umjeli iskoristiti artiljerijsku pripremu. U prvim momentima ovi borci pokazivali su izvjesne znake nepovjerenja prema artiljeriji, no ovo je iščezlo odmah nakon ispaljenih nekoliko artiljerijskih zrna.

Napomena:

a. — Kao glavni problem u diviziji za sada jeste naoružati, odjenuti i obuti novopridošlo ljudstvo[17] te uvođenje istog u naš vojnički život.

b. — Opšte stanje u diviziji je zadovoljavajuće i brigade su sposobne za izvršenje zadataka.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, ppukovnik, otsutan	Načelnik- major, **Vodušek**	Komandant ppukovnik, **Mil. Zekić**

[17] O popuni 27. divizije JA novim ljudstvom vidi tom IX, knj. 9, dok. br. 93.

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 16. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O BORBAMA U PRVOJ POLOVINI MARTA NA SEKTORU KONJIC — IVAN-SEDLO[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. *broj 239*
16 marta 1945 god.
u ..... časova

Operativni izvještaj za
prvu polovinu mjeseca marta 1945
godine

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

U vezi vaše naredbe Pov. br. 37 od 1. februara 1945 godine dostavljamo vam pregled operacija naše divizije za prvu polovinu mjeseca marta 1945 g. i pregled situacije na našem sektoru na dan 15 marta 1945 g.

1. — Neprijateljske snage na prostoru Ostrožac — Konjic — Bradina — Ivan Sedlo, koje su bile sastavljene od jedinica IX ustaškog stajaćeg zdruga, II domobranskog gorskog zdruga i manjih djelova 369 »vražje« divizije,[2] imale su zadatak da uporno brane tu prostoriju u cilju da bi lakše izvukle ratni materijal i da bi dobile u vremenu za fortifikacisku organizaciju zemljišta na liniji Ivan Planina — Ivan Sedlo, pa su čak u početku mjeseca marta pojačale garnizone Ostrožac i Konjic sa snagama iz Bradine i Ivana kako bi na toj prostoriji što duže ostale. Jačina neprijateljskih snaga na ovom sektoru, sa pojačanjima koje je doveo zloglasni ustaški pukovnik Luburić,[3] bila je oko 5000 neprijateljskih vojnika i imale su 2 artileriska diviziona.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 395.

[2] O rasporedu pomenutih neprijateljskih snaga vidi dok. br. 16 i 54; knj. 33, dok. br. 154.

[3] Redakcija nije mogla da ustanovi da je on doveo neka pojačanja. Međutim, tada su se na prostoru Ivan-Sedlo — Sarajevo i u dolini Lepenice nalazile izvjesne jedinice 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 171 i 172), pa je možda o njima riječ.

2. — Pošto su se četiri naše brigade, potpomognute sa dijelom jedinica artileriske brigade, skoncentrisale na prostor Seonica — Falanovo Brdo — Mrakovo — Dobrigošće — Osište — Zakalača — Vrelo — Kavale — Turija — Ljuta — Džepi — Živanje, prešle su u ofanzivu sa zadatkom oslobođenja Ostrošca, Konjica i ostalih neprijateljskih uporišta, a jedna brigada je držana u rezervi na sektoru Mostara i imala je zadatak da interveniše u pravcu Konjica, ako to bude trebalo, da osigura komunikaciski pravac Mostar — Rama i da dejstvuje na onim prostorijama gdje to bude situacija iziskivala.

Prije početka ofanzivnih operacija prema Ostrošcu i Konjicu bilo je potrebno rastjerati ustaške bande i zelenokadrovce, jačine oko 7—800, koji su bili skoncentrisani na prostor Rakitno — Čvrsnica — Dugo Polje — Vran,[4] jer je postojala opasnost da nam ne ugroze komunikaciski pravac Mostar — Ostrožac, pa smo tamo uputili XII brigadu[5] (bez jednog bataljona), koju su pomagale jedinice Bosanske divizije Narodne odbrane od pravca Posušje, od pravca Tomislav Grad — Lipe i od pravca Prozor prema Doljani,[6] sa zadatkom da bande rastjera i djelom uništi. Pojavom naših jedinica na taj sektor bande su pobjegle preko Vran — Paroš — Kruščica — Bitovnja i priključile su se švapsko-ustaškim snagama na prostoru Tarčin — Pazarić. Čišćenjem prostora Rakitno — Dugo Polje, komunikaciski pravac Mostar — Ostrožac bio je osiguran.

Ofanzivne akcije jedinica naše divizije ka prostoru Ostrožac — Konjic otpočele su 1 marta 1945 g. i to energičnim napadom sa X i XIII brigadom na Ostrožac[7] i pritiskom jedinica XI i XIV brigade na Konjic,[8] i na komunikaciju od Donjeg Sela do sela Podorašac. U oslobođenju Ostrošca učestvovao je jedan divizion naše artileriske brigade.[9] Neprijatelj se uporno branio, ali su naše jedinice uspjele da oslobode Ostrožac i odmah su nastavile gonjenje razbijenog neprijatelja ka Konjicu, zabacujući se lijevim krilom preko Višnje-

---

[4] Pun naziv: Vran-planina.

[5] Vidi knj. 33, dok. br. 146.

[6] Vidi dok. br. 87.

[7] O dejstvima pomenutih brigada vidi AVII, reg. br. 15—4 i 12—4 k. 1146/II: relacije štabova 10. i 13. udarne hercegovačke brigade od 5. i 2. aprila 1945. godine.

[8] O borbama za oslobođenje Konjica vidi i dok. br. 175, 176 i 177; AVII, reg. br. 11—4 i 13—4, k. 1146/II: relacije štabova 11. i 14. udarne hercegovačke brigade od 1. aprila 1945. godine.

[9] Vidi dok. br. 109.

vice ka prostoru Barmiš — Hasanovići — Ugošće, odakle će kasnije lako napasti Konjic i neprijateljsku ostupnicu prema Ivanu.

Pojavom X i XIII brigade u blizini Konjica, izvršen je koncentričan napad na Konjic dejstvujući djelom snaga i na neprijateljsku ostupnicu ka Ivanu i poslije jake borbe oslobođen je Konjic, a poslije oslobođenja Konjica naše su jedinice nastavile energično gonjenje razbijenog neprijatelja i izbile na liniju Ivan Planina — Rudno Brdo (1270) — Dragalj (1227) oslobodivši sela Podorašac, Dragočaj i Bradinu. U svome povlačenju neprijatelj je rušio sve mostove izuzevši most zvani Lukač, koji je takođe bio pripremljen za miniranje, ali ga je zgodnim dejstvom spasio 4 bataljon X brigade i u toj akciji je poginuo komandant toga bataljona poručnik drug Jovan Bobot.[10]

Izbivši na Ivan Planinu jedinice naše divizije oslobodile su noću 4/5 marta u 1 čas Hercegovinu od okupatora i jedinica domaćih izdajnika.

Na dan 4 i 5 marta neprijatelju dolaze pojačanja iz Sarajeva i iz Kiseljaka i na dan 6 marta napao je vrlo jakim snagama naše položaje i u početnim akcijama je imao uspjeha odbacujući naše snage preko sela Repovci ka Golubiću i od Ivan Sedla ka Bradini, ali su naše snage, pošto su se koncentrisale, izršile energičan napad na neprijatelja i uspjele su da ga odbace, nanijevši mu vrlo velike gubitke.[11] Ova bor-

---

[10] Za narodnog heroja proglašen 27. novembra 1945. godine.

[11] Prema njemačkim izvorima (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 124 — 130; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema), napad na s. Ostrožac je počeo, uz jaku artiljerijsku vatru, 1. marta 1945. u 14,30 časova. Pod snažnim pritiskom, ustaško-domobranske jedinice u neredu su se povlačile s položaja sjeverno od rijeke Neretve ka Konjicu. Ovim su bili ugroženi dijelovi ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije na Razorču (trig. 1148) i njemačke snage južno od Neretve. U međuvremenu je komandant 369. legionarske divizije stigao, oklopnim kolima, u s. Lisičić i naredio da se ide natrag na nove položaje (2 km pred Konjicom). Tako je 2. marta uspostavljen nov zaprečni položaj, tj. na desnom krilu ispred Konjica bila je 1. bojna 9. ustaškog zdruga a na lijevom 1. bataljon 370. puka i Artiljerijski divizion 369. art. puka. Međutim, ustaško-domobranske snage su napustile svoje položaje i povukle se ka s. Bradini, gdje je nastalo nagomilavanje ustaško-domobranskih jedinica i njihovih pozadinskih dijelova.

Da bi osujetili presijecanje komunikacije Konjic — Ivan-Sedlo i posjedanje Ivan-Sedla od jedinica 29. udarne divizije JA, Nijemci su hitno transportovali 1. bataljon 370. puka i Artiljerijski divizion 369. artiljerijskog puka preko s. Bradine u rejon Ivan-Sedla, gdje su posjeli položaje Lisin (trig. 1744) — Brdo (k. 1387), dok su na položaje Rudno brdo (trig. 1270) — Ragalj (trig. 1134) određene ustaško-domobranske jedinice 9. gorske divizije. Za odbranu Konjica su određeni 3

ba je trajala neprekidno, danju i noću, četiri dana i u tim borbama je neprijatelj smenjivao svoje jedinice, dok su naše jedinice po vrlo velikoj hladnoći izdržale velike napore i umor, a bilo je i slučajeva smrzavanja. Cilj ove ofanzivne neprijateljske akcije bio je da zbaci naše snage sa Ivan Sedla i da poruši most zvani Lukač.

Od 10 marta do zaključno 15 marta nije bilo jačih akcija ni sa jedne ni sa druge strane, sem što je neprijatelj kadkada sa manjim djelovima pokušavao da nasilno izviđa.

3. — U svim borbama koje je vodila naša divizija u prvoj polovini mjeseca marta ubijeno je 1581 neprijateljski vojnik i oficir i više ih je ranjeno, a zarobljeno je 52 neprijateljska vojnika.

Mi smo imali 103 mrtva i 324 ranjena, od kojih veći broj lakše. Od rukovodilaca su poginuli: komandant 4 bataljona X brigade poručnik drug Jovan Bobot i 2 komandira čete, a ranjen je komandant 2 bataljona X brigade drug Stevo Drenjak i zamjenik komandanta 2 bataljona X brigade drug Rako Dabić, 1 komesar čete i 1 vodnik.

Zaplijenjeno je: 778 pušaka, 45 puškomitraljeza, 5 mitraljeza, 12 bacača, 2 kamiona, 2 motorcikla, 1 top, 2 flaka, 1600 raznih granata, 54.700 metaka za puške, 1000 komada ručnih bombi, 7 mašinki, 6 pištolja i 2 dvogleda.

Uništeno je: 13 kamiona, 6 kola i 7 topova.

4. — Sadašnji naš raspored je sledeći:

— X brigada je raspoređena na prostor Tuhobić — Ječmeno Brdo (1502) — Repovci — Nevetine sa isturenim

---

bataljon 370. puka i ostaci 2. bataljona 369. puka. Međutim, oni su se već 3. marta, pod snažnim pritiskom, morali povući iz Konjica ka Ivan-Sedlu.

Četvrtog marta, oko 15 časova, ustaše i Nijemci su odbačeni s Ivan-Sedla, ali su 4/5. marta 2. i 3. bataljon 370. puka protivnapadom povratili izgubljene položaje, pa je tako borba za Ivan-Sedlo nastavljena s nesmanjenom žestinom.

Pošto su jedinice 369. legionarske divizije bile prilično iznurene, a jedinice ustaško-domobranske 9. gorske divizije i demoralisane, to je komandant 21. armijskog brdskog korpusa izvukao iz borbe 13. puk (bez 3. bataljona) 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 54, objašnjenje 3, 22. i 24) i uputio ga u rejon Ivan-Sedla, u pomoć 369. diviziji. Ovaj puk je 7. marta prešao u napad i odbacio dijelove 29. divizije od Ivan-Sedla i južno od Bradine, ali je bočnom vatrom bio zaustavljen. Međutim, dijelovi 10. udarne divizije JA podišli su sa sjevera do na 2 km od druma između s. Tarčina i s. Pazarića, pa je 13. SS puk izvučen iz rejona Ivan-Sedla i upućen na prostor s. Vukovići — s. Tarčin, gdje je ostao do 11. marta (vidi dok. br. 89 i 147). O gubicima 369. legionarske divizije i ustaško-domobranskih jedinica u martu vidi dok. br. 92. objašnjenje 10.

djelovima na Ječmeno Brdo (1502) — Voznik — padine Vihora (1287); a štab brigade je u Konjicu.

— XI brigada se nalazi na prostoru Brđani — Podorašac — Vrbljani.

— XII brigada je raspoređena sa jednim bataljonom i štabom u Borke, sa jednim u Bjelimiće,[12] sa jednim na prostor Zimlje — Hansko Polje, a sa jednim u selo Ramu.[13]

— XIII brigada se nalazi na prostoru Bradina — Trebulje — Šunj — Rosulje, a njeni istureni djelovi nalaze se na Mali Ivan (1011) — kota (1284).

— XIV brigada nalazi se na prostoru Zabrđe — Tuščica — Konjic.

— Inžinjerski bataljon je raspoređen da izrađuje mostove koje je neprijatelj porušio kod Rame, kod Jablanice i kod Aleksina Hana.[14]

— Artileriska brigada nalazi se sa jednim divizionom na prostoru Zukići — Dragočaj, a sa dva diviziona na prostoru Galjevo — Ovčari.

— Diviziska poljska bolnica nalazi se u Ostrošcu.

— Štab divizije sa djelovima oko štaba nalazi se u Konjicu.

Vezu lijevo održavamo sa IX brigadom X divizije koja se nalazi na prostoru oko Kreševa, a sa štabom X divizije imamo radiogramsku vezu. Nemamo desno veze sa djelovima III divizije.

Smještaj naših jedinica u Konjicu i od Konjica do Ivan Sedla vrlo je otežan, jer nema dovoljno kuća.

Odjeća i obuća naših boraca je vrlo slaba i pretstavlja problem sa kojim se treba ozbiljno pozabaviti.

Ishrana naših jedinica na sadašnjoj prostoriji je vrlo otežana, jer je teren planinski i stanovništvo je iscrpljeno dajući hranu, na prisilan način, okupatorskim vojnicima. Pomoć sa strane je do sada bila minimalna u odnosu na naše brojno stanje.

Saobraćajne veze su na nekoliko mjesta prekinute rušenjem mostova i saobraćaj je mnogo otežan. Od Mostara do Konjica potrebno je vršiti na četiri mjesta pretovar i utovar i to iziskuje mnogo vremena, a sami prilazi ka rijeci gdje su

---

[12] Sada: s. Odžaci.

[13] Brigada je na taj prostor došla 8. i 9. marta. Bila je određena u divizijsku rezervu. Pored toga, ona je dobila zadatak da na tom prostoru izvrši mobilizaciju ljudstva (vidi AVII, reg. br. 22—9, k. 1151/II naređenje Štaba 29. udarne divizije JA od 7. marta 1945).

[14] Vidi AVII, reg. br. 11—1, k. 1146/II: naređenje Štaba 29. udarne divizije JA od 6. marta 1945. godine.

mostovi bili porušeni vrlo su teški iz razloga što je teren vrlo strm ka prilazima.

Naša saobraćajna sretstva sa kojima raspolažemo su vrlo stara, dotrajala i sa slabim gumama, i ni jedan naš kamion ne može izvršiti pokret od sto kilometara, a da mu se ne dogode dva ili više kvarova, bilo to na gumama ili u motoru, pa nam i to mnogo otežava pravilno snabdijevanje i uredan saobraćaj.

5. — Na prostoru Ivan Sedlo — Tarčin — Pazarić nalaze se sada: 1 puk 115 divizije »Princ Eugen«,[15] IX ustaški zdrug, manji djelovi 369 »vražje« divizije i manji djelovi II domobranskog gorskog zdruga. U poslednje vrijeme nije neprijatelj preduzimao nikakve ofanzivne akcije u pravcu naših položaja, ali se osjeća koncentracija njegovih snaga na sektoru Raštelica — Pazarić i ova pojačanja dolaze od pravca Sarajeva i od pravca Busovače. Neprijatelj se svakodnevno utvrđuje na liniji Ivan Sedlo — Rudno Brdo i na prostoru Raštelica — Pazarić. Prema najnovijim podacima na sektor Sarajeva ima da stigne čitava divizija »Princ Eugen«, a do sada je stigao njen štab u Sarajevo, njen 13. i 14. puk koji su orijentisani prema našoj diviziji i njen artileriski puk koji je glavninom u Sarajevu a dijelom je orijentisan prema našoj diviziji.

Detaljne podatke o stanju neprijateljskih snaga na sektoru Sarajeva dostavljamo vam zasebnim aktom i to detaljnije, kako bi imali potpun njihov pregled, a ujedno vam dostavljamo i plan Sarajeva,[16] dobijen od strane Štaba V korpusa, iz kojega se vidi raspored neprijateljskih jedinica i utvrđenja u gradu i neposrednoj okolini.

Po koncentraciji koju neprijatelj vrši na sektor Sarajevo — Ivan Sedlo moglo bi se zaključiti da ima namjeru da uporno brani spoljne odbrane Sarajeva, a naročito Ivan Sedlo i prostor prema Tarčinu i Ilidži, kako bi mogao na taj način lakše izvući svoj ratni materijal. Vjerujemo da će neprijatelj naročito uporno braniti prostor Ivan Sedlo — Pazarić i da će čvrsto u svojim rukama držati Busovaču kako bi na taj način imao slobodnu komunikaciju Sarajevo — Busovača — Zenica i Sarajevo — Visoko — Zenica. Na sektoru Sarajeva formiraju se neke nove jedinice od novomobilisanog ljutstva i njima je zadatak da pojačaju odbranu Sarajeva. Nije isključeno da će neprijatelj sa sektora Sarajevo povući čitavu 369

[15] Riječ je o 13. puku (bez 3. bataljona) 7. SS dobrovoljačke brdske divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 54, objašnjenje 3, 22. i 24). O dejstvu ove divizije na sektoru Sarajeva vidi i dok. br. 89.

[16] O tome vidi dok. br. 16 i 54.

»vražju« diviziju prema Doboju i Brodu,[17] kako bi se odmorila i popunila poslije stalnih neuspješnih borbi na terenu Hercegovine. Po našem mišljenju »vražja« divizija je pretrpjela u poslednjim borbama, kako u ljutstvu tako u materijalu, velike gubitke i za sada nije više sposobna za vođenje jačih borbi, pa je u vezi toga i veća vjerovatnoća da će biti povučena preko Zenice ka Brodu i da će biti smijenjena od neke druge njemačke jedinice.

6. — Mi sada vršimo pripreme[18] za napad na pravcu Ivan Sedlo — Pazarić i sa njim ćemo otpočeti kroz dva do tri dana. Povezaćemo se sa X divizijom radi saradnje i predložićemo joj akciju u pravcu Kiseljaka i u pravcu Hadžića.[19]

Radi objedinjavanja akcije u pravcu Sarajeva predlagaćemo vam potrebno depešama.[20]

7. — Formirali smo četu za vezu sastava: jedan vod telefonista, jedan vod signalista, jedan vod telegrafista i jedan vod motorciklista i formirali smo divizisku poljsku bolnicu[21] koja se sada nalazi u Ostrošcu. Teže ranjenike smo ostavili u bolnici u Mostaru koja je pod neposrednom komandom Vojne oblasti.

8. — Sve naše jedinice izvršile su postavljene zadatke i nije bilo rukovodilaca koji nisu bili u stanju da izvrše dobivene zadatke. Vrlo jake borbe vodile su jedinice naše X, XI, XIII i XIV brigade.

9. — Oficirski kurs naše divizije koji se nalazi u Trebinju završiće ovih dana i poslaćemo vam naknadno o njemu izveštaj. Po brigadama se održavaju podoficirski kursevi. U prvoj polovini mjeseca marta održan je šifranski kurs pri štabu naše divizije, a sada se još uvijek održava telefonski kurs na kome ima 30 slušalaca. Pri Vojnoj oblasti naše divizije održava se automobilski kurs i ima 60 slušalaca.

10. — U vezi vaših naređenja uputili smo sve drugove u Beograd i Sovjetski Savez, koji će tamo pohađati razne kur-

---

[17] Ona je na sektoru Ivan-Sedla ostala sve do 4. aprila 1945. odnosno do opšteg povlačenja svih njemačkih jedinica sa sektora Sarajeva (vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10).

[18] Prema naređenju Štaba 29. udarne divizije JA od 13. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 14—2, k. 1152/II) brigade su imale izvršiti: popunu municijom (naročito dodjeljivanje 4.000 — 5.000 granata Artiljerijskoj brigadi), osposobljavanje komore i transportnih sredstava za duže pokrete, uređenje položaja, prikupljanje podataka o neprijatelju i popunu upražnjenih mjesta starješina iz svojih jedinica.

[19] Vidi dok. br. 92 i 147.

[20] Vidi AVII, reg. br. 5—6, k. 1147/1: knjigu primljenih i predatih depeša Štaba 29. udarne divizije JA za 1945. godinu.

[21] O tome vidi knj. 33, dok. br. 110, objašnjenje 21.

seve i to tačno u onom broju i po grupama kako je to regulisano vašim naređenjem.

11. — Brojno stanje vam ne dostavljamo pošto je vašim naređenjem Str. pov. br. 51 od 8 februara t.g. regulisano da se dostavlja samo jedanput mjesečno.[22]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
potpukovnik	potpukovnik	general-major
Vukašin Mićunović	**Drago Đukanović**	**Vlado Šegrt**

M. P.

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 110
18 marta 1945 god.

Prednji izvještaj
primljen k znanju.

Pom. načelnika Štaba
major,
Mil.[23] J. Dapčević

M. P.

---

[22] Dostavljeno je 25. marta (vidi dok. br. 66).

[23] Milutin

BR. 48

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI MARTA NA PROSTORU PAPRAĆA — PODROMANIJA DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA JA 16. MARTA 1945. GODINE[1]

Š 3[2]
OP. BROJ: 4
16. III. 1945.
Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika od 1. do 15. III. 1945. god.

I 3[3]

Položaj

Dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 1-15. III. 1945. g.

1) *Situacija:*

a) Četničke bande u sektoru Papraće jačine oko 200 ljudi raspoređene su po grupicama u okolnim selima, jer su u velikoj većini sastavljene od seljaka iz istih sela,[4] sa namjerom ugrožavanja naših komunikacija Zvornik — Tuzla i Zvornik — Vlasenica.

Radi likvidacije te grupe — u cilju njezinog opkoljavanja i uništenja — upotrebljene su naše snage, i to: S 2 i S 3[5], koje su se rasporedile na polaznim položajima Velja Glava — Jasikovići (S 2) i Rađići — Glođansko Brdo — Glodi — ćuprija na Drinjači (S 3). U likvidaciji ove grupe učestvuju i jedinice R 1[6].

b) Neprijateljski garnizon u Sarajevu, približne jačine od oko 6.000 Nijemaca i isto toliko ustaša i domobrana,[7] radi

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—6, k. 1258.

[2] Konspirativni naziv Štaba 38. divizije JA (vidi dok. br. 76, objašnjenje 2).

[3] Konspirativni naziv Štaba 3. korpusa JA (vidi dok. br. 55, objašnjenje 2).

[4] Vjerovatno se odnosi na ostatke Papraćke četničke brigade (vidi knj. 32, dok. br. 20, objašnjenje 21).

[5] O konspirativnim nazivima jedinica 38. udarne divizije vidi dok. br. 11, objašnjenje 2.

[6] O dejstvima jedinica 27. divizija JA vidi dok. br. 46.

[7] O jačini njemačkih i ustaško-domobranskih snaga u Sarajevu vidi dok. br. 63, objašnjenje 9.

osiguranja svoga povlačenja prema sjeveru isturio je, za zaštitu prilaza Sarajevu na liniji Crvene Stijene — Čavčevo Polje — Dikalji — Podromanija — Pohovac — Baltići, snage jačine od oko 2 bataljona pješadije sa jednom baterijom haubica,[8] koja se nalazi između Dikalja i Han Obođaša. Pješadijske snage naoružane su velikim brojem automatskog oružja, nekoliko bacača i jednim topom (flack). Branjene tačke su dobro učvršćene i osigurane bodljikavom žicom.

Naše snage, i to S 2 i S 4, raspoređene su na liniji Sijerci — Margetići — Sokolovići — Mrkalji — Han Pijesak.

2) Prema situaciji pod a) jedinice S 2 i S 4 dobile su zadatak da u zajednici sa jedinicama R 1 izvrše opkoljavanje celog sektora Papraće i unište ili zarobe četničku grupu koja u navedenom sektoru banditski operiše. Na temelju ovog zadatka označene jedinice izvršile su u vremenu od 1 — 6. III. 1945. sledeće operacije i pokrete prema prikazu pod tačkom 3.

Prema situaciji pod b) jedinice S 2 i S 4 dobile su zadatak da likvidiraju neprijateljska uporišta Baltiće — Pohovac — Dikalje, a potom da produže napredovanje ka Crvenim Stijenama.

Ovaj zadatak prema zamisli S 1 izvršiće se ovako: S 2, koji ima u zadatku likvidaciju uporišta Baltići — Pohovac (k. 1074), izvršiće napad u slijedećim pravcima: jednim bataljonom pravcem Sokolac — Baltići preko k. 969, jedan bataljon provući između Baltića i Pohovca iznad Meljače. Zadatak je ovog bataljona da potpomogne potpunu likvidaciju neprijatelja u Baltićima. Jedan bataljon uputiti pravcem Crno Brdo — Pohovac (k. 1074), a jedan od Vražića također na Pohovac. Jedan ojačan bataljon S 4 napašće istovremeno Pohovac sa južne strane od k. 913, dok će manje snage ovog bataljona likvidirati samu k. 913. Po likvidaciji uporišta Baltići — Pohovac S 2 sa dva bataljona ostaće na liniji Pohovac — Baltići — Sokolac, a sa ostalim snagama potpomoći će likvidaciju Podromanije sa sjeverne strane i pristupiti gonjenju neprijatelja ka Crvenim Stijenama.

S 4 sa jednim bataljonom napašće Pohovac (k. 1074) od pravca Saice, tj. sa južne strane. Jednu samostalnu četu iz bataljona koji ne napada Pohovac izdvojiti sa zadatkom da likvidira k. 913. Bataljonu koji napada Pohovac pridodati sve bacače i 70 mina. Elemente gađanja uzeti dalje. S 4 sa dva ba-

[8] i [14] Riječ je o jedinicama 363. puka njemačke 181. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 46, 63 (objašnjenje 3) i 185. U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), u vezi sa borbama od 10. do 15. marta, piše da su partizani zauzeli Sokolac, ali su protivnapadom izbačeni; pored toga kaže da su napadi na k. 1074 (2 km zapadno od Sokolca) odbijeni, ali se borba i dalje nastavlja.

taljona likvidirati Dikalje i neprijateljske topove koji se nalaze između Dikalja i Karaule. Jedan bataljon zadržaće u rezervi i dijelom za osiguranje teških dijelova. Po izvršenom zadatku glavninu snaga orijentisati prema Han Obodašu — pristupiti likvidaciji istog sa produženjem gonjenja neprijatelja ka Crvenim Stijenama,[9] sadejstvujući sa jedinicama R 1.

3) U duhu postavljenog zadatka pod a) izvršeni su u vremenskom razmaku od 1. do 5.III. 1945. sledeći pokreti i akcije.

Jedinice S 2 izvršile su 1. III. 1945. pokret sa prostorija Međaš — Svračić — Kikači — Lipovice na prostorije Velja Glava — Jasikovići, a jedinice S 3 sa prostorije Jajići — Zolje — Brda — Lipovice — Dubnica na prostorije Rađići — Glođansko Brdo — Glodi — ćuprija na Drinjači.

Sa ovih prostorija kao polaznih položaja jedinice S 2 i S 3 prešle su 2. marta 1945. oko pet sati u napad i pretresanje terena u sektoru Papraće, i to: jedinice S 2 prešle su u napad sa širenjem u desno na selo Petrovića Gaj — Mehići — Pavlović — Kačevac — Maričin Breg do ispod Jevika, vežući se sa 16. Muslimanskom brigadom[10] i širenjem u levo na Triguvno — Bajramovići — Masići — Vinograd — Ortuci i Perin Grad, održavajući vezu sa S 3, jedinice S 3 prešle su u napad na prostoriji Masići — Maskalići i Ortuci. Ove jedinice sukobile su se sa grupom četnika jačine od oko 150 ljudi. Nakon kraće borbe grupa je razbijena i većim dijelom uništena, ali su se manji dijelovi uspjeli probiti, i to jedni pored Kozjaka prema Klašnici, a drugi prema Glođanskom Brdu. Ova — druga — grupa naišla je na našu zasjedu i kada se nije mogla probiti orijentisala se je prema Bajramovići i Masići, dočekana je od zasjede, te odbačena na našu zasjedu kod Rađića. Ova grupa je većinom uništena.

U toku 3. marta 1945. jedinice S 3 vrše pretres istih prostorija kao i prethodnog dana, dok su jedinice S 3 upućene na prostorije Božići — Aščerići — Viličevići — Zidonje radi pretresa toga terena.

Po završetku zadatka jedinice S 2 ostale su i nadalje na istom terenu, dok su jedinice S 3 izvršile pokret i smjestile se u sela Rudina — Zolje — Brda — Capardi — Viličevići.

6. III. 1945. jedinice S 2 nalaze se na istim prostorijama kao i prethodnog dana, dok jedinice S 3 vrše pokret na prostoriju Capardi — Matkovac — Kusonje — Cerik. Jedinice S 4

[9] Vidi dok. br. 38.
[10] Ta brigada je iz sastava 27. divizije JA (vidi dok. br. 46).

za vrijeme od 1—6. III. 1945. nalazile su se stalno na prostoriji sela Dubrave na sređivanju i odmoru, te osiguranju teških dijelova S 2 i S 3 koji su ostali u Međašu.

U toku 7, 8. i 9. marta 1945. jedinice S 2 i S 4, kao i ostale jedinice S 1 vrše etapne pokrete pravcem Capardi — Vlasenica — Sokolac, osim jedinica S 3 koje su 7. III. 1945. izvršile pokret pravcem Capardi — Zvornik i smjestile su na sektoru Zvornika.[11]

10. III. 1945. jedinice S 4 prispjele su na prostoriju Margetići — Sijerci — Kusače oko 22 sata, dok su jedinice S 2 izvršile pokret sa sektora Mrkalja ka Sokolcu u svrhu ispitivanja mogućnosti likvidacije tog neprijateljskog uporišta Pohovac. Izvršena su dva bezuspješna napada na položaje Pohovca, i to jedan u 15, a drugi u 18 sati. Neprijatelj je dao žilav i organizovan otpor, ali ga je ipak uspjelo istjerati iz posljednjih kuća Sokolca.

Ovom izviđačkom akcijom ustanovljeno je da neprijatelj duž cele komunikacije Sokolac — Sarajevo ima uporišta.

Istoga dana jedinice S 3 izvršile su pokret bez jednog bataljona na prostoriju Srebrenica — Bratunac u svrhu čišćenja tih prostorija od ustaških bandi.

11. III. 1945. jedinice S 2 i S 4 izvršile su napad na položaj Pohovac. Napad je počeo u 21 čas i ponovljen je u toku noći tri puta, ali bez naročitog uspjeha. I pored toga što su jedinice S 2 uspjele da dođu u neposrednu blizinu neprijatelja na nekih 20 metara. S 4 uspio je protjerati neprijatelja sa ceste prema selu Dikaljima. Borba je bila ogorčena.

U toku 12. III. 1945. naše jedinice bile su sa svojim slabijim dijelovima u vatrenom kontaktu sa neprijateljem, dok su se ostali dijelovi odmarali.

Jedinice S 3 sa jednim bataljonom vrše čišćenje u sektoru Srebrenice od ustaških bandi, jedan bataljon vrši pokret za Stožersko, a jedan za Novu Kasabu, dok se jedan nalazi u Zvorniku.

Tokom dana 13. marta 1945. jedinice S 2 i S 4 vrše patrolna izviđanja, dok se jedinice sređuju i odmaraju i pripravljaju na nove zadatke.

Jedinice S 3 vrše primanje ljudstva iz Srbije,[12] te čišćenje prostorije Stožerska i Srebrenice od četničkih i ustaških bandi.[13]

---

[11] Vidi dok. br. 15.

[12] O popuni 38. udarne divizije ljudstvom vidi tom IX, knj. 9, dok. br. 93.

[13] Vidi dok. br. 49.

14. marta 1945. tačno u duhu zadatka iznijetog pod tačkom 2) pod b) započeo je opšti napad jedinica S 2 i S 4, te svih jedinica R 1 na uporišta Pohovac — Baltići uz sadejstvo jednog artiljerijskog diviziona. Napad je počeo tačno u 22 časa uz prethodnu artiljerijsku pripremu. Jedinice S 2 napadale su Pohovac i Baltiće, i to sa pojednim bataljonom od Crnog Brda i Vražića, dok se jedan bataljon provukao između Pohovca i Baltića, ali je došao u neprijateljsku flankirajuću vatru i morao se povući uz osjetne gubitke i bez povoljnog rezultata, jedan bataljon S 2 u Sokolcu izvršio je uspješno svoj zadatak i protjerao neprijatelja iz posljednjih zgrada, koje je još u Sokolcu držao. Sa južne strane napadao je Pohovac i jedan bataljon S 4.

Svi bataljoni S 2 — osim onog koji se bio provukao između Pohovca i Baltića i morao povratiti — u snažnom naletu došli su na neposrednu blizinu neprijatelja koji ih je upornom odbranom zadržao pred posljednjom žičanom preprekom. Sadejstvo bataljona S 4 koji je napadao Pohovac s južne strane bilo je slabo. Artiljerijska vatra i vatra bacača nije bila precizna i veći broj granata nije eksplodirao. Jedan bataljon S 4, koji je imao u zadatku likvidaciju Karaule i Dikalja, uspješno se je probio do na cestu i tamo napao neprijateljske kamione koji su saobraćali. Borba je završena oko 24 časa,[14] bez da je uspjelo likvidirati uporišta koja su u zadatku iznijeta.

U toku 15. III. 1945. jedinice S 2 i S 4 bile su na odmoru na svojim polaznim položajima, dok su se manji dijelovi nalazili u vatrenom kontaktu sa neprijateljem.

Jedinice S 3 na dan 14. i 15. marta nalazile su se na istim prostorijama kao i na dan 13. marta.

Zaključak:

U borbama za proteklih 15 dana ukupni naši gubici iznose:

96 mrtvih, 251 ranjenih, 23 nestala,[15] a izgubljen je 1 puškomitraljez.

U istom vremenskom periodu neprijateljski gubici iznose: 237 izbačenih iz stroja, zarobljeno je 29 četnika, 4 zelenokadrovca i 6 bivših partizana, odnosno ukupno je zarobljeno 39 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjen je slijedeći materijal: 1 protivavionska puška, 70 pušaka, 1 ruski pikavac, 1 pištolj, 2 jugoslovenska nosila, 2 konja, 1 mitraljez »Breda«, 2 engleska mitraljeza, 1 šarac i jedna brzometna puška, 10 ćebadi, 15 šatorskih krila i 3160 puščanih metaka.

[15] Vidi AVII, k. RP 55: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 38. udarne divizije JA.

Za navedeno vrijeme dezertiralo je 36 drugova, od kojih se 5 vratilo jedinici.

Za isto vrijeme primljena su 1263 nova borca. Novi borci imali su dobru obuću, dok od odjeće većina je imala samo šinjele.

U akcijama, a naročito u akciji koja je vođena 14. III. 1945. kod jedinica ove divizije zapaženi su slijedeći nedostaci:

Koordinacija jedinica nije postignuta. Pojedini bataljoni vršili su u momentima samostalno akcije, ne obazirući se na zadatke ostalih bataljona. Sadejstvo sa artiljerijom pokazalo se u vođenim akcijama neefikasnim, budući veliki broj granata nije eksplodirao, a osim toga gađanje je bilo vrlo slabo.

Borbenost i moral kod jedinica nije dostigao onu visinu na kojoj je bio ranije, ali ipak zadovoljava obzirom da se u jedinicama ove divizije nalazi veliki broj novih boraca koji još nemaju ratničkog iskustva, dok se rukovodioci još nisu usavršili u vođenju frontalnog ratovanja. Disciplina u jedinicama je zadovoljavajuća.

Po vojničkoj grani sa borcima i rukovodiocima rađeno je u slobodnom vremenu najintenzivnije, a naročito se posvetila pažnja ratnoj službi, pješadijskom egzerciru, borbenoj obuci, nastavi gađanja i poznavanju oruđa.

Po političkoj grani također se u slobodnom vremenu intenzivno radilo i sa borcima je održano više četnih i bataljonskih konferencija i na istim pretresana pitanja sadašnjice i budućnosti uređenja naše otadžbine.

Za potrebe potpunog opremanja boraca ovoj će diviziji biti potrebne izvjesne količine odjeće i obuće, kao i naoružanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil.[16] **Pejanović**

Komandant
potpukovnik
F.[17] **Herljević**

[16] Milutin

[17] Franjo

BR. 49

IZVJEŠTAJ ŠTABA SREBRENIČKOG NOP ODREDA OD 17. MARTA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O SITUACIJI NA PROSTORU SREBRENICA — BRATUNAC[1]

ŠTAB
SREBREN. NOP ODREDA
17. III 1945.

ŠTABU III KORPUSA — VLASENICA

Dostavljamo tome štabu izvještaj u slijedećem:

1) *Situacija:* Prilikom našeg pohoda i razbijanja ustaša 3. ov. mj. na sektoru Srebrenice, neprijatelj se našao u potpunom rasulu. Većim djelom se razbio po grupama, koje se svakog dana uništavaju i sami predaju, dok se 350 — 400, dakle polovica ustaša probilo prema Sarajevu.[2] Među njima su bili oni najokoreliji razbojnici. Mi koristeći taj momenat proganjamo preostale grupice i postigli smo vidne rezultate. Za ovaj period smo već oko 50 neprijateljskih vojnika izbacili iz stroja. Od njih su neki ubijeni, zarobljeni ili predati. Zaplenili smo 2 p. mitraljeza, 1 džonbul, 1 pikavac i oko 30 pušaka. Za ovaj period vremena bili smo neprestano u pokretu i pretresli smo 3/4 sreza, te sada dolaskom ponovo u Fakovićku opštinu postavili smo se na liniji: Fakovići — Poznanovići, gde namjeravamo ostati kraće vreme, da bi se ljudstvo odmorilo i ispunili bar jedan deo od plana rada.

U ovom srezu u poslednje vreme nastao je preokret kako vojničke tako i političke situacije. Pravoslavni narod, posmatrajući našu snagu do sada u ovom kraju a i naše jedinice koje su se samo kratko vrijeme zadržavale, bio je kolebljiv i neodlučan, šta više ponekad je neprijatelju činio i usluge. U tom pogledu izuzetak su: Fakovićka, Bratunačka i Kravička opština. U poslednje vrijeme, blagodareći prisustvu naših jedinica, koje su vojnički razbile neprijatelja a i samim političkim djelovanjem, narod se u znatnoj mjeri izmenio. Danas se narod aktivno angažuje i pomaže nas u svemu. Također, muslimani,

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 40—2, k. 409.

[2] Riječ je o ustašama 5, 6. i 7. satnije 3. bojne 1. ustaškog djelatnog zdruga. Pomenute satnije su tokom februara 1945. bile locirane u s. Škelanima, s. Fakovićima i s. Osmaču (vidi knj. 33, dok. br. 172).

usled novonastale situacije u ovom kraju, mnogo su snošljiviji i izlaze nam u susret. Dosada oni su bili krvlju vezani sa ustašama, jer su većinom njihovi sinovi. Prema izjavama pojedinih muslimana ustaše bi se djelom i predale, ali se boje odgovornosti. Na osnovu tih izjava mi smo po selima pozivali narod da sve njihove poštene sinove što pre izvuku i predaju nam ih. Do sada ih se već nekoliko predalo.

2) Period vremena od početka ovog mjeseca proveden je u stalnim i napornim pokretima, borbama i pretresu terena, te prema tome, rad kako vojnički tako i politički nije se mogao forsirati i ni postići norme kako je to planom predviđeno.

Ipak kod naših boraca borbenost, moral, disciplina i vojnička snalažljivost je na visini.

Odnos prema stanovništvu kao i prema zarobljenim neprijateljskim vojnicima je dobar i vojnički. Za ovo imaju zasluge naše organizacije, koje su svojom upornošću i svesrdnim radom i zalaganjem sprovele sve postavljene im zadatke.

Za ovaj period od 1 — 15. marta imali smo u borbama sledeće gubitke: 15 mrtvih, 12 ranjenih i nestalih koji se ni do danas nisu javili.

Sada u odredu imamo: 520 ljudi, 22 p.mitraljeza, 5 lakih bacača, 1 džonbul, 23 ručna mitraljeza, 347 pušaka, 120 bombi i 12 pištolja. Municije zasada imamo dovoljno.

Zatim oružje koje ne upotrebljavamo: 1 teški bacač bez postolja, 8 tal. teških breda bez municije, 5 ruskih mitraljeza bez šaržera, 1 bugarski neispravan. Ovo oružje ćemo što prije uputiti u magacin III korpusa.

S obzirom na porast i razvoj odreda ukazuje se potreba da popunimo kako štab odreda tako i štabove bataljona:

Za zamjenika k-danta odreda druga poručnika Matića Ljubu, za zamj. k-danta 1. bataljona dosadašnjeg k-dira čete Jovu Vukašinovića, za zamj. k-danta 2. bat. dosadašnjeg k-dira čete Vladimira Vukosavljevića, za pomoćnika komesara 1. bat. dosadašnjeg k-dira čete Peru Blaževića, za pomoćnika komesara 2. bat. dosadašnjeg komesara čete Vasu Jovića. Za komandanta 1. bataljona dosadašnjeg oficira za naoružanje zastavnika Vukosava Perišića. Za oficira za naoružanje predložili bi našeg ob. oficira odreda pošto drugih nemamo. Tako bi on vršio dvije dužnosti.

Dolaskom ovog ob. oficira u odred ob. službi se posvetilo mnogo više pažnje. Ob. mreža unutar jedinice je potpuno organizovana, dok se takođe i na terenu dobro organizuje. Ob. oficir pokazuje prilično aktivnosti i pokazuje mnogo pažnje odgoju mlađeg kadra.

Sanitet u odredu pravilno funkcioniše. Ranjenicima i bolesnicima ukazuje se puna pomoć i pažnja, ljudstvo se redovno pari i pere. Jedino nam nedostaje sanitetskog materijala.

SF — SN!

Vrši dužnost polkoma
Dane

Zamj. k-danta — kapetan
Dževad Mujkić

M. P.

BR. 50

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 18. MARTA 1945. GENERALŠTABU JA O RADU VOJNE OBLASTI OVOGA KORPUSA[1]

ŠTAB III. KORPUSA JA
Broj: 5/45
18. mart 1945.

Predmet: izveštaj o radu
Vojne oblasti III. Korpusa
od 28.I.—18.III. 1945. god.

GENERALŠTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE
(K o m a n d i p o z a d i n e)

Beograd

Rad ove vojne oblasti još uvijek nije došao do izražaja, niti je ova oblast obuhvatila sav teren koji njoj pripada. S obzirom na situaciju koja vlada u Istočnoj Bosni, rad se u glavnom svodi na područja koja su navedena u prošlom izveštaju.[2] Na teritoriji ove oblasti nalazi se priličan broj neprijateljskih snaga, koje su u postepenom povlačenju, pred pritiskom naših jedinica.[3] Pored njih nalaze se i četničke bande,[4]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 52—2, k. 409.

[2] Vidi knj. 32, dok. br. 146.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 1, 13, 22 i 30; knj. 32, dok. br. 123; knj. 33, dok. br. 43, 50, 64, 86, 152 i 155.

[4] Detaljnije o četničkim jedinicama vidi dok. br. 1, 34 i 70; knj. 33, dok. br. 24, 46, 83, 87 i 159.

koje tu i tamo dođu iza leđa naših jedinica, i onemogućuju pravilan rad i saobraćaj u pozadini, to jest na slobodnoj teritoriji. Uslijed takve situacije, ova se oblast nije teritorijalno mnogo povećala, te prema tome nema nekih značajnih rezultata od prošlog izvještaja do danas. Rad postojećih područja, odnosno komandi mjesta u glavnom se sastoji u razbijanju četničkih grupica, osiguravanju komunikacija, učvršćivanju vlasti i snabdjevanju bolnice sa hranom.

Situacija je poboljšana u toliko, što je slobodan put za Srbiju, tako da operativne jedinice ne vrše više glavno snabdjevanje ishranom sa terena, već dovlačenjem hrane iz Srbije. Ali i pored toga, još uvijek se jedinice II. Armije snabdjevaju sa terena gdje vrše operacije.[5] Kod toga snabdjevanja ima i nepravilnih postupaka prema narodu, ali se ti postupci ispravljaju pravilnim odnosima rukovodioca pozadine i štabova jedinica. Sve te nepravilnosti po pitanju odnosa prema narodu potiču od pojedinaca, koji se nalaze u našim jedinicama, koje su prilično mlade.

Na oslobođenoj teritoriji narodne vlasti su pristupile formiranju Milicije, koju smo u glavnom mi dodijelili iz partizanskih straža, te je tako danas formirana pri svim komandama područja, odnosno komandama mjesta. Milicija nije formaciski formirana s obzirom da smo sa oslobođene teritorije većinu mobilisanog ljudstva dodijelili jedinicama III. Korpusa, radi popune istih, i novih zadataka, koji su pred njih postavljeni.

Tuzlansko područje. Na teritoriji ovog područja u glavnom je likvidiran zeleni kadar,[6] dok postoje još neke grupice četničkih bandi i to na južnom dijelu ovog područja, to jest Đurđevika i Đedinske planine, koji pljačkaju susjedna

---

[5] Vidi dok. br. 24; knj. 33, dok. br. 124.

[6] Riječ je o pripadnicima 3. gorskog zdruga (»bosanski planinci«). Nakon pada Gračanice oni su se povukli ka Doboju (vidi knj. 33, dok. br. 129), a izvjestan, manji, dio bio je u Brčkom. Međutim, uviđajući da su bili zavedeni, a i da će uskoro doći do sloma njemačke oružane sile i NDH, oni su se uskoro počeli masovno predavati jedinicama JA. Evo šta o tome piše u obavještajnom izvještaju V. Sulje od 12. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 11—5, k. 409):

»Na ovome položaju (odnosi se na prostor istočno od Doboja i s. Stanica Rijeke — prim. red.) jučer se je predalo Zelenog k. do sto ljudi i stalno se predaju . . .«

Pored toga, u izvještaju stoji da se na pomenutom prostoru nalazi oko 1.000 ustaša Ibrahima Pjanića i oko 200 ustaša Mustafe Jakubovića (iz bivše 25. i 14. bojne 12. ustaškog zdruga — vidi knj. 31, dok. br. 161; knj. 32, dok. br. 15), a zatim se kaže:

»Sada i ustaše traže garanciju od nas da se predaju, pa sam jučer javio pismom u Štab brigade. Danas ću dobiti odgovor . . .«

sela.[7] Dolaskom naših jedinica na taj sektor, izmjenila se situacija na ovome području u toliko što je oslobođena Gračanica,[8] tako da je ova komanda proširila svoju teritoriju skoro preko cijelog sreza gračaničkog. Oslobođenjem Gračanice, ova će komanda u nekoliko poboljšati ekonomsko stanje, kao i mobilizaciju. Drugih važnijih promjena u ovome području nije bilo, osim povlačenja komandanta područja na dužnost načelnika pozadine III. Korpusa. To mjesto je ostalo i do danas upražnjeno. Ova komanda imala je u svojim partizanskim stražama tokom mjeseca 900 ljudi, sa 750 pušaka. Od tih partizanskih straža poslali smo 350 boraca sa 273 puške za operativne jedinice III. Korpusa. Pored toga dodijelili smo Oblasnom N.O.O.-ru za Istočnu Bosnu 157 boraca sa oružjem, koji su određeni za Miliciju na ovome području. Kod ovoga područja nalazi se vojna radionica, koja je organizovana na centralizovan način, tako da su sve radionice smještene u jednoj zgradi i rade pod jednom upravom. Od prošlog do današnjeg izvještaja proizvodnja je u glavnom povećana svim radovima, a naročito na šivenju rublja, tako da se dnevno izbacuje prosječno po 210 pari veša. Uspjeh je ove radionice još i taj što je omogućila rad[9] bacačkih mina kojih se dnevno izrađuje prosečno 15 komada i istih se može povećati kapacitet proizvodnje, ali nam nedostaju radnici za posao te vrste. Ova komanda područja zadovoljila je po svim zadacima. Glavni teret u prolasku srbijanskih jedinica snosila je komanda mjesta Tuzla, odnosno komanda tuzlanskog područja.

Mobilizacija se vrši neprekidno i mobilišu se sva godišta koja su sposobna za operativne jedinice; ista se također vrši i na teritoriji koja se postepeno oslobađa. Od novomobilisanih ljudi vrši se popuna partizanskih straža, kao i popuna partizanskih odreda.

Ovo područje je zadovoljilo i po svojim kadrovima, tako da je uspjelo dati pomoć u kadrovima za rukovodioce komandi mjesta, odnosno komandi područja, koje nisu u stanju da se popune sa svog terena. Tako isto je glavni teret ono snosilo po pitanju održavanja saobraćaja, to jest komunikacije Tuzla — Zvornik, koji je u zadnje vrijeme veoma živ, i neće biti u stanju osposobiti tu komunikaciju, jer ne ra-

---

[7] Vjerovatno je riječ o ostacima Kladanjske brigade Zeničkog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-7189).

[8] To mjesto su, 24. februara 1945, zauzele jedinice 14. korpusa NOVJ (vidi dok. br. 1, 3 i 7; knj. 33, dok. br. 129 i 143).

[9] U kopiji originala isto; treba: izradu.

spolaže ni sa jednim motornim vozilom. Jedan od najvećih problema ovoga područja jest nedostatak motornih vozila, kao i vozila sa zapada.[10]

Po pitanju odnosa prema N.O.O.-ima ovo područje ima najveće razumijevanje i pruža punu pomoć, kako samim odborima, tako i radnicima koji rade kod istih. Dokaza za to da isto pomaže riješavanju problema, koji se postavljaju pred njega, odnosno pred N.O.O.-re, ima, kao na primjer: snabdjevanje radnika koji rade u Kreki sa ishranom za prošli mjesec, kada odbori nisu bili u stanju da riješe to pitanje; komanda područja stavila je na raspolaganje dva vagona hrane N.O.O-ru za Tuzlu, i time u nekoliko riješila taj vrlo važan problem. No još uvijek može isto da pruži veću pomoć odboru, i pomoći ih u riješavanju mnogih problema koji se postavljaju pred njih.

Birčansko područje. Ova komanda uslijed neprijateljskih snaga, koje su se povlačile od juga ka sjeveru, bila je prilično na uskoj teritoriji, a tako isto i njene komande mjesta. Po razbijanju neprijateljske grupacije, uspostavila je kontrolu nad svojim terenom, ali kraj gdje bi se moglo mobilisati ljudstvo za našu vojsku i koji nije ekonomski iscrpljen nalazi se pod kontrolom ustaša, koje su organizovane većinom iz krajeva Srebrenice, Bratunac, Drinjača. Ova komanda prije kratkog vremena dobila je zadatak da zajedno sa Srebreničkim odredom pomogne čišćenje toga terena[11] i da obezbeđuje komunikaciju Zvornik — Sokolac — Vlasenica, i da istu osposobi za saobraćaj.

Za vrlo kratko vrijeme uspjela je da osposobi komunikaciju Zvornik — Vlasenica, s obzirom da je ta komunikacija bila prilično porušena. Danas je sposobna da se njom vrši saobraćaj, i što je najvažnije, preko iste je omogućeno snabdjevanje naših jedinica koje su orijentisane prema jugu u operacijama sa Njemcima, koji se povlače od Sandžaka, iz Srbije, prema sjeveru preko Sarajeva.

Takođe je ova komanda dala za operativne jedinice ovoga mjeseca oko 200 boraca sa oružjem u operativne jedinice III. Korpusa, kao popunu, imajući u vidu da su iste jedinice imale gubitaka u zadnjim borbama kod Zvornika.[12] Na toj teritoriji pored ustaša nalazi se i jedan broj četničkih bandi, koji su se većinom nalazili u selu Paprača, južno od Zvornika. Zadnjih dana jedna jedinica našeg korpusa vršila je čišćenje

---

[10] U kopiji originala isto; treba: zapregama.

[11] Bliže o tome vidi dok. br. 49.

[12] Vidi dok. br. 11 i 20; knj. 33, dok. br. 94, 105 i 113.

tog terena i uspjela je da pobije oko 60 četnika i da zarobi oko 40[13] ...

Pored davanja boraca u operativne jedinice ovo područje takođe je dodijelilo N.O.O-ima oko 100 boraca sa oružjem za formiranje milicije na tom terenu. Napominjemo da borci koji su dati operativnim jedinicama i sa tuzlanskog i sa birčanskog područja da su borci iz partizanskih straža, jer smo smatrali da je potrebno pomoći jedinice ne samo mobilisanim ljudstvom, već i na uštrbu komadi područja, odnosno komandi mjesta, tako da bi mogle naše jedinice izvršiti postavljene zadatke u operacijama protiv njemačkih snaga. Problemi koji se postavljaju pred ovu komandu, pored saobraćajnih sredstava bez kojih je nemoguće održavati komunikacije, a isti je teren tako ekonomski opustošen da je jedan od najvećih problema koji se postavlja pred ovu komandu, kao i pred N.O.O.-re, jeste prehrana stanovništva, i sjetva koja je vrlo blizu.

Romanisko područje. Komanda ovog područja, uslijed situacije koja je napred navedena u pomenutim područjima, bila je prinuđena uslijed njemačke grupe, i grupe ustaša i četnika, da se sa Srebreničkim partizanskim odredom prebaci preko Drine u Ljuboviju.[14] Odmah po prelasku Drine pošli su prema Višegradu, tako da se danas nalaze na terenu Višegrad — Rogatica — Sokolac. Ova komanda tek je sada po prvi put došla na svoju teritoriju i nemamo nikakvih detaljnijih izvještaja o njenom radu izuzev to da je formirala sve komande mjesta u oslobođenim varošicama. Ista ima veliki nedostatak u kadrovima, tako da ni ona sama nije potpuna, jer nema komandanta područja, kao i komande mjesta, čiji je kadar dosta mlad i neiskusan. Istu moramo u najkraće vrijeme pomoći sa kadrovima, kako bi riješila zadatke koji se postavljaju pred nju. Njen teren je takođe opustošen i sav je popaljen i pred nju se postavlja jedan od najvažnijih problema, kao i pred N.O.O.-re, osposobljavanje komunikacija Višegrad — Sokolac, i pomoć narodu toga kraja koji je u vrlo teškom položaju.

Za pomoć narodu Birča i Romanije Oblasni N.O.O. za Istočnu Bosnu dobio je veću količinu hrane, koju će ovih dana prebacivati i dodijeljivati stanovnicima tih krajeva.

Komanda majevičkog područja. Od prošlog izvještaja do danas teren ove komande nije se ni malo povećao, jer se još

---

[13] U čišćenju su učestvovale jedinice 27. i 38. divizije JA (vidi dok. br. 46 i 48; AVII, reg. br. 6—13, k. 272/A: izvještaj Štaba 3. korpusa od 4. marta 1945. Štabu 2. armije JA).

[14] Vidi knj. 33, dok. br. 37 i 104.

uvijek neprijatelj nalazi u Bijeljini i Brčkom.[15] Ista je imala vidnih uspjeha u pogledu prikupljanja hrane i transportovanja za Tuzlu za bolnice. Glavni zadatak ove komande je da očisti teren od četničkih grupica, kojih ima prilično na tom terenu, da prikupi hranu i da osigura komunikaciju Tuzla — Čelić i Čelić — Kozluk. Ova komunikacija Čelić — Kozluk nije još uvijek u sigurnom stanju, jer komanda majevičkog područja nije u stanju da obezbijedi tu komunikaciju uslijed malog broja ljudi, odnosno boraca, imajući u vidu da smo i od te komande dali odgovarajući broj za formiranje milicije na tom terenu.

. . .

Po pitanju kadra ovo područje prilično zadovoljava tako da može odgovoriti zadacima koji se pred njih postavljaju. Mo . . .[16] se to pomenuto mjesto nalazi na samoj cesti, da se omogućuje dovoz hrane bez ikakovih poteškoća, kao i dovoz drugova, to jest ranjenika i bolesnika. Ta bolnica biće sposobna za 15 dana i može primiti do 800 ranjenika, kao i bolesnika.

Najglavniji problemi ovog otsjeka su nedostatak ljekarskog kadra, sa kojim oskudjevaju sve bolnice, kao i komande područja, odnosno komande mjesta, a isti će se problem moći jedino riješiti pomoći od sanitetskog otsjeka. Takođe se oskudjeva i u bolničarkama, kojih smo ovih dana dobili oko 120, ali nam još uvijek nedostaje pismenih bolničarki, koje su nam nužno potrebne za postojeće bolnice. Takođe je problem poboljšanje hrane ranjenicima i bolesnicima u svim bolnicama, kojeg možemo riješiti jedino putem snabdjevanja iz Srbije, jer sa hranom sa kojom mi raspolažemo nije se u stanju riješiti problem ishrane bolesnika, a pogotovo teških ranjenika. Sve ostale probleme koji se nameću kod bolnica možemo riješavati uspješno i zadovoljiti ranjenike i bolesnike.

Po ovim detaljima i manjim problemima koji se tiču sanitetskog otsjeka ove oblasti prilaže se detaljan izvještaj šefa saniteta.

Otsjek za cenzuru. Odmah po izlasku uredbe o vojnom cenzoru, postavljen je za cenzora ove oblasti drug poručnik Veselin Jovanović, dotadanji islednik vojnog suda. Isti je organizovao vojnu cenzuru, kako kod svih područja, odnosno komandi mjesta tako i u samom gradu Tuzli. Vojnu cenzuru u Tuzli vršio je sam cenzor. Kadar vojnih cenzora kod komandi područja, odnosno komandi mjesta, nije na dovoljnoj

[15] Vidi dok. br. 13.
[16] Nedostaje 4. i 5. strana.

visini, iako tu dužnost privremeno vrše komesari komandi područja, odnosno komandi mjesta. I pored organizacije vojne cenzure, još uvijek se dešavaju pojedine greške, a naročito u operativnim jedinicama, u pogledu davanja priredbi u gradovima. Te greške se potkradaju iz razloga tog što u operativnim jedinicama nije vojna cenzura još u potpunosti organizovana. Da bi se izbjegle te greške preduzeto je od strane štabova da se pokloni veća pažnja vojnim cenzorima u našim jedinicama.

Sadašnji cenzor drug poručnik Veselin Jovanović vrši još uvijek dužnost cenzora i potpretsjednika suda ove oblasti.

Detaljni izvještaj prilaže se od vojnog cenzora.

Vojni sud. Pretsjednik vojnog suda drug kapetan Kesler Milovan otišao je sa operativnim jedinicama, tako da je vojni sud danas ostao bez pretsjednika, odnosno bez potpretsjednika vojnog suda. Za potpretsjednika vojnog suda poslali smo prijedlog Generalštabu Jugoslovenske armije, za druga poručnika Veselina Jovanovića, dosadašnjeg cenzora ove oblasti. On za sada vrši dužnost potpretsjednika, kao i vojnog cenzora, do njegovog postavljenja. Osjeća se nedostatak u sudskom i pravničkom kadru. Naročito se to ispoljilo odlaskom druga majora Radike Ilića, koji je bio pretsjednik suda III. Korpusa.

Sudska vijeća pri komandama područja organizovana su, ali ne u potpunosti, jer oskudjevamo u gore pomenutom kadru.

Ovaj sud uživa autoritet i kod vojske, kao i kod građanstva, tako da nije bilo nikakovih protesta ni od koje strane.

Detaljan izvještaj slijedi od vojnog suda.

Opšti problemi. Jedan od najvažnijih problema ove oblasti jest problem ishrane naših jedinica s obzirom na prisutnost većih snaga II. Armije. Taj problem riješavamo još uvijek rekvizicijom i jednim dijelom snabdjevanja iz Srbije.

Drugi problem jesu saobraćajna sredstva, bez kojih . . .[17]

[17] Dokumenat je bez završetka.

BR. 51

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 18. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU IVAN-SEDLA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. POV. *Broj 243*
18 mart 1945 god.
u ———— časova

ZAPOVIJEST:

(sekcija Konjic — Sarajevo 1 : 100.000)

Poslednjih dana za odbranu Sarajeva neprijatelju je pristigla »Princ Eugen« divizija sa svojom 13. i 14. regimentom i artileriskim pukom, tako da za obranu Ivan Sedla i ostalih prilaza Sarajevu neprijatelj sada raspolaže sa 9 ustaškim zdrugom, 2 gorskim zdrugom i jedinicama 21 planinskog kora, pored ostatka 369 »Vražje Divizije«. 13 regimenta »Princ Eugen« divizije već je zaposjela položaje na Ivan Sedlu i dijelovi njenog art. puka nalaze se u Raštelici.[2]

Poslednjih dana neprijatelj je vršio jake ispade prema jedinicama V u. korpusa na prostoru Fojnica — Kreševo,[3] prema jedinicama 3 u. korpusa na prostoru Sokolac,[4] a u toku jučerašnjeg dana izvršio je jak napad na jedinice 3 divizije II u. korpusa na prostoru Trnovo — Jablanica. Da bi odbacio jedinice III u. divizije neprijatelj se poslužio manevrom zaobilaženja preko Igman planine i Ledića te je uspio da prodre do u Trnovo. Danas jedinice III divizije II u. korpusa vode oko Trnova žestoke borbe.[5]

Pošto neprijatelj, a naročito »Princ Eugen« divizija se često služi zaobilaznim manevrima i izbjegava frontalne na-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 23—9, k. 1151/II.

[2] Tačnije o rasporedu i dejstvu pomenutih njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica vidi dok. br. 54.

[3] i [7] Vidi dok. br. 147.

[4] Vidi dok. br. 46, 48 i 163.

[5] i [8] Bliže o tome vidi dok. br. 89.

pade na naše jedinice, naša divizija mora prilagoditi svoj raspored tako da bi izbjegla svako iznenađenje. Dok se ne stvore uslovi za napad i likvidaciju Ivan Sedla.[6]

NAREĐUJEMO:

1. — *X hercegovačka U. brigada*

Po prijemu ove zapovjesti jedan svoj bataljon iz rezerve smjestiće na prostor s. Stojkovići — Gobelovina sa zadatkom kontrole Bitovnja planine i pravca Stojkovići — Ravnice — Raštelica. Ne smijete dozvoliti nikakvo iznenađenje kod toga pravca, a upućivanjem dubljih izviđačkih odeljenja danju i noću treba da se taj pravac stalno kontroliše. U slučaju neprijateljskog napada na centar našeg fronta ovaj bataljon možete zgodno upotrebiti za zabacivanje prema neprijateljskom desnom boku. Vezu sa djelovima X divizije V u. korpusa na prostoru Kreševo održavajte što češće.[7]

2. — *XIII hercegovačka U. brigada*

Pojačaće kontrolu pravca Lanište — Željakov Do — G. Bioča i ne smije dozvoliti neprijatelju da je iznenadi od toga pravca. Preduzeti odmah utvrđivanje linije Trebulje — Lanište u koliko to nije do sada učinjeno.

3. — *XI hercegovačka U. brigada*

Odmah po prijemu ove zapovjesti prebaciće jedan svoj bataljon u Usamovine — Stanine gde će isti služiti kao rezerva u slučaju neprijateljskog ispada od pravca Željkov Do.

Ovaj bataljon patrolama treba da bude u vezi sa bataljonom XII brigade na prostoru Lukovac — Brda i u slučaju pojave neprijatelja od pravca Umčani — Trnovo treba da potpomogne ovaj bataljon. Glavninu vaše brigade držite u pripravnosti na prostoru Brđani i u slučaju jakog neprijateljskog ispada prema XIII brigadi najverovatniji pravac upotrebe vaše brigade bio bi u pravcu s. Korča i Željakov Do.

---

[6] Vidi dok. br. 92 i 125.

4. — *XII hercegovačka U. brigada*

Odmah po prijemu ove zapovjesti vaš bataljon iz Bjelimića uputiće na prostor Lukovac — Brda sa zadatkom dubljeg izviđanja u pravcu Umčani i Trnovo kao i G. Grkarica. Ovaj bataljon treba da kontroliše sve pravce preko Bjelašnice, a naročito pravac Dugo Polje — Krošnje — Mrtvanje. Treba da se poveže sa dijelovima V crnogorske brigade oko Trnova.[8] U koliko bi neprijatelju uspjelo da duže ostane na prostoru Trnovo — Ilovice — Umčani, vrlo je vjerovatno da će isti pokušati ugroziti naše snage dejstvom prema Lukovac — Umoljani. Zato trebate skrenuti pažnju tom bataljonu na važnost ovoga pravca, a po potrebi i glavninu vaših snaga možete orijentisati na taj pravac sa prethodnim sporazumom sa ovim štabom. Na sektoru Umoljani — Lukovac nalaze se dva bataljona Brigade narodne odbrane.[9]

5. — *XIV hercegovačka U. brigada*

Ostaje i dalje u diviziskoj rezervi na svojoj dosadašnjoj prostoriji. Održavajte potrebnu pripravnost da u slučaju potrebe možete biti upotrebljeni tamo gdje bi se eventualno ukazala potreba.

6. — *Artiljeriska brigada*

Ostaje i dalje na svojim dosadašnjim položajima sa istim rasporedom. Na traženje pojedinih štabova brigada možete ispoljavati dejstvo svojim oruđima, ali izbjegavajte da to bude gađanje nekih neprijateljskih patrola ili manjih odeljenja, čime se neracionalno troši municija. Možete povremeno, ali ne brzom paljbom, gađati neprijateljske položaje u cilju uznemiravanja.[10]

7. — *Utvrđivanje*

Pošto je poslednjih dana snijeg u priličnoj mjeri počeo da se topi, to snežni bunkeri više ne prestavljaju nikakvu vrijednost. Zato X i XIII brigada treba da odmah preduzmu utvrđivanje svojih po-

---

[9] Ta rečenica je dopisana mastilom. O dejstvima pomenutih bataljona Brigade narodne odbrane za Hercegovinu vidi dok. br. 32 i 87

[10] Vidi dok. br. 109.

ložaja izradom zemljanih bunkera i rovova. Ovaj štab će kontrolisati izvršenje ovog naređenja, jer ne smijemo dozvoliti da radi neizrade bunkera trpimo gubitke.

8. — *Veza*

Za održavanje veze koristiti postojeće telefonske linije, a u slučaju neispravnosti iste radiostanicu Linije telefonske održavati u ispravnosti i zato ih stalno kontrolisati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol.kom.p.pukovnik:
Vukašin Mićunović

Komandant general-major
Vlado Šegrt

Načelnik p.pukovnik:
Drago Đukanović

M. P.

Dostavljeno:

— Štabu X, XI, XII, XIII i XIV Hercegovačke brigade i
— Artileriskoj brigadi XXIX Udarne divizije.

ŠTAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br 357
8/IV 1945 g.

Po postupku
u akta.

BR. 52

NAREĐENJE ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 18. MARTA 1945. ŠTABU 11. HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE DA JEDNIM BATALJONOM IZBIJE NA PROSTOR UMOLJANI I DA IZVRŠI NAPAD KA UMČANIMA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 244
18. marta 1945. god.
u 21 časova

Op. pov. br. 244
AKCIJA PREMA NEPRIJATELJU NA PROSTORU UMOVLJANA

ŠTABU XI HERCEGOVAČKE BRIGADE

Već dva dana Treća divizija II Udarnog korpusa vodi sa švapskim jedinicama vrlo jake i žestoke borbe. Neprijatelj je u svojim napadnim akcijama imao uspjeha, a naročito je njegovu uspješnu akciju potpomogla jedna kolona, jačine oko 500 Švaba, a koja je preko Igmana dejstvovala ka prostoru Ledići — Ostojići — Trebečaj. Prema dobijenim izvještajima izgleda da se na prostoru oko s. Lukovac nalazi jedna manja neprijateljska pobočnica koja vjerovatno štiti desni bok one grupe koja se nalazi na prostoru Ledići — Trebečaj.[2]

Dva bataljona III brigade Narodne odbrane (hercegovačke) sa zamjenikom komandanta brigade nalaze se na prostoru oko s. Umoljani.[3] Vjerovatno će u toku sutrašnjeg dana do 20 časova ili najkasnije 21. ovog mjeseca do 12 časova stići na prostor Umoljani — Lukovac i jedan bataljon XII brigade.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—1, k. 1146/II.

[2] Napad na 3. udarnu diviziju JA izvele su 7. SS divizija »Princ Eugen« i njemačke jedinice sa sektora južno od Sarajeva (vidi dok. br. 89).

[3] Vidi dok. br. 32 i 87.

[4] Riječ je o 2. bataljonu te brigade. On je 19. marta izvršio pokret iz s. Glavatičeva i 21. marta stigao u s. Lediće, gdje je, na brdu Gradac (trig. 1115), otpočeo napad protiv dijelova 7. SS divizije »Princ Eugen« i potisnuo ih ka s. Trebečaju. Borba je neprekidno trajala do 23. marta. Bataljon je tom prilikom imao 1 poginulog (zastavnik Miljko Bulut, zamjenik komandanta bataljona) i 5 ranjenih boraca, dok su Ni-

Potrebno je da dijelom naših snaga olakšamo borbu jedinica III divizije. Radi toga

NAREĐUJEMO:

1. — Bataljon koji ste po našoj današnjoj zapovijesti uputili u s. Usamovine neka produži pokret i to odmah pravcem Lesovac — Zelene Njive — Hajdučki Dol — Dugo Polje — Umoljani. Sa ovim bataljonom obavezno da ide i zamjenik[5] komandanta vaše brigade.

Po dolasku na prostor Umoljani zamjenik komandanta vaše brigade stupice u vezu sa bataljonom III brigade Narodne odbrane (hercegovačke) i sa bataljonom XII brigade i zajednički će napasti neprijatelja preko prostora Lukovac — Lučevi — Šabanci ka s. Umčani, dejstvujući najenergičnije na desni bok njemačkih snaga koje se nalaze na prostoru Trnovo — Ledići — Umčani — Grab.[6] Ako bataljon XII brigade ne dođe na vrijeme, tada treba da ispolji dejstvo u neprijateljski bok vaš bataljon i dva bataljona Narodne odbrane, a kasnije neka zamjenik komandanta vaše brigade dade u duhu gornjeg zadatak bataljonu XII brigade. Glavno je ovde što prije ispoljiti dejstvo u neprijateljski desni bok. Kada ova akcija bude završena, vaš ćemo bataljon vratiti u sastav brigade, ali neka vas redovno obavještava.[7]

2. — Pošaljite u s. Usamovine jedan vaš bataljon[8] koji će tu i ostati sa zadatkom da što bolje izviđa pravac Lapov

---

iemci imali 26 poginulih i više ranjenih vojnika (vidi AVII, reg. br. 14—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 12. hercegovačke udarne brigade od 3. aprila 1945).

[5] Vojo Vujović

[6] Vidi dok. br. 89 i 92.

[7] Odnosi se na 2. bataljon te brigade. On je 18/19. marta odmaršovao na prostor s. Umoljani — s. Brda a 20. marta, sa bataljonima 3. brigade Narodne odbrane, stigao na prostor s. Ledići — s. Dejčići. Ovdje su bili napadnuti od jedinica 7. SS divizije »Princ Eugen«. Tada je došlo do žestoke borbe, koja je trajala i sutradan. Pokušaj Nijemaca da zaobiđu 2. bataljon od pravca Kočarim — Bijele vode bio je, poslije dva časa borbe, odbijen.

Dvadeset drugog marta su 2. bataljon 11. i 2. bataljon 12. hercegovačke udarne brigade i bataljoni 3. brigade Narodne odbrane, u sadejstvu s jedinicama 3. udarne divizije, prešli u opšti napad i potisli njemačke jedinice ka s. Jablanici. U ovim borbama 2. bataljon 11. brigade je imao 4 poginula i 14 ranjenih boraca, dok su Nijemci imali oko 30 vojnika izbačenih iz stroja (vidi AVII, reg. br. 13—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 11. hercegovačke udarne brigade od 1. aprila 1945). O tome vidi dok. br. 89 i 191 — 198.

[8] U tom mjestu je 25. marta bio 4. bataljon (vidi AVII, reg. br. 13—4, k. 1146/II).

dol — Lanište — Željakov Do i da ne dozvoli ma kakvo iznenađenje iz toga pravca, a obavezno da održava vezu sa XIII brigadom.

3. — Vezu sa nama održavajte stalno koristeći sva raspoloživa sretstva veze. Organizujte dobru vezu sa vašim bataljonom koji ide u pravcu Umoljani ka Umčani i naredite mu da obavezno uhvati vezu sa djelovima V Crnogorske brigade.

4. — Ovoga momenta dobismo izveštaj od štaba III brigade narodne odbrane (hercegovačke) da se njena dva bataljona nalaze na prostoru Umoljani — Brda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Štab,
Načelnik štaba — potpukovnik
Drago Đukanović

M. P.

BR. 53

PREGLED MATERIJALA ZA VEZU JEDINICA 2. KORPUSA JA OD 20. MARTA 1945. GODINE[1]

PRE

materijala za vezu kod jedinica

REDN BROJ		Radio stanica B II mark. 3	Radio stanica SET SCR 284	Radio stanica tipa B-100-A	Radio stan. SENDER 48 Amer.	Radio stanica SET 38	Radio stanica SET 222	Radio stanica AP-4	Motora tipa DB-12	Motora CH-395	Akumulatora od 6. Vo.	Gener. za stan. SENDER-48
		KOLIKO KOMADA										
1	OTSJEK ZA VEZU	3	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—
2	ŠTAB III DIVIZIJE	—	2	1	16	5	—	1	2	1	9	14
3	ŠTAB XXXVII DIVIZIJE	—	2	—	16	5	—	1	2	1	10	14
4	ŠTABU XXIX DIVIZIJE	—	1	—	17	6	—	—	1	—	4	17
5	ŠTAB PR. OP. GRUPE[2]	—	4	—	7	—	—	—	3	—	5	5
6	KOSMETU. P. JOVIĆEVIĆU	—	1	—	—	—	—	—	1	—	4	—
7	KOR. VOJ. OBLASTI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	ŠTABU ART. GRUPE	—	2	—	1	—	6	—	2	—	4	—

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 33—4, k. 395.

[2] Riječ je o Štabu Primorske operativne grupe.

GLED

II. Udarnog korpusa na dan 20. marta 1945.

Baterija AB. 43 za stanicu SCR 284	Baterija za stan. SET-38 150/3	Baterija za stanicu SENDER-48. 162/3	Optičkih aparata komplet	Baterija za optičke aparate	Telefonskih centrala od 10. Br.	Telefonskih aparata sa fonič. pozivom	Telefonskih elemenata od 1.50	Telefonskog kabla većih kalemova	Telefonskog kabla manjih kalemova	Makaza za žicu	Kombinovanih kliješta	Bakarne žice (gole) od 3 mm.	Čašica za stalne linije		
KOLIKO KOMADA															
—	—	—	—		3	4	80	—	60						
6	10	32	26		3	9	110	25	60						
6	10	34	26		4	13	120	25	60						
10	15	15	25		2	8	80	25	60						
2	10	—	—		1	4	90		40						
—															
—	—	—	—		—	—	100	—	15			200	650		
5	—	3	10		1	8	50	25	27						

[3] Pavle Jovićević je tada bio organizacioni sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju.

BR. 54

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. KORPUSA OD 22. MARTA 1945. GENERALŠTABU JA O NJEMAČKIM I USTAŠKO-DOMOBRANSKIM SNAGAMA NA SEKTORU SARAJEVA[1]

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
II OTSJEK
Strogo pov. br. 33
22. marta 1945. god.

Kopija[2]

GENERALŠTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE

— za II Odeljenje —

Prema najnovijim obaveštenjima sa kojima raspolaže ovaj otsjek, jačina neprijatelja u Sarajevu i oko Sarajeva je sledeća:

I

1. — Za odbranu Sarajeva angažovane su sledeće nemačke divizije, odnosno njihovi djelovi:

a) 181-a divizija, 115-a SS »Princ Eugen« divizija[3] i 369-a »Vražja« divizija. 181-a divizija pripada 21-om alpinskom kor-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 25—2, k. 395.

[2] Dopisano mastilom.

[3], [22] i [24] Riječ je o 7. SS dobrovoljačkoj brdskoj diviziji »Princ Eugen«. Do te pogrešne informacije došlo je zbog toga što u obavještajnom izvještaju 5. korpua NOVJ od 27. decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 105) i još nekim našim dokumentima stoji da je ona promijenila naziv, što je pogrešno. Sve do kraja drugog svjetkog rata ona je zadržala svoj stari naziv.

Početkom marta 7. SS divizija je iz rejona Zenice preduzela napad ka Vitezu i preko Lašve ka Busovači. Međutim, usljed snažnog pritiska jedinica 2. korpusa JA ka Sarajevu, 13. SS puk (bez 3. bataljona) upućen je iz rejona Busovače na sektor Ivan-Sedla, kao pojačanje 369. legionarskoj diviziji, gdje je ostao do 11. marta. Potom je, 16. marta cijela divizija prikupljena jugozapadno od Sarajeva (13. SS puk u re-

pusu, a 115-a i 369-a divizija pripadaju V-om alpinskom SS korpusu.[4] Pored gore navedenih divizija nalaze se još: 999-a pješadijska brigada,[5] VIII-i železnički bataljon[6] i djelovi ruskog bjelogardiskog korpusa,[7] koji su također pod komandom Nemaca, kao i 864-a nemačka brigada,[8] koja je direktno pod komandom 21-og korpusa.

b) Od hrvatskih divizija nalaze se: IX-a gorska, VIII-a, XVI-a i XVII-a, kao i dva bataljona italijanskih fašista divizije »San Marko«.[9]

II.

1. — Sastav nemačkih divizija:

a) 115-a »Princ Eugen« divizija sastavljena je od 3 puka i to: od 13-og i 14-og pješadijskog i 7-og artiljerijskog puka.

---

jonu s. Butmir — s. Hrasnica, 14. SS puk u rejonu s. Blažuja, a komandno mjesto divizije u Ilidži). Noću 17. marta, u sadejstvu sa 964. tvrđavskom pješadijskom brigadom i borbenom grupom »Daniel«, ona je preduzela napad na jedinice 3. divizije JA na sektoru s. Umčani — s. Trnovo — s. Dobro Polje. Borbe su vođene sve do 23. marta. Zatim se 7. SS divizija povukla na sektor jugozapadno od Sarajeva (oko Ilidže), odakle je 26. marta pošla na sektor Vareša. Tridesetog marta je 14. SS puk iz rejona sjeveroistočno od Vareša, preko s. Očevlja i Olova, izbio na sektor s. Mokro — s. Podromanija i 3. aprila omogućio 363. puku njemačke 181. divizije da se izvuče ka Sarajevu, a 13. SS puk je prodro do linije s. Bijele Vode — s. Bištrani (sjeverno od Kaknja). Štab divizije se vratio u Zenicu (vidi dok. br. 89, 107, 111 i 144; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[4] i [26] Taj korpus je početkom 1945. povučen iz Bosne, odnosno smijenjen je od 21. armijskog brdskog korpusa (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[5] Verovatno omaška, treba: 999. tvrđavski pješadijski bataljon. Taj bataljon je formiran u drugoj polovini februara 1945. On je tada dejstvovao južno od Sarajeva, a upotrebljavan je i za obezbjeđenje željezničke pruge Sarajevo — Raštelica (vidi Dnevnik majora Bema, februar — mart 1945; Franc Šraml, navedeno djelo, str. 123).

[6] O željezničkim bojnama vidi AVII, reg. br. 2/1—81—104, k. 134/A: sveska 2.

[7] Riječ je o ostacima 4. i 5. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Oni su tada obezbjeđivali komunikacije i druge objekte na odsjeku Kakanj — Zenica (vidi Dnevnik majora Bema).

[8] i [23] Pogrešno; treba: 964. tvrđavska pješadijska brigada. Ona je tada vodila odbrambene borbe na prostoru s. Krupac — s. Jablanica (južno od Sarajeva). Pored nje, na tom prostoru su dejstvovali i 910. i 999. tvrđavski pješadijski bataljon (vidi Dnevnik majora Bema; Franc Šraml, navedeno djelo, str. 123).

[9] Pun naziv: 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko«. Ona je u martu 1945. osiguravala željezničku prugu na dijelu s. Tarčin — s. Hadžići (vidi knj. 32, dok. br. 84, objašnjenje 2; Franc Šraml, n.d., str. 123).

Pješadijski puk im broji do 4500 vojnika a artiljerijski do 3000 vojnika. Artiljerijski puk je sastavljen od 3 diviziona. Dva su artiljerijska a treći je tenkovski, koji broji 30 tenkova i veći broj kamiona.[10]

b) 369-a »Vražja« divizija sastavljena je od 2 pješadijska i jednog artiljerijskog puka. Pješadijski pukovi su 369-i[11] i 370-i, a artiljerijski 369-i.[12] Ukupna jačina ove divizije iznosi do 5000 vojnika.

c) 181-a nemačka divizija sastavljena je od 334-og, 336-og[13] pješadijskog i 365-og artiljeriskog puka[14] Ukupna jačina ove divizije iznosi do 8000 vojnika.

Sve ove divizije imaju u svom sastavu još sledeće bataljone: izviđački, pionirski, protivoklopni i dopunski.

2. — Sastav hrvatskih divizija:

a) IX-a gorska hrvatska divizija sastavljena je od IX-og ustaškog stajaćeg zdruga, koji je sastavjlen od 4 bojne; od 2-og domobranskog zdruga. 2-i domobranski zdrug sastavljen je od 5 bojni. Pored IX-og i II-og zdruga ova divizija ima u svom sastavu i prištabske djelove kao i izviđačku i zaštitnu četu. Ukupna jačina ove divizije iznosi do 5000 vojnika.[15]

b) VIII-a hrvatska divizija sastavljena je od I-og i XVIII-og ustaškog zdruga. I-i ustaški zdrug sastavljen je od 6,[16] a XVIII-i od 5 bojni.[17] Štabovi pomenutih zdrugova u

---

[10] U kopiji originala mastilom je precrtana riječ »Talijana« i mjesto nje dopisana riječ »kamiona«.

[11] Taj puk je sredinom februara, u borbama za Nevesinje i prilikom povlačenja ka Konjicu, pretrpio velike gubitke u ljudstvu i naoružanju. Usljed toga je rasformiran, a njegovo ljudstvo je upotrijebljeno za popunu 370. puka (vidi knj. 33, dok. br. 110, objašnjenje 20).

[12] Prema zapovijesti njegovog štaba od 20. marta 1945 (vidi Franc Šraml, n.d., str. 128), taj puk je imao dva diviziona, ukupno 6 baterija. Puk je sredinom februara, u mostarskoj operaciji, pretrpio velike gubitke (vidi knj. 33, dok. br. 136).

[13] Vjerovatno omaška; treba: 363.

[14] Redakcija nije mogla da utvrdi postojanje 365. artiljerijskog puka, mada je pomenuta divizija imala svoju artiljeriju. U to vrijeme 181. pješadijska divizija vodila je odbrambene borbe protiv jedinica 3. korpusa JA i 37. divizije JA na sektoru Pale — Podromanija (vidi dok br. 63 i 84).

[15] O tome vidi i knj. 33, dok. br. 154.

[16] O sastavu i jačini 1. ustaškog djelatnog zdruga vidi knj. 33, dok br. 171 i 172.

[17] Vidi dok. br. 16 i 183.

svom sastavu imaju: posadnu bojnu, doknadnu bojnu i topnički sklop. Pored gore navedenog u sastav divizije ulaze još i: izviđačka bojna, jedna dojavna satnija, jedna obkoparska satnija i jedna zdravstvena satnija. Ukupna jačina ove divizije iznosi do 6000 vojnika.

c) XVII-a divizija je sastavljena od 17-og pješadijskog puka i 11-og ustaškog zdruga.[18] Jačina ove divizije je do 5000 vojnika.

d) XVI-a hrvatska divizija je u formiranju i to formira se od zbjegova sa oslobođene teritorije, domobranskih jedinica i milicije.[19] Nazvala se Luburićeva divizija po pukovniku Luburiću, koji treba da bude komandant iste, nekada komandant jasenovačkog logora.

Pored navedenih jedinica za odbranu Sarajeva na tom sektoru nalaze se još: III-i doknadni zdrug, jedna radnička pukovnija[20] kao i neki djelovi crne legije.

III.

Jačina i naoružanje neprijatelja na sektoru prema II Udarnom korpusu:

1. *Na sektoru prema XXXVII diviziji* ukupna jačina neprijatelja je 4100 vojnika, od kojih 2000 Nemaca, 1200 domobrana, 200 ustaša, 200 talijanskih fašista i 500 milicije.

Naoružanje: 8 topova, 16 teških bacača, jedna protivavionska baterija, 85 mitraljeza i puškomitraljeza.

Nemačke snage pripadaju 181-oj diviziji a ustaške i domobranske VIII-oj hrvatskoj diviziji.[21]

---

[18] Stožer te divizije i Stožer 17. pješadijskog zdruga bili su tada u Visokom, a Stožer 11. ustaškog zdruga u Zenici. Jedinice ovih zdrugova su bile, uglavnom, razmještene po uporištima Visoko — Kakanj — Zenica. Krajem marta i početkom aprila 1945. veći dio pomenutih jedinica je bio razbijen od 4. i 10. udarne divizije 5. korpusa JA, a posada u Visokom se predala bez borbe. Opširnije o tome vidi dok. br. 117 (objašnjenje 8), 111 i 144.

[19] Redakcija nije mogla da ustanovi kakav je formacijski sastav bio te divizije, kao i gdje su se ispoljila njena dejstva.

[20] Prema pregledu ustaško-domobranskih snaga, koji su 1945. sastavili obavještajni organi JA, ta radna brigada je imala 4 bojne (vidi AVII, reg. br. 2/1—81—104, k. 134/A: sveska 2; Dnevnik majora Bema).

[21] Bliže o tome vidi dok. br. 41, 71 i 84.

2. *Na sektoru prema III diviziji* ukupna jačina neprijatelja iznosi 5320 vojnika, od kojih: jedan bataljon 181-e divizije, dva bataljona nemačkog puka Šucpolicije, 2 bataljona divizije »Princ Eugen«,[22] tri bataljona 864 nemačke brigade,[23] koja je direktno pod komandom 21 korpusa (bataljoni su: 10-i, 12-i i 843-i sjevernokavkaski), jedna bojna 18-og zdruga VIII-e hrvatske divizije i jedna bojna ustaša iste divizije. Od svih ovih neprijateljskih snaga Nemaca ima 4320, ustaša 400 i domobrana 600.

Naoružanje: 6 topova od 100 mm., 3 tenka, 6 teških mitraljeza, 32 teška šarca, 133 laka šarca, 20 teških bacača, 18 lakih bacača i 24 puškomitraljeza. Na ovom sektoru neprijatelj raspolaže sa tri oklopna voza, naoružanih sa 6 topova 37 mm. i 36 mitraljeza »Maksim«. Vozovi služe Nemcima i ustašama za prevoz ranjenika u Sarajevo i za dovoz hrane i materijala na položaj.

Neprijatelj je na ovom sektoru, pojačavši svoje snage sa dva bataljona divizije »Princ Eugen«, koje je prebacio sa sektora Busovača — Zenica, izvršio ispad zauzevši Trnovo i nekoliko sela.

3. *Na sektoru XXIX divizije* ukupna jačina neprijatelja iznosi oko 8500 vojnika. Ove snage pripadaju 115-oj »Princ Eugen«,[24] IX-om ustaškom zdrugu i 369-oj »Vražjoj« diviziji. Od divizije 115-e i od divizije 369-e nalazi se po jedan puk, a ostale su hrvatske jedinice.

Naoružanje. Od teškog naoružanja neprijatelj ima 6 topova i 2 tenka.

U svom rezervnom garnizonu Sarajevo, kao i na komunikacijama Ivan Sedlo — Sarajevo — Brod, neprijatelj ima izvesne rezerve borbene snage sa kojima pojačava s vremena na vreme kako sektor prema III, tako i sektor prema XXIX diviziji.

Po informacijama koje ima ovaj otsjek, dosadašnje neprijateljske jedinice na položajima prema našem korpusu smjeniće 115-a »Princ Eugen« divizija, 369-a i djelovi VIII-e i XVII-e hrvatske divizije.[25]

Nemačke jedinice koje se nalaze ispred jedinica II Ud. korpusa pripadaju 21 planinskom korpusu, čiji je komandant general-major von Lerper. 21 planinskom korpusu pripadaju: 181-a, 22-a i 297-a divizija. Ispred našeg korpusa ta-

kođe se nalaze jedinice V-og SS korpusa,[25] u čiji sastav ulaze: 369-a, 118-a i 13-a SS divizija.

Glavna skladišta nemačke municije nalaze se u Vogošću. U Rajlovcu 80 hiljada litara benzina. U Kasindolu nalazi se protivavionski divizion od 12 topova sa 300 vojnika i posade. Protivavionska odbrana je razmeštena između sanatorijuma i raskrsnice Trnovo — Kasindol. Pirotehnika u Sarajevu izdala je Nemcima 15000 mina za miniranje prilaza Sarajevu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU.

M. P.

Šef II Otsjeka
major,
Đerković N. Jovan

[25] Riječi »hrvatske divizije« dopisane su mastilom.

BR. 55

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 22. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI SOKOLAC — MOKRO — SARAJEVO[1]

I 3.[2]
O. Broj: 46/45
22. III. 1945. g.
14 časova

ZAPOVIJEST:

Sekcija Sarajevo — Višegrad — Zvornik — Kladanj
1 : 100.000

U toku 24. o.mj. jedinice će se postaviti na nove prostorije sa kojih će otpočeti naše operacije prema Sarajevu.[3] Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1.) *Š 3.* U toku 24. o.mj. postaviće se na prostoriju Stari Grad — Kostreša — Kalauzovići — Vrana — Han Vučija Luka — Crni Vrh — Bjelogorci — Kadino Selo.

Zadatak: sa jednom trećinom snaga sa linije Bijela Stijena — Tovarnica (k. 1270) — Kadino Selo ugrožavaće komunikaciju Mokro — Sumbulovac. Sa istočne strane na tu komunikaciju dejstvovaće jedna brigada[4] 37. divizije.

Sa ostalim snagama čistiti će pomenutu prostoriju od raznih neprijateljskih grupica i neće se angažovati u borbama sa neprijateljem na spoljnim odbranama grada Sarajeva (na sektoru Glog — Hreša — Bjelogorci).[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom, u AVII, reg. br. 37—5, k. 1258.

[2] Jedinice 3. korpusa JA su sredinom marta 1945. dobile nove konspirativne nazive:
Štab 3. korpusa JA — I3,
Štab 27. divizije JA — N3.
Štab 38. divizije JA — Š3,
Štab Artiljerijskog poljskog diviziona 3. korpusa JA — J3—103 (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 3).

[3] Vidi dok. br. 63 i 163.

[4] Riječ je o 5. sandžačkoj NOU brigadi (vidi dok. br. 71).

[5] Vidi dok. br. 16, 54, 63 i 112.

Razviće obavještajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijateljskom rasporedu i snagama.

Na ovu prostoriju treba da se postavi sa svim snagama najdalje do 25. o.mj. ujutro.

2.) *N 3.* Sa dvije trećine snaga preuzeće položaje Š 3. i lučno obuhvatiti neprijatelja na liniji Sokolac — Podromanija — Karaula, širenje desno do linije Saice — Pediše — Bjela Voda, a lijevo do linije Rasolina (k. 1241) — Međe (k. 1075) — selo Pavičići.

Jednu trećinu snaga postaviće kao opštu rezervu na prostoriju Kusače — Sijerci — Smrtići.

Zadatak: održati do sada osvojene položaje, razviti punu izviđačku aktivnost u pogledu prikupljanja podataka o neprijateljskim pokretima i namjerama i obezbjediti pridodatu artiljeriju. Vršiti pripreme za pretstojeće zadatke.[6]

3.) *I 3. — 103.* Stavlja se pod komandu N 3. i ostaje u glavnom na dosadašnjoj prostoriji. N 3. odrediće potrebne snage za obezbjeđenje.

4.) I 3. ostaje na dosadašnjem mjestu.

5.) *Veze:* centar veze I 3. Košutica. Sve jedinice povezaće se telefonskom linijom preko ovog centra veze.

Š 3. može u sporazumu sa N 3. koristiti telefonsku liniju Košutica — Pediše s tim da se u Pedišama veže preko telefonske centrale a odatle uspostavi svoju liniju do mjesta štaba.

Sve jedinice predvidiće tačne mjere za kontrolu i obezbjeđenje postavljenih telefonskih linija.

Najstrožije se zabranjuje uvođenje trupne mreže u istu centralu sa operativnom mrežom. Sve linije trupne mreže treba podignuti sa duplim lancem.

Š 3. koristiće i održavati redovno vezu radio-putem.

Radi lakše i sigurnije veze I 3. postaviće istureni centar veze u selu Pediše radi veze su Š 3. kroz nekoliko dana.[7]

6.) *Snabdjevanje:* će se vršiti sa doturom iz Vlasenice do Košutice.

Š 3. usposobiće kolski put Košutica — Brajkovići — Pediše, nakon čega će se dotur hrane za Š 3. vršiti do istaknute baze u selo Pediše.

Š 3. snabdjeće se sa hlebom i ostalim potrebama za najmanje do 3 dana. Na terenu koristiti za ishranu mjesna sredstva u koliko dotur hrane zbog slabih puteva i pomanjkanja saobraćajnih sredstava neće moći biti blagovremeno doturen.

---

[6] Vidi dok. br. 107.

[7] Riječi »kroz nekoliko dana« dopisane su mastilom.

I 3. — 103 snabdjevače se preko N 3.

7.) *Sanitet:* referent saniteta ovoga štaba organizovaće prihvatnu stanicu u selu Košutici, gdje upućivati sve teže ranjenike i bolesnike.

8.) *Obezbeđenje pozadine:* N 3. postaviće jedan bataljon duž komunikacije Kram — Žljebovi sa zadatkom obezbeđenja ove od Han Pijeska do Košutice. Zadatak ovog bataljona biće i proganjanje raznih neprijateljskih grupica u koliko bi se ove pojavile na tom sektoru. Održavati vezu sa Partizanskom stražom na Han Pijesku.

Ovaj bataljon uzeti iz rezerve.

Na prostoriji Š 3. nalaze se razne neprijateljske grupice čiji je zadatak napad na manje naše djelove, komore, prekidanje telefonskih veza i t.d. Ovo treba imati u vidu i razne patrole, kurire, komore slati sa potrebnim obezbeđenjem. Odrediti jednu jedinicu jačine jednog bataljona specijalno za obezbeđenje pozadine i proganjanje ovakvih neprijateljskih grupica.

9.) *Specijalni zadatak:* Š 3. pristupiće odmah ispitivanju i usposobljavanju poljskog puta najpogodnijim pravcem od Košutice do Kalauzovića. Ovaj put potreban je za saobraćaj komore i artiljerije. U ovom pogledu dostaviti konkretne predloge. Ovaj štab moći će angažovati svoj inžinjerski bataljon radi osposobljavanja ovog puta. Ovaj zadatak je vrlo važan, i radi toga potrebno je angažovati sve da bi se isti u potpunosti izvršio.

10.) *Smjena jedinica:* N 3. smjeniće jedinice Š 3. sa dosadašnjih položaja najkasnije 23. o.mj. do 24 časa, a isto tako primiti do toga vremena pod svoju komandu I 3. — 103.

Prijem ove zapovijesti potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
p.pukovnik:
R.[8] Petovar

Politički komesar:
pukovnik:
B.[9] Đuričić

---

[8] Rudolf Petovar Rudi

[9] Blažo

BR. 56

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 22. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

a, naoružanja i tehnike jedinica XXXVII. Ud. divizije na dan 22-III-1945. g.

| U Ž J E | | |

BR. 56

**PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NA
TEHNIKE 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 22.
GODINE**[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica XXXVII. Ud. di

Redni broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, štabova, komandi i ustanova	Djelovi potčinjenih jedinica	Ljudi	STOKA			ORUŽJE																																	
							TOPOVA							HAUBICA			MINOBACAČA								MITRALJEZA				Protivavionskih mitraljeza				PUŠKOMITRALJEZA										
				jahaćih konja	teglećih konja	tovarnih konja i mazgi	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	Italijan. kal. 81 mod. 1931	Engleskih kal. 81 mod.	Italijanskih kal. 45 mod. 1935	Jug. „Škoda" 81 m	Nemačkih kal. 81 mod.	Engleskih „Piat"	Nemačkih kal. 42 mod. 1941	Bacača plamena	„Breda" 8 mm mod. 1937	Fiat kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	kal. ..... mod	Njem. „Šarac" 7.9 mm. mod	Engl. „Bren" 8 mm mod	Zbrojovka 7.9 mm mod	Italijanski 6.5 mm mod	Ruskih kal. 7.63 mod				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11				12	13	14	15	16	17	18	19	20			21	22	23	24		25	26	27		28	29	30	31	32				
1	XXXVII Udarna divizija	Garnizon Štaba divizije	507	18		43																											1	13	2	3					
2		III brigada	2813	28		216											5		10			7		1	11	1							36	75	17	13					
3		IV brigada	3251	38		195											7	2		1		1	3		22	4							14	47	16	8					
4		V brigada	3081	42		252											2		8	1	1		3		14								27	24	16	19	1				
5		Artiljerijski kurs	790	7																																					
6		Auto-četa	45																																						
		UKUPNO:	10487	133		706											14	2	18	2	1	8	6	1	47	5							78	159	51	43	1				

NAPOMENA:

Politički komesar — p.pukovnik,
Danilo Knežević

M. P.

Načelnik štaba

[1] Kopija originala (formular štampan i popunjen mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 41—2, k. 1254.

BR. 57

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 23. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 4. I 10. UDARNE DIVIZIJE DA PRIPREME JEDINICE ZA POKRET KA SARAJEVU I ZA FORMIRANJE GRUPE BRIGADA ZENIČKOG SEKTORA[1]

ŠTAB 5. KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
S. pov. br. 163/1945. g.
Dana 23. marta 1945. g.

Pripreme za pokret. —

ŠTABU IV DIVIZIJE 5. KORPUSA

U vezi naređenja Operativnog štaba za Sarajevo,[2] a u cilju izvršenja priprema za pokret radi izbijanja na polazne položaje za napad na Sarajevo,

NAREĐUJEMO:

1. — Za direktan napad na Sarajevo od snaga ovoga Korpusa učestvovaće X divizija i IV divizija (bez jedne brigade). Izvršiti sve pripreme za pokret (komore i oruđa osposobiti za brdski transport, teže i nepokretne dijelove zadržati u pozadini, izvršiti popunu sa municijom i rezervnom hranom), tako da jedinice mogu krenuti već 25. o.m. Naređenje za pokret izdaće se naknadno,[3] a koji momenat biće određen od Operativnog štaba.[4]

Sve ranjenike iz bolnice IV divizije u D. Vakufu prebaciti u bolnicu u Jajce. X divizija koncentrisaće svoje ranjenike u divizijsku bolnicu u G. Vakufu. Cijeli bolnički aparat IV i X divizije vršiće pokret zajedno sa jedinicama. U vezi toga bolničko osoblje divizijske bolnice X divizije biće smijenjeno sa ljudstvom koje će Sanitetsko odeljenje uputiti iz bolnice u Jajcu.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 27—1 k. 771/A.

[2] Vidi dok. br. 68.

[3] Vidi dok. br. 59 i 74.

[4] Vidi dok. br. 99.

2. — Za odbranu pravca Zenica — Travnik ostaće XIII brigada XXXIX divizije, XVIII brigada LIII divizije (koja je u pokretu sa prostorije Tešnja), XI brigada IV divizije i I artiljerijska brigada ovog korpusa.

Ovom operativnom grupom komandovaće komandant IV divizije pukovnik drug Petar Vojnović a područje na kome djeluju ove jedinice zvaće se Zenički sektor. Komandant sektora izvršiće potrebne pripreme da u momentu kada glavne snage Korpusa budu forsirale komunikaciju i rijeku Bosnu,[5] napadne snažno neprijatelja na najosjetljivijem mjestu radi izazivanja i angažovanja neprijateljskih snaga na ovom sektoru.[6] Vrijeme za ovaj napad odrediće se naknadno.

Po izvršenom pokretu glavnine Korpusa i forsiranja Bosne imati u vidu da sa . . .[7]lovima snaga se zatvori eventualni pravac preko Fojnice ka Rastovu.

Artiljerijska brigada ovog Korpusa izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije 25 . . . do Travnika,[8] gdje će se telefonski javiti komandantu sektora.

3. — Sa Štabom korpusa, koji se kreće sa glavninom snaga, izvršiće pokret 1. i 2. četa Pratećeg bataljona, načelnik Sanitetskog odeljenja, Hirurška ekipa sa bolničkom četom, načelnik Intendanture sa potrebnim brojem int. osoblja i vozarskom četom, jedan divizion Art. brigade (naoružan samo sa puškama i puškomitraljezima) i pionirska četa Inžinjeriskog bataljona ovog Korpusa.

Svi delovi koji kreću sa ovim Štabom izvršiće pripreme do 26. o.m. naveče. Pr . . . tehnički materijal osposobiti za pokret na konjima.

Trupna intendantura ovog Štaba, na prostoriji Sebešić — Fojnica, stvoriće zalihe . . . i stočne hrane za jedinice koje kreću ovim pravcem. Ljudske hrane prebaciti za 40.000 obroka. Prebacivanje hrane da bude završeno do 2[9] . . . za ovaj zadatak stavljaju se na raspoloženje potrebna motorna vozila i ostala sredstva za prebacivanje.

4. — Pripremu za pokret vršiti u najvećoj tajnosti i spriječiti po svaku cijenu da se otkriju namjere.

---

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 111 i 147.

[6] O dejstvima jedinica Zeničkog sektora vidi dok. br. 123, 153 i 164.

[7] Tačkama su označena mjesta oštećena u originalu.

[8] Vidi dok. br. 127.

[9] Na tom mjestu original je oštećen. O snabdijevanju jedinica hranom vidi dok. br. 74.

Sa preostalim dijelovima Štaba korpusa ostaće na sadašnjoj prostoriji pukovnik drug Nemanja Vlatković.[10]

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
Pukovnik:
Došen[11]

ZAMJENIK KOMANDANTA,
Pukovnik:
N.[12] **Karanović**

BR. 58

IZVJEŠTAJ ŠTABA POSAVSKO-TREBAVSKOG NOP ODREDA OD 23. MARTA 1945. VOJNOJ OBLASTI 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA NA PROSTORU GRADAČAC — SRNICE[1]

ŠTAB
POS.-TREB. NOP ODREDA
Br. službeno.
Dana 23. III. 1945.

VOJNOJ OBLASTI III. KORPUSA NOVJ

(Drugu komandantu)

IZVJEŠTAJ

Dostavljamo izvještaj o stanju našega odreda koji u glavnom sadrži važnije probleme u ovom mj. a petnaestodnevni izvještaj dostavićemo 1. IV. 1945. g.[2]

---

[10] Nemanja Vlatković je bio tada pomoćnik načelnika Štaba 5. korpusa JA. Umro je 3. maja 1961. u Sarajevu kao član CK SK Bosne i Hercegovine i član Izvršnog vijeća NR Bosne i Hercegovine.

[11] Ilija

[12] Nikola

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 36—1, k. 1744.

[2] Odred je od 20. do 28. marta 1945. u sadejstvu s jedinicama 23. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32), vodio borbu protiv dijelova njemačke 22. pješadijske divizije, ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije i četnika, na prostoru Gradačac — s. Srnice — Srebrenik — s. Rašljani. Tom prilikom on je imao 4 poginula (među njima je i njegov

Akcije: do 10. ov. mj. Odred nije imao većih akcija. 11-tog, pri zauzeću Gradačca,[3] naši bataljoni u borbi su prednjačili, gdje su zaplijenili 1 puškomitraljez. Dalje je nastavljeno gonjenje četnika preko Trebave sve do rijeke Bosne.[4] U toj borbi naša dva bataljona su ubili 13, a zarobili 25 četnika i zaplijenili 3 puškomitraljeza, 1 pikavac, 27 pušaka. Naši gubitci su 3 ranjena.

U borbi kod Gradačca, gdje je naš I. i II. bataljon imao veliku borbu sa neprijateljem (ustašama, četnicima i Njemcima), ubijeno je 12 ustaša i 4 četnika, broj ranjenih ne zna se. U toj borbi naši gubitci su 2 mrtva, 3 ranjena i izgubljen je 1 puškomitraljez i 4 puške. Pošto je bio neprijateljski napad sa jakim snagama gdje su u glavnom bili Njemci, tako je bilo naglo odstupanje. Nešto je stvari izgubljeno u komori, dok sve važne (glavne) stvari su spašene.

U borbi na Srpskim Srnicama (Donje Gušte) isto je naš II. i III. bataljon imao veliku borbu jer je neprijatelj nadirao od Gradačca. Ta je borba vođena 20. ov. mj., gdje smo imali 2 poginula i 5 ranjenih. Tu smo zadržali neprijatelja sve dok nas nije smijenila 14. srpska brigada,[5] gdje smo se tada mi rokirali desno. Od toga vremena te do danas su svaki dan borbe sa Njemcima i četnicima.

Sadašnje brojno stanje Odreda — boraca i naoružanja je slijedeće:

I. bataljon: boraca 86, puškomitraljeza 7, pušaka 64, pikavaca 10.[6]

II. bataljon: boraca 74, puškomitraljeza, 5, „ [7] 53, pikavaca 19.

III. bataljon: boraca 87, puškomitraljeza 3, „ 42, pikavaca 8.

---

politički komesar), 2 ranjena i 5 nestalih boraca, a neprijatelju je naneo gubitke od 10 poginulih i više ranjenih vojnika.

Odred je 29. marta, po naređenju Vojne oblasti 3. korpusa JA, otišao u Tuzlu, gdje je stavljen pod komandu Brigade NO za istočnu Bosnu (a jedan njegov bataljon je ušao u sastav ove brigade). Početkom aprila je otpočelo čišćenje četnika na području Majevice (vidi AVII, reg. br. 7—15, k. 1627: izvještaj Štaba Posavsko-trebavskog NOP odreda od 2. aprila 1945; reg. br. 28/5, k. 212; dnevnik 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa za 1945. godinu).

[3] To mjesto su zauzele jedinice 25. divizije JA (vidi tom XI, knj 2, dok. br. 17).

[4] Četnici su se tada prebacili na lijevu obalu te rijeke (vidi dok br. 17 i 190).

[5] O tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32.

[6] Riječ »pikavaca« i broj uz nju, u sva tri reda, dopisani su mastilom.

[7] Taj znak zamjenjuje riječ »pušaka«.

Bacačko odjeljenje: boraca 16, bacača 2, pušaka 10, mina za bacač 24 kom.

Radni vod je od 10 ljudi, pušaka 5.

Ukupno brojno stanje, sem članova Štaba odreda, boraca je 257, a broj naoružanja je ukupno: puškomitraljeza 15, pušaka 174, pikavaca 37.

U ovaj broj boraca nije uračunat rashod (ovo je na licu).

Razne napomene: Pošto je u ovo zadnje vrijeme stalno vođena borba, dosta je municije potrošeno i tako smo sada sa vrlo malo municije.

U koliko imade, javite telefonom preko Srebrenika. Među ranjenima koje smo naprijed naveli, ranjen nam je rukovodioc SKOJA (drugarica Rabija) u Odredu, i tako sad nemamo rukovodioca SKOJA u Odredu. Drug Savo Živković, bivši komesar našeg Odreda, otišao je na dužnost komesara Tuzlanskog odreda. Ranije brojno stanje boraca u Odredu bilo je 283 i od toga smo uputili 18. III. ov. mj. u Brigadu N. Odbrane 60, dok sada prema gore navedenom brojnom stanju je 34 nova borca. To su većinom dobrovoljci, manji broj je zarobljenika. Mobilizacija na sektoru Gradačca nije mogla uslijediti iz razloga što smo se brzo povukli.

Naše snage se nalaze sada na položajima Gornji Hrgovi i Bijela.

18. III. 45. Poslali smo vam 50 kom. pušaka koje su tražene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
Petar

K o m a n d a n t:
Vasić

M. P.

BR. 59

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 24. MARTA 1945. ŠTABU 4. UDARNE DIVIZIJE ZA POKRET KA FOJNICI I KOMANDANTU ZENIČKOG SEKTORA ZA DEJSTVO NA SEKTORU ZENICA — TRAVNIK[1]

ŠTAB 5. KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. pov. broj *164*
Dana 24. marta 1945. god.
u 20 časova

ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA J.A.
KOMANDANTU ZENIČKOG SEKTORA —

pukovniku Petru Vojinoviću

Operativni štab za operacije na području Sarajeva radiogramom od 24. o.mj. odobrio je naš plan učešća u akcijama na Sarajevo i naredio nam da sa jedinicama izvršimo pokret.

U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

1. — Jedinice IV. divizije (bez XI. brigade) otpočeće sa pokretom 25. o.mj. prvim svojim dijelovima sa sadanje prostorije.

2. — Poslednji dijelovi IV. divizije sa sadanje prostorije trebaju krenuti najkasnije 27. o.mj. ujutru.

3. — Pravac kretanja jedinica: s. Rankovići — s. Rastovo — Fojnica.

Po izbijanju na prostoriju Fojnice jedinice postaviti radi odmora, ishrane i priprema za dalji pokret na prostoriji: s. Pobrđe — s. V. Sotnice — s. Oglavak — Fojnica — s. Ragale. Prednji dijelovi da se osiguraju i upoznaju sa situ acijom na liniji Kiseljak — Busovača; ovu liniju neprijatelj je gusto radi odbrane zaposjeo.[2]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—1, k. 462.

[2] Na toj liniji (komunikaciji) nalazile su se jedinice policijskog puka »Nagel« (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

Izbijanje zadnjih dijelova IV. divizije na prostoriju Fojnice ima se završiti do uveče 28. o.mj.

4.—26. o.mj. uveče z. komandanta[3] i politički komesar IV. divizije trebaju biti u Fojnici radi sastanka i savjetovanja sa Štabom korpusa po pitanju daljih zadataka.

5. — Komandant zeničkog sektora pukovnik drug Petar Vojinović najkasnije do 27. o.mj. uveče izvršiće sve pripreme za izvršenje najavljenog mu zadatka na svom sektoru. Izvršenju zadatka pristupiće kada mu se to bude naredilo radiogramom ovog Štaba. Povezaće se odmah putem radio-veze sa Operativnim štabom za operacije na području Sarajeva po planu i šifri radio-veze koga je već dobio.

Dalji rad komandanta zeničkog sektora ima biti po naređenju Operativnog štaba i ovoga Štaba. Isto tako, na svom sektoru djelovati i inicijativno imajući u vidu da se pravac koji izvodi od Zenice i Busovače ka Travniku brani najupornije.[4] Obratiti pažnju i na pravce Fojnica — Rastovo i Orahovica — Brajkovići.

Za izvršenje ovih zadataka komandantu zeničkog sektora pukovniku Vojinoviću stavlja se pod komandu: XI. brigada IV. divizije, XIII. brigada XXXIX divizije, XVIII. brigada LIII divizije, I. artiljerijska brigada i Tenkovska četa ovog Štaba.

6. — Na sadanjem mjestu Štaba korpusa ostaje pukovnik Nemanja Vlatković, sa kojim će, radi evakuacije i smještaja ranjenika, ishrane ljudstva i ostalih ekonomskih potreba, stajati u vezi komandant zeničkog sektora.

Prijem ovog naređenja potvrditi. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
Pukovnik:
Došen

ZAMJENIK KOMANDANTA
Pukovnik:
N. Karanović

M. P.

Naređeno za Zenički sektor.[5]

---

[3] Slovo »z« i posljednje slovo »a« dopisani su mastilom.

[4] Vidi dok. br. 123, 153 i 164.

[5] Dopisano mastilom.

BR. 60

ZAPOVIJEST ŠTABA 53. UDARNE DIVIZIJE JA OD 24. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 14. SREDJOBOSANSKE I 19. KRAJIŠKE BRIGADE ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA PORIN — STANOVI, HADŽIĆA GAJ I KLADARI[1]

ZAPOVJEST

SEKCIJA DERVENTA 1:100.000

I. *Podatci o neprijatelju:*
poseban prilog.

II. U cilju koordinacije ispomaganja naših snaga, koje svakodnevno vode žestoke borbe sa okupatorom i domaćim izdajnicima oko Sarajeva na sektoru Busovača — Lašva,[2] kao i desnoj strani rijeke Bosne, na sektoru Gračanica — Modriča,[3] Štab 53 Divizije odlučio je da sa XIV i XIX brigadom napadne i likvidira neprijateljska uporišta: Porin, Stanove, Hadžića Gaj i Kladare.[4]

Zadatci naših jedinica: Sa XIV i XIX brigadom, smjelim i brzim prodorom, neopaženo se zabaciti neprijatelju iza leđa, odsjeći ga od uporišta Kotorsko, Čifčije, Rudanka i Prisade i vještim i smjelim naletom ispresijecati ga po raznim uporištima, onemogućiti mu koman dovanje i organizovano i uporno primanje borbe.

U vezi gore navedenog, —

NAREĐUJEMO:

XIV Brigada: Sa jednim bataljonom napasti i likvidirati Porin, i po likvidaciji postaviti se na kotu 239—223, u cilju obezbeđenja desnog krila snagama koje će

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—6, k. 1423.

[2] Vidi dok. br. 63, 68, 84, 89, 111 i 147.

[3] Riječ je o jedinicama 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33 i 35.

[4] Napad na ta uporišta je samo djelimično uspio (vidi dok. br. 78 i 201).

napadat na Stanove. Są dva bataljona sa jugoistočne i sjeveroistočne strane, sa većim dijelom snaga napasti neprijatelja od Male Bukovice, dok sa manjim dijelom snaga napadati sa sjeverozapadne strane. Sa jednim bataljonom postaviti se na sektoru Dokić — Velika Bukovica do raskrsnice puta Rudanka — Crkva u Stanovima, u cilju sprečavanja intervencije. neprijatelja, kao i sprečavanja neprijatelju da pobjegne iz uporišta Stanovi. Artiljerijski divizion[5] čitavi koristiti za likvidaciju uporišta Stanovi (Crkva i Škola). —

XIX Brigada: Sa jednim bataljonom napast će četnike koji se nalaze u Hadžića Gaju, i po likvidaciji istih postavit se na kotu 164 — Šljivić, u cilju osiguranja desnog krila ostalih snaga XIX brigade, koje će napadat na Kladare. Sa dva bataljona napasti neprijateljsko uporište Kladare, vodeći računa da se sa glavnim snagama provuče neopaženo sa sjeveroistočne i jugoistočne strane i napadne ih s leđa, dok sa manjim dijelom snaga napadat sa sjeverozapadne strane. Sa jednim bataljonom pravit pritisak na željezničku stanicu Kotorsko i Johovac, u cilju obezbeđenja desnog krila bataljona koji napadaju Kladare, kao i sprečavanja bjegstva neprijatelja iz uporišta.

Artiljerijski divizion koristiti za likvidaciju neprijateljskih uporišta u Kladarima (Redak, kota 263, Groblje i Crkva).

Veze: Štabovi brigada nastojaće da na svaki način uspostave čvrstu i sigurnu vezu sa svojim bataljonima, kao i između sebe te bataljona jedne i druge brigade, jer i u ovoj kao i u svim akcijama veza će odigrati jednu od najvažnijih uloga, a naročito se povezati sa duplim sredstvima veze sa artiljerijskim divizionima, kako bi se mogli efikasnije upotrijebiti i uspješnije gađati određene ciljeve.

Voditi računa da se teška oružja po mogućstvu kreću u streljačkom stroju, kako bi se izbjegli neželjeni slučajevi da naša teška oruđa tuku naš streljački stroj.

---

[5] O dejstvu artiljerije vidi dok. br. 82.

Čuvanje boraca i rukovodioca u borbi: Iz svih dosada vršenih akcija, koje su imale naše jedinice, zapazilo se je da su u prvom redu izbacivani iz stroja rukovodioci i stari borci, koji vrše dužnost vodnika i desetara, koji se mnogo teže nadoknađuju. Zato je potrebno pri izvođenju svake akcije upozoriti i borce i rukovodioce na ranije zapažene greške i propuste iz akcija, da bi se iste izbjegle i time spriječilo nepotrebno izbacivanje naših drugova iz stroja.

Znaci raspoznavanja:

Za 25-III-1945. g. borbeni znaci Bosna — Slobodna, a znaci raspoznavanja ostaju isti koji su izdati ranije od strane Štaba Divizije.

Početak napada 25. ov.mj. u 10 časova, do koga vremena sve jedinice moraju podići na jurišno odstojanje, kako bi borba mogla odpočeti jednovremeno na svim uporištima. Štabovi jedinica biće lično odgovorni za tačno i jednovremeno otvaranje vatre, odnosno početka napada na čitavoj ovoj određenoj liniji. Iz poslednje akcije, koju je izvodila XIV i XIX brigada, zapazilo se je da početak napada nije bio jednovremeno i u određeno vrijeme, što je mnogom uslovilo da nije postignut potpun uspjeh u akciji. Od snažnog i jednovremenog prvog udara, kod neprijatelja se stvara iznenađenje, a kod naših jedinica dobija se polet i sigurnost u potpun uspjeh u akciji.

Komandno mjesto članova štaba divizije: Biće u Malom Prnjavoru, kota 238. Štabovi brigada će svakih 2 časa slati kurire u Štab divizije, a brigade će imati redovno radio-vezu, tako da će XIV brigada preko radio-stanice XIX brigade obaveštavati Štab divizije svakoga časa. Nastojat da se radio-veza između štabova brigada potpuno osigura.

Raspored jedinica po izvršenom zadatku: XIV brigada smjestiće se na prostoriji Jelah — Tešanj u cilju odmaranja, sređivanja i pripre-

manja za akciju na komunikaciju Usora — Žepče, a XIX brigada smjestiće se na prostoriji Mali i Veliki Prnjavor i Mala Sočanica, u cilju sređivanja i pripremanja za akciju na uporišta na komunikaciji Doboj — Derventa.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara:
major,
Adem Hercegovac

Komandant — pukovnik,
Đurin

Podatci o neprijatelju:

Putnikovo Brdo: 3. sat III bojne XVI pj. zdruga 15. hrvatske divizije 160 vojnika.[7]

Naoružanje: 1 teški bacač, 3 puškomitraljeza, ostalo puške i parabele.

Porin: I bataljon Dobojske četničke brigade 110 vojnika, naoružanih sa p. mitraljezima, 3 parabele, ostalo puške.

Stanovi: 1 kompanija »Skenderbeg« divizije[8] — 120 vojnika raspoređenih u sledećim kućama: Nikole Tomanića, Save Đedovca, Spasoje Rilića, Mile Božičkovića do kuće Nikole Bjelobabe, gdje im se nalazi štab kompanije. Oko kuća pokopani rovovi, većim dijelom minirani. Imaju dva flaka — jedan kod kuće Nikole Bjelobabe, a drugi kod kuće Bogdana Ninkovića. 1 brdski top na raskršću kod crkve. Ostalo nepoznato, ali se zna da svaka desetina ima po jedan šarac i jedan tromblon.

Bukovica: II bataljon Dobojske četničke brigade — oko 120 vojnika, 3 puškomitraljeza, 1 šarac. Nalaze se na Hadžića Gaju.

---

[6] Vidi dok. br. 78 i 140.

[7] i [9] O ustaško-domobranskim snagama vidi dok. br. 219.

[8] Riječ je o četi Pukovske grupe »Skenderbeg«. (Ova pukovska grupa je formirana od ostatka istoimene divizije). Vidi knj. 32, dok. br. 21, objašnjenje 4.

Kladari: 1 kompanija »Skenderbeg« divizije — oko 130 vojnika. Zauzeli položaje oko crkve, imaju rovove ranije kopane. Imaju 1 flak i 1 teški bacač, ostalo nepoznato.
Dijelovi iste kompanije protežu se desno od crkve, kota 263, zvani Redak i Kladarsko groblje. Tu se na Redku nalazi i III bataljon Dobojske četničke brigade — 125 vojnika sa 3 puškomitraljeza.

Rudanka: 1 kompanija Njemaca Ziherung bataljona — 120 vojnika. *Naoružanje:* 3 flaka pred školom, 15 puškomitraljeza, od kojih 3 talijanske »Brede«, 8 bacača teških i lakih. Ovo je posada željezničke stanice. Imaju dva bunkera i to jedan kod željezničkog mosta od betona, a jedan na polju pred stanicnom zgradom od cigle. Ograđeni žicom i minirano. Redovno bude tamo pancer. Ovi drže i opštinsku zgradu odmah uz stanicu.
2 kompanije »Skenderbeg« divizije — oko 250 vojnika. Po danu idu u pljačku, a noću su u uporištu.

Čifčije: 35 domobrana 4. sati II bojne — samo puške.
1 motorizovana kompanija »Skenderbeg« divizije.
Između Rudanke i Čifčija nalazi se jedna stražara na pruzi koju zaposjeda oko 20 Njemaca.

Johovac: 180 do 200 Njemaca Ziherung bataljona. Naoružani sa 15 puškomitraljeza, 10 bacača velikih i malih.
Imaju 1 brdski top.
Oko 30 domobrana sa puškama.
Imaju 2 bunkera koji brane željeznički most, a oko stanice nekoliko bunkera od cigle. Ograđeni u duplu žicu i minska polja.

15 žandara sa puškama i 1 puškomitraljez — narednik Đidić, a na pola puta od Johovca prema Kotorskom ima oko 50 Njemaca sa 4 puškomitraljeza, koji se nalaze na Trnovu Polju, u kući Omera Sivčevića.

Kotorsko-Selo: 4. sat II bojne XVI p. zdruga — oko 190 vojnika, sa 2 puškomitraljeza, 3 Šmajsera, ostalo puške.[9]

1 kompanija »Skenderbeg« divizije — oko 200 vojnika. Nalaze se u školi oko 100 vojnika sa 2 teška

bacača i 10 mitraljeza. Oko škole rovovi. Kod donje džamije imaju dva rova sa po 10 vojnika sa 2 šarca. U Huskića mahali imaju dva rova sa po 10 vojnika sa 2 šarca.

Željeznička stanica Kotorsko: 15 Njemaca u kući Savke Pujagić — 1 puškomitraljez. Štab bataljona u kući Hasiba Hodžića.

Željeznička stanica Šešlije: 180 Njemaca sa 20 puškomitraljeza, 4 teška i 4 laka bacača, 6 šaraca. Zaposjeli kotu 118 i 3 bunkera oko željezničke stanice po 10 ljudi. Na rijeci Veličanki betonski bunker sa 14 Njemaca. Ograđeno u žicu i minirano. Kuća Lazara Stojakovića sa 20 vojnika, sa 3 puškomitraljeza.
Ostalo u Šešlinim zgradama.

Komarica: Oko 70 Njemaca sa 3 bunkera od kamena. Imaju 4 mitraljeza, 1 teški bacač i nekoliko malih. Ograđeni žicom i minirani.[10]

[10] O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na odsjeku Derventa — Doboj — Maglaj vidi i AVII, reg. br. 41—4, k. 409: izvještaj obavještajnog oficira Siniše od 19. marta 1945. štabu 3. korpusa JA.

BR. 61

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 24. MARTA 1945. ŠTABU 53. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA U MARTU NA PROSTORU ŽEPČE — TEŠANJ — DOBOJ[1]

ŠTAB
XVIII. SBNOU BRIGADE
53. NOU DIVIZIJE
V. Korpusa NOVJ
Broj: ————
24. marta 1945. g.

Mjesečni operacijski izvještaj
za mjesec mart 1945. god.

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA A. JUGOSLAVIJE

Položaj

U toku mjeseca marta 1945. godine imale su jedinice ove brigade borbeni dodir sa neprijateljem kako slijedi.

Snage ove brigade bile su raspoređene na sledećim položajima.

25. II. 1945. *I. bataljon:* Snage bataljona nalazile su se na položaju u selu Vukovu. Toga dana izvršio je smotru komesar brigade. Istog dana bataljon je izvršio pokret i smjestio se na liniji Medakovo — Šije. Borbenog dodira sa neprijateljem nije bilo.

II. bataljon: 2 čete ovog bataljona nalazile su se na položaju na Sivši, a dvije čete krenule su na ispomaganje XIV. brigadi[2] na položaju Bukovica — Stanovi.

III. bataljon: Bataljon se je nalazio na prostoru Šeher[3] — Maglaj kontrolišući teren. Jedna četa išla je u Brezove Dane na jurenje četnika, ali na njih nije nigdje naišla.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21—7, k. 1421.
[2] O dejstvima te brigade vidi knj. 33, dok. br. 122.
[3] Pun naziv: Novi Šeher.

IV. bataljon: Bataljon je logorovao u selu Lukovići.

26.II. 1945. *I. bataljon:* Ovog dana izvođena je nastava gađanja sa četama. Po podne krenule su snage bataljona u selo Ljubatoviće, gdje se je i smjestio.
II. bataljon: Ovog dana bataljon je izvršio pokret sa dosadašnjeg položaja preko Jelaha i Tešnja i smjestio se u Ćobe. U ovom pokretu nije bilo borbenog dodira sa neprijateljem.
III. bataljon: Snage bataljona nalazile su se na istom prostoru kontrolišući teren prema Maglaju i Žepču. Borbenog dodira sa neprijateljem nije bilo.
IV. bataljon: Ovog dana bataljon je izvršio pokret sa dosadašnjeg položaja i smjestio se u selo Strupina.

27. II. 1945. *I. bataljon:* Na istim položajima. 1 četa napala je neprijateljsko uporište Čusto Brdo, kog nije likvidirala. U ovoj borbi gubici neprijatelja su ostali nepoznati, dok vlastiti gubici iznose 1 ranjen drug.
II. bataljon: Na istim položajima bez promjene. Rad sa četama po planu rada.
III. bataljon: Bataljon je izvršio pokret sa dosadašnjeg položaja i smjestio se na liniji Ponjevo — Matina radi kontrolisanja terena prema Žepču.
IV. bataljon: Na istim položajima odmarajući ljudstvo.

28. II. 1945. *I. bataljon:* Toga dana vršene su vojno-političke pripreme za akciju na neprijateljsko uporište Karaula — Perkovića Han[4] i toga dana je bataljon izvršio pokret u selo Ponjevo. Uveče toga dana vršena je akcija na neprijateljska uporišta na liniji između Karaule i Perković Hana. U toku noći likvidirana je kota 370.
II. bataljon: Snage bataljona napale su neprijateljsko uporište Perković Han, koje nije likvidirano, ove noći.
III. bataljon: Po danu vojno-političke pripreme za predstojeću akciju na neprijateljsko uporište

[4] i [5] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

Karaula. Iste noći krenuo je bataljon u akciju.
IV. bataljon: Ovog dana vršene su vojno-političke pripreme za akciju na neprijateljsko uporište Karaula. Istog dana izvršen je pokret bataljona u pravcu Karaule, gdje je naveče između 20.II. i 1.III. 1945. god. napadnuto i likvidirano neprijateljsko uporište Karaula.[5] U ovoj borbi neprijatelj je imao 32 vojnika mrtva, a 2 su neprijateljska vojnika zarobljena. Zaplijenjeno je: 1 teš. mitraljez, 4 p. mitraljeza, 1 šarac, 1 laki bacač, 12 pušaka, 2 kištre bombi, 4 pištolja, 3 dvogleda, 20 mina za laki bacač, 2 pisaće mašine, 12.000 puščane municije, 1 radio-stanica sa akumulatorom i ostalog sitnog plijena. Vlastiti gubici iznosili su 1 mrtav drug i 4 ranjena druga.

1. III. 1945. *I. bataljon:* Ovog dana bataljon je likvidirao neprijateljska uporišta na cesti Karaula — Perković Han, a zatim je krenuo na ispomaganje II. bataljonu koji je vodio borbu u Perković Hanu. U ovoj akciji neprijatelj je imao 9 mrtvih, ranjeno 15, a zarobljeno 8 vojnika.[6] Vlastiti gubici su 5 mrtvih i 1 ranjen drug. Zaplijenjeno je: 1 teška breda, 1 laki bacač, 1 šarac, 10 pušaka, 600 kom. metaka, 20 bombi, 45 bacačkih mina, 2 foto-aparata, 2 dvogleda. Istog dana izvršio je bataljon pokret za selo Budimiri i tamo se smjestio.
II. bataljon: U borbi sa neprijateljem na Perković Hanu zarobljeno je 6 neprijateljskih vojnika, a 5 ih je ubijeno. Vlastiti gubici iznose 4 poginula i 13 ranjenih drugova. Likvidiravši potpunoma neprijateljsko uporište Perković Han ubijeno je ukupno 26 neprijateljskih vojnika a 37

[5] O tome vidi dok. br. 82 i 174; AVII, reg. br. 17—7, k. 1421; zapovijest Štaba 18. srednjobosanske u. brigade JA od 28. februara 1945. godine.

[6] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 1/2. marta na odsjeku 969. tvrđavske pješadijske brigade Žepče — Maglaj izvršen napad sa zapada i istoka, da je nekoliko uporišta zauzeto, da su neka uporišta okružena i da je uporište 7 km južno od Maglaja, čija je posada od jedne čete bila razbijena, ponovo u njemačkim rukama; da je 3 km južno od Maglaja izbačen iz šina oklopni voz (naišao na minu); da su 4. marta, u protivnapadu, sva uporišta oslobođena i da je glavnina neprijateljskih snaga odstupila na zapad.
O njemačkim zarobljenicima vidi AVII, reg. br. 3—3, k. 462/A: izvještaj Štaba 5. korpusa JA od 13. marta 1945. godine.

ranili. Zaplijenjeno je 5 t. mitraljeza, 1 mali bacač, 1 protukolski top, 1 šmajser, 3 telefona, 50 bacačkih mina, 6 pušaka, 9000 kom. municije za pušku, 4000 municije za šmajser, 2 sanduka sanitetskog materijala.
III. bataljon: Likvidiravši neprijateljsko uporište Karaulu ubio je 20 neprijateljskih vojnika, a 2 zarobio. Vlastiti gubici 2 mrtva i 3 ranjena. Zaplijenjen je 1 t. mitraljez i 1 šarac, 2 signal. pištolja, 40 ruč. bombi, 10.000 kom. metaka. Bataljon je bio u toku cijelog dana na položaju prema Žepču.
IV. bataljon: Bataljon je bio na položaju prema Žepču tako da toga dana nije ništa rađeno sa vojskom i ista se je odmarala.

2. III. 1945. *I. bataljon:* Ovoga dana bataljon je izvršio pokret preko sela Ponjeva u Adže, gdje je izvršena smotra brigada, odakle je krenuo za selo Ljubatović.
II. bataljon: izvršio je pokret za Adže, gdje je bila smotra brigade. Poslije toga vratio se na položaj u Čobe.
III. bataljon: do podne na odmoru, poslije podne u Adžama na brigadnoj smotri, a poslije toga vratio se na svoje stare položaje.
IV. bataljon: na smotri brigade. Poslije smotre bataljon se je smjestio u Bistrici.

3. III. 1945. *I. bataljon:* U 4 sata ujutro izvršio je pokret preko Cera — Slatine, gdje se je i smjestio. Na ovom pokretu nije naišao na neprijateljske snage.
II. bataljon: na istom položaju. Teorijski čas o stražarskoj službi sa bataljonom.
III. bataljon: izvršio je pokret iz Pira za Mladikovinu, gdje se je i smjestio. Borbenog dodira sa neprijateljem nije bilo.
IV. bataljon: izvršio je pokret u tri kolone prema Blatnici, na neprijatelja nije naišao.[7]

4. III. 1945. *I. bataljon:* Ovog dana bataljon se je nalazio u selu Mladikovina, a 3 četa u Šipragama. Odr-

[7] O tome vidi AVII, reg. br. 18—7, k. 1421: zapovijest Štaba 18. srednjobosanske u. brigade JA od 2. marta 1945. za čišćenje prostora s. Blatnica — s. Mladikovina — s. Slatina od četnika.

žana je konferencija sa komandnim kadrom o akciji u Karauli.
II. bataljon: bataljon se je smjestio u Novom Šeheru. Teorijski časovi sa komandama četa.
III. bataljon: izvršio je pokret za Očauš ubivši 1 četnika a zarobivši 1 pušku.
IV. bataljon: sa dvije čete izvršio je pokret u selo Jezera i Panici u cilju uništavanja četnika. Na neprijatelja nije naišao.

5. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Rad sa komandama četa (čitanje karata).
II. bataljon: na istim položajima. Sa bataljonom rađeno po planu rada.
III. bataljon: izvršio je pokret u Šiprage, gdje se je i smjestio.
IV. bataljon: odmarao ljudstvo na istom položaju.

6. III. 1945. *I. bataljon:* izvršio je pokret preko Gredelja u selo Kuzmanoviće, gdje je zaplijenjen 1 karabin.
II. bataljon: na istim položajima.
III. bataljon: iz Šipraga krenuo za Karaulu po spremu za brigadu, gdje se je i smjestio.
IV. bataljon: cijepljenje ljudstva. U 6 sati pokret preko Teslića i Jelaha za Sivšu, gdje je stigao 7. III. i odmarao se cijeli dan.

7. III. 1945. *I. bataljon:* 3. četa izvršila pokret za Hrastovu Glavicu[8] a ostali dio bataljona u celo Gor. Komušinu, gdje se je i 3. četa vratila u sastav bataljona.
II. bataljon: na istim položajima. Rad po planu rada.
III. bataljon: sa spremom za brigadu vratio se je u Šiprage, gdje je i prenoćio.
IV. bataljon: na istim položajima odmarajući ljudstvo.

8. III. 1945. *I. bataljon:* bataljon na istim položajima. Sa borcima rađena stražarska služba i borbena obuka.
II. bataljon: na istim položajima. Rad sa ljudstvom o stražarskoj službi.

III. bataljon: odmarao se u Šipragama. Uputio robu iz Šipraga za brigadu.
IV. bataljon: izvršio pokret za Mali Prnjavor, gdje se je smjestio i odmarao.

9. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Rad sa vojskom borbena obuka.
II. bataljon: na istim položajima. Vojnički čas sa vodnicima i desetarima.
III. bataljon: izvršio pokret u dvije kolone za Mladikovinu i Bjelobučje. Na neprijatelja nije naišao.
IV. bataljon: izvršio pokret preko Omanjske za Jelah.

10. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Bataljonska konferencija o »Krimskoj konferenciji«.
II. bataljon: na istim položajima.
III. bataljon: pokret u tri kolone u Mršiće, gdje je prenoćio.
IV. bataljon: na istim položajima. Odmaranje ljudstva.

11. III. 1945. *I. bataljon:* izvršio pokret za Slatinu, gdje se je i smjestio. Rad sa vojskom pješ. egzercir.
II. bataljona: na istim položajima.
III. bataljon: Kupanje vojnika u Tesliću. Bataljon na istim položajima.
IV. bataljon: na istom položaju. Smotra bataljona po četama.

12. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Rad po četama po planu rada.
II. bataljon: na istim položajima. Bataljonska konferencija.
III. bataljon: izvršio pokret za Žabljak, gdje se je i smjestio.
IV. bataljon: vodio borbu sa neprijateljem u Žabljaku. U toj je borbi ubijeno 13 neprijateljskih vojnika, ranjeno 23. Vlastiti gubici: 4 mrtva i 4 ranjena druga. Zaplijenjeno je 1 tromblon, 1 puška.

13. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Rađeno po planu rada V. korpusa.

II. bataljon: na istim položajima. Savjetovanje komandnog kadra.
III. bataljon: na istim položajima i izvršena je smotra bataljona.
IV. bataljon: odmaranje u Jelahu. Sahrana poginulih drugova.

14. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Konferencija.
II. bataljon: isti položaj. Egzercir sa vojnicima.
III. bataljon: bataljon se je smjestio u Žabljaku.
IV. bataljon: na istim položajima. Rad sa vojskom, savjetovanje rukovodilaca i smotra bataljona.

15. III. 1945. *I. bataljon:* do podne na istim položajima. Po podne izvršen pokret za Teslić, gdje je i prenoćio.
II. bataljon: isti položaj. Vojnički čas sa bataljonom o naoružanju.
III. bataljon: u Žabljaku. Smotra bataljona kojoj je prisustvovao načelnik divizije.
IV. bataljon: izvršio pokret u selo Piljuzić. Smotra bataljona i vojnički egzercir.

16. III. 1945. *I. bataljon:* izvršio pokret preko Jelaha za Tešanj, gdje se je i smjestio.
II. bataljon: na istim položajima. Smotra bataljona.
III. bataljon: na istim položajima. Od neprijateljske artiljerije imao 2 mrtva i 2 ranjena druga.
IV. bataljon: na istim položajima. Rad po četama po planu rada V. korpusa.

17. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Vojnički rad sa vojskom.
II. bataljon: na istim položajima. Savjetovanje sa komandnim kadrom.
III. bataljon: izvršio pokret za Medakovo. Vojnički rad sa vojskom.
IV. bataljon: na istim položajima. Vojnički rad sa jedinicama.

18. III. 1945. *I. bataljon:* Smotra bataljona. Pokret preko Jelaha, Izgorelog brega i Ljeskovih Voda za selo Ularice, gdje se je i smjestio.

II. bataljon: izvršio pokret u tri kolone u pravcu Blatnice i tu se smjestio.
III. bataljon: izvršio pokret za Bukovicu i tu se je i smjestio.
IV. bataljon: izvršio pokret u Vel. Prnjavor, gdje se je smjestio.

19. III. 1945. *I. bataljon:* na istom položaju. Oko 2 sata po podne neprijatelj je napao na drugu četu te je nakon kraće borbe povraćen uz gubitke 5 mrtvih i više ranjenih. Vlastiti gubici 1 lakše ranjen. Iste večeri 1. četa napala je Rudanku[9] da bi olakšala likvidiranje Stanova III. bataljonu.
II. bataljon: na istim položajima.
III. bataljon: pripremanje za akciju na Stanove.
IV. bataljon: logorovanje na istim položajima. Čišćenje oružja.

20. III. 1945. I. bataljon: na položaju V. Bukovica — Hadžići. Toga dana vođena je borba sa neprijateljem sve do naređenja za pokret. U ovoj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih, a broj ranjenih nepoznat. Vlastiti gubici 1 mrtav i 1 ranjen. Istog dana bataljon je izvršio pokret za selo Miljanovce, gdje se je i smjestio.
II. bataljon: izvršio pokret u pravcu Novog Sela, gde se je smjestio.
III. bataljon: se je vratio sa akcije na Stanove. U toj borbi ubijeno je 20 njemačkih vojnika i 1 zarobljen. Zaplijenjeno je: 2 šarca, 1 šmajser, 3 pištolja, 1 tromblon sa 40 granata, 11 pušaka sa 10.000 metaka. Vlastiti gubici: 5 mrtvih i 7 ranjenih. Bataljon se je povukao kasnije prema Leskovim Vodama, sahranio poginule drugove, a odatle krenuo za Tešanj, gdje se je smjestio.
IV. bataljon: na istim položajima. Rad sa vojskom. Izvršen pokret za selo Piljuzić.

21. III. 1945. I. bataljon: izvršio pokret za selo Vukovo, gdje se je smjestio. Savjetovanje svih vojnih i političkih rukovodilaca u prisustvu načelnika divizije.

---

[9] To uporište su držali Nijemci. Bliže o tome, kao i o drugim uporištima na sektoru Doboja, vidi dok. br. 60 i 194.

II. bataljon: imao je borbu sa neprijateljem. Gubici neprijatelja nisu poznati. Vlastiti gubici 2 mrtva i 5 ranjenih drugova.
III. bataljon: u Tešnju. Odmaranje, pranje i kupanje.
IV. bataljon: savjetovanje vodnika i desetara.

22. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima. Rad po četama: nastava gađanja i borbena obuka.
II. bataljon: na istim položajima.
III. bataljon: odmaranje i cjepljenje cijelog bataljona.
IV. bataljon: na istim položajima. Vojnički rad sa vojskom.

23. III. 1945. *I. bataljon:* na istim položajima u Vukovu. Rad u bataljonu: stražarska služba, proradivanje »Uredbe o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica«.
II. bataljon: izvršio pokret iz Novog Šehera za Blatnicu, gdje je prenoćio.
III. bataljon: izvršio pokret za Blatnicu.
IV. bataljon: izvršio pokret za Blatnicu.

24. III. 1945. *I. i III. bataljon:* nalazi se u Bjelobučju.
II. i IV. bataljon: izvršio pokret za Paniće i Jezera.

»BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«
JEDINICE OVE BRIGADE U TOKU MJESECA MARTA 1945. GOD. IMALE SU:

I. Gubici:	1. neprijateljski:		
		ubijeno	130
		ranjeno	52
		zarobljeno	17
		Ukupno	199
	2. vlastiti:		
	a) u ljudstvu	poginulo	24
		ranjeno	39
		nestalo	—
		Ukupno:	63

II. Plijen:	b. u materijalu:	
1. oružje:	ispravnih pušaka	25
	ispravnih šaraca	4
	teških mitraljeza	3[10]
	puškomitraljeza	4
	pištolja	9
	šmajsera	2
	bombi	40
	mina za bacač	110
	puščane municije	35.000
2. ostalo:	telefona	3
	radio-aparat	1
	pisaćih mašina	2
	signalnih pištolja	2
	dvogleda	3
	foto-aparata	3

III. Raspored snaga: Prema dobivenom naređenju od Štaba 53. NOU divizije, ova brigada je dobila novi zadatak i krenula sa dosadašnjih položaja pravcem: Tešanj, Teslić, Blatnica, Panići, Jezera, Bjelobučje, Gučja Gora do Han Bile.[11]

Zaključci: Posmatrajući naše jedinice s vojničke strane zaključili smo da je brigada po svojoj borbenosti i udarnosti prilično dobra i s te strane imamo puno povjerenje u izvršavanje postavljenih joj zadataka. Naše posljednje akcije izrazito su pokazale da je naše ljudstvo vojnički neobučeno, da u borbi nema ni najosnovnijih znanja kao i iskustva, zbog čega smo i pored izvršavanja svih zadataka u toku ovog mjeseca imali bezpotrebnih gubitaka. Zbog šupljine u rukovođenju i nepravilnog rukovođenja od strane nižih rukovodilaca u borbama smo imali bezpotrebne gubitke i u samom kadru.

---

[10] Vjerovatno omaška; treba: 6.

[11] Brigada je upućena u sastav Grupe brigada zeničkog sektora (vidi dok. br. 57 i 59).

Što se tiče vojne naobrazbe kao i stručne naobrazbe predviđene planom rada našeg Korpusa nije učinjeno sve moguće, a i sam rad nije pokazao naročitih plodova, jer su i sami rukovodioci sa znanjem i naobrazbom prilično plitki. Iz plana je skoro u svim našim jedinicama savladan pješadijski egzercir kao i borbena obuka.

U poslednje vreme u pogledu sprovođenja čvrste vojničke discipline učinjeno je dosta iako i danas imamo boraca koji nemaju potrebno vojničko držanje, kao ni potrebni spoljašnji izgled vojnika, na čemu smo se, naročito poslije upoznavanja sa naređenjem Vrhovnog štaba, zabavili.

Rad na polju vojne naobrazbe našeg ljudstva i nižeg komandnog kadra bio bi mnogo uspješniji, da su naši štabovi pokazali više zalaganja i umješnosti.

Odgovornost rukovodećeg kadra i boraca općenito je dobra, sa izvjesnim nedostatcima, t.j. još ima pojedinačnih slučajeva aljkavosti, nemarnosti od strane naših rukovodilaca pa čak i od strane štabova bataljona.

Politički dio:

Što se tiče političkog stanja u našim jedinicama, konstatovali smo da je osnovni problem na polju političke naobrazbe našeg ljudstva nedovoljna politička zrelost samih političkih rukovodilaca, te je prema tome politički kadar bio osnovni problem, koji smo tek posljednjih dana u mnogome riješili pošto smo dobili od toga Štaba nekoliko političkih rukovodilaca.

I pored toga nastojali smo da u odgoju i vaspitanju naših boraca i u pravilnom razvijanju naših rukovodilaca dademo maksimum.

Uspjelo se u mnogome da borci budu obavještavani na vrijeme o najaktuelnijim političkim pitanjima, te da prate dnevne događaje. I pored toga možemo zaključiti da su političke perspektive naših boraca prilično uske a znanje skučeno, te da im je nužno potrebno, kako je to predviđeno, opštim političkim planom za Diviziju, dati osnovno političko znanje.

U rješavanju problema unutar jedinica učinjeno je sve moguće i sve pojave koje smo mogli da uočimo na vrijeme smo rješavali i raspravljali, te ih ostranjivali, ali ih i danas ima. Osnovne negativne pojave i problemi jesu pojave dezerterstva, pojave nedrugarskog i nesolidarnog nastupa boraca među sobom, pojave krađe, poštovanjem narodne imovine, odnosom prema narodu i t.d.

Mislimo da bi bilo u našem budućem radu osnovno, kako je plan predvidio, da naučimo naše ljudstvo da poznaje tekovine narodnooslobodilačke borbe i da je spremno da samo osuđuje svaki ispad, svaku negativnost te da bi na taj način jedinice bile što organizaciono čvršće, sređenije i za izvršavanje zadataka što sposobnije. Kulturni nivo naših boraca je nizak, elemenat jedan dio ljudstva koji mi imamo primitivan te iz te primitivnosti niču razne nezdrave pojave, koje jedan opšte naobražen čovjek neće učiniti (na pr. psovka i sl.)

Nismo učinili po pitanju nove reorganizacije kulturno-političkog rada gotovo ništa.

Mislimo da su Vam dovoljno poznati vojno-političkog savetovanja sa političkog savjetovanja političkih komesara brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major,[12] Komandant — kapetan,[13]

[12] Pero Divjak
[13] Dragutin Ćurguz

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 24. MARTA 1945. ŠTABU 10. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA NA KOMUNIKACIJAMA BUSOVAČA — KISELJAK I HADŽIĆI — BLAŽUJ I NA PROSTORU KREŠEVA[1]

ŠTAB
I. ART. DIVIZIONA
X. DIVIZIJE NOV
Str. pov. br. 106
24. III. 1945. g.

Dostavlja operacijski izvještaj od 23. II. do 20. marta 1945.

ŠTABU X. DIVIZIJE JA
— za artiljerijski otsjek[2] —

1. — *Dana 24. februara 45.* jedno odeljenje naše 3. baterije i to sa POT 37 mm sa položaja na K. 518 zvana Brezova kosa i drugo odeljenje sa POT 47 mm sa položaja na K. 303 zvane Krčevine izvršili su gađanje neprijateljskih utvrda u stanbenim zgradama na komunikaciji Kiseljak — Busovača u sadejstvu sa jedinicama IX. brigade sa zadatkom uništenja istih, odnosno paralisanje neprijateljske vatre i omogućavanje operacija pješadijskih jedinica.[3]

Gađanje je bilo vrlo dobro jer je preciznom vatrom neprijatelj raspršen i djelomično uništen.

Vlastiti gubitci: jedan borac ranjen i jedan konj ranjen (prebijene mu noge).

Neprijateljski gubitci bili su 31 mrtvih i 34 ranjenih neprijateljskih vojnika. Materijalni gubitci neprijatelja: uništen jedan tenk, 1 flak, 1 bacač i 1 kamion.

Gađanje POT 37 mm započelo je u 7 a završeno u 11 sati, dok je gađanje POT 47 mm bilo u istom vremenskom razdoblju.

Neprijatelj sa kojim je borba vođena bio je sastavljen od Nijemaca i ustaša nepoznatog broja i sastava.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—12, k. 858.

[2] Taj red je dopisan mastilom.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 10.

Utrošak municije: granata 37 mm. M. 39 30 komada, granate 47 mm M. 32 15 komada, 400 komada puščane i 150 metaka strojničke municije. Plijena i zarobljenih nije bilo.

2. — *Dana 24. II. 45. naša 2. baterija*, i to prvo odeljenje u selu Krčevine, a drugo odeljenje sa položaja V. Sotnice (s tim da je ovo odeljenje u toku borbe promijenilo položaj i premjestilo se u zaseok Pobrđe), izvršila je gađanje neprijateljske motorizovane kolone na komunikaciji Kiseljak — Busovača, a sa zadatkom uništenja, odnosno raspršenja iste.

Neprijatelj sa kojim je borba vođena sastojao se je iz 2 satnije ustaša i Njemaca nepoznatog imena i broja, naoružan sa 2 bacača i 2 flaka, s tim da im je u toku borbe pridošao kao pomoć 1 tenk i jedan kamion sa topom.

U toku borbe koja je trajala od 06 do 07,30 sati neprijatelj je imao 8 mrtvih i 18 ranjenih vojnika, dok je uništen jedan flak i jedan kamion.

Vlastiti gubitci: 1 mrtav (st. vodnik Stanivuk Luka), 2 teže i 2 lakše ranjena, a pored toga teže ranjena 3 i 1 lakše ranjeni konj.

Utrošeno je 12 granata i 36 šrapnela. Plijena i zarobljenih nije bilo.

3. — *25. II. 45. god. naša 2. baterija* sa položaja u s. Oglavku izvršila je gađanje neprijateljske motorizovane kolone u dva navrata i to prvi put u 9,50, a drugi put u 17 sati sa zadatkom uništenja, odnosno onesposobljenja iste.

Gađanje je bilo dobro i precizno.

Neprijateljski gubitci bili su: 10 mrtvih i 25 ranjenih vojnika, uništen je 1 tenk i 1 kamion, te onesposobljena 4 kamiona. Vrlo je vjerovatno da je neprijatelj u ljudstvu imao daleko viši broj žrtava jer je naša vatra bila veoma precizna.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Jedino je u toku djelovanja pokvarena obarača na jednom topu te je poslata na opravku u tehničku radionicu X. div., gdje je i opravljena.

Utrošeno 25 udarnih granata i 2 šrapnela.

4. — *Naša 3. baterija sa jednim odeljenjem* POT 47 mm sa položaja iz sela Mehurića u saradnji sa jedinicama IX. brigade izvršila je gađanje neprijateljskih utvrda na komunikaciji Kiseljak — Busovača između Gustog Graba i Busovače. Neprijatelj se sastojao iz njemačke jedinice nepoznatog imena u jačini od 300 vojnika.

Uspjeh gađanja je bio dobar jer je dobrim dijelom neprijatelj bio prisiljen da napusti utvrde (kuće).

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljskih gubitci: 25 poginulih i 12 ranjenih neprijateljskih vojnika i 4 mrtva konja. Uništeno: 2 kamiona i onesposobljen 1 flak.

Zaplijenjeno: 1 mazga, 1.500 puščanih metaka, 1 telefon i 6 komada ćebadi. Gađanje je počelo u 24 časa, a završeno u 03 časa 25. II.

Utrošak municije 22 granate 47 mm m.32 i 100 komada strojničkih metaka.

5. — *26. II. 45. naša 3. baterija* sa odeljenjem POT 47 mm izvršila je gađanje sa položaja iz s. Mehurića neprijateljske motorizovane kolone u jačini 35 kamiona naoružanih sa 11 flakova, a u jačini 280 vojnika (Njemaca) nepoznatog imena jedinice sa zadatkom sprečavanja prolaza kolone, te eventualnog uništenja iste.

Uspjeh gađanja je bio dobar jer je neprijatelj bio zaustavljen i raspršen ali je kasnije radi svoje nadmoćnosti ipak uspio produžiti put za Busovaču.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci: 10 mrtvih i 8 ranjenih neprijateljskih vojnika, a onesposobljena su 3 kamiona i 1 flak.

Utrošak municije 20 granata 47 mm M.32.

6. — 26. II. 45. naša 3. baterija sa POT 37 mm sa položaja na K. 820 izvršila je gađanje neprijateljske kolone u jačini od 100 vojnika (Njemaca) na komunikaciji Kiseljak — Busovača na mjestu između Bilalovca i Klokota sa zadatkom sprečavanja prodora neprijatelja prema Busovači. Napominjemo da je u sastavu ove kolone bio i znatan dio motoriziranih djelova.

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar jer je neprijatelj raspršen i nanešeni su mu znatni gubitci u ljudstvu i materijalu.

Početak gađanja u 12, a svršetak u 15 sati.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci: 1 oficir i 21 neprijateljski vojnik mrtav i 35 ranjenih neprijateljskih vojnika. Uništena 2 kamiona, a 1 tenk, 1 borna kola i 1 flak onesposobljen.

Utrošak municije: 13 granata 37 mm M. 39.

7. — *27. II. 45. naša 3. baterija sa POT 47 mm* sa položaja juž. od K. 820 izvršila je gađanje neprijateljske motorizovane kolone u jačini od 50 vojnika, 4 kamiona i 1 flak na komunikaciji Kiseljak — Busovača između Bilalovca i Klokota sa zadatkom uništenja iste.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci u ljudstvu nepoznati. Onesposobljen 1 kamion.

Utrošeno 8 granata 47 mm. M.32.

Istoga dana 3. baterija sa POT 47 mm sa položaja ispod s. Male Sotnice izvršila je gađanje crkve u selu Bilalovcu u kojoj je bilo oko 200 neprijateljskih vojnika. Gađanje je trajalo od 20,40 časova do 03 časa.

Uspjeh gađanja vrlo dobar jer je crkva pogođena sa 50 granata.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci nepoznati ali je vjerovatno da su bili veliki.

Utrošak municije 60 granata 47 mm M.32.

8. — *27. II. 45. naša 2. baterija u jačini od 2 topa* 75 mm M. 15 i cjelokupnim ljudstvom izvršila je dva gađanja sa položaja s. V. Sotnice sa zadatkom gađanja i uništenja utvrda u s. Brestovsko, te motorizovane kolone između Gromiljaka i Brestovskog. Jačina neprijatelja 150 do 200 ustaša i Njemaca.

Prvo gađanje je počelo u 03,30 a svršeno u 03,50 časova, a drugo gađanje je počelo u 17,45 i trajalo do 19,30 časova.

Uspjeh gađanja je bio dobar jer su utvrde dobrim dijelom uništene. Srušene su tri zgrade u kojima je neprijatelj bio utvrđen.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci u ljudstvu: 20 poginulih i 35 ranjenih neprijateljskih vojnika. Gubitci u materijalu: onesposobljen 1 kamion.

Utrošak municije 40 granata 75 mm M.14/14a.

Plijena i zarobljenih nije bilo.

9. — *U noći između 27. i 28. II naša 1 baterija sa* cjelokupnim ljudstvom i 3 topa 75 mm M. 2,3, sa položaja: 2 topa sa kote 545, jedan top sa Brezove kose u sadejstvu sa jedinicama IX. brigade izvršila je gađanje neprijateljskih utvrda i pješadije sastavljene od Njemaca i ustaša jačine od oko 200 boraca nepoznatog imena sa zadatkom uništenja utvrda i omogućavanja operacija naše pješadije.

Uspjeh gađanja je bio odličan jer su svi gađani objekti pogođeni.

Gađanje je vršeno na prostoru Brestovsko — Krčevine.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci: 30 poginulih i 35 ranjenih neprijateljskih vojnika. Materijalni neprijateljski gubitci: uništeni 1 top, 1 bacač i 1 flak.

Utrošak municije: 40 tempirnih i 25 udarnih granata.

Plijena i zarobljenih nije bilo.

10. — *7. marta 1945.* sa položaja zapadno od K. 1143 na prostoru između Tarčina i Pazarića naša 1. baterija sa 1 to-

pom 75 mm M. 2,3 izvršila je gađanje neprijateljskih položaja, utvrda i pješadije u Oseniku sa zadatkom uništenja istih. Ovo gađanje izvršeno je u sadejstvu sa IX. brigadom i XVII.

Neprijatelj je bio ustaška jedinica nepoznatog imena u jačini oko 300 vojnika.

Uspjeh gađanja je bio dobar jer su gađane utvrde dobrim dijelom uništene, neprijatelj raspršen.

Vlastitih gubitaka u ljudstvu i materijalu nije bilo.

Neprijateljski gubitci: 14 poginulih i 16 ranjenih neprijateljskih vojnika, a pobijeno 30 neprijateljskih konja.

Utrošak municije: 3 udarne i 17 tempirnih granata.

Plijena i zarobljenih nije bilo.

Gađanje je počelo u 8 i trajalo sve do 15 i 30 časova.

11. — *8. marta 1945.* sa istog položaja kao u prethodnoj tačci naše jedno odeljenje 1. baterije (1 top 75 mm M. 2,3) izvršilo je gađanje neprijateljske pješadijske kolone na putu Pazarić — Tarčin sa zadatkom uništenja, odnosno raspršenja iste, te potpomaganje operacija naših pješadijskih jedinica.

Uspjeh gađanja je bio dobar jer je neprijatelj raspršen.

Gađanje je započelo u 15, a završeno u 16 časova.

Neprijatelj sa kojim je borba vođena bile su ustaške jedinice nepoznatog naziva u jačini od oko 300.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Utrošak municije 5 tempirnih granata.

12. — *9. i 10. marta 1945.* Naša 1. baterija sa cjelokupnim ljudstvom i 3 topa 75 mm M. 2,3 sa položaja istočno od sela Grivići, sjeverno od s. Koščan, sjeverno od s. Zabrđe, te sa K. 804 izvršila je niz gađanja nadirućeg neprijatelja na prostoru Tarčin — Pazarić, koji je pokušao da obuhvatnim pokretima opkoli naše pješadijske jedinice (XVII. i IX. brigadu) sa zadatkom sprečavanja neprijateljskih namjera te uništenja istog.

Neprijatelj se sastojao iz jedinice Princ-Eugen divizije jačine oko 1.000 boraca.[4]

Uspjeh gađanja je bio vrlo dobar jer je našom preciznom vatrom neprijatelj onemogućen u sprovođenju svoga plana, a nanijeti su mu veoma veliki gubitci.

Gađanje je počelo 9. III. u 23 časa i trajalo sve do 17 časova 10. marta.

Vlastiti gubitci: 2 poginula i 2 ranjena vojnika te 4 poginula konja.

---

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 147.

Neprijatelj je imao samo od artiljerijske vatre ustanovljenih gubitaka 30 mrtvih i 20 ranjenih neprijateljskih vojnika, dok su gubitci u materijalu nepoznati.

Utrošak municije 15 udarnih i 90 tempirnih granata, 2107 komada puščane i 349 komada strojničke municije.

Naša baterija je zaplijenila 1 bacač, koji je predat pješadiji.

13. — *9. marta 1945.* odeljenje POT 47 mm naše 3. baterije sa K. 613 zvane Obrovac na sektoru Blažuj — Hadžići vršilo je gađanje bunkera i ostalih utvrda na sektoru Blažuj — Hadžići sa zadatkom uništenja istih te pomaganje operacija XVII. i IX. brigade, kao i sprečavanje prodora motorizovanih neprijateljskih jedinica iz pravca Sarajeva. Neprijatelj sa kojim je borba vođena bili su Njemci nepoznatog imena jedinice u jačini oko 100 vojnika.

Uspjeh gađanja je bio dosta dobar.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Utrošak municije 10 granata 47 mm.

10. marta 45. ovo odeljenje nije vršilo nikakvo gađanje jer je bilo na takvom položaju gdje je prijetila opasnost zarobljavanja oruđa i ljudstva od strane neprijatelja, te se isto moralo probijati kroz neprijateljski obruč, kojom prilikom se ovo odeljenje borilo pješadijskim naoružanjem u sastavu XVII. i IX. brigade.

Tom prilikom je ovo odeljenje imalo 2 ranjena borca te jednog poginulog konja.

Komandir 3. baterije je prilikom probijanja svojim hrabrim držanjem sačekavši neprijatelja na vrlo bliskom odstojanju ubio iz pištolja jednog njemačkog oficira i dva vojnika. Ostali gubitci neprijatelja nepoznati.

14. — *13. marta 45.* naša 1. baterija sa položaja zapadno od s. Bjelovići i južno od K. 1425 izvršila je gađanje na neprijatelja na prostoru Kreševa, koji se sastojao od Njemaca Princ-Eugen divizije jačine od oko 1500 ljudi sa zadatkom uništenja istog te ispomaganja naše pješadije (IX. brigada).

Uspjeh gađanja je bio dobar. Neprijatelj raspršen i odbijen.

Vlastiti gubitci: jedan vojnik lakše ranjen, jedan konj ranjen i jedan konj zarobljen (nestao).

Neprijateljski gubitci: 3 mrtva i 8 ranjenih neprijateljskih vojnika i uništen jedan teški mitraljez.

Utrošak municije 13 tempirnih i 3 udarne granate.

Početak gađanja u 05,30, a svršetak u 15 časova.

15. — *10., 13., 14. i 15.III. 1945.* naša 4. baterija (flakovska) gađala je preleteće neprijateljske avione i to 10. III. u 14,50 časova avion tipa Biker na visini od 2000 m, koji je letio brzinom od po prilici 250 km na sat. Pravac doleta sjeveroistok — Fojnica. 13. III. njemački avion tipa »Roda« na visini 4.000 m, brzina 200 km na sat. Pravac leta sjever — Fojnica. 14. III. u 10,50 njemački avion lovac Me-109, na visini 3000 m, sa brzinom 300 km, pravac leta sjever — Fojnica. 15. III. u 11,25 gađan je neprijateljski avion tipa »Roda« na visini 1500 m, sa brzinom 200 km na sat, pravac letenja je bio sjeveroistok — Fojnica.

Sva gađanja su vršena flakovima HB MK i HB MK 1.

Uspjeh gađanja nepoznat.

Utrošak municije u svim gađanjima 198 komada.

UKUPNI BILANS OD 23 [II] DO 20. III. 1945.

I. *Gubitci:*

1. *Neprijateljski:* ubijeno: 196 vojnika i 2 oficira
ranjeno: 228 vojnika
Ukupno 424 vojnika i 2 oficira
Ubijeno: 34 neprijateljska konja

2. *Vlastiti gubitci:*

a) u ljudstvu: mrtvih 3
ranjenih 8
Ukupno 11

b) u konjima: poginulo: 5
ranjeno: 6
Ukupno 11

c) u materijalu: nije bilo

II. *Plijen:*

1. *Municija:* puščane municije 1.500 kom.
2. *Oprema:* čebad 6 „
3. *Oružje:* bacač 1 (predat pješ.)

4. *Ostalo:*	mazga	1
	telefon	1
III. *Uništeno:*	tanka	2
	flaka	2
	bacača	2
	kamiona	6
	top	1
	teški mitraljez	1
IV. *Oštećeno:*	tank	1
	borna kola	1
	kamiona	9
	flaka	3

V. *Utrošak municije:*

granata 75 mm M. 14/14a	55	komada
šrapnela 75 mm M.23	2	„
udarnih amerikanskih granata	59	„
tempirnih amerikanskih granata	188	„
granata POT 47 mm M.32	145	„
granata POT 37 mm M.39	43	„
Ukupno:	502[5]	komada
flakovske municije 20 mm	198	komada
strojničke municije	599	„
puščane i mitraljeske	2507	„

VI. *Raspored jedinica na dan 20. marta 1945.*

1. baterija nalazi se u s. Bjelovići na odmaranju i sa eventualnim zadatkom ispomaganja naših pješadijskih jedinica za slučaj neprijateljskog prodora iz pravca Tarčina i Pazarića ili Kiseljaka.

2. baterija nalazi se u s. Ostružnici na odmaranju i sa eventualnim zadatkom ispomaganja pješadijskih jedinica za slučaj pokušaja prodora neprijatelja iz pravca Raskršće — Fojnica.

---

[5] Pogrešno; treba: 514.

3. baterija nalazi se na odmaranju u s. Klisac sa zadatkom ispomaganja pješadijskih jedinica za slučaj neprijateljskog prodora iz pravca Raskršće — Fojnica.

4. baterija nalazi se u sastavu diviziona pošto je po naređenju štaba divizije sklonila svoja oruđa.

Štab diviziona sa prištabskom baterijom nalazi se u s. Ostružnici.

Pozadina diviziona sa transportnom kolonom nalazi se u s. Ostružnici.

VII. *Zaključak.*

1. Moral, požrtvovanje i borbenost kako kod starih tako i kod novih boraca bila je vrlo dobra, što se naročito pokazalo za vreme operacija na sektoru Tarčin i Pazarić, gdje se je naročito istaklo rukovodstvo kao i cjelokupno ljudstvo 1. baterije i odeljenja POT 47 mm 3. baterije, na čelu sa 3. baterijom. Naročito su se istakli u spomenutim akcijama drugovi 1. baterije vodni delegat Mirko Vranić, te borci Srbljan Branko i Milišić Branko, te su imenovani od strane ovoga štaba predloženi za odlikovanje medaljom za hrabrost. Naredbom br. 32 štaba X. divizije od 14. marta 45. pohvaljen je cjelokupni divizion, a naredbom br. 39 štaba X. divizije od 21. marta 45. pohvaljeno je rukovodstvo i ljudstvo 1. baterije i POT 47 mm 3. baterije, u kojoj su naročito istaknuti komandir 1. baterije Stevandić Jovan, politkomesar 1. bat. Kokanović Ostoja, pomoć. politkomesara 1. bat. Protić Marko, zamj. kdira Gudić Seid, vodni delegat 1. bat. Vranić Mirko, komandir 3. bat. Ahmić Suljo, te borci 1. baterije Srbljan Branko i Milišić Branko.

2. Problem ishrane konja obzirom na iscrpljenost sektora na kome se nalazimo i nadalje je akutan.

3. Rad trupne škole obzirom na grupisanje jedinica oko štaba diviziona ponovo je aktiviran te iz pripreme gađanja pređeno davanje pravca pomoću dvije busole, te po uglomeru međusobno nišanjenje, kao i određivanje prve komande. Iz nastave gađanja: o osmatranju, međusobni odnos daljinara, mjesne sprave i tempiranja, obična i ubrzana korektura udarnim i tempirnim zrnima. Iz čitanja karata: izrada presjeka zemljišta i panoramskog snimka te orijentisanje karte.

4. Pitanje saradnje pješadijskih i artilerijskih jedinica u zadnjim akcijama bilo je nešto bolje iako još uvijek ovaj problem u potpunosti nije riješen.

5. Ovaj divizion je u zadnje vrijeme dobio 5 malih radio-telegrafskih stanica kao i 4500 metara telefonskog kabla,

te se nadamo da će nedostaci koji su proisticali iz slabih veza u budućim akcijama biti znatno uklonjeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
P.[6] Zivlak

Komandant, poručnik:
Medić[7]

Sa 4 priloga.[8]

M. P.

BR. 63

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 25. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA SPOLJNU ODBRANU SARAJEVA NA DIJELU SOKOLAC — STARI GRAD[1]

I 3[2].
O. Broj: 48/45
25. marta 1945
16 časova

Direktiva.

ZAPOVIJEST

1.) *Podatci o neprijatelju:* Na sektoru Sokolac — Crvene Strijene — Sumbulovac neprijatelj je jačine jednog puka (1500 ljudi) zaposjeo samu komunikaciju i sve obližnje tačke oko komunikacije ove utvrdio u tipu polustalne fortifikacije.[3] Detaljni raspored neprijatelja i njegovo naoružanje poznato je štabovima naših jedinica.

[6] Pero
[7] Vaso
[8] Riječ je o spiskovima starješina.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 39—5, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 3. korpusa JA vidi dok. br. 55, objašnjenje 2.

[3] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije. U izjavi ratnog zarobljenika Gotfrida Hermana Lešea (Gottfried Hermann Loesche), ordonans-oficira 181. pješadijske divizije, od 14. oktobra 1948 (vidi AVII, reg. br. 1/4a, k. 73/A) kaže se da je sredinom marta 1945. došlo do povlačenja 181. divizije na novu odbrambenu liniju zapadno

Ukupna jačina neprijateljskih snaga na cjelom Sarajevskom sektoru iznosi oko 14.000 Nijemaca[4] i 17.000 domobrana, milicije, žandarmerije sa manjim brojem ustaša.[5]

Neprijatelj za sada svoje glavne snage drži na jezik sjeverno od Sarajeva prema Sokolcu i Palama, zatim južno od Sarajeva prema Ivan Sedlu[6] i ova dva pravca su mu najisturenija od glavnih odbrambenih položaja Sarajeva. Na pravcu Sarajevo — Kalinovik neprijatelj je povraćen na liniju Bistrica — Jablanica,[7] a na pravcu prema Brodu neprijatelj drži komunikaciju Sarajevo — Kiseljak — Visoko.[8]

U samom gradu neprijatelj raspolaže sa rezervom od jednog puka pješadije koga angažuje prema potrebi sa zadatkom da bi naše snage na najosjetljivijem pravcu odbacio što dalje od samoga grada. Ovaj puk je vrlo pokretan i sposoban da preko vrlo teškog zemljišta stvori iznenađenje i obično udari u bok ili pozadinu naših jedinica oko Sarajeva.[9]

---

od Pala i Sokolca (o dotadašnjem rasporedu pomenute divizije vidi knj. 33, dok. br. 86, objašnjenje 6), i to: 334. puk desno (u rejonu Pala) i 363. puk levo (Crvena stijena — Podromanija), a u međuprostoru, između ovih pukova, bio je 222. izviđački bataljon, dok je Dopunski poljski bataljon bio u Mokrom, gdje je bilo i komandno mjesto te divizije.

Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) 181. divizija je 4/5. marta otpočela povlačenje sa sektora Goražde — Višegrad na novu zapečnu liniju. O tome vidi i dok. br. 41, 180 i 183.

[4] i [5] Redakcija nije pronašla njemačke i ustaško-domobranske dokumente u kojima se govori o brojnom stanju njihovih jedinica na sarajevskom sektoru u to vrijeme.

[6] Na tom pravcu su tada dejstvovali njemačka 369. legionarska divizija (»Vražja«), ustaško-domobranska 9. hrvatska gorska divizija i dijelovi 1. ustaškog zdruga (vidi dok. br. 47 i 92).

[7] Riječ je o 964. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi. Bliže o njenim dejstvima na tom pravcu vidi dok. br. 89.

[8] Odnosi se na SS policijski puk »Nagel« i dijelove 11. ustaškog zdruga (vidi dok. br. 147).

[9] Prema jednoj zapovijesti za unutrašnju odbranu grada Sarajeva (vidi AVII, reg. br. 33—2. k. 395 — zapovijest je 31. marta 1945. prepisana u Štabu 2. korpusa JA), grad je podijeljen na šest odbrambenih uporišta, u koja su bile uključene sljedeće jedinice i ustanove:

I uporište: Feldpostamt 369 i Zdravstvena sat 369 pod stožerom drugog dijela 369. legionarske divizije, 4. prometna sat i hrvatsko redarstvo, pod zapovjedništvom 3. zbornog područja NDH;

II uporište: Pekarska sat 369. divizije, Hrvatski konjički vod i Hrvatska obskrbna sat;

III uporište: Veterinarska sat 369. divizije;

IV uporište: zgrada i osoblje Vojne bolnice;

V uporište: kasarna »Osman-paše« — jedinice i ljudstvo koje se u njoj nađe, tj. 1 lovačka pričuvna pukovnija sa svim svojim dijelovima i povozi koji se tu zateknu, kao i sve njemačko i ustaško neraspoređeno ljudstvo redarstva; za komandanta uporišta je određen bojnik Vild.

VI uporište: arsenal i pirotehniku preuzimaju i brane oružane snage NDH koje stoje na raspolaganju njemačkom mjesnom zapovjed-

Prema svim dosadašnjim i sigurnim podatcima neprijatelj izvlači svoje snage prema sjeveru i svi eventualni njegovi ispadi treba da služe za dobitak u vremenu.

2.) *Raspored i zadatci naših jedinica:*

a.) Naše jedinice: pojačane sa djelovima[10] 37. divizije treba da likvidiraju ili u krajnjem slučaju natjeraju neprijatelja da napusti komunikaciju Sokolac — Crvene Stijene i tako stvore uslove za neposredno dejstvo na spoljne odbrane grada Sarajeva. U sklopu ostalih jedinica naš sektor biće zapadno od druma Crvene Stijene — Sarajevo do linije Koševo — Orlovača (k. 1212) — Močioci.[11]

Sektor između rijeke Bosne i napred pomenute linije obuhvatiće 6 krajiških brigada koje treba u najkraće vrijeme da se prebace sa prostorije Kreševo — Fojnica — Kiseljak.[12]

Dolinom rijeke Prače dejstvovaće jedinice sandžačke divizije.[13]

Pravcem Trnovo — Alipašin Most dejstvovaće jedinice crnogorske divizije.[14]

Pravcem Ivan Sedlo — Alipašin Most dejstvovaće jedinice hercegovačke divizije koje će predhodno da likvidiraju neprijateljski jezik u pravcu Pazarić — Ivan Sedlo.[15]

---

ništvu, s tim što se one mogu, po odobrenju 369. divizije, upotrebiti kao pričuva (rezerva).

Pored ovih snaga, za odbranu grada su predviđene i jedinice u kasarni »Jajce«, odnosno jedna njemačka pionirska četa koja je obezbeđivala vojne objekte i 1. četa njemačkih planinaca, jačine oko 200 vojnika, dobro naoružanih i opremljenih, za dejstvo po potrebi. U kasarni je bilo i sjedište Sarajevske posadne bojne. **Njen zadatak je bio** da posjedne i brani sljedeće sektore: južni: Vraca — Zlatište — Kovačevići (2. satnija, jačine 230 vojnika); sjeverni: Paromlin — Hum — Želj. bolnica — Pašino brdo (1. satnija, jačine 265 vojnika); srednji: Domobranski odjevni zavod — Pirotehnika — Vojnotehnički zavod — Senjak — Plinara — Alipašin Most (3. satnija, jačine 176 vojnika). Za ljudstvo ove bojne se kaže da je neboračko i slabo naoružano, ali da se ono oslanja na Nijemce koji se nalaze svuda.

Za odbranu grada su također određeni: 20. topnički sklop (1, 2. i 3. bitnica), jačine 800 vojnika i 20 oficira, Reflektorski vod na Vraci i Humu, jačine 80 vojnika, Dojavni vod, jačine oko 50 vojnika, i još neke manje jedinice. U zapovijesti je bilo predviđeno i povlačenje snaga iz pojedinih uporišta u toku borbe. O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na sektoru Sarajeva vidi i dok. br. 16 i 54.

[10] Riječ je o 5. sandžačkoj brigadi (vidi dok. br. 55 i 84).

[11] Vidi dok. br. 163.

[12] Odnosi se na 4. i 10. diviziju JA (vidi dok. br. 74, 111 i 147).

[13] Riječ je o 37. diviziji JA (vidi dok. br. 84).

[14] Odnosi se na 3. diviziju JA (vidi dok. br. 89).

[15] Odnosi se na 29. diviziju JA (vidi dok. br. 116).

Naše jedinice pristupiće likvidaciji neprijateljskih uporišta na komunikaciji Sokolac — Sumbulovac i pre toga ove detaljno pripremiti. Radi izvršenja priprema za izvršenje ovog zadatka

Naređujemo:

3.) *N 3.* postaviće se sa dvije trećine snaga sa obje strane komunikacije Crvene Stijene — Podromanija[16] na prostoriji Stari Grad — Spajića Kolibe — Blizanske Kose — Rasolina — Čukurica sa zadatkom izvršenja svih priprema za likvidaciju neprijateljskih uporišta na sektoru Karaula — Crvene Stijene i na taj način potpuno otsjecanje neprijatelja između Crvenih Stijena i Podromanije.[17] Potrebno je detaljnim izviđanjem ispitati najbolje mogućnosti za likvidaciju uporišta na gore označenom sektoru. Za izvršenje ovog zadatka pridodaje se jedna baterija topova 76 mm. sa 200 granata.

Jednu trećinu snaga lučno postaviti na liniji Pedliše — Sokolac — Rešetnica — Mala Gradina sa zadatkom posjedanja i održanja do sada zauzetih položaja. Ova jedinica će istovremeno vršiti pripreme za ofanzivno dejstvo na tome sektoru u sklopu operacija jedinica na sektoru Crvene Stijene — Podromanija. Ova jedinica obezbjeđivati će artiljeriju (dvije baterije) na prostoriji Vidrići — Košutica.

Sve pripreme za izvršenje gore pomenutih zadataka, uključujući i raspored jedinica i eventualne predloge, treba da budu završene 27. o.mj. do 18 časova.

Čas početka napada naredиće se naknadno.

4.) *Š 3.* sa jednom trećinom snaga sadejstvovaće sa jedinicama N 3. na sektoru Pusto Polje — Mokro sa zapadne strane sa zadatkom likvidacije uporišta na tome sektoru, čvrstog držanja druma i na taj način potpuno izolovati neprijatelja na Crvenim Stijenama stvarajući povoljne uslove za likvidaciju ovoga.[18]

U izvršenju ovog zadatka sadejstvovaće[19] jedna brigada 37. divizije sa sektora sa istočne strane druma Mokro — Pusto Polje.[20]

Ostale jedinice Š 3. postaviti u glavnom na dosadašnjoj prostoriji: Crni Vrh — Glog — Ozren — Kalauzovići ostavljajući pri tome potrebnu rezervu. Zadatak je održati položaje Glog — Crni Vrh i po potrebi potpomagati izvršenje go-

---

[16] Riječ »Podromanija« je dopisana mastilom.
[17] Vidi dok. br. 107.
[18] Vidi dok. br. 112.
[19] i [20] Riječi »sadejstvovaće« i »druma Mokro — Pustopolje« su dopisane mastilom.

re pomenutog zadatka jačim pritiskom u pravcu Sumbulovca, Bulozi i Faletići vezujući za sebe neprijateljske rezerve.

Naročito se obezbjediti od pravca Srednje — Visovica — Ozren, odakle je najvjerovatnija intervencija neprijateljskih snaga.

Sve pripreme za izvršenje ovih zadataka, uključujući i eventualne predloge, izvršiti za 27. o.mj. do 18 časova

Vrijeme početka napada odredićе se naknadno.

Pod komandu Š 3. stavlja se Tuzlanski odred, kome je naređeno da se postavi na sektor Rakova Noga.[21]

5.) *I 3. — 103.* Jednu bateriju pridodaje pod neposrednu komandu N 3.

Ostala oruđa postaviti na prostoriju Sokolac — Vidrići — Brajkovići i izvršiti pripremu za tučenje neprijateljskih položaja na sektoru Pohovca, Podromanije i Dikalja.

Sva ova oruđa biće pod neposrednom komandom ovoga štaba. Pripreme izvršiti 27. o.mj. do 18 časova.

6.) Sanitet, snabdjevanje prema zapovijesti ovoga Štaba O. Broj: 46/45.[22]

Veze: centar veze Košutica, a istaknuti centar veze Krnjiie. Jedinica na sektoru Stari Grad treba da se poveže za centar veze Š 3. u Kalauzovićima.

7.) *Osnovna zamisao izvršenja ovog zadatka:* likvidacijom neprijateljskih uporišta na drumu Podromanija — Pusto Polje izolovati Crvene Stijene i po mogućnosti stvoriti uslove za likvidaciju ovih a isto tako vršiti pritisak na isturene tačke neprijateljskog rasporeda na sektoru Podromanija — Pohovac i primorati ovog da napusti ove položaje. Aktivnim dejstvom sa sektora Glog — Crni Vrh u pravcu juga i jugoistoka potpomoći izvršenje ovog zadatka (posredno).

Prijem zapovijesti potvrdite i svojim potčinjenim jedinicama podatke o našim snagama dostaviti samo ono što njih interesuje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba — p.pukovnik: **R. Petovar**[23]

Komandant — pukovnik: **Kosorić Pero**

---

[21] O dejstvima toga odreda vidi dok. br. 44.

[22] Vidi dok. br. 98.

[23] Rudolf Petovar Rudi

BR. 64

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 25. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA O UKIDANJU OFICIRSKE ŠKOLE I FORMIRANJU VOJNE ŠKOLE[1]

NAREDBA Broj 44.

Štaba 5. Korpusa Jugoslavenske armije za 25. marta 1945. god.

I.

Dosadašnja Oficirska škola 5. Korpusa Jugoslavenske armije **ukida se.**

II.

Pri štabu 5. Korpusa formira se Vojna škola, pri kojoj će biti kursevi: Intendantski, Niži artiljerijski i Radio-telegrafski.

III.

Za komandanta škole postavlja se major drug **Bertok J. Jože,** do sada nastavnik Oficirske škole.

Za zamjenika komandanta škole postavlja se kapetan drug **Subotić S. Miloš,** do sada nastavnik Oficirske škole.

Politički komesar postaviće se naknadno.

IV.

Dosadašnji nastavnici Oficirske škole pukovnik drug Telarović J. Slavko i major drug Hadžidedić J. Ćamil stavljaju se na raspolaganje Štabu divizije narodne odbrane za Bosnu i Hercegovinu, kao nastavnici.

V.

Pukovnik drug Bašagić A. Mustafa dodijeljuje se na rad Mobilizacijskom otsjeku Vojne oblasti 5. Korpusa J.A.

VI.

Vojna škola ovog Korpusa produžiće sa radom kod kurseva navedenih u tački II. ove naredbe, prema već predviđenom planu i programu.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10—5, k. 462.

VII.

Ova naredba stupa odmah na snagu. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Pukovnik:
Došen

M. P.

Zamjenik komandanta
Pukovnik:
N. Karanović

Dostavljeno:
Vojnoj školi 5. Korpusa J.A.
Štabu divizije N.O. za B. i H.
Vojnoj oblasti 5. Korpusa J.A.
Štabovima: IV, X, XXXIX i LIII divizije.
Personalnom otsjeku 5. Korpusa J.A.

BR. 65

NAREĐENJE ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 25. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA UTVRĐIVANJE POLOŽAJA NA DESNOJ OBALI PRESJENICE I U GRABSKIM ŠUMAMA[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 30
25. mart 1945. god.

ŠTABU IX CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE

Ni poslije devet dana, od kojih šest vrlo teških borbi, neprijatelj još nije odbačen na njegove položaje iz 17 o.m. ujutru. Ovo važi naročito za njegovo desno krilo. Jačina neprijatelja ispred naše divizije, prema podacima sa kojima raspolažemo, uglavnom je ista kao i prije deset dana.

Neprijateljski iznenadni prodor preko Igmana na Lediće, što znači u bok i u leđa rasporeda naše divizije, uslovio je dezorganizaciju naših ranijih položaja i borbu koja nas je koštala prilično veliki broj žrtava u ljudstvu i u materijalu. Štabovi nas još nijesu izvijestili o stvarnim žrtvama, ali one su za nas, u ovo vrijeme, i izlišne i suvišne.

Preko tih žrtava naše jedinice su dospjele na liniju Ulobić — Grabske Šume — potok Presjenica — Mojčevići, što

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3, k. 760.

znači da još uvijek nijesmo dospjeli na onu liniju, sa koje nas je neprijatelj odbacio 17 o.m.[2] Jedan bataljon IX crnogorske udarne brigade, prošle noći, napravio je dublji ispad prema Klancu i sada drži Galjevu Njivu i kose iznad Klanca. Desno od nas nalazi se IV sandžačka brigada iz sastava XXXVII divizije, na prostoriji Pavlovac — Bistrica.[3] Lijevo od nas u visini Ivan Sedla nalazi se XXIX divizija.[4] Na našem lijevom krilu i boku nalaze se dva bataljona iz XXIX divizije i dva bataljona OZN-a iz Hercegovine.[5]

Zadatak naše divizije je da se utvrdi na sadašnjoj liniji; da održava stalni kontakt sa neprijateljem, da ga ispituje i provjerava njegove snage i namjere; da se pripremi za pretstojeće zadatke.

Za izvršenje ovoga

NAREĐUJEMO:

I

1. — U prvi borbeni red VII crnogorska omladinska brigada »Budo Tomović« i V crnogorska proleterska brigada.
2. — IX crnogorska udarna brigada u rezervi.

II

1. — VII Crnogorska omladinska brigada »Budo Tomović« posješće liniju položaja Mojčevići — desna obala potoka Presjenica do rijeke Željeznice istočno od sela Mošića. Sa ove linije isturiti manje djelove za ispitivanje neprijatelja na lijevoj obali potoka Presjenica i za održavanje stalnog kontakta sa neprijateljem.

Bataljon iz Mojčevića budno će kontrolisati Igman i održavati vezu sa jedinicama XXIX divizije na pravcu Ivan Sedlo. Da bi izviđanje Igmana i obezbjeđenje od toga pravca bilo što efikasnije, ovaj bataljon će isturiti jednu svoju četu u Donju Grkaricu, odakle će moći da kontroliše pravac od Hrasnice, od Hadžića i put koji vodi od Pazarića na Lukovac.

Desno održavati čvrstu vezu sa V proleterskom brigadom, sa kojom se povezati telefonom na njeno lijevo krilo.

---

[2] O tome vidi dok. br. 89.
[3] Bliže o toj brigadi vidi dok. br. 84.
[4] Vidi dok. br. 92.
[5] Vidi dok. br. 52.

2. — *V Crnogorska proleterska brigada* smijeniće IX crnogorsku udarnu brigadu na njenim sadašnjim položajima najdalje do zore 26 o.m. Osnovna linija brigade neka bude Golo Brdo — Grabske Šume — Grabska Stijena. Ispred ove linije isturati manje djelove za uznemiravanje i ispitivanje neprijatelja, što, u isto vrijeme, znači i bolje obezbjeđivanje.

Desno održavati čvrsto vezu sa IV sandžačkom brigadom i ne dozvoliti da se desi ma kakvo iznenađenje prostorom između desnog krila V proleterske i lijevog krila IV sandžačke brigade. Lijevo održavati čvrstu vezu sa VII omladinskom brigadom, sa kojom se vezati telefonom na njenom desnom krilu.

3. — *IX Crnogorska udarna brigada* po izvršenoj smjeni od strane V proleterske brigade prijeći će u rezervu sa po jednim bataljonom u sela Madžari, Pendičići, Bistročaj, Turovi. Za smještaj ostalih jedinica iskoristiti Kisjelice i Bašice.

Bataljon iz Madžara ima zadatak da kontroliše drum Jablanica — Ilovice i da na tom pravcu, u slučaju potrebe, brzo interveniše. Na taj način ovaj bataljon će biti kao spona između VII i V brigade.

Sa bataljonom iz Turova izviđati pravac Godinje — Dujmovići — Ledići.

Iskoristiti brzo vrijeme da se jedinice operu i očiste, preurede i pripreme za pretstojeće zadatke.

4. — *I brdski artiljeriski divizion* pridodaće po jednu bateriju V i VII brigadi i ove baterije odmah po prijemu ovog naređenja uputiti pomenutim brigadama.

5. — Intendantura divizije nalaziće se u Dobrom Polju, odakle će kamionom doturati hranu i spremu do Trnova. Štabovi će ovu hranu i spremu primiti u Trnovu odmah po istovaru iz kamiona i ne smiju dozvoliti da im se ni najmanje količine hrane ili spreme nalaze u Trnovu više no koliko je potrebno da se ovo natovari. Zbog ovoga biti u stalnom kontaktu sa načelnikom intendanture, koji će ih obavještavati o vremenu kada da hranu primaju.

6. — Šef otsjeka za naoružanje doturaće potrebne količine municije kamionima do Trnova, odakle će ih jedinice raznositi odmah po istovaru.

7. — I hirurška ekipa nalaziće se u Trnovu.
II hirurška ekipa biće na otsjeku VII omladinske brigade.
8. — Štab divizije biće u Trnovu.

Opšte napomene:

1. — Brigada iz prvog borbenog reda držaće po jedan bataljon u rezervi.

2. — Liniju, koja je uzeta kao glavna, brigade će odmah utvrditi i maskirati. Za pravilno i potrebno utvrđivanje i maskiranje svojih položaja odgovorni su štabovi brigada. Ovo je momenat koji se toliko puta podvlači i za koji se još ništa nije postiglo. Da rukovodioci ne bi potpali pod najstrožiju odgovornost za nemarno, aljkavo ili uopšte nikakvo utvrđivanje, skrećemo ovde pažnju i naređujemo da se ovome poslu posvetiti najviša pažnja i da se utvrđivanje izvede. Iz dosadašnjeg rada konstatovano je da je sva vojnička nastava i obuka utvrđivanju posvetila vrlo malo pažnje i da u ovome, zapravo, nije pokazala nikakve pozitivne rezultate. Ovo se mora liječiti i po cijeni najsurovijih kazni, kada već broj sopstvenih gubitaka i gubljenje pojedinih tačaka na položajima ne mogu da probude kod boraca i rukovodilaca potrebe utvrđivanja.

3. — Naša sadašnja linija položaja i uopšte sadašnji raspored divizije nije ništa drugo do polazni položaj za napad na Sarajevo. Zbog toga jedinice na ovoj liniji moraju da izvedu sve vojnike i političke pripreme za ovaj napad, koristeći se pri tom iskustvom iz prošlih deset dana borbe i našom direktivom Str. pov. br. 24 od 7 o.m.

4. — Nastojati da se što prije stvori potreban kadar za službu na radio-stanicama i ove stanice sistematski upotrebljavati u službi veze.

U poslednjim borbama ova veza nije bila baš na visini, a može se konstatovati još i to da se materijalu iz ove grane nije posvetila dovoljna pažnja, specijalno telefonskom kablu, te je mnogo toga i propadalo. Ovde treba još jednom podvući da je taj materijal skupocjen i da ga mi ne možemo nabavljati onako kako ga gubimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Komandant
general-major,
Savo Burić

BR. 66

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE JEDINICA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 25. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica XXIX U. Divizije na dan 25. marta 1945. g.

| OORUŽANJE | | |

BR. 66

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE JEDINICA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 25. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica XXIX U. Divizije na dan 25. marta 1945. g.

Redni broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, štabova, komandi i ustanova	Djelovi potčinjenih jedinica	Ljudi	STOKA: Jahaćih konja	STOKA: vučnih konja	STOKA: tovarnih konja i mazgi	TOPOVA: BRD. A kal. 75 mod. 43	TOPOVA: BRD. NJ. kal. 75 mod.	TOPOVA: PROT. KOP. kal. 88 mod. 34	TOPOVA: „ „ kal. 37 mod. Njem.	TOPOVA: NJMJ kal. 50 mod.	TOPOVA: ITAL. kal. 47 mod.	TOPOVA: N.GA. kal. 40 mod.	HAUBICA: kal. mod.	HAUBICA: kal. mod.	HAUBICA: kal. mod.	MINOBACAČA: Italijan. kal. 81 mod.	MINOBACAČA: Engleskih kal. 42 mod.	MINOBACAČA: ITAL. kal. 45 mod.	MINOBACAČA: NJEM. kal. 45 mod.	MINOBACAČA: „ kal. 81 mod.	MINOBACAČA: Engleskih „Piat“	MINOBACAČA: ENGL. kal. 81 mod.	MINOBACAČA: OSTALIH	MITRALJEZA: „Breda“ 8 mm	MITRALJEZA: ITAL. kal. 6,5 mod.	MITRALJEZA: FIAT. kal. mod.	MITRALJEZA: S. I. kal. mod.	MITRALJEZA: NJEM. I OSTALIH	Protivavionskih mitraljeza: kal. mod.	Protivavionskih mitraljeza: kal. mod.	Protivavionskih mitraljeza: kal. mod.	PUŠKOMITRALJEZA: Njem. „Šarac“ 7,9 mm m	PUŠKOMITRALJEZA: Engl. „Bren“ 8 mm m	PUŠKOMITRALJEZA: Zbrojovka 7,9 mm m	PUŠKOMITRALJEZA: Italijanski 6,5 mm m	PUŠKOMITRALJEZA: GRČKIH kal. mod.	PUŠKOMITRALJEZA: OSTALIH	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Njem. „Šmajser“ 9 mm	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Eng. „Sten“ 9 mm m	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Ruska 7,63 mm mod.	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Amer. mod.	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Ital. 9 mm mod.	BRZOSTRELKI („Šmajser“): Ustaška 9 mm mod.	BRZOSTRELKI („Šmajser“): OSTALE	Protivtenkovskih pušaka: Engl. kal. mod.	Protivtenkovskih pušaka: Ruska kal. mod.	Protivtenkovskih pušaka: Amer. kal. mod.	PUSKE: Jugoslavenska (njemačka) kal. 7,9 mm mod.	PUSKE: Engl. kal. 8 mod.	PUSKE: Ital. kal. 6,5 mm mod.	PUSKE: Njemačka „Tromblon“	PUSKE: OSTALE
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11				12	13	14	15	16	17	18	19	20			21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35					36	37	38	39	40	41	42	
	XXIX DIVIZIJA	X HERCEGOVAČKA U. BRIGADA	1.560	25		222											2	1	8	1	3	2			7		2	3				26	46	26	25	1	25	2	3		4	2		5	2		850	6	65	20	
		XI HERCEGOVAČKA U. BRIGADA	1.293	20		224											2		3	1	1		3	1	7		1	2				10	48	24	6		9	12	4		1	3		2	2		703	27	71	1	1
		XII HERCEGOVAČKA U. BRIGADA	889	25	20	125											3	2	5	3	2		1	2								18	38	25	18	2	1	14	18	2		8	2		4			646	20	126	12	1
		XIII HERCEGOVAČKA U. BRIGADA	1.304	22	15	244											1		6	2	2	2	2		12							31	17	20	19			11	10	5			1		3		1	679	32	193	14	
		XIV HERCEGOVAČKA U. BRIGADA	1.056	17	4	146											2		4	1			2		7							20	39	6	3			18	6			3	1		8			655	13	178	4	
		ARTILERISKA BRIGADA XXIX DIVIZIJE	886	19	81	149	8	4	1	2	1	1	5																				14	1	3				1	14					1				309	30	199		
		INŽINJERSKI BATALJON XXIX DIVIZIJE	101		2	18																																									30	3	2		
		ŠTAB I JEDINICE OKO ŠTABA DIVIZIJE	437	14	5	11																											14	1	1			10	8	2		2	1			1		126	6	34		4
		U K U P N O:	7.826	142	127	1139	8	4	1	2	1	1	5				10	3	2[2]	8	8	4	8	3	33		3	5				108	216	103	75	3	1	88	70	16		18	10	1	22	5	1	3998	137	837[3]	51	6

NAPOMENA: Od pokazanog broja ima 257 drugarica.
1.) Na putu iz Užica je 4.500 boraca za popunu ove divizije, koji nijesu još ušli u ovo brojno stanje.—[5]

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Micunović

Zam. načelnika štaba,
kapetan
Franjo Tomaić

[1] Kopija originala (formular štampar a rubrike ispunjene na mašini i mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—6, k. 1146/II.
[2], [3] i [4] Zbir pogrešan; treba: 868, 3 i 6.
[5] Ta rečenica je dopisana mastilom.

BR. 67

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE JEDINICA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA JA OD 25. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

a, naoružanja i tehnike jedinica *Art. grupe II udar. korpusa* na dan 25. *marta* 1945 g.

| R U Ž J E | | |

BR. 67

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE JEDINICA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA JA OD 25. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica *Art. grupe II udar. korpusa* na dan 25. *marta* 1945 g.

Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, štabova, komandi i ustanova	Djelovi potčinjenih jedinica	Ljudi	STOKA			TOPOVA								HAUBICA				MINOBACAČA								MITRALJEZA				Protivavionskih mitraljeza			PUŠKOMITRALJEZA					BRZOSTRELKI („Šmajser")						Protiv	
			jahaćih konja	teglećih konja	tovarnih konja i mazgi	Amerik. kal. 75 m/m mod. 43	Italijan. kal. 75 m/m mod. 34	Ruskih kal. 76 m/m mod. 30	Nemačkih kal. 75 m/m mod. 15	Nemačkih kal. 105 m/m mod. 42 i 41	Amerikan. kal. 60 m/m mod. 43	Amerikan. kal. 40 m/m mod. 42	Nemačkih kal. 37 m/m p. kolskih	Italijan. kal. 149 m/m mod. 13/17	Nemačkih kal. 105 m/m mod. 38	Italijan. kal. 100 m/m mod. 28	Nemačkih p. kol. topova 47 m/m	Italijan. kal. mod.	Engleskih kal. mod	Nemač. kal. 45 m/m mod.	kal. mod.	kal. mod.	Engleskih „Piat"	kal. mod.	„Breda" 9 m/m mod. italijan.	kal. mod.	kal. mod.	kal. mod.	kal. mod.	kal. mod.	kal. mod.	Njem. „Šarac" 7.9 mm mod.	Engl. „Bren" 8 mm mod.	Zbrojovka 7.9 mm mod.	Italijanski 6.5 mm mod.	kal. mod.	Nem. „Šmajser" 9 mm mod.	Engl. „Sten" 9 mm mod.	Ruska 7.63 mm mod.	Amer. mod.	Ital. 9 mm mod	Ustaška 9 mm mod.	Belgijska 9 m/m	Engl. kal. 14 m/m mod. 42	Ruski kal.
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11					12	13	14		15	16	17	18	19	20		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35					36	37
Artiljerijska grupa II udarnog korpusa Jugoslovenske armije	Štab Artiljerijske grupe sa intendanturom	32	4		2																											1					3	5	1		1				
	Artiljerijska brigada ove grupe	780				8	m. 28 1	1	p. kol. m. 40 1	4	5			2	2	2									2								13					76							
	Artiljerijska brigada pri XXIX diviziji		19	81	149	8			4		1	5	3				1			1												14	1	3		1	14					1		
	I Brdski divizion	679	5		198	6	2					6																				13												
	II Brdski divizion		7	18	144	4	4					3				2																10		1		2	18							
	Baterija pri XXXVII diviziji		3		30	2						2																				1					2							
	Otsek za naoružanje ove grupe	29																														1					5						1	
	UKUPNO:	1.520[1]	38	99	523	28	7	1	5	3	6	16	3	2	2	2	3			1					2							1	52	1	4		6	120	1		1		1	1	

ŠTAB
ARTILJERIJSKE GRUPE
II UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.
Str. pov. br. *210 24.*[2] *III* 1945
POLOŽAJ

Artiljerija kod XXIX divizije, Primor. oper. grupe i XXXVII divizije već je uračunata u brojno stanje tih divizija.—[3]

Politički komesar
(nije dodeljen)

1) Od ukupnog broja ljudi — drugova ima 72 drugarica. — Ranije pokazati italijanski oficiri i vojnici otpušteni su u svoju diviziju
U oficirskoj školi u Rusiji 3 druga (dva oficira i 1 borac) . . . . . .
U školi kod nastavnog otseka artiljer. odeljenja Generalštaba Jugosloven. armije . . . . . .
U Artiljer. oficirskoj školi u Beogradu — na Banjici . . . . . .
U Artiljerijskoj školi u Ćupriji . . . . . .
Na političkom kursu u Primorskoj operativnoj grupi . . . . . .
Na radio-telegrafskom kursu pri Generalštabu Jugoslovenske armije . . . . . .
U bolnici na lečenju . . . . . .
U dezerterstvu se nalazi . . . . . .
Ukupno u rashodu . . . . . .
Sem iznetog, u trupnoj školi pri XXXVII div. nalazi se . . . . . 594 bor. art.

[1] Kopija originala (formular štampan i popunjen mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—14, k. 397.
[2] Vjerovatno omaška; treba: 25.
[3] Vidi dok. br. 56 i 66.
[4] Ta divizija je početkom marta 1945, po odobrenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, otišla u Italiju. Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 152, objašnjenje 8.

BR. 68

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 26. MARTA 1945. ŠTABU 29. DIVIZIJE DA JEDNOM BRIGADOM SA SEKTORA KREŠEVO — LEPENICA POTPOMOGNE PRELAZAK BRIGADA 5. KORPUSA PREKO KOMUNIKACIJE BLAŽUJ — BUSOVAČA[1]

OPERATIVNI ŠTAB[2]
GRUPE KORPUSA
Za operacije na Sarajevo
O. str. pov. br. 1
26-III-1945.
u 10 časova
Položaj

ŠTABU XXIX DIVIZIJE JUGOSLOVENSKE ARMIJE

Operativni štab za rukovođenje operacijama za oslobođenje Sarajeva razmotrio je u detalju vojničku situaciju, rasmotrivši sve elemente koji su od uticaja na tok operacija, a naročito je uzeo u rasmatranje odnos i položaj neprijateljskih snaga[3] i naših snaga koje će učestvovati u operacijama na Sarajevo, pa je odlučio da se predhodno izvrše sve potrebne pripreme, da se sve raspoložive snage dovedu na polazne položaje i da se potom otpočne sa otsudnim napadom u cilju oslobođenja Sarajeva. Odnos naših i neprijateljskih snaga sada je takav da nam nije potpuno zagarantovan uspjeh, ali su svi izgledi da će se narednih dana situacija u tom pogledu poboljšati, jer neprijatelj postepeno izvlači ljudstvo i materijal u pravcu Broda, a nama je »potrebno najmanje 10 dana dok se prikupe, skoncentrišu i uzmu polazne položaje naše jedinice, koje će učestvovati u napadu na Sarajevo i koje će obezbeđivati pravac Zenica — Travnik — Bugojno i koje će dejstvovati na komunikacije Sarajevo — Zenica.

U napadu na Sarajevo i u operacijama oko Sarajeva učestvovaće tri divizije II Korpusa, dvije divizije III Korpusa

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 58—1, k. 1146/II.

[2] Vrhovni komandant JA, na predlog komandanta 2. armije JA od 15. marta 1945 (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 16), 17. marta 1945. je depešom naredio štabovima 2, 3. i 5. korpusa da se formira Operativni štab grupe korpusa za oslobođenje Sarajeva. Operativni štab je formiran u ovom sastavu: Radovan Vukanović, komandant, Slavko Rodić, član, i Drago Đukanović, načelnik.

[3] O tome vidi dok. br. 16, 54 i 63.

i osam brigada V Korpusa. Sve gore navedene jedinice učestvovaće u borbi sa pripadajućim artiljerijskim jedinicama. Neposredno na grad napadaće i jedinice III i XXXVII divizije II. Korpusa, jedinice XXVII i XXXVIII divizije III Korpusa i pet brigada V Korpusa. Jedinice II Udarnog korpusa napadaće sa juga i istoka, jedinice III Korpusa sa sjevera, a pet brigada V Korpusa napadaće sa sjevero-zapadne strane. Tri brigade V Korpusa i Haubička artiljerijska brigada[4] dejstvovaće na komunikaciji Busovača — Zenica i zatvaraće pravac prema Travniku.[5]

Vaša divizija, kada to bude naređeno, likvidiraće Ivan-Sedlo i dalje će dejstvovati ka komunikaciji Blažuj — Kiseljak — Busovača sa zadatkom presjecanja te komunikacije i tučenja neprijateljskih snaga koje se eventualno budu povlačile iz Sarajeva. Za ovo ćete dobiti specijalno naređenje — zapovijest.[6]

Jedinice III divizije u likvidiranju neprijateljske izbočine prema Trnovu, uspjele su potisnuti neprijatelja prema Sarajevu i sada se nalaze na liniji Gornja i Donja Grkavica — Presjenica — Grabska Stijena — Golo Brdo (1134) — Ulobić — Pavlovac,[7] a jedinice XXXVII divizije još od ranije drže položaje Borovac — Stambulčić — Rakovac — Jelovci,[8] dok je XXXVIII divizija III Korpusa izbila na položaj Glog — Vučja Luka — selo Crni Vrh i na taj način su približno, jednim dijelom, zauzeti polazni položaji za napad na Sarajevo. Neprijatelj još uvijek drži komunikaciju Sarajevo — Podromanija i njegova najistaknutija uporišta nalaze se u Podromaniji i u s. Baltići. U toku današnjeg dana i noći biće napadnuta uporišta na komunikaciji Sarajevo — Sokolac od strane jedinica III Korpusa sa sjevera[10] i istoka i od strane jedinica XXXVII divizije sa juga.

Na sektoru Fojnica — Kreševo biće u toku 28. ov. mj. skoncentrisane pet brigada V Korpusa i one će u toku noći 28/29. marta preći preko komunikacije Blažuj — Busovača i forsiraće rijeku Bosnu na prostoru između Visokog i Kladnja i izbiće na prostoriju između Rajlovca — Gornja Vogošća

---

[4] Riječ je o 1. artiljerijskoj brigadi 5. korpusa JA (vidi dok. br. 127).

[5] Odnosi se na grupu brigada zeničkog sektora (vidi dok. br. 57 i 59).

[6] i [12] Vidi dok. br. 99.

[7] Vidi dok. br. 89 i 115.

[8] Bliže o tome vidi dok. br. 84 i 108.

[9] Vidi dok. br. 112.

[10] Vidi dok. br. 107 i 163.

i Koševa, odakle će napadati Sarajevo.[11] Za napad na Sarajevo slijediće specijalna, zasebna naređenja.[12]

U vezi gore izloženog

N a r e đ u j e mo:

1. — Prebacite odmah jednu vašu brigadu na sektor Kreševo — Lepenica sa zadatkom da noću 28/29. ov. mj. potpomogne prelaz brigadama V Korpusa preko komunikacije Blažuj — Busovača, a kada vi budete napadali Ivan Sedlo, ta će brigada ispoljavati dejstvo ka Tarčinu i Hadžićima i na taj način će olakšati likvidaciju Ivan Sedla. Ova brigada neka uhvati vezu sa djelovima V Korpusa na prostoru oko Fojnice.[13]

2. — Vašu 12. brigadu prikupite, jer će i ona biti upotrebljena u akcijama prema Ivan Sedlu i Pazariću.

3. — Što se tiče obezbeđenja oslobođene teritorije Hercegovine, javićemo vam naknadno kada se budemo dogovorili sa drugom Uglješom.[14]

4. — Izvršite što detaljnije sve pripreme za akciju u pravcu Sarajeva, kao: dovlačenje municije za sva oruđa, prikupljanje jedinica, prikupljanje podataka o neprijatelju, rasterećivanje bolnica itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
Potpukovnik,
Drago Đukanović

Komandant
General-major
Radovan Vukanović

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 49
dana 27. III. 1945.
Konjic

Pošto je postupljeno

u akta.

S. F. — S. N.
Za Štab,
Zastupa načelnika štaba
kapetan
Franjo Tomaić

[11] Bliže o dejstvima jedinica toga korpusa vidi dok. br. 57, 74, 111, 144 i 147.

[13] Vidi dok. br. 92 i 125.

[14] Danilović, član Sekretarijata Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

BR. 69

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 26. MARTA 1945. O POHVALI JEDINICA I STARJEŠINA 53. UDARNE DIVIZIJE ZA IZVANREDNE USPJEHE U BORBI PROTIV ČETNIKA[1]

NAREDBA Broj 45

Štaba 5. korpusa Jugoslavenske armije za 26. marta 1945. godine

Ostatci srbijanskih, crnogorskih i istočnobosanskih četnika u jačini 4.500 vojnika sa zamjenikom Dražinim, pukovnikom Ostojićem, prebacili su se na Vučjak na donjem toku r. Bosne sa zadatkom obezbeđenja komunikacija Doboj — Derventa — Brod, kuda se probijaju njemačke kolone.[2]

8. marta o.g. naše snage u Centralnoj Bosni, probivši se kroz utvrđenu liniju Doboj — Derventa, napale su u snažnom jurišu, razbile i dijelom uništile četničku grupaciju. U ovoj borbi ubijeno je 700 četnika, 300 zarobljeno, a veći broj bježeći se udavio u rijeci Bosni. Zapljenjeno je: 59 automatskih oruđa, 4 bacača, 400 pušaka, jedna radiostanica, veća količina municije i druge spreme.

Za pokazatu požrtvovanost, odlučnost i smjelost

Pohvaljujemo:

1. — Operativnu grupu koja je izvela ovu operaciju na čelu sa komandantom pukovnikom Đurinom Predojevićem i političkim komesarom potpukovnikom Radošom Raičevićem.

2. — Jedinice na čelu sa komandantima majorom Stevom Kovačevićem i kapetanom Slavkom Vukovićem, naročito ističući bataljone na čelu sa komandantima kapetanom Veljkom Šipkom, kapetanom Ljubom Radićem—Gedžom,

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—5, k. 1418.

[2] O tome vidi dok. br. 17 i 105.

poručnikom Draganom Milašinom i zamjenikom komandanta Huseinom Avdićem.[3]

Slava junacima palim u borbi za slobodu!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar,
pukovnik:
Došen s.r.

Zamjenik komandanta,
pukovnik:
Karanović s.r.

Tačnost prepisa ovjerava:

Načelnik štaba,
major:
Trinki A.[4]

M. P.

[3] Odnosi se na 14. i 19. srednjobosansku udarnu brigadu (vidi dok. br. 23 i 78).

[4] Albert Trinki je tada bio načelnik Štaba 53. udarne divizije.

BR. 70

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 22. DIVIZIJE O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI MARTA U DOLINI DRINE OD UŠĆA U SAVU DO LJUBOVIJE DOSTAVLJEN GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE 26. MARTA 1945. GODINE[1]

ŠTAB XXII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 75
26. III. 1945. g.
U . . . časova

IZVOD
IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA ZA RAZDOBLJE OD 28-II-DO 15-III-1945. godine

28-II-1945 — 8 brigada: 2 i 4 bataljon ove brigade ostali su na istim prostorijama sa istim zadatkom. 3 bataljon izvršio je pokret iz sela Jelava pravcem Lešnica — Novo Selo — Badovinci — Sovljak, gde je služio kao brigadna rezerva. 1 bataljon je ostao na istoj prostoriji služeći kao brigadna rezerva.

10 brigada: prikupljanje podataka o neprijatelju i o njihovim položajima. Izviđanje terena i napadnih pravaca.

12. brigada: komandant divizije obišao položaj ove brigade gde je našao izvesnih neispravnosti. Nastojalo se da se isti odmah otklone.

Bataljon veze: vrši pokret Prnjavor — Ribari — Petlovača — Duvanište — Slepčević — Dublje — Majur — Šabac.

Inžinjerski bataljon: vrši se formiranje saniteta po novoj formaciji.[2]

1-III-1945 — 8 brigada: u vezi sa situacijom na levoj obali reke Drine — nadiranjem neprijatelja preko

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24—2, k. 185 (redakcija je izostavila propratni akt od istog datuma).

[2] Vidi knj. 32, dok. br. 17.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 70.

Janje ka Bijeljini,[3] brigada je dobila zadatak da zaposedne položaje na levoj obali reke Drine i spreči svaki pokušaj prebacivanja na desnu obalu. U tom cilju drugi bataljon držao je položaje na prostoriji Trnjaci, kota 88 — Limanska Ada — Bela Guska, k. 85, održavajući vezu sa jedinicama 12 udarne brigade. 4 bataljon držao položaj od Nove Ade pa do ušća. 1 četa 2 bataljona, ojačana sa pratećim vodom štaba brigade i obaveštajnim vodom, prebačena je preko Drine sa zadatkom da ispitaju s. Međaši — s. Trnjaci, a potom da se orijentišu ka s. Dvorovima jer se saznalo da se na ovim sektorima nalaze četnici. Ove jedinice izvršile su prebacivanje preko reke Drine i kod s. Međaša došle u sukob sa četnicima. Tom prilikom četnici su povraćeni u pravcu s. Dvorovi.[4] Uhvaćen je jedan četnik sa dve puške, dok su ostali pobegli u pravcu Janje. Ove jedinice u borbi nisu imale nikakvih gubitaka, dok je neprijatelj imao 3 ranjena i 1 mrtvog. Posle izvršenog zadatka jedinice su se vratile na svoje stare položaje. 1 bataljon smestio se u s. Glogovcu, isturajući obezbeđenje u pravcu Drine. 3 bataljon nalazi se u s. Sovljak razmešten po seoskim kućama, gde je radio na uzdizanju boraca i rukovodioca na vojno-političkom polju.

10 brigada: nastavlja sa izviđanjem i prikupljanjem podataka o neprijatelju i njegovim položajima. Prema prikupljenim podatcima neprijatelj-ustaše jačine oko 1000 do 1500 vojnika, na-

---

[3] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji. Bliže o njoj vidi dok. br. 13, objašnjenje 3. i 5.

[4] i [5] Riječ je o četnicima 2. grupe četničkih brigada (1, 2. i 3. brigada) Majevičkog korpusa. Ova grupa, čiji je komandant bio Radivoje Kerović, dejstvovala je na prostoru oko Priboja. Ali, usljed snažnog pritiska Brigade narodne odbrane istočne Bosne, Majevičkog NOP odreda i drugih naših jedinica, ona se 21. februara prebacila na prostor s. Vršani — Crnjelovo, gdje je u četničkoj bolnici, u s. Crnjelovu, ostavila ranjenike i bolesnike, a izvjestan broj uputila u Bijeljinu, a potom otišla u s. Dvorove na odmor. Početkom marta ona, usljed pojave manjih dijelova NOVJ na desnoj obali Drine, preduzima čišćenje prostora oko s. Međaša. Ovdje je 2. marta jedna desetina četnika naišla na partizansku zasjedu i tom prilikom imala 1 poginulog i 3 ranjena, a 5. marta »vojvoda« je sa dva bataljona čistio Međaše i Balatun (vidi AVII, ČA, reg. br. 28/5, k. 212 — BH-V-11574: dnevnik te četničke grupe za 1945. godinu). O tome vidi dok. br. 34.

oružan sa puškama i puškomitraljezima, sa dva teška i jedan laki minobacač bez municije, drži položaje oko sela Močević — Gradina — Srebrenica — Ljeskovik — Osmače — Krnić — Skelani — Jagodnja — Blažijevići — Fakovići. Većinom su to meštani iz Srebrničkog sreza. Do skoro su imali vezu sa Sarajevom, a posle pada Višegrada[5] prekinuta im je veza, dok sada istu održavaju preko radio-stanice koja se nalazi negde oko sela Jezera. Njihov glavni štab u Osmači.[6]

Na osnovu prikupljenih podataka izdata je zapovest prema kojoj bataljoni dobijaju sledeći zadatak: 1 i 3 bataljon-da se prebace preko Drine 2 marta 1945 god. u početku mraka i napadnu Bratunac i Srebrnicu u pravcu Osmače, pošto je neprijatelj preduhitrio naš napad i napao Srebrnički odred[7] i komandu mesta u Bratuncu, inače 1 i 3 bataljon bili su dobili sasvim druge pravce napada. 2 bataljon, pojačan sa 1 četom 4 bataljona, imao je zadatak da napadne neprijatelja u pravcu prema selu Osmači. Srebrnički odred stavljen je pod komandu štaba brigade.

12 brigada: na sektoru ove brigade stanje nepromenjeno. Stigao divizion artiljerije, dati su mu ciljevi za tuču Bijeljine. Takođe je stigla i baterija naše divizije koja je tukla Popove i Bijeljinu.

Bataljon veze: uređuje spremu i stanove. Postavlja telefonske centrale i podiže liniju.

Inžinjerski bataljon: radi na utvrđivanju prve borbene linije pored same obale Drine na sektoru 1 i 4 bataljona 12 brigade. Kopani su streljački zakloni za strelce i automatsko oruđe.

2-III-1945 8 brigada: na sektoru ove brigade stanje nepromenjeno.

---

[5] To mjesto je oslobođeno 14. februara 1945 (vidi kni. 33, dok. br. 155).

[6] Redakcija nije mogla da ustanovi o kojem je ustaškom štabu riječ. Međutim, u januaru 1945. na tom prostoru su se nalazile jedinice 3. bojne 1. ustaškog djelatnog zdruga, i to: 5. sat (četa) u s. Skelanima, 6. sat. u s. Fakovićima i 7. sat. u s. Osmaču, a Stožer 3. bojne u Prači. Vjerovatno je riječ o ovim satnijama. Pomenuta bojna je u svom sastavu imala još i 1, 2, 3. i 4. satniju (vidi knj. 33, dok. br. 172).

[7] i [9] Bliže o njegovom dejstvu vidi dok. br. 49.

10 brigada: tokom noći 2/3 marta izvršeno je prebacivanje 1, 2 i 3 bataljona na levu obalu reke Drine i pristupilo se izvršenju dobivenog zadatka. Štab brigade sa ostalim delovima brigade ostao je u Ljuboviji, sem 4 bataljona koji je pored čete koju je dodelio 2 bataljonu uputio 1 četu desnom obalom reke Drine do sela Dervente i s. Džanići, odakle je imala tući teškim mitraljezima i automatskim oruđima prilaze većinom na levoj obali reke Drine iza zaseoka Klotijevac u kojem se ustaše pod jakim pritiskom kriju.

12 brigada: na sektoru ove brigade, t.j. na jednom delu sektora ove brigade noću 1/2 marta grupa Nemaca htela se je prebaciti gumenim čamcima preko Drine, ali je taj pokušaj osujećen.

Bataljon veze: izvodi nastavu po rasporedu rada.

Inžinjerski bataljon produžava sa utvrđivanjem sektora 1 i 4 bataljona 12 brigade.

3-III-1945 10 brigada: 1 i 3 bataljon kao i Srebrnički odred produžavajući [napad, po] dobivenom zadatku nisu naišli na neprijatelja, dok je neprijatelj, kada je spazio da su od Srebrnice i Bratunca naše snage jake, skoncentrisao se s grupom oko 800 ustaša i napao 2 bataljon koji je bio duboko prodro u njihove položaje prema Pašinom Brdu i Gradiši. 2 bataljon bio je prisiljen posle osmočasovne borbe da se povuče planski na desnu obalu reke Drine. Prilikom prebacivanja ostao je otvoren prolaz na sektoru Jagodnja — Ratkovići — Močevići — Stožersko tako da je neprijatelj došao jedinicama ove brigade iza leđa. Vreme vrlo maglovito i rđavo, usled čega je borba bila jako otežana, a neprijatelj poznavajući vrlo dobro teren lako je manevrisao. U ovoj borbi 2 bataljon dao je jednog mrtvog i pet ranjenih. Neprijateljski gubitci su bili 9 mrtvih, 2 zarobljena i 8 ranjenih.

12 brigada: na sektoru ove brigade stanje nepromenjeno. Načelnik štaba držao čas vojničkim rukovodiocima 4 bataljona iz nastave gađanja, fortifikacije i dr.

Bataljon veze: izvodi nastavu po rasporedu rada.

Inžinjerski bataljon: vrši se vakcionisanje ljudstva protiv pegavca.

4-III-1945 8 brigada :na sektoru ove brigade stanje bez promene.

10 brigada: u toku dana nije bilo borbi, bataljoni su se približavali u pravcu Osmače oko koje je bio neprijatelj zauzeo položaje za odbranu.

12 brigada: kod ove brigade ništa novog, bataljonima naređeno da sa borcima vrše pripremu za gađanje. Održan čas svima vojničkim rukovodiocima 3 bataljona u Klenju iz nastave gađanja, borbene obuke i fortifikacije.

Kod bataljona veze vrši se uređenje stručne spreme i pregled. Uređenje stanova i odlazak ljudstva na nogometnu utakmicu.

Inžinjerski bataljon na odmoru posle vakcionisanja ljudstva.

5-III-1945 8 brigada: izvršena smena 2 bataljona čiji je položaj zaposeo 1 bataljon, a 3 bataljon — položaj 4 bataljona. Smenjeni bataljoni smestili se u s. Sovljak — Glogovac. Od strane komandanta brigade izvršena je smotra oružja po svima bataljonima. Prebačene su tri streljačke čete 2 bataljona preko Drine sa zadatkom da napadnu vojvodu Kerovića sa još 200 četnika koji su se nalazili u s. Dvorovi.[3] Istoga dana ove jedinice napale su neprijatelja i to jurišem preko brisanog prostora i uspele da potisnu neprijatelja u pravcu s. Dvorova. U ovim borbama bilo 12 mrtvih i 17 ranjenih. Neprijateljski gubici su bili oko 30 mrtvih i ranjenih i jedan zarobljen.

10 brigada: na osnovu novostvorene situacije izdata je zapovest bataljonima prema kojoj su isti dobili sledeći zadatak: 1 bataljon da produži napad od Srebrnice prema Osmači i zaposedne položaje k. 1054 — Markovići — k. 1799 — k. 1821 iznad sela Lubnice, s tim da ne dozvoli neprijatelju da se probije na tom sektoru. 2 bataljon da se prebaci i produži napredovanje prav-

cem Šubin — Poznanovići — Prisoje. 3 bataljon da izvrši napredovanje pravcem s. Skenderovići — Brezani — Primilac, k. 769. 1 i 2 bataljon Srebrničkog odreda da napadnu pravcem Jadar Han — k. 693 — k. 738 — Brežanski Potok — Osmače — Jadar — Čaglovići — Karačići — desno od Osmače prema Crnom vrhu. Pod jakim pritiskom ovih snaga neprijatelj se povukao na položaje između Skelana i s. Osmače. Posle podne izvršen je žestok napad na gore pomenute položaje kojom prilikom je potpuno razbijen neprijatelj. Neprijatelj koristeći maglu i mrak povukao se na svoje prihvatne položaje, a potom koristeći maglovitu noć uspeo je da se izvuče na sektoru Bratunac prema selu Šušnjari.

12 brigada: na sektoru ove brigade stanje bez promena. Vrši se nastava po rasporedu rada.

Bataljon veze vrši kupanje vojnika i izvodi stručnu nastavu.

Inžinjerski bataljon: produžava rad na utvrđivanju sektora 2 bataljona 12 brigade.

6-III-1945

8 brigada: nema nikakvih promena.

10 brigada: još rano u zoru otpočeto je gonjenje neprijatelja usiljenim maršem na sledećim pravcima: jedan bataljon Jagodnja — Fakovići — Magudovići — Perići — Voljavica; jedan bataljon Pašino Brdo — Poznanovići — Močevići — Stožersko — Bratunac; jedan bataljon Osmača — Srebrenica — Bratunac. Srebrenički odred pravcem Ljeskovik — Pušmulić — Potočari — Zagoni — Bratunac. I pored ovakvog gonjenja neprijatelj nije mogao da se dostigne, već je uspeo da se izvuče u nepoznatom pravcu.[9]

12 brigada: na sektoru ove brigade ništa naročito novo. Na levom krilu 1 bataljona, kod Skokić Ade, u toku noći 5 i 6 bilo je prepucavanje preko Drine. Po svemu izgleda da su to četničke provokacije.

Bataljon veze: stručna nastava, praktični deo telefonske službe i politički čas.

Inžinjerski bataljon izvodi obuku po rasporedu rada.

7-III-1945 8 brigada: po naređenju štaba divizije brigada je izvršila pokret sa prostorije Crnobarski Salaš — Crna Bara na prostoriju s. Lešnice i smenila jedinice 3 brigade 2 proleterske divizije.[10] U tom cilju smeštena su sva četiri bataljona na sektoru od Ciganlije do Skokić Ade, jer je situacija zahtevala da se cela brigada postavi na tom prostoru. Neprijatelj slabo aktivan na sektoru ove brigade.

10 brigada: kreće prema s. Bratuncu i vrši pripremu za prebacivanje na desnu obalu reke Drine.

12 brigada: na sektoru ove brigade nema ništa novo, izvodi se nastava po rasporedu rada.

Bataljon veze vrši čišćenje oružja i pakovanje municije. Drže se časovi o higijeni i dr.

Inžinjerski bataljon vrši zanimanje po rasporedu rada.

8-III-1945 Stanje kod 8 brigade bez ikakvih promena.

10 brigada: vrši pokret prema s. Bratuncu, t.j. prebacuje bataljone na desnu obalu reke Drine.

12 brigada: na sektoru ove brigade stanje nepromenjeno, izvodi se nastava po rasporedu rada.

Bataljon veze: stručna, politička i vojnička nastava. Konferencija u štabu divizije za rukovodioce.

Inžinjerski bataljon: strojevi egzercir, vodna obuka, prestrojenje u mestu i kretanju i dr.

9-III-1945 8 brigada: kod ove brigade bez promene.

10 brigada: pokret za banju Koviljaču — smeštaj i prenoćište:

1 bataljon sa pomoćnim delovima štaba brigade, protivkolskom četom i vodom za vezu u s. Culini. 2 bataljon u s. Ivanovići do s. Podrebelj zaključno. 3 bataljon u Velikoj Reci. 4 bataljon produžava pokret od Bajine Bašte.

---

[10] O tome vidi tom I, knj. 18, dok. br. 89; tom XI, knj. 2, dok. br. 38.

12 brigada: stanje nepromenjeno. Štab brigade prema naređenju štaba divizije vrši pokret za Loznicu.

Bataljon veze: izvodi stručnu nastavu.

Inžinjerski bataljon vrši zanimanje po rasporedu rada.

10-III-1945 8 brigada — bez promene.

10 brigada: produžuje pokret prema banji Koviljači. Smeštaj i prenoćište:

1 bataljon sa ostalim pridodatim njemu jedinicama za vreme ovog pokreta — u s. Donja Borina.

2 bataljon u s. Radalju.

3 bataljon u s. Brasini.

4 bataljon kreće samostalno.

12 brigada: Štab brigade na konferenciji u štabu divizije u Loznici.

Naređeno 3 bataljonu da odmah krene prema Loznici i da osigura Drinu od Kurtovića Ade desno pa ulevo do prelaza Drine kod Loznice. 4 bataljonu naređeno da preduzme položaje koje je držao 1 bataljon i desno 2 bataljon pa da tako osigura patroliranje celog reona, ranije dodeljen brigadi, desno od Drinjače pa ulevo do Skokić Ade. 1 i 2 bataljonu naređeno da odmah po izvršenom smenjivanju krenu za Loznicu.

Bataljon veze vrši pripremu za pokret. Utovar i pokret železnicom Šabac — Loznica.

Inžinjerski bataljon: vrši pokret od Badovinci — Novo Selo — Loznica — Klupci.

11-III-1945 8 brigada: raspored jedinica ove brigade nepromenjen. Vreme korišćeno za obuku i uzdizanje vojno-političkih rukovodilaca. Rad po bataljonima svodio se po predviđenom planu od strane štaba brigade. Upućuju se stalno patrole na levu obalu reke Drine radi patroliranja i prikupljanja podataka o neprijatelju.

10 brigada: u pokretu za banju Koviljaču. Razmeštena u samoj Koviljači. Odmor i uređenje stanova.

12 brigada: 1 i 2. bataljon ove brigade u Loznici i tu se razmestili. 3 bataljon osigurava

patroliranjem reon desno od Kurtovića Ade pa ulevo do prelaza na Drini kod Loznice.

Bataljon veze izvodi stručnu nastavu na vojničkom i polit. polju.

Inžinjerski bataljon: obuka po rasporedu rada.

12-III-1945 — 8 brigada bez ikakvih promena.

10. brigada: 4 bataljon ove brigade pristiže. Jedinice sve na odmoru.

12 brigada: stanje kod ove brigade nepromenjeno. 4 bataljon smenjen od delova II divizije i stigao u Lipnicu. Štab brigade. intendantura, vod za vezu, ambulanta, 1 i 2 bataljon nalaze se u Loznici.

Bataljon veze: izvodi stručnu, političku i vojnu nastavu.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada. Pionirska služba, zemlj. radovi, nagibi, oblaganje zemlje, alat i efekat rada. Fortifikacija, izrada streljačkih zaklona.

13-III-1945 — 8 brigada: bez ikakvih promena. Vrši se nastava — vojna i politička.

10 brigada: bez promena. Vojska na odmoru.

12. brigada: od 9 do 13 časova održana konferencija u štabu brigade sa štabovima bataljona sa sledećim dnevnim redom:

a) o disciplini
b) o hraniocima i dezerterima
v) nova formacija[11]
g) Razno.

Na konferenciji su prenete po gornjim tačkama direktive vrhovnog komandanta maršala Tita.

Kod bataljona veze vojnička nastava i politička.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada. Strojevi egzercir. Ponavljanje pređenog, ratna služba i dr.

14-III-1945 — Kod 8 brigade bez ikakvih promena, a takođe i kod 10 brigade.

[11] O tome vidi dok. br. 42 i 73; knj. 32, dok. br. 17.

12 brigada: štabovi bataljona održali konferencije sa komandama čete u Loznici u cilju prenošenja direktiva Vrhovnog komandanta.

Kod bataljona veze i Inžinjerskog bataljona izvodi se obuka po rasporedu rada.

Polit. kom. p.pukovnik,
Živko Živković

Načelnik Štaba — major,
Valentin Horvatić

M. P.

BR. 71

NAREĐENJE ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 26. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 3. I 5. SANDŽAČKE BRIGADE ZA SADEJSTVO SA DIJELOVIMA 3. KORPUSA JA PRI NAPADU NA KOMUNIKACIJU PODROMANIJA — MOKRO — PUSTOPOLJE[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 39
26 marta 1945 god.

ŠTABU III I V SANDŽAČKE BRIGADE

Dijelovi III Korpusa napašće neprijatelja na utvrđenim tačkama Mokro i Pustopolje 27. o.m. u 20 časova.[2] Potrebno je da III brigada dejstvuje na ove tačke sa južne strane sa dva bataljona a sa ostalim snagama da vrši pritisak od Prutine do Stambolčića.[3]

V brigada sa tri bataljona napašće neprijatelja na komunikaciji Podromanija — Golo brdo, težeći da im se preseče komunikacija. Sa napadom početi 27. o.m. u 20 časova.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43—2, k. 1254.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 107, 112 i 163.

[3] O dejstvima te brigade u martu vidi operacijski dnevnik njenog štaba iz 1945 (AVII, reg. br. 5—6, k. 1255).

[4] Vidi dok. br. 84.

III brigada povezaće se telefonskim putem sa Štabom divizije preko Podgraba i izveštavati o situaciji na svom sektoru, a V brigada preko radio-stanice izveštavati što češće. I jedna i druga brigada treba da se potrude da zadatak bude što bolje izvršen. Ovaj zadatak prenet je danas i preko depeše.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za Štab,
Komandant — major,
Čedomir Drulović

[5] Taj zadatak je postavio Štab 2. korpusa JA (vidi AVII, reg. br. 12—1, k. 395: izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 37. udarne divizije JA od 30. marta 1945).

BR. 72

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA ARTILJERIJSKIH JEDINICA 53. UDARNE DIVIZIJE JA OD MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE NAORUŽANJA NA DAN ——— 194— G.[2]

| Redni broj | JEDINICA | | Oficira | Ljudstvo: Podoficira - Po spisku | Boraca | Drugarica | Na liću - Svega | Stoka: Jahaćih konja | Teglećih konja | Tovarnih konja i magzi | O: Brdskih topova: 65 mm M. 06 | 75 mm M. 15 | 75 mm M. 28 | 75 mm M. 34 | 7,62 mm M. 27 | O: Protivkolskih topova: 52 mm M. 42 | 50 mm M. 42 | 47 mm M. Talij. | 45 mm M. | 37 mm M. 37 | R: Pj. top.: 37 mm M. Pito | 22 mm M. Fijat | U: Teški bacači: 81 mm M. Jug. | 81 mm M. Engl. | 81 mm M. Talijan. | 80 mm M. Njem. | 80 mm M. Češki | Ž: T. mit.: Maksim 7,9 mm | Breda 8 mm | J: Bombe: Ofanziv. | Defanziv. | E: Laki mitraljezi: Šarac 7,9 mm Njem. | Brno 7,9 mm | Fijat 6,5 mm | Bren 7,62 mm | Šoša 8 mm | Engleske strojnice 9 mm | Pištolja | Sign. pišt. | Jugoslovenske puške | Samara: Seljački | Municijskih | Pito | Sedala jahaćih | Prostih uzda | Vozarskih sedala | Duplih uzdi | Bicikli kola M. 26 | Stočna vozila kola seljačkih | Prednji zaprežni pribor | Srednji | Rudnih | Kolskih | Mat. za vezu: Radio-stanica | Telefonskih centrala | Telefonskih aparata | Telegrafskih aparata | Telefonskog kabla km |
|---|---|---

NAPOMENA:

Objašnjenje razlike

			Art. div	XIV.	XVIII.	XIX.
Razlika ljudstva						
26. II. 1945. po spisku ljudstva			336	132	111	136
Upisano u toku marta			101	45	39	55
		Svega	437	177	150	191
Ispisano u toku marta iz spiskova			45	6	—	—
	Stanje 26 marta 1944:	ukupno	392	171	150	191
Upisanih u toku marta						
Upućenih iz divizije			84	11	12	12
Sa artilerijskog kursa			17	23	20	20
Iz brigada				8	7	23
Dobrovoljno pristupilo u N.O.				3		
	Upisano	svega	101	45	39	55
Ispisanih u toku marta						
Upućeno u diviziju na novi raspored			43	—	—	—
Dezertirali			2	2	—	—
Upućeni u Brigadu na raspored			—	3	—	—
Umrlo				1		
	Upisano	svega	45	6	—	—
Razlika konja						
26. II. 1945. po spisku konja			116	41	27	41
26. III. 1945. po spisku konja			114	49	37	53
		Razlika	2	8	10	12
Primljeno od Komande mjesta Teslić			3			
Ubijen od mine			1			
Dodjeljeno iz Brigade				8	10	12
Razlika u oružju						
b) Bacači:						
26. II. 1945. po spisku				7	11	11
Primljeno od oficira za naoružanje				—	—	—
Primljeno iz brigada po naređenju divizije				1	—	2
		Ukupno		8	11	13
26. III. 1945. po spisku				6	11	12
		Razlika		2	—	1
Po naređenju divizije predano Drugoj brigadi				2	—	1
c) Puške:						
26. II. 1945. po spisku			294	88	68	117
Primljeno od rukovaoca za naoružanje u diviziji			20			
Donjeli drugovi sa artiljerijskog kursa, i prekomandovani			16	11	12	12
Primljeno od rukovaoca za naoružanje u Brigadi				7	41	
		Ukupno	330	106	121	129
26. III. 1945. po spisku			281	106	121	93
Predano rukovaocu za naoružanje u Brigadi		Razlika	49	—	—	36
Odnijeli dezerteri			2	—	—	
Odnijeli prekomandovani drugovi			35	—	—	
Pokvareno i dotrajalo — predano puškarskoj radionici			12	—	—	
	Opravdan	rashod	49			
a) Topovi:						
26. II. 1945 po spisku			7	2	—	—
Zarobljeno u akciji na komunik. Žepče — Maglaj				1	—	—
		Ukupno	7	3	—	—
Po spisku 26. III.			7	3	—	—
d) Strojnice:						
26. II. 1945 po spisku			27	6	2	6
Donijeli drugovi sa artilj. kursa			3	—	—	—
Od rukovaoca za naoružanje u Brigadi				1	1	1
26. III. 1945		Ukupno	30	7	3	7
			30	7	3	7
		Razlika	ϕ	—	—	—

Municija										
a) Topovska municija										
26. II. 1945. po spisku	Granata za	7,62 m/m	50							
	Granata za	75 m/m		192						
	Gr. prot. kol.	37m /m			120					
	Gr. »Pito«					36				
Primljeno od rukovaoca za naoruž. u Brigadi	gr. prot.	37 m/m			52					
Zapljenjeno u borbi					10					
Zapljenjeno iz Artiljerijske baze V. Korpusa		7,62 m/m	20							
		75 m/m		240						
		7,62 m/m	70							
		75 m/m		432						
	Ukupno	37 m/m			182					
		»Pito«				36				
26. III. po spisku		7,62 m/m	28							
		75 m/m		370	108					
		37 m/m				30				
		»Pito«								
	Rashodovano	7,6 m/m	42							
		75 m/m		62						
		37 m/m			74					
		»Pito«				6				
Utrošeno u akcijama		7,62 m/m	42							
		75 m/m		62						
		37 m/m			132					
		»Pito«				6				
b) Bacačka municija										
26. II. 1945. po spisku	kalib.	81 m/m			110		163		68	
	kal.	80 m/m				—		—		66
Primljeno od rukovaoca za naoružanje u Brigadi	kal.	81 m/m			34		23			
Zaplijenjeno mino. 80 m/m kalibra		80 m/m				—		85		15
	Ukupno	81 m/m			144					
		80 m/m								
26. III. po spisku		81 m/m			64		60		189	
		80 m/m						30		54
	Rashodovano	81 m/m			*80*		*126*		*208*	
		80 m/m				35				47
Utrošeno ukupno		80 m/m				35		35		47
Predano rukovaocu XIX. Brigade		81 m/m			*80*		*126*		*208*	

BR. 73

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PRENAORUŽAVANJE ORUŽJEM DOBIVENIM IZ SSSR[1]

I 3[2]
Pov. br.: 38/45
27. marta 1945. g.

Š 3, N 3. I KOMANDANTU POZADINE I 3.[3]

Ovih dana pristiže prva partija ruskog oružja, sa kojim će se postepeno prenaoružavati naše jedinice. Pošto situacija neće dozvoliti prenaoružavanje čitavih jedinica na jednom mjestu, to će se oružje upućivati po partijama i prenaoružavati djelovi jedinica koji budu imali prilike za to.

Da bi se ovaj posao izvršio pravilno i potpuno naređujemo:

1.) Prenaoružavanje vršiti tačno prema formaciji koju su primile sve jedinice.[4]

2.) Oružje će se izdavati po partijama od strane Komande pozadine štabovima. Štabovi treba da vode evidenciju primljenog oružja i naoružavaju prema formaciji bataljone, brigade, a ne da primljeno oružje raspodjeljuju ravnomjerno na sve podređene jedinice.

3.) Pošto ova partija oružja neće biti dovoljna da podmiri sve formacijske potrebe, to zadržati po jedinicama jugoslavensko i njemačko oružje (pješadijsko), a u nedostatku ovog tek englesko. Višak oružja vraćati komandi pozadine prema spisku. Za čuvanje i pravilno vraćanje starog oružja vodiće štabovi strogo računa.

4.) Prilikom prijema i podjele oružja objasniti jedinicama o značenju oružja — oružja koje je dobiveno od našeg saveznika S.S.S.R.-a i ovo popularisati. Oružje, naročito automatsko, treba dati najboljim i najzaslužnijim borcima.

5.) Oružje treba predati jedinicama predviđenim po formaciji. Jedinice koje nijesu predviđene po formaciji, a danas još uslijed naročitih prilika postoje, naoružavati starim

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 42—5, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 3. korpusa JA vidi dok. br. 55, objašnjenje 2.

[3] Dopisano mastilom.

[4] Vidi dok. br. 42; knj. 32, dok. br. 17.

oružjem jugoslavenskim i njemačkim a u nedostatku engleskim, kao na primjer prateće čete, jedinice u intendanturi i slično.

6.) Napominjemo da se strogo vodi računa o čuvanju novog oružja jer se ovo neće nadopunjavati od formacijskog broja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik:
B.[5] **Đuričić**

Komandant:
pukovnik:
Kosorić Pero

Dostavljeno:
N 3. Š 3. i Komandi
pozadine I 3. —

BR. 74

ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 4. I 10. UDARNE DIVIZIJE ZA FORSIRANJE RIJEKE BOSNE NA ODSJEKU RADINOVIĆI — KAKANJ[1]

ŠTAB 5. KORPUSA
JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Op. br. 1
27. marta 1945. god.
u 11,00 časova

ZAPOVJEST
Sekcije: Travnik, Zenica, Prozor i Konjic 1:100.000

Za izvršenje opšteg zadatka izbijanja korpusa na polazne položaje na liniji: Rajlovac — Grdanj i napad na Sarajevo, snagama IV i X divizije izvršićemo prelaz komunikacije: Ki-

[5] Blažo

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 7—1, k. 462.

seljak — Busovača na liniji Busovača — Gromiljak i forsirati r. Bosnu na otsjeku s. Radinovići — s. Kakanj.[2]

Dio komunikacije Busovača — Gromiljak zaposjednut je i branjen neprijateljskim snagama i to: Busovača grad 935, Klokoti 150, Hrastovi i Bilalovac 230, s. Brestovsko i Dugo Polje 200, Brezova Kosa, s. Jehovac 90, Gromiljak 220, Kiseljak 600 neprijateljskih vojnika.[3]

Dio željezničke pruge Visoko — Zenica zaposjednut je i branjen: Visoko 1350, s. Arnautovići 80, s. Gračanica, s. Poljice i s. Ćatići sa 370 neprijateljskih vojnika. Kakanj (Zgošća rudnik — ž. st. Kakanj i Kakanj — Doboj) 1100, od toga 500 Nijemaca i 600 ustaško-domobranskih vojnika. Na prostoriji Zgošća rudnik zaposjednute su i fortifikaciski utvrđene k. 440, 583, 532, 573, 375. Željeznički most Kakanj — Doboj branjen je sa dva bunkera sa desne i dva sa lijeve strane r. Bosne. Bunkeri su od betona, neustanovljene debljine i naoružanja. Most preko r. Bosne za Zgošću branjen sa 2 bunkera izrađena od drveta i zemlje, bunkeri ograđeni žicom i postavljene mine. Na dijelu pruge Kakanj — Lašva nalazi se 150 Nijemaca i Čerkeza. Sva gore navedena uporišta branjena su posadama sastavljenim od Nijemaca, ustaša, domobrana, talijanskih fašista divizije »San Marko« i Čerkeza.[4]

Snage našeg Korpusa sa prostorije Fojnice prelaziće državni drum Kiseljak — Busovača noću 28/29. o.mj., a 29/30. o.mj. forsiraće r. Bosnu na dijelu s. Radinovići — s. Kakanj i postaviti se na prostoriju: s. Kraljeva Sutjeska — s. Trnovci — s. Bištrani — s. Slapnica — s. Obre — Zgošća — s. Živalji.[5]

Radi vezivanja neprijateljskih snaga na udaljenim prostorijama od mjesta prelaza r. Bosne od našeg Korpusa, te radi sprečavanja intervencije u momentu forsiranja rijeke, vr-

---

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 111 i 147.

[3] Na komunikaciji Kiseljak — Busovača tada je bio policijski puk »Nagel« (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema). Pored ovog puka, u pomenutim mjestima je bilo i drugih nejmačkih i ustaško-domobranskih dijelova.

[4] Na sektoru Visoko — Zenica tada su bili ostaci 4. i 5. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa, Borbena grupa »Hart«, 81. landesšicen — puk i nekoliko njemačkih samostalnih bataljona za osiguranje, a od ustaško-domobranskih snaga — jedinice 17. hrvatske pješadijske divizije i dijelovi 8. hrvatske divizije. Pored toga, oko 1000 Italijana je bilo u bataljonima za osiguranje i radnim bataljonima, dok je 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko« bila tada na sektoru Ivan-Sedla. (Bliže o rasporedu pomenutih snaga vidi dok. br. 16, 54, 75 i 118).

[5] Posljednja tri mjesta su dopisana mastilom.

šiće se snažan pritisak i presjecanje komunikacija na području Sarajeva, Zeničkom sektoru[9] i Centralnoj Bosni između Doboja i Žepča.[7]

NAREĐUJEMO:

X divizija 28. o.mj. do pred mrak prikupiće se na položaje zap. od drž. druma Kiseljak — Busovača na dijelu Brezova Kosa — s. Klokoti zaključno, u prvi sumrak izvršiti prelaz na dijelu ove komunikacije. Po potrebi slomiti neprijateljski otpor i izvršiti proboj na ovoj liniji i postaviti se na prostoriju s. D. Papratnica — s. Koprivnica — s. G. Papratnica — s. Džindići — s. Seoča, sve zaključno, sa koje prostorije izvršiti pripreme za forsiranje r. Bosne. Pristupiti izviđanju i obezbjediti se sa pravca Visoko i od neprijateljskih snaga na komunikaciji s. Kiseljak — s. Klokoti.

Zona širenja, desno: Brezova Kosa — s. Lješevo — s. Mokronoge isključno. Lijevo: s. Klokoti, zaključno s. G. Papratnica, zaključno s. Koprivnica.

29. o.mj. u 18,00 časova forsiraće r. Bosnu na otsjeku s. Radinovići — s. Doboj zaključno, i to: desnom grupom, jačine prema potrebi i mogućnostima, prebacivanje juž. od s. Doboja na najpovoljnijem mjestu. Zadatak je ove grupe da po izvršenom prelazu zatvori pravac Visoko — Kakanj, poruši želj. prugu što južnije od s. Doboja i osigura glavnini snaga likvidaciju neprijateljskih snaga na mostu Kakanj — Doboj i mostu Zgošća, kao i nesmetan prelaz preko r. Bosne i izbijanje na određenu prostoriju.

Lijevom grupom divizije izvršiti prelaz kod s. Doboja, likvidirajući u snažnom naletu posadu koja brani most kuda treba da pređu glavne snage. Likvidaciji mosta sadejstvovaće brigada IV divizije na desnoj obali rijeke. Po likvidaciji mosta izvršiti odmah prebacivanje svih snaga Divizije i izbiti na prostoriju: s. Kraljeva Sutjeska isključno[8] — s. Trnovci — s. Bištrani — s. Slapnica — s. Obre — s

---

[6] Vidi dok. br. 123, 127, 153 i 164.

[7] Vidi dok. br. 140 i 152.

[8] i [10] Riječi »isključno« i »s. Sebinje« dopisane su mastilom.

Hrasno zaključno, osiguravajući se prema neprijatelju sa linije Vareš — s. Podlugovi, Visoko — s. Ćatići i Visokog.[9]

IV divizija 28. o.mj. do pred mrak prikupiće se na položajima zapadno od državnog druma s. Klokoti isključno — s. Busovača isključno. U sumrak izvršiti prelaz na dijelu ove komunikacije, po potrebi slamajući neprijateljski otpor, i postaviti se na prostoriju: s. Koprivnica isključno — s. Bičer zaključno — s. Desetnik zaključno s. Viduša — zaključno — s. Sebinje[10] — s. G. Papratnica isključno, sa koje prostorije izvršiti prikupljanje i pripremu za likvidaciju mosta preko r. Bosne za Zgošću i rudnika Kakanj. Pristupiti izviđanju i obezbjediti se od neprijatelja sa pravca: Busovače, drž. druma Busovača — s. Klokoti i od Zenice.

Zona širenja, desno: granica lijeve zone X divizije isključno; lijevo: s. Polje — Zapaline — s. Sopotnica — s. Viduša, sve zaključno.

29. o.mj., po izvršenim pripremama, početi sa napadom za forsiranje r. Bosne u 18,00 časova na otsjeku s. Doboj isključno — Kakanj zaključno, likvidirajući u snažnom naletu posadu mosta kod ž. st. Kakanj, kuda prebaciti ostale snage Divizije. Po uspostavljanju mostobrana izvršiti prebacivanje snaga i izbiti na prostoriju s. Kraljeva Sutjeska zaključno — s. Živalji zaključno — s. Zgošća zaključno — s. Hrasno isključno — s. Bjelovići zaključno — s. Haljinići zaključno, gdje vršiti izviđanje i obezbjediti se od neprijatelja sa pravca Zenice i Vareša. Snage majora Miće[11] sadejstvovaće sa snagama na lijevoj obali r. Bosne u likvidaciji uporišta s. Zgošća, mosta za Zgošću i želj. mosta Kakanj — Doboj, što će detaljno regulisati Štab IV divizije. Prvenstveno težiti likvidaciji uporišta koja nepo-

---

[9] Vidi dok. br. 147 i 205—211.

[11] Riječ je o grupi bataljona 4. udarne divizije JA pod komandom Miće Kolundžije, koja je tada dejstvovala na desnoj obali Bosne. Po forsiranju Bosne, 4. aprila 1945. Štab 4. udarne divizije JA naredio Štabu 3. bataljona 11. krajiške brigade (on je do tada bio u sastavu grupe bataljona) da ostane na prostoru Vareš — s. Pogar sa zadatkom: obezbjeđenje od Olova i Kaknja, razbijanje milicije i mobilizacija ljudstva (vidi AVII, reg. br. 35—1, k. 771/A).

sredno štite mostove i samih mostova, stvarajući već na taj način mostobran za prebacivanje preko rijeke. Na što udaljenijim mjestima od glavnih prelaza IV i X divizije (Zgošća i Doboj), rušiti prugu u pravcu Visokog, postavljajući na tim mjestima zasjede i to: jače ka Visokom a slabije prema Zenici. Štab 5. korpusa sa svojim dijelovima vršiće prelaz preko komunikacije Busovača — Kiseljak i r. Bosne pravcem nastupanja IV divizije.

Veze: komandno mjesto Štaba korpusa do 28. o.mj. do 12,00 časova — Fojnica.

28. o.mj. od 12,00 časova do 18,00 časova — Pridola. Prelaz preko druma izvršiće sa glavninom kolone IV divizije. 29. o.mj. od 12,00 časova na putu Sebinje — Kakanj most. Prelaz preko r. Bosne vršiće sa IV divizijom.

Daljnje mjesto Štaba javiće se radiogramom.

Centar veze korpusa gdje i komandno mjesto.

Veza će se održavati: sa štabovima divizija radiovezom i kuririma. Pored redovnih radio-veza sa IV i X divizijom, počev od 28. o.mj. od 18,00 časova održavati radio-vezu svaka 2 sata.

Postupak sa ranjenicima: Ranjenike u borbi prilikom prelaza komunikacije Brezova Kosa — Busovača uputiti u Fojnicu. Štabovi divizija organizovaće njihovo daljnje otpremanje za bolnicu G. Vakuf. Ranjenike u borbi pri forsiranju r. Bosne nosiće divizije sa sobom.

Znaci raspoznavanja:

28. III Kamion — Kiseljak
29. III Bicikl — Bosna
30. III Bacač — Bihać
31. III Bunker — Brod
1. IV Avion — Aerodrom
2. IV Strojnica — Srbija
3. IV Mina — Morava

Ugovoreni znaci:

28. III Marko — Janko
29. III Vojo — Mato
30. III Nikola — Nenad
31. III Slavko — Sava
1. IV Pero — Pavle
2. IV Đorđe — Kosta
3. IV Josip — Mujo

Vidni znaci (dnevni):

Poziv:	Odgovor:
	28. III.
Mahanje kapom iznad glave.	Mahanje kapom ispred prsiju.
	29. III.
Dići pušku uspravno iznad glave.	Izbaciti pušku ispred sebe 2 puta.
	30. III.
Izbaciti pušku tri puta u desno.	Izbaciti pušku dva puta u vis.
	31. III.
Dići pušku dvjema rukama iznad glave.	Izbaciti dva puta pušku dvjema rukama horizontalno ispred prsa.
	1. IV.
Kruženje puškom u desnoj ruci.	Mahanje puškom u lijevoj ruci ispred sebe.
	2. IV.
Mahanje rukama naprijed i nazad. Puška u desnoj ruci.	Mahanje kapom iznad glave lijevom rukom.
	3. IV.
Izbacivanje puške desnom rukom u stranu.	Izbaciti pušku desnom rukom 2 puta u vis

Ishrana: Do prelaska r. Bosne vršiće se rezervnom hranom koju jedinice nose sobom. Po izbijanju na desnu obalu r. Bosne iz sredstava prikupljenih na terenu.

Organizaciju pokreta, prelazak komunikacije, forsiranje r. Bosne pripremiti tako, da svaka jedinica bude detaljno upoznata o svim zadacima u pokretu i borbi. Predvidjeti sva borbena sredstva za napad pri stvaranju mostobrana i pre-

sjecanju komunikacija. Komandantima i starješinama objasniti detaljno zadatke i narediti forsiranje rijeke pod svaku cijenu.

Naređenje za dalji rad izdaće se po izbijanju na određenu prostoriju na desnoj obali r. Bosne.

28. o.mj. do 12,00 časova štabovi divizija izvjestiće radiogramom da su im jedinice postavljene na polaznim položajima za prelaz komunikacije.

Prijem zapovjesti potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
pukovnik:
Došen

Zamjenik komandanta,
pukovnik:
N. Karanović

[12]

---

[12] Na poleđini kopije originala dopisano je mastilom, ćirilicom, sljedeće:

»*Mićo* (Kolundžija — prim. red.)
Vrtlišće — Brnj — Bjele Vode — Bijela Njiva
Sajo (Grbić, komandant 8. krajiške brigade — prim. red.)
Konak — Zagrađe
Milančić (Miljević, komandant 6. krajiške brigade — prim. red.)
Živalji — Kovači
Drenovik — Teševo
Jurjevići — Balići — Odžak
Divizion (1. artiljerijski divizion 4. divizije — prim. red.)
Inten. — bolnica
Moljušići
Krtalići (na tom prostoru su bile raspoređene jedinice poslije prelaska preko rijeke Bosne (vidi dok. br. 164).

BR. 75

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA IVAN-SEDLO[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. Pov. Broj *256*
27. marta 1945. god.
u 12 časova

ZAPOVEST
(Sekcija Konjic — Sarajevo 1:100.000)

Na prostoru Ivan Sedlo — Raštelica nalaze se sledeće neprijateljske snage: 2 bataljona 13. regimente »Princ Eugen« divizije sa 4 topa,[2] 1 bojna I Ustaškog zdruga, 2 bataljona »vražje« divizije i 2 bataljona IX Ustaškog zdruga. Ove neprijateljske snage drže liniju Željakov Do — s. Korča — Rudno Brdo (1270) — Ivan Sedlo — K. 1174 — Vihor (1287). Dalje na prostoru Tarčin — Lepenica — Han Ploča i Tarčin — Pazarić — Hadžići — Raskršće nalaze se još 4 bataljona »vražje« divizije, 1 bataljon I Ustaškog zdruga, 1 bataljon IX Ustaškog zdruga i oslabljeni II Gorski zdrug.[3] Pored toga na komunikaciji Tarčin — Raskršće i Raskršće — Kiseljak nalaze se 2 satnije takozvanog 266 landesšic bataljona sa oko 600 vojnika.[4] Ukupne neprijateljske snage na prostoru Ivan Sedlo — Raskršće — Han Ploča — Kiseljak, računa se da broje od 6 do 7.000. Borbenost i moral svih navedenih neprijateljskih jedinica je na vrlo niskom stupnju, osim »Princ Eugen« divizije koja je još uvijek prilično uporna, pa čak u poslednje vrijeme primjenjuje i noćne napade.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 18—9, k 1151/II.

[2] Ta je regimenta (puk) 26. marta 1945. iz rejona jugozapadno o Sarajeva otišla na sektor Vareša (vidi dok. br. 54, objašnjenje 3, 22. i 24)

[3] Na položaju Ivan-Sedla je tada bio 370. puk 369. legionarske divizije, desno od njega tri čete legije »San Marko« (na visovima zapadno od s. Raštelice) a lijevo, na Rudnom brdu, ustaše (vidi Franc Šraml navedeno djelo, str. 128—130). O ostalim njemačkim i ustaško-domobranskim jedinicama na pomenutom prostoru vidi dok. br. 54.

[4] Redakcija nije mogla da ustanovi prisustvo toga bataljona na tom prostoru.

Djelovi »Princ Eugen« divizije koji su upadali poslednjih dana do Trnova, nakon dva dana borbe odbačeni su na svoje polazne položaje, tako da se III divizija II Udarnog korpusa sada nalazi na liniji G. Grkarica — Presjenica — Grabska Stijena — Ulobić — Pavlovac.[5]

Druge snage II Udarnog korpusa izbile su na liniju Borovac — Stambulčić — Rakovac — Jelovci.[6] Djelovi III Udarnog korpusa izbili su poslednjih dana na prostor Vučja Luka — Crni Vrh, severoistočno od Sarajeva.[7]

U toku jučerašnjeg dana i prošle noći naše jedinice napadale su neprijateljske snage na prostoru Podromanija — Baltići, ali još ne znamo za rezultat.[8]

Na prostoru Kreševo — Fojnica nalazi se X divizija V Udarnog korpusa, ali će ona u toku ovog mjeseca glavninom svojih snaga ispoljiti jako dejstvo na Sarajevo sa severoistočne strane prebacujući se preko rijeke Bosne.[9] U tom cilju već je upućena naša XIV brigada na prostor Kreševo[10] gde će smijeniti djelove V Korpusa. Od vremena izbijanja naše divizije na sadanje položaje neprijatelj je često vršio danju i noću ispade, naročito prema Mali Ivan, u cilju da zauzme ove položaje. Takav jači ispad izvršio je neprijatelj i prošle noći 26/27. ovog mjeseca i borba se nastavila u toku dana.

Dok sve snage koje trebaju učestvovati u napadu na Sarajevo ne izvrše potrebne pripreme i pregrupisanje, naša divizija će napasti neprijatelja na liniji Vihor — Ivan Sedlo — Korča sa ciljem da ove neprijateljske položaje zauzme, nakon toga goni neprijatelja što dalje prema Sarajevu. Da bi ovaj napad uspio moramo ga izvršiti energično, brzim udarima, pa u tom cilju, —

NAREĐUJEMO:

I. *Artiljeriska brigada:*

U toku dana 27. ovog mjeseca i u toku noći 27/28. ovog mjeseca izvršiće sve pripreme koje su potreb-

---

[5] Vidi dok. br. 89.

[6] Odnosi se na 37. udarnu diviziju JA (vidi dok. br. 84).

[7] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 38. udarne divizije JA (vidi dok. br. 112).

[8] Riječ je o jedinicama 3. korpusa JA (vidi dok. br. 63 i 163).

[9] Vidi dok. br. 144 i 147.

[10] Vidi AVII, reg. br. 1/11—4, k. 1153/II: zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 26. marta 1945. O tome vidi i dok. br. 68.

ne za napad, a koje se sastoje u sledećem: jednu bateriju amerikanskih topova 75 mm plasiraće na Kraljevac, a jednu isto taku bateriju na Jasen (1190). Jednu bateriju protivkolaca odrediće da sjutra 28. ovog mjeseca u 8 časova ujutro bude na raspoloženju našoj X brigadi u Bradina a koja će biti upotrebljena u prvim borbenim redovima kretajući se komunikacijom prema Raštelica i potpomažući pješadiju u likvidiranju neprijateljskih utvrđenja i eventualnih tenkova. Glavninu svojih snaga rasporedićete tako da možete najzgodnije i najuspješnije dejstvovati na neprijateljske položaje potpomažući pješadiju.

Artileriska priprema iz svih raspoloživih oruđa treba da otpočne sjutra 28. ovog mjeseca tačno u 6 časova ujutro i trajaće do 8 časova.

Organizujte dobru vezu sa pješadijskim jedinicama i štabovima kako bi najuspješnije potpomagali pješadiju.

Po likvidaciji glavne neprijateljske linije morate brzo prenositi vatru naprijed u cilju daljeg razbijanja neprijatelja i potpomaganja gonjenja.[11]

II. — *X Hercegovačka brigada:*

Otpočeće s napadom tačno u 8 časova ujutro 28. ovog mjeseca i to: odmah po završenoj artileriskoj pripremi snažnim jurišem likvidirati Vihor (1287) i K. 1174, zahvatajući desno K. 967 do komunikacije. Po likvidaciji ove neprijateljske linije munjevito napadati dalje i goniti neprijatelja duž komunikacije prema Raštelica zahvatajući lijevo Pale — Raskršće. Desno se čvrsto vežite sa XIII brigadom. Treba da vas rukovodi težnja da neprijatelja gonite što dalje pa po zauzeću Raštelica težiti zauzeti i Tarčin, lijevim svojim krilom zahvatajući i likvidirajući Ševik (849). U toku borbe budite oprezni na vaš lijevi bok, a na dostignutoj liniji u toku dana odmah preduzmite utvrđivanje, jer se može očekivati da će neprijatelj još u toku noći pokušati sa kontranapadima. Lijevo se težite što prije povezati sa djelovima V Udarnog korpusa, odnosno naše XIV brigade na prostoru Vidosavići — Kreševo.

[11] Vidi dok. br. 109.

III. — *XIII Hercegovačka brigada:*

Otpočeće sa napadom sa sadašnjih svojih položaja sjutra 28. ovog mjeseca tačno u 8 časova ujutro koristeći se artilerijskom pripremom, zahvatajući desnim svojim krilom Rudno Brdo (1270), šireći se lijevo do komunikacije Bradina — Tarčin gdje se čvrsto vezati sa X brigadom. Liniju Rudno Brdo — Ivan Sedlo napasti munjevito i po likvidaciji ove linije produžiti sa napadom i gonjenjem u pravcu Vijenac — Trzanj — Tarčin. Desno se vežite sa XI brigadom.

Ukoliko ocijenite da možete izvući koji protivkolac na Mali Ivan i odatle efikasno njime dejstvovati, trebate težiti da ga odatle upotrebite, uzimajući ga iz sastava baterije protivkolaca Artiljeriske brigade.

Tijesno se vežući lijevo sa X brigadom a desno sa XI brigadom, po likvidaciji Ivan Sedla i Raštelice težite goniti neprijatelja što dalje i zauzeti Tarčin.[12]

IV. — *XI Hercegovačka brigada:*

Sjutra 28. ovog mjeseca tačno u 8 časova ujutro sa svoja tri bataljona otpočeće sa napadom u pravcima Korča — Odžak i Željakov Do — G. Bioča. Vaš napad mora biti vrlo energičan sa težnjom da prodrete što dublje prema Tarčinu. Vaš desni bok treba da dobro obezbedite oslanjajući se na liniju Devojačke Stijene — M. Lupoglav (272),[13] koje položaje treba odmah da utvrđujete čim njima ovladate. U povoljnom razvoju borbe nemojte se ustručavati da vršite pritisak i dalje prema Pazariću. Tjesno se vežite lijevo sa XIII brigadom i po potrebi je bočno pomažite za likvidaciju Rudno Brdo i eventualnih daljih utvrđenja u pravcu njenog nastupanja prema Raštelica — Tarčin.

Ako ocijenite da možete efikasno upotrebiti protivkolac, t.j. izvući ga prema s. Korča, možete da uzmete jedan protivkolac iz sastava protivkolske baterije Artiljeriske[14] brigade.

---

[12] Napad koji je tada izveden samo je djelimično uspio (vidi dok. br. 92).

[13] Pogrešno; treba: k. 982.

[14] U originalu su mastilom precrtane riječi »koja je dodeljena X« i dopisana je riječ »Artiljeriske«.

V. — *XIV Hercegovačka brigada:*

Čim stigne na prostor Kreševo — Lepenica, što će biti najkasnije 28. ovog mjeseca naveče, odmah će ispoljiti dejstvo pravcem Ševik (849) — Tarčin, napadajući Tarčin sa sjeverne strane. Za ovu akciju upotrebite jedan bataljon, dok glavninu svojih snaga orijentišite prema Zabrđe i Kiseljak, odakle će neprijatelj najverovatnije pokušati da vas napada. Ukoliko jedinice X divizije V Udarnog korpusa budu od vas zahtijevale dejstvo prema Han Ploča i Kiseljak radi potpomaganja njihovog prebacivanja preko rijeke Bosne, treba da ih potpomognete, rukovodeći se time da 28. ovog mjeseca naveče izvršite jak pritisak na Tarčin ukoliko naše snage ne budu već izbile na tu liniju, a što ćete ocijeniti po borbi.[15] O situaciji na vašim sektorima češće nas izveštavajte depešom tako da vam mi možemo na vrijeme izdavati potrebna naređenja i direktive.

VI. — *XII Hercegovačka brigada:*

Skoncentrisaće brigadu na prostoru Konjic — Borci gde će se nalaziti kao diviziska rezerva i ujedno kontrolišući ovaj prostor. Vaš prvi bataljon sjutra ujutro prebacite iz Rame za Konjic, za što možete koristiti voz, tako da glavninu svoje brigade imate u Konjicu.

VII. — *Ovaj štab:*

Nalaziće se u Konjicu, s tim što će jedan član Operativnog štaba biti u Bradina.

VIII. — *Veza:*

Naročito dobro organizovati telefonsku vezu između pješadije i artilerije, jer će o toj vezi u mnogome ovisiti uspeh operacija. Štabovi brigada međusobno također da budu povezani telefonski i radio-stanicama tako da se mogu međusobno obaveštavati o situaciji na svome sektoru. Ovome štabu slati što češće izveštaje preko postojećih telefonskih veza i radio-stanica.

---

[15] Brigada je 29. marta stigla na prostor Kreševa (vidi AVII, reg br. 11—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 14. hercegovačke udarne brigade od 1. aprila 1945).

IX. — *Utvrđivanje:*

Dostignute položaje težiti što prije utvrditi i prilagoditi ih odbrani.

X. — *Sanitetska služba:*

Ovu službu organizovati sporazumno sa šefom sanitetskog otsjeka ove divizije, postavljajući hirurške ekipe na takva mjesta gde mogu brzo i lako intervenisati. Također pravovremeno organizovati i predviđati pravilnu i brzu evakuaciju ranjenika.

XI. — *Ishrana:*

Ishrana mora da teče uredno težeći bar jednom dnevno borcima na položaj iznositi toplu hranu.

XII. — *Napomena:*

Pošto se X brigadi pridaje u prve borbene redove baterija protivkolaca, to je ista odgovorna za obezbeđenje istih. Tako isto i XIII i XI brigada ukoliko uzmu protivkolce.

Tražili smo da bataljon XI brigade sa prostora Umoljani dođe u sastav brigade, pa ukoliko stigne, XI brigada će ga upotrebiti prema svom nahođenju, najzgodnije da bude u rezervi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zastupa načelnika štaba	Komandant
potpukovnik	kapetan	general-major
Vukašin Mićunović	**Franjo Tomaić**	**Vlado Šegrt**

M. P.

Dostavljeno:
— X, XI, XII, XIII, XIV herc. br.
— Artileriskoj brigadi.

ŠTAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. pov. br. 326
29. III 1945. g.

Primljeno na znanje.
u akta.

BR. 76

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. DIVIZIJE JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA PRESIJECANJE KOMUNIKACIJE SUMBULOVAC — MOKRO[1]

Š 3[2]
Broj: sl.
27. III. 1945.

ŠTAB 17. UDARNE BRIGADE
Pov. broj 922
29-VI-1946. god.

ZAPOVJEST
(Sekcija Sarajevo, 1:100.000)

1) *Situacija:*

U toku današnjeg dana neprijatelj je rano ujutro napravio jače ispade sa sektora Podromanija preko Bijelih Voda u pravcu Starog Grada. Nakon jače borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje.[3]

2) *Podaci o neprijatelju:*

Kao u jučerašnjoj zapovjesti,[4] s tim što je u toku prošle noći dobio vjerovatno manje pojačanje iz Sarajeva[5] na sektor Podromanije radi ispada koji je jutros pravljen.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—2, k. 1259.

[2] Jedinice 38. divizije JA imale su 16. marta 1945. sljedeće konspirativne nazive:

Štab 38. divizije JA — Š3,
Štab 17. majevičke brigade — Š4,
Štab 18. hrvatske brigade — Š5,
Štab 21. istočnobosanske brigade — Š6.

O prethodnim konspirativnim nazivima vidi dok. br. 11 (objašnjenje 2) i 48.

[3] Riječ je o jedinicama 363. puka njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[4] Redakcija je tu zapovijest (vidi AVII, reg. br. 40—5, k. 1258) izostavila, jer su u novoj zapovijesti zadaci potčinjenih jedinica unekoliko izmijenjeni, a o neprijatelju vidi dok. br. 63.

[5] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5 k. 6) piše da je Lovačka četa Štaba 7. SS divizije »Princ Eugen« 28. marta 1945. pročešljala, uz jak otpor neprijatelja, prostor Mokro.

3) *Zadatak:*

Naše jedinice imaju zadatak da presjeku komunikaciju na sektoru Mokro — Sumbulovac, kako bi izolovali neprijatelja istočno.[6]

4) *Zadaci susjeda:*

Na našem lijevom krilu operisaće jedinice N 3 na sektoru Karaula — Crvene Stijene sa zadatkom čvrstog presjecanja ceste na Romaniji,[7] a potom uništavanja izolovanog neprijatelja, uz sadejstvo drugih jedinica, na istočnom sektoru Sokolac — Podromanija i na zapadnom sektoru Crvene Stijene. Jedinice 37. divizije napadaće sa južne strane uporišta duž ceste Mokro — Sumbulovac[8] usko sadejstvujući sa našom Š 4 i Š 6.

5) *Odluka:*

Naše jedinice napašće neprijateljske tačke otpora na Triješnju k. 1092, Crnom Vrhu 1161, Sedri, Kosi, Bljustavcu i Sinjevu, obezbjeđujući se jednim dijelom od Kraćica na lijevom krilu. Sa zauzetih uporišta produžiti nadiranje u pravcu Mokro — Pustopolje i Sumbulovac u cilju potpunog presjecanja komunikacije. Jednim dijelom snaga napadati u pravcu Brezovice — Rogoušići, u cilju likvidacije tih uporišta i vezivanja neprijatelja za taj sektor, kako ovaj ne bi mogao da upućuje pojačanja na glavni sektor udara. Manjim dijelom snaga demonstrirati na Glog i Šiljato Brdo.[9]

NAREĐUJEMO:

Š 4 napašće sa tri bataljona Triješanj (1092) — Crni Vrh (1161) — Sedru i Kosu (1155). Jednim dijelom snaga rezervnog bataljona demonstrativno će napadati na Kraćice, motreći budno na taj pravac. Po zauzimanju Triješnja, Crnog Vrha, Sedre i Kose produžuje napad u pravcu uporišta na cesti Mokro — Sumbulovac i likvidirati ih. Na tom sektoru hvata vezu sa jedinicama 37. divizije i u zajednici sa njima čvrsto drži taj dio komunikacije, orijentišući jedan dio snaga prema Crvenim Stijenama, a drugi prema Brezovicama i Rogoušiću.

---

[6] i [9] O tome vidi dok. br. 112.

[7] Bliže o dejstvima 27. divizije JA vidi dok. br. 107.

[8] Vidi dok. br. 84.

Š 6 sa jednim bataljonom napada pravcem Bijelogorci, k. 1151 — Sinjevo pomažući likvidaciju Kose jedinicama Š 4. Jedan dio snaga ovog bataljona orijentisaće se za vršenje pritiska prema Sumbulovcu. Sa jednim bataljonom napada neprijatelja na Brezovicama i Rogoušiću, omogućujući efikasno aktivnost bataljonu koji napada prema Sinjevu. Manjim odeljenjima vrši duži demonstrativan napad na Glog i Šiljato Brdo.[10]

U napadu na uporišta potrebno je skoncentrisati prethodnu minobacačku vatru. Š 4 će koristiti svoje flakovsko odeljenje.

Za odbranu od oklopnih jedinica Š 6 će držati svoj protivkolski vod na cesti Vučja Luka — Sarajevo.

Napad počinje 28. III. u 4 časa.

Za obezbjeđenje bokova Š 6 će držati na svom desnom krilu potrebne snage i kontrolisati pravac Crepolsko Brdo — Sljeme. Š 3 će održavati neprestanu vezu sa jedinicama N 3 na svome lijevom krilu i pratiti razvoj situacije kod njih.

Š 5 ostaje raspoređena na liniji Širijevići — Imamovići — Sirovine — Ozren, sa zadatkom kontrole bočnoga pravca od Visovice i aktivnog dejstva prema četnicima.[11] Znaci za vezu sa susjednim jedinicama su dvije ispaljene zelene rakete.

Štab Š 3 nalaziće se u Kalauzovićima.

Komanda pozadine nalaziće se i dalje u Širijevićima.

Hirurška ekipa i Medsanbat u Dugoj Luci.

Štabovi Š 3 i Š 6 produžiće svoju telefonsku liniju što bliže do svoga komandnog mjesta da bi ovaj štab bio što brže upoznat o razvoju situacije. Štab Š 6 neka svoj telefon sa k. 1347 zasada pomjeri na komandno mjesto na sektoru Bijela Gora — Bijela Stijena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Z. Političkog komesara
potpukovnik,
Milan[12]

Komandant,
potpukovnik,
Franjo

---

[10] Vidi dok. br. 203 — 206.

[11] Riječ je o četnicima Romanijskog četničkog korpusa (vidi dok br. 44 i 144).

[12] Milan Vuković, pomoćnik političkog komesara.

BR. 77

NAREĐENJE ŠTABA 53. UDARNE DIVIZIJE JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA PREFORMIRANJE ČETA ZA VEZU PO NOVOJ FORMACIJI[1]

Pov. 83/45[2]

ŠTAB
LIII U. DIVIZIJE
V KORPUSA JA
Str. pov. *185*
27. III. 1945.

Predmet: Formacijski sastav četa za vezu i objašnjenje dostavlja

ŠTABU XIV, XVIII I XIX BRIGADE

Dostavljamo Vam formacijski sastav (pregled) po kome ćete formirati četu za vezu koja broji 152 druga, a koja se sastoji iz tri voda i četiri odjeljenja za vezu i komande čete.

1. — Komandu čete sačinjavaju tri člana i to komandir, politkomesar, pom. polit. komesara.

2. — Pomoćno osoblje komande čete ekonom, kuhar, konjovodac, magacioner, bolničar, radio-mehaničar i telefonski mehaničar. Ukupno u komandi čete treba da bude 14 drugova.

3. — Radio-telegrafsko-signalni vod. Isti se sastoji od 23 druga i to: vodnik, delegat, šef radio-stanice i dva radio-telegrafista i jednog konjovodca, također istome vodu pripada još jedna radio-stanica koju sačinjavaju četiri druga. Ove dve radio-stanice sačinjavaju jedno odjeljenje, koje se naziva radio-telegrafsko odjeljenje. Vođe signalnog odjeljenja sastoje se od 13 drugova i to: četiri signalne stanice i jednog vođe odjeljenja, svaka signalna stanica ima šefa stanice, signalistu i pisara, ova signalna odjeljenja nalaze se pri štabu brigade a održavaju vezu sa štabovima bataljona pomoću signalnih barjaka i gertz-aparata, a ujedno pomažu radio-telegrafistima prilikom transporta stanica i kupljenja istog materijala. Također gore navedene dvije radio-stanice: prva stanica održava vezu sa štabom divizije i susjednim brigadama, a druga radio-stanica održava vezu sa njezinim bataljonima.

4. — Telefonsko-linijski vod sastoji se iz 30 drugova i to dva odjeljenja, telefonsko i linijsko odjeljenje, telefonsko odjeljenje sačinjava vodnik, delegat, šef centrale, dva telefonista i jednog konjovodca. Druga telefonska centrala također se sastoji od četiri druga šefa, telefoniste i konjovodca, ovo odjeljenje sastoji se od dviju centrala.

Linijsko odjeljenje sačinjavaju vođa odjeljenja, odmotač, nabacivač, zatezač i konjovodac, za svaki bataljon predviđeno je po jedno odjeljenje tako da u ovome vodu bude svaki drug zadužen sa materijalom po formacijskom sastavu.

5. — Kurirski vod sastoji se iz jednog vodnika, delegata, četiri kurira biciklista i jednog motorciklista i četiri kurira konjanika, i šest običnih kurira, t.j. releja. Ukupno se sastoji od 17 drugova.

6. — Pri štabu brigade nalaze se stalno gore navedeni vodovi koji broje ukupno 84 druga, a pri bataljonima formiraju se odjeljenja, u svakom odjeljenju ima 17 drugova, svako odjeljenje za vezu ima tri odjeljenja i to: radio-telegrafsko odjeljenje, telefonsko odjeljenje i signalno odjeljenje, radio-telegrafsko odjeljenje sačinjava šef radio-stanice i jedan telegrafista i konjovodac, telefonsko odjeljenje vrši dužnost signalista i obučava se o telefonskoj službi, t.j. rukovanju sa telefonskim aparatima i podizanju telefonske linije. Svaki štab bataljona ima signalnu stanicu koju sačinjavaju šef, pisar i signalista, svaka boračka četa isto tako ima šefa, pisara i signalistu, tako da u bataljonu ima četiri telefonista koji vrše dužnost signalista i konjovodaca, koji imaju dužnost za prikupljanje telefonskog materijala prilikom operacije njihove jedinice, a isto ovo odjeljenje mora omogućiti stalnu vezu između štaba bataljona i komandi četa istog bataljona, kao i susjednog bataljona.

Ova odjeljenja spadaju u sastav čete za vezu i ista vodi računa o izgradnji istih drugova, a ista odjeljenja nalaze se stalno pri štabu bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

POLITKOMESAR PPUKOVNIK
sl. otsutan

KOMANDANT PUKOVNIK
Trinki[4]

KOMANDANT ZA VEZU
Ćurguz[3]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—6, k. 1423.
[2] Dopisano mastilom.
[3] Stevo
[4] Albert Trinki je tada bio načelnik Štaba 53. udarne divizije.

ŠTAB
XIX KNOU BRIGADE
LIII NOU DIVIZIJE NOVJ
Pov. br. 83/45
28. III. 1945.

Komandi čete za vezu. —

Štab 53. U. divizije aktom Str. pov. br. 185 od 27. marta 1945. godine dostavio je ovom Štabu slijedeće:

Dostavlja se prednje radi znanja, s tim da se u svemu postupi po gornjem naređenju i o tome izvijesti ovaj Štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar-major,
Hakirović[5]

Z. komandanta-kapetan:
sl. otsutan

Prepis, 12/IV 45
otp.[6]

[5] Avdo

[6] Ta rečenica je dopisana mastilom.

Redni broj	Sastavni dio		ZVANJE	ČIN	LJUDSTVA				MATERIJALA																																	
					Oficira	Podoficira	Boraca	Ukupno	Radio-stanica SCR	Radio-stanica T. 48	Telefon. centrala 10	„ „ 5 br.	Telefona indukt.	Telefon. kabla km.	Linij. torbi za alat	Liniskih fenjera	Motalica	Viljuški za kabli	Alat za sl. liniju	Torbi za rad T. AL.	Signalnih pištolja	Signalnih metaka	Opt. aparata 100 m/m	Signal. barjač. pari	Kurirskih torbi	Brdskih kuhinja	Signalna platna	Volt metera	Signal. lampi	Samara	Pušaka	Strojnica	Pištolja	Konja tov. i teglećih	Konja jahaćih	Kara sa gum. toč.	Bicikla (skija)	Motorcikla				
1	Komanda čete	Komandno osoblje	komandir	poručnik	1			1																							1	1		1								
			politkomesar	„	1			1																							1	1		1								
			pom. politkomesara	pporučnik	1			1																							1	1										
		Pomoćno osoblje	ekonom				1	1																						1											
			kuhara				2	2																	4					2											
			konjovodaca				4	4																						4			4		4						
			magazinera				1	1			1		9	10	2		2	2	1		4	400					3	1		1										
			bolničara				1	1																								1								
			radio-mehaničara	vodnik		1		1												1										1										
			telef. mehaničara	ml. vodnik		1		1												1																				
UKUPNO U KOMANDI ČETE					3	2	9	14			1		9	10	2		2	2	1	2	4	400			4	3	1			9	3	4	4	2	4						
2	Radio-telegrafsko-signalni vod	Radio-teleg. odeljenj.	vodnik	pporučnik	1			1																						1	1										
			delegat	zastavnik	1			1																						1											
			šef radio-stanice	vodnik		1		1	1																							1									
			radio-telegrafista				2	2																							2									
			konjovodac				1	1																						1	1		1							
			II. radio stanica			1	3	4		1																				1	1	3	1							
		Signalno odeljenje	vođa odjeljenja	st. vodnik		1		1																							1									
			šef signal. stanice	ml. vodnik		1		1													1	100	1	1							1									
			signalista				1	1																							1									
			pisar				1	1																							1									
			II. signal. stanica			1	2	3													1	100	1	1							3									
			III. signal. stanica			1	2	3													1	100	1	1							3									
			IV. signal. stanica			1	2	3													1	100	1	1							3									
UKUPNO U RADIO-TELEGRAF. SIG. VODU					2	7	14	23	1	1											4	400	4	4					2		18	2	7	2							
3	vod	Telefon. odeljenja	vodnik	pporučnik	1			1																							1	1		1								
			delegat	zastavnik	1			1																							1	1										
			šef centrale	ml. vodnik		1		1			1																	1			1										
			telefonist				2	2					1			1														2										
			konjovodac				1	1																						1	1		1							
			II. telef. centrala	ml. vodnik		1	3	4				1	1			1												1		1	4			1						

| | | |

BR. 78

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. KRAJIŠKE BRIGADE OD 27. MARTA 1945. ŠTABU 53. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA U MARTU NA PROSTORU DOBOJ — DERVENTA[1]

ŠTAB
XIX. KNOU BRIGADE
LIII. NOU DIVIZIJE NOVJ
287/45 *Koncept*
27. III. 1945.

Operativni izvještaj za
mjesec mart 1945. dostavlja

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE. —

1.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

2.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4.III. 1945. Sa dva bataljona izvršen napad na neprijateljska uporišta Lupljanicu. Jačina neprijatelja 250 vojnika — Njemaca i ustaša. Borba je trajala 1 1/2 sat i bataljoni su bili prisiljeni da se povuku usljed dolaska pojačanja neprijatelju iz Doboja i Dervente.[2] Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši gubitci 5 ranjenih i 1 poginuo. Zaplijenjeno: 1 šmajser i 1 bicikl. Zarobljen 1 željezničar. Iz šina izbačen je 1 pancer.

5.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11—6, k. 1423.

[2] i [3] U informativnom izvještaju Štaba 53. udarne divizije JA od marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 17—3, k. 1419) piše da se na želj. st. Lupljanica nalazi Štab 596. landesšicen-bataljona sa oko 120 Nijemaca, 160 ustaša (sa zastavnikom Hasanbašićem) i 70 domobrana iz 3. satnije 1. bojne. Ustaše i domobrani su iz 16. ustaškog i 16. pješadijskog zdruga (vidi AVII, reg. br. 25/8—1, k. 113: pregled rasporeda postrojbi ustaško-domobranske 15. hrvatske divizije od 13. januara 1945). O tome vidi i dok. br. 182 i 219.

6.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

7.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

8.III. 1945. Snage ove brigade sa tri bataljona i artiljerijskim divizionom[3] u zajednici sa I. Krajiškom brigadom O.,[4] te XIV brigadom[5] izvršile su napad na četničke bande, koje su se nalazile na lijevoj obali rijeke Bosne na prostoriji Majevac — Brezičko Groblje — Trnjani. Jačina neprijatelja oko 3000 četnika Draže Mihailovića i Branka Kovačevića. Jačina naših snaga: oko 2000 boraca. Borba je trajala 9 časova, kada je neprijatelj potpuno razbijen i u paničnom bjegstvu otstupio u pravcu Bosne, gdje je uspio da se sa jednim dijelom svojih snaga prebaci na desnu obalu rijeke Bosne, dok su se ostali utopili u rijeci.[6] Neprijateljski gubitci: 150 mrtvih, 60 utopljenih u rijeci Bosni, te 150 zarobljenih. Naši gubitci: 5 ranjenih, od kojih je jedan podlegao rani. Plijen: 3 puškomitraljeza, 5 teških talijanskih breda, od kojih su dvije predate bataljonu N.O., 1 mali bacač, 22000 puščane i mitraljeske municije, 93 puške, 7 pištolja, 40 bombi, 105 mina za laki i teški bacač, 1 radio-stanica, 10 konja, 300.000 talijanskih lira, 5 strojnica, dosta sanitetskog materijala, kao i drugog materijala.

9.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

10.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

11.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

12.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

13.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

[3] Vidi dok. br. 82; AVII, reg. br. 1/12—4, k. 1417: izvještaj Artiljerijskog diviziona 19. krajiške u. brigade JA od 23. marta 1945. godine.

[4] Riječ je o 1. bosanskoj brigadi narodne odbrane (vidi dok. br. 105).

[5] Vidi dok. br. 23.

[6] Bliže o tome vidi dok. 17 i 69.

14.III. 1945. Snage ove brigade rastjerale su četničke bande, koje su napale opštinsku stražu u selu Potočanima. Jačina neprijatelja oko 180 bandita. Jačina naših snaga 2 čete. Borba je trajala 1 sat i neprijatelj je razbijen i pretjeran prema Devetinama. Neprijateljski gubitci: 1 mrtav. Naših gubitaka nije bilo.

15.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

16.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

18.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

19.III. 1945. Izviđačka četa ove brigade vodila je borbu sa četničkim bandama u selu Šeškovcima. Jačina neprijatelja 150 četnika. Jačina naših snaga 13 drugova. Borba se je vodila 1 1/2 sat, i neprijatelj je razbijen i pretjeran. Neprijateljski gubitci 3 mrtva. Naših gubitaka nije bilo.

20.III. 1945. Snage ove brigade napale su dva bataljona Banjalučke četničke brigade na prostoriji Boškovići — Čardačani. Jačina neprijatelja 280 vojnika. Jačina naših snaga 158 boraca. Borba je trajala 4 sata i neprijatelj je razbijen i pretjeran preko Vrbasa. Neprijateljski gubitci: 11 mrtvih i 9 ranjenih. Naši gubitci: 2 lakše i 1 teže ranjen.

21.III. 1945. Sa snagama IV bataljona i izviđačke čete napali smo neprijateljska uporišta Lupljanica i Foča, te napravili zasjedu neprijatelju na komunikaciji Doboj — Derventa. Tom prilikom ubijeno je 7 ustaša, 2 Čerkeza, ranjen 1 Čerkez i 1 četnik, zarobljena 2 četnika. Naših gubitaka nije bilo. Plijen: 1 ustaška strojnica, 2 puške, 1 pištolj »Vis«, 1 bomba, nešto municije, 2 para cipela i 1 odijelo.

22.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

23.III. 1945. U noći između 22. i 23. ov.mj. snage ove brigade napale su neprijateljska uporišta Dažnica i Cer. Borba se je vodila cijelu noć i neprijatelj je pretrpio slijedeće gubitke: 90 mrtvih i oko 100 ranjenih, te 1 zarobljen. Naši gubitci: 4 mrtva i 40 ranjenih, od kojih većina lakše. Uništeno 14 zidanih bunkera i 1 zgrada. Pruga Lupljanica — Dažnica potrgana je na 13 mjesta u dužini od 1600 metara.[7]

24.III. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem između Kojića i Sočanske crkve. Jačina neprijatelja oko 150 ustaša. Jačina naših snaga 2 čete. Borba je trajala 2 sata i neprijatelj je protjeran na polazne položaje, t.j. prema Ceru i Lupljanici. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 5 ranjenih. Naša izviđačka četa napala je jednu grupu četnika u selu Donja Lupljanica. Ubijena su 3 četnika, među kojima jedan komandir, ranjena 4 i zarobljen 1 četnik. Plijen: 1 puškomitraljez, 1 šmajser, 2 puške i 2 torbice. Naših gubitaka nije bilo.

25.III. 1945. Noću između 25. i 26. III. 1945. snage ove brigade napale su neprijateljsko uporište Kladari. Jačina neprijatelja oko 300 vojnika — Njemaca. Jačina naših snaga 2 bataljona. Borba je trajala 4 sata.[8] Neprijateljski gubitci oko 50 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 6 mrtvih i 18 ranjenih. Plijen: 2 puške i 500 metaka. Uništenih objekata nije bilo, sem što su uništena jedna neprijateljska kola i pruga je prekinuta na tri mjesta u dužini od 400 metara između želj. stanice Čifčije — Kotorsko.

26.III. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

Snage ove brigade raspoređene su kako slijedi:
I. bataljon Mali Prnjavor,
II. bataljon Zarić,

[7] U izvještaju Oružničke postaje Lupljanica od 23. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 13/7—1, k. 178) piše da su 22. marta, u 22 časa, veće komunističke grupe napale »uporište Ustaša i milicije na Počivaljki-Cer« i u selu Dažnici; te da su u borbi, koja je trajala sutradan do 9 časova, poginuli 2 njemačka vojnika i 2 ustaše i ranjeni 6 vojnika. Pored toga, u izvještaju stoji da je na pruzi Derventa — Doboj izbačen iz šina jedan putnički voz koji je naišao na minu. O tome vidi i dok. br. 60 i 194 — 198.

III. bataljon Mala Sočanica — Mišinci,
IV. bataljon Vel. Prnjavor,
art. divizion Mala Sočanica — Simići,
brigadna ambulanta i intendantura u Crnči,
Štab brigade i ostali prištabski dijelovi u Vel. Prnjavoru, zaseok Bagerići.

BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA

Jedinice ove brigade u toku mjeseca marta 1945. godine imale su:

I. Gubitci:	1. — *Neprijateljski:*	ubijeno	299
		ranjeno	145
		zarobljeno	155
		natjerano u rijeku i utopilo se	60
		Dobrovoljno prešli na našu stranu . .	1
		Ukupno:	660
	2. — *Vlastiti:*	poginulo	11
		ranjeno	65
		nestalo	1
		[Ukupno:]	77

II. Plijen: 1. — *Oružje:* 1 mali bacač, 5 teških breda, puškomitraljeza 4, šmajsera 8, pušaka 99, pištolja 8.
2. — *Municija:* puščane i mitraljeske 22500, bombi 41, mina za bacač 105.
3. — *Ostalo:* 2 pisaće mašine, 1 bicikl, 1 radio-stanica, 10 konja i 300.000 lira.

III. Uništeno:

1 vojnička kola, 14 bunkera i 1 zgrada, 1 radio-stanica i 1 radio-aparat.

IV. Oštećeno:

pruga potrgana u dužini od 2000 metara, 1 pancer izbačen iz šina.

Vojno-politički rad

Vojna obuka izvodi se u svima jedinicama ove brigade po planu i programu, kojeg je izdao Štab 5. Korpusa. Iz toga plana jedinice su preradile i to:

I. bataljon:

1. — Iz borbene obuke 10 časova, t.j. od 16—25 časova.
2. — Iz ratne službe 5 časova, t.j. od 7—11 časova.
3. — Iz nastave gađanja 4 časa, t.j. od 14—17 časova.
4. — Iz naoružanja 3 časa, t.j. od 11—14 časova.
5. — Iz pješadijskog egzercira 4 časa, t.j. od 10—13 časova.
6. — Iz stražarske službe 3 časa, t.j. od 3 do 5 časova.

II. bataljon:

1. — Iz borbene obuke 8 časova, t.j. od 17—24 časa.
2. — Iz ratne službe 5 časova, t.j. od 12 do 16 časova.
3. — Iz sastava gađanja 5 časova, t.j. od 12 do 16 časova.
4. — Iz naoružanja 5 časova, t.j. od 10 do 14 časova.
5. — Iz pješadijskog egzercira 6 časova, t.j. od 10 do 15 časova.
6. — Iz stražarske službe 4 časa.

III. bataljon:

1. — Iz borbene obuke 7 časova, t.j. od 16 do 22 časa.
2. — Iz ratne službe 6 časova, t.j. od 10—15 časova.
3. — Iz nastave gađanja 7 časova, t.j. od 12 do 18 časova.
4. — Iz naoružanja 5 časova, t.j. od 9 do 13 časova.
5. — Iz pješadijskog egzercira 7 časova, t.j. od 9 do 15 časova.
6. — Iz stražarske službe 6 časova.

IV. bataljon:

1. — Iz borbene obuke 17 časova, t.j. od 14 do 30 časova.
2. — Iz ratne službe 5 časova, t.j. od 10—14 časova.
3. — Iz nastave gađanja 15 časova, t.j. od 11 do 25 časova.
4. — Iz naoružanja 10 časova, t.j. 11 do 20 časova.
5. — Iz pješadijskog egzercira 6 časova, t.j. od 10 do 15 časova.
6. — Iz stražarske službe 1 čas, t.j. 8-mi čas.

Četa za vezu:

1. — Borbena obuka do 31 časa.
2. — Ratna služba do 20.
3. — Nastava gađanja do 34 časa.
4. — Naoružanje do 14 časova.
5. — Pješadijski egzercir do 14 časova.

6. — Stražarska služba do 5 časova.
7. — Signalizacija 30 časova.
8. — Telefonija 30 časova.

Pionirski vod:

1. — Borbena obuka do 32 časa.
2. — Ratna služba do 19 časova.
3. — Nastava gađanja do 35 časova.
4. — Naoružanje do 15 časova.
5. — Pješadijski egzercir do 14 časova.
6. — Stražarska služba do 5 časova.
7. — Minerstvo 10 časova.

Izviđačka četa:

1. — Borbena obuka do 21 časa.
2. — Ratna služba do 15 časova.
3. — Nastava gađanja do 17 časova.
4. — Naoružanje do 14 časova.
5. — Pješadijski egzercir do 12 časova.
6. — Stražarska služba do 3 časa.

Vozarska četa:

1. — Borbena obuka do 32 časa.
2. — Ratna služba do 20 časova.
3. — Nastava gađanja do 35 časova.
4. — Naoružanje do 16 časova.
5. — Pješadijski egzercir do 12 časova.
6. — Stražarska služba do 3 časa.

Sanitetski vod:

1. — Borbena obuka do 29 časova.
2. — Ratna služba do 18 časova.
3. — Nastava gađanja do 30 časova.
4. — Naoružanje do 15 časova.
5. — Pješadijski egzercir do 13 časova.
6. — Stražarska služba do 2 časa.

U vrijeme predviđeno za politički rad čitane su radio-vijesti, prorađivani članci iz naše štampe, diskutovana politička situacija, raspravljana unutrašnja pitanja jedinica i obrađivane političke teme u vidu političkih referata. Od tema obrađene su: Razvoj narodno-oslobodilačkog pokreta, Borba naroda porobljene Jugoslavije, I. i II. zasjedanje AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a i odluke sa tih zasjedanja. Razvoj narodno-oslobodilačke vlasti, Uloga NOF-a u našem političkom životu, Izdaja JMO-a i HSS-a, Krimska konferencija i Deklaracija

jedinstvene jugoslovenske vlade. 20-III-1945. u brigadi je postavljeno izvođenje političke obuke po divizijskom planu.

U toku ovoga mjeseca sa bataljonima u cjelini rađeno je znatno više nego ranije. Bataljoni su održali po 3—4 bataljonske konferencije, a po četama održano je po 8—13 konferencija. Brigada je dvaputa okupljana u cjelini na vojno-političku pripremu za akciju. Obuka rukovodstva izvođena po bataljonima triputa nedjeljno poslije podne. Prorađivan je materijal iz štampe i teme koje su obrađivane sa borcima.

Mjesta političkih rukovodioca su u glavnom popunjena.

Rad otsjeka. Obavještajni centar tokom ovoga mjeseca nije zadovoljio svojim radom. Jedinice su dobivale vrlo malo obavještenja o neprijatelju,[9] redovno sa velikim zakašnjenjem, a pokazalo se u više mahova da su . . .[10]

BR. 79

ZAPOVIJEST ŠTABA ARTILJERIJSKE BRIGADE 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 27. MARTA 1945. ŠTABOVIMA DIVIZIONA ZA ARTILJERIJSKI NAPAD NA IVAN-SEDLO[1]

ŠTAB
ARTILERISKE BRIGADE
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
O. Str. Pov. br. 52. Kopija[2]
27. marta 1945. g.

ZAPOVJEST:
(Sekcija Sarajevo — Konjic 1:100.000)

NAREĐUJEMO:

1. — U toku dana 27. ovog mjeseca i u toku noći 27/28. ovog mjeseca izvršiti pripreme za napad:

a) Štab II. diviziona naše brigade postaviće svoju 1. bateriju topova 75 mm amerikanskih na Kraljevac, gdje zauzeti pogodan položaj i na istome se utvrditi.

[9] Vidi dok. br. 201 i 202.
[10] Dokumenat je bez završetka.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 17/7—4, k. 1146/II.
[2] Dopisano mastilom.
[3] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok br. 75.

b) Štab III. diviziona naše brigade postaviće svoju 1. i 2. bateriju na Jasen (1190), gdje za iste izabrati pogodan položaj, na istome se utvrditi i maskirati.

v) Štab I. diviziona naše brigade uputiti će sve svoje protivkolske baterije na prostor s. Dragočaj — Bradina, s tim što će jednu bateriju protivkolaca staviti na raspoloženje X. Hercegovačkoj NOU brigadi u Bradini na dan 28. ovog mjeseca u 8 časova ujutro, koja će biti upotrebljena u prvim borbenim redovima kretajući se komunikacijom u pravcu Raštelice, potpomažući pješadiju u likvidiranju neprijateljskih utvrđenja i eventualnih tenkova.

g) Naša 2. baterija II. diviziona ostaće i dalje na svome sadašnjem položaju, odakle će potpomagati napad pješadije, koja će sva naređenja dobivati od svog štaba diviziona.

d) Naša 3. baterija III. divizion ostaje na svome sadašnjem mjestu.

2. — Artileriska priprema napada baterija II. i III. diviziona otpočeće 28. ovog mjeseca tačno u 6 časova ujutro i ista će trajati do 8 časova ujutro istoga dana, kada će naša pješadija otpočeti napad.[4]

Ciljevi koje trebaju tući naše baterije u artiljeriskoj pripremi napada su slijedeći:

a) 1. i 2. baterija III. diviziona ima tući Vihor (k. 1287), a po potrebi i k. 1174.

b) 1. baterija II. diviziona ima tući Ivan sedlo (k. 967) — Rudno brdo (1270) i s. Korča, a po potrebi i na zahtjev pješadije i Željakov Do.

v) 2. baterija II. diviziona ima tući: Ivan sedlo (k. 967) — k. 1174 i Vihor (1287), a osim toga pripremiti elemente za Rudno brdo i Korču.

Čim naša pješadija krene u napad, artilerisku vatru pomjeriti u napred, vodeći pri tome računa da se ne tuče naša pješadija.

3. — X. Hercegovačka NOU brigada napadaće pravcem: Vihor (1287) i k. 1174 sa zadatkom da zauzme ove položaje i goni neprijatelja duž komunikacije u pravcu Raštelice i što je moguće dalje u pravcu Sarajeva,[5] XIII. i XI. Hercegovačka

---

[4] Bliže o dejstvu artiljerije vidi dok. br. 92 i 109.

[5] Napad te brigade je otpočeo tačno u predviđeno vrijeme i, s malim prekidima, trajao sve do 31. marta. Težište napada je usmjereno na uporište Vihor (k. 1287). Međutim, Nijemci su pružili snažan otpor i odbili napad (vidi AVII, reg. br. 15—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 10. hercegovačke udarne brigade JA od 5. aprila 1945).

NOU brigada napadaju pravcem: Rudno brdo (1270) — Korca — Odžak — Željakov Do — G. Bioča sa zadatkom da zauzmu ove položaje i gone neprijatelja ka Tarčinu i dalje prem Pazariću.[6]

4. — Veza: Štab I. diviziona postaviti će odmah svoju telefonsku centralu u kući kod Bradine gdje se sada nalazi odeljenje 1. baterije I. diviziona. U ovu centralu imaju se ukopčati svi štabovi diviziona, a koji će se nalaziti i to: Štab II. diviziona na Kraljevac, Štab III. diviziona na Jasen (1190) a Štab I. diviziona u Bradini. Štabovi diviziona povezaće se sa svojim baterijama tako da veza bude sigurna, stalna i neprekidna.

5. — Članovi Štaba naše brigade nalaziće se u Bradini kod centrale Štaba I. diviziona, gdje slati sve izvještaje.

6. — Sanitetsko previjalište naše brigade biće kod 2. baterije II. diviziona u s. Dragočaj, gdje obavezno svi divizioni moraju upućivati svoje ranjenike.

7. — Intendanti diviziona snabdijevaće se iz Intendanture naše brigade i ne smije se dozvoliti da vojska ne dobije ručak i večeru na vrijeme.

8. — Municija za II. divizion nalaziće se kod 2. baterije istog diviziona, gdje će je prebacivati naša brigada. Štab III. diviziona ima svu svoju municiju ponijeti na položaj.

9. — Ostali dijelovi naše brigade ostaće na svojim dosadašnjim mjestima.

10. — Štabovi diviziona vezaće se telefonskom linijom sa štabom X. i XIII. Herc. NOU brigade i sa njima održavati neprekidnu vezu u daljem toku borbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. polit. komesara
major
Slavko Đurić

M. P.

V.d. komandanta major
Tripo Bjelica

Dostavljeno:

Š-bu I. II. i III. diviziona
K-di pozadine brigade

V.d. načelnika štaba
kapetan
Franjo Lužar

---

[6] Napad tih brigada je samo djelimično uspio (vidi dok. br. 92).

BR. 80

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA SREBRENIČKOG NOP ODREDA OD 28. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE
za dne 28. marta 1945.

Srebreničkog odreda[2]

| Jedinica | Ljudstvo | | | Oruđe i oružje | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | Municije | | | | | | | | | | | | | | | | | | |

BR. 81

NAREĐENJE ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 29. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 7. I 9. OMLADINSKE CRNOGORSKE BRIGADE ZA FORMIRANJE GRUPE BATALJONA ZA DEJSTVO PREKO IGMANA KA HADŽIĆIMA[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 16
29 mart 1945 god.
u 20 časova

ŠTABU VII I IX BRIGADE

Neprijatelj uporno drži odbranbene položaje Sarajeva.[2] Naročitu upornost ispoljava prema XXIX diviziji na pravcu Ivan Sedla.[3] Prostorija između naše i XXIX divizije, koja pruža dobre manevarske mogućnosti, nije iskorišćena, niti sa toga pravca neko uznemirava neprijatelja. Baš zbog toga što je taj bok neprijatelja neugrožen Njemci se mogu uspješnije držati na Ivan Sedlu.

Da bi neprijatelja uznemiravali, nanosili mu gubitke i donekle dezorganizovali njegove sadašnje položaje, formira se jedna laka udarna grupa od jednog bataljona VII i jednog bataljona IX brigade[4] pod komandom načelnika Štaba IX crnogorske udarne brigade, kapetana druga Mihaila Bajagića.

Za izvršenje prednjeg

NAREĐUJEMO:

1. — Štab VII omladinske brigade odrediće za ovu grupu svoj bataljon sa prostorije Mojčevići, koji će se spremiti odmah za pokret i sačekati dolazak komandanta grupe i bataljona IX brigade.

Štab VII brigade pooštriće budnost prema Zoranovićima, Obješenjaku i selu Lasici kao i Vojkovićima, kako se ne bi desilo da neprijatelj iskoristi otsustvo bataljona iz Mojčevića.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII. reg. br. 14—1, k. 756.
[2] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 16 i 54.
[3] O tome vidi dok. br. 47 i 92.
[4] O dejstvima te grupe bataljona vidi dok. br. 89 i 115.

2. — Štab IX crnogorske udarne brigade odrediće jedan svoj bataljon, koji će izvršiti pokret pravcem za selo Mojčeviće, odmah po prijemu ovog naređenja. Sa bataljonom će poći kapetan Bajagić i radio-stanica sa šifratorom. Radio-vezu sa nama održavaće komandant grupe po planu veze, koji važi između IX brigade i ovoga Štaba.

3. — Bataljoni će ostaviti u svojim bazama teška automatska oruđa i teške bacače, kao i sve komore.

4. — Bataljoni će se postaviti uglavnom na prostoriji Gornja Grkarica — Malo Polje. Sa ove prostorije što prije izvršiti prepad na Hadžiće.

Da bi rad ovih bataljona bio što uspješniji i korisniji, komandant grupe će učiniti sve da dođe do što vjernijih podataka o neprijatelju na prostoriji Hadžići, Vrelo Bosne, Hrasnica. Akcije izvoditi na gerilski način — partizanski. Izvoditi ih noću, a danju se, pod zaštitom svojih manjih odjeljenja isturenih prema neprijatelju, odmarati u bazi. U obzir za napad dolaze sve tačke neprijateljskog rasporeda od Hadžića do Hrasnice, a izbor pojedinih tačaka za ovo vršiće komandant grupe na osnovu prikupljenih podataka.

Prilikom odmaranja bataljona na prostoriji baze najozbiljnije se obezbjeđivati od pravca Pazarića, Hadžića i Hrasnice.

U visini Oborišta — sektor Ivan Sedlo nalaze se jedinice XXIX divizije i vjerovatno će neka od njenih jedinica biti upućena prema Igmanu.

5. — Bataljoni će sa sobom odnijeti suvu hranu bar za dva dana. Intendanti brigada povešće dalje računa za dotur hrane tim bataljonima.

6. — Grupa bataljona će prvu akciju izvesti noću između 30 i 31 o.m.

7. — Komandant grupe će održavati sa nama čvrstu radio-vezu i o svemu nas obavještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar
p.pukovnik
Sveto Radojević

Komandant
general-major,
Savo Burić

ŠTAB
III DIVIZIJE II JUG. ARMIJE
Operativni otsjek
Broj 30
Dne 1-jula 1946 god.

BR. 82

IZVJEŠTAJ ŠTABA 53. UDARNE DIVIZIJE OD 29. MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVU ARTILJERIJE U MARTU[1]

ŠTAB
LIII. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Oper. br. 199
29-III-1945. g.

Operativni mjesečni izvještaj za mart 1945.

ŠTABU V. KORPUSA JUGOSLAVENSKE ARMIJE

(Artileriski otsjek)

U toku mjeseca marta ove godine artileriske jedinice LIII. U. Divizije J.A. imale su slijedeće operacije:

27.II. 1945. Artileriske jedinice Divizije nalazile su se:

Artileriski divizion Divizije nalazio se u pokretu, u 0^h, 30' izvršio je borni dio 3. baterije pokret od Jelaha do Tešnja.

Borni dio 1. baterije izvršio je pokret sa položaja u Piljuziću do Tešnja, odakle je zajedno sa dijelom 3. baterije u 8 sati 00' krenuo prema N. Šeheru, kamo su stigli u 15 sati. Obe baterije prenoćile su na kantonmanskoj prostoriji u selu Mladošević.

Art. div. XIX. Brigade nalazio se je na kantonmanskoj prostoriji u selu Stanovima, osim jednog odjeljenja bacača koje se je nalazilo u 4. bataljonu na ispomaganju protiv neprijatelja na liniji Kladari — M. Bukovica.

Protikolski top 3. odjeljenja 2. voda 2. baterije nalazio se je na opravci.

Art. div. XVIII. Brigade nalazio se sa svim svojim dijelovima na kantonmanskoj prostoriji

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br 1—4, k. 1417.

u selu Domislica do 12 sati 00', posle čega je izvršio pokret prema selu Brezove Dane, gdje se stiglo u 14 sati 00'.

Art. div. XIX. Brigade na kantonmanskoj pros. Mačino Brdo.

28.II. 1945. *Artileriski divizion Divizije:* Štab Diviziona izvršio je izviđanje neprijateljskih položaja, a u 15 sati izišla je 1. baterija na borbeni položaj u sektoru sela Ljubatović, 2 km sjeverozapadno od raskršća cesta Žepče — Maglaj — N. Šeher. Ista baterija izvršila gađanje za uznemiravanje otvorivši vatru u 22 sata 00' do 9 sati 00', gađajući povremeno ciljeve: raskršće cesta Žepče — Maglaj — N. Šeher, tj. mjesto zvano Perkovića Han,[2] zatim Čusto Brdo, k. 560, te grupu kuća južno od pomenutog raskršća cesta. Gađanje je vršeno kao artileriska priprema napada, pri čemu je uništen jedan bunker.

U 15 sati 00' 3. baterija izvršila je pokret i postavljanje na borbeni položaj na sektoru zaselka Budimiri. Ova baterija vršila je artilerisku pripremu napada od 22 sata 00' do 1 sat 30' tukući neprijateljsko uporište grupu kuća u Perkovića Hanu.[3]

Ukupno je utrošeno 59 granata.

Ranjena su dva druga, jedan konj poginuo a jedan ranjen iz 1. baterije naišavši oko 11 sati 00' na minu.

Art. div. XIV. Brigade izvršio je pokret sa svoje kantonmanske prostorije u selu Vukovu prema Tešnju — Crnom Vrhu u 7 sati 00' do sela Mladoševći pored ceste u podnožju Crnog Vrha više N. Šehera.

U 16 sati 00' po naređenju Štaba Brigade upućen je 1 protikolski top iz 2. voda 2. baterije u operativni sastav 2. Bataljona XVIII. Brigade na pripremni položaj napada kod sela Perkovića Hana.

Prvo odjeljenje 2. baterije u 20 sati 00' upućeno je u sastav 4. Bataljona naše Brigade sa

---

[2] i [6] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 61 i 172; AVII, reg. br. 1—4, k. 1417: izvještaj Štaba Artiljerijskog diviziona 53. udarne divizije JA od 27. marta 1945. o dejstvima od 26. februara do 26. marta.

zadatkom neposrednog potpomaganja rušenju neprijateljskih gnijezda (bunkera) u okolici Maglaja.

Treće odjeljenje 2. baterije upućeno je u sastav 2. Bataljona na sektoru Čustova Brda sa zadatkom neposrednog potpomaganja istog bataljona u borbi.

1. vod 1. baterije, sastavljen od 3 bacačka odjeljenja, unišo je u operativni sastav I. Bataljona, a 2. vod, od 2 bacača, u sastav II. Bataljona, oba na sektoru Čusto Brdo. 2. odjeljenja iste baterije nalazila su se u sastavu IV. Bataljona na sektoru sela Lešnice više Maglaja, uz komunikaciju ceste i pruge, sa zadatkom likvidiranja neprijateljskih bunkera.[4]

Neprijateljski gubitci bili su: 28 mrtvih.

Zaplijenjeno 5 ćebadi, 7 šatorskih krila, 2 ranca i 10 metaka za protikolski top 37 mm.

Vlastiti gubitci 1 ranjen.

Utrošeno 74 topovska zrna i 70 mina za bacače.

Art. div. XVIII. Brigade nalazio se do 15 sati 00' u selu Brezove Dane na polaznom položaju sa kojega su krenule:

1. baterija u sastav IV. Bataljona i potpomagala je napad na neprijateljsko uporište Karaulu.

2. baterija došla je u operativni sastav II. Bataljona pri napadu na Perkovića Han.[5]

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Vlastiti gubitci 1 komesar baterije ranjen.

Plijen 1500 komada metaka za pušku 7,9 mm i 6 šatorskih krila.

Utrošeno 90 mina za bacače.

Art. div. XIX. Brigade nalazio se na kantonmanskoj prostoriji u selu Mačino Brdo. Nije imao dodira sa neprijateljem.

1.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije*

3. baterija u 01 sati i 30' izvršila je promjenu položaja na k. 238 u sektoru Klade.[6] Di-

[4] Vidi AVII, reg. br. 1—4, k. 1417: izvještaj Štaba Artiljerijskog diviziona 14. srednjobosanske udarne brigade JA od 23. marta 1945. o radu i dejstvu u periodu od 23. februara do 23. marta.

[5] Vidi dok. br. 61.

rektnim gađanjem tučena je grupa kuća Perkovića Han. U 08 sati 00' baterija napustila položaj postrojivši se u marševsku kolonu N. Šeher — Mladošević.

1. baterija zaposjela je u 09 sati 00' dotadanji borbeni položaj 3. baterije na k. 238, tukući uznemiravajućom vatrom uporište Perkovića Han sve do 14 sati 00', u 19 sati 00' baterija se povukla na kantonmansku prostoriju u Mladoševićima na cesti N. Šeher — Mladošević, gdje su obe baterije zanoćile.

Neprijateljski gubitci uništenih 5 kuća i 2 bunkera.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Utrošeno 45 zrna, od kojih 24 granate 7,62 cm i 21 zrno granata M.34 od 75 mm.

Art. div. XIV. Brigade nalazio se u sastavu kao predašnjeg dana, osim jednog protikolskog odjeljenja, čiji je top otpravljen na opravku.

Pozadina Diviziona nalazila se u selu Strupini.

Art. div. XVIII. Brigade. Pridodate jedinice u taktički sastav pješadijskih jedinica Brigade vratile su se do 07 sati 00' u sastav Diviziona na prostoriji sela Brezove Dane.

Art. div. XIX. Brigade. Štab Diviziona sa svim svojim dijelovima nalazio se na kantonmanskoj prostoriji Mačino Brdo.

Artileriski divizion Divizije. Štab Diviziona sa obema baterijama nalazio se je na kantonmanskoj prostoriji u selu Mladoševićima na odmoru, gdje su i prenoćili.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Art. div. XIV. Brigade nalazio se na kantonmanskoj prostoriji u selu Strupini, na odmorištu.

Istog dana izvršen je pokret po naredbi Štaba Brigade, izvršen je pokret sa položaja i kantonmanske prostorije Strupine pravcem Crni Vrh — Tešanj — Vukovo, gdje su se jedinice smjestile u zaselku Osoje.

Ovoga dana nije bilo dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade. Nisu imale dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade sa svojim Štabom, 1. i 2. baterijom i pozadinom Divizona izvršio je pokret, prema naređenju Štaba brigade, iz sela Mačino Brdo u selo Glogovac.

Jedinice Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

3.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* sa svojim Štabom i 1. i 3. baterijom krenuli pravcem Mladošević — Tešanj — Jelah — Teslić u Pribinić u 7 sati 00' a stigli su u 24 sati 00'.

2. baterija nalazila se na kantonmanskoj prostoriji u selu Pribinić.

Art. div. XIV. Brigade izvršio je u 11 sati 00' pokret iz sela Vukova prema pravcu Jelah — Omanjska, te zauzeli kantonmansku prostoriju u G. Omanjskoj, zaseoku Pranjići, k. 333 zvana bandera.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade sa svim svojim dijelovima po naređenju Štaba Brigade izvršio je pokret u 7 sati 00' prema selu Kamenica.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Art. div. XIX. Brigade sa svim svojim dijelovima izvršio je pokret, prema naređenju Štaba Brigade, iz sela Glogovca u selo G. Cerane.

Jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

4.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio je pokret sa svim svojim dijelovima u selo Slatina u 14 sati 00'.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Art. div. XIX. Brigade. Štab i pozadina Diviziona nalazila se na kantonmanskoj prostoriji sela G. Cerani.

1. baterija ušla je u taktički sastav 2. Bataljona pri nahodu na neprijateljsko uporište u Lupljanici.

2. baterija bila u taktičkom sastavu 3. Bataljona pri napadu na isto uporište.

Do dodira sa neprijateljem došlo je u 24 sati 00' i trajalo do 03 sata i 50 m.

Neprijateljski gubitci od artilerije nepoznati, a vlastitih nije bilo.

Utrošeno 65 mina.

5.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade nalazio se na kantonmanskoj prostoriji u G. Omanjskoj. 1 desetina izvršila je pretres obližnjih šuma i zarobila 2 milicionera.

Plijen jedna puška.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao nikakvoga dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade nije imao nikakva dodira sa neprijateljem.

6.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije:*

Od 2 baterije samo sa pješačkim naoružanjem pošao je u 7 sati 00' na pretres sela Pasjača i Rankovići, gdje su bili četnici.

Dodira sa neprijateljem je bilo ali nakon kraće borbe neprijatelj se povukao.

Neprijateljskih gubitaka, a i vlastitih nije bilo.

Art. div. XIV. Brigade. 1 desetina u 4 sata 00' ujutro izvršila je pretres okolice u svrhu pronalaska zaostataka razbijenih ustaških milicionera, ali s njima se nije došlo u dodir.

Oko 10 sati 00' ustaše su izvršile napad na položaje našeg II. Bataljona u selu Ularicama. Neprijatelj je uspio zbaciti naše pješačke snage sa položaja Ularice, potisnuvši ih u pravcu naših položaja.

1. vod 1. baterije ispomogo je snage našeg II. Bataljona, pri čemu je neprijatelj prisiljen na povlačenje na prostoriju Makljenovca.[7]

Neprijateljski gubitci od artiljerije 6 mrtvih i veći broj ranjenih, a naši gubitci 1 ranjen.

[7] U napadu je učestvovalo oko 300 ustaša. Tom prilikom je bio napadnut i 3. bataljon na Vojvode Putnika Brdu. U borbi, koja je trajala 4 časa, ustaše su odbačene uz 7 poginulih i 15 ranjenih vojnika, dok su naše jedinice imale 3 ranjena borca (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421: knjigu primljenih telegrama Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade JA za 1945. godinu). O tome vidi i dok. br. 178 i 179.

Plijena nije bilo. Utrošeno 14 mina.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

7.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Bio je u pokretu.

1. baterija krenula je u 6 sati 00' sa položaja iz Omanjske pravcem Bandera — Stanovi, gdje je stigla da primi naređenje za zadatak. Baterija je produžila pravcem Stanovi — Vel. Bukovica — Ularice — Zarić — Vel. Prnjavor, gdje se smjestila na polazni položaj. U 19 sati 00' po naređenju Štaba Brigade[8] nastavljen je pokret iz Vel. Prnjavora pravcem preko rijeke Foče — Mišinaca — ceste Vranduk — Veličanka, te preko pruge do Ritešića. 2 bacačka odjeljenja upućena su u sastav IV. Bataljona. Ostali dio baterije operisao je samostalno, tj. gađajući neposredno, birajući ciljeve samostalno.

2. baterija i pozadina Diviziona krenuli su iz Omanjske pravcem Miljanovci — Lončari — Piljuzići, gdje se smjestila na kantonman zaseoka Begić.

Gubitci neprijatelja su iznosili 19 mrtvih.

Utrošeno je 44 mine. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio je pokret u 10 sati 00', prema naređenju Štaba brigade, u selo Rajševo.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Štab Diviziona sa pozadin. dijelovima nalazio se na kanton. prostoriji G. Cerani, zas. Pojezna.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem, a bio je u pokretu za akciju od 07 sati 00' u pravcu četničkih položaja na prostoru Vučjaka.

8.III. 1945. *Artilerski divizion Divizije* nije imao nikakva dodira sa neprijateljem.

---

[8] Vidi dok. br. 23.

Art. div. XIV. Brigade. Štab, pozadina Diviziona i 2. baterija, osim 1 odjeljenja, smjestila se na kantn. prostoriju Piljuzići.

1. baterija sa 1. odjeljenjem 2. baterije po izvršenim operacijama na području Vučjaka smjestila se u 5 sati ujutro u selu Ritešiću. 2 bacačka odjeljenja pridodata za taktičku upotrebu IV. Bataljonu ostala i dalje u sastavu bataljona odmarajući se.

Istoga dana u 19 sati 00' izvršila je 1. baterija sa 1. odjeljenjem 2. baterije pokret sa položaja u Ritešiću pravcem između Dažnice i Počivaljke preko pruge i preko dijela ceste Vel. Prnjavor — M. Sočanica, te se smjestila u zaseoku Bošković.

Jedinice ovoga Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade. Divizion se nalazio u selu Rajševu i nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade toga dana u 00 sati i 10 min. došao je u dodir sa neprijateljskim pretstražarskim dijelovima na šmitranskom groblju,[9] i to 2. baterija koja je bila u sastavu III. Bataljona sa zadatkom taktičkog ispomaganja u potiskivanju neprijatelja sa sjevero-zapadne strane prema rijeci Bosni.

1. baterija bila je u taktičkom sastavu I. Bataljona na napadu u sektoru Vučjak na liniji Brezici — Majevac — Trnjani.[10]

Gubitci neprijatelja su nepoznati a vlastitih nije bilo.

Plijen 300 kom. puščanih metaka, 15 njem. mina 80 mm, 3 tovarna konja.

Utrošeno u svemu 83 mine.

9.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Dijelovi Štaba te druga baterija i pozadina Diviziona nalazili su se u selu Piljuzićima.

1. baterija sa 1. odjeljenjem 2. baterije bila je u pokretu na povratku sa operacija na čet-

[9] Pogrešno; treba: Brezičko groblje.
[10] i [14] Vidi dok. br. 78.

nike na području Vučjaka, istim pravcem kojim je i išla u akciju, do sela Sočanice, gdje su se smjestili na odmaranje. Nije bilo dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Dio Štaba i pozadina Diviziona izvršili su pokret na svoj stari smještaj u G. Ceranima.

1. i 2. baterija sa drugim dijelom Štaba bili su u pokretu pri povratku sa operacija na četnike u sektoru Vučjaka na svoj stari smještaj u selu G. Cerani, gdje su stigli u 09 sati i 30 m.

10.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao nikakva dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Štab Diviziona sa pozadinom i 2. baterijom, osim 1. odjeljenja, nalazili su se i dalje na smještaju u Piljuzićima.

1. baterija sa 1. odjeljenjem 2. baterije nalazila se i dalje na odmaranju u selu Sočanica, gdje su se povratili u sastav baterije iz taktičkog sastava IV. Bataljona.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio pokret u selo Kamenicu sa svim svojim dijelovima.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Art. div. XIX. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

11.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao nikakva dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Štab Diviziona, 2. baterija bez 1. odjeljenja i pozadina Diviziona nalazili su se na istim položajima.

1. baterija sa 1. odjeljenjem iz 2. baterije izvršila je pokret sa smještaja sela Sočanice u 10 sati i 30' pravcem Ljeskova Voda — Cerovica — Gojakovac, gdje su se smjestile u zaseoku Perkovići.

Jedinice Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Štab Diviziona sa svojim dijelovima Diviziona prema naređenju

Štaba Brigade izvršio je pokret do sela Galjipovci.

Jedinice Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

12.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao nikakva dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Po naređenju Štaba Brigade izvršen je pokret svih dijelova Diviziona.

Štab diviziona, 1. baterija bez 1. odjeljenja i pozadina Diviziona izvršili su pokret u 05 sati 00' sa položaja u Piljuzićima pravcem Križ do Tedin Hana.

1. baterija sa 1. odjeljenjem 2. baterije izvršila je pokret iz svog smještaja Gojakovca pravcem Stanari do Tedin Hana, gdje su ušli u sastav Diviziona.

Divizion sa svim svojim dijelovima nastavio je pokret iz Tedin Hana pravcem Kulaši — Vučjak — Prnjavor — Cer, gdje se je smjestio na kantonovanje.

Jedinice Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade nije imao nikakova dodira sa neprijateljem.

13.III. 1945. ...[11]

18.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade izvršio je pokret po naređenju Štaba Brigade sa položaja u selu Ceru u 07 sati 00' pravcem Cer — Prnjavor — Štrpci — Cerani — Osinja, gdje su se u zaseoku Novići smjestili.

Nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio je pokret prema selu Ljeskove Vode na smještaj, odakle su upućena 2 bacačka odjeljenja u sastav III. Bataljona i to 1. odjeljenje 2. voda 1. baterije i 3. odjeljenje 2. voda 2. baterije. Nije bilo dodira sa neprijateljem.

---

[11] Redakcija je izostavila dio izvještaja od 13. do 17. marta, jer se u to vrijeme nije ništa značajnije dogodilo.

Art. div. XIX. Brigade izvršio je pokret prema naređenju Štaba brigade i krenuo iz sela Galjipovci na novi smještaj i položaj G. Cerani.

Jedinice Diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

19.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade. 2. odjeljenja 1. voda 2. baterije ušli su u taktički sastav I. Bataljona i uspješno ga potpomagali u demonstrativnom napadu na neprijateljsko uporište Rudanka.

Jedno odjeljenje 2. voda 1. baterije krenuli su naveče u 19 sati 00' u taktički sastav III. Bataljona da zajedno sa ranije upućenim odjeljenjima iz istog voda ispomažu napad III. Bataljona na neprijateljsko uporište Stanovi.[12]

Vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijateljski gubitci od artilerije nisu poznati.

Utrošeno 30 mina, od kojih 29 američkih i 1 njemačka.

Art. div. XIX. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

20.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. 2. vod 1. baterije od 2 odjeljenja upućen je u sastav IV. Bataljona, te isti vod izvršio pokret s položaja u Osinju do sela Vel. Prnjavora. Isti dan izvršen demonstrativni napad na neprijateljsko uporište Foču, gdje se je sa neprijateljem stupilo u borbu.[13]

---

[12] Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 1/8—4, k. 1417: izvještaj Štaba Artiljerijskog diviziona 18. srednjobosanske udarne brigade JA od 23. marta 1945. o dejstvima u martu.

[13] i [15] U depeši komandanta 53. udarne divizije od 24. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421) o tome piše:

»Za V korpus. 22. III u 22 h sa XIX i tri bat. XIV br. napali smo uporište Foču, Cer, Komaricu i Dažnicu, nakon 6 časova žestoke borbe likvidirali smo želj. stanicu Dažnicu i Foču, dok Cer i Komaricu nismo zbog intervencije od Doboja i Derventa sa tenkovima i oklop. vozom. U akciji ubijeno 130 a ranjeno 190 nepr. vojnika. Plijen 1 šarac, 50 puš. i dosta druge spreme. Uništena jedna radio-stanica, dosta radio-aparata, želj. stanica Dažnica, 1 oklop. voz, 3 km želj. pruge. Foču i Cer

Neprijateljski gubitci su prilični ali nepoznati, a vlastitih nema. Uništena je jedna kuća. Utrošeno 6 mina.

Ostali dijelovi Diviziona nisu imali pokreta niti dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio je pokret prema naređenju Štaba Brigade u selo Bobare kod Jelaha u 12 sati 00'.

Pridodata odjeljenja 1. baterije povratila su se u sastav baterije iz taktičkog sastava Bataljona.

Nije bilo dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Štab Diviziona sa pozadinom nalazio se u selu G. Cerani.

Dva odjeljenja 1. baterije ušla su u taktički sastav I. Bataljona pri napadu na neprijateljsko uporište Foču.

2. baterija postavila se na borbeni položaj kod crkve u Vel. Sočanici da u slučaju potrebe ispomogne snage IV. Bataljona koje su bile kao rezerva.

Vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijateljski nisu poznati.

21.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. 1. vod 1. baterije upućen je u sastav IV. Bataljona naše Brigade.

Ostali dijelovi Diviziona nalazili su se na smještaju u selu Osinji.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao nikakvoga dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Nije imao dodira sa neprijateljem.

22.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. 1. vod 1. baterije bio je u sastavu i dalje kod IV. Bataljona, dok se u 14 sati 00' minuta drugo odjeljenje voda nije povratilo u sastav svoje baterije, tako da je

---

branila je posada ustaša i milicije, a Dažnicu i Komaricu dvije satnije Nijemaca 596 »sicherung« bataljona. Naši gubici 4 mrtva i 30 ranjenih, od kojih 15 lakše koji neće ni stupiti u bolnicu. Đurin«. O tome vidi i dok. br. 182, 219 i 191—199.

1. odjeljenje i dalje ostalo u sastavu IV. Bataljona.

U 15 sati 00' upućen je 1 protikolski top iz sastava 2. baterije u sastav III. Bataljona XIX. Brigade, kojega je imao ispomagati pri napadu na neprijateljska uporišta duž ceste Doboj — Derventa.[14]

Ostale jedinice, tj. 1. baterija bez 1. odjeljenja i 2. baterija bez 3. odjeljenja došle su do Štaba Brigade u svrhu rasporeda pri napadu na neprijateljska uporišta duž ceste Derventa — Doboj.

Art. div. XVIII. Brigade izvršio pokret po naređenju Štaba Brigade u selo Radušu.

Nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

23.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade nalazio se i dalje u sastavu bataljona, na položaju.

U toku noći 22. na 23. jedinice Diviziona ispomagale su: 1. baterija I. II. i IV. Bataljon pri napadu na uporište Foču i Komaricu.

Neprijateljski gubitci nisu poznati a vlastitih nije bilo.[15]

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade. Štab Diviziona sa pozadinom bio je u G. Ceranima.

Dva odjeljenja 1. baterije potpomagala su I. Bataljon pri napadu na neprijateljsko uporište Dažnica.

2. baterija i četiri preostala odjeljenja 1. baterije potpomagali su taktički u borbi snage III. i IV. Bataljona pri napadu na neprijateljsko uporište Cer.[16]

Neprijateljski gubitci nepoznati, vlastitih gubitaka nije bilo.

Utrošeno 140 mina.

---

[15] Vidi AVII, reg. br. 1/12—4, k. 1417: izvještaj Artiljerijskog diviziona 19. krajiške udarne brigade JA od 23. marta 1945. o dejstvima u martu.

24.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. Jedinice su bile na istim položajima u taktičkom sastavu bataljona. Nije došlo do dodira sa neprijateljem.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Izvršen pokret do sela Blatnice preko Jelaha i Tesliča.

Art. div. XIX. Brigade. Jedinice ovoga Diviziona nisu došle do dodira sa neprijateljem.

25.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade. 1. baterija sa jednim odjeljenjem 2. voda 2. baterije izvršila je pokret u 18 sati 00' u pravcu Stanova, gdje je izvršen napad na neprijateljsko uporište Stanovi ispomažući I. II. i III. Bataljon Brigade.[17]

Neprijateljski gubitci nepoznati a vlastitih nema.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade:

Jedinice Diviziona ispomagale su II. Bataljon Brigade pri napadu na neprijateljsko uporište Kladari, gdje su bili utvrđeni Nijemci.[18]

Neprijateljski gubitci više mrtvih i ranjenih a sopstvenih gubitaka nije bilo.

Utrošeno mina 30 kom.

26.III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIV. Brigade: U sastav Diviziona povratile su se sve jedinice Diviziona i izvršile pokret pravcem Ljeskova Voda — Gojakovac — Jelah — Vukovo, gdje su se smjestile na kantonman.

Art. div. XVIII. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Art. div. XIX. Brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

---

[17] i [18] O tome vidi dok. br. 201—204.

ART. JEDINICE OVE DIVIZIJE U TOKU MJESECA MARTA IMALE SU:

1.) *Gubitci:*	a) neprijateljski:	59	mrtvih Nijemaca, četnika i ustaša.
		2	zarobljena ustaša.
	b) vlastiti:	5	ranjenih.
		1	konj poginuo, a 1 ranjen.
2.) *Plijen:*	a) oružje:	1	puška
	b) municije:	1800	puščanih metaka.
		10	metaka za protikol. top 37 mm.
		15	mina za njemački bacač 80 mm.
	c) oprema:	5	ćebadi.
		13	šatorsih krila.
		2	ranca.
	d) ostalog:	3	konja zaplijenjeni.
3.) *Uništeno:*		6	kuća utvrđenih.
		6	bunkera.
4.) *Utrošeno:*		62	gr. za brdski top 75 mm M.15.
		42	gr. za rus. top 7,62 cm M.27
		74	metka za prot. kolsk. top 37 mm M.37.
		476	mina za bacače 80 i 81 mm.

5.) Raspored jedinica na

27. III. 1945. godine — u 05 sati 00'

Art. divizion Divizije: Štab Diviziona sa pozadinom nalazi se u neposrednoj blizini željezničke stanice Slatina smješten po kućama.

1. baterija nalazi se na kantonmanu u selu Blatnica kraj želj. pruge, 2. baterija u kućama bivše

želj. stanice Pribinić, 3. baterija nalazi se na kantonmanu blizu crkve u selu Komušina. Topovi sviju baterija u Teslicu.
Art. div. XIV. Brigade na kantonmanu u selu Vukovo, na cesti Jelah — Tešanj.
Art. div. XVIII. Brigade na položaju iza Blatnice.
Art. div. XIX. Brigade na kantonmanskoj prostoriji G. Cerani.

6.) *Zaključci:*

Art. divizion Divizije učestvovao je sa svojom brdskom baterijom i rus. haubicama 7,62 mm u akcijama.

Upotreba rus. haubica 7,62 mm kao pratećih oruđa pokazala se pri rušenju utvrđenih neprijateljskih gnijezda kao vrlo dobra. Nedostatak dovoljnog broja municije isključio je potpunu upotrebu ovih oružja, što čini veliku štetu za operacije.

Upotreba brd. topova 75 mm M.15 vrši se prevoženjem jer nema samara niti tovarnih konja za prenos. Municija dobivena za ove topove je vrlo slaba. Šrapneli potpuno nepravilno sagorjevaju. Barutna punjenja za sva zrna su slaba, tako se događa da pojedina punjenja radi rastvorenog baruta od vlage ne sagore. Domet s ovakvim zrnima veoma mnogo se razlikuje sa istom daljinom na daljinaru. Jedina bi bila mogućnost upotreba pri bliskom i direktnom gađanju.

U vrijeme van operacija mogućnost obuke ljudstva je vrlo otežana, radi terenskih prilika i snabdjevanja stoke i ljudi sa hranom, to je skopčano sa velikim brojem rashoda u ljudstvu.

Artileriski divizioni brigada svi su još u razvoju i nepopunjeni niti sa ljudstvom, niti stokom i materijalom u predviđenom formacijskom obliku baterija sa po 6 oružja.[19] Nedostatak dobre konjske snage osjeća se pri izvršenju operacija a naročito čestih pokreta koja artileriske jedinice moraju vršiti.

U nekim divizionima veći broj ljudstva je prilično iscrpljen i star, te se vrlo teško privikava obuci na oruđu.

Baterije su podjeljene na vodove i to 2 sa po 3 oruđa.

Pokazalo se je kao praktično da bi sastav art. diviziona pri brigadama odgovarao najbolje sastavu od 3 bacačke baterije i 1 protikolske baterije. Baterija bacačka bila bi pogod-

[19] O brojnom stanju ljudstva i naoružanja diviziona vidi dok. br. 72 i 165.

na od sastava iz 2 voda iz kojih svaki vod bi se sastojao od dva poluvoda sa po 2 odjeljenja bacača.[20]

Protikolska baterija bila bi pogodnog sastava od 3 voda sa po 2 odjeljenja, prevoz municije u ovdašnjim terenskim prilikama bio bi isključivo za karete ili tovarnjake.

Divizioni su se u akcijama pokazali prilično dobri izuzev jednoga slučaja gdje su bile slabe veze između pješadijskih štabova i štaba diviziona. Uspostavljanju veze između pješadijskih prednjih linija i art. jedinica još se uvjek pridaje slabo važnost. Stručna nedoraslost ljudstva doprinosi prilično do iskorišćenja artilerije u potpunosti. Osjeća se velika potreba obuke temeljitije samog višeg rukovodilačkog kadra a pogotovo u pogledu upotrebe kareta.

Veći broj oružja (8 bacača i 1 protikolac) nemaju nišanskih sprava. Za obuku na protikolcima bilo bi vrlo potrebno da se ovoj Diviziji dodjele 3 protikolska topa, pa makar i ne bilo municije, kako bi se pri svakoj brigadi formirala protikolska baterija od po 2 oružja.

Popuna sa ljudstvom a naročito artiljerijskim je vrlo otežala, radi čega se i ne mogu izvršiti popune ljudstvom kod art. diviziona. Kako je Divizija prilično mlada, nisu se mogli niti svi artiljerci povući iz pješadijskih jedinica.[21]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. načelnika art. otsjeka:
kapetan
I.[22] Omerbegović

Politički komesar
ppukovnik

Za komandanta
major
Trinki Albert[23]

M. P.

---

[20] Tom predlogu treba dodati i naređenje Štaba 53. udarne divizije JA od 23. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 14—6, k. 1423), u kome piše:

»1. Štab XIV, XVIII i XIX U. brigade oformirati će pri svojim artiljerijskim divizionima po jedno odeljenje za vezu pri štabu diviziona i pri baterijama.

Odeljenje će sačinjavati vođa odeljenja i tri telefonista. Vođa odeljenja prištabskog vršit će dužnost pored svoje i dužnosti vodnika za vezu pri divizionu«.

Dalje se u naređenju kaže da se ljudstvo i materijal za vezu uzme iz četa za vezu pri brigadama, odnosno po 3 telefonska aparata i 5 km kabla.

[21] O brojnom stanju artiljeraca vidi dok. br. 165.

[22] Ilijas

[23] Bio je tada načelnik Štaba 53. udarne divizije JA.

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA ARTILJERIJSKE GRUPE OD 29. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI MARTA[1]

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA N.O.V.J.
ARTILJERISKE GRUPE
Pov. br. 244
29. III. 1945.
Položaj

Operativni izveštaj za
period od 15 do 31.[2] III. 1945.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE

Na osnovi Vaše naredbe Pov. br. 37 od 1. II tek. god., dostavlja se sledeći operativni izveštaj za period od 15 do 31 marta t. godine:

I. a) U sadejstvu sa pešadiskim jedinicama toga štaba u navedenom periodu učestvovala je u akcijama.

— Artiljeriska brigada XXIX Divizije potpomažući pešadiske jedinice pomenute divizije,

— Artiljeriska brigada ove Grupe i 1 brdski divizion, potpomažući pešadiske jedinice III divizije i

— Baterija pri XXXVII Diviziji i 2. baterija II brdskog diviziona potpomažući pešadiske jedinice XXXVII Divizije.

b.) Neprijatelj je u navedenim akcijama držao sledeće položaje:

— Na frontu XXIX Divizije: kota 1502 — Vihor (kota 1287) — kota 1174 — Ivan Sedlo — Rudno brdo (kota 1270) — kota 1284 sa snagom od 1800 do 2000 ljudi.[3]

X Hercegovačka brigada drži položaj na liniji: Lisin (kota 1744) — Voznik — Mrkaljić — Jasen (1190), a XIII Hercegovačka brigada na liniji: Kraljevac (1011) — kota 1284 — Trebulje (1620).

XXIX Diviziju potpomagale su samo I i II baterija II diviziona sa prostorije: selo Zukići — Dragočaj — Šunj i dva

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 11—1, k. 395.

[2] U originalu isto.

[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 54, 109 i 113.

protivkolska topa 1. baterije I diviziona sa mesta: s. Bradina sa zadatkom osiguranja druma Ivan Sedlo — Bradina — Konjic.

— Na frontu III Divizije:

Do 17. III neprijatelj je držao položaj: s. Krupac — Stara Gora — Kijevsko Brdo — Očadželo — Crvena Stjena — Grabske Šume — Galjeva Njiva — Crveni Klanac, sa glavninom artiljerije na prostoriji: Kasindo — Vojkovići, a sa dva brdska topa u s. Kijevu.

III Divizija držala je položaj: Kota 1002 — Gradina — Grabske Šume — Kapovina — Grab — Šišići — Dolovi — Zoranovići — Jasen selo.

Motorizovani divizion sa 1. baterijom bio je na položaj: Kota 766 — Medžuščine, Haubički divizion na položaju: Ilovice — Medžuščine, a 1. brdski divizion na položaju kod Kapovine.

Od 17. III do 20. III zaključno, neprijatelj je uspeo da potisne naše trupe i ovlada položajem: Turovi — Tošići — Vis — Bič — Strana[4] — Delijaš.

U ostupanju 1. baterija I Motorizovanog diviziona dejstvovala je sa položaja kod s. Tošića, zatim sa položaja na Javoru i sa položaja kod Dobrog Polja; jedno odeljenje 3. protivkolske baterije dejstvovalo je sa položaja Dobro Polje.[5]

Od 21. III do 23. III, naše trupe uspjele su da potisnu neprijatelja na stare položaje, potpomognute dejstvom 1. baterije I motorizovanog diviziona i od dve baterije haubičkog diviziona.[6]

— Na frontu XXXVII divizije:

Baterija pri XXXVII Diviziji i 2. baterija II brdskog diviziona sa položaja Podgrab potpomagale su naše trupe dejstvujući na neprijateljski položaj: Kodža — Stambulčić — Vitez.[7]

v.) Ideja manevra u navedenim akcijama bila je:

— Kod XXIX Divizije:

da se neprijatelj potisne ka Sarajevu, ali do odsudnog napada nije došlo.

— Kod III Divizije:

od 15. do 17. III da se neprijatelj potisne ka Severu, od 21 do 22. III da se neprijatelj goni, dok se ne zauzmu stari položaji, a od 22. III ideja manevra bila je da se neprijatelj potisne što više ka Severu.

---

[4] Pun naziv: Češina Strana.

[5] O dejstvima 1. artiljerijskog motorizovanog diviziona vidi izvještaj njegovog štaba od 25. marta 1945. (AVII, reg. br. 5—8, k. 402).

[6] Vidi dok. br. 89.

[7] Vidi dok. br. 84.

— Kod XXXVII Divizije:
da se neprijatelj potisne ka Sarajevu.

g.) Rezultat izvedenih akcija bio je vrlo dobar. Svi rukovodioci i borci artiljeriskih jedinica izvršili su svoj zadatak.

d.) Neprijateljski gubitci bili su veliki, ali nisu tačno poznati; gubitci naših jedinica Artiljeriske grupe iznosili su 11 mrtvih i 13 ranjenih.

đ.) Zaplenjenog materijala nije bilo.

II. Naši artiljeriski rukovodioci odgovorili su svojim zadacima. Oni su se istakli svojom hrabrošću, požrtvovanošću kao i umešnošću.

Prilikom ostupanja istaklo se 1. odeljenje 2. baterije haubičkog diviziona, a naročito nišandžija ovog odeljenja drug Nikčević Vlado, koji je pohvaljen, a zasebnim aktom biće predložen za odlikovanje.

III. Kod jedinica ove grupe održavaju se sledeći kursevi:

Trupna škola i bateriska obuka produžava se sa prekidima — ukoliko situacija nije dozvoljavala.

IV. Skica rasporeda i razmeštaja artiljeriskih jedinica ove grupe prilaže se.[8]

V. Prilikom navedenih akcija pokazao se nedostatak u motornim vozilima kao i još nepotpuno funkcionisanje veza zbog nedovoljnog materijala i obučenog ljudstva.

VI. U toku ovog perioda obišao sam jedinice Artiljeriske brigade, te sa rukovodstvom ovih jedinica održao konferenciju, na kojoj smo izneli i pretresli sve nedostatke koji su se pokazali u navedenim akcijama. Pri obilasku našao sam stanje zadovoljavajuće.

M. P.

Za štab
Načelnik-poručnik
Milutin J. Babović

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. Jugoslavije
Pov. broj 144
1-IV-1945 god.
Primljeno k znanju.

Pom. načelnika Štaba
major
Mil. J. Dapčević

[8] Redakcija je nije pronašla.

BR. 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 30. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O DEJSTVIMA NA SEKTORU STAMBULČIĆ — MOKRO[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 41

30 marta 1945 g.

Operativni izveštaj
od 15—30 marta 1945 g.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE

U vremenu od 15 do 28 marta t.g. jedinice ove Divizije vodile su povremene i mjestimične borbe na sektoru Stambulčić — Pale — Mokro.

Karakter ovih borbi je nasilno izviđanje.

16 marta neprijatelj sa prostorije Sokolac izvršio je napad na položaje IV brigade. Posle višečasovne borbe odbačen je. Naši gubici 4 mrtva i 7 ranjenih. Neprijateljski gubici 23 mrtva i 37 ranjenih.

18 marta jedinice V brigade na prostoriji između Višegrad — Renovica, u susretu sa jednom četničkom kolonom zarobile su 20, a ubile 23 četnika. Naših gubitaka nije bilo.

24 marta 4 bataljon IV brigade sa prostorije sela Pavlovac izvršio je upad u neprijateljski njemački logor u selu Tvrdinićima[2] i posle kraće borbe povukao se na polazni položaj. Naših gubitaka nije bilo. Neprijateljski 24 mrtva i oko 30 ranjenih. Plen je od neprijatelja jedan mitraljez Šarac, 23 puške, 5.000 puščane municije i nešto vojničke spreme.

28 i 29 marta jedinice ove Divizije vodile su upornu borbu oko neprijateljskih položaja Stambulčić — Pale — Mokro — Sokolac. Cilj ovih borbi je bio da se ovlada komunikaciom Mokro — Sokolac i da se u sadejstvu sa jedinicama XXVII divizije[3] neprijateljske snage na Sokolcu otsjeku od

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12—1, k. 395 (redakcija je izostavila propratni akt od istog dana).

[2] Riječ je o dijelovima 964. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: dnevnik majora Bema).

[3] Vidi dok. br. 107.

svoje glavnine, istovremeno da se demonstrativnim napadima na neprijateljske položaje Stambolčić — Pale vežu neprijateljske snage za ovu prostoriju, a radi olakšanja jedinicama koje dejstvuju na komunikaciji Mokro — Sokolac. U prvoj fazi ove borbe naše jedinice uspjele su da brzim i iznenadnim napadima ovladaju neprijateljskim istaknutim položajima oko komunikacije Mokro — Sokolac, a IV brigadi uspjelo je da sa 2 bataljona ovlada Stambulčićem i Palama, presjecajući i opkoljavajući pojedina neprijateljska utvrđena uporišta na ovoj prostoriji.

Neprijatelj je u prvom trenutku bio iznenađen i nije se mogao snaći pred naletom naših jedinica. Docnije se pribrao, skoncentrisao i u protivnapadu, uz podršku jake artiljerije i dva oklopna voza, uspio je da povrati izgubljene položaje i odbaci naše jedinice na sektor Pale — Stambulčić. Dočim, neprijateljski protivnapad na sektoru Mokro — Sokolac odbijen je energičnim otporom naših jedinica na toj prostoriji, naime III i V brigade.[4]

Sadejstvo jedinica XXVII divizije 28 i 29 marta nije bilo dovoljno niti u dovoljnoj mjeri energično na ovoj prostoriji.

Desilo se da je artiljerija XXVII divizije otvorila vatru na jedan bataljon V brigade pri ovlađivanju neprijateljskog uporišta Crni Vrh na pravcu Sokolac, nanijevši nam tom prilikom oko 20 mrtvih i ranjenih, što je neprijatelj iskoristio i protivnapadom opet zauzeo Crni Vrh. Ova se greška desila zbog nerazgraničenih sfera dejstva, nedovoljno preciziranih zadataka i slabe međusobne veze i sadejstva naših jedinica.

Posle ove dvodnevne uporne borbe jedinice ove Divizije povukle su se, po naređenju, na svoje ranije polazne položaje, koje i sada posjedaju.[5]

Naši gubici u toku ova dva dana borbi: 48 mrtvih i 156 ranjenih, od kojih 35 teže ranjenih. U materijalu i oružju nijesmo imali gubitaka.

Neprijateljski gubici: 173 mrtva, 1 zarobljen i oko 330 ranjenih.

Plenjeno je od neprijatelja 5 mitraljeza Šarac, 100 pušaka, 3—4 dvogleda, nekoliko Parabeluma i drugog ratnog materijala.

---

[4] Na sektoru Mokro — Sokolac borba je vođena protiv 363. puka a na sektoru Pale — Stambulčić protiv 334. puka njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 107, 108 i 202—206).

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica ove divizije u drugoj polovini marta vidi i izvod iz operacijskog dnevnika njenog štaba od 30. marta 1945 (AVII, reg. br. 12—1, k. 395).

Uništena su 4 neprijateljska kamiona na komunikaciji kod Podromanije i uništen jedan magacin municije u Stambulčiću.

Rukovodioci i borci jedinica ove Divizije pokazali su se u ovim borbama energični i prodorni i disciplinovani u borbi, ali istovremeno i nedovoljno snalažljivi u reorganizaciji neprijateljskih položaja, u gonjenju neprijatelja i odbijanju neprijateljskih protivnapada. Nekih naročitih primjera kojima bi se odlikovala pojedina jedinica ili pojedinac za naročite podvige ili pak obratno za kukavičluk ili neizvršavanje zadataka u ovim borbama nije se odrazilo. Upornost, disciplina u borbi i neustrašivost s jedne strane kao i nedovoljno snalaženje u frontalnim bojevima s druge strane opšta je karakteristika boraca i nižih rukovodioca ove Divizije, kao i nedovoljna stručna vojnička sprema.

Radi otklanjanja ovih nedostataka kod boraca i rukovodioca ove Divizije preduzete su potrebne mjere, naime, data su uputstva štabovima brigada i bataljona.

U cilju vojno-političkog uzdizanja boraca i rukovodioca ove Divizije, kod svih jedinica održavaju se vojno-politički časovi po predviđenom planu.

Pri štabovima brigada održava se podoficirski kurs brojno do 50 slušalaca, većinom od vodnika i desetara. Kurs traje od 10 do 15 dana i onda se uzimaju novi slušaoci. Težnja je da kroz ovaj kurs prođu svi niži rukovodioci i borci.

Pri štabu Divizije 26 marta završen je podoficirski kurs koji je trajao mesec dana i pokazao vrlo dobar uspeh.

U Čajniču, štab Divizije organizovao je niži politički i sanitetski kurs, za uzdizanje nižih političkih rukovodioca i bolničarki ove Divizije.

Šoferski kurs organizovan ranije u Pljevljima mnogo je udaljen od štaba ove Divizije, daleko od kontrole, te uspeh u radu na ovome kursu nije nam dovoljno poznat.

Pri četi za vezu organizovan je kurs jačine 40 slušalaca za radiotelefoniju koji će trajati 5 do 6 dana. Na kursu uče rukovati sa novim radiotelegrafskim aparatima i po završenom kursu biće upućeni kod štabova brigada i bataljona.

Ukoliko situacija dozvoli imamo namjeru da organizujemo jedan kraći oficirski kurs, kroz koji bi prošli i bataljonski vojni rukovodioci.

SADAŠNJE STANJE:

Divizija posjeda položaj: Ozerkovići — Nepravdići — Bogovići — južni ogranci Romanije — K. 1384, K. 1617, K. 1521 — Prutine — Šipovice — Careve Vode — Galež — Šapci

— Sjetlina — Borovac — Pavlovac. Položaji koje posjeda ova Divizija su utvrđeni. Međusobna veza na položajima jedinica ove Divizije je stalna.

Neprijatelj: Njemci, ustaši, domobrani, mjesna milicija, jačine oko 2500 do 3000. Naoružan prilično velikim brojem automatskih oruđa, bacača, topova, protivavionskih mitraljeza i dva željeznička oklopna voza. Posjeda prostoriju Pale — Ljubogošta — Mokro — Sokolac. Na položajima na ovoj prostoriji a uzdužno komunikacijama Sarajevo — Ljubogošta — Mokro — Sokolac i Sarajevo — Pale — Stambulčić i to sa obe strane komunikacije kao i željezničke pruge Sarajevo — Pale — Stambulčić. Na položajima je neprijatelj utvrđen i prilazi ka položajima minirani. Neprijatelj redovno saobraća sa Sarajevom. Moral kod neprijatelja prilično dobar.

Moral kod boraca i rukovodioca ove Divizije vrlo je dobar.

Popuna municije i naoružanja prošlih 15 dana bila je prilično dobra, naime, od Saveznika smo primili oko 70 puškomitraljeza engleskih i jugoslovenskih i velike količine municije za pušku i automatska oruđa. Nedostaje nam granata za artiljeriju i bacače.

Ishrana i smeštajne prilike kod jedinica ove Divizije u znatnoj mjeri su poboljšane.

Zdravstveno stanje se popravlja, i prilično je dobro. Tifus koji je vladao kod izvesnih jedinica lokalizovan je i pokazao se endemičan — smrtnih slučajeva nije bilo.

Budnost i gotovost jedinica na položaju i u logorima je zadovoljavajuća.

Iskustvom iz poslednje borbe pokazalo se da je potrebno da se naređenja preciziraju i da se jedinice koje učestvuju u borbi po izvesnom zadatku upoznaju sa zadatcima susednih jedinica i razgraniče sfere dejstva u raznim etapama borbe, kako se ne bi ponovile učinjene greške.

U prilogu dostavljamo skicu[6] naših i neprijateljskih položaja, razmera 1:100.000 sekcije Sarajevo 1:100.000.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Polkom. ppukovnik	v.d. načelnika **Vlado Dragović**	Komandant major **Čedomir Drulović**

[6] Redakcija je nije pronašla.

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. UDARNE DIVIZIJE OD 30. MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O NEPRIJATELJSKIM I SOPSTVENIM GUBICIMA U JEDNOGODIŠNJIM DEJSTVIMA DIVIZIJE[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. korpusa NOVJ
Pov. br. 394
30. III. 1945. g.

ŠTABU 5 KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE

U prilogu dostavljamo Vam godišnji »Bilans« o uspjehu jedinica ove Divizije od njenog formiranja do danas, t.j. od 28. III. 1944. do 28. III. 1945. godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: ppukovnik V.d. komandanta: ppukovnik **Borko**[2]

M. P.

»BILANS GODIŠNJEG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«

Jedinice ove divizije od 28. III. 1943.[3] *g. do 28. III 1945. g. imale su:*

I. Gubitci:

1. — Neprijateljski	ubijeno	5.129
	ranjeno	3.593
	zarobljeno	2.036
	Ukupno	10.758

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 22—2, k. 1267.

[2] Arsenić

[3] Toga dana je, odmah po formiranju (vidi knj. 23, dok. br. 130), 39. NOU divizija otpočela da dejstvuje.

	2. — Vlastiti	a) u ljudstvu:	
		poginulo	375
		ranjeno	051[4]
		nestalo	123
		b) u oružju:	
		t. mitraljeza	2
		p. mitraljeza	12
		l. bacača	3
		pušaka	38
		strojnica	1
		pištolja	1
		c) ostalo:	
		dio arhive jednog bataljona	
II. Plijen:			
	1. — Oružje:	šaraca	10
		p. mitraljeza	106
		t. mitraljeza	8
		l. bacača	7
		t. bacača	15
		prot. okl. topova	2
		topova raznih kal.	15
		strojnica	72
		pištolja	74
		pušaka	2.050
		signalnih pištolja	21
	2. — Municije:	puščane	1,320.000
		ručnih bombi	1.255
		strojničke municije	17.000
		signalnih metaka	3.500
		granata za t. bacač	1.034
		granata za l. bacač	1.278
		granata za pr. okl. top.	260
		topov. granata raz. kal.	1.125

[4] U kopiji originala isto. Međutim, omaškom je izostavljen broj koji označava nekoliko stotina, a možda i broj 1051. Bliže o gubicima ove divizije kao i o njenim jednogodišnjim dejstvima vidi dok. br. 94, knj. 24, dok. br. 132 i 157; knj. 25, dok. br. 160; knj. 27, dok. br. 7; knj. 28, dok. br. 31; knj. 29, dok. br. 40; knj. 30, dok. br. 40 i 81; knj. 31, dok br. 26 i 109; knj. 32, dok. br. 130, knj. 33, dok. br. 130.

3. — Opreme:	hlača	870
	koporana	870
	cipela	993
	kabanica	793
	opasača	1.816
	fišeklija	444
	ranaca	1.010
	šatorskih krila	773
	ćebadi	464
4. — Ostalo:	kazana	27
	dalekozora	39
	rezervnih cijevi	26
	okvira za p. mitraljez	166
	redenika za t. mitraljez	22
	kamiona	5
	motocikla	9
	luksuznih automobila	3
	telefona	30
	pisaćih mašina	26
	poljskih kuhinja	5
	rađio-aparata	6
	sedala	18
	torbica	576
	čuturica	510
	telefonskog kabla (metara)	6.500
	konja	253
	goveda	158
	ovaca	598
	žita	4.800
	cigareta	3,400.000
	đonova i kože	270
III. Uništeno:		
	kamiona	33
	luksuznih automobila	5
	motocikla	4
	autobusa	1
	mostova	14
	potpornih zidova	3
	tenkova	2
	lokomotiva	4

vagona	36
oklopnih vagona	3
željezničkih šina	449
bunkera	59
buradi benzina	15
telefonskih stubova	55
telefonskog kabla (metara)	2.500
cjelo postrojenje rudnika Rakovac	

IV. Oštećeno:

pruge (metara)	5.072

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, p.pukovnik,

V.d. komandanta: ppukovnik
Borko

BR. 86

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA JEDINICA 39. UDARNE DIVIZIJE JA OD 31. MARTA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE NAORUŽANJA NA DAN 31. MARTA 1945. GODINE

| Redni broj | Jedinica | Ljudstvo | | Stoka | | | ORUŽJE | | |

»NAPOMENA«

U ovaj izvještaj nije unešena XIII KNOU brigada, pošto se ista privremeno ne nalazi pod komandom ove Divizije.[5] Razlika između prošlog i sadašnjeg brojnog stanja »po spisku« iznaša 715 boraca, isti su:

— Rasformirani Banjalučki NOP odred	296 boraca
— U Diviziju Narodne odbrane	200 boraca
— Upućeno za popunu XIII KNOU brigade	258 boraca
— Poginulo, umrlo i nestalo	56 boraca
— Dezertiralo	115 boraca
Ukupno	925 boraca
— Vraćeno dezertera u jedinice	95 boraca
— Mobilisano	91 borac
— Prešlo i javilo se dob. u NOV	24 boraca
Ukupno	210 boraca

Razlika po spisku i na licu iznaša 590 boraca, isti su:

— Na raznim korpusnim kursevima	119 boraca
— U raznim korpusnim bolnicama	289 boraca
— Na bolovanju (reš. sup. kom. i bolnica)	148 boraca
— Na osustvu	34 boraca
Ukupno	590 boraca

DRUGARICA PO SPISKU IMA 271, A NA LICU 255.

Pregled ljutstva u bataljonima pri Štabu Divizije, intendanture i Uprave bolnice:

PRATEĆI BATALJON:	po spisku	na licu
Štab Divizije i pom. os.	31	31
Štab Prat. bat. i pom. osob.	19	14
Prateće čete	69	68
Četa za vezu	105	97
Inžinjerska četa	63	57
Kulturna ekipa	46	43
Radni vod	77	72
Ukupno	410	382

[5] Bila je privremeno pod komandom Štaba 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111 i 123; knj. 33, dok. br. 61, 133, 153 i 157).

VOZARSKI BATALJON:		
Intendantura i pom. osob.	12	12
Štab Vozarskog bat.	10	10
I. Vozarska četa	140	132
II. Vozarska četa	94	72
Zanatska četa (radionice)	73	71
Auto četa	48	45
Ukupno:	377	342
REF. SANITETA I BOLNICA:		
Ref. san. i pom. osob.	22	22
Hirurška ekipa	7	7
Uprava bolnice i pom. osob.	54	54
Bolnička četa (zaštita)	88	88
Bolesnika i ranjenika		94
Ukupno·	171	265

U naoružanju ove Divizije u toku mjeseca marta nastale su sljedeće promjene:

Protukolski topovi: M. 37	manje dva, ista su poslana XIII KNOU brigadi
T. bacači:	više dva, isti su opravljeni i dati jedinicama.
L. bacači:	manje 6, jedan izgubljen u borbi, a 5 neuporabivi.
T. mitraljezi:	više 3, opravljeno i dato jedinicama 5, 1 izgubljen u borbi i 1 sa rasformiranim Banjalučkim NOP odredom.
L. mitraljezi·	više 10, već ranije od korpusa primljeno 30, 2 zarobljena u borbi. Sa rasformiranim Banjalučkim odredom otišlo 18, sa ljutstvom u Diviziju Narodne odbrane[a] 10 i 4 su izgubljena u borbi.
Strojnice:	više 172, od korpusa primljeno 220, 4 zarobljene u borbi. Sa Banjalučkim odredom 34, sa ljutstvom u Diviziju Narodne odbrane 7, u XIII brigadu 9 i dezerteri odnjeli 2.

[a] Odnosi se na Bosansko-hercegovačku diviziju narodne odbrane (vidi dok. br. 32 i 104).

Pr. tenk. puške:	više 8, iste su primljene od Korpusa.
Puške:	više 280, od korpusa primljeno 590, zarobili 61.
	Sa rasformiranim Banjalučkim odredom 134.
	Sa ljutstvom u Div. Nar. odbr. 170.
	Izgubljeno u borbi 8
	Dezerteri odnjeli 57—8
	Ukupno 371[7]

Broj nenaoružanog ljutstva u ovoj diviziji ima 80 boraca.

BR. 87

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. HERCEGOVAČKE BRIGADE NARODNE ODBRANE OD 31. MARTA 1945. ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ O STANJU I DEJSTVIMA U MARTU[1]

Str. pov. 228/45[2] 61

ŠTAB HERCEGOVAČKE BRIGADE
BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ
Pov. br. *228*
31. III. 1945. g.
M o s t a r

ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KORPUSA NOJ

Dostavljamo vam izvještaj o stanju, radu, organizaciji, akcijama i rasporedu Brigade na dan 1. aprila 1945. g.

a.) *Brojno stanje brigade:* ..... po spisku 1.592.— u dvema samostalnim četama u Foči i Goraždu 130.— (oko) 1. ov. mjeseca dobiveno od Vojne oblasti 180.— u putu za jedinice dezertiralo 10.— [došlo] 170.—

Ukupno brojno stanje: 1.892.— a što se vidi iz priloženog pregleda brojnog stanja ljudstva.

Razlika sadanjeg brojnog stanja od prošlog je usledila mobilizacijom novih boraca iz Mostara i okolice kao i na prostoru Foča — Goražde, — i to:

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 50—16, k. 222 (redakcija je izostavila propratni akt od istog dana).
[2] Dopisano olovkom, ćirilicom.

Mobilisano (odnosno dobiveno od Vojne oblasti)	510.—
Naše jedinice mobilisale same na terenu	53.—
Foča i Goražde	130.—
Ukupno primljeno boraca novih:	*693.—*

Naši gubitci od poslednjeg izvještaja su:

poginulih	5.—
nestalih	3.—
dezertera	4.—
Ukupno:	12.—

Stanje u Brigadi sa vojničkog gledišta je nešto slabije nego je to bilo početkom mjeseca marta, zbog priliva novoga ljudstva koje je dijelom bilo u neprijateljskoj vojsci,[3] a dijelom nije uopšte služilo niti bivalo u ma kojoj vojsci. Ovo se najviše osjeća u pravilnom vojničkom ophođenju kao i u vojničkom radu — na terenu i u borbama sa neprijateljem. I pored nastojanja rukovodioca i starijih boraca, — ovo se još nije postiglo otkloniti obzirom da je jedna trećina naše Brigade sastavljena od neiskusnih i neobučenih boraca. Novoprimljeni borci su dobiveni svi bez oružja, slabo odjeveni i obuveni te je njihov izgled kao vojnika zbog toga slab. Nešto pušaka smo sakupili od pojedinih komandi mjesta i područja, a izvjesnu količinu zaplenili od neprijatelja, ali još dve trećine novih boraca su bez oružja. Osjeća se potreba za još automatskog oružja i mašinki.

U prilogu vojničkog uzdizanja preduzeto je održavanje podoficirskih kurseva pri ovome Štabu koji traju po 45 radnih dana. Ove kurseve pohađaju vođe odeljenja, vodnici i poneki od zamjenika komandira i boljih boraca. Rezultat prvog završenog podoficirskog kursa je prosečno vrlo dobar, t.j. od 37 slušalaca pokazali su njih 8 odličan uspjeh, 22 vrlo dobar i 7 dobar uspjeh. Na ovome kursu je prelaženo gradivo u glavnom kao i na nižem oficirskom kursu pri Štabu XXIX Divizije. Drugi podoficirski kurs koji je u toku pokazuje do sada prilične uspjehe ali je izbor slušaoca slabiji od prvoga kursa.

Rad po bataljonima sa borcima i rukovodiocima u pogledu vojničkog uzdizanja je prilično odvijan, po izrađenom planu i programu koji smo vam ranije dostavili. Teškoće u ovom pogledu po bataljonima su zbog toga što nema stručnog osoblja za vojničko uzdizanje boraca, a i zbog toga što su naše jedinice izrazdvajane po odeljenjima i vodovima na terenu, a niži rukovodioci nisu toliko sposobni da vrše vojničku

[3] Odnosi se na ljudstvo koje je bilo prisilno mobilisano za domobranske i četničke jedinice.

obuku u svojoj jedinici. No ipak se osjeća kod onih starijih boraca sa kojim je već rađeno veliko interesovanje i prilično dobar vojnički izgled.

Sa trupnom školom smo otpočeli 22. marta t.g., i prva partija završila je obuku 1.IV. t.g. Rezultat pokazan na istoj je potpuno zadovoljavajući, jer su borci i rukovodioci upoznati sa osnovnim radnjama vojne obuke, a sama disciplina i ophođaj je kroz ovu školu znatno uzdignuta. 2. ovoga mjeseca otpočeo je sa ostalim dijelom našeg drugog bataljona rad u trupnoj školi, tako da će kroz ove dvije partije proći kroz trupnu školu čitav naš 2. bataljon sem jednog odeljenja, koje nismo mogli momentalno zamjenuti, a nalazi se kod Punomoćstva OZNE u Nevesinju. Usled tehničkih i materijalnih nemogućnosti nije se mogao poboljšati smještaj i ishrana jedinica koje pohađaju trupnu školu. Trupna škola se održava kod Štaba ove Brigade. Kao stručno lice za rad u trupnoj školi odredili smo druga Tešanovića Ratka, disciplinskog mornaričkog narednika u bivšoj Jugoslovenskoj vojsci, koji uz pomoć članova Štaba bataljona i članova Štaba ove Brigade vrši obuku. Večernje časove sa rukovodiocima održavaju u glavnom nastavnici podoficirskog kursa i komandant 2. bataljona, a povremeno i članovi ovoga Štaba.

Moral, disciplina i borbenost Brigade je u glavnom prilično dobar, sem kod izvjesnog broja novih boraca koji po prvi put su u vojsci i koji po prvi put učestvuju u borbama, a to se može videti i iz slučajeva samoranjavanja novih boraca kojih je bilo u toku ovoga vremena 4 (a nehotično 3 slučaja).

Socijalni sastav Brigade je oko 85% seljaštva, 10% radnika a 5% inteligencije, no ovaj broj nije još tačno provjeren a što će biti u narednom izvještaju.

b.) *Izvještaj o kadrovima:*

Štabovi bataljona još se nijesu u dovoljnoj mjeri osamostalili u pogledu izvođenja samostalnih taktičkih radnji na terenu. Kod njih još postoji navika rada iz operativnih jedinica. Na ovo je prilikom svih sastanaka i obilaženja bataljona ukazivano te se u poslednje vrijeme ipak osjeća mnogo više snalažljivosti nego što je to inače bilo u početku. Odgovornost vojno-političkih rukovodioca nije još postignuta u punoj mjeri. Na ovo se svakodnevno ukazuje bilo pismeno ili usmenim sastancima. Najveća zauzimljivost i odgovornost se osjeća kod Štaba 3. bataljona a zatim kod 2. i 4., dok kod 1. i 5. bataljona nešto zaostaje. Kod 1. bataljona najviše zbog toga što Štab bataljona je nepotpun, — gde nedostaje pomoćnik komesara bataljona već 2. mjeseca a komandant toga

bataljona je pre nekoliko dana upućen na pohađanje oficirskog kursa u Beogradu. Do sada nismo našli mogućnost da se postavi pomoćnik komesara toga bataljona pošto je raniji pomoćnik politkoma teško ranjen i nije u izgledu da može doći u obzir njegovo povraćanje na raniju dužnost.

Izmjene u štabovima bataljona poslije našeg predhodnog izvještaja nije bilo.

Na vaše traženje, 7. februara t.g. uputili smo vam spisak predloženih boraca i nižih rukovodilaca za proizvodstvo u podoficirske činove, ta naredba o njihovom proizvodstvu nije još usledila, — što se osjeća potreba da se predloženi borci i rukovodioci proizvedu u podoficirske činove, jer dužim čekanjem gubi onaj pravi efekat koji bi na njih inače djelovao. Do sada nemamo onaj pravi efekat koji bi na njih inače djelovao. Za sada nemamo predloge za proizvodstvo ili unapređenja u podoficirske činove, kao ni u oficirske. Što se tiče oficirskih kurseva pre izvjesnog vremena poslali smo 5 oficira na kurs pri Štabu Korpusa N.O., a do sada smo slali na niži oficirski kurs pri Štabu XXIX Udar. divizije, gde je do sada u dvije partije završilo 6 drugova. Osjeća se potreba za pohađanje ovakvih kurseva kod još izvjesnog broja rukovodioca, no kako [su] svi štabovi bataljona nepotpuni to momentalno ne bi mogli njih odašiljati, a obzirom i na novomobilisano ljudstvo u brigadi.

c.) *Organizaciono stanje:* Brigada je formirana u 5 bataljona. Bataljoni su podeljeni na po tri čete, a čete na po 2 voda. Po novoj formaciji za organizaciju jedinica N.O. formirana su u četama odeljenja, tako da u svakom vodu ima po 3 odeljenja. Njihova brojčanost je ovisna od ukupne brojčanosti bataljona, a za sada prosječna brojčanost odeljenja je 12—15 boraca. Pored pomenutih bataljona u sastavu naše Brigade nalaze se i dvije samostalne čete, formirane od novomobilisanog ljudstva na prostoru Foča — Goražde — Čajniče. Ove čete nisu formirane prema predviđenoj formaciji za jedinice N.O. zbog nedostatka dovoljnog broja rukovodioca. Pored ovih četa u formiranju je i saobraćajna četa ove Brigade a prema za to dobivenim uputstvima. Ova četa će za sada brojiti oko 65 boraca a njen broj ćemo uskoro povećati, t.j. kada se i sam saobraćaj na našoj teritoriji proširi.

Pomoćna odeljenja kao i stručno osoblje pri komandama četa i štabovima bataljona nijesu još formirana zbog nedostatka za to stručnog osoblja.

Formiranju četvrtih četa u bataljonima nismo još pristupili zbog malobrojnosti bataljona, kao i nedostatka rukovodioca za ove čete. Ovom formiranju ćemo pristupiti uskoro

jer se Brigada brojčano povećava, a za rukovodioce ćemo se pomoći po završenim podoficirskim kursom. Registrovaćemo naše čete po primljenim naređenjima, t.j. od 1—20.

Pri Štabu Brigade se nalazi još od ranije formiran auto--vod iako do sada broji samo 15 boraca-šofera i pomoć. šofera, među njima i 2 mehaničara.

d.) *Stanje na teritoriji koju kontrolišu naše jedinice:*

Sa političkog gledišta, veći dio Hercegovine je u narodnim masama dosta dobrog raspoloženja prema našoj vojsci i narodnoj vlasti, dok manji dio narodnih masa na ovome terenu još uvjek se drži pasivno prema N.O. Pokretu, a to je kod onih masa na koje još imaju uticaja ustaško-četnički elementi. Ovo se najviše osjeća na prostoru Rakitnog, djelimično na prostoru Posuškog i Ljubuškog sreza, na prostoru Drežnice (Mostarski srez), na prostoru Žaba pl. — Gradac (Stolački srez). Na ovim terenima još uvijek imaju prilično uticaja ustaške bande koje se u manjim grupicama kreću, no njihova aktivnost u pogledu izvođenja nekih akcija do sada se nije ispoljavala. Takođe se osjeća ustaški uticaj i na prostoru Bjelimići, Seonica i Kostajnica kao i na prostoru sela pod pl. Bitovnja.

Što se tiče četničkog uticaja on se još najviše osjeća na prostoru Trebinjske Površi, Sitnice, Sniježnice kao i Nevesinjske Površi i Borča. Na ovome prostoru se nalaze manje četničke grupice skoro isključivo zlikovaca. Njihova aktivnost u posljednje vrijeme se osjeća nešto više nego je to bilo u toku zime. Nekih vojničkih akcija, napad na pojedine naše objekte, ustanove i slično do sada nisu izvođene, ali je bilo pojedinih pljački od naših simpatizera i članova narodne vlasti, — u hrani. Njihova aktivnost u poslednje vrijeme povećala je se i zbog toga što se od izbjeglih četnika za Bosnu jedan dio sa nekim glavešinama povratio na teren Hercegovine,[4] svakako da bi povezali njihove grupice i škripare. Njihova propaganda se svodi na i tome »izbori će pokazati ko će ostati na vlasti« i sl. Takođe po negde govore kako će preduzimati neke akcije u gerilskom smislu. Njihove veze i podrška na pomenutim terenima je još prilično dobra te zbog toga uspjesi naših akcija na tim terenima su slabiji.

Moral kod neprijateljskih grupica koje se nalaze na napred pomenutim terenima je prilično slab. Kao vojnička formacija u glavnom ne postoje ali se njihove grupice vezuju i više politički djeluju.

[4] Riječ je o četnicima koji su nameravali da napuste zemlju, tj. da se povuku zajedno s Nijemcima (vidi dok. br. 17, 137 i 162).

e.) *Akcije:*

U toku proteklog mjeseca ova Brigada imala je više manjih akcija na odmetničke grupice na oslobođenoj teritoriji koje su izvođene bilo samostalno od naših jedinica bilo u zajednici sa operativnim jedinicama i narodnim vlastima. Također su često puta naše akcije bile koordinirane sa susjednim jedinicama Narodne odbrane (5. Hrvatske i Crnogorske brigade N.O.). Ove akcije su izvođene na prostoru Rakitno — Drinovci, Sitnica i Zupci. Pored ovih akcija naš 1. i 5. bataljon vodio je jače borbe sa okupatorskim snagama na prostoru Trnovo — Bjelašnica[5] kao i sa jednom četničkom grupom koja je vjerovatno većinom sastavljena od onih povraćenih iz Bosne, na prostoru Morine — Crvanj. Rezultati ovih akcija, t.j. gubitci neprijatelja i naši vide se iz priloženog pregleda za akcije.

Način izvođenja akcija je najviše postavljanjem ilegalnih zasjeda pojedinih odeljenja, a po nekad i opštim pretresom izvjesnog terena. Postavljanje tajnih zasjeda i slanje ilegalnih odeljenja pokazuje se prilično praktično, jer na taj način je onemogućena uspješna neprijateljska obaveštajna služba koja prilikom opšteg pretresa izvjesnog terena ima prilično uticaja na isto. Neprijateljske grupice se prilično vješto skrivaju a često puta koriste jame, pećine i sl. za skrovišta.

U glavnom za izvođenje akcija na oslobođenoj teritoriji učestvovala su svega naša dva bataljona, dok su ostali bataljoni početkom mjeseca bili angažovani u samome Mostaru a zatim dva bataljona su orijentisana prema Sarajevu dok je jedan bataljon ostavljen na njihovo mjesto u Mostaru.

Iz dana u dan naši rukovodioci pa i borci privikavaju se načinu izvođenja akcija na terenu, dok je to u početku i kod boraca i kod rukovodioca bilo teže i osjećalo se kao nedostatak.

Raspored naše Brigade krajem mjeseca marta t.g. vidi se iz priložene skice.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
major,
Drago S. Ivanović

K o m a n d a n t
major,
Jovan R. Andrić

M. P.

---

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 32, 52 i 89.

[6] Redakcija je nije pronašla.

ŠTAB III (Herc.) Brigade
Bosansko-Hercegovačke Divizije KNOJ. —
K. Pov. Br. **228**
31. marta 1945. g.

REZULTATI AKCIJA
naših jedinica za vrijeme od 25. II. do 31. III. 1945. g.

R. br.	SADRŽAJ	1. Bat.	2. Bat.	3. Bat.	4. Bat.	5. Bat.	SVEGA	
1	I. GUBITCI NEPRIJATELJA:							
	UBIJENO:							
	ustaša	5	6	3	9		23	
	četnika			6	3		9	
	Švaba	10				10	20	
	UBIJENO:	15	6	9	12	10	52	
	Ljudstvo pri štabu ove Brigade ubilo ustaša						13	
	UKUPNO UBIJENO:	15	6	9	12	10	65	
2	ZAROBLJENO I UHVAĆENO:							
	ustaša	3	4	4	13	10	34	
	četnika	16			4	2	22	
	škripara		33	5	5		43	
	Švaba	6					6	
	dezertera					5	5	
	UKUPNO ZAROB ILI UHVAĆ.:	25	37	9	22	17	110	
3	RANJENO: (utvrđeno)							
	četnika	10		2			12	
4	ZAPLENJEN MATERIJAL:							
	pušaka	50	1	16	65	37	159[7]	4. bataljon 1 milion kuna.—
	bombi	14		8			22	
	puškomitraljeza	1		3			4	
	lakih bacača		1				1	
	razne municije	1800	1000	2000		800	5600	
1	II. NAŠI GUBITCI:							
	Poginulih:	3				2	5	
	Ranjenih:	12				3	15	
	Nestalih:					3	3	
	Dezertiralo:	2				2	4	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar major, M. P. Komandant major,
Drago S. Ivanović **Jovan R. Andrić**

[7] i [8] Zbir pogrešan; treba: 169 i 1273.

ŠTAB
III. (Herc.) Brigade
Bosansko-Hercegovačke
Divizije KNOJ. —
K. Pov. Br. 228.
31. mart. 1945. g.

PRE

brojnog stanja, ljudstva III. (Herc.) brigade

Redni broj	KOJA JEDINICA	KOJE LJUDSTVO	PO SPISKU			
			oficira	politkoma	Podoficir.	
					m.	ž.
1.	ŠTAB i oko ŠTABA BRIGADE	oficira	8			
		politkoma		5		
		podoficira			12	1
		boraca				
2.	1. BATALJON	oficira	4			
		podoficira			3	
		politkoma		14		
		boraca				
3.	2. BATALJON	oficira	3			
		politkoma		16		
		podoficira			10	
		boraca				
4.	3. BATALJON	oficira	3			
		politkoma		12		
		podoficira			6	
		boraca				
5.	4. BATALJON	oficira	3			
		politkoma		14		
		podoficira			4	
		boraca				
6.	5. BATALJON	oficira	3			
		politkoma		15		
		podoficira			12	
		boraca				
		U k u p n o:	24	76	47	1

Ljudstvo na licu:

1.	UKUPNO PO SPISKU:	24	76	47	1
2.	UKUPNO U RASHODU:	4	1	7	—
3.	UKUPNO NA LICU:	20	75	40	1

U ovaj pregled nijesu uračunate dvije čete pri punomoćstvima OZNE mobilisanog na tome terenu. Ukupna jačina obeju četa jeste: *130*

GLED
B.—H. Divizije KNOJ na dan 31. marta 1945. g.

U RASHODU									
Boraca		SVEGA:	oficira	politkoma	Podoficir.		Boraca		SVEGA:
m.	ž.				m.	ž.	m.	ž.	
			1						
84	4	114					8		9
			1						
261	1	283		1			35		37
			1						
274	3	306					25		26
294	2	317			1		35		36
			1						
232	2	255			3		24	1	29
286	1	317			3		31		34
1431	13	1592	4	1	7		158	1	171

1431	13	1592
158	1	171
1283[a]	12	1421

u Foči i Goraždu a koje su uglavnom formirane od ljudstva boraca.

Objašnjenje rashoda:

4 oficira — na kursu oficirskom u Beogradu
1 poldelegat — na podoficirskom kursu u Mostaru
7 podoficira — na podoficirskom kursu u Mostaru
5 boraca — na telegrafskom kursu u Beogradu
2 borca — na oficirskom kursu u Beogradu
33 boraca — na sanitetskom kursu u Mostaru
26 boraca — na podoficirskom kursu u Mostaru
10 boraca — na obaveštajnom kursu u Mostaru
20 boraca — u samostalnim četama u Foči i Goraždu (privremeno)
63 borca — u bolnicama na liječenju.

171 *Ukupno u rashodu.* —

Napomena:

Dana 1.IV. 1945. g. dobili smo od Vojne Oblasti XXIX Divizije oko 170 boraca-omladinaca iz dopunskog bataljona. Isti su raspoređeni po našim bataljonima a biće pokazani u idućem brojnom stanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
major,
Drago S. Ivanović

Komandant
major,
Jovan R. Andrić

M. P.

ŠTAB
III. (Herc.) Brigade
Bosansko-Hercegovačke Divizije KNOJ. —
K. Pov. Br. 228.
31. mart 1945. g.

PREGLED
brojnog stanja ljudstva štaba III. (Herc.) brigade N.O.
na dan 31. marta 1945. g. (po jedin. spisku)

Red. br.			PO SPISKU							
			oficira	politkom	Pod-ofic.		Boraca		SVEGA:	
					M.	Ž.	M.	Ž.		
1	ŠTAB OPERATIVNI	oficira	2						4	OFICIRI:
		politkoma		2						Majora 1
2	ŠTAB PROŠIRENI	oficira	3						3	Kapetana . . . . 1 Potporučnika . . . 1 Poručnika . . . . 3 Zastavnika 1
3	PRI ŠTABU	oficira	1							Svega: 7
		podoficira			1					
		boraca					6		8	
4	KURIRI	podoficira			5					
		boraca					5		10	
5	INTENDANTURA	boraca					14		14	POLITKOMA:
6	EKONOMAT	podoficira				1				Komesar brig. . . 1 Pom. Komes. Brig. 1 Komesar bolnice . 1 Komesar kursa . . 1 Deleg.zašt.voda . . 1
		boraca					2		3	Svega: 5
7	TEHNIKA	boraca					3		3	
8	PROP. ODJEL	boraca					4		4	
9	BOLNICA	komesara		1						
		boraca					5	4	10	
10	PODOFICIR. KURS	oficira	1							PODOFICIRI:
		politkoma		1						St. vodnika m . . 3 St. vodnika ž . . 1 Vodnika . . . . 3 Ml. vodnika . . . 6
		boraca					5		7	Svega: 13
11	OTSJEK ZA NAORUŽANJE	boraca					2		2	
12	AUTO VOD	podoficira			2					
		boraca					11		13	
13	ZAŠTITNI VOD	politkoma (del.)		1						
		podoficira			4					
		boraca					27		32	
		UKUPNO:	7	5	12	1	84	4	113	

NAPOMENA: Svo pokazano ljudstvo nalazi se na licu, sem u privremenom rashodu: boraca — na kursu pri ovom Štabu 3, na kursu u Beogradu 2, u bolnici ovoga Štaba 3.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
major,
Drago S. Ivanović

M. P.

Komandant
major,
Jovan R. Andrić

BR. 88

IZVEŠTAJ ŠTABA 39. UDARNE DIVIZIJE OD MARTA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVU ARTILJERIJE OD 21. FEBRUARA DO 19. MARTA[1]

Dostavlja mjesečni
operaciski izvještaj
Art. diviziona 39. Div.

ŠTABU 5. KORPUSA (ZA ARTILERISKI OTSJEK)

21.II. 1945. g.: *Artiljerijski divizion XV. KNOU brigade:* Ptt odjeljenje 2. baterije ovoga diviziona uzelo je učešća u akciji I. II. Bataljona iste brigade na neprijateljsko uporište Gornja Topola.[2] Naših gubitaka nije bilo.
Neprijateljski gubici: oko 8 mrtvih i 15 ranjenih.
Utrošeno 48 granata za engl. bacač 81 mm.

22.II. 1945. g.: Divizion iste brigade izvršio je pokret iz s. Užari, s. Gredara i s. Bjeličići do s. Ivanjska. Dva odeljenja 1. baterije i dalje se nalaze na položaju III. Bataljona kod s. Dragočaja.

28.II. 1945. g.: 1. baterija ovoga diviziona sa dva odeljenja uzela je učešća u napadu na četničku bandu na prostoriji s. Čokori. Neprijatelj razbijen. Utrošeno 22 granate za bacač engl. 81 mm.
Dva odjeljenja 2. baterije pridodata su IV. Bataljonu i istoga dana učestvuju u akciji na četničku bandu kod s. Pervan i s. Marijanci. Banda razbijena. Utrošeno 17 bacačkih granata 81 mm.[3]
Vlastitih gubitaka nije bilo. Nepr. gubitci: 5 mrtvih i 11 ranjenih.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 18—2, k. 1267.

[2] i [3] Bliže o tome vidi dok. br. 94.

[3] Vidi AVII, reg. br. 57—2, k. 1269: izveštaj Štaba Artiljerijskog diviziona 15. krajiške udarne brigade JA od 22. marta 1945. godine.

2.III. 1945. g.: *Artileriski divizion XX. KNOU brigade:* U sklopu art. diviziona 39. Divizije i pješadiskih jedinica XX. Brigade, uzeo je učešća u akciji na nepr. uporište Čekrk. Utrošeno 115 mina za bacač. Za protuokl. top 20 komada. Dejstvom teškog oružja uništena su 2 bunkera, u kome su nađena 2 mrtva nepr. vojnika. Plijena nije bilo. Vlastitih gubitaka nije bilo.
1. Artiljeriski divizion XXXIX. Divizije učestvovao je u akciji na uporište Rudarica — Čekrk, s.i. od Dobrljina, sa jednim odeljenjem brdskog topa M. 28 1. baterije, 2. baterija sa dva topa i 3. baterija sa jednim odeljenjem i vod za vezu. Akcija izvršena u zajednici sa III. Bataljonom XX. Brigade i jednom baterijom bacača Art. diviziona XX. Brigade. U pomenutom uporištu nalazilo se oko 70 ustaša, naoružanih sa 7 puškomitraljeza, 1 bacač, ostalo puškama. Artiljeriska priprema je otpočela u 15 i 30 sati koncentričnom vatrom na nepr. bunkere, u zajednici sa dijelovima brigadne artiljerije, koji su direktnim pogotcima bili razrušeni, te ih je neprijatelj u najvećoj panici napustio. 10 minuta poslije artiljerijske pripreme pješadija je zauzela uporište. U isto vrijeme dejstvuje jedan brdski top M. 28 na artiljeriju neprijatelja u s. Divuše, ometajući njezin rad, te omogućio neometani napad na spomenuto uporište.[4]

5.III. 1945. g.: *Artiljeriski divizion XX. Brigade* sa 10 teških bacača i jednim protivkolskim topom u sklopu 1. Artiljeriskog diviziona 39. Divizije i III. Bataljona XX. Brigade učestvuje u akciji na nepr. uporište Dobrljin. 1 bacač tukao je nepr. uporište Sv. Katu a jedan bacač uporište Čekrk, dok ostalih osam bacača tukli su nepr. uporište Dobrljin.[5]
Utrošeno municije: 89 mina za bacače, 20 granata za top. Vlastitih gubitaka nije bilo, dok nepr. gubici nisu poznati. Plijena nije bilo.

---

[4] Ta uporišta branili su dijelovi 8. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 175—179 i 222; tom V, knj. 38, dok. br. 113).

[5] Vidi AVII, reg. br. 4—1, k. 1269: izvještaj Artiljerijskog diviziona 20. krajiške udarne brigade JA od 25. marta 1945. godine.

1. Artiljeriski divizion XXXIX. Divizije sa tri ruska topa 76,2 mm i jedan brdski M. 28 u zajednici sa III. Bataljonom XX. Brigade i dijelovima Artiljeriskog diviziona XX. Brigade učestvovao je u akciji na nepr. uporište Dobrljin. Uporište se nalazilo u samoj crkvi koja je građena od čvrstog materijala i podzemni bunkeri oko crkve. U uporištu se nalazilo oko 150 ustaša naoružanih sa jednim teškim bacačem, 2 mala bacača, dva teška mitraljeza, 10 puškomitraljeza i ostalo puške.

Tačno u 17 i 30 sati otvorena je koncentrična vatra iz 2 ruska i jednog brdskog topa u zajednici sa 8 bacača Artiljeriskog diviziona XX. Brigade, dok je jedan top 76,2 mm otvorio vatru na nepr. bateriju u s. Divuše. Artiljerisko djejstvo, sa malim stankama, trajalo je 30 minuta. Vatra je bila efikasna i uspjela je da poruši djelimično neprijateljska utvrđenja i da paralište otpor neprijatelja za vrijeme dejstva.[6] Neprijateljski gubitci su nepoznati, dok vlastitih nije bilo. Uporište nije likvidirano što pješadija nije iskoristila artiljerisku pripremu.

7.III. 1945. g.: 1. baterija *Artiljerijskog diviziona XV. KNOU Brigade,* sa dva odeljenja pridodata 1. Bataljonu, uzela je učešća u odbijanju nepr. napada na selo Cerovljani. Nepr. gubici: 3 mrtva i 7 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo. Utrošene 4 mine za bacač.

13.III. 1945. g.: 2. baterija *Artiljeriskog diviziona XV. KNOU Brigade,* sa 2 odeljenja, u sastavu IV. Bataljona XV. Brigade uzima učešća u odbijanju ustaško-četničkog napada na pomenuti bataljon. Neprijatelj je napadao u jačini jedne ustaške bojne i jedne četničke brigade.[7] Napad je odbijen i utrošeno 22 mine za teški bacač. Nepr. gubici: 3 mrtva i 6 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo.

---

[6] O tome vidi i AVII, reg. br. 46—2 i 47—2, k. 1269: izvještaj Štaba 1. artiljerijskog diviziona 39. udarne divizije JA od 9. marta 1945. godine.

[7] Vidi dok. br. 188.

14.III. 1945. g.: 1. baterija *Artiljeriskog diviziona XV. KNOU Brigade*, sa tri odeljenja u sastavu II. Bataljona XV. Brigade, učestvuje u odbrani položaja Mišin Han od ustaškog napada. Napad je odbijen sa utrošenih 10 mina za bacač.

3. baterija sa jednim protikolskim topom učestvuje u istoj borbi. Protukolski top ućutkao je jedan neprijateljski mitraljez. Utrošeno je 10 granata 37 mm.

Neprijateljski gubici 1 mrtav, dok broj ranjenih nije utvrđen. Vlastitih gubitaka nije bilo.

15.III. 1945. g.: 1. baterija *Artiljeriskog diviziona XV. KNOU Brigade* sa dva odeljenja u demonstrativnom napadu u sastavu I. Bataljona XV. brigade učestvovala je na nepr. uporište Donja Topola, ali do upotrebe bacača nije došlo.

Artiljeriski divizion XX. KNOU Brigade sa jednim teškim bacačem i jednim protikolskim topom, u sastavu izviđačke čete XX. Brigade i udarne čete Komande mjesta Bos. Gradiška, učestvuje u akciji na Donju Topolu.[8] Protikolski top je išao sa pješadijom direktno na uporište, dok je bacač bio u zasjedi prema Bos. Gradišci. Vatrom iz protukolskog topa zapaljene su i oštećene dvije zgrade u kojima se zadržavao neprijatelj. Prema nepotvrđenim vijestima u jednoj od ovih zgrada nalazio se je neprijateljski stožer bojne. Utrošeno je 34 granate za protikolski top. Neprijateljski gubici su nepoznati, vlastitih nije bilo. Plijen: 1 konj sa hamom.

16.III. 1945. g.: *Artiljeriski divizion XV. KNOU Brigade* izvršio pokret iz s. Ivanjske na prostoriju s. *Ružići — Mišin Han.*

19.III. 1945. g.: *Artiljeriski divizion XV. KNOU Brigade* sa dva bacačka odeljenja u sklopu IV. Bataljona XV. Brigade učestvovao je u odbijanju ustaško-četničkog napada na prostoriji s. Šešići. Utrošeno 2 bacačke mine. Uništen 1 neprijateljski mitraljez i cijela posluga od 3 člana. Naših gubitaka nije bilo.

Gubici:

a.) Neprijateljski:

Mrtvih	25
Ranjenih	39
Svega iz stroja izbačenih	64

b.) Vlastiti: Nije bilo.

Utrošeno municije:

a.) Granata bacačkih 81 mm	329	komada
b.) Granata za protikolski top 37 mm	84	,,
c.) Topovskih ruskih 76,2 mm	121	,,
d.) Topovskih 75 mm M. 28	50	,,

Plijen:

Jedan tegleći konj sa hamom.

Uništeno:

Jedan neprijateljski mitraljez.

Zaključak:

Raspored jedinica:

1. Artiljeriski divizion 39. Divizije nalazi se u Prijedoru.

Artiljeriski divizion XV. KNOU Brigade nalazi se na prostoriji s. Ružići — Mišin Han, s tim što po nekoliko odjeljenja pridodaje bataljonima XV. Brigade koji se nalaze na drugim položajima. Odeljenja pridodata na položaj se smjenjuju.

Artiljeriski divizion XX. Brigade nalazi se u s. Podgraci, a dok [se] pola snaga nalazi na položajima sa bataljonima XX. Brigade.

Zaključak:

U akcijama 1. Artiljeriskog diviziona 39. Divizije utvrđeno je da je borbenost kod boraca i rukovodioca na potrebnoj visini, isto tako stručno znanje i zalaganje je vrlo dobro. Disciplina na maršu i na položaju je vrlo dobra. Svaki pojedinac i baterije izvršavali su sva naređenja tačno i na vrijeme. Veza telefonska u akciji 2. III. o.g. nije funkcionisala uslijed toga, što nisu telefoni bili ispravni, dok je 5.III. o.g. veza uspostavljena tačno na vrijeme i uopće radila odlično.

U obe akcije divizion je izvršio zadatak u potpunosti, a razlog što uporište Dobrljin nije likvidirano leži u tome, što pješadija nije iskoristila na vrijeme artiljerisku pripremu, tako da je neprijatelj, iako isteran art. vatrom iz bunkera, iskoristio prestanak naše pripreme i zaposjeo ponovo bunkere. Artiljeriska priprema nije se mogla ponoviti radi nedostatka municije.

Artiljeriski divizion XV. Brigade kao cjelina je vidno napredovao. Zadatci koji su pred njim postavljani izvršavani su sa uspjehom. Nedostaci su u glavnom materijalne prirode. Da bi se oruđa sa kojima raspolaže divizion mogla upotrebiti i iskoristiti u punoj mjeri, potrebno je ljudstva, konja i prevoznih sredstava, a ta popuna ide vrlo sporo, jer ide na uštrb pješadiskih jedinica. Bacači se ne mogu koristiti u borbi u punoj mjeri jer nema dovoljan broj posluge. Vođe odjeljenja još nemaju dovoljno samostalnosti. Sredstva za vezu ovaj divizion nema nikakvih, što je vrlo veliki nedostatak, a to se osjetilo naročito u jednoj akciji noću, kada su sa bacačima postignuti precizni pogoci, no polaskom pješadije na juriš nije se mogla bacačka vatra na vrijeme prekinuti te je ranjeno 7 drugova iz pješadije.

U Artiljeriskom divizionu XX. Brigade je disciplina dosta slaba iz razloga što je slab komandni kadar, u glavnom komande baterija, vodnici i vođe odeljenja, tako da je bilo i sabotera među njima. Ovi su otkriveni i uhapšeni.[9] Borbenost je dosta dobra, dok kod pojedinaca novomobilisanih dosta slaba. Divizion ne raspolaže sa stručnim rukovodiocima, odnosno rukovodeći kadar počev od vođe odeljenja do komandanta diviziona još ne znadu pravilno komandovati u borbi. U akciji na Dobrljin je primjećeno da iako je bilo skoncentrisano 10 bacača nije bilo komande sa strane jednog rukovodioca, tako da su bacači otvarali vatru pojedinačno, a pored toga miješali su se u direktnom komandovanju vatre pješadiski komandanti. I u ovom divizionu se osjeća, pored nedostatka ljudstva, konja, kola i konjske opreme, naročito nedostatak sredstava za vezu.

U dosadašnjim borbama u kojima je učestvovala brigadna artiljerija ove Divizije, nije se moglo ustanoviti prava vrijednost koncentracije oruđa odn. koncentracije vatre, jer su oruđa u manjim grupama razbacana po položajima na raznim pravcima, gdje moraju ostati jer neprijatelj napada iz

[9] Odnosi se na izvjestan, manji, broj pripadnika ustaško-domobranskih jedinica koji su, po zadatku neprijateljske obavještajne službe, ubačeni u jedinice JA.

više pravaca. Artiljeriski rukovodioci kao i sama pješadija nisu mogli vidjeti ni upoznati pravo vrijeme koncentracije vatre, iz razloga što nema dovoljno municije. Ali pored toga artiljerija, naročito brigadna, ove Divizije sa priličnim uspjehom izvršavala je svoje zadatke, jer su u glavnom svi veći neprijateljski napadi na slobodnu teritoriju odbijeni vatrom teškog oruđa.

Do sada se pokazalo da je glavni nedostatak u brigadnoj artileriji nesposobnost komandnog kadra, jer isto znanje stručnosti posjeduje nišandžija na bacaču i komandant diviziona. Ovaj nedostatak ukloniće se oficirskim i podoficirskim kursevima trupnih škola u divizionima, a kako u ovoj Diviziji nema dovoljan broj ili skoro nikako oficira specijalista za bacače, to je potrebno što prije izraditi priručnike za brigadnu artileriju.

Kako je brigadna artilerija gotovo stalno u borbi skoro uvijek u zajednici sa pješadijom, to smo mišljenja da se njoj posveti prvenstveno pažnja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR
Ppukovnik:[10]

ZAMJ. KOMANDANTA
Ppukovnik[12]

NAČELNIK ART. OTSJEKA
Kapetan:[11]

[10] Vojo Stupar
[11] Mijo Posavac
[12] Borko Arsenić

BR. 89

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE OD 1. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U MARTU NA PROSTORU RENOVICA — SJETLINA — TRNOVO — JABLANICA — KRUPAC[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
O. br. 17

1 april 1945 god.

Operativni izvještaj
za mjesec mart 1945 godine dostavlja

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Dostavljamo izvještaj o operacijama naše divizije u toku marta ove godine.

1 mart

Neprijatelj je na liniji Vojkovići — Slavanj — Kijevsko Brdo — Bjelovac — Očadželo — Gubak — Ometalo — Galjeva Njiva — Gradina — Tordinići — Brenovac — Bistrica — Lisina — Sjetlina — Podgrab — Prača — Renovica.[2]

Mi smo se nalazili na liniji Podovi — Jasen — Dolovi — Jagodnjik — Crvena Stijena — Grabska Stijena — Grabske Šume — Golo Brdo — Podivići — Pavlovac — Nikolići — Krvavica — Lučevica — Vihari — Čelopek — Gradina — Datelji — Višanj.

Na lijevom krilu do Crvene Stijene — V proleterska, od Crvene Stijene zaključno sa Pavlovcem — IX crnogorska udarna i od Nikolića zaključno sa Višnjem — VII omladinska brigada »Budo Tomović«.

Na otsjeku V i VII brigade patrolna djelatnost. Na otsjeku IX crnogorske udarne brigade neprijatelj je izvršio napad na Crvenu Stijenu — kota 1006 i na Grabske Šume i Grabsku Stijenu. Neprijatelj je u prvom momentu imao us-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—1, k. 395 (pregled brojnog stanja 3. udarne divizije od 1. aprila 1945. objavljen je u XI tomu, knj. 2, dok. br. 34).

[2] O rasporedu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 26 i 54.

pjeha, ali je kontranapadom odbačen na polazne položaje.[3] Neprijatelj je imao osjetne gubitke.

2 mart

Na otsjeku V i VII brigade neprijatelj neaktivan. Naši su izviđali.

IX brigada je na svom otsjeku preduzela potrebnim snagama napad na kotu 972 u cilju poboljšanja svojih pozicija. I naša i neprijateljska artiljerija bile su vrlo aktivne.

IX brigada nije uspjela.

3 i 4 mart

Uglavnom bez promjena, sem što je neprijatelj 3 o.m. izvršio napad na otsjeku VII brigade — linija Čelopek — Vihari, gdje je odbijen i pretrpio gubitke od 3 mrtva i 5 ranjenih. Mi smo imali jednog ranjenog druga.

5 mart

Na otsjeku V i IX brigade bez promjena.

VII brigada izvršila je napad na liniju Sjetlina — Podgrab — Prača — Renovica i uspjela je da neprijatelja odbaci na sjevernu stranu komunikacije na toj liniji. Isprekidana je pruga Sjetlina — Stambulčić i Sjetlina — Podgrab — Prača — Renovica, a u Sjetlini je neprijatelj blokiran. Neprijatelj se uporno brani i trpi gubitke.[4]

---

[3] i [6] Tada je 964. tvrđavska pješadijska brigada, s položaja oko druma s. Jablanica — s. Vojkovići, zatvarala prilaze koji s juga vode ka Sarajevu. Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) dijelovi ove brigade su 1. marta bili odbačeni s trig. 862 (1 km južno od Jablanice), ali su ga sutradan, protivnapadom, povratili. Zatim su se obostrana dejstva ograničila na izviđačku djelatnost sve do 9. marta, kada su jedinice JA ponovo prešle u napad, zauzele s. Tordinići, k. 1002 i k. 950 i time ugrozile komandno mjesto 21. brdskog korpusa koje se tada nalazilo u rejonu Kasindola. Usljed toga je njemačka komanda odbrane Sarajeva bila prisiljena da na položaje Kasindo — Trebević uputi najpre 592. landesšicen-bataljon, a potom 116. izviđački bataljon (vidi dok. br. 16, objašnjenje 6). U Dnevniku se dalje kaže da je pritisak jedinica JA trajao sve do 17. marta, odnosno do dolaska pojačanja, kada su jedinice JA odbačene južno od s. Trnova. U borbama od 13. do 16. marta 964. brigada je imala 30 mrtvih (među njima 2 oficira), 89 ranjenih (od kojih 2 oficira) i 67 nestalih vojnika (u Dnevniku se napominje da su nestali vojnici bili većinom Sjevernokavkasci). O tome vidi dok. br. 179—181 i 183—185.

[4] Borba je vođena protiv jedinica 334. puka 181. pješadijske divizije. Bliže o tome vidi dok. br. 40, 41 (objašnjenje 2, 3. i 6) i 179.

6 mart

Na otsjeku V i IX brigade patrolna djelatnost.

VII brigada nastavlja borbu iz prošlog dana, i odbija neprijateljsku pomoć od Sarajeva. Sa opkoljenim neprijateljem u Sjetlini vodi se žestoka borba.

Gubici neprijatelja prošlog i današnjeg dana na otsjeku VII brigade 121 mrtvi i više od toliko ranjenih.

Naši gubici 17 mrtvih i 37 ranjenih.

7 mart

Na otsjeku V i IX brigade, brigade i neprijatelj na istim linijama. Naša artiljerija tuče neprijateljske položaje.

Na otsjeku VII brigade neprijatelj je uz pomoć tri blindirana voza popravio prugu Stambulčić — Sjetlina i naše jedinice primorao da napuste blokadu Sjetline. Neprijatelj je preduzeo napad na svoj ovoj liniji, ali je VII brigada odbacila ga i ovladala Renovicom i Pračom.

Neprijatelj je pretrpio gubitke: 74 mrtva i oko 100 ranjenih.

Mi smo imali 11 mrtvih i 35 ranjenih.

8 mart

Na otsjeku V proleterske brigade patrolna djelatnost.

Na otsjeku IX brigade pregrupacija njenih bataljona i priprema za napad na neprijatelja.

VII brigada nalazi se na liniji Sjetlina — Prisoje — Pletenište — Rudi Do — Čelopek — Potkoran.[5] Neprijatelj je napadao na VII brigadu, ali je odbačen uz sopstvene gubitke od 43 mrtva i više ranjenih. Mi smo imali 5 mrtvih i 16 ranjenih.

9 mart

V proleterska brigada napala je neprijatelja na položajima Očadželo — Bjelovac — Krupac uz pomoć naše artiljerije. Borba je trajala cijelog dana i na kraju i mi i neprijatelj zadržali smo istu liniju položaja.

Gubici neprijatelja 28 mrtvih, 36 ranjenih i 3 zarobljena Njemca. Zaplijenjeno 4 puške, 1 telefonski aparat i nešto municije.

Gubici V proleterske 4 mrtva i 21 ranjeni.

IX brigada takođe je izvršila napad i ovladala linijom Brenovac — Kobilja Glava — Slapovi — Gradina — kota

[5] To mjesto nije nađeno na karti: 1:100.000.

1084 — kota 1152. Neprijatelj je uporno zadržao Crvenu Stijenu i kotu 972.

Na otsjeku kod VII brigade patrolna djelatnost, u kojoj je neprijatelj imao 3 mrtva a mi 2 lakše ranjena.

10 mart

Na otsjeku V i IX brigade bez promjene.

Dva bataljona VII brigade izvršili su pokret prema Bistrici sa zadatkom da istu očiste od neprijatelja i da se povežu sa desnim krilom IX brigade.

VII brigada je poslednjih dana zaplijenila od neprijatelja 4 puškomitraljeza, 2 »šarca«, 4 parabeluma i preko 10 hiljada metaka.

11 mart

Na otsjeku V brigade bez promjene.

Na desnom krilu IX brigade jači neprijateljski ispadi, koji su odbijeni.

Dva bataljona VII brigade odbacili su neprijatelja sa prostorije Borovac — Jasik — Stupanj — Luke — Lipa.

12 mart

Na otsjeku V brigade bez promjene.

Na otsjeku IX brigade, naročito na njenom desnom krilu, preko cijelog dana jaka borba, u kojoj su pojedini položaji prelazili po nekoliko puta iz ruke u ruku. Zadržali smo uglavnom stare položaje.

Kod VII brigade bez promjena.

13 mart

Na cijelom sektoru divizije bez važnijih promjena.

14 mart

V proleterska brigada u 18 časova napala liniju neprijateljskih položaja Krupac — Bjelovac — Očadželo.

Očadželo je neprijateljsko uporište, koje vrlo uporno brane.

Na otsjeku IX brigade neprijatelj je u prvi mah ovladao Kobiljom Glavom, ali su ga naši borci odbacili i zauzeli

liniji Klek — Petrovići. U svome napadu IX brigada je ovladala još i linijom Crvena Stijena — Grabske Šume — kota 972.

VII brigada je poslije kraće borbe oslobodila Podgrab i Sjetlinu i dva njena bataljona postavili su se na liniju Kodža — Lisina — Rakite.

Dva njena bataljona u oblasti Borovca napao je neprijatelj, ali je odbijen uz njegove gubitke 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubici 1 ranjeni.

15 mart

Na otsjeku V brigade borbe za Bjelovac i Očadželo.

Na otsjeku IX brigade neprijatelj je preduzeo opšti napad i IX brigadu odbacio na liniju Prolaz — Krš — kota 1006 — Jastrebić — kota 972 — Golo Brdo — kota 1152 — Gradina — Slapovi — Kobilja Glava.

Za ovih 15 dana IX brigada je neprijatelju nanijela gubitke: 191 mrtvog, 303 ranjenih, 31 zarobljenih. Zaplijenila je 4 »šarca«, 3 teška mitraljeza i 1 teški bacač, 1 laki bacač, 20 hiljada metaka, 5 pištolja, 2 mašinke, 1 radio-stanicu, 300 ručnih granata, 80 bacačkih mina i nešto vojničke spreme.

Gubici IX brigade za ovaj period 49 mrtvih i 81 ranjeni.

VII brigada uputila je još jedan bataljon u oblast Borovac i svojim lijevim krilom izbila na Čelinu.

Neprijatelj je imao 20 mrtvih i oko 50 ranjenih.

Gubici VII brigade 2 mrtva i 8 ranjenih.

16 mart

Na otsjeku V brigade stišavaju se borbe za Bjelovac i Očadželo, u kojima je neprijatelj u poslednja 2 dana pretrpio gubitke: 75 mrtvih, više od 100 ranjenih i 7 zarobljenih oficira i vojnika.[6] Naši borci zaplijenili su 9 »šaraca« sa 24500 metaka, 45 pušaka sa 10 hiljada metaka, 3 laka bacača sa 220 granata, 20 granata od bacača 81 mm, 1 mašinku sa 500 metaka, 2 pištolja, 2 dvogleda, 2 telefonska aparata, 2 tromblonske puške sa 50 granata, 1 poluautomatsku pušku i nešto vojničke spreme.

Gubici V proleterske brigade 24 mrtva, 71 ranjeni.

IX crnogorska udarna brigada zadržala je uglavnom jučerašnju liniju. Jedan bataljon je ovladao Klekom.

Na otsjeku VII brigade manji neprijateljski ispadi, koji su odbijeni.

17 mart

Niz lijevi bok rasporeda V proleterske brigade, jedan neprijateljski puk iz sastava divizije »Princ Eugen«[7] prošao je prošle noći neopaženo preko Igmana, Gornje i Donje Grkarice i, u 8 časova jutros, iznenada napao u bok i pozadinu rasporeda V brigade, što znači i u bok rasporeda cijele divizije. Ovaj neprijateljski pokret otkriven je sa zakašnjenjem. Jedan bataljon V brigade, koji je bio u rezervi na Oblom Brdu, bio je nemoćan da zaustavi neprijateljsku kolonu, koja je već u 8 časova napadala i od Ledića prema Dujmovićima i od Ledića prema Trebečaju. V brigada je ovim neprijateljskim prodorom dovedena u kritičnu situaciju. Neprijatelj je dezorganizovao njene položaje, a kroz to i položaje cijele divizije. Ugrožena je naša artiljerija, koja je bila plasirana duž komunikacije Tošići do ispod Graba; dvije brigadne bolnice; Štab divizije (u Trnovu). Naređeno je izvlačenje V brigade i IX brigade. Ovim iznenađenjem skrenuto je težište današnjeg rada na neprijateljski puk. Jednovremeno sa napadom u bok V brigade frontalno je napadnuta i IX brigada, a pred VII brigadom pojavilo se pojačanje neprijatelja od 3 hiljade vojnika i 2 tenka.

V brigada je orijentisana za izvlačenje pravcem Ilovice i preko cijeloga dana vodi tešku borbu. IX brigada, radi olakšanja V brigadi, preko cijeloga dana drži čvrsto svoje po-

---

[7] i [10] U Dnevniku majora Bema piše da je taj napad izvela 7. SS divizija »Princ Eugen« (13. i 14. puk) u sadejstvu sa ostalim njemačkim jedinicama sa sektora južno od Sarajeva, odnosno noću 17. marta, po snijegu dubokom 50 — 100 sm, 13. SS puk, iz rejona s. Butmir — s. Hrasnica, i 14. SS puk, iz rejona s. Blažuja, pošli su u napad preko pl. Igmana ka s. Trnovcu i u toku dana, odbacivši slabije protivnikove dijelove, stigli u rejon s. Ledića. Iz ovog rejona 13. SS puk je produžio napad preko s. Umčana a 14. SS puk preko Trnova. Istovremeno je 964. tvrđavska pješadijska brigada iz rejona s. Jablanica — s. Krupac prodrla u dolinu Presjenice a jedan bataljon puka »Bergmann« iz Pala u s. Kasindo, dok je borbena grupa »Daniel« (696. žandarmerijski poljski bataljon) napadala sa sjevera i 18. marta stigla u s. Pavlovac. Po izbijanju na prostor s. Trnovo — Ilovice i odbijanju protivnapada s jugozapada i sjeveroistoka, dio snaga 7. SS divizije, ojačan pionirima i tenkovima, izbio je 18. marta na prostor istočno od s. Dobrog Polja, dok su ostale njene snage izbile na liniju s. Tošići — trig. 1260 — s. Bašci. Sutradan su ove snage ovladale Crnim vrhom i s. Delijašem. U Dnevniku se dalje kaže da je ovaj napad završen 20. marta i da su se 21, 22. i 23. marta jedinice 7. SS divizije, preko s. Trnova, s. Jablanice i s. Vojkovića, povukle u rejon Ilidže (vidi dok. br. 54, objašnjenje 3, 22. i 24) i da su tokom povlačenja bile stalno napadane i gonjene od jedinica JA. Prema ovom Dnevniku, jedinice 7. SS divizije su 20, 21. i 23. marta imale 30 mrtvih i 102 ranjena vojnika, a borbena grupa »Daniel« 1 mrtvog i 13 ranjenih vojnika. O tome vidi i dok. br. 191 — 198 i 200 — 205.

ložaje. Po izvlačenju V brigade (po padu mraka) IX brigada se povlači na liniju Ilovice — Sedića Glava — Crni Vrh — Međuplanine. Neprijatelj je ovladao Trnovom i Tošićima.

18 mart

V brigada se postavila na položaje Ilovice — Gradina — Bistročaj — Vis, k. 1260 sa manjim djelovima prema Rogoju (Javorak). Neprijatelj je rano jutros preduzeo napad prema Bistročaju i Gradini i ovladao ovim položajima. Od Tošića preduzeo tenkovima ispad do blizu Dobrog Polja, zbog čega V brigada izbacuje dva bataljona na prostoriju Javorak — Čelina.

Na otsjeku IX brigade preko cijelog dana žestoka borba i brigada se morala povući na liniju Šišići — Durakovići — Boljanovići — Divčići — Kozja Strana.

VII brigadi smo naredili da se usiljenim maršem prebaci preko Jahorine na prostoriju Dobro Polje. No, prije no što je izvršila pokret neprijatelj je i nju napao. U borbi neprijatelj je pretrpio gubitke: 20 mrtvih i oko 50 ranjenih. Gubici VII brigade 2 mrtva i 8 ranjenih.

19 mart

V brigada preko cijelog dana vodi tešku odbranbenu borbu na liniji Čeline — Videš — Rogoj — Vis — Greben do rijeke Okruglice. Neprijatelj nije danas napredovao.[8]

IX brigada takođe vodi žestoku borbu i mora da se povuče liniju Jasikova Glava — Hamzići — Jahorina.

VII brigada stiže na prostoriju Dobro Polje.

20 mart

V brigada vodi tešku borbu, ali bez nekih rezultata.

IX brigada u povratnom napadu zauzima Delijaš — Durakoviće, Boljanoviće i Divčiće.

VII brigada na odmoru u oblasti Dobro Polje.

21 mart

V brigada prelazi u napad i ovladala je Bistročajem.

IX brigada u nastavku jučerašnje borbe izbila na liniju Šišići — Govedovići — Crni Vrh.

---

[8] Toga dana je Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo tuklo njemačke snage na komunikaciji Sarajevo — s. Trnovo (vidi tom X, knj. 2, br. 48).

Jedan bataljon VII brigade ubačen u borbu na Vis. Ovde nanosi neprijatelju gubitke: 20 mrtvih i više ranjenih. Njegovi sopstveni gubici 1 mrtvi i 3 ranjena. 2 bataljon VII brigade smjenjuje bataljon V na položaju Čelina.

22 mart

V proleterska brigada vodi tešku borbu u oblasti Bistročaj, uz podršku bataljona VII omladinske brigade.

IX brigada izbila je na liniju Selišta — Grabska Stijena — Miljevina.

Pripremamo opšti napad na neprijatelja u oblasti Trnova pa VII omladinsku brigadu ubacamo na lijevo krilo da se poveže sa četiri hercegovačka bataljona,[9] koji su 18. o.m. izbili na prostoriju Ledići.

VII brigada treba da lijevim obuhvatom ugrozi bok i pozadinu neprijatelja u oblasti Trnova, a IX s desnoga krila da mu ugrozi otstupnicu prema Jablanici. V proleterska brigada napada osnovnim pravcem Bistročaj — Ilovice.

23 mart

Našim napadom prošle noći neprijatelj je izbačen iz oblasti Turovi, Trnovo, Ilovice i naše desno krilo izbilo je na Grabsku Stijenu, a lijevo u visinu Prečana.

Ovime je uglavnom završena borba sa pukom divizije »Princ Eugen« koji je 17 o.m. iznenada napao lijevi bok i pozadinu rasporeda divizije.

Neprijateljski gubici u borbama od 17 o.m. do danas iznose: 323 mrtva i blizu 500 ranjenih.[10] Zaplijenjeno je 1 »šarac«, 50 pušaka, 4 pištolja, 2 postolja od teškog »šarca«, 1 telefonski aparat, 16 konja, 3 mašinke, 15 hiljada metaka i nešto vojničke spreme.

Naši gubici za ovo vrijeme: 64 mrtva, 95 ranjenih i 19 nestalih.

Sva V proleterska od 17 o.m. do danas imala je 16 mrtvih, 17 ranjenih i 12 nestalih. Njeni gubici u materijalu su: 1 bacač 81 mm, 1 mitraljez »breda«, 88 hiljada metaka. Ovo je sve uništeno u magacinu bojne komore. Dalje: 1 puškomitraljez i 1 postolje teškog mitraljeza »fijat«, 24 konja, 430 kgr. mesa, 130 kgr. krompira, 46 kgr. zobi i nešto drugih namirnica.

[9] Riječ je o 2. bataljonu 11. hercegovačke i 2. bataljonu 12. hercegovačke brigade i 1. i 5. bataljonu Brigade narodne odbrane za Hercegovinu (vidi dok. br. 32, 52, 87 i 92; AVII, reg. br. 13—4 i 14—4, 1146/II: relaciju Štaba 11. hercegovačke brigade od 1. aprila i relaciju Štaba 12. hercegovačke brigade od 3. aprila 1945).

Da bi se jedinice odmorile, naređeno je da se održava tijesan kontakt sa neprijateljem, a glavnine jedinica da se odmaraju i pripremaju za nove zadatke.

24 mart

Prošle noći VII omladinska brigada očistila je od neprijatelja desnu obalu Presjenice i sa manjim djelovima priješla ovu rečicu. Današnjim danom posjela liniju Mojčevići — Prečani — Umčani — Trebečaj.

V proleterska na odmoru.

IX brigada prošle noći napravila je sa jednim bataljonom dubok ispad u neprijateljski raspored ovladavši Klancem, Kijevom i Gajevim Šumama.[11] Neprijatelj je upotrebio tenkove i naši su morali da napuste Kijevo i da se postave na dominirajuće položaje prema neprijatelju.

25 mart

V brigada preuzela je položaje IX crnogorske brigade na liniji Grabska Stijena — Ulobić.

IX brigada povučena u rezervu u oblast Trnova.[12]

Kod VII brigade bez promjene.

26 mart

Patrolna djelatnost sa jedne i sa druge strane.

27 mart

Bez promjena.

28 mart

Uglavnom bez promjene. Neprijatelj je bio nešto aktivniji na desnom krilu V proleterske.

Na sektoru IX brigade gubici neprijatelja od 15 o.m. do danas iznose 234 mrtva i oko 300 ranjenih.

Sopstveni gubici IX brigade za isto ovo vrijeme: 28 mrtvih, 43 ranjena i 12 premrzlih.

29 mart

Bez promjena.

Formirana grupa od jednog bataljona VII i jednog bataljona IX brigade za djejstvo na neprijatelja sa Igmana u oblast Hadžići — Hrasnica.[13]

---

[11] Na karti 1:100.000 postoji samo selo Galjeva Njiva.

[12] Vidi dok. br. 65.

[13] O formiranju grupe bataljona i njenom dejstvu vidi dok. br. 81 i 115.

30 mart

Na otsjecima V i VII brigade patrolna djelatnost sa jedne i sa druge strane.

Juče je formirana grupa bataljona izbila na prostoriju Grkarica — Malo Polje.

31 mart

Bez promjena.

Neprijatelj utvrđuje svoje položaje čak i žicom.

Prošle noći grupa bataljona iz sastava VII i IX brigade izvršila je prepad na liniji Lokve — Crepljani — Kasatići — Lasac — Vrelo Bosne — Kovači — Hrasnica. Ubijeno je 15 ustaša, ranjeno više od toliko i 6 domobrana zarobljeno.

Mi smo imali 1 mrtvog i 2 ranjena.

Inžinjeriski bataljon tokom marta radio je na uspostavljanju komunikacije Kalinovik — Ilovice i na telefonskom saobraćaju na istoj relaciji.

Njegov rad naročito je zapažen na podizanju mostova koje je neprijatelj uništio prilikom svog povlačenja — 23 marta — za taj uspješan i brzi rad ovaj bataljon je pohvaljen pismenom naredbom.[14]

Gubici neprijatelja u mjesecu martu na sektoru naše divizije iznose: 931 mrtvi, 1174 ranjenih, 47 zarobljenih.

Zaplijenjeno:

— 3 teška mitraljeza
— 1 teški bacač
— 4 laka bacača
— 4 puškomitraljeza
— 99 pušaka
— 2 tromblonske puške
— 16 »šaraca«
— 17 pištolja
— 6 mašinki
— 1 poluautomatska puška
— 320 bacačkih mina
— 300 ručnih granata
— 2 dvogleda
— 4 telefonska aparata
— 79.500 metaka
— 16 konja i nešto vojničke spreme.

---

[14] Opširnije o radu i dejstvu Pionirskog bataljona u 1945. vidi izvještaj njegovog štaba od 24. jula 1945. (AVII, reg. br. 25—2, k. 756).

Naši gubici: 179 mrtvih, 378 ranjenih i 9 nestalih

Naši gubici u materijalu:

— 1 bacač 81 mm
— 1 mitraljez »breda«
— 4 puškomitraljeza
— 1 postolje od mitraljeza »fiat«, kao i izvjesna količina hrane i municije.

Divizija je bila u borbi tokom cijelog mjeseca. Naše duboko uvlačenje u neprijateljski raspored, s obzirom da su njegova dva kraka bila do Sokolca i Konjica, izazvalo je neprijatelja da brzo iskoristi prostoriju Igman — Bjelašnica i da nas 17 marta napane iz pravca Ledića. Ovaj neprijateljski napad izazvao je, za kratko vrijeme, dezorganizaciju položaja divizije i nametnuo vrlo tešku 6-todnevnu borbu. Divizija je odbacila neprijatelja, ali još nije dospjela na liniju položaja sa koje nas je neprijatelj 17 marta odbacio.

U ovoj borbi pokazalo se da je nedostatak u našem postavljanju bio taj, što nijesmo imali rezervu. A ovu rezervu nemoguće je bilo imati, kada je divizija pokrivala položaj od Igmana do Renovice.

Narastanje jedinica pod komandom vodnih, četnih i bataljonskih rukovodilaca sve više ocrtava nedoraslost ovih rukovodilaca za komandovanje jačim — brojno — jedinicama. Nedostaje stručne spreme i iskustva u komandovanju. Ovaj nedostatak, s obzirom na veliki priliv novoga ljudstva u diviziju, prelazi u problem, čija je težina naročito jasna kada se zna da prelazimo u frontalne borbe, za koje treba da starešine znaju mnogo (i teorijski i praktično) iz vojničkih vještina i vojne nauke.

Tokom marta članovi ovoga štaba obilazili su jedinice na položaju i na odmoru. Prilikom tih obilazaka podvlačeni su na položaju, čak i u streljačkom stroju, pojedini nedostaci u borbenom rasporedu i u ponašanju boraca u streljačkom stroju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za štab
načelnik, p. pukovnik
Niko Jovićević

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj *142*
1. aprila 1945 god.

Prednji izvještaj primljen k znanju.

M. P.

Pom. načel. štaba
major
Mil. J. Dapčević

BR. 90

ZAPOVIJEST ŠTABA 10. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA S POLOŽAJA BIŠTRANI — MIJAKOVIĆI ZATVORE PRAVCE OD VAREŠA KA KAKNJU I VISOKOM[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE V KORPUSA
N.O.V.J.
Op. br. 6
dne 1-IV-1945 g.

P r e p i s

PRIMLJENA
PISMENA.

ŠTABOVIMA: VII, IX, XVII NOU BRIGADE I
I ART. DIVIZIONU X DIVIZIJE J.A.

Položaj

Iz nekoliko neprovjerenih izvora dobili smo podatke da je u Vareš stiglo 4—5.000 vojnika »Princ Eugen« divizije[2] i jedan transport ustaša, da je u Ćatiće stiglo 200 neprijatelj-

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2/8—5, k. 858.
[2] O tome vidi dok. br. 54 (objašnjenje 3, 22. i 24) i 144.

skih vojnika sa 2 bacača i da je u Zenicu stiglo 700 četnika iz Broda.[3]

Po svemu izgleda, a i neki izvještaji govore, da je cilj ovih neprijateljskih snaga sprečavanje daljeg našeg nadiranja (prelazak linije Vareš — Visoko), i u vezi s tim napad na sadanje naše položaje. Najavljeni pokret naše divizije za prelaz komunikacije Vareš — Visoko do daljnjeg se obustavlja, jer bi time neprijatelju bila stvorena mogućnost da djeluje našim jedinicama sa leđa, te tako ne bi mogli doći do punog izražaja na glavnom zadatku našeg Korpusa.[4]

U vezi gornjeg,

NAREĐUJEMO:

1. — VII brigada sa tri bataljona izvršit će pokret sa sadašnje prostorije na prostoriju Rotanj — Mijakovići, s tim što će dva bataljona zadržati kao glavninu u s. Rotanj, a jedan bataljon i izviđačku četu postaviti u s. Mijakoviće sa zadatkom zatvaranja pravaca koji od Vareša izvode prema Kaknju i Ćatićima. Jedan bataljon sa težim djelovima u s. Kr. Sutjeska, sa kojom se povezati telefonski. Po izbijanju na prostoriju Rotanj — Mijakovići štab VII brigade povezat će se sa snagama IV divizije koje se nalaze s. Borovica — s. Lipnica.[5]

2. — XVII brigada ostaje do daljnjega na sadašnjoj prostoriji sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravaca koji izvode od Vareša i Breze prema Kaknju i Ćatićima.[6]

3. — IX brigada sa tri bataljona ostaje na prostoriji s. Bištrani — Bulčići sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravaca koji izvode iz neprijateljskih uporišta Vareš, Breza, kao i uporišta na pruzi Visoko — Kakanj. Jedan bataljon IX brigade uputiti u s. Bjelaviće za što potpunije zatvaranje pravca Visoko — Ćatići i zaštitu diviziske bolnice koja se nalazi u s. Kevalj — Ričica. Ovaj bataljon povezat će se sa snagama IV divizije na prostoriji Vis, k. 583 — Odžak — Kučici.

4. — Sve jedinice povezat će se međusobno na krilima, ispomažući se u borbi u koliko se ukaže potreba za to.

---

[3] Vjerovatno je riječ o četnicima koji su se nalazili na prostoru s Okruglice (25 km sjeverno od Sarajeva). Vidi dok. br. 144, objašnjenje br. 12. i 13).

[4] Vidi dok. br. 74 i 95.

[5] Vidi dok. br. 164.

[6] Vidi dok. br. 120.

5. — Preuzeti najhitnije izviđanja neprijateljskih snaga u uporištima na svojim pravcima dejstva. Podatke o jačini neprijateljskih snaga na liniji Vareš — Breza — Visoko — Kakanj dostaviti nam što prije, a najkasnije do 11.00 časova 1 o.mj. Naročitu pažnju posvetiti uporištima Vareš — Breza — Visoko.

6. — Art. divizion do daljnjega ostaje na dosašnjem položaju.

7. — Sve ovo već vam je prenešeno i naređeno telefonskim putem.

Štab divizije preselit će se iz s. Bjelavići u s. Haljinići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar, potpukovnik:
Rade[7] v.r.

Komandant, pukovnik:
Vojo[8] **v.r.**

Da je prepis vjeran originalu tvrdi,

Polit. komesar, major:
(Rodić)[9]
sl. ods.

Komandant, major:
(Talić)
Šef.[10] **Talić**

M. P.

---

[7] Bašic
[8] Todorović
[9] Pero, politički komesar 17. krajiške udarne brigade JA.
[10] Šefik, komandant 17. krajiške udarne brigade JA.

BR. 91

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU IVAN-SEDLA I KREŠEVA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. *Broj 265*
1. aprila 1945. god.
u 16 časova

ZAPOVEST
(Sekcija Konjic — Sarajevo 1:100.000)

Jedinice V Udarnog korpusa izvršile su prelaz r. Bosne i pošle prema predviđenom planu ka Sarajevu. V Korpus na železničkoj drumskoj komunikaciji Sarajevo — Zenica[2] nanio je neprijatelju teške gubitke i zaplenio veliki ratni materijal.[3]

Štab Operativne grupe korpusa naredio nam je danas radiogramom da glavninu naše divizije prebacimo na liniju Kreševo — Lepenica — Zabrđe sa zadatkom dejstva prema Kiseljak — Han Ploča i prema Raštelica — Tarčin — Pazarić.[4]

Ovoga momenta primili smo ponovo preko telefona naređenje od Štaba II Udarnog korpusa da dvije naše brigade usiljenim maršem i što prije prebacimo na prostor Kreševo — Lepenica. Ovo iz razloga što ima sigurnih podataka da je cijela »Princ Eugen« njemačka divizija potpuno napustila prostor Sarajeva i nalazi se već u Zenici.[5] Prema podacima koje smo dobili od naše XIV brigade 181. njemačka divizija bila je prošlih dana u pokretu od Sarajeva prema Kiseljak — Busovača.[6] Općenito neprijatelj je pojačao osiguranje komunikacije od Sarajeva prema severu. Sve ovo ukazuje na to da

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24—9, k 1151/II.

[2] Riječ »Zenica« je dopisana mastilom.

[3] Vidi dok. br. 74, 111 i 147.

[4] Vidi knjigu primljenih i predatih depeša Štaba 29. udarne divizije JA za 1945 (AVII, reg. br. 5—6, k. 1147/I).

[5] Bliže o pokretima i dejstvu 7. SS divizije »Princ Eugen« vidi dok. br. 54 i 144, objašnjenje 9. i 20.

[6] Glavnina te divizije povukla se preko Sarajeva 5/6. aprila 1945. (vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7).

neprijatelj može postepeno napustiti Sarajevo, što se može desiti skorih dana.

Glavnina naše divizije koja se prebacuje na prostor Kreševo — Lepenica — Zabrđe najenergičnije će ispoljavati dejstvo prema komunikaciji Blažuj — Kiseljak, a isto tako i u pravcu Raštelica — Tarčin — Pazarić.[7]

NAREĐUJEMO:

1. — *XII Hercegovačka udarna brigada:*

U toku današnjeg dana izvršiće pokret sa svim svojim djelovima pravcem Konjic — Podorašac — Bradina i najkasnije večeras 1. ovoga mjeseca do 22 časova smijeniti X Hercegovačku brigadu na njenim dosadanjim položajima, t.j. na liniji Ječmeno Brdo (k. 1502) — s. Mrkaljić do zaključno Šumata Kota, nešto južno od žandarmerijske stanice Ivan, istočno od komunikacije Konjic — Sarajevo.

Jedan član Štaba brigade treba u toku dana da ode u Bradinu kod Štaba X brigade i upozna se sa ovim položajima. Bataljone smjestiti na prostoru D. Bradina, s. Mrkaljić, Pobratine, Velika. Budite oprezni na vaš lijevi bok i bataljonu koji se bude nalazio na vašem lijevom krilu stavite u zadatak što dubljeg izviđanja u pravcu Orahovica i vezivanja sa našim djelovima na prostoru Vidosavići — Gunjani.

Položaje koje preuzmete od X brigade dobro utvrdite i ne dozvoliti nikakvih iznenađenja od strane neprijatelja. Neprijateljske položaje stalno izviđati i vršiti pritisak i prepade.

2. — *XIII Hercegovačka brigada:*

Čim primi ovu zapovijest produžiće svoj front desno, t.j. prema Trebulje — Lanište, gde će zatvarati pravac od Dragalj i Korča i u tim pravcima, t.j. prema Tarčin što ofenzivnije dejstvovati. Levo se povežite sa XII brigadom, koja treba od vas da primi Šumatu Kotu sa istočne strane komunikacije. Sadanje svoje položaje dobro utvrditi kao i one

[7] Bliže o tome vidi dok. br. 125.

koje preuzimate od XI brigade, tako da ih možete držati sa tri bataljona a jedan bataljon da uvjek imate u rezervi.

3. — *X Hercegovačka brigada:*

Čim bude smenjena od XII brigade prikupiće se na prostoru Bradina — Repovci i odatle sjutra ujutro, t.j. 2. ovog mjeseca u 4 sata izvršiće pokret pravcem Bradina — Kreševo, s tim što ćete vi izabrati najpogodniji pravac, te će se smjestiti na prostor Lučićev Stan — Grab — s. Gunjani — Kreševo. Čim stignete na navedenu prostoriju javite se ovom štabu preko radio-stanice te ćete dobiti zadatak u kom pravcu ćete dejstvovati.

4. — *XI Hercegovačka brigada:*

Čim bude smenjena od djelova XIII brigade na svom sektoru prikupiće se na prostoru Tuhobić — Stojkovići i odatle sjutra 2. ovog mjeseca u 4 sata ujutro izvršiti pokret ispred X brigade na prostor Međedica — Zabrđe — Botunja — Kreševo. Čim stignete na navedenu prostoriju javite se radiogramom i od nas ćete dobiti daljnje zadatke. Lijevo odmah uspostavite vezu sa djelovima XIV brigade koji se nalaze oko Kreševa (Botunja — Volujak). Desno ćete održavati vezu sa našom X brigadom.

5. — *XIV Hercegovačka brigada:*

Ostaje i dalje na prostoru Kreševo, s tim što će svoje bataljone orijentisati glavninom prema Kiseljak, lijevo se čvršće povezati sa XVII brigadom X divizije[8] i što efikasnije dejstvovati prema Kiseljaku. Desno se vežite sa našom XI brigadom, takođe ofenzivno dejstvujte prema Ljetovik. Javljajte nam se češće preko radio-stanice, a mi ćemo vam prema situaciji određivati daljnje zadatke.

6. — *Artileriska brigada:*

Jednu bateriju Amerikanskih topova 75 mm sa polovinom raspoložive municije pridaćete X Hercegovačkoj brigadi. Ista baterija treba na vrijeme

[8] Vidi dok. br. 144.

da se pripremi i na vrijeme stavi na raspoloženje Štabu X brigade, t.j. tako da može sa istom brigadom krenuti sjutra 2. ovog mjeseca u 4 sata ujutro, za što će dobiti zapovijest od X brigade.

Ostali vaši djelovi sa polovinom municije ostaju na dosadašnjim vašim položajima sa zadatkom potpomaganja naše XIII i XII brigade na sektoru Ivan Sedlo. Municiju štediti.

7. — *Ishrana:*

Pošto je teren na koji polazi glavnina naše divizije prilično iscrpljen, to će se intendanti brigada odmah po svom dolasku obratiti komandi mjesta u Fojnici i zatražiti od nje snabdijevanje žitom i mesom. Također za snabdijevanje koristiti i komandu mjesta Konjic.

8. — *Snabdijevanje ratnim materijalom:*

U Dubrovnik je stiglo municije raznih vrsti i već je otpočelo njeno prebacivanje za našu diviziju. Ovaj štab je izdao naređenje šefu otsjeka za naoružanje da sav materijal dovozi u Ostrožac gde će se dijeliti brigadama. Brigade su dužne da upute na vrijeme šefove naoružanja u Ostrožac sa potrebnim brojem konja koje mobilisati od seljaka radi prihvataja ratnog materijala. U koliko budemo raspolagali sa hranom također će je brigade primati u Ostrošcu. Ovo se ne odnosi na XII i XIII i Artilerisku brigadu, koje će se snabdijevati kao i do sada.

9. — *Veza:*

Sa brigadama na prostoru Kreševo — Zabrđe održavaće se veza radio-stanicama, a po potrebi i kuririma. Sa brigadama prema Ivan Sedlu pored toga postojaće i telefonska veza.

Sve brigade povezaće se sa svojim štabovima bataljona sa telefonskom linijom, u kom pogledu se na vrijeme snabdjeti potrebnim materijalom od otsjeka za vezu ove divizije.

10. — *Sanitetska služba:*

Sanitetsku službu organizovat će referent sanitetskog otsjeka ove divizije sporazumno sa ovim

štabom, s tim što se jedna hirurška ekipa već nalazi u Kreševu kod naše XIV brigade. Poljska bolnica i dalje ostaje u Ostrožac, te će brigade ranjenike i dalje upućivati u Ostrožac.

11. — *Ovaj štab:*

Nalaziće se i dalje u Konjicu, kamo i sve izveštaje slati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Komandant
general-major
Vlado Šegrt

M. P.

Dostavljeno:

— Štabu X, XI, XII, XIII, XIV Hercegovačke brigade i
— Štabu Artileriske brigade XXIX divizije.

ŠTAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 358
8. IV. 1945. g.
Po postupku
u akta.

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 1. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O BORBAMA U DRUGOJ POLOVINI MARTA NA SEKTORU IVAN-SEDLA[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
P. Pov. broj 266
1. aprila 1945. god.
u .....časova

Operativni izvještaj za
drugu polovinu mjeseca marta
1945. godine

ŠTABU II. UDARNOG KORPUSA

Dostavljamo vam pregled operacija naše divizije u drugoj polovini mjeseca marta 1945. godine i pregled situacije na našem sektoru na dan 31. marta 1945. god.

1. — Na prostoru Ivan Sedlo — Tarčin — Pazarić polovicom mjeseca marta nalazile su se sljedeće neprijateljske snage: 13. puk 115. njemačke divizije »Princ Eugen«,[2] IX. ustaški zdrug, 370. hrvatska divizija sa svoje dvije pukovnije (formirana od ostataka 369. »vražje« divizije i 370. hrvatske divizije)[3] i II. domobranski gorski zdrug. Ovaj posljednji je

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—1, k 395.

[2] Pogrešno; treba: 13. puk 7. SS dobrovoljačke brdske divizije »Princ Eugen«. O dejstvima pomenutog puka u drugoj polovini marta vidi dok. br. 54 i 89.

[3] Podatak o 370. hrvatskoj diviziji je netačan. Sektor Ivan-Sedlo — Tarčin tada je branila 369. legionarska divizija (370. puk, 369. artiljerijski puk, Izviđački bataljon, Pionirski bataljon, Protivoklopni divizion — ovaj je tada bio na sektoru Busovače). Međutim, sredinom februara, u borbama za Mostar i Nevesinje (vidi knj. 33, dok. br. 110 i 136), ona je pretrpjela velike gubitke u ljudstvu i naoružanju, a naročito njen 369. puk, te je ovaj rasformiran, a njegovo ljudstvo je ušlo u sastav 370. puka iste divizije. Franc Šraml (navedeno djelo, str. 122) o tome piše:

»Posle onih ponovnih materijalnih gubitaka i gubitaka u ljudstvu 369. gren. puk nije bio više popunjavan, već je rasformiran i njegovi ostaci uvršteni u 370. gren. puk«.

Pored ovih njemačkih jedinica na pomenutom sektoru su tada bili 880. landesšicen-bataljon, 999. tvrđavski pješadijski bataljon i 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko« (vidi pomenuto djelo, str. 123—130).

kasnije sav orijentisan za osiguranje komunikacije Blažuj — Kiseljak.

Neprijatelj se dobro utvrdio na Ivan Sedlo drvenim i zemljanim bunkerima i rovovima, iste zaposjeo jakim snagama držeći pored toga u neposrednoj blizini jake rezerve. Po ovome svemu moglo se zaključiti da će neprijatelj braniti Ivan Sedlo po svaku cijenu u težnji da zadrži našu diviziju na toj istaknutoj tački i time nam ne dozvoli da se primaknemo komunikaciji Blažuj — Kiseljak, gdje bi mu ugrozili odstupnicu iz Sarajeva. Dolazak »Princ Eugen« njemačke divizije imao je zadatak da pojača sve pristupe Sarajevu i obezbjedi potrebne komunikacije za izvlačenje trupa i materijala iz Sarajeva. Radi toga je okupator, ovako ojačan, preduzimao napade na našu vojsku, sad u jednom, sad u drugom pravcu, težeći odbiti naše snage što dalje i time stvoriti sebi uslove za sigurnije držanje pristupa Sarajevu i potrebnim mu komunikacijama.

369. »vražja« divizija nakon pretrpjelih gubitaka kroz Dalmaciju i Hercegovinu nije više mogla opstojati kao divizija, te se pretopila sa 370. hrvatskom divizijom u jednu, dobijajući naziv ove posljednje. Borbenost neprijateljskih vojnika bila je na priličnoj visini, što su postigli miješanjem ustaša sa Njemcima. Moral kod svih na vrlo niskom stepenu. Ishrana jednolična i slaba (većinom supa, a meso po parče 2 puta sedmično).

Po mnogim transportima punim materijala, koji su se kretali od Sarajeva prema Brodu, moglo se zaključiti da neprijatelj postepeno evakuiše materijal iz Sarajeva.

2. — Naša divizija nalazila se i to: X. brigada na prostoru s. Stojkovići — Repovci — Mrkaljić XIII. brigada na prostoru Bradina — Trebulje, XI brigada bila je na odmoru na prostoru Brđani — Usamovine, a jednim bataljonom potpomagala operacije III. divizije oko Trnova.[4] XII. i XIV. brigada bile su u divizijskoj rezervi na prostoru Zimlje — Bjelimići — Borci — Konjic — Rama,[5] s time što je jedan bataljon XII. brigade bio također privremeno angažovan u operacijama oko Trnova sadejstvujući III. diviziji.

U ovakvom rasporedu naša divizija se pripremala za odsudan napad na Ivan Sedlo. Dotur municije i ostalog ratnog materijala bio je uveliko otežan zbog nedostatka vozila i porušenih mostova. Most na drumu preko rijeke Rame u ovom periodu je dovršen, a isto tako i onaj na Bijelom Potoku, dok se most na Aleksinom Hanu još uvijek gradi. Željeznička pru-

[4] O tome vidi dok. br. 52 i 89.

[5] Vidi dok. br. 47.

ga Konjic — Rama bila je sposobna za upotrebu i koristila se pomoću jedine lokomotive koja je nađena u Konjicu. Pošto nam se brigade odmore i popune municijom stvorili smo plan da, uz sadejstvo artilerije, jakim udarom frontalno od Bradina i jakim pritiskom sa bokova od Lisin prema Raštelica i niz Korča i Željakov Do prema Tarčin, likvidiramo Ivan Sedlo i pored toga što ga je neprijatelj imao namjeru braniti po svaku cijenu. Prema naređenju štaba II. korpusa momenat za napad je odgođen do pogodnog momenta, t.j. kada i ostale snage koje treba da učestvuju u napadu na Sarajevo zauzmu polazne položaje. Međutim, neprijatelj nije mirovao, već naročito poslje 20. o.mj. sve češće vršio lokalne napade na naše položaje sa ciljem da ovlada sa Mali Ivan i tako poboljša svoje položaje za odbranu. 26/27. marta, noću, neprijatelj je izvršio jak napad na Mali Ivan, istodobno vršeći pritisak i prema k. 1284 i k. 810 sa Rudno Brdo i od s. Korča. U jakoj borbi neprijatelju je uspjelo ovladati sa Mali Ivan, koji je po nekoliko puta prelazio iz ruku u ruke. Borba je trajala cijeli 27. mart.

Zbog ovakve situacije predložili smo operativnom štabu grupe korpusa za operacije na Sarajevo da 28. marta otpočnemo sa napadom na Ivan Sedlo.

Prema naređenju operat. štaba grupe korpusa 27. marta našu XIV. brigadu uputili smo na prostor Kreševo — Lepenica,[6] pošto su dijelovi V. U. Korpusa sa tog sektora imali da krenu na drugi zadatak.[7]

28. marta u 6 časova ujutro otpočeo je napad na Ivan Sedlo.[8] Borba je bila vrlo žestoka i krvava. Neprijatelj je uporno branio svaku stopu zemljišta. Pojedini položaji su po nekoliko puta prelazili iz ruku u ruke. Položaje kojima su naše jedinice uspjele ovladati, neprijatelj je u brzim i bezobzirnim kontranapadima opet vraćao. Uporne i krvave borbe nastavile su se 29., 30. i 31. marta, ali bez važnih uspjeha. Na izvjesnim mjestima naše jedinice su uspjele zadržati prvi red rovova na Vihor i Rudno Brdo, dok je neprijatelj i dalje držao glavne položaje. Zbog nestašice artilerijske municije, velikih gubitaka koje smo pretrpjeli i prema sugestiji operat. štaba grupe korpusa odustali smo od daljeg napadanja. Prema naređenju štaba korpusa, glavninu snaga imali smo zadatak prebaciti na prostor Kreševo — Lepenica — Zabrđe, sa zadatkom ofan-

---

[6] Vidi dok. br. 68 i 75.

[7] Tada su 4. i 10. udarna divizija 5. korpusa JA otpočele napad ka Visokom i Kaknju (vidi dok. br. 74, 111 i 147).

[8] Vidi dok. br. 75, 79 i 109.

zivnog dejstva prema komunikaciji Blažuj — Kiseljak i Raštelica — Pazarić, kada za to dobijemo naređenje.[9]

3. — U toku svih borbi naše divizije u drugoj polovini mjeseca marta, kako na Ivan Sedlu, tako i na sektoru Trnovo — Umoljani nanijeli smo neprijatelju sljedeće gubitke:

Ubijeno 535 neprijateljskih vojnika, ranjeno mnogo više, a zarobljeno 5.[10]

Vlastiti gubitci bili su:

Poginulih 93, među kojima 1 polit. komesar bataljona, 1 zamjenik komandanta bataljona i 18 nižih rukovodioca.

Ranjeno 280, među kojima teže 2 komandanta bataljona i veći broj nižih rukovodioca.[11]

4. — Sadanji raspored naše divizije je sljedeći:

XIII. i XII. brigada nalaze se na prostoru Repovci — Mrkaljić — Bradina — Trebulje, gdje drže položaje prema neprijatelju na Ivan Sedlo.

XIV. brigada nalazi se na prostoru Kreševo — Lepenica prema neprijatelju na prostoru Kiseljak — Han Ploča — Tarčin.[12]

X. i XI. brigada upravo su u pokretu na prostor Kreševo — Lepenica — Zabrđe u smislu najnovijih naređenja op. štaba grupe korpusa za operacije na Sarajevo.

---

[9] Vidi dok. br. 91 i 125.

[10] Prema njemačkim podacima (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 130), njemački i ustaško-domobranski gubici u marti bili su prilično veliki. Tako u pomenutom djelu piše:

»Akcije na Ivan Sedlu koštale su do sada puk (odnosi se na 370. puk — prim. red.) skoro 1.000 gubitaka. Poginulo je 650, a prema izvještaju ljekara kroz previjalište je prošlo 750 vojnika i starješina«.

Prema tome, ovo su, uglavnom, gubici 370. puka, dok za ostale jedinice 369. legionarske divizije nedostaju podaci. Međutim, ovdje treba dodati i to da je njemačka tajna policija u drugoj polovini marta 1945. uhapsila podoficira Brinkmana, koji je 1943. bio osuđen od vojnog suda 21. armijskog brdskog korpusa na 15 godina robije, ali je uspio da pobjegne iz zatvora i otada je radio za narodnooslobodilački pokret Jugoslavije. Tada je uhapšeno i pogubljeno oko 30 vojnika 369. legionarske divizije, osumnjičenih da su sa Brinkmanom pripremali likvidaciju njemačkih štabova i predaju Sarajeva partizanima. U vezi s ovim tada je, u Sarajevu, izvršio samoubistvo njemački potpukovnik Vedel.

Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), tom prilikom je uhapšeno i oko 150 domobrana, među njima i nekoliko oficira, pod optužbom da su sa optuženim Nijemcima pripremali izdaju. Pored toga, u Dnevniku piše da je od 12. do 22. marta, sa sektora 369. divizije, iz 1. ustaškog stajaćeg zdruga, 225 ustaša pobjeglo kućama. O ustaško-domobranskim gubicima u martu na pomenutom sektoru vidi dok. br. 176, 179, 181, 186, 187, 203 i 204.

[11] Vidi AVII, k. RP 40: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 29. udarne divizije JA.

[12] Vidi dok. br. 68.

Lijevo imamo vezu sa XVII. brigadom X. divizije na prostoru Fojnica.[13] Vezu desno održavamo sa III. divizijom radio-stanicom, koja se nalazi svojim lijevim krilom na prostoru s. Grkarica — Igman pl.[14]

Obzirom na prebacivanje glavnine naše divizije na prostor Kreševo — Zabrđe, još više se pojavljuje problem ishrane, jer je taj sektor ekonomski vrlo iscrpljen, a dotur hrane sa druge strane je otežan usljed udaljenosti od naše glavne linije snabdjevanja.

Odjeća u našoj diviziji još uvjek predstavlja prvostepeni problem i pored toga što smo nedavno primili blizu 2.000 odjela.

5. — Sadanje stanje kod neprijatelja, t.j. na dan 1. aprila t.g. je sljedeće:

Na prostoru Ivan Sedlo — Raštelica — Tarčin — Pazarić — s. Korča nalazi se 370. hrvat. divizija (2 pukovnije), I. ustaški zdrug i IX. ustaški zdrug. Ukupno oko 4.000 do 5.000 vojnika. Pored toga izgleda da se na ovom sektoru još uvijek nalaze bar manji dijelovi (jedan ili dva bataljona) »Princ Eugen« divizije, jer prije dva dana, t.j. 29. marta, prilikom borbi na Ivan Sedlo, naše jedinice su nalazile lješeve neprijateljskih vojnika sa SS oznakama. Također i podaci dobijeni od naših ob. organa sa drugih strana govore o tome da se u Tarčin još uvijek, t.j. prije 3 dana nalazio štab XIII. regimente »Princ Eugen«.

Na prostoru istočno od r. Lepenica — Ljetovik — Kiseljak nalazi se II. domobranski zdrug, koji je posljednjih dana ojačan dijelovima IX. ustaškog zdruga, naročito na prostoru Kiseljak. Prema najnovijim podacima posljednjih dana od Sarajeva prema Kiseljak i dalje ka Zenica prolazila je »Princ Eugen« divizija, a iza nje i 181. njemačka divizija,[15] pa je vjerovatno da se njihovi dijelovi još uvijek nalaze dijelom na prostoru duž komunikacije Blažuj — Kiseljak.

Po ovim posljednjim pokretima neprijateljskih trupa može se zaključiti da neprijatelj ima namjeru skorih dana evakuisati Sarajevo. Ovo iz razloga što se osjetio ugrožen prebacivanjem V.U. korpusa preko r. Bosne i općenito usljed sve jače koncentracije naših snaga oko Sarajeva i sve upornijeg napadanja na pojedina uporišta koja brane prilaze Sarajevu, odnosno ugrožavajući odstupnicu iz Sarajeva prema sjeveru. Ako se uzme u obzir opća situacija na svim evropskim

[13] Vidi dok. br. 147.

[14] Vidi dok. br. 89.

[15] Ta divizija se tek 4/5. aprila povukla preko Sarajeva (vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7).

frontovima, vrlo je moguće da neprijatelj pokuša brzih dana napuštati Sarajevo.

Ivan Sedlo, prema našoj ocjeni, neprijatelj ima namjeru braniti dok se i posljednji vojnik ne povuče iz Sarajeva, odnosno neprijatelj može držati Ivan Sedlo do same likvidacije Sarajeva.

6. — U vezi sa najnovijim rasporedom naših brigada, težište napada naše divizije u povoljnom momentu treba biti na komunikaciju Ivan — Blažuj i Blažuj — Kiseljak, težeći zaobići i potpuno odsjeći Ivan Sedlo od Sarajeva. Ovo odsjecanje potpomoći pritiskom od Bradina i također zaobilaženjem i odsjecanjem preko Korča i Željakov Do. Angažovanjem jakih snaga na komunikaciju Han Ploča — Kiseljak ujedno ugrožavamo neprijateljsku odstupnicu iz Sarajeva i vezujemo jake njegove snage na tom sektoru.

Koordinirani i istodobni napad na Sarajevo svih naših jedinica koje su određene za ovu operaciju neophodan je za brzi i odlučujući uspjeh.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Polit. komesar,
p.pukovnik:
Vukašin Mićunović

Komandant, general-major:
Vlado Šegrt

M. P.

ŠTAB
II. UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. Br. 148
3. aprila 1945. god.

Prednji izvještaj primljen k znanju.

Pom. načel. Štaba
major,

BR. 93

NAREĐENJE ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 1. APRILA 1945. ŠTABOVIMA 3. I 5. SANDŽAČKE BRIGADE ZA SADEJSTVO S JEDINICAMA 3. KORPUSA JA U NAPADU NA PUSTOPOLJE — MOKRO — CRVENU STIJENU[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Br. op. 44
1 aprila 1945. g.

ŠTABU III I V BRIGADE

Jedinice III korpusa uspjele su da preseku komunikaciju Sokolac — Mokro kod Čavčeg Polja — Han Obođaš, zbili su neprijatelja na prostor Lisina k. 1292, Crni Vrh, Velika Gradina, Stočarska Stanica i ove su snage sa svih strana opkoljene — cilj je uništenje otsečenih snaga.[2] Od naše se divizije traži da sa što jačim snagama i što jače pritisnemo na neprijatelja u Pustopolju, Mokrom i Crvenoj Stijeni,[3] a izvesne snage trebalo bi poslati kao pojačanje XVI muslimanskoj brigadi za likvidaciju opkoljenih snaga.[4] U vezi toga naređujemo:

1. — Štab III brigade sa 2 bataljona u toku noći i u toku sutrašnjeg dana 1—2 o.m. pritisnuće što jače na deo komunikacije od Crvene Stijene preko Orlove Stijene do Pustopolja. Pritisak treba činiti u cilju ovlađivanja komunikacijom. Za uspešnije izvršenje ovoga zadatka privući jedan bataljon kao rezervu u Prutine a sa tim bataljonom poslati i brdsku bateriju komandira Ilije koja će negde od Grabovca tući položaj Mokro — Pustopolje. Ova baterija kao i bataljoni koji napadaju na Mokro i Pustopolje moraju najstrožije voditi računa da ne pobiju drugove iz III korpusa koji će napadati na isti deo komunikacije sa severa.

Ostale snage III brigada držaće u pripravnosti na ostali deo svoga položaja.

Izveštavati što češće o situaciji na ovom položaju.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 48—2, k. 1254.

[2] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok br. 107 i 163).

[3] Vidi dok. br. 108.

[4] Ta brigada je iz sastava 27. udarne divizije (vidi dok. br. 107).

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 93

2. — V brigada sa svojim bataljonima mora biti spremna da u najkraćem roku izvrši pokret kad to bude naređeno, a to može uslijediti 2 o.m., o čemu ćete biti naknadno obavješteni.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Polkomesar
ppukovnik
Danilo Knežević

Komandant, major
Čedomir Drulović

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. UDARNE DIVIZIJE OD 1. APRILA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U MARTU U BOSANSKOJ KRAJINI[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 417
1.IV.1945. godine

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU V KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE OP.

Izvještaj o akcijama ove Divizije od 21. II. 1945. god. do 31. III. 1945. godine.

21. II. 1945. *XX KNOU Brigada.* Neprijatelj jačine 500 ustaša[2], podpomognut artiljeriskom vatrom iz Sv. Kate, pokušao je ispad iz Dobrljina u pravcu oslobođene teritorije u svrhu pljačkanja. Nakon

[5] Vidi dok. br. 108 i 110.

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—2, k. 1267.

[2] i [4] Odnosi se na 3. bojnu 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga. Međutim, ona tada nije uspjela da odbaci snage JA s tog prostora, pa su, u tom cilju, 22. marta napad ponovile 3. i 4. bojna pomenutog zdruga i jedna polubojna 7. lovačkog zdruga (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 106, 107 i 113).

osmočasovne borbe neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje, ne uspevši ništa opljačkati. Neprijateljski gubitci 13 mrtvih i 24 ranjena. Naši gubitci 3 mrtva i 1 ranjen.

22. II. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim snagama izvršila napad na neprijateljsko uporište G. Topolu.[3] Uslijed jake i planske vatre i jakih neprijateljskih utvrđenja, uporište nije moglo biti likvidirano. Neprijateljski gubitci 16 mrtvih i 23 ranjena. Naši gubitci 5 mrtvih i 18 ranjenih. Oštećen je 1 naš »šarac« i 1 strojnica.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 650 ustaša[4] krenuo iz Dobrljina i Čekrka[5] prema oslobođenoj teritoriji u svrhu pljačkanja. Nakon žestoke borbe uspjelo je neprijatelju potisnuti naše snage sa položaja Dinara (k. 208) — Gligino brdo (k. 277) — Kamenik (k. 308, 360) i izvući na Dinaru protukolski top i više t. bacača. Ubacivanjem u borbu manjih svježih snaga neprijatelj je razbijen i odbačen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 16 mrtvih i 12 ranjenih. Naši gubitci 1 ranjen. Plijen 1 puška.

Podgrmečki NOP odred sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi na prostoriji Rudice — Blatna, na koju je naišla neprijateljska patrola 1. jurišne bojne.[6] Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 1 ranjen. Naši gubitci 1 ranjen.

Izviđačka grupa na Štrbačkom Buku zarobila 2 Njemca. Plijen 2 konja.

Sa manjim dijelovima svojih snaga i minerskim vodom minirali cestu između Rudica i Blatne, na koju je kasnije naišla neprijateljska motorizovana kolona. Neprijateljski gubitci 55 mrtvih i 40 ranjenih. Uništeno 5 kamiona.

23. II. 1945. *XX KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 300 ustaša[7] krenuo iz Bos. Dubice preko Hadžibajera sa namjerom da pljačka po oslobođenoj teritoriji.

---

[3] O ustaško-domobranskim snagama na prostoru Banja Luka — Bosanska Gradiška vidi knj. 33, dok. br. 101 i 130, a o napadu na G. Topolu vidi tom V, knj. 38, dok. br. 107.

[4], [8] i [11] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[6] Vjerovatno se odnosi na bojnu 7. lovačkog zdruga (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 113).

[7] Redakcija nije mogla da ustanovi naziv te ustaške jedinice.

Nakon kraće borbe, naišavši na našu zasjedu na Crkvenom Brdu (k. 189), neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje, sa gubitcima 20 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubitci 1 ranjen.

24. II. 1945. *XX KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 300 ustaša krenuo iz B. Dubice u pravcu oslobođene teritorije. Naišavši na našu zasjedu na k. 154 i 121, nakon kraće borbe, neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 20 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 1 ranjen.

25. II. 1945. *XX KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 200 ustaša iz Bos. Dubice pokušao ispad u pravcu oslobođene teritorije. Naišavši na našu zasjedu na prostoriji s. Petkovci, neprijatelj je nakon kraće borbe razbijen i protjeran u svoje uporište. Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i 15 ranjenih. Plijen 5 pušaka i 1.500 metaka.

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj jačine 1 bojne pokušao ispad iz svojih uporišta Čulića Brdo i Bajira[8] u svrhu pljačkanja. Poslije 7 časova borbe, neprijatelj je razbijen i protjeran u svoja uporišta ne uspjevši ništa upljačkati ni popaliti. Neprijateljski gubitci 13 mrtvih i 12 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen.

Sa manjim dijelovima svojih snaga vodili borbu na Carevu Brdu sa 1 satnijom X lovačke pukovnije.[9] Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i povraćen u svoja uporišta uz gubitke 13 mrtvih.

26. II. 1945. *Zmijanjski NOP odred.* Tri četničke brigade napale na naše položaje na prostoriji s. Stepanovići — Kremenovići — Jašikova Voda — Borkovići. Nakon žestoke borbe neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Han Kola.[10] Neprijatelj-

---

[9] Pogrešno; treba: 10. lovačkog zdruga. U decembru 1944. izvršena je reorganizacija ustaško-domobranskih jedinica, odnosno ukinute su pukovnije (vidi AVII, reg. br. 11/6—4, k. 123).

[10] Riječ je o brigadama Bosanskokrajiškog četničkog korpusa (1, 2. i 3. četničke brigade). Međutim, u izvještaju 2. četničke brigade od 1. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. BH-V-10752) piše da je 28. februara jedan njen bataljon vodio borbu protiv Zmijanjskog NOP odreda u Mitića gaju. O tome vidi i dok. br. 173.

ski gubitci 27 mrtvih i 26 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav.

27. II. 1945. *XV KNOU brigada.* Izvidnička grupa u sukobu sa manjim četničkim snagama na prostoriji s. Čokora ubila 1 i ranila 1 četnika. Naši gubitci 1 ranjen.

Podgrmečki NOP odred. Izvidnička patrola naišla na neprijateljske nagazne mine kod Tješnjaka[11] i tom prilikom je ranjeno 5 naših drugova.

28. II. 1945. *XV KNOU brigada.* Sa manjim snagama izvršila čišćenje prostorije s. Ramići — Brankovac — Marijanci od četničkih bandi. Neprijatelj je protjeran preko r. Surtolije uz gubitke 9 mrtvih i 12 ranjenih.

Sa manjim dijelovima svojih snaga, podpomognutim sa dva odjeljenja Art. diviziona,[12] izvršila čišćenje prostorije Čokori — Marijanci od četničkih bandi. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran preko r. Surtolije uz gubitke 6 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav.

Neprijatelj jačine 1 ustaške satnije pokušao ispad iz B. Luke u pravcu s. Ramića.[13] Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 3 mrtva i 7 ranjenih.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 50 ustaša krenuo iz B. Kostajnice u pravcu Oštre Glavice (k. 300) sa namjerom izviđanja. Isti je bio napadnut na pomenutoj koti od naših manjih snaga i nakon kraće borbe povraćen na polazne položaje uz gubitke 2 mrtva i 1 ranjen.

Zmijanjski NOP odred sa glavninom svojih snaga u sadejstvu sa manjim snagama XV KNOU brigade izvršio čišćenje prostorije Goleši — D. Pervan. Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 9 ranjenih. Naši gubitici 1 lakše ranjen.

---

[12] Vidi dok. br. 88.

[13] Tada je 17. i 18. satnija 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga vršila izviđanje u tom pravcu (vidi AVII, reg. br. 22/8—1, k. 114/A: izvještaj pomenute bojne od 28. februara 1945).

1. III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj jačine jedne ustaške satnije pokušao ispad iz Banja Luke u pravcu Ramića. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 4 mrtva i 7 ranjenih.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 500 ustaša pokušao ispad iz B. Dubice preko Hadžibajera u pravcu oslobođene teritorije, sa namjerom da pali i pljačka po našim selima. Uslijed jakog neprijateljskog pritiska naše snage bile su prisiljene na povlačenje sa Crkvenog Brda, sve do Furdenskog Groblja. Kontranapadom neprijatelj je razbijen i protjeran na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 40 mrtvih i 30 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen. Izgubljen 1 p. mitraljez, 2 puške i 700 metaka.

2. III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj u jačini jedne ustaške bojne, pojačan sa tri četnička bataljona, izvršio napad na naše položaje na prostoriji Klupa. Vještim manevrisanjem, fingirajući povlačenje, naše manje snage napale su neprijatelja sa boka i prisilile ga na povlačenje. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 5 ranjenih.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine 60 ustaša utvrdio se na Rudarici, sa zadatkom osiguranja komunikacije Dobrljin — Kostajnica. Naše manje snage, podpomognute sa dva topa I art. div., 1 protukolskim topom i 8 t. bacača, likvidirale su neprijateljsko uporište zahvaljujući tačnim pogodcima topova i bacača, nakon kraće borbe. Neprijatelj se ipak, u paničnom bjegstvu, uspio povući u Gradanovac.[14] Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci 1 lakše ranjen. Plijen: 1 p. mitraljez, 1 strojnica, 4 puške i 1000 metaka, te 2 pištolja.

Podgrmečki NOP odred. Izviđačka grupa u izviđanju na Štrbačkom Buku zarobila 3 neprijateljska vojnika 373 (tiger) divizije.[15]

3. III. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi na prostoriji s. Aginaca,

---

[14], [16] i [18] Vidi dok. br. 175 i 177—179.

[15] O dejstvima te divizije vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 213—223.

na koju je naišao neprijatelj jačine 180 ustaša, koji je nadirao na liniju Obradovac — Mokrice — Bukvik. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje uz gubitke 20 mrtvih i 25 ranjenih i 1 zarobljen. Plijen 2 puške, 1000 metaka i 10 r. bombi.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine dvije ustaške satnije, podpomognut sa jednim topom i t. bacačima, krenuo iz Volinje u pravcu Rudarice (k. 339), da bi je ponovo povratio. Naše snage koje su se nalazile na pomenutoj koti, napale su neprijatelja i ponovo ga vratile na polazne položaje. Pošto je neprijatelj dobio pojačanje iz Dvora i Hrv. Kostajnice i uslijed jakog dejstva neprijateljskog teškog oružja, naše snage bile su prisiljene na povlačenje.

U isto vrijeme dvije satnije ustaša pošle su iz Kostajnice u pravcu Oštre Glavice (k. 300), gde su se nalazile naše manje snage, koje su se u prvi mah morale povući uslijed jakog neprijateljskog pritiska. Vještim manevrisanjem pokušavši neprijatelja odsjeći, ovaj se naglo povukao. Neprijateljski gubitci 12 mrtvih i 14 ranjenih.

5. III. 1945. *XX KNOU brigada* sa manjim dijelovima svojih snaga, podpomognutim sa 3 topa i 10 t. bacača, izvršila napad na jako branjeno neprijateljsko uporište Dobrljin. Dok su u isto vrijeme manje snage vršile demonstrativni napad na Rudaricu. Uslijed neodlučnosti naših pješadiskih snaga, koje nisu znale iskoristiti zbunjenost neprijatelja, poslije polasatnog preciznog bombardovanja naše artiljerije i bacača, uporište nije likvidirano.[16] Naši gubitici 3 mrtva i 8 ranjenih.

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj jačine 100 vojnika I jurišne bojne, pokušao ispad iz svojih uporišta Otoke i Džumića Brda u pravcu oslobođene teritorije. Nakon tročasovne borbe neprijatelj je razbijeni i povraćen na polazne položaje uz gubitke 2 mrtva i 5 ranjenih.

6. III. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim snagama u razbijanju četničkih bandi na prostoriji D. Per-

van — Saračica. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 4 ranjena.

Istoga dana izvidnička grupa sukobila se na Bakrenoj Glavici (k. 265) sa jednom ustaškom satnijom i tom prilikom ubila 1 i ranila 4 neprijateljska vojnika.[17]

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine jedne bojne i dvije satnije izašao iz B. Kostajnice u tri pravca preko Mrakodola prema Gumnjanima, preko Veljinog Brda i uz Taviju prema k. 308 sa namjerom da pali i pljačka. Naše manje snage napale su neprijatelja na Veljinom Brdu i zadržale ga, ali kada su dobile bočnu vatru od kolone koja je nadirala preko Mrakodola, morale su se povući na Ravni Put (k. 320). Vještim manevrisanjem i zabacivanjem manjih snaga neprijatelju za leđa, neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje.[18] Neprijateljski gubitci 30 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih Izgubljen 1 p. mitraljez.

7. III. 1945. *Podgrmečki NOP odred.* Neprijatelj jačine 700 vojnika 7. lovačkog zdruga pokušao je ispad iz svojih uporišta Otoke, Đumića Brda[19] i Baira u pravcu oslobođene teritorije. Nakon kraće žestoke borbe neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 10 ranjenih. Naši gubitci 2 lakše ranjena.

8. III. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi na koti 100 i 99, na koju je naišla jedna ustaška bojna.[20] Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena.

Istoga dana izviđačka grupa u zasjedi na komunikaciji B. Luka — Gradiška[21] u Trnu i ubila 3, a ranila 1 ustašu. Plijen 1 strojnica, 2 konja, 1 kola i nešto ostale sitne spreme.

---

[17] i [20] Riječ je o dijelovima 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 29/8—1 i 30/8—1 i 31/8—1, k. 114/A: izvještaje 5. bojne toga zdruga od 5, 6. i 7. marta 1945).

[19] i [20] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[21] Pun naziv: Bosanska Gradiška.

9. III. 1945. *XX KNOU brigada.* Izviđačka patrola naišla na Dinari na neprijateljske nagazne mine i tom prilikom bila su 2 naša druga ranjena.

Zmijanjski NOP odred sa manjim dijelovima svojih snaga napao neprijatelja na prostoriji Dubica — Dujakovci — Lokvari. Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 2 ranjena.

10.III. 1945. *Podgrmečki NOP odred* sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi na Tjesnjaku, na koju je naišla neprijateljska izvidnica. Neprijateljski gubitci 4 mrtva.

11.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Izviđačka grupa u izviđanju prostorije s. Ljeskovac zarobila 16 milicionera. Plijen 5 pušaka, 150 metaka i 5 bombi.

Sa manjim dijelovima svojih snaga u zasjedi u s. Petkovci, na koju je naišao neprijatelj jačine 1 ustaške satnije. Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 4 ranjena. Naši gubitci 1 ranjen Plijen 200 metaka.

12.III. 1945. *Podgrmečki NOP odred.* Izviđačka grupa spustila se na cestu između Čulića Brda i Baira i napravila zasjedu na koju je naišla neprijateljska patrola. Neprijateljski gubitci 3 mrtva.

Minerska grupa minirala prugu između Otoke i Blatne i tom prilikom oštetila 50 metara pruge.[22]

13.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj jačine jedne ustaške bojne, podpomognut sa 3 četnička bataljona, napao na naše položaje na prostoriji Motike — Klupe — Mučalovići — Stanilkovići. Pod jakim neprijateljskim pritiskom naše snage bile su prisiljene na djelomično odstupanje. Vještim manevrisanjem i ubacivanjem u borbu manjih svježih snaga, neprijatelj je razbijen i povraćen u pravcu B. Luke u paničnom bjegstvu. Neprijateljski gubitci 29 mrtvih, 36 ranjenih i 4 zarobljena ustaša. Plijen 5 pušaka, 1 strojnica,

[22] O dejstvima Podgrmečkog NOP odreda u martu vidi AVII, reg. br. 11—8, k. 1630: izvještaj njegovog štaba od 1. aprila 1945. godine.

200 metaka i razni sanitetski materijal. Naši gubitci 4 mrtva, 14 ranjenih i 3 nestala. Izgubljen 1 kazan i 1 puška.

14.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj jačine jedne bojne ustaša, potpomognut dijelovima škole ORS-a oko 800 ljudi, pokušao ispad iz B. Luke u pravcu Ivanjske, nadirući desno i lijevo od ceste B. Luka — Prijedor. Vještim manevrisanjem naših snaga na oba neprijateljska krila, bio je neprijatelj prisiljen na povlačenje u pravcu B. Luke.[23] Neprijateljski gubitci 8 mrtvih, 15 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci 1 mrtav i 3 ranjena. Plijen 4 puške, 1 pištolj, 9 okvira za p. mitraljez i 1320 metaka.

15.III. 1945. *XX KNOU brigada.* Sa manjim dijelovima svojih snaga u sadejstvu sa manjim dijelovima XV KNOU brigade, izvršila napad na jako branjeno neprijateljsko uporište D. Topolu. Uporište nije moglo biti likvidirano radi jakih utvrđenja. Neprijateljski gubitci 47 mrtvih i 89 ranjenih. Naši gubitci 1 mrtav i 2 ranjena. Plijen 5 pušaka, 1 pištolj i 10 r. bombi.

XV KNOU brigada sa manjim dijelovima svojih snaga u sadejstvu sa manjim snagama XX brigade izvršila napad na D. Topolu. Uporište nije moglo biti likvidirano radi jakih utvrđenja.[24] Neprijateljski gubitci 50 mrtvih i 1 zarobljen. Plijen 4 puške, 2.000 metaka, 20 r. bombi i 5 tovarnih konja. Naši gubitci 2 mrtva i 9 ranjenih, te 1 nestao.

Istoga dana izviđačka grupa u izviđanju prostorije Slavićka ubila 1 i ranila 5 četnika.

16.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 1 ustaške bojne napao naše položaje kod s. Jelovca. U žestokoj borbi uspjelo mu je potisnuti naše snage, ali ubacivanjem u borbu ostalih naših ma-

[23] Vidi dok. br. 188.

[24] Prema obavještajnom izvještaju Štaba 39. udarne divizije od 28. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 26—7, k. 1267) u Donjoj Topoli su bile 1. bojna i 6. satnija 2. bojne 15. pješadijskog zdruga ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije. Ostale snage (2. i 3. bojna i jedinice stožera) pomenutog zdruga bile su u Bosanskoj Gradiški. O tome vidi i dok. br. 190 i 192.

njih snaga neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 11 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva, 3 ranjena i 1 nestao.

17.III. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim snagama napala 1 ustašku satniju na prostoriji s. Jelovca. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 5 ranjenih.

18.III. 1945. *Podgrmečki NOP odred* sa manjim snagama u zasjedi prema Rudicama, na koju je naišla neprijateljska patrola. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 2 ranjena.

19.III. 1945. *XV KNOU brigada.* U sukobu izviđačkih patrola na prostoriji s. Stanilkovići ubijena 2 i ranjena 3 četnika.

XX KNOU brigada. Neprijatelj jačine dvije ustaške bojne krenuo iz Bos. Novog, jednom bojnom iz Dobrljina i dvije satnije iz Kostajnice sa namjerom svlađivanja terena i osiguranjem uspostavljanja pruge B. Novi — Kostajnica.[25] U 11-satnoj žestokoj, nakon općeg juriša, neprijatelj je povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 64 mrtva, 37 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci 4 mrtva i 16 ranjenih. Plijen 1 puška i 2000 metaka. Izgubljen 1 t. mitraljez, 1 p. mitraljez, 1 bacač i 2 puške.

Podgrmečki NOP odred. Izvidnička grupa spustila se na samo neprijateljsko uporište Čulića Brdo i tom prilikom ubila 3 i ranila 1 neprijateljskog vojnika I jurišne bojne.

20.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Izviđačka grupa u izviđanju prostorije Jelićke — Marićke zarobila 1 četnika. Plijen 1 puška i 1 pištolj.

Podgrmečki NOP odred. Izviđačka grupa u zasjedi na Tješnjaku, na koju je naišla neprijateljska patrola 2. bojne VII lovačkog zdruga Neprijateljski gubitci 2 mrtva.

21.III. 1945. *XX KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 2 ustaške bojne, pojačane sa dvije satnije, izašao iz

[25] i [26] Riječ je o dijelovima 7. lovačkog i 8. ustaškog zdruga ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije (vidi dok. br. 194, 196 i 197).

B. Novog u pravcu Mazića Brda (k. 338) i Poljavnica, sa namjerom zaposjedanja pojasa oko pruge Bos. Novi — Dobrljin i da se spoji sa snagama jedne ustaške bojne pojačane sa 1 satnijom Nijemaca, koji su nadirali iz Dobrljina, i na taj način omogući opravku željezničke pruge. Nakon žestoke borbe na Mazića Brdu — Poljavnicama — Zdenači — Bausovcu — Dinari — Gliginom Brdu i Kameniku, neprijatelj je razbijen i povraćen na polazne položaje.[26] Neprijateljski gubitci 65 mrtvih, 40 ranjenih i 2 zarobljena. Naši gubitci 5 mrtvih i 16 ranjenih. Plijen 1 puška, 1 šmajser, 3000 metaka i 40 r. bombi.

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj jačine 200 vojnika I jurišne bojne pokušao ispad iz svojih uporišta Otoke i Baira u pravcu oslobođene teritorije. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 7 mrtvih.

Istoga dana izvidnička patrola zarobila na prostoriji Lipika 13 Talijana i 1 Njemca

22.III. 1945. *Podgrmečki NOP odred.* Neprijatelj jačine 1 satnije 7. lovačkog zdruga pokušao ispad iz Bos. Krupe u pravcu Pučenika. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 6 mrtvih, 5 ranjenih i 1 zarobljen. Naši gubitci 1 ranjen. Plijen 1 puška.

23.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Izviđačka grupa u pretresanju prostorije s. Ljeskovca zarobila 1 ustašu. Plijen 1 puška, 1 opasač i 2 fišeklije.

Zmijanjski NOP odred sa djelom svojih snaga u sadejstvu sa Brigadom narodne odbrane[27] izvršio čišćenje prostorije s. Dujakovci — Lokvari — Stričići — Dobrnja — Han Kola. Neprijateljski gubici 2 mrtva i 7 ranjenih.

24.III. 1945. *XV KNOU brigada* sa manjim dijelovima svojih snaga izvršila napad na neprijateljska uporišta Crkveno Brdo — Parlog. Nakon kraće borbe uporišta su likvidirana, ali je neprijatelj us-

[27] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 1. bosanske brigade na rodne odbrane vidi dok. br. 105.

pio pobjeći u B. Luku.[28] Neprijateljski gubitci 8 mrtvih i 9 ranjenih. Naši gubitci 7 ranjenih. Plijen 5 pušaka, 3335 metaka, 4 rez. cijevi za p. mitraljez, 8 r. bombi, postolje za t. mitraljez, te kutija sa dopunskim dijelovima.

Podgrmečki NOP odred. Minerska grupa postavila minu na prugu kod Rakića dola,[29] na koju je naišao voz i tom prilikom bila su uništena 5 vagona i ubijena 2, a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika.

Istoga dana minerska grupa minirala je cestu kod Tješnjaka i tom prilikom uništila 3 kamiona.

25.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Sa djelovima svojih snaga u dva pravca izvršila čišćenje s. Talića — Brankovca — Marijanaca — Kosića — Čokora jednim pravcem, dok drugim pravcem Šešići — Stepanovići — Lovrići — Kislići izbivši na liniju r. Surtolije, ali se nisu pojavljivale snage brigade Narodne odbrane i Zmijanjskog NOP odreda, kako je to bilo predviđeno.

Prihvatajući skoncentrisane neprijateljske napade, naši su bili prisiljeni na povlačenje do polaznih položaja.[30] Neprijateljski gubitci 14 mrtvih i 18 ranjenih. Naši gubitci 3 ranjena.

Istoga dana neprijatelj jačine jedne ustaške bojne pokušao ispad iz uporišta Mahovljana — Laktaša — Klašnica — Trna — Zalužana, podpomognut artiljeriskom vatrom iz Laktaša i Tunjica,[31] u pravcu naših položaja na prostoriji s. Šimića. Nakon kraće borbe naše snage, podpomognute djelotvornom bacačkom vatrom triju bacačkih odjeljenja, razbile su neprijatelja i protjerale ga na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 15 mrtvih i 23 ranjena. Naši gubitci 1 mrtav i 4 ranjena.

Neprijatelj jačine jedne ustaške bojne, podpomognut jednim protukolcem, jednim brdskim topom, 5 t. bacača i 1 brdskom haubicom, napao je na naše položaje na prostoriji Ojdanići –

---

[28] Vidi dok. br. 199.

[30] Vidi dok. br. 202 i 203.

[31] i [34] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

Orlovac. Nakon devetosatne žestoke borbe neprijatelj je prisiljen na povlačenje. Neprijateljski gubitci 6 mrtvih i 11 ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva i 6 ranjenih.

26.III. 1945. *XX. KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 6 ustaških satnija krenuo iz Bos. Novog u pravcu Poljavnica, dok je u isto vrijeme krenuo iz Dobrljina neprijatelj jačine 600 ustaša u pravcu Dinare, Gligina Brda i Kamenika, sa namjerom da ovlada pojasom oko komunikacije Novi — Dobrljin. Nakon žestoke borbe neprijatelj je odbijen i povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 32 mrtva, 54 ranjena i 3 zarobljena. Naši gubitci 1 mrtav i 5 ranjenih. Plijen 5 pušaka, 6000 metaka, 50 granata za t. bacač i 50 r. bombi. Izgubljen 1 p. mitraljez.[32]

Podgrmečki NOP odred sa manjim djelovima snaga izvršio napad na neprijateljsku motorizovanu kolonu na cesti između Otoke i Bos Novog i tom prilikom ubio 5 neprijateljskih vojnika. Uništena 2 kamiona.

28.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Neprijatelj jačine 400 ustaša krenuo iz Bos. Dubice i Jasenovca prema našim položajima, na prostoriji Jelovca. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 6 mrtvih i 9 ranjenih.[33]

29.III. 1945. *XV KNOU brigada.* Sa manjim djelovima svojih snaga u borbi sa jednom satnijom ustaša na prostoriji Bukovca — Batara[34] ubili 3 i ranili 6 ustaša.

Podgrmečki NOP odred. Neprijatelj jačine 300 ustaša krenuo je iz Krupe u pravcu Gudavca u svrhu pljačkanja i paljenja okolnih sela. Nakon kraće borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje uz gubitke 3 mrtva i 7 ranjenih, ali je ipak uspio popaliti nekoliko kuća

---

[32] Opširnije o borbama 20. krajiške udarne brigade JA u martu vidi AVII, reg. br. 9—1, k. 1283: izvještaj njenog štaba od 2. aprila 1945. godine.

[33] O dejstvima 15. krajiške udarne brigade JA u martu vidi AVII, reg. br. 17—2, k. 1272: izvještaj njenog štaba od 2. aprila 1945. godine.

30.III. 1945. *Podgrmečki NOP odred.* Neprijatelj jačine 200 ustaša pokušao ispad prema Puvačkoj Glavici. Nakon kraće žestoke borbe neprijatelj je povraćen na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i 14 ranjenih. Naši gubitci 3 ranjena. Plijen 1 puška.

»BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA«
JEDINICE OVE DIVIZIJE OD 21. II. DO 31. III. 1945. GOD. IMALE SU:

I. *Gubitci:*	1. — Neprijateljski:	ubijeno	783
		ranjeno	826
		zarobljeno	33
		Ukupno:	1.642
	2. — Vlastiti:	a) u ljudstvu:	
		poginulo	49
		ranjeno	174
		nestalo	7
		Ukupno:	230[35]
		b) u oružju:	
		pušaka	8
		t. mitraljeza	1
		p. mitraljeza	4
		l. bacača	1
		c) ostalo:	
		brdskih kazana	1
II. *Plijen:*	1. — Oružje	pušaka	61
		p. mitraljeza	1
		strojnica	4
		pištolja	6
	2. — Municije	puščane	22052
		granata za t. bacač	56
		strojničke	192
		ručnih bombi	161
	3. — Oprema	opasača	17
		fišeklija	14
		ranaca	2

[35] Vidi AVII, k. RP 56: spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina jedinica 39. udarne divizije JA.

	4. — Ostalo	okvira za p. mitr.	17
		rez. cijevi za p. mitr.	4
		postolja za t. mit.	1
		kut. dok. djel. za t. m.	1
		konja	22
		sedala	1
		kola	1
		raznog san. materijala	
III. *Uništeno:*		kamiona	10
		želj. vagona	5
		skela	1
		želj. pruge (m.)	130
		bunkera	4

IV. *Raspored jedinica:*

Štab Divizije: U Kozarcu.

XV. KNOU brigada. Štab brigade u Ivanjskoj (zas. Mendanđić). Sa jednim dijelom svojih snaga na prostoriji Podgradaca, sa zadatkom spriječavanja neprijateljskih ispada prema Kozari. Sa drugim dijelom svojih snaga na prostoriji Ivanjska — Piskavica, sa zadatkom zatvaranja pravca Banja Luka — Ivanjska i Banja Luka — Br. Majdan i razbijanja četničkih bandi na tom sektoru. Sa ostalim dijelovima na prostoriji Jelovca — Bjelajca, sa zadatkom zatvaranja i spriječavanja neprijateljskih ispada iz Dubice na oslobođenu teritoriju.

XX KNOU brigada. Štab brigade u Sadžaci. Sa jednim dijelom svojih snaga na prostoriji s. Žuljevice — Derviša — Mazića, sa zadatkom zatvaranja pravca Bos. Novi — Prijedor i kontrolisanje pravca Bos. Novi — Ravnice. Sa drugim manjim dijelom na prostoriji Čelebinci, sa zadatkom spriječavanja neprijateljskih ispada iz Dubice na oslobođenu teritoriju. Sa ostalim dijelovima svojih snaga na prostoriji s. Kuljani — Kulundžije — Kalenderi — Gumnjani, sa zadatkom spriječavanja neprijateljskih ispada iz Kostajnice i Dobrljina.

Podgrmečki NOP odred. Štab odreda u s. Jasenici. Sa jednim dijelom svojih snaga na prostoriji od Pučenika do Ripačkog Klanca, sa zadatkom zatvaranja pravca Petrovac — Krupa — Jasenica. Drugim dijelom na prostoriji Čađavica — Rašće, pa do lijeve obale r. Sane, sa zadatkom rušenja pruge i postavljanja zasjeda.

Zmijanjski NOP odred.[35] Sa glavninom svojih snaga na prostoriji s. Čađavica — Podbrdo i Čađavica — Mrkonjić, sa zadatkom razbijanja četničkih bandi i osiguranja komunikacije Čađavica — Mrkonjić.

V. *Zaključci:*

Jedinice ove divizije u proteklom mjesecu vodile su odbranbene borbe sa neprijateljem, koji je povremeno vršio pritisak i ispadao iz svojih uporišta na oslobođenu teritoriju u cilju paljevine i pljačke sela. U ovim akcijama jedinice su pokazale upornost i izdržljivost u borbi. S obzirom da se uvjek vode borbe na istim mjestima i sa istim neprijateljem i u blizini neprijateljskih garnizona, nastojeći da se neprijatelj čim prije odbaci, nastojeći da se spriječi paljenje kuća, nisu se postigli u tim akcijama veći uspjesi. Brigade su razmještene na široku prostoriju, tako da je svaki bataljon prilično udaljen od položaja susjednog bataljona, pa međusobne saradnje u akcijama skoro i nema. Zbog ovakvog rasporeda i četa za vezu i brigadna artiljerija ne može da dade podršku pješadiji u onolikoj mjeri koliko je potrebno. Artiljeriski divizion prisiljen je dodati baterije po bataljonima, a često i četama, jer i ove zatvaraju važan pravac. Time se gubi koncentracija artiljerijske vatre i pješadija manje osjeća njenu pomoć.

Za sve specijalne jedinice u diviziji (čete za vezu, inžinjerske čete, pionirskog voda), pa i za bacačke baterije, nedostaje nam stručno komandno osoblje, preko koga bi specijalizirali jedinice i izveli podpunu obuku sa ljudstvom u dotičnoj jedinici. Stručno ljudstvo je zapravo polustručno, ili sa kraćim kursom, slabije pismeno. Zbog ovoga obuka ljudstva ide dosta sporo i površno.

Borbenost, disciplina i spoljnji izgled boraca i rukovodioca relativno je dobar i u tom pogledu stanje u jedinicama ide brzo na bolje.

Sve slobodno vrijeme na položaju jedinice su koristile za vojničko uzdizanje po planu, koji nam je ranije dostavljen, a po kojem se nije uspjelo sve gradivo preći u predviđenom vremenu.

Da bi divizijsku artiljeriju mogli više upotrebljavati, potrebna nam je municija. U divizionu imamo topove, za koje zasada ima najmanje municije, pa ih radi toga i ne upotrebljavamo u akcijama, iako se potreba za artiljerijom osjeća,

[35] O jačini tog odreda vidi dok. br. 25 (objašnjenje 2) i 86.

budući je neprijatelj skoro redovno upotrebljava prilikom ispada na oslobođenu teritoriju.

U diviziji ima i suviše malo kabla, telefona i drugih sredstava za vezu, što nam otežava komandovanje i pravilan rad jedinica.

Potrebne su nam specijalno za ovako široku prostoriju radiofonske stanice, koje bi držali uz bataljone. Samo na taj način bi mogli sa svima jedinicama imati redovnu i sigurnu vezu.[37]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar, ppukovnik
Vojo Stupar s.r.

V.d. komandant, ppukovnik
Borko Arsenić s.r.

Da je prijepis vjeran orginalu tvrdi i ovjerava:

Načelnik štaba, ppukovnik
Jovo Pavić

M. P.

[37] Vidi AVII, reg. br. 41—6, k. 462/A: izvještaj Štaba 39. udarne divizije JA o organizaciji i radu službe veze u martu.

BR. 95

ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 2. APRILA 1945. ŠTABOVIMA 4. I 10. UDARNE DIVIZIJE ZA PREBACIVANJE PREKO KOMUNIKACIJA U DOLINI STAVNJE I IZBIJANJE NA PROSTOR KUNOSIĆI — HADŽIĆI — SUDIĆI[1]

ŠTAB
5. KORPUSA J.A.
Op. str. pov. br. 4
Dana 2. IV. 1945.
u 14,45 č.

ZAPOVIJEST

(Sekcija: Zenica, Konjic, Sarajevo, Kladanj 1:100.000)

Podaci o neprijatelju. Snage »Princ Eugen« divizije, pojačane ustaškim jedinicama sa područja Sarajeva, prebacile su se 29. pr. mj. na prostoriju Vareš — Olovo i odatle XIV puk te divizije sa ustašama, izvršivši brz pokret ka Sokolcu, izbio u zaleđe jedinica III korpusa, te na taj način oslobodio opkoljeni puk[2] 181. divizije na sektoru Podromanije. 1. o.mj. XIII puk »Princ Eugen» divizije sa sektora Vareš — Pogari izvršio je napad na naše snage na području Kraljeva Sutjeska — Borovica, koji je nakon jednodnevne borbe razbijen i nabačen u polazne garnizone.

— Na liniji Pogari — Vareš — Kralupi: XIII puk »Princ Eugen« divizije.[3] Za ostale snage u ovim uporištima nemamo podataka.

— Smrekovica: 100 vojnika »Princ Eugen« divizije.
— Breza: 200 ustaša.
— Semizovac: 50 Njemaca i 2 sat. III. b XVII zdruga.
— Podlugovi: 45 Njemaca.
— Visoko: Stožer XVII hrv. divizije, Stožer XVII zdr., Stožer II b. XVII zdr. (880 vojnika) i 400 Njemaca.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 462.

[2] Riječ je o 363. puku te divizije. Bliže o dejstvima pomenutih njemačkih pukova vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

[3] Trinaesti i 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« su 26. marta 1945, iz rejona Ilidže, pošli na sektor Vareša a njen štab je otišao u Zenicu. Bliže o dejstvima ove divizije u martu i o njenom povlačenju u aprilu vidi dok. br. 54 (objašnjenje 3, 22. i 24) i 144 (objašnjenje 9. i 20).

[4] O tome vidi dok. br. 54, objašnjenje 18.

— Ilijaš: 68 Njemaca, 45 Talijana bez oružja.[5]
— G. Vogošća: 3 kopm. Njemaca (osiguravaju sklad. municije).
— Reljevo: nema posade.
— Rajlovac: posada II zrač. luke (880 vojnika). Spoljnju odbrambenu liniju Sarajeva sa sjeverne strane (Reljevo, s. Ugorsko, s. Tihovići, s. Nahorevo, s. Močioci) zaposjedaju jedinice XVIII pješ. zdruga.[6]

Naše snage. Jedinice III korpusa nalaze se na prostoriji: Vučja Luka — Kalauzovići — Rakova Noga — Širijevići.[7] Istočno i južno od Sarajeva snage II korpusa,[8] zap. od Sarajeva snage XXIX divizije (hercegovačke).[9]

Zadatak. Operativni štab za Sarajevo naredio nam je radiogramom da se što prije prebacimo preko komunikacija u dolini Stavnje i izbijemo na prostoriju: Kunosići — s. Hadžići — s. Krivajevići — s. Gajevi — s. Sudići, gdje ćemo se povezati sa snagama III korpusa, srediti i pripremiti za predstojeće zadatke.

U vezi toga *naređujemo:*

X Divizija. U toku 2. o.mj. izvršiće prikupljanje svih dijelova bliže čelu svojih jedinica (pod zaštitom prije upućenih dijelova koji će vršiti obezbjeđenje) zap. od komunikacija, a na odsjeku Smrekovica isključno — s. Striževo isključno.

3. o.mj. u 02,00 časova otpočeti prebacivanje Divizije preko komunikacije s. Smrekovica isključno — s. Striževo isključno, općim pravcem: s. Kokoščići — s. Dobravine — s. Orahovo — k. 1099 (Karaula) i postaviti se na prostoriju: k. 1291 (Vijenac) — s. Korita — s. Srednje — s. D. Čevljanovići — s. Lađevići — s. Kunosići — s. Karačići — s. Damjanovići (sve zaključno).

Prebacivanje jedinica preko komunikacije obezbjediti od neprijatelja sa pravca: s. Breza, s. Smrekovica, vršeći u toku prebacivanja, dijelovima koji vrše obezbjeđenje, demonstrativni napad na ova uporišta i zatvoriti komunikaciju od Smrekovice, postavljajući jake zasjede, nagazne mine i rušiti

[5] Vidi dok. br. 118.
[6] Vidi dok. br. 16 i 63, objašnjenje 9.
[7] Vidi dok. br. 107 i 112.
[8] Vidi dok. br. 108 i 115.
[9] Vidi dok. br. 125.

komunikacije (cestu i prugu). U pokretu obezbjeđivati se, vodeći računa naročito o svom desnom boku. Po izbijanju na određenu prostoriju izvršiti potrebna obezbjeđenja, zatvarajući pravce koji sa linije Vareš — s. Breza — s. Semizovac — Sarajevo izvode na prostoriju koju posjeda Divizija.[10]

IV Divizija. U toku 2. o.mj. izvršiće prikupljanje svih dijelova bliže čelu svojih jedinica zap. od komunikacije, a na odsjeku s. Striževo zaključno — s. Kralupi isključno. Prikupljanje izvršiti pod zaštitom prije upućenih dijelova koji će vršiti obezbjeđenje, vodeći naročito računa o pravcu Pogori — s. Borovica. 3. o.mj. u 02,00 otpočeti prebacivanje Divizije preko komunikacija općim pravcem: s. Slavin — s. Planinica — s. Budoželje — s. Letevci — Kamenica (s. Nanići) i postaviti se na prostoriju: s. Okruglica — s. Krčevine — s. Nišići — s. Motike — s. Krivajevići — s. Šehovići — s. Ravne — s. Kapetanovići — s. Pajtovići.
Prebacivanje jedinica preko komunikacija obezbjediti od neprijatelja sa pravca s. Kralupi — Vareš — s. Pogari, vršeći u toku prebacivanja, sa djelovima koji vrše obezbjeđenje, demonstrativni napad na neprijateljska uporišta s. Kralupi i Vareš i zatvoriti komunikacije od s. Kralupa, postavljajući jake zasjede, nagazne mine i rušiti komunikacije. U pokretu obezbjeđivati se, vodeći računa o svom lijevom boku, od dejstva neprijateljevog sa pravca s. Kralupi i Vareš.[11]
Po izbijanju na određenu prostoriju zatvoriti sve pravce koji sa linije Vareš — s. Očevlja — Olovo izvode na prostoriju gdje će se Divizija smjestiti. Po izbijanju na određenu prostoriju uhvatiti vezu sa dijelovima III korpusa u Rakovoj Nozi.
Mi ćemo se kretati sa IV divizijom.

Izviđanje. U toku 2. o.mj. izvršiti izviđanje komunikacija na otsjecima prebacivanja Divizije.
Za vrijeme kretanja, kao i po dolasku na određenu prostoriju, neprekidno vršiti izviđanja.

---

[10] Tom prilikom je došlo do jačih borbi protiv njemačkih i ustaško-domobranskih snaga (vidi dok. br. 144).

[11] Trećeg aprila su razbijene neprijateljske snage na prostoru Vareša i ujedno je oslobođeno to mjesto (vidi dok. br. 164, 210 i 211).

Po izbijanju na određenu prostoriju preduzeti izviđanje neprijatelja u pravcu Sarajeva, a na otsjeku: s. Reljevo — s. Ugorsko — s. Tihovići — s. Nahorevo, radi prikupljanja podataka.

Veze. Komandno mjesto Štaba korpusa 2. o.mj. u s. Semetiš. Počev od 18,00 časova u pokretu do Slavin. Za vrijeme prebacivanja i pokreta do određene prostorije sa IV divizijom.
Vezu u pokretu održavati kuririma — jača odeljenja.
Po izbijanju na određenu prostoriju povezati se radio-vezom po ranijem planu veze i telefonski.

Ishrana. Sretstvima prikupljenim na terenu.

Sanitet. Divizije će svoje ranjenike koje sada imaju u bolnicama i koje će dobiti na putu nositi sa sobom. Radi pojačanja saniteta stavili smo na raspolaganje IV diviziji hiruršku ekipu sa dijelom bolničarske čete, u X diviziji drugi dio iste čete.

Znaci raspoznavanja. U prilogu.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

POLITIČKI KOMESAR,
Pukovnik:
Došen

ZAMJENIK KOMANDANTA
Pukovnik:

Prilog zapovjesti Op. str. pov. br. 4 od 2. aprila 1945. godine

I. Znaci raspoznavanja:[12]

4.IV.1945	Zvijezda	— Zenica
5.IV.1945	Kundak	— Kakanj
6.IV.1945	Remnik	— Rajlovac
7.IV.1945	Sablja	— Sarajevo
8.IV.1945	Zatvarač	— Zagreb
9.IV.1945	Bunda	— Beograd
10.IV.1945	Mitraljez	— Mitrovica

[12] Za 2. i 3. april korišćeni su znaci iz zapovijesti Štaba 5. korpusa od 27. marta 1945 (vidi dok. br. 74). U međuvremenu, tj. 31. marta, Štab 5. korpusa JA izdao je još jednu zapovijest 4. i 10. udarnoj diviziji (vidi AVII, reg. br. 32—1, k. 771/A), ali pošto je po njoj samo djelomično postupljeno, redakcija ju je izostavila.

II. Ugovoreni znaci:

4.IV.1945	Marko	— Janko
5.IV.1945	Mujo	— Milan
6.IV.1945	Ivo	— Ilija
7.IV.1945	Sava	— Suljo
8.IV.1945	Mato	— Jozo
9.IV.1945	Simo	— Sveto
10.IV.1945	Kosta	— Jovan

III. Vidni znaci:

Poziv	*Odziv*
4.IV.1945 Dizanje kape iznad glave.	Spuštanje kape dolje.
5.IV.1945 Dići pušku uspravno iznad glave.	Izbaciti pušku ispred sebe 2 puta.
6.IV.1945 Mahanje kapom iznad glave.	Mahanje kapom u stranu.
7.IV.1945 Izbacivanje puške u stranu.	Izbacivanje puške u stranu. i dizanje i spuštanje puške.
8.IV.1945 Izbacivanje puške u stranu i kružno kretanje.	Izbacivanje puške vodoravno u stranu.
9.IV.1945 Kružno kretanje kapom iznad glave.	Kružno kretanje kape u stranu.
10.IV.1945 Mahanje puškom ispred sebe.	Mahanje kapom ispred sebe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

POLITIČKI KOMESAR,
Pukovnik:
Došen

ZAMJENIK KOMANDANTA,
Pukovnik:
N. Karanović

BR. 96

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 3. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA SEKTOR VIJENAC — JABLANICA — VOJKOVIĆI[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 18
3 april 1945 god.

ZAPOVIJEST

Za opšti napad na neprijatelja na sektoru Vojkovići — Jablanica — Vijenac

Sekcija Konjic — Sarajevo 1:100.000

Prema svim podacima, sa kojima raspolažemo, neprijatelj glavninom ljudstva i tehničkim sredstvima napušta Sarajevo.[2]

Jedinice XXIX divizije glavninom svojih snaga pošle su sjeverno i sjeveroistočno od Ivan Sedla.[3] Grupa brigada V Korpusa nasilno je forsirala rijeku Bosnu na otsjeku Modrinje — Dobrinje i potpuno izbacila iz upotrebe željezničku prugu na tome otsjeku. Ova grupa napreduje prema Sarajevu.[4] Jedinice XXXVII divizije ovladale su Stambulčićem — Vitezom i u ovom trenutku vode borbu za Pale.[5] Neprijatelj se iz toga pravca užurbano povlači prema Sarajevu.[6]

Zadatak naše divizije je da odmah preduzme napad na svome sektoru i odbaci neprijatelja sa njegovih sadašnjih položaja prema nama, i preuzme inicijativu za dalje borbe pre-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br 15—1, k. 756.

[2] Vidi dok. br. 212 (objašnjenje 11).

[3] Vidi dok. br. 75, 97 i 125.

[4] O dejstvima jedinica pomenutog korpusa vidi dok. br. 57, 59 111 i 144.

[5] Vidi dok. br. 108 i 146.

[6] Vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

ma Sarajevu.[7] U tome cilju sve naše jedinice preduzeće večeras napad.

Za izvršenje prethodnog

NAREĐUJEMO:

1. — *Komandant grupe bataljona na Igmanu* postaviće bataljon IX brigade u oblast Malo Polje sa zadatkom zatvaranja pravca od Hadžića i Igmana, u koju svrhu će ovaj bataljon duboko prema neprijatelju isturiti manje djelove, koji će po mogućnosti i demonstrirati na svom pravcu.

   Bataljon VII brigade orijentisati za napad pravcem Hrasnica — Lasica — Vojkovići, kao sadjejstvo VII brigadi. Na ovom pravcu ovaj bataljon će uspostaviti vezu sa glavninom brigade.

2. — *VII omladinska brigada »Budo Tomović«* napašće neprijatelja osnovnim pravcem Šehovina — Slavanj. Sa jednim bataljonom i napadati pravcem Zoranovići — Krupac. Sa ovog pravca neka se ovaj bataljon poveže sa bataljonom koji je orijentisan po tački 1 ove zapovjesti.

   Dva bataljona napadaće Očadželo i Kijevsko Brdo i dalje prema Turbi.

3. — *V proleterska crnogorska brigada* napašće neprijatelja osnovnim pravcem Grabske Šume — Batići — kota 818. Tri bataljona orijentisati prostorijom između komunikacije Vojkovići — Ilovice, a jedan bataljon pravcem Vijenac — Tvrdinići — Slapovi — Klek.

   Nastojati da se Crvena Stijena napada sa manjim snagama, dok će glavne snage napadati prema Klancu i bočno, sa toga pravca Kijevo.

   Uhvatiti vezu sa IV Sandžačkom brigadom, obavijestiti je o našem napadu i tražiti od nje sadejstvo. Sa njom održavati čvrstu vezu.

4. — *Štab artiljeriske grupe* organizovaće artiljerisku pripremu i dalje sadjejstvovati pješadiskim jedinicama. U tome cilju organizovati dobro veze i osmatranje.

---

[7] Vidi dok. br. 115.

5. — Početak napada tačno u 22 časa, danas.

6. — Početak artiljeriske pripreme u 20.30 časova.

7. — Borbeni znaci za večeras Junak — Bunker.

8. — Ugovoreni znaci između pješadije i artiljerije:
— prekid vatre za brdske topove: dvije zelene rakete u vis;
— prekid vatre za haubice: tri zelene rakete u vis;
— oznaka prepreka koje treba tući: jedna crvena i jedna bijela raketa u pravcu prepreke;
— pojačanje artiljeriske vatre: jedna zelena i jedna crvena raketa u pravcu neprijatelja;
— zauzimanje položaja od strane pješadije: tri bijele rakete u vis.

9. — Štabovi brigada će organizovati vezu pomoću telefona i radio-stanica. VII brigada će sa nama održavati radio-vezu na svaki sat, počev od 20 časova.

10. — Jedna hirurška ekipa nalaziće se u Trnovu, a jedna na otsjeku VII brigade.

11. — Štab divizije biće u Trnovu, a osmatračnica, na kojoj će biti komandant, nalaziće se na Grabskim Stijenama.

Opšte napomene:

1. — Brigade će težiti da zaobilaze najjača neprijateljska utvrđenja i da ih bočnim napadima neutrališu. Takođe nastojati da se ovakva utvrđenja: mitraljeska gnijezda, puškomitraljeska gnijezda ili pojedine utvrđene grupice strelaca izoluju, ostavljajući prema njima naše manje djelove.

2. — Telefonsku vezu organizovati od streljačkog stroja u nazad.

Pravilno primjeniti radio-stanice, svjetlosne aparate i signalne pištolje.

3. — Sa artiljerijom održavati najčvršću vezu preko telefona i ugovorenim znacima.

4. — Na osvojenim neprijateljskim položajima ne dozvoliti da se naši borci grupišu i duže zadržavaju. Na takvim položajima ostaju manji djelovi, iskorišćavajući i preudešavajući, na brzu ruku, neprijateljske fortifikacijske objekte, za gonjenje neprijatelja vatrom. Ostali djelovi jedinica rastresaju se i idu odmah dalje u gonjenju za nepri-

jateljem. Na ovaj način sačuvaće se ljudstvo od neprijateljske artiljerije, koja odmah tuče izgubljene položaje, i ne dozvoljava se neprijatelju da se pribira.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

Komandant
general-major,
Savo Burić

BR. 97

NAREĐENJE ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 3. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA DEJSTVO PREMA KOMUNIKACIJI IVAN-SEDLO — TARČIN — HADŽIĆI — KISELJAK[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj 270
3. aprila 1945. god.
u 19 časova

ŠTABU XIV HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE

Jedinice V i III Udarnog korpusa Jugoslovenske armije razbile su XIII i XIV puk njemačke »Princ Eugen« divizije koji su intervenisali na prostoru Vareš — Olovo[2] sa ciljem da ometu naše planove za napad na Sarajevo sprečavajući V i III Korpus da zauzmu potrebne polazne položaje za odsudan napad na Sarajevo.

XXXVII Divizija II Udarnog korpusa danas 3. o.m. likvidirala je neprijateljsko uporište Pale i napreduje dalje prema Sarajevu.[3] III Divizija II Udarnog korpusa, koja se nalazi na prostoru G. Grkarica — Presjenica — Jablanica —

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2/3—4, k. 1153/II.

[2] O dejstvima pomenutih pukova vidi dok. br. 54, objašnjenje 3 22. i 24.

[3] Vidi dok. br. 108.

Pavlovac, u toku noćas i sjutra 4. ov. meseca izvršiće pritisak s juga prema Sarajevu.[4]

U vezi sa ovom situacijom naša divizija je dobila zadatak da u toku 4. ovog mjeseca izvrši jači pritisak prema komunikaciji Ivan Sedlo — Tarčin — Hadžići — Kiseljak.[5]

Radi objedinjavanja akcija naše X, XI i XIV brigade prema komunikaciji Ivan Sedlo — Hadžići — Kiseljak privremeno se formira operativni štab za ovu grupu brigada, t.j. za X, XI i XIV brigadu. U ovaj operativni štab ulaze:

1. — Komandant major Radomir Mirković, komandant X brigade.
2. — Zamjenik komandanta major Slavo Skender, komandant XI brigade,
3. — Politički komesar major Mirko Ignjatić, polit. komesar XIV brigade i
4. — Načelnik operativnog štaba, kapetan Hrvoje Tičinović, načelnik štaba X brigade.

Gore navedeni drugovi sastaće se odmah i otpočeti funkcionisati kao operativni štab grupe brigada.

Ovaj operativni štab održavaće sa Štabom Divizije radiogramsku vezu svaka dva sata, koristeći za ovo radio-stanicu X brigade. Pri otsjeku za vezu Štaba Divizije počam od sjutra uspostavlja se posebna radio-stanica za održavanje stalne dano-noćne veze sa operativnim štabom grupe brigada.

U vezi zadatka naše divizije, —

NAREĐUJEMO:

I — Grupa brigada (X, XI i XIV):

U toku sjutra 4. ovog mjeseca izvršiće jači pritisak na neprijatelja prema komunikaciji Ivan Sedlo — Raštelica — Tarčin — Hadžići i Hadžići — Han Ploča — Kiseljak.

XIV brigadu orijentisati prema Kiseljaku — Ljetovik s tim da se lijevo poveže sa djelovima V Udarnog korpusa na prostoru Fojnica — Pločari.[6] XI brigadu orijentisati prema Han Ploča — Drozgometva.

X brigadu orijentisati prema Raštelica — Tarčin — Pazarić.

---

[4] Vidi dok. br. 115.

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 100, 116 i 125.

[6] Riječ je o jedinicama 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144).

Pritisak izvršiti tako da njegovo težište bude upereno na Tarčin, na koje uporište skoncentrisati i artileriju, težeći ga likvidirati.

II — XIII hercegovačka brigada:

Sjutra 4. ovog mjeseca u 14 časova poslije podne sa svojim jednim bataljonom izvršiće pritisak od Trebulje prema s. Korča i Dragalj, a sa jednim bataljonom na Rudno Brdo. U ovoj akciji potpomoće vas Artileriska brigada tukući Dragalj i Rudno Brdo. Radi toga se na vrijeme povežite sa Artileriskom brigadom i organizujte takvu međusobnu vezu sa njenim nižim jedinicama kako bi vas one najefikasnije pomogle uz najmanji utrošak granata.

III — XII hercegovačka brigada:

Ostaje na svojim dosadanjim položajima s tim što će manjim odjeljenjima vršiti pritisak u pravcu neprijatelja prema Vihor — Žand. stanica Ivan. Jedan vaš bataljon treba da bude pripravan da u slučaju potrebe bude ubačen tamo gde to bude situacija zahtijevala, odnosno u slučaju potrebe pomoći XIII brigadi. Radi toga se povežite telefonski sa XIII brigadom, da biste mogli stalno pratiti razvoj događaja na njenom sektoru. Sa pritiskom također otpočnite sjutra 4. ovog mjeseca u 14 časova. U slučaju jačih uspjeha grupe brigada na sektoru Kreševo — Zabrđe može se dogoditi da neprijatelj napusti Ivan Sedlo, pa zato trebate budno pratiti situaciju kod neprijatelja.

IV — *Artileriska brigada:*

Vaše jedinice kojima možete dejstvovati plasirajte u toku sjutrašnjeg dana tako da možete najefikasnije tući neprijateljske položaje na Dragalj i Rudno Brdo. Artilerisku vatru otpočećete u određeno vrijeme napada sporazumno sa Štabom XIII brigade rukovodeći se štednjom municije. Jednim dijelom oruđa povremeno tucite neprijateljske položaje na Ivan i Vihor.

V — Ovaj štab:

Nalaziće se u Konjic. Brigada na sektoru prema Ivan Sedlu izveštavaće nas što češće telefonom o si-

tuaciji. Grupa brigada na prostoru Kreševo — Zabrđe održavaće sa ovim Štabom vezu kako je to naprijed naređeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab

POLITIČKI KOMESAR,
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Zastupa načelnika štaba
kapetan
Franjo Tomaić

M. P.

Dostavljeno:
— Svim štabovima brigada ove divizije i
— Štabu operativne grupe brigada

4./IV.

ŠTAB
XIV HERC. OMLADINSKE U. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
O. Pov. *BROJ 180*
4. IV. 1945 g. u *č.*
Kreševo

Po prijemu k znanju
u
akta.
Za štab:
V.d. načelnika
Zvon. Pavošević

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE OD 3. APRILA, 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O BORBAMA PROTIV NIJEMACA NA PROSTORU MEDOJEVIĆI — MOKRO[1]

Š 3[2]
Broj:
3. IV. 1945.

I3

Predmet: izvještaj
o borbama sa njemačkom kolonom od Olova.

U vezi vašeg radiograma od 31. III, u kome ste nas obavijestili da njemačke snage kreću od Vareša prema Olovu, mi smo istoga dana uputili našu izviđačku četu sa obavještajcem divizije u pravcu Olova sa zadatkom da tačno ispita taj sektor. Dobili smo izvještaj da je jedna jača kolona Nijemaca i ustaša krenula u toku 30.III. prema Kladnju, a da se druga kolona Nijemaca jačine oko 1000 nalazi na sektoru Vijaka — Milankovići — Čuništa orijentisana također prema Kladnju.

Sutradan, 1. IV. o.g. naše patrole primjetile su jaku neprijateljsku kolonu, koja se oko 13 časova kretala iz pravca Olova preko Medojevića.[3] Prema zadatku koga smo imali, u to vrijeme naš raspored bio je ovakav: Š 6 Han Vučja Luka — Crni Vrh — Bijela Gora (k. 1301); Š 4 Kadino Selo sa dva bataljona, a sa dva bataljona Ozren — Vrhovine. Š 5 Leljen — Crni Vrh (1355) — Lučevnik. Naša divizijska intendantu-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—6, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 38. udarne divizije JA vidi dok. br. 76, objašnjenje 2.

[3] i [6] Riječ je o 14. puku 7. SS divizije »Princ Eugen«, koji je 30. marta, iz rejona severoistočno od Vareša krenuo preko s. Očevlja i Olova ka Podromaniji, u pomoć 363. puku 181. pješadijske divizije. Poslije trodnevnih teških borbi, kako protiv jedinica 38. udarne divizije tako i protiv jedinica 27. udarne divizije, on je 3. aprila izbio na drum Mokro — Podromanija i time deblokirao 363. puk, tj. omogućio mu da se izvuče preko Sarajeva. Pored 14. SS puka, u rejonu Mokrog je 28. marta 1945. dejstvovala i Lovačka četa Štaba 7. SS divizije (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema). O povlačenju njemačkih snaga s tog sektora vidi i dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

ra nalazila se u Širijevićima sa obezbjeđenjem Tuzlanskog odreda postavljenog na sektoru Riječa — Imamovići.[4]

Na taj način pojavom neprijateljske jake kolone u Medojevićima bila je ozbiljno ugrožena naša intendantura, koja je usled velikog broja volovskih kola bila vrlo nepokretna. Dva bataljona Š 4 sa sektora Vrhovine — Ozren dobila su naređenje da se hitno prebace na sektor Širijevića sa zadatkom napada na neprijatelja, a intendantura je pomjerena preko Girskog Brda u pravcu Kostreša. Za napad na neprijateljsku kolonu odmah smo orijentisali tri bataljona Š 5 preko Šahbegovića i Bijele Vode, i tri bataljona Š 6 preko Kostreša i Pustog Sela, kao i dva bataljona Tuzlanskog odreda preko Zagrađa. Jedan bataljon Š 5 ostao je i dalje na Crnom Vrhu (1355), a jedan bataljon Š 6 na sektoru Kalauzovića sa zadatkom kontrole pravca od Vučje Luke. Š 4 postavljena je sa tri bataljona na sektor Stari Grad — Kadino Selo — Kostreša sa zadatkom obezbjeđenja pravaca od komunikacije Sarajevo — Sokolac.

Neprijatelj je zanoćio 1.IV na liniji položaja Crni Vrh (973) — k. 940 — Čelopek — Zagrađe. Pod pritiskom 21. brigade neprijatelj je protjeran sa Crnog Vrha. Njegovi pokušaji proboja preko Nehorića u pravcu Bijele Vode su također odbijeni. Uslijed toga što je pritisak jedinica N 3[5] sa sektora Bukovika bio također jak, neprijatelj je ubrzo izvršio pokret sa svojom glavninom preko Šahbegovića u pravcu Starog Grada, a sa jednom jakom kolonom kao pobočnicom preko Rajkovića ka Oštroj Glavi (1250). Pri ovome mu je pomoglo obezbjeđenje na Iviji (1014), koje još nije bilo likvidirano. Pošto pravac Šahbegovići — Stari Grad nije bio kontrolisan od naše Š 5, neprijatelj je uspio da se, prilično kasno opažen, izvuče na Oštru Glavu i Vihor (1373), otsjekavši na taj način bataljon naše Š 4 na Starom Gradu i ugrozivši iznenadno naše teške dijelove na sektoru Rasadnić — Kostreša. Neprijateljska kolona na Oštroj Glavi bila je odbijena i orijentisala se prema Starom Gradu. Naši teški dijelovi bili su izvučeni ponovno preko Kostreša — Duge Luke i Girskog Brda na Širijeviće. Bataljon na Starom Gradu morao se pod pritiskom jakih snaga da orijentiše prema Bijelim Vodama.

Sada se naše jedinice nalaze raspoređene ovako: Š 5 sa jednim bataljonom na Starom Gradu, sa jednim na Crnom Vrhu (1355) i sa dva bataljona u Kadinom Selu. Š 6 nalazi se na liniji Borovac — Kostreša — Kalauzovići — Vrhovine.

---

[4] On je privremeno bio pod komandom Štaba 38. udarne divizije JA (vidi dok. br. 63).

[5] Odnosi se na jedinice 27. udarne divizije (vidi dok. br. 107).

Š 4 na prostoriji Poratak — Sirovine — Imamovići. Tuzlanski odred na prostoriji Žunovi i Medojevići.

Neprijatelj se sa Starog Grada orijentisao prema Velikom Vrhu (k. 1331).[6] U toku jučerašnjeg dana upućivali smo jača odeljenja prema Olovu, i saznali smo da se u Olovu nalazi obična posada od 60 ustaša.[7]

Brzim i naglim pokretima, kao i borbama sa ovom neprijateljskom kolonom naše su jedinice prilično zamorene i smatramo da im je potrebno kraće vreme za odmor i sređivanje. Naši gubici u ovim borbama nisu veliki. Detaljne rezultate poslaćemo vam radio-putem.[8]

Manevrisanjem na koje smo bili prisiljeni dobrim dijelom onesposobili smo našu intendanturu za pokret kroz kratko vrijeme, i radi toga vas molimo da nam pomognete u doturu hrane do divizijske intendanture.

Mi smo osposobili telefonsku liniju do Krnjija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil. Pejanović

Komandant
potpukovnik,
Franjo

BR. 99

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 4. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA SARAJEVO[1]

...

»Štabu XXIX divizije[2]

Zapovijest — sekcija Sarajevo — Kladanj — Travnik — Konjic 1:100.000.

Prema prikupljenim podacima i obaveštenjima iz Sarajeva koje smo dobili radiogramom, neprijatelj je preduzeo

[7] Vidi dok. br. 128.
[8] Vidi dok. br. 112.

[1] Prepis originala (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5—6, k. 1147/I (izvod iz knjige primljenih i predatih depeša Štaba 29. divizija JA, str. 40—42).

[2] Redakcija je, na osnovu dokumenata potčinjenih jedinica, ustanovila da je ova zapovijest izdata 4. aprila 1945 (vidi dok. br. 101, 115 i 163).

hitnu evakuaciju svojih trupa i materijala iz Sarajeva dolinom rijeke Bosne prema Brodu. Naši izviđački organi primjetili su u poslednja dva dana hiljadu vozila prema Brodu. Provjereno je da su vozila natovarena vojskom i materijalom. Evakuisana je protivavionska odbrana Sarajeva. Primjećeno je prikupljanje glavnine 181 divizije u Sarajevo.[3]

---

[3] i [7] Drugog aprila Štab 21. armijskog brdskog korpusa je saopštio plan povlačenja sa sarajevskog sektora i odredio 181. pješadijsku diviziju u zaštitnicu (vidi dok. br. 212). Pod komandu štaba ove divizije toga dana su stavljene 964. tvrđavska pješadijska brigada i ustaško-domobranska 8. hrvatska divizija (sastava: 1. ustaški djelatni i 18. pješadijski zdrug).

Usljed snažnog pritiska 37. divizije JA, 334. puk 181. divizije se 3. aprila povukao iz Stambulčića u rejon Pala, a 363. puk, pošto ga je 14. SS puk deblokirao na prostoru s. Podromanije (vidi dok. br. 98, 107 i 108), povukao se toga dana na istočnu ivicu Sarajeva i 4/5. aprila na zapadnu ivicu, sa zadatkom da prihvati njemačke i ustaško-domobranske jedinice pri povlačenju iz Sarajeva. Četvrtog aprila u 20 časova 181. divizija je preuzela telefonsku centralu u gradu. Prije toga, tj. 2/3. aprila, otpočela je evakuacija ranjenika (oko 1050), pozadinskih jedinica i ustanova, kao i građanskih ustanova. U toku 4/5. aprila 334. puk se, napadan sa svih strana, povukao u Sarajevo, gdje je 5/6. aprila u uličnim borbama pretrpio velike gubitke, a potom se, 6. aprila ujutro u 7 časova, prihvaćen od 363. puka, povukao u rejon zapadno od Ilidže, gdje su se pola sata prije toga povukli i 964. tvrđavska pješadijska brigada i 116. izviđački bataljon (vidi dok. br. 115, objašnjenje 6). Komandno mjesto 181. divizije 5. aprila je bilo u s. Han-Ploči, a sutradan je premješteno u s. Rakovicu (10 km zapadno od Ilidže). Šestog aprila su pod komandu Štaba 181. divizije stavljeni 81. landesšicen-puk (5. aprila prisiljen od domobranske posade u Visokom da se povuče na položaje južno od grada — vidi dok. br. 54 i 117, objašnjenje 8) i policijski puk »Nagel« (učestvovao u prihvatanju jedinica ove i 369. legionarske divizije na liniji »Baern« — zapadno od Sarajeva).

Na zapadnoj ivici Sarajeva došlo je 7. aprila do okruženja 363. puka i 964. tvrđavske pješadijske brigade. U Dnevniku majora Bema o tome piše:

»363. puk i 964. tvrđ. peš. brig., pod uzastopnim napadima neprijatelja sa boka i u leđa i sa velikim vlastitim gubicima, probili se iz »Baern« položaja do prihvatnog položaja »Leopard«. Od 6 nadirućih neprijateljskih tenkova jedan je uništen p.t. bombama ... Borbena grupa 363. puka i 964. tvrđ. brig. privremeno okružene južno od Rakovice. Komandant 363. puka major Meding teško ranjen. Od 909. tvrđ. peš. brig. postoje još samo neznatni dijelovi«. (U originalu isto, a svakako je riječ o 964. brigadi). Pored toga, u Dnevniku stoji da je 334. puk za vrijeme povlačenja preko Sarajeva 5/6. aprila imao 17 poginulih (od kojih jedan oficir), 97 ranjenih (5 oficira) i 35 nestalih (3 oficira) i da je bio prinuđen da uništi 11 lakih poljskih haubica i 16 brdskih topova.

Prihvaćena s linije kod s. Bilalovca od 14 SS puka, 181. divizija je 8. aprila nastavila povlačenje preko Busovače i Lašve na prostor južno od Zenice. Sutradan u 17 časova ona je nastavila odstupanje preko Zenice, Vranduka i Begovog Hana. 11. aprila stigla na prostor Žepče — Zavidovići, odakle su njeni pozadinski dijelovi sa zapregom produžili ka Maglaju. Istog dana glavnina 181. divizije posjela je prihvatne položaje južno i jugoistočno od Zavidovića, a štab te divizije

Na području Sarajeva nalaze se još u kontaktu sa našim snagama sledeće neprijateljske jedinice: 7 div. »Princ Eugen« sa dva pešadiska i jednim artiljeriskim pukom,[4] 369 vražja divizija sa dva peš. i jednim artiljeriskim pukom,[5] 9 ustaška divizija od jednog ustaškog i jednog domobranskog zdruga,[6] 18 pješad. domobranski zdrug. Zbog osjetnih gubitaka koje su ove jedinice imale sa našim snagama i zbog opšteg vojničkog položaja neprijatelja u Jugoslaviji i na savezničkim frontovima moral ovih neprijateljskih snaga je slab.[7] Da bi osujetili neprijateljsko izvlačenje,[8] potrebno je brzo dejstvo i zajednički napad svih naših snaga na sarajevski garnizon i najenergičnije dejstvo na komunikacije u dolini r. Bosne. U vezi prednjeg naređujemo:

1. — III korpus sa šest brigada sa prostora Mokro — Vučja Luka napašće neprijatelja opštim pravcem Šiljato brdo — s. Faletići — Baščaršija zahvatajući zaključno desnim krilom Orlovaču — Grdanj — Žensko sirotište — Planikuća br.

---

se smjestio u Žepče. Tokom 12. i 13. aprila divizija je odbila nekoliko žestokih napada s juga (vidi dok. br. 131).

U isto vrijeme na sektoru južno od Maglaja Nijemci su utvrđivali prihvatni položaj »Šakal« (»Schakal«), i to: 5. puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa zapadni, policijski puk »Nagel« južni i 359. puk istočni dio.

Petnaestog aprila, poslije prolaska jedinica 7. SS divizije, 181. divizija je kod Žepča porušila dva mosta, a potom se, kao zaštitnica jedinica 21. brdskog korpusa, povukla na položaj »Šakal«. Potom je, prihvaćena od dijelova 34. armijskog korpusa kod Doboja, zajedno sa pridodatim jedinicama (969. tvrđavskom pješadijskom brigadom, šest samostalnih bataljona i 4. i 5. pukom bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa), odstupila preko Broda na sektor Banova Jaruga — Novska, gdje je stigla 19/20. aprila i sustigla svoj 359. puk (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema; mikrofilm NAW-T-608, rolnu 2, snimke 02—24: priloge (izvještaje) ratnom dnevniku Komande ratne mornarice njemačkih oružanih snaga od 25 — 31. marta i 1. aprila 1945).

[4] Četvrtog aprila, preko Sarajeva, u rejon Ilidže, povukao se 14. SS puk, a glavnina 7. SS divizije »Princ Eugen« dejstvovala je na sektoru Visoko — Kakanj — Busovača — Zenica (vidi dok. br. 111, 144 i 164).

[5] Ta divizija je u svom sastavu imala artiljerijski pješadijski puk (o tome vidi dok. br. 54, objašnjenje 11). Četvrtog aprila u 19,30 časova ona je otpočela izvlačenje sa sektora Ivan-Sedla (vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10).

[6] Odnosi se na ustaško-domobransku 9. hrvatsku gorsku diviziju. Ona je u svom sastavu imala 9. ustaški stajaći djelatni i 2. gorski zdrug. Četvrtog aprila, uz prihvat od 1. bataljona policijskog puka »Nagel« i dijelova 969. tvrđavske pješadijske brigade iz rejona Kiseljaka, ona je, s jedinicama 369. legionarske divizije, otpočela povlačenje sa sektora Ivan-Sedla na sjever (vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10).

[7] O planu povlačenja njemačkog 21. brdskog armijskog korpusa sa sektora Sarajeva i Ivan-Sedla ka Zenici i dalje vidi dok. br. 212, objašnjenje 11.

105 — Hadžilojina ulica — Katedrala, lijevim krilom zaključno cestu Mokro — Sarajevo.

Zadatak: likvidirati sva uporišta na ovom pravcu, ovladati Vratnikom i Baščaršijom a potom pristupiti čišćenju centra grada naslanjajući se lijevim krilom na rijeku Miljacku.[9]

2. — XXXVII div. sa tri brigade napašće neprijatelja sa prostorije Jelovci — Pale — Petrovići opštim pravcem Trebević — Bistrik potok — Kasarna bivše jug. armije, sa zonom širenja desno isključno put Mokro — Sarajevo a lijevo zaključno k. 1265 — k. 1175 — k. 960 — Palež, izbijajući na rijeku Miljacku, na most kod Gajreta.

Zadatak: likvidirati sva uporišta na svom sektoru i očistiti od neprijatelja dio grada na lijevoj obali rijeke Miljacke, a potom prema situaciji.[10]

3. — III div. sa tri brigade sa prostora Tvrdinići — Grab — Ilovice — Presjenica — Igman napašće neprijatelja opštim pravcem Jablanica — Crveni Klanac — Kasindo — Vraca — Vojnotehnički zavod, sa zonom širenja desno zaključno Petrovići — Miljevići — Zlatište, povezujući se dalje sa lijevim krilom 37 divizije, a lijevo Malo Polje — Igman — Vrelo Bosne. Zadatak: likvidirati sva uporišta na svom pravcu, osloboditi južni dio grada i izbijajući na lijevu obalu Miljacke a potom prema situaciji.[11]

4. — Grupa brigada V korpusa sa prostorije Hadžići — Ivazovići — Kunosići — Ivančići izvršiće podilaženje ka polaznim položajima za napad i napašće neprijateljski garnizon Sarajevo opštim pravcem Slatina — Koševski potok — Marin dvor zahvatajući desnim krilom Ugorsko — Smiljevići — Dolac, a lijevim krilom isključno zapadno podnožje Orlovače i Brdo, povezujući se u gradu sa desnim krilom jedinica III korpusa. Težište napada usmeriti glavnom osom dejstva, likvidirajući uporišta na istom cilju brzog prodiranja ka centru grada.[12] Dio snaga ove grupe odmah orijentisati prema komunikaciji Sarajevo — Visoko radi najenergičnijeg dejstva na istu i radi obezbeđenja desnog boka grupe.[13]

5. — 29 divizija sa pet brigada napašće i to:

a.) sa tri brigade sa prostora Kreševo — Lepenica komunikaciju Blažuj — Kiseljak sa zadatkom likvidacije upo-

[9] Vidi dok. br. 107, 112 i 163.
[10] Vidi dok. br. 108.
[11] Vidi dok. br. 115.
[12] Na tom pravcu su dejstvovali 6. i 8. krajiška brigada i 1. artiljerijski divizion 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 164).
[13] Prema Visokom su dejstvovale jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144).

rišta na ovoj komunikaciji i onemogućavanje neprijateljskog izvlačenja tim pravcem, s tim što će se obezbijediti prema Tarčinu i Pazariću i manjim dijelovima dejstvovati ka tim uporištima;

b.) sa brigadama sa prostora Ivan Sedlo — Bradina napašće neprijateljska uporišta na komunikaciji Ivan Sedlo — Hadžići, s tim što će jedna brigada nastojati da se preko Korče probije između Tarčina i Pazarića zapadno od ove komunikacije u cilju dejstva sa zapadne strane na ovu komunikaciju i pojačanja dejstva glavnine divizije.[14]

6. — Grupa brigada V korpusa zeničkog sektora: tri brigade likvidiraće uporišta ka prolazima komunikaciji Busovača — Zenica — Vranduk i vršiće stalne napade na neprijateljske kolone u povlačenju, upotrebljavajući raspoloživu artiljeriju.[15]

7. — Artileriju u organskom sastavu potčinjenih jedinica upotrebiće njihovi štabovi prema nahođenju. Artilerijska brigada II korpusa biće pod neposrednom kontrolom ovoga štaba.[16]

8. — Sve jedinice održavaće vezu sa susjednim jedinicama i sa ovim Štabom, koristeći sva raspoloživa sredstva veze. U toku operacija jedinice će redovno obaveštavati ovaj štab o situaciji na svom sektoru. Po završenoj operaciji za Sarajevo treba dostaviti iscrpan pismeni izveštaj.[17]

9. — Poslije oslobođenja Sarajeva osiguranje i obezbeđenje preduzeće Bosansko-hercegovačka div. narodne odbrane,[18] a ratni plijen i magacine preuzeće komanda grada. Sve zarobljene vojnike po oslobođenju Sarajeva uputiti komandi grada.[19]

10. — Ranjenike poslije oslobođenja Sarajeva uputiti u Vojnu bolnicu u Sarajevo.

11. — Znaci raspoznavanja biće sledeći·

5 na 6 sloboda — Srbija

6 na 7 Miljacka — Maribor

---

[14] O tome vidi dok. br. 125.

[15] O sastavu i dejstvu grupe brigada zeničkog sektora vidi dok. br. 57, 59, 123 i 153.

[16] O dejstvu artiljerije u borbama oko Sarajeva vidi dok. br. 127 i 146.

[17] Vidi dok. br. 108, 115, 125, 144, 163 i 164.

[18] Vidi dok. br. 32.

[19] Vidi dok. br. 118.

7 na 8 koplje — Konjic

8 na 9 dugme — Dubrovnik.

12. — Sa napadom otpočeti sa svih pravaca 5 aprila 45 godine u 15 časova.

13. — Potvrditi prijem zapovijesti.

Za Operativni štab
general-major Vukanović
načelnik p.p. „Đukanović"

BR. 100

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 4. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA PROSTORU BLAŽUJ — KISELJAK I IVAN-SEDLO — HADŽIĆI[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE J. A.
NOV JUGOSLAVIJE
O. POV. *Broj 274*
4. aprila 1945. god.
u 23 časova

ZAPOVEST

(Sekcija Konjic — Sarajevo — Zenica — Kladanj 1:100.000)

Podaci dobiveni sa više strana govore o tome da okupator brzo evakuiše iz Sarajeva materijal i vojsku. Poslednjih dana komunikacijom Sarajevo — Zenica i dalje prema Brodu otišlo je nekoliko stotina kamiona natovarenih materijalom, a u toku jučerašnjeg i današnjeg dana primijećeni su veliki pokreti vojske na komunikaciji Blažuj — Kiseljak. Među civilnim stanovništvom oseća se velika zabuna i mnogi su primijećeni sa kolonama vojske.[2]

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 25—9, k. 1151/II.

[2] Tada je vršena evakuacija civilnih ustanova iz Sarajeva (vidi dok. br. 212).

U vezi sa takvom situacijom, a po naređenju Štaba Operativne grupe korpusa za operacije na Sarajevo, 4. ovog mjeseca u 16 časova poslije podne naša divizija izvršila je jak pritisak na Ivan Sedlo i komunikaciju Hadžići — Kiseljak.[3]

Dok od Štaba grupe brigada koje operišu sa prostora Kreševo još do sada nemamo izveštaja, naša XII i XIII brigada uspjele su neprijatelja odbaciti sa Ivan Sedlo, i sada ga XII brigada goni dalje prema Raštelici, a XIII brigada napada Rudno Brdo i Dragalj nadirući istodobno prema Tarčinu preko s. Vukovići.

Prema zapovijesti[4] Štaba Operativne grupe korpusa koju smo primili 4. ovog mjeseca naveče u 24 časa sve jedinice određene za operacije na Sarajevo prelaze u opšti napad u cilju oslobođenja Sarajeva i sprečavanja bjegstva neprijateljskih grupa koje pokušavaju da se izvuku iz Sarajeva i okolice.

III Divizija II Udarnog korpusa napada desno od nas pravcem Jablanica — Crveni Klanac — Kasindo — Vraca — Vojnotehnički zavod zahvatajući svojim lijevim krilom Malo Polje — Igman — Vrelo Bosne.[5]

Grupa brigada V Udarnog korpusa koja se nalazi prema Zenici i Busovači na prostoru Travnik — Fojnica ima zadatak da likvidira prilaze komunikaciji Busovača — Zenica — Vranduk i stalno napada neprijateljske kolone koje se povlače dolinom Bosne prema sjeveru.[6]

Grupa brigada V Udarnog korpusa koja se prebacila preko rijeke Bosne na sjevero-zapadnu stranu od Sarajeva ima zadatak da dio svojih snaga odmah orijentiše prema komunikaciji Sarajevo — Visoko, a drugi dio svojih snaga upotrebiće za direktan napad na Sarajevo sa sjevero-zapada zahvatajući svojim desnim krilom Ugorsko — Smiljevići — Dolac.[7]

Naša divizija dobila je zadatak da sa grupom brigada sa prostora Kreševo napadne neprijateljska uporišta na prostoru između Blažuj i Kiseljak težeći ih likvidirati. Dvije brigade prema Ivan Sedlo imaju zadatak dejstvovati na Ivan Sedlo i dalje u pravcu Tarčin — Pazarić — Hadžići — Blažuj.[8]

1. — *Grupa X, XI i XIV brigade:*

Koristeći svoje uspjehe u napadu na neprijatelja u toku 4. ovog mjeseca, 5. ovog mjeseca produžiće dalje sa energičnim napadima i to: a) XIV brigadu orijentisati prema Kiseljak sa zadatkom da li-

[3] i [8] Vidi dok. br. 97, 116 i 125.
[4] i [10] Vidi dok. br. 99.
[5] Vidi dok. br. 115.
[6] i [7] Vidi dok. br. 59, 74, 95, 144 i 164.

kvidira ovo neprijateljsko uporište. Napad neka izvrši tako da presiječe najprije drum između Kiseljak i Gromiljak na Fojničkoj ćupriji. Neprijatelju se ne smije dozvoliti da evakuiše materijal. Ova brigada u koliko ne ostvari vezu sa djelovima V Korpusa na sektoru Fojnica mora biti oprezna na svoj lijevi bok. Po likvidaciji Kiseljaka a prema situaciji neka nadire prema Visoko, oslanjajući se desno na XI brigadu i obezbeđujući dobro svoj lijevi bok.

b) XI brigadu orijentisati pravcem Zabrđe — Han Ploča u cilju likvidacije neprijateljskih uporišta na tom pravcu, presijecanja komunikacije potpomažući lijevo XIV a desno X brigadu.

c) X brigadu orjentisati na pravac Hadžići — Gladno Polje — Blažuj u cilju likvidacije neprijateljskih uporišta na tom pravcu. Dok se X brigada ne poveže desno sa XII brigadom dužna je manjim djelovima obezbediti se od Tarčin i Pazarić vršeći pritisak na ta neprijateljska uporišta. XIV brigadi za likvidaciju Kiseljaka kao najvažnijeg uporišta pridati bateriju topova i najzgodnije da ista brigada po zauzeću Kiseljaka angažuje glavninu svojih snaga za držanje raskrsnice drumova od Visokog i Blažuja, ne dozvoljavajući neprijatelju probijanje prema Busovači.[9]

2. — *XII hercegovačka brigada*:

Koristeći svoje uspehe u toku 4. ovog mjeseca, 5. ovog mjeseca produžiće dalje nadiranje duž komunikacije prema Tarčin — Pazarić — Hadžići, sa zadatkom likvidacije Raštelice, Tarčina, Pazarića. U ovom napredovanju težiti što prije ostvariti vezu sa X brigadom i potpomagati je pri likvidaciji Hadžića, a po potrebi i Blažuja. Desno se vezati sa XIII brigadom, ali se ne smijete mnogo obazirati na to da li je ona uspjela prodrijeti naprijed u istoj visini sa vama. U slučaju da XIII brigada ne likvidira do 5. ovog mjeseca ujutro Rudno Brdo vi je potpomozite dejstvujući svojim jednim bataljonom neprijatelju iza leđa.

---

[9] Bliže o tome vidi AVII, reg. br. 16—4, 18—4 i 19—4, k. 1146/II: relacije štabova 14, 11. i 10. hercegovačke udarne brigade JA od 2, 3. i 9 aprila 1945. godine.

3. — *XIII hercegovačka brigada:* Po likvidaciji Dragalj i Rudno Brdo najenergičnije nastaviti gonjenje neprijatelja prostorom istočno od komunikacije Ivan Sedlo — Blažuj potpomažući XII brigadi likvidirati uporišta na toj komunikaciji Desnim vašim krilom obuhvatite — Željakov Do — V. Lupoglav — s. Ljubovčići — s. Lokve — Ušivak težeći se što prije povezati sa djelovima III divizije koji će preko Igman izbiti na Vrelo Bosne.

4. — *Artileriska brigada:*

Izvršiće sve pripreme da u toku 5. ovog mjeseca ujutro, a kada joj se zato izda naređenje, sa potrebnim jedinicama bude spremna za pokret prema Bradini i eventualno dalje. Još u toku noćas 4/5. ovog mjeseca treba XII i XIII brigadi staviti na raspoloženje divizion protivkolaca i raspoložive topove sposobne za dejstvo.

5. — *Ovaj štab:* 5. ovog mjeseca dio operativnog štaba divizije u 8 časova ujutro krenuće na Bradinu i nalaziće se u toku operacija na Bradini ili na pravcu Bradina — Tarčin — Pazarić.

6. — *Znaci raspoznavanja:*

Za sve jedinice koje učestvuju u operacijama na Sarajevo znaci su sledeći:

5. na 6. ov. mj. Sloboda — Srbija
6. na 7. o.mj. Miljacka — Maribor
7. na 8. o.mj. Koplje — Konjic
8. na 9. o.mj. Dugme — Dubrovnik

7. — *Veza:* Štab grupe X, XI i XIV brigade održavaće vezu sa ovim štabom preko radio-stanice kako je to ranijom zapovešću regulisano, izveštavajući svako dva sata o situaciji. U slučaju potrebe upućivati kurire na gore označeno mjesto ovog štaba.
Ostale brigade održavaće vezu sa ovim štabom telefonom, kuririma, a po potrebi i preko radio-stanice. Telefonsku liniju težiti odmah produživati kako brigade budu napredovale. Sa materijalom za telefonsku vezu popuniti se pravovremeno preko otsjeka za vezu ove divizije.

8. — *Sanitetska služba:* Do likvidacije Sarajeva evakuacija ranjenika vršiće se po dosadanjem, s tim što će

šef Sanitetskog otsjeka ove divizije organizovati pravilnu i brzu evakuaciju ranjenika i hirurške intervencije.

9. — Jedinice V, III i II Korpusa otpočeće sa napadom 5. ovog mjeseca u 15 časova.[10]
Jedinice naše divizije napad će prilagoditi situaciji, s tim da mora biti izvršen najkasnije u gore navedeno vrijeme. XII i XIII brigada treba da koriste svoje početne uspjehe i nastave napadima i gonjenjem neprijatelja bez obzira na gore označeno vrijeme, jer se neprijatelju koji je potisnut sa Ivan Sedla ne smije dozvoliti da se konsoliduje i uspije stvoriti novu odbrambenu liniju prije našeg izbijanja na komunikaciju Blažuj — Kiseljak. Jedinice čvrsto držati u rukama.

10. — Svi politički rukovodioci, pa i vojni, odgovorni su za postupak naših jedinica na terenima kojima budemo prolazili. Ne smije se zaboraviti da je vrlo važno kako će naš postupak biti kroz teritorije Bosne kojima smo već počeli napredovati. Povedite najstrožiju kontrolu nad ekonomskim organima i onemogućite svaki samovlasan postupak, kažnjavajući svaku pojavu pljačke. Zarobljenike ne uzimati odmah u vaše jedinice, već ih do oslobođenja Sarajeva upućivati ovome štabu, a o postupku sa njima poslije oslobođenja Sarajeva dobićete upustva. O ratnom plijenu uvijek i detaljno izvještavajte ovaj štab.
Službu snabdijevanja regulišite shodno zadnjoj naredbi Maršala TITA koje će se strogo i u potpunosti pridržavati. Voditi računa o ponašanju i spoljnjem izgledu jedinica, kao i o tome da ćemo prelaziti prostorijama zagađenim raznim zaraznim i venerićnim bolestima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Komandant
general-major

Za štab,
Zastupa načelnika štaba
kapetan
Franjo Tomaić

(M. P.)

Dostavljeno:

— Štabu Grupe brigada,
— Štabu XII i XIII brigade,
— Štabu Artiljeriske brigade.

ŠTAB
XII HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 360
8. IV 1945 g.

Po postupku
u akta.

BR. 101

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 5. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA NAPAD NA SARAJEVO[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 19
5. april 1945. god.

ZAPOVIJEST
ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA

sekcije: Sarajevo — Kladanj — Travnik — Konjic; razmjer 1:100.000

Operativni štab za rukovođenje operacijama i koordiniranje dejstva svih jedinica u borbi za oslobođenje Sarajeva izdao je zapovijest za oslobođenje ovoga grada.[2]

Neprijatelj je poslednjih dana, prema podacima sa kojima raspolažemo, preduzeo hitnu evakuaciju svojih trupa i materijala iz grada Sarajeva. Pravac njegovog izvlačenja je dolinom rijeke Bosne prema Brodu.[3] Jedinice Jugoslovenske armije, koje operišu na sektoru Sarajevo, stegle su obruč oko grada. S druge strane položaj okupatora u Jugoslaviji i na savezničkim frontovima kritičan je.

[1] Kopija originala (pisana na mašini ćirilicom) u AVII, reg. br 16—1, 756.
[2] Vidi dok. br. 99.
[3] Vidi dok. br. 212.

S obzirom na sve ovo sazrela je situacija za likvidaciju neprijateljskog garnizona u Sarajevu.

Po zapovijesti Operativnog štaba u borbama za oslobođenje Sarajeva učestvovaće jedinice II, III i V korpusa Jugoslovenske armije po sledećem:

1. — III korpus napada opštim pravcem: Šiljato Brdo — s. Faletići — Baš Čaršija.[4]

2. — Jedinice V korpusa napadaju opštim pravcem Slatina — Koševski Potok — Marin Dvor.[5]

3. — XXIX divizija sa pet brigada napašće:

. . .[6]

4. — XXXVII divizija sa tri brigade napašće neprijatelja . . .[7]

Zadatak naše divizije je da, u sklopu opšteg napada, izvršimo u određeno vrijeme napad sa prostorije koju sada držimo, opštim pravcem Jablanica — Crveni Klanac — Kasindo — Vraca — Vojno-tehnički zavod, sa zonom širenja desno: zaključno Petrovići — Stanojevići — Miljevići — Zalište, povezujući se dalje sa lijevim krilom XXXVII divizije, a lijevo: Malo Polje — Igman — Vrelo Bosne. Opšti zadatak: likvidirati sva uporišta na ovome pravcu, osloboditi južni dio grada, izbijajući na lijevu obalu Miljacke, a potom prema situaciji.[8]

Naše jedinice su prošle noći izvršile pripreme za pretstojeći opšti napad i, tokom današnjeg dana, održaće osvojene pozicije i vršiti dalje pritisak na neprijatelja u džepu Jablanice. Ovo neprijateljsko uporište, posmatrajući ga po njegovoj organizovanosti, pretstavlja jedno od najozbiljnijih na našem pravcu prema Sarajevu. Zbog toga, likvidacija ovoga uporišta nije ništa drugo do uslovljavanje daljeg pravilnog i uspješnog rada po gornjem zadatku. Za izvršenje prednjeg

NAREĐUJEMO:

11. — *V Proleterska crnogorska brigada,* po likvidaciji neprijatelja u oblasti Jablanice, napadaće opštim pravcem Crveni Klanac — Miljevići, sa zonom širenja desno desna granica širenja divizije, a lijevo Crveni Klanac — k. 818 — k. 784 — k. 678 — istočni dio utvrđenja Vraca.

2. — *IX Crnogorska udarna brigada,* po likvidaciji neprijatelja u oblasti Jablanice, napadaće osnovnim pravcem

---

[4] O dejstvima toga korpusa vidi dok. br. 163.

[5] O tome vidi dok. br. 95.

[6] i [7] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 99.

[8] Opširnije o tome vidi dok. br. 115.

k. 572 — Vrela — Kasindo — k. 630 — k. 637 — zapadni dio utvrđenja Vraca, sa zonom širenja desno do lijeve granice V proleterske brigade, a lijevo: trigonometar 867 — Mladice — Bijelo Polje — Dobrinja — Mojmilovo — Hrasno.

3. — *VII Crnogorska omladinska brigada »Budo Tomović«*, po likvidaciji Očadžela, Bjelovca i uopšte neprijatelja u oblasti Jablanice, napadaće osnovnim pravcem Vojkovići — Kotarac — Ilidža, sa zonom širenja desno do lijeve granice IX crnogorske udarne brigade a lijevo do lijeve granice djejstva divizije.

4. — Opšti napad, po zapovjesti Operativnog štaba, počeće danas u 15 časova.

5. — Osnovni pravci napada, koji su ovde postavljeni našim brigadama, dati su grubo. Oni će se tokom operacija povijati prema ukazanim potrebama i nužnostima.

6. — U pretstojećim borbama štabovi brigada će se pridržavati naših usmenih i pismenih direktiva o vojničkom i političkom držanju u borbama za oslobođenje Sarajeva.

7. — Prema datom rasporedu brigada u napadu, svaka brigada može i mora da ima svoju rezervu od jednog do dva bataljona . Ovu rezervu praktikovati, jer će napad trajati više dana, pa će jedinice trebati smjenjivati i pothranjivati odmornijim ljudstvom.

8. — Znaci raspoznavanja za sve jedinice koje učestvuju u ovim operacijama su:
   5—6. april **Sloboda — Srbija**
   6—7. „ **Miljacka — Maribor**
   7—8. „ **Koplje — Konjic**
   8—9. „ **Dugme — Dubrovnik.**

9. — Hirurške ekipe: jedna sa VII brigadom, a druga će se kretati pravcem Trnovo — Jablanica — Kijevo — Kasindo i dalje prema potrebi, o čemu ćemo blagovremeno izvještavati.

10. — Štab divizije za sada će biti u Trnovu, a po pokretu brigade kretaće se pravcem koji je označen u osnovnom pravcu napada divizije.

Napomena:

1. — Veza će u ovom napadu igrati najvažniju ulogu, pa joj posvetiti veliku pažnju.

2. — Minirana polja zadaće nam dosta teškoća, zbog toga će štabovi i komande nastojati da se, ako je to ikako moguće, ova polja izbjegavaju, što će se bar donekle uspjeti ako se izbjegavaju putevi i pojedine stazice. Naročito se od mina čuvati ispred neprijateljskih fortifikacijskih objekata i prilikom ulaska u veće zgrade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Komandant
general-major
Savo Burić

BR. 102

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKE BRIGADE NO OD 5. APRILA 1945. ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ O USTAŠKO-DOMOBRANSKIM I ČETNIČKIM OSTACIMA I JEDINICAMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

OB. CENTAR
I BOS. BRIGADE-B-H. DIVIZIJE
NARODNE ODBRANE
Broj *Str. pov. 101*
Dana 5. IV. 1945. god.

Informativni izveštaj
za mart 1945. god.

ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE
KORPUSA N.O. JUGOSLAVIJE

Livno — Duvno: Posle akcije naših snaga na ovaj sektor uslijedilo je raspadanje milicije u više pravaca. Veće i glavne grupe uspele su se prebaciti prema Jablanici a neke su otišle skroz u Sarajevo. Na istom sektoru zadnjih deset dana pojavljuju se grupe, koje žive skrivene po obližnjim selima, koje su naoružate sa puškama i ručnim bombama.

Hranu pljačkaju po selima, neaktivni su i borbu izbegavaju.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 51—16, k. 222.

Milicija koja se nalazi na sektoru Livna isto je razbacana usled slabosti u petorke i desetine, a na ovome ih sektoru ima oko 40 koji su naoružati sa dva p. mitraljeza a ostalo puške. Isto tako doznaje se da se u Kamešnici krije jedna grupa milicionera od 12 ljudi, koji su naoružati sa 1 p.m. a ostalo puške. Isti se sklanjaju od naših jedinica i ne primaju borbe.

Mlinište, Štrbina, Podrašnica: Na ovome sektoru nalazi se oko 50 četnika koji su razbacani u trojke i petorke a kriju se po selima Trnovo, Gerzovo, Pecka i Jasenovi Potoci. Naoružati su sa puškama i ručnim bombama. Ovi četnici prebacili su se iz Manjače 2. ovoga meseca, a razlog je bio taj što nisu htjeli poći sa ostalim manjačkim četnicima u sastav Dražinih četnika koji se nalaze u Lijevču.[2] Kriju se od naših snaga i neaktivni su, jedino napadnu osamljenog kurira ili vojnika. Imaju veliku podršku kod naroda i teško ih je pronalaziti.

Manjača, Mrkonjić, B. Luka: Na pomenutom sektoru nalazi se 103. četnički korpus,[3] koji u svom sastavu ima tri brigade. Štab ovoga korpusa nalazi se sa sedištem u Rebrovcu kod B. Luke, komandant pomenutog korpusa je Joco Mihajlović,[4] sa zamjenikom Dmitrom Trivunčićem, koji je ujedno i komandant III brigade.

Prva četnička brigada nalazi se u G. Šeheru, koja ujedno kontroliše okolicu B. Luke. Ova brigada ima pet bataljona, a raspored i naoružanje nam je nepoznato.

Druga četnička brigada nalazi se u selu Meltni. Raspored ove brigade je sledeći. Prvi bataljon

---

[2] U Lijevče polje su tada stigli četnici Pavla Đurišića i izvjesne snage bosansko-hercegovačkih četnika (vidi dok. br. 210—214 i 220). Glavnina četničkih snaga, sa Dražom, bila je sve do 12. aprila 1945. na prostoru s. Majevac — s. Glogovica — Vučjak — lijeva obala r. Bosne (vidi dok. br. 17 i 162).

[3] i [4] Odnosi se na Bosanskokrajiški četnički korpus. Međutim, njegov konspirativni naziv je bio »GŠ-301« (vidi AVII, reg. br. BH-V-10601 i 10602: naređenja Operativnog štaba Bosanskokrajiškog korpusa od 3. i 6. februara 1945; reg. br. BH-V-11850: naređenje Komande Srednjobosanskog četničkog korpusa od 8. maja 1944. o zamjeni štambilja). U pomenutim naređenjima Bosanskokrajiškog korpusa stoji da je komandant Operativnog štaba (operacije) tad bio Marko L. Crljenica.

ove brigade nalazi se u zaštiti iste. Brojno stanje ovoga bataljona je 85 vojnika. Naoružani su sa tri p.m., dve strojnice a ostalo puške. Drugi bataljon nalazi se u selima Božici, Đuričići i Gvozdenovići. Kuhinje nemaju, hrane se po selima. Brojno stanje ovoga bataljona je 80 vojnika, naoružani su sa tri p.m., 1 strojnicom, ostalo puške. Treći bataljon ove brigade nalazi se u Dobrnji — Slivnu. Brojno stanje ovoga bataljona je 140 vojnika. Naoružanje: 6 p.m. 3 strojnice, ostalo puške. Četvrti bataljon kreće se po selima Lokvari — Marčete — Stričići — Dujakovci. Brojno stanje ovoga bataljona je 115 ljudi. Naoružati sa 5 p.m., 1 strojnicom a ostalo puške.

Treća četnička brigada nalazi se sa štabom u Novoseliji. Prvi bataljon ove brigade nalazi se u selu Rekavici više Novoselije. Brojno stanje mu je 93 vojnika. Naoružat je sa 4 p.m., 2 strojnice, ostalo puške. Drugi bataljon nalazi se oko Pavlovca. Brojno stanje je 60 ljudi. Naoružan je sa tri p.m., 1 strojnicom a ostalo puške. Treći bataljon otišao je u sastav četnika popa Đujića[5] odakle se nije ni vratio. Napominje se da ljudstvo u ovome bataljonu bilo sa sektora Glamoča. IV bataljon nalazi se u selu Surjanu — Šehovci — Trijebovo. Brojno stanje mu je 140 ljudi, a naoružat je sa 5 p.m., 2 strojnice a ostalo puške.

Napominje se da su četnički komandiri i komandanti koji pripadaju pomenutom korpusu imali savetovanje u Rebrovcu, dana 29. prošlog meseca, na kojemu su dobili direktive za koncentraciju i napuštanje pomenutog sektora. Po povratku u svoje jedinice, četnički komandanti bataljona dali su naređenje da se izvrši mobilizacija sveg ljudstva od 18 — 45 godina, kao što je i učinjeno.[6] Četnici su mobilisali na ovome sektoru oko 150 novih boraca od kojih je prilikom koncentracije u Han-Kolima pobijeglo nazad svojim kućama oko 40 i još stalno bježe. Koncentracija četničkih snaga izvršena je na Han-Kolima, 2. ovoga mjeseca, i prema svim dobi-

[5] Momčilo Đujić, komandant četnika na tromeđi zapadne Bosne, Dalmacije i Like, krajem januara 1945. se sa svojim četnicima povukao preko Slovenije u Istru (vidi LV knjigu depeša ČVK JVUO u AVII).

[6] O tome vidi AVII, reg. br. BH-V-9888-9890: naređenja četničke Komande zapadne Bosne od 31. marta 1945. godine.

venim podatcima, četnici su krenuli u sastav četnika Draže Mihajlovića, koji se nalaze u Lijevču Polju.

Drvar, Petrovac, Ključ: Nema odmetnika.

Prijedor: Na sektoru Prijedora nalazi se oko 20 četnika koji su naoružani sa puškama i ručnim bombama. Većinom se kreću po opštini Maričićkoj. Isto tako na pomenutom sektoru nalazi se oko 30 dezertera koji su pobijegli iz naših jedinica. Pljačkaju po selima, nisu aktivni i sklanjaju se od naših jedinica.[7]

Sanski Most: Oko Starog Majdana i Oštre Luke nalazi se jedna grupa od 15 četnika, koji su naoružati sa puškama a imaju i dve strojnice koje su oteli od naših kurira. Pljačkaju hranu po selima i napadaju osamljene vojnike. Od Sanskog Mosta u pravcu Podgrmeča nema odmetnika.

Kozara: Oko Kostajnice nalazi se grupa »zelenog kadra« koja ne napada naše snage ali vrši pljačku radi ishrane. U Lijevču nalazi se Lijevčanski četnički odred koji broji 120 vojnika, naoružati su sa 5 p.mitraljeza, 4 strojnice, ostalo puške. Komandant ovog odreda je Branko Marjanović.[8] Djeluje oko Glamočana i Laktaša.

Između 30. i 31. prošlog meseca prebacilo se u Lijevče oko 3500 — 4000 četnika Draže Mihajlovića, a prema dobivenim podatcima trebaju da se prebace preko Save za Slavoniju. Naoružanje pomenutih četnika za sada nam je nepoznato

Prozor: Na sektoru Prozora nalazi se oko 110 milicionera koji su izostali iza Ramske milicije. Nalaze se po selu Orašac, Jaklićkoj planini i selu Jaklićima. Vođa ove milicije je Sičojam Stipica, rodom iz Pod-

---

[7] Uglavnom se odnosi na mobilisano ljudstvo koje je ranije bilo u četničkim i ustaško-domobranskim jedinicama.

[8] Vjerovatno je riječ o Branku Mrđenoviću. Naredbom komandanta Srednjobosanskog četničkog korpusa od 31. decembra 1944. formiran je Lijevčanski četnički odred. Komandant odreda je bio Mihailo Ćuković, a Mrđenović je bio komandant mjesta Lijevča (vidi knj. 31, dok. br. 143, objašnjenje 11). O kretanju i dejstvu pomenutog četničkog odreda u martu vidi AVII, reg. br. BH-V-12589: dnevnik komandanta 3 bataljona Motajičke četničke brigade za 1945. godinu.

bora, opština Ščit. Naoružani su sa 4 p.m., 6 strojnica, ostalo puške. Sa hranom se snabdevaju od svojih kuća. Neaktivni su i izbegavaju borbu.

Bugojno, D. Vakuf: U selima Košćani, Rasavci, Vukovsko, Blagaj, Zjamet nalazi se oko 30 četnika, sa vođom Jovanović Simom. Naoružani su sa 9 engleskih strojnica koje su oteli od naših kurira a ostali su sa puškama. Pljačkaju po selima i kriju se od naših snaga. U Babinom Selu i u okolici nalazi se jedna petorka (četnička) koja je naoružata sa dvije puške.

Trougao: Vrbas, Vrbanja, Sk. Vakuf. Na ovome sektoru deluje tz. 801. četnička brigada,[9] kojoj je komandant Džombić Mirko. U sastavu ove brigade nalaze se tri bataljona. Komandant I bataljona je Branković Branko, rodom iz sela Lipovca. Bojno stanje ovoga bataljona je 140 ljudi a naoružani su sa 2 p.m., 1 strojnicom, ostalo puške. II bataljon sa komandantom Radamanovićem, tz. »Kršom«, rodom iz sela Vagana. Ovaj bataljon broji 120 boraca, a naoružani su sa 1 m. bacačom, 5 p.m., od kojih je jedan šarac, i 1 strojnicom, dok su ostalo puške. Komandant III bataljona je Obradović Simeun, rodom iz sela Ljubačeva. Ovaj bataljon broji 150 ljudi, koji su naoružani sa 6 p. m., od kojih je jedan šarac, dok su ostalo puške.

Prema obaveštenjima sa kojim raspolažemo, doznali smo da se ovi četnici koncentrišu u selu Lipovcu, kao i da vrše mobilizaciju ljudstva na tome sektoru. Namjera im je da se povežu sa Dražinim četnicima koji se nalaze u Lijevču.

Sa sektora Teslić — Prnjavor zadnjih 15 dana nismo dobili izveštaja, te prema tome o ovome sektoru ne možemo dati podataka. Izveštaj čim dobijemo uputićemo ga kao vanredni izveštaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef OC-a zastavnik
R.[10] Miljuš

Načelnik, kapetan,
Dinko Podgornik

[9] Riječ je o Vrbaskoj četničkoj brigadi. Ona je 8. marta 1944. dobila drugi konspirativni naziv: »GŠ 311« (vidi AVII, reg. br. BH-V-11850). O njenom dejstvu vidi dnevnik njenog 3. bataljona za period od 4. februara do 16. marta 1945. (AVII, reg. br. BH-V-4489).

[10] Rajko

BR. 103

ZAPOVIJEST ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 6. APRILA 1945. ŠTABU 27. DIVIZIJE ZA POKRET I NAPAD NA NJEMAČKE KOLONE U DOLINI BOSNE NA DIJELU ZAVIDOVIĆI — ŽEPČE I 38. DIVIZIJE DA DVIJE BRIGADE PREBACI NA PROSTOR SOKOLCA[1]

I 3.[2]
O. Broj: 49/45
6. aprila 1945. g.

ZAPOVIJEST

Sekcije Sarajevo — Zenica — Kladanj — Konjic — Derventa — Tuzla 1:100.000

Poslije jednomjesečnih žestokih borbi na prilazima grada Sarajeva naše jedinice su danas na juriš oslobodile glavni grad federalne Bosne i Hercegovine.

Neprijatelj se užurbano povlači dolinom rijeke Bosne prema sjeveru.[3]

Zadatak naših jedinica je da na sektoru Žepče — Maglaj uništavaju neprijatelja i njegovu tehniku napadajući ga na komunikaciji u dolini rijeke Bosne sa istočne strane.[4] Sa zapadne strane na tom sektoru biće aktivne jedinice 53. divizije.[5]

Radi izvršenja prednjeg zadatka.

NAREĐUJEMO:

1.) *N 3.* krenuće najpogodnijim pravcem na sektor Žepče — Zavidovići i sa istočne strane dejstvovati na drum i željezničku prugu u cilju uništavanja žive neprijateljske snage i tehnike.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43—5, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 3. korpusa JA vidi dok. br. 55, objašnjenje 2.

[3] O povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica vidi dok. br. 99, 125, 144 i 212.

[4] i [6] Vidi dok. br. 131 i 160.

[5] Vidi dok. br. 106, 152 i 153.

Pokret na ovaj zadatak izvršiti 8. o.mj. u 5 časova ujutru, s tim što će se jedinice 7. o.mj. poslije podne izvući iz samog centra grada i postaviti na periferiju odakle će krenuti idućeg dana na zadatak.[6]

Teške djelove (kola i komoru) koji neće moći da se kreću po planinskim stazama uputiti sa potrebnim obezbeđenjem za Sokolac a odatle preko Žvornika za Tuzlu — Doboj. Radi veze potrebno bi bilo da jedinica koja će pratiti komoru ima radio-stanicu.

2.) *Š. 3.* ostaviće u Sarajevu XVIII. Hrvatsku brigadu sa zadatkom obezbeđenja djela grada koga su naše jedinice po planu za napad na Sarajevo trebale da oslobode.

Sa dvije brigade krenuće za Sokolac gdje će jedinice prenaoružati sa ruskim oružjem. U Sokolcu dobiće naređenje za daljni zadatak.[7]

Pokret 8. o.mj. u 5 sati ujutro.

3.) *I 3. — 103.*[8] krenuće za Sokolac 8. o.mj. u 5 sati ujutro. Obezbeđenje jačine jednog bataljona daće Š 3. U Sokolcu će dobiti naređenje za daljni zadatak.

4.) I 3. nalaziće se 8. o.mj. u Sokolcu.

5.) *Veza:* veze održavati radio-putem po utvrđenom planu.

6.) *Snabdjevanje:* N 3. ponijeće rezervnu hranu iz Sarajeva a potom se snabdjevati sa terena. Ostale jedinice snabdjevaće se iz magazina.

7.) Sva motorna vozila koja su zaplijenjena i benzin predati Komandi pozadine u Sokolcu. Na ovo se skreće naročito pažnja, pošto oskudjevamo i sa vozilima a naročito sa benzinom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.s. Sve teže ranjenike ostaviti u bolnici u Sarajevu s tim što će staranje nad ovima preduzeti štab brigade koji ostaje u gradu do uspostavljanja vojne i građanske vlasti.

Za Štab
načelnik — p.pukovnik:
R. Petovar

---

[7] O odlasku jedinica te divizije na nov zadatak vidi dok. br. 139. Mjesto ovih, na sektor Sokolac — Podromanija upućen je, po naređenju Štaba 3. korpusa JA od 10. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 31—1, k. 409), Tuzlanski NOP odred, sa zadatkom da jednim bataljonom posjedne komunikaciju Kram — Žljebovi. Odred je na ovom zadatku imao ostati do dolaska 2. brigade narodne odbrane za istočnu Bosnu.

[8] Artiljerijski poljski divizion 3. korpusa JA.

BR. 104

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA 1. BOSANSKE BRIGADE NARODNE ODBRANE OD 6. APRILA 1945. GODINE[1]

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA[2] I. BOS. BRIGADE NARODNE ODBRANE BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ

SADRŽAJ	OFICIRA		PODOFICIRA		BORACA		POLITKOMESARA		UKUPNO
	Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica	Drugova	Drugarica	
PO SPISKU	46	1	136	4	1996	54	104		2341[3]
U RASHODU	7		30		139	2	7		185[4]
NA LICU	39	1	106	4	1857	52	97		2156

NAPOMENA:

Politkomesar, major,
D.[5] Vujatović

Zamj. komandanta, major,
D.[6] Bojanić

M. P.

---

[1] Original (formular, izvučen na šapirografu i popunjen mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 53/5—16, k. 222.

[2] Pregled brojnog stanja ljudstva upućen je 6. aprila 1945. Štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a.

[3] i [4] U produžetku toga broja dopisano je običnom olovkom: »+581« i »—31«.

[5] Dušan

[6] Dušan

BR. 105

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. BOSANSKE BRIGADE NARODNE ODBRANE OD 6. APRILA 1945. ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ O DEJSTVIMA U MARTU U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

ŠTAB I BOSANSKE BRIGADE
BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ
Pov. br. *225*
6. IV. 1945. god.

Operacijski izvještaj za
mart dostavlja se

ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ

Dostavlja se operacijski izvještaj ove brigade za mjesec mart 1945. godine.

1-III-1945. *1. bataljon* sa tri čete vrši pokret iz Duvna za s. Kongoru radi akcije na miliciju u Rakitnom.

2. bataljon sa tri čete vrši pokret iz Pojezne za Miškovce. 6. četa ovog bataljona uhvatila je u Krezluku 3 dezertera.

3. bataljon u pokretu iz M. Prnjavora za Kalenderovce sukobio se sa četnicima u s. D. Detlak. Ubijena su 2 četnika. Udarna grupa ovog bataljona u s. M. Prnjavor zarobila 1 četnika. Plijen: 130 metaka, 3 r. bombe, 3 šaržera za mitraljez, 1 torbica. Druga udarna grupa u s. G. Detlak zarobila 2 četnika. Plijen 1 puška. Treća udarna grupa u s. Čečavi ubila je 1, zarobila 8, a ranila 1 četnika.

4. bataljon kod B. Novog uhvatio 2 neprijateljska vojnika bez oružja.

2-III-1945. *1. bataljon* od Kongore preko Svinjače stiže u s. Rakitno. Do borbe sa milicijom nije došlo jer je ista bila dan ranije napadnuta od hercegovačkih snaga,[2] te je banda na vrijeme izbjegla. Zaplijenjena su 22 konja, koja su napuštena od bande koja je bježala.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 53/6—16, k. 222.

[2] Riječ je o 12. hercegovačkoj udarnoj brigadi JA (vidi dok. br. 125; knj. 33, dok. br. 146).

2. bataljon — udarna grupa ovog bataljona u s. Krezluku uhvatila je 6 dezertera.

3. bataljon — udarna grupa u s. D. Detlaku zarobila je 2 četnika. Udarna grupa u s. Drijenu uhvatila je 1 četnika. Udarna grupa koja je bila u M. Prnjavoru pri povratku u sastav bataljona sukobila se kod s. M. Sočanice sa četnicima. Ubila je 1, a ranila 3 četnika.

4. bataljon u s. Suvači kod Bos. Novog uhvatio 2 neprijateljska špijuna.

3-III-1945. *1. bataljon* pretresa sela Mukinje, Koljani, Dupovci, Crvenice i Petrovići bez uspjeha. Pronađeno 1 vojničko ćebe.

2. bataljon — udarna grupa u s. Brvanci zarobila 1 milicionera.

3. bataljon u s. Kalenderovci. Udarna grupa u s. D. Detlaku zarobila 1 četnika. Plijen 1 puška, 150 metaka, 1 ćebe, 1 bomba i 1 bluza. Udarna grupa u s. Lupljanici zarobila 2 četnika. Plijen 1 puška i 12 metaka. Udarna grupa kod s. Pojezne zarobila 1 četnika.

4. bataljon — 13. četa u s. Trijebovu u borbi sa četnicima ranila 3, a 15. četa u s. Sajići zarobila je 3 četnika.

4-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon — udarna grupa u Krezluku uhvatila je 3 dezertera. Udarna grupa na Motajici u s. Pasja Pravda zarobila 1 četnika.

3. bataljon u Kalendorovcima na odmoru. Udarna grupa bataljona u s. G. Detlaku ubila 2 četnika i 1 zarobila. Osim toga na istom mjestu uhvatila 2 dezertera. Udarna grupa u s. Lupljanici zarobila 3 četnika. Udarna grupa u blizini Tešnja zarobila je 3 četnika, 1 ustašu i 1 domobrana.

4. bataljon [udarna grupa] u s. Jakovljevići zarobila 2 četnika, a u s. Podrašnici uhvatila 1 dezertera.

5-III-1945. *1. bataljon* vrši pokret iz s. Rakitno za s. Mrkodol.

2. bataljon — udarna grupa u s. Trstenci zarobila 1 četnika. Plijen 1 puška.

3. bataljon — udarna grupa u Dragonjskoj šumi, sj. od Detlaka, zarobila je 3 četnika. Udarna grupa u s. G. Detlaku uhvatila 1 dezertera.

4. bataljon — 15. četa u s. Trijebovu vodi borbu sa tri četnička bataljona jačine 250—300 vojnika. Nakon trosatne borbe četnici su odbijeni prema Šehovcima. Ubijena su 3, a ranjeno 8 četnika. Istoga dana vodila je uveče i 16. četa borbu sa četničkim bataljonom Tice.[3] Ubijen je 1, a ranjena 2 četnika.

6-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon — udarna grupa u D. Detlaku uhvatila 1 dezertera. U 11 sati bataljon je izvršio pokret iz Kalenderovaca za M. Sočanicu. Udarna grupa u selu Kladari u pretresu sela pronašla 1 l. mitraljez »Maksim«, 1 t. bredu i 1 pištolj.

4. bataljon kod Bos. Novog uhvatio 5 neprijateljskih saradnika.

7-III-1945. *1. bataljon* vrši pretres sela Podhum, Korito i Roško Polje. Uspjeha nije bilo.

2. bataljon u selu Mišinci (kod Sočanice) napadnut od milicije i ustaša. Napad je odbijen. Neprijateljski gubici nepoznati. Vlastiti 1 ranjen. Udarna grupa 6. čete uhvatila je u s. Pidrišu 5 milicionera.

3. bataljon je u 06.00 sati izvršio pokret iz s. Mišinca u s. Crnču, gdje je izvršena koncentracija svih snaga bataljona. U 18.00 sati bataljon je krenuo u akciju na Vučjak protiv četnika Dražе i Pavla Đurišića, krečući se pravcem Dažnica — Plehan — Tavan — do Trnjana i Glogovice, gdje je došao u dodir sa neprijateljem.

4. bataljon bez promjene

8-III-1945. *1. bataljon* pretresa sela Kazaginec, Kurtovine i Ćurkovići. Uspjeha nije bilo.

2. bataljon izvršio je napad na crnogorske četnike na prostoriji Trnjani — Majevac. Borba

---

[3] i [9] Dušan Tica je tada bio komandant 4. četničkog bataljona (GŠ-104). Njegov bataljon je tada dejstvovao na tom prostoru (vidi AVII, reg. br. BH-V-10767: izvještaj tog četničkog komandanta bataljona od 13. marta 1945).

je počela u 03.00 sata, a završena je u 13.00 sati.[4] Ubijeno je 132 četnika, 6 zarobila. Pored toga ubijeno je još 5 milicionera i još 6 četnika zarobljeno. Vlastiti gubici: 2 poginula i 5 ranjenih.

Plijen: 2 »brede«, 1 tal. p. mitraljez, 1 strojnica, 3 pištolja, 25 r. bombi, 1200 metaka za bredu, 1390 za pušku, 500 strojničke, 15 za pištolje, 23 opasača, 10 fišeklija, 4 bluze, 2 hlače, 2 šinjela, 2 šator. krila, 2 para cipela, 12 ranaca, 1 pisaća mašina, 1 konj, veća količina raznog novca.

Udarna grupa ovog bataljona uhvatila je u s. Pidrišu 2 ustaše i 3 milicionera. Druga udarna grupa uhvatila je u s. Borevo[5] 3 ustaše i 3 dezertera. Plijen 3 puške.

3. bataljon u 03.00 sata stupio u borbu sa četnicima u s. Trnjani — k. 253 i zaseoku Glogovica — k. 183, gdje je presjecao otstupnicu četnicima koje su gonile snage 53. divizije.[6] Snage četnika sačinjavale su 1. omladinski četnički puk. 4. i 7. crnogorski puk i 1. srbijanski puk.[7] Ukupna jačina četnika približno 5000. Borba je trajala do 1300 sati.[8] Ubijeno 119, zarobljeno 18, 70 ranjeno, 50 se utopilo u r. Bosni. Vlastiti gubici: 4 poginula i 7 ranjenih.

Plijen: 18 pušaka, 1 l. bacač, 2 strojnice, 2 pištolja, 80 r. bombi, 2 dvogleda, 3175 metaka za pušku, 18 granata za l. bacač.

Uništeno 37 pušaka i 3000 metaka.

Istoga dana jedna udarna grupa ovog bataljona krenula je iz V. Sočanice za s. Obsine, gdje je ubila 1 četnika. Plijen: 1 pištolj.

U 18.00 sati bataljon je krenuo prema Pojezni radi odmora.

---

[4] i [8] Prema izvještaju Posavsko-kolubarske četničke grupe korpusa (GŠ-707) od 8. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 13/3, k. 61) u pomenutim selima su se tada nalazile četničke bolnice i četničke jedinice za njihovu zaštitu. Noću 8. marta one su bile napadnute. U borbi, koja je trajala od 2 do 9,30 časova, partizani su odbijeni. O tome vidi i dok. br. 17.

[5] Vjerovatno s. Barevo (8 km sjeverno od Jajca).

[6] Odnosi se na 14. i 19. srednjobosansku udarnu brigadu JA (vidi dok. br. 23 i 78).

[7] Na lijevu obalu rijeke Bosne bila je prebačena četnička 1. divizija, i vjerovatno je riječ o njenim pukovima (vidi knj. 33, dok. br. 103, objašnjenje 16, i dok. br. 122, objašnjenje 3). O formacijskom sastavu četničkih jedinica pod komandom Pavla Đurišića vidi knj. 32, dok. br. 161, objašnjenje 11.

4. bataljon u jačini jedne čete vodi borbu sa četnicima u s. Trijebovu u jačini jednog bataljona (100—120). Ubijen 1 četnik. 14. četa kod Dobrljina uhvatila jednog petokolonaša.

9-III-1945. *1. bataljon* pretresa sela Prisika i Podgradina bez uspjeha.

2. bataljon stigao jn u 12.00 sati iz akcije u s. Pojeznu.

Udarna grupa 6. čete uhvatila je u s. Pidrišu 1 ustašu i 1 špijuna. Plijen 1 puška.

3. bataljon u 12.00 sati stigao u Pojeznu radi odmora. Udarna grupa 10. čete uhvatila je kod Tešnja 7 četnika. Plijen 4 puške i 200 metaka.

4. bataljon bez promjene

10-III-1945. *1. bataljon* vrši pokret iz Roškog Polja za Eminovo Selo. Štab bataljona sa intendanturom vrši pokret iz Livna za Blažuj.

2. bataljon stigao iz Pojezne u Jelah. Udarna grupa 6. čete uhvatila je u s. Pidrišu 4 petokolonaša.

3. bataljon stiže u 17.00 sati iz Pojezne u Teslić.

4. bataljon — 14. četa uhvatila kod Bos. Novog 8 petokolonaša.

11-III-1945 *1. bataljon* iz Eminova Sela kreće preko Ravnoga — Varvare za s. Rumboci.

2. bataljon iz Jelaha stigao u Teslić. Udarna grupa 6. čete u s. Pidrišu uhvatila 2 milicionera.

3. bataljon na odmoru u Tesliću.

4. bataljon — 13. četa vodi borbu sa četnicima u s. Trijebovu. Ubijena 2, a 4 ranjena. 16 četa vodi borbu u s. Surjanu sa četnicima.[9] Ubijeno 7, 8 ranjeno i 2 zarobljena četnika. Vlastiti gubici: 3 ranjena. Izgubljena 2 puškomitraljeza.

12-III-1945 *1. bataljon* — pokret iz s. Rumboci za Prozor i Kranjčiće.

2. bataljon u Tesliću. Udarna grupa 6. čete uhvatila je u selu Dobrašinu, Mognju i Pidrišu 1 špijuna, 1 četnika i 1 milicionera.

3. bataljon u Tesliću.

4. bataljon na položaju u Surjanu — Šehovci — Trijebovo. Uhvaćen 1 četnik.

13-III-1945. *1. bataljon* vrši pokret iz Kranjčića preko Vratne Gore za Solakovu Kulu i Kruščicu.

2. bataljon — jedna četa kreće za Mrkonjić Grad. Ostale snage i dalje ostaju u Tesliću.

3. bataljon na odmoru u Tesliću.

4. bataljon bez promjene. Uhvaćena su 3 četnička saradnika.

14-III-1945. *1. bataljon* na odmoru u Solakovoj Kuli.

2. bataljon izvršio pokret iz Teslića za Maslovare na putu za Mrkonjić Grad.

3. bataljon u Tesliću vrši pripremu za pokret prema Šnjegotini.

4. bataljon stigao na prostoriju Mrkonjić Grad — Brdo — Rogolje.

15-III-1945. *1. bataljon* kreće preko Kruščice — Bara — Jasenika — Duboka Potoka — Suhodola za s. Dusinu, kamo stiže u 18.00 sati.

2. bataljon stiže uveče u s. Vitovlje.

3. bataljon stiže preko Pribinića — Klupa za Srednju Šnjegotinu.

4. bataljon bez promjene.

16-III-1945. *1. bataljon* stiže u 15.00 sati u Kreševo, gdje čeka na dalja naređenja štaba divizije.[10]

2. bataljon stiže uveče u Jajce.

3. bataljon produžuje pokret iz Srednje Šnjegotine za Jošavku. Uveče produžuje pokret za s. Javorane. Pri prelazu ceste Kotor Varoš — Čelinac — Banja Luka kod sela Svinjara sukobio se sa milicijom i ustašama iz Kotor Varoša. Ubijena su 4 ustaše, a 1 zarobljen. U selu Vranić (k. 445) zarobljeno je 11 ustaša, zaplijenjeno 11 pušaka i 160.000 Kn.

4. bataljon bez promjene

17-III-1945. *1. bataljon* bez promjene

2. bataljon — udarna grupa 6. čete uhvatila je u s. Zjametu i Topoli 2 četnika i 3 domobrana.

3. bataljon stiže u 06.00 sati u s. Javorane, gde je predanio.

[10] Vidi dok. br. 32.

4. bataljon — udarna grupa 14. čete u s. Marićka kod Prijedora uhvatila je 5 četnika.

18-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon stigao u Kopljeviće — Kotor kod Mrkonjić Grada. Udarna grupa 6. čete uhvatila je u Rastovu 1 dezertera.

3. bataljon u dva pravca (preko Ljubačeva i preko Osmače) izvršio je pokret za Agino Selo i Skrbidol. Putem je zaplenjen jedan konj.

4. bataljon — 14. četa uhvatila je kod Bos Novog 2 ustaše i 1 dezertera.

19-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon — udarna grupa 6. čete uhvatila je u Podkraju 2 domobrana.

3. bataljon krenuo ujutro iz Škrbidola za Baljvine,[11] gde stiže uveče istog dana. Udarna grupa istog bataljona uhvatila je u Prav. Baljvinama 1 četnika. Udarna grupa 10. čete uhvatila je u Ćečavi 2 četnika. Plijen 2 puške, 30 metaka i 1 opasač.

4. bataljon uhvatio u s. Gustovari 1 četnika i 1 dezertera. U s. Sasini kod Sanskog Mosta uhvaćen je jedan domobran i 1 petokolonaš

20-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon — udarna grupa iz Baljvina krenula je u Prav. Baljvine gde je uhvatila 3 legionara i 1 četnika. Udarna grupa 10. čete u s. Čečavi uhvatila je 2 četnika. Plijen 2 ćebeta i 1 puška sa 10 metaka.

4. bataljon bez promjene

21-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon krenuo je u 19.00 sati u akciju na četnike pravcem Surjan — Racune gdje je imao izbiti sutradan ujutro u osvit, dok je jedna četa kretala pravcem Surjan — Stublovi — Klisina — Kadina Voda — Sućuri.

3. bataljon u 19.00 krenuo je iz Baljvina pravcem Agino Selo — Krmine — Poljice sa zadatkom zatvaranja prelaza preko Vrbasa četnič-

[11] Pun naziv: Muslimanske Baljvine.

kim snagama[12] koje su na lijevoj obali gonili 2. i 4. bataljon. Dvije grupe 10. čete u s. Rastuši i Savkovići uhvatile su 3 četnika. Plijen 4 bombe, 1 puška, 2 opasača, 1 ćebe, 1 ranac.

4. bataljon — udarna grupa jačine 50 ljudi krenula iz sela Dolovi za Grčku Gradinu — Pajtas (k. 875) sa zadatkom da tu predani i pod okriljem noći 22/23. III produži pokret za Rekavicu

22-III-1945. *1. bataljon* sa dvije čete izvršio pokret za s. Deževice, dok je jedna četa ostala i dalje u Kreševu.

2. bataljon stiže u toku noći u Racune.

3. bataljon stiže u toku noći do Poljica. Udarna grupa 10. čete u s. Donja Rastuša i Cerovcu uhvatila je 4 četnika i 1 dezertera. Plijen 6 pušaka, 30 metaka.

4. bataljon vrši pokret u akciju na četnike pravcem Dolovi — Sitnica — Grčka Gradina — Kadina Voda — Dobrnja — Han Kola.

23-III-1945. *1. bataljon* krenuo iz Deževica preko Bitovnje za Barmiš, gdje stiže uveče istog dana.

2. bataljon vodi borbu sa četnicima u Racunama prema Rekavici. Ubijena 3, ranjena 3, a zarobljen 1 četnik. Uhvaćena su i 2 dezertera. Plijen 2 puške, 167 metaka, 3 opasača, 2 bombe, 1 cipele, 1 torbica, 1 fišeklija. Istog dana bataljon u Kopljevićima.

3. bataljon. Za vrijeme dok je 2. i 4. bataljon vodio borbu na sektoru Racune — Rekavica, 3. bataljon je ubio 4 četnika, 3 zarobio i 5 ranio. Plijen: 1 puška, 1 pištolj, 30 metaka, 2 opasača, 2 fišeklije, 1 torbica. Istoga dana bataljon se vratio preko Krmina za Baljvine. Prilikom pokreta uhvaćena su u Bočcu 2 četnika i 1 dezerter.

Udarna grupa 10. čete u Leskovu Gaju kod Tešnja uhvatila je 2 četnika. Plijen 1 puška i 20 metaka.

4. bataljon za vreme akcije u Racunama, Dobrnji — Rekavici ubio je 1 četnika i 5 zarobio. Plijen: 2 konja, 1 breda, 1 puška i 300 metaka. Na četu koja je bila u zasjedi kod Pajtosa na-

[12] Na tom prostoru su dejstvovali četnici Vrbaske četničke brigade (vidi AVII, reg. br. BH-V-4489: dnevnik 3. bataljona pomenute brigade za period od 4. januara do 16. marta 1945.

išla je jedna manja grupa četnika, koja je potisnuta u pravcu Vodičkog Vrha. Udarna grupa u Rekavici i 15. četa u Rekavici ubile su 17 četnika,[13] a 8 ranile. 16. četa kod Kadine Vode ubila je 2 i ranila 2 četnika. Plijen 1 konj.

24-III-1945. *1. bataljon* — 4. četa krenula iz Kreševa u Fojnicu.

2. bataljon — udarna grupa 6. čete uhvatila je 1 ustašu u s. Durbaba.

3. bataljon bez promjene.

4. bataljon na povratku iz Rekavice u selu Kadina Voda sukobio se sa 30 četnika. Ubijena 2 i 2 ranjena. 14. četa uhvatila je kod Bos. Gradiške 1 ustašu i 1 četnika. Uveče bataljon stigao na prostoriju Babici — Okruglica — Sitnica.

25-III-1945. *1. bataljon* kreće iz Barmiša za Džepe preko Viništa i Homolja.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon. Jedna udarna grupa u s. Borovu uhvatila 2 legionara. Jedna udarna grupa na zadatku u pravcu Javorani — Memići — Karanovac — Lipovac. Do sukoba došlo je pri povratku ispod same Osmače (k. 472 i k. 948). Grupa je imala tri ranjena, dok neprijateljski gubici nisu poznati. U toku noći grupa se vratila u Baljvine.

4. bataljon bez promjene.

26-III-1945. *1. bataljon* — pokret iz sela Džepi za Umoljane.

2. bataljon — udarna grupa u s. Bjelajce uhvatila 2 četnika. Plijen 2 puške, 92 metka i 1 šinjel.

3. bataljon sa dvije udarne grupe izvršio napad na četnike na Gradini (k. 629) iznad Vrbasa. Ubijeno 6, zarobljeno 3 četnika a ranjeno 6. Plijen: 4 puške, 6 opasača, 1 ranac, 150 metaka, 2 torbice. U Baljvinama uhvaćena su 3 legionara. Udarna grupa 10 čete uhvatila je kod Tešnja u Leskovim Vodama 1 četnika i 1 dezertera. Plijen 1 puška.

---

[13] Borba je vođena protiv četnika Bosansko-krajiškog korpusa (vidi BH-V-10771—10776).

4. bataljon — 14. četa uhvatila je 1 ustašu u s. Sasini.

27-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon krenuo iz Baljvina pravcem Brijegovi — Mokri Lug i stigao uveče u Skender Vakuf.

4. bataljon bez promjene.

28-III-1945. *1. bataljon* bez promjene

2. bataljon — 7. četa u s. Vidovići (Šehovci) vodi borbu sa četnicima. Ubijeno 6, ranjeno 9 četnika. Vlastiti gubici: 1 poginuo i 3 ranjena. Plijen: 4 puške i 200 metaka.

3. bataljon krenuo iz Skender Vakufa za Maslovare, kamo stiže isto veče.

4. bataljon u s. Lokvari ubio 2 četnika i 2 ranio. U selu Slivnu uhvatili 2 derzertera. U s Dubici uhvatili 1 četničkog saradnika. Plijen: 2 puške i 50 metaka.

29-III-1945. *1. bataljon* stiže iz Umoljana u Lukovac.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon izvršio pokret iz Maslovara preko Borja za Pribinić.

4. bataljon u s. Lokvari i Dubici ubio 1 četnika, uhvatio 1 saradnika i jednog ustašu u s. Sasini, a 1 četnika ranio u Stublovima.

30-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon uputio 1. četu u Duvno.

3. bataljon stigao u Teslić. Udarna grupa 10. čete kod Tešnja zaplenila 1 pištolj.

4. bataljon sa jednom udarnom grupom u s. Bjelićima — ubila 1 četnika a 4 ranila. 16. četa vodi borbu u s. Lokvari. Ubijeno 9 četnika, 3 ranjena i 1 zarobljen. Vlastiti gubici 1 ranjen.

31-III-1945. *1. bataljon* bez promjene.

2. bataljon bez promjene.

3. bataljon vrši pokret vozom do Jelaha, a dalje pješice preko Kremne — Drenove za Kokore, sa zadatkom uništenja četničkih grupacija Draže Mihajlovića na tom sektoru.

4. bataljon bez promjene.

Jedinice ove brigade imale su u toku mjeseca marta:

1. — *Gubici:*

a) neprijateljski:

327 ubijenih (četnika, ustaša),
50 utopljenih u Bosni i Ukrini,
131 ranjen četnik i ustaša,
195 zarobljenih četnika, ustaša, milicionera, legionara, petokolonaša, četničkih saradnika,
31 dezerter uhvaćen,
2 ubijena,
3 zarobljena,
2 ranjena, i
1 dezerter uhvaćen

I

742 svega izbačeno iz stroja
8 poginulo,

b) vlastiti:

26 ranjeno,
2 nestala

36 svega izbačeno iz stroja

2. — *Plijen:*

a) oružje:

69 pušaka, 3 p. mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 1 l. bacač, 1 l. mitraljez, 8 pištolja, 3 strojnice, 115 ručnih bombi

b) municije:

6116 puščanih metaka, 1200 za tešku »bredu«, 500 za strojnice 9 m/m, 18 granata za l. bacač, 15 metaka za pištolje

c) opreme:

37 opasača, fišeklija 13, 14 ranaca, 3 šaržera za strojnicu, 5 tablica, šinjela 3, bluza 5, hlača 2, cipele 3, ćebe 5, šatorsko krilo 2

d) ostalo:

2 pisaća stroja, 2 dvogleda, 160.000 KN, 27 konja.

3. — *Uništeno:*

37 pušaka, 3000 puščanih metaka.
2 puškomitraljeza izgubljena.

4. — *Raspored jedinica:*

31-III-1945

1. bataljon sa štabom i 1. i 3. četom u Lukovcu (2 km j. od vrha Bjelašnice), 2. četa na obezbeđenju Okružnog OZN-e u Livnu, 4. četa u Fojnici.

2. bataljon sa štabom, 5. i 8. četom u Mrkonjić Gradu u trupnoj školi, 6. četom na obezbeđenju Okružnog OZN-e Travnik, 7. četa na sektoru Livno — Duvno sa zadatkom progona milicije na tom sektoru.

3. bataljon sa 9, 11. i 12. četom u s. Kokori (14 km j. zapadno od Prnjavora), sa zadatkom progona četničkih bandi Draže Mihajlovića, a sa 10. četom na obezbeđenju Okružnog OZN-e za Banju Luku.

4. bataljon sa štabom i 13. i 15. četom na prostoriji Dujakovci — Pajići — Vulinje, 14. četom na obezbeđenju Okružnog OZN-e za Prijedor, a sa 16. četom na Rogoljama kod Mrkonjić Grada.

Štab brigade sa prištabskim dijelovima u Mrkonjić Gradu.

Saobraćajna četa sa sjedištem u Mrkonjić Gradu.

5. — *Zaključci:*

Kako se iz iznijetog izvještaja vidi, brigada je u proteklom mjesecu imala čitav niz manjih akcija, akcija udarnih grupa i dve akcije većeg stila, u kojoj su učestvovala dva pa i tri bataljona. Ishod svih ovih akcija obzirom na broj izbačenih neprijateljskih vojnika iz stroja je vrlo dobar. Već u prvim danima proteklog mjeseca bataljoni su pokazali veliku aktivnost, što naročito vrijedi za 3. a i za 2. bataljon. Ostali bataljoni nisu pokazali naročite rezultate, specijalno 1. bataljon, koji u proteklom mjesecu nije izbacio iz stroja ni jednog neprijateljskog vojnika.

U svim akcijama koje brigada izvodila pokazalo se da su najveći uspjeh pokazale udarne grupe, koje su redovno imale uspjeha u svojim pokretima, iznenadnoj pojavi u selu, ili terenu, zbog svoje neprimetljivosti i brzine. I u pogledu rada udarnih grupa ne može se, a da se ne istakne aktivnost 3. bataljona, koji je u pogledu ovih grupa bio neumoran, te i postigao najveće, zavidne rezultate u martu mjesecu. Vidi se da je štab bataljona pravilno shvatio sve prednosti koje udarna grupa daje. No mora se istaći i to da je bataljon i kao cjelina pokazao veliku udarnu moć, okretnost, snalažljivost štaba i puno odlučnosti u svim akcijama koje je izvodio. Ovdje specijalno treba spomenuti akciju na Vučjaku dne 8. marta gdje 3. bataljon u zajednici sa 2. bataljonom pokazao da je dorastao svim zadacima koji se postavljaju pred njega. Iako je vodio borbu sa daleko nadmoćnijim neprijateljem čiji se odnos snaga ne može ni usporediti, prihvatio je borbu sa puno odlučnosti, krajnjim požrtvovanjem boraca, hrabrošću koja je zadivljavala. Ovo vrijedi i za 2. bataljon, koji u ovoj akciji nije ni malo zaostajao iza 3. bataljona.

1. bataljon prije svog odlaska za Kreševo i Lukovac na sektoru Livno — Duvno nije pokazao dovoljno odlučnosti. Osim toga nije u izvođenju akcija bilo ni dovoljno odlučnosti, niti umješnosti. Sve se je prepuštalo slučaju, koji je trebao odlučiti o uspjehu bataljona, odnosno njegovu neuspjehu. Pored toga nije bilo ni dovoljno samoinicijative. Redovno se je čekalo da stigne naređenje od štaba brigade. Ovo vrijedi za štab bataljona, dok se za ljudstvo to ne može reći, jer je to isto ljudstvo dalo do sada i pokazalo da se zna boriti. U bataljonu nema udarničkog duha, što po našem mišljenju potiče od samog štaba bataljona.

4. bataljon izvršio je dosta velik broj akcija na sektoru Manjače. Može se reći da u početku ovog (marta) mjeseca nije pokazao i pored brojnih akcija nekog uspjeha. U tom razdoblju imao je i nepotrebnih žrtava, do kojih je došlo zbog nedovoljne opreznosti prilikom zanoćivanja u selima Manjače, te su četnici to u dva maha znali i da iskoriste. Naročitu slabost u rukovođenju pokazala je komanda 16. čete, koja nije pokazala ni dovoljno odlučnosti, niti umjetnosti u komandovanju. I ovdje moramo naglasiti da ljudstvo ima dovoljno hrabrosti i volje za borbu. U kasnijim akcijama u toku marta bataljon se je vidljivo trgnuo, te je u tom razdoblju i pokazao daleko bolje rezultate. Nakon akcije 23—24. pr. mjeseca pribjegao je akcijama udarnih grupa, koje su također imale puno uspjeha u svojim pothvatima, i uspješno savladale sve poteškoće koje se nameću na ovako neprijateljski raspoloženom terenu. Pokazale su veliku upornost u savlađivanju prepreka teškog terena, nedovoljnih podataka, koje je teško prikupiti, a koji su u većini slučajeva i netačni. Pored toga i sam štab bataljona prilično se je osamostalio, te ne čeka više na naređenja od štaba brigade.

Jedan nedostatak pojavljuje se kod svih bataljona. Nema dovoljno konspirativnosti u radu. Na ovaj nedostatak bataljoni su stalno upozoravani, bilo usmeno po pojedinim članovima ovoga štaba, bilo raznim vaspitnim raspisima, u tom pogledu.

Rad udarnih grupa otežan je tim što brigada nema na raspoloženju suhe hrane (konzervi) bez koje je rad vrlo težak. Na terenu Manjače pokazalo se je da grupa ne može da ostane na terenu više od jednog dana. Ovakav kratak pokret nije dovoljan. Da bi grupa pokazala pun uspjeh mora se na terenu zadržati 3—5 dana. Međutim, grupa je prisiljena da se spušta u selo radi hrane, te se time otkriva, a zamesti dalji trag i pravac pokreta je onda nemoguće. Potrebno je da se radi ovih zadataka brigadi da dovoljna količina konzervi, a osim toga i veći broj čuturica za vodu. Samo kada bi brigada raspolagala sa navedenim, grupe bi pokazale daleko bolje rezultate. Naročito je težak rad grupa koje se upućuju na pojedine trojke, ili petorke za kojima treba tragati i više dana, da bi im se ušlo u trag, a onda postavila dobra zasjeda i polučio uspjeh.

Iz izvještaja se vidi da je razlika u uništenim neprijateljskim vojnicima i oružju vrlo velika, t.j. da plijen ne odgovara polučenom uspjehu. Ovdje moramo spomenuti da u najvećoj akciji u proteklom mjesecu na Vučjaku plijen nije bilo moguće prikupljati. Mjestimično je oružje i uništavano

radi toga što se nije imalo vremena za prikupljanje, jer je borba bjesnila gotovo 12 sati, a vodila se je često prsa o prsa. Gomile četnika neprestano su napadale tražeći izlaza na sve moguće načine, te su i borci i rukovodioci bili neprestano zaokupljeni uništavanjem istih, ne posvećujući dovoljne pažnje oružju i plijenu uopšte. U ostalim borbama četnici su pritiješnjeni nastojali da odbace oružje prije nego dopadnu šaka našim borcima, računajući na bolji postupak.

Rezimirajući rad u proteklom mjesecu dobiva se ova slika: najbolje rezultate je pokazao 3. bataljon, koji je savladao sve poteškoće. Uspjeh ovog bataljona je odraz odlučnosti, poleta i velike umješnosti štaba bataljona prvenstveno, a i dobrih komandi četa. Borci su pokazali visoki moral, borbenost i izdržljivost koja zadivljuje.

Ovome bataljonu najviše se je približio 2. bataljon. Nema samo toliko odlučnosti i umješnosti u komandovanju štaba i komandi četa.

4. bataljon pokazuje da će ponovo da se uzdigne na onu visinu koju je nekada imao i da neće zaostajati iza prednjih bataljona.

Najslabiji je za sada 1. bataljon.

Mišljenja smo da će se u 1. bataljonu morati učiniti neke izmjene u štabu bataljona, kako bi se trgao najprije sam štab, a time i cijeli bataljon.

Borbenost i moral boraca i nižih rukovodioca je na visini, te će bataljoni uz oživljenje štabova bataljona doći do punog izražaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar, major,
D.[14] **Vujatović**

Zamj. komandanta, major,
D.[15] **Bojanić**

ŠTAB BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE
KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE
Pov. br. *119*
8. april 1945. god.
Pregledano, u
akta.
Načelnik, major.
O.[16] **Ivković**

---

[14] Dušan
[15] Dušan
[16] Narodni heroj Obren Ivković. Umro 17. juna 1972. kao pukovnik JNA u penziji.

BR. 106

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 7. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO U ISTOČNOJ BOSNI I U HERCEGOVINI[1]

OPERATIVNI ŠTAB
GRUPE KORPUSA
O. str. Pov. Br. 2.
7.IV.1945. god.

ŠTABU XXIX DIVIZIJE JUGOSLOVENSKE ARMIJE

U vezi naređenja Generalštaba i nastale situacije poslije oslobođenja Sarajeva

NAREĐUJEMO:

1. — III Korpus prebaciće se najhitnije na sektor Žepče — Maglaj.[2] Zadatak: Presijecanje otstupnice neprijateljskim snagama koje su u povlačenju dolinom rijeke Bosne i likvidacija neprijateljskih uporišta u dolini Bosne. Uhvatiti vezu sa jedinicama II Armije koje dejstvuju od Brčkog prema srednjem i donjem toku rijeke Bosne radi sadejstva.[3]

2. — XXXVII divizija odmah će se prebaciti u Istočnu Bosnu i smjestiti jednu brigadu u Višegradu, jednu u Vlasenici, a jednu u Srebrnici. Zadatak: kontrola terena od Višegrada do Drinjače i od Glasinca do Bajine Bašte[4] u zajednici sa jedinicama Narodne odbrane.[5] Po dolasku na određenu teritoriju povezaće se sa Generalštabom i biće pod njegovom neposrednom komandom.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21—1, k. 1146/II.

[2] Na taj sektor je bila upućena 27. divizija JA (vidi dok. br. 103 i 131).

[3] Na levom krilu 2. armije JA, pravcem Gračanica — Doboj, tada je dejstvovala njena 45. divizija (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 62 i 86).

[4] Bliže o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 110 i 151.

[5] Vidi dok. br. 162.

Фотокопија прве странице документа бр. 106.

3. — XXIX divizija odmah će jednu svoju brigadu uputiti u Hercegovinu[6] sa zadatkom da kontroliše teren u zajednici sa jedinicama Narodne odbrane.[7]

4. — Ostale snage II i V Korpusa nastaviće dejstvo na neprijateljske snage u pravcu Zenice u cilju njihovog uništenja. Po oslobođenju Zenice ove snage dobiće novi zadatak pa je potrebno da štabovi izvrše potrebne pripreme kod svojih jedinica.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA
Potpukovnik,
Drago Đukanović M. P.

KOMANDANT
General-major,
Radovan Vukanović

Dostavljeno:

— Štabu II U. Korpusa, (za arhivu)[9]
— Štabu III divizije,
— Štabu XXIX divizije,
— Štabu XXXVII divizije,
— Štabu III korpusa,
— Štabu V korpusa.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj 54
Dana 10. aprila 1945. g.
Hadžići

Po prijemu na znanje
u akta.

S.F.S.N.

Za Štab,
zast. načelnika štaba
kapetan.
Franjo Tomaić

---

[6] Tamo je upućena 12. hercegovačka brigada JA (vidi AVII, reg. br. 2/2—4, k. 1153/II: zapovijest Štaba 29. divizije JA od 11. aprila; reg. br. 8—10, k. 1151/II: relaciju Štaba 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1945).

[7] Odnosi se na 3. brigadu Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (vidi dok. br. 122).

[8] Zenicu su oslobodile jedinice 10. divizije i Zeničkog sektora (vidi dok. br. 144 i 153), a ostale jedinice pomenutih korpusa, po obustavljanju gonjenja neprijatelja ka Zenici, vršile su pripremu za pokret i dejstvo ka Bosanskoj krajini i reci Uni (117, 119, 133 i 144).

[9] Riječi u zagradi su dopisane mastilom.

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 7. APRILA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O BORBAMA U DRUGOJ POLOVINI MARTA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA[1]

[N 3][2]
O. broj 104/45.
7. aprila 1945. god.

Izvještaj o operacijama
od 23. III.[3] do 6. IV. 1945.

I 3.

U vezi Vašeg naređenja O. br. 51 od 6. IV. 1945., dostavljamo slijedeći operacijski izvještaj:

1) Situacija: Iz samog Sarajeva neprijatelj je izvlačio svoje glavnine u pravcu sjevera, obezbjeđujući odbranu grada sa isturenim krakovima prema Sokocu i prema Ivan Sedlu.[4]

Na pravcu Crvene Stijene — Sokolac neprijatelj je duž komunikacije zauzeo dubinski raspored, oslanjajući se na prirodno jake odbranbene položaje neposredno oko druma koje je fortifikacijski ojačao za najuporniju odbranu.[5] Jačina neprijatelja na ovom sektoru bila je 1500 do 2000 vojnika.

2) Zadatak: Opšti zadatak naših snaga bio je likvidacija nepr. isturenog kraka od Crvenih Stijena ka Sokocu, i primicanje naših snaga bližim polaznim položajima za napad na Sarajevo.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12—22, k. 1111.

[2] Jedinice 27. udarne divizije su sredinom marta 1945. dobile nove konspirativne nazive:
Štab 27. udarne divizije — N3,
Štab 16. muslimanske u. brigade — N4,
Štab 19. birčanske u brigade — N5,
Štab 20. romanijske u. brigade — N6.
O starim konspirativnim nazivima vidi dok. br. 20, objašnjenje 2.

[3] Vjerovatno omaška; treba: 15. III.

[4] Vidi dok. br. 54.

[5] i [7] Taj pravac je branio 363. puk njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3). U borbama 14/15. marta on je imao 11 poginulih i 30 ranjenih vojnika (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

Naš zadatak bio je da sa dvije trećine naših snaga otsječemo neprijatelja sa prostora Podromanija — Pohovac od Crvenih Stijena. Sa ostalim snagama čeoni pritisak sa linije Mala Gradina — Rešetnica — Sokolac — Mandra.

Zamisao N3 bila je da se presjecanje neprijatelja izvrši na sektoru Karaula — Han Obođaš, pa da se potom neprijatelj nabaci na prostor Podromanije gdje bi se pristupilo njegovom uništenju uz sadejstvo naše avijacije i artiljerije.[6]

3) Tok operacija: 15. III. poslije opšteg napada naših snaga na neprijatelja od Crvenih Stijena preko Dikalja do Pohovca — Baltića — Kasarne — V. Gradine, naše snage su, ne uspjevši da slome otpor neprijatelja i da ga presjeku na dva dijela kako je bilo zamišljeno, ostale na zauzetim pozicijama i to: N6 na prostoru Bogovići, sa isturenim snagama kod Varage sa zadatkom bočnog pritiska na komunikaciju; N5 na prostoru Đedovci — Pavičići sa isturenim snagama na Maloj Gradini, držeći položaj protiv V. Gradine; N4 na prostoru Pariževići sa isturenim snagama kod Rešetnice i protiv Spomenika, držeći položaj protiv neprijatelja.

Sa gore pomenutih sektora brigade su vršile pojedinačne napade na cestu između Čavčeva Polja i Dikalja, kao i na V. Gradinu. U tim borbama neprijatelju su nanešeni osjetni gubici i djelomično otimani položaji.[7]

Poslije toga izvršena je pregrupacija naših snaga koje su se postavile u duhu gore pomenutog zadatka i to:

N4 na liniju Rasolina — Golo Brdo, sa zadatkom napad na komunikaciju i presjecanje iste na prostoru Leljen — Čavčevo Polje;

N5 na liniju Stari Grad — Čukurica, sa zadatkom napada na komunikaciju i presjecanja iste kod Han Obođaša — Zelene Vode;

N6 na liniju M. Gradina — Rešetnica — Sokolac — Mandra, sa zadatkom čeonog napada na Pohovac — V. Gradinu.

Opšti napad u predviđenom pravcu započeo je 28. III. u 4 časa ujutro. Poslije oštre borbe naše snage ovladale su nepr. položajima Lučevnik — Han Obođaš — Leljen — Rasolina i na taj način presjekle komunikaciju, a neprijatelja sa prostora Podromanije razdvojile od Crvenih Stijena. Poslije toga glavnina naših snaga počela je sa potiskivanjem neprijatelja od Čavčeva Polja prema Dikaljima. Neprijatelj je bio veoma uporan i nastale su dugotrajne danonoćne borbe sa naizmjeničnim napadima i kontranapadima. U ovim često puta veoma jakim okršajima neprijatelju su nanijeti teški gubici i uspjelo se izvršiti presjecanje ceste još na jednom mjestu

[6] Bliže o tome vidi dok. br. 37; tom X, knj. 2, dok. br. 64.

(kod Indića), pa se pristupilo uništenju sasvim opkoljene nepr. grupe na prostoru Lisina — Koprivice. To je bilo 1. o.m. po podne a kada se pojavila nepr. grupa sa pravca Olova našim snagama i snagama Š3[8] u leđa i bok (tri bataljona »Princ Eugen«). Izvršili smo pregrupaciju snaga, tj. dvije trećine orijentisali preko Mandre — Krnjija i Bijelih Voda u pravcu Bukovika, odakle se neprijatelj pojavio, dok je jedna trećina ostala i dalje da dejstvuje na komunikaciji sa zadatkom sprečavanja neprijatelju da se spaja od Čavčeva Polja do Crvenih Stijena. Snage koje su orijentisane na bataljone »Princ Eugen« izvršile su 2. III. u 4 sata ujutro napade sa linije Krnjije — Pediše — Bijele Vode i u snažnom naletu odbacile neprijatelja preko Bukovika — Šahbegovića u pravcu Starog Grada i Kostreša, gdje su jedinice Š3 nastavile sa rasturanjem i progonjenjem istog.

Poslije toga naše snage dobile su zadatak da se sve postave sa desne strane komunikacije Sokolac — Crvene Stijene, sa zadatkom dejstva na istu i prodiranja dalje u pravcu Sarajeva desno od komunikacije, prisiljavajući na taj način ovim manevrom neprijatelja da povlači svoje i suviše isturene dijelove.

2. IV. uslijedila je intervencija neprijateljskih jačih snaga sa pravca Sarajevo — Mokro — Crvene Stijene koje su se probile do pred Lučevnik koji je bio u našim rukama. Neprijatelj je po svaku cijenu htio da prihvati svoje snage koje su bile otsječene od Čavčeva Polja u pravcu Podromanije. Sa ovim neprijateljem razvila je borbu jedna trećina naših snaga, koja nije uspjela da zadrži neprijatelja. Noću 2/3. neprijatelj se spojio kod Koprivica i užurbano cijelu noć izvlačio svoje teške dijelove (bolnicu, komore) u pravcu Mokrog. 3-eg o.m. neprijatelj je napustio oko 22 časa noću najisturenije položaje: Pohovac, V. Gradinu i do 4.IV. ujutro povukao se i sa prostora Podromanije.[9] Naše snage su nastavile gonjenje neprijatelja dejstvujuću u začelje i u desni bok istoga, dok su jedinice Sandžačke divizije dejstvovale sa južne strane.[10] Neprijatelj se branio manjim zaštitnim dijelovima i za sobom rušio komunikaciju usporavajući na taj način nastupanje naših snaga. 4.IV. u 13 časova naše snage ovladale su cijelom komunikacijom od Sokoca do Crvenih Stijena i izbile na Crvene Stijene, pa je odmah potom produženo gonjenje neprijatelja preko Mokrog — Pustopolja — Sumbulovca i 5.IV.

[8] Riječ je o snagama 38. udarne divizije JA (vidi dok. br. 98 i 112).
[9] U deblokiranju 363. puka učestvovali su Lovačka četa i 14. SS puk 7. SS divizije (vidi dok. br. 98, objašnjenje 3. i 6).
[10] Riječ je o jedinicama 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 84).

naše snage su izbile na prostor Pustopolje — Sumbulovac — Brezovice — Gnjilo Brdo.

5.IV. u 15 časova po podne dvije trećine naših snaga započele su sa napadom na Sarajevo sa linije Gnjilo Brdo — Mali Glog i u nezadrživom nadiranju do 17,30 časova istog dana izbile na kapiju Sarajeva kod Vratnika, ostavljajući nepr. isturene grupe na V. Glogu, Šiljatom Brdu, itd.

Sa Vratnika je uslijedio prodor u grad uz oduševljen doček stanovništva, do 16,30 časova naše snage prodrle su na Baščaršiju, a zatim produžile sa daljnjim prodiranjem kroz grad ovladavajući centrom, obalom Miljacke, Marindvorom i električnom centralom. U centru grada uspostavljena je veza sa snagama Š3 koje su prodirale preko Bjelave — Kovača.

Tokom noći 6-og produženo je čišćenje grada, likvidirana Vijećnica, gdje je neprijatelj najduže pružao otpor, a 6-og o.m. do 8 časova ujutro čitav grad je bio potpuno očišćen i neprijateljski otpor svuda je prestao.[11]

4) Zaključak: U svim ovim borbama za Sarajevo računajući od 15. III. do 6. IV. naše snage polučile su sledeći rezultat:

a. — Nepr. gubici: mrtvih 450, ranjenih oko 800, zarobljeno 982,[12] ukupno izbačeno iz stroja 2232 nepr. vojnika i oficira. 30 mot. vozila, 3 mag.[13]

Zaplijenjeno oko 800 pušaka, 17 p. mitraljeza, 14 pikavaca, 29 pištolja, 2 mala bacača, oko 85.000 razne puščane municije, 600 ručnih bombi, 80 sanduka topovske municije, 18 konja, 3 kazana i druge ratne spreme.

Uništeno ili otšećeno: 4 kamiona, 1 tenk, 5 kola sa gumenim točkovima, oko 30 običnih kola i veći broj nepr. komore.

b. — Sopstveni gubici: mrtvih 142, ranjenih 358, nestalih 21, ukupno izbačeno iz stroja 521. Tokom ovog perioda dezertiralo 20 boraca.

Kroz borbe izgubljena 4 p. mitraljeza (»Bren«), 6 pikavaca, oko 20 pušaka.

Tokom ovih borbi imali smo preko 70 rukovodioca izbačenih iz stroja, među njima poginuli 1 komandant bataljona i 2 komesara bataljona, a ranjeni 1 komandant bataljona, 1 komesar bataljona i 1 ob. oficir brigade.[14]

---

[11] Bliže o tome vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

[12] O zarobljenicima vidi dok. br. 118.

[13] Riječi »30 mot. vozila, 3 mag.« dopisane su mastilom.

[14] Vidi AVII, k. RP 37: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 27. udarne divizije JA.

Kroz borbe koje su vođene za Sarajevo naše jedinice su se u mnogome prekalile i osjetila se velika sigurnost u izvršenju zadataka kod svih brigada. Moral i borbenost boraca na zavidnoj je visini.

Napomena:

Ovaj izvještaj obuhvata uglavnom period borbi naše divizije računajući od 15. III. pa do 6. IV. o.g., tako da redovni petnaestodnevni izvještaj (od 15. III. do 1. IV), koji Vam nismo dostavili, nema u stvari ništa novije da obuhvati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — ppukovnik,
Mil. Zekić

BR. 108

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 7. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 49
7 aprila 1945 god.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Položaj

U vezi vašeg traženja depešom 7 o.m. dostavljamo operativni izveštaj za vrijeme od 21 marta do 7 aprila t.g.:

Divizija je dejstvovala na prostoriji jugoistočno od Sarajeva i u Sarajevu na lijevoj obali reke Miljacke opštim pravcem dejstva Pale — Trebević — Bistrik — Sarajevo, zahvatajući desno do Sokolca komunikacijom Sokolac — Mokro — Sarajevo, i lijevo Vrhprače — Tvrdinići — Palež — Sarajevo.

Raspored divizije:

V brigada dejstovala je na neprijateljsko uporište u Sokolcu i duž komunikacije Sokolac — Mokro — Sarajevo.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—1, k. 395.

III brigada dejstvovala je na prostoriji Mokro — Ljubogošta — Pale — Bulozi — Bistrik — Sarajevo.

IV brigada dejstovala je na prostoriji Stambulčić — Pale — Trebević — Palež — Sarajevo.

Neprijatelj, jačine 2500—3000 Nemaca, ustaša i drugih, posjedao je prostoriju Sokolac — Pale — Trebević.[2]

U vremenu od 21 do 28 marta borbe koje su vodile jedinice ove divizije na prostoriji Sokolac — Pale — Trebević bile su izviđačkog karaktera.

28 i 29 marta ova divizija vodila je upornu borbu na prostoriji Sokolac — Pale u cilju otsjecanja neprijateljskih snaga na ovoj prostoriji, njihovog uništenja te zauzimanja polaznog položaja ove divizije za napade na grad Sarajevo.[3]

2, 3, 4, 5 i 6 aprila ova divizija vodila je upornu borbu sa neprijateljskim snagama na prostoriji Sokolac — Mokro — Pale — Trebević i Sarajevo do oslobođenja Sarajeva.

U vremenu od 21 marta do 7 aprila neprijateljski gubitci iznose 1.194 vojnika i oficira, od kojih mrtvih 538, ranjenih 446, zarobljenih 210.[4] Naši gubitci: mrtvih 80, ranjenih 276. Ukupno 356.

Plijen od neprijatelja: 5 bacača, 4 mitraljeza, 22 p. mitraljeza, 30 mašinki, 150 pištolja, 900 pušaka, velike količine puščane i mitraljeske municije, 20 motornih vozila i druge ratne spreme. Uništeno je 6 kamiona, 1 tenk i 2 magacina municije.

Naših gubitaka u materijalu i oružju nije bilo.

U borbi za grad Sarajevo jedinice ove divizije 5 aprila u 18,30 časova ovladale su neprijateljskim uporištima Trebević — Palež — Brus i već u 18,30 časova, po ovlađivanju spoljnje odbrane grada Sarajeva, ovladale su prvim kućama samoga grada i u toku noći 5/6 aprila izbile na lijevu obalu reke Miljacke.[5]

U ovim borbama oko Sarajeva i u Sarajevu kod boraca i rukovodioca ove divizije moral, borbenost, prodornost, sna-

---

[2] Položaj Sokolac — Pale branile su jedinice njemačke 181. pješadijske divizije (bliže o njihovom rasporedu vidi dok. br. 63, objašnjenje 3). Na Trebeviću su relejnu stanicu 21. brdskog armijskog korpusa obezbjeđivale njemačke i ustaško-domobranske jedinice (vidi dok. br. 89 i 115).

[3] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su 28. marta, jedinice JA zauzele ž. st. Koran, ali je ona, protivnapadom uz pomoć oklopnog voza, ponovo povraćena. O borbama na tom prostoru vidi dok. br. 84, 107 i 202—206.

[4] O zarobljenicima vidi dok. br. 118.

[5] Divizija je u borbama za oslobođenje Sarajeva, uglavnom, vodila borbu protiv 334. puka 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 99. objašnjenje 3. i 7).

lažljivost, budnost i inicijativa bili su na visini, što se naročito ispoljilo prilikom ulaska u sam grad gde je jedna četa IV brigade ove divizije prešla reku Miljacku i odbacila neprijatelja sa prostora električne centrale koju je neprijatelj hteo da uništi.

Sanitetske mjere u toku ovih borbi bile su dobre i nije se desilo slučajeva da neki ranjenik nije blagovremeno previjen i ukazata mu lekarska pomoć.

Veze sa susednim jedinicama ovoj diviziji i veze jedinica ove divizije bile su stalne i neposredne.

Ishrana i popuna municije bila je blagovremena i dobra.

U ovim borbama naročito se istakao 4 bataljon IV brigade smjelošću i energičnošću pri zauzimanju neprijateljskih položaja na Trebeviću — Paležu i daljem gonjenju neprijatelja u grad preko Miljacke i odbijanjem neprijateljskog povratnog napada na reci Miljacki.

Artilerija od ove divizije istakla se upornošću, izdržljivošću i preciznim gađanjem neprijateljskih vatrenih uporišta kao i brzim manevrisanjem u toku borbe.

Zapaženo je u toku ovih borbi kod boraca i rukovodioca ove divizije da su umješniji i snalažljiviji u napadu nego u odbrani.

Nekih naročitih nedostataka, grešaka, propusta, kukavi čluka kod boraca ili kod pojedinih jedinica nije se zapazilo.

Sadejstvo jedinica bilo je u čitavom periodu borbi potpuno, kako između pojedinih jedinica brigada, tako i artiljerije sa streljačkim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za Štab.
Načelnik — kapetan,
Vlado Dragović

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
Str. Pov. Br. 165
11-IV-1945 god.
U evidenciju Op. II.

BR. 109

RELACIJA ŠTABA ARTILJERIJSKE BRIGADE O DEJSTVIMA U MARTU DOSTAVLJENA ŠTABU 29. UDARNE DIVIZIJE JA 7. APRILA 1945. GODINE[1]

BOJNA RELACIJA[2]

ARTILERISKE BRIGADE XXIX. UDARNE DIVIZIJE ZA MJESEC MART 1945. G.

Štab diviziona, 3. baterija i popunjujući dio nalazi se u s. Potoci, na putu Mostar — Konjic.

I. vod 1. baterije (tegleći) nalazi se smješten u s. Sjenica, na putu Mostar — Konjic, a II. vod iste baterije (tovarni) nalazi se u Rami.

I. vod 2. baterije (tegleći) nalazi se smješten u s. Čitluci, na putu Mostar — Konjic, a II. vod iste baterije (tovarni) nalazi se na putu prema Rami.

3. baterija nalazi se na položaju 1 km južno od pravoslavnog groblja u s. Dobrigošći.

1.III.1945. II. vod 1. baterije po zapovjesti Štaba X. Hercegovačke brigade izvršio u 11 časova pokret iz Rame prema Ostrošcu, gdje je u 14 časova zauzeo položaj na k. 688 (1 km jugoistočno od s. Mrakovo) za neposredno gađanje neprijateljskih uporišta u prostoriji K. 363 — K. 466 — K. 408, u kojoj se prostoriji nalazi i samo mjesto Ostrožac. Odmah po zauzimanju položaja baterija je otvorila vatru na neprijateljske bunkere i druga utvrđenja u navedenoj prostoriji, koji su gađani sa velikom tačnošću, tako da je neprijatelj bio primoran napustiti sve bunkere i povući se u sam grad, a kasnije pod preciznom vatrom naše artilerije i pješačkog naoružanja napustiti i sam grad i povući se u paničnom bjegstvu prema Konjicu.[3] Gađanje je završeno u 18.15 časova. Vod je utrošio 170 granata 75 mm M.43. Vod ni-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 17—4, k. 1146/II.

[2] Relacija je dostavljena Štabu 29. udarne divizije JA. Vidi pro pratni akt Štaba Artiljerijske brigade od 7. aprila 1945 (AVII, reg. br. 17/5—4, k. 1146/II).

[3] Vidi dok. br. 125.

utvrdio. Utrošeno 195 granata 70 mm M. 43, Baterija nije imala gubitaka a gubici neprijatelja nepoznati.

2. baterija II. diviziona krenula iz s. Ovčara u 3 časa za s. Dragočaj, gdje je stigla u 6 časova i odmah zauzela položaj, te tukla iste ciljeve kao i 1. baterija sa vrlo dobrim uspjehom. Utrošeno 200 granata 75 mm M.43 bez gubitaka sa naše strane. Gubici neprijatelja nepoznati.

6.III.1945. 1. i 2. baterija III. diviziona po zapovjesti Štaba Art. brigade krenule iz Konjica u 6 časova prema Bradini, te je 1. baterija zauzela položaj kod s. Dragočaja, a 2. baterija kod s. Šunja. Sa ovih položaja baterije su tukle neprijatelja na Ivan Sedlu i obližnjim kotama i utrošile 148 granata 75 mm M. 15.

Drugih promjena u jedinicama brigade nije bilo. Izvođena obuka po planu rada.

1., 2. i 3. baterija I. diviziona i dijelovi Štaba Art. brigade po zapovjesti Štaba brigade izvršili u 6 časova pokret iz Jablanice u pravcu Ostrošca, gdje su stigli u 16 časova i tu zanoćili.

7.III.1945. 1. i 2. baterija II. diviziona sa svojih položaja gađale neprijateljske položaje na Ivan Sedlu i utrošile 246 granata 75 mm M. 43.

1. i 2. baterija III. diviziona gađale neprijatelja na Ivan Sedlu i K. 967, koji je pokušao ispad na naše položaje. Uspjeh gađanja bio je dobar. Neprijatelj je odbačen, a baterije nisu imale gubitaka. Gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 186 granata 75 mm M.15.

Štab brigade sa svojim dijelovima prebacio se iz Ostrošca u Konjic.

1., 2. i 3. baterija I. diviziona krenule u 5 časova iz Ostrošca za s. Ovčari, gdje su stigle u 14.30 časova i tu se smjestile.

8.III.1945. 1. i 2. baterija II. diviziona gađale neprijatelja koji je sa jakim snagama izvršio napad na lijevo krilo naše pješadije. Utrošeno 493 granate. Uspjeh gađanja bio je vrlo dobar i neprijatelj se je uz velike gubitke povukao. Baterije nisu imale gubitaka.

	1. i 2. baterija III. diviziona gađale sa dobrim uspjehom iste ciljeve, kao i baterije II. diviziona, bez vlastitih gubitaka. Utrošeno 186 granata 75 mm M.15.
9.III.1945.	1. i 2. baterija III. diviziona po zapovjesti Štaba XXIX. Udarne divizije premjestile se u s. Galjevo, na putu Konjic — Bradina.[5] U ostalim jedinicama brigade nije bilo promjena. Vršeno čišćenje oružja i oruđa.
10.III.1945.	1. i 2. baterija II. diviziona gađale su ciljeve na Ivan Sedlu i okolnim brdima, koja je zaposjeo neprijatelj, sa vrlo dobrim uspjehom i utrošile 110 granata 75 mm M.43. Baterije nisu imale gubitaka, a gubici neprijatelja nepoznati. U ostalim dijelovima brigade nije bilo promjena.
11.III.1945.	Bez promjena. Izvođena obuka po planu rada.
12.III.1945.	Po zapovjesti Štaba Art. brigade 1. vod 1. baterije I. diviziona krenuo u 15 časova iz s. Ovčara u pravcu Ivan Sedla, te je sjeveroistočno od s. Dragočaja zauzeo položaj. Drugih promjena nije bilo.
13.III.1945.	1. i 2. baterija I. diviziona gađale u 6 časova neprijatelja na Vihoru i Malom Ivanu, koji je pokušao ispad prema dijelovima X. i XIII. Herc. brigade. Uspjeh gađanja bio je dobar. Neprijatelj je povraćen na polazne položaje. Baterija nije imala gubitaka, a gubici neprijatelja nisu poznati. Utrošeno 157 granata 75 mm M.43. Drugih promjena nije bilo.
14.III.1945.	Bez promjena.
15.III.1945.	Bez promjena.

[5] Vidi AVII, reg. br. 17/6—4, k. 1146/II: zapovijest Štaba Artiljerijske brigade od 8. marta 1945. godine.

16.III.1945.	Bez promjena.
17.III.1945.	1. i 2. baterija II. diviziona sa položaja u s. Sunj i Dragočaj gađale po zapovjesti Štaba 1. Herc. brigade, neprijatelja na Vihoru i Ivan Sedlu. Gađanje je trajalo od 5.30 do 9 časova. Uspjeh gađanja dobar. Baterije nisu imale gubitaka, a gubici neprijatelja nisu poznati. Utrošeno 242 granate 75 mm M. 43. Drugih promjena nije bilo.
18.III.1945.	Bez promjena.
19.III.1945.	Neprijatelj je oko 5 časova ovladao položajima naših pješačkih jedinica na Malom Ivanu. Po zapovjesti Štaba X. Herceg. brigade 1. i 2. baterija II. diviziona gađale su Mali Ivan i Ivan Sedlo od 5 do 17 časova, kad je neprijatelj potisnut i naša pješadija povratila izgubljene položaje.[6] Baterije nisu imale gubitaka, a gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 313 granata 75 mm M. 43. Drugih promjena nije bilo.
20.III.1945.	Bez promjena.
21.III.1945.	Bez promjena.
22.III.1945.	Bez promjena.
23.III.1945.	II. vod 1. baterije I. diviziona po zapovjesti Štaba Art. brigade u 12.30 časova krenuo iz s. Ovčari u pravcu Bradine, gdje se sjeveroistočno od s. Dragočaja priključio svome I. vodu, tako da se cijela 1. baterija nalazi na tom položaju. U ostalim jedinicama diviziona nije bilo promjena.
24.III.1945.	Bez promjena.

[6] Vidi dok. br. 51 i 92.

II. vod 3. baterije I. diviziona po zapovjesti Štaba Art. brigade u 4 časa prebacio se iz s. Ovčari u Konjic, gdje je u vojnoj kasarni zauzeo položaj radi obezbeđenja od neprijateljskih aviona.

25.III.1945

2. baterija II. diviziona po zapovjesti Štaba XIII. Herc. brigade gađala je od 16 do 17 časova neprijateljske položaje na Vihoru radi uznemiravanja. Utrošeno 55 granata 75 mm M.43.

U ostalim jedinicama brigade nije bilo promjena.

---

2. baterija II. diviziona od 10 do 12 časova po zapovjesti Štaba XIII. Herc. brigade gađala neprijateljske bunkere na Ivan Sedlu radi uznemiravanja. Ista baterija od 17.30 do 18.30 časova gađala neprijateljske položaje na Ivan Sedlu i Malom Ivanu, odakle je neprijatelju uspjelo potisnuti dijelove naše XIII. brigade. Uspjeh gađanja bio je dobar. Utrošeno 68 granata 75 mm M.43. Baterija nije imala gubitaka a gubici neprijatelja nisu poznati.

26.III.1945.

U ostalim jedinicama brigade bez promjena.

U svim jedinicama brigade proslavljen praznik Pobjede naroda.

Po zapovjesti Štaba Art. brigade[7] 2. baterija i I. vod III. baterije I. diviziona u 22 časa izvršili pokret iz s. Ovčara u s. Bradinu, gdje su stigli u 01 čas 28. III. 1945. i zauzeli položaj.

U isto vrijeme krenuo je iz Konjica za Bradinu II. vod 3. baterije I. diviziona, te je u Bradini postavljen na položaj i ušao je u sastav svoje baterije.

1. baterija II. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brigade gađala preko cijelog dana, t.j. od 9 do 23 časa neprijateljske položaje na Ivan Sedlu i Malom Ivanu, gdje se vodila borba preko cijeloga dana. Oko 15.30 časova neprijatelj je otvorio brzu paljbu iz topova na položaj naših baterija u s. Šunj i Dragočaj, koja je trajala oko 20 minuta. Nakon prestanka brze paljbe neprijatelj je gađao na naše položaje pojedinim gra-

[7] Vidi dok. br. 75 i 79.

natama. Tom prilikom poginula su dva borca, a jedan je ranjen, svi iz 1. baterije II. diviziona. Baterija je utrošila 234 granate 75 mm M. 43.

27.III.1945. Uspjeh gađanja bio je dobar. Porušeno je više neprijateljskih bunkera. Gubici neprijatelja nepoznati.

2. baterija II. diviziona gađala neprijateljske položaje na Ivan Sedlu, K. 1174 i K. 1287. Gađanje započelo u 9 časova i trajalo do 23 časa. Utrošeno 202 granate 75 mm M. 43. Baterija nije imala gubitaka, a gubici neprijatelja nisu poznati.

1. i 2. baterija III. diviziona po zapovjesti Štaba Art. brigade izvršile pokret iz s. Galjevo u 18 časova preko Podorašac — Zukići na položaj Jasen (K. 1190), gdje su stigle u 23 časa i postavile topove na položaj.

3. baterija III. diviziona ostala i dalje u s. Galjevo.

---

1. baterija I. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brig. gađala u toku cijeloga dana sa vrlo dobrim uspjehom neprijateljske ciljeve na Ivan Sedlu, K. 967 i u pravcu Vihora u cilju potpomaganja pješadije. Utrošeno 126 granata 57 mm za amerik. top, 400 granata 40 mm za engl. top. Baterija nije imala gubitaka a gubici neprijatelja nepoznati.

3. baterija I. diviziona sa položaja u Bradini gađala iste ciljeve kao i 1. baterija sa vrlo dobrim uspjehom, bez gubitaka s naše strane. Gađanje vršeno u toku cijeloga dana. Utrošeno 132 granate 37 mm za njem. top i 2580 komada metaka za flak. Gubici neprijatelja nepoznati.

U 23 časa ispod brda Vihor poginuo v.d. obavještajnog oficira štaba I. diviziona borac drug Prodanović Ilija.

1. baterija II. diviziona vršila gađanje preko cijeloga dana na neprijateljske položaje na Malom Ivanu i Vihoru potpomažući X. i XIII. Herc. brigadu, koje su vršile napad. Gađanje započeto u 6 časova. Utrošeno 1100 granata 75

28.III.1945 mm M. 43. Dva poslužioca poginula od dejstva neprijateljske artiljerije. Gubici neprijatelja nepoznati. U toku noći 27/28. III. 45. po zapovjesti

k-danta Art. brigade baterija promjenila položaj, prebacila se iz s. Šunj na bezimenu kotu na Kraljevcu, gdje je zauzela položaj.

2. baterija II. diviziona preko cijeloga dana gađala Ivan Sedlo, K. 1174 i K. 1287 potpomažući napad X. Herc. brigade. Gađanje je bilo uspješno, bez gubitaka s naše strane. Utrošeno 840 granata 75 mm M.43. Gubici neprijatelja nepoznati.

1. i 2. baterija III. diviziona sa položaja Jasen u 8 časova otvorile vatru na neprijateljske položaje Vihor, K. 1287 i K. 1174 potpomažući napad naših pješačkih jedinica. Gađanje vršeno sa dobrim uspjehom i završeno u 10 časova. Baterije nisu imale gubitaka, a gubici neprijatelja nepoznati. U 14 časova baterije su otvorile topovsku vatru na iste ciljeve, koja je trajala do 17 časova. Baterije nisu imale gubitaka, a gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno: 1. baterija 183 granate, 2. baterija 154 granate za top 75 mm M. 15.

1. baterija I. diviziona gađala neprijateljske ciljeve na Ivan Sedlu, Vihoru i Malom Ivanu. Gađanje je započeto u 5 časova i trajalo u toku cijeloga dana u svrhu potpomaganja napada X. i XIII. Herc. brigade. Uspjeh gađanja bio je vrlo dobar. Utrošeno 94 granata 57 mm za amer. top i 200 granata 40 mm za engl. top. Baterija nije imala gubitaka a gubici neprijatelja nepoznati.

3. baterija I. diviziona gađala iste ciljeve kao i 28. III. 45. Gađanje počelo u 5 časova i trajalo cio dan. Uspjeh gađanja bio je vrlo dobar. Baterija nije imala gubitaka a gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 348 granata 37 mm za njemački top i 1180 metaka za flak.

1. baterija II. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brigade mjenja položaj na Kraljevcu i zauzima sa I. vodom položaj na Golom Brdu radi neposrednog gađanja a sa drugim vodom zauzima položaj ispod Crnog Vrha, odakle je posredno gađala. Promjena položaja završena do 6 časova. U 14 časova baterija otvara vatru na Vihor, jer naša pješadija vrši napad. Uspjeh gađanja je bio dobar, a baterija nije imala gubitaka. Gu-

bici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 866 granata 75 mm M. 43.

29.III.1945. 2. baterija II. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brigade svoj II. vod postavila na položaj na koti Jasen, radi neposrednog gađanja neprijatelja na Vihoru, dok njen II. vod ostaje i dalje na položaju u s. Jasen. U 14 časova po zapovjesti k-danta Art. brigade oba voda gađala su Vihor i Ivan Sedlo i utrošili 817 granata 75 mm M. 43. Uspjeh gađanja bio je vrlo dobar. Žrtava baterija nije imala a gubici neprijatelja nisu poznati. Gađanje završeno u 18.30 časova.

1. i 2. baterija III. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brigade izvršile pokret sa položaja Jasen u s. Zukići, gdje su stigle u 17.30 časova i tu se smjestile. Obje ove baterije ostale su bez municije.

Drugih promjena u jedinicama brigade nije bilo.

---

1. baterija I. diviziona po zapovjesti k-danta Art. brigade od 9 do 19 časova gađala neprijateljske položaje na Ivan Sedlu i Vihoru u cilju potpomaganja napada X. i XIII. Herc. brigade. Gađanje bilo dobro, bez gubitaka s naše strane. Gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 55 granata 57mm za amer. top i 61 granata 40 mm za engl. top.

3. baterija I. diviziona gađala iste ciljeve kao i 1. sa dobrim uspjehom i bez žrtava. Gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 240 granata 37 mm za njem. top i 920 metaka za flak.

1. baterija II. diviziona od 9 do 19 časova gađala neprijateljske položaje na Ivan Sedlu, Malom Ivanu i Vihoru. Uspjeh gađanja bio je do-

30.III.1945. bar. Gubitaka baterije nisu imale a gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 780 granata 75 mm M. 43.

2. baterija II. diviziona gađala od 9 do 19 časova neprijateljske položaje na Vihoru i K. 1174. U toku borbe ranjena su od neprijateljske artiljerije dva poslužioca, a gubici neprijatelja nisu poznati. Utrošeno 920 granata 75 mm M. 43.

U ostalim jedinicama brigade nije bilo promjena.

1. baterija I. diviziona gađala neprijateljske položaje na Ivan Sedlu i K. 967, koje je trajalo preko cijeloga dana. Baterije nisu imale gubitaka a gubici neprijatelja nisu poznati. Utrošeno 48 granata 57 mm za amer. top i 41 granata 40 mm za engl. topove.

3. baterija I. diviziona gađala neprijateljske položaje ispred K. 747 i desno od Ivan Sedla u cilju potpomaganja napada XIII. Herc. brigade. Gađanje trajalo preko cijeloga dana. Baterija nije imala gubitaka, a gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 999 metaka za flak. Prilikom prebacivanja municije na položaj ranjen je ekonom 3. baterije.

1. baterija II. diviziona od 12.30 do 18 časova gađala neprijateljske položaje na Malom
31.III.1945. Ivanu i Ivan Sedlu. Tom prilikom ranjen je od neprijateljske artiljerije komandir baterije i dva poslužioca. Gubici neprijatelja nepoznati. Utrošeno 344 granata 75 mm M. 43.

2. baterija II. diviziona od 14 do 17 časova gađala neprijateljske položaje na K. 1287 i s. Raštelica. Tom prilikom ranjen je od neprijateljske artiljerije jedan borac. Gubici neprijatelja nisu poznati. Utrošeno 340 granata 75 mm M. 43.[8]

U ostalim jedinicama brigade nije bilo promjena.

V.d. polit. komesara M. P. V.d. komandanta, major,
Slavko Đurić **Tripo Bjelica**

V. d. načelnika štaba
kapetan
Franjo Lužar

[8] Prema kazivanju starješina 369. legionarske divizije (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 123 — 130), jedinice JA su u martu tukle njemačke položaje kod s. Ostrošca i na Ivan-Sedlu vrlo jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom. Zbog toga su njemačke jedinice bile prinuđene da se duboko ukopavaju u zemlju i tako spasavaju od uništenja. Njemački komandanti posebno ističu da su od 7. do 13. marta položaji na Ivan-Sedlu bili prekriveni artiljerijskim i minobacačkim salvama; prema njihovoj procjeni, tih dana je na njih bilo sručeno prosječno 2.000 granata i mina dnevno. Usljed toga, oni su bili posebno zabrinuti za ustaško-domobranske jedinice, tj. bojali su se da one, nenaviknute, neće izdržati takvu artiljerijsku vatru. A o borbama od 27. do 31. marta kažu: tih dana su njihovi položaji bili također snažno tučeni artiljerijskom i minobacačkom vatrom. O tome, kao i o njemačkim gubicima u martu, vidi dok. br. 92, 175, 177, 179, 181, 186, 187, 203 i 204.

BR. 110

NAREĐENJE ŠTABA 37. UDARE DIVIZIJE JA OD 8. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJEIH JEDINICA DA POSJEDNU TERITORIJU VIŠEGRAD — SREBRENICA — VLASENICA[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. Br. 50
8 aprila 1945 g.

ŠTABU III, IV I V BRIGADE, INTENDANTURI I SANITETU XXXVII DIVIZIJE

Situacija:

Pošto je neprijatelj razbijen u okolini Sarajeva, i zauzet sam grad Sarajevo,[2] to, pretrpevši gubitke u paničnom povlačenju zbog akcije na ostalim frontovima, neprijatelj najverovatnije neće davati otpora do Zagreba i dalje. Naša divizija dobila je zadatak da posedne teritoriju Višegrad — Srebrenica — Vlasenica.[3] U vezi toga,

NAREĐUJEMO:

1. — V brigada krenuće 10 o.m. tačno u 6 časova sa Pali pravcem Sokolac — Rogatica — Višegrad i smestiti se na prostoriju Višegrad — Bajina Bašta — selo Drinsko.
2. — IV brigada istoga dana izbaciće se u Pali, odakle će 11 o.m. krenuti pravcem Sokolac — Vlasenica — Srebrenica, gde će se smestiti sa brigadom.
3. — III brigada 11 o.m. krenuće iz Sarajeva u 6 sati izjutra do Pali a sa Pali krenuće 12 o.m. u 6 sati pravcem Sokolac — Vlasenica, i smestiti se u Vlasenici.
4. — Artiljeriska brigada krenuće sa Pali 10 o.m. i prebaciti se preko Goražda za Rudo i Štrbca.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 53—2, k. 1254.

[2] Vidi dok. br. 99 i 108.

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica na toj prostoriji vidi dok. br. 150; AVII, reg. br. 15—1, k. 395: izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 16. aprila 1945. godine.

5. — Sanitet divizije i hirurška ekipa biće spremni za pokret 12 o.m. sa Pali i čekaće dalje naređenje.

Zadatak brigada je da oko svojih centara razgone bande i čiste temeljito teren uništavajući ih i ne dajući im da miruju.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

POLITIČKI KOMESAR,
p.pukovnik,
Danilo Knežević

KOMANDANT.
major,
Čedomir Drulović

BR. 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE OD 9. APRILA 1945. ŠTABU 5. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U MARTU NA SEKTORU ZENICA — BUSOVAČA — KAKANJ[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. Pov. br. 35/45
Dne 9. IV. 1945. godine.

Operativni izvještaj za
mart mjesec 1945. god.

ŠTABU 5. KORPUSA JUGOSLAVENSKE ARMIJE

Jedinice ove divizije u toku mjeseca marta 1945. godine imale su:

Drugi i treći bataljon VI brigade krenuli su u 6 časova sa prostorije: s. Dvor — s. Bakije, pravcem s. Ahmići — Dubravica — Han Kumpanija — Bila — Putičevo — Gučja Gora i zaposjeli nove položaje na liniji: Alihodža — Gučja Gora — s. Maline.

---

[4] Vidi dok. br. 169.

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—8, k. 771/A.

Neprijatelj je toga dana prodro iz Zenice do s. Brajkovići.[2]

Četvrti bataljon VI brigade, koji je držao položaje s. Lončarići[3] — s. Bakije i kontrolisao komunikacije: Busovača — Lašva i od s. Dvora, napadnut je sa pravca: Glava (k. 836)[4] — s. Grablje i od ž.s. Busovača. Neprijatelj je oko 17 časova odbijen, bataljon je smenjen djelovima VIII brigade i prebačen na liniju: Han Bila — s. Zabilje.

U borbi toga dana ubijeno 15, a ranjeno 18 neprijateljskih vojnika.

Naših gubitaka nije bilo.

Brigad. art. divizion prebačen je iz s. Dvor na prostoriju kod s. Mosor.[5]

VIII brigada, koja je držala položaje na liniji: s. Busovača — s. Jazvine — Skradno — Granica i zatvarala pravac od Busovače, s de-

---

[2], [12] i [21] Riječ je o snagama 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 17).

Prema Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), krajem februara i početkom marta ona je stigla na sektor Zenica — Vranduk i odmah krenula u napad: 14. SS puk preko s. Brajkovića ka Vitezu i 13. SS puk preko Lašve ka Busovači. Posle odbacivanja jedinica JA južno od Zenice i savlađivanja žilavog otpora na prostoru Kaonik — Lašva 13. SS puk je prešao drum i uspostavio vezu sa 369. protivoklopnim divizionom, koji se i dalje zadržao na prostoru Busovače. Sve do 5. marta 13. SS puk je odbijao snažne protivnapade s juga i jugozapada, a potom je, bez 3. bataljona, upućen transportom na sektor Ivan-Sedla (vidi dok. br. 54 i 47). Savlađujući mjestimično slabiji otpor 14. SS puk je 2. marta zauzeo Vitez, gdje je 2/3. i 4/5. marta odbio nekoliko snažnih napada s juga i sjeverozapada. Šestog marta, uz snažnu podršku artiljerijske i minobacačke vatre, jedinice JA su pokušale da se probiju u pozadinu 3. bataljona 13. SS puka, istočno od s. Preočice, ali su protivnapadom 14. SS puka i pomenutog bataljona odbačene. Uveče je »grupa bandita« — kaže se u Dnevniku — zapadno od Viteza razbila 1. bataljon 14. SS puka. Istog dana po podne odbijeno je nekoliko jačih napada s juga, a 7. marta i napad na s. Lupac i s. Bukve. Sve do 12. marta, kada je 14. SS puk izvučen s tog prostora (vidi dok. br. 147), nastavljena je obostrana izviđačka djelatnost. U ovim borbama Nijemci su 2. i 3. marta imali 9 poginulih i 85 ranjenih. Za ostale dane ništa se ne kaže, osim o razbijanju 1. bataljona 6. marta i uništenju jedne poljske kuhinje 8. marta, između Kaonika i Busovače (naišla na minu), gdje je bilo više mrtvih.

O ustaško-domobranskim dejstvima i gubicima na sektoru Travnika vidi dok. br. 19, 172 — 181 i 184.

[3] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[4] Pun naziv: Obla glava (k. 838).

[5] Opširnije o dejstvima 2. artiljerijskog diviziona 6. krajiške udarne brigade vidi AVII, reg. br. 5—8, k. 771/A: izvještaj tog diviziona za period od 27. februara do 30. marta 1945 (izvještaj je potpisao Štab 4 udarne divizije JA).

snim krilom bila naslonjena na k. 527,[6] koju su držale snage VII brigade,[7] napadnuta je oko 12 časova od neprijatelja jačine oko 600 vojnika, a ovaj napad podpomagan je jakom artiljerijskom vatrom iz Busovače. Napad je vršen u više kolona. Kolona, koja je napadala od s. Kule — k. 712 — k. 659, uspjela je potisnuti snage brigade sa linije s. Skradno — s. Bobovišće i zauzeti ž. s. Busovača. Na ostalim djelovima fronta brigade neprijatelj je odbijen i protunapadom vraćen na polazne položaje u Busovaču. Tokom noći neprijatelj je pod pritiskom naših snaga napustio ž. st. Busovača i povukao se u pravcu ž. st. Lašva.

Gubici neprijatelja u ovim borbama bili su: ubijenih 77, ranjenih 72.

Vlastiti gubici: 8 ranjenih.

Zaplenjeno: 3 puške, 1 čizme i 5 ranaca.

Istoga dana II bataljon VIII brigade došao je po naređenju na položaje: s. Bakije — Jelinak (k. 557 — k. 658).

I artilerijski divizion nalazio se raspoređen: štab i prva baterija u s. Han—Kumpaniji, 2. baterija na odmoru s. Vidovići, a 3. sa jednim topom kod XIII, a jednim kod XI brigade. Dva topa na popravci u Travniku.

2. III. 1945. g. Kod VI brigade bez promjene. Vršena su izviđanja sa jednim bataljonom u pravcu Debelog Mehe, trigonometar 1085 i s. Orašca. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

VIII brigada dobila je naređenje da se svim snagama prebaci na lijevu obalu r. Lašva i zauzme položaje: desno r. Lašva — s. Podnadioci (k. 515), pa u lijevo Drum Brdo — Kuber — k. 853 — s. Štrbci — k. 772 — s. Vjetrenica, zaključno sa cestom koja vodi od Zenice za Han-Kumpaniju, s tim da održava vezu preko r. Lašve sa VII brigadom.

II i IV bataljon zauzeli su određene položaje, dok I bataljon, koji je bio na liniji: Bukva — Granica, nije mogao na vrijeme izvršiti pokret, jer je VII brigada, koja je isti tre-

[6] U izvještaju su trig. 527 i 712 prikazani kao kote.
[7] Bliže o dejstvima te brigade vidi dok. br. 147.

bala smjeniti, zakasnila i smjena je izvršena tek 2. III oko 13 časova.

I art. divizion na istim mjestima. Po prodoru neprijatelja toga dana u s. Vitez, štab diviziona se povukao u s. Dolac, 1. i 2. baterija prelaze na prostoriju s. Kruščice, a 3. baterija sa jednim topom u s. Gučju Goru. Sve baterije tuku neprijatelja koji prodire prema Vitezu, a kada je ovaj prodro, 1. i 2. baterija se povlače sa svojih položaja preko s. Čerkeza, Lupnice i Zaselja i smještaju se u Donji Dolac i s. Rankoviće.

Za gađanje toga dana utrošeno je 484 granate.

Drugog marta neprijatelj je napao položaje VIII brigade sa tri kolone. Napad je počeo oko 9 časova i to: jednom kolonom iz s. Zdrnja preko Saračevice — k. 957 — Kubera i k. 853. Jačina kolone oko 100 vojnika. Napad drugom kolonom bio je sa pravca Dobriljevo — Kuber — k. 874 i trećom kolonom sa pravca Štrbci — k. 772. Brigada je prihvatila borbu i uspješno odbila sve napade neprijatelja. No kako je napad neprijatelja sa pravaca s. Čajdraš i Lokrine u pravcu Vjetrenice i Paljika bio jačim snagama, a osim toga sa pravca s. Janjaci ugrožavao bok snaga XI brigade, to se ova morala povući u pravcu Tolovići, time je neprijatelju omogućeno izbijanje na Orlac (k. 843) i u Vjetrenicu (k. 675). Po izbijanju na te položaje neprijatelj je u tri kolone krenuo prema s. Vitezu i to od Veternice i Orlaca jednom kolonom, drugom od s. Tolovića i Krčevine, a trećom sa Pecarnice preko Bukava, iako se na tim pravcima nisu nalazile naše jedinice, koje bi neprijatelju sprečile prelaz, to je isti brzo i iznenadno sišao u s. Vitez. Iznenadivši intendanturu i ambulantu VIII brigade, koje su ovdje bile smještene. Ovim manevrom je neprijatelj došao za leđa snaga VIII brigade. Iz Viteza je neprijatelj produžio u pravcu H.—Kumpanije, ali je zadržan dijelovima snaga brigade, koje su momentalno bile tu i odmah bačene u borbu. Ove snage su zadržale ulazak neprijatelja

u Han-Kumpaniju do 15 časova i na taj način omogućile izvlačenje brigadnog diviziona i I art. diviziona preko Lašve u s. Kruščicu.

II i IV bataljon VIII brigade, koji su ovim bili izolovani od brigade, prebačeni su pod borbom na desnu obalu r. Lašve kod s. Šafradina i upućeni u pravcu D. Večeriske i s. V. i M. Mošunj, da zatvore pravac od s. Viteza.

I bataljon VIII brigade, koji je držao položaje: s. Granica — ž. st. Busovača, vodio je borbu sa neprijateljem od 9.30 časova do 13 časova, kada je smjenjen snagama VII brigade, pa je upućen na položaje kod s. Šafradini, radi zaštite prebacivanja ostalih bataljona na desnu obalu r. Lašve. Ovaj bataljon je istoga dana oko 19 časova napao neprijatelja u s. Han-Kumpaniji i posle borbe, koja je trajala jedan sat, uspio je istjerati neprijatelja iz toga sela, tako da se ovaj povukao u s. Vitez, a bataljon se iza toga povukao u sastav brigade.

U borbama koje su toga dana vođene naneseni su neprijatelju sledeći gubici: 45 ubijenih i 71 ranjenih.

Naši gubici iznose 1 mrtav i 1 ranjen drug. Izgubljen je jedan p. mitraljez i jedna strojnica.

3. III. 1945. g. VI brigada vodila je borbu sa dvije čete IV bataljona protiv neprijatelja na liniji s. Zabilje, koji je nadirao preko k. 788. Neprijateljski gubici nepoznati. Naši nisu imali gubitaka.

VIII brigada zauzela je položaje na liniji: M. Mošunj — Gor. Večeriska — Zaselje. Dodira sa neprijateljem nije imala.[8]

2. baterija I Art. diviziona upućena je iz Viteza u Bilu, odakle je gađala neprijatelja u s. Vitezu i utrošila 10 granata za amerikanski top. Ostalo bez promjene.

4. III. 1945. g. Snage divizije na istim položajima. Dodira sa neprijateljem nismo imali. 2. bate-

[8] Vidi dok. br. 8.

rija gađala je neprijatelja u s. Vitezu i utrošila 18 granata za amerikanski top.

5. III. 1945. g. VI brigada bez promjene. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

VI brigada je u 18 časova izvršila raspored bataljona. II bataljon upućen u s. Preočicu, III bataljon upućen u pravcu s. Lupac sa zadatkom da tamo likvidira neprijateljsko uporište, IV bataljon upućen je pravcem: s. Zalote — Kljaci — Pecarnice, sa zadatkom ovlađivanja Orlacem i Prelcom.

Bacačka odeljenja upućena su u s. Kljaci, a p. k. topovi u Gučju Goru.

I art. divizion upućuje svoju 3. bateriju na položaj u s. Bilu, dok druga baterija tuče neprijatelja u s. Bukvi. Kod toga gađanja utrošeno je 67 granata za amerikanski top.

6. III. 1945. g. VI brigada odbija dva napada neprijatelja, dok trećim napadom neprijatelju uspjeva da potisne bataljon brigade sa položaja, na liniji: Pecarnice — s. Grahovčići. Gubici neprijatelja u ovim borbama su 7 mrtvih i 17 ranjenih, a vlastiti 6 ranjenih.

U 02,00 časa III bataljon vrši napad na neprijateljsko uporište Lupac, koji je trajao do 6 časova, ali uporište nije likvidirano i bataljon se povlači na liniju s. Grahovčići. Gubici neprijatelja nepoznati. Naši gubici: 4 mrtva, 24 ranjena. Izgubljena 1 strojnica i 2 karabina.

IV bataljon jakim napadom ovladao je u toku noći položajima Orlac (k. 843) — Prelac i Paljike, no usled povlačenja ostalih snaga i jakog pritiska neprijatelja, bataljon se povlači u s. Grahovčići preko s. Janjaci.

Neprijateljski gubici: 20 mrtvih i 15 ranjenih.

Vlastiti gubici: 1 mrtav i 4 ranjena.

VIII brigada dobila je naređenje[9] da noću 5/6. napadne i likvidira neprijateljska uporišta: Čerkez, koji je branilo 80, i Gačice, koje

[9] Vidi dok. br. 19.

je branilo 100 neprijateljskih vojnika iz »Princ Eugen« divizije. Ove zadatke trebalo je izvršiti sa dva bataljona, dok je sa jednim bataljonom trebalo preći na lijevu obalu r. Lašve i izvršiti demonstrativni napad na neprijatelja u Han-Kumpaniji i to preko Jardola i Kremenika izbiti na Lazine, k. 539 i ugroziti uporišta sa sjevero-zapadne strane.

Po dobivenom zadatku, krenula je brigada sa I bataljonom u napad pravcem: s. Divjak — Vitez i Doline, k. 473, radi sprečavanja slanja pojačanja iz Viteza u Gačice.

Istovremeno II bataljon krenuo je preko Kremenika i Krčevina i izbio na Lazine, k. 539.

IV bataljon ojačan sa jednom četom I bataljona otpočeo je napad u 3 časa na uporište Gačice i Čerkez. Borba je trajala od 2 do 7 časova, a da uporišta nisu mogla biti likvidirana, iako su naše snage nekoliko puta jurišale. Neprijatelj se uporno branio i puštao naše borce na domet ručnih bombi, a da nije ni metka opalio. U 7 časova naše su se snage povukle na polazne položaje.

U 13 časova dvije čete IV bataljona i dvije čete iz VII brigade ponovo su uz jaku potporu minobacačke vatre napale uporište Čerkez. Posle jednočasovne borbe uspjelo je neprijatelja potisnuti u pravcu Han-Kumpanije. Neprijatelj je dobio pojačanje i izvršio povratni napad, potisnuvši naše snage na polazne položaje za napad.

U 16 časova, posle koncentracije vatre iz jednog brdskog topa i dvije baterije minobacača, naše snage su izvršile silan juriš na neprijatelja u uporištu Gačice i uspjele, i pored toga što se neprijatelj ogorčeno branio, da zauzimajući kuću po kuću očiste ovo mjesto od neprijatelja.

U borbama koje su toga dana vođene, nanešeni su neprijatelju sledeći gubici: pobijeno 58, ranjeno 71.

Vlastiti gubici: 4 mrtva i 12 ranjenih, od kojih je jedan umro. Izgubljeno 2 puške.

I art. divizion sa 3. baterijom gađa neprijatelja u s. Vitezu i Bukve, a jedan top upućuje u s. Brajkoviće.

Utrošeno: 340 granata za amerikanski top.

7. III. 1945. g. VI brigada bila je na odmoru, na prostoru: s. Alihodže — s. Kula — s. Bandol — s. Gučja Gora — s. Putičevo.

VIII brigada uputila je jednu[10] iz s. D. Večeriske na k. 426. Ova zasjeda sastavljena od grupe p. mitraljezaca sačekala je neprijateljsku kolonu, koja je kretala od Viteza za s. Gačice, otvorila na nju vatru i natjerala je u bjegstvo. Gubici neprijatelja bili su: 2 mrtva i 5 ranjenih.

I art. divizion upućuje u 1 sat 2. bateriju u Nević Polje, 3. baterija gađa neprijatelja u s. Bukve. Utrošeno 45 granata.

8. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

VI brigada raspoređena na liniji: od 7. ov. mj. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

VIII brigada raspoređena na liniji: s. Zaselje — G. Večeriska — s. V. Mošunj — M. Mošunj.[11]

10. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

11. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

12. III. 1945. g. VI brigada vršila je nasilno izviđanje sa III bataljonom pravcem s. Lupac. Neprijatelj je protjeran preko komunikacije Han-Kumpanija — Zenica, a bataljonom je izbio na Vetrenicu.

Gubici neprijatelja: 2 mrtva i 5 ranjeno.

Vlastiti: 1 ranjen.

Plijen: 300 puščanih metaka.

VIII brigada ušla je u Han-Kumpaniju i Vitez, jer je neprijatelj ista mjesta napustio.[12]

---

[10] Treba: zasjedu.

[11] i [12] Veći dio brigade bio je izvučen iz borbe radi odmora (vidi AVII, reg. br. 22—1 i 26—1, k. 771/A: naređenja Štaba 4. udarne divizije JA od 7. i 15. marta 1945).

13. III. 1945. g. VI brigada nasilnim izviđanjem izbila je na k. 675 i 821. III bataljon izbija neposredno pred s. Lađice.

U borbi ubijeno je 7, ranjeno 9 neprijateljskih vojnika.

Naši gubici: 2 ranjena.

Ostale snage divizije bez dodira sa neprijateljem.

14. III. 1945.g. VI brigada — ispred fronta djelatnost patrola. Neprijateljski gubici nepoznati, a vlastiti 1 ranjen.

Ostale snage bez dodira sa neprijateljem.

15. III. 1945. g. Neprijatelj vršio nasilno izviđanje sa snagama jačinom oko 200 vojnika od ciglane s. Jazvine prema s. Bare i prema s. Kupres. Posle jednočasovne borbe sa I bataljonom VIII brigade isti je protjeran uz gubitke od 5 mrtvih i 9 ranjenih.

16. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.[13]

17. III. 1945. g. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

III bataljon VIII brigade, koji se je nalazio na desnoj obali r. Bosne, napravio je zasjedu sa jednom četom između Vranduka i Nemile, postavivši mine na ž. prugu. Voz koji je naišao miniran je i uništena su dva oklopna vagona, a pobijeno 12 i zarobljeno neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici 1 ranjen.

Zaplijenjeno: 1 p. mitraljez i 8 pušaka. Uništen 1 p. mitraljez.

18. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem. U toku noći kod VI brigade nesretnim slučajem, usled eksplozije tromblonskih bombi, poginulo 5, a teže ranjeno 2 borca.

19. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem. Neprijatelj je tukao artiljerijskom vatrom položaje na liniji s. Dubravica — s. Sušanj. Naši gubici su bili 2 druga lakše ranjena.

20. III. 1945. g. Na položajima izmjena VI i VIII brigade. Sa neprijateljem dodira nije bilo.

21. III. 1945. g. U 0,30 časova neprijatelj vrši napad sa oko 40 vojnika uz jaku potporu artiljerijske vatre i vatre minobacača na naše položaje — II bataljon VI brigade — u s. Pirići (k. 586). Uspjeva sa položaja II bataljona da potisne naše snage u prvi moment, ali povratnim napadom naše snage izbacuju neprijatelja i zauzimaju prvobitne položaje.[14]

Gubici neprijatelja: 3 mrtva i 5 ranjeno. Vlastiti gubici 1 ranjen.

22. III. 1945. g. Nije bilo dodira sa neprijateljem.

23. III. 1945. g. Grupa četnika napala je četu naše VIII brigade. Jačina te grupe bila je oko 400 četnika. Naša četa ih je razbila.

Gubici neprijatelja su bili: 10 ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubici 1 ranjen. Zaplenjena 1 puška.

Drugih promjena nije bilo.

25. III. 1945. g. Naša VI brigada raspoređena je na prostoriji: s. Hrastovci — s. Rankovići — s. Grahovik.

Ostalo bez promjene.

25. III. 1945. g. VI brigada izvršila je pokret i razmjestila se na prostoriji Rankovići — s. Rastovo — s. Nević Polje. Raspored završen u 23 časa.

VIII brigada razmještena na prostoriji Bistro — s. Reput.

I art. divizion vrši pokret u pravcu Fojnice i preko Dolca, Rankovića i Opara stiže u s. Lisac, gdje noćiva.[15]

26. III. 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

27. III. 1945. g. VI brigada vrši pokret pravcem: s. Rastovo — Sebešić — Kamenjača — Šćitska Kosa — s. Ragale — Fojnica — Vladićki Vrh i razmješta se na prostoriji s. Rizvići — Mehurići — Bukovci — Biočići — Vladići.

---

[14] Vidi dok. br. 196 i 197.

[15] Vidi naređenja Štaba 4. udarne divizije JA od 24. i 25. marta za pokret ka Fojnici (AVII, reg. br. 29—1 i 31—1, k. 771/A).

VIII brigada vrši pokret preko s. Rastova i Šćita za Fojnicu, te se razmještaju na liniji: Majdan — Vukelići — s. Živčići.

I art. divizion stiže u Fojnicu.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

28. III. 1945. g. Sve jedinice ove divizije izvršile su prelaz preko ceste Busovača — Kiseljak na sektoru Gusti Grab, i razmjestile se na prostoriju: s. Svinjci — Šemaljka — Sopotnica — Viduša — Sebinje.[16]

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

29. III. 1945. g. Snage naše divizije izvršile su koncentraciju i raspored snaga za forsiranje rijeke Bosne i likvidacije uporišta.

30. III. 1945. g. Kakanj i okolna uporišta. Sve pripreme su izvršene do 18 časova, kada je otpočeo napad i prelaz preko rijeke.

Raspored i zadatci naših snaga bio je sledeći:

VI brigada sa svojim art. divizionom i pridatom polubaterijom topova 75 m/m, sa prostorije: s. Svinjci — s. Bičer, dobila je zadatak napasti i likvidirati ž. st. Kakanj sa naseljem (k. 385) — neprijateljskih mostobrana, sva uporišta do s. Doboj (isključno) i stvoriti mostobran na desnoj obali r. Bosne, radi prelaska naših jedinica.

VIII brigada dobila je zadatak da sa linije s. Rašćevina — s. Dolovi — s. Bošnjaci — ž. st. Modrinje napadne i likvidira sva neprijateljska uporišta pored pruge, da forsira r. Bosnu i zatvori pravac dolinom Bosne od Lašve.

I art. divizion dobio je zadatak da sa prostorije: k. 707 — k. 704 tuče neprijateljske ciljeve u Kaknju, Zgošči i s. Doboju i potpomogne napad naše VI brigade.

VI brigada napala je sa svojim II bataljonom, potpomognutim od dvije baterije minobacača 81 m/m, p. o. topom 37 mm i američ-

[16] Vidi dok. br. 74.

kim topom 85 m/m, pravcem s. Bičer — ž. st. i naselje Kakanj — most na r. Bosni.

Neprijatelj je primio borbu iz iskopanih rovova i betonskih bunkera, potpomognut od tri oklopna voza. Neprijatelj je potisnut oko 24 časa na liniju ž. st., naselje i u samu ž. st. Do 9 časova ovaj bataljon je 30. III. likvidirao neprijateljsku obranu u selu, željezničku stanicu i uništio sva tri oklopna voza,[17] a zatim nastavio napredovanje u pravcu mosta, kojega je prešao u 11 časova i stvorio mostobran.

IV bataljon, potpomognut baterijom minobacača 81 m/m i američkim topom 75 m/m, napao je pravcem Cigan Mala — most, desno do škole u s. Doboju, pa u levo do ž. st. Kakanj. Neprijatelj je tukao i potpomagao svoju obranu i vatrom iz flakova. 30. III do 11.10 časova likvidirana je neprijateljska odbrana na liniji pruge oko mosta, kada su snage bataljona prešle most.

Do 14 časova završen je prelaz brigade preko mosta, odakle je uhvaćena veza sa našim snagama desno i lijevo, a zatim je potpomognuta likvidacija rudnika Zgošća, sa j.istočne strane.

Do 22 časa sve snage brigade izbile su na liniju: s. Krivača — s. Krtalići, gdje je zanoćila.

U toku borbi za prelaz r. Bosne naneti su neprijatelju sledeći gubitci: 186 ubijenih, 134 ranjena i 63 zarobljena.

Vlastiti gubici: 10 poginulih i 39 ranjenih boraca.

Plijen: 2 bacača 81 m/m, 3 bacača 46 m/m, 6 teških mitraljeza, 40 pušaka, 2 strojnice, 5 pištolja, 40 granata za bacače 81 m/m, 35.000 puščanih metaka, 100 ručnih bombi, oko 45 pari odjela i cipela, te dosta druge ratne spreme. Osim toga zaplenjeno je 9 vagona žita, vagon masti i vagon jaja.

Uništeno je: jedan top, 4 lokomotive, 10 oklopnih vagona, 37 različitih vagona, a želj. pruga je pokidana na 20 mjesta.

---

[17] Vidi dok. br. 206.

VIII brigada napala je neprijateljska uporišta po dobivenom zadatku, te je nakon kratke borbe uspjela da ih likvidira i produži prebacivanje snaga preko r. Bosne. Jačina snaga u uporištima bila je oko 120 vojnika. Uporište u ž. st. Modrinje nije likvidirano.

U borbama 29. III neprijateljski gubici bili su: 31 ubijen, 17 ranjenih i 20 zarobljenih neprijateljskih vojnika.

Vlastiti gubici: 1 borac ranjen.

Zaplenjeno: 29 pušaka, 4 pištolja, 4 p. mitraljeza, 1 teški mitraljez i 5.000 puščanih metaka.

30. III VIII brigada je sa oba bataljona napadala na neprijateljsko uporište Kakanj — rudnik — k. 385 — s. Popi — kapela i groblje i k. 573.

Ostala 2 bataljona zatvarala su pravce: Lašva — Kakanj i prema s. Moščanici

Tokom cijelog dana vođena je borba sa neprijateljem u uporištu Kakanj-rudnik i uspjelo je očistiti južni dio grada, dok su uporišta ostala nezauzeta.

Neprijatelj je cio dan napadao od Lašve prema ž. st. Modrinje, ali je uvjek bio odbijen uz osjetne gubitke.

U tim borbama neprijatelj je imao sledeće gubitke: 36 ubijenih, 20 ranjenih i 25 zarobljenih.

Vlastiti gubici: 2 mrtva, 3 ranjena i 1 zarobljen

I art. divizion je tokom 29. i 30. III pomagao brigade u uništavanju neprijateljskih uporišta i bunkera i utrošio: 190 granata za američke topove.

31. III. 1945. g. VI brigada izvršila je pokret i razmjestila se na prostoriji: s. Drenovik — Teševo — Kaparovići — Živalji.

VIII brigada produžila je sa dva bataljona napad na neprijateljsko uporište Orasi (k. 532) — groblje i kapela i na bezimenu kotu južno od groblja. Borba je počela u 8 časova i trajala je do 15 časova i bila potpomognuta jakom vatrom artilerije minobacača i flakova.

Neprijatelj se ogorčeno branio i usled jakog pritiska naših boraca i juriša na bunker, neprijatelj je na bunkeru bezimene kote južno od kapele natjeran na predaju, dok se je u bunkeru na k. 532 i dalje zadržao, gdje se je borba produžila sve do 20 časova, kada je po našem naređenju prekinuta a jedinicama naređeno da se povuku, osim jedne čete koja je ostala i dalje kao blokada bunkera.

Jedan bataljon vodio je toga dana borbu sa neprijateljem koji je prodirao prugom od ž. st. Modrinja prema Kaknju. Taj bataljon uz pomoć izviđačke čete odbio je neprijatelja na polazne položaje.[18]

U borbama vođenim toga dana, neprijateljski su gubici bili: 100 ubijenih (od kojih 2 oficira), 97 ranjenih i 51 zarobljen (od kojih 1 oficir), naši gubici bili su: 12 mrtvih, 11 ranjenih.

Zaplijenjeno je: 13 p. mitraljeza, 160 pušaka, 1 breda, 3 strojnice, 2 laka bacača, 40.000 puščanih metaka, 7 pištolja, 30 ćebadi, 22 ranca, 1 njemačka ratna zastava, 22 šatorska krila, 10 konja, 2 sanduka sanitetskog materijala, magacin sa hranom, 150 šinjela, 200 granata za bacač, 1 vagon brašna, 3 telefona, 1 telefonska centrala, 17 pari cipela, 1 trokolica i 7,150.000 kuna. Novac je predan ovome štabu.

I art. divizion gađao je iz s. Odžaka na neprijateljske bunkere u Zgošći i pomagao likvidaciju istih. Utrošena 101 granata za američki top.

---

[18] Prema Dnevniku majora Bema, odbranu odsjeka s. Vraca (4 km jugoistočno od Zenice) — Kakanj je 11 marta preuzeo bjelogardijski Ruski zaštitni korpus (riječ je o ostacima 4. i 5. puka toga korpusa), a na prostoru i u samom uporištu Kaknja bila su dva landesšicen-bataljona. Pored ovih jedinica, u Kaknju je bila i jedna bojna 1. djelat nog ustaškog zdruga (vidi dok. br. 208). O borbama na prostoru Kakanj — s. Modrinje u Dnevniku se kaže: da su 27. marta 1. bataljon 5. puka pomenutog korpusa i dijelovi jednog landesšicen-bataljona, na liniji s. Dvor — s. Subotinje, naišli na jak otpor neprijateljskih snaga i da su tom prilikom imali 4 poginula i 5 ranjenih vojnika; da su u borbama 30. i 31. marta njihove jedinice bile razbijene, osim uporišta na ž. st. Modrinje, koje se održalo zahvaljujući intervenciji 5. puka i 1. i 2. bataljona Pukovske grupe »Hart« od pravca Lašve i Zenice. O njemačkim gubicima u Dnevniku se kaže da je od dva landesšicen-bataljona ostalo samo 11 oficira i 276 podoficira i vojnika. O ustaško-domobranskim gubicima vidi dok. br. 202 i 206—210.

U toku mjeseca marta jedinice ove divizije imale su:

I. — *Gubici:*

1. — Neprijateljski

ubijeni	731	vojnika
ranjeni	575	„
zarobljeno	185	„
U k u p n o	1491	vojnika

2. — *Vlastiti*

a) u ljudstvu:

poginulo	53	borca
ranjeno	126	„
zarobljeno	1	„
nestalo	11	„
U k u p n o	191	„

b) u materijalu:

1. oružje:

p.mitraljeza	11	kom.
strojnica	2	„
mitraljeza teških	3	„
pušaka	62	„
bacača 50 m/m	1	„

2. municija:

mina za mali bacač	250	komada
bombi ručnih	150	„
puščane municije	107.000	„

3. minerski materijal:

nagaznih mina	30	komada
eksploziva	50	kgr.
deton[19] korde	1	kolut
sporo goruće korde	2	koluta
ulja za oružje	18	litara
trombl. puške	3	komada
puškarska radionica	1	
kovačka radionica	1	

[19] Pun naziv: detonatorske.

4. konji i pribor:

jahaćih konja	3	
teglećih konja	10	
tovarnih	24	
sedala	5	kom.
samara	42	kom.
kola	6	kom.
hamova	10	kom.

5. odjeće:

cipela	24	para
bluza	16	komada
hlača	18	kom.
šinjela	18	kom.
košulja	29	kom.
gaća	28	kom.
ćebadi	59	kom.
šator. krila	21	kom.
čuturica	14	kom.

6. hrana i ostalo:

kruha	1450	kgr.
brašna	240	„
zobi	200	„
graha	70	„
riže	380	„
soli	195	„
šećera	185	„
ulja	210	litara
mesa	650	kgr.
benzina	20	l.
gasa	20	l.
šibica	150	kom.
cigareta	145.000	„
vreća	300	„
padobrana	1	„
đonova	46	„
kože razne	17	„
krojačka radionica	1	„
brijačka radionica	1	„
obućarska	1	„
sanit. i zavojni materijal	1	sanduk
arhiva intendanture		
rukovaoca ubojne spreme	1.	

Napomena: U ovaj vlastiti gubitak uračunat je prodor neprijatelja u Vitez 2. III. 1945. g.[20]

II. *Plijen:*

1. Oružje: Bacača 81 m/m i bacača 46 m/m 5 komada, teških mitraljeza 22 komada, strojnica 5 komada, pušaka 266 kom., pištolja 16 kom.

2. Municija: Granata za bacač 81 m/m 240 kom., puščane municije 81.000 metaka.

3. Oprema: Čizama 1 par, cipela 17 pari, odjela 40 pari, šinjela 150 komada, ćebadi 30 komada, ranaca 27, šatorskih krila 22 komada.

4. Ostalo: Njemačka pukovska zastava, 9 vagona žita, 1 vagon masti, 1 vagon jaja, 1 vagon brašna, 2 sanduka sanit. materijala, 1 magacin sa hranom, 3 telefona, 1 telef. centrala, 1 trokolica, konja 18 komada, novca 7,150.000 kuna.

III. *Uništeno:* 4 lokomotive, 12 oklopnih vagona, 37 vagona raznih, 1 željeznički most, 1 p.mitraljez i pruga pokidana 800 m i na 20 mjesta.

IV. *Raspored jedinica:* Štab VI brigade sa prištabskim dijelovima s. Živalji.
II bataljon i art. divizion na prostoriji s. Kaparovići.
III bataljon na prostoriji s. Drenovik — Teševo. Izviđačka četa na zadatku ispred komunikacije Vareš — Podlugovi.
Intendantura i ambulanta na prostoriji s. Sredice.
VIII brigada. Štab brigade, intendantura i ambulanta u s. Zagrađu.
I bataljon na liniji: s. Vukanovići — Lipnica na osiguranju diviziske bolnice i kontrolisanju pravca prema Pogarima.

[20] O tome vidi i AVII, reg. br. 17—7, k. 771/A: izvještaj Štaba 4. udarne divizije JA od 5. marta 1945. godine.

II bataljon na liniji: Odžak — Drenovi — Balići, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Kaknju (rudnik).

III bataljon na liniji: Semetiš — Skenderovići.
IV bataljon na prostoru Halunovići, na odmoru, Brig. art. divizion u s. Zagrađu.

Izviđačka četa na liniji Rudeljak — Smiljevica sa zadat. ispitivanja komunikacije: Vareš — Duboštica.

Artiljerijski divizion. Štab diviziona sa prištabskim dijelovima i 2. i 3. baterijom u s. Budoželje.

1. baterija u s. Putičevu u sastavu dijelova divizija, koji su ostali.
Štab divizije u s. Halunovići, sa prištabskim dijelovima. Intendantura i bataljon pri intendanturi i bolnica u s. Zagrađe.

V. *Zaključci:* U toku mjeseca marta divizija je vodila borbe i bojeve ofanzivnog karaktera, sa ciljem presecanja neprijateljske komunikacije Sarajevo — Brod, na prostoru: Busovača — Zenica. Neprijatelj je nastojao pod svaku cijenu osigurati komunikaciju dolinom r. Bosne, radi svoga snabdevanja i evakuacije. Zbog toga je vršio stalne protivnapade i ispade sa ciljem da nas odbaci od komunikacija i zauzme dominantne položaje, koji osiguravaju istu. Radi toga je neprijatelj pored ostalih domaćih izdajnika — ustaša i četnika privukao na ovaj sektor i »Princ« diviziju,[21] koja je pored dnevnih vršila i noćne ispade manjim odeljenjima, jačine 50—80 vojnika.

U ovim borbama naši borci i rukovodioci pokazali su veliku upornost i snalažljivost, a koordinacija lakog i teškog oružja sa pešadijom bila je dobra.

Najvažnija akcija koju su naše jedinice vodile koncem marta je forsiranje r. Bosne i likvidacija uporišta Kakanj (rudnik), kao i okolnih uporišta uzduž rijeke i komunikacije.

Neprijatelj je ova uporišta branio dobro iz dobro pripremljenih rovova i bunkera zem-

ljanih, drvenih i betonskih. Posade su sačinjavali u glavnom Njemci, pomješani sa ostalim narodnostima, pod njihovom komandom. Neprijatelj se brani grčevito do poslednjeg metka, koristeći i naoružanje i zemljište do maksimuma, te ga je moguće istjerati i uništiti iz neposredne blizine — ručnim bombama.

Naše jedinice pokazale su da su dorasle i najtežim zadacima koji se pred njih postavljaju u borbi, kao što je forsiranje rijeke pod neprijateljskom organizacijom vatre.

Odlična borbenost, ofanzivni duh i polet, snalažljivost i odlučnost rukovodilaca, kao i vrlo dobra koordinacija teških oruđa, a osobito artilerije sa pešadijom, u ovoj su operaciji došli do punog izražaja.

I ovdje se pokazalo da su operacije po danu korisnije i efikasnije nego noću, jer po danu pomoć artilerije i bacača dolazi do punog izražaja, dok po noći ovo nije moguće.

Protiv neprijatelja koji je ovako utvrđen i brani se, pešadija bez pomoći artilerije nedovoljna je da savlada sve prepreke, odnosno savlađivanje prepreka skopčano je sa velikim žrtvama.

Veze su funkcionisale vrlo dobro kako po frontu, tako i po dubini. Važnost veze u borbi je ispravno shvaćena, te i borci i rukovodioci ulažu sve napore da se veza što prije uspostavi i neprekidno održi.

Artilerija, koja je imala da svladava velike zapreke i terenske i ostale, zahvaljujući potpunom angažovanju svih rukovodilaca i boraca, odgovorila je postavljenom zadatku i svojim dejstvom mnogo doprinela savlađivanja neprijatelja.

Nastava i obuka su izvođene po planu, sve dok divizija nije krenula iz Dolca, posle čega, usled stalnog pokreta i akcija, morala je biti privremeno obustavljena.

Izviđačka služba, obaveštajna i sanitetska služba i pored velikih teškoća dobro su i pravilno funkcionisale.

Ofanzivni duh kod naših boraca i rukovodilaca je u ovim akcijama porastao, osobito

od akcije na Kakanj, i želja je svih što prije dotući neprijatelja, koji je u rasulu, i istjerati ga iz naše zemlje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
p.pukovnik
D.[22] Bajalica v.r.

Zamjenik komandanta
p.pukovnik
S.[23] Rauš v.r

M. P.

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava[24]

Šef oper. otsjeka,
kapetan,
Dragomanović[25]

---

[22] Dmitar
[23] Stevo
[24] Dopisano mastilom, ćirilicom
[25] Stanko

BR. 112

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE O BORBAMA U DRUGOJ POLOVINI MARTA I POČETKOM APRILA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA JA 9. APRILA 1945. GODINE[1]

Š 3[2]
Op. broj: 6
9. IV. 1945.

Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika od 16 III do zaključno 6 aprila 1945.

I-3

Položaj

Dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 16 III do 6 IV 1945 godine.

1) *Situacija:*

Neprijateljski garnizon u Sarajevu približne jačine od oko 14 hiljada Nijemaca i 17 hiljada domobrana, ustaša, milicije itd.[3] isturio je na komunikaciji Sokolac — Sarajevo po dužini cijele ove komunikacije snage jačine od oko 1500 ljudi[4] radi osiguranja boka i stvaranja vremena za izvršenje evakuacije glavnine sarajevskog garnizona komunikacijom Sarajevo — Brod.[5] U svrhu zavaravanja neprijatelj pravi ispade iz sektora Podromanije prema Bijelim Vodama i u pravcu Starog Grada da bi odvratio pažnju na vršenje evakuacije sarajevskog garnizona u pravcu sjevera.

Naše snage biće raspoređene na prostoriji Crni Vrh — Glog — Ozren — Kalauzovići.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—6, k. 1258.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 38. udarne divizije JA vidi dok. br. 76, objašnjenje 2.

[3] O tome vidi dok. br. 16 i 54.

[4] Odnosi se na 363. puk njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3).

[5] O povlačenju njemačkih snaga sa sektora Sarajeva vidi dok. br. 99, objašnjenje 3 i 7.

2) Prema gornjoj situaciji jedinice Š 3 dobile su zadatak da u sadejstvu sa jedinicama N 3[6] likvidiraju neprijateljska uporišta na sektoru Pusto Polje — Mokro i na taj način izoluju neprijatelja na Crvenim Stijenama, stvarajući povoljne uslove za likvidaciju ovoga. Nakon izvršenja ovog zadatka sve jedinice Š 3 orijentisaće se pravcem ka Sarajevu i ugroziti njegove spoljne obrane.

Ovaj zadatak prema zamisli Š 3 izvršiće se ovako: Š 4 izvršiće napad sa tri bataljona na Triješanj (1092) — Crni Vrh (1161) — Sedru i Kosu (1155). Jednim dijelom snaga rezervnog bataljona demonstrativno će napasti Kraćice. Po zauzimanju Triješnja, Crnog Vrha, Sedre i Kose produžiće napad u pravcu uporišta Mokro — Sumbulovac i likvidirati ih. Na tom sektoru uhvatiće vezu sa jedinicama 37 divizije[7] i sa istim čvrsto držati taj dio komunikacije, orijentišući jedan dio snaga prema Crvenim Stijenama, a drugi prema Brezovicama i Rogoušiću.

Š 6 će sa jednim bataljonom napasti pravcem Bjelogorci — k. 1151 — Sinjevo i pomoći likvidaciju Kose jedinicama Š 4. Jedan dio snaga ovog bataljona orijentisaće se za vršenje pritiska prema Sumbulovcu. Sa jednim bataljonom napašće neprijatelja na Brezovicama i Rogoušiću i omogućiti efikasnu aktivnost bataljona koji napada prema Sinjevu. Manjim odeljenjima vršiće jedinice Š 4 demonstrativan napad na Glog i Šiljato Brdo. Ove jedinice održavaće neprestano vezu sa jedinicama N 3 na svom lijevom krilu i budno pratiti razvoj situacije kod njih.[8]

3) U duhu postavljenog zadatka izvršeni su u vremenskom razmaku od 16 III do zaključno 6 IV 1945 sledeći pokreti i akcije:

U vremenu od 16 do zaključno 24 III jedinice Š 3 nalaze se na svojim polaznim položajima u sređivanju i pripravljanju za izvršenje dobivenih zadataka.[9]

25. III jedinice Š 4 postavile su se na položaj Stari Grad — Brezje — Kadino Selo, a jedan bataljon na položaj Gradac, dok se za položaj Triješnja vodila ogorčena bitka i sam položaj prelazio je nekoliko puta iz ruke u ruku. Jedan bataljon Š 5 zaposjeo je položaje u Han Jezeru.

26. III rano ujutro neprijatelj je napao naše položaje na Glogu iz pravca Hreše — Šiljato Brdo i uspio je ovladati položajem Gloga.

---

[6] Odnosi se na jedinice 27. udarne divizije (vidi dok. br. 107).
[7] Vidi dok. br. 41 i 84.
[8] Vidi dok. br. 38.
[9] Vidi dok. br. 55 i 63.

27. III neprijatelj je napravio prodor sa svojih uporišta od Sokolca prema Bijelim Vodama u namjeri da odbaci naše snage sa tog sektora. Ovim pokretom neprijatelj je izvršio jak pritisak na Stari Grad u namjeri da izvrši obuhvatni manevar naših položaja Š 4.

28. III. U toku ovog dana jedinice Š 4 uspjele su likvidirati neprijateljska uporišta na Gradcu, Triješnju i Kosi i izvršiti napad na položaje Crnog Vrha. U isto vrijeme jedinice Š 6 likvidirale su neprijateljsko uporište u Sinjevu i protjerale ga ka Sumbulovcu.[10]

29. III do 31 III vodile su se na sektorima jedinica Š 3 uglavnom borbe lokalnog značaja.

U toku od 1 do 4 aprila zaključno vođene su na svim sektorima Š 3 pozicijske i manevarske operacije sa ojačanim neprijateljskim snagama. Neprijateljske snage na komunikaciji Sarajevo — Sokolac pojačane su sa dva bataljona pješadije iz SS »Princ Eugen« divizije.[11]

Tokom 5 aprila snage Š 3 povezane i usko sadejstvujući sa snagama N 3 i snagama 37 divizije likvidirale su neprijateljska uporišta Crvene Stijene, Mokro i opštom orijentacijom prema Sarajevu oko 6 sati i 40 minuta poslije podne jurišem su upale u grad Sarajevo, i to jedinice Š 6 unišle su u Koševo, jedinice Š 5 preko Han Jezera i Vratnike na Baš - Čaršiju, dok su jedinice Š 4 u Sarajevo unišle preko Bjelava.[12]

Zaključak

U borbama za proteklih 21 dan ukupni naši gubici iznose: 93 mrtva, 205 ranjenih i 2 nestala.[13] Izgubljena su 4 puškomitraljeza.

U istom vremenskom periodu neprijateljski gubici iznose 750 mrtvih i ranjenih, zarobljenih 407,[14] dok je zaplijenjeno: 24 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 540 pušaka, 20 pika-

[10] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše: da su od 24. do 29. marta na prostoru oko s. Mokrog vođene žestoke borbe (bilo je napadnuto i komandno mjesto njemačke 181. pješadijske divizije u Mokrom; da je k. 1092 tih dana prelazila nekoliko puta iz ruke u ruku; da su jedinice JA zauzele i k. 1155 i trig. 1405 (Glog), ali da su protivnapadom odbačene; da je 24. marta 1. bataljon puka »Bergman« (odnosi se na puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa) upućen u s. Biosko (7 km severoistočno od Sarajeva), a 28. marta Lovačka četa Štaba 7. SS divizije vršila pročešljavanje na prostoru Mokrog.

[11] Bliže o tome vidi dok. br. 98.

[12] O tome vidi i dok. br. 163 i 207—212.

[13] Vidi AVII, k. RP 55: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 38. udarne divizije JA.

[14] O njemačkim zarobljenicima vidi dok. br. 118.

vaca, 80.000 puščanih i mitraljeskih metaka, 2 laka bacača, 50 mina, 15 automobila, 3 kamiona, 70 željezničkih vagona, 20 željeznih samara, 600 ćebadi i šatorskih krila, 2 magazina sa odijelom. Uništeno: 1 tenk, 3 automobila. Oštećeno: 1 tenk.

Pored iznijetih naših gubitaka izgubljeno je još 20 pušaka i 1 pikavac.[15]

Za navedeno vrijeme dezertiralo je 5 drugova.

Za isto vrijeme primljeni su 196 novih drugova.

U akcijama koje su vođene u navedenom vremenskom periodu zapaženi su slijedeći nedostaci:

Koordinacija jedinica još nije postignuta, što se naročito ispoljilo u vođenim akcijama od 23 do 31 marta 1945, kao i od 1 do zaključno 4 IV, jer u tom vremenskom periodu nisu postignuti najznačajniji rezultati baš obzirom na pomenuti nedostatak. Ali se osjeća izvjestan napredak i u tom pogledu obzirom na stanje za vrijeme od 1 do 15 marta 1945.

Borbenost i moral kod jedinica obzirom na priliv novih boraca zadovoljavajući je, ali bi mogao i trebao biti na dostojnijoj visini. Borbenost i moral porašće tim momentom kada novopridošli borci poprime ratnički duh i steknu iskustvo, kao i kad rukovodioci u najnužnijoj mjeri usavrše se u vođenju frontalnog rata.

Disciplina u jedinicama je zadovoljavajuća.

Po vojničkoj grani sa borcima i rukovodiocima rađeno je u slobodnom vremenu najintenzivnije, a naročito je posvećena pažnja pješadijskom egzerciru, borbenoj obuci, ratnoj službi i nastavi za gađanje.

Po političkoj grani također se u slobodnom vremenu najintenzivnije radilo, pa je održano više četnih i bataljonskih konferencija i na istim pretresana razna aktuelna pitanja.

Za potpuno opremanje boraca ovoj diviziji biće potrebne izvjesne količine odjeće i obuće, dok se preoružavanje jedinica vrši.[16]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil. Pejanović

Komandant
potpukovnik,
F. Herljević

---

[15] O našim i neprijateljskim gubicima vidi i izvještaj Štaba 38. udarne divizije JA od 7. aprila 1945/AVII, reg. br. 7—6, k. 1258).

[16] O tome vidi dok. br. 73.

BR. 113

IZVJEŠTAJ ŠTABA ARTILJERIJSKE BRIGADE OD 9. APRILA 1945. ŠTABU 29. UDARNE DIVIZIJE JA O ARTILJERIJSKOJ PODRŠCI PJEŠADIJSKIM JEDINICAMA U BORBAMA NA PROSTORU IVAN-SEDLO — BLAŽUJ — KISELJAK[1]

ŠTAB
ARTILJERISKE BRIGADE
XXIX. UDARNE DIVIZIJE JA
Pov. br. 83
9. april 1945. g.
Hadžići

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE JA —

U vezi radiograma toga Štaba od 7. i 9. ov. mj. dostavljamo slijedeći operativni izvještaj:

I. a) U vremenu od 20. marta do 8. aprila 1945. g. baterije naše brigade potpomagale su napad pješačkih jedinica XXIX. Udarne divizije JA na Ivan Sedlo, Raštelicu, Tarčin, Pazarić, Zovik, Hadžiće, Raskršće, Blažuj, Kobilju Glavu i Kiseljak.

Od 20. do 27. III. 1945. g. vršeni su ispadi na Ivan Sedlu sa obadvije strane, a ispade naše pješadije potpomagala je naša brigada.[2] Opći napadaj na Ivan Sedlo počeo je 28. marta 1945. g. i borba se je velikom žestinom vodila do 4. aprila 1945. g. u 22 časa, kada su naše trupe zauzele Ivan Sedlo.[3] Za cijelo vrijeme borbi pješadija je bila potpomagana jakom i preciznom artileriskom vatrom naših baterija, koje su većim dijelom gađale neposredno.

b) Na Ivan Sedlu neprijatelj je zaposjeo liniju K. 1502 — Vihor — K. 1174 — Ivan Sedlo — Rudno Brdo (K. 1270) — K. 1284 sa snagom 1800 do 2000 vojnika.

Naša X. Hercegovačka brigada držala je položaje na liniji: Lisin (K. 1744) — Voznik — Mrkaljić — Jasen (K. 1190),

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 48—2. k. 1146/II.

[2] Vidi dok. br. 92 i 109.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 125.

a XIII. hercegovačka brigada liniju: Kraljevac — K. 1284 — Trebulje (K. 620).[4]

Ove brigade potpomagale su 1, 2. i 3. baterija I. diviziona, 1. i 2. baterija II. diviziona i 1. i 2. baterija III. diviziona, koje su za vrijeme borbi na Ivan Sedlu bile postavljene na prostoriji Dragočaj — Kraljevac — Bradina — Jasen, a za vrijeme gonjenja neprijatelja od Ivan Sedla prema raskršću i dalje ka Kiseljaku zauzimale povoljne položaje na putu ili u njegovoj blizini.

v) Ideja manevra u ovoj akciji bila je potisnuti neprijatelja sa Ivan Sedla, kao ključnog položaja koji brani Sarajevo sa zapadne strane. Ova ideja ostvarena je u potpunosti iako se neprijatelj uporno branio i imao povoljnije i dobro utvrđene položaje, koji su mu davali veliku premoć nad našim trupama.

g) Neprijatelju su nanešeni osjetni gubici, naročito od strane naše artilerije, koja se je hrabro i požrtvovano borila. U ovim borbama naročito se je istakla 1. baterija II. diviziona na čelu sa svojim komandirom p.poručnikom Cukarićem, koji je svojim hrabrim držanjem davao primjer cijeloj bateriji, te je tom prilikom i ranjen od neprijateljske artiljerije. I sve ostale naše baterije u potpunosti su izvršile postavljene zadatke.

d) Podaci o uništenom ratnom materijalu i o neprijateljskim gubicima u mrtvim i ranjenim nisu tačno poznati. Od ratnog plijena zaplenjena su 3 protivkolska topa, od kojih 1 ispravan. Naša brigada imala je 6 mrtvih, 6 ranjenih i 1 nestalih boraca i rukovodilaca.

II. Svi vojnički i politički rukovodioci naše brigade potpuno odgovaraju svojim položajima, a njihova sprema zadovoljava. U borbama se svojski zalažu i postižu dobre uspjehe.

III. Trupna škola održava se u I., II. i III. divizionu. Škola je započela 1. II. 1945. g., a vrijeme trajanja ne može se tačno odrediti radi čestih pokreta i borbi. Školu posjećuju 44 slušaoca, koji se nalaze na položajima poslužioca, nišandžija i vođa odjeljenja. Nastavnici su komandiri baterija i vodni oficiri, koji imaju dovoljno stručne spreme za održavanje trupnih škola.

IV. Prilaže se skica rasporeda naših jedinica.[5]

V. U operacijama nisu zapažene neke krupnije greške. Stečena iskustva prenose se na konferencijama na sve jedinice brigade.

---

[4] Pogrešno; treba: k. 1162.

[5] Redakcija je nije pronašla.

VI. Pri izvođenju operacija uz svaki divizion nalazio se je neko od članova štaba. Nađeno stanje u divizionima potpuno zadovoljava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V.d. pomoćnika polit.komesara	V.d. načelnika štaba	V.d. komandanta,
	kapetan	major
Risto Vasković	**Franjo Lužar**	**Tripo Bjelica**

M. P.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj 285
dana 10. VI u 1945
Hadžići

Po uzetim podacima
u akta.

S. F. — S. N.

Za Štab
zastupa načelnik Štaba
kapetan
Franjo Tomaić

BR. 114

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 10. APRILA 1945. O POHVALI JEDINICA, BORACA I STARJEŠINA 4. I 10. UDARNE DIVIZIJE ZA IZVANREDNE USPJEHE U BORBAMA PRI FORSIRANJU RIJEKE BOSNE I NAPADU NA KAKANJ[1]

NAREDBA Pov. br. 45
ŠTABA 5. KORPUSA JUGOSLAVENSKE ARMIJE ZA
10. IV. 1945

Dana 29. III. 1945 godine grupa brigada ovog Korpusa izvršila je snažan napad na jako utvrđeno i branjeno neprijateljsko uporište Kakanj, sa ciljem ovlađivanja mostova na

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 39—5, k. 1418.

r. Bosni, nasilnog prelaza preko r. Bosne — radi izbijanja na polazne položaje za napad na Sarajevo. U 48-časovnim borbama likvidirana su sva uporišta na području Kaknja, osvojeni mostovi i uspješno izvršeno forsiranje r. Bosne. Neprijateljska posada od oko 2.000 dobro naoružanih Njemaca i ustaša većinom je uništena. Ubijeno je 762, ranjeno 581 a zarobljeno 513 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno: 9 protuavionskih topova, 7 teških mitraljeza, 2 teška bacača, 8 lakih bacača, 32 puškomitraljeza, 14 strojnica, 98.000 puščanih metaka, 1.000 bacačkih granata, 7 vagona hrane, 1 vagon masti, 1 vagon jaja, 2 magacina ratne opreme i mnogo drugog materijala. Uništeno: 4 lokomotive, 2 oklopna voza, 39 vagona sa drvenom građom, 6 mostova i drugo.[2]

Borbenošu, prodornošću, požrtvovanošću i hrabrošću u ovim borbama istakle su se sve jedinice koje su učestvovale u ovim operacijama, radi čega

Pohvaljujemo

1. — jedinice IV divizije pod komandom svog Štaba,

2. — jedinice X divizije pod komandom svog Štaba, ističući naročito:

a) VI brigadu IV divizije pod komandom majora Miljević Milana[3]

b) I bataljon VIII brigade pod komandom kapetana Đukić Spase,

c) III bataljon VIII brigade pod komandom kapetana Đafić Osmana,

d) IX brigadu X divizije pod komandom majora Stojaković Veljka,

e) III bataljon XI brigade pod komandom pporučnika Borovnice Branka,

f) I artiljerijski divizion IV divizije pod komandom majora Crnobrnje Ljubana,

g) III bataljon IX brigade pod komandom kapetana Ponjević Ilije,

h) zamj. komandanta bataljona IX brigade pporučnika Nikoliš Jovana,

i) komandira čete IX brigade Duvnjak Miroslava.

---

[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 111, 144 i 205—211.

[3] Milančić

Navedene jedinice i drugove ističemo kao primjer ostalim borcima za oslobođenje naše zemlje.

Slava palim borcima!

Naredbu pročitati svim jedinicama pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar,
Pukovnik:
Došen

Zamjenik komandanta,
Pukovnik:
N. Karanović

ŠTAB
LIII. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 235.
20. IV. 1945.
Pod gornjim brojem raspisana.
A/A.

BR. 115

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. UDARNE DIVIZIJE OD 10. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA[1]

ŠTAB III DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 21
10 april 1945 god.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Noću između 22 i 23 marta o.g., naša divizija je razbila neprijateljsku grupu,[2] koja je 17 prošlog mj. napravila dubok prodor s našeg lijevog boka. 23 marta inicijativa je bila potpuno u našim rukama i naše jedinice izbile su na liniji Prečani — Čeružići — Grabska Stijena — Ulobić. Idućeg

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br 16—2, k. 756.

[2] Riječ je o 7. SS diviziji »Princ Eugen«, 964. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi, borbenoj grupi »Daniel« i bataljonu puka »Bergman« (vidi dok. br. 89).

dana naše jedinice bile su na liniji Presjenica — Crvena Stijena — Ulobić.

Od 24. marta do 4. aprila, naše jedinice ispitivale su neprijatelja i utvrđivale svoje položaje.

27. marta IX brigada je povučena u rezervu,[3] a 29 marta formirana je grupa bataljona: jedan VII brigade i jedan IX brigade, za djejstvo — sa prostorije Igman — na neprijatelja Hadžići — Hrasnica.[4] Dok su ostale jedinice divizije vršile pripreme za napad na neprijatelja, ova grupa je svake noći upadala u sela na liniji Hadžići — Hrasnica i nanijela neprijatelju žrtve.

Noću između 3 i 4 aprila izvršili smo napad na neprijatelja sa V i VII brigadom na liniji Vojkovići — Jablanica — Vijenac.[5] Jedan bataljon iz grupa bataljona sa Igmana napadao je Vojkoviće iz pravca Hrasnica. Ovaj napad imao je utoliko uspjeha što je lijevo krilo VII brigade izbilo na kotu 886, južno od Vojkovića. V proleterska brigada osvojila je neke pozicije. Tokom 4 aprila naše jedinice su održale položaje osvojene prošle noći, a za 4 aprila uveče pripremljen je drugi napad. Ovim napadom htjeli smo da likvidiramo neprijatelja u oblasti Jablanice, koji je tu bio dobro utvrđen i koga nijesmo mogli frontalno da potisnemo. V i VII brigadu orijentisali smo niz oba boka neprijatelja s tim da VII brigada napane direktno Krupac i Slavanj pa po izbijanju na Slavanj da s leđa napane Kijevsko Brdo i po osvajanju ovoga da iz pozadine neprijatelja napadne Bjelovac i Očadželo. V brigada je dobila zadatak da izbije u visini Klanca pa da sa toga pravca napane Kijevo. U međuprostoru između VII i V brigade bačena su dva bataljona IX brigade za frontalni napad na Očadželo i Crvenu Stijenu, u momentu kad bataljoni V i VII brigade napanu neprijatelja s leđa.[6]

4 aprila dobili smo zapovjest Operativnog štaba grupe korpusa za opšti napad na neprijatelja 5 aprila u 15 časova.[7]

---

[3] Vidi dok. br. 65.

[4] Vidi dok. br. 81.

[5] Vidi dok. br. 96.

[6] U Dnevniku majora Bema (AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše: da je 4. aprila jači neprijatelj, potpomognut artiljerijskom i minobacačkom vatrom, napadao na s. Jablanicu, s obje strane, na visove istočno od s. Kijeva i na k. 1215 (8 km južno od Sarajeva) i da je u toku noći 5. aprila zauzeo pomenuta mjesta i s. Klanac; da je istog dana do 20 časova 964. tvrđavska pješadijska brigada potisnuta na liniju s. Vojkovići — s. Kasindo i da se ujutru 6. aprila, samo zahvaljujući magli, 116. izviđački bataljon uspio povući s k. 1002 u Ilidžu. O borbama za Sarajevo vidi i dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

[7] Vidi dok. br. 99.

Штаб III дивизије
Југословенске Армије
Он.бр. 21
10 априла 1945 год.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Ноћу између 22 и 23 марта о.г., наша дивизија је разбила непријатељску групу, која је 17 прошлог мј. напредовала дубок продор с лијевог бока. 23 марта иницијативно је била потиснута у нашим рукама и наше јединице избиле су на линију Премчани-Чкрљић-Грабоке Стијене-Улобић. Идућег дана наше јединице биле су на линији Приједница-Црвена Стијена-Улобић.

Од 24 марта до 4 априла, наше јединице непријатеља и утврђивале своје положаје.

27 марта II бригада је повучена у резерву, а 29 марта формирана је група батаљона из VII бригаде и један IX бригаде; за дејство по-са просторије Угљан-на непријатеља Хашнић-Храсница. Док су остале јединице дивизије вршиле припреме за напад на непријатеља, ова група је сваке ноћи упадала у сеоа на линији Хашнић-Храсница и наносила непријатељу жртве.

Ноћу између 3 и 4 априла извршили смо напад на непријатеља са V и VII бригадом на линију Војковић-Јабланица-Вајинац. [illegible] нападао је Војковиће на правца Храсница. Овај напад имао је у толико успјеха што је лијево крило VII бригаде избило на коту 886, јужно од Војковића. V пролетерска бригада освојила је неке позиције. Током 4 априла наше једа наше су извршиле положаје освојене прије ноћи, а за 4 априла увече припремљен је други напад. Овим нападом хтјели смо да ликвидирамо непријатеља у области Јабланица, који је ту био добро утврђен и кога нијесмо могли брзинално да потиснемо. V и VII бригаду оријентисали смо ка оба бока непријатеља с тим да VII бригада напада директно Крулац и Славља на по избијању на Славља да с дијела напада Кијевско Брдо и по осматрању овога да из позадине непријатеља нападне Бјеловац и Очауелац. V бригада је добила задатак да избије у висине Кланца па да са тога правца нападне Кијево. У међупростору између VII и V бригаде је бачена су два батаљона IX бригаде за фронтални напад на Очауелац и Црвену Стијену, у моменту када батаљони V и VII бригаде наиђу непријатеља с леђа.

4 априла добили смо заповјест Оперативног Штаба групе корпуса за општи напад на непријатеља 5 априла у 15 часова. Ми нијесмо одрекли да од предвиђеног напада за 4 априла увече, већ је напад изведен. Током ноћи између 4 и 5 априла и 5 априла до 11 часова ноћне су вршо хаотске борбе и непријатеља је морао да се повлачи уз прилично велике губитке. 5 априла од 12 часова наше бригаде су предузеле гоњење непријатеља подешавајући свој рад према заповјести за напад на Сарајево. Ноћу између 5 и 6 о.м. средње јединице V и IX бригаде ушле су у Сарајево, а VII бригаду смо оријентисали, рано 6 ујутро према Кланцу и Блажују, са тим задатком да се повеже са јединицама XXIX дивизије и да гони непријатеља. IX бригада је такође оријентисана на десно крило VII бригаде, али због уског простора између јединица XXIX дивизије и јединица на нашем десном крилу IX бригада није могла да развије најмањи свој батаљон.

У борбама на сектору Јабланица добро нас је помагала артиљерија.

Хаубичарски батаљон ове дивизије омогућио је брзо пребацивање моторизације до Кланца.

Губици непријатеља на сектору наше дивизије од 22 марта до 6 априла увече биће су:

Фотокопија прве странице документа бр. 115.

Mi nijesmo odustali od predviđenog napada za 4 aprila uveče, već je napad izveden. Tokom noći između 4 i 5 aprila i 5 aprila do 11 časova vođene su vrlo žestoke borbe i neprijatelj je morao da se povlači uz prilično velike gubitke. 5 aprila od 12 časova naše brigade su preduzele gonjenje neprijatelja podešavajući svoj rad prema zapovjesti za napad na Sarajevo.[8] Noću između 5 i 6 o.m. prednji djelovi V i IX brigade ušli su u Sarajevo, a VII brigadu smo orijentisali rano 6 ujutro prema Ilidži i Blažuju, sa zadatkom da se poveže sa jedinicama XXIX divizije[9] i da goni neprijatelja. IX brigada je takođe orijentisana na desno krilo VII brigade, ali zbog uskog prostora između jedinica XXIX divizije i jedinica na našem desnom krilu IX brigada nije mogla da razvije nijedan svoj bataljon.[10]

U borbama na sektoru Jablanica dobro nas je pomagala artiljerija.[11]

Inžinjeriski bataljon ove divizije omogućio je brzo prebacivanje motorizacije do Ilidže.[12]

Gubici neprijatelja na sektoru naše divizije od 22 marta do 6 aprila uveče bili su:

877 mrtvih
1350 ranjenih
1270 zarobljenih.[13]

Plijen:

— 3 teška bacača
— 3 teška mitraljeza
— 20 »šaraca«
— 35 puškomitraljeza
— 30 mašinki

---

[8] Vidi dok. br. 101.
[9] Vidi dok. br. 125.
[10] Po oslobođenju Sarajeva, tj. 7. aprila, 7. i 9. omladinska crnogorska brigada su nastavile gonjenje neprijateljskih snaga ka Kiseljaku i Visokom, 5. proleterska brigada je ostala u gradu, a Štab 3 udarne divizije prebacio se u Ilidžu. Sutradan je naređeno da se 5. brigada smjesti na prostor Alipašinog Mosta a 7. i 9. brigada smjeste južno od Kiseljaka i Visokog. Divizija se na tom prostoru odmarala i pripremala za nove zadatke sve do 11. aprila, a potom je izvršila pokret preko Jajca i Sanskog Mosta ka Bihaću. Opširnije o tome vidi dok. br. 117, 119 i 133; AVII, reg. br. 18—1 i 21—2, k. 756: zapovijest od 11. aprila i operacijski dnevnik Štaba 3. udarne divizije za 1945. godinu.
[11] Vidi dok. br. 146.
[12] Riječ je o opravci porušenog mosta na rijeci Željeznici i puta prema Sarajevu (vidi AVII, reg. br. 25—2, k. 756; relaciju Štaba Pionirskog bataljona od 24. jula 1945. godine).
[13] Vidi dok. br. 118.

— 50 pištolja
— 1400 pušaka
— 7 dvogleda
— 150.000 metaka i veća količina vojničke spreme.

Naši gubici za ovo vrijeme:
39 mrtvih
217 ranjenih
3 nestala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Za štab
načelnik, p.pukovnik
Niko Jovićević

ŠTAB
III DIVIZIJE II JUG. ARMIJE
Operativni otsjek
Br. 41
Dne 1.jula 1946. god.

BR. 116

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 11. APRILA 1945. OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE KORPUSA JA O BORBAMA NA PROSTORU IVAN-SEDLO — TARČIN — KISELJAK — BLAŽUJ[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. pov. broj 292
11. aprila 1945. god.
u . . . . časova

OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE KORPUSA

Podnosimo Vam operativni izvještaj o operacijama ove divizije u vremenu od 21. marta do 10. aprila 1945. godine.

1. — Od 21. marta do 26. marta o.g. naša divizija svojom glavninom nalazila se prema neprijatelju na Ivan Sedlo i pripremala se za opći napad u cilju likvidacije ove neprijateljske linije.[2] Sa 2 bataljona u ovom međuvremenu učestvovala je u borbama sa neprijateljem na prostoru Trnovo — Umčani potpomažući III diviziju u razbijanju neprijateljske grupe koja je od Sarajeva uspjela prodrijeti u Trnovo. Ova dva bataljona upućena sa prostora Bjelimići i Usamovine uspješno su udarili u neprijateljski desni bok i u zajednici sa dijelovima III divizije nakon dvodnevnih borbi uspjeli su neprijatelja odbaciti na njegove polazne položaje nanijevši mu teške gubitke.[3]

U ovom periodu neprijatelj sa Ivan Sedlo nije vršio jače ispade na glavninu naše divizije osim pokušaja izviđanja manjim dijelovima, pri čemu su neprijatelju redovno nanošeni gubitci u mrtvim i ranjenim.

2. — 26/27. marta noću neprijatelj je međutim izvršio jak napad na naše položaje na liniji Mali Ivan — k. 1284 sa težnjom da odbaci naše snage sa ovih položaja i time poboljša svoje položaje za odbranu. Jaka borba trajala je u toku 27. marta. Navedeni položaji prelazili su po nekoliko puta iz ru-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 17—3, k. 1146/II.

[2] i [16] Vidi dok. br. 92.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 52 i 89.

ke u ruke, naveče istoga dana neprijatelj ih je uspio zadržati u svojim rukama.[4]

3. — Zbog ovakve situacije odlučili smo da 28. marta ujutro pređemo u opšti napad na neprijatelja na Ivan Sedlo u cilju likvidacije ovog neprijateljskog uporišta.[5]

U toku 28., 29., 30. i 31. marta vodili smo žestoke borbe sa neprijateljem koji je žilavo branio ove svoje položaje. U toku ovih borbi praćenih stalnim jurišima s naše i neprijateljske strane, pojedini dijelovi neprijateljske utvrđene linije padali su nekoliko puta iz neprijateljskih u naše ruke. Međutim neprijatelj je uspio zadržati glavne položaje. Neprijatelj je pretrpio velike gubitke,[6] dok su naši gubitci u ovom periodu bili osjetljivi. Naša artilerija u ovim borbama vrlo je efikasno pomagala pješadiju.[7]

Naša XIV brigada, koja je 28. marta prebačena na prostor Lepenica — Kreševo sa zadatkom ofanzivnog dejstva prema komunikaciji Ivan[8] — Blažuj i Blažuj — Kiseljak, radi prevelikog sektora nije mogla mnogo doprinjeti boljem ishodu borbi na Ivan Sedlu, iako joj je bio zadatak da što jače dejstvuje prema Raštelica — Tarčin.[9]

4. — Prema naređenju op. štaba grupe korpusa za operacije na Sarajevo,[10] 1. aprila prebacili smo na prostor Kreševo — Lepenica — Zabrđe još našu X i XI brigadu sa zadatkom što jačeg ofanzivnog dejstva na komunikaciju Ivan — Blažuj i Blažuj — Kiseljak, čime će se olakšati likvidacija Ivan Sedla, a ujedno da se u momentu neprijateljskog povlačenja iz Sarajeva tu nađu jake naše snage koje će biti u stanju presjeći neprijateljsku odstupnicu.[11]

5. — Od 1—3. IV. uglavnom naše snage su zauzimale pogodne položaje na prostoru Kreševo — Zabrđe — Lepenica i bilo je samo manjih sukoba sa neprijateljskim izviđačkim odjeljenjima. U istom periodu osjeća se veliko kretanje neprijateljske motorizacije od Sarajeva prema Busovači i dalje dolinom r. Bosne od Zenice prema Brodu. Neprijatelj je ta-

---

[4] Riječ je o jedinicama 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 92).
[5] Vidi dok. br. 75.
[6] O tome vidi dok. br. 92, objašnjenje 10.
[7] Vidi dok. br. 109 i 113.
[8] Pun naziv: Ivan-Sedlo.
[9] Vidi dok. br. 75; AVII, reg. br. 16—4, k. 1146/II: relaciju Štaba 14. hercegovačke omladinske udarne brigade od 2. maja 1945. godine.
[10] Vidi dok. br. 91.
[11] Opširnije o dejstvima pomenutih brigada vidi AVII, reg. br. 18—4 i 19—4, k. 1146/II: relacije štabova 11. i 10. hercegovačke udarne brigade od 3. i 9. maja 1945. godine.

kođer povukao dijelove svojih snaga sa Ivan Sedla.[12] Po svemu ovome dalo se jasno zaključiti da okupator ima namjeru ubrzo napustiti Sarajevo.

6. — Radi toga izdali smo naređenje svim našim jedinicama da 4. aprila u 16 časova[13] izvrše jak pritisak na neprijatelja na položajima Ivan Sedla i ka komunikaciji Ivan — Blažuj. Za grupu brigada na prostoru Kreševo formirali smo operativni štab. Za pojačanje naših položaja prema Ivan Sedlu upotrebili smo iz rezerve našu XII brigadu.

Grupa brigada sa prostora Kreševo svojim jakim pritiskom ugrozila je neprijateljsku odstupnicu sa Ivan Sedla i time je omogućeno našim snagama prema Ivan Sedlu da zbace neprijatelja sa ove linije i potpuno ovladaju sa Ivan Sedlom. Dok grupa naših brigada upada u Tarčin, naše brigade sa Ivan Sedla nastavljaju brzo i energično gonjenje neprijatelja pravcem ka Pazarić i Hadžići ne dajući mu da se sredi i uspije organizovati drugu odbranbenu liniju koja bi štitila komunikaciju Blažuj — Kiseljak.

4. aprila u 24 časa primili smo zapovjest[14] op. štaba grupe korpusa da 5. o.mj. u 15 časova sve snage koje su određene za operacije na Sarajevu prelaze u opšti napad na Sarajevo. Naša divizija dobila je zadatak da po likvidaciji Ivan Sedla izbije na komunikaciju Blažuj — Kiseljak i likvidira tamošnja neprijateljska uporišta i tako presječe neprijateljsku odstupnicu iz Sarajeva ka sjeveru.

U toku 5., 6. i 7. o.mj. naša divizija nastavljajući dalje gonjenje neprijatelja ovladala je sa Pazarić i Hadžići i uspjela na nekoliko mjesta presjeći komunikaciju Blažuj — Kiseljak. Neprijatelj je ogorčeno jurišao da oslobodi komunikaciju kuda su se povlačile jake njegove snage iz Sarajeva. Naročito jaku otpornu tačku stvorio je u Kiseljak, koje uporište naše snage nijesu uspjele likvidirati. Odatle je upućivao pojačanja za izvlačenje svojih snaga koje su bile odsječene na dijelu komunikacije oko Blažuj, Raskršće, Gladno Polje i Han Ploča. Borba je bila žestoka, gdje su se istakle naročito naša X i XII brigada svojom upornošću. Iako je neprijatelju na kratko vrijeme uspjevalo oslobađati komunikaciju, naše snage su kontranapadima ponovo ga odsijecale.[15] Na taj način su pojedine neprijateljske grupacije bile potpuno odsječene, opkoljene te zatim uništavane ili zarobljavane.

---

[12] i [15] O povlačenju njemačkih snaga s tog sektora vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10.

[13] U naređenju Štaba 29. udarne divizije od 3. aprila 1945. stoji da napad treba da počne 4. aprila u 14 časova (vidi dok. br. 97).

[14] Vidi dok. br. 99.

Veliki ratni plijen pao je u naše ruke. 7. aprila neprijatelj se još držao samo u Kiseljak, a 8. u zoru srušivši mostove pobjegao je i iz Kiseljak povlačeći se brzo prema Busovača. Naše snage su ga u stopu progonile do linije s. Milodraž, gdje je neprijatelj za momenat uspio da obrazuje odbranu — zaštitnicu, a zatim u toku 8. i 9. napustio i ovu liniju kao i Busovaču.

7. — Naša divizija u toku ovih operacija nanijela je neprijatelju ogromne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Pošto smo period borbi od 21. marta do 31. marta obuhvatili u našem posljednjem izvještaju,[16] to ćemo zasebno pokazati još jednom neprijateljske i vlastite gubitke za taj period, a posebno za period borbi od 1. do 10. aprila o.g.

U vremenu od 21. do 31. marta neprijateljski gubitci su sljedeći:

Mrtvih 566, zarobljenih 2, a preko 500 ranjenih.

Zaplijenjeno je: 2 puškomitraljeza, 15 pušaka i oko 5.000 razne puščane municije.

Naši gubitci u ovom periodu bili su:

Mrtvih 81 i 377 ranjenih te 1 nestao.

U vremenu od 1. do 10. aprila neprijateljski gubitci su sljedeći:

Mrtvih 2.102, ranjenih više, zarobljenih 411.[17]

Vlastiti gubitci:

120 mrtvih i 309 ranjenih i 3 nestala.

Među poginulima se nalaze 2 zamjenika komandanta bataljona, 1 komandant diviziona i 10 komandira, zamjenika k-dira, komesara i vodnika i delegata, pored priličnog broja desetara.[18]

Među ranjenima nalaze se 2 komandanta bataljona, 1 komesar bataljona i priličan broj nižih rukovodioca. Pored toga teže je ranjen pomoćnik šefa našeg II odsjeka drug Sašo Zelenović.

Zaplijenjeno je:

6 haubica 105 mm od kojih 4 ispravna, 3 brdska topa 75 mm od kojih 2 ispravna, 6 protivkolskih topova raznog kalibra od kojih 1 ispravan, 3 flaka ispravna, 8 kamiona i 8 automobila od kojih je veći dio već osposobljen. Zatim 615 pušaka raznih, 13 teških bacača, 6 lakih bacača, 62 puškomitraljeza, 4 teška mitraljeza, 30 mašinki, 79 raznih pištolja, 7 motocikla i 12 bicikla, 8 dvogleda, 82 konjskih kola sa raznom

[17] Vidi dok. br. 118.

[18] O tome vidi i dok. br. 125.

vojničkom spremom, pobijeno je više od 100 konja, 6 zdravih konja. Pored toga zaplijenjena je ogromna količina municije puščane, bacačke, nešto topovske i druge razne ratne spreme.

8. — Naša divizija[19] sada se nalazi na prostoru Milodraž — Kiseljak — Han Ploča. Naša XII brigada još se nalazi u Blažuj, ali će biti upućena na teren Hercegovine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar	Zast. načelnika Štaba	Komandant
p.pukovnik	kapetan	general-major
Vukašin Mićunović	**Franjo Tomaić**	**Vlado Šegrt**

BR. 117

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 12. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA OSLOBOĐENJE ZENICE I DRUGIH MJESTA U DOLINI BOSNE[1]

OPERATIVNI ŠTAB
GRUPE KORPUSA
O. Str. Pov. Br. 5.
12. aprila 1945.g.
u 11 čas.
Sarajevo

ZAPOVIJEST
(sekcija Sarajevo — Konjic — Zenica — Travnik 1:100.000)

Razbijene neprijateljske snage sa sektora Sarajevo, poslije njegovog oslobođenja, povlače se u neredu dolinom rijeke Bosne prema Brodu koristeći za povlačenje sve raspoložive komunikacije u dolini rijeke Bosne.[2] Duž čitave komunikacije dolinom rijeke Bosne, naše jedinice[3] stalno napadaju

[19] Riječ »divizija« dopisana je mastilom.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 24—1, k. 1146/II.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 99, 125 i 144.

[3] Odnosi se na jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 48—62), Zeničkog sektora, 10. i 53. divizije 5. korpusa JA i 27. divizije JA (vidi dok. br. 123, 131, 140, 144, 152, 153 i 163).

neprijatelja, koji se povlači, i nanose mu velike gubitke. Naša avijacija je aktivna i dejstvuje svakodnevno na neprijateljske snage koje se povlače.[5] Neprijatelj je u jačem stepenu demoralisan i njegove jedinice se po djelovima predaju. Na dan 8. ov. m-ca neprijateljske snage, nepoznate jačine, ušle su u Bihać od pravca Ostrošca i neprijatelj sada drži uporišta na rijeci Uni od Bihaća do njenog utoka u rijeku Savu.[5] Neprijateljski garnizon u Banjoj Luci broji ukupno oko 2.500 ustaša i domobrana.[6] Prema najnovijim podacima ima izgleda da će neprijatelj pojačati ovaj garnizon bilo jedinicama od pravca Zagreba ili jedinicama koje se povlače dolinom rijeke Bosne.[7]

Poslije oslobođenja Sarajeva naše jedinice su nanijele neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu na prostoru Rajlovac — Visoko — Kakanj — Busovača — Kiseljak — Blažuj i oslobodile su jaka neprijateljska uporišta: Kiseljak, Busovaču stanicu i Busovaču grad, Visoko i Kakanj. Čitav Štab XVII domobranske divizije, sem komandanta, predao se našim jedinicama, a ostaci ove divizije dijelom se predao, a dijelom razbježao po šumama gdje ih sada hvataju naše jedinice.[8]

---

[4] O dejstvima Ratnog vazduhoplovstva JA u aprilu 1945. u dolini Bosne vidi tom X, knj. 2, dok. br. 104, 114, 176, 187, 194. i 196. Prema njemačkim podacima (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6), naročito žestok napad iz vazduha na njemačke kolone na drumu Zenica — Žepče — Maglaj izveden je od 9. do 15. aprila. Tom prilikom je u Zenici bombardovana električna centrala i željezara, a na drumu s. Tetovo — Vranduk — Nemile uništen je veliki dio motornih i zaprežnih vozila, naoružanja i ljudstva. Njemačke kolone su bile primorane da često napuštaju motorna i druga vozila i da se kreću pješke. O tome vidi i dok. br. 215—218, 220 i 221.

[5] Riječ je o njemačkoj 104. lovačkoj diviziji. Ona je u drugoj polovini marta 1945. upućena iz rejona Drave u dolinu Une (vidi Franc Šraml, n.d., str. 309; Erih Šmit-Rihberg, n.d., str. 110). O njemačkim i ustaško-domobranskim snagama u dolini Une vidi i dok. br. 132, 133 i 222.

[6] Riječ je o jedinicama ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije (vidi dok. br. 188 i 199; AVII, reg. br. 26—7, k. 1267: informativni izvještaj Štaba 39. udarne divizije JA od 28. marta 1945).

[7] Do pojačanja tog garnizona nije došlo. Banju Luku su oslobodile jedinice 5. korpusa JA (vidi dok. br. 133, 135, 144 i 164).

[8] Stožer pomenute divizije i Stožer 17. pješadijskog zdruga bili su tada u Visokom, a Stožer 11. ustaškog zdruga u Zenici. Jedinice tih zdrugova su, uglavnom, bile razmještene po uporištima Visoko — Kakanj — Zenica.

Krajem marta i početkom aprila 1945, u borbama za oslobođenje Sarajeva, 4. i 10. udarna divizija uspjele su da u munjevitom naletu razbiju njemačke i ustaško-domobranske jedinice u uporištima Visoko i Kakanj (vidi dok. br. 111 i 144). Usljed ovakve situacije, dio Stožera 17. divizije i dijelovi 17. pješadijskog zdruga, pod zaštitom njemačkih jedinica, povukli su se ka Zenici, dok je posada Visokog (domobrani

U desetodnevnim borbama naše jedinice, koje su vodile borbe za oslobođenje Sarajeva i oslobodile Sarajevo, ubile su 5.800 neprijateljskih vojnika, zarobile preko 6.000 neprijateljskih vojnika[9] i veliki broj ranile. Zaplijenjeno je: 60 topova, 280 mitraljeza i puškomitraljeza, 7.000 pušaka, 20 vagona razne municije, 100 raznih motornih vozila, 15 lokomotiva, 200 vagona, 150 konjskih kola i 400 konja i mnogo druge opreme. Uništeno je 30 topova, 10 tenkova, 45 kamiona, 1 oklopni voz i 10 oklopnih vagona. Naši gubici bili su 637 mrtvih, 27 nestalih i 2.020 ranjenih. Sve naše potčinjene jedinice shvaćajući vojnički i politički značaj oslobođenja Sarajeva istakle su se u borbama za oslobođenje Sarajeva svojim junaštvom, samoprijegorom i zauzimljivošću.

Sadašnji raspored jedinica naše Operativne grupe je sledeći:

II korpus sa Štabom u Sarajevu: III divizija na prostoru Lužani — Ilidža — Rajlovac — Kotarac;[10] XXIX divizija na prostoru Hadžići — Han Ploča — Kiseljak — Brestovsko;[11] a XXXVII divizija je u pokretu ka prostoru Višegrad — Vlasenica — Srebrnica i ostaće na tome terenu radi njegove kontrole i biće pod neposrednom komandom Generalštaba Jugoslovenske armije.[12]

III korpus sa XXVII divizijom na prostoru Žepče — Zavidovići;[13] XXXVIII divizija je sa jednom brigadom sjeverno od Zavidovića a sa dvije brigade je u pokretu ka Maglaju.[14]

---

iz ove divizije) otkazala poslušnost Nijemcima i ustašama i, uz pomoć jedne čete avijatičara (domobrana) i mještana, 5. aprila potisla dijelove 81. landesšicen-puka, 935. landesšicen-bataljona i jedne njemačke pionirske čete, koji su se pripremali da ruše vojne i privredne objekte u Visokom, južno od ovog mjesta, gdje su se 6. aprila priključili jedinicama njemačke 181. pješadijske divizije. Šestog aprila ova posada je predala grad 7. krajiškoj udarnoj brigadi JA.

Ostatak 17. pješadijske hrvatske divizije je 9. aprila pristigao na prostor Begovog Hana. S pomenutog prostora je, sa ustaško-domobranskom 9. gorskom hrvatskom divizijom, produžio povlačenje preko Maglaja i 12. aprila stigao u Doboj, a 15. aprila u Slavonski Brod, odakle je otišao za Staro Petrovo Selo (vidi AVII, reg. br. 38/3, k. 855: dopis domobranskog majora Česovića od 9. aprila 1945. reg. br. 1/5, k. 6; Franc Šraml, navedeno djelo, str. 130 — 132).

[9] O tome vidi dok. br. 118.

[10] Vidi dok. br. 115.

[11] Vidi dok. br. 125.

[12] Vidi dok. br. 110 i 150.

[13] Vidi dok. br. 103 i 131.

[14] i [26] Na prostoru Sarajeva ostala je 38. divizija JA, a njena 18. hrvatska brigada je, preko Vareša, upućena na prostor s. Vozuća (istočno od Zavidovića). Vidi dok. br. 137 i 139.

V korpus sa Štabom u Bugojnu: IV divizija u Sarajevu;[15] X divizija istočno od Zenice i napada Zenicu;[16] XXXIX divizija, bez jedne brigade koja je na Zeničkom sektoru,[17] je u Zapadnoj Bosni;[18] a 53. divizija dejstvuje u dolini Bosne na prostoru Žepče — Doboj.[19]

Jedinice III i V korpusa su u gonjenju neprijateljskih snaga, sa zadatkom oslobođenja Zenice, presijecanja neprijateljskih snaga u dolini Bosne i njihovog uništenja.

Zadatak naše Operativne grupe je oslobođenje Zenice[20] i ostalih neprijateljskih uporišta u dolini rijeke Bosne, a potom sa što jačim snagama izbiti na rijeku Unu likvidirajući neprijateljska uporišta Banju Luku i Bosansku Gradišku.[21] Radi izvršenja ovoga zadatka

NAREĐUJEMO:

1. III divizija Jug. armije
Komandant generalmajor
Savo BURIĆ
Tri brigade i Art. div.

1. Na dan 12. aprila t.g. sa čitavom divizijom izvršiće pokret pravcem s. Raskršće — Kobilja Glava — Han Ploča — Kiseljak i smjestiće se na prostoriju Brestovsko — Šćitovo — Kiseljak — Palež. Sledećeg dana, t.j. 13 ov. m-ca izvršiće pokret sa snagama čitave divizije komunikacijom za Busovaču i smjestiće se na prostor Dubravica — Kruščica — Busovača. Dalje zadatke dobiće naknadno bilo zapovješću[22] ili radiogramom.

Opšti pravac kretanja divizije je ka Banja Luci. Starati se da se marševanje vrši pravilno i u najvećem redu. Po dolasku na prostoriju Dubravica — Busovača

[15] Vidi dok. br. 164.
[16] Vidi dok. br. 144.
[17] Riječ je o 13. krajiškoj brigadi (vidi dok. br. 123).
[18] i [20] Vidi dok. br. 94, 135, 155 i 157.
[19] Vidi dok. br. 140, 152 i 153.
[20] Zenicu su oslobodile jedinice 10. divizije i Zeničkog sektora (vidi dok. br. 119, 123, 144 i 153).
[21] To mjesto su 24. aprila 1945. oslobodile jedinice 38. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 113).
[22] Vidi dok. br. 119; AVII, reg. br. 13—7, k. 758: zapovijest Štaba 3. udarne divizije JA od 12. aprila 1945. godine.

moći će za prenos materijala koristiti i željezničku prugu prema Travniku, ali pošto XXIX divizija bude preturila svoje potrebe.

2. XXIX divizija Jug. armije
Komandant generalmajor Vlado ŠEGRT
Četiri brigade i Artiljerijska brigada.

2. 12. aprila tek. god. izvršiće čitavom divizijom pravcem Kiseljak i dalje komunikacijom ka Busovači i prenoćiće na prostoriji Busovača — Dubravica. — Kruščica. Sledećeg dana izvršiće pokret komunikacijom u pravcu Travnika i smjestiti se na prostoriji Travnik — Turbe. Dalje maršrute dobijaće radiogramom ili zapoviješću od ovoga Štaba.

Opšti pravac kretanja divizije je Travnik — Jajce — Ključ — Bosanski Petrovac, a dalje će dobiti specijalna naređenja. Zadatak divizije je da što prije izbije na prostoriju Krupa — Bihać.[23]

XII brigadu uputiće kako je ranije naređeno, s tim da uzgredno pročisti teren oko Rame i Šćita, jer se tamo nalazi, prema dobijenim obavještenjima, oko 700 ustaša i milicije.[24]

3. III korpus Jugoslav. armije
Komandant pukovnik Petar KOSORIĆ[25]
Dvije divizije.

3. Najhitnije će povratiti jednu svoju diviziju u Sarajevo koja treba da smijeni IV diviziju V korpusa. Ova divizija će ostati na prostoriji Sarajevo — Vareš — Zenica — Blažuj sa zadatkom kontrole toga terena.[26]

---

[23] Vidi dok. br. 125.

[24] Ta brigada je, po dolasku u Hercegovinu, bila raspoređena na prostoru Mostar, Široki Brijeg, Posušje, Ostrožac, Konjic, Nevesinje, Kalinovik. Međutim, u drugoj polovini aprila njene jedinice nisu naišle na grupu ustaša takve jačine, niti su, pak, vodile bilo kakvu borbu, osim što je ubijen jedan i uhvaćeno 5 ustaša i četnika (vidi AVII, reg. br. 8—10, k. 1146/II: bojnu relaciju 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1945).

[25] Narodni heroj. Umro 7. jula 1969. u Beogradu kao general-pukovnik JNA.

Druga divizija neka izvrši dodijeljeni zadatak u dolini Bosne ka Brodu u sadejstvu sa II armijom i 53. divizijom a potom neka se vrati u Tuzlu sa zadatkom kontrole terena Majevica — Doboj — Maglaj.[27]

Štab korpusa smjestiće se u Sarajevu

4. V korpus Jugoslavenske armije
Zamjenik komandanta pukovnik
Nikola KARANOVIĆ
Četiri divizije i Artiljerijska brigada.

4. Četvrta divizija ostaće i dalje na sektoru Sarajeva, a kada bude smijenjena od strane divizije III korpusa, dobiće novi zadatak.[28]

X divizija dejstvovaće i dalje na sektoru oko Zenice sa zadatkom da što prije oslobodi Zenicu, a po oslobođenju Zenice dobiće novi zadatak — pokret prema Banjoj Luci.[29]

XXXIX divizija ostaje u sadašnjem rasporedu i sa istim zadacima,[30] a 53. divizija sadejstvovaće u dolini rijeke Bosne jedinicama III korpusa i II armije sa zadatkom da se što jače uništi neprijatelj koji otstupa.

Grupa sa Travničkog sektora[31] i dalje će dejstvovati u pravcu Zenice sa zadatkom da u zajednici sa X divizijom oslobodi Zenicu. I ova grupa po oslobođenju Zenice dobiće nove zadatke.[32] Potrebno je što prije osloboditi Zenicu.

5. Artilj. brigad. II korpusa J.A.
Komandant major
Dušan SEKULIĆ
Četiri diviziona.

5. Biće pod neposrednom komandom ovoga Štaba. Pokret će izvršiti kada dobije specijalno naređenje od Operativnog štaba, ali sve pripremiti za brzi po-

[27] Vidi dok. br. 131, 136, 154, 163, 166 i 171.
[28] i [29] Vidi dok. br. 133 i 144.
[31] Treba: Zeničkog sektora.
[32] Po oslobođenju Zenice i Žepča grupa je rasformirana, a brigade su upućene u sastav svojih divizija.

kret. U sporazumu sa načelnikom artilerije V korpusa pripremiće potreban broj oruđa od zaplijenjene artiljerije u Sarajevu, jer će i ona biti transportovana. Od zaplijenjene municije za flakove, koja se nalazi u Sarajevu, prebaciće veću količinu artiljerijskoj brigadi XXIX divizije jer ona ima 4 flaka bez municije a momentalno ne može izuzeti municiju.

Artiljerijske jedinice u sastavu III i V korpusa i artiljerijske jedinice u sastavu divizija II korpusa upotrijebiće njihovi štabovi prema njihovom nahođenju kako je to najpogodnije.

6. *Operativni štab* ostaje i dalje u Sarajevu u ulici Joza Sukarića u kući trgovca Fincija. Štab će ovde ostati još nekoliko dana, a o promjeni mjesta biće blagovremeno izviješteni potčinjeni štabovi.
7. *Veza.* Sve potčinjene jedinice održavaće sa ovim štabom redovne radiogramske veze, a koristiti se i ostalim sredstvima veze. Jedinice koje se sada nalaze u borbi sa neprijateljem redovno će nas izvještavati o situaciji na njihovom sektoru, o borbama koje vode i o uporištima koje treba da bombarduje avijacija.
8. Ove jedinice će regulisati snabdijevanje na najpodesniji način.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA
Potpukovnik,
Drago Đukanović

KOMANDANT
General-major,
Radovan Vukanović

M. P.

Dostavljeno:

— Štabu II korpusa (za arhivu),
— Štabu III korpusa,
— Štabu V korpusa,
— Štabu III divizije,
— Štabu XXIX divizije i
— Štabu Artil. brig. II korpusa.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
O. str. pov. broj 55
Dana *12. IV u 15 č.*
Kiseljak

Pošto je po prednjem postupljeno
u akta.

S.F. — S.N.

Za štab
zastupa načelnik štaba
kapetan
Franjo Tomaić

BR. 118

IZVJEŠTAJ ŠEFA DRUGOG ODSJEKA OD 12. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O ZAROBLJENICIMA U LOGORU U SARAJEVU[1]

Kopija[2]

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
II OTSJEK
Pov. br. 44
12 aprila 1945 god.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA

Posle mog obilaženja zarobljeničkog logora koji se nalazi u kasarni »Kralja Aleksandra«, na dan 9. IV. 1945 god., dostavljam vam sledeće:

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII,reg. br. 6—3, k. 395.

[2] Dopisano mastilom.

U logoru toga dana ukupno do 3500 zarobljenika od kojih:

Nemaca	210	Oficira (raznih, sem Nemaca i Ital.)	120
Italijana	177	Vazduhoplovaca	62
Rusa	71	Sarajlija	400[3]
Podoficira	176	Krajišnika	283[4]
Domobrana	943	Radna bojna	565

Nemci, Talijani i Rusi su u jednoj zgradi, odvojeno od ostalih, dok su ustaše većinom u zatvoru u samom logoru.

Ima izvestan broj naših drugova — oficira — koji su odgovorni svaki za po jednu grupu.

Zarobljenici se obično zadržavaju u logoru 2 — 3 dana, a zatim se šalju i raspoređuju na razne strane. Od domobrana se uglavnom formiraju brigade koje se šalju u naše jedinice. Za poslednjih 5 dana prošlo je kroz taj logor oko 6000 domobrana. Nemci, Talijani i Rusi se šalju Komandi grada Sarajeva na rad.

Nemci: Među nemačkim zarobljenicima nema ni jedan oficir. Podoficira ima do 30, ostalo vojnici. Većina je zarobljena kod Sarajeva i Kaknja i potpadali su pod samostalne nemačke bataljone za osiguravanje zemljišta (većina iz 448 bataljona).[5] Zarobljenika iz divizija ima vrlo malo i to:

42 iz 181-e divizije,
1 iz 369-e divizije i
2 iz »Princ Eugen« divizije.

Iz saslušavanja istih vidi se da se veći deo predao videći da nema drugog izlaza, a dosta njih su zarobljeni kao ranjeni.

Italijani: skoro svi su zarobljeni od Nemaca na grčkom ostrvu Siera, po kapitulaciji Italije. Upotrebljavali su ih za konjovodce i za radove prilikom transportovanja robe i materijala. Oružja nisu imali.

Iz saslušavanja istih vidi se da su im Nemci govorili da će ih odvesti u Nemačku a odatle prebaciti za Italiju kao radnike, a ovi su se nadali i verovali.

---

[3] i [4] Riječ je o domaćim izdajicama koji su pripadali raznim ustaškim i četničkim organizacijama i jedinicama, policajcima i drugima koji su bili u službi okupatora.

[5] U Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da je 2. aprila 1945. u borbama kod Kaknja »od oba landesšicen-bataljona ostalo samo 11 oficira, 276 podoficira i vojnika i odbili sve napade. Od PA baterije kod s. Doboja ostao samo 1 vojnik ...« Borba je vođena protiv 4. i 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111 i 144).

Rusi: su većinom Kavkasci i Turkestanci (pored njih ima i Poljaka), koje su Nemci zarobili uglavnom kod Harkova.

Isti nisu mogli biti podrobnije saslušani radi nesporazumevanja.

Pored toga u logoru se nalazi i četnički general Dragutin Kuzmić — aktivni brigadni general u bivšoj jugoslovenskoj vojsci — koji je zarobljen pre 8—10 dana kod Nahoreva od 21 brigade.[6] Sa njim su zarobljeni i četnički poručnik Dugonjić i kapetan Đurić.

Pomenuti general je bio opunomoćeni delegat Vrhovne komande, i imenovan za komandanta Hrvatske vojske br. I Jugoslovenske vojske u otadžbini (isti je Hrvat).

Njegov zadatak je bio da putem propagande pridobija narod i domobrane za četničke bande, i on je to radio pišući i sastavljajući letke koje je razašiljao preko brigada Sjeničkog[7] i Romanijskog korpusa domobranima i Hrvatima (katolicima). Prema njegovoj izjavi uspeha nije imao jer je za to bilo dockan.

Pored ostalog, po njegovom mišljenju, celokupne četničke snage na teritoriji Jugoslavije u oktobru 1944 su bile 75.000; zatim po prelazu istih za Istočnu Bosnu nastalo je veliko opadanje i po njegovom računjanju sada ih ima do 50.000.[8]

Uglavnom njihove snage su:

Majevički korpus, čija je borbenost najjača i koji se poslednje nalazio u Semberiji, sastavljen je od 7 brigada — ukupno jačine 27.000.[9]

Komandant istog Leko Damjanović.

---

[6] Pogrešno. Njega su zarobile jedinice 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 164).

[7] i [10] Pogrešno; treba: Zeničkog. Prema obavještenju Romanijskog četničkog korpusa od 3. aprila 1945. (vidi AVII, reg. br. BH-V-7189), u sastavu Zeničkog četničkog korpusa, pored pomenutih brigada, bila je i Zenička četnička brigada. Međutim, u aprilu je dolazilo do čestih promjena u sastavu četničkih korpusa (vidi AVII, BH-V-6610), pa je moguće da je neka od brigada pomjerena.

[8] O brojnom stanju četničkih jedinica JVUO, koje su se povlačile iz Srbije i Crne Gore, vidi knj. 32, dok. br. 20 i 87, objašnjenje 6.

[9] Brojno stanje Majevičkog četničkog korpusa je preuveličano. U njemu je, u prvoj polovini aprila 1945. bilo oko 3.250 četnika. Ovaj korpus je u martu svoju 2. grupu četničkih brigada (1, 2. i 3. brigadu), jačine oko 450 četnika, pod komandom Radivoja Kerovića, ostavio na prostoru Majevice i Semberije (vidi dok. br. 70, objašnjenje 4. i 8; AVII, reg. br. 28/5, k. 212: dnevnik 2. grupe četničkih brigada za 1945), a ostatak, jačine oko 2.800 četnika, pod komandom Stevana Damjanovića Leke, priključio se glavnoj četničkoj grupaciji Draže Mihailovića na Trebavi i s njom se kretao do njenog razbijanja i uništenja na sektoru r. Sutjeske (vidi dok. br. 17, 162 i 169; AVII, reg. br. 15/4, k. 79: naređenje Komande Rasinsko-topličkog korpusa od 7. aprila 1945).

Sjenički[10] *korpus* — poslednje se nalazio na Okruglici. U sastavu ima 4 brigade i to:

a) — Visočku brigadu
b) — Kladanjsku brigadu
c) — Vlaseničku brigadu i
d) — Žepačku brigadu.

Romanijski korpus, u čijem sastavu su:

a) — I Bosanska brigada
b) — Rogatička brigada i
c) — Kalinovička brigada.

Sem tih korpusa, na Ozrenu, Trebavi i Majevici se nalaze pored ostalog i *II Sarajevska brigada* i *Igmanska brigada.*

To su uglavnom izvodi saslušavanja obavljena toga dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Šef II Otsjeka
major,
Đerković N. Jovan

P.S.

Dodajem da su Talijani uglavnom iz talijanske divizije »Cuneo« koja se nalazila na grčkim ostrvima i brojala 6000 7000 vojnika.

Po kapitulaciji Italije zarobljeni od Nemaca i potpadali pod njihove pomoćne bataljone za zaštitu, takozvane »Landeschuetzbataillone«.

Danas je stigla jedna grupa od oko 45 Talijana, o kojima ćemo vam podneti izveštaj po njihovom saslušanju.[11]

Sada se u logoru ukupno nalaze 630 Talijana.

[11] Izvještaj je dostavljen 13. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 8—3, k. 395).

BR. 119

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 13. APRILA 1945. ŠTABOVIMA 3. I 29. DIVIZIJE ZA POKRET PREKO KLJUČA KA BIHAĆU I BOSANSKOM NOVOM[1]

OPERATIVNI ŠTAB
GRUPE KORPUSA
O. str. pov. br. 6.
13. aprila 1945.

ZAPOVIJEST

(sekcija Zenica — Travnik — Jajce — Prijedor — Bihać, razmjer 1:100.000)

1. — Zbog snažnog pritiska naših snaga[2] u dolinu rijeke Bosne, sa istočne i zapadne strane, i zbog aktivnog i efikasnog dejstva naše avijacije,[3] neprijatelj u neredu, trpeći velike gubitke, otstupa i dalje u pravcu Broda.[4] Zbog prelaska u opštu ofanzivu I, II, III i IV Armije[5] i dejstva Sarajevske Operativne Grupe Korpusa u dolinu rijeke Bosne i dalje ka Banja Luci, ima izgleda da se neprijatelj nalazi u opštem povlačenju ka Zagrebu, a ovom povlačenju, pored naših ofanzivnih akcija, akcije Crvene Armije i Bugarskih jedinica u rejonu Beča, Graca, Međumurja i Prekomurja[6] mnogo su doprinijele.

2. — Na dan 12. aprila ov. god. jedinice X divizije V Korpusa, uz sadejstvo jedinica V Korpusa sa Zeničkog sektora, poslije višednevnih borbi oslobodile su Zenicu i dijelom nastavljaju gonjenje dolinom rijeke Bosne.[7] U Zenici su sačuvana industrijska postrojenja iako ih je neprijatelj pokušao minirati i uništiti. U ovim borbama samo na jednom sektoru ubijeno je 209 a zarobljeno 205 neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je mnogo materijala i opreme. Detaljnih podataka još nemamo.[8]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 25—1, k. 1146/II.

[2] Riječ je o snagama 2. armije JA i 5. korpusa (vidi dok. br. 140 i 152; tom XI, knj. 2, dok. br. 48—62).

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 117, objašnjenje 4.

[4] O odstupanju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica vidi dok. br. 99, 125, 144 i 212.

[5] i [6] O tome vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 537—638, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1965.

[7] i [8] Vidi dok. br. 144, 216—218, 220 i 221.

Jedinice III Korpusa i dalje aktivno i sa uspehom dejstvuju u dolinu rijeke Bosne na otsjeku Žepče — Maglaj[9] i uništavaju neprijatelja koji je u povlačenju uz sadejstvo jedinica 53. divizije V Korpusa sa lijeve obale[10] i jedinica II Armije koje su izbile na sektoru Doboja.[11]

Jedinice II Korpusa (III i XXIX divizija) u svome pokretu ka Bihaću i Banja Luci zanoćiće na prostoru Turbe — Travnik — Busovača.

Jedinice V Korpusa su u rasporedu koji je naznačen ranijom zapovješću.[12]

3. — Jedinice II Armije prešle su u ofanzivu i izbile su na desnu obalu rijeke Bosne zahvatajući lijevim krilom željezničku stanicu Trbuk i sa uspjehom dejstvuju na komunikacije u dolini rijeke Bosne koje neprijatelj koristi za povlačenje. I i III Armija, uz sadejstvo jedinica Crvene Armije i Bugarskih jedinica, prešle su u opšti napad sa zadatkom uništenja neprijateljskih snaga na Sremskom frontu i u pravcu Zagreba.[13]

Jedinice IV Armije stigle su deset kilometara pred Rijekom i nastavljaju sa uspjehom operacije u pravcu Istre.[14] Izbijanjem IV Armije u blizini grada Rijeke još više se povećava potreba izbijanja naših snaga u dolinu rijeke Une i to što prije.

4. — Zadatak naše operativne grupe ostaje isti.[15]

NAREĐUJEMO:

1. — *II korpus jugoslovenske armije*

a. XXIX divizija u toku 14. aprila tek. god. prebaciće se sa prostorije Turbe — Travnik na prostoriju Jajce — Biokovina — Krezluk — Dubrava i tu će zanoćiti.

Sledećeg dana, t.j. 15. ov.mj. prebaciće se drumom Jezero — Mrkonjić Grad i smjestiće se na prostoriju Podbrdo — Brdo — Mrkonjić Grad — Majdan.

Na dan 16. aprila prebaciće se na prostoriju Kopljenica — Velagići — Ključ — Veleče — Za-

---

[9] Odnosi se na 27. diviziju JA (vidi dok. br. 131, 154 i 160.
[10] Vidi dok. br. 152, 153 i 167.
[11] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 59, 62 i 78.
[12] i [15] Vidi dok. br. 117.
[13] O dejstvima 1. i 3. armije JA vidi tom XI, knj. 1 i 3.
[14] Bliže o njenim dejstvima vidi tom XI, knj. 4.

blaće, a 17. aprila sa te prostorije prebaciće se u rejonu Bosanskog Petrovca smještajući se na prostoriju Suvaja — Bosanski Petrovac — Bravsko Polje.

Sledećeg dana, t.j. 18. aprila iz rejona Bosanskog Petrovca prebaciće se na prostor Ripač — Srbljani — Bosanska Krupa — Vrtoče.

Zadatak divizije kada stigne na sektor Bihać — Bosanska Krupa je da uhvati dodir sa neprijateljem, da ispita njegove snage, da obezbeđuje desni bok jedinica IV Armije i da sa njima uhvati vezu, a konkretnije zadatke dobiće po stizanju na taj sektor.

Sa prostora Ključ — Kopljenica možete uputiti dvije vaše brigade ispod Podgrmeča ka Bosanskoj Krupi a sa ostalim krenite prema Bihaću. Brigade sa pravca Bosanska Krupa — Podgrmeč mogu vam služiti kao rezerva za udar u lijevi bok neprijateljev koji bi pokušao ispad iz Bihaća u pravcu Petrovca.

Postojeću željezničku prugu na pravcu vašeg kretanja možete koristiti za prebacivanje trupa i materijala[16] i za to stupite u vezu sa narodnooslobodilačkim vlastima.

Biće vam od strane V Korpusa upućen izvjestan broj oficira za vezu kada stignete na sektor Bihać — Bosanska Krupa.

Ako iz bilo kojih razloga ne budete u stanju da pređete u određene dane predviđeni put, izvjestite nas radiogramom, kako bi mogli javiti Štabu III divizije da ona uspori pokret kako se ne bi desilo nagomilavanje.

b. III divizija prebaciće se 14. ov.mj. na prostor Turbe — Travnik, a sledećeg dana na prostor Jajce — Krezluk — Dubrava.

Na dan 16. aprila tek. god. sa snagama divizije prebaciti se na prostor Podbrdo — Mrkonjić Grad — Majdan. 17. ov.mj. prebaciće se u rejonu Ključa, a 18. ov.mj. izvršiće pokret prema Sanskom Mostu smještajući se u sela oko Sanskog Mosta i u grad. Po dolasku na tu prostoriju, sledećeg dana izvršićete raspored divizije smještajući je na prostor Prijedor — Ljubija — Sanski Most sa zadat-

[16] Vidi dok. br. 125.

kom da uhvati kontakt sa neprijateljskim snagama u Bosanskom Novom i sa neprijateljskim snagama u Banjoj Luci.[17] Po dolasku na tu prostoriju dobićete konkretnije zadatke, a uhvatićete vezu lijevo sa jedinicama XXIX divizije.

Za vrijeme vašeg kretanja do Ključa trebate biti uvijek na odstojanju od XXIX divizije na jedan dan marša.

2. — *III korpus jugoslovenske armije*

Zadaci ovog Korpusa ostaju kako je ranije naređeno.

3. — *V korpus jugoslovenske armije*

Zadaci ovog Korpusa su prema ranijoj zapovijesti. Izvršiti sve potrebne pripreme za pokret jedinica u pravcu Banja Luke, jer će u najskorije vrijeme uslijediti pokret.

4. — *Artiljerijska brigada II korpusa jugoslovenske armije*

Zadaci ostaju isti. Treba sve pripremiti za pokret.

5. — Što se tiče Operativnog Štaba, mjera za snabdijevanje oružjem, municijom i hranom, sanitetskih mjera i veze, ostaje sve kako je to ranije regulisano našim uputstvima, naređenjima i zapovijestima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA POTPUKOVNIK
Drago Đukanović

KOMANDANT GENERALMAJOR
Radovan Vukanović

M. P.

Dostavljeno svima jedinicama.

---

[17] Vidi dok. br. 115; AVII, reg. br. 21—1, k. 756: zapovijest Štaba 3. udarne divizije JA od 13. aprila 1945. godine.

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Str. pov. broj 56
Dana *13. IV u 19 č.*
Kiseljak

Pošto je po prednjem postupljeno
u akta.

S. F. — S. N.

Za štab
zastupa načelnika štaba
kapetan
Franjo Tomaić

BR. 120

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA OD 13. APRILA 1945. ŠTABU 10. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJAMA KISELJAK — VISOKO — ZENICA[1]

ŠTAB
I. ART. DIVIZIONA
X. DIVIZIJE NOV
Op. br. 21
13. IV. 1945. g.

Dostavlja operacijski
izvještaj od 1. do 12. IV.
1945. god.

ŠTABU X. DIVIZIJE J.A.

1. IV. 1945. naša 1. baterija sa položaja sjeverno od s. Haljinića u sadejstvu sa XVII. i djelovima VII. brigade vršila je gađanje nadirućeg neprijatelja u s. Lučići u cilju uništenja, odnosno uništenja istog. Neprijatelj sa kojim je borba vođena bili su Nijemci, »Princ Eugen« divizija, po prilici u jačini od 500 vojnika.[2]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u VAVII, reg. br. 31—13, k. 858.

[2] Odnosi se na 13. puk 7. SS divizije (vidi dok. br. 144. objašnjenje 9. u 20).

Vlastitih gubitaka u ovoj akciji nije bilo.

Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i 8 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Utrošak municije 16 zrna 75 mm M.15.

10.[3]*IV.1945. naša 3. baterija* vodila je borbu na komunikaciji Kiseljak — Visoko u sadejstvu sa 1. bataljonom IX. brigade. Baterija je bila postavljena na položaj Buci.

Neprijatelj je odbijen i raspršen u pravcu Kiseljaka.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci 1 oficir poginuo i 2 ranjena te 11 poginulih i 27 ranjenih neprijateljskih vojnika. Oštećen je 1 kamion, a zarobljeno 3 bicikla, 10 pušaka, 1 šarac i dva pištolja.

Utrošak municije 34 granate 37 mm i 12 granata 47 mm.

10.IV.1945. naša 2. baterija u zajednici sa 1. bat. vršila je gađanje neprijatelja koji je u s. Butonica bio pripremio zasjedu našoj koloni u pokretu, a jačina neprijatelja je nepoznata.

Gađanje je vršeno na vrlo malom odstojanju (80 do 100 m), a pored toga borci obiju baterija vodili su i pješadijsku borbu sa istim neprijateljem.

Vlastiti gubici 5 ranjenih vojnika, 1 konj poginuo i 4 konja lakše ranjena.

Neprijateljski gubitci 20 mrtvih i 27 ranjenih neprijateljskih vojnika.

Utrošak municije 18 granata 75 mm M.2.3. i 22 granate 75 mm M.15.

10.IV.1945. naša 3. baterija sa k. 446 (s. Ričice) vodila je borbu sa neprijateljem u prostoru Zenice. Neprijatelj sa kojim je borba vođena bili su Nijemci od jačine 500 vojnika. Baterija je vodila borbu u sadejstvu sa IV. bataljonom IX. brigade.

Vlastiti gubitci 1 ranjen vojnik.

Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 13 ranjenih neprijateljskih vojnika, 1 konj ubijen, zarobljeno 10 domobrana i 1 četnik, koji su predati štabu IX. brigade.

Zaplijenjeno 8 pušaka, 3 pištolja i 2 strojnice. Ovo oružje predato je štabu IX. brigade.

Utrošak municije 10 granata 37 mm.

11. IV. 1945. naša 1., 2. i 4. baterija (4 zaplenjena POT 37 mm) sa položaja na prostoru s. Mutnice vršile su mnogostruka gađanja u sadejstvu sa VII. i IX. brigadom u cilju uništenja neprijateljskih utvrda na sektoru željeznička stanica

[3] U originalu je preko broja 7. stavljen broj 10. Međutim, ipak se radi o dejstvima od 7. aprila (vidi dok. br. 144).

Raspotočje — s. Markovići — s. Radići i škola sjeveroistočno od željezničke stanice Gnjusi.

Neprijatelj sa kojim je bila borba vođena bili su Nijemci jačine od po prilici 1500 vojnika.

Vlastiti gubitci 7 ranjenih vojnika i 1 poginuo konj i top (amerikanski) lakše oštećen.

Neprijateljski gubitci (ustanovljeni) 35 mrtvih i 40 ranjenih neprijateljskih vojnika te poginulih 5 konja. Neprijateljski gubitci su bili vjerovatno daleko veći jer je gađanje bilo vrlo precizno.

Utrošak municije 54 zrna 75 mm M.15., 107 zrna 75 mm M.2,3, 142 granate za POT 37 mm.

Istog dana naša 3. baterija sa k. 446 (Ričice) u sadejstvu sa 4. bataljonom IX. brigade vodila je borbu sa Nijemcima na prostoru Zenice. Jačina neprijatelja oko 430 vojnika.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Neprijateljski gubitci 1 oficir poginuo i 15 mrtvih i 12 ranjenih neprijateljskih vojnika. Zarobljeno 2 puškomitraljeza, koji su predati štabu IX. brigade.

Utrošak municije 33 granate 37 mm.

U toku navedenih akcija naša prištabska baterija povremeno je vodila pješadijsku borbu sa raspršenim neprijateljskim dijelovima u cilju uništenja istih, te tom prilikom zarobila 2 ustaša, 2 Čerkeza i 25 Njemaca, a pored toga zarobljeno je 5 šaraca i 2 puške. Jedan dio ovog oružja kao i zarobljeni neprijateljski vojnici predati su štabu divizije.

Bilans akcija od 1. do 12. IV. 1945.

Vlastiti gubitci: 12 ranjenih vojnika, 2 poginula konja, 4 lakše ranjena konja, 1 top (amerikanski) lakše oštećen.

Neprijateljski gubitci: 98 mrtvih, među kojima 2 oficira, te 129 ranjenih (2 oficira) neprijateljskih vojnika, pobijeno 6 konja, a zarobljeno 40 neprijateljskih vojnika, koji su predati štabu divizije, a jednim dijelom štabu I. brigade.[4]

Materijalni neprijateljski gubitci: oštećen 1 kamion, a zaplenjeno 20 pušaka, 6 šaraca, 2 puškomitraljeza, 2 strojnice, 5 pištolja, 1 raketni pištolj, 3 bicikla, jedan dio toga plijena predat je IX. brigadi, odnosno diviziji.

Pored navedenog u proteklim akcijama zaplijenili smo sledeći materijal:

100.— kg soli
300.— kg brašna

[4] Riječ je o 1. artiljerijskoj brigadi 5. korpusa JA (vidi dok. br. 127).

20.— kg graška
50.— kg makarona
200.— kg zobi
10 kolutova špage
10 flašica tinte
20 komada konzervi
6 jahaćih sedala
8 pari hamova
50 komada olovki
2000 komada koverti
12 komada vrpci za mašinu
1000 akara lošijeg papira za kancelariju i drugih sitnijih potrebština.

Utrošak municije:

125 graata 75 mm M.2,3
92 granata 75 mm M.15
219 granata za POT 37 mm
12 granata za POT 47 mm.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar, major,
Pero[5]

Komandant, poručnik
Medić[6]

BR. 121

IZVJEŠTAJ ŠTABA MAJEVIČKOG NOP ODREDA OD 14. APRILA 1945. VOJNOJ OBLASTI 3. KORPUSA JA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA PROSTORU KOZLUK — SAPNA[1]

Štab Majevičkog part. odreda
14. IV. 1945. godine. Položaj

VOJNOJ OBLASTI III. KORPUSA J.A.
(izvještaj o radu)

Od 1. ov.mj. pa do danas odred se stalno nalazio na prostoriji Kozluk — Tabanci — Čolopek, odakle smo vršili

[5] Zivlak
[6] Vaso

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 41—6, k. 1745, reg. br. 6—8. k. 1626 (brojno stanje).

svakodnevno napade na četnike i obezbeđivali komunikaciju Zvornik — Kozluk — Šepak. Na ovome terenu mi smo se morali zadržati zato što su ovom komunikacijom stalno prolazili kamioni, manje jedinice i vozio se razni materijal, a osim toga u Kozluku postoji skela koja je prevozila tenkove i razni materijal, a takođe postoji i komanda mjesta koja nikako nije mogla ostati sama, a u okolnim selima nalazila je se jača četnička grupacija koja je povećana prebjegavanjem četnika sa raznih sektora. Na prostoriji od Sapne do Šepka nalazi se oko 1200 do 1300 četnika[2] i zelenokadrovaca koji su u zajedničkoj saradnji. Od naših jedinica na ovom sektoru nalazio se samo naš odred koji je svakodnevno vodio borbe sa mnogo nadmoćnijim četničkim bandama, i zato nismo mogli nikako napustiti ovaj sektor jer bi tim ova komunikacija bila ugrožena.

Od 1. pa do danas vodili smo sedam jačih borbi sa četnicima koje su trajale skoro po ceo dan, a osim toga gde smo čuli za njihove grupice stalno smo ih proganjali. Za ovo vrijeme ubijeno je 14 četnika i veći broj ranjeno, među njima jedan komandant bataljona (zlikovac najveći), osim njega među ubijenim četnicima ubijeno je 7 najgorih zlikovaca — koljača koji su bili opkoljeni u kući i nisu se htjeli predati, uhvaćeno je 16 četnika sa oružjem i zarobljeno je 1 šarac, 1 puškomitraljez zbrojovka, 18 pušaka, nekoliko pištolja i 3000 mauzerske municije. Naši gubitci su jedan komandir čete i jedan zamjenik komandira poginuli, jedan komandir ranjen i 5 boraca ranjeno. Iako su četnici na ovom sektoru mnogo jači kako u ljudstvu tako i u oružju, mi smo im stalno nanosili gubitke i napadali, ali takođe su i oni na nas napadali. 9. ov.mj. prebacilo se iz Šapca oko 80 boraca Nar. odbrane i oko 60 iz Zvornika da bi sa nama zajednički izvršili napad na četnike, oni su napadali na jedno a mi na drugo, međutim posle kraće borbe oni su se razbježali na sve strane, neki su odmah pobjegli u Srbiju, bacili su svoja dva mitraljeza i jedan laki bacač, a ostalo im je nešto i ranjenika, to su četnici iskoristili i upali su u Kozluk i mi smo se morali povući iz Kozluka.

13. ov.mj. na ovaj sektor došla je 21. Slavonska brigada i s njima u zajednici vršen je napad na četnike na cijelom

---

[2] Odnosi se na jedan dio četnika Majevičkog korpusa. Pored ovih, na sektoru Zvornika je bilo više pokušaja prebacivanja manjih grupa četnika u Srbiju, za izvođenje diverzantskih akcija, pa je vjerovatno bilo i takvih. Vidi AVII, ČA reg. br. 28/5, k. 212; knj. 32, dok. br. 15 (objašnjenje 17) i 97, objašnjenje 6.

ovom sektoru koji su potpuno razbijeni. Četnici na ovome kraju su sve okoreli i zato su tako borbeni, a imaju prilično i municije.

21. Slavonska brigada ima zadatak obezbeđenje komunikacije Zvornik — Branjevo tako da je ona zaposjela sva ova sela[3] i mi smo ovde nepotrebni, te zato mislimo da odavde pomerimo u pravcu gde se još nalaze četničke grupice, samo ćemo čekati dok se kurir povrati nazad, a u međuvremenu mi ćemo vršiti stalne pretrese.

Posle formiranja novog štaba odreda rad u odredu osjetno je se pojačao kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. Održavane su, i pored stalnih akcija, redovne četne i bataljonske konferencije. A što se tiče samoga ovoga kraja tu svaki politički rad teško ide, jer je sam narod četnički nastrojen tako da je svaki rad otežan.[4]

Pošto vrlo slabo stojimo sa municijom i bacačkim minama, zato Vas molimo da nam toga što više pošaljete. Takođe Vas molimo da nam pošaljete odjeće i obuće jer imamo bosih skroz poderanih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

Pol. komesar,
Dušan Savić

Komandant,
Ratko Gajić

VOJNA OBLAST
III KORPUSA NOVJ
Br. str. pov. 99/45
14. IV 1945

ŠTAB II BOSANSKE BRIGADE
BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ

Str. pov. br. 34/45.
22. maja 1945. god

[3] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 113.

[4] Do pasivnog držanja izvjesnog broja stanovnika ovog kraja prema narodnoj vlasti dolazilo je zbog stalnog četničkog nasilja, jer su oni uglavnom bili iz tog kraja. U odsustvu jedinica NOVJ, četnici su zlostavljali sve one koji su na bilo koji način pomagali partizane. Oni ne samo da su ubijali saradnike NOP-a već i njihove porodice (vidi AVII, ČA, reg. br. 28/5, k. 212).

[5] Formirana kao Brigada NO za istočnu Bosnu (vidi knj. 32, dok. br. 100).

Predmet: Izvještaj Kladanjskog[6] i Majevičkog odreda.[7]

Prednje primljeno na znanje te predmet kao završen stavlja se u

a k t a.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

Po naređenju komandanta
Šef kancelarije
(Avram Savić)
A. Savić

PREGLED BROJNOG STANJA
Majevičkog partizanskog odreda
na dan 14. aprila 1945. god.

Jedinica		Rukovodioca i boraca			Stoka konja ili mazgi				Volova	Kola				M. vozila					
										konj.		volo.		auto.		mot.			
		muških	ženskih	boraca	jahaćih	teglećih	tovarnih	svega		1. osov. (nih)	2. osov.	1. osov.	2. osov.	luksuz.	teretnih	sa prikol.	bez prikol.	velosipeda	Primedba
Majev. p. odred	po spisku	231	16	247	5		6	11	6				3						
	u rashodu	31	3	34															
	na licu	200	13	213	5		6	11	6				3						

Komesar,
Dušan Savić

Intendant
Jovan Vacetić

Komandant
Ratko Gajić

[6] Vidi dok. br. 128.

[7] Prema izvještaju političkog komesara Štaba 3. korpusa JA od 13. aprila 1945. (vidi tom IX, knj. 9, dok. br. 93) odredi su, po naređenju Generalštaba JA, stavljeni pod komandu Štaba Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane.

BR. 122

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I REZULTAT AKCIJA 3. HERCEGOVAČKE BRIGADE NARODNE ODBRANE DOSTAVLJEN ŠTABU BOSANSKO-HERCEGOVAČKE DIVIZIJE KNOJ 15. APRILA 1945. GODINE[1]

Š T A B III. (Herc.) Brigade
Bosansko-Hercegovačke Divizije KNOJ
K. Pov. Br. 43 15. aprila 1945. g.

PREGLED
brojnog stanja ljudstva II. (Herc.) Brigade B. H. Divizije KNOJ na dan 15. IV. 1945. g.

Red. broj	KOJA JEDINICA	KOJE LJUDSTVO	PO SPISKU							U RASHODU						
			oficira	polkoma	Podoficira M.	Podoficira Ž.	Boraca M.	Boraca Ž.	SVEGA	polkoma	oficira	Podoficira M.	Podoficira Ž.	Boraca M.	Boraca Ž.	SVEGA
1.	ŠTAB i oko ŠTABA Brigade	oficira	8								1					
		polkoma		6												
		podoficira			13	1						1				
		boraca					89	5	122					5		7
2.	1. BATALJON	oficira	4								1					
		polkoma		14						1						
		podoficira			3											
		boraca					273	1	295					40		42
3.	2. BATALJON	oficira	2								1					
		polkoma		13												
		podoficira			5											
		boraca					314	3	337					27		28
4.	3. BATALJON	oficira	3													
		polkoma		13												
		podoficira			6							1				
		boraca					314	2	338					37		38
5.	4. BATALJON	oficira	3								1					
		polkoma		14												
		podoficira			4							1				
		boraca					244	2	267					22		24
6.	5. BATALJON	oficira	3													
		podoficira			15							3				
		polkoma		15												
		boraca					272	1	306					45		48
7.	BATALJON Foča — Goražde	oficira	3													
		polkoma		19						1						
		podoficira			4											
		boraca					420		446					6		7
8.	SAOBRAĆAJNA ČETA	oficira														
		polkoma		4						2						
		podoficira			2							1				
		boraca					60		66					2		5
U K U P N O:			26	98	52	1	1.986	14	2.177	4	4	7		184		199

[1]) Original (pisan na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 54—16, k. 222 (redakcija je izostavila propratni akt od istog dana).

Red. broj	UKUPNO:	oficira	polkoma	Podoficira		boraca		SVEGA:
				M.	Ž.	M.	Ž.	
1.	PO SPISKU:	26	98	52	1	1.698	14	2.177
2.	U RASHODU:	4	4	7		184		199
3.	NA LICU:	22	94	45	1	1.802	14	1.978

Objašnjenje rashoda:

4 oficira — na oficirskom kursu u Beogradu
1 poldelegat — na podoficirskom kursu u Mostaru
3 poldelegata — u bolnici
7 podoficira — na podoficirskom kursu u Mostaru
5 boraca — na telegrafskom kursu u Beogradu
2 borca — na oficirskom kursu u Beogradu
33 borca — na sanitetskom kursu u Mostaru
26 boraca — na podoficirskom kursu u Mostaru
8 boraca — u odkomandi
2 borca — u bjegstvu
108 boraca — u bolnici
199 ukupno u rashodu

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P

Pol. komesar, major
Drago S. Ivanović

Komandant, major
Jovan R. Andrić

Štab Hercegovačke brigade
Bosansko-Hercegovačke divizije KNOJ
Pov. Br. 43
15 aprila 1945. g.
Mostar

REZULTATI AKCIJA JEDINICA OVE BRIGADE
za vrijeme od 31. III do 15. IV. 1945. god.

R. br.	SADRŽAJ	1. Bat.	2 Bat.	3. Bat.	4. Bat.	5. Bat.	SVEGA	Bat. Foča-Goražde	UKUPNO
1	I. GUBITCI NEPRIJATELJA:								
	UBIJENO:								
	ustaša:	49			15		64		64
	četnika		1				1	27	28
	Švaba								
	škripara			7			7		7
	UKUPNO UBIJENO:	49	1	7	15		72	27	99
2	ZAROBLJENO I UHVAĆ.:								
	ustaša	92			72	251	415		415
	četnika	22				14	36	57	93
	Švaba					253	253		253
	domobrana	90					90		90
	gestapovaca	45				64	109		109
	škripara			28			28		28
	milicije	212				72	284		284
	UKUPNO ZAROBLJ. ILI UHV.	461		28	72	654	1.215	57	1.272
3	RANJENO: (utvrđeno)								
	četnika			8			8	11	19
4	ZAPLIJENJEN MATERIJAL:								
	pušaka	90		2	19	776	887	45	932
	p. mitralj.	2			1		3	1	4
	bombi	40		4	6	513	563		563
	razne municije	5.000			250	55.520	60.770		60.770
	pušaka lovač.					35	35		35
1	II. NAŠI GUBITCI:								
	poginulih								
	ranjenih								
	nestalih								
	dezertiralo	2					2		2

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Pol. komesar, major
Drago S. Ivanović

Komandant, major,
Jovan R. Andrić

Š T A B III. (Herc.) Brigade
Bosansko-Hercegovačke Divizije KNOJ
K. Pov. br. 43 15. aprila 1945. g.

PREGLED

brojnog stanja ljudstva štaba III. (Herc.) Brigade N. O.

Red. broj	KOJA JEDINICA	KOJE LJUDSTVO	Oficira	Polkoma
1.	ŠTAB OPERATIVNI	oficira	3	
		polkoma		2
2.	ŠTAB PROŠIRENI	oficira	3	
3.	PRI ŠTABU	oficira	1	
		podoficira		
		boraca		
4.	KURIRI	podoficira		
		boraca		
5.	INTENDANTURA	boraca		
6.	EKONOMAT	podoficira		
		boraca		
7.	TEHNIKA	boraca		
8.	PROP. ODJEL.	boraca		
9.	BOLNICA	komesara		1
		boraca		
10.	PODOFICIRSKI KURS	oficira	1	
		polkoma		1
		boraca		
11.	OTSJEK ZA NAORUŽANJE	boraca		
12.	AUTO VOD	podoficira		
		boraca		
		polkoma (del.)		1
13.	ZAŠTITNI VOD	polkoma		1
		podoficira		
		boraca		
	U K U P N O:		8	6

NAPOMENA: Sve pokazano ljudstvo nalazi se na licu, sem u privremenom rashodu, i bolnici i 1 podoficir u bolnici.

SMRT FASIZMU —

Pol. komesar, major
Drago S. Ivanović

na dan 15. aprila 1945. g. (po jedinačnom spisku)

Podoficira		Boraca		SVEGA	NAPOMENA
M.	Ž.	M.	Ž.		
				5	OFICIRI:
				3	Majora 1
					Kapetana 1
					Potporučnika . . . 1
1					Poručnika 4
		6		8	Zastavnika 1
5					Svega: 8
		5		10	
		15		15	POLITKOMA:
	1				Komesar Brig. . . . 1
		2		3	Pom. Komes. Brig. . . 1
		3		3	Komesar bolnice . . 1
		5		5	Komesar kursa . . . 1
					Delegat auto voda . . 1
		4	5	10	Delegat zašt. voda . . 1
					Svega: 6
					PODOFICIRA:
		5		7	St. vodnika 3
		2		2	St. vodnika ž. . . . 1
2					Vodnika 4
		16			Ml. vodnika 6
				19	Svega 14
5					
		26		32	
13	1	89	5	122	

to: 3 borca na kursu pri ovome štabu, — 2 borca na kursu u Beogradu, 1 borac u SLOBODA NARODU!

M. P.

Komandant, major,
Jovan R. Andrić

BR. 123

RELACIJA ŠTABA 13. KRAJIŠKE BRIGADE OD APRILA 1945. O BORBAMA U MARTU I APRILU NA SEKTORU TRAVNIK — ZENICA[1]

ŠTAB XIII K. U. BRIGADE
XXXIX DIVIZIJE
BOJNA RELACIJA
BORBE ZA ZENICU
od 22-I do 13-IV 1945 g.[2]

BORBE ZA ZENICU...

Oslobođenjem — osvajanjem Travnika[3] nastavlja se s izvršenjem zadatka, tj. neposrednim udaranjem u bok neprijateljskim snagama koje su još koncentrisane duž doline rijeke Bosne, sa glavnim ciljem napada na Zenicu i Busovaču, odnosno vršenjem žestokog pritiska.

Premda ofanziva traje već 7 dana i noći, na borcima ove brigade ne osjeća se pomanjkanje želje za napred...[4]

Događaju se pojedini neuspjesi, no volja ipak prevladava.[5]

Naoružanje ove brigade je nešto pojačano sa zapljenjenim oružjem i municijom u borbama za Travnik. Municije nije potrebno više toliko štedjeti kao ranije i time je jedan elemenat za postignuće uspjeha povećan, tj. elemenat vatrena premoć može u više mahova doći do izražaja.

Doturavanje hrane je u mnogome olakšano, jer se je svladao Vlašić, jer je pozadina mnogo prolaznija, što se i odrazilo u prehrani ove brigade. Topla hrana mogla se je doturavati na položaje, fizička sposobnost postala je jača.

Neprijatelj nije dobivao pojačanja, već se oslanjao samo na one snage koje su držale komunikaciju i područje Travnik — Han Kumpanija. Isti je prošlim borbama skoro prepolovljen i obranbena vještina mu je oslabljena.[6] No istoga drži uvjerenje za pomoć koja će stići. Neprijatelj još uvijek

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—8, k. 1281.

[2] Štambilj i kratak sadržaj nalaze se na košuljici (fascikli) kopije originala.

[3] O tome vidi knj. 33, dok. br. 61, 133 i 157.

[4] U kopiji originala isto.

[5] i [6] Ta rečenica je u kopiji originala precrtana crvenom olovkom.

upotrebljava bacačku i topovsku vatru, ali mu nije koncentrična kao ranije. Utvrđene i dominantne položaje je izgubio, te se prema tome nalazi u pokretu i povlačenju.[7] Pokušava se povremeno srediti i pružiti organizovani otpor, ali naletom naših snaga isto mu ne uspjeva.

Elemenat-atmosferske prilike ne dolazi toliko do izražaja u korist neprijatelja, već pomalo prevaguje na našu stranu, jer snjeg se topi, dok pri završetku borbi potpuno nestaje.

Pripreme se vrše, ali tek povremeno. Sređivanje jedinica vrši se veoma oskudno, jer prilike i uvjeti borbe ne dozvoljavaju. Neprijatelj dobivanjem pojačanja i novim snagama vrši drske dano-noćne ispade, ali to tek u drugom dijelu borbe za Zenicu.

22-II-1945 god. Snage I bataljona preko dana napale i likvidirale neprijateljsko uporište u selu Osojnici. Ubijeno 7, a ranjeno 10 neprijateljskih vojnika. Plijen: 7 pušaka, 1.800 metaka i druge spreme.

Izviđačka četa u zajednici s I bataljonom vršila napad na selo Osojnicu. Ubijena 3, ranjeno 7 i zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Pljen: 2 puškomitraljeza, 1 tromblon, 7 pušaka, 1 pištolj, 10.000 puščanih metaka, 2 para odijela i cipela.

Snage II bataljona izvršile su napad na neprijateljsko uporište s. Počulicu i razbile neprijateljsku kolonu, koja je pratila komoru. Ubijeno 18, ranjeno 10 i zarobljena 2 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Plijen: 4 topa, 6 teških bacača (3 neispravna), 30 pušaka, 7 puškomitraljeza, 5 strojnica, 12 pištolja, 360 ručnih bombi, 200.000 metaka, 90 topovskih i 150 bacačkih granata, 100 pari cipela, 15 pari čizama, 22 šinjela, 22 para odijela, 14 kola, 4 poljske kuhinje, 35 konja i mula, 100.000 cigareta i cigara, 100 kg rezanog duvana, 50 kg đona, 5 pisaćih mašina, 4 radio-aparata, 2 sedla, 4 fotoaparata, obućarski, brijački i potkivački pribor, 100 punih ranaca sa po jednim parom veša, 100 ćebadi, 100 šatorskih krila i mnogo druge spreme.

Snage III bataljona izvršile su napad na neprijateljske položaje Lađice — Vjetrenica — Čajdraš — Paljika i protjerale neprijatelja. Ubijeno 40, a ranjeno 35 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubici 3 mrtva i 7 ranjenih. Pljen: 1 teški mitraljez, 1 puškomitraljez, 10.000 metaka, 100 signalnih metaka i druge spreme.

---

[7] Crvenom olovkom je precrtana riječ »gonjenju« i mjesto nje dopisana riječ »povlačenju«.

Snage IV bataljona izvršile su napad na neprijateljsko uporište u selu Stranjanima i likvidirale ga.[8] Ubijeno 18, a ranjeno 20 i zarobljeno 2 neprijateljska vojnika. Vlastiti gubitci 8 ranjenih. Pljen: 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 6.000 metaka, 100 ručnih bombi, 30 kom. ćebadi, 100 pari cipela, 100 ranaca sa po jednim parom veša i druge spreme.

23-II-1945 god. Snage I bataljona u toku dana vršile su napad na neprijateljsko uporište Obrenovići i k. 732. Uporište se nije moglo likvidirati i bataljon se povukao na polazne položaje. Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti: 2 mrtva i 5 ranjenih.

Snage II bataljona sa prostorije Vetrenica — Počulica krenule su u 18.000 časova pravcem Ovčine — k. 874 — Kuber, odakle se bataljon razvio u napad na selo Dobriljevo. Napad počeo u 21.00 čas i trajao do 24.00. Likvidirana su svega 2 bunkera. Bataljon se povukao na Vjetrenicu. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

Snage III bataljona držale su položaj na liniji Lađice — Vetrenica bez znatnih događaja.

Snage IV bataljona po likvidaciji uporišta Stranjani produžile su gonjenje neprijatelja do pred s. Gradišće. Vlastitih gubitaka nije bilo, neprijateljski nepoznati.

24-II-1945 g. Snage I bataljona vršile su napad na neprijateljski položaj Katun (tt 640). Napad trajao od 16.00 časova. Uporište nije bilo likvidirano i bataljon se povukao na polazne položaje. Ubijeno 3 i ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Pljen: 1 puška, 800 puščanih metaka i 6 granata za bacač.

Snage II bataljona u 12.00 časova izvršile su pokret pravcem Vjetrenica — Lupac — Stranjani, gdje je stigao u 17 časova. U 23 časa bataljon preuzeo napad na položaj k. 587. Uporište nije likvidirano i bataljon se povukao, sem djelova za obezbjeđenje, u selo Stranjane.

Snage III bataljona izvršile pokret do na prostoriju sela Pojska, odakle su u 18.00 časova krenuli na napad na neprijateljsko uporište u s. Kozarce. Napad trajao čitavu noć i pred zoru bataljon se povukao na liniju s. Obrenovići. Ubijeno

---

[8] i [10] Do 23. februara borba je vođena protiv dijelova Borbene grupe »Eberlajn«, a zatim protiv Pukovske grupe »Hart« — »Hardt« (359. puka 181. pješadijske divizije). Vidi knj. 33, dok. br. 133 (objašnjenje 3) i 153 (objašnjenje 3. i 5); AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema. Pored toga, borba je vođena i protiv ustaško-domobranskih dijelova (vidi tom V, knj. 38, dok. br. 107—110).

13, a ranjeno veći broj neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 7 ranjenih. Pljen: 9 ručnih bombi i 500 metaka.

Snage IV bataljona prebacile su se na prostoriju s. Bukovica sa zadatkom pritiska na Gradišće i k. 602 i rušenje komunikacije Zenica — Nemila.

25-II-1945 god. Snage I bataljona izvršile su smjenu IV bataljona XI brigade[9] u selu Janjaci i Lokrinama. Istog dana bataljon vršio napad na Katun (tt 640) i s. Grm. Uporište nije likvidirano, a bataljon se povukao na desnu obalu Stranjanskog potoka. Ubijeno 2 i ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Vlastiti gubitci 1 ranjen.

Snage III bataljona u 14 časova izvršile su pokret u pravcu k. 587 u cilju napada. Napad počeo u 20.00 časova i trajao do 05.00. Uporište se nije moglo likvidirati i bataljon se povukao na polazne položaje, s predstražom na k. 570. Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti 3 ranjena.

Snage III bataljona preko dana držale položaj na liniji s. Obrenovići a noću vršile napad na uporište Kozarce — k. 594, uporište nije likvidirano i bataljon se povukao na polazne položaje. Neprijateljski gubitici nepoznati. Vlastiti 1 mrtav.

Snage IV bataljona vršile napad na uporište k. 602. Napad trajao cijelu noć i pred zoru bataljon se povukao na položaj Negraj. Neprijateljski gubitci nepoznati, vlastiti gubitci 3 ranjena.

26-II-1945 g. Snage I bataljona preko dana držale položaj na liniji s. Lokrine. Uveče bataljon vršio napad na Katun (tt 640) i s. Grm. Uporište se nije moglo likvidirati, te se bataljon povukao. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Snage II bataljona na položaju ispred sela Stranjani.

Snage III bataljona na položaju ispred sela Obrenovića.

Snage IV bataljona na položaju Loznik — Bukovica — Negraj.

27-II-1945 god. Snage I bataljona u 5 časova otpočele su napad na Katun i Grm. Borba traje do 23.00 časa, kada se bataljon povukao. Neprijateljski gubici 7 mrtvih i 13 ranienih. Vlastiti 1 mrtav i 4 ranjena. Pljen 3.000 metaka.

Snage II bataljona otpočele su napad na položaj k. 587 u 5 časova i napad je trajao do 21.00 čas, kada se bataljon povukao na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 18 mrtvih i 16 ranjenih. Vlastiti gubitci 3 mrtva i 10 ranjenih.

[9] Riječ je o brigadi 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 18).

Snage III bataljona u 5 časova poduzele napad na Kozarce i k. 595. Napad trajao do 22.00 časa, kada se bataljon, pošto se uporište nije moglo likvidirati, povukao.[10] Neprijateljski gubitci 20 mrtvih i 31 ranjen. Vlastiti gubitici 9 mrtvih i 11 ranjenih i 2 zarobljena. U borbi izgubljeno 5 puškomitraljeza, 1 strojnica i 2 revolvera.

Snage IV bataljona u toku dana nisu imale dodira s neprijateljem.

28-II-1945. Bataljoni na istim položajima. Na minu koju je postavio IV bataljon između Vranduka i Vraca naišao je vojnički kamion. Poginulo 10 a ranjeno 14 neprijateljskih vojnika. Kamion uništen.

1-III-1945 god. Snage I bataljona držale su položaj prema neprijateljskom uporištu Grm. U 12.00 časova neprijatelj[11] je preuzeo napad na položaje bataljona. Bataljon odbijajući neprijateljske napade postepeno povlačio se je do na liniju Pecarnica — Goli breg. U tim borbama ubijeno je 9, a ranjeno 5 neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Snage II bataljona, manevrom neprijatelja koji je naglo potisnuo IV bataljon i izbio bočno snagama II bataljona, bile su prinuđene da se povuku pravcem Konjevići — Pecarnica, odakle su po naređenju prebacile se na prostoru Gučja Gora. Neprijateljski gubitci su 15 mrtvih i 14 ranjenih, a vlastiti 3 ranjena.

Na snage III bataljona u 14.00 časova neprijatelj je izvršio napad iz pravca Kozarce. Bataljon se pod borbom povlačio do Pecarnice, kad mu je naređeno da se prebaci desnoj obali rijeke Bile.

Na snage IV bataljona u selu Bukovici neprijatelj od strane Nemila — Zenica izvršio iznenadni napad i odbacio ih na liniju Negraj. Pod jakim neprijateljskim pritiskom povukli su se na južne padine Lisca — tt 1303 (gdje im je u 15.00 časova izdato naređenje da se prebace na Strmac, k. 873).

Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 1 ranjen. Vlastiti gubitci 2 mrtva, 4 ranjena i 2 nestala. Izgubljeno 1 puškomitraljez, 5 pušaka i 6 brdskih kazana.

2-III-1945 god. Snage I bataljona držale su liniju Pecarnica — Goli Breg, a IV položaj Strmac. U 04.30 neprijatelj je preuzeo napad na položaj. Napadi su do 12.15 časova odbijani, kada je neprijatelj zaobilaznim manevrom iz pravca se-

[11] Riječ je o 14. SS puku 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 111, objašnjenje 2, 12. i 21).

la Pecarnice zbacio desno krilo I bataljona. U 12.15 časova počelo je povlačenje pod borbom i trajalo do 15.00 sati, kada su bataljoni prebačeni na desnu obalu rijeke Bile.

Snage I bataljona za taj dan ubile su 7, a ranile 5 neprijateljskih vojnika, dok su imale 1 mrtvog i 1 ranjenog.

Snage IV bataljona nanijele su neprijatelju izvjesne gubitke a same imale 2 ranjena.

Snage II bataljona nalazile su se na položaju Han-Bila (desna obala) dok je četa određena za nasilno izviđanje prodrla u selo Brajkoviće.

Snage III bataljona držale su položaje na liniji Alihodža — Zalote — Radojičići.

3-III-1945 g. Snage I bataljona nalazili su se na prostoriji sela Dub, a jedna četa upućena na liniju Vlašić — Modrike.

Snage II bataljona u 04.00 časova razvijene u vodne kolone prešle su rijeku Bilu i izbile na liniju Brajkovići — Pojska — Debelo Meho.

Snage III bataljona nalazile su se na liniji rijeke Bile kod sela Maline — Gučja Gora (škola).

Snage IV bataljona nalazile su se na liniji Maline — Mehurići. Dodira nije bilo.

4-III-1945 god. Snage I bataljona izvršile su pokret s prostorije s. Dub pravcem Vlašić — Šišava — Modrike, gdje su se razmjestile. Zadatak bataljona je kontrola svih puteva koji od komunikacije Zenica — Žepče izvode na Vlašić i povezivanje sa snagama jedinica na prostoriji Šipraga.

Snage II bataljona na prostoriji s. Brajkovići — Čukle. Zadatak bataljona držanje stalne pretsraže u jačini jednog voda na Debelom Mehu, te patroliranje s. Stranjani i Grahovčići.

Snage III i IV bataljona na istim položajima. Dodira s neprijateljem nije bilo.

5-III-1945 god. Bataljoni su na istim prostorijama. Snage II bataljona u 07.00 zaposjele su položaj Debelo Meho, Pojska, Strmac. Neprijatelj u jačini 50—60 vojnika pokušao je nasilno izviđanje od s. Stranjani, ali nakon kraće borbe odbijen je. Neprijateljski gubitci 2 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo.

6-III-1945. god. Snage I bataljona bez promjene.

Snage III i IV bataljona u 00.00 izvršile su napad na neprijatelja i to: III bataljon pravcem Grahovčići — Đukići —

Osojnica — Janjaci, a IV bataljon pravcem Strmac — Pecarnica — Đukići — Osojnica.

Neprijatelj se u toku noći bez borbe povukao do na liniju Obrenovići, odakle je u 12.00 časova preduzeo povratni napad. Borba se vodila u 12.00, do 20.00, kad se neprijatelj povukao u s. Janjace Donje. Neprijateljski gubitci: 22 mrtva i 29 ranjenih. Vlastiti gubitici 3 mrtva i 9 ranjenih.

Snage III bataljona u 22 časa povukle su se na prostoriju s. Maline radi odmora, a snage IV bataljona ostale su na prostoriji s. Brajkovići — Čukle sa zadatkom zatvaranja pravca od s. Stranjani — Janjaci.

Snage II bataljona zaposjele su u 04.00 časa položaj Debelo Meho, k. 971, Konjevići i izvodile nasilno patrolno izviđanje u pravcu Bukova[12] — Stranjani. Jačeg dodira s neprijateljem nije bilo i bataljon se u 18.00 časova povukao u logor.

7-III-1945 god. Bataljoni na istim prostorijama s istim zadatcima. Dodira s neprijateljem nije bilo.

8-III-1945 g. Snage I, II i III bataljona na istim položajima. Snage IV bataljona smjenile bataljon VI brigade[13] na prostoriji Radojčići — Čifluk — Alihodža. Dodira s neprijateljem nije bilo.

9-III-1945 god. Snage I, III i IV bataljona bez promjena

Snage II bataljona u 21.00 čas izvršile pokrete pravcem Fazlići — Jezerci — Zagrađe, gdje su se razmjestile. Zadatak bataljona držanje stalnih prestraža u jačini 1 voda na Javorku i Šarampovu i zatvaranje linije Javorak — Šarampov — Debelo Meho. Dodira s neprijateljem nije bilo.

10-III-1945 g. Snage I, II i III bataljona bez promjene.

Snage IV bataljona u 04.00 časa izvršile pokret na prostoriju s. Brajkovići — Šušanj — Čukle sa zadatkom držanja prestraža na Debelom Mehu i zatvaranja pravca Sušanj — Grahovčići — Pecarnica. U toku dana nije bilo dodira s neprijateljem.

11-III-1945 god. Bataljoni na istim prostorijama. Patrole IV bataljona u selu Stranjanima zarobile jednog vojnika neprijateljskog.

12-III-1945 god. Bataljoni na istim prostorijama. Dodira s neprijateljem nije bilo.

---

[12] Pun naziv: Bukova glava.

[13] Odnosi se na brigadu 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111).

13-III-1945 god. Snage I bataljona izvršile pokret pravcem Modrike — Šišava — Dub gdje su se smjestile sa zadatkom kontrole pravaca Javorak i Gluha Bukovica, a također kao i rezerva u pravcu II bataljona.

2 čete IV bataljona vršile nasilno izviđanje pravcem Grahovčići — Konjevići — Stranjani, gdje su se susrele s neprijateljskom patrolom. Ubijen 1, a ranjena 2 neprijateljska vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo. Čete se povratile. Jedna na prostoriju sela Sušanja, a jedna na prostoriju s. Konjevići. Ostale snage brigade na istim položajima.

14-III-1945 go. Bataljoni na istim položajima. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

15-III-1945 god. Snage I bataljona bez promjene. Snage II bataljona do 22 časa nalazile su se na istoj prostoriji kada su izvršile pokret na prostoriju s. Maline (katoličke) gdje su se razmjestile radi odmaranja.

Snage III bataljona u 05.00 časova izvršile pokret do na prostoriju s. Grahovčići — Sušanj — Čukle, gdje su smjenile snage IV bataljona na brigadnoj prestraži. Istog dana u 22 časa bataljon se povratio na prostoriju s. Maline (muslimanske), gdje se razmjestio radi odmaranja.

Snage IV bataljona u 12.00 časova izvršile pokret do na prostoriju s. Krpeljići, gdje su se smjestili radi odmaranja.

16-III-1945 god. Bataljoni na istim prostorijama. Izvođen vojno-politički rad po planu rada. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

17-III-1945 god. Bez promjene.

18-III-1945 god. Bez promjene.

19-III-1945 god. Jedinice brigade sa svojih prostorija u 90.00 časova izvršile su pokret do na prostoriju s. Gučja Gora, gdje je održana brigadna smotra i podjela odlikovanja. U 17 časova jedinice su se povratile na svoje prostorije.

20-III-1945. Bataljoni na istim prostorijama. Dodira s neprijateljem nije bilo.

21-III-1945 god. Bez promjene.

22-III-1945 god. Bez promjene.

23-III-1945 god. Bez promjene.

24-III-1945 god. Snage I bataljona prebacile su se na prostoriju s. Počulica, gdje su se razmjestile. Dodira s neprijateljem nije bilo.

Snage II bataljona prebacile su se na prostoriju s. Grahovčići, gdje su se razmjestile. Dodira s neprijateljem nije bilo.

Snage III bataljona prebacile su se na prostoriju s. Lupac, gdje su se razmjestile. Dodira s neprijateljem nije bilo.

Snage IV bataljona prebacile su se na prostoriju s. Konjevići, gdje su se razmjestile. Dodira s neprijateljem nije bilo.

25-III-1945 god. Bataljoni na istim mjestima. Dodira s neprijateljem nije bilo.

26-III-1945 god. Bataljoni na istim postavama. Dodira s neprijateljem nije bilo.

27-III-1945 god. Snage ove brigade držale su položaj. Borbe nije bilo.

28-III-1945 god. Snage ove brigade u 20.30 časova na cijelom sektoru osim II bataljona prešle su u napad na neprijateljski položaj ispred sebe.[14] Kako napad nije počeo na celom frontu[15] u određeno vrijeme, neprijatelj je bio na cijelom frontu budan.

Prvi bataljon imao je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište Orlac, k. 843, k. 821, Lađica i Počulica.

Sa dvije čete bataljon napao je na sektoru Tolovići — Počulica. Neprijatelj je u prvom naletu isteran iz Počulice, poslije čega je posjeo iskopane rovove oko kote 675 i odavde davao jak otpor. Bombaši su uspjeli istjerati neprijatelja iz ovih rovova, gdje je ostavio nešto municije. U momentu kada su naši upali u dalji rov, bacačka mina pogodila je rov, gdje su poginuli puškomitraljezac i njegov pomoćnik zajedno sa neprijateljem, koji je branio taj rov. Uslijed odlučnog sadejstva neprijateljskog oružja svako napredovanje u tom dijelu je onemogućeno.

Četa koja je imala za zadatak da istjera neprijatelja sa kote 843, nije mogla likvidirati 3 bunkera na toj koti. Istovremeno jedna četa III bataljona, koja je bila na lijevom krilu I bataljona, zauzela je kotu 821. Vod čete I bataljona zaobilazio je kotu 843 kada je neprijatelj, koji se je provukao između čete III bataljona i kote 843, iznenada napao na vod, koji je stao frontalno pred bunkerima i istoga zbacio sa Prelca.

Uslijed dejstva neprijatelja s leđa povukla se i četa III bataljona, koja je posjela položaj Goli Breg. 2 čete koje su bile u Počulici, a koje nisu mogle da zaobiđu neprijatelja, povučene su na polazne položaje.

Prije podne, poslije efikasne bacačke vatre i vatrom protukolskog topa, izvršen je juriš s dvije čete na Prelac. Neprijatelj je bio iznenađen i u bliskoj borbi natjeran je u pa-

[14] Ova brigada je od 23. marta do oslobođenja Zenice dejstvovala u sastavu Grupe brigada Zeničkog sektora (vidi dok. br. 57 i 59).

[15] Riječi »na celom frontu« su dopisane crvenom olovkom.

nično bjekstvo. Neprijatelj je ostavio 10 mrtvih vojnika SS, sa jednim šarcem, 4 puške, šmajser, 3 pištolja, 1 raketni pištolj, 100 raketli, 4000 metaka, 1 durbin i nešto pionirskog alata.

Odmah po zauzeću Prelca otvorena je vatra na položaj III bataljona, koji se pod zaštitom te vatre podvlačio. III bataljon imao je zadatak da likvidira rovove na Dabovcu, koti 675, Paljike i da ispomaže I bataljon.

Poslije žestoke borbe bataljon je sa dvije čete uspio izbaciti neprijatelja s tog položaja. Neprijatelj je izvršio kontrajuriš i ponovno zaposjeo rovove. Oko 2 sata opet su naši vršili juriš, istjerali neprijatelja iz rovova. U tom vremenu stigne pojačanje iz Lokrina i bočno udari na čete, koje su istovremeno vodile frontalnu borbu. Bataljon se naglo povlačio i neprijatelj je izvršio juriš na Postinje, izbacio naše snage prema koti 879.

Kada je I bataljon osvojio Prelac i tukao sa bacačem i mitraljeskom vatrom Postinje, III bataljon je uspio da protjera neprijatelja i posjedne svoje stare položaje. Borba je bila završena oko 15.00 časova.

IV bataljon imao je zadatak da drži svoj stari položaj prema Janjcima — Obrenovićima i sa dvije strane vrši pritisak na neprijatelja, dok sa jednom četom štiti bok III bataljona i s tim da likvidira bezimenu kotu sjeverno od slova j u reči »Postinje«. Četa je uspjela da likvidira tu čuku, koja je bila ograđena žicom i opasana rovovima. Četa je uspjela iznenaditi neprijatelja, koji je uništen bombama, a samo nekolicini uspjelo je pobjeći.

Neprijatelj koji je dolazio u pomoć snagama koje su držale položaje na Dabovcu nije htio da udari na tu čuku, koju je neprimjetno prošao, i zbacio III bataljon, poslije čega se je ova četa povukla.

Neprijatelj je od Janjaca pokušao da se ujutru potokom podvuče prema Osojnici i zaobiđe IV bataljon. Iznenađenje nije uspjelo, jer su naši držali pod kontrolom jarak, neprijatelj je pušten na blisko ostojanje i tu potpuno razbijen i natjeran u bjekstvo. Na bezimenoj čuki zarobljen je 1 šarac i nešto druge spreme.

29-III-1945 god. I bataljon izvršio je kontranapad, poslije dobro pripremljene bacačke vatre na Prelac.[16] Na samoj koti razvila se žestoka borba i neprijatelju su nanešeni gubitci od 15 mrtvih i 33 ranjena. Vlastiti gubitci 4 mrtva i 16

[16] U Dnevniku majora Bema piše da su 29. marta dijelovi 969. tvrđavske pješadijske brigade zauzeli visove zapadno od s. Lupca i s. Preočaca, ali je neprijatelj, poslje podne, protivnapadom, ponovo zauzeo te visove.

ranjenih. Zarobljeno 2 šarca, 4 puške, 4 pištolja, 1 strojnica, 1 raketni pištolj, 100 kom. raketi, 4.000 metaka, 9 bacačkih mina, 1 dvogled, te nešto ostalog materijala.

II bataljon: ujutru u 6 sati neprijatelj je vršio žestoki napad, koji je odbijen. Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastitih nije bilo.

III bataljon nije vodio borbe.

IV bataljon izvršio je napad na kotu 675 sjeverno od Paljika i istu likvidirao. Neprijateljski gubitci 8 mrtvih i 13 ranjenih. Vlastiti gubitci 1 mrtav i 5 ranjenih. Pljen: 1 šarac i nešto ostale spreme.

30-III-1945 god. I i III bataljon odbijali su neprijatelja, koji je oko 4 sata izvršio napad. I bataljon odbio je neprijatelja i održao svoje položaje, dok je III izbačen sa svog položaja, poslije čega je posjeo Goli Breg, k. 879. Ujutro III bataljon vršio je kontranapad i u dva naleta ponovo ovladao položajem Postinje.[17] Neprijateljski gubitci 6 mrtvih i 6 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Zarobljeno 1 puška, 4000 metaka i nešto ostale spreme.

I bataljon nije imao žrtava, zarobio 1 šarac. Neprijateljski gubitci 3 mrtva.

II bataljon nije imao borbe.

IV bataljon izvršio je napad na Obrenoviće, gdje je poslije dvosatne borbe neprijatelj napustio selo Obrenoviće. Neprijateljski gubitici 5 mrtvih, 8 ranjenih. Vlastiti 1 poginuo, 1 ranjen.

31-III-1945 g. snage II bataljona nisu vodile borbu.

Snage II bataljona. Udarna grupa bombama je likvidirala jedan rov na koti 772. Neprijatelj je imao dva mrtva i 3 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Snage III bataljona protunapadajem koji je neprijatelj izvršio morale su se povući. Protunapadom bataljon je povratio svoje stare položaje. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 4 ranjena. Vlastiti gubitci 1 ranjen. Zarobljeno 2 puške i nešto spreme.

1-IV-1945 g. Prvi bataljon nije imao borbe.

II bataljon nije imao borbe.

III bataljon s jačom udarnom grupom likvidirao je bezimenu kotu sjeverno od Dabovca. Neprijatelj je imao 3 mrtva i 4 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zarobljeno 5 pušaka, 1 tromblon s 18 granata, 3000 metaka.

IV bataljon nije imao borbe.

2-IV-1945 god. I bataljon u 2 sata žestokim neprijateljskim napadajem bio je odbačen s Prelca. Kontranapadom po-

[17] Vidi dok. br. 205 i 211—218.

vraćeni su naši položaji i neprijatelj se povukao pod borbom na stare položaje. Neprijateljski gubitci: 3 mrtva i 7 ranjenih. Vlastiti gubitci 4 ranjena i dva zarobljena s jednim šarcem, 1 puškomitraljez uništen.

II bataljon nije vodio borbu.

III bataljon: u 4 sata neprijateljska grupa napala je bombama naše položaje. Napad je odbijen. Uveče udarna grupa III bataljona likvidirala je jednu neprijateljsku prestražu. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 5 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 1 ranjen.

IV bataljon nije vodio borbu.

3-IV-1945 god. I bataljon s udarnom grupom likvidirao je jednu neprijateljsku objavnicu, poslije čega se je bez gubitaka povukao. Neprijateljski gubitci 1 mrtav i 3 ranjena.

II bataljon dočekao je žestokom vatrom jednu grupu Čerkeza koja se privlačila s namjerom da se preda. Uspostavljanjem veze s njima prešlo je 43 vojnika i 1 oficir.[18] Sobom su donijeli 3 puškomitraljeza, 34 puške, 12 pištolja, 21 nož, 4500 metaka, 23 ručne bombe i 1 dvogled.

III bataljon nije imao borbe.

IV bataljon sa jednom četom likvidirao je kotu 675. Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 8 ranjenih. Vlastiti gubitci 1 ranjen.

4-IV-1945 god. I bataljon izdržao je iznenadni napad u 4 sata, neprijatelj je povraćen uz gubitke 3 mrtva i 9 ranjenih. Bataljon je dobio smjenu od IV bataljona.

II bataljon nije imao borbe.

III bataljon s udarnom grupom istjerao je neprijatelja iz jednog rova. Neprijatelj je imao 3 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo.

IV bataljon predao je položaj snagama XVIII brigade[19] i smjenio I bataljon.

5-IV-1945 god. I bataljon na odmaranju u Preočici.

II bataljon nije imao borbe.

III bataljon nije imao borbe.

IV bataljon nije imao borbe.

6-IV-1945. god. I bataljon ispomagao je IV bataljon, koga je neprijatelj izbacio s njegovog položaja. 2 čete I bataljona istjerale su neprijatelja s kote 843. Neprijatelj je kontrajurišom vratio naše snage na polazne položaje. Neprijateljski

[18] Odnosi se na pripadnike 3. bataljona puka »Bergman« (4. ili 5. puka Ruskog zaštitnog korpusa). Pomenuti bataljon je poslje toga smenjen s tog sektora i stavljen pod komandu Štaba 969. tvrđavske pješadijske brigade, koji ga je uputio na prostor Maglaja da obezbjeđuje željezničku prugu (vidi Dnevnik majora Bema).

[19] Odnosi se na brigadu 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 153).

gubitci 9 mrtvih, 11 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva, 9 ranjenih i 1 potresen. Zarobljeno 1 šarac i 2 puške.

II bataljon napao je na neprijateljske položaje ispred sebe Golu kosu. U žestokoj borbi zauzima Golu kosu i Kratine. Neprijatelj je uspio da povrati Golu kosu kontrajurišem. Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 9 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih. Neprijatelj je imao jaku podršku svoje artiljerije i bacača.

III bataljon uspjeva odlučnim protunapadom protjerati neprijatelja sa njegovih položaja ispred sebe. Kontrajurišem je neprijatelj odbacio naše snage na polazni položaj. Čitav dan se produžuje borba na svim položajima. Neprijateljski gubitci 8 mrtvih i 10 ranjenih. Vlastiti 1 mrtav i 8 ranjenih. Izgubljena 2 puškomitraljeza.

IV bataljon je neprijatelj potisnuo iz njegovih položaja i uz pomoć I bataljona vraća neprijatelja i dva puta zauzima kotu 843, ali našim snagama ne uspjeva da zadrže taj položaj.

Neprijateljski gubitci 7 mrtvih i 13 ranjenih. Vlastiti 2 mrtva i 25 ranjenih.

Artiljerijski divizion imao je 3 ranjena.[20]

7-IV-1945. god. I bataljon napadao je kotu 847—853 i istočno prema tt 957. Bataljon je uspjeo da ovlada neprijateljskim položajima na koti 874 i 812. Neprijatelj je pružao vrlo žilav otpor i bataljon nije uspjeo da ovlada svim položajima. Neprijateljski gubitci 3 mrtva i 7 ranjenih. Vlastiti 2 ranjena.

II bataljon ponovo zauzima Golu kosu i vrši pritisak na kotu 515, ali ne uspjeva da je osvoji. Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 7 ranjenih.

III bataljon jakim napadom uspjeva da istjera neprijatelja sa kote 843, ali neprijatelj brzo vraća svoj položaj ponovnim okršajem. Neprijateljski gubitci 6 mrtvih i 8 ranjenih. Vlastiti: 2 mrtva, 14 ranjenih i 1 potresen.

IV bataljon zaobišao je Počulicu, napao na kotu 772, kotu 675. U više pokušaja da ovlada tim položajem bio je od-

[20] U izvještaju Štaba Artiljerijskog diviziona 13. krajiške udarne brigade od 16. maja 1945. (vidi AVII, reg. br. 4—16, k. 1281) piše da je u prvoj polovini aprila divizion potpomagao 13. brigadu u borbama na sektoru Zenice, tj. da su baterije bile pridodate bataljonima, te da je, nakon duže borbe, 12. aprila, u 5 časova, ušao u Zenicu, gdje je ostao do 14. aprila. Nakon toga je izvršio pokret pravcem: Zenica — Travnik — Mrkonjić-Grad — Han-Kola — Ivanjska — Bos. Gradiška, gdje je 22. aprila potpomagao napad na Bos. Gradišku. Sutradan je izvučen iz borbe i upućen na sektor Bos. Novog. Od 27. do 30. aprila je potpomagao napad 13. brigade na Bos. Novi. U ovim borbama je imao 6 mrtvih i 14 ranjenih boraca i utrošio 1616 minobacačkih mina i 351 protivkolsku granatu, dok su neprijateljski gubici iznosili 133 poginula, 278 ranjenih i 6 zarobljenih vojnika. O tome vidi i tom XI, knj. 2, dok. br. 70 i 83.

bijen i izložen jakoj artiljerijskoj i bacačkoj vatri. Neprijateljski gubitci 7 mrtvih i 13 ranjenih. Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 4 ranjena.

8-IV-1945. g. I bataljon držao je položaj Tolovići — Počulica. Borbe nije bilo.

II bataljon na položaju Sušanj — Kratine — Ahmići. Bataljon je prije podne zauzeo Golu Kosu, ali je neprijatelj kontrajurišem odbacio na polazne položaje. I četa prije zore zauzela je položaj s desne strane rijeke Lašve prema koti 515 i sela Granica. Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i 12 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo. III bataljon je držao položaje Postinje — Prelac. Uveče toga dana snage XVIII brigade preuzele su Postinje. Borbe nije bilo.

IV bataljon bio je na odmoru u selu Grači[21] — Krčevine.

Art. divizion sa bacačkim baterijama nanio je neprijatelju gubitke u toku daną od 4 mrtvih i 10 ranjenih.

9-IV-1945. god. I bataljon na istim položajima bez promjene.

II bataljon na jučerašnjim položajima bez promjene.

III bataljon sa 2 udarne grupe u toku noći napadao je neprijateljske prestraže. Neprijatelj je imao gubitke 1 mrtav i 2 ranjena. Vlastitih gubitaka nije bilo.

IV bataljon na odmoru.

Art. divizion u toku noći i dana nanio je neprijatelju gubitke 4 mrtva i 8 ranjenih.

10-IV-1945. g. I bataljon zauzeo je položaj Počulica i bezimene kote prema Prelcu, a ispod kote 843. S obe strane tokom dana samo se je pripucavalo.

II bataljon napadao je u toku dana položaj Vrhovine, k. 772, k. 874. Borba je trajala sve do kasne večeri, Neprijateljski gubitci 7 mrtvih, 15 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo.

III bataljon uz pomoć bacača napao je k. 843. Napad nije uspio. Bataljon se povukao u polazne položaje. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 3 ranjena. Vlastiti 7 ranjenih. U toku noći jedan bombaš iz I čete uništio je jednu neprijateljsku patrolu u jačini 2 neprijateljska vojnika.

IV bataljon smjestio se u selu Vrhovini kao brigadna rezerva.

Art. divizion vatrom bacača i protukolskih topova nanio je neprijatelju gubitke 15 mrtvih i 25 ranjenih.

11-IV-1945. god. sa jednom četom napao je neprijateljski položaj I bataljon ove brigade na koti 843 i likvidirao ne-

[21] Vjerovatno omaška; treba: s. Grabak.

koliko rovova. Poslije jačeg neprijateljskog pritiska četa se morala povući na polazni položaj. Neprijatelj je imao gubitke 3 mrtvih i 7 ranjenih. Vlastiti gubitci pri povlačenju 7 ranjenih.

II bataljon je vodio borbu cijeli dan i uz bočni pritisak IV bataljona zauzeo je kotu 812 i 772 i produžio je nastupanje prema Zenici, gdje nije naišao ni na kakav otpor. Neprijateljski gubitci 8 mrtvih i 13 ranjenih. Vlastiti 3 mrtva i 1 ranjen.

III bataljon u toku dana bez promjena. Naveče napao je neprijatelja kada se je htio povlačiti i nastupao za njim do Zenice, gdje je izgubio kontakt sa istim. Borbu nastavlja 12 rano ujutru prema Tetovu i Gradišću. Borba je vođena do kasno uveče.[22] Neprijatelju su u toku ta dva dana nanijeti gubitci 28 mrtvih, 29 ranjenih, 29 zarobljenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 12 ranjenih. Zarobljeno: 1 puškomitraljez, 4 strojnice, 6 pištolja i 20 pušaka.

IV bataljon poslije podne 11-IV. o.g. krenuo je prema Jelinaku, zaobišao Kuber i napao neprijatelja u bok, a poslije žestoke kraće borbe protjerao neprijatelja prema Dobriljevu i Vjetrenici i omogućio ostalim snagama ove brigade da zauzmu visove ispred sebe. Neprijateljski gubitci 5 mrtvih, 7 ranjenih. Vlastiti 5 ranjenih. Pljen:1 strojnica, 4.000 puščanih metaka i 20 ručnih bombi.

Art. divizion uzorno je sarađivao i pomagao pješadiju u nastupanju i gonjenju neprijatelja i nanio mu gubitke 30 mrtvih i 35 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 ranjena i 2 konja ubijena.

12-IV-1945. g. I bataljon čistio je kote iznad Zenice i zarobio 9 Njemaca s jednim mitraljezom, 6 pušaka, 7 pištolja, 1 tromblon, 2 strojnice.

II bataljon smješten u Podbrđu. Vodile su se borbe na Gradišću, gdje je zarobio 8 neprijateljskih vojnika, a 5 ubijeno. Zarobljeno 6 pušaka. Vlastitih gubitaka nije bilo.

Art. divizion imao je u toku dana od nagazne mine 1 mrtvog, 1 ranjenog i jedna kola sa zapregom uništena su.

Jedinice ove brigade u gornjem periodu imale su:

1) *Gubitci:* a) neprijateljski
412 ubijenih
513 ranjenih
106 zarobljenih
Svega 1.031 izbačeno iz stroja

[22] Vidi dok. br. 144 (objašnjenje 9. i 20) i 220.

b) vlastiti

58 mrtvih
192 ranjena
6 nestalih

Svega 256 izbačeno iz stroja

2) *Pljen:*

4 topa
6 bacača
1 teški mitraljez
23 puškomitraljeza
135 pušaka
14 strojnica
45 pištolja
2 raketna pištolja
3 tromblon puške
512 ručnih bombi
255.600 metaka
118 granata za tromblon puške
9 topovskih granata
165 bacačkih granata
14 kola
4 poljske kuhinje
35 konja
300 signalnih metaka
21 nož
3 dvogleda
24 para odijela
202 para cipela
15 pari čizama
22 šinjela
22 sedla
200 ranaca sitnih vojničkih potrebica
200 pari veša
130 ćebadi
100 šatorskih krila
100.000 cigareta
100 kg rezanog duhana
50 kg djonova i kože
5 pisaćih mašina
4 radio-aparata
4 foto-aparata
obućarski, brijački i potkrivački pribori

3) *Izgubljeno:*

8 puškomitraljeza
1 strojnica
2 pištolja

5 pušaka
6 brdskih kazana
4 konja
1 kola.

U toku nepuna dva mjeseca u sastavu ostalih brigada već spomenute grupacije naših snaga ova brigada vodila je uspješne navalne i obranbene borbe. Neprijatelj koji se nalazio nakon neuspjele I ofanzive na Zenicu, tj. djelovi »Princ Eugen« divizije, dao je ovoj brigadi dragocjena iskustva za daljne borbe, koje će vjerovatno prestojati. Ova brigada sa tako lukavim neprijateljem do sada nije još vodila borbe. Isprva pojedine jedinice ove brigade kao što je I, III ili IV bataljon nisu dovoljno obraćali pažnje na samo obezbjeđenje kao u navali tako i u obrani, ali bolnim iskustvom iznenađenja uz primjerne vlastite gubitke svladali su i tu poteškoću. Neprijatelj kao što je bio majstor u obrani, u sistematskom izgrađivanju obrambenih sustava, rovova ili bunkera sa izvjesnim međupotpomaganjem i veoma dobrim poljima vatrenog djelovanja, tako je bio i vješt ili drzak u vršenju prepada, iznenađenja bilo danju, bilo noću. Vješto je štedio rezerve i u osjetljivim momentima po vlastitim snagama vješto ih ubacivao. Ne samo da je on bio teoretsko-praktično jak već je bio i uporan, a može se nazvati i veoma hrabar. To dokažuju činjenice, koje su se odigravale naročito u posljednjim fazama borbe za Zenicu, kada su pojedina uporišta, odnosno kote po više puta mjenjale gospodara. Vatra teškog neprijateljskog oružja bila je koncentrična i precizna.

Vlastite snage svakog dana sve su više bile prekaljene i sve su više počele primjenjivati neprijateljsku taktiku. Vatra vlastitog teškog oružja bila je na visini, naročito se to tiče upotreba dviju bacačkih baterija. Više puta događalo se da su teška oružja osvajala ili gubila pojedina uporišta, odnosno kote.

Osjećala se je borbeno-izobrazbena premoć neprijateljskih snaga, ali duh i volja bila je na našoj strani.

U proteklim borbama istakli su se svojom hrabrošću mnogi rukovodioci i borci, kao što su: desetar Vuković Jovo, borac Vujinović Rade iz I bataljona, pporučnik Krivokuća Mlađen, desetar Terzija Nikola, zastavnik Kaurin Dušan, zastavnik Kuzmanović Vitomir, desetar Šućurović Vojin, pporučnik Jelić Borivoj, desetar Bajrić Ramiz, politički rukovodioc Radić Savan, politdelegat Vojvodić Lazo iz II bataljona, poručnik Petar Tomić, poručnik Ropac Ivan, borac Dmitrović Petar, pporučnik Krkljić Nikola, poručnik Dakić Drago iz III

bataljona, borac Kočić Mirko, zastavnik Jokić Drago, borac Jagodić Vid, borac Mitrović Miloš, komandir čete Nakomčić Đuro, zastavnik Pavlović Dušan, vodnik Vasiljević Milan, zamjenik komandira Boranović Trivo, vodnik Basta Marinko iz IV bataljona i dr.

Vodnik Babić Ivan iz artiljerijskog diviziona.

II bataljon ove brigade i I četa III bataljona ove brigade dobili su pohvalu štaba IV divizije — *V Korpusa* — naredbom br. 38 od 9 marta t.g.[23]

Politkomesar kapetan Luka Jelčić iz III bataljona napadajući na kotu 594 poginuo je nedaleko samih neprijateljskih bunkera. 26. rukovodioca ove brigade ranjeni su u ovim borbama.

Oboljelo je 8 rukovodioca i 149 boraca.

Popuna municije vršila se redovito premda je zarobljavanjem iste bilo skoro neovisno, ali za postignuće vatrene premoći ipak se izdavalo jedinicama. Izdato je 126.650 jugoslavenskih metaka, 54.850 engleskih, 2.320 talijanskih, 27.950 metaka za bredu, 120 za protutenkovsku pušku 18 mm, 17.390 strojničkih metaka, 70 raketli, 1.733 granate za teški bacač engleski, 50 granata za teški talijanski bacač, 90 granata za teški njemački bacač, 60 granata za mali njemački bacač, 321 granata za mali talijanski bacač, 93 granate za mali engleski bacač, 74 granate za »Džon Bul«, 90 granata za američki top, 14 kg ulja za oružje, 166 granata za tromblon, 20 nagaznih mina i 1.075 ručnih bombi.

Padom Zenice i uporišta južno duž rijeke Bosne postignut je uspjeh, koji će utjecati na pad svih uporišta i obrambenih sustava neprijatelja na sektoru Bosne. Bogato iskustvo u ovim tvrdokornim borbama i stečenim iskustvom koristilo se i odrazilo se pojačanjem borbene sposobnosti boraca i povećalo sposobnost rukovodioca za podređene jedinice. Tako ojačani teoretski i praktično ima se puno pouzdanje za prestojeće borbe za konačno oslobođenje naše zemlje.

Prilog: 7 kom. prepisa zapovjedi[24]
koje se odnose na gore navedene borbe.

---

[23] Vidi dok. br. 29.

[24] Pomenute zapovijesti potiču od 13. i 21. februara, 15, 20. i 28. marta i 5. i 6. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 4/1—4/7, k. 1281).

BR. 124

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA I NAORUŽANJA15. KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE JA OD 15. APRILA 1945. GODINE[1]

JEDINICA	LJUDI			RASHOD						PUŠAKA			Mitraljeza	P. mitraljeza	T. bacača	L. bacača	Top. pr. k.	Pištolja	Ručnih bom.	Strojnica	„Džon-Bul"	Pr. kol. pušaka	Breda 8 mm	Laki mitraljez
	Po spisku	U rashodu	Na licu	U boln.	U amb.	Na bol.	Na osus.	Na sl. p.		Po spisku	U ras.	Na licu												
1. bat.	330	77	253	51	20	1			5	171	2	169	2	23		1		15	295	17	1	4		
2. bat.	314	57	257	37	8	1			11	158	13	145	1	25		1		14	303	19		4		
3. bat.	290	46	244	20	19				7	165	7	158	1	26		2		11	276	18	1	3		1
4. bat.	331	77	254	50	18	1	1		7	173	7	166	2	24		1		18	297	18		3	1	
Izviđačka[2]	54	7	47	5					2	3		3		8				3	73	34				
Tehnička	56	3	53	2					1	40	1	39		3				3	47	4				
Četa v.	105	5	100	3					2	75	1	74		2					45	6				
Sanitet	67	4	63	4						39	1	38		1				2	39	5				
Top. od[3]	232	19	213	11	1				7	135	3	132		5	20		2	10	203	19				
Radna č.	125	15	110	9	4	1	1			95	—	95		2				5	60	8				
Pionirski v.	27	2	25		1		1			19	—	19		2					18	4				
Veterina	10	1	9						1	10	1	9							6					
Štab	26	—	26															16	3	7				
SVEGA:	1967	313	1654	142[4]	71	4	3		43	1183[5]	36	1047	6	121	20	5	2	97	1765[6]	159	2	14	1	1

Dne 15. IV 1945.[7]

S. F. — S. N.!
M. P

Brojno stanje sastavio:
pom. sekretar,
. . .[8]

[1] Original (formular umnožen na šapirografu, latinicom, a brojevi upisani mastilom) u AVII, reg. br. 6—5, k. 1272.

[2] To jest: Izviđačka četa.

[3] Treba: Artiljerijski divizion (vidi dok. br. 88).

[4], [5] i [6] Ukupan zbir pogrešan; treba: 192, 1083 i 1665.

[7] O brojnom stanju te brigade vidi i dok. br. 86.

[8] Potpis nečitak.

BR. 125

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 16. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI APRILA NA PROSTORU IVAN-SEDLO — TARČIN — KISELJAK — BLAŽUJ[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
O. POV.
Broj 305
16. aprila 1945. god.
u ..... časova

Operativni izveštaj
za prvu polovinu mjeseca
aprila 1945. g.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA J.A.

1. — Neprijateljske snage koje su branile Sarajevo u prvoj polovini mjeseca aprila 1945. g. bile su sledeće: 2 pješadiske i 1 artileriska regimenta »Princ Eugen« divizije,[2] 118.[3] i 181. njemačka divizija,[4] 1 i IX Ustaški zdrug i II Domobranski gorski zdrug.[5] Pored ovih neprijateljskih snaga bilo je nekoliko stotina talijanskih fašista,[6] ruskih belogardejaca[7] i milicije koja je bila mobilisana u novoformirani 18. Hrvat-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—1, k. 395.

[2] i O dejstvima 7. SS divizije »Princ Eugen« vidi dok. br. 144, objašnjenje 9. i 20.

[3] Ta divizija je decembra 1944. prebačena u Mađarsku (vidi knj. 32, dok. br. 8, objašnjenje 6).

[4] O toj diviziji vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

[5] Vidi dok. br. 54.

[6] Vidi dok. br. 92, objašnjenje 3.

[7] Odnosi se na ostatke 4. i 5. puka bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa. Oni su tada dejstvovali, uglavnom, na prostoru Kakanj — Zenica (vidi dok. br. 111, objašnjenje 18).

ski puk.[8] Ostaci razbijene 369. »vražje divizije« uključeni su u 370. pukovniju koja je brojala 6 smanjenih bataljona.[9]

[8] Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo formiranje i postojanje, mada je ustaško rukovodstvo (Luburić) imalo namjeru da stvori neku novu jedinicu. Međutim, ovdje je, možda, riječ o 18. pješadijskom zdrugu (vidi dok. br. 54).

[9] i [10] Radi se isključivo o 369. legionarskoj diviziji (o njenom formacijskom sastavu vidi dok. br. 92, objašnjenje 3). Ona je 4. aprila u 19,30 časova otpočela izvlačenje sa sektora Ivan-Sedla, a potom se, 4/5. aprila, preko s. Raštelice, s. Tarčina, s. Pazarića i s. Raskršća, gdje je prihvaćena od 1. bataljona policijskog puka »Nagel« i 999. tvrđavskog pješadijskog bataljona, povukla na prostor Han-Ploče — Kiseljak. Komandno mjesto (dalje: KM) divizije smješteno je u Kiseljak a KM 370. puka u s. Brnjaci. S jedinicama 369. divizije tada se povlačila i ustaško-domobranska 9. hrvatska gorska divizija. Za vrijeme pokreta pomenute jedinice su stalno bile napadane mitraljeskom i minobacačkom vatrom.

Šestog aprila, poslije gubitka Čubrena (trig. 1097) i s. Višnjice, jedinice bočnog osiguranja 369. divizije bile su, u žestokim borbama, od jedinica JA potisnute do u blizinu druma Han-Ploča — Kiseljak. Tom prilikom je naročito teška borba vođena na prostoru Oštrik (k. 944) — s. Hom. Čuprija — Čubren. Po podne istog dana tri bataljona 370. puka su posjela položaje u rejonu Han-Ploča sa zadatkom da prihvate jedinice 181. pješadijske divizije koje su se povlačile preko Sarajeva (vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7). Na tim položajima oni su se zadržali do 7. aprila u podne. Pošto nije uspostavljena veza s jedinicama 181. divizije, 369. divizija se povukla ka Busovači, gdje je stigla 8/9. aprila i posjela položaje s. Prosje — Križala, a njeno KM je bilo u s. Grablje (5 km sjeverno od Busovače). Ovdje se diviziji, sa grupom od oko 320 vojnika, priključio major Kenig (Koenig), čije su jedinice na sektoru Visoko — Kakanj bile razbijene od jedinica 4. i 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111, 117, 144 i 147). Osiguranje druma prema Kiseljaku i Han-Ploči je preuzeo Policijski puk »Nagel«, dok su ostaci ustaško-domobranske 9. gorske divizije, 1. ustaškog djelatnog zdruga i još jednog gorskog zdruga (redakcija nije mogla da ustanovi o kojem je zdrugu riječ) nastavili pokret preko Busovače i Zenice, dolinom Bosne, ka Maglaju i Doboju.

Iz rejona Busovače 369. divizija je krenula 9. aprila, oko 17 časova, pravcem Kaonik — Lašva — Zenica, gdje je prihvaćena od jedinica 7. SS divizije »Princ Eugen«, i 10. aprila ujutru stigla u rejon s. Raspotočje (2 km jugoistočno od Zenice), odakle je istog dana u 18 časova, sa borbenom grupom »Berlin«, nastavila odstupni marš preko Zenice, dolinom Bosne, ka Žepču. Sjeverno od s. Tetova 1. bataljon 370. puka, kao prethodnica, bio je napadnut, ali poslije kraće borbe marš je nastavljen. Od s. Orahovca (4 km zapadno od s. Nemila) izbačena je jedna borbena grupa za bočno obezbjeđenje marševske kolone sa zapada. Ali ispred s. Nemila kolona nailazi na put nekoliko kilometara zakrčen od motornih i zaprežnih vozila, odakle se sa mnogo napora, napustivši izvjestan broj vozila, probila do s. Golubinja, gdje se zaustavila zajedno sa Štabom divizije. Do ovog zastoja je došlo usljed toga što je planinski prevoj sjeverno od Žepča bio napadnut, kojom prilikom je uništena jedna motorizovana kolona 21. brdskog korpusa za snabdijevanje (vidi i dok. br. 152) Jedanaestog aprila oko 21 čas glavnina 369. divizije kreće za Žepče, gdje stiže u toku noći. Noću 12. aprila 370. puk je protjerao neprijatelja sa raskrsnice (prevoja) jugoistočno od Novog Šehera. Divizija je — »sa jednim ruskim i jednim kavkaskim

Položaje na Ivan Sedlu branili su djelovi 370. divizije,[10] »Princ Eugen« divizije[11] i IX Ustaškog zdruga, svega u jačini 4 do 5 bataljona, osim što su na prostoru Tarčin — Pazarić — Hadžići imali prilično jake rezerve. Liniju Raštelica — Ševik — Lepenica — Han Ploča kao obezbeđenje komunikacije Ivan — Blažuj i Blažuj — Han Ploča branio je II Domobranski gorski zdrug. U Kiseljaku je neprijatelj držao stalno jake snage od najmanje 2 bataljona 370. ili »Princ Eugen« divizije.

Ostale gore navedene neprijateljske snage bile su raspoređene za odbranu Sarajeva sa južne i istočne strane kao i za obezbeđenje železničke pruge i komunikacije Sarajevo — Visoko, odnosno železničke pruge dalje prema Zenici.

2. — Početkom mjeseca aprila raspored naše divizije bio je sledeći: XII i XIII brigada na liniji Trebulje — Bradina — Ječmeno Brdo prema neprijatelju na Ivan Sedlo, X, XI i XIV brigada na prostoru Vidosavići — Zabrđe — Kreševo. Ova grupa brigada na prostoru Lepenica — Kreševo imala je zadatak vršenje jakog pritiska na komunikaciju Tarčin — Blažuj i Blažuj — Kiseljak. Ovakav raspored naših snaga izvršili smo po naređenju Operativnog štaba Sarajevske grupe korpusa u duhu općih priprema za likvidaciju neprijateljskog

---

batalj.« — 12. aprila preuzela osiguranje druma južno od Maglaja, a Štab divizije se iz rejona Žepča prebacio u Maglaj. Trinaestog aprila 369. divizija je preuzela obezbjeđenje prostora oko Maglaja do na 8 km sjeverno: 1. i 3. bataljon 370. puka istočno od rijeke Bosne a Izviđački bataljon divizije i 2. bataljon 370. puka zapadno od nje. Tokom marša, a naročito na drumu Zenica — Žepče, jedinice 369. legionarske divizije, kao i druge njemačke kolone, bile su žestoko tučene iz vazduha (o tome vidi i tom X, knj. 2, dok. br. 176, 187, 194 i 196).

U toku noći 14. aprila produžen je marš ka Doboju. Južno od ovog mjesta naišlo se na teritorijalnu zaštitu (odnosi se na ustaško-domobranske jedinice 12. i 15. hrvatske divizije (vidi tom XI. knj. 2, dok. br. 48 i 78). Ovoga dana, u Maglaju, iz sastava 369. divizije izašla je 49. fašistička (italijanska) legija »San Marko«. Ona je stavljena pod neposrednu komandu Grupe armija »E«.

Petnaestog aprila, poslije ponoći, 369. divizija je nastavila odstupni marš preko Doboja. Kod s. Počivaljke, na otvorenoj pruzi, ukrcala se u voz i otišla u Slavonski Brod, gdje je stigla 16. aprila ujutru. Zadatak joj je bio: držanje Broda i prihvatanje njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica koje su se povlačile iz Bosne.

U daljem odstupanju preko Hrvatske i Slovenije 369. legionarska divizija je imala još nekoliko borbi, ali, i pored, toga, njen komandant je uspio da ostatak divizije — 160 oficira i 2.876 podoficira i vojnika — dovede u Austriju i 13. maja 1945. preda Englezima. Međutim, Englezi se nisu pridržavali ugovora po kome su bili dužni da ih izruče Jugoslovenskoj armiji. Tako su mnogi od ovih oficira, podoficira i vojnika ostali nekažnjeni za počinjena zlodjela u Jugoslaviji (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 124—149; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

garnizona u Sarajevu i svih okolnih uporišta. Grupa brigada na prostoru Lepenica — Kreševo dejstvujući na komunikaciju Tarčin — Blažuj trebala je da odigra važnu ulogu za likvidaciju Ivan Sedla, a isto tako dejstvujući na komunikaciju Blažuj — Kiseljak trebala je da presiječe neprijateljsku otstupnicu iz Sarajeva u momentu njegovog izvlačenja.[12]

3. — Dejstvom ostalih snaga Sarajevske grupe korpusa s juga, istoka i sjevero-zapada prema Sarajevu, razbijanjem neprijateljske intervencije prema Varešu i Olovu, naše snage su zauzele polazne položaje za odsudan napad na Sarajevo. U takvoj situaciji neprijatelj je otpočeo 3. aprila sa brzom evakuacijom materijala i vojske iz Sarajeva isturajući jake snage duž komunikacije Blažuj — Kiseljak i dalje prema Busovači.

Pošto je bilo jasno da neprijatelj ima namjeru evakuisati Sarajevo, izdali smo zapovijest svim našim brigadama da 4. aprila u 16 časova pređu u opšti napad na neprijatelja na prostoru Ivan Sedlo — Tarčin — Lepenica — Kiseljak.[13] Po operativnoj zapovijesti Operativnog štaba Sarajevske grupe korpusa sve jedinice određene za napad na Sarajevo trebale su preći u opšti napad 5. aprila u 6 časova ujutro.[14]

U toku 4. ovog mjeseca naša divizija munjevito je ovladala sa Ivan Sedlo, Raštelica i Tarčin, a 5. aprila nastavila je dalje gonjenje neprijatelja prema Blažuj ne dozvoljavajući mu da se sredi i organizuje novu odbranbenu liniju. U toku 6. i 7. aprila ovladali smo sa Pazarić, Hadžići, Blažuj, Han Ploča. Neprijatelj je uporno branio pristupe komunikaciji Blažuj — Kiseljak i u toku 5. i 6. aprila vodile su se krvave borbe na toj komunikaciji. Jake neprijateljske snage koje su 6. aprila potpuno napustile Sarajevo za svoje izvlačenje upotrebljavale su prvenstveno komunikaciju Sarajevo — Visoko, a zatim komunikaciju Blažuj — Kiseljak.[15] U teškim borbama naše brigade uspjele su pojedine djelove neprijateljskih kolona otsijecati i uništavati. Na prostoru Gladno Polje — Han Ploča, gdje su naše snage u toku 6. i 7. aprila uspješno presjekle neprijateljsku otstupnicu, ubijeno je ili zarobljeno mnogo neprijateljskih vojnika, a zaplijenjeno ili uništeno mnogo ratnog materijala. Kiseljak je neprijatelj jakim snagama uporno branio do 8. aprila ujutro, kada ga je pod pritiskom naših snaga napustio i otstupio u pravcu Busovače.

---

[12] Vidi dok. br. 91.

[13] U zapovijesti stoji da napad treba početi u 14 časova (vidi dok. br. 97).

[14] Vidi dok. br. 99.

[15] Vidi dok. br. 99 (objašnjenje 3. i 7) i 206—214.

U međuvremenu druge snage Sarajevske grupe Korpusa oslobodivši Sarajevo oslobodile su daljnja neprijateljska uporišta duž železničke pruge Sarajevo — Visoko[16] kao i samo Visoko,[17] nadirući dalje prema Zenici.[18]

4. — U ovim borbama naša divizija nanijela je neprijatelju ogromne gubitke u ljutstvu i materijalu.

Neprijatelj je imao oko 2500 mrtvih, a zarobljeno je preko 500 neprijateljskih vojnika.[19]

Naši gubitci su bili sledeći:

126 mrtvih, 325 ranjenih i 3 nestala.[20]

Među poginulima su: 2 zamjenika komandanta bataljona,[21] 1 komandant diviziona, 1 polit. komesar bataljona i načelnik štaba Artileriske brigade kapetan Franjo Lužar. Osim toga poginulo je 11 komandira četa, zamjenika komandira, komesara četa, vodnika i delegata, pored većeg broja desetara.

Među teže ranjenima nalaze se: 2 komandanta bataljona, 1 zamjenik komandanta bataljona i 2 polit. komesara bataljona, pored priličnog broja nižih rukovodioca. Teže je ranjen pomoćnik šefa našeg II Otsjeka drug Zelenović.

Zaplijenjeno je:

6 haubica 105 mm. (4 ispravne), 5 brdskih topova 75 mm. (2 ispravna), 6 protivkolskih topova raznog kalibra (1 ispravan), 3 flaka ispravna, oko 40 kamiona i automobila raznih maraka, od kojih je veći dio potpuno ili djelomično uništen, dok je 10 vozila osposobljeno za vožnju, od kojih 8 kamiona. Dalje je zaplijenjeno preko 600 raznih pušaka, 13 teških bacača, 6 lakih bacača, oko 60 puškomitraljeza, 10 teških mitraljeza, oko 30 mašinki, 80 raznih pištolja, oko 20 motorcikla (većim dijelom neupotrebljivi), 12 bicikla, 10 dvogleda, oko 500.000 razne puščane municije, nekoliko hiljada granata bacačkih i topovskih raznog kalibra i oko 100 konjskih kola sa raznom drugom vojničkom spremom. Veliki broj konja je ubijen, dok je oko 10 zdravih palo u naše ruke.

---

[16] Vidi dok. br. 108, 115 i 163.

[17] Vidi dok. br. 117 (objašnjenje 8) i 144.

[18] Vidi dok. br. 144.

[19] Vidi dok. br. 118.

[20] Vidi AVII, k. RP 40: spiskove ranjenih, poginulih i nestalih boraca i starješina jedinica 29. udarne divizije JA.

[21] Riječ je o zamjeniku komandanta 5. bataljona Nikoli Samardžiću (poginuo 5. aprila) i zamjeniku komandanta 2. bataljona 10. hercegovačke udarne brigade Đorđu Bjelici (poginuo 7. aprila). Vidi AVII, reg. br. 19/2—4, k. 1146/88: relaciju Štaba 10. hercegovačke udarne brigade JA od 9. maja 1945. godine.

Mi smo izgubili od nagaznih mina 1 teretni kamion i 1 protivkolski top i jedan automobil.[22]

5. — Poslije oslobođenja Kiseljaka i Busovače naša divizija je dobila zadatak da se bez jedne svoje brigade, koja treba da se vrati na prostor Hercegovine,[23] prebaci na prostor Bos. Krupa — Bihać, gdje treba da uspostavi kontakt sa neprijateljem i susjednim našim snagama očekujući dalje zadatke. Od 11. aprila naša divizija se nalazi stalno u pokretu prema rečenoj prostoriji.[24]

Danas 16. aprila o.g. naši djelovi treba da izbiju na prostor Bihać — Bos. Krupa, ali do ovog momenta od prednjih naših brigada još nemamo izvještaja. Glavnina naše divizije danas je u pokretu od Jajce prema Mrkonjić Grad, odakle će u toku sjutrašnjeg dana nastaviti sa pokretima dalje prema Bos. Petrovcu i prostoru Bos. Krupa — Bihać.[25]

Za prebacivanje naših snaga na pomenutu prostoriju koristili smo železnicu Travnik — Jajce i Jajce — Oštrelj, kojim srestvom su se prebacivali samo manji djelovi naše divizije, dok glavnina maršuje pješice. Osim toga za prebacivanje artileriske municije i uopšte težih komora koristimo kamione, kojih još uvijek nemamo ni iz daleka onoliki broj koji bi nam bio najnužniji, iako smo u poslednje vrijeme broj naših kamiona malo povećali zarobljavanjem od neprijatelja, što se vidi iz gore navedenih podataka. Ovaj nedostatak naročito se ispoljava sada kada se naša divizija odvaja od svojih dosadašnjih baza snabdevanja u Hercegovini. Samim time ne samo da se povećava potreba prevoznih sredstava nego i potreba za većim količinama benzina, odnosno nafte i ulja.

Poslednjim većim pošiljkama odjeće naša divizija je malo popravila pitanje odjeće, ali još uvijek je to jedan od najvažnijih problema.

Zbog udaljavanja od naših baza snabdijevanja pretpostavljamo da će ishrana u budućnosti također prestavljati jedan problem, tim više u koliko su krajevi u kojima će naša divizija sada operisati, ekonomski iscrpljeni.

---

[22] Riječi »i jedan automobil« dopisane su mastilom.

[23] Odnosi se na 12. hercegovačku udarnu brigadu JA (vidi dok. br. 117, objašnjenje 24).

[24] Vidi dok. br. 133.

[25] Vidi AVII, reg. br. 2/2—4, 2/23—4 i 2/35, k. 1153/II, reg. br. 26—1, k. 1146/II: zapovijesti i naređenja Štaba 29. udarne divizije JA od 11, 12, 14. i 21. aprila 1945. godine.

Da bi se olakšalo snabdijevanje municijom, hranom i ostalim materijalom mišljenja smo da je potrebno sve zalihe određene za našu diviziju ubuduće koncentrisati na komunikaciji Split — Sinj — Knin.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik
Vukašin Mićunović

Komandant
general-major
Vlado Šegrt

Zastupa načelnika štaba
kapetan
Franjo Tomaić

M. P

ŠTAB
II UDARNOG KORPUSA
O. pov. broj 189
Op. II
17. aprila 1945. god.
U evidenciju.

BR. 126

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 22. DIVIZIJE JA ZA DRUGU POLOVINU MARTA O RADU DOSTAVLJEN GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE 17. APRILA 1945. GODINE[1]

ŠTAB XXII DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Op. br. 98
17-IV-1945. g.
U ..... časova

IZVOD
IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA ZA RAZDOBLJE OD 15-III-DO 6-IV-1945. g.[2]

15-III-1945 g. Kod 8 brigade nema nikakvih značajnih promena. Vreme koristi na uzdizanju vojno-političkih rukovodioca. Vrši se patroliranje i prikupljanje podataka o neprijatelju.

10 brigada: vrši preformiranje brigade po novoj formaciji.[3]

12 brigada: takođe vrši preformiranje brigade po novoj formaciji.

Bataljon veze: izvodi obuku: linijska služba praktično na terenu, govor preko telefona i davanje veza preko centrala.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada — strojevi egzercir i dr.

16-III-1945 g. 8 brigada: vrši preformiranje brigade po novoj formaciji. Vršeno patroliranje preko r. Drine i prikupljivani podatci o neprijatelju. Značajnih događaja ovoga dana nije bilo.

10. brigada: pre podne vojnički časovi po jedinicama: peš. egzercirno pravilo — prestrojavanje u mestu i pokretu. Posle podne politički rad.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 29—2, k. 185 (redakcija je izostavila propratni akt od istog dana).

[2] O dejstvima u prvoj polovini marta 1945. vidi dok. br. 70.

[3] Vjerovatno je riječ o privremenoj formaciji str. pov. op. br. 46 od 8. oktobra 1944, koju je propisao Glavni štab NOV i PO Srbije (vidi knj. 32, dok. br. 17). O tome vidi i dok. br. 42 i 73.

12 brigada: nastavlja sa formiranjem — preformiranjem brigade.

Bataljon veze: vrši preformiranje po novoj formaciji.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada: pionirska služba. Ojačavanje drveta, održavanje i proširivanje.

17-III-1945 g. 8 brigada: izvršena preformacija brigade po novoj formaciji. U toku dana od strane patrola vršeno prikupljanje izvesnih podataka o neprijatelju. Inače nekih krupnih događaja na sektoru ove brigade nije bilo.

10. brigada: zanimanje po rasporedu rada, pre podne vojnički časovi: peš. egzercir, puščane radnje u mestu i kretanju. Posle podne čišćenje i pranje i uređenje vojničke spreme.

12. brigada: završava sa preformiranjem brigade.

Artileriska brigada: po naređenju Štaba divizije, vrši se formiranje artileriske brigade — protivkolski divizion i 3 baterije.[4] Ljudstvo za formiranje ove brigade upućeno iz Artileriske baze — Niš i ljudstvo koje je do ovoga dana bilo u Poljskoj bateriji ove Divizije.

Bataljon veze: telefonska služba, praktično uključivanje i isključivanje tel. linije u cetnralu. Obuka o kucanju morzeovih znaka i prijemu istih na sluh.

Inžinjeriski bataljon: vrši zanimanje po rasporedu rada.

18-III-1945 g. 8 brigada: raspored jedinica nepromenjen. Vrši se patroliranje i prikupljanje podataka o neprijatelju.

10 brigada: zanimanje po rasporedu rada, peš. egzercir — puščane radnje, telesno vežbanje i prestrojavanje u mestu i pokretu.

12 brigada: izvodi obuku po rasporedu rada. Obaveštajni vod upućen preko r. Drine

[4] Vidi »Privremeni pregled organizacije i formacije artiljerije Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije« (izdanje Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ, Beograd. 1944), koji je propisan po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. oktobra 1944. godine.

radi izviđanja i prikupljanja podataka o neprijatelju.[5] Svo ljudstvo preko 35 god. starosti kao i oni koji su pretekli preko formacijskog broja — njih 685 upućeni za I armiju.

Artileriska brigada: nastavlja sa formiranjem brigade.

Bataljon veze: izvodi obuku po rasporedu rada: postavljanje stanica i međutelefonskih stanica, razgovor telefonom u međutelefon. stanica. Higijena i o bojnim otrovima.

Inžinjerski bataljon: vrši čišćenje boraca i parenje veša.

19-III-1945 g. Stanje kod 8 brigade bez ikakvih promena.

10 brigada: izvodi obuku po rasporedu rada: jedinačna obuka vojnika, prilaženje starešinama, pozdravljanje i predavanje raporta. Sastanak sa komandama četa i vršeno zanimanje sa njima od strane štabova bataljona.

12 brigada: obuka po rasporedu rada. Novog nema ništa.

Artileriska brigada: vrši čišćenje boraca i parenje veša. Ovoga dana formirano je niže rukovodstvo artileriskih jedinica.

Bataljon veze: obuka po rasporedu rada.

Inžinjerski bataljon: takođe zanimanje po rasporedu rada.

20-III-1945 8 brigada: kod ove brigade nema nikakvih promena. Vrši se prikupljanje podataka o neprijatelju.

10 brigada: pre podne vojnički časovi. Posle podne okupljeno je svo ljudstvo vojnih i polit. rukovodilaca počev od delegata pa sve do članova Štaba brigade. Na ovom skupu prorađena je Naredba o vojnoj disciplini u prisustvu načelnika štaba ove Divizije i sudija Vojnog suda.

12 brigada: na sektoru ove brigade bez promena. Izvodi se jedinačna strojeva obuka: okretanje u mestu, bez i sa puškom. Radnje sa puškom: o desnom rame i k nozi. Posle podne teoriski vojni i polit. časovi.

[5] Izviđanje je vršeno prema Bijeljini.

Artileriska brigada: nastavlja sa parenjem veša. Ovoga dana postrojena je cela brigada, kojom prilikom je skrenuta pažnja svima o redu i discplini, koja treba da vlada u artileriskim jedinicama.

Bataljon veze i Inžinjeriski bataljon: zanimanje po rasporedu rada.

21-III-1945 g. 8 Brigada: u toku 21-III- do 25-III- t. g. ova brigada radila je sa svima bataljonima i sa delovima oko Štaba brigade jedinačnu obuku, po predviđenom planu rada od strane ove divizije. Omladinci su se spremali za proslavu Omladinske nedelje. U toku ovoga vremena vršena su takmičenja između omladinaca bataljona i delova oko štaba brigade. Takmičenje je vršeno u vojnopolitičkom duhu: nišanjenje, rasklapanje i sklapanje teških mitraljeza i dr.

10 i 12 brigada: izvode obuku po rasporedu rada. 10 brigada vrši podelu odlikovanja.

Artileriska brigada: izdvaja svo ljudstvo preko 35 god. starosti i upućuje ga na nov raspored po naređenju Štaba divizije.

Bataljon veze: obuka po rasporedu rada: morzeovi znaci, obuka u kucanju i primanju na sluh, pešadiski egzercir-postrojavanje na mestu i u kretanju i istovaranje i preterivanje sa želj. stanice — Loznica do centra varoši novodobivenog telefonskog materijala.

Inžinjerski bataljon: vrši popravku puta od s. Gnile — s. Nedeljice za potrebe Artileriske brigade.

22-III-1945 g. 10 brigada: pre podne vojnički časovi. Posle podne vojska je posetila priredbu, koju je priredila kulturna ekipa ove divizije.

12 brigada: obuka po rasporedu rada: desetična strojeva obuka, podela i razboj desetina, ravnanje na mestu, puščane radnje u mestu; kretanje desetine i dr.

Artileriska brigada: sastavila komisiju od strane jednog brigadnog lekara, komandanta i

komesara diviziona, koja komisija je vršila pregled celokupnog ljudstva po artileriskim jedinicama. Zadatak je bio, da svo ono ljudstvo koje je bolesno da se izdvoji i o tome dostavi izveštaj Štabu brigade.

Bataljon veze i Inžinjerski bataljon: izvode obuku po rasporedu rada.

23-III-1945 g. 10. brigada: izvodi obuku po rasporedu rada.

12 brigada: vrši podelu novog oružja.

Artileriska brigada: komisiski pregled ljudstva baterija 8, 10 i 12 brigade; u ostalim jedinicama zanimanje po rasporedu rada i to pešadiski egzercir, stražarska služba i politička nastava, higijena i hipologija.

Bataljon veze: pešadiski egzercir — jedinačna strojeva obuka; desetična, vodna i četna.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada.

24-III-1954 god. 10 brigada: pre podne vrši podelu novoprimljenog oružja, a posle podne upoznavanje sa istim — njegovo čišćenje i dr.

12 brigada: produženo sa izdavanjem novog oružja.

Artileriska brigada: zanimanje po rasporedu rada.

Bataljon veze: zanimanje po rasporedu rada: morzeovi znaci, obuka u kucanju i primanju na sluh. Telesno vežbanje i pešadiski egzercir.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada: od 8—10 časova strojevi egzercir. Desetična obuka. Od 10 — 11 časova ratna služba. Bočni marš, kretanje i obezbeđenje. 2 četa ovog bataljona vrši popravku puta koji vodi od valjevskog puta do s. Runjani za potrebe Artileriske brigade naše Divizije.

25-III-1945 g. 8 brigada: vrši proslavljivanje Omladinske nedelje.

10 brigada: zanimanje po rasporedu rada: vojnički časovi, jedinačna obuka, uzimanje puške o desno rame i k nozi, pozdravljanje u stroju i van stroja sa oružjem.

12 brigada: cela postrojena na poljani kod železničke stanice u Loznici radi proveravanja da li je svako dobio oružje koje mu sleduje. Ustanovljeno da je manje primljeno I mašinka i dve puške.

Artileriska brigada: pre podne lekarski pregled ljudstva i konja; pregled prostorija u kojima su smešteni vojnici, učenje, pevanje pesama. Po podne veselje i odmor.

Bataljon veze i Inžinjerski bataljon: uređenje stručne i lične spreme i odela. Odlazak na proslavu Omladinske nedelje, kao i odlazak na nogometnu utakmicu.

26-III-1945 g. 8 brigada: brigada ostaje na istim mestima. Borcima je predavano novo oružje, a oduzimano staro po novoj formaciji.

10 i 12 brigada: izvode obuku po rasporedu rada.

Artileriska brigada: pre podne: pešadiski egzercir, jedinačna obuka, pozdravljanje, prilaženje i oslovljavanje, okretanje u mestu i u kretanju. Stražarska služba: znaci raspoznavanja, postupak stražara u raznim slučajevima. Po podne: red u kasarni i razne službe: brojno stanje i sastavljanje rashoda, dežurstvo i dužnosti dežurnog u bateriji i konjušnici. Ustajanje, zbor, povečerje i zanimanje.

Bataljon veze: premotavanje novodobivenog telefonsko-telegrafskog kabla. Primanje novog oružja i raspodela. Vrši se obilazak jedinica od strane komandanta ove divizije.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada: pionirska služba. Izrada šatora, vrsta i način spremanja, fortifikacija. Izrada zaklona za bombaše i minobacače, strojevi egzercir. Prestrojavanje u mestu i u kretanju.

27-III-1945 g. 8 brigada: nastavlja sa izvođenjem desetične obuke po naređenju ovoga Štaba. Posle podne prikupljena cela brigada u s. Lešnicu, gde je održan govor o značaju 27 marta.

10 brigada: sve jedinice ove brigade došle su kod Štaba ove divizije radi proslavlji-

vanja 27 marta, kada su održani razni govori od strane komandanta i pol. komesara.

12 brigada: izvodi obuku po rasporedu rada.

Artileriska brigada: proslavlja 27 mart. Istoga dana održana nogometna utakmica između reprez. inžinjerskog bataljona i brigade.

Bataljon veze: uređuje prostorije za stanovanje vojske. Učešće jedinica bataljona na proslavi 27-III-; odlazak na futbalsku utakmicu.

Inžinjeriski bataljon: proslava ovoga dana i nogometna utakmica sa reprezentacijom Art. brigade ove divizije.

28-III 1945

8 brigada: od 28 pa do 29-III- t.g. jedinice ove brigade izvodile su desetičnu obuku, kako je to bilo predviđeno od strane ovoga Štaba. Pored toga šiljane su patrole na desnu i levu obalu r. Drine, radi prikupljanja podataka o neprijatelju — njegovu jačinu i raspored jedinica.

10 brigada i 12 brigada: izvode obuku po rasporedu rada.

Artileriska brigada: obuka: pešadiski egzercir, jedinična obuka, stav mirno, na mestu voljno, pozdravljanje u mestu i u kretanju, kretanje i okretanje, kretanje raznim brzinama i zaustavljanje, klečeći stav i prelaz iz jednog stava u drugi i stražarska služba.

Bataljon veze: vrši podelu novodobivenog stručnog materijala. Prikupljanje starog oružja i municija Diviziskom slagalištu.

Inžinjerski bataljon: zanimanje po rasporedu rada.

29-III-1945 g.

10 brigada: održava vojničke časove po jedinicama.

12 brigada: pre podne izvodi obuku po rasporedu rada, a posle podne prema naređenju komandanta ove divizije vrši pokret u 20 časova sa svima svojim delovima za s. Tabanović, kod Šapca.

Artileriska brigada: rad po specijalnosti: izviđanje položaja i osmatračnice. Ratna služ-

ba artiljerije, rad na borbenom položaju, izbor mesta za topove i davanje osnovnog pravca. Utvrđivanje i maskiranje borbenog položaja.

Bataljon veze: pešadiski egzercir, prilaženje i oslovljavanje i pozdravljanje starešina. Ophođenje i pozdravljanje u prostorijama.

30-III-1945 g. 8 brigada: prema naređenju Štaba divizije brigada vrši pokret i to 2 bataljon pravcem Lešnica — Prnjavor, gde se je i smestio, 3 bataljon pravcem Novo selo — s. Badovinci, gde se je i smestio, a 1 bataljon ostao je i dalje u s. Lešnici, sa zadatkom da kontroliše obalu (desnu) r. Drine — na njegovom sektoru. Štab brigade i delovi oko njega smestili se u s. Prnjavor.

10 brigada: noću između 29/30 brigada vrši pokret po usmenom naređenju komandanta divizije od Banje Koviljače do s. Glogovac, gde se je smestio Štab brigade, dok su ostale jedinice raspoređene na sledeći način: 1 bataljon u s. Crna Bara, gde je poseo položaje na desnoj obali r. Drine, 2 i 3 bataljon smestili se u s. Crnobarski Salaš i poseli položaje na desnoj obali r. Drine. Ovim je brigada smenila na položaju jedinice 4 brigade II proleterske divizije.

12 brigada: pre podne jedinice ove brigade bile su još u pokretu za s. Tabanović i oko 15 časova pristigle u isto selo. 1 i 3 bataljon ove brigade smešteni su u s. Pričinović, pošto u s. Tabanović nije bilo mesta.

Artileriska brigada: vrši pokret iz s. Runjana za Šabac.

Bataljon veze: izvodi obuku po rasporedu rada.

31-III-1945 g. 8 brigada: 1 bataljon ove brigade vrši pokret sa dosadanjih prostora za s. Novo Selo, gde se je i smestio. 2 bataljon vršio egzercir po predviđenom rasporedu, a predveče istoga dana izvršio pokret i smestio se u s. Badovinci. 3 bataljon na istim prostorijama na kojima je bio prethodnog dana.

10 brigada: od svih tri bataljona po jedna četa obezbeđivala je desnu obalu r. Drine, a sa ostalim delom ljudstva rađeno je pravilo službe II deo, kao i obuka boraca o pravilnom pozdravljanju, prilaženju i oslovljavanju starešina. Posle podne prorađivana uredba o vojnoj disciplini.

12 brigada: pre podne odmor i čišćenje oružja, po podne teorni časovi.

Artileriska brigada: produžava pokret prema Šapcu. Razmeštaj jedinica na prostorima: Velika Vranjska — Mala Vranjska — Pocerski Pričinović i Jevremovića k. gde je toga dana stigla.

Bataljon veze: vrši pokret iz Loznice za Šabac železnicom.

1-IV-1945 g. 8 brigada: prema naređenju ovoga Štaba brigada je zaposela položaje na desnoj obali r. Drine i to od Sofić Ade, pa zaključno desno do Kućišta, k. 879, vežući se desno sa jedinicama 10 brigada. 1 bataljon zaposeo: Sofić Ada — Skokić Ada — Adice. 2 bataljon — Adice — Kurtović Ada — Brajnović — Njegovanče. 3 bataljon — Njegovanče pa zaključno desno do Kućišta, k. 879, vežući se sa jedinicama 10 brigade.

10 brigada: po jedna četa od svakog bataljona držale položaj na desnoj obali r. Drine, a ostalo ljudstvo na odmoru, kao i parenje veša i čišćenje boraca, stanova i spreme.

12 brigada: nastava — desetična strojeva obuka, prestrojenja — ponavljanje.

Artileriska brigada: vrši se pregled ljudstva i konja od strane lekara. Uređenje stanova i vojničke spreme.

Bataljon veze: podiže telefonske linije i uvodi u centralu. Uređenje stanova i ostalih prostorija i uređenje ličnih sprema, odela i dr.

Inžinjerski bataljon: vrši pokret iz Šapca do s. Majura, gde se je i razmestio.

2-IV-1945 g. 8 brigada: na istim položajima sa istim zadatkom.

10 brigada: sa ostalim ljudstvom, koje se ne nalazi na položaju, održava vojničke časove: desetična obuka boraca i dr.

12 brigada: nastava: pre podne jedinačna borbena obuka — obuka strelca u korišćenju zemljišnih predmeta. Po podne teoretska nastava.

Artileriska brigada: izvodi obuku po rasporedu rada — pešadiski egzercir, jedinačna obuka, osnovni stavovi, pozdravljanje i oslovljavanje. Takođe se izvodi i obuka specijalnosti artiljeraca.

Bataljon veze: obuka po rasporedu rada.

Inžinjerski bataljon: vrši preformiranje i po novoj formaciji formiran je Pionirski bataljon sa Štabom bataljona, ekonomatom i 2 pionirske čete, sa ukupnim brojem 129 drugova.

3-IV-1945 g.

8 brigada: od 3—4 t.m. pretresla je šumu i Ada na levu obalu r. Drine prebačenim patrolama i tom prilikom uhvaćeno je 5 četnika od strane patrola 3 bataljona, koji su sprovedeni preko Štaba brigade u Štab divizije.

10 brigada: izvodi obuku po predviđenom rasporedu.

12 brigada: takođe obuka po rasporedu rada.

Artileriska brigada: pešadiski egzercir, desetična obuka i obuka po specijalnostima, ratna služba i opis pešadiskog naoružanja.

Bataljon veze: vrši parenje veša i čišćenje ljudstva — kupanje.

Pionirski bataljon: zanimanje po rasporedu rada — pionirska služba, ponavljanje pređenog i fortifikacija.

4-IV-1945 g.

10 brigada: obuka po rasporedu rada.

12 brigada: pre podne obuka, posle podne izvršeno je streljanje borca 10 brigade Zdravkovića Radisava, koji je osuđen od strane Vojnog suda XXII divizije na kaznu smrti streljanjem, zato što se je sam ranio u levoj ruci u cilju izbegavanja vojne službe. Pri streljanju prisustvovala je cela ova brigada.

Artileriska brigada: isto kao i za 3.

Bataljon veze: telefonska služba, praktično upoznavanje na terenu sa ruskim telefonskim aparatom UNA-f, opis i delovi telefona.

Pionirski bataljon: zanimanje po rasporedu rada.

5-IV-1945 g. 8 brigada: prebacuje patrole na levu obalu r. Drine radi čišćenja prostora od strane četnika i Nemaca. Ostali delovi radili po rasporedu rada.

10 brigada: vršena smotra svih jedinica ove brigade od strane Štaba brigade.

12 brigada: zanimanje i obuka po rasporedu rada.

Artileriska brigada: vrši pokret iz s. Velika i Mala Vranjska za Šabac.

Bataljon veze: pešadiski egzercir-prilaženje i pozdravljanje, telefonska služba, opis telefona UNA i delovi telefona izvor elektroenergije, opis suvog elementa. Linijska služba, podizanje i postavljanje tel. linija i razni načini u korišćenju raznih objekata.

Pionirski bataljon: obuka po rasporedu.

6-IV-1945 g. 8 brigada: prema naređenju ovoga Štaba, brigada vrši pokret i to: 1 bataljon sa dosadanjih prostora za s. Metković, gde se je i razmestio za prenoćište. 2 i 3 bataljon i Štab brigade pravcem: Prnjavor — s. Dublje — s. Belošić — s. Glušci, gde je izvršen razmeštaj.

10 brigada: vrši pokret sa dosadanjih prostora za Sremsku Mitrovicu.

12 brigada: brigada vrši pokret za Sremsku Mitrovicu, gde treba da stigne do 8 časova, zatim da se prebaci preko reke Save i produži dalje pokret prema s. Kukujevci.

Artileriska brigada: obuka po rasporedu.

Bataljon veze: pešadiski egzercir, strojeva obuka, na mestu i u kretanju, manipulativna služba na telefon. centrali PK 10, dava-

nje veze i uključavanje — uvođenje telefona u centralu kao i opis iste.

Pionirski bataljon: isto kao i za 5 t.m.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar	Načelnik Štaba	Komandant
p.pukovnik,	major,	pukovnik,
Živko Živković	**Valentin Horvatić**	**Pero Popivoda**

M. P.

BR. 127

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE 5. KORPUSA JA OD 25. MARTA DO 17. APRILA 1945. O DEJSTVIMA NA SEKTORU ZENICA — BUSOVAČA[1]

...[2]

25. — III. — 1945. g.

Prema naređenju Artileriskog otsjeka štaba 5. korpusa izvršene su pripreme za pokret i pokret u slijedećem:

III. divizion predao je sve artilerisko naoružanje i telefonski materijal, i to:

Štabu brigade sav telefonski materijal štaba diviziona sa jednim kolima i karetom sa pripadajućim konjima i priborom.

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom i latinicom) u AVII, reg. br. 8—4, k. 462.

[2] Dnevnik obuhvata period od 6. oktobra 1944. do 30. aprila 1945. Do 20. decembra se govori o Artiljerijskoj grupi 5. korpusa NOVJ a dalje o Artiljerijskoj brigadi. U dnevniku stoji da su od 1. do 20. januara 2. i 3. divizion bili u Turbetu, a 2. divizion je 1, 2. i 3. januara, s položaja kod s. Nević-Polja, tukao neprijateljske snage na pravcima od Zenice i Busovače, a potom je i on povučen u s. Dolac. Zatim je 20. i 21. januara cela brigada povučena u rejon Bugojna (Štab brigade, Intendantura i Štabska baterija u Malo Selo, 1. divizion u s. Čipuljić, 2. i 3. divizion u Veselu), gdje se odmarala i izvodila obuku.

Dvadeset šestog januara formiran je 4. dopunski artiljerijski divizion (vidi knj. 32, dok. br. 31). Popunjen kadrom iz Artiljerijske brigade, on je otpočeo nastavu na prostoru s. Čipuljića. Kada je, 5. marta, kurs završen, bataljon je rasformiran a ljudstvo je upućeno u svoje jedinice.

I. divizion sve artilerisko naoružanje 1. baterije i to: dvije brdske haubice, troje kola sa pripadajućim konjima, priborom i municijom. Sav materijal za vezu iste baterije sa jednom karetom i konjem sa priborom.

II. divizion sve artilerisko naoružanje 2. baterije i to: dvije poljske haubice, četvora kola sa konjima, priborom i municijom. Sav materijal za vezu iste baterije sa jednom karetom, konjem i priborom.[3]

Haubica II. diviziona koja je bila na opravak, a zatim u štabskoj bateriji radi obuke kurira predata je I. divizionu.

Izvršena je dopuna naoružanja baterije I. i II. diviziona, tako da svaka baterija ima po tri haubice.

U toku dana izvršen je pokret štaba brigade sa štabskom baterijom i I. divizionom od Bugojna do Turbeta i to: haubice, kola, municija, intendantura I. diviziona i veći dio ljudstva vozom. Konji, vozari, i p.a. mitraljezi suhim putem: Bugojno — D. Vakuf — Turbe.

II. divizion bez promjene u borbenom položaju u Nevića Polju.

III. divizion bez artileriskog naoružanja ostao je i dalje u s. Vesela, gdje će ući u sastav glavnine 5. korpusa.

Vrijeme lijepo.

Intendantura brigade ostala je u Bugojnu.

S. F. — S N.

Politkomesar, major[4] Komandant, major[5]

26. — III. — 1945. g.

Štab brigade, štabske baterije i I. divizion u Turbetu. U toku dana izvršena organizacija diviziona obzirom na dobijene haubice. Poslije podne pregled diviziona.

Sedamnaestoga februara je 2. artiljerijski divizion iz s. Vesele, preko s. Rastova, upućen u s. Zubiće, gdje je stavljen pod komandu Štaba 4. NOU divizije. Učestvovao je u borbama za oslobođenje Travnika i Viteza i vodio borbu protiv neprijateljskih snaga na sektoru Busovača — Zenica sve do dolaska brigade (vidi dok. br. 18 i 111).

Dvadeset trećeg februara, po naređenju Štaba 5. korpusa JA, u Travnik je upućeno ljudstvo (bez oružja) iz 1. i 3. artiljerijskog diviziona da preuzme zaplijenjena oruđa i drugi artiljerijski materijal. Od tog ljudstva je formiran privremeni 1. artiljerijski divizion, koji se 2. marta vratio u Bugojno.

Sedmog marta u Štabskoj bateriji formiran je Protivavionski mitraljeski vod od 4 PA mitraljeza kalibra 20 mm.

[3] O tadašnjem radu službe veze u jedinicama 1. artiljerijske brigade 5. korpusa JA vidi AVII, reg. br. 1—7, k. 462/A: izvještaj njenog štaba od 1. aprila 1945. godine.

[4] Milovan Filipović

[5] Marko Trikić

II. divizion na položaju u Nevića Polju.
III. divizion ušao u sastav glavnine 5. korpusa.
Intendantura brigade u Bugojnu.
Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

27. — III. — 1945.

U toku noći: I. divizion posjeo položaj i to: 1. baterija u Nevića Polju.
2. baterija kod groblja sa kapelicom na cesti s. Putičevo — Gučja Gora.
3. baterija kod pilane j. zapadno od k. 586.
Štab diviziona u s. Putičevu.
II. divizion povučen radi odmora u kantonmanu u Docu.
P.a. mitraljeski vod i to: jedno odeljenje (2 mitraljeza) na velikoj okuci na cesti Travnik — s. Putičevo, a jedno odeljenje u s. Polju.
Štab brigade u s. Polju.
III. divizion u sastav 5. korpusa.
Intendantura brigade u Bugojnu.
Vrijeme: cijeli dan pada kiša.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

...[6]

6. — IV. — 1945. g.

U cilju što boljeg dejstva na neprijatelja koji je odstupao iz Sarajeva dolinom r. Bosne i u cilju oslobođenja Busovače i Zenice, prema telefonskom naređenju komandanta Zeničkog sektora (u čijem je sastavu ušla brigada bez III. diviziona dne 27. III.),[7] jedinice brigade izvršile su promjenu položaja i to:
— Operativni dio štaba brigade i štab I diviziona u Han-Kumpaniji.
— 1. baterija I. diviziona u selu Kremeniku.
— 2. baterija I. diviziona u s. Brajkovićima.

[6] Redakcija je izostavila tekst od 28. marta do 5. aprila, jer u tom periodu nije bilo nikakvih promjena, niti borbi.
[7] Vidi dok. br. 57 i 59.

— 3. baterija I. diviziona u Han-Kumpaniji.

U toku ovog dana brigada (I. i II. divizion) nije vodila borbu sa neprijateljem.

II. divizion ostao je dalje u kantonmanu u Dolcu.

III. divizion sa pješačkim naoružanjem u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme oblačno.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major — Komandant, major

7. — IV. — 1945. g.

I. divizion: U 7 časova divizion je otvorio vatru na neprijatelja, koji se je nalazio na: k. 821, k. 843, k. 675, k. 570, k. 594 i k. 640. Ove kote su u glavnom sačinjavale neprijateljsku obrambenu liniju j. zapadno od Zenice.[8]

3. baterija tukla je cestu Busovača — Zenica, na kojoj je neprijatelj otstupio iz Sarajeva.[9]

Vatra je otvarana povremeno, prema potrebi i u toku cijeloga dana, kao i na zahtjev pješadije.

Veza koja se održavala telefonom i radiofonijom bila je dobra.

Utrošak municije:

Ud. granata M.30	144 zrna
Tem. granata M. 15	47 „
Granat — šrap. M. 14	42 „
Temp. gr. M. 28	15 „
Svega	248 zrna

II. divizon: Štab diviziona sa 1. baterijom izvršio je pokret i ušao u sastav 18. brigade,[10] koja je napadala na liniju neprijateljskog položaja: Prelac — Orlac — Dabovac — k. 502 — Katun (640) — Kozarče (594) — k. 587 — k. 570 — s. Gradišće — k. 602 (Gradac).

Štab diviziona sa 1. baterijom posjeo je položaj kod s. Plavičići. 2. baterija I. diviziona, koja se je iz ranije nalazila

---

[8] i [12] Riječ je o dijelovima 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 144, objašnjenje 9. i 20).

[9] O povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica tim pravcem vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10.

[10] Riječ je o 18. srednjobosanskoj udarnoj brigadi (vidi dok. br. 153).

na položaju s. Brajkovićima, izvršila je promjenu položaja u s. Plavičićima i ušla je u sastav II. diviziona.

II. divizion u toku ovog dana nije vodio borbu sa neprijateljem.

III. divizion sa pješačkim naoružanjem u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme oblačno sa sitnom kišom.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major — Komandant, major

8. — IV. — 1945. g.

I. divizion: produžava vatreno dejstvo na neprijatelja na ranije pomenute kote i komunikaciju.

Dejstvo artileriske vatre vrlo dobro. Veza vrlo dobra.

2. baterija II. diviziona, izvršivši pokret iz Doca, ulazi u sastav I. diviziona i posjeda položaj kod Viteza.

II. divizion: u toku dana tuče neprijatelja, koji se je utvrdio na k. 640, u Kozarče (k. 594), te je neutralizovao jednu bateriju, koja je tukla našu pješadiju i artileriju iz s. Grma.

U toku dana tukao je cestu Lašva — Zenica, na kojoj je neprijatelj otstupao.

Dejstvo artileriske vatre vrlo dobro. Veza vrlo dobra.

Utrošak municije u toku dana:

Gr. šr. M.14	47	zrna
Gr. šr. M.21	26	„
Udarnih gr. M. 30	35	„
Ud. gr. M. 17	25	„
T. gr. M. 15	8	„
Temp. gr. M. 17	49	„
Talijanskih šr.	25	„
Svega:	215	zrna

III. divizion sa pješačkim naoružanjem u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme oblačno — po malo kiši.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major — Komandant, major

9. — IV. — 1945. g.

I. divizion: u toku dana dejstvuje na neprijatelja, koji se nalazi na k. 675, k. 816 i k. 874.

Tuče neprijateljske kolone, koje se povlače cestom Busovača — Zenica.

Tri neprijateljske baterije koje su tukle naše položaje i osmatračnice ućutkane su jakom i preciznom vatrom. Neprijateljske baterije su se nalazile u Busovači, i to: jedna na sjevernoj ivici grada, druga kod crkve, a treća u šljiviku u sjevernom djelu grada.

II. divizion: u toku dana tukao je neprijatelja na k. 594, k. 649 i u s. Gradišće.

Zatim je tukao neprijateljsku artileriju u s. Podbrežju.

Jedna haubica je postavljena u s. Pojska, te je tukla bunkere i pješadiju na k. 594.

Dejstvo artilerijske vatre vrlo dobro. Veza vrlo dobra.

U toku dana utrošeno:

Temp. granata M. 15	10 zrna
Temp. gr. M. 17	109 „
Granat-šrapnela M. 14	20 „
Šrapnela talijanskih	52 „
Svega:	191 zrna

III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme oblačno.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major — Komandant, major

10. — IV. — 1945. g.

I. divizion: U toku dana povremeno, na zahtjev pješadije, tuče neprijatelja na k. 557 i k. 515.

Jednu neprijateljsku bateriju, koja je posjela položaj kod ciglana između Busovače grada i želj. stanice Busovača, tuče, tako da se je ova morala povući.

II. divizion: u toku dana tuče neprijatelja, koji se je prikupio u s. Tetovo, kao i neprijatelja, koji se je nalazio na k. 594.

Haubica sa položaja Pojska povučena je nazad u sastav diviziona, a jedna haubica je postavljena na položaj zapadno od s. Stranjani.

Dejstvo artilerijske vatre bilo je dobro. Veza vrlo dobra.

Utrošak municije:

Ud. granata M. 30	20	zrna
Temp. gr. M. 15	14	„
Ud. gr. M. 28	2	„
Temp. gr. M. 17	20	„
Šrapnela talijanskih	19	„
Svega:	75	zrna

Primjećeno je da se talijanski šrapneli rijetko rasprskavaju.

III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major — Komandant, major

11. — IV. — 1945.

I. divizion: 1. baterija u 18 časova mjenja položaj unapred, te posjeda borbeni položaj kod s. Sušanj, 3. baterija posjela položaj kod sela Strane.

U toku dana divizion gađe neprijatelja na k. 772, k. 812, k. 874, k. 857, k. 748, k. 818, k. 792, k. 861 i Staru Zenicu.

Gađanje je bilo vrlo dobro. Pogođeni su pojedini bunkeri. Veza vrlo dobra.

II. divizion: u toku dana tuče neprijatelja na: k. 640, k. 594, k. 587, kao i neprijatelja koji se nalazi u s. Gradišće i s. Tetovo.

U toku noći između 11. i 12. IV. vrši artilerisku pripremu napada, te tuče k. 640 i k. 794, a zatim prenosi vatru na pozadinu neprijatelja, te tuče neprijatelja u s. Podbrežje i s. Tetovo.[11]

Gađanje je bilo vrlo dobro. Veza vrlo dobra.

U toku dana utrošeno:

Ud. granata M. 30	29	zrna
Ud. gr. M. 28	2	„
Ud. gr. M. 17	28	„
Temp. gr. M. 17	224	„
Temp. gr. M. 15	43	„
Gr. šr. M. 21	10	„
Gr. šr. M. 14	50	„
Šrapnela talijanskih	9	„
Temp. gr. talijanskih	58	„
Svega:	453	zrna

[11] Vidi dok. br. 99. (objašnjenje 3. i 7).

III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.
Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

12. — IV. — 1945. g.

Pošto je neprijatelj[12] protjeran iz Zenice i pošto je ista oslobođena, to su divizioni u toku dana izvršili pokret sa borbenih položaja i razmjestili se u kantonmanu, i to:
— Štab brigade, sa prištabnim jedinicama (štabskom baterijom i intendanturom) u s. Polju.
— I. divizion u s. Putičevu,
— II. divizion u s. Docu.
— III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.
Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

13. — IV. — 1945. g.

Razmještaj ljudstva kao i 12. — IV. — 1945. g.
Rad u jedinicama: uređenje oruđa, oružja i ostale spreme.
III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.
Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

14. — IV. — 1945. g.

Kao i na dan 12. i 13. IV. 1945. — Dobijeno naređenje za pokret. Jedinicama izdata avizo zapovest.
III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.
Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

15. — IV. — 1945. g.

Brigada izvršila pokret: Travnik — Turbe — Komar — D. Vakuf.

Polazak sa kantonmanske prostorije: Dolac — s. Putičevo — s. Polje u 3 sata, dolazak u D. Vakuf u 16 sati.

Brig. na maršu: štab brigade, štabna baterija, I. divizion, II. divizion, intendantura (djelovi intendanture).

Intendantura se djelom prebacila vozom do D. Vakufa.

Brigada se smjestila u kantonman i to: štab brigade, štabna baterija i I. divizion u D. Vakufu.

II. divizion u s. Kutanji i željezničkoj stanici D. Vakuf. Intendantura brigade u gradu.

Iako je marš bio dug 42 km. borci su ga lako izdržali.

III. divizion u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

16. — IV. — 1945. g.

Razmještaj jedinica u kantonmanu, kao i na dan 15. IV. 1945.

Ljudstvo je u toku dana uređivalo spremu i oruđa.

Štabska baterija je predala 4 protivavionska mitraljeza u artilerisku bazu 5. korpusa u Bugojnu.

III. diviizon u sastavu glavnine 5. korpusa.

Vrijeme lijepo.

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

17. — IV. — 1945. g.

Razmještaj jedinica kao i na dan 16. IV.

U toku dana ušao u sastav brigade III. divizion. Od naoružanja ima 4 p. avionska topa 76 mm. i to: dva ruska i dva njemačka. Topovi su motorizovani. Divizion je formiran u: štab diviziona i dvije baterije. Jedna baterija ima u svom naoružanju ruske, a jedna njemačke topove. Smješten je u kantonman u Donjem Vakufu — južni dio grada.

Osim toga III. divizion je doveo sobom 350 zarobljenih domobrana protivavionske artiljerije. Ovi su podijeljeni po divizionima.

Vrijeme lijepo.

...[13]

S. F. — S. N.

Politkomesar, major Komandant, major

BR. 128

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ BIRČANSKO-KLADANJSKOG NOP ODREDA OD 17. APRILA 1945. VOJNOJ OBLASTI 3. KORPUSA JA O USTAŠKIM I ČETNIČKIM OSTACIMA NA PROSTORU OLOVO — KLADANJ[1]

ŠTAB
BIRČANSKO-KLADANJSKOG NOP ODREDA
(Obavještajni centar)
Broj: 6/45.

Olovo 17.IV.1945.

VOJNOJ OBLASTI III. KORPUSA
ZA OBAVJEŠTAJ. CENTAR

Tuzla

Dostavljamo Vam slijedeće podatke od 11. do 18. IV. t. g. —

Ustaše Omera Skelanca na broju od oko 200 prešli su preko sela Dugandžića dana 17. o.mj. te otišli u pravcu Srebrenice i govorili civilima da idu svojim kućama.[2]

Ustaše i zeleni kadar Kladnja — Olova — Tuholja i okolnih sela skoro su se svi predali osim jednog malog broja.[3]

[13] Brigada je preko Mrkonjić-Grada, Banje Luke i Prijedora upućena u sastav 2. armije JA (vidi dok. br. 136; tom XI, knj. 2, dok. br. 69 i 72).

[1] Original (pisan zelenim mastilom, latinicom) u AVII, reg.br. 11—2, k. 1744.

[2] O ustašama na sektoru Srebrenice vidi dok. br. 49.

[3] Prema izvještaju Štaba Birčansko-kladanjskog NOP odreda od 13. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 40—6, k. 1745), posle oslobođenja Sarajeva odred je raspoređen na prostor Kladanj — Olovo — Stupari radi prihvatanja ustaša, domobrana, zelenokadrovaca i četnika koji su se počeli masovno predavati (dotada ih se u Olovu i Kladnju predalo oko 300).

Ustaše iz Milankovića slali su nam kurire da se predaju, ali ipak još nisu došli. Ustaše Mate Matičevića koej su izbjegle iz Vijake nalaze se po obližnjim planinama a naročito u Zvjezdi.

Derikonja sa svojim četnicima nalazi se u Srednjem i skriva se po njegovim obližnjim šumama.[4]

Veća grupa četnika iz okoline Olova predala se našim vlastima, dok grupa četnika od oko 40 na broju pod komandom kapetana Žugića[5] ne misli se predati i nalaze se u Dragoradima i Ajdinovićima, te isti paktiraju sa Matom Matičevićem da bi nastavili zajedničku borbu protiv naše vojske kako bi se lakše održali.

Naši bataljoni svakodneveno razbijaju njihove koncentracije i ne daju im nigdje mira. Pomenuti četnici i ustaše vrše veliki pritisak na tamošnje stanovništvo čiji su se očevi, muževi i braća predali našim vlastima, te se dešava da pojedince kažnjavaju kaznom smrti — streljanjem da bi što više zadržali kod sebe ljudi kako ne bi ostali sami na cedulji.

Jedan deo četnika Sandžačke divizije sa komandantom Vukom Kalajitom prešao je iz centralne Bosne[6] po pritisku naših jedinica koje se tamo nalaze i 17. o.mj. nalazio se u selu Ajdinovići zajedno sa Žugićem, po dobivenim podatcima uputio se je naš odred i iste razbio. Sandžački četnici su pričali civilima da im je dodijalo lutati po šumama i da će otići svojim kućama da se predaju našim vlastima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.[7]

Šef obavještajnog centra
Gavrilo Perišić

Ob. centar
Kl. Bir. i Tuz.
p. odreda[8]

---

[4] Savo Derikonja je bio komandant 1. bosanske brigade Romanijskog četničkog korpusa (vidi Arhiv AVII, reg. br. BH-V-6610 i 7189: naređenja komandanta Romanijskog četničkog korpusa od 2. i 3. aprila 1945).

[5] Miloš Žugić je bio komandant Kladanjske brigade Zeničkog četničkog korpusa (vidi AVII, reg. br. BH-V-7189: naređenje komandanta Romanijskog četničkog korpusa od 3. aprila 1945).

[6] Bliže o tome vidi dok. br. 162, objašnjenje 5.

[7] Okrugli pečat: »Štab Birčanskog NOP odreda«.

[8] Na originalu dopisano crvenom olovkom. Pun naziv treba da glasi: Obavještajni centar Birčansko-kladanjskog i Tuzlanskog NOP odreda.

BR. 129

IZVJEŠTAJ ŠTABA PODGRMEČKOG NOP ODREDA OD 19. APRILA 1945. ŠTABU 39. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA NA PROSTORU BOSANSKA KRUPA — BOSANSKI NOVI[1]

ŠTAB
PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
Broj: *124*
Pov. 1.
19 - IV - 1945 g.

124/45[2]
Pov.

Mjesečni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU 39. DIVIZIJE 5. KORPUSA JUGOARMIJE

Izvještaj o akcijama Podgrmečkog NOP odreda za mjesec april 1945. g.

1.IV. 45. Neprijatelj je izašao iz Bos. Krupe u 4 sata ujutro prema Starčevića Glavici, gdje je napao 3. četu I. Bataljona, a istovremeno ispao je i na Pučeničku Glavicu.[3] Snage 3. čete I. Bataljona sa snagama dviju četa II. Bataljona primile su borbu sa neprijateljem, gdje se borba vodila cijeli dan. Neprijatelj je povraćen u polazne baze. Istog dana neprijatelj se je povratio posle podne u 4 sata i zauzeo Pučenićku Glavicu i na istoj je ostao.[4] Neprijateljski gubitci toga dana bili su 7 mrtvih i 11 ranjenih, dok su naši gubitci 2 mrtva i 2 ranjena.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12—8, k. 1630 (redakcija je izostavila spiskove poginulih, ranjenih i nestalih boraca).

[2] Dopisano crvenom olovkom.

[3] To mjesto (i još neka na istočnoj obali Une) nije nađeno na karti 1:100.000.

[4] Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi 373. legionarske divizije »Tigar« i ustaško-domobranske 10. hrvatske divizije (vidi AVII reg. br. 1—4, k. 462/A: primljene radiograme obavještajnog odsjeka 5. korpusa JA za period od 25. februara do 24. aprila 1945).

2.IV. 45. Neprijatelj imao je namjeru, da postavlja žicu i mine u blizini Ljiljkova zida, pa je patrola 2. čete I. Bataljona neprijatelja protjerala, gdje je imao 2 mrtva i 1 teže ranjenog, dok su naše snage bez gubitaka, a snage II. Bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona nisu imale dodira sa neprijateljem, jer se je isti zadržao u svojim uporištima i nije se nikud kretao, a snage I. Bataljona bile su na položaju.

4. IV. 45. Snage I. Bataljona bile su na položaju, gdje su im se predala 3 neprijateljska vojnika sa oružjem, koji su izašli iz Otoke, dok snage II. Bataljona i Tehničke čete nisu imale dodira sa neprijateljem.

5. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona vodile su borbu sa 104. Njemačkom divizijom[5] te je u trosatnoj borbi ubijeno 16, a ranjeno 28 neprijateljskih vojnika, dok je na našoj strani 1 borac poginuo i 10 ranjeno, a uporište na kome se je vodila borba nije likvidirano usled nadmoćnosti neprijatelja.

6. IV. 45. Neprijatelj je izašao sa Pučenićke Glavice, u svrhu postavljanja mina, a svoju zaštitu bacio je u zidove Ljuljkovih kuća, pa su snage 1. čete I. Bataljona na istog pripucale, gdje je neprijatelj pobjegao i time mu je onemogućeno, da izvrši zadatak, dok gubitaka nije bilo ni sa jedne strane. Snage II. Bataljona i Tehničke čete nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. IV. 45. Neprijatelj je iz svojih uporišta u dva pravca krenuo prema snagama I. Bataljona, gdje su snage ovog Bataljona primile borbu i neprijatelja protjerale uz njegove gubitke 3 mrtva i 1 ranjen, a naši gubitci bili su 2 lakše ranjena. Istog dana neprijatelj je krenuo iz uporišta Ostrožac u jačini od 150 vojnika koji su pripadali 373. Tiger diviziji, pa su snage 2. i 3. čete II. Bataljo-

[5] Jedinice te divizije su se krajem marta i početkom aprila 1945. probile sa sjevera dolinom Une ka Bihaću radi deblokiranja njemačke 373. legionarske divizije »Tigar« (vidi dok. br. 133, objašnjenje 2).

na primile borbu te u jednosatnoj borbi neprijatelja protjerale uz njegove gubitke 2 mrtva i 12 ranjenih, a naši gubitci 1 ranjen. Zarobljeno je od neprijatelja 2 puške, 400 metaka, 3 nagazne mine, 2 opasača, 4 fišeklije, 2 odjela i 2 para cipela.

8. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona sa snagama II. Bataljona XX. Brigade[6] napale su neprijateljsko uporište Pučenićku Glavicu, koje je u dvočasnoj borbi likvidirano uz gubitke neprijatelja 12 mrtvih, dok su naši gubitci 5 mrtvih i 25 ranjenih. U toj borbi naše snage zarobile su 1 šarac, 7 puški, 1 konja, 5 šatorskih krila, 2 ćebeta, 1 odjelo i 2370 metaka, 2 pištolja i 1 automatska puška.[7]

9. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona iako su bile na položaju nisu imale dodira sa neprijateljem, jer se neprijatelj nije pojavljivao iz svojih uporišta. Neprijatelj je izašao sa 50 vojnika prema Tehničkoj četi i odbijen je bez gubitaka sa obe strane.

10. IV. 45. Snage I. Bataljona bile su na položaju prema Pučenićkoj Glavici i Starčevića Glavi, ali neprijatelj nije izlazio iz svojih uporišta, dok je 2. četa II. Bataljona primila borbu u Matavazima sa 1. jurišnom bojnom. Svrha borbe bila je namjera neprijatelju da pali kuće i pljačka sela. Snage 2. čete II. Bataljona zajedno sa Tehničkom četom protjerale neprijatelja uz njegove gubitke 11 mrtvih i 12 ranjenih, dok naših gubitaka nije bilo. Našim snagama uspjelo je zarobiti 1 par cipela, 1 odjelo i 200 metaka.

11. IV. 45. Neprijatelj je iz svojih uporišta krenuo u dva pravca i to prema Zorićima i Starčevića Brdu, pa su snage I. Bataljona i Tehničke čete protjerale neprijatelja uz naše gubitke 1 lakše ranjen, dok su žrtve na strani neprijatelja nepoznate. Istog dana 1. četa I. Bataljona krenula je na Suvaju.

12. IV. 45. Snage II. Bataljona i Tehničke čete nisu imale dodira sa neprijateljem, dok su snagama I. Ba-

[6] Vidi dok. br. 155. i 210.
[7] Posljednji red tog odjeljka je dopisan mastilom.

taljona koji je bio na položaju noću oko 10 sati izašli iz Otoke 8 domobrana sa oružjem i predali se našim snagama.

13. IV. 45. Neprijatelj je izašao iz svojih uporišta prema Suvaji u tri pravca u jačini od 500 vojnika, pa su snage I. Bataljona sa snagama 3. čete II. Bataljona primile borbu sa neprijateljem, pa nam je uspjelo neprijatelja protjerati, koji je sa svojim snagama zaobišao šumu i krenuo prema Perišića zidu, a isti je krenuo sa Obljaja od Radića. Neprijatelj je proćeran uz njegove gubitke 4 mrtva i 9 ranjenih, dok su naši gubitci 1 mrtav i 1 ranjen. Mi smo izgubili 1 pušku. Snage Tehničke čete bile su na položaju u pravcu gdje se je neprijatelj kretao u pravcu našeg sektora, koji se je povukao bez borbe, njihova jačina nepoznata.

14. IV. 45. Neprijatelj izašao je u jačini od 150 vojnika prema Gornjim Buševićima, pa su patrole II. Bataljona bez borbe neprijatelja povratile, a snage I. Bataljona bile na položaju i nisu imale dodira sa neprijateljem. Tehnička četa vodila je borbu sa neprijateljem pa joj je uspjelo ubiti dva neprijateljska vojnika i 3 raniti, dok naših gubitaka nije bilo.

15. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona i Tehničke čete bile na položaju, a nisu imale dodira sa neprijateljem.

16. IV. 45. Snage II. Bataljona primile borbu sa neprijateljem prema Gornjim Petrovićima u jačini od 2 satnije 373. Tiger divizije. Neprijatelj je povraćen u svoja uporišta bez gubitaka sa obe strane. Snage I. Bataljona i Tehničke čete bile na položaju, ali nisu imale dodira sa neprijateljem.

17. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona i Tehničke čete bile na položaju bez dodira sa neprijateljem. Izašla su 4 domobrana iz Pionirskog voda 373. Tiger divizije i predali se 3. četi II. Bataljona i iznjeli 1 šarac, 4 puške, 1 pištolj i 200 metaka.

18. IV. 45. Snage I. i II. Bataljona i Tehničke čete bile na položaju bez dodira sa neprijateljem. Istog dana

iz Bos. Krupe izašlo je 7 domobrana i predali se našem I. Bataljonu.

Jedinice ovog odreda u toku mjeseca aprila 1945. g. imale su:

1). *Gubitaka:* a) neprijateljskih: 59 ubijenih,
77 ranjenih i
22 zarobljena i izašla
158 izbačeno iz stroja

b) vlastitih: 10 ubijenih,
39 ranjenih i
6 dezertera
1 puška izgubljena.

2). *Plijen:* a) oružja 6 pušaka,
1 automatpuška,
3 pištolja,
1 šarac

b) municije: 3.170 metaka puščanih,
3 nagazne mine

c) ostalog: 2 opasača,
4 fišeklije,
4 odjela,
3 para cipela,
1 konj (sa samarom)
5 šatorski krila,
2 ćebeta.

3). *Uništeno:* nije ništa.

4). *Raspored jedinica:* Raspored snaga je isti kao i kod prošlog mjesečnog izvještaja od 31. marta 1945. godine, s tim što je II. Bat. zatvorio pravac G. Buševići i G. Petrovići zaključno sa I. Bat.

5). *Zaključak:* Snage ovog Odreda u ovom mjesecu imale su većih akcija, t.j. na uporište Pučenićka Glavica, gdje su izvršena tri uzastopna napada, dok je likvidirano. Neprijatelj je imao skoro svakog dana ispade na ovaj sektor, gdje su snage ovog Odreda bile u odbrani ovog sektora.

6). *Obuka:* U toku ovog mjeseca vršena je nastava obuke iz pješadijskog egzercira, naoružanja, borbe-

ne obuke, nastave gađanja, ratne i stražarske službe.

Provedena je teoretska i praktična obuka naredbe o pozdravljanju, oslovljavanju i ophođenju prema starješinama.

Održano je 7 vaspitnih sastanaka sa komandnim kadrom.

Tehnička četa je osim toga vršila još obuku iz minirske službe i službe veze.

Uspjeh za ovo vrijeme bio je zadovoljavajući.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Ljuban Krneta

Zam komandanta,
kapetan:
Petar Ćeran

M. P.

BR. 130

PREGLED BROJNOG STANJA ČLANOVA I KANDIDATA KPJ I SKOJ U JEDINICAMA 3. KORPUSA DOSTAVLJEN POLITIČKOM ODJELJENJU GENERALŠTABA JA 20. APRILA 1945. GODINE[1]

POLITIČKOM ODJELJENJU GENERALŠTABA J.A.

Dostavljam vam brojno stanje partijske organizacije u našim divizijama:

1.) XXVII divizija:	506 članova partije, 710 članova SKOJ-a, 45 kandidata.
2.) XXXVIII divizija·	487 članova partije, 650 članova SKOJ-a, 30 kandidata.

3.) Oko Štaba korpusa u raznim jedinicama oko 110 članova partije, 160 članova SKOJ-a.[2]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20 aprila 1945 g.

Politički komesar III korpusa,[3]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20—6, k. 409.

[2] Pošto ovaj dokumenat nije objavljen u 9. knj. IX toma (partijsko-politički dokumenti), to ga redakcija, imajući u vidu njegov značaj za izučavanje naše NOB i revolucije, objavljuje u ovoj knjizi.

[3] Bio je tada Blažo Đuričić.

BR. 131

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 21. APRILA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA I ZAVIDOVIĆA[1]

N3[2]
O. broj 109/45.
21.IV.1945. god.

Kopija.[3]

Izvještaj o operacijama za vrijeme od 1. do 15.IV. o.g.

I 3

Dostavljamo Vam redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 1. do 15. aprila 1945. godine.

Situacija: Neprijatelj je u cilju odbrane Sarajeva od pravca Romanije zauzeo dubinski prirodno jake odbranbene položaje, koje je fortifikacijski utvrdio za najuporniju odbranu. Glavna odbranbena linija protezala se Crvenim i Orlovskim Stijenama, a predstražni položaj bio mu je na liniji Pohovac — Velika Gradina, sa nekoliko istaknutih tačaka. U prostoru između Crvenih Stijena i Sokoca neprijatelj je stvorio vrlo jaka uporišta duž komunikacije: u Dikaljima, Karauli, Indiću, Čavčevom Polju (Koprivice kuće), Han Obođašu i na Leljenu.

Na ovom sektoru neprijatelj je držao jake pješadijske snage (1500 do 2000), koje su raspolagale sa artiljerijom i nekoliko flakova.[4]

Zadatak: Zadatak snaga N3 bio je da napadne i likvidira nepr. grupu na sektoru Podromanija — Romanija, da izvrši napad i ovlada Crvenim Stijenama i da pripremi uslove za napad na Sarajevo.[5]

Tok operacija: 27.III. o.g. jedna trećina naših snaga upućena je preko Bijelih Voda na Čukuricu sa zadatkom da

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—22, k. 1111.
[2] O konspirativnim nazivima jedinica vidi dok. br. 107, objašnjenje 2.
[3] Dopisano mastilom.
[4] Riječ je o 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 63, objašnjenje 3).
[5] Vidi dok. br. 63.

ovladaju Lučevnikom i Han Obođašem. Druga trećina upućena je preko Blizanske Kose sa zadatkom ovladavanja Leljenom i Rasolinom, kako bi na taj način nepr. snage na prostoru Romanija — Podromanija bile otsječene od Crvenih Stijena i potom po grupama uništene. Treća trećina naših snaga ostavljena je za čeoni napad na predstražnu liniju Pohovac — Velika Gradina.

Dana 28.III. u 4 sata ujutru otpočeo je predviđeni napad, i poslije duže oštre borbe uspjelo je ovladati nepr. položajima Lučevnik — Han Obođaš — Leljen — Rasolina i na taj način presjeći komunikaciju i neprijateljske snage razdvojiti.

Po ovlađivanju ovih neprijateljskih položaja glavnina snaga sa Han Obođaša i Rasoline vrši pritisak na nepr. uporišta u Čavčevom Polju (Koprivice kuće) u pravcu Dikalja, a manjim snagama na liniji Leljen — Lučevnik stvoren je zastor, kojim je onemogućivano upućivanje pojačanja odvojenim nepr. grupama iz pravca Crvenih Stijena.

Uslijed jake nepr. upornosti na ovim uporištima nastale su dugotrajne danonoćne borbe sa naizmeničnim napadima i kontranapadima. U ovim, često puta vrlo žestokim okršajima, neprijatelju su nanijeti teški gubitci, kako u ljudstvu, tako i u ratnoj tehnici. U ovim borbama naše jedinice su uspjele presjeći cestu još na jednom mjestu i to kod sela Indića, pa je tako ova nepr. grupa bila podijeljena na tri djela.

Noću 30/31. pristupilo se uništavanju opkoljene grupe na prostoru Lisina — Koprivice. Borba je trajala preko cijelog dana i kada je ista ulazila u završnu fazu pojavila se jedna nepr. grupa (tri bataljona »Princ Eugen«)[6] sa pravca Olova, koja je imala zadatak da naše snage napadne sa leđa i boka, te na taj način rastereti od našeg pritiska opkoljenu nepr. grupu u Lisini i istoj omogući izvlačenje.

Protiv ove nepr. kolone orijentisane su dvije trećine naših snaga i iste su na liniji Crni Vrh — Žulj — Bukovik sa njom se sukobile i nakon oštre borbe uspjele da je rastjeraju i natjeraju na povlačenje u pravcu Starog Grada i Kostreša. Za svo vrijeme 1. i 2. o.mj. trećina naših snaga i dalje dejstvuje na komunikaciji Sokolac — Crvene Stijene sa zadatkom da spreči neprijatelju spajanje od Čavčevog Polja sa Crvenim Stijenama. Međutim, neprijatelj, osjetivši otsutnost naših glavnih snaga sa toga sektora, vrši 2. o.mj. u 18 časova jednovremeno vrlo jak pritisak sa pravca Crvenih Stijena i Čavčevog Polja na naše položaje na liniji Lučevik — Hah Obo-

[6] Odnosi se na 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 98).

đaš i uspjeva ovladati komunikacijom, kojom preko cijele noći vrši užurbano izvlačenje teških dijelova — bolnice i komore u pravcu Mokrog. Dana 3. o.mj. oko 22 časa neprijatelj je napustio predstražne položaje Pohovac — Veliku Gradinu i do 4.IV. ujutru povukao se sa prostora Podromanije.[7] Naše snage osjetivši nepr. izvlačenje vrše oštar napad, a zatim gonjenje dejstvujući u začelje i desni bok, dok su jedinice Sandžačke divizije[8] dejstvovale sa južne strane. Neprijateljski zaštitni dijelovi za sobom su rušili sve objekte na komunikaciji usporavajući na taj način naše goneće odrede.

4.IV. u 13 časova naše snage su ovladale cijelom komunikacijom od Sokoca do Crvenih Stijena i izbile na Crvene Stijene, pa je odmah po tome produženo gonjenje neprijatelja preko Mokrog — Pustopolja — Sumbulovca i 5.IV. izbile na liniju Pustopolje — Sumbulovac — Brezovice — Gnjilo Brdo.

5.IV. u 15 časova dvije trećine naših snaga započele su sa napadom na Sarajevo na liniji Gnjilo Brdo — M. Glog i u nezadrživom nadiranju do 15.30 časova istoga dana izbile na kapiju Sarajeva kod Vratnika, ostavljajući nepr. isturene dijelove na V. Glogu i Šiljatom Brdu.

Sa Vratnika je uslijedio prodor u grad. Do 16.30 časova naše su snage prodrle na Baščaršiju, a po tome produžile sa daljnim prodiranjem u grad, ovladavajući centrom grada, obalom Miljacke, Marindvorom i električnom centralom.

Tokom noći 5/6. produženo je sa čišćenjem grada, likvidirana je vijećnica, gdje je neprijatelj najduže pružao otpor, a 6. o.mj. do 8 časova čitav grad je bio potpuno očišćen i svuda je prestao nepr. otpor.[9]

6. i 7. o.mj. upotrijebljeno je za sređivanje i odmor jedinica, kao i čišćenje grada.

U vremenu od 7. do 11. o.mj. naše snage nalazile su se u pokretu za Zavidoviće pravcem: Semizovac, Breza, Vareš, Jelaške i Zavidovići, gdje je ponovno uhvaćen dodir sa neprijateljem na kojeg se 12. o.mj. u 2 sata ujutru vrši napad.[10]

Situacija na prostoru Žepče — Zavidovići: U opštem povlačenju dolinom Bosne neprijatelj se sa jednom divizijom (181) zadržao na prostoru Žepče — Zavidovići u cilju korišćenja komunikacije Žepče — Maglaj za motorizaciju a komunikacije Žepče — Zavidovići — Maglaj za pješadiju i konjsku zapregu.

---

[7] O tome vidi dok. br. 112, 203, 204, 208, 210 i 211.
[8] Riječ je o jedinicama 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 108).
[9] O povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih snaga sa sektora Sarajeva vidi dok. br. 99 i 206 — 212.
[10] i [12] Vidi dok. br. 160.

Za odbranu ovih komunikacija neprijatelj je duž njih zaposjeo povoljne položaje, a glavninu snaga držao u gradu Žepče i Zavidovićima. Naročitu pažnju neprijatelj je obratio na odbranu mostova i u tom cilju je izgradio na jednoj i drugoj obali po nekoliko jakih bunkera.[11]

Naš zadatak: Presjecanje komunikacije Žepče, Zavidovići i Zavidovići — Maglaj, te likvidacija grada Zavidovića.

Zamisao N3 bila je da se presjecanje neprijatelja izvrši kod kote 204, gdje se uliva rijeka Gostović u rijeku Bosnu, i na liniji Mečevići — Zavidovići, te prvobitno ovlada ovostranim položajima koji dominiraju mostovima na rijeci Krivaji i Bosni, i tako pripreme uslovi za napad na sam grad Zavidovići.

Tok operacija: 12. o.mj. u 2 sata ujutru izvršen je napad na liniji od rijeke Gostović, kota 204 — Mečevići i to:

N6 glavninom svojih snaga vrši napad na Podkleče i kotu 204 sa zadatkom da istim ovlada i da poruši most na r. Gostović, a po tome preko Dragovca vrši likvidaciju nepr. grupica u kućama, duž ceste. Manjim snagama napada na njem. naselje na ušću Krivaje u Bosnu pravcem Skroze duž želj. pruge.[12]

N5 trećinom snaga napada desnom obalom r. Krivaje na kolski most preko iste rijeke i grupu kuća na desnoj obali r. Bosne te stavlja pod vatru želj. most preko r. Bosne. Drugom trećinom napada na nepr. uporište na koti 380 i 199 i bočno potpomaže likvidaciju grupe kuća na desnoj obali Bosne. Trećom trećinom presjeca cestu na liniji Mečevići — Zavidovići i vrši bočno osiguranje od Dolca i Mramorja.

N4 ostao je kao rezerva N3 i zaštita teških dijelova na prostoriji Kovači — Hrkići — Žišci.

U ovom prvom napadu uspjelo je presjeći komunikaciju na određenim mjestima kao i likvidacija izvjesnih uporišta, no nije se uspjelo neprijatelja potisnuti na drugu stranu r. Bosne te ovladati prelazima. Uporna odbrana neprijatelja i ovde je došla do punog izražaja.

Tokom dana vođene su odbranbene borbe za osvojena uporišta. U ovim borbama neprijatelj se koristio jakom art. vatrom kao i vatrom iz flakova, koje je držao u samom gradu Zavidovićima.

Noću 13/14. ponovljen je napad i tom prilikom uspjelo se momentalno ovladati sjev. mostom preko kojeg se jedna četvrtina snaga N5 prebacila i ušla u grad. Ove noći pojedina uporišta po nekoliko puta prelazila su iz ruku u ruke. Nepri-

[11] O njemačkim snagama na tom prostoru vidi dok. br. 99 (objašnjenje 3. i 7) i dok. br. 160 (objašnjenje 7. i 12).

jatelj se i kod ovoga napada uspio održati u pojedinim uporištima na desnoj obali rijeke Bosne, a tako isto ovladati mostovima.

Preko dana 14. o.mj. vođene su kako u gradu, tako i na okolnim položajima defanzivno-ofanzivne borbe. Iako je neprijateljska artiljerijska, minobacačka i flakovska vatra bila neobično jaka, naše su se jedinice zadržale na položajima koje su zauzele. U toku dana izvršena je pregrupacija snaga tako, da je na pravcu N5 napad vršio N4 sa polovinom svojih snaga, a N5 sa dvije trećine snaga izvršio je forsiranje r. Bosne na liniji Mećevići — Zavidovići sa zadatkom da[13] napad na grad izvrši sa sjeverne strane u pravcu pravoslavne crkve, a jednom trećinom da vrši zaštitu prelaza.

Opšti napad je otpočeo u 19.30 časova i u samom početku likvidirana su većim dijelom sva nepr. uporišta na desnoj strani — obali r. Bosne. Uporište »Švapsko naselje« na ušću Krivaje u Bosnu još se čvrsto držalo. Svi mostovi preko Bosne bili su stavljeni pod našu jaku mitraljesku vatru.[14]

Oko 20.30 časova neprijatelj se od pravca Žepča preko sela Lovnica — Prnjavor — Petkovići — kota 446 jačim snagama (500 do 600) zabacio duboko iza leđa snagma N6 i na iste izvršio jak leđni napad, prisilivši N6 da sve svoje snage povuče sa komunikacije i da ih orijentiše u suprotnom pravcu. Ovim svojim manevrom neprijatelj je oslobodio sva tri mosta na r. Bosni i cestu od Krivaje do Žepča i uspio da sve svoje snage izvuče iz grada Zavidovića a po tome da mostove poruši i nesmetano se povuče u pravcu Žepče za Maglaj.

15.IV. u 6 časova grad Zavidovići bio je zaposjednut od strane naših snaga. Za otstupajućim neprijateljem odmah su upućene N4 desnom, a N6 lijevom obalom rijeke Bosne sa zadatkom da neprijatelja gone i da mu ne dozvole da se u Maglaju prikupi i organizuje odbranu, u čemu se potpuno uspjelo i naše snage su ušle u Maglaj 16. o.mj. u 5 časova bez borbe.[15]

Zaključak:

a) Neprijateljski: mrtvih 276, ranjenih 634, zarobljenih 24 Njemca i 658 domobr. milicionera i zelenokadrovaca.

Zaplijenjeno: 3 »zorke«, 2 »šarca«, 17 »zbrojovki«, 1 »šoša«, 331 puška, 5 pikavaca, 1 m. bacač, 1 t. mitraljez, 17

---

[13], [14] i [16] Tu je crnom olovkom dopisana (ubačena) sljedeća rečenica: »neprijatelja napadne sa leđa i omogući zauzimanje mostova i likvidaciju samog grada«; »ali se isti nisu mogli koristiti ni od naše ni od nepr. odbrane«; »Ovo su gubici poslije Sarajeva«.

[15] Vidi dok. br. 154, 218, 220 i 221.

revolvera, 1 tronblon, 5 dvogleda, 2 magacina hrane, 105.000 puščane municije i ostale vojne spreme.

b) Sopstveni gubitci: mrtvih 89, ranjenih 165, nestalih 8. U borbi kod Zavidovića poginuo je 1 komandant bataljona i 4 komandira četa i veći broj nižeg rukovodstva.[16]

Izgubljeno: 1 »šarac« i 1 ruski puškomitraljez.

U borbama koje su vodile naše jedinice kod Podromanije pa sve do zauzimanja Doboja primjećeno je:

a) Da se je, kako više, tako i niže rukovodstvo svesrdno zalagalo i prosto takmičilo koji će postavljeni zadatak prije i što uspješnije izvršiti. Odlika naših boraca i rukovodioca bila je udarnost, upornost i izdržljivost.

b) Primjena samoukopavanja pri napadu i utvrđivanje zauzetih položaja i pojedinih uporišta bilo je zastupljeno u svakoj borbi. Ašov i pijuk za borce nije više nepotreban balast.

Napomena:

a) Kao glavni problem u diviziji je za sada odjenuti i obuti novopridošlo ljudstvo i uvođenje istog u naš vojnički život.

b) Opšte stanje je zadovoljavajuće. Jedinice su sposobne za izvršenje postavljenih zadataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab,
načelnik — major,
Vodušek[17]

[17] Jakob

BR. 132

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠEFA 2. ODSJEKA MAJORA ĐERKOVIĆA OD 22. APRILA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA JA O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U DOLINI UNE OD BIHAĆA DO KOSTAJNICE[1]

ŠTABU II. UDARNOG KORPUSA

Prema prikupljenim podacima do danas na prostoriji Bihać — Bosanska Krupa — Bosanski Novi — Dvor nalaze se sledeće jedinice: delovi 373. »Tigar« nemačke divizije u sastavu 15. planinskog korpusa, 104. lovačke nemačke divizije u sastavu Milerovog korpusa,[2] 4. i 10. hrvatske divizije.

Raspored:

373. divizija: Na ovoj prostoriji nalaze se 384. pešadiski puk, jačine od 1800 vojnika. Štab mu je u Bos. Novom sa pratećim delovima. Komandant pukovnik Herman.

Jedan bataljon ovog puka, od 250 vojnika, nalazi se u Bosanskoj Krupi. 2. bataljon istoga puka, od 300 vojnika, nalazi se na liniji Bosanska Krupa — Radić — Grmuša i 3. bataljon, jačine od 400 vojnika, nalazi se na Pučeničkoj Glavici. Imaju 8 haubica 105 mm, 4 haubice nalaze se u Krčane kod Bosanske Krupe i 4 druge kod Obljaja i M. Radića, sa 2 protivkolska topa i 2 italijanska tenka od 4 tone koji se nalaze u Bosanskoj Krupi. Položaj drže na sledećim mestima: Od M. Radić — Bosanska Krupa ka Bosanskom Novom, k. 533 (Obljaj), k. 503 (Zloimenjak), Kobljagići — k. 339 (Pučenik), k. 406 (Ostrožnica) i od Ostrožnice prema Bosanskom Novom, na k. 412 (V. Radić), Stražbenica, k. 371 (Mračaj), k. 322 (Lipovac), k. 321 (Zelovac), k. 258 (Žarkovac).

373. pionirski bataljon ovoga puka, jačine 200 vojnika, nalazi se kod drugog tunela od Bosanske Krupe prema Bosanskom Novom.

373. Pancer Jeger bataljon, jačine 175 vojnika, nalazi se u Bosanskoj Krupi[3] i Kočmenjaru.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 50—8, k. 273/A.

[2] General pješadije Fridrih Vilhelm Miler (Friedrich Wilhelm Müller) bio je komandant 5. brdskog armijskog korpusa. Do 1. januara 1945. štab ovog korpusa je bio u Sarajevu, a potom je povučen iz Bosne (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema). Pošto je njemačka 104. lovačka divizija krajem 1944. došla na područje pomenutog korpusa, to se, vjerovatno i misli na komandanta ovog korpusa.

[3] O 373. legionarskoj diviziji »Tigar« vidi i dok. br. 133, objašnjenje 2.

[4] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

Bolnica ove divizije nalazi se u Bosanskom Novom. Navedene snage nemaju naređenje za povlačenje. Uporno brane položaje.

104. divizija: Nalazi se na prostoriji Bosanska Krupa — Ostrožac. 18. ov.mj. njeni veći delovi krenuli su u pravcu Karlovca. Na tom pravcu je dočekana od naših snaga i povraćeni su, te su zadržali iste položaje kao i prije.[5]

Detaljnih podataka o ovoj diviziji nema. 4. hrvatska divizija nalazi se na liniji: Bosanski Novi — Kostajnica. U sastav ove divizije ulaze Sedmi pješački zdrug, dok ostale jedinice koje sačinjavaju ovu diviziju nijesu nam poznate. Komandant 7. zdruga je p. pukovnik Karlović[6] Aleksandar, porijeklom Rus — belogardejac. Štab divizije u Dvoru na Uni, 6 km. od Bosanskog Novog. Štab 7. zdruga u Bosanskom Novom sa prištabskim delovima ukupne jačine oko 500 vojnika.

Jedna bojna, jačine 400 vojnika, nalazi se u Rudicama, 7 km. više Bosanskog Novog. Druga bojna, jačine 500 vojnika, nalazi se u Bosanskom Novom. Treća bojna, jačine 400 vojnika, nalazi se opet u Bosanskom Novom i druga bitnica 11. topničkog sklopa, jačine 100 vojnika sa 3 topa 76 mm., nalazi se u Bosanskom Novom. Ukupno naoružanje ovoga zdruga iznosi: 4 protivtenkovska topa 37 mm., 11 teških bacača, 14 lakih bacača, 18 teških mitraljeza i 80 puškomitraljeza.[7]

10. hrvatska divizija: 10. lovački zdrug ove divizije nalazi se na liniji Bosanska Krupa — Pokoj. Jačina zdruga je 1400 vojnika. Štab zdruga u s. Ljusina. Jedna bojna ovoga zdruga na liniji Otoka — Pištaline. Jačina ove dvije bojne 250 vojnika. Druga bojna, jačine 350 vojnika, nalazi se na liniji Ostrožački Most — Crno Jezero (354).

3. bojna, jačine 400 vojnika, nalazi se na liniji Pokoj — Radić. Komandant zdruga je potpukovnik Rajković.[8]

Ustaški zdrug iste divizije nalazi se na prostoriji Ljusina — Bosanski Novi — Dvor. Jačina ovoga zdruga 450 vojnika. Komandant ovoga zdruga je pukovnik Begić.[9] Štab ove

---

[5] Jedan dio te divizije se, ipak, povukao u širi rejon Karlovca (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 72).

[6] Pogrešno: treba: Kolaković.

[7] Bliže o ustaško-domobranskoj 4. hrvatskoj diviziji vidi dok. br. 222.

[8] Dušan

[9] On je tada bio zapovjednik ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 6/9—1, k. 101).

divizije nalazi se na prostoru Dvor na Uni sa svim prištabskim delovima i važnijim ratnim materijalom ove divizije. Komandant ove divizije je pukovnik Švarc. Izviđačka bojna ove divizije broji 400 vojnika.[10]

Minska polja: Postavljene su mine između Lipnika i stare ceste koja vodi od Bosanske Krupe prema Bihaću. Minirane su sledeće kote: Obljaj (k. 533), Kobljagići (k. 361), Pučenik (k. 359 — 339), Ostrožnica (k. 406), pred Otokom (k. 371) ceste su minirane gušće.

Između Bosanske Krupe i Radića uz staru cestu, kod Lipnika, postavljeno je 39 teških pancirskih mina i 25 lakih koje su neprimetljive. Takođe su na izvesnim mestima postavljene mine i na bodljikavim žicama. Mostovi su svi minirani. Prema još neproverenim vijestima neprijatelj se povukao iz V. Radića ka M. Radićima, u Končarev Gaj — Zidine Kuće.[11] Izbacili su osiguranje na Badnjevicu (k. 463), Perišića Brdo,[12] Obljaj i Puvačino Brdo.[13]

U toku 21. ov.mj. neprijatelj je u okolini Ostrošca kupio kola i konje. U toku noći istoga dana primećen je požar na više mesta. U toku 21. ov.mj. neprijatelj je iz Bosanske Krupe u pravcu Bosanskog Novog evakuisao izvesan materijal sa oko 100 kamiona i kola.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22. aprila 1945. god. u 22 č. Major Jovan Đerković

[10] Ta je divizija u drugoj polovini marta 1945. razbijena u borbama kod Bihaća, te su u aprilu njeni ostaci priključeni ustaško-domobranskoj 4. hrvatskoj diviziji kao 10. lovački zdrug (vidi dok. br. 222; AVII, reg. br. 20/30—1, k. 101: izjavu ratnog zarobljenika generala Julija Frica, komandanta ustaško-domobranske 18. hrvatske divizije).

[11], [12] i [13] Ta mjesta nisu nađena na karti: 1:100.000.

BR. 133

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JA OD 23. APRILA 1945. ŠTABOVIMA 2. I 5. KORPUSA ZA POKRET KA OGULINU[1]

OPERATIVNI ŠTAB GRUPE KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
O. str. pov. br. 7
23 aprila 1945 god. u 12 č.
Prijedor

Koncept

ZAPOVIJEST
(sekcija: Banja Luka — Kostajnica — Prijedor — Bihać — Gospić — Karlovac — Ogulin) 1:100.000.

U dolini rijeke Une neprijatelj drži uporišta od Ostrošca do njenog utoka u rijeku Savu. Jača utvrđenja i garnizoni su: Ostrožac, Bos. Krupa, Otoka, Bos. Novi, Dobrljin, Bos. Kostajnica i Dubica. Posadu neprijateljskih garnizona u dolini rijeke Une sačinjavaju: jedinice 373 »Tigar« divizije koja je u borbama oko Bihaća razbijena i sada broji oko 1500 — 2000 vojnika;[2] oko 2 bataljona 104 njemačke divizije u jačini oko 1000 vojnika raspoređenih na prostoru oko Ostrošca,[3] a

---

[1] Koncept originala (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—5, k. 271.

[2] Ta je divizija od 23. do 28. marta 1945. bila okružena od jedinica JA u rejonu Bihaća. Poslije teških odbrambenih borbi, uz velike gubitke u ljudstvu i materijalu, ona se, prihvaćena od jedinica njemačke 104. lovačke divizije koje su došle sa sjevera, probila iz okruženja i povukla u rejon Ostrošca. Ovdje je ostala do 19. aprila, popunivši se ljudstvom i materijalom, a potom se povukla na položaje kod Bos. Krupe s obiju strana r. Une. Usljed pritiska jedinica JA s juga, 27. aprila se povukla u rejon Otoke, a 29. aprila na sektor Bos. Novog. Pošto su u istočni dio ovog grada bile potisnute jedinice ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije, to je 373. divizija, odbacivši dijelove JA, posjela zapadni dio grada (granica između ustaša i Nijemaca bila je rijeka Una). Ali odmah potom usljedili su novi, još snažniji, napadi jedinica 2. armije JA sa istoka i zapada, a naročito je bio sudbonosan obuhvatni napad iz doline Sane direktno na Dobrljin, odakle su se u neredu povukle ustaško-domobranske jedinice. S lijeve obale Une 373. divizija je pružala snažan otpor. Po padu Bos. Novog otpočela je povlačenje ka Kostajnici. Štab 15. brdskog armijskog korpusa je 2. maja iz Kostajnice uputio oklopni voz i lovački bataljon 104. lovačke divizije (izvučen iz korpusne rezerve) u susret jedinicama 373. legionarske i ustaško-domobran-

ostale snage ove divizije nalaze se u reonu Karlovca; jedinice IV hrvatske divizije koje su raspoređene od Bos. Novog do Dubice u jačini oko 4000 vojnika;[4] jedinice X hrvatske divizije koje su raspoređene od Bos. Novog i Dvora na Uni do Ostrošca, jačine oko 3500—4000 vojnika;[5] — i nešto ustaša koji su raspoređeni u donjem toku rijeke Une. Neprijatelj još drži Bos. Gradišku i tu se od juče vode borbe.[6] Neprijatelj kontroliše komunikaciju dolinom rijeke Kupe od Karlovca prema Sisku.

Jedinice V Korpusa u toku noći 21/22 ov. mj. oslobodile su Banju Luku i sva neprijateljska uporišta od Banja Luke do Gradiške, gdje se sada vode borbe.[7] Jedinice III divizije nalaze se na sektoru Bos. Novi — Bos. Krupa,[8] a jedinice XXIX divizije od juče su u pokretu preko Plaški ka Ogulinu i kada dođu na taj prostor dobiće konkretan zadatak od Štaba IV Armije.[9]

Jedinice II Armije, poslije oslobođenja Doboja i Derventе, dijelom su izbile u donji tok rijeke Vrbasa i već prešle rijeku i kreću se prema Lijevču Polju i Bos. Gradiški.[10] Jedinice IV Armije oslobodile su Sušak i dalje nastavljaju napredovanje prema Istri,[11] dok su jedinice IV Korpusa J.A. glavninom orijentisane prema Karlovcu, u rejonu Generalski Sto — Primišlje. I i III Armija su takođe u ofanzivi i napreduju prema Zagrebu.[12]

Zadatak jedinica naše operativne grupe je da sa glavninom snaga izbije što prije u reon Ogulina, gdje će dobiti konkretnije zadatke, a sa ostalim snagama u zajednici sa je-

---

ske 4. divizije. Pod njihovom zaštitom, ove su se jedinice povukle u Kostajnicu, zatim na sjeverozapad, preko Siska, Samobora i Brežica. Najzad, 10. maja, u s. Raki kod Krškog, 373. legionarska divizija »Tigar« položila je oružje i predala se jedinicama 2. armije JA (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 213—226; Erih Šmit — Rihberg, navedeno djelo, str. 110 i 127: tom XI, knj. 2, dok. br. 78, 96, 103, 104 i 108). O tome vidi i dok. br. 132, 196 — 198, 200 — 204, 208 — 212 i 216.

[3] Vidi dok. br. 117, objašnjenje 5.

[4] Vidi dok. br. 222.

[5] Ta je divizija u drugoj polovini marta 1945. razbijena u borbama kod Bihaća. O njenim ostacima vidi dok. br. 132 i 222.

[6] To mjesto su dotada branile jedinice ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije, koje su se potom, preko Dubice, povukle ka Sunji (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 86 i 113).

[7] Vidi dok. br. 144 i 164.

[8] Vidi dok. br. 115; AVII, reg. br. 20--7, k. 758: zapovijest 3. udarne divizije JA od 23. aprila 1945. godine.

[9] i [11] Vidi tom XI, knj. 4.

[10] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 65, 78, 86 i 113.

[12] Vidi tom XI, knj. 1 i 3.

dinicama II Armije da likvidira uporišta u dolini rijeke Une.[13] Jedinice III Korpusa ostale su na prostoru Sarajevo — Tuzla i nijesu više pod našom komandom.[14]

Radi izvršenja ovog zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — *III div. Jugos. armije*
Komandant general-major Savo Burić.
3 brigade,
1 artiljerijski divizion.

1. — U toku današnjeg dana izvršiće sve pripreme za pokret.

Na dan 24 ov.mj. sa snagama koje su sada orijentisane prema Bos. Krupi izvršiće pokret do Bihaća, a sa snagama koje su sada orijentisane ka Bos. Novom izvršiće pokret do prostora Ostrožnica — Mrkonjića Vranjska — Jasenica. Na dan 25 ov.mj. snage čitave divizije treba da budu skoncentrisane na prostor Jasika — Vrkašić — Bihać — Vinca — Čekrlije.

Na dan 26. ov.mj. produžiće pokret sa svim snagama i smjestiće se na prostor Broćanac — Selište — Drežnik Grad, s tim što na toj prostoriji može slijedećeg dana predaniti, a 28 ov.mj. produžiće pokret komunikacijom Slunj — Primišlje smeštajući se na tome prostoru. Sa prostora Slunj — Primišlje izvršiće pokret pravcem Ogulin smeštajući se na

---

[13] i [20] Naređenjem Generalštaba JA od 24. aprila 1945. je rasformiran Operativni štab grupe korpusa i 2. i 5. korpus, a njihove jedinice su ušle u sastav 2. armije (vidi dok. br. 136). Međutim, zadaci iz zapovijesti Operativnog štaba ostali su i dalje na snazi (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 69).

[14] i [18] Prema rješenju i naređenju Generalštaba JA od 23. i 30. aprila 1945. (vidi dok. br. 136; AVII, reg. br. 50/6—1, k. 21), pod komandu 3. korpusa je stavljena i 53. divizija. Korpus je dobio zadatak da zapadnu, srednju i istočnu Bosnu osigura i očisti od ustaških ostataka i četničkih jedinica. U tom cilju je naređeno da štabovi divizija budu u Banjoj Luci (Štab 53. divizije), Zenici (Štab 27. divizije) i Tuzli (Štab 38. divizije), a u Sarajevu Štab 3. korpusa.

prostoriju Ogulin — Kamenica — Tounjski Tržić — Primišlje i tuce dobiti zadatak za dalji rad.[15]

Voditi računa o obezbjeđenju desnoga boka za vrijeme kretanja ka Bihaću od pravca Bos. Krupa i od pravca Ostrošac, a u daljem kretanju ka Ogulinu uhvatiti vezu sa jedinicama IV Korpusa i jedinicama XXIX divizije, ako na tom pravcu budu, — i prikupiti što detaljnije podatke o neprijatelju.

2. — *IV divizija jugos. armije*
Komandant pukovnik Petar Vojnović.
3 brigade i artil. divizion.

2. — U toku sutrašnjeg dana otpočeće pokret ka prostoru Slunj — Primišlje pravcem Bronzani Majdan — Sanski Most — Palanka — Bihać i dalje preko Drežnik Grada ka Slunju. Po dolasku na određenu prostoriju dobiće novi zadatak.[16]

Svakoga dana vršiti marš dužine 25—30 km, a poslije 3 ili 4 dana marša možete dati predanak.

Manji dio snaga, oko jednog bataljona, u toku današnjeg dana prebacite željeznicom prema Bos. Novom radi obezbjeđenja od toga pravca, tim što će se taj bataljon povući u sastav svoje divizije kada zadnji djelovi budu u Sanskom Mostu.

3. — *X divizija jugos. armije*
Komandant pukovnik Vojo Todorović.
3 brigade i 1 artiljerijski div.

3. — Vršiće pokret za IV divizijom na odstojanju oko 15 km. i sa njom stalno održavati vezu. Kada divizija bude došla na prostor Broćanac — Selište — Drežnik Grad dobiće novo naređenje.[17]

---

[15] i [19] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 69 i 72.
[16] i [17] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 69, 72, 96 i 106.

4. — *XXXIX divizija jugos. armije*
V.d. komandanta major Borko Arsenić.
3 brigade,
1 artiljeriski divizion.

4. — Po prijemu ove zapovijesti divizija će se prebaciti na sektor Bos. Novi — Bos. Kostajnica — Bos. Dubica. Zadatak ove divizije je likvidacija pomenutih uporišta, a desno što prije uhvatiti vezu sa jedinicama II Armije i stalno je održavati.

5. — *53 divizija jugos. armije*
Komandant pukovnik Đurin Predojević.
3 brigade i
1 artiljeriski divizion.

5. — Ostaće na prostoru Banja Luka — Kotor Varoš — Prnjavor — Klašnice sa zadatkom kontrole toga terena. Prema situaciji dobijaće i druge zadatke.[18]

6. — *Artiljeriska grupa II korpusa*
Komandant major Dušan Sekulić.
4 motoriz. diviziona.

6. — Na dan 25 ov. mj. do mraka skoncentrisaće se na prostor Bihać — Ribić i u tom pravcu će dovlačiti municiju i ostale svoje potrebe.

Dalji zadatak će dobiti naknadno od ovoga Štaba.[19]

7. — *Artiljeriska brigada V korpusa*
Komandant major Dane Miljuš.
3 artil. diviziona.

7. — Izvršiće sve potrebne pripreme za pokret, a pokret će vršiti pravcem kuda i X divizija, s tim što će maršovati na njenom začelju.

Po dolasku na prostor Vaganac — Ličko Petrovo Selo dobiće novi zadatak.

8. — Operativni štab nalazi se u Prijedoru, a pokret će vršiti prema situaciji pravcem Bos. Petrovac — Bihać.[20]

9. — Sve potčinjene jedinice održavaće redovno sa ovim Štabom radiogramske veze i svakodnevno će izvještavati mjesto prenoćišta i daljeg kretanja.

10. — Ishranu će regulisati štabovi divizija u sporazumu sa načelnicima intendanture II i V Korpusa.

11. — Referenti saniteta divizija u sporazumu sa referentima saniteta II i V Korpusa preduzeće sve potrebne mjere da se stvore što pokretljivije diviziske bolnice, a za vrijeme maršovanja staraće se da se na vrijeme ukaže ljekarska pomoć svima onima koji je budu trebali.

12. — Znaci raspoznavanja za sve naše jedinice biće slijedeći:

23	aprila:	Pištaljka	— Petrovac
24	„	Opasač	— Ogulin
25	„	Čizme	— Čazma
26	„	Bure	— Bihać
27	„	Puška	— Petrinja
28	„	Top	— Topusko
29	„	Kapa	— Kupa
30	„	Sat	— Slunj

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK ŠTABA
p.pukovnik,
Drago Đukanović

KOMANDANT
general-major
Radovan Vukanović

M. P.

Dostavljeno:

— Štabu II Korpusa — za arhivu,
— Štabu V Korpusa — za arhivu,
— Štabu III divizije,
— Štabu IV divizije,
— Štabu X divizije,
— Štabu 39 divizije,
— Štabu 53 divizije,
— Štabu Artiljeriske grupe II Korpusa,
— Štabu Artiljeriske brigade V Korpusa.

BR. 134

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA JA OD 23. APRILA 1945. O POHVALI JEDINICA I STARJEŠINA 53. UDARNE DIVIZIJE ZA IZVANREDNE USPJEHE U BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE ŽEPČA, MAGLAJA, DOBOJA I DERVENTE[1]

NAREDBA br. 52

Štaba 5. korpusa Jugoslavenske armije za 23. april 1945. god.

U snažnim borbama koje je vodila LIII. divizija sa neprijateljem na širokom području donjeg toka r. Bosne u vremenu od 6. do 17. aprila 1945. god., snage ove divizije uz ispomoć djelova II. armije likvidirale su jako branjena i utvrđena neprijateljska uporišta: Žepče, Maglaj, Doboj i Derventu.[2]

U ovim borbama ubijeno je 1047, ranjeno 1119, a zarobljeno 867 neprijateljskih vojnika i oficira. Tom prilikom zaplijenjeno: tri topa, 2 protivavionske puške, 2 t. mitraljeza, 27 p. mitraljeza, 2 šarca, 1 flak, 681 puška, 9 strojnica, 38 pištolja, 4 kamiona, 9 osobnih automobila, 9 motorcikla, mnogo razne municije i drugog ratnog materijala.

U ovim operacijama svojom borbenošću, požrtvovanjem i umješnošću u rukovođenju naročito su se istakle jedinice XVIII. brigade[3] i 3. bataljon XIV. brigade te divizije,[4] radi čega

POHVALJUJEMO:

Jedinice LIII. divizije na čelu sa komandantom pukovnikom Đurinom Predojevićem[5], naročito ističući:

— XVIII. brigadu LIII. divizije na čelu sa komandantom kapetanom Ćurguz Dragutinom,

— 3. bataljon XIV. brigade na čelu sa komandantom Radić Ljubom.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—6. k. 1418.

[2] Vidi tom XI, knj. 2.

[3] Vidi dok. br. 153.

[4] Vidi dok. br. 152.

[5] Đurađ

Slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine.
Ovu naredbu pročitati pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politički komesar
pukovnik,
sl. otsutan

Zamjenik komandanta
pukovnik,
Karanović

ŠTAB
LIII. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br. 267.
30.IV.1945.

Pod gornjim brojem raspisano i dostavljeno svim jedinicama ove divizije. —

BR. 135

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 39. UDARNE DIVIZIJE JA OD 23. APRILA 1945. ŠTABU 28. UDARNE DIVIZIJE O ZADATKU DIVIZIJE DA IZBIJE NA LINIJU BOSANSKI NOVI — BOSANSKA KOSTAJNICA — BOSANSKA DUBICA[1]

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Br. *495*
23. IV. 1945. g.

ŠTABU XXVIII. DIVIZIJE II. ARMIJE.

Od Štaba V. Korpusa dobili smo naređenje da sa našom Divizijom odmah izvršimo pokret na liniju Bos. Novi — Kostajnica — Bos. Dubica,[2] a da će snage II. Armije preuzeti naše položaje, t.j. napad na Gradišku.[3]

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 26—2, k. 1267.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 155 i 157; tom XI, knj. 2, dok. br. 108.

[3] Bosansku Gradišku su 24. aprila 1945. oslobodili Brodska brigada 28. udarne divizije i dijelovi 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 86 i 113).

Na osnovu naređenja Korpusa izdali smo Zapovijest našim jedinicama za pokret.[4]

Borbu koju su vodile naše jedinice za Gradišku, po izjavi štabova brigada da se u gradu nalaze jače snage, koje su se povukle iz Banje Luke,[5] a iste se nijesu prebacile s onu stranu rijeke Save, pošto se jedan naš bataljon[6] probio na klin u grad i uspio dignuti u zrak pontonski most na Savi i došao je već u sam centar grada, ali je bio odbačen uslijed jakog pritiska neprijateljskih snaga, a i zbog slabe pomoći naše artilerije.

Detaljnije Vas može upoznati drug Vojo,[7] politički komesar ove Divizije, koji se nalazi kod Vas.

Ja neću moći doći na sastanak kako smo ugovorili, pošto sam dobio depešu da odmah krenem u Štab Korpusa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

V.d. komandant, ppukovnik[8]

---

[4] Vidi AVII, reg. br. 9—1, k. 1267: zapovijest Štaba 39. udarne divizije od 23. aprila 1945. godine.

[5] Riječ je o jedinicama ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 1—1, k. 70).

[6] Odnosi se na 2. bataljon 20. krajiške udarne brigade (vidi dok. br. 155).

[7] Stupar

[8] Borko Arsenić

BR. 136

NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA OD 24. APRILA 1945. O RASFORMIRANJU OPERATIVNOG ŠTABA I ŠTABOVA 2. I. 5. KORPUSA I ULASKU NJIHOVIH JEDINICA U SASTAV 2. ARMIJE JA[1]

NAREDBA Pov. br. 8

OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE

za 24 april 1945 godine.

I

Generalštab Jugoslovenske armije rešenjem svojim od 23 aprila 1945 g. naredio je slijedeće:

1. — Jedinice II i V Korpusa Jugoslavenske armije ulaze formaciski u sastav II Armije i divizijama ovih korpusa komandovaće od danas neposredno Štab II Armije.

2. — Štabovi II i V Korpusa Jugoslavenske armije rasformiraju se.[2] Vojni rukovodioci štabova II i V Korpusa i njihovih odjeljenja i otsjeka popuniće upražnjena mjesta u Štabu II Armije i u štabovima divizija a prema nahođenju Štaba II Armije.

3. — Dosadašnji komandant Operativnog štaba Grupe korpusa Jug. armije i komandant II Udarnog korpusa general-major Radovan Vukanović određen je za pomoćnika komandanta II Armije.

4. — Dosadašnji komandant V Korpusa Jugoslavenske armije i član Operativnog štaba Grupe Korpusa general-major Slavko Rodić stavljen je na raspoloženje Generalštabu Jugoslavenske armije i dobiće novi raspored[3] po dolasku u Beograd.

5. — LIII divizija Jug. armije ostaje za obezbjeđenje Centralne i Zapadne Bosne i stavlja se pod komandu III Korpusa Jug. armije, sa kojim odmah uhvatiti vezu radi dobijanja određenijih zadataka.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—5, k. 1267.

[2] O tome vidi i naredbu Štaba 5. korpusa JA od 25. aprila 1945. (AVII, reg. br. 14 — 5, k. 562).

[3] Postavljen je za pomoćnika načelnika Generalštaba JA.

[4] Vidi dok. br. 133, objašnjenje 14. i 18.

II

U vezi gornjeg rešenja Generalštaba Jug. armije Operativni štab Grupe korpusa Jug. armije kao zasebno komandno tijelo prestaje da funkcioniše zaključno sa današnjim danom.

Štabovi divizija će se u buduće neposredno obraćati Štabu II Armije i njemu slati redovne izvještaje, a dosadašnju radio-vezu održavaće i dalje kako je to do sada bilo regulisano, sve dok Štab II Armije drugčije ne reguliše svojim naređenjima.

Zadatci divizija II i V Korpusa Jug. armije ostaju u potpunosti onakvi kako ih je dao Operativni štab Grupe korpusa Jug. armije,[5] a dalje zadatke će dobijati od Štaba II Armije.[6]

Za Štab XXIX divizije i za diviziju regulisaće se naknadno detaljnije.[7]

III

Štabovi II i V Korpusa Jug. armije dostaviće najkasnije sjutra do 10 časova iscrpan pregled o formaciji i organizaciji svojih divizija, prištabskih jedinica, odjeljenja i otsjeka, kako je to usmeno ugovoreno.

Štabovi II i V Korpusa zaključiće sve dosadašnje knjige koje su vođene po naređenjima i direktivama Generalštaba, srediće svoje arhive i tako sređene knjige i arhive predaće Štabu II Armije.

IV

Štabovi II i V Korpusa Jug. armije sa ovom naredbom upoznaće sve načelnike odjeljenja i šefove otsjeka, a prištabske jedinice u koliko je to potrebno.

V

Artiljeriske jedinice pod neposrednom komandom štabova II i V Korpusa Jug. armije biće pod neposrednom komandom Štaba II Armije. Zadatci ostaju onakvi kako je to reguli-

[5] i [6] Vidi dok. br. 133.

[6] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 69 i 72.

[7] Bliže o tome vidi zapovijest Štaba 29. divizije JA od 21. aprila 1945 (AVII, reg. br. 2/35—4, k. 1153/II; tom XI, knj. 4).

sano zapoviješću Operativnog štaba Grupe korpusa Jug. armije pod Str. pov. br. 7 od 23 aprila 1945 g.[8]

VI

Ova naredba stupa odmah na snagu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

NAČELNIK ŠTABA
Potpukovnik,
Drago Đukanović

KOMANDANT
General-major
Radovan Vukanović

Dostavljeno:

— Štabu II Korpusa — za ahrivu,
— Štabu V Korpusa — za arhivu,
— Štabu III divizije,
— Štabu IV divizije,
— Štabu X divizije,
— Štabu XXIX divizije,
— Štabu XXXIX divizije,
— Štabu LIII divizije,
— Štabu Artiljeriske grupe II U. Korpusa,
— Artileriskoj brigadi V Korpusa.

ŠTAB
39. DIVIZIJE
5. KORPUSA NOVJ
Strp. Br. 500
25. V 1945. g.

Raspisano:
13, 15, 20. brigadi i 1. art div.
i art. u.
A A/u.

BR. 137

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE OD 24. APRILA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA PROTIV ČETNIČKIH I USTAŠKIH OSTATAKA NA PODRUČJU ROMANIJE, OLOVA I VAREŠA[1]

ŠTAB XXXVIII DIVIZIJE

Broj:
24. IV. 1945.

Predmet: Izvještaj
o situaciji u vezi
sa zadacima divizije

ŠTABU III KORPUSA

Situacija:

a) Četnici:

Na sektoru Romanije nalaze se domaći četnici Save Derikonje. Derikonjina sarajevska brigada uglavnom je razbijena i nije u stanju da vodi borbu protiv naših jedinica.[2]

Na sektoru Okruglice nalazi se brigada pod komandom Srete Erića, koja broji do 1000 ljudi slabo naoružanih, bez municije i slabog morala. Pri pojavi naših manjih jedinica oni pripucaju i pobjegnu. Sreto Erić je preko civila nudio našoj 18 brigadi u Varešu da se preda sa svim svojim četnicima, da pobije oficire, samo da mu se zagarantuje život.

Zenički četnički odred prebacio se prije 7 dana na sektor Okruglice, tako da u Zeničkom kraju sada imaju samo manje grupe četnika.[3]

Na sektoru Fojnica — Kiseljak — Busovača nema četnika.[3]

b) Ustaše i milicija:

Na sektoru Vijake nalazi se oko 150 katoličkih milicionera, slabog morala i slabo naoružanih. Prije dva dana dola-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43—2, k. 409.

[2] Sem toga, prema izvještaju Štaba 38. udarne divizije od 22. aprila 1945. (vidi AVII, reg. br. 42—2, k. 409), sredinom aprila su iz doline Bosne, preko pl. Zvijezde, ka rijeci Drini prošli ostaci sandžačkih četnika, dok su ostaci Nevesinjskog četničkog korpusa otišli, preko Buloza, u Hercegovinu. Ocijenjeno je da je u svakoj grupi bilo po 500 četnika. O njihovom povratku u srednju Bosnu vidi dok. br. 162, objašnjenje 5.

[3] Vidi dok. br. 142.

zio je u Vareš pop iz Vijake koji je nudio predaju ove milicije. Ta predaja treba da se izvrši 25 o.mj.

U selima Mižnovići i Ligatići nalazi se oko 100 muslimanskih milicionera koji su spremni da se stave pod našu komandu uz uslov da ostanu kod svojih kuća radi opasnosti od četnika.

Na sektoru Vukanovići — Borovica — Sutjeska krije se oko 15 ustaša.

Na drugim sektorima nema milicionera i ustaša.

Politička situacija na sektoru Romanije i Okruglice je vrlo povoljna, pošto narod uviđa da je borba beskorisna i samo mu može nanijeti zlo, a pored toga nalazi se u vrlo teškom ekonomskom položaju, što ga upućuje na saradnju sa našom vlašću.

Industrija:

a) Vareš: Željezara radi.
b) Breza: Rudnik uglja radi.
c) Kakanj: Rudnik uglja radi.
d) Zenica: Željezara radi.

Saobraćaj:

a) željeznički: Na relaciji Sarajevo — Zenica porušena su 3 mosta. Jedan mali most kod Kaknja, jedan veliki most na Bosni kod Kaknja opravljaju se i biće osposobljeni za saobraćaj kroz 10 dana. Most kod Lašve na Bosni još se ne opravlja. Prema izjavi stručnjaka iz Zenice on bi se mogao osposobiti za 20 dana. Preduzete su mjere da se otpočne i sa njegovom popravkom.

b) Drumovi: Na cesti Sarajevo — Visoko — Kiseljak porušeni su mostovi na r. Bosni nedaleko Rajlovca i most kod s. Malešića. Oba mosta biće osposobljena za saobraćaj kroz tri dana.

Cesta Sarajevo — Ilidža — Kiseljak — Busovača — Zenica sposobna je za saobraćaj, s tim što je deonica Kiseljak — Busovača u derutnom stanju.

Raspored naših jedinica:[4]

a) 18 brigada: jedan bataljon u Varešu sa zadatkom obezbjeđenja željezare i aktivnog dejstva prema Vijaki, Očevlju i Okruglici; jedan bataljon sa dvije čete u Brezi, a sa jednom

[4] O tome vidi i zapovijest Štaba 38. udarne divizije od 20. aprila 1945. (AVII, reg. br. 19—12, k. 1259).

četom u Podlugovima. Zadatak: obezbjeđenje rudnika u Brezi i željezničkih postrojenja u Podlugovima i aktivno dejstvo prema Okruglici i Kunosićima; štab brigade sa jednom četom i vojnim kursom u Visokom; jedna četa sa izviđačkim vodom brigade u Kaknju sa zadatkom obezbjeđenja rudnika i aktivnog dejstva prema okolnim četničkim grupama; jedan bataljon, ojačan sa jednom četom, u Zenici sa zadatkom obezbjeđenja željezare i aktivnog dejstva prema četnicima u pravcu Pepelara i Kamenice.

b) 21 brigada: jedan bataljon sa teškim dijelovima Vučja Luka — Kalauzovići; jedan bataljon Medojevići — Žunovi; jedan bataljon Nišići — Sabanci; jedan bataljon Visojevica. Opšti zadatak brigade je uništavanje četnika na sektoru Romanije i Okruglice.

c) 17 brigada: Sarajevo, sa obezbjeđenjem na spoljnim prilazima grada i u vojnim ustanovama.

d) Dopunski bataljon u Vlasenici.

e) Ostale jedinice u Sarajevu.

Minerska ekipa korpusa sa tri detektora čisti aerodrom u Rajlovcu i na Butmiru, a sa jednim aparatom čisti mostove na sektoru Kakanj — Zenica. Do sada je izvađeno preko 1500 nagaznih mina.

Naše dosadašnje akcije:

Na sektoru Vareš — Podlugovi — Zenica u svakodnevnim akcijama 18 brigada zarobila je 20 četnika i ustaša, koje je predala mjesnim opunomoćstvima OZN-e. U isto vreme pronađeno je oko 60 pušaka, koje su predate komandama mjesta.

21 brigada po dosadašnjim izvještajima pohvatala je 5 četnika.

Veze: 18 brigada ima telefonske veze sa svima jedinicama. Mi imamo telefonsku vezu sa 18 brigadom i 21 brigadom u Vučjoj Luki. Ostale veze putem radio-stanica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Mil. Pejanović

Komandant,
potpukovnik,
F. Herljević

ŠTAB
III. KORPUSA NOVJ
Br. 110/45
24 aprila 1945

Op. II

BR. 138

ZAPOVIJEST ŠTABA 18. SREDNJOBOSANSKE UDARNE BRIGADE JA OD 25. APRILA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RAZBIJANJE ČETNIČKIH SNAGA NA PROSTORU OČAUŠ — MLADIKOVINA[1]

ZAPOVIJEST

Sekcija Prnjavor — Travnik 1 : 100.000

U vezi daljnjih zadataka koje Štab Korpusa postavio pred našu Diviziju,[2] a to je da se nastavi za uništavanjem četničkih i ustaških bandi, koje su u ovim posljednjim momentima vrlo u teškoj situaciji. Štab naše Divizije dodijelio je zadatak našoj brigadi da nastavi gonjenje i uništavanje Dražinih četnika, koji se povlače preko masiva Očauša, Borja prema rijeci Bosni sa namjerom da se prebace za Istočnu Bosnu i dalje za Srbiju.[3]

U vezi s tim

NAREĐUJEMO:

Danas 25. o.mj. u 4.30 sati bataljoni će izvršiti pokret slijedećim pravcima i to:

I. Bataljon: Kretaće se Vrbanjci — Šiprage, gdje će prenoćiti. Sutra 26. o.mj. izvršiće pokret iz Šipraga po mogućnosti u više kolona prema Ugodnovićima u 8 sati ujutro, odakle će preko civila raspitivati se kuda su krenuli Dražini četnici i u koliko se negdje u blizini nalaze iste napadati i progoniti i uništavati.

U Ugodnovićima prenoćiti, a u koliko bi saznao da se pred njim nalaze četnici negdje u Mladikovinama, produžiti put za istim.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 29—11, k. 1421.

[2] Riječ je o 53. udarnoj diviziji. Ona je, naredbom Generalštaba JA od 23. aprila 1945, stavljena pod komandu Štaba 3. korpusa (vidi dok. br. 133 i 136).

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 162.

[4] i [6] Kod pomenutih sela došlo je do borbe sa četnicima. Bliže o tome vidi dok. br. 153.

27. o.mj. iz Ugodnovića krenuti u tri kolone prema Bjelobučju i Mladikovinama oko Markovića, gdje će prenoćiti i ostati čekati daljnje naređenje.

II. Bataljon: Izvršiće pokret pravcem: Vrbanjci — Obodnik — Borci, gdje će i zanoćiti 25. o.mj. 26. o.mj. iz Boraca krenuće sa tri kolone izjutra u 7 sati pravcem: Borci — Očauša — Blagojevići. Također u Borcima ispitati kada su prošli i kojim pravcem Dražini četnici, te u pokretu prema situaciji biti samoinicijativan, a ne pridržavati se kruto naređenja, već koristiti sve prilike.
27. o.mj. izvršiti pokret iz Očauše u 7 sati ujutro, a po potrebi predviditi može se i ranije, te kretati visovima po mogućnosti prema Mladikovinama — Ćumurovićima. U Mladikovinama ostati do daljnjeg naređenja.

III. Bataljon: Izvršiće pokret iz Vrbanjaca i kretati se pravcem: Maslovare — Pavlovići, gdje će prenoćiti i 26. o.mj. izjutra u 5 časova izvršiti pokret pravcem: Maslovare — Solile — Goletine, kota 1007 i od toga pravca izbiti u Očaušu. U Očauši prenoćiti i 27. o.mj. izjutra u 7 sati izvršiti pokret i kretati pravcem: Očauša — kota 620 — Rudanica (kota 908) i kretati se preko kote 943, k. 965 i Katuništa, izbiti u Kuzmanoviće — Duge Njive — Kruščik i spustiti se prema Dolićima više Gustog Teslića, gdje će dobiti daljnje naređenje.

IV. Bataljon: Izvršiće pokret iz sela Vrbanjaca i kretati do Obodnika, gdje će prenoćiti, a 26. o.mj. izvršiće pokret iz Obodnika i kretati se pravcem: Maslovare — Solile — Klupe, odakle će razviti čete ispod Borja preko Pribinića i Buletića, te iste pretresti i sa bataljonom se smjestiti i prenoćiti u Buletiću.
27. o.mj. iz sela Buletića izvršiće pokret do Gustog Teslića i u istom se smjestiti i čekati daljnje naređenje.

Art. divizion: Dodijeliće I i II bataljonu po 2 bacača sa dovoljnim brojem mina, a sa ostalim dijelom krenuće iz Vrbanjaca preko Obodnika i smjestiti se u Lauševiće, gdje će i prenoćiti. 26. o.mj. izvršiti pokret pravcem: Maslovare — Klupe — Pribinić — Buletić, gdje će se ustaviti i smjestiti, prenoćiti i

27. o.mj. izvršiti pokret preko Gustog Teslića i smjestiti se u Irice.[5]

Štab brigade kretaće se jedan dio sa II. bataljonom, a jedan dio sa IV. bataljonom.

Naglašavamo svim bataljonima da je ovo osnovni pravac za našu brigadu, a u pokretu daje se puna inicijativa svima bataljonima da koriste sve momente koji bi usput uskrsli u pogledu uništavanja četničkih bandi.[6]

Veza: Svi bataljoni koji imaju radio-stanice moraju svako određeno vrijeme vezu sa brigadom preko radio-stanice da održe pa makar to bilo ustavljati cijelu kolonu da čeka. Po stizanju na određena mjesta bataljoni će hitno da upute kurire i pošalju izvještaj, i pored toga što će nas redovno obavještavati preko radio-stanice, o pokretu i ostupanju četničkih bandi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
P.[7] Divjak

Komandant — kapetan:
D.[8] Ćurguz

---

[5] O dejstvima artiljerije vidi dok. br. 152.

[7] Petar

[8] Dragutin

BR. 139

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA DOSTAVLJEN ŠTABU 3. KORPUSA JA 26. APRILA 1945. GODINE[1]

ŠTAB XXXVIII. UDARNE DIVIZIJE
Op. broj: 7
26. IV. 1945.

Predmet: Izvod iz operacijskog dnevnika od 1. IV. do zaključno 15. IV. 1945. godine.

ŠTABU III KORPUSA JA

Dostavljamo Vam izvod iz operacijskog dnevnika za vrijeme od 1. do 15. IV. 1945. godine.

1) *Situacija:*[2]

...

3) U duhu postavljenog zadatka[3] izvršeni su u vremenskom periodu od 1 do zaključno 15 aprila sledeći pokreti i akcije:

U toku dana 1 aprila 1945 jedinice Š 4[4] koje su se nalazile na sektoru Ozren — Vrana — Šljeme i sa dva bataljona na sektoru Gradac — Triješanj — Kadino Selo krenule su sa dva bataljona preko Brezja na Stari Grad, dok je jedan bataljon ostao na Kržulju radi obezbjeđenja od Kadinog Sela, a jedan bataljon zaposjeo je položaje na Starom Gradu radi obezbjeđenja komore Š 3 koja je prolazila sa Bijele Vode — Vidrići. Ovaj pokret bio je diktiran pokretima neprijateljske kolone koja je preko Olova — Medojevića i Riječa krenula u pravcu Sokolca s namjerom da izvuče opkoljeni garnizon u sektoru Sokolca. Jedinice Š 6 koje su bile raspoređene na prostoriji Vučja Luka — Crni Vrh — Borovac — Han Vučja Luka držale su položaje prema Glogu — Sinjevu i

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 44 — 5, k. 1258.

[2] Redakcija je izostavila onaj dio teksta koji se nalazi u dok. br. 112.

[3] Vidi dok. br. 76.

[4] Riječ je o 17. majevičkoj brigadi. O konspirativnim nazivima jedinica 38. udarne divizije JA vidi dok. br. 76, objašnjenje 2.

Sumbulovcu. U 15 časova navedenog dana ove trupe sa jačinom od tri bataljona izvršile su pokret od Hana Toplice pravcem Barjak — Kalauzovići — Kostreša — Pusto Selo, sa zadatkom da se napadne neprijatelj koji se probija od Olova ka svojim opkoljenim trupama u sektoru Sokolca, dok jedan bataljon Š 6 kreće pravcem do u Kalauzoviće, gdje se smješta i osigurava teške dijelove Š 6. Jedinice Š 5 vrše pokret na prostoriju Bijele Vode, Zagrađe i produžuju za Čelopek radi zauzimanja položaja prema neprijatelju koji se probija od Olova za Bijele Vode.

Na svim sektorima rasporeda jedinice Š 3 vođene su vrlo oštre borbe sa neprijateljskom kolonom koja se probijala u pomoć svom izolovanom uporištu.[5]

Tokom 2 i 3 aprila 1945. u 4 sata ujutro jedan bataljon Š 4 zauzeo je prostoriju Stari Grad sa obezbjeđenjem od pravca Šahbegovići — Crni Vrh — k. 1355. Oko 5 časova jedinice Š 5 vodile su žestoku borbu sa neprijateljem koji je nadirao od pravca Čelopeka i Borovca. Jedinice Š 6 sa svoja tri bataljona u isto vreme napadaju neprijateljsku grupu na položaju Crni Vrh — Čelopek i uspjevaju ovladati ovim položajima i nastaviti gonjenje neprijatelja prema Starom Gradu. Bataljon Š 6 koji se je nalazio u rezervi u Kalauzovićima prima borbu sa četnicima koji su ga napali od pravca Vrhovina. Ovu četničku grupu bataljon uspješno razbija i odbacuje je prema Ozrenu bez sopstvenih gubitaka. Oko 13 časova između Vihora, k. 1373 i Grada, k. 1392 vodila se je teška borba sa neprijateljskom prethodnicom na njezinom probijanju u pravcu Šahbegovića. Za vrijeme vođenja ove borbe pozvan je kao pojačanje još jedan bataljon Š 4 iz Kržulja koji se je postavio na lijevo krilo prema Vihoru, k. 1373, gdje se je vezao sa III bataljonom Š 4. Nakon višesatne ogorčene borbe i to u odsudnom času stigle su jedinice Š 5 i snažnim udarom odbacile su neprijatelja koji je uspio da se sa glavninom svojih snaga probije u pravcu Kadino Selo — Mokro. Oko 5 časova 3 aprila 1945 naše jedinice uspjele su da potpuno očiste i ovladaju položajem Stari Grad.

4 aprila 1945 jedinice Š 4 smjenjene su od jedinica Š 5, te preko Kostreša i Vrhova smjestile su se na prostoriju Širijevići — Imamovići, dok su jedinice Š 5, smjenjene od jedinica N 3, izvršile pokret, i to jednim bataljonom pravcem Kadino Selo — Velika Strana — Crni Vrh i tamo se smjestile.

---

[5] Tada je 14. SS puk krenuo, preko Olova, u pomoć 363. puku njemačke 181. pješadijske divizije koji je bio okružen na prostoru s. Podromanije. Opširnije o tome vidi dok. br. 98, objašnjenje 3 i 6.

Jednim bataljonom izvršen je pokret za Bjelogorce, sa zadatkom obezbjeđenja od ceste i Gloga, jedan bataljon izvršio je pokret na prostoriju Matina Ravan i smjestio se na istu prostoriju sa dvije čete, a jednom na prostoriju Barjak. IV bataljon izvršio je pokret na prostoriju Kulna kao neposredna rezerva u pravcu Gloga, dok se jednom četom postavio na prostoriju Bludna Ravan, a glavninom dijelova u Kulni. Jedinice Š 6 istoga dana u 11,30 časova izvršile su pokret sa zbornog mjesta Kalauzovići pravcem Matina Ravan — Barjak — Bludna Ravan i postavile se na prostorije Vučja Luka — k. 1347 i 1400 — Vranj — Šljeme i Crepolsko, k. 1525.

5 aprila 1945 jedinice Š 4 oko 14 časova kreću sa prostorije Kalauzovići — Širijevići pravcem Panjevi i produžuju za Crepolsko kao rezerva jedinica Š 3 u opštem napadu na Sarajevo. Jedinice Š 5 orijentišu se pravcem napada na Sarajevo i u 5 časova vrše pokret sledećim rasporedom: I bataljon vrši pokret pravcem Crepolsko Brdo — Gladno Brdo — — Biosko — Kadići — Muhamed efendijina ulica — Miloša Obilića ulica — Sagrdžije — Baš Čaršija — Aleksandrova ulica — Sarači — kralja Petra ulica — Vojvode Stepe obala. Na svim spoljnim uporištima do ulaska u sektor grada vođene su manje borbe, dok se dolaskom do električne centrale naišlo na neprijateljsku kolonu koja je imala pratnju od 5 tenkova, sa kojom je vođena vrlo oštra borba. II bataljon napadao je pravcem Pašino Brdo — Malta i naišao na otpor kojeg su davale ustaše i Nijemci, a zatim je upao u Sarajevo, gdje je protjerao neprijatelja u ulici kralja Aleksandra. III i IV bataljon u svome napadu na grad Sarajevo vodili su kraću borbu sa neprijateljem.[6] Jedinice Š 4 kao rezerva smjestile su se svim svojim dijelovima na Crepolsko Brdo. Jedinice Š 6 skoncentrišući se od Crepolskog krenule su u napad na Sarajevo sa dvije kolone, i to desnom kolonom pravcem Orlovača — Radova pravcem u Sarajevo pokraj bolnice, dok je lijeva izvršila napad pravcem Orlova Glava — Močioci — Pašino Brdo između Sedrenika i Grdnja.

6 i 7. aprila sve jedinice Š 3 smještaju se na prostoriju grada Sarajevo, vrše sređivanje i odmor.

Od 8 do zaključno 15 aprila 1945 jedinice Š 4 i Š 6 vrše pokret pravcem Sarajevo — Sokolac — Olovo, i zatim se vraćaju iz Olova pravcem Dragoradi — Rakova Noga — Sirovine — Kalauzovići — Vučja Luka — Vasin Han i smještaju se na prostoriji grada Sarajeva. Istoga dana, tj. 8 aprila je-

---

[6] Opširnije o borbama u gradu i povlačenju njemačkih jedinica vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

dinice Š 5 vrše pokret iz Sarajeva pravcem Alipašin Most — Rajlovac — Semizovac — Ilijaš — Podlugovi — Breza, gdje se smještaju 10. IV 1945, a zatim produžuju za Vareš. Nakon dolaska u Vareš jedinice Š 5 razmjestile su se na prostorijama Pogari — Duboštica — Careva Ćuprija — Ivanovići — Mujići — Mitrovice. U toku 12 aprila 1945 jedinice Š 5 ponovno su izvršile razmještaj, i to na prostoriji Mitrovice — Vozuća — Popovići,[7] gdje su se zadržale sve do zaključno 15 aprila 1945.

Zaključak

U borbama za proteklih 15 dana naši ukupni gubici iznose: 64 mrtva, 131 ranjen i 29 nestalih. Izgubljeno je: 2 ruskih p. mitraljeza, 3 ruskih pikavaca i jedan ruski pištolj i 3 ruske puške.[8]

U istom vremenskom periodu neprijateljski gubici iznose 620 izbačenih iz stroja, a zarobljeno je 8 Njemaca i 15 milicionera. Zaplenjeno je: 3 pištolja (parabelum), 1 pištolj, 282 puške, 5000 metaka, 13 p.mitraljeza, 5 pikavaca, 20 pištolja, šaraca 3, 1 p.mitraljez »Breda«, 1 laki bacač, 50 mina bacačkih, 15 uniformi, 2 jahaća sedla, 8 šinjela, 5 bluza, 6 čakšira.

Za navedeno vrijeme nije bilo dezerterstva.

Za isto vreme primljeno je 585 novih drugova.

U akcijama koje su vođene u navedenom vremenskom periodu zapaženi su sledeći nedostaci:

Koordinirani rad jedinica znatno je bolji nego što je bio u minulih 15 dana mjeseca marta i na polju koordinacije postignuti su u aprilu bolji rezultati.

Borbenost i moral kod jedinica obzirom na priliv novih boraca zadovoljavajući je, ali bi mogao i trebao biti na dostojnijoj visini. Borbenost i moral porašće tim momentom, kada i novopridošli borci poprime ratnički duh i steknu iskustvo, kao i kad rukovodioci u najnužnijoj mjeri usavrše se u vođenju frontalnog rata.

Disciplina u jedinicama je zadovoljavajuća.

Po vojničkoj grani sa borcima i rukovodiocima rađeno je u slobodnom vremenu, a naročita pažnja posvećena je pripravama za izvršenje zadataka, a zatim se puno radilo na borbenoj obuci.

Po političkoj grani također se je intenzivno radilo, pa je održano više četnih i bataljonskih konferencija.

---

[7] Bliže o rasporedu brigada vidi AVII, reg. br. 18—12, k. 1259: zapovijest Štaba 38. udarne divizije JA od 12. aprila 1945. godine.

[8] Riječi »i 3 ruske puške« dopisane su mastilom.

Za potpuno opremljenje boraca ovoj diviziji biće još potrebne izvjesne količine obuće i odjeće, dok se preoružavanje jedinica vrši.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Milutin

Komandant
potpukovnik,
Franjo

BR. 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. KRAJIŠKE BRIGADE OD 26. APRILA 1945. ŠTABU 53. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA U APRILU NA PROSTORU MOTAJICA — KOTOR-VAROŠ — ŽEPĆE[1]

ŠTAB
XIX KNOU BRIGADE
LIII NOU DIVIZIJE NOVJ
Br. 409/45
26. IV. 1945. g.

Operativni izvještaj za
mjesec april 1945. g.
dostavlja

ŠTABU 53. U. DIVIZIJE

1. IV. 1945. Snage ove brigade, i to IV bataljon i izviđačka četa, vodile su borbu sa četničkim bandama na području Motajice i u St. Martincu. Jačina neprijatelja oko 1500 četnika.[2] Borba je tra-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 26—6, k. 1423.

[2] i [3] Na tom prostoru je bila Motajička četnička brigada (bliže o rasporedu njenih bataljona vidi AVII, reg. br. 23/4—1, k. 79: naređenje Komande Rasinsko-topličkog četničkog korpusa od 17. aprila 1945). Međutim, na desnoj obali Vrbasa i u Lijevču polju bio je tada Lijevčanski četnički odred. Pored ovih četnika, tada su tamo stigli četnici iz Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine i neke četničke jedinice iz istočne Bosne, koje su u Lijevču polju ustaše napale, razoružale i veći dio likvidirale (vidi dok. br. 17, 152, 210—214 i 220).

jala 2 sata i neprijatelj je razbijen i protjeran sa ove prostorije. Neprijateljski gubitci: 25 mrtvih, 22 ranjena, 2 zarobljena, dok ih se je veći broj utopio u r. Vrbasu. Ubijeno je: 40 neprijateljskih konja i zaplijenjeno 5 pušaka i 100 komada municije. Naši gubitci 1 mrtav i 1 ranjen.

2. IV. 1945. Dva voda IV bataljona ove brigade prebacila su se preko r. Vrbasa i napala neprijatelja na Kanalu. Borba se vodila 1 sat i nakon toga naše snage povratile su se u sastav bataljona nanijevši neprijatelju gubitke od 15 mrtvih i 11 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

3. IV. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. IV. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

5. IV. 1945. Snage ove brigade nisu vodile borbu sa neprijateljem. Patrola našeg IV bataljona naišla je na 3 četnika, koje je zarobila u selu Nožičkom.

6. IV. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

7. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa četničkim bandama u dolini rijeke Vrbasa i to u selima Kriškovcima, Papažani, Nožičko i Stari Martinac. Jačina neprijatelja oko 8000 četnika Pavla Đurišića.[3] Jačina naših snaga 2 bataljona i 1 baterija artiljeriskog diviziona, kao i 3 grupe izviđačke čete. Nakon 10 sati borbe uspjeli smo neprijatelju nanijeti slijedeće gubitke: zarobljeno 266 četnika, predalo se 10. Plijen: pušaka 201, puškomitraljeza 19[4], breda 7, strojnica 5, bacača teških 2, bacača lakih 1, flak 1, pištolja 10, bombi 56, municije raznog kalibra 15.000,[5] mina za bacač 74 kom. i ostale vojničke spreme. Naši gubitci: poginuo samo komandant III bataljona drug poručnik Penava Pero.

---

[4] i [5] Brojevi »19« i »15.000« su dopisani mastilom.

8. IV. 1945. Snage ove brigade sa neprijateljem nisu imale dodira.[6]

9. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa četničkim bandama u selu Milosavcima. Jačina neprijatelja 1500 četnika. Jačina naših snaga 1 bataljon i 1 baterija artiljerijskog diviziona.[7] Borba je trajala 2 sata i neprijatelj je protjeran sa svojih dosadašnjih položaja. Gubitci neprijatelja 8 mrtvih, 7 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

10. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa neprijateljem i to II bataljon sa Njemcima i ustašama u Ljubatoviću,[8] a IV bataljon sa četnicima u Kokorima. Jačina neprijatelja: Njemaca i ustaša 300[9] a četnika oko 200. Jačina naših snaga 2 bataljona i 1 baterija artiljeriskog diviziona. Neprijatelj je pretrpio gubitke i to 18 mrtvih, 17 ranjenih. Naši gubitci 2 ranjena, jedan od tih komandant II bataljona.

11. IV. 1945. Snage II bataljona naše brigade sa jednom četom i 1 baterijom artiljeriskog diviziona spustile se na cestu kod Perkovića Hana i napale neprijateljsku kolonu. Jačina neprijatelja 130 kamiona. Borba je trajala 1 sat. Neprijateljski gubitci 10 mrtvih i uništeno je 9 kamiona. Naših gubitaka nije bilo. Ostale snage ove brigade sa neprijateljem nisu imale dodira.

12. IV. 1945. Snage II bataljona naše brigade zajedno sa jednom baterijom artiljeriskog diviziona napale su neprijateljsku kolonu osiguranu sa pješadijom kod Perkovića Hana. Jačina neprijatelja 800 Njemaca. Borba se vodila 3 sata i neprijatelj je protjeran sa svog položaja, ali je po-

---

[6] Brigada je, po naređenju svoga štaba od 7. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 19—6, k. 1423), istog dana u 6 časova krenula usiljenim maršem na prostor Jelah — Tešanj, a na prostoru Martinac — s. Dragovići ostavljen je njen 4. bataljon da se bori protiv četnika do dolaska bataljona 1. bosanske brigade narodne odbrane.

[7] O dejstvima Artiljerijskog diviziona te brigade vidi dok. br. 152.

[8] Borba je vođena protiv dijelova 14. SS puka 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 144, objašnjenje 9. i 20).

[9] Riječ je o dijelovima 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi AVII, reg. br. 26—7, k. 1267: informativni izvještaj Štaba 39. udarne divizije JA od 28. marta 1945).

novnim kontranapadom uspio zauzeti istu kotu, pošto su se naše snage povukle.[10] Neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 18 mrtvih i 3 zarobljena i 20 ranjenih, dok naši gubitci iznose: 1 mrtav i 7 ranjenih. Plijen: 1 puška, 500 met. električnog kabla, 3 rudarske karbitne lampe, 2 šinjela i drugih sitnih stvarčica, potpuno je uništeno 9 neprijateljskih kamiona.

13. IV. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

14. IV. 1945. Snage ove brigade napale su neprijatelja koji je izišao u selo Šije u cilju obezbeđenja komunikacije Maglaj — Doboj, kojom su se izvlačile neprijateljske trupe. Jačina neprijatelja 1 bataljon. Jačina naših snaga 1 vod izviđačke čete i čete za vezu i 3 odeljenja artiljeriskog diviziona. Borba se vodila 3 sata. Neprijatelj se je povukao na svoje položaje i krenuo u pravcu Doboja. Tom prilikom neprijatelj je pretrpio gubitke i to: 6 mrtvih i 9 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo.

15. IV. 1945. Snage ove brigade izvršile su akciju na četničke bande na prostoriji Popovac — Lipovac. Nakon 5-satne borbe uspjeli smo razbiti bandu jačine oko 200 četnika.[11] Neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 7 mrtvih, 10 ranjenih i 1 zarobljen. Istom prilikom zarobljeno je 50 zelenokadrovaca koji su zajedno sa četnicima držali front od Rebrovca. Među njima nalazila su se 2 poručnika i 1 zastavnik. Zaplijenjeno je 35 pušaka, 1 šarac, 1 njemačka strojnica, 7 pištolja, 47 bombi, 978 komada municije raznog kalibra, 2 konja, kao i druge vojničke spreme. Naši gubitci jedan lakše ranjen.

16. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbe sa ustašama koji su se utvrdili u rovovima u Putnikovu Brdu i Alibegovcima. Jačina neprijatelja oko 2000 ustaša.[12] Jačina naših snaga 3 bataljona, 2

[10] Odnosi se na dijelove 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10).

[11] Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi Vrbaske četničke brigade (vidi AVII, reg. br. BH-V-12681 i 12697).

[12] Riječ je o jedinicama 16. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 219).

grupe izviđačke čete, 1 baterija i 2 odeljenja artiljeriskog diviziona.[13] Oko 10 sati uspjeli smo protjerati neprijatelja sa prvih njegovih položaja, ali oko 11 sati usljed jače neprijateljske artiljeriske vatre morali smo se povući nazad. Oko 13 sati ponovno smo napali neprijatelja i protjerali ga sa tih položaja, te uništili 10 bunkera, ubili 10 neprijateljskih vojnika, zarobili 2 i ranili 9. Zaplijenjeno je: 1 mali bacač, 7 pušaka i 2000 metaka. Naši gubitci toga dana iznose 5 mrtvih i 3 ranjena.

17. IV. 1945. Nastavljeno je sa proganjanjem neprijatelja na području Doboja, t.j. napadnuta su neprijateljska uporišta Putnikovo Brdo i Alibegovci. Jačina naših i neprijateljskih snaga kao naprijed. Brzim i munjevitim naletom naše snage uspjele su protjerati neprijatelja sa njegovih dosadašnjih uporišta prema komunikaciji Doboj — Derventa. Neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 20 mrtvih, 18 ranjenih, dok naši gubitci iznose: 7 mrtvih i 17 ranjenih. Plijen: 1 mali bacač, te 1 pisaća mašina, 2 p.mitr.

18. IV. 1945. Snage ove brigade nisu vodile borbu sa neprijateljem. Izviđačka četa vršila je izviđanje na prostoru Lupljanice, gdje je zarobila 5 neprijateljskih vojnika i uništila 35 bunkera.

19. IV. 1945. Vršeći pokret na prostoriju Lupljanica — V. Detlak — Palačkovci i izviđajući teren na prostoriji Potočani — Dragovići snage ove brigade zarobile su 7 četnika, te mobilisano 22 vojnika, dok je zaplijenjeno 30 pušaka, 1 p.mitraljez, 2 strojnice, 2 pištolja. Naših gubitaka nije bilo.

20. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa četničkim bandama u selu Lađevcu (Divan). Jačina neprijatelja 3000 četnika. Jačina naših snaga 1

[13] U zapovijesti Štaba 19. krajiške udarne brigade od 15. marta 1945. (vidi AVII, reg. br. 24—6, k. 1423) piše da napad za oslobođenje Doboja treba, 16. marta u 6 časova ujutru, da izvrše dva bataljona ove brigade, jedan bataljon Čerkeza (formiran od prebjeglih sovjetskih zarobljenika) i snage koje se pominju u ovom izvještaju. Napad je izveden u sadejstvu sa 14. srednjobosanskom udarnom brigadom (vidi dok. br. 152).

bataljon, 3 grupe izviđačke čete i jedno odeljenje bacača artiljerijskog diviziona. Borba je trajala 4 sata. Usljed premoći neprijatelja naše snage bile su prisiljene da se povuku u selo Crkvinu. Neprijateljski gubitci iznose: 50 mrtvih i 27 ranjenih. Naši gubitci: 1 nestao i dva lakše ranjena. Plijena nije bilo.

21. IV. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa četničkim bandama na prostoriji Lađevac (Divan) — Jošavci — Novoj Dubravi. Jačina neprijatelja oko 3000 četnika.[14] Jačina naših snaga 2 bataljona, 2 čete trećeg bataljona i 1 baterija artiljerijskog diviziona. Borba je trajala 5 sati, nakon čega je neprijatelj razbijen i protjeran u pravcu Čelinca. Neprijateljski gubitci: 3 mrtva, 3 ranjena i 1 zarobljen. Naših gubitaka nije bilo.

22. IV. 1945. Prilikom pokreta na prostoriju Čelinac — Banja Luka izviđačka četa ove brigade zarobila je u Čelincu 20 ustaša (milicionera), 28 pušaka i 600 kom. municije.

23. IV. 1945. Snage ove brigade sa neprijateljem nisu imale dodira.

24. IV. 1945. Snage ove brigade sa neprijateljem nisu imale dodira.

25. IV. 1945. Snage ove brigade u zajednici sa XVIII brigadom[15] likvidirale su jako utvrđeno neprijateljsko uporište Kotor-Varoš. Jačina neprijatelja oko 800 ustaša (milicije). Jačina snaga ove brigade koje su neposredno učestvovale u napadu: 3 bataljona, 2 čete IV bataljona, artiljeriski divizion i izviđačka četa. Borba je trajala 4 sata, nakon čega je banda napustila Kotor-Varoš[16] i

---

[14] Borba je vođena protiv četnika Draže Mihailovića (vidi AVII, reg. br. 30/4 — k. 79: naređenje Komande Rasinsko-topličkog četničkog korpusa od 21. aprila 1945).

[15] Vidi dok. br. 153.

[16] Prema ustaško-domobranskim dokumentima (vidi knj. 33, dok. br. 130, objašnjenje 4), u tom mjestu je početkom februara 1945. bila 3. bojna 10. ustaškog stajaćeg zdruga. U informativnom izvještaju Štaba 39. udarne divizije JA od 28. marta 1945. stoji da je pomenuta bojna bila tamo i u martu.

pobjegla u pravcu Čukovca. Neprijateljski gubitci: 17 mrtvih, 32 ranjena i 8 zarobljeno. Naši gubitci: 4 poginula, 12 ranjeno i 1 nestao. Plijen: 2 topa, 1 ruski mitraljez, 35 pušaka, 7.000 municije, 110 topovskih i bacačkih granata, 1 raketni pištolj, 1000 metara kabla, 4 konja, 1 pisaća mašina i druge ratne spreme.

Istoga dana progoneći neprijatelja, koji je pobjegao iz Kotor-Varoša, snage ove brigade napale su istoga na prostoriji Jakotina — Čukovac, te mu nanijele gubitke od 10 mrtvih i 20 ranjenih. Zaplijenjeno je 10 sanduka mina za teški bacač, kao i jedan karabin.

Sa jednim bataljonom napali smo četničke bande u Ljubačevu te nakon 7 sati borbe neprijatelj je protjeran prema Javoranima. Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 6 ranjenih, dok naših gubitaka nije bilo.

26. IV. 1945. Snage ove brigade progone i dalje neprijatelja na gore navedenim prostorijama.

BILANS MJESEČNOG OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA

Jedinice ove brigade u toku mjeseca aprila 1945. godine imale su:

I. Gubitci:	1. — Neprijateljski:	ubijeno	222
		ranjeno	211
		zarobljeno	368
		dobrovoljno prešlo na našu stranu	32
		Ukupno	833
	2. — Vlastiti:	poginulo	24
		ranjeno	45
		nestalo	2
		Ukupno	71

II. *Plijen:* 1. — Oružje:

2 topa, 3 laka bacača, 2 teška bacača, 7 breda, 24 puškomitraljeza, 8 šmajsera, 343 puške, 19 pištolja, 1 raketni pištolj i 1 flak.

2. — Municija:

25.678 kom. puščane i mitraljeske, 103 ručne bombe, 134 mine za bacač, te 110 topovskih granata.

3. — Ostalo:

2 pisaće mašine, 6 konja, 1500 met. kabla i 3 rudarske lampe.

III. *Uništeno:* 18 kamiona, 45 bunkera i ubijeno 40 konja.

VOJNO-POLLITIČKI RAD

Uslijed stalnih pokreta i akcija koje je ova brigada izvodila u toku meseca aprila o.g. nije se mogla izvoditi u jedinicama vojna obuka po postojećem planu i programu, nego se je slobodno vrijeme koristilo za ponavljanje gradiva koje je ranije pređeno.

Vojno-politički rad izvodio se po planu i rasporedu propisanom od Štaba 5. Korpusa i planu političkog kadra datom od strane pol. komesara divizije. Plan se sporo sprovodio zbog stalnih pokreta i akcija koje je imala brigada. Način rada nepromijenjen kako smo ga javili u prošlom mjesečnom izvještaju.

U predviđeno vrijeme za politički rad čitane su radiovijesti koje su sa zakašnjenjem dolazile, prerađivani članci iz naše štampe, iznošena vojno-politička situacija, raspravljana unutrašnja pitanja jedinica, dok pol. teme date, koje su se trebale iznositi u vidu referata, vrlo malo su obrađivane radi velikih pokreta i borbe koje su imale jedinice. Prerađeno je sa borcima: Sporazum Jugoslavije sa SSSR-om kao i odluke sporazuma, Stvaranje naše privremene vlade, kao i stvaranje privremenih vlada Makedonije i Hrvatske.

U toku ovoga mjeseca rađeno je u cjelini mnogo manje nego u prošlom mjesecu. Bataljoni su održali po 2—3 konferencije bataljonske, a po četama 6—10, dok se brigada nije nijednom okupila u cjelini za vojno-političku pripremu za akciju.

Mjesta političkih rukovodioca su popunjena sem pol. komesara I bataljona, koji je ranjen i nalazi se u bolnici.

Rad otsjeka. Obavještajni centar tokom ovog mjeseca nije zadovoljio svojim radom. Jedinice su dobivale vrlo malo

obavještenja o neprijatelju, redovno sa velikim zakašnjenjem, a pokazalo se u više mahova da su prikupljeni podatci bili netačni.

Sanitetski otsjek funkcionisao je uredno. Evakuacija i previjanje ranjenika i bolesnika u ambulanti izvođena je brzo i brižljivo. Njega ranjenika i bolesnika u ambulanti sprovodi se dobro. Higijenske mjere u cilju zaštite boraca od pjegavca i crijevnih oboljenja sprovodi se uredno. Sanitetski kadar popunjen je formacijski. Pri ambulanti brigade održan je kurs za osposobljavanje četnih bolničara i nosioca ranjenika.

Intendantski otsjek vršio je snabdjevanje brigade hranom redovnim putem preko narodno-oslobodilačkih vlasti, a spremom iz divizijske intendanture. U ljudskoj hrani nije se oskudijevalo. Snabdjevanje stočnom hranom nije bilo redovno. Sa odjećom i obućom brigada stoji dobro. Otsjek vodi uredno knjigovodstvo, ali se stanje odjeće i obuće u brigadi razlikuje od stanja u knjigama. Razlika je nastala ponajviše zbog toga što nije vršeno razduživanje brigade spremom, koju su odnijeli prekomandovani borci ili je upropaštena u akcijama ili dotrajala.

Osoblje ovoga otsjeka imalo je grešaka u odnosu na narod i vlasti u svome radu.

Otsjek ubojne spreme funkcionisao je uredno u onome opsegu u kome se odvija njegov rad danas. Rukovaoci ubojne spreme zadovoljavaju na svojim dužnostima.

Veterinarski otsjek ne dolazi još dovoljno do izražaja. Mali je broj konja u brigadi, te nije moguće oboljele konje stavljati pod poštedu i liječenje. Tako isto raspolaže se sa vrlo malo lijekova kao i stručnog osoblja.

Propagandni otsjek u razdoblju, t.j. od formiranja do danas formirao je kulturno-prosvjetne odbore po bataljonima, u artiljerijskom divizionu i prištabskim jedinicama. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima formirali su kulturno-prosvjetne odbore po četama, tako da nema ni jedne jedinice u kojoj ne bi postojao kulturno-prosvjetni odbor. I pored nemogućnosti za rad usljed stalnih pokreta i borbi, Propagandni otsjek postigao je u svome radu dobre rezultate. Vojnici su obavještavani o vojno-političkoj situaciji kod nas i u svijetu. Osim toga, Propagandni otsjek pristupio je aktivizaciji kulturno-prosvjetnih odbora u bataljonima i četama, kako bi se otklonio dosadašnji šablonski rad i formalno postojanje istih. Naročita pažnja posvećivala se ukidanju nepismenosti, u čemu je Otsjek također imao dobar uspjeh.

Opšte vojno-političko stanje ove brigade je zadovoljavajuće. Moral boraca je čvrst i visok, borbenost velika i uporna. Odanost i privrženost borbi prokušane su u posljednjim akcijama i dokazane. Mržnja prema neprijatelju svih boja duboka i snažna. Raspoloženje za borbu, i pored pretrpljenih žrtava prilikom likvidacije neprijateljskih uporišta oko Doboja i Dervente, veliko.

Većih propusta i težih grešaka pojedinih rukovodioca i boraca u toku ovoga mjeseca nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pom. politkomesara
kapetan:
. . . .[17]

Zam. komandanta
kapetan:
M.[18] Trkulja

BR. 141

NAREĐENJE ŠTABA 2. ARMIJE JA OD 27. APRILA 1945. ŠTABU 53. DIVIZIJE ZA GONJENJE I UNIŠTAVANJE ČETNIKA I ZA OBEZBJEĐENJE SAOBRAĆAJA NA TERITORIJI SREDNJE BOSNE I BOSANSKE KRAJINE[1]

NAJHITNIJE

Koncept[2]

ŠTAB II ARMIJE
OPERATIVNO ODELJENJE
Op. br. 377
27. IV. 1945. god.

ŠTABU 53. DIVIZIJE

1. — Kinematografsko snimanje odloženo za izvesno vreme — najmanje osam dana. Obustavite dalji pokret jedinica u vezi sa ovim snimanjem i vratite ih na svoja mesta. Njima smo izdali i neposredno naređenje.

---

[17] Potpis nečitak.
[18] Mile

[1] Koncept originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30—3, k. 272.
[2] Dopisano mastilom.

2. — Prema naređenju Generalštaba[3] preduzmite najenergičnije gonjenje i uništavanje četničkih i drugih bandi.[4] Sa vašim jedinicama imate bezuslovno obezbediti drumski, rečni i železnički saobraćaj u zahvatu celokupne teritorije koja vam je dodeljena za obezbeđenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ŠTAB II ARMIJE
OPERATIVNO ODELJENJE
Br. 377
27. IV 1945. god.

Dostavljeno štabu 53. divizije
na znanje.

M. P.

Načelnik oper. odel.
potpukovnik

Za štab
Komandant
general - lajtnant,
Koča A. Popović

BR. 142

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE OD 28. APRILA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA KOD BRGULA I NA PROSTORU JABUKA — HAN-PIJESAK[1]

ŠTAB XXXVIII UDARNE DIVIZIJE
Broj: ————
28. IV. 1945. g.

ŠTABU III KORPUSA

U vezi Vašeg naređenja dostavljamo Vam izvještaj o akcijama koje su naše jedinice vodile u toku 27. i 28. o.mj., kao i sadašnjem rasporedu.

[3] Vidi dok. br. 133 i 136; AVII, reg. br. 50/6—1, k. 21: naređenje Generalštaba JA od 30. aprila 1945. godine.

[4] O borbama jedinica 53. divizije protiv četnika i ustaša vidi dok br. 153, 156. i 162.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 45—2, k. 409.

U toku 27. o.mj. dvije čete 18. brigade u pokretu iz Vareša sukobile se kod s. Brgula s grupom četnika jačine oko 300 ljudi. U višesatnoj i žestokoj borbi ova grupa četnika je razbijena. Na mjestu borbe nađeno je 18 mrtvih četnika, a u isto vrijeme ranjeno je veći broj. Zarobljeno je 7 četnika, 21 puška, 1 p. mitraljez, 3 pištolja, 1 pikavac i razne druge vojničke spreme.[2]

Bataljon 21. brigade iz Sokolca vršio je sa dvije čete pretres i čišćenje terena na sektoru Jabuka — Knežina — Babine — Malo Polje i danas 28. u 17 časova izbio u Han Pijesak. Ovi dijelovi naišli su samo na manje grupe četnika, koje su nastojale bez borbe da pobjegnu ispred naših jedinica. Zarobljena su 3 četnika. Dosada nije stigao izvještaj o gubicima neprijatelja na tom sektoru.[3]

Dopunski bataljon sa izviđačkom grupom nalazi se na čišćenju sektora Žeravice — Ravansko — Neričići. O rezultatu ove akcije nemamo još podataka.

21. brigada u toku dana vrši pokret na prostoriju Vareš — Brgule — Pogari, sa zadatkom čišćenja i pretresanja prostorije zapadno od Krivaje. O ishodu ove akcije nemamo još tačnih podataka.

U vezi Vaše današnje zapovjesti, naređenje 21. brigadi izdaćemo čim ona stigne na prostoriju Vareša. Bataljonu 21. brigade koji se nalazi sada na prostoriji Han Pijesak — Sokolac naredili smo da se najhitnije prikupi u Sokolcu, odakle će krenuti za Sarajevo.

Jedan bat.[4] 18. brigade u toku dana izbiće na prostoriju Prilug — Pepelari, sa zadatkom kontrolisanja pravca određenog prema Vašoj zapovjesti.

17. brigada sa tri bataljona nalazi se u gradu, a jedan bataljon upućen je za Sokolac sa zadatkom osiguranja ceste Crvene Stijene — Han Pijesak i ofanzivnog djelovanja prema četnicima na toj prostoriji.[5]

---

[2] Vidi dok. br. 170.

[3] U izvještaju Štaba 38. udarne divizije od 27. aprila 1945. (vidi AVII, reg. br. 44-2, k. 409) Štabu 3. korpusa JA piše: da su 18. hrvatska i 21. istočnobosanska brigada za posljednjih šest dana, na prostoru Zenica — Vareš — Romanija, zarobile 90 četnika, ustaša i milicionera; da im se predalo 100 milicionera i 10 četnika; da je ubijeno i ranjeno oko 70 neprijateljskih vojnika; da je zaplijenjeno 160 pušaka, 2 puškomitraljeza i 3 pištolja; da su brigade imale 7 poginulih i 11 ranjenih boraca.

[4] Riječi »jedan bataljon« dopisane su mastilom.

[5] O dejstvu 17. majevičke udarne brigade vidi i izvještaj njenog štaba od 30. aprila 1945. (AVII, reg. br. 24—2, k. 1259).

Pionirski bataljon angažovan je na radu na gradnji mosta na Bosni.

Bataljon za vezu nalazi se u Rajlovcu sa zadatkom kontrolisanja telefonske linije Sarajevo — Visoko i Visoko — Vareš.

Podatke o našim gubicima dostavićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik,

KOMANDANT
potpukovnik
F. Herljević

ŠTAB III. KORPUSA NOVJ
O. BR. 63.
29-IV 45.

JUDSTVA PO SPISKU I NA LICU

pisku . . . . . 1961.

ıa . . . . . 2796.

835 drugova i drugarica.

i smo: mobilisanih i dokomandovano 999.

ılo 16 drugova. Brisano je iz spiska 148.

i to: u bolnici 241, na kursu 46, na bolovaıstvu 34, i u bjegstvu 38 drugova.

ıZLOŽENJE ORUŽJA

' diviziji i 1 ptk 37 mm primljen od VIII primljen od Vlaš. odreda i 6 engl. 81 mm brigade. (Oružje III bataljona nije prošli bac. 50 mm bio u III bat. engl. a 1 je pri

bat. i 1 45 mm talijan. vraćen sa opravke.

ıljen i 1 dobijen sa III bat.

jen iz IV divizije.

iziji.

primljene od IV divizije.

izgubljen i 3 data na opravku IV diviziji.

ıt. u sastav brigade, 6 dobiveno od Vlaš. od

a III bit., 2 vraćena sa opravke iz divizije.

bat., 4 primljena iz divizije, 4 vraćena di

aš. odreda.

, 22 primljene od IV divizije, 2 zarobljene,

me IV diviziji.

ıiveno je: došlo sa novacima 135, III bat.

ıo 32 i iz IV divizije primljeno 117 pušaka.

o diviziji 7, i dezerteri odnjeli 8 pušaka,

'enici, Busovači i mobilisano.

za vezu nađena je na Busovači i Zenici

obiven od IV divizije.

eno i mobilisano 79 konja.

razloženje tačke 10

isku 109, a sada ima 113 drugova, jer su

a dodjeljeni.

, od kojih su 8 na licu, dok je 1 na kursu.

razloženje tačke 11

ovećano je u toku mjeseca za 11 drugova, raznih tjelesnih mana, tek kao takvi mogu sanitetskom vodu.

— drugova-rica, a sanitetski vod 68 drugova-nbulanti 28 drugova, dok bolesnika ima 32.

ti

razloženje tačke 12

ılionici i ubojnoj komori neispravno je i

BR. 143.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE 11. KRAJIŠKE BRIGADE 4. UDARNE DIVIZIJE JA OD 28. APRILA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE NAORUŽANJA NA DAN 28-IV-1945 G.[2]

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVO		STOKA			OROŽJE: TEŠKI BACAČI						LAKI BACAČI				Protivkolskolskih „Dzon Bull" bacač M. 43	TEŠKI MITRALJEZI						Protivav. mitr.	LAKI MITRALJEZI						STROJNICE						PUŠKE							Složna vozila	MAT. ZA VEZU				
		Po spisku	Na licu	Jahaćih konja	Teglećih konja	Tovarnih konja	81 mm M. Jug.	81 mm M. Engl.	81 mm M. Talijan.	80 mm M. Njem.	80 mm M. Češki	56 mm M. Talijan.	50 mm M. Engl.	50 mm M. Njem.	46 mm M. Jugosl.	45 mm M. Talijan.		20 mm Pravio	18 mm Pravio	7.62 mm savezn.	Švarc—Lose	Maksim 7,9 mm	Breda 8 mm	Zbrojevka 15 mm	Šarac 7,9 mm Njem.	Brno 7,9 mm	Fijat 6,5 mm	Bren 7,62 mm	Šoša 8 mm	Belgijski	Engleske 8 mm	Njemačke 9 mm	Ustaške 9 mm	Američke 9 mm	Talijanske 9 mm	Ruske 6,72 mm	Jugoslavenske	Njemačke 7,9	Engleske 7,9 mm	Talijanske 6,5 mm	Austrijske 8 mm	Francuske 8 mm	Trombiona		Radio-stanica	Telefonskih centrala	Telefonskih aparata	Telegrafskih aparata	Telefonskih kabla km
1	I. bataljon	476	409	2		26							2			1	1					1			8	8		14			14	3	1			1	132	23	34	27								
2	II. bataljon	506	413	3	4	28							1			1						2			1	16	5	13		2	15	1	4				123	26	32	18				2					
3	III. bataljon	514	467	2		18							1		1		1								3	32	3	9			21	3		3		1	215	34	24	8	2								
4	IV. bataljon	471	407		2	36							1			2				1			1			6	1	17	3		8	8	1				115	35	11	26	9		3	1					
5	Art. divizion	351	324	1	19	46	1	8		2														2		2		2			8	3	2				101	36	30	34				8		1	8		7
6	Četa za vezu	113	97		4	8																									7	5	1				31	2		4				2		3	17		25
7	Izviđačka četa	65	52			2																					5				22	2		1			8	6											
8	Inžinjerski vod	18	18		2	1																									6		2				6	2	1					1					
9	Štab i zaštitnica	82	73	3	4	8																									12		1				20	6						1	1				
10	Intendantura	113	93	1	24	12																					1				9	2	1				47	4	9					10					
11	Sanitetski vod i ambul.	87	84	1	4	5																					1				4		2				37	4	4	11				2					
12	U radionici i u boj. komori																1								2	3		1					1	1			9			5									
13																																																	
14																																																	
15																																																	
16																																																	
17																																																	
18																																																	
	SVEGA:	2796	2437	13	63	190	1	8		2			5		1	4	3			1			4	2	14	67	9	63	3	2	126	27	16	3	2	2	844	178	145	133	11		3	27	1	4	25		32

Pomoć. političkog komesara, kapetan
sl. otsutan

M. P.

Zamj. komandanta — major
sl. otsutan

Načelnik štaba kapetan,

. . .[3]

[1] Kopija originala (formular štampan i popunjen mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2—8, k. 776/A.

[2] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila prazne rubrike: haubica, poljski topovi, protivkolski topovi, protivtenkovski topovi, pješadijski topovi, protivtenkovske puške, tenkovi, oklopni automobili, motorna vozila (kamioni, prikolica kamiona, osobni automobili i motocikli) i avioni.

[3] Potpis nečitak.

BR. 143.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE 11. KRAJIŠKE BRIGADE 4. UDARNE DIVIZIJE JA OD 28. APRILA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE NAORUŽANJA NA DAN 28-IV-1945 G.[2]

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVO		STOKA			OROJE: TEŠKI BACAČI						LAKI BACAČI				Protivkolskokih „Džon Buffi" bacač M. 43	TEŠKI MITRALJEZI						Protivav. mitr.	LAKI MITRALJEZI						STROJNICE						PUŠKE							Stočna vozila	MAT. ZA VEZU					
		Po spisku	Na licu	Jahaćih konja	Tegećih konja	Tovarnih konja	81 mm M. Jug.	81 mm M. Engl.	81 mm M. Talijan.	80 mm M. Njem.	80 mm M. Češki	56 mm M. Talijan.	50 mm M. Engl.	50 mm M. Njem.	46 mm M. Jugosl.	45 mm M. Talijan.		20 mm Pravio	18 mm Pravio	7.62 mm savezn.	Švarc—Lose	Maksim 7,9 mm	Breda 8 mm	Zbrojevka 15 mm	Šarac 7,9 mm Njem.	Brno 7,9 mm	Fijat 6,5 mm	Bren 7,62 mm	Šoša 8 mm	Belgijski	Engleske 8 mm	Njemačke 9 mm	Ustaške 9 mm	Američke 9 mm	Talijanske 9 mm	Ruske 6,72 mm	Jugoslavenske	Njemačke 7,9	Engleske 7,9 mm	Talijanske 6,5 mm	Austrijske 8 mm	Francuske 8 mm	Tromblona		Radio-stanica	Telefonskih centrala	Telefonskih aparata	Telegrafskih aparata	Telefonskih kabla km
1	I. bataljon	476	409	2		26							2			1	1					1		8	8		14			14	3	1			1	132	23	34	27									
2	II. bataljon	506	413	3	4	28							1			1						2		1	16	5	13		2	15	1	4				123	26	32	18				2						
3	III. bataljon	514	467	2		18							1		1		1								3	32	3	9			21	3		3		1	215	34	24	8	2									
4	IV. bataljon	471	407		2	36							1			2				1		1				6	1	17	3		8	8	1				115	35	11	26	9		3	1						
5	Art. divizion	351	324	1	19	46	1	8		2														2		2		2			8	3	2				101	36	30	34				8		1	8		7	
6	Četa za vezu	113	97		4	8																									7	5	1				31	2		4				2		3	17		25	
7	Izviđačka četa	65	52			2																					5			22	2			1		8	6												
8	Inžinjerski vod	18	18		2	1																								6		2				6	2	1					1						
9	Štab i zaštitnica	82	73	3	4	8																								12		1				20	6						1	1					
10	Intendantura	113	93	1	24	12																					1			9	2	1				47	4	9					10						
11	Sanitetski vod i ambul.	87	84	1	4	5																					1			4		2				37	4	4	11				2						
12	U radionici i u boj. komori																1								2	3		1					1			9			5										
13																																																		
14																																																		
15																																																		
16																																																		
17																																																		
18																																																		
	SVEGA:	2796	2437	13	63	190	1	8		2			5		1	4	3			1			4	2	14	67	9	63	3	2	126	27	16	3	2	2	844	178	145	133	11		3	27	1	4	25		32	

Pomoć. političkog komesara, kapetan
sl. otsutan

M. P.

Zamj. komandanta — major
sl. otsutan

Načelnik štaba kapetan,
. . .[3]

[1] Kopija originala (formular štampan i popunjen mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2—8, k. 776/A.

[2] Redakcija je, iz tehničkih razloga, izostavila prazne rubrike: haubica, poljski topovi, protivkolski topovi, protivtenkovski topovi, pješadijski topovi, protivtenkovske puške, tenkovi, oklopni automobili, motorna vozila (kamioni, prikolica kamiona, osobni automobili i motocikli) i avioni.

[3] Potpis nečitak.

NAPOMENA:

OBRAZLOŽENJE LJUDSTVA PO SPISKU I NA LICU

28. III. 1945. g. bilo je po spisku . . . . . 1961.
28. IV. 1945. g. po spiku ima . . . . . 2796.
Po spisku ima više . . . . 835 drugova i drugarica.

U proteklom mjesecu dobili smo: mobilisanih i dokomandovano 999.

Poginulo je u borbi i nestalo 16 drugova. Brisano je iz spiska 148.

U rashodu ima 359 drugova i to: u bolnici 241, na kursu 46, na bolovanju, službenom putu i otsustvu 34, i u bjegstvu 38 drugova.

OBRAZLOŽENJE ORUŽJA

1 ptk top 45 mm predat IV diviziji i 1 ptk 37 mm primljen od VIII brig. 1 jugosl. bacač 81 mm primljen od Vlaš. odreda i 6 engl. 81 mm došao sa III bat. u sastav brigade. (Oružje III bataljona nije prošli mjesec pokazivano), 1 laki bac. 50 mm bio u III bat. engl. a 1 je primljen od divizije.

1 jugosl. laki bac. bio u III bat. i 1 45 mm talijan. vraćen sa opravke.

1 ptb Džon-Bull M 43 izgubljen i 1 dobijen sa III bat.

MITRALJEZI: Teški:

1 savezнički 7,62 mm primljen iz IV divizije.
1 Švarc Loze predat IV diviziji.
Protuavionski:

2 Zbrojovke 15 mm (flak) primljene od IV divizije.

Laki mitraljezi:

Šarci: 3 došlo sa III bat., 1 izgubljen i 3 data na opravku IV diviziji.

Brno: 32 dobiveno sa III bat. u sastav brigade, 6 dobiveno od Vlaš. od reda, 2 zarobljeno.

Fijat 6,5 mm: 6 dobiveno sa III bit., 2 vraćena sa opravke iz divizije.
Bren 7,62 mm: 9 doneo III bat., 4 primljena iz divizije, 4 vraćena di viziji.

Belgijski: 1 primljen od Vlaš. odreda.
Strojnice: 26 doneo III bat., 22 primljene od IV divizije, 2 zarobljene, 3 vraćene IV diviziji.

Protukolske puške: 2 vraćene IV diviziji.

Puške: u toku mjeseca dobiveno je: došlo sa novacima 135, III bat. donio 283, u borbi zarobljeno 32 i iz IV divizije primljeno 117 pušaka. Odkomandovano 23, vraćeno diviziji 7, i dezerteri odnjeli 8 pušaka, ostaje 1311 pušaka.

Kola: 24 kola nađeno u Zenici, Busovači i mobilisano.

Veza: razlika u materijalu za vezu nađena je na Busovači i Zenici osim 12 km kabla koji je dobiven od IV divizije.

Konji: u toku mjeseca nađeno i mobilisano 79 konja.

Obrazloženje tačke 10

Radna četa imala je po spisku 109, a sada ima 113 drugova, jer su njoj 4 od pridošlih drugova dodjeljeni.
Članovi intendanture ima 9, od kojih su 8 na licu, dok je 1 na kursu.

Obrazloženje tačke 11

Brojno stanje ambulante povećano je u toku mjeseca za 11 drugova, koji su dodjeljeni istoj radi raznih tjelesnih mana, tek kao takvi mogu zadovoljiti na dužnosti u sanitetskom vodu.
Sanitetsko osoblje broji 18 drugova-rica, a sanitetski vod 68 drugovarica, Bolovanje koristi u ambulanti 28 drugova, dok bolesnika ima 32.

Obrazloženje tačke 12

Svo oružje pokazano u radionici i ubojnoj komori neispravno je i opravlja se.

BR. 144

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. UDARNE DIVIZIJE OD 30. APRILA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE JA O BORBAMA U MARTU NA SEKTORU VISOKO — KAKANJ — ZENICA[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. Pov. *Br. 44*
Dne 30. IV. 1945. g.

Naknadno protokolisan.[2]

Operacijski izvještaj za
mjesec april 1945. godine

ŠTABU II. ARMIJE[3] — OP.

U toku mjeseca aprila o.g. jedinice ove divizije imale su slijedeće dodire sa neprijateljem:

28. III. 1945. Snage I. bataljona VII. brigade, koje su se prethodnog dana prebacile na istočnu stranu komunikacije Busovača — Kiseljak, vodile su u s. Miroševići borbu sa neprijateljem nepoznate jačine (Njemci, ustaše i Talijani). U borbi, koja je trajala od 8 do 12 časova, neprijatelj je protjeran iz pomenutog sela. — Snage III. bataljona ove brigade, koje su po prebacivanju preko navedene komunikacije zauzele položaj kod s. Brezovika, bile su u toku cijeloga dana napadane od oko 150 nepr. vojnika (Njemaca, ustaša i Talijana), koji su izvršili ispad iz svojih uporišta na komunikaciji Kiseljak — Busovača.[4] Istoga dana ova dva bataljona vršila su pritisak na nepoznate neprijateljske snage na sektoru Brezovik — s. Miroševići — s. Odrašće i s. Bilalovac u cilju vezivanja neprijatelja radi nesmetanog prelaza

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—2, k. 855.
[2] Dopisano mastilom.
[3] O stavljanju 10. divizije JA pod komandu toga štaba vidi dok. br. 136.
[4] Borba je vođena protiv jedinica policijskog puka »Nagel« (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

snaga ove divizije preko komunikacije Kiseljak — Busovača. Borba je trajala od 20. 30 č. do 1 čas 29. III. 45. Po ovim snagama neprijatelju su nanešeni gubici od 28 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubici su 2 poginula i 4 ranjena. Zaplenjeno je: 1 strojnica, 1 pištolj, 10.000 pušč. metaka, 12 voj. ranaca, 15 šator. krila, 1 opasač i 17 ćebadi.

Također u cilju omogućavanja prelaza jedinica ove divizije preko komunikacije Kiseljak — Busovača, snage III. bataljona XVII. brigade uz pomoć voda teških bacača likvidirale su nepr. uporište Hrastovi branjeno od 210 nepr. vojnika Njemaca i Talijana (fašista), dok su snage II. bataljona ove brigade zauzele položaj iznad s. Brestovskog, vezujući za sebe neprijateljsku vatru. Napadnutim uporištima pošla su u pomoć 2 kamiona i 3 tenka. Oba kamiona naišla su na naše mine i bila uništena. Neprijatelj je imao 84 mrtvih i 51 ranjenog. Naši gubici: 3 poginula i 4 ranjena. Zaplenjeno je: 1 puškomitr., 4 strojnice, 1 trombl. puška, 4 pištolja, 1 signalni pištolj, 30 ruč. bombi, 20 trombl. granata, 20 signal. raketa, 70.000 pušč. metaka, 23 ćebeta i 15 šinjela. Uništen je 1 mitraljez »Breda«.

29. III. 1945. Dva bataljona VII. brigade u 18.30 časova otpočela su forsiranje rijeke Bosne pomoću čamaca kod s. Donja Papratnica.[5] Odmah po prelazu rijeke porušena je želj. pruga s jedne i druge strane prelaza rijeke. Stvoren je mostobran na prostoru s. Gora.

30. III. 1945. Snage dvaju bataljona VII. brigade, koji su prešli rijeku Bosnu, napali su i likvidirali, odnosno proterali neprijatelja (oko 65 Njemaca nepoznate pripadnosti) sa k. 807 u borbi koja je trajala od 5 do 6 časova, te je tako zauzimanjem ove kote proširen mostobran u pravcu jugoistoka. Neprijatelj je pokušao intervenisati iz Breze i Visokog u jačini od oko

[5] Vidi dok. br. 74; AVII, reg. br. 2/4—5, k. 858: zapovijest Štaba 10. udarne divizije JA od 28. marta 1945. za forsiranje rijeke Bosne na odsjeku s. Radinovići — s. Doboj.

200 Njemaca nepoznate pripadnosti, potpomognuti oklopnim vozom, koji je došao iz Visokog, na liniji s. Grab — k. 807. U borbi koja je trajala neprekidno od 3.30 do 14 časova neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu jugoistoka. Snage III. bataljona ove brigade, zaštićavajući prilaz ka mjestu prelaza rijeke Bosne južno od s. D. Papratnice, vodile su borbu sa Nijemcima i Talijanima jačine oko 150 vojnika, koji su ovamo prebačeni oklopnim vozom iz Visokog. U borbi koja je trajala od 10—11 časova neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Visokog.[6] — Snage ove brigade u toku ovoga dana nanijele su neprijatelju sledeće gubitke: 55 mrtvih, 35 ranjenih i 9 zarobljenih. Vlastiti gubici: 1 poginuo i 1 ranjen. Zaplenjeno je: 1 »Šarac«, 1 puškomitr., 1 mali bacač, 10 pušaka, 1 pištolj, 5 vojničkih noževa, 500 pušč. metaka, 90 mina za mali bacač, 8 opasača i 6 fišeklija. Porušeno je 2500 m. želj. pruge, a oštećen jedan oklopni voz.

Snage IX. brigade vršile su napad na nepr. uporište Doboj kod Kaknja, kako bi se likvidacijom ovoga uporišta omogućio prelaz jedinicama ove divizije preko želj. mosta koji se ovdje nalazi. Uporište je branilo 280 Njemaca »Heeres-flak divizije« sa 9 teških flakova i 1 pk. topom. Borba je otpočela u 00.00 časova, te je do 07.00 časova snagama ove brigade uspjelo zauzeti samo mjesto Doboj i tvrdo uporište školu, dok su utvrđenja kod mosta i oko flakova bila i dalje žestoko branjena. Borba je prekinuta, te je u 11 časova otpočeo novi napad uz pomoć flakova i topova art. diviziona ove divizije, koji su, privučeni na blisko otstojanje, direktnim pogotcima uništavali gnijezdo po gnijezdo nepr. otpora, dok su se borci privlačili do neposredne blizine nepr. flakova bacajući bombe u rovove. Do 17 časova ovo je uporište likvidirano i nepri-

[6] Riječ je o jedinicama 81. landesšicen-puka i 17. domobranskog pješadijskog zdruga 17. hrvatske divizije (vidi dok. br. 54 i 117, objašnjenje 8; Dnevnik majora Bema).

jatelj potpuno uništen.[7] Gubici neprijatelja iznose 255 mrtvih i 25 ranjenih, a u blizini sela zarobljeno je 9 milicionera. Vlastiti gubici iznose 25 poginulih i 72 ranjena. Zaplenjeno je 1 pk. top 37 mm., 1 borna kola, 1 kamion, 1 automobil, 1 motorcikl, 220 pušaka, 70 pari cipela, 1 mali bacač, 1 mitraljez, 1 strojnica, 1 pištolj, 6 dvogleda, 70.000 pušč. metaka, 1500 granata za bacač, 11 telefona, 3 telefonske centrale, 1 radiostanica, 3 radioaparata, 240 ranaca, 280 opasača sa fišeklijama i 30 šinjela. Uništeno: je nepr. arhiva, jedan magazin spreme i municije, 4 betonska velika bunkera, te posle prelaza svih naših jedinica preko r. Bosne — željeznički most dužine 70 metara.

Dvije čete XVII. brigade, osiguravajući izgradnju mosta preko rijeke Bosne kod s. Seoče, napale su teretni voz i pancer pun Talijana (fašista) i Njemaca, pobivši 35 i ranivši 20 nepr. vojnika, uz vlastite gubitke od 2 ranjena druga.

31. III 1945 Sve jedinice ove divizije prebacile su se preko rijeke Bosne i postavile se na sektor: Teševo — Kr. Sutjeska — s. Poljani — s. Lučići — s. Trnovci — s. Bulčići — s. Haljinići — s. Bjelavići.

Jedna četa IX. brigade srušila je 1000 m. želj. pruge kod Dobrinja i vodila borbu sa 40 ustaša, koji su osiguravali prugu.[8] Ubijeno je 3, a ranjeno 9 nepr. vojnika, bez vlastitih gubitaka.

1. IV. 1945. Oko 4 časa oko 3 regimente »Princ Eugen« divizije u jačini oko 5000[9] Njemaca sa ne-

---

[7] Željeznički most u rejonu s. Doboja branila je jedna protivavionska baterija, koja je tom prilikom potpuno uništena (prema Dnevniku majora Bema ostao je živ samo jedan vojnik). O ostalim neprijateljskim jedinicama kod Kaknja vidi dok. br. 111, objašnjenje 18.

[8] Vidi dok. br. 206—211.

[9] i [20] Riječ je o 13. SS puku 7. SS divizije »Princ Eugen«. On je tada iz rejona Vareša prodro do s. Lučića (12 km sjeveroistočno od Visokog). Odatle se 2. aprila, poslije teških borbi, probio na jug i sjeverno od Visokog uhvatio vezu sa 81. landesšicen-pukom. U ovoj borbi 13. SS puk je imao 10 poginulih (među njima i komandant 3. bataljona)

što ustaša i četnika napalo je položaje jedinica ove divizije od pravca Vareša i Breze na

---

i 61 ranjenog (među njima i komandant 1. bataljona) vojnika. Nakon toga je štab s jednim bataljonom otišao na prostor Kaknja, gdje je obezbjeđivao radove na opravci željezničke pruge i mosta; drugi bataljon je raspoređen u rejonu s. Čajna (4,5 km sjeveroistočno od Visokog) a treći u rejonu s. Moščanice (6,5 km sjeverozapadno od Kaknja).

Poslije ovih borbi glavnina 7. SS divizije »Princ Eugen« (13. SS puk, 7. artiljerijski puk i jedinice štaba divizije) vodila je teške odbrambene borbe na sektoru Visoko — Kakanj — Lašva — Zenica. Imala je zadatak da s te linije prihvati jedinice 21. brdskog armijskog korpusa koje su se sa sektora Sarajeva povlačile ka Zenici (vidi dok. br. 99 i 125). U tom cilju, 4. aprila, u 10 časova, pod komandu Štaba 7. SS divizije (on se tada nalazio u Zenici) stavljene su 969. tvrđavska pješadijska brigada i ustaško-domobranske snage koje su do tada obezbjeđivale komunikacije u dolini Bosne na odsjeku Visoko — Zenica — Maglaj.

Za to vrijeme, odnosno poslije deblokiranja 363. puka 181. divizije na prostoru s. Podromanije (vidi dok. br. 98), 14. SS puk 7. SS divizije se, 4. aprila, preko Sarajeva, povukao u rejon Ilidže i, 6. aprila, u rejon s. Bilalovca, gdje je bio u rezervi 21. korpusa. Osmog aprila je, prihvativši ostatke 181. pješadijske divizije, preko s. Busovače krenuo u Zenicu, gdje je za kratko vrijeme bio ponovo pod komandom Štaba 7. SS divizije, a 10. aprila je dobio zadatak da otvori drum Zenica — Žepče — Maglaj, koji su zatvorile jedinice 5. korpusa JA (vidi dok. br. 140 i 152). Tokom marša je došlo do manjeg sukoba kod Vranduka i sjeverno od Žepča, gdje je prije toga 4. puk bjelogardijskog Ruskog zaštitnog korpusa odbacio dijelove 5. korpusa JA od raskrsnice kod s. Ozimica ka Novom Šeheru. Sutradan ujutru 14. SS puk je stigao u Maglaj i istog dana krenuo, s obje strane rijeke Bosne, na sjever da otvori drum Maglaj — Doboj. Izbivši 12. aprila na liniju s. Osojnica — s. Potočani, on je uspio da odbaci dijelove 45. divizije JA koji su nadirali ka r. Bosni (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 62 i 86). Istog dana je stavljen pod komandu Štaba divizije za naročitu upotrebu »Štefan« (Stephan), a sutradan je posjeo položaj kod s. Paklenice i k. 378 i tu ostao do dolaska Štaba 7. SS divizije u Doboj.

Prihvativši ostatke 181. pješadijske i 369. legionarske divizije i ostale njemačke i ustaško-domobranske jedinice s linije k. 812 — Sarajčevica (trig. 957) — k. 818 — s. Radići (južno i jugoistočno od Zenice) i s položaja na objema stranama druma jugozapadno od Zenice, glavnina 7. SS divizije je 11/12. aprila, s policijskim pukom »Nagel« i drugim pridodatim jedinicama, kao zaštitnica 21. korpusa, otpočela povlačenje iz rejona Zenice. Komandno mjesto je istog dana iz s. Nemila premješteno u Žepče. Povlačeći se pravcem Zenica — Žepče — Maglaj — Doboj i, dijelom, preko Zavidovića, 7. SS divizija se izložila žestokim napadima sa zapada (vidi dok. br. 123, 152 i 153). Radi otvaranja druma i opravke porušenog mosta (3,5 km jugozapadno od Vranduka) i radi bočnog obezbjeđenja, njen štab je Lovačku četu 13. SS puka i 1. bataljon policijskog puka »Nagel« uputio zapadno od druma, preko Lisca (trig. 1303), a Lovačku četu divizije, ojačanu tenkovima i PA topovima, uputio drumom ka Vranduku. Pored toga, radi bočnog obezbjeđenja s jugoistočne strane rijeke Bosne i radi rasterećenja 181. pješadijske divizije, 13. SS puk je 13. aprila, preko Bobovca i Vranove kose, upućen na Vergovac — trig. 700 (10 km jugoistočno od Žepča). On je 14. aprila, južno od Zavidovića, uhvatio vezu sa 334. pukom 181. di-

liniji: Dragovičko brdo — s. Mijakovići — Kruškovac, k. 1001 — Liješnica, k. 1248 — k. 1225 — s. Kračići — k. 1123 — Blata, k. 1050 — s. Lučići — s. Bulčići. U borbi su uzele učešća VII. i XVII. brigada, te manji dijelovi IX. brigade.[10] Borba je bila vrlo žestoka i trajala je neprekidno sve do 23 časa, kada je neprijatelj razbijen i protjeran u pravcu Vareša.[11]

Neprijatelj je pretrpio gubitke od 239 mrtvih, 292 ranjena i 7 zarobljenih. Vlastiti gubici iznose: 17 poginulih i 93 ranjena. Zaplenjeno je: 1 laki bacač, 2 »Šarca«, 15 pušaka, 1 ruska strojnica, 2 protivoklopne puške, 1 tromblon, 19.450 pušč. metaka, 25 tovarnih konja, 30 gvozdenih samara, 1 telef. centrala, 8 telefona, 2000 m. kabla, 26 ranaca, 22 šator. krila i 4 šinjela. Ubijeno je 45 tovarnih konja. Vlastiti gubici: 3 puškomitraljeza (1 uništen od bacač. mine), 4 puške i ubijeno 10 konja.

2. IV. 1945. Snage ove divizije nisu imale dodira sa neprijateljem.

---

vizije, a zatim se, prihvaćen od njega, povukao preko Zavidovića ka Maglaju i Doboju. Istog dana u Doboj je stigao i Štab 7. SS divizije. Sutradan, tj. 15. aprila u 12 časova, pod njegovu komandu je stavljena i divizija za naročitu upotrebu »Štefan«, koja je do tada branila dobojski mostobran. O daljem kretanju i zarobljavanju 7. SS divizije od jedinica JA vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 103.

Šesnaestog aprila u 00,00 časova komandu nad mostobranom Doboj, koju je 9. aprila 1945. preuzeo Štab 21. korpusa, ponovo preuzima Štab 34. armijskog korpusa.

[10] Vidi dok. br. 90.

[11] U relaciji Štaba 17. krajiške udarne brigade JA za period od 1. do 7. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 2—5, k. 858) piše da su Nijemci izvršili napad baš kada su se jedinice pripremale za pokret i kada su predstraže bile povučene. Ali su odbacili neprijatelja i posjeli ove položaje: 4. bataljon na liniji Liješnica — k. 1225, 2. bataljon k. 1123 — Blata (k. 1050), i 3. bataljon Gubišće (trig. 938), dok je 1. artiljerijski divizion posjeo položaje iznad Kraljeve Sutjeske. Na pomenutoj liniji borba je vođena prsa u prsa i k. 1125 i drugi položaji nekoliko puta su prelazili iz ruku u ruke. Oko 9 časova Nijemci su odbacili 4. bataljon na desnu obalu Bukovice i težište napada usmjerili na 2. i 3. bataljon, gdje je borba vođena čitavog dana s nesmanjenom žestinom. Pošto se sredio i popunio municijom, 4. bataljon je oko 17 časova prešao u napad i Nijemce odbacio s Liješnice i k. 1225, a zatim ih gonio do Planinice (trig. 1378), gdje se, po naređenju komandanta brigade, zaustavio. Tom prilikom je zaplijenjena sva njemačka komora. Bataljone 7. krajiške brigade su pomagali 7 i 9. krajiška brigada i dijelovi 4. udarne divizije JA.

3. IV. 1945. Oko 20 milicionera pokušalo je ometati prebacivanje snaga VII. brigade kod s. Dobravine na istočnu stranu od komunikacije Vareš — Breza, ali su isti u kratkotrajnoj borbi raspršeni. 1 je ranjen, a 10 ih je zarobljeno. Zaplenjeno je 17 pušaka i 300 pušč. metaka. Uništen je 1 propust, a oštećena želj. pruga na dužini od 300 metara.

Jedna ustaška patrola od oko 40 vojnika ometala je prebacivanje snaga IX. brigade preko ceste Vareš — Breza, no ista je protjerana pretrpivši gubitke od 3 ubijenih i 5 ranjenih vojnika. Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Dijelovi XVII. brigade pri ulazu u s. Okruglicu zarobili su 2 Nijemca, 5 Talijana i 8 četnika. Ovi su se nalazili u pomenutom selu pri »Štabu četničkog korpusa«,[12] koji se je uspio izvući prije dolaska naših snaga.

4. IV. 1945. Snage I. bataljona VII. brigade raspršile su nepr. miliciju u s. Nasići, koja je brojala oko 200 ljudi, a ista je davala samo kraći otpor na k. 1066 — Kicelj. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 2 zarobljena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplenjeno je: 3 puške, 4 konja i 150 kg. žita.

Izviđačka četa IX. brigade ulazeći u s. Slivno [zarobila je] 40 milicionera. Zaplenjeno je: 1 puškomitraljez, 13 pušaka, 2 pištolja i 3000 metaka.

5. IV. 1945. Snage VII. brigade oko 12 časova izbile su na polazne položaje za napad na nepr. uporišta Semizovac — Ilijaš — Podlugovi te otpočele borbu sa ciljem rastrojavanja neprijateljskih snaga Njemaca, ustaša i milicije u ukupnoj jačini oko 1200 vojnika. Oko 23 časa snagama brigade pošlo je za rukom zbiti neprijatelja neposredno na želj. prugu i komunikaciju Semizovac — Podlugovi. Neprijatelj je imao 25 mrtvih, 38 ranjenih i 2 zarobljena.

---

[12] i [13] Na tom prostoru su tada bili Zenički i Romanijski četnički korpus. Vidi AVII, reg. br. BH-V-6610: objašnjenje Komande gorskog štaba 100 (Štab Romanijskog četničkog korpusa) od 2. aprila 1945. godine.

Naši gubici: 1 poginuo, 2 ranjena i 3 nestala. Dobrovoljno je prešlo na našu stranu 30 milicionera. Zaplenjeno je: 2 teška mitraljeza, 1 »Šarac«, 1 puškomitraljez, 2 strojnice, 1 pištolj, 22 puške, 3300 pušč. metaka i 29 ručnih bombi. Oštećeno je 120 m. želj. pruge.

Patrola IX. brigade naišla je kod s. Košare na jednu četničku desetinu, od koje je ubila 2, a ranila 3 vojnika. Izviđačka grupa ove brigade napala je četničku komandu br. 100[13] u jačini od oko 70 vojnika, ubivši pukovnika Borotu[14] i još 5 vojnika. Zaplenjen je 1 radioaparat, 14 konja, 7000 pušč. metaka, 1 sanduk sanitetskog materijala i 1 sanduk sa arhivom.

Oko 200 nepr. vojnika pripadnika raznih jedinica, koji su se povlačili komunikacijom Kiseljak — Busovača, napali su položaje I. bataljona XVII. brigade na liniji Brezova Kosa — Krčevine. Nakon borbe od 4 časa neprijatelj je imao 5 mrtvih i 16 ranjenih. Vlastiti gubici: 2 mrtva i 1 ranjen. Zaplenjeno je 250 metaka i 6 ručnih bombi.

6. IV. 1945. Snage VII. brigade otpočele su u 13 časova opšti napad na nepr. uporišta Semizovac — Ilijaš — Podlugovi i oklopni voz koji je krstario prugom Semizovac — Podlugovi.[15] Posle 4-časovne borbe energičnim i snažnim udarcem neprijatelj je bio likvidiran u svim navedenim uporištima, kao i u oklopnom vozu, kojeg su naši protikolci uspješnim pogotcima razorili.[16] Dve čete nakon ovoga usmjerile su svoj napad na Brezu, koju je uspjelo za kraće vrijeme manje borbe zauzeti. Nepr. gubici iznose: 277 mrtvih, 213 ranjenih i 196 zarobljenih. Gubici brigade iznose: 1 poginuo i 30 ranjenih. Zaplenjeno je: 10 »Šaraca«, 1 teški mitraljez, 6 puškomitraljeza, 7 strojnica, 242 puške, 28 pištolja, 1 protivavion. top (ošte-

[14] Gojko Borota je tada bio komandant Romanijskog četničkog korpusa.

[15] Vidi AVII, reg. br. 2/9—5, k. 858: zapovijest Štaba 10. udarne divizije od 6. aprila 1945. godine.

[16] Vidi dok. br. 120.

ćen), 1 srednji bacač, 2 mala bacača, 2 »Brede«, 1 flak, 3 tromblona, 2 bacača magle, 1 rezerv. cijev za puškomitr., 2 raketna pištolja, 1 radioaparat, 4 vojnička noža, 2 telefona, 33 opasača, 19 šatorskih krila, 19 ranaca, 4 fišeklije, 29 ćebadi, 20 konja, 62 bacačke mine, 60.900 puščanih metaka, 7 lokomotiva, 200 vagona, 1/2 vagona topovske municije, 2 vagona brašna, 1 vagon bakra, 1 vagon kože, industr. remenja i gumenog đona, mnogo pisaćeg pribora i elektr. materijala, 1 vagon razne vojničke spreme (ranaca, odijela i razne robe), 8 vagona duvana u listu, 3 vagona makarona i konzervi, 3 vagona hljeba, 1/2 vagona francuskih ručnih bombi, 1 vagon polovnog vojničkog odijela, 1 vagon meda, te 16 zatvorenih vagona koji nisu otvarani. U toku borbe uništeno je: nekoliko stotina hiljada metaka, veliki broj avionskih bombi, bacačkih i topovskih granata, kao i eksploziva. Izgorelo je mnogo razne robe: sapuna, duvana i dr. Uništen je i veći broj vagona i lokomotiva.

Snage IX. brigade (2 bataljona) likvidirale su nepr. uporište Reljevo, u kome je bilo četnika, žandara i Njemaca. Ubijeno je 15, a zarobljeno 35 nepr. vojnika. Vlastiti gubici: 1 poginuo i 5 ranjeno. Zaplenjeno je: 1 magazin sa voj. spremom, 1 reflektor, 1 šarac i 8 pušaka. Ostala dva bataljona ove brigade zarobila su u Vogošći i transportni voz natovaren ratnim materijalom. Zarobljeno je 120 nepr. vojnika. Zaplenjeno je: 4 pk. topa, 24 kola, 1 vagon sedala, 1 vagon pionirskog materijala i eksploziva, više vagona municije, 1 motor i raznog drugog materijala.

Dijelovi snaga XVII. brigade, u sadejstvu dijelova snaga XVIII. brigade,[17] vodili su borbu sa neprijateljem jačine 400 — 500 vojnika, pripadnika raznih jedinica, na liniji Brezova Kosa — Krčevine. U borbi koja je trajala 3 časa neprijatelju su nanešeni gubici od 2 poginula. Vlastiti gubici iznose 3 ranjena. Zaple-

[17] Riječ je o 3. bataljonu 18. srednjobosanske udarne brigade JA (vidi dok. br. 153).

njeno je: 1 »Šarac«, 5 pištolja, 13 pušaka. Izgubljeno je jedan puškomitraljez.

7. IV. 1945. Snage VII. brigade, po likvidaciji uporišta Semizovac — Ilijaš — Podlugovi, ušle su bez otpora u Visoko,[18] a odatle nastavile sa gonjenjem neprijatelja desnom stranom rijeke Bosne u pravcu Kaknja.

Snage IX. brigade vodile su borbu na spoljnim obranama Visokog sa neprijateljem jačine 700—800 vojnika — ustaša, Njemaca i četnika. Neprijatelj je protjeran sa svih uporišta, pretrpivši gubitke od 172 mrtva, 74 ranjenih i 8 zarobljenih vojnika. Naši gubici: 5 poginulih i 13 ranjenih. Zaplenjeno je: 15 »Šaraca«, 3 strojnice, 157 pušaka, 10 pari cipela, 10.000 pušč. metaka, 35 šinjela, 5 konja sa gvozdenim samarima i 1 radiostanica.

U toku cijelog dana neprijatelj je artileriskom vatrom tukao dijelove I. bataljona XVII. brigade u s. Pločari, nanijevši gubitke od 1 poginulog i 1 ranjenog.

8. IV. 1945 Nastupajući za neprijateljem pravcem s. Arnautovići — s. Smršnica — Golo Brdo — — Slapnica, snage VII. brigade oko 5 časova došle su u dodir sa neprijateljem na položaju: k. 615 — trig. 763 — k. 807 — Golo Brdo — trig. 784 — Orlovac, k. 710. U kratkotrajnoj borbi neprijatelj na ovim položajima bio je razbijen i potisnut na položaj: s. Hrasno — Vis, k. 583 — k. 521 i na istom se počeo utvrđivati. Na ove položaje izvršen je po snagama brigade napadaj u 20 časova. Poslije 2-časovne borbe neprijatelj je razbijen i protjeran, te su naše snage ovladale Kaknjem. Neprijatelj je imao 111 mrtvih, 83 ranjenih i 90 zarobljenih. Brigada je imala 8 ranjenih. Zaplenjeno je: 2 »Šarca«, 6 puškomitraljeza, 105 pušaka, 15 pištolja, 3 strojnice, 24 vojnička noža, 5 tromblona, 2.700 puščanih metaka, 22 ručne

[18] Prema dopisu domobranskog majora Česovića, 7. krajiška udarna brigada JA ušla je u Visoko 6. aprila 1945. (vidi dok. br. 117, objašnjenje 8).

bombe, 6 ćebadi, 8 vojničkih torbica, 39 fišeklija i 9 opasača.

Snage IX. brigade vodile su 3-časovnu borbu (od 18 do 21 časova) sa otstupajućim neprijateljem na prostoru s. Bjelavići. Neprijatelju su naneti gubici od 10 mrtvih i 15 ranjenih. Naši gubici: 1 poginuo.

Dijelovi snaga XVII. brigade napali su neprijatelja na liniji Krčevine — Brezova Kosa. Nakon borbe od 6 časova neprijatelj je razbijen i protjeran sa spomenute kose, koja je bila utvrđena sa oko 50 bunkera i rovova, a branjena od oko 180 ustaša i SS-vojnika[19] naoružanih sa 1 topom, 2 teška i 2 laka bacača i 3 teška mitraljeza. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i 12 ranjenih, a oslobođena su 2 vojnika J.A. Vlastiti gubici: 2 poginula i 4 ranjena. Zaplenjeno je: 8 pušaka, 4 pištolja, 45 bombi, 3000 pušč. metaka, 10 rezerv. cijevi za puškomitr., 1 teški bacač i 1 cijev od teške »Brede«. Uništena su 2 automobila. Izviđačka četa ove brigade zarobila je u Ilijašu 12 Njemaca i zaplenila 1 »Šarac«, 9 pušaka, 1 strojnicu i 1 pištolj.

9. IV. 1945. Dva bataljona VII. brigade, potpomognuta jednom baterijom bacača, goneći neprijatelja koji je otstupio od Kaknja, duž desne obale rijeke Bosne ka Zenici, vodili su sa istim ogorčenu borbu na položajima s. Stupe, k. 573, gdje je vršen 3 puta juriš, dok napokon položaj nije ostao čvrsto u našim rukama. Borba je trajala cijelo veče do 24 časa, kada je neprijatelj razbijen i odbačen u pravcu Zenice. Neprijatelj je imao: 72 mrtva, 63 ranjenih i 2 zarobljena. Naši gubici iznose: 14 poginulih i 18 ranjenih. Zaplenjeno je: 7 pušaka, 3 pištolja, 1 opasač, 1 ranac i 2 fišeklije.

Jedan bataljon IX. brigade napao je i likvidirao nepr. uporište Bijele vode, gdje je ubio 5 a ranio 14 nepr. vojnika uz vlastite gubitke od 1 poginulog i 6 ranjenih. Kod Modrinja zarobljeno je 8 nepr. vojnika i 1 čet-

[19] Vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10.

nik. Zaplenjeno je: 1 »Šarac«, 3 pištolja i 2 puške.

Izviđačka četa XVII. brigade zaplijenila je u Visokom sakriveni sledeći ratni materijal: 1 »Šarac«, 9 pušaka, 1 strojnicu i 1 pištolj.

10. IV. 1945. U nastavku gonjenja neprijatelja u pravcu Zenice, dijelovi snaga VII. brigade, pravcem: s. Ribnica — Piljevina — k. 957 — k. 959 — Sidica — s. Dvor — s. Moščanica i dalje u pravcu sjeverozapada, bile su napadnute od neprijatelja jačine oko 250 — 300 Njemaca, pripadnika »PE« divizije na položaju: Piljevina, k. 957 — k. 959. Napadnute snage prešle su u napad oko 3 sata i u neprekidnoj borbi, koja je trajala sve do pred mrak, uspjele su neprijatelja razbiti i odbaciti ga u pravcu s. Moščanice i dalje u pravcu Zenice. — Druge snage ove brigade, potpomognute baterijom amer. topova art. diviziona ove divizije, goneći neprijatelja, prilikom izbijanja u s. Ponihovo prihvatile su borbu sa neprijateljem jačine oko 600 Njemaca pripadnika 13. SS. regimente »Princ Eugen« divizije.[20] U borbi koja je trajala od 4.30 časova pa sve do mraka, snage ove brigade uspjele su razbiti neprijatelja utvrđenog na položaju Rogoz (900) — k. 910 i istoga u stopu goniti pravcem Rudna Glava (782) — s. Palinovići prema Zenici. Snage IV. bataljona ove brigade razbile su neprijatelja na prostoru s. Doca i s. Mioči i produžile ga goniti u pravcu s. Janjići i dalje uz desnu obalu rijeke Bosne ka Zenici. — U svim ovim borbama neprijatelju su od strane VII. brigade nanešeni gubici od 22 mrtvih, 21 ranjenog i 6 zarobljenih. Vlastiti gubici: 7 poginulih i 26 ranjenih. Zaplenjeno je 2 »Šarca«, 1 pištolj, 2 puške, 1 telefon i 16.000 puščanih metaka. Neprijatelju je pao u ruke 1 puškomitraljez.

Snage II. bataljona IX. brigade napale su neprijatelja u s. Ričice i zarobile 3 nepr. vojnika, bez vlastitih gubitaka. Snage IV. bata-

ljona vodile su sa manjim prekidima preko cijeloga dana borbu sa neprijateljem jačine oko 600 vojnika. Neprijatelju su nanešeni gubici od 50 mrtvih i 35 ranjenih, dok vlastiti gubici iznose 8 ranjenih. Zarobljeno je 34 nepr. vojnika.

11. IV. 1945. Snage VII. brigade potpomognute topovima art. diviziona ove divizije otpočele su u 4 časa borbu sa neprijateljem jačine oko 600 Njemaca pripadnika 13. SS. regimente »Princ Eugen« divizije na prostoru s. Gajići — Radići — Klopče. Veoma žestoke borbe vođene su preko cijeloga dana, vršeni su uzastopni juriši, te su pojedini dominantni položaji prelazili iz ruke u ruku, dok napokon nije uspjelo opštim napadom snaga ove brigade pred mrak neprijatelja razbiti i zbaciti ga sa njegovih položaja do same obale rijeke Bosne i potjerati ga niz ovu rijeku. Neprijatelj je imao 96 mrtvih, 118 ranjenih i 1 zarobljenog. Gubici brigade iznose: 11 poginulih, 20 ranjenih i 6 nestalih. Zaplenjeno je: 1 puškomitraljez, 8 pušaka, 1 pištolj, 4 rezervne cijevi za puškomitr., 600 pušč. metaka, 80 raznobojnih raketa, 1000 metaka za strojnicu, 1 šatorsko krilo i 1 konj. Oštećeno je 12 kuća.

Snage IX. brigade vodile su borbu sa neprijateljem, koji se povlačio na prostoru sjeverno od Zenice: Kum — Ričice. Neprijatelju su nanešeni gubici od 73 mrtva, 76 ranjenih i 39 zarobljenih. Vlastiti gubici iznose 6 poginulih, 14 ranjenih i 3 nestala. Zaplenjeno je: 1 »Šarac«, 1 puškomitraljez, 1 tromblon, 18 pušaka, 2 strojnice, 5 pištolja, 3300 pušč. metaka, 30 šinjela, 6 ćebadi i 4 konja.

Dva bataljona XVII. brigada učestvovala su u napadu na Zenicu, nanijevši neprijatelju gubitke od 49 mrtvih, 58 ranjenih i 88 zarobljenih vojnika i oficira; vlastiti gubici: 4 ranjena. Zaplenjeno je: 55 pušaka, 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 1 laki bacač, 16 pištolja, 30 ručnih bombi, 10.000 pušč. meta-

ka, 12 telefona, 1 telef. centrala, 28 opasača i 10 fišeklija.

12. IV. 1945. Snage I. bataljona IX. brigade imale su preko cijeloga dana dodir sa neprijateljem, koji je otstupao, na prostoru s. Gračanica. Gubitaka nije bilo.

13.do.15. IV. 1945. Sve jedinice ove divizije nalazile su se na prostoriji Zenica na odmoru i sređivanju ljudstva i spreme.

16. do 21. IV. 1945. U cilju izvršenja pretstojećih zadataka sve snage ove divizije bile su u pokretu sa prostorije Zenice na prostoriju Banjaluke.[21] Na cijelom ovom putu nije bilo dodira sa neprijateljem.

22. IV. 1945. Sve snage ove divizije ušle su u grad Banjaluku, iz koje se je neprijatelj u glavnom u toku noći uspio izvući u pravcu Bos. Gradiške.

Izviđačka četa IX. brigade pri upadu u grad zarobila je 16 domobrana i 1 četnika, a zaplenila: 2 kamiona, 2 motorcikla i 4 bicikla.

III. bataljon XVII. brigade upadom u grad zarobio je 66 nepr. vojnika i oficira, a Izviđačka četa iste brigade 59 nepr. vojnika i 2 policajca. Zaplenjeno je: 1 »Šarac«, 75 pušaka, 11 pištolja, 1 signalni pištolj, 4 doboša za »Šarac«, 20 signalnih raketa, 36 ručnih bombi, 30 fišeklija, 8 opasača, 12 pari odijela, 8 šinjela, 5 voj. noževa, 6500 pušč. metaka, 60.000 cigareta, 1 motorcikl i 1 magacin sa nešto hrane.

23. do 30. IV 1945. Sve jedinice nalazile su se u pokretu sa prostorije Banjaluke na prostoriju Karlovca.[22]

---

[21] Vidi dok. br. 117, 119 i 133.

[22] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 69 i 72.

Bilans mjesečnog operacijskog izvještaja jedinice ove divizije od 28. marta do 30. aprila o.g. imale su:

I. *Gubitci:*

1. — Neprijateljski:

Ubijeno	1711
Ranjeno	1297
Zarobljeno	879
Dobrovoljno prešlo na našu stranu	30[23]
Ukupno:	3887

2. — Vlastiti:

a) u ljudstvu:

Poginulo	103
Ranjeno	338
Nestalo	12
Ukupno:	453

b) u materijalu: 5 puškomitraljeza (1 uništen od bacačke mine), 4 puške, 10 konja.

II. *Plijen:*

1. — *Oružje:* 5 pk. topova, 1 protivavionski top (oštećen), 1 flak, 2 teška bacača, 6 lakih bacača, 6 teških mitraljeza, 22 puškomitraljeza, 40 »Šaraca«, 1 bacač magle, 26 strojnica, 125 pištolja, 11 tromblona, 2 protioklopne puške, 4 signalna pištolja, 1 rezerv. cijev za »Bredu«, 15 rezervnih cijevi za puškomitraljez, 4 doboša za »Šarac«, 1005 pušaka, 33 vojnička noža.

2. — *Municija:* 297.000 puščanih metaka, 1000 metaka za strojnicu, 1562 mine za bacač, preko 1/2 vagona ručnih bombi, 20 tromblonskih granata, 120 signalnih raketa, 1/2 vagona topovske municije i više vagona razne municije.

3. — *Oprema:* 380 vojničkih ranaca, 8 vojničkih torbica, 368 opasača, 371 fišeklija, 64 ćebeta, 59 šatorskih krila,

[23] Taj broj nije ušao u ukupan zbir.

122 šinjela, 80 pari cipela, 42 para odijela, 1 vagon polovnih vojničkih odijela.

4. — *Ostalo:* 1 borna kola, 3 kamiona, 1 automobil, 1 reflektor, 5 motorcikla, 4 bicikla, 73 tovarna konja, 35 gvozdenih samara, 7 lokomotiva, 200 vagona, 6 dvogleda, 35 telefona, 5 radioaparata, 5 telefonskih centrala, 2 radiostanice, 24 kola, 1 pisaća mašina, 2000 m. telefonskog kabla, 150 kg. žita, 1 sanduk sanitetskog materijala, 1 sanduk sa arhivom, 2 vagona brašna, 1 vagon bakra, 1 vagon kože, 1 vagon sedala, 1 vagon razne vojničke spreme, 8 vagona duhana u listu, 3 vagona makarona i konzervi, 3 vagona hljeba, 1 vagon meda, 1 vagon pionirskog alata i eksploziva, 16 zatvorenih vagona koji nisu otvarani, 60.000 cigareta, 1 magazin sa vojničkom spremom i 1 magazin sa nešto hrane.

III. *Uništeno:* 1 mitraljez »Breda«, 2 automobila, 1 magazin spreme i municije, 4 velika betonska bunkera, jedan željezni most dug 70 metara, 1 propust, veći broj vagona i lokomotiva, nekoliko stotina hiljada metaka, veliki broj avionskih bombi, bacačkih i topovskih granata i eksploziva, ubijeno 45 tovarnih konja i izgorjelo mnogo razne robe (sapuna, duvana i dr.).

IV. *Oštećeno:* 2.920 m. želj. pruge, 1 oklopni voz i 12 kuća.

V. *Raspored jedinica*:

30. IV. 1945. Sve snage ove divizije nalazile su se na prostriji Živkovića Kosa — Barilovići u cilju

pripreme za napad na spoljne obrane Karlovca.[24]

VI. *Nastava:* Kako su se sve jedinice ove divizije u toku cijelog ovog mjeseca nalazile neprestano u pokretima i borbama, to se nastava nije mogla izvoditi po dobivenom planu, već je ono malo slobodnog vremena korišteno za analizu akcija i pokreta radi dobivanja što boljeg borbenog iskustva naših boraca i rukovodioca.

VII. *Zaključci:* Operativni rad snaga ove divizije u mjesecu aprilu 1945. može se podijeliti u glavnom u dva perioda: I. period obuhvata vreme od polaska snaga divizije sa prostorije Kreševa i Fojnice do oslobođenja Zenice, obuhvatajući forsiranje rijeke Bosne i čišćenja prostora gornjeg toka rijeke Bosne od Rajlovca do Zenice od neprijatelja, koji se pod borbom povlačio ka sjeveru u pravcu Broda. Drugi period obuhvata vreme od oslobođenja Zenice pa do konca. Dok je I. period obilovao skoro svakodnevnim teškim i napornim borbama, koje su neprekidno trajale iz dana u noć, dotle II. period obuhvata vreme, u kojem snage ove divizije vrše teške, naporne i dugačke marševe sa vrlo malo odmora, prehranjujući se većinom suhom hranom. Kroz cijelo vrijeme aktivnost naših jedinica kao i izdržljivost došla je do punog izražaja u tolikoj mjeri kao nikada do sada. Visoka svijest, upornost u borbi, dobra fizička kondicija, kao rezultat borbe i dovoljne ishrane, staranje rukovodstva o poverjenom mu ljudstvu, pametnim i razboritim vođenjem i komandovanjem, dobra izvježbanost boraca, kao rezultat izvođenja borbene i strojne obuke, raspolaganje dobrim i dovoljnim naoružanjem, razlog su pozitivnim uspjesima ove divizije kroz sve pojedinačne borbe i napore u ovom mjesecu. Uspjesi koji su se nizali jedan za drugim, hrabrili su i sokolili kako borce tako i rukovodioce, da se još žešće i silovitije bace na omraženog neprijatelja, koji povlačeći se iz naše

[24] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 96.

zemlje, moralno potpuno rastrojen radi sveopšte situacije, kao i gubitaka koje mu nanosi naša vojska, teži da spasi ono što se spasiti dade, ne žaleći pri tome svoje živote, a pokazujući i u ovim njegovim poslednjim trzajima svoju brutalnost i nečovječnost rušenjem za sobom svega onoga što stigne. Domaći izrodi—ustaše — takođe demoralisani, videći svoju neminovnu propast zajedno sa propašću svojih njemačkih gospodara, bježe bezglavo, ne sačekujući naših hrabrih i poletnih jedinica. Četničke grupe, sa kojima su naše jedinice u toku ovih borbi dolazile u dodir, većinom su se posle prvih pucnjeva razbjegle i posakrivale, a dijelom i predavale našim jedinicama.

Marševi koje su do sada izvršili i izdržali borci i rukovodioci ove divizije, iako skoro neprekidni, ni u koliko nisu smanjili moć udarnosti i poletnosti divizije, već naprotiv potstiču težnju i želju, da se sa neprijateljem što prije dođe u dodir, kako bi se istoga tuklo i gonilo do konačnog njegovog uništenja, naplaćujući i sveteći se za zla, koja je kroz 4 godine krvave borbe nanio našim narodima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Pomoć. polit. komesara,[25] Komandant, pukovnik[26]

[25] Adem Kovačević

[26] Vojo Todorović

BR. 145

PREGLED BROJNOG STANJA 2. BRDSKOG ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA JA OD 30. APRILA 1945. GODINE[1]

PREGLED

brojnog stanja ljudstva, stoke i naoružanja II brdskog diviziona Artiljerijske grupe II Udarnog korpusa na dan 30. aprila 1945 godine.

I. *Ljudstvo:*

Sadržaj										
Po spisku	14	—	40	—	8	2	312	9	374	11
U rashodu	—	—	—	—	—	—	42	—	42	
Na licu:	14	—	40	—	9	2	270	9	332	11

Napomena: Razlika sadašnjeg brojnog stanja od stanja pokazanog u prethodnom poslednjem pregledu[2] nastala je usled preformacije diviziona. U ovom brojnom stanju pokazato je i 10 oficira i 29 podocifira, koji stvarno nemaju čin, ali vrše dužnost oficira odnosno podoficira.

II. *Naoružanje:*

1	Brdskih topova 75 mm	4	300
2	Engleskih prot. kolsk. topova 42 mm.	8	442
3	Italijan. prot. kolsk. topova 42 mm.	2	420
4	Engleskih p. mitraljeza	7	767
5	Italijanskih p.mitraljeza	1	200
6	Njemačkih pušaka	3	35
7	Engleskih pušaka	14	205
8	Jugoslovenskih pušaka	50	929
9	Italijanskih pušaka	50	4990
10	Mašinskih pušaka	6	90
11	Jugoslovenskih pištolja	3	30
12	Italijanskih pištolja	4	24
13	Pištolja raznih kalibara	6	48
14	Jugoslovenskih bomba	4	
15	Engleskih bomba	17	
16	Italijanskih bomba	5	

III. *Stoka:*

Konja	10	15	15	41
Mazgi	—	14	37	51

[1] Original (pisan na mašini, i mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35—13, k. k. 397. (Brojno stanje je dostavljeno Artiljerijskoj grupi 2. korpusa JA — vidi propratni akt od istog dana).

[2] Vidi knj. 33, dok. br. 132.

Redni broj	Naimenovane neposredno potčinjene jedinice	Djelovi potčinjene jedinice	Konjska sprema					Vozila					
			Jahaći pribor komplet	Zaprežni topovski pribor	Zaprežni pribor za jednog konja komplet	Topovski tovarni pribor komplet	Prtljažni pribor komplet	Prednjaka	Kola dvoosovna	Kola jednoosovna	Kuhinja vozećih	Automobila motocikla	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	II brdski divizion	Štab diviziona										1	1
2		I baterija	2	5		32							
3		2 baterija		5			9		2				
4		3 baterija	1	4				3	1	1			
5		Potpunjujući dio	6				6		5				
		Svega	9	14		32	15	3	8	1		1	1

SMRT FAŠIZMU —

STAB
II. BRDSKOG DIVIZIONA
ART. GRUPE II UD. KORPUSA
Str. pov. br. 172 30. IV. 1945.
POLOŽAJ

Politkom., kapetan,

SPREME

Telefonska sprema								Instrumenti							Primjedba
Radio-stanica komplet	Telefonskih centrala	Poljskih telef.	Magnet. telef.	Kabla poljskih komplet	Signal. aparat.	Signal. pištolj.	Sign. barjačića	Bater. durbina	Bater. busola	Dvogleda ručnih	Ručnih busola	Transportera	Bater. termom.	Topogr. sprema	
15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
3	1	3		2			4								1 = 284 tip 2 = 48 „
		2							1						
		2		1											
		2		1											
		1				1									
3	1	10		4		1	4		1						

SLOBODA NARODU!

Komandant, poručnik,

Objašnjenje rashoda:

U bolnici drugova	18
Na oficirski kurs	2
Na podoficirski kurs	12
Na šoferski kurs	10
Svega:	42

Napomena:

Razlika u brojnom stanju od prethodnog brojnog stanja je u tome što je 3 protivkolska baterija 1 brdskog diviziona ušla u sastav diviziona i što je ovaj divizion preformiran.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOM. KAPETAN[3] KOMANDANT — PORUČNIK[4]

ŠTAB
II BRDSKOG DIVIZIONA
ART. GRUPE II UD. KORPUSA
Str. Pov. Br. *172, 30 — IV* 1945
Položaj

M. P.

[3] Milan Cvijanović.
[4] Nikica J. Janković

BR. 146

PREGLED DEJSTAVA 1. BRDSKOG ARTILJERIJSKOG MOTORIZOVANOG DIVIZIONA ARTILJERIJSKE GRUPE 2. KORPUSA JA OD OKTOBRA 1944. DO 7. APRILA 1945. GODINE[1]

Po naređenju V.Š., II Ud. Korpus iz svoja dva diviziona poslao je izvestan broj rukovodioca za Italiju, sa zadatkom da formiraju art. divizione.

U avgustu 1944 god. u Gravini (Italija) formiran je I brd. art. motorizovani divizion NOVJ. Ovaj divizion bio je pod neposrednom komandom Art. odeljenja V.Š.

Krajem avgusta 1944 god. primljena su oruđa i izvestan broj motornih vozila. (Primanje oruđa i motornih vozila išlo je vrlo sporo, a time je odlagan momenat odašiljanja jedinice u domovinu.)

Početkom oktobra ovaj divizion formirao je i II brd. art. mot. divizion i time je formirana art. motorizovana škola. Oba diviziona završila su obuku i kurs 20. X. 1944 g.

Prema naređenju V.Š. I motorizovani divizion prebačen je brodovima preko Jadrana 28. X. 1944 g., radi odbrane Dubrovnika.

U novembru 1944 g. I motorizovani divizion stavljen je pod komandu II Ud. Korpusa.

22 novembra 1944 g. baterija ovog diviziona prebacila se i postavila na položaj — Kupinovo (M. Ostrog),[2] sa zadatkom da potpomaže VI Crnogorsku brigadu i I bataljon V Crnogorske brigade.

22 novembra 1944 g. neprijatelj[3] je sa jakim snagama napao na položaj VI Crnogorske brigade (Ržište — Obadov Brijeg — Tvorilo — Veleta), u nameri da ovlada ovim položajima i izbije na Bogetiće i zagospodari komunikacijom Bogetići — Nikšić, sa krajnjim ciljem da zauzme Nikšić i Bileću i da se poveže sa snagama u Nevesinju.[4] U prvom naletu neprijatelj je zauzeo važnu poziciju Ržište, a time napravio jedan opasan klin u našu odbranbenu liniju.

---

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—1, k. 395.

[2] Pun naziv: Manastir Ostrog.

[3] Riječ je o jedinicama njemačke 181. pješadijske divizije 21. armijskog brdskog korpusa (vidi tom III, knj. 10, dok. br. 144).

[4] U tom mjestu su tada bili 369. puk, 3. divizion 369. artiljerijskog puka i 369. protivtenkovski divizion (bez 1. voda 1. baterije i 2. baterije) 369. legionarske divizije (vidi knj. 30, dok. br. 102, objašnjenje 12).

U 8 č. i 30 m. 1 baterija 1 mot. diviziona otvorila je vatru na Ržište. Preciznom vatrom i efikasnim dejstvom zaustavljeno je dalje nadiranje neprijatelja i prinuđen je na povlačenje. Naše snage, potpomognute artiljerijom, koja je paralisala artiljerisku vatru neprijatelja i nanijela mu prilične gubitaka u ljudstvu i materijalu, opkolili su neprijateljske delove[5] u Ržištu i uz dejstvo artiljerije uništen je neprijateljski bataljon (oko 400 mrtvih).

Neprijatelj, da bi izbavio opkoljene snage u Ržištu, izvršio je juriš na dominirajuću poziciju Obadov Brijeg. Baterija I mot. diviziona preciznom vatrom, neposredno ispred naših rovova, odbila je neprijatelja i natjerala ga u begstvo.

Posle razbijanja na Obadovom Brijegu, iako je borba još uvek trajala u Ržištu, neprijatelj je izvršio koncentričan napad na položaje: Frutak — Tvorilo — Veleta. Napadu je prethodila jaka artiljeriska priprema, a naročito na naš dio Frutka. Baterija I mot. diviziona dobila je zadatak da parališe nepr. art., koja se u međuvremenu postavila iza sela Bogićevića. Posle nekoliko ispaljenih granata, pronađena je neprijateljska baterija i uništena su dva topa i izvestan dio posluge. Potom je otvorena vatra na neprijateljsku pešadiju. Dejstvo je bilo vrlo dobro, naročito tempirnim zrnima i neprijatelj je uz gubitke bio odbijen.

Opkoljenom neprijatelju u Danilov Gradu i Podgorici, oko kojega se sve jače stezao obruč naših snaga (VI Crnogorske, V Crnogorske, Primorske grupe i jedne albanske divizije),[6] ostala su na raspoloženju dva pravca probijanja, jedan Nikšić — Nevesinje i drugi Bioče — Kolašin — dolina Lima — Višegrad. Prvi pravac bio mu je mnogo povoljniji i zato je nadiranje u prvacu Nikšića nastavio sa sve većom upornošću.

23 novembra 1944 g. borba je nastavljena na istim položajima izuzev što je Ržište bilo u našim rukama. Baterija je dejstvovala na ranije ciljeve.

24 novembra 1944 g. I mot. divizionu dodjeljena je jedna haubica teškog diviziona i jedan vod I brd. diviziona II Ud. Korpusa. Haubica je imala zadatak da, čim neprijateljska art. otvori vatru, tuče njihovu jedinu osmatračnicu — Kurilo. Ovim je konačno paralisano dejstvo neprijateljske art.

Borba je trajala do oko 3 decembra 1944 g. Neprijatelj je pretrpeo teških gubitaka (oko 3.200 mrtvih i ranjenih).

---

[5], [12] i [15] Riječi: »delove«, »drug pukovnik Žarko Vidović« i »dotjeravši I oruđe u Pale« su dopisane mastiljavom olovkom.

[6] Vjerovatno 6. divizije NOV Albanije (vidi tom III, knj. 100, dok. br. 144, str. 671).

U ovom međuvremenu naše snage zauzele su Danilov Grad i Spuž.[7] Baterija I mot. diviziona svakodnevno dejstvovala je na neprijatelja. Oko 1 decembra 1944 g. na neprijateljske položaje dejstvovale su i dvije engleske baterije. VI Crnogorska brigada bila je pohvaljena od strane V.Š.[8]

Naša štampa pisala je o dejstvu i nadmoćnosti »naše mlade i brojno slabije artiljerije«.

Oko 28 novembra 1944 g., neprijatelj videći da se ne može probiti u pravcu Nikšića napao je na naše slabije snage kod Bioča i nastavio nadiranje u pravcu Kolašina. U tom pravcu prebacio je laku a na našem sektoru zadržao tešku artiljeriju. Naša artiljerija trebala je da potpomogne jedinice na tome sektoru. Zato je određena baterija I brd. diviziona II Ud. Korpusa. Bile su velike teškoće oko snabdevanja ove baterije municijom. I brd. mot. divizion morao je da organizuje prebacivanje do Ostroga, a odatle omladinske čete sreza danilovgradskog dano-noćno su prenosile municiju i omogućavale dejstvo naše artiljerije. Omladina, žene i starci (sve ili gotovo sve sposobno za borbu bilo je u jedinicama) svojom požrtvovanošću doprinijeli su skoro ne manje nego vojska u ovim teškim i otsudnim borbama za oslobođenje Crne Gore.

Narod (žene, omladina i starci) pokazivao je bezgraničnu ljubav prema vojsci, a naročito prema artiljeriji. Nije jedan primer da stari Crnogorac priđe i pita: Mogu li, sinovi, da vidim ovaj »top-osvetnik« i da ga potom zagrli i ljubi. Bezbroj poklona donijeli su građani sreza danilovgradskog artiljeriji na položaj.

Zarobljenici i oni koji su se predavali govorili su o bateriji I mot. diviziona kao o nekom »tigru« (zbog njenog dejstva), pa su je nazivali »Ostroška« (vezano za legendu o Mn. Ostrogu).

Sve ovo, kao i sam naziv »I Titov mot. divizion« (kako su ga nezvanično nazivali), učinilo je da su borci (većinom Slovenci iz Istre i Gorice, bivši ranjenici i ratni zarobljenici bezgranično zavoleli naš narod, Tita i našu borbu i postali istinski majstori svoga poziva.

Posle zauzeća Danilov Grada i Spuža baterija I mot. diviziona vraćena je na odmaranje u Nikšić, gde se nalazila i II baterija ovog diviziona.

28 decembra 1944 g. 2 baterija I mot. diviziona krenula je pravcem Lever Tara — Pljevlja, sa zadatkom da potpomaže

[7] Vidi tom III, knj. 8, dok. br. 334.

[8] Redakcija nije pronašla naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ o tome.

III San. brigadu. Put je bio težak (zbog velikog snega) a naročito prebacivanje na splavu preko Tare.

Prebacivanju je prisustvovao general-major Radomir Babić.[9]

1 januara 1945 g. III san. brigada napala je na neprijateljske položaje: Mostište — Jabuka — Vlaka — Obarde. U napadu je učestvovala i 2 bat. I mot. diviziona i jedna baterija II brd. diviziona II Ud. Korpusa. Baterija I mot. diviziona tukla je ciljeve: Karaula — žan. stanica, Mostište — Jastrebicu i Vlaku. Art. dejstvo naše baterije nije bilo efikasno, iako se kasnije utvrdilo da je bilo dosta precizno, iz razloga što je zbog magle bilo nemoguće vršiti osmatranje, a telefonska i radioveza nedostajale su. Naše jedinice nisu uspele zauzeti neprijateljske položaje. Gubitaka je bilo i sa jedne i sa druge strane. Glavni razlog neuspeha je nemogućnost uspostavljanja telefonske veze sa pešadijom koja je nastupala, što je obrnut slučaj sa borbom kod Danilov Grada, gde su telefonski aparati (pešadijski) bili skoro u prvim borbenim redovima, čime je omogućavano uništenje svih otpornih tačaka. Baterija je ostala na položaju, povremeno dejstvujući, sve do 7. I. 1945, kada su naše snage potisnule neprijatelja u pravcu Prijepolja, a potom se baterija povukla u Pljevlja, jer se zbog miniranog puta i nemogućnosti čišćenja istog nije moglo ići napred. Ovde je otpočela trupna škola i kratak kurs za rukovodioce.

Drugom polovinom januara preduzeto je čišćenje snijega na komunikaciji Pljevlja — Čajniče. Snijeg je dostizao visinu do 5 metara. Na čišćenju komunikacija uzelo je učešća građanstvo sreza pljevaljskog, malim delom sreza čajničkog i jedinice IV san. brigade. Probijanje snega preko Kovača i Metaljke završeno je oko 12. II. 1945 g. i istog dana 2 bat. I mot. diviziona prebacila se i postavila na položaj Podkozara.[10]

Štab XXXVII divizije pripremao je opšti napad na položaje: Goražde — Jabuka — Renovica — Mesići.[11] Vladalo je zatišje. Neprijatelj se utvrđivao, da brani Goražde kao »predgrađe« Sarajeva.

15. II. 1945 g. neprijatelj je putem špijunaže saznao gde je smešten štab I mot. div. i štab 5 batalj. IV san. brigade i na zgradu je otvorio paklenu vatru. Neprijateljska baterija bila je uočena i na nju je otvorena vatra. Uništen je jedan neprijateljski top (naša granata »pogodila je u cev neprija-

[9] Bio je tada komandant Primorske operativne grupe NOVJ.
[10] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 150.
[11] Vidi knj. 33, dok. br. 86.

teljskog topa«). Potom je otvorena vatra na Popov Do, Ciglanu, Goražde i Baćke, jer se, pronalaskom ove baterije iznad Selišta, vjerovalo da su tačni podaci naše ob. službe o rasporedu neprijateljskih oruđa. Uništen je jedan bacač u Goraždu.

Dejstvo naše baterije bilo je takvo, da je neprijatelj u toku noći povukao svu artiljeriju izuzev jednog protivkolca i jednog brdskog topa.

16. II. 1945 g. otvorena je vatra iz pojedinih oruđa na Mišjak, Vinariće, Obarak i Sjenokos. Ovo samo radi registracije (ciljevi za registraciju).

17. II. 1945 g. počeo je opšti napad (III i IV san. brigade, 2 baterije I mot. diviziona, baterije pri XXXVII diviziji i 2 bat. II brd. div. II Ud. Korpusa). 1 bater. I mot. diviziona tukla je: Baćke, Vinariće, džamiju, Mišjak, Popov Do, Ciglanu i Sjenokos. Dejstvo je bilo dobro, ali neiskustvo boraca IV san. brigade i neizvršenje u potpunosti zapovesti štaba XXXVII div. (neprebacivanje bataljona, kod Kopača) doprinelo je našim snagama prilično gubitaka i naši su se morali povući na polazne položaje, a 18. II. 1945 g. (u zoru) djelovi jednog bataljona IV san. brig. ostali su na brisanom prostoru, ne mogavši se povući. Da bi se zaštitili ovi delovi, jedno oruđe baterije mot. diviziona postavilo se kod Crepane (na desnoj obali Drine) i preko celog dana tuklo Baćke i Vinariće na udaljenju od 200 — 500 metara.

Ovom prilikom u Baćkama uništen je jedan neprijateljski protivkolac.

19. II. 1945 g. napad je ponovljen, ali ponovo bez uspeha, izuzev što su Baćke zauzete.

1 bat. I mot. diviziona tukla je: Baćke, Vinariće, Mišjak i Goražde. Jedan vod bio je isteran na samu desnu obalu Drine i išao paralelno sa pešadijom. Ovom prilikom pešadija je ušla u prve kuće grada, ali ne mogavši likvidirati utvrđenja kod Džamije povukla se.

Tom prilikom komandant XXXVII div. drug pukovnik Žarko Vidović[12] izjavio je: »Istorija Nar. oslobodilačke borbe ne pamti ovakvo sadejstvo artilerije«.

Od 20 do 23. II. 1945 g. bilo je manjih prepada. Nama je nedostajala art. municija, koju je bilo nemoguće dobaviti, mada smo čistili aerodrom u Pljevljima da bi nam se prebacila avionima.

Nedostatak art. municije neprijatelj je uočio i povratio je izvestan broj oruđa kod Goražda i Jelaha.

23. II. 1945 g. napad je ponovljen, ali i ovog puta bez uspeha, mada su neprijatelju naneseni prilični gubitci, što ga je prinudilo da se povuče u pravcu Rogatice i Pala rušeći i minirajući put za sobom.

Prilikom ovog napada neprijateljska artiljerija bila je u nadmoćnosti, jer smo mi raspolagali sa svega nekoliko desetina granata. U svim ovim borbama vidnog učešća uzeli su mitraljesci i puškomitraljesci 2 bat. I mot. diviziona koji su išli uporedo sa pešadijom.

Oko 25. II. 1945 g. neprijatelj je napustio Goražde.[13]

Zauzećem Goražda omogućeno nam je snabdevanje municijom iz Kalinovika, mada je i za to trebalo dugo čekati zbog snega i pomanjkanja municije.

Od 29.[14] II. 1945 g. do 6. III. 1945 g. pravljen je splav na Drini da bi se motorizacija prebacila u Goražde na levu obalu Drine. U prvoj polovini marta baterija je prebačena u Goražde, a potom se nastavila trupna škola i kurs, jer se napred nije moglo ići zbog miniranog i sruščnog puta i nedostatka benzina i municije.

Oko 2. IV. 1945 g., 2 bat. 2 mot. diviziona prebačena je u Podgrab. Ovih dana ovoj bateriji mot. diviziona dodjeljena je polubaterija (vod) teškog haubičkog diviziona II Ud. Korpusa.

Pošto je put opravljen i očišćen nastavljeno je gonjenje i razbijanje neprijatelja koji se povlačio.

4. IV. 1945 g. naše jedinice ušle su u Pale, ali neprijatelj se bio utvrdio u školi na Palama i odatle je davao žilav otpor podpomagan od njihovih delova iz Pribnja i Potoka.

Naša artilerija je dobila zadatak da likvidira školu i rovove oko nje. Artiljeriska vatra (2 bat. I mot. diviziona, 2 bat. II div., polubaterije haubičkog diviziona i protivkolske baterije) neprekidno je zasipala neprijatelja, ali on je bio uporan, sve dok nije 2 bat. I mot. div., doteravši 1 oruđe u Pale,[15] počela tući tempirnim zrnima. U samu noć neprijatelj je morao napustiti školu i sve ostale položaje, povlačeći se pod zaštitom mraka u pravcu Sarajeva.[16]

(Ovde je naša velika greška zašto nijesmo nastavili energično gonjenje neprijatelja vatrom i pokretom).

Padom Pala — »kapije Sarajeva«, neprijatelj se bez otpora povukao sve do Sarajeva.

6/7-IV. 1945 g. 2 bat. I mot. diviziona ušla je u Sarajevo.

---

[13] Nijemci su se povukli iz tog mjesta tek 4/5. marta 1945. (vidi dok. br. 84 i 180).

[14] Pogrešno; februar 1945. imao je 28 dana.

[15] Vidi dok. br. 108, 202, 207 i 210.

U međuvremenu od 28. XII. 1944 g. do 6. IV. 1945 g. 1 bat. I mot. diviziona učestvovala je u borbama kod Nevesinja, Trnova i Sarajeva.[17] U tom međuvremenu formirana je 3 lovačka baterija.

Iz Sarajeva I mot. divizion pošao je u pravcu Zagreba.[18]

BR. 147

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. UDARNE DIVIZIJE OD 1. MAJA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE JA O BORBAMA U MARTU NA PROSTORU BUSOVAČA — KISELJAK — KONJIC[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. *br. 105*
Dne *1. maja* 1945. g.

Operacijski izvještaj za
mjesec mart 1945. dostavlja

ŠTABU II. JUGOSLAVENSKE ARMIJE[2]

— OP —

U toku mjeseca marta o.g. jedinice ove divizije imale su slijedeće dodire sa neprijateljem:

27. II. 1945. Tri bataljona 7. brigade uz pomoć svog art. diviziona vodile su obranbenu borbu sa neprijateljem iz Busovače, jačine 300 Njemaca[3] i ustaša, potpomognutim sa tri tenka i većim brojem flakova. Borba je trajala čitav dan i vodila se je

[17] Vidi dok. br. 43 i 83; AVII, reg. br. 5—8, k. 402: izvještaj Štaba 1. brdskog motorizovanog diviziona od 25. marta 1945. godine.

[18] Vidi AVII, reg. br. 18—1, k. 756: zapovijest Štaba 3. divizije JA od 11. aprila 1945. godine.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10—2, k. 855.

[2] O stavljanju 10. udarne divizije JA pod komandu toga štaba vidi dok. br. 136.

[3] Riječ je o 369. protivoklopnom divizionu 369. legionarske divizije (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

na prostoriji s. Buselje — s. Bukva — s. Očenići. Neprijatelj je razbijen i vraćen u Busovaču uz gubitke od 60 mrtvih i 55 ranjenih. Mi smo imali 4 poginula i 14 ranjenih. Zaplijenjeno 5 okvira za p. mitraljez, 3 doboša za šarac, 300 metaka, a oštećen 1 flak.

Snage IV. bataljona 7. uz sadejstvo snaga 9. brigade napale su neprijateljsko uporište Brestovsko,[4] na cesti Kiseljak — Busovača. Radi jake odbrane i žilavog otpora uporište nije likvidirano. Ubijeno je 13, a ranjeno 14 nepr. vojnika. Naš 1 poginuo a 4 ranjena.

Ovu akciju 7. i 9. brigade je potpomagala i jedna baterija I. art. diviziona, koja je izvršila uspješno gađanje neprijateljskih objekata u Brestovskom. Dejstvom artiljerije onesposobljena su dva kamiona, a ubijeno 20 i ranjeno 35 neprijateljskih vojnika. Mi bez gubitaka.

28. II.1945. Neprijatelj je sa manjim snagama napravio ispad iz Ostrošca i napao III. bataljon 17. brigade u s. Neviždraka. Gubitci neprijatelja 3. ranjena, mi bez gubitaka.

1. III. 1945. Oko 300 Njemaca i ustaša iz Busovače, uz pomoć jake artiljerije i flakova, napalo je u s. Jazvine I. bataljon 7. brigade. Nakon kraće borbe neprijatelj je suzbijen i vraćen u Busovaču uz gubitke od 24 mrtva, 20 ranjenih i 1 zarobljenog. Naš 1 poginuo i 2 lakše ranjena.

Jedan bataljon 9. brigade iz zasjede je napao na cesti Kiseljak — Busovača neprijateljsku kolonu, sastavljenu od kola, pješadije, nekoliko kamiona, jednog tenka, dva topa i jednog flaka. Borba je trajala čitav dan i neprijatelj je uspio tek navečer, kada mu je pristiglo pojačanje, da se probije za Busovaču. U ovoj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i 7 ranjenih.

Jedna kolona Njemaca i ustaša iz Brestovskog, jačine 80 vojnika, krenula je prema s. Miroševićima, gdje ih je dočekala 1 četa 9. brigade

[4] Borba je vođena protiv 696. žandarmerijskog poljskog bataljona (borbene grupe »Daniel«). On je na tom prostoru ostao do 15. marta, a potom je upotrijebljen u operacijama južno od Sarajeva (vidi dok. br. 89; Dnevnik majora Bema).

i natrag povratila. Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 6 ranjenih. Mi bez gubitaka.

Jedna četa III. bataljona 17. brigade u sadejstvu sa snagama X. i XIII. hercegovačke brigade napali su na Ostrožac, dok su ostale snage ovog bataljona napale Lisičiće. Nakon dvočasovne borbe Lisičići su likvidirani, a nešto kasnije i Ostrožac uz gubitke 75 mrtvih ustaša i Njemaca, 25 ranjenih i 7 zarobljenih, među kojima je i jedan ustaški zastavnik.[5] Pored toga u Lisičićima je zarobljeno 3 domobranska oficira, 1 podoficir i 3 domobrana, a zaplijenjen 1 top, 5 p. mitraljeza, 59 pušaka, 1 breda, 6 pištolja, 4 raketna pištolja, 20.000 metaka, 53 fišeklije, 100 ćebadi, 46 pari cipela, 2 radio-stanice, 4 telefona i druge spreme. Mobilisano je 53 nova borca.

2. III. 1945. Snage 7. brigade vodile su odbranbenu borbu sa 400 Njemaca iz »PE« divizije i većim brojem ustaša Sudareve[6] bojne, koji su iznenada sa sjeverne strane upali u Vitez[7] kod Travnika. Sa tim iznenadnim upadom bila je ugrožena brigadna intendantura i sanitet u s. Gačicama, koje su hitno evakuisane u pravcu s. Zaselje — s. Duboko. Pošto je neprijatelj zadržan, snage 7. brigade su zauzele položaje na liniji s. Gačice — s. Donja Večeriska.

U ovim borbama neprijatelj je imao 29 mrtvih i 32 ranjena. Naša 3 poginula i 2 ranjena. Izgubljena je 1 strojnica, sa 200 komada municije. Radi neraspolaganja sa dovoljnim brojem konja, pri evakuaciji iz Gačica palo je u ruke neprijatelju 1 mali bacač, 1 dvonožac i 1 postolje za t. bacač, neispravnih pušaka, nešto puščane i minobacačke municije i hrane.

---

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 47. Prema ocjeni Nijemaca, jedinice JA su 1. i 2. marta, zbog slabog otpora domobrana, zauzele cijelu sjevernu obalu Neretve. Zbog toga su se njemačke jedinice morale povući s južne obale ka Ivan-Sedlu (vidi Franc Šraml, navedeno djelo, str. 123—124).

[6] Franjo Sudar je, ranije, bio zapovjednik 1. ustaškog djelatnog zdruga. Bliže o rasporedu i dejstvu toga zdruga u januaru 1945. vidi knj. 33, dok. br. 172.

[7] U to mjesto je tada ušao 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 111).

Jedna četa 9. brigade napravila je kod Klokota, na cesti Kiseljak — Busovača, zasjedu i napala neprijateljsku motorizovanu kolonu, praćenu i osiguravanu sa 150 pješaka, 1 tenka i 2 blindirana automobila. Ubijeno je 15, a ranjeno 20 Njemaca. Mi nismo imali gubitaka.

3. III. 1945. Neprijatelj, jačine 40 ustaša, dočekao je snage I. bataljona 9. brigade na Bućkoj ćupriji[8] u Kralupima i ubio 1, a ranio 1 našeg borca. Neprijatelj je razbijen uz gubitke 2 mrtva i 3 ranjena vojnika.

II. bataljon iste brigade vodio je borbu sa 100 Njemaca i ustaša na Brezovoj Kosi. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih. Naš 1 poginuo.

IV. bataljon iste brigade dočekao je iz zasjede na Gustom Grabu 150 Njemaca, 3 tenka i 6 kamiona, koji su se kretali od Kiseljaka prema Busovači. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i 20 ranjenih. Naša dva poginula.

30 ustaša iz Visokog izašlo je u s. Dvor u Kralupima, gdje ih je dočekala 1 četa 5. bataljona 9. brigade i razbila uz gubitke 1 mrtvog i 5 ranjenih. Naš 1 ranjen.

4. III. 1945. Dvije čete 7.[9] u sadejstvu snaga 9. brigade vodile su borbu sa 300 Njemaca, koji su nadirali na naše položaje od Brestovskog i Brezove Kose. Nakon 5-časovne borbe neprijatelj je razbijen i protjeran uz gubitke od 21 mrtvog i 31 ranjenog vojnika. Naša 2 poginula i 7 ranjeno. Zaplijenjen 1 ranac.

II. bataljon 9. brigade vodio je u s. Tekija[10] — s. Duke borbu sa 400 Njemaca, koji su pokušali da nas odbace u pravcu Fojnice. Neprijatelj je odbijen uz gubitke 12 mrtvih i 17 ranjenih. Naš 1 poginuo, 4 ranjena i 1 nestao. Izgubljen 1 puškomitraljez i 1 puška.

Jedna patrola 17. brigade u s. Kruščici u sukobu sa neprijateljskom patrolom zarobila je

---

[8] Takav naziv nije nađen na karti 1:100.000.

[9] Bliže o dejstvima 7. krajiške udarne brigade u martu vidi AVII, reg. br. 0—2, k. 855: izvještaj njenog štaba od 27. marta 1945. godine.

[10] i [14] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

3 ustaša i 3 domobrana, a zaplijenila 3 puške, 5 bombi i 4 fišeklije.

6. III. 1945. II. bataljon 7. uz sadejstvo snaga 8. brigade,[11] potpomognut art. divizionom, napao je u s. Čerkez neprijatelja, jačine 350 vojnika iz I. bataljona 14. regimente »PE« divizije.[12] Nakon vrlo žestoke borbe naše su snage zauzele jedan dio sela, ali radi pojačanja, kojeg je neprijatelj dobio, morale su se povući u pravcu s. Gornja Večeriska.

III. bataljon iste brigade, potpomognut jednom baterijom art. diviziona, napao je 250 Njemaca iz istog bataljona »PE« divizije na prostoriji s. Vranjska — k. 517 — k. 689. Nakon duže borbe neprijatelj je protjeran, ali se je uslijed situacije kod ostalih naših snaga [bataljon] morao povući. U ovim borbama neprijatelj je imao 41 mrtav i 51 ranjen. Naša 4 poginula i 11 ranjenih. Zaplijenjen je 1 šarac, 2 puške, 1 rezervna cijev za puškomitraljez, te ostale vojničke spreme.

Jedan baaljon 9. brigade napao je kod Homolj. Ćuprije 30 Njemaca, koji su izviđali naše položaje. Ubijen je 1, a ranjena 2 Njemca. Mi bez gubitaka.

Jedna četa 17. brigade napala je u s. Luke dijelove Vražije divizije[13] i ubila 7, a ranila 6 Njemaca. Mi bez gubitaka.

Jedna patrola iste brigade u s. Talovci[14] zarobila je, prilikom sukoba sa 1 neprijateljskom patrolom, 4 ustaše, a među njima i jednog ustaškog zastavnika, a zaplijenila 3 puške, 13 bombi, 1 pištolj i 100 komada municije.

7. III. 1945. II. bataljon 9. brigade napravio je zasjedu između Hadžića i Blažuja i napao jedan kamion sa naftom, kojeg je spalio. Ubijen je šofer a zapaljeno 200 l. nafte. Mi bez gubitaka.

---

[11] Riječ je o 8. krajiškoj brigadi 4. udarne divizije (vidi dok. br. 111).

[12] Prema njemačkim podacima, taj bataljon je tada razbijen (vidi dok. br. 111, objašnjenje 2, 12. i 21).

[13] Odnosi se na dijelove 369. legionarske divizije (vidi dok. br. 54, 181. i 183).

Jedna četa 17. brigade napala je Osenik, kojeg je branilo 300 ustaša i nešto vojnika iz Vražije divizije. Nakon kraće borbe neprijatelj se je povukao uz gubitke 17 mrtvih i 13 ranjenih. Zaplijenjeno je 6 pušaka, 1 telefon, 3.400 metaka i dr.

I. artiljerijski divizion ove divizije izvršio je gađanje neprijateljskih objekata na cesti Mostar — Sarajevo[15] i kod s. Osenika ubio, uz pomoć snaga VII. i IX. brigade, 14, a ranio 16 neprijateljskih vojnika, te ubio 14 neprijateljskih konja. Mi bez gubitaka.

8. III. 1945. I. bataljon 9. brigade vodio je borbu sa Njemcima i ustašama, jačine 350 vojnika, koji su se povlačili od Hadžića za Sarajevo. Borba je vođena kod Binježeva i neprijatelj je imao 27 mrtvih, 22 ranjena i 1 zarobljenog. Naša 4 ranjena i 2 nestala.

III. bataljon iste brigade napao je iz zasjede kod s. Binježeva istu neprijateljsku kolonu i spalio 2 kamiona, a 4 oštetio. Ubijeno je 11, a ranjeno 15 Njemaca. Zaplijenjene 4 puške, 10 pari odijela, 7 šinjela, 3 ranca i druge vojničke spreme. Naša 2 lakše ranjena.

IV. bataljon 9. brigade je kod s. Rakovice iz zasjede napao neprijateljsku patrolu od 30 Njemaca, koja je nakon kraće borbe opkoljena i pobijena, osim dvojice koja su zarobljena. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 25 pušaka, 1 pištolj, 4 sedla, 1 dvogled i druge vojničke spreme. Mi bez gubitaka. Poslije toga je naišla neprijateljska kolona od 90 konja i nešto pješadije, praćeno jednim tenkom, koji su također napadnuti. Ubijeno je 10, a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika i veći broj konja. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena.[16]

Jedna manja grupa Njemaca i ustaša iz Tarčina napala je kod s. Gunjana položaj jednog bataljona 17. brigade. Napad je brzo odbijen i neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih. Naš 1 ranjen.

---

[15] Vidi dok. br. 62.

[16] O dejstvima 9. krajiške udarne brigade »Simo Šolaja« u martu vidi i AVII, reg. br. 9—2, k. 855: izvještaj njenog štaba od 1. aprila 1945. godine.

Jedna patrola iste brigade ubila je u sukobu sa neprijateljskom patrolom u s. Višnjici 1 ustašu, a zarobila je 1 domobrana i 2 ustaša.

9. III. 1945. Jedna četa 7. brigade napravila je kod Klokota, na cesti Kiseljak — Busovača, zasjedu i napala neprijateljsku kolonu od 80 Njemaca. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 11 ranjenih. Mi bez gubitaka.

II. bataljon 9. brigade iz zasjede na Gladnom Polju, između Kiseljaka i Blažuja, napao je tri neprijateljska kamiona i zapalio ih. Ubijeno je 12, a ranjeno 9 Njemaca. Naš 1 ranjen. Zaplijenjena 2 puškomitraljeza, 5 pušaka, 3 rezervne cijevi za šarac, 3 pištolja, 2 strojnice, 20 ručnih bombi, 10.000 metaka, 15 šinjela, 27 ćebadi, 8 ranaca, 3 čizme, 3 para cipela, 1 akumulator, 2 njemačke zastave i druge spreme.

Snage III. bataljona iste brigade su kod Binježeva porušile 1 drveni most, dug 4 metra, i potrgale prugu na četiri mjesta u dužini od 200 metara.

Jedan bataljon 17. brigade napao je neprijateljsko uporište Gradac, koje je branilo 65 talijanskih fašista.[17] Neprijatelj je protjeran uz gubitke od 9 mrtvih i 11 ranjenih, a 16 zarobljenih. Zaplijenjeno je 25 pušaka, 1 laki bacač, 1 strojnica, 1 pištolj, 70 ručnih bombi, 10 mina za laki bacač, 8.500 puščanih metaka, 1 telefon i druge spreme. Mi bez gubitaka.

Iste noći 1 vod 17. brigade sa minerskom grupom potrgao je prugu na 4 mjesta istočno od s. Gradca i porušio drveni most na cesti Zovik — Hadžići, dugačak 8 metara, i kod njega ubio njemačkog stražara i zaplijenio 1 pušku.[18]

10. III. 1945. Snage 9. i 17. brigade nalazile su se duž komunikacije Konjic — Sarajevo, na otsjeku Tarčin — Blažuj, sa zadatkom vršenja pritiska na neprijateljska uporišta duž komunikacije i napada neprijatelja, koji se je povlačio od Konjica

[17] Odnosi se na dijelove 49. fašističke (italijanske) legije »San Marko« (vidi dok. br. 54, objašnjenje 9).

[18] O tome vidi i AVII, reg. br. 8—2, k. 855: izvještaj Štaba 17. krajiške udarne brigade JA od 27. marta 1945. godine.

prema Sarajevu. Jedna kolona, jačine 300 ustaša, kod s. Bare, sjeverno od Hadžića, napala je na 1 bataljon 9. brigade. U isto vrijeme druga kolona nadirala je preko Batalova Brda i napala II. bataljon iste brigade. Njen IV. bataljon je napala treća kolona, koja je nadirala od Han Ploče i Kiseljaka, dok su snage 17. brigade vodile borbu sa jačim snagama, koje su od Tarčina, preko s. Gunjana, nadirale prema s. Volujaku. Jedan bataljon 9. brigade odmah je prebacio 2 čete prema k. 758 iznad s. Bukovice, a jednu četu sa izviđačima prema s. Volujaku, pošto je neprijatelj bio odbacio snage 17. brigade, došao u Botunju i pošao prema Zabrđu, Bukovici i Volujaku. Iz Botunje smo uspjeli evakuisati artiljeriju i ostale glomazne dijelove. Najžešću borbu vodio je I. i III. bataljon 9. brigade, pošto je neprijatelj vršio glavni pritisak sa Volujaka i od Hadžića. Sve do 15 časova je vođena veoma žestoka borba, kada je neprijatelju u Homolj. Ćupriju stiglo pojačanje od 3 tenka i 5 kamiona sa vojskom. Naši su topovi otvorili vatru i prisilili su ih na povlačenje. Neprijatelj je jako tukao naše položaje, a naročito komoru, koja se je bila skoncentrisala u s. Bukovici. Oko podne razbijene su neprijateljske snage sjeverno od Hadžića i po jedna četa I. i II. bataljona 9. brigade upućena je prema Volujaku, koje su jurišem sa snagama III. bataljona zbacile neprijatelja i time otvorile put komori prema Kreševu.

U ovim borbama sa naše strane su učestvovale 2 brigade, jedna baterija I. artiljerijskog diviziona, dok je neprijatelj raspolagao sa 2 bataljona »PE« divizije sa po 900 vojnika,[19] 600 ustaša III. bojne I. ustaškog zdruga, 350 ustaša II. bojne istog zdruga i oko 300 domobrana I. bojne 8. gorskog zdruga, tj. ukupno 2.250 vojnika, potpomognutih većim brojem topova i bacača.

U ovim borbama ubijeno je 176, a ranjeno 317 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno 14. Naša 40 poginula, 59 ranjena i 28 nestala, od kojih

[19] Riječ je o 13. puku (bez 3. bataljona) 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 47, objašnjenje 11, i dok. br. 54, objašnjenje 3, 22. i 24).
[20] Vidi dok. br. 54; knj. 33, dok. br. 154 i 172.

većina novomobilisanih. Izgubljeno je 3 puškomitraljeza, 18 pušaka, 2 strojnice, 3 pištolja, 1 mali bacač, 1 teški bacač, 1 protutenkovska puška, 10 konja, 10 pari cipela, 10 pari veša i 6 šinjela. Zaplijenjeno je 7 šaraca i puškomitraljeza, 3 strojnice, 6 pištolja, 26 pušaka, 1 tromblon, 1 raketni pištolj, 5 pari cipela, 5 šinjela, 10.000 metaka, 6 ćebadi, mnogo vojničkih ranaca i razne sitne vojničke spreme.

U ovim borbama se je naročito istakao naš I. artiljerijski divizion, koji je sam ubio 30, a ranio 20 Njemaca, uz vlastite gubitke 2 poginula i 2 ranjena.

Istog dana V. bataljon 9. brigade napao je u s. Goduša, kod Visokog, jednu neprijateljsku patrolu, jačine 45 ustaša,[21] te ubio 5, a ranio 6 neprijateljskih vojnika.

11. III. 1945. IV. bataljon 17. brigade naišao je kod s. Gunjana na nepr. zasjedu. Nakon kraće borbe neprijatelj je razbijen uz gubitke 3 mrtva i više ranjenih, uz vlastite gubitke 1 poginulog i 2 nestala. Zaplijenjen je 1 puškomitraljez i 250 metaka.

13. III. 1945. Jedna baterija I. art. diviziona ove divizije gađala je neprijateljsku pješadiju, jačine do 1.500 vojnika iz »PE« divizije, na prostoriji Kreševa. Tom prilikom je ubijeno 13, a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika. Mi bez gubitaka.

Oko 600 Njemaca iz »PE« divizije[22] napalo je na položaje 9. brigade i art. diviziona, koji su se nalazili oko s. Bjelovići, sjeverno od Kreševa. Kada je neprijatelj u tome pravcu odbijen, pokušao je da nas preko Pirina zaobiđe, kako bi otsjekao otstupnicu izvlačenja komore i arti-

[21] Vidi dok. br. 117, objašnjenje 8.

[22] Na prostoru zapadno i jugozapadno od Sarajeva tada se našla skoro cijela 7. SS divizija »Princ Eugen«. S prostora s. Tarčin — s. Hadžići je dejstvovao 13. SS puk, a iz Kiseljaka ka Kreševu su 12. marta nadirali 14. SS puk i još neki dijelovi divizije, s ciljem da odbace snage JA od raskrsnice Mostar — Sarajevo — Brod i od komunikacija na tom dijelu. Prema njemačkim podacima, do snažnijeg otpora je došlo u rejonu Kreševa. Uskoro poslije toga, 7. SS divizija je nastavila prodor ka s. Jablanici i s. Trnovu (vidi dok. br. 89 i 185 — 187; Dnevnik majora Bema).

ljerije preko Deževice. Naše su snage razvukle front i odbile neprijatelja uz gubitke 12 mrtvih i 19 ranjenih. Mi smo imali 4 mrtva i 10 ranjenih.

15. III. 1945. Jedna grupa od 25 ustaša i Talijana napali su I bataljon 17. brigade na prostoriji s. V. Sotnica, zapadno od ceste Kiseljak — Busovača. Nakon kraće borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke od 6 mrtvih i 10 ranjenih. Zaplijenjene su 3 puške, 1 pištolj, 1 tromblon i 1.000 metaka. Mi bez gubitaka.

16. III. 1945. Grupa od 150 Njemaca i ustaša ponovo su napali na položaje I. bataljona 17. brigade u s. V. Sotnica.[23] Napad je odbijen uz gubitke 8 mrtvih i 16 ranjenih. Mi bez gubitaka.

17. III. 1945. Dijelovi I. bataljona 17. brigade krenuli su u zasjedu na cestu Kiseljak — Busovača, ali su ispod s. Bukovci naišli na neprijateljsku zasjedu, sa kojom su prihvatili borbu. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 12 ranjenih. Naš 1 mrtav i 1 ranjen. Izgubljen 1 puškomitraljez, koji je ostao sa poginulim puškomitraljescom.

18. III. 1945. IV. bataljon 17. brigade napao je u s. Bukovci na cesti Kiseljak — Busovača neprijatelja, jačine 150 Njemaca, i uspio da ubije 12 i da rani 21. Naša 2 mrtva i 4 ranjena.

20. III. 1945. Snage I. bataljona 9. brigade napale su u s. Bukva i s. Zvizd 70 ustaša i 10 Njemaca. Neprijatelj je protjeran uz gubitke 3 mrtva i 1 ranjena. Zaplijenjena 2 šinjela i 1 torba sa municijom. Naši bez gubitaka.

22. III. 1945. Neprijatelj, jačine 350 Njemaca, ustaša i talijanskih fašista, napao je na položaje I. bataljona 17. brigade na Brezovoj Kosi, ispod s. Velikih Sotnica. Nakon duže borbe neprijatelj je protjeran uz gubitke 12 mrtvih i 24 ranjena. Naš 1 mrtav i 5 ranjenih.

---

[23] i [24] Borbe su vođene protiv dijelova policijskog puka »Nagel« (vidi Dnevnik majora Bema).

U isto vrijeme je jedna grupa ustaša od 50 ljudi napala na položaje III. bataljona iste brigade u s. Datićima. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 7 ranjenih. Mi bez gubitaka.

Jedan bataljon SS trupa napao je II. bataljon 17. brigade na prostoriji s. Jagodnice — s. Rosulja.[24] Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 12 ranjenih, dok je naš 1 poginuo. Zaplijenjen je 1 puškomitraljez.

23-27.III.1945. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

»BILANS MJESEČNOG OPERACIJSKOG IZVJEŠTAJA JEDINICE OVE DIVIZIJE OD 26. FEBRUARA DO 26. MARTA O.G. IMALE SU:

I. Gubitci:

1. neprijateljski:

Ubijeno	955
Ranjeno	1.094
Zarobljeno	78
Dobrovoljno prešlo na našu stranu	9
U k u p n o	2.136

2. vlastiti:

a) u ljudstvu:

poginulo	73
ranjeno	178
nestalo	22
U k u p n o	273

a.) u materijalu:

26 pušaka, 5 puškomitraljeza, 5 strojnica, 3 pištolja, 2 laka bacača, 1 teški bacač, 1 protivtenkovska puška, i dvonožac i postolje za bacač 81 mm, 36 konja, 10 pari cipela, 6 šinjela, 10 pari veša i izvjesna količina puščane i bacačke municije.

II. Plijen:

1.) *oružje:*

16 puškomitraljeza, 1 top, 171, puška 20 pištolja, 2 strojice, 1 breda, 4 raketna pištolja, 1 laki bacač, 366 ručnih bombi, 2 tromblona, 14 okvira za puškomitraljez,

5 rezervnih ciljevi za mitraljez, 3 doboša za šarac.

2.) *municija:*
54.540 komada puščane i mitraljeske municije, 2000 komada strojničke municije, 100 mina za laki bacač, 75 tromblonskih bombi, 75 mina za teški bacač.

3.) *oprema:*
133 ćebeta, 98 hlača, 100 opasača, 110 šinjela, 93 bluze, 10 pari odijela, 54 para cipela, 13 šatorskih krila, 8 sedla, 3 para čizama.

4.) *ostalo:*
3 radio-stanice, 7 telefona, 1 šivaća i 1 pisaća mašina, 17 konja, 1 akumulator, 1 nosila, 2 njemačke vojničke zastave.

III. Uništeno: 9 kamiona, 10 kuća u s. Čerkez kod Busovače, 200 l. nafte, 1 most na pruzi, dug 4 metra, željezni, 2 mosta, duga po 8 metara, drvena, pruga u dužini 200 m, 4 kamiona, 1 tenk, 2 flaka.

IV. Oštećeno: 4 kamiona, 1 tenk, 2 flaka.

V. Raspored jedinica: 26. marta 1945. u 8 čas.

Štab divizije nalazi se u Fojnici.
Štab VII. brigade u Kreševu. Sve jedinice nalaze se na prostoriji Kreševa na odmaranju i pripremanju za pokret.
Štab IX. brigade nalazi se u Bakovićima. Jedinice se nalaze na prostoriji Bakovića na odmaranju i pripremanju za pokret.[25] Štab XVII. brigade nalazi se u s. Podoglavak. Jedinice se nalaze na prostoriji Šćitova i zatvaraju pravac Kiseljak — Fojnica i odmaraju se.

[25] Vidi dok. br. 57. i 144.

Artiljerijski divizion nalazi se na starom mjestu u s. Ostružnici.

VI. Nastava i obuka u jedinicama: U toku mjeseca marta nastavljeno je sa izvođenjem obuke kod sviju jedinica prema planu rada, kojeg nam je dostavio štab 5. korpusa. Nastavu su u mnogome otežavali stalni pokreti, koje su naše jedinice imale u toku mjeseca marta. I ovog mjeseca je težište rada bilo bačeno na borbenu obuku i pješadijski egzercir. Lijepo vrijeme omogućilo je da se nastava izvodi praktično. Kod svih jedinica je broj radnih dana bio skoro jednak i kretao se od 11 do 14 dana, dok su radni satovi iz pojedinih predmeta varirali prema njihovoj vrednosti. Najviše je radnih sati utrošeno kod svih jedinica na borbenu obuku, nastavu gađanja i pješadijski egzercir. Radnih sati iz pojedinih predmeta prosječno je bilo:

Borbena obuka	22	radna sata
Pješad. egzercir	16	„
Nastava gađanja	13	„
Naoružanje	12	„
Kult. prosvj. politič. č.	12	„
Ratna služba	7	„
Stražarska služba	2	„

Prosječan broj oficira, podoficira i boraca koji su dnevno prisustvovali nastavi bio je po bataljonima 180 do 200 ljudi.

Nastava u I. artiljerijskom divizionu izvođena je po planu i programu za izvođenje nastave u artiljerijskim divizionima, kojeg je izdao Vrhovni štab.

VII. Zaključci: U toku mjeseca marta o.g. snage ove divizije bile su aktivne na komunikaciji Sarajevo — Kiseljak, Kiseljak — Busovača, Busovača — Travnik i Sarajevo — Konjic. Nakon oslobođenja Rame i Ostrošca prebačena je i 17. brigada na sektor Fojnice, pa je na taj način i naš pritisak na komunikaciju Sarajevo — Zenica povećan. Njemci pod svaku cijenu nastoje

da izvuku svoje neboračke dijelove i u tu svrhu su povukli od Broda »Prinz Eugen« diviziju, koja će zajedno sa »Vražijom divizijom« biti zaštitnica ovim dijelovima.

Da bi to izvlačenje što uspjelije izveo neprijatelj je duž cijele komunikacije Sarajevo — Zenica postavio niz uporišta, koja je snabdio sa velikim brojem automatskog oružja i flakova.

Pošto je izbijanjem naših dviju brigada na sektor Binježevo — Blažuj — Hadžići bio ugrožen bok neprijateljskom frontu na Ivan Sedlu, to je 10. marta napravio veću akciju na našu 9. i 17. brigadu, koja akcija, zahvaljujući iskustvu, borbenosti i umješnom rukovođenju, nije uspjela.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara
major,
Adem Kovačević

Komandant,
pukovnik,
Voja Z. Todorović

Načelnik štaba
major,

M.P.

BR. 148

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MAJA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica XXXVII Ud. divizije na dan 1. maja 1945. g.

| OROŽJE | | |

BR. 148

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, NAORUŽANJA I TEHNIKE 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MAJA 1945. G

BROJNI PREGLED NA LICU

ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica XXXVII Ud. divizije na dan 1. maja 1945. g.

| Redni broj | Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, štabova, komandi i ustanova | Djelovi potčinjenih jedinica | Ljudi | STOKA | | | OROJ | | |

BR. 149

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, STOKE I VOZILA 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 4. MAJA 1945. GODINE[1]

BROJNI PREGLED
ljudstva, stoke i vozila jedinica XXXVII ud. divizije JA na dan 4. maja 1945. godine

Redni broj	NAZIV JEDINICA	LJUDSTVA								STOKE					VOZILA								Kola sa zapregom			PRIMJEDBA
		Drugova oficira	Drugarica	Političkih rukovodilaca		Podoficira		Vojnika	Svega	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Mazgi	Svega	Teretnih	Poluteretnih	Autobusa	Luksuznih	Motorcikla	Bicikla			Svega	Dvoosovnih	Jednoosovnih	Svega	
1.	Garnizon	10	1	11	1	56	1	552	32	674[2]	31	56			87	1	1		2	1	5			10				
2.	III brigada	32	1	114		229	13	2636	71	3096	40	279			319													
3.	IV brigada	22		71		81	4	3078	69	3325	43	228	14	2	287													
4.	V brigada	8		51		130		2544	27	2760	40	244	4	1	289				1	1				2				
5.	Artilerijska brigada	7	1	15		9	1	1076	11	1120	13	68	37	33	151													
6.	Dopunski bataljon	1		4		5		233		243	1	4			5													
7.	Auto-četa			1				53		54																		
	Ukupno:	80	3	267	1	510	19	10172	210	11272	168	879	55	36	1138	1	1		3	2	5			12				

M. P.

NAPOMENA:

Politički komesar,
otsutan

Načelnik,
Vlado Dragović

Komandant,
Čedomir Drulović

[1] Kopija originala (formular štampan, a rubrike ispunjene mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 56—2, k. 1254.

[2] Zbir pogrešan; treba: 664. Prema tome, za 10 treba umanjiti ukupan zbir, kao i objašnjenje rashoda.

Ovaj pregled brojnog stanja iznosi:	11.272
Prošli pregled brojnog stanja iznosio je:	10.787
Razlika:	485 boraca više

Od ukupnog broja po spisku 11.272 u rashodu se nalazi 2054. Ljudstvo u rashodu nalazi se u bolnici, na raznim kursevima, i u raznom rashodu, i to:

a) u bolnici	1584
b) na oporavci	144
v) na kursevima	326
Svega	2054

BR. 150

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 4. MAJA 1945. GENERALŠTABU JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI APRILA PROTIV ČETNIČKIH I USTAŠKIH OSTATAKA NA PROSTORU RUDO — VIŠEGRAD — SREBRENICA — VLASENICA — ZVORNIK [1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 51
4. maj 1945. g.

Konc.
duplikat[2]

GENERALŠTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE
— OPERATIVNO ODELJENJE[3] —

Beograd

Za vreme od 15 aprila do 1 maja t.g. divizija je dejstvovala na prostoriji: Rudo — Višegrad — Srebrnica — Vlasenica — Zvornik.

Raspored divizije:

III brigada: u Vlasenici, orijentišući se sjeverno ka Zvorniku i južno ka Han Pijesku i zapadno ka Kladnju.

IV brigada: u Srebrnici, dosežući sjeverno i Ljuboviju i južno do zaključno Javor planine.

V brigada: u Višegradu, orijentišući se sjeverno od Javor planine i jugozapadno od Goražda. Istočno planina Zlatibor zaključno.

Artiljerijska brigada: na prostoriji Rudo, orijentišući se sjeverno do V brigade na prostoriji Višegrada i južno do Priboja.

Na pravcu Goražde — Foča — Čajniče povremeno su orijentisani bataljoni za kontrolu na ovom pravcu.

Neprijatelj:

Četnici i ustaši razbijeni na glavnom frontu naše Armije[4] prebacili su se u pozadinu fronta, gde žive i dejstvuju po manjim i većim grupama.

---

[1] Koncept originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 57—2, k. 1254.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Trideset sedma divizija je 7. aprila 1945. stavljena pod neposrednu komandu Generalštaba JA (vidi dok. br. 106, 110 i 117).

[4] Glavnina četničkih snaga je, uglavnom, bila ispred fronta 2. armije JA (vidi dok. br. 1, 17. i 162).

1. — Četnici teže da većim jedinicama, čija je jačina izlazila i do 1000 boraca, da se prebace preko Drine za Srbiju na pravcu kojega kontroliše ova divizija.[5]

2. — Ustaši, po manjim i većim grupama, živeli su i dejstvovali na teritoriji Bosne u pozadini fronta, na prostoriji oko Zvornika, Vlasenice, Srebrnice i Kladnja.[6]

3. — Dezerteri iz jedinica naše Armije pridruživali su se četničkim i ustaškim grupama i sa njima dejstvovali.[7]

U vremenu od 15 aprila do 1 maja t.g. jedinice ove divizije zarobile su 517 a ubile 32 četnika i ustaša, od kojih zarobljeno 433 četnika i dezertera i 84 ustaše.

Plenjeno: 8 puškomitraljeza, 2 mitraljeza, 14 automatskih pušaka, 3 radio-stanice, 500 pušaka.

Naši gubitci: 7 mrtvih i 4 ranjena.

Moral i budnost kod naših jedinica bila je na visini.

Gotovost i pokretljivost bila je na visini, što se očitovalo u brzom manevrisanju i prebacivanju jedinica ove divizije sa jedne na drugu prostoriju.

Kod neprijatelja: moral, borbenost na najnižem stupnju, što se očitovalo pri njihovom pokušaju da se provuku kroz naše jedinice i u susretu sa našim jedinicama gde su se predavali sa neznatnim otporom.

Veze: jedinice ove divizije bile su u stalnom međusobnom kontaktu kao i sa jedinicama mjesnih N.O. vlasti i narodne odbrane.

Nekih naročitih nedostataka kod boraca i rukovodioca u ovom periodu kod ove divizije nije zapaženo.

Sadašnje stanje:

Divizija je na prostoriji: Ljubovija — Srebrnica — Višegrad — Rudo sa dvije streljačke i jednom artiljeriskom brigadom. Kontroliše prostoriju duž reke Drine i Lima od Priboja do Zvornika i prostoriju Han Pijeska i Vlasenice u Bosni i planine Taru i Zlatibor, Bajinu Baštu i prostoriju do Ljubovije u Srbiji.

Jedna je brigada još od 27 aprila orijentisana na prostoriju Foča — Kalinovik i počev Čajniču.

Štab divizije u Bajinoj Bašti.

---

[5] Vidi dok. br. 137, objašnjenje 2.

[6] Odnosi se, uglavnom, na ostatke 1. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 128).

[7] Riječ je o izvjesnom broju mobilisanih boraca koji su i prije stupanja u NOVJ (JA) sarađivali sa četničkim i ustaškim organizacijama ili su, pak, bili i pod oružjem u njihovim redovima. Bojeći se odgovornosti, oni su, naročito oni koji su učestvovali u nekim akcijama protiv NOVJ ili na drugi način sudjelovali u zlostavljanju svog naroda, bježali neprijatelju.

Neprijatelj:

Četnici i ustaši na prostoriji koju kontroliše ova divizija razbijeni i uglavnom uništeni. Jedna jača grupa četnika kreće se u prvavcu Sandžaka i Crne Gore za kojom je orijentisana naša III brigada.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Op. br. 51/45
Operativni Izveštaj
15-IV do 1-V/45[9]

M. P.

Za Štab,
Načelnik — kapetan,
Vlado Dragović

BR. 151

NAREĐENJE ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 5. MAJA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RASPORED I DEJSTVO PROTIV ČETNIKA NA LIJEVOJ I DESNOJ OBALI DRINE OD VIŠEGRADA DO FOČE[1]

ŠTAB
XXXVII UD. DIVIZIJE J.A.
Op. br. 52
5. maja 1945 god.

III, IV, V i Art. div.[2]

Naš front se sve više pomera na zapad i oslobođena teritorija stalno se povećava. Preostale četničko-ustaške bande pokušaće da ovo iskoriste, da bi se prikupile i što dulje održale, koristeći olistale šume i toplo vreme, čime je kontrola zemljišta postala teža.[3]

Naše se jedinice do sada nijesu dovoljno snalazile u taktici razbijanja i uništavanja ovih bandi, zadovoljavajući se uglavnom držanjem gradova i osiguranjem važnijih komu-

---

[8] O dejstvima te brigade vidi operacijski dnevnik njenog štaba za period od 3. aprila do 8. septembra 1945. (AVII, reg. br. 15—8, k. 1255).

[9] Dopisano mastilom, ćirilicom.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 58—2, k. 1254.

[2] Dopisano mastilom.

[3] O četničkim snagama vidi dok. br. 162. i 169.

nikacija. Stalno i sistematsko gonjenje bandi po planinama, koje se uglavnom tuda kreću, ređe se je uspešno vršilo.

Da bi se četničko-ustaške bande što pre razbile i potpuno uništile i oslobođena teritorija potpuno osigurala, naša Divizija dobila je zadatak da posedne i kontroliše prostorima — granicama: komunikacijom Višegrad — Rogatica — Renovica — s. Mesići — istočno do granice Jahorine, i na jug do s. Jeleč, rekom Bistricom do uvora u reku Drinu — Foča, rekom Ćeotinom, preko Kamene Gore na reku Lim, do reke Bistrice, rekom Bistricom zahvatajući Peštersko Polje, preko s. Melaja, na sever između planina Javora i Golije, rekom Moravicom do ušća u Zapadnu Moravu kod Požege i komunikacijom Užice — Višegrad.[4]

U cilju rešenja prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

III. *Brigada* — posešće i kontrolisati prostoriju Mesići, Goražde, rekom Drinom do Foče i rekom Bistricom do s. Jeleč, na levoj obali Drine i na desnoj obali Drine prostoriju između Foče i Čajniča i Goražde i Čajniče, pružiće se do reke Ćeotine i Pljevalja, vezujući se desno sa jedinicama V-te i Artiljerijske brigade i levo sa jedinicama III Korpusa[5] u s. Jeleču.

Prostoriju između reke Drine i reke Bistrice do s. Jeleča — Korjen planine — Renovice i s. Mesića očistiti i stalno držati pod kontrolom. Prostoriju između Foče, reke Ćeotine — Čajniča i Goražde očistiti i stalno držati pod kontrolom. Štab Brigade će se smjestiti u Ustikolini. Na levoj obali Drine držati četiri, a na desnoj obali jedan bataljon.[6]

V. *Brigada* — posešće prostoriju Višegrad, komunikacijom Višegrad — Rogatica, Rogatica — Mesići — Goražde, rekom Drinom do ušća Lima u reku Drinu sa tri bataljona, a sa dva bataljona komunikacijom Višegrad — Vardište — Kremna, s tim što će jedan bataljon postaviti na prostoriji Čajetina — Ljubiš. Štab Brigade će se smjestiti u Višegradu. Prostoriju na levoj obali Drine do Rogatice očistiti od bandi

---

[4] O tome vidi naređenje Generalštaba JA od 30. aprila 1945 (AVII, reg. br. 50/6—1, k. 21).

[5] Vidi dok. br. 158. i 170.

[6], [7] i [9] Vidi dok. br. 169.

i držati ju stalno pod kontrolom. Naročitu pažnju obratiti na reku Drinu od Goražde do Višegrada i na planine Čigota — Zlatibor.[7]

Artiljerijska brigada — kontrolisaće prostor od Ustiprače do utoka Lima u Drinu na desnoj obali Drine krstareći i čisteći prostor od Drine zaključno sa Ustipračom i utokom Lima u Drinu preko Metaljke i Zaborka — Sastavaka — Požegrmca — Kasidola do Priboja. Štab Brigade ostaće na istom mestu. Napominjemo da sve ljudstvo koje nije zapošljeno kod topova bude organizovano u poterna odeljenja i da sigurno kao i ostale pešadijske jedinice čiste dodeljeni teren, a naročito Zaborak — Metaljka — Poblaće — Zaostro do Bučja i Goleša.[8] Dalje napominjemo da se u reci Poblačnici nalaze napuštena imanja koja koristiti za ispašu konja. Paziti da se ne naprave greške i ovo vršiti preko odbora.

Jedna Baterija mora uvjek biti spremna za dejstvo sa svom poslugom i drugim potrebnim za isto i ona se mora nalaziti u Rudom.

IV. *Brigada* — prikupiće se cela u Ljuboviji i odatle će izvršiti pokret pravcima do Bajine Bašte. Cela Brigada ići će zajedno, odakle jedan bataljon orijentisati pravcem Kremna — Semegnjevo — Dobroselica — Nova Varoš, gdje će se zadržati. Drugi bataljon krenuće pravcem Bajina Bašta — Kladina Glava — Šljivovica — Čajetina — Dubin — Mučanj — Javor, na kojoj prostoriji će se zadržati. Treći bataljon krenuće pravcem Bajina Bašta — Užice — Zbojštica — Donja i Gornja Kruščica — Radobuđa, na kojima će se prostorijama zadržati. Bataljon koji vam se nalazi kod Čajniča, ako nije stigao u Vlasenicu, pošaljite pred njega jednu dobru desetinu neka se vrati pravcem Goražde — Čajniče — Poblaće — Babine — Prijepolje, gdje će se zadržati, a ako je stigao u Vlasenicu, onda izaberite pravac i pošaljite ga takođe u Prijepolje. Peti bataljon po redu krenuće pravcem Bajina Bašta — Čajetina —

---

[8] Brigada je postupila u duhu ovog naređenja. Bliže o tome vidi izvještaj njenog štaba od 15. maja 1945 (AVII, reg. br. 60—2, k. 1254). Međutim, o dejstvima brigade govori se uopšteno, bez konkretnih podataka.

Nova Varoš — Sjenica — Pešterskо Polje. Štab Brigade će se smjestiti u Sjenici. Zadatak je Brigade da kontroliše prostor na jugu do iza Pešterskog Polja, na istoku između Javora i Golije rekom Moravicom do Arilja vezujući se sa izviđačkim bataljonom koji se nalazi na prostoriji Požega — Užice — Radobuđa — D. Kruščica — Sirogojno — Čajetina. Naročitu pažnju Štab IV Brigade neka pokloni Javoru — Moravičkom srezu — Jadovniku i Kamenoj Gori. Bataljon koji se nalazi u Prijepolju treba da kontroliše Kamenu Goru — Komaran — Babine i Bučje, a bataljon iz Nove Varoši naročitu pažnju obratiće Jadovniku i Zlataru.[9]

Izviđački bataljon — prebaciće se na prostoriju između Užica — Požega — Arilje i Zbojštice — Drežnik, na kojoj prostoriji zadržati i kontrolisati je povezujući se sa svim jedinicama Narodne odbrane i na jugu sa jedinicama IV Brigada.

Sve jedinice odmah po prijemu ovog naređenja izvršiće pokret po datom planu. Način gonjenja i razbijanja bandi ima biti sledeći:

1. — Pokrete vršiti obavezno noću i što češće, iznenadno, brzo i sa velikim maršrutama. Kod bandi i njihovih jataka treba stvoriti takvu psihozu, da svakog časa i danju i noću strepe od moguće pojave naših jedinica. Ovo će stvoriti nepovoljne uslove za njihov život i povoljne prilike za njihovo hvatanje i uništenje.

Zbog ovog potrebno je da jedinice budu lake i sposobne za brze pokrete svake vrste.

Pravilno razviti ob. službu, iskorišćavajući podatke jedinica Narodne odbrane i susednih jedinica.

Tajnost namjera i pokreta čuvati najbrižljivije. Primjenjivati obmane i lukavstva svake vrste.

Održavati stalno vezu sa susednim jedinicama, kako u pogledu blagovremenog obaveštavanja, tako i u pogledu sadejstva.

Štab Divizije biće u Priboju.

Divizijska bolnica biće u Užicu.

Snabdevanje hranom vršiti iz magacina i na terenu redovnim i propisnim putem uz pomoć Komande pozadine M.N.O. Izbegavati samovoljne i nepropisane postupke u pogledu snabdevanja svake vrste.

Izveštaj dostavljati blagovremeno i redovno, i to:

1. O rasporedu jedinica.
2. Opšte stanje na terenu.
3. Jačina i kretanje bandi.
4. Rad jedinica za proteklih 15 dana, izvršene akcije i njihove rezultate, broj zarobljenih i ubijenih bandita, plen u oružju i materijalu.
5. Namjere i plan za uništenje ostalih bandi.
6. Stanje oružja i municije i ostalih potreba kod svojih jedinica i kod bandi.
7. Ishrana svojih jedinica i bandi.

Pokret jedinica sa sadašnje prostorije izvršiti u rastresitom stroju — čisteći uz put prostorije od bandi.

Rad, dejstvo, čišćenje prostorije od bandi koordinirati sa jedinicama Narodne odbrane na terenu.

Veze jedinica održavati stalno, u kom smislu koristiti izviđačke jedinice a i pojedine bataljone.

III Brigada održavaće stalno i neposredno vezu sa jedinicama III Korpusa na prostoriju južno od Sarajeva.

IV Brigada održavaće stalno i neposredno vezu sa jedinicama II Srpske divizije[10] na desnoj obali reke Moravice i sa jedinicama Narodne odbrane Crne Gore na prostoriji oko Bijelog Polja i oko reke Tare.

V Brigada održavaće stalno vezu sa jedinicama III Korpusa na prostoriji Rogatica i severno od Višegrada.

Vezu održavati radio-stanicom, telefonskim šiframa i izviđačkim delovima i neposredno.

Ovaj Štab izveštavati redovno i o svim promenama.

Da bi ispunili zadatke koji nam se postavljaju potrebno je posvetiti najveću pažnju ob. službi, koja mora imati potpun i brz pregled o svakom i pojedinom banditu, jer se u protivnom ne može organizirati hvatanje i potera bandi. Štab je dužan da ob. službu razvije i svima sredstvima pomaže. Na terenu uspostaviti i organizovati isto tako solidnu obaveštajnu mrežu na koju će se oslanjati i koju će koristiti jedinice.

Radi lakše potere i čišćenja bandi, naročito na graničnim reonima, održavati vezu sa susednim jedinicama kao i radio-vezu koristiti do maksimuma između brigada.

Izveštaje po ovom naređenju šaljite kako je predviđeno u određene rokove a o svakodnevnim akcijama šaljite radiodepeše.

Sve brigade dužne su redovno održavati vezu sa ostalim brigadama. Ukoliko veze nijesu do sada uspostavile — uspostavite radio-veze.

---

[10] Riječ je o 2. proleterskoj diviziji.

Najglavnije je da štabovi brigada i štabovi bataljona shvate važnost ovoga zadatka i da ulože maksimum truda i zalaganja za izvršenje ovoga zadatka. Ukoliko toga ne bi bilo pozivaće se štabovi na odgovornost, a to će pokazati rezultati pojedinih brigada koliko su se i kad založile u ovom važnom zadatku. Moramo shvatiti i to da za našu Diviziju kao i za sve ostale koje su dobile sličan zadatak nema logorovanja na jednom mjestu, već kako je napred rečeno vršiti potere i danju i noću sa manjim ili većim delovima svojih jedinica, ne dozvoliti ni najmanji prigovor u ovom smislu, jer ako je potrebno izvesna manja odeljenja mogu i noćivati po šumama jer je toplo.

Ne smijemo zaboraviti da politički rad na terenu mora biti na visini, a o ponašanju ne smije biti ni riječi, već se zna kako se mora ponašati vojnik Jugoslovenske armije.

Ekonomski organi IV i VBrigade neka se uzgred obrate načelniku intendanture u Užice radi detaljnijeg uputstva o snabdevanju jedinica. III Brigadi slaće se hrana do Goražda.

Traženi Talijani javiće se Štabu Divizije, koji još nijesu prispeli, u Priboj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik — kapetan,
Vlado Dragović

Komandant — major,
Čedomir Drulović

M. P.

BR. 152

IZVJEŠTAJ ŠTABA 53. UDARNE DIVIZIJE OD 5. MAJA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVU ARTILJERIJE U APRILU[1]

ŠTAB
LIII. NOU DIVIZIJE
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. br. 281
5. V. 1945. g.

Operativni mjesečni izvještaj za april 1945.

ŠTABU III. KORPUSA JUGOSLAVENSKE ARMIJE[2]
(Artileriski otsjek)

U toku mjeseca aprila ove godine artileriske jedinice LIII. U. divizije J.A. imale su slijedeće operacije:

26. III. 1945. Artileriske jedinice su se nalazile:

Artileriski divizion Divizije sa svojim Štabom i pozadinom diviziona nalazio se je u neposrednoj blizini željezničke stanice Slatina na željezničkoj pruzi Teslić — Blatnica, smješten po kućama.

1. baterija nalazila se na kantonmanu u selu Blatnica kraj željezničke pruge, 2. baterija u kućama bivše željezničke stanice Pribinić, 3. baterija nalazila se na kantonmanu u blizini crkve sela Komušine.

Svi topovi su se nalazili u Tesliću, a pomenute jedinice su se nalazile na pomenutim mjestima samo sa pješačkim naoružanjem.

Artileriski divizion XIV. brigade sa svojim svim djelovima nalazio se na kantonmanu u selu Vukovo, pokraj ceste Jelah — Tešanj.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. 47—2, k. 409.

[2] O stavljanju divizije pod komandu štaba toga korpusa (vidi dok. br. 136).

Artileriski divizion XVIII. brigade nalazio se sa svim svojim jedinicama na položaju na području sela Blatnice.

Artileriski divizion XIX. brigade nalazio se sa svim svojim djelovima na kantonmanskoj prostoriji u selu Gornji Ceran.

...[3]

28. III. 1945. *Artileriski divizion XVIII. brigade* uputio je 1. bateriju u 16,00 sati u taktički sastav I. i IV. bataljona pri napadu na neprijateljsko uporište spoljne odbrane grada Zenice.

U isto vrijeme 1. vod 2. baterije unišao u sastav II. bataljona u svrhu taktičkog ispomaganja napada na spoljnu odbranu neprijateljskog uporišta Zenice.[4]

Neprijateljski gubici nepoznati, sopstvenih nije bilo kao ni plijena.

Artilerijski divizion XIX. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

29. III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade

1. baterija izvršila je pokret iz sela Vukova pravcem Jelah — Križ — Prnjavor u sastavu I. i IV. bataljona. Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom nalazio se i nadalje na kantonmanskoj prostoriji u selu Vukovu.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija i dalje se nalazila u taktičkom ispomaganju jedinica I. i IV. bataljona pri napadu na neprijateljska uporišta spoljnih odbrana grada Zenice.

I. vod 2. baterije krenuo je u sastav radi taktičkog ispomaganja II. bataljona pri likvidaciji spoljnih uporišta Zenice.

---

[3] i [4] Tačkicama je označen tekst koji je redakcija izostavila zbog ponavljanja.

[4] i [20] Bliže o dejstvu jedinica 18. srednjobosanske udarne brigade JA vidi dok. br. 153.

Ostali djelovi diviziona nisu imali dodira sa neprijateljem.

Vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijateljski nisu poznati.

Artileriski divizion XIX. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

30. III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa nerpijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade sa svojim štabom, pozadinom i 2. baterijom nalazio se na istim položajima.

1. baterija se nalazila i nadalje u taktičkom sastavu jedinica I. i IV. bataljona u selu Srbcima, okolica ušća Vrbasa.

Nijedna jedinica diviziona nije imala dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija nalazila se je i dalje u taktičkom sastavu I. i IV. bataljona.

I. vod 2. baterije nalazio se je u taktičkom sastavu II. bataljona.

Štab sa pozadinom diviziona i II. vodom 2. baterije nalazi se na kantonmanskoj prostoriji u okolici Zenice.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

31. III. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab, pozadina i 2. baterija nalazili su se na položaju u prostoru sela Vukova.

1. baterija u sastavu radi taktičkog potpomaganja jedinica I. i IV. bataljona na sektoru ušća Vrbasa.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija i I. vod 2. baterije i nadalje ispomaže jedinice I. i IV. bataljona u borbama okolice Zenice.

Gubitaka u ljudstvu i materijalu nije bilo.

Ostale jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade sa svojim štabom, pozadinom i 2. baterijom nalazio se je na prostoriji sela Radunjevac.[5]

Djelovi 1. baterije pridodati su u taktički sastav I., II. i IV. bataljona u cilju preduzimanja akcije na četničke grupe u okolici Prnjavora.[6]

Jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

1. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab i pozadina diviziona sa 2. baterijom nalazio se na položajima na sektoru sela Vukova.

I. vod 1. baterije nalazio se u taktičkom sastavu I. bataljona, a II. vod iste baterije u sastavu IV. bataljona pri akciji na četnike u sektoru D. Lepenice.

Uništena jedna kuća kao neprijateljsko uporište.

Neprijateljski gubici 7 vojnika, a vlastitih nije bilo.

Utrošeno 12 mina. Plena nije bilo.

Ostale jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija i nadalje u taktičkom sastavu I. i IV. bataljona na sektoru Zenice.

I. vod 2. baterije izvršio promjenu položaja sa sektora sela Jezerce na sektor sela Čukle pri taktičkom ispomaganju jedinica II. bataljona.

Ostali dijelovi diviziona nisu imali dodira sa neprijateljem, a niti pokret.

Artileriski divizion XIV. brigade nalazi se i dalje u svom prvobitnom taktičkom sastavu.

Jedinice diviizona nisu imale dodira sa neprijateljem.

2. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab i pozadina diviziona te 2. baterija nalazili su se na položaju u selu Vukovu.

---

[5], [16] i [19] To miesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[6], [9] i [17] O dejstvima jedinica te brigade vidi dok. br. 140.

1. baterija nalazila se u taktičkom sastavu I. i IV. bataljona pri akciji na četnike u sektoru Srpca.[7]

Neprijateljski gubici 7 vojnika, a vlastitih nije bilo.

Utrošeno 12 mina. Plena nije bilo.

Ostale jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija i nadalje u taktičkom sastavu I. i IV. bataljona na sektoru Zenice.

1. vod 2. baterije izvršio promjenu položaja sa sektora sela Jezerce na sektor sela Čukle pri taktičkom ispomaganju jedinica II. bataljona.

Vlastitih gubitaka i plena nije bilo.

Artileriski divizion XVIII. brigade. Imao je i nadalje u istom taktičkom sastavu svoje pomenute djelove.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Imao je svoje jedinice u istom taktičkom sastavu.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

3. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade sa Štabom, pozadine i 2. baterijom nalazio se na sektoru sela Vukovo.

---

[7] i [8] Prema zapovijesti Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade JA od 28. marta 1945 (vidi AVII, reg. br. 11—3, k. 1421), pomenute je dinice su 29. marta, u 7 časova, upućene iz rejona Tešnja, preko Križa, na prostor Prnjavora. Sa ovog prostora, po naređenju komandanta 53. udarne divizije JA, one su upućene sa zadatkom da napadnu i proteraju četnike. Na prostoru zapadno od Tešnja ostao je 2. bataljon sa zadatkom da jednom četom izvodi diverzantske akcije na komunikaciji Maglaj — Doboj, a u rejon Novog Šehera upućen je 3. bataljon sa zadatkom da izvodi diverzantske akcije na komunikaciji Žepče — Maglaj.

Krajem marta i početkom aprila četničke jedinice pod komandom Pavla Đurišića, Zaharija Ostojića i Petra Baćovića izbile su, preko sjevernog dijela srednje Bosne, na rijeku Vrbas (sjeverno od Banje Luke) i otpočele prebacivanje u Lijevče polje. U vezi s tim, Štab 53. udarne divizije JA, sa 1. i 4. bataljonom 14. srednjobosanske, 19. krajiškom brigadom, bataljonom 1. bosanske brigade narodne odbrane i Motajičkim NOP odredom, preduzeo je mjere za razbijanje kako ovih tako i srednjobosanskih četnika na desnoj obali Vrbasa i u Motajici planini (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421: knjigu primljenih i predatih telegrama Štaba 14. srednjobosanske U. brigade JA iz 1945). O zarobljavanju i uništavanju pomenutih četničkih jedinica od strane ustaša u Lijevču polju vidi dok. br. 140, 210—214 i 220.

1. baterija izvršila je pokret iz sela Srbca u pravcu Štivora, gdje je došla u dodir sa neprijateljem, t.j. četničkim bandama.

Neprijateljski gubici su bili u mrtvim i ranjenim. Vlastiti gubici 1 ranjen.

Utrošeno 33 mine.

Artileriski divizion XVIII. brigade nije imao dodira sa neprijateljem, a jedinice su se nalazile i dalje u taktičkom sastavu kako je ranije navedeno.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona, pozadina i 2. baterija nalazili su se na prostoriji sela Radunjevac.

Djelovi 1. baterije nalazili su se u sastavu I., II. i IV. bataljona.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

6. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab sa pozadinom diviziona i 2. baterijom nalazi se u sektoru sela Vukovo.

1. baterija izvršila je pokret iz sela Cerovice pravcem Gojakovac — Miljanovci — Jelah i došla u sastav diviziona u selo Vukovo.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade. 1. baterija taktički ispomaže jedinice IV. bataljona pri napadu na neprijateljsko uporište kod Zenice.

Ostali djelovi diviziona nisu imali dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa 1. i 2. baterijom, te pozadinom diviziona izvršio pokret iz sela Lišnje na prostoriju sela Martinac, gdje se smjestio.

Istog dana I. vod 1. baterije unišao u taktički sastav I. bataljona, a II. vod 1. baterije u sastav IV. bataljona, radi akcije na četničke bande na sektoru sela Kriškovaca.[9]

7. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Nalazi se na položaju prostora sela Vukovo sa svim svojim djelovima.

Formirana je 3. baterija diviziona, koja je imala u sastavu tri odeljenja bacača.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade. 1. i 2 baterija ispomagale su snage II. i III. bataljona prilikom napada na neprijateljsko uporište Lukrine — Grm i Brezu.[10]

Neprijateljskih gubitaka je bilo, a vlastitih nije.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom, 1. baterijom i II. vodom 2. baterije izvršio je pokret iz sela Martinca preko Prnjavora za Jelah. Ovi djelovi nisu imali dodira sa neprijateljem. II. vod 2. baterije ušao je u taktički sastav III. bataljona pri akciji na grupu četnika Pavla Đurišića, koja se nalazila na sektoru sela Kriškovaca, Papažana, Nožičkog i Starog Martinca u jačini od oko 8.000.[11]

Naše snage jačine dva bataljona i jednog voda bacačke baterije.

U dodir sa neprijateljem došlo se na sektoru sela Gumijera. Neprijateljski gubici su bili veliki, a sopstvenih kod artilerije nije bilo.

Plijen 74 komada mina za bacač 81 mm, teških bacača 81 mm 2 komada.

8. IV. 1945. *Artileriski divizion* Divizije. Štab sa pozadinom diviziona, 2. i 3. baterijom nalazio se na kantonmanskoj prostoriji u selu Bare.

1. baterija u 15 sati 00' izvršila je pokret u pravcu Jelah — Tešanj — Novi Seher u cilju taktičkog ispomaganja jedinica XIV. brigade.

Jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. baterija izvršila uznemiravajuće gađanje na grad Zenicu, utrošivši 12 mina.

---

[10] Pogrešno; treba: Brezovu kosu (5 km sjeverozapadno od Kiseljaka). Treći bataljon 18. srednjobosanske udarne brigade JA tada je dejstvovao na komunikaciju Kiseljak — Busovača (vidi dok. br. 153).

Ostale jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom, 1. baterijom i 2. vodom 2. baterije nalazi se na sektoru Jovađije.

1. vod 2. baterije nalazi se u taktičkom sastavu III. bataljona.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

9. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom, 2. i 3. baterijom nalazio se na smještaju u selu Bobare i nije imao dodira sa neprijateljem.

10. IV. 1945. 1. baterija nalazila se kao pridodata za taktičko ispomaganje jedinica XIV. brigade pri akciji na neprijateljska uporišta na komunikaciji Žepče — Maglaj.

Baterija je zauzela borbeni položaj u 19 sati 00' jugozapadno od k. 238 na 300 metara. U 23 sata 00' izvršena je kratka priprema napada na neprijateljsko uporište k. 285 — Ljubatovići.

Utrošeno: 3 granate M. 34.

Neprijateljski gubici od artilerije nepoznati, a vlastitih gubitaka i plijena nije bilo.

Artileriski divizion XIV. brigade izvršio je pokret sa svim svojim djelovima sa položaja u selu Vukovu pravcem Vukovo — Tešanj — Crni Vrh — Novi Šeher i stigli na očekujući položaj na sektoru sela Mladoševići u 13 sati 00'.

U svrhu planskog napada jedinica XIV. i XIX. brigade na neprijateljska uporišta Žepče — Zenica[12] jedinicama XIV. brigade upućeni su u sastav radi taktičke upotrebe: 2. vod 2. baterije

---

[12] i [13] U depeši komandanta 14. srednjobosanske udarne brigade JA od 14. aprila 1945. (vidi AVII, reg. br. 1—2, k.1421) o tome piše:

»Snage naše brigade sa jednim bat. XIX brig. napale su 1 motorizovanu kolonu na komunikaciji Maglaj — Žepče noću 11 — 12. ov. mj. u sadejstvu naše avijacije (vidi tom X, knj. 2, dok. br. 104, 114 i 196 — prim. red.), koja je brojila do 200 motornih vozila. Posle žestoke borbe naši su uspjeli zarobiti kolonu i osvojiti sva vozila do karaule. Tom prilikom neprijatelj je imao 122 mrtva i 157 ranjenih. Naši gubici 10 mrtvih i 45 ranj. Zarobljeno je 1 flak sa municij., 6 puš. mitraljeza, 5 strojnica, 4 kamiona, 7 automobila, 4 trokolice, 15.000 metaka i još ostale spreme. Uništeno je 44 kamiona, 9 automobila. Osim toga avioni za vreme bombardiranja uništili oko 70 kamiona. Stevo« (Kovačević).

Prema njemačkim podacima (vidi Franc Šraml, n.d., str. 132 — 134; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema), od 10. do 12. aprila

i dva odeljenja 1. baterije II. bataljonu, dva odeljenja 1. baterije I. bataljonu, te ostala dva odeljenja iste baterije III. bataljonu.

3. baterija i 1. vod 2. baterije ostali su pod neposrednom komandom upotrebe vatre Štaba brigade, na položaju zapadno 500 met. od Perković Hana. Neprijateljski gubici — poznati — nanešeni od artilerije: 6 mrtvih i više ranjenih, a vlastitih 1 ranjen.

Uništeno: 1 bunker i 1 utvrđena kuća.

Utrošeno je 156 mina.

Plijen: 2 zaprežna pribora, 5 ćebadi, 2 konja, 1 sedlo i 3 para radnog odijela, 1 protivkolski top 52 mm M. 42 (romelovac) sa 2 para zaprege kompletne, 100 topovskih granata 52 mm i 37 mm.

Na 10. IV. u 18 sati Štab diviziona sa svim svojim jedinicama smjestio se na prostoru sela Mladoševići.

Artileriski divizion XVIII. brigade. 2. vod 1. baterije izvršio pokret i smjestio se na borbeni položaj na sektoru sela Stranjani i izvršio uznemiravajuće gađanje na neprijateljska uporišta oko Zenice.

U 16 sati 00' dana 10. IV. 1945. 1. i 2. baterija ispomagale su jedinice brigade pri napadu na neprijateljsko uporište Zmajevac. Isti dan uveče baterije su ispomagale pri napadu na neprijateljsko uporište Lapanje.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab sa pozadinom diviziona nalazio se u selu Jovađijama na smještaju.

2. baterija u sastavu III. bataljona taktički ispomagala operaciju na grupu četnika na sektoru sela Milosavci jačine 1.500 četnika. Neprija-

---

na komunikaciji Zenica — Žepče — Maglaj, njemačke kolone, s kojima su se kretali i štabovi 21. brdskog armijskog korpusa i 181. pješadijske i 369. legionarske divizije, bile su izložene žestokom bombardovanju iz vazduha i napadu sa zemlje i imale su velike gubitke u ljudstvu i materijalu. Posebno se naglašavaju: veoma teška situacija 11/12. aprila, kada je komunikacija Vranduk — Žepče bila potpuno zakrčena uništenim i pristiglim vozilima, da su se vojnici morali peške kretati; napad na njemačku kolonu na raskrsnici puteva Žepče — Maglaj, gdje je uništen veliki broj motornih vozila i vojnika. Pored toga, navode se i imena izvjesnog broja oficira i podoficira koji su poginuli ili bili teško ranjeni u ovim borbama.

telj je poslije dvosatne borbe protjeran sa tog sektora, sa gubicima. Vlastitih gubitaka nije bilo.

1. baterija pridodata za taktičko ispomaganje II. bataljona izvršila je pokret u pravcu Novi Šeher, gdje je bataljon u zajednici sa III. bataljonom imao izvršiti napad i likvidirati njemačko-ustaško uporište Ljubatovići na komunikaciji Žepče — Maglaj.

Neprijateljski gubici od artilerije nisu poznati a vlastitih nije bilo. Plena nije bilo.

11. IV. 1945. i 12. IV. 1945.

Artiljeriski divizion Divizije. Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom nalazio se na prostoriji sela Bobare. 3. baterija izvršila pokret u pravcu Tešnja — N. Šehera u 13 sati 00' i stigla u sastav 1. baterije u 21 sat 30'. 1. baterija izvršila pokret i izišla na borbeni položaj 500 met. sjev. zapad. od Novog Šehera u 18 sati 00', u svrhu ispomaganja pri napadu na neprijateljsku kolonu na komunikaciji Žepče — Maglaj.

U 19 sati 00' na 12. IV. 1945. izvršena je promjena položaja na sektor Mladoševići.

Artilerijske jedinice nisu otvarale vatre.

Artileriski divizion XIV. brigade nalazio se sa svim svojim jedinicama na sektoru sela Mladoševići.

1. i 2. baterija krenule u 19 sati 00' na položaj (očekujući) kod Klada zapadno 800 met. od Perković Hana, odakle su nedaleko zauzele borbeni položaj u svrhu ispomaganja u taktičkom pogledu jedinice brigade pri napadu na komunikaciju Žepče — Maglaj.[13]

Gubitaka neprijateljskih od artilerije bila su 3 mrtva i veći broj ranjenih, a vlastitih nije bilo.

Utrošeno je 23 mine.

Jedinice su se povukle sa položaja, osim jednog odeljenja 1. baterije, koje je ostalo u sastavu I. bataljona, i smjestile na sektoru sela Mladoševići, ujutro oko 5 sati.

Plen 1 kom. 2 cm. flak 30 i 2.500 komada metaka za isti. Flak je bio montiran na kamionu.

Artileriski divizion XVIII. brigade

Jedinice diviziona izvršile su taktičko potpomaganje jedinica brigade pri likvidaciji ne-

prijateljskog uporišta Strnokosi u sektoru Zenice.

2. vod 1. baterije na 12. IV. izvršio je taktičko potpomaganje napada na neprijateljsko uporište Pališće na sektoru Zenice. Vlastitih gubitaka i plena nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom nalazio se u selu Jovađijama na smještaju.

1. baterija bila u sastavu II. bataljona radi taktičkog potpomaganja napada na neprijateljsku motoriziranu kolonu na komunikaciji Žepče — Maglaj u sektoru Perković Hana.

Neprijateljski gubici 10 poginulih, a vlastitih nije bilo. Utrošeno 32 mine.

Djelovi 2. baterije nalazili su se u sastavu III. bataljona, ali nisu imali dodira sa neprijateljem.

1. baterija je u toku 12. IV. također potpomagala II. bataljon pri ponovnom napadu na neprijateljsku kolonu od 16 sati 00' do 19,00' na istom sektoru.

Utrošeno 73 mine.

Neprijateljski gubici 15 poginulih i 20 ranjenih, a vlastitih nije bilo.

13. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom i 2. baterijom na smještaju u selu Bobare, a 1. i 3. baterija na položaju u selu Mladoševići.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artilerijski divizion XIV. brigade

Štab sa pozadinom, 2. i 3. baterijom, te jednim vodom 1. baterije nalazio se na sektoru sela Mladoševići, dok se 2. vod 1. baterije nalazio taktički pridodat III. bataljonu, koji je osiguravao sektor komunikacije Žepče — Maglaj u slučaju neprijateljskih mogućih ispada.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade

1. vod 2. baterije upućen u sastav taktičkog ispomaganja I. i II. bataljona.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade nalazio se u pomenutim taktičkim sastavima i nije imao dodira sa neprijateljem.

14. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom diviziona i 2. baterijom nalazio se na prostoru sela Bobare.

1. i 3. baterija u taktičkom sastavu XIV. brigade nalazile su se na položaju sektora sela Mladoševići.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab diviziona sa pozadinom i sve jedinice osim 1. voda 3. baterije nalazili su se smješteni na prostoriji sela Mladoševići.

1. vod 3. baterije nalazio se u taktičkom sastavu III. bataljona na osiguranju terena orijentiranog prema komunikaciji Žepče — Maglaj.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XVIII. brigade sa svim svojim djelovima izvršio je pokret iz sela Kozarce preko Vranduka u selo Nemila, gdje je stigao u 19 sati 00'.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom nalazio se na položaju na prostoriji sela Jovađije.

1. baterija u taktičkom sastavu II. bataljona.

1. vod 2. baterije u taktičkom sastavu III. bataljona.

2. vod 2. baterije u sastavu četa za vezu brigade primio borbu sa neprijateljem jačine 1 bataljona Nijemaca, koji je u svrhu obezbeđenja komunikacije Maglaj — Doboj prodro u prostor sela Šije.

Neprijatelju su nanešeni gubici i bačen je na polazni položaj u 17 sati 00'. Vlastitih gubitaka ni plijena nije bilo. Utrošeno 19 mina.

15. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom i 2. baterijom nalazio se na prostoru sela Bobare.

1. i 3. baterija izvršile pokret sa prostorije sela Mladoševići pravcem Crni Vrh — Ošve — Tešanj — Ljetinići, odakle se 3. baterija odvojila i smjestila na raskrsnici puteva na sektoru Gradine, k. 336, gdje je stigla u 23 sata 00'.

1. baterija nastavila pokret preko Jelaha — Piljuzića — Miljanovaca do na prostoriju sela Sivše.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade izvršio pokret sa svim svojim djelovima sa položaja na sektoru Mladoševići pravcem Crni Vrh — Ošve.

1. baterija upućena radi taktičkog potpomaganja jedinica IV. bataljona pri napadu na grad Maglaj. Prisiljene su jedinice da se povuku iz grada Maglaja[14] na položaj u Ošve.

3. baterija nalaziła se u sastavu I. bataljona radi taktičkog ispomaganja i izvršila pokret do prostorije sela Kopice.

Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom izvršio pokret dalje sa prostorije sela Masurića pravcem Koprivci — Jablanica — Karadaglije — Tešanj. Ovi djelovi nisu imali dodira sa neprijateljem.

Neprijateljski gubici od artilerije nepoznati, a vlastiti gubici 1 ranjen.

Artileriski divizion XVIII. brigade izvršio pokret sa svim svojim djelovima sa prostorije sela Nemile u 7 sati 00' preko Begovog Hana do Žepča, gdje su stigli u 17 sati 00'. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom i 2. vodom 2. baterije nalazio se na sektoru sela Jovađije. Divizion nije imao dodira sa neprijateljem, izuzev 1. voda 2. baterije koji je taktički ispomagao III. bataljon u borbama sa četnicima na prostoriji Popovac — Lipovac — Jagare.

Vlastitih gubitaka nije bilo, niti artilerijskog plijena.

16. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom i 2. baterija nalazili su se na sektoru sela Bobara.

1. baterija izvršila je pokret u svrhu taktičkog ispomaganja jedinice XIV. brigade, a 3. baterija izvršila pokret u istu svrhu i zauzela položaj na prostoru sela Matužići.

Jedinice su ispomagale XIV. brigadu u njenom napadu na likvidaciji spoljnih odbrana grada Doboja.[15]

---

[14] O tome vidi i dok. br. 131, 154 i 160.

[15] Vidi AVII, reg. br. 14 — 3, k. 1421: zapovijest Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade JA od 15. aprila 1945. godine.

1. baterija zaposjela je borbeni položaj na prostoriji Ularice, k. 271 u 8 sati 00'. Ista baterija otvorila je vatru na neprijateljske ciljeve i to: neprijateljski top u blizini k. 279 na sektoru Makljenovac, kojeg je uspjela kontrabatiranjem ućutkati, cilj k. 333 — neprijateljski bunker te položaj na prostoru Putnikovo Brdo, Debelo Brdo, Orašje, Milkovac i Čair, mjesta koncentracije neprijateljskih djelova.

Artileriski divizion XIV. brigade

Djelovi 1. baterije nalazili su se u taktičkom sastavu II. i IV. bataljona. 3. baterija nalazila se u sastavu I. bataljona i izvršila pokret u 6 sati 00' sa prostora Koprivaca pravcem Jablanica — Trepče — Šije.

Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom izvršio je pokret u 0 sati 00' pravcem Jelah — Miljanovci — Omanjska — Sivša — Alibegovci — Putnikovo Brdo, gdje se smjestila, odakle je 2. baterija krenula na prostoriju Makljenovac kod Kapele sa zadatkom ispomaganja jedinica brigada pri napadu na Putnikovo Brdo. Poslije podne 3. baterija prešla je u sastav III. bataljona za ispomaganje pri napadu na Milkovac.

Neprijateljski gubici: 3 mrtva i 3 ranjena, a vlastiti: komandir baterije jedan ranjen. Utrošeo 97 mina i 16 granata za protivkolski top 37 mm.

Artileriski divizion XVIII. brigade sa svim svojim djelovima u 17 sati 00' izvršio pokret preko Novog Šehera i stigao na sektor sela Dobro Polje u 1 sat 00', gdje se smjestio.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade izvršio pokret iz sela Jovađije na prostor Tešanjke. 1. baterija i dva odeljenja 2. baterije potpomogli su I. i II. bataljon pri napadu na neprijateljsko uporište Doboj. Vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijateljski nisu poznati.

Utrošeno 106 mina.

Ostali djelovi 2. baterije pridodati su u taktički sastav III. bataljona i nisu imali dodira sa neprijateljem.

17. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije.* Štab sa pozadinom i 2. baterijom nalazio se u selu Bobare.

1. i 3. baterija izvršile su promjenu položaja u 8 sati 00' i postavile se na novi položaj u 9 sati i 30' k. 305 (Prisade) — k. 322, prostorija neprijateljske koncentracije na sektoru željezničke stanice Rudanka. Pomenute ciljeve je gađala 1. baterija utrošivši 30 granata M. 34.

3. baterija izvršila je uništavajuće gađanje neprijateljskog bunkera 500 met. sjev. zap. od k. 305, te bunker na k. 322. Neprijateljski gubici nepoznati, a vlastitih nije bilo. Utrošeno 39 zrna.

1. i 3. baterija u 16 sati 00' izvršila pokret preko Tešanjke i Jelaha i ušla u sastav diviziona na sektoru sela Bobare u 20 sati 00'.

Artileriski divizion XIV. brigade. 1. baterija nalazila se na sektoru Putnikovo Brdo na borbenom položaju. 2. baterija ispomagala je jedinice brigade prema Doboju. 3. baterija nalaziia se u sastavu III. bataljona na sektoru Turski Makljenovac, gdje je zarobila 17 milicionera.

Neprijateljski gubici 8 poginulih i 18 zarobljenih, a vlastitih gubitaka nije bilo. Utrošeno 48 mina i 6 granata.

Plen: 14 pušaka, 3 pištolja i 480 mina za bacač 80 i 81 mm.

Sve jedinice brigade sakupile su se u 19 sati 00' na sektoru Putnikovo Brdo, odakle su jedinice diviziona krenule pravcem Stanovi — Veliki Prnjavor — Mišinci, gdje su prisjele oko 7 sati 00'.

Artileriski divizion XVIII. brigade sa svim svojim djelovima izvršio pokret sa sektor sela Dobro Polje pravcem Tešanj — Jelah — Gojakovac do Ljeskovih Voda.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom izvršio pokret sa sektora Tešanjke na prostor sela Prisade.

1. bateriia i 1. vod 2. baterije ušli su u sastav za taktičko ispomaganje I. i II. bataljona pri napadu na neprijateljsko uporište Doboj. Gubici neprijatelja nepoznati a vlastiti 1 ranjen. Plena niie bilo.

2. vod 2. baterije nalazi se u sastavu III. bataljona i nije imao dodira sa neprijateliem

18. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade nalazi se na sektoru Mala Sočanica.

Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom izvršio pokret u 15 sati 00' sa sektora Mala Sočanica pravcem Mišinci — Cer — Lupljanica i smjestili se u okolici Dervente. 1. baterija krenula u sastav II. bataljona pravcem Cer do Modrana, gdje se smjestila na borbeni položaj, ali nije došlo do dodira sa neprijateljem

3. baterija ušla je u sastav III. bataljona krenuvši sa sektora Mala Sočanica pravcem Cer — Lupljanica do Babića, gdje se naišlo na dodir sa utvrđenim neprijateljem, odakle se prisilio neprijatelj na povlačenje u pravcu Dervente.

Neprijateljski gubici nepoznati, a vlastitih nije bilo. Plena nije bilo. Utrošeno 59 mina.

Artileriski divizion XVIII. brigade izvršio pokret u 7 sati 00' pravcem Crnča, gdje se naišlo na utvrđenog neprijatelja, kojeg su jedinice I. i III. bataljona uz pomoć 1. voda bacača uspjele izbaciti.

Neprijateljski gubici nepoznati, a sopstvenih nije bilo kao ni plena.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom, 1. baterijom i 1. vod 2. baterije nalazili se na sektoru sela Lupljanice.

2. vod 2. baterije nalazio se u sastavu III. bataljona. Jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

19. IV. 1945 *Artileriski divizion Divizije* nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade. Štab diviziona sa pozadinom i 2. baterijom nalazio se na prostoru Lupljanice.

1. baterija nalazila se na položaju u Modranu.

3. baterija nalazila se na smještaju u gradu Derventi.

Djelovi diviziona osim 3. baterije izvršili su pokret u 10 sati 30' sa dosadanjeg položaja pravcem Dervente, gdje su se smjestili na kantonman.

Artileriski divizion XVIII. brigade izvršio pokret pravcem Kalenderovci do Glogovca, gdje je stigao u 17 sati 00'. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

20. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nalazio se osim 1. voda 1. baterije na sektoru sela Bobare, dok je 1. vod upućen pravcem Prnjavora u sastav za taktičko ispomaganje XIV. brigade.

Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade sa svim svojim djelovima u 7 sati izvršio pokret iz Dervente do Prnjavora, kuda su stigli u 17 sati 00'.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade sa svim svojim djelovima nalazio se na sektoru Glogovca na smještaju, osim 1. voda 2. baterije, koji je upućen u sastav II. bataljona. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom, 1. baterijom i 1. vodom 2. baterije krenuo prema naređenju Štaba brigade sa sektora Lupljanica preko Prnjavora za Radunjevac.

Izdvojena su dva odeljenja 1. baterije i pridodata za taktičko ispomaganje jedinica IV. bataljona u borbama sa četnicima na sektoru Kokori. Neprijateljski gubici nepoznati, a vlastitih 1 nestao. Od materijala izgubljeno ploča i nogari od bacača.

2. vod 2. baterije nalazio se u sastavu III. bataljona i nije imao dodira sa neprijateljem.

21. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* sa svim svojim jedinicama, osim 1. voda 1. baterije, izvršio pokret u 19 sati i 30' sa prostorije sela Bobara pravcem Prnjavor, gdje je stigao 22. IV. 1945. u 5 sati 00'.

1. vod 1. baterije krenuo je iz Prnjavora u 10 sati i 30' pravcem Lišnja do sela Kokora,

kamo je stigao u 18 sati 00'. Jedinice diviziona nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade sa svim svojim jedinicama izvršio pokret u pravcu Lišnje i smjestio se na sektoru Kokorski Lug.[16]

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade izvršio pokret sa prostora sela Glogovca pravcem Vučjak — Kulaši — Gornji Vijačani, gdje se smjestio. Pokret izvršen u 7 sati 00' do 20 sati 00'.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIX. brigade. Štab diviziona sa pozadinom i djelovima 2. baterije izvršio pokret iz Radunjevca za selo Dubravu.

1. baterija i dva odeljenja 2. baterije taktički su ispomagali jedinice I., II. i V. bataljona pri razbijanju četničke bande na prostoriji Lađevci — Divan. Neprijateljski gubici nepoznati, a vlastitih nije bilo. Utrošeno 60 mina.

Tri odeljenja 2. baterije u taktičkom sastavu III. bataljona primili su borbu na sektoru sela Jošavke.[17] Neprijateljski gubici nepoznati, vlastitih nije bilo. Utrošeno 7 mina.

22. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* izvršio je pokret sa svim svojim djelovima, osim 1. voda 1. baterije, iz Prnjavora pravcem Lišnja — Potočani — Hrvaćani — Devetina — Slatina — Krčmarice, gdje je stigao oko 22 sata 00', sa zadatkom ispomaganja jedinica Divizije na sektoru Banja Luke.

1. vod 1. baterije, pridodat u taktički sastav XIV. brigade, izvršio je pokret u 5 sati 00' do sela Lađevca, kamo je stigao u 10 sati 00', potom u 12 sati 00' nastavio pokret Jošavka — Crni Vrh — Krčmarice. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIV. brigade sa svim svojim dijelovima izvršio je pokret pravcem Kokorski Lug — Jošavka, gdje ostaje do 18 sati 00'.

Štab diviziona sa pozadinom, 1. i 2. baterijom, u taktičkom sastavu 4. bataljona, krenuo je pravcem Trapista kod Banja Luke.

3. baterija pridodata je u sastav 3. bataljona radi taktičkog ispomaganja u operacijama za Banja Luku.[18]

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem

Artileriski divizion XVIII. brigade izvršio pokret sa svim svojim dijelovima sa prostora sela Gornji Vijačani do Donje Jošavke, gdje su stigli do 14 sati 00'

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artilerijski divizion XVIII. brigade izvršio pokret sa svim svojim dijelovima sa prostora Dubrave pravcem Jošavka do Banja Luke.

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem

23. IV. 1945 *Artilerijski divizion Divizije* izvršio pokret sa svim svojim dijelovima do samostana Trapista, gdje se smjestio na kantonman.

---

[18] Njemačke i ustaško-domobranske jedinice su napustile grad bez borbe i povukle se ka Bosanskoj Gradiški (vidi dok. br. 135, 144, 155 i 157; tom XI, knj. 2, dok. br. 86).

Poslije borbe protiv četnika na prostoru istočno od Banje Luke, 14. srednjobosanska udarna brigada je 3. maja, preko Dervente i s. Dobre Vode, stigla u s. Brusnicu. Uhvativši vezu s jedinicama 27. udarne divizije JA, ona je, od štaba ove divizije dobila zadatak da sutradan, u 17 časova, u sadejstvu s njegovom 16. i 19. brigadom, napadne ustaška uporišta na liniji s. Odžak — s. Potočani — s. Švilaja (vidi dok. br. 154, 166 i 171). U uporištima između rijeka Bosne i Save i s. Gnionice tada su bili: 6. ustaška bojna (pređašnja 39. bojna), ostaci 12. ustaškog zdruga i drugih ustaških jedinica, jačine oko 3.000 ljudi.

U depešama komandanta i političkog komesara 14. brigade od 8. i 9. maja 1945 (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 1421) o tome piše:

»Do sada smo likvidirali Švilaj — Novi Grad — Donju Dubicu i sada već drugi dan vodimo borbu za Vlašku Malu, koja još nije zauzeta ...«

»Borba za Vlašku Malu prekinuta je i nismo je likvidirali, u najžešćoj borbi neprijatelj je dobio pojačanje od Pruda i u jednom jakom protivnapadu odbacio nas je do Vrbovca ... Sada se nalazimo u Vrbovcu na odmaranju i sređivanju jedinica. Hitno nam uputite municije jer nemamo ni jednog metka a niti kakvo sredstvo da bi poslali po nju jer smo sva prevozna sredstva upotrebili za prevoz ranj.

...

Dostavljamo vam u ciframa rezultat akcije koja je trajala neprekidno od 4. V do 8. V ov. mj. Nepr. gubici: mrtvi 464, ranjeni 792. Naši gubici: ranjeni 143, poginuli 44. Zarobito 5 puš. mitraljeza, 1 teški mitr., 1 laki bacač i 25 pušaka. Utrošeno puščane municije 26.000, bacačkih mina 420, topovskih granata 270. Pismeni izvještaj poslaćemo naknadno. Stevo" (redakcija nije pronašla izvještaj Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade JA o tome).

Dalje se u depešama govori da je Štab 27. divizije 9. maja izdao naređenje za ponovni napad na pomenuta ustaška uporišta. Međutim, ustaše su pružale žilav otpor sve do 24 — 26. maja, kada su, uz pomoć avijacije, likvidirane (vidi dok. br. 171; tom X, knj. 2, dok. br. 217).

Divizion nije imao dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XIV. brigade izvršio pokret iz samostana Trapista u Banja Luku, radi smještaja.

Dodira sa neprijateljem nije bilo

Artileriski divizion XVIII. brigade sa svim svojim dijelovima izvršio pokret u selo Čelinac u 13 sati pravcem Opsječko.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artilerijski divizion XIX. brigade nije imao dodira sa neprijateljem.

24. IV. 1945 *Artilerijski divizion Divizije* sa svojim baterijama i vodom za vezu krenuo u 12 sati 00' sa smještaja Trapista pravcem Vrbanja — Čelinac — Podbrđe u cilju ispomaganja akcija pri napadu na Kotor Varoš.

Baterije su zauzele borbene položaje i to: 1. bat. na sektoru kota 251 — rijeka Vrbanja — cesta Banja Luka prema Kotor Varošu. 2. baterija na prostoru jugoistočno od škole u Svinjarima. 3. baterija desno od ceste Svinjari — Kotor Varoš.

Izvršena je kratka priprema napada na ciljeve: Utvrđene grebene sjeverno od grada, Križ[19] i u samom gradu u 20 sati 30'.

Utrošeno 9 zrna.

Gubitaka nije bilo.

Artilerijski divizion XIV. brigade sa svim svojim dijelovima, osim 2. baterije, nalazio se na smještaju u Banjoj Luci.

2. baterija upućena u sastav XVIII. brigade i krenula pravcem Čelinac radi ispomaganja napada na neprijateljsko uporište Kotor Varoš.[20]

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artilerijski divizion XVIII. brigade nalazio se na sektoru Kotor Varoša radi pripreme napada na neprijatelja.

Gubitaka vlastitih nije bilo.

Artileriski divizion XIX. brigade izvršio pokret iz Banja Luke prema Kotor Varošu u svrhu ispomaganja akcije na Kotor Varoš.

Neprijateljski gubici nisu poznati, a vlastitih gubitaka kao i plena nije bilo.

25. IV. 1945 *Artileriski divizion Divizije* izvršio pokret iz Kotor Varoša na prostor sela Vrbanje, gdje se smjestio na odmor.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Artileriski divizion XIV. brigade nalazio se na smještaju u Banja Luci.

2. baterija vratila se iz taktičkog sastava XVIII. brigade u sastav diviziona.

Jedinice nisu imale dodira sa neprijateljem.

Artileriski divizion XVIII. brigade ispomagao je jedinice brigade na veliku grupu četnika Draže Mihailovića, koji su se nalazili na prostoru Očauš — Ugodnovići, razbivši ih i prisilivši ih da se povuku prema Blatnici i Jezeru.[21] Neprijateljski gubici od artilerije nisu poznati.

Artileriski divizion XIX. brigade nalazio se na prostoru Čemernice u sastavu brigade pri progonjenju četnika.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

26. IV. 1945. *Artileriski divizion Divizije* nalazio se na smještaju u samostanu Trapista kraj Banja Luke.

Artileriski divizion XIV. brigade nalazio se na kantonmanu u Banja Luci.

Artileriski divizion XVIII. brigade ispomažući jedinice brigade u borbi protiv četnika na setkoru Očauša. Sopstvenih gubitaka nije bilo a neprijateljski nepoznati.

Artileriski divizion XIX. brigade nalazio se je na ispomaganju jedinica brigade u progonu četnika i milicije na sektoru Prnjavor — Čemernica.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

ART. JEDINICE OVE DIVIZIJE U TOKU MJESECA APRILA IMALE SU:

1.) *Gubitci:* a) neprijateljski: 89 mrtvih
39 ranjenih
35 zarobljenih.

[21] Vidi dok. br. 153.

	b) vlastiti:	5 ranjenih 1 nestao.
2.) *Plijen:*	a) oružje:	1 brdski top 75 mm. M.28 (neisprav.) 2 teška bacača 81 mm. 1 protivkolski top 52 mm. M. 42 1 FLAK 2 cm — 30 24 pušaka 3 pištolja.
	b) municija:	106 granata ud. 7,62 cm. M.27 135 granata ud. 52 mm. M.42 40 granata prob. 52 mm. M. 42 55 granata ud. 37 mm. M.37 554 mina za bacač 80 i 81 mm. 2.300 metaka za Flak 2 cm. 41 granata 75 mm. M. 15.
	c) oprema:	5 ćebadi 3 para radničkog odjela.
	d) ostalo:	4 para zaprežnog pribora 1 sedlo i 6 konja.
3.) *Uništeno:*		11 utvrđenih kuća 12 bunkera.
4.) *Utrošeno:*		2.694 mina za bacač 140 granata M. 34 — 75 mm. 191 udarna granat-šrap. 75 mm. 16 granata 7,62 mm. 50 udar. granata 52 mm. M. 42 72 udar. granata 37 mm. M. 37 22 udar. granata »Pito« 37 mm.

/2 udar.granata 37 mm.M.37
iz udar.granata "Pito" 37 mm.

5.) RASPORED JEDINICA NA DAN 27.IV. 1941.GODINE U 05 SATI 00"

Art.Divizion Divizije: na smještaju u Trapistima kod Banja Luke.
Art.Divizion XIV.brigade na smještaju u Banja Luci.
Art.Divizion XVIII.brigade u borbi na sektoru Mlađikovine.
Art.Diviz.XIX.brigade na sektoru Čemernice.

6.) Zaključci

Artiljerijski Divizion Divizije u ovom mjesecu je bio šešće u borbi radi posjedovanja municije. Zbog nedostatka municije ruski topovi 7,62 mm. M.27 bili su veoma retko upotrebljavani. Zarobljeni protukolski top 52 mm.M.42 veoma se dobro iskoristio i može se vršiti uspješno gađanje udarnim granatama do na 2½ km.

Veza na položaju u glavnom je postavljana iz sopstvenih sredstava veze,ali se ipak pokazali prilični nedostaci organizacije veze u borbi.

Štabovi pješačkih jedinica shvatili su prilikom proteklih operacija u ovom mjesecu mnogo pravilnije način upotrebe artiljerije.

Način komandovanja pokazao se kao najbolji - djelomično sasredjen% - odnosno djelomično decentralizovani.

Koncentracija vatre nije vršena,radi raznorodnosti oružja u divizionu, i ako bi se upotreba pokazala vjerovatno kao dobra.

Artiljerijski Divizioni Brigada.

Pomaganje pješačkih jedinica u mjesecu u glavnom proteklo je u vidu progonjenja neprijatelja,gdje se upotreba bacačkih oruđja i iako relativno malog dometa pokazala vrlo korisna.

Pokretljivost jedinica bila je veoma velika i naporna s obzirom na slabu kondiciju konja i potrebe efikasnog progonjenja neprijatelja - Nijemaca u povlačenju dolinom rijeke Bosne i velikih grupa četnika Draže Mihailovića i drugih. Ali se može zaključiti,da je visoki moral vojnika savladao i te teškoće. Borbenost boraca i rukovodioca bila je na dostojnoj visini.

Rukovodilački kadar Štabova brigada i bataljona sve više shvaćaju vrijednost taktičkog pomaganja artiljerijskih jedinica.

Pokazalo se je činjenica kao vrlo korisna upotreba koncetracije vatre iz bacačkih oruđja,ali radi nedostatka lakih bacača povodom odvajanja pojedinih odjelenja radi pomaganja bataljona pa i često nemoguće je izvršiti koncentriranje oruđja.

Pokazala se potreba popunu jedinica do punoga broja ljudstva i materijala.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

V.D.Načel.Art.Odsjeka:
kapetan:

POLITIČKI KOMESAR:
potpukovnik:

KOMANDANT,
pukovnik:

Fotokopija poslednje stranice dokumenta br. 152.

5.) *Raspored jedinica na dan[2] 1945. godine u 05 sati 00'*

Art. divizion Divizije: na smještaju u Trapistima kod Banja Luke.
Art. divizion XIV. brigade na smještaju u Banja Luci.
Art. divizion XVIII. brigade u borbi na sektoru Mladikovine.
Art. diviz. XIX. brigade na sektoru Čemernice.

6.) *Zaključci:*

Artileriski divizion Divizije u ovom mjesecu je bio češće u borbi radi posjedovanja municije. Zbog nedostatka municije ruski topovi 7,62 mm. M. 27 bili su veoma retko upotrebljavani. Zarobljeni protukolski top 52 mm. M. 42 veoma se dobro iskoristio i može se vršiti uspješno gađanje udarnim granatama do na 2 $^1/_2$ km.

Veza na položaju u glavnom je postavljana iz sopstvenih sredstava veze, ali su se ipak pokazali prilični nedostatci organizacije veze u borbi.

Štabovi pješačkih jedinica shvatili su prilikom proteklih operacija u ovom mjesecu mnogo pravilnije način upotrebe artilerije.

Način komandovanja pokazao se kao najbolji — djelomično sasređeni — odnosno djelomično decentralizovani.

Koncentracija vatre nije vršena, radi raznorodnosti oružja u divizionu, iako bi se upotreba pokazala vjerovatno kao dobra.

Artileriski divizioni brigada

Ispomaganje pješačkih jedinica u ovom mjesecu u glavnom proteklo je u vidu progonjenja neprijatelja, gdje se upotreba bacačkih oruđa, iako relativno maloga dometa, pokazala vrlo korisna.

Pokretljivost jedinica bila je veoma velika i naporna s obzirom na slabu kondiciju konja i potrebe efikasnog proganjanja neprijatelja — Nijemaca u povlačenju dolinom rijeke Bosne i velikih grupa četnika Draže Mihailovića i drugih. Ali se može zaključiti da je visoki moral vojnika savladao i te teškoće. Borbenost boraca i rukovodioca bila je na dostojnoj visini.

Rukovodilački kadar štabova brigada i bataljona sve više shvaćaju vrijednost taktičkog ispomaganja artileriskih jedinica.

---

[2] U originalu isto — datum nije stavljen.

Pokazala se je činjenica kao vrlo korisna upotreba koncentracije vatre iz bacačkih oruđa, ali radi nedostatka lakih bacača povodom odvajanja pojedinih odeljenja radi ispomaganja bataljona pa i četa nemoguće je izvršiti skoncentrisanje oruđa.

Pokazala se potreba popune jedinica do punoga broja i ljudstva i materijala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR:
potpukovnik:

KOMANDANT:
pukovnik:
Trinki[24]

V.d. načel. Art. otsjeka:
Omerbegović[23]

M. P.

kapetan:

12
19. V.
ŠTAB III. KORPUSA JUG. ARMIJE
O. Broj 69
———————— 194. god.

[23] Ilijas
[24] Bio je tada načelnik štaba divizije.

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. SREDNJOBOSANSKE BRIGADE OD 5. MAJA 1945. ŠTABU 53. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA U MAJU U SREDNJOJ BOSNI[1]

ŠTAB
XVIII. SBNOU BRIGADE
53. NOU DIVIZIJE NOVJ

Br.
Dne 5. maja 1945.

ŠTABU 53. NOU DIVIZIJE NOVJ

Položaj

Dostavljamo Vam mjesečni operacijski izvještaj za mjesec april 1945. i to kako slijedi:

24.III.1945. — I. bataljon nalazio se u Teslići, te je krenuo sa vozom za Blatnicu i zatim za Bjelobučje, gdje je i zanoćio.
II. bataljon krenuo iz Teslića vozom za Blatnicu i Jezera.
III. bataljon izvršio pokret za Blatnicu — Bjelobučje.
IV. bataljon izvršio pokret iz Teslića za Blatnicu — Jezera — Panići.[2]

25.III.1945. — I. bataljon izvršio pokret pravac Vučija Planina — Meokrnje — Gluha Bukovica — Gučja Gora, gdje se je i smjestio.
II. bataljon krenuo je iz Jezera za Jezerca, gdje je zanoćio.
III. bataljon krenuo je iz Bjelobučja za Gučju Goru, gdje je zanoćio.
IV. bataljon izvršio je pokret iz sela Panići preko Visoke G. — Oborišća — Tidovca — Jezerca, gdje se i smjestio.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 27 — 7, k. 1421.

[2] Brigada je, u duhu naređenja Štaba 5. korpusa JA od 23. marta 1945 (vidi dok. br. 53), krenula na sektor Travnik — Zenica, gdje je tada ušla u Operativnu grupu brigada Zeničkog sektora.

26.III.1945. — I. i III. bataljon ostaju na istom položaju.
IV. bataljon krenuo je iz Jezeraca za Podove.
IV. bataljon izvršio je pokret za Han Bilu.

27.III.1945. — I. i II. bataljon ostaju na istom položaju.
III. bataljon krenuo je iz Gučje Gore u Maline, gdje se smjestio.
IV. bataljon krenuo je iz Han Bila za Jezerca.

28.III.1945. — I. bataljon krenuo je u 4 sata poslije podne preko Grahovčića — Bukove Glave — Obrenovića, gdje je izvršio napad na neprijateljsko uporište Kozarce. U toku borbe neprijatelj se zabacio bataljonu za leđa te je morao odstupiti na Osojnicu i Bukovu Glavu. Neprijateljski gubitci su nepoznati. Vlastiti gubitci su 3 mrtva, 11 ranjenih drugova.
II. bataljon ostaje na istom položaju.
III. bataljon je krenuo iz sela Malina za Čukle, gdje je zanoćio.
IV. bataljon je izvršio u 4 sata pokret u akciju na selo Gradišće, pravcem Čukle — Pojska — Stranjani, gdje je napadnuto uporište Gradišće. Borba je vođena cijelu noć.[3] Neprijateljski gubitci 5 mrtvih i 6 ranjenih. Naši gubitci 2 mrtva, 8 ranjenih i 1 nestali drug.

29.III.1945. — I. bataljon držao je položaj Pecarnice — Grahovčići — Osojnica.
II. bataljon ostao je na istom položaju.
III. bataljon krenuo iz sela Čukle za Stojkoviće i tu se smjestio.
IV. bataljon držao je položaj prema Zenici.

30.III.1945. — I. i II. bataljon ostaju na istom položaju.
III. bataljon izvršio je pokret iz Stojkovića za Sebešić.
IV. bataljon je držao položaj Vrhselje — Lisac — Pojska — Jelina.

31.III.1945. — I. bataljon krenuo na položaj Dubrava — Lisac i tamo smijenio [dijelove IV bataljona].
II. bataljon ostaje na istom položaju.

---

[3] Borba je vođena protiv dijelova 969. tvrđavske pješadijske brigade (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

III. bataljon izvršio je pokret iz Sebešića za Fojnicu.
IV. bataljon držao položaj iznad Vrhselja i Jelina.

1.IV.1945. — I. bataljon krenuo poslije podne u selo Ponjeviće, tu se smjestio.
II. bataljon krenuo iz sela Podova u Čukle.
III. bataljon odmarao se u Fojnici.
IV. bataljon držao položaj Jelina — Vrhselje — Dubrava. Istog dana krenuo na zasjedu. Akcija nije uspjela, neprijatelj nije naišao.

2.IV.1945. — I, II. i IV. ostaju na istim položajima.
III. bataljon krenuo iz Fojnice na Oglavak na položaj prema Kiseljaku.

3.IV.1945. — I bataljon izvršio je pokret za Jelinu i Vrhselje i tu se smjestio. U toku noći izvršio pokret za Ključ — Čvor. Tu je postavio zasjedu i ukopane su mine na cesti.
II. bataljon krenuo iz Podova u Konjeviće.
III. bataljon je bio na položaju Duge Njive — Oglavak, i održavao vezu sa XI. K. brigadom.[4]
IV. bataljon krenuo je iz Pojske na zasjedu na cesti za Žepče.
Neprijatelj nije naišao.

4.IV.1945. — I. bataljon se nalazio na zasjedi na cesti Žepče. Naišla su 2 neprijateljska kamiona od kojih je jedan raznešen od mine, a drugi izrešetan iz mitraljeza. Iz sela Ljubetova, gdje su se nalazile neprijateljske snage, uslijedila je brza intervencija te se bataljon morao povući i zauzeo je položaj Jelina — Vrhselje — Dubrava.
II. bataljon krenuo iz Konjevića na položaj Osojnica.
III. bataljon ostaje na istom položaju.
IV. bataljon izvršio pokret iz Pojske u akciju na cestu Zenica — Vranduk.[5] Dočekali smo kamione i uništili iste. Zatim se smjestio u Čukle.

---

[4] Riječ o brigadi 4. divizije JA. Ona je tada pripadala Operativnoj grupi brigada Zeničkog sektora (vidi dok. br. 59).
[5] Vidi dok. br. 99.

5.IV.1945. — I. bataljon ostao na istim položajima i ometao povlačenje neprijatelja.
II. bataljon ostao na istom položaju.
III. bataljon nalazio na položaju Oglavak i vodio bobru sa neprijateljem koji je nastupao od Kiseljaka i pokušao uzeti naše položaje. Gubitci neprijatelja nepoznati. Naši dva ranjena druga .
IV. bataljon na istim položajima u Čuklama.

6.IV.1945. — I. bataljon sa dvije čete nalazio se na zasjedi na cesti, a 1. četa na položaju Lisac. Naišlo je 6 kamiona koji su tučeni iz mitraljeza i dočekan je jedan voz pun vojnika. Isti nas je tukao flakom i mitraljezima. Neprijatelj je mogao imati oko 40 mrtvih i ranjenih. Navečer je izvršen napad na Kozarac, a sa jednom četom na selo Gradišće.[6] Naši gubitci jedan ranjen. Neprijateljski gubitci nepoznati.
II. bataljon izvršio napad na uporišta Lokrine — Grm. Napad nije uspio. Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti gubitci 3 mrtva i 3 ranjena.
III. bataljon bio na položaju Oglavak — Duge Njive. Vršio izviđanje položaja na Brezicama,[7] koji su navečer napadnuti.[8] Napad nije uspio, neprijatelj. gubitci nepoznati, naši 2 mrtva i 4 ranjena.
IV. bataljon izvršio pokret za Osojnicu.

7.IV.1945. — I. bataljon povukao se na položaje Negraj — Stranjani, zatim Bukova Glava — Rizvanovići — Janjaci. Vršen pritisak na Kozarac i Katun.

---

[6] i [13] U Dnevniku majora Bema piše da su tih dana njemačke kolone na drumu između s. Tetova i Vranduka bile izložene svakodnevnim napadima s visova sa zapadne strane; da je 10. aprila kod Vranduka napadnut njemački Izviđački odred majora Dajkena i da je tom prilikom odred pretrpio velike gubitke u ljudstvu. O tome vidi i dok. br. 217.

[7] Vjerovatno omaška; treba: Brezova k.

[8] U rejonu s. Bilalovca tada je bio 14. SS puk u rezervi 21. brdskog armijskog korpusa. Pored ovog puka, na komunikaciji Han-Ploče — Kiseljak — Busovača nalazile su se jedinice policijskog puka »Nagel«, koje su obezbjeđivale drum na tom dijelu i vršile prihvat jedinica koje su se sa sektora Sarajeva i Ivan-Sedla povlačile ka Busovači (vidi dok. br. 99. i 125). Usljed toga je bilo nemoguće odrediti tačan identitet neprijateljskih jedinica na Brezovoj kosi, pa i na drugim mjestima.

II. bataljon krenuo za Vranjačko Brdo.[9] Izvršio napad sa dvije čete na uporište Paljiku. Neprijatelj je protjeran. Ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika, vlastiti gubitci 3 mrtva i 5 ranjenih.
III. bataljon na istom položaju.
IV. bataljon izvršio pokret iz Osojnice na uporište između Čajdraša i Vjetrenice. Borba je trajala 2 sata. Zauzeto je uporište Paljike. Usljed velikih gubitaka i nepr. intervencije morao se bataljon povući.[10] Neprijateljski gubitci su 30 mrtvih i mnogo ranjenih. Zarobljena su dva neispravna puškomitraljeza, 1 postolje od bacača, 38 bombi i 4.000 metaka. Vlastiti gubitci su 8 mrtvih i 13 ranjenih drugova. Izgubljen je jedan puškomitraljez i 4 puške.

8.IV.1945. — I. bataljon u toku noći vršio pritisak na neprijatelja na Katunu i Kozarcu. Neprijatelj je tokom cijelog dana tukao naše položaje. Gubitaka nije bilo.
II. bataljon krenuo u Konjeviće.
III. bataljon nalazio se u akciji u Rosuljama. Ubijeno je 9 neprijateljskih vojnika, zarobljeno 5 pušaka, 2.000 metaka i nešto ...[11]
IV. bataljon pokret iz Vjetrenice za Osojnicu.

9.IV.1945. — I. bataljon na istim položajima. Neprijatelj tuče cijeli dan na položaje. Jedan drug je lakše ranjen.
II. bataljon krenuo iz Konjevića za Stranjane. Jedna četa tukla je sa ceste niže Lisca neprijateljske kolone. Jedna krenula na položaj Negraj iznad Gradišća.
III. bataljon nastavio progonjenje neprijatelja u pravcu Busovače.

---

[8], [12] i [14] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

[10] Sve njemačke i ustaško-domobranske jedinice na sektoru Zenice bile su tada privremeno pod komandom Štaba 7. SS divizije »Princ Eugen«. Među njima su bile i 969. tvrđavska pješadijska brigada, sa svojim odsjekom, i ustaško-domobranska 8. hrvatska divizija, koja je 9. aprila stigla u rejon Nemila i obezbjeđivala drum na tom dijelu (vidi dok. br. 144, objašnjenje 9 i 20; Dnevnik majora Bema).

[11] i [13] Jedna riječ je nečitka.

Ubijena su 2 nepr. vojnika. Zanoćeno je u selu Rauševcima.
IV. bataljon ostao na istim položajima.

10.IV.1945. — I. bataljon u toku noći izvršio napad na neprijateljsko uporište Kozarce, koji nije uspio. Neprijateljski gubitci nepoznati, a vlastiti su 4 ranjena druga. Bataljon je zauzeo položaje Obrenovići — Janjaci — Lupac.
II. bataljon. Četa koja se nalazila na Liscu prema cesti uništila je 2 kamiona i ubila 30 nepr. vojnika. Sa druge dvije čete vršen je napad na uporište Gradišće. Isto nije likvidirano. Ranjen je jedan drug.
III. bataljon izvršio pokret za Busovaču i tu zanoćio.
IV. bataljon izvršio je napad u 3 sata ujutro na nepr. položaj na Strnokosu.[12] Isto nije likvidirano. Nepr. gubitci 4 mrtva i 8 ranjenih. Vlastiti 1 mrtav i 5 ranjenih.

11.IV.1945. — I. bataljon: navečer sa dvije čete napadnuto je uporište Kozarce. Napad nije uspio. Ranjena su 3 druga.
II. bataljon napadao je sa dvije čete uporište Gradišće, koje nije mogao likvidirati. Gubitci neprijatelja nisu poznati. Vlastiti: 3 mrtva i 2 ranjena. Istog dana na cesti između Gradišća i Lisca uništeno je 7 kamiona i ubijeno 30 nepr. vojnika.[13]
III. bataljon je izvršio pokret iz Busovače za Lupac, a jedna četa je krenula na položaj prema Zenici.
IV. bataljon izvršio pokret za Stranjane, odakle je krenuo u akciju na uporište Strnoves.[14] Neprijatelj je davao jak otpor, te se bataljon morao povući. Gubitaka nije bilo.

12.IV.1945. — Neprijatelj se povukao sa uporišta Kozarce te su zaposjednuti položaji Kozarce — Katun. Uvečer se bataljon smjestio u Podbrežje.
II. bataljon vodio je borbu na liniji Gradišće — Bukovica. Ubijeno je 50 neprijateljskih vojnika, zarobljeno 18, 9 pušaka, 2 mitraljeza i uništen jedan kamion. Navečer likvidirano je

isto uporište i bataljon se smjestio u selo Gradišće.

III. bataljon: jedna četa nastavila progonjenje neprijatelja u pravcu Nemile, poslije borbe na Gradišću. Ubijena su 2 neprij. vojnika i 9 konja. Vlastiti gubitci su 4 mrtva i 2 ranjena. Ostali dio bataljona krenuo je uvečer sa Lupca i smjestio se u Tetovu.

IV. bataljon. Progonjenje neprijatelja iz sela Gradišća. U selu je neprijatelj davao jaki odpor i držao se na položajima do sati navečer.[15] Bataljon je vršio 3 puta napad dok je prisilio neprijatelja da se povuče. Nepr. gubitci iznose 31 mrtav i više ranjenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 5 ranjenih. Zarobljeno je 5 pušaka i 1 pištolj.

13.IV.1945. — I. bataljon se premjestio u Tetovo.
II. bataljon na istim položajima.
III. bataljon na istim položajima.
IV. bataljon krenuo iz Gradišća u Tetovo i tamo se smjestio.

14.IV.1945. — I. bataljon krenuo iz Tetova prema Žepču. Na putu zarobljeno je 30 domobrana sa puškama i 1 engleskim teš. mitraljezom. U Begovu Hanu jedna četa prebacila se preko rijeke Bosne i ušla prugom do Želeća, zatim preko Kika i Orlovika u Žepče.

II. bataljon krenuo cestom za Vranduk — Begov Han i tu zanoćio.

III. bataljon izvršio pokret iz Tetova za Papratnicu.

IV. bataljon izvršio pokret iz Tetova za Topčić Polje.

14.IV.1945. — Izviđačka četa krenula je iz Zenice za Vranduk i izvidila nepr.

15.IV.1945. — I. bataljon izvršio pokret pravac od Brezova Polja prema Žepču. Poslije kraće borbe ušli

[15] U kopiji originala isto. Riječ je o posljednjim dijelovima 7. SS divizije »Princ Eugen« koji su bili u zaštitnici (vidi dok. br. 144, 218 220. i 221).

su u Žepče.[16] Ubijena 2 neprijateljska vojnika, dok je 130 domobrana zarobljeno. Zarobljeno je 65 pušaka, jedan Šarac, 4 pištolja, 10.000 metaka, 100 bombi, 8 bicikla, 1 luks. auto, 1 kazan, 4 lokomotive i 100 vagona. Potom izvršili pokret za Vinište i uhvatili vezu sa 20. Romaniskom brigadom.[17] Jedna četa krenula je s desne strane Bosne do s. Grozdića.
II. bataljon krenuo iz Begov Hana za ...[18] i smjestio se u Selište, odakle je sa dvije čete krenuo za Maglaj. Zarobljeno je 29 vojnika i 23 puške.
III. bataljon krenuo je iz Papratnice za Žepče. Zarobio je 40 domobrana i 30 pušaka.
IV. bataljon izvršio pokret za Begov Han i Želeće. Izviđačka četa izvršila pokret za Nemilu — Topčić Polje — Žepče.
Ubijena su 3 neprijateljska vojnika.

16.IV.1945. — I. bataljon. Četa koja se nalazila na desnoj strani Bosne raztjerala je jednu grupu četnika i 2 ubila. Poslije podne pokret za Perković Han — Novi Šeher — Tešanj. Smjestili se u Vukovu.
II. bataljon izvršio pokret iz Selišta za Ošve i tu zanoćio.
III. bataljon izvršio pokret Žepče — Novi Šeher.
IV. bataljon izvršio pokret za Žepče. U Begov Hanu zarobljeno je 9 vojnika i 9 pušaka. Izviđačka četa na istom položaju.

17.IV.1945. — I. bataljon izvršio pokret iz Jelaha za Ljeskove vode. Na Krnjinu je raztjerano oko 1.000 nepr. vojnika prema Vel. Sočanici. Neprijateljski gubitci 4 mrtva. Vlastiti: 1 mrtav drug.
II. bataljon krenuo iz Ošve za Tešanj — Jelah.
III. bataljon krenuo iz Šehera za Tešanj —

---

[16] To mjesto je tada, kao posljednja njemačka jedinica, napustila zaštitnica 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7). U dnevnom izvještaju Glavnog stožera Ministarstva oružanih snaga NDH od 16. aprila 1945 (vidi AVII, reg. br. 16/1—1, k. 49) o tome piše: »Nastavlja se odmicanje naših snaga dolinom Bosne. Zalaznice iz Nemile povučene su na novu zaprečnu crtu Žepče — Zavidovići. Odbijeni su jaki nepr. napadaji na cestu Žepče — Maglaj«.

[17] Riječ je o brigadi 27. divizije JA (vidi dok. br. 131 i 160).

Jelah — Krnjin gdje je primio borbu. Vlastiti gubitci 1 mrtav drug.
IV. bataljon izvršio pokret iz Žepča, preko Šehera — Tešnja, za Jelah a poslije kratkog odmora za Kulaše — Vučjak — Štrpci — Glogovac.

18.IV.1945. — I. bataljon izvršio pokret preko Male Sočanice — Črnča prema Lupljanici.
Neprijatelj se nalazio na k. 228, odakle je protjeran prema Donjanima i Vel. Sočanici, kada ga je smjenila XXIV. S. brigada.[19] Bataljon se povukao prema Osinji i krenuo navečer za Kalenderovce. Neprijatelj. gubitci nepoznati. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 4 ranjena.
II. bataljon ujutro stigao u Glogovac.
III. bataljon krenuo iz Krnjina za Cerane i zanoćio u Cerovici.
Ubijen je jedan četnik.
IV. bataljon nalazio se u Štrpcima.
Izviđačka četa izvršila pokret iz Žepča za Novi Šeher — Tešanj — Glogovac.

19.IV.1945. — I. bataljon ujutro stigao u Kalenderovce i poslije podne krenuo za Glogovac i tu se smjestio.
II. bataljon krenuo iz Glogovca za Donji Detlak, i vratio se ponovno u Glogovac.
III. bataljon izvršio pokret iz Cerovice za Derventu.[20] Zarobljeno je 180 nepr. vojnika,[21] 160 pušaka, 4 šarca, 3 šmajsera, 13 pištolja, 1 autom. puška, 7.000 metaka i ostale spreme. Potom krenuo za Glogovac.
IV. bataljon iz Štrbaca krenuo prema Prnjavoru radi proganjanja četnika i vratio se opet u Glogovac i tu zanoćio.

---

[19] Odnosi se na brigadu 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok br. 86).

[20] Derventu su 19. aprila 1945. oslobodile jedinice 23. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 78).

[21] U rejonu Dervente su sredinom aprila 1945. bile jedinice 16. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 48, objašnjenje 9). Međutim, redakcija nije mogla da ustanovi kojoj su jedinici pripadali zarobljeni vojnici, jer su se tada preko Dervente povlačile mnoge ustaško-domobranske jedinice.

20.IV.1945. — I. bataljon i III. na istom položaju.
II. i IV. bataljon izvršili pokret preko Vučjaka — Kulaša za Čečavu.

21.IV.1945. — I. bataljon krenuo preko Vučjaka — Kulaša u Ukrinu — Žiškovića Njive — Kršila — Gor. Šnjegotinu, u zaseok Kovačevići i tu zanoćio.
II. bataljon krenuo iz Čečave za Solila i tu ostao.
III. bataljon izvršio pokret iz Glogovca za G. Šnjegotinu.
IV. bataljon izvršio pokret iz Čečave za Klupe —Bebe, zaposjeo položaj u cilju zatvaranja prolaza četnika. Navečer je izvršen pokret preko Karača za Donju Šnjegotinu — Spasojeviće i stigli u 8 sati ujutro 22. IV. i primili borbu sa četnicima Mihailovića.[22]
Ubijeno je 5 četnika, a više ranjeno. Naši gubitci 1 mrtav, 1 ranjen drug.
Izviđačka četa izvršila pokret Glogovac — Vučjak — Kulaši — Šnjegotina.

22.IV.1945. — I. bataljon ujutro izvršio pokret preko Karača — Marina Groba — Konjušice — Tišića. Vodili borbu sa četincima i jakim napadom ih rastjerali. Ubijeno je 8 četnika, 6 zarobljenih i 1 čerkez, 3 p. mitralj., 5 karabina, 6 konja, 1 kazan. Vlastiti gubitci 1 drug ranjen. U toku noći krenuo je za Skatavicu.
II. bataljon sa Solila izvršio pokret preko Beba za Donju Šnjegotinu, Spasojeviće, odakle je krenuo u toku noći preko Skatavice za Opsječko.
III. bataljon izvršio pokret iz Gor. Šnjegotine za Čelinac.
IV. bataljon navečer u sati[23] krenuo preko Tromeđe — Skatavice — Opsječkog i ostao na zasjedi iznad ceste Čelinac — Kotor Varoš. Izviđačka četa izvršila pokret iz Šnjegotine — Spasojevića — Star. Dubrava.[24]

---

[22] Vidi dok. br. 162, objašnjenje 7.

[23] U kopiji originala isto — vrijeme nije prikazano.

[24] Vidi zapovijest Štaba 18. srednjobosanske udarne brigade JA od 22. aprila 1945 (AVII, reg. br. 27 — 11, k. 1421).

23.IV.1945. — I. bataljon. U Skatavicu stigao ujutro, te zaposjeo Topiće i Skatavicu. Uhvaćeno je 5 četnika.
II. bataljon stigao u Opsječko.
III. bataljon smjestio se u Čelincu.
IV. bataljon navečer krenuo u napad na uporište Debelo brdo iz Podbrđa. Akcija je trajala cijelu noć. Uporište je likvidirano osim 3 bunkera. Izviđačka četa stigla u Čelinac i potom krenula na izviđanje neprijatelja.

24.IV.1945. — I. bataljon zauzeo položaje Podbrđe — Zabrđe — Skatavicu i došao u doticaj sa neprijateljem.
II. bataljon vršio akciju na Kotor-Varoš. Ubijeno je 15, a zarobljeno 14 neprijateljskih vojnika, 1 teš. bacač, 1 teš. mitraljez, 10 pušaka. Naši gubitci 3 druga ranjena.
III. bataljon izvršio pokret za Kotor-Varoš, gdje je primljena borba za samo uporište. Ubijeno 3 ustaše, zarobljeno 3 puške. Naveče je izvršen napad na uporište Križ. Neprijateljski gubitci su nepoznati. Vlastiti iznose tri ranjena borca.
IV. bataljon ujutro nastavlja borbu za još nelikvidirana 3 bunkera na Debelom Brdu, te su ih ustaše ipak pod našim pritiskom morali napustiti. U ovoj borbi ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika a 20 ih je ranjeno. Zarobljeno je 20 pušaka, 8000 metaka, 19 mina za mali bacač, 1 rezervna cijev, 200 kg kuk. griza, 200 kg graha, 50 kg graška, 60 kg pšen. brašna. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih. Izviđačka četa vršila akciju na Kotor Varoš, kojom je prilikom zarobila 5 neprijateljskih vojnika. Naš je ranjen 1 drug. Smjestio se u selu Zabrđe.

25.IV.1945. — I. bataljon krenuo je preko Bilica — Pliske — Kotor Varoša za Vrbanjce a u toku dana dalje za Šiprage, gdje je zanoćeno.
II. bataljon je krenuo u pravcu Vrbanjci — Obodnik — Borci, gdje je zanoćeno.
III. bataljon je krenuo za Kotor-Varoš a kasnije se povukao za Tešiće i odavle izvršio pokret za Maslovare.

IV. bataljon o podne izvršio pokret iz Pobrđa za Kotor-Varoš — Vrbanjci — Obodnik. Izviđačka četa krenula samo sa dvije grupe za Kotor-Varoš, dok ostale u Zabrđu i Kotor-Varošu, ostali produžili za Tes[25]
Zarobljeno je 15 neprijateljskih vojnika, 1 teš. mitraljez, 10 pušaka, 1 pištolj.

26.IV.1945. — I. bataljon krenuo iz Šipraga u pravcu Ugodnovići, gdje je primio borbu sa četnicima Draže Mihajlovića, na Suhom Brdu. Borba je trajala 4 sata, a bila je napadnuta njihova srednja kolona, dok je jedna kolona bataljonu zašla za leđa te se je našao u klopci iz koje se nakon teške borbe probio.[26] Neprijatelj je imao 50 mrtvih, dok broj ranjenih nije poznat. Vlastiti gubitci 5 mrtvih i 10 ranjenih drugova.
II. bataljon krenuo za Očauš, gdje se je sukobio sa četnicima. U borbi je ubijeno 23 četnika, zarobljeno 31, 1 puškomitraljez, 18 pušaka, 1 pištolj. Oslobođeno je 18 Amerikanaca pilota. Vlastiti gubitci 1 mrtav i 2 ranjena.
III. bataljon krenuo iz Maslovara za Očauš, gdje je vođena borba sa četnicima. Ubijeno je 13 četnika, zarobljeno 25, 20 pušaka, 5 puškomitraljeza, 1 strojnica i 2 pištolja. Zanoćeno je u Kuzmanovićima. Naš 1 drug ranjen.
IV. bataljon izvršio pokret iz Maslovara — Klupe — Teslić — Dubrava. Izviđačka četa krenula za Soline — Očauš i tu se sukobila sa neprijateljem. Zarobljen je 1 pištolj. Istog dana krenula je za Mladikovinu.[27]
Četa za vezu u pokretu za Teslić zarobila je 2 četnika i 1 radio-stanicu.

[25] U kopiji originala isto — nedorečeno.
[26] Četnička Vrhovna komanda, sa Dražom na čelu, toga dana je stigla u s. Ugodnoviće, gdje su bili i Gorska garda i Simićev ešelon, dok je Keserovićev ešelon marševao preko s. Mladikovine. Račićev ešelon, isturivši u prethodnicu Požešku četničku brigadu, marševao je preko s. Očauša ka s. Palivuku. Oko 13 časova Račićeva prethodnica je primijetila partizansku kolonu koja se kretala od s. Selačke i, iz bojaznosti za četničku Vrhovnu komandu, prihvatila borbu (vidi AVII, reg. br. 41/3, k. 53: izvještaj Štaba Požeške četničke brigade od 27. aprila, reg. br. 31/4, k. 79: naređenje Komande Rasinsko-topličkog četničkog korpusa od 23. aprila 1945).
[27] O zadacima bataljona i o dejstvu artiljerije vidi dok. br. 138. i 152.

27.IV.1945. — I. bataljon nalazi se na položaju Ugodnovići, gdje su uhvaćena 23 četnika. Borbe toga dana nije bilo.
II. bataljon je krenuo iz Očauša za Mladikovinu, gdje je prihvatio borbu sa četnicima. Ubijeno je 35 četnika, zarobljeno 68, zaplijenjeno 63 puške, 7 puškomitraljeza, 11 pištolja, 4 strojnice, 1 radio-stanica, 15 konja, 3 sedla. Vlastiti gubitci 6 ranjenih.
III. bataljon je krenuo iz Kuzmanovića i u Ćumurovićima primio borbu u kojoj je ubijeno 107 četnika, zarobljeno 84, 1 teški bacač, 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 97 pušaka, 3 strojnice, 7 pištolja, 1 radio-aparat, 4 pisaće mašine, korpusna arhiva i brigadna zastava, 30 konja, 6 kožnih sedala, 3 gvoz. samara. Mi smo imali 1 mrtvog. Zanoćeno je u Komušini.
IV. bataljon izvršio pokret iz Dubrave i napao četnike kod sela Rajševa. U borbi je ubijeno 30 četnika a zarobljeno 10. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 2 pisaće mašine, 5 konja, 2 pokvarena mitraljeza, 6 sanduka sanitetskog materijala. Zanoćeno je u selu Slatini.
Izviđačka četa krenula za Blatnicu te je u borbi ubila 3 a zarobila 10 četnika. Navečer krenula za Bjelobučje. Zaplijenjen je 1 pištolj i 2 puške.

28.IV.1945. — I. bataljon krenuo sa dvije čete za Bjelobučje na progon četnika. Borbe nije bilo ali je zarobljeno 15 četnika.
II. bataljon je krenuo za Blatnicu, gdje je imao borbu sa četnicima. Ubijeno je 10, a zarobljena je 1 puška. Naši gubitci su 1 mrtav i 4 ranjena.
III. bataljon je krenuo iz Komušine za Željezno Polje.
IV. bataljon izvršio pokret iz Blatnice preko Smolina — Manjače za Željezno Polje. Toga dana zarobljeno je 13 četnika i 12 pušaka.
Izviđačka četa vratila se u Blatnicu.

29.IV.1945. — IV. bataljon logoruje u Željeznom Polju dok samo jedna četa smjestila se u selo Kozilo.
I. bataljon krenuo u 24 sata za Bjelobučje i potom u pravcu Jezera. Ubijena su 4 četnika.

II. bataljon krenuo iz Blatnice za Jezera, gdje vodio borbu. Ubijeno je 20 četnika. Naši gubitci iznose 5 ranjenih. Zarobljene 4 puške.
III. bataljon krenuo iz Željeznog Polja za Šeriće.
Izviđačka četa vratila se u Blatnicu.

30.IV.1945. — I. bataljon ujutro izvršio pokret iz Jezera u pravcu Vučje Gore,[28] gdje je uhvaćeno 16 četnika, 5 puškomitraljeza, 2 njem. šmajsera i produžili preko Meokrnja — Meupića — Gornjeg Brda — Trifunovića — Jankovića, gdje se i smjestio.
II. bataljon krenuo iz Blatnice za Jezera. Zarobio 6 četnika i 3 puške. Iste noći izvršen pokret za Gluhu Bukovicu, gdje stigao ujutro 1. V. 1945.
III. bataljon je krenuo iz Jezera za Bukovicu.
IV. bataljon krenuo iz Željeznog Polja preko Manjače — Smolina — Borice za Blatnicu. Četa koja je bila u Kozilu krenula je preko Jezerca za Blatnicu. U tim pokretima ubijeno 8 četnika a zarobljeno je 3 puške, 2 pištolja i 13 bombi. Istog dana stigli su u Blatnicu. Izviđačka četa krenula za Kruševo Brdo.
Tehnička četa ove brigade prilikom borbi za oslobođenje Zenice i progona neprijatelja prema Brodu uništila je i onesposobila 426 nagaznih protutenkovskih mina, uništila 2 kamiona koji su naleteli na minu.

BILANS IZVJEŠTAJA

1. *Gubitci:*

a) neprijateljski		ubijeno	591
		zarobljeno	812
		ranjeno	162
		Ukupno	1565
b) vlastiti		mrtvih	48
		nestalih	1
		ranjenih	119
		Ukupno	168
c) u oružju[29]			
		pušaka	4
		puškomitraljez	1

[28] Treba: Vučje planine.
[29] Odnosi se na sopstvene gubitke u naoružanju.

2. *Plijen:* a) u oružju

pušaka	633	
puškomitraljeza	39	
teš. mitraljeza	7	
strojnica	18	
bacača teška	2	
pištolja	49	
metaka	31.000	
bombi	141	
mina za mali bacač	19	
autom. puške	1	
bacač mali	1	

b) u materijalu

radio-stanice	2	
radio-aparat	1	
pisaće mašine	8	
korpusna arhiva		
brigadna zastava		
bicikla	8	
luksuzni auto	1	
kazan	1	
konja	56	
sedala	9	
samara	3	
sanit. materijala	6	sanduka
griza kuk.	200	kg
graha	200	kg
graška	50	kg
brašna pšen.	60	kg
lokomotiva	4	
vagona	100	

3. *Uništeno:*

nagaznih protutenkovskih mina	426
kamiona	14

Oslobođeno je 18 Amerikanaca pilota.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major[30] Komandant — kapetan[31]

[30] Bio je tada Petar Divjak.
[31] Bio je tada Dragutin Ćurguz.

BR. 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. DIVIZIJE OD 7. MAJA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI APRILA NA PROSTORU MAGLAJ — DOBOJ — MODRIČA — TUZLA[1]

N 3.[2]
Op. broj: 115/45.
7. maja 1945. godine
Gradačac

Izvještaj o operacijama
za vrijeme od 15. do 30
aprila 1945. godine

I-3

Dostavljamo vam redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 15. do 30. aprila 1945. godine.

Situacija: Poslije zauzeća Zavidovića[3] neprijatelj se brzo povlači preko Maglaja za Doboj,[4] uništavajući za sobom komunikaciju i objekte na istoj. Porušeni su svi mostovi pa i most preko rijeke Bosne kod Maglaja.

Zadatak: Snagama N3 naređeno je energično gonjenje otstupajućeg neprijatelja, ne dajući istome vremena da se ma gdje na pravcu do Doboja zaustavi, prikupi i organizuje odbranu. Zauzeće Maglaja postavljeno je bezuvjetno.

Tok operacije: Poslije likvidacije Zavidovića 15. aprila o. g. u 15 časova formirana su dva goneća odreda od N4 i N6 koji su upućeni u pravcu Maglaja i to N4 desnom a N6 levom obalom rijeke Bosne sa zadatkom da neprijatelja u stopu gone, da mu po mogućstvu presjeku otstupnicu i da mu ne dozvole da se na prostoriji Maglaja prikupi i organizuje odbranu. Ovaj zadatak u potpunosti je izvršen, sem što se nije uspjelo da se otstupnica presječe, i naše snage 16. IV. bez borbe ulaze u Maglaj i isti zaposjedaju.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21 — 22, k. 1111.

[2] O konspirativnim nazivima jedinica 27. udarne divizije JA vidi dok. br. 107, objašnjenje 2.

[3] Vidi dok. br. 131.

[4] Vidi dok. br. 99 (objašnjenje 3. i 7) i 144 (objašnjenje 9. i 20).

N5, koji je služio kao rezerva N3 u Zavidoviću, u toku 16. IV. izvršio je pokret levom obalom reke Bosne do u Maglaj.

17. IV. N5 i N6 vrše usiljeni marš na Doboj, sa zadatkom likvidacije istog, dok N4 vrši forsiranje reke Bosne kod Maglaja, a da po tom isti izvrši pokret do Usore i čini rezervu N3.

Neprijateljske snage koje su se zadržale u Doboju osjetivši naše brzo nadiranje i pod pritiskom ostalih snaga[5] napuštaju Doboj i povlače se u pravcu Dervente. Samo 2/4 snaga N6 sustigle su na kosama Krčevine (zapadno od Doboja) zaštitničke neprijateljske djelove sa kojima je vođena kraća borba.[6]

18. IV. sve naše snage nalaze se na prostoriji Doboj — Usora u cilju sređivanja jedinica i odmora.

U toku 19. IV. izvršen je pokret iz Doboja i to:

N4 na prostoriju Srnice — Gradačac — Modriča, orijentisan na Trebavu a po potrebi i na Posavinu.

N5 na prostoriju Lukavac — Simin Han — Požarnica, orijentisan na Majevicu.

N6 na prostoriju Zavidovići — Maglaj — Doboj — Bušletić — Sokol — Karanovac, orijentisan na Ozren a po potrebi i na Trebavu.

Zadatak naših snaga bio je čišćenje Trebave, Posavine, Ozrena i Majevice od Četničko-ustaških bandi te učvršćivanje narodnih vlasti. U cilju da se postavljeni zadatak što uspješnije izvrši, N4, N5 i N6 data je puna samoinicijativa o djelovanju na određenom sektoru, ne vezujući ih za pojedina mjesta ni o vremenu izvršenja zadatka. Sam pak način izvođenja zadatka bio je uslovljen gerilom, t.j. formiranjem tri do četiri udarno-leteća odreda lako pokretljiva i dobro naoružana, tako da su na svakom bataljonskom otsjeku djelovala tri do četiri leteća odreda.

23. IV. N4 naređeno je da izvrši pokret na Vučjak i da isti zaposjedne kako bi se jedinicama 25. divizije olakšale operacije na prostoriji Potočani — Vlaška Mala — Mrka Ada — Balegovac; a N5 da se postavi na prostoriju koja je ranije bila dodeljena N4.

Kako su se na prostoriji Potočani — Vlaška Mala — Mrka Ada — Balegovac — Dubica — Prud nalazile jake ustaške

---

[5] Odnosi se na jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 65, 78. i 86).

[6] i [9] Vidi dok. br. 160.

snage (3.500 do 4.000)[7] koje snage 25. divizije nisu mogle same da likvidiraju, N4 nije se zadržao na Vučjaku, već je sadejstvujući sa snagama 25. divizije zaposjeo položaj Vlaška Mala — Mrka Ada — Balegovac i na toj se prostoriji u stalnoj borbi zadržao i 30. IV. o.g. proširivši svoj položaj u levo do sela Potočani, kada su jedinice 25. divizije na dan 29. IV. izvršile pokret na novoodređenu prostoriju.[8]

N5 za vreme od 24. IV. pa zaključno sa 30. IV. nalazio se na prostoriji Trebave i Posavine a jednom svojom četvrtinom bio je na osiguranju prelaza preko reke Bosne kod Modriče.

N6 djelujući na prostoru Ozrena u toku 27, 28. i 29. aprila vodio je borbe sa jakim četničkim snagama, koje su pokušale preći reku Bosnu i prebaciti se na Ozren. U ovim borbama četnicima su nanijeti ogromni gubitci kako u ljudstvu tako i u oružju.

U borbama oko Zavidovića na dan 27. aprila pored ostalih zarobljenih četnika zarobljeni su 2 komandanta brigada i 2 zamjenika komandanta brigada.[9]

Zaključak:

a) Neprijateljski gubitci: 722 mrtva i utopljena (četnici većim djelom se utopili u rijeci Bosni prilikom pokušaja prelaza iste), ranjenih po našoj procjeni oko 170 ustaša (na sektoru N4).

Zarobljeno: četnika 323, Njemaca 7 (od ovih 4 gestapovca), 9 ustaša i 26 zelenokadrovaca.

Od oružja i ratne opreme zarobljeno: 23 p.mitraljeza, 3 šarca, 1 zorka, 232 puške, 5 pikavaca, 14 pištolja, 3 automatske puške, 51.000 puščane jugoslovenske municije, 33 konja, 4 tovara sanitetskog materijala, 4 dvogleda, 1 radio-aparat i druge ratne opreme.

b) Sopstveni gubitci: mrtvih 9, ranjenih 142.

U ovim zadnjim borbama, koje su vodile naše jedinice, primjećeno je:

a) Da se je kako više tako i niže rukovodstvo svesrdno zalagalo o izvršenju postavljenih zadataka.

---

[7] Riječ je o ustašama 6. ustaške bojne (pređašnje 39. bojne) i ostacima 12. ustaškog zdruga i drugih ustaških jedinica (vidi dok. br. 50, objašnjenje 6; AVII, reg. br. 3/3—4, k. 60: naređenje 2. zbornog područja NDH od 15. februara 1945; reg. br. 1 — 2, k. 1421: knjigu primljenih i predatih telegrama Štaba 14. srednjobosanske udarne brigade JA za 1945).

[8] Ta je divizija, po naređenju Štaba 2. armije JA, otišla preko Dervente za Bos. Dubicu (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 82 i 105).

b) Da mladi borci, a naročito dobrovoljci, vrlo brzo ulaze u naš način vojničkog života i da u borbama zajedno sa starim borcima poprimaju sve one osobine koje stare borce krase — udarnost, požrtvovanje i upornost.

c) Da je upornost o izvršenju postavljenog zadatka u većem djelu jedinica dostigla stepen udarne prodornosti, što pak većim djelom proističe iz pravilnog svaćanja potrebe za utvrđivanjem i samoukopavanjem. Ovo se naročito primjećuje kod N6.

d) Služba veze jako je unapredovala i ista redovno funkcioniše kod svih operacija. (Poteškoća ima samo u pomanjkanju sredstava za održavanje veze).

Napomena:

1. Kao glavni problem u diviziji je za sada odjenuti i obuti novopridošlo ljudstvo.

2. Opšte stanje je zadovoljavajuće. Jedinice su sposobne za izvršenje postavljenih zadataka.

3. Kod N4, N5 i N6 održavaju se vojni kursevi, na kojima učestvuje oko 60 slušaoca nižih vojnih rukovodioca. Istovremeno održava se boličarski kurs za vodne i četne sanitarke kod naše vojne bolnice. Dosadanji postignuti uspjeh po kursevima je zadovoljavajući.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:
načelnik štaba — major:
Vodušek

BR. 155

IZVJEŠTAJ ŠTABA 20. KRAJIŠKE BRIGADE OD 7. MAJA 1945. ŠTABU 39. UDARNE DIVIZIJE JA O DEJSTVIMA U APRILU NA SEKTORU BOSANSKA GRADIŠKA — BOSANSKI NOVI[1]

ŠTAB
XX KRAJ. N.O. U. BRIGADE
XXXIX DIVIZIJE NOVJ
Pov. *br. 271*
7. V. 1945. g.

Operacijski izvještaj za
mjesec april 1945. dostavlja

ŠTABU XXXIX DIVIZIJE

Dostavljamo Vam mjesečni operacijski izvještaj za mjesec april 1945 godine.

5. IV. 1945. g. Snage II. bataljona u jačini 90 vojnika napale su neprijateljsko uporište Žarkovac, k. 258 (sekcija Bihać) u kome se nalazilo 30 — 35 Njemaca.[2] Nakon 5 minuta borbe uporište je likvidirano. Neprijatelj je imao 21 mrtav i 1 zarobljen. Naši bez gubitaka. Plijen: 17 pušaka, 3.000 metaka, 12 okvira za p.m., 13 opasača, 13 fišeklija, 6 pari cipela, 1 par čizama, 6 ćebadi. Dvije čete III. bataljona napale su predstražu više Užica.[3] Neprijatelj jačine 30 ustaša naoružanih sa 3 p.m. Nanijeti su mu gubitci od 6 mrtvih i 6 ranjenih. Naši bez gubitaka.

7. IV. 1945.g. Dva bacačka odeljenja sa III. bataljonom vodili su borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Bos. Dubice. Naš bacač oštećen u borbi. Neprijatelj protjeran sa položaja. Izviđačka četa napravila zasjedu ustašama u selu Orahovi. Neprijateljske snage 40 — 50 vojnika. Neprija-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12 — 1, k. 1283.
[2] i [5] O njemačkim snagama u dolini Une vidi dok. br. 132, 133 i 222.
[3] i [6] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000.

teljski gubitci 20 mrtvih i 2 zarobljena. Zarobljeno 1 puška i 1 pištolj. Naši bez gubitaka Borba počela u 5.30 i trajala do 6.30.

8. IV. 1945. g. Snage II. bataljona jačine 125 vojnika u sa dejstvu sa Podgrmečkim odredom izvršile su akciju na neprijateljsko uporište u s. Pučeniku — k. 342 pa lijevo na k. 336. Jačina neprijateljskih snaga 250 Njemaca i ustaša. Borba počela u 030 sati i trajala do 2.30.[4] Neprijatelj imao 15 mrtvih i 30 ranjenih i 6 zarobljenih. Naši gubitci: 2 mrtva i 8 ranjenih. Zaplijenjeno: 1 t. bacač, 1 švarc loze, 10 pušaka, 2 šmaisera i 10 ručni bombi.

11. IV. 1945. g. Neprijatelj jačine 150 vojnika Njemaca i ustaša[5] pošao iz uporišta Donji Rakani, k. 243 prema Čađavici, k. 241 pa na k. 323, Poljanak. Snage II. bataljona povratile su ga na polazne položaje. Neprijateljski gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih. Naši bez gubitaka.

15. IV. 1945. g. Patrola 4. čete III. bataljona išla je na položaj. Jedan drug pokušao da dezertira pa je u bjegu ubijen. Prije bjegstva ranio je desetara

21. IV. 1945.g. U I. bataljonu predalo se 12 domobrana iz Bos. Novog. Od oružja donijeli sobom: 5 mitraljeza (rongi), 3 šmajsera i 3 pištolja. Snage ovog bataljona izvršile su pokret prema Bosanskoj Dubici. Zadatak zatvaranje i kontrolisanje pravca cesta Bos. Dubica — Mrakovica i cesta Bos. Dubica — Prijedor. IV. bataljon krenuo je iz G. Vodičeva, zaseok Stanici[6] u 8 sati pravac Knežica — Podgradci — Trebovljani.

22. IV. 1945. g. Snage II, III. i IV. bataljona dobile zadatak da se likvidira neprijateljsko uporište Bos Gradiška u sadejstvu sa snagama XIII. brigade.[7] Napad počeo u 20.15 sati. Granica dejstva naših snaga bila je desno komunikacija Bos Gradiška — B. Luka zaključno, a lijevo do rijeke Save. Glavni zadatak je rušenje mosta

[4] O tome vidi dok. br. 129. i 210.
[7] Vidi dok. br. 135.

na Savi a potom likvidiranje samog uporišta. Brojno stanje neprijatelja prema podatcima bilo je 1.328 ustaša, domobrana.[8] Na zadatak se krenulo u 17 sati. Kod s. Obradovac na 1 i po km ispred neprijateljskog položaja primjetio nas je neprijatelj jačine 300 — 350 ljudi koji se nalazio raspoređen u grupama kuća i okolnim gajevima. Došlo je do otvaranja obostrane žestoke vatre u 20.15 sati. Neprijatelja su potisli prema uporištu Bos. Gradiška. Za to vrijeme II. bataljon potisnuo je neprijatelja na svom otsjeku i uspjeo doći do rijeke Save, zatim kretao se u gradu u pravcu bolnice do mosta kojega je uspio poništiti. Za vrijeme probijanja do mosta vodio je jaku borbu u samome gradu. Most je bio poništen u 21.15 sati. Potom je ovaj bataljon zauzeo blok kuća i uspio zarobiti 2 topa. Ovaj otsjek držao je stalno boreći se do jutra 04.00 sata, kada se morao povući jer nikakve druge naše snage do toga vremena nisu ušle u grad. Izlazak iz grada bio je vršen probojom, jer je neprijatelj uočio da se u gradu nalazimo samo sa jednim manjim djelom snaga, pa je imao namjeru obkolit II. bataljon. Po izlasku iz grada bataljon je zauzeo položaj na kanalu. Zarobljeni topovi nisu mogli biti izvučeni jer nije bilo konja. III. i IV. bataljon nisu uspjeli prodrijeti u grad. Isto tako niti XIII. brigada nije prodrla u grad. Borba se završila 23. IV u 08.00 sati a po naređenju Štaba Divizije[9] brigada se povukla sa položaja u 16.00 sati i vratila se u Pogradce.

Neprijateljski gubitci: 355 mrtvih, 97 ranjenih, 53 zarobljena.
Naši gubitci: 16 mrtvih, 61 ranjen.
Zarobljeno: 204 puške, 7 lakih bacača, 3 t. bacača, 1 t.m., 17 p.m., 5 strojnica, 7 pištolja, 11 kola, 19 konja, 8 breda, 2 flaka, 30 bombi, 80.000 metaka, 5 telefona, 1 pisaća mašina, 40.000 cigareta i 1 motor kotač.

---

[8] Riječ je o jedinicama 10. ustaškog stajaćeg i 15. domobranskog pješadijskog zdruga 6. hrvatske divizije (vidi knj. 33, dok. br. 101, objašnjenje 2; tom XI, knj. 2, dok. br. 86).

[9] Vidi dok. br. 135.

23. IV. 1945. g. Pokret brigade na sektor Žuljevica u 24.00 sati. Tokom pokreta ništa novog.

24. IV. 1945. g. Pokret brigade prema Bos. Novom.

25. IV. 1945. g. Dolazak na sektor Bos. Novi.[10]

26. IV. 1945. g. Prebacivanje preko rijeke Sane. Prelaz izvršen kod komande mjesta u Svodnoj. Pravac Čađavica.

27. IV. 1945. g. Brigada smještena u Čađavici. Neprijateljska artiljerija iz Rudica tukla naš položaj. Imali smo 12 ranjenih. U 09.00 sati neprijatelj izašao iz Rudica u svrhu izviđanja u jačini jedne satnije. Nakon kratke borbe neprijatelj je protjeran na polazne položaje.[11] Gubitaka nije bilo. Brigada se prebacila preko rijeke Une kod sela Donji Rakani. III. bataljon nije prelazio rijeku jer je imao zadatak da likvidira uporište Rudice.

28. IV. 1945. g. III. bataljon zauzeo je uporište Rudice. Neprijateljski gubitci 6 ubijenih, 2 ranjena i 1 zarobljen.
Plijen 4 puške.
Po prelazu rijeke Une zauzeti su položaji prema Bos. Novom — Matijevići i prema Dvoru, gdje su i vođene borbe tokom dana.
II. bataljon napadao je preko sela Javornik — Javornik — Matijevići. Ispod k. 302 sa bezimene k. napao je neprijatelj naše snage. Jačine neprijatelja 150 Njemaca. Brzim manevrom i snalažljivošću rukovodstva bataljon je brzo prešao u napad i uspio neprijatelja protjerati. Borba počela u 09.00 sati a završila se u 11.00 sati. Zatim je otišao bataljon dalje u napad na Matijeviće jugozapadno od k. 257. Neprijatelj je davao žilav otpor. Neprijateljski gubitci 25 mrtvih, 50 ranjenih. Vlastiti gubitci: 4 mrtva, 7 ranjenih, 2 nestala. IV. bataljon vodio borbu sa neprijateljem koji je bio na

[10] O napadu na to mjesto vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 70: zapovijest Štaba 39. udarne divizije JA od 26. aprila 1945. godine.
[11] i [12] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 133 i 222.

brdu Zakopa, k. 284, k. 260, k. 257. S ovog položaja neprijatelj je protjeran. U 12.30 sati neprijatelj dobio pojačanje, pa se bataljon povukao na pogodniji položaj. I. bataljon napao je neprijatelja poviše Dvora na Hrtiću, iako je neprijatelj bio ukopan, bataljon je uspio u prvom snažnom naletu izbaciti ga iz rovova. Neprijatelj je bio brojčano nadmoćniji i jako je potpomagan artiljerijom i bacačima. Sredio se i prešao u protunapad, te smo morali napustiti zauzeti položaj.

Neprijateljski gubitci: 30 mrtvih, a bio je u jačini oko 800 Njemaca i ustaša.[12] Naši gubitci: 3 mrtva i 17 ranjenih. Ovaj bataljon vodio je još borbu i na Kordić Brdu, k. 263, odakle je neprijatelja protjerao i gonio ga dalje na Šakića Brdo, k. 255, gdje su se nalazile jače neprijateljske snage, ali i ove je uspjeo u naletu zbaciti sa položaja i natjerati ga sasma nisko na cestu na k. 200. Usljed pojačanja koje je došlo neprijatelju morali smo se povući da ne bi trpili gubitke. Kordić Brdo zadržano je i dalje u našim rukama. Ovaj bataljon imao je prilične gubitke ali se pravda time što je na svim svojim snagama bio na 50 m pred neprijateljskim bunkerima iz kojih je neprijatelj davao žestok otpor pa je povlačenje bilo jako otežano.

29. IV. 1945. g. Od 11.00 sati jake borbe na cijelom našem sektoru koje su potrajale do navečer sa manjim prekidima. Neprijateljeva namjera je da nas izbaci sa položaja i izlazio iz uporišta Matijevići prema našem II. bataljonu. Pripušten je u šumi na veliku blizinu te zatim jakom i skoncentriranom vatrom protjeran. Borbama vođenim tokom dana težili smo da popravimo naše pozicije. Neprijatelj je svagdje davao žilav otpor.

30. IV. 1945. g. Tokom dana također borbe na svim otsjecima. Istureni neprijateljski položaji po par puta prelaze iz ruke u ruku. Pojačali smo naše lijevo krilo dolaskom III. bataljona. Isti zatvara pravac eventualnog neprijateljskog nadi-

ranja od Ličkog Brda, k. 263. Na sektoru II. bataljona oštrija borba počinje oko 17.30. Vršimo bacačku pripremu i tučemo neprijateljske položaje. Kod I. i IV. bataljona zatišje. Padom mraka postajemo aktivni i privlačimo se uporištima. II. bataljon likvidira bunkere i zauzima ih. U bunkerima potukao je preko 100 neprijateljskih vojnika. Pošto nije imao veze sa III. bataljonom morao se povući. I. bataljon uspio je prodrijeti također u Dvor nanevši neprijatelju gubitke 40 mrtvih ustaša. Usljed stalnog pritiska na uporište neprijatelj je bio prisiljen da isto napusti i u neredu odstupio prema Hrv. Kostajnici. Naše snage ušle u Dvor u 9 sati.[13] U ovim četverodnevnim borbama neprijatelj je imao 303 mrtva i 75 ranjenih. Naši gubitci u ovim borbama 13 mrtvih, 62 ranjena. Plijen: 5.500 metaka, 1 šmajser, 2 šake, 2 pištolja, 15 pušaka i 1 p.m., i 1 telefon.

Jedinice ove brigade su u toku mjesec dana imale:

1) *Gubitci:*	a) neprijateljski	615	ubijeno
		264	ranjeno
		89	zarobljeno
			prešlo dobrovoljno
		13	na našu stranu
	izbačeno iz stroja	981	
	b) vlastiti	32	poginulih
		135	ranjenih
		7	dezertiralih.

2) *Plijen:*

a) oružje: pušaka 211, p.mitraljeza 21, šmajsera 9, lakih bacača 6, t. bacača 4, pištolja 12, protukolskih topova 2, šake 2, t. breda 11, rongi 5, t. mitraljeza 1.

b) municija: 80.000 puščanih metaka, granata 18, bombi 60.

c) oprema: zarobljeno oprema sa 63 vojnika.

[13] O tome vidi i tom XI, knj. 2, dok. br. 108.

d) materijal: telefona 6, pisaće mašine 2, radioaparat 1, kola 9, konja 27, 40.000 komada cigareta, 200 kg brašna, 1 motorkotač.

3) *Izgubljeno:* 2 v. bacača oštećena, granata 12, pušaka 10, 1 p. m.

4) *Uništeno:* Most na Savi kod B. Gradiške uništen. Uništeno nekoliko neprijateljskih bunkera i fortifikacijskih objekata. Telefon 1.

5) *Raspored jedinica:*

Bataljoni na položajima prema Bos. Novom od Matijevića do Dvora. Štab brigade u selu Čemernica, 6 km zapadno od Bos. Novog.

6) *Nastava i obuka:*

Vojna nastava odvijala se po planu rada. Usljed čestih pokreta manje se je radilo u ovom mjesecu. Radila se borbena obuka, stražarska služba, egzercir, teoretski časovi iz nastave gađanja. Težilo se da rad bude praktično na terenu izvađan i da bude ofenzivnog karaktera.

7) *Zaključci:*

Vojna disciplina je dobra. Još nije onakva kakva bi trebala biti, ali stalnim radom i ličnim primjerima rukovodioca postići će se i to da će vojna disciplina biti prirodna pojava kod vojske. Marševska disciplina ne zadovoljava. Drugarstvo je razvijeno. Borbenost brigada je dobra, što se je najbolje vidjelo u zadnjim akcijama. Osjeća se nedostatak ljudstva po četama i u Artiljerijskom divizionu. Naročito se to osjeća u Divizionu kad treba oružja premještati na položaju i nositi municiju. Punjenja koja se primaju iz Art. otsjeka vlažna su i gube na svojoj snazi.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:[14] Komandant, major:[15]

M. P.

---

[14] Nikola Bajić
[15] Mihailo Gačić

BR. 156

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA JA OD 8. MAJA 1945. ZA NAPAD I GONJENJE GLAVNE ČETNIČKE GRUPACIJE NA PROSTORU ĆUHOVIĆI — UMOLJANI — RAKITNICA[1]

OPERATIVNI ŠTAB[2]
O. pov. broj: 1
8. maja 1945 g.
Položaj u 16.15 č.

I

19 brigada 53 div.[3]

ZAPOVJEST
Sekcija Konjic 1:100.000

Četnička grupacija na čelu sa Dražom Mihailovićem, pošto se probila preko komunikacije Konjic — Sarajevo na sektoru Dragočaj 7 o.mj. u 14 č., sada se nalazi na prostoriji Umoljani — Ćuhovići, vjerovatno sa svojom zaštitnicom na prostoru Stanine, Zelene Njive, Golo Brdo.

Neprijatelj po dosadašnjoj ocjeni može imati 5 do 6000 boraca vrlo zamorenih, demoralisanih i oskudnih sa municijom.

Po dosadašnjim podatcima neprijatelj ima namjeru da se kao grupacija probije do Drine a zatim vjerovatno u Srbiju ili Sandžak. Vjerovatno je da ova grupacija namjerava ići opštim pravcem Umoljani — Dobro Polje — Foča. Ukoliko neprijatelj bude prisiljen od naših snaga da napusti ovaj pravac, on će vjerovatno tražiti novi lakši put, t.j. ili prema Ulogu i Kalinoviku ili prema Jahorini, a nije isključeno da se ova grupa pod našim pritiskom nastoji izvući preko sjeverne Hercegovine.[4]

Jedna četnička grupa, što nije sasvim provjereno, treba da se nalazi još na prostoriji Bitovnja — Kreševo i koja treba da broji nekoliko stotina četnika. Navodno ova grupa je odsječena, a ako ona postoji, možemo očekivati sa sigurnošću da će težiti da se sastane sa svojom glavninom, što znači da bi

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 29 — 6, k. 1423.

[2] Privremeno je formiran da bi se objedinila dejstva 3. brigade narodne odbrane, 12. hercegovačke i 19. krajiške brigade.

[3] Dopisano običnom olovkom, ćirilicom.

[4] Bliže o kretanju četnika vidi dok. br. 162.

ova grupa mogla ugroziti naše pozadinske dijelove i uopšte leđa fronta.

Za uništavanje ove grupe Draže Mihailovića do sada su angažovane ove snage:

1. — XXXVIII divizija u kompletnom sastavu, ojačana jednom brigadom XXXVII divizije, i ova divizija ima da napadne neprijatelja u toku 9 o.mj. od pravca Trnovo — Jablanica — Kalinovik.[5] Granica širenja ove divizije u desno jeste linija Jablanica — Treštenica — Plovčiji Do — Radova Šuma, a lijevo će se širiti do granice Rogoj — Crvena stijena — Barice — Tušila, s tim što će svoj jedan bataljon iz brigade XXXVII divizije istovremeno uputiti pravcem Kalinovik — Vrhovina — Gornja Ljuta.[6]

2. — Operativna grupa brigada sastavljena od brigade XII Herc., III brigade Narodne odbrane i XIX brigade 53. divizije, što ukupno iznosi 11 pješadijskih bataljona.

Zadatak naše operativne grupe brigada sastoji se da uništi neprijatelja u gonjenju i preticanjem sa presecanjem na desnom boku. Naša grupa sem toga ima zadatak neprijateljske bande natjerati na raspored naših snaga na liniji Tušila — Lukavac.

Za izvršenje prednjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

1. — *Desna kolona*

XII herc. brigada

Polazi u svom kompletnom sastavu 9 o.mj. u 00.00 časova opštim pravcem Podorašac — Džepi — Vrdolje — Blaca. Zadatak ove brigade sastoji se da očisti navedenu prostoriju od eventualnih neprijateljskih banda i da bočnim dejstvom prema Ćuhovići i Stanine omogući nadiranje naše centralne grupe, odnosno III brigade N.O. Zona širenja u lijevo bit će do linije Podvršte (k. 1274) — Debeli Ljut — Jarene (k. 1277) — M. Strojište (k. 1438) — Ćuhović a po potrebi Lovnica (k. 1857). Ova brigada naslanjat će se desno na r. Neretvu i težit će da što prije ovlada prelazima preko r. Rakitnice kod Blaca i Dubočani tako da neprijatelj ne bi bježao u pravcu Bjelimića. Čim jedinice III brigade ovladaju sa Lovnica, ova brigada će se prebaciti na lijevu obalu Rakitnica i

[5] i [6] O dejstvima jedinica pomenutih divizija vidi dok. br. 158, 159, 169 i 170.

zanoćiti na prostoriji Šaren Do — Čolakovića Dolovi i obližnjoj prostoriji.[7] Ukoliko borba oteža napredovanje, ova brigada će zanoćiti 9 o.mj. na prostoru Blaca, u kom slučaju izvijestiti nas i štab III brigade u Pod Lovnicom. Daljno komandovanje ovom brigadom vrši se radio-putem a njen zadatak sastoji se u glavnom da nadalje pretiče neprijatelja sa desnog boka i samostalno ili jednovremeno sa ostalim snagama uništava njegovu živu silu.

2. — *Srednja kolona*

III brigada Narodne odbrane

U kompletnom sastavu polazi 9 o.mj. u 1 čas opštim pravcem Podorašac — s. Stanine — Kovačevac sa prvim zadatkom da ovlada sa Lovnica planina. Zona širenja ove brigade u desno do XII brigade a lijevo do linije Brđani — Vukovo Polje — Raška Strana. Po izvršenju prvog zadatka ova brigada će se smjestiti na prostoru Čuhovići — Kovačevac posjedajući položaj na liniji Lovnica od doline Rakitnica pa lijevo do dolina Hajdučki Do. Opšti zadatak ove brigade sastoji se da u zajednici i najtešnoj saradnji sa XIX brigadom uništava neprijateljske zaštitnice na pravcu njenog kretanja.[8]

3. — *Lijeva kolona*

XIX brigada

Ostavit će jedan svoj najzamoreniji bataljon na prostoru Raštelica — Bradina sa zadatkom da prikupi podatke

---

[7] Do borbe sa glavninom četničkih snaga Draže Mihailovića došlo je 2/3. maja na sektoru Travnik — Kreševo, kada je 2. bataljon 12. hercegovačke udarne brigade napao jednu grupu ovih četnika i nanio joj teške gubitke. Brigada je zatim, od 6. do 15. maja, u svakodnevnim žestokim naletima, na pravcu Kalinovik — Zelengora, uspjela da četnike po dijelovima tuče i da im nanese velike gubitke u ljudstvu i materijalu (1087 poginulih i 9 zarobljenih četnika; zaplijenjeno: 600 pušaka, 50 mitraljeza i puškomitraljeza, 9 automata, 23 pištolja, 12.000 metaka i 3 radio-stanice). Brigada je imala 6 poginulih, 19 ranjenih i 11 nestalih boraca. Ona je 15. maja, poslije razbijanja četnika na Zelengori i Sutjesci, sa prostora Zakmura vraćena na prostor Borje pl., gdje je ostala do 18. maja, a potom, preko Kalinovika otišla na sektor Nevesinja (vidi AVII. reg. br. 9/10, k. 1151/II: operacijski dnevnik Štaba 12. hercegovačke udarne brigade JA za period od 1. maja 1944. do 23. maja 1945).

[8] Pet bataljona te brigade je 7. maja bilo na položajima oko komunikacije s. Bradina — Ivan-Sedlo — s. Raštelica. Po naređenju Štaba 38. udarne divizije JA, dva njena bataljona iz Bradine su upućena na pl. Bitovnju, a bataljon iz Raštelice u Bradinu (vidi AVII, reg. br. 32 — 2, k. 1259: relaciju Štaba 17. majevičke udarne brigade JA od 5. juna 1945).

o eventualnoj četničkoj grupi na prostoru Bitovnja — Kreševo i da ovu grupu ukoliko ona uopšte postoji uništi. Čim se ustanovi i provjeri da ova grupa ne postoji, a što treba za 3 dana najviše, ovaj bataljon će krenuti najbližim pravcem za svojom brigadom i ući u njen sastav.

Ostala 3 bataljona ove brigade će 9. o.mj. u 1.00 č. krenuti u napad opštim pravcem G. Bradina — Trebulje — Megara — Zelene Njive težeći da svojim lijevim krilom obuhvate Opančak i Golo Brdo i sa prvim zadatkom da ovladaju sa masivom Vaganj (k. 1913). Zona širenja ove brigade u desno je do linije III brigade a lijevo Opančak — Krvavac izviđajući svojim objavnicama prostoriju Mrtvanje. Po izvršenju prvog zadatka brigada će zanoćiti na prostoriji Šišin Do — Golo Brdo — Jagodina. Zadatak ove brigade je čišćenje navedene prostorije, tijesna saradnja sa III brigadom u uništavanju neprijateljskih zaštitnica. Ukoliko neprijatelj da uporniji otpor na Lovnici jedinicama III brigade, pomoći ćete ovu brigadu u napadu na Lovnicu desno sa sjeverozapadne strane.[9]

4. — *Veza*

Između jedinica vršit će se radio-putem prema ugovorenom planu, a u borbi prema predviđenom i dostavljenom načinu. Ukoliko se bude ukazala potreba češće radioveze, istu zakazivati vanredno.

5. — *Snabdijevanje hranom i municijom*

U ovu svrhu određuju se dvije baze, t.j. Tarčin za XIX brigadu, a s. Živašnica za III i XII brigadu. Hranu doturati iz Sarajeva od Komande pozadine III Korpusa do navedenih baza kamionima a odavde do svojih jedinica organizovat će intendanti sa svim raspoloživim sredstvima. Za sada ukoliko se raspolaže sa kuhinjama svaka četa treba da je ima. Također ishranu poboljšati dobrovoljnim prilozima od naroda na zoni fronta ili rekvizicijom od narodnih neprijatelja.

6. — *Izveštavanje*

Svi štabovi brigada imaju za dužnost da operativni štab blagovremeno izvještavaju o neprijatelju, njegovoj sna-

---

[9] Vidi dok. br. 167.

zi, pravcu otstupanja, o dejstvu susjednih jedinica, kao i o sopstvenom rasporedu, neprijateljskim i sopstvenim gubitcima.

7. — *Operativni štab*

Za sada će se nalaziti sa štabom XIX brigade i verovatno će zanoćiti na prostoru Jagodina — Zelene Njive.

Ovaj zadatak koji se postavlja neobične je važnosti te će svi rukovodioci nastojati da se žilavošću, istrajnošću pobijedi neprijatelj koji je u mnogo težoj situaciji. Napominjemo važnost najtešnje saradnje i uzajamnog pomaganja međusobno kako između jedinica brigada tako i između brigada. Po ovom zadatku štabovi brigada će održati savetovanje sa svojim štabovima i preduzeti mjere u svim pravcima da se postavljeni zadatak izvrši. Iskustvo je pokazalo da je potrebno da naše jedinice koriste kako u napadu tako i u odbrani sva lukavstva i drskost a pokazalo se također štetno razvlačenje jedinica.

Znaci raspoznavanja:

Datum:	8 maj	Jovo — Jahorina
	9 maj	Tito — Sloboda
	10 maj	Durbin — Drina

Ukoliko raspolažete raketlama upotrebljavati jednu crvenu i jednu bijelu, jer je to znak svih naših jedinica koje učestvuju u operacijama.

Ostali znaci raspoznavanja danju i noću specijalno za naše jedinice dostavljeni su svim štabovima brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, potpukovnik,
Rad.[10] **R. Raičević**

Komandant, pukovnik,
Danilo Komnenović[11]

---

[10] Radoš. Bio je tada politički komesar 53. divizije JA.

[11] Bio je tada komandant Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane.

BR. 157

IZVJEŠTAJ ŠTABA 15. KRAJIŠKE BRIGADE OD 9. MAJA 1945. ŠTABU 39. UDARNE DIVIZIJE JA O BORBAMA U APRILU U BOSANSKOJ KRAJINI[1]

ŠTAB
XV. KRAJIŠKE BRIGADE
39 DIVIZIJE
5 KORPUSA
NOVJ
Op. pov. br. 284
9. V. 1945 G.

Predmet: Operaciski izvještaj,
dostavlja se

ŠTABU XXXIX. DIVIZIJE

Prema naređenju toga štaba op. pov. br. 64 od 9. V. 1944. g., pov. br. 605 od 21. XI. 1944 god. i br. 318 od 4. III. 1945. god. dostavlja se slijedeći operacijski izvještaj za mjesec april (od 1. IV. — 1. V. 1945 god.).

1. IV. 1945 god. Snage ove brigade imale su slijedeći raspored: Štab brigade u s. Ivanjskoj, zaseok Mendanđići, sa prištapskim jedinicama u zas. Gagrice, Mamenice, Ružići i Brđani.
I. bat. u s. Donjim Podgracima,
II. bat. u s. Ivanjska, zas. Vukovići,
III. bat. u s. Jelovac i s. Bjelajci,
IV. bat. u s. Gornja Piskavica i
Art. divizion u Ivanjskoj, zas. Ružići.

U 8.30 časova jedna satnija ustaša[2] napala je položaj I. bataljona ispred s. Cerovljani. Borba trajala do 10.30 časova, kada je neprijatelj odbačen na svoje polazne položaje, na komunikaciji Banja Luka — Bos. Gradiška.

U borbi učestvovala 2 bacačka odeljenja.

Na sektoru IV. bat. u 12 časova sukob vlastitih izviđačkih djelova sa grupom čet-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 26 — 2, k. 1272.
[2] Vidi dok. br. 94.

nika u jačini 40—50 ljudi. Nakon kratke borbe ista je raspršena.

Neprijateljski gubici: 5 mrtvih i 7 ranjenih.

Vlastiti gubici: 1 lakše ranjen.

Zarobljeno: 100 puš. metaka, 1 okvir za p.m. i par cipela.

2. IV. 1945 god. Postavljena zasjeda ali neprijatelj nije naišao (na komunikaciji Ivanjska — Banja Luka).

3. IV. 1945 god. Snage II. bat. u sadejstvu 1 minobac. baterije, napale su na neprijateljsko uporište Karaula — Golo Brdo, dok se je izviđačka četa provukla za leđa neprijatelju i napala štab bojne u Kale.[3] Borba je počela u 23 časa i trajala 2 časa, u kojoj je likvidirano uporište kao i štab bojne.

Neprijateljski gubici: 12 mrtvih, 6 ranjenih i 2 zar.

Vl. gubici: nije bilo.

Zaplenjeno: 1 t. mitraljez, 2 puške, 1 rez. cijev za p.m., 400 p. metaka, 2 ručne bombe, 3 okvira za p.m. i 1 ranac.

4. IV. 1945 god. Snage IV. bat. u sadejstvu sa 1 min bac. odeljenjem napale su na neprijateljsko uporište Crkveno Brdo — Ledina — Bujanac. U borbi koja je trajala od 21—22.30 časova protjeran je neprijatelj sa pomenutih uporišta prema Banja Luci.

Neprijateljski gubici: 2 mrtva i 1 ranjen.

Vl. gubici: 1 ranjen.

Zaplenjeno: 520 p. met., 1 cipele, 2 hlače, 8 porcija.

Zapaljeno: 8 neprijateljskih bunkera.

5. IV. 1945 god. Snage I. i II. bat. krenule u napad na četničku bandu na prostoriji s. Miljevići — Vilusi — Jazovac — Jurkovica. Do sukoba

[3] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 10. ustaškog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 199; AVII, reg. br. 26 — 7, k. 1267).

Jedan vod IV. bat. prilikom izviđanja u s. Brankovcu sukobio se sa grupom četnika u jačini oko 30 ljudi, te istu raspršili,

Neprijateljski gubici: 1 mrtav i 2 ranjena.

14. IV. 1945 god. I. bataljonu predala se 4 domobrana, koji su donijeli: 2 strojnice, 3 pištolja i 1 automatsku pušku.

I. bat. u 19 časova premjestio se na prostoriju s. Jerkovo Brdo — s. Miladinovići.

15. IV. 1945 god. Štab brigade premjestio se u s. Miljeviće, II. bat. na prostoriju s. Bakinci — Zmajevac, IV. bat. sa 2 čete prebacio se na prostoriju s. Dragočaj, Art. divizion na prostoriju Gornji Bakinci.

16. IV. 1945 god. III. bat. Izvršio pokret na prostoriju s. Gor. Podgradci.

1 desetina IV. bat. prilikom izviđanja u pravcu Crkvenog Brda sukobila se sa ustašama, koji su odmah pobjegli.

Neprijateljski gubici: 1 ranjen.

17. IV. 1945 god. III. bat. nastavio pokret do s. Gor. Romanovci, gdje je zauzeo položaj. U 5.30 časova 1 ustaška bojna napala je položaje IV. bat. Borba trajala do 11 časova, kada se je uspjelo protjerati neprijatelja na polazne položaje.

Neprijateljski gubici: 6 mrtvih, 5 ranjenih i 1 zarobljen.

Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Zaplenjeno: 1 puška.

Izgubljeno: 1 strojnica i 1 pištolj.

18 IV. 1945 god. Bez borbene aktivnosti.

19. IV. 1945 god. II. bat. sa 2 čete postavio zasjedu na komunikaciji Banja Luka — Gradiška, na raskrsnici puta koji vodi u s. Mahovljane. U 21 čas naišao je 1 luksuzni automobil, na koga je otvorena vatra, ali kako je isti išao vel.

brzinom, to je uspio da pobjegne. Po tom se zasjeda povukla.

Na istoj komunikaciji kod Aleksandrovca[5] postavljena je zasejda od 2 čete III. bat. U 7 časova naišla je 1 kolona ustaša i četnika, na koje je otvorena vatra. U kratkoj borbi, ustaše su se povukle u Topolu, dok su četnici zaobišli cestu i produžili za Bos. Gradišku.

Neprijateljski gubici: 4 mrtva, 7 ranjenih i 2 zarobljena.

Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Zarobljeno: 1 šarac, 1 puška, 1 pištolj, 6 bombi, 1200 metaka.

20. IV. 1945 god. 1 četa III. bat. u zasjedi kod Aleksandrovca primila je borbu sa ustašama koji su nastupali iz Kobatovaca te ista u borbi koja je trajala od 7 — 7.45 časova uspjela povratiti neprijatelja.

Neprijateljski gubici: 2 mrtva i 3 ranjena.

Vlastiti gubici: 1 mrtav i 2 ranjena.

IV. bat. prebacio se na prostoriju s. Mrčevci, zas. Vilusi.

21. IV. 1945 god. 1 četa I. bat. dočekala je u zasjedi, na komunikaciji Srednja — Gornja Topola, 1 ustaški kamion, te zarobila: kamion, 4 ustaše, 1 domobranskog narednika, 7 pušaka, 2 pištolja, 150 puš. metaka, 150 strojničkih metaka, 4 bombe, 5 pari odjela, 1 gas-masku, 229.000 kuna.

Neprijatelj je tukao od 14 — 15 časova artiljerijskom vatrom 1 četu II. bat. u s. Bakincima

Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Predalo se 8 neprijateljskih vojnika, koji su donjeli: 2 »šarca«, 4 puške, 1 strojnicu, 2000 kom. metaka

Zasjeda III. bat. koja se nalazila kod Aleksandrovca bila je tučena art. vatrom iz Kobatovaca.

[5] Pun naziv: Bosanski Aleksandrovac.

Vlastiti gubici: 2 ranjena.

Štab brigade izvršio pokret u s. Jerkovo Brdo.

22. IV. 1945 god. Snage I. i IV. bat. napale su neprijatelja, koji se povlačio iz Banja Luke, kod Gornje Topole. Borba je vođena od 6 — 15 časova, ali uslijed nadmoćnosti neprijatelj je uspjeo da se probije.[6]

I. i II. bat., pojačan sa baterijom minobacača i bater. p. kolskih topova, napao je u 22 časa na neprijateljsko uporište Turske Dubrave. U borbi koja je trajala od 3 — 4.30 časova uporište je likvidirano.

U 23 časa snage III. i IV. bat. napale su i likvidirale jako neprijateljsko uporište Gor. Topolu.[7]

Neprijatelj. gubitci: 93 mrtva, 53 ranjena i 33 zarobljena.

Vlas. gubitci: 3 poginula, 8 ranjenih.

Zarobljeno: 1 teš. bacač, 2 topa, 7 puš. mitraljeza, 2 laka bacača, 1 strojnica, 73 puške, 7 pištolja, bac. mina 336, 204 top. granate, 31.800 puš. metaka, 24 okvira za puš. mitr., 1 dvogled, 22 opasača, 55 bombi, 10 pari fišeklija, 16 pari odjela, 21 šinjel, 13 ranaca, 10 kuh. kazana, 2 ćebeta, 4 kola, 2 motorcikla, 6 bicikla, 1 kamion, 3 top. kare, 3 para cipela, 2 šat. krila, 2 radio-aparata, 1 telefon, 1 pisaći stroj i 50 signal, metaka.

23. IV. 1945 god. Po likvidaciji Tur. Dubrava, II. bataljon zauzeo je položaj jednog bataljona XX. brigade,[8] na zapadnoj strani B. Gradiške, gdje ostao do 17 časova. U 17 časova sve jedinice

---

[6] Odnosi se na jedinice ustaško-domobranske 6. hrvatske divizije (vidi dok. br. 199; knj. 33, dok. br. 101, objašnjenje 2; tom XI, knj. 2, dok. br. 86, objašnjenje 9).

[7] U Gornjoj Topoli su tada bile 2. i 3. satnija 1. bojne 4. gorskog zdruga ustaško-domobranske 7. hrvatske divizije, a u Donjoj Topoli 1. bojna 15. domobranskog pješadijskog zdruga 6. hrvatske divizije (vidi AVII, reg. br. 26—7, k. 1267: informativni izvještaj Štaba 39. udarne divizije od 28. marta 1945).

[8] Vidi dok. br. 155.

brigade izvršile su pokret na prostoriju s. Gor. Podgradci.[9]

24. IV. 1945 god. U 5 časova snage brigade krenule su i to: Štab brigade i III. bataljon na prostoriju s. Kalenderi.
I. bataljon na prostoriji s. Mraovo Polje. II. bataljon na pros. s. Alaginci, IV. bataljon na prostoriju s. Guvnjani (srez Kostajnica) i Art. divizion na prostoriju s. Kalenderi, gdje su stigle 25. IV. 1945. g. u 9 časova.

25. IV. 1945 god. Jedan bandit iz grupe »zelenaša« privukao se osmatraču IV. bat. u s. Guvnjanima, te ga ubio i odnjeo pušku.

26. IV. 1945 god. U 11 časova sve snage brigade izvršile su pokret u Blagaj, gdje su stigle u 19 časova, kada je počelo prebacivanje preko rijeke Sane.

27. IV. 1945 god. Do 10 časova prebacile su se sve snage preko r. Sane, te na lijevoj obali ostale do 13 časova, kada su krenule u pravcu Bos. Novog u namjeri napada.[10] Oko 13.30 časova počeo je neprijatelj tući art. vatrom s. Blagaj, gdje su još ostali prištapski djelovi. Gubitaka nije bilo.

Do sukoba sa neprijateljem došlo je na Veljkića Brdu u 15 časova, odakle je neprijatelj protjeran.

U 23 časa snage I. i III. bat. izvršile su napad u pravcu želj. stanice Vidorija, ali uslijed jakog neprijateljskog otpora, tučene jakom art. vatrom, snage su se morale povući.

28. IV. 1945 god. Neprijatelj je vršio protunapade duž cijelog fronta, koji su odbijeni. U toku cijelog dana obostrana art. aktivnost, sa povremenim prekidima. U toku noći vršene su akcije lokalnog značaja.

---

[9] Vidi dok. br. 135.
[10] i [12] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 70 i 108.

29. IV. 1945 god. U toku dana nastavlja se napad duž cijelog fronta, ali uslijed jakog neprijateljskog otpora[11] nije bilo značajnijih promjena.

U 20 časova počinju ponovni napadi, koji se produžuju cijelu noć, u kojima je zauzeto Veljkića Brdo i Vješala.

30. IV. 1945 god. U toku dana bez borbene aktivnosti pješadije, dok je povremeno dejstvovala artiljerija sa obe strane.

U 18 časova ponovno je započeto sa napadom sa svim raspoloživim snagama, i nakon nekoliko uzastopnih juriša neke snage uspjele su probiti se do same žice te istu na nekoliko mjesta presjeći, ali neprijatelj je i dalje pružao ogorčeni otpor tukući naše snage jakom minobac. vatrom te su se iste morale povući.

U toku cijelog napada na Bos. Novi, od 27 — 30. IV. bilo je:

Neprijateljskih gubitaka: 176 mrtvih, 123 ranjena, 1 zarobljen.

Vlastiti gubici: 15 mrtvih, 120 ranjenih i 4 nestala.

Zarobljeno: 7 p. mitraljeza, 180 pušaka, 3000 metaka, 1 t. mitraljez.

Jedinice ove brigade u mjesecu aprilu imale su:

I. *Gubitci:*

1. Neprijateljski:

Ubijeno	385
Ranjeno	275
Zarobljeno	93
Ukupno izbačeno iz stroja	753

2. Vlastiti:

a) u ljudstvu:

Poginulo	20
Ranjeno	138
Nestalo	4
Ukupno:	162

[11] Vidi dok. br. 222.

b) u materijalu:

Strojnica	1
Pištolja	1
Pušaka	1
Puškomitraljeza	3
Topova	2

Plijen:

1. oružja:	Teških bacača	2
	Lakih bacača	1
	Teških mitraljeza	2
	Puškomitraljeza	20
	Lakih mitraljeza (jugoslavenskih)	1
	Strojnica	7
	Pištolja	21
	Automatskih pušaka	1
	Pušaka	154
	Bombi	85
	Okvira za puškomitraljez	28
	Rezervnih cijevi za puš. mitraljez	1
	Tromblona	1
2. municije:	Topovskih granata	204
	Bacačkih mina	336
	Puščanih metaka	41670
	Signalnih metaka	50
3. opreme:	Dvogleda	5
	Pari cipela	5
	Ranaca	14
	Bluza	16
	Hlača	18
	Vojničkih porcija	8
	Opasača	55
	Fišeklija pari	44
	Šinjela	37
	Kožnih torbica	4
	Šatorskih krila	17
	Pelerina	3
	Ćebadi	42
4. *ostalog:*	Kamiona	2
	Motorbicikla	2

	Bicikla	6
	Telefonskih aparata	1
	Kola	4
	Topovskih kareta	3
	Kuhinjskih kazana	10
	Pisaćih mašina	1
	Kompasa	1
	i djelovi četničke arhive.	
III. *Uništeno:*	Zapaljeno	3 nep. bunkera
	„	1 most

IV. *Raspored jedinica:*

Sve jedinice brigade nalaze se u napadu na neprijateljsko uporište Bosanski Novi.[12]

V. *Zaključci:*

Akcije jedinica ove brigade u toku prošlog perioda u glavnom su bile vezane za napade na neprijatelja koji se povlačio, u čemu je brigada postigla vidljive rezultate.

Četničke snage koje su se, u povlačenju iz Crne Gore, Hercegovine i centralne Bosne, pokušale zadržati na terenu na kome je operisala ova brigada, bile su nakon nekoliko uzastopnih napada protjerane preko r. Save uz velike gubitke u mrtvima, ranjenim a naročito zarobljenim.

Napadi na okolna uporišta garnizona Banja Luka, kao i progonjenje neprijatelja iz istog, dali su nenadane rezultate, obzirom da se neprijatelj povlačio u jačim grupama.

Napadom na neprijateljski garnizon Bosanski Novi, moglo se vidjeti da je borbenost ljudstva na visokom stepenu. Veliko zalaganje, požrtvovanost i izdržljivost, kako za samog napada tako i za vrijeme pokreta koji je uslijedio prije samog napada, zapaženo je kod svih boraca i rukovodioca.

Kao jedini nedostatak koji se mogao zapaziti je taj da se rukovodioci u velikoj mjeri pretvaraju, za vrijeme napada, u borce prvih redova, čime je smanjeno precizno rukovođenje jedinicama. Na štetnost prednjeg skrenuta je pažnja, te će se nastojati da se isto u najkraćem roku odkloni.

U proteklom periodu nije bilo moguće izvoditi u dovoljnoj mjeri nastavu kao ni opštu izobrazbu, pošto se brigada nalazila više u pokretu.

Naređenje Generalštaba JA u pogledu vojničkog držanja u većoj mjeri sprovedeno je u život.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major[13] Komandant, kapetan[14]

M. P.

BR. 158

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE JA OD 11. MAJA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA NA SEKTORU LJUBINA — VRBNICA — TJENTIŠTE PRESIJEKU PUT GLAVNIM ČETNIČKIM SNAGAMA I DA IH ODBACE KA SUTJESCI[1]

ŠTAB XXXVIII DIVIZIJE
11.V.1945.

ZAPOVJEST
(sekcije Sarajevo — Gacko, 1:100.000)

Situacija:

U toku jučerašnjeg dana četničke bande sa Dražom Mihajlovićem probijale su se pritješnjene od naših jedinica sa svih strana uza samu Neretvu prema Zelengori i uz dolinu Neretve. Krajne demoralizane i iscrpljene četničke bande su pretrpjele ogromne gubitke. Ubijeno je i zarobljeno oko 1500 četnika sa velikim brojem automatskog i drugog naoružanja.[2] Nakon višednevnih borbi četnička grupa koja je brojala oko 10.000 ljudi spala je na 5000. Stanje u ovoj grupi je očajno. Municije nemaju.

Danas je naša avijacija[3] izviđanjem ustanovila da su se četnici nalazili sa glavninom kod Kotlaničkog jezera na Ze-

---

[13] Janko Radulović
[14] Milan Miljuš

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 57—5, k. 1258.
[2] Vidi dok. br. 162.
[3] O dejstvu naše avijacije vidi tom X, knj. 2, dok. br. 216 i 217.

lengori. Njihovi jedini mogući pravci probijanja su: pravac niz dolinu Sutjeske i pravac preko Izgora ka Stabni i Plužinama.

Dva bataljona divizije Narodne odbrane goneći neprijatelja preko Zelengore i uz desnu obalu Neretve. Jedna brigada orijentisana je na Čemerno za presjecanje pravca preko Izgora i Stabne i dejstvo niz dolinu Sutjeske.[4] Jedna brigada 37 divizije izbija na Vučevo, a ostale snage ove divizije biće koncentrisane u trouglu rijeke Tare i Drine.[5]

Naša divizija ima zadatak da na sektoru Ljubina — Vrbnica — Tjentište presječe put ovoj četničkoj grupi, da je nabaci u dolinu Sutjeske i uništi.

NAREĐUJEMO:

1) 18 brigada: kreće 12. V. u 0 časova iz Kalinovika pravcem Jeleč — Vrbnica — Zamršten i postavlja se na prostoriju Brnjica — Zamršten. Ova brigada će veći dio snaga držati kod Zamrštena i odmah ispitati dolinu Sutjeske i pravce preko Ljubina Groba ka Zelengori. Ni pod koju cijenu ne smije se dozvoliti da neprijatelj preko Tjentišta i Keljića pređe niz Sutjesku, već mora, čim osjeti, baciti se na njega sa svim snagama i uništiti ga.[6]

2) 17 brigada kreće 12. V. u 0 časova sa prostorije Kalinovik opštim pravcem Jeleč — Rataj — Zakmur — Ljubina, i postavlja se na prostoriju Zakmur — Ljubina. Ova brigada mora imati najtješnju vezu sa štabom 18 brigade i u slučaju da neprijatelj bude naišao na 18 brigadu ona će biti orijentisana sa svima snagama u pomoć 18 brigadi za uništenje neprijatelja.[7]

---

[4] Vidi dok. br. 156. i 167.
[5] Vidi dok. br. 161. i 169.
[6] Vidi dok. br. 170.
[7] U relaciji Štaba 17. majevičke udarne brigade JA od 5. juna 1945. (vidi AVII, reg. br. 32 — 2, k. 1259) piše da je brigada od 6. aprila do 1. maja izvela nekoliko manjih akcija protiv četnika na području Romanije, dok su u maju njene jedinice vodile borbu protiv glavne grupacije četničkih snaga Draže Mihailovića, i to: 1. maja njen 1. bataljon (dvije čete i vod minobacača) transportovan je kamionima na sektor Fojnice radi odbrane ovog mjesta od četničkih snaga koje su nadirale sa sektora Travnika, dok su 2. i 3. bataljon ostali i dalje u Sarajevu, a 4. bataljon na sektoru Sokolca. Po dolasku na sektor Fojnice 1. bataljon je uhvatio vezu sa bataljonom 12. hercegovačke udarne brigade JA koji je bio na prostoru s. Porače — s. Nadbare (vidi dok. br. 156, objašnjenje 7) i 3. maja posjeo položaje u s. Šćitovi (k. 604 — k. 638). Istog dana u 10 časova odbacivši bataljon 12. hercegovačke brigade, četnici su napali 1. bataljon. Poslije teške odbrambene borbe, ovaj se bataljon u 16,30 časova povukao zapadno od Fojnice, na položaj s.

3) 21 brigada kreće 12. V. u 3 sata sa prostorije Kalinovika i postavlja se na sektor Govza — Jeleč, gdje će biti opšta divizijska rezerva.[8]

Mrđanić — s. Obojnik. Sutradan četnička desna kolona ga je napala na k. 1056 — s. Turković, a lijeva kolona je ušla u Fojnicu. Našavši se u okruženju, bataljon se povukao južno, na Vrhove, a četnici su produžili ka Ivan-Sedlu.

U ovakvoj situaciji, 2. i 4. bataljon su 5. maja hitno upućeni u rejon s. Tarčina, a 6. maja je tamo upućen preko Fojnice i Kiseljaka, i 1. bataljon. Oko komunikacije s. Raštelica — s. Bradina nalazilo se pet bataljona 3. hercegovačke brigade narodne odbrane. Po naređenju Štaba 38. udarne divizije JA, dva bataljona 3. brigade su otišla iz Bradine u pl. Bitovnju a u Bradinu je prebačen bataljon iz Raštelice, dok su 1, 2. i 4. bataljon 17. majevičke brigade posjeli položaj u rejonu Ivan-Sedla. Poslje žestoke borbe četnici su prodrli preko Bradine i otišli ka pl. Bjelašnici. Odmah potom, 8. maja, 17. brigada je prikupljena u rejon Tarčina i kamionima, preko Ilidže, prebačena na prostor s. Trnovo — s. Leletin Han, gdje je istog dana po podne stigao i njen 3. bataljon. Nastavljajući pokret preko s. Ledića, 1. i 4. bataljon su 9. maja izvršili napad na četnike na Kleku i Kojtu (trig. 1675). Tom prilikom je 4. bataljon uhvatio vezu sa 18. hrvatskom udarnom brigadom JA. Oko 12 časova četnici su poslije žestokog otpora, zbačeni s pomenutih položaja. U isto vrijeme i jedinice 18. brigade su ih potisle s položaja Lučevi — Bijele vode. Poslije toga četnici su se u neredu povukli ka s. Ljutoj, gdje su bili napadnuti s leđa. U ovim borbama je učestvovala i naša avijacija.

Desetog maja ujutru, po naređenju Štaba 38. divizije, 2. i 3. bataljon su iz s. Rakitnice upućeni, preko Trnova, na sektor Kalinovik — s. Obalj, gdje su presekli put četnicima. Poslije ogorčene borbe i velikih gubitaka četnici su se probili ka Zelengori. U isto vrijeme 1. i 4. bataljon su iz Rakitnice krenuli ka G. i D. Tušilu da bi spriječili prodor četnika preko s. Glavatičeva ka Nevesinju. Saznavši da su četnici otišli ka Zelengori, cijela brigada se istog dana, po naređenju Štaba 38. divizije, okupila u Kalinoviku. A potom, 11. maja, noću u 1 čas, brigada je upućena na prostor Zakmur — Ljubina da četnicima presiječe put ka Drini. Poslije neuspjelog pokušaja četnika da se prebace ka Foči i, dalje, preko Drine, brigada je vraćena na položaje s. Ocrkavlje — s. Miljevina — Gradac (trig. 909) — Gradačka stijena (trig. 889), gdje je ostala do 18. maja. U ovim borbama četnici su imali 664 poginula i 890 zarobljenih. Zaplijenjeno: 380 pušaka, 32 puškomitraljeza, 1 teški bacač, 1 teška breda i jedna mala radio-stanica. A 17. majevička brigada je imala 31 poginulog, 67 ranjenih i 3 nestala borca.

[8] U izvještaju Štaba 21. istočnobosanske udarne brigade JA od 10. juna 1945. (vidi AVII, reg. br. 16 — 10, k. 1259) piše da su 6. maja dva bataljona na sektoru Fojnice, odnosno na položaju Oglavak — Božino groblje vodili borbu protiv zaštitnice glavne četničke grupacije Draže Mihailovića i da im je pristigao u pomoć bataljon koji je do tada bio pod komandom Štaba 18. hrvatske udarne brigade JA. Pošto su četničke snage prodrle ka Ivan-Sedlu, bataljoni su krenuli ka Kreševu, odakle su kamionima, preko Ilidže (ovdje je u sastav brigade ušao i bataljon koji je do tada bio posada u Varešu), prebačeni na sektor s. Trnovo — s. Ilovica. Brigada je 9. maja krenula iz Trnova i, preko s. Godinja i Poljica, napala četničke snage na prostoru s. Rakitnica — s. Lukavac. U sadejstvu sa snagama 17. majevičke udarne brigade JA ona ih je razbila i ostatke potisla prema pl. Visočici. Desetog maja, u 4

4) Štab divizije biće do 7 časova u Kalinoviku, a od 8 časova u Jeleču.

Napomene:

Svo iscrpljeno ljudstvo, protivoklopno oružje i bacače za koje nema municije ostaviti sa jednim odgovornim drugom u Kalinoviku. Ishranu ovih jedinica regulisati preko pretstavnika komande pozadine divizije u Kalinoviku.

Ishrana: divizijski centar za snabdjevanje biće u Jeleču. Prije pokreta jedinice neka se snabdiju iz divizijske intendanture u Kalinoviku sa hranom za najmanje dva dana i sa potrebnom municijom.

Veze: Sa štabom divizije održavati redovnu radio i kurirsku vezu. Četa za vezu 17 brigade krenuće odmah iz Kalinovika za Jeleč, i odmah čim naiđe 18 brigada kroz Jeleč za njom će podizati telefonsku liniju do sjedišta štaba brigade, a drugu liniju će sutra u 5 časova podizati od Jeleča u Zakmur, do štaba 17 brigade.

Divizijsko previjalište sa hirurškom ekipom nalaziće se u Jeleču. Brigade treba da se snabdiju za ovaj put sa dovoljnim brojem dobrih vodiča radi dobre i brze orijentacije.

Pri izvršenju ovoga zadatka biće potrebni novi napori i od boraca i od rukovodioca. Svi rukovodioci moraju shvatiti da je ove napore nužno izdržati do kraja i objasniti borcima

---

časa, ona kreće s prostora Lugova vrata, gdje je prenoćila, preko s. Gornje i Donje Ljute i s. Arguta, odakle napada četnike na Šušnjatoj glavi. Na tom prostoru četnici su bili s više strana prikliješteni od naših jedinica. U bliskoj borbi prsa u prsa, pojedini položaji su prelazili po nekoliko puta iz ruku u ruke. Poslije žestoke borbe od 16,30 časova do sutra 11. maja, četnici su uspjeli da se probiju preko komunikacije Kalinovik — s. Obalj i da preko Zelengore produže ka r. Sutjesci, gdje su ih sačekale jedinice 37. udarne divizije JA.

Poslje ove borbe brigadi je naređeno da se do 24 časa 11. maja prikupi u Kalinovik. Sutradan je jedan bataljon upućen, u pravcu s. Jeleča, kod s. Vratle naišao na četničku kolonu i odmah je napao. Jedan dio ove kolone uspio je da pređe drum Kalinovik — Foča i produži bjekstvo ka s. Miljevini. A kad su pristigli ostali bataljoni, drugi dio kolone je bio uništen. U toku noći 12/13. maja u Miljevini je ostao jedan bataljon za obezbjeđenje Štaba 38. divizije. Bataljon koji je preko Miljevine gonio četnike stigao je do s. Mazline. Ujutru oko 5 časova stigla su još dva bataljona. Oni su odmah napali četnike koji su bili u pokretu iz s. Mazline ka istočnom dijelu pl. Jahorine. Goneći četnike brigada je 14. maja, preko s. Graba, izbila u rejon Han-Stijenice, potom se kamionima prebacila na liniju s. Crna Rijeka — s. Džimrije — s. Kram i 17. maja posjela komunikaciju Sokolac — Vlasenica.

U toku maja 21. brigada je imala 47 poginulih i 56 ranjenih boraca, dok su četnici imali oko 400 poginulih i 546 zarobljenih. Brigada je zaplijenila: 77 konja, 133 puške, 20 puškomitraljeza, 5 teških bacača i 44 pištolja.

važnost izvršenja naših zadataka i nadasve povoljnu priliku za krajni obračun sa narodnim izdajicama i slugama okupatora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
potpukovnik,
Mil. Pejanović

KOMANDANT
potpukovnik,
Fr. Herljević

BR. 159

IZVJEŠTAJ ŠTABA 38. UDARNE DIVIZIJE OD 12. MAJA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O SOPSTVENIM I ČETNIČKIM GUBICIMA[1]

ŠTAB XXXVIII UDARNE DIVIZIJE
Broj: sl.
12 maja 1945

ŠTABU III KORPUSA J.A.

Dostavljamo Vam izvještaj o borbama i rezultatima koje su naše jedinice vodile od 9. o.mj.[2]

Neprijateljski gubici:

u ljudstvu:

mrtvih	220[3]
ranjenih	250
zarobljenih	526

u materijalu:

p. mitraljeza i šaraca	44
pušaka	439
mašinki	7
pištolja	10

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 46—5, k. 1258.

[2] Vidi dok. br. 158 i 162.

[3] Pored ovog broja mastilom je dodat i broj 1102, a na kraju dokumenta su takođe neki brojevi bili ispisani mastilom, ali bez ikakvog objašnjenja.

teških bacača	9
lakih bacača	4
teških breda	1
durbina	3
radio-stanica	3
konja s komorom	67
goveda	40
municije	20.000
i drugog ratnog materijala	

Naši gubici:

u ljudstvu:

mrtvih	69
ranjenih	133
nestalih	14

u materijalu:

p. mitraljeza	4
mašinki	7
pušaka	15

Gornji izvještaji mogu se smatrati apsolutno tačni, i nikako u odnosu na neprijateljske gubitke u ljudstvu i materijalu manji, već veći. Brigade od pojedinih svojih dijelova još nisu dobile izvještaj, kada ih dobiju i nama dostave, upotpunićemo ovaj izvještaj.[4] Broj mrtvih neprijateljskih vojnika i zarobljenih provjeren je, a ranjeni su uzeti prema procjeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,

Komandant
potpukovnik,
Fr. Herljević

[4] Vidi dok. br. 170.

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA 20. ROMANIJSKE BRIGADE OD 13. MAJA 1945. ŠTABU 27. UDARNE DIVIZIJE JA O BORBAMA PROTIV NIJEMACA I ČETNIKA NA SEKTORU MAGLAJ — ZAVIDOVIĆI[1]

ŠTAB
XX. UDARNE BRIGADE J.A.
Op. br. 17/45
13.V.1945. god.

ŠTABU 27. UDARNE DIVIZIJE JUG. ARMIJE

Položaj

U vezi vašeg naređenja u prilogu akta dostavlja vam se pregled borbi, koje je vodila ova brigada u međuvremenu od 6. IV. do 30. IV. zaključno, sa Nijemcima, četnicima i ustašama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-major,

I. Pokreti

Posle oslobođenja Sarajeva 6. aprila[2] naša brigada u sastavu divizije izvršila je pokret 7. IV. sa prostorije Sarajeva u pravcu Zavidovića. Pokret je izvršen u 4 etape. 8. IV. brigada je bila kao predhodnica divizije od Breze do Vareša. U brigadnoj koloni kretalo se je do Zavidovića (s. Skroze), odakle je uzet borbeni raspored na otsjeku fronta Krivaja — Gostovići sa zadatkom likvidacije svih uporišta oko Zavidovića i prodora u grad u cilju presjecanja odstupnice neprijatelja, koji se užurbano povlačio dolinom Bosne u pravcu Maglaj — Doboj.[3]

Po zauzeću Zavidovića brigada je izvršila pokret noću 15/16. u pravcu Maglaja sa zadatkom uništenja i gonjenja

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—4, k. 1112/A.

[2] Bliže o borbama za oslobođenje Sarajeva vidi dok. br. 107 i 131.

[3] O povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica dolinom Bosne vidi dok. br. 99, 125 i 144.

neprijatelja, kao i oslobođenja samog Maglaja u sadejstvu sa ostalim našim jedinicama.[4] Noću 16/17. izvršen je pokret u pravcu Doboja sa istim zadatkom.

Posle oslobođenja Doboja[5] brigada se je postavila na liniju Zavidovići — Maglaj — Doboj — Bušletić — Karanovac, sa zadatkom uništenja četničko-ustaških bandi na toj prostoriji, kao i stalnog dejstva na Ozren i dio Trebave.

II. Borbe

a.) sa Nijemcima:

Sa Nijemcima su vođene ogorčene borbe za Zavidoviće u međuvremenu od 12—15. IV. 1945. g. Noću između 11/12. brigada je stupila (sa 3 bataljona) u borbu sa neprijateljem koji je držao položaje na liniji: ušće rijeke Krivaje u Bosnu — Dragovac — Podklečje (od rijeke Krivaje do rijeke Gostovića). Zadatak neprijatelja bio je odbrana samog grada sa južne i jugoistočne strane i osiguranje mostova na rijeci Bosni. Na navedenim položajima neprijatelj se je dobro utvrdio, zauzevši sve dominirajuće položaje, sa snagama jačine od oko 500 boraca (jedan bataljon od »Princ Eugen« divizije),[6] koji je bio naoružan sa preko 30 raznih mitraljeza, 3 teška bacača, jednom haubicom i jednim protuoklopnim topom.

Sami napad na neprijatelja počeo je u 24,00 časa. Naši bataljoni, u prvom snažnom naletu, iznenadivši neprijatelja i vještim prodorom udarnih grupa između samih neprijateljskih položaja, uspjeli su likvidirati uporišta Dragovac i Podklečje te je tako omogućen prodor u sami grad na desnoj obali rijeke Bosne. Zauzećem Dragovca, kao i kuća prema mostovima, onemogućena je neprijatelju svaka upotreba istih pošto su bili pod stalnom kontrolom naših jedinica.

U cilju povraćanja izgubljenih položaja neprijatelj je tokom noći i dana (12. IV.) vršio stalne protivnapade, ali je uz osjetne gubitke bio uvek odbačen na polazne položaje.

---

[4] Odnosi se na 16. muslimansku i 19. birčansku brigadu 27. divizije JA (vidi dok. br. 131, 134 i 154). Pored ovih brigada, 15. aprila je uspostavljena veza sa 18. srednjobosanskom brigadom 53. divizije JA kod s. Viništa (5 km istočno od Žepča). Vidi dok. br. 153.

[5] To mjesto su, 17. aprila, oslobodile jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 86).

[6] Riječ je o bataljonu 13. SS puka te divizije. Ovaj puk se tada povlačio preko Zavidovića. Bliže o tome vidi dok. br. 144, objašnjenje 9. i 20.

Tokom noći i dana (13. IV.) neprijatelj je ponovno vršio stalne napade, kojom su prilikom vođene ogorčene borbe. Položaji na Podklečju tokom dana prelazili su dvanaest puta iz ruke u ruku, ali je ipak uz osjetljive gubitke našim jedinicama uspjelo zadržati položaje.
Pokušaj naših jedinica da ovladaju mostovima i da pređu na lijevu stranu grada nije uspio iz razloga toga, što su Nijemci davali vrlo jak otpor iz dobro utvrđenih bunkera na lijevoj strani, te je tako bio onemogućen svaki prelaz preko mostova.
Borba se je nastavila nesmanjenom žestinom sve do 14. IV, kada je neprijatelj svojim vještim manevrom, zaobilazeći naše snage, uspio poremetiti naše položaje. Ali brzim prebacivanjem je odbačen i prisiljen na povlačenje iz samog grada u pravcu Novog Šehera i Maglaja.[7]

b.) sa četnicima:

Jača četnička grupa od oko 1500 boraca iz Ozrenskog i Trebavskog četničkog odreda, kao i grupe četnika iz okoline Doboja i Dervente,[8] dana 27. IV. pokušala je izvršiti prelaz preko rijeke Bosne na Ozren na prostoriji između Maglaja i Zavidovića, sa zadatkom da sa Ozrena i Trebave vrše prepade na naše manje jedinice, ometaju saobraćaj i uspostavljanje i pravilno funkcionisanje narodne vlasti na tom sektoru. 27. IV. jedna grupa četnika od oko 900—1000 boraca pokušala preći rijeku Bosnu između Maglaja i Zavidovića na tri mjesta i to: kod Globarice, Bradića i Radine Luke. Kako su na tom dijelu bile raspoređene naše jedinice, to je uz ogorčenu borbu spriječen svaki prelaz preko rijeke na pomenutim mjestima, kojom prilikom su četnicima nanešeni veliki gubitci kako u ljudstvu tako i u materijalu. Posle neuspelog pokušaja prelaza na ovoj prostoriji, to je druga grupa 28. IV. izvršila napad na Zavidoviće u cilju

---

[7] i [12] Borba je vođena, uglavnom, protiv jedinica 181. pješadijske divizije. Ova divizija je tada, s linije Žepče — Zavidović, vršila prihvat jedinica 7. SS divizije i drugih jedinica koje su se sa sektora Zenice povlačile kao zaštitnice 21. brdskog armijskog korpusa. Na pomenutu liniju 181. divizija je stigla 11. aprila. Jedan njen dio je upućen prema jugoistoku, u dolinu Krivaje, i južno od Zavidovića, u cilju obezbjeđenja iz tih pravaca. U toku 12/13. aprila ona je na sektoru Zavidovića odbila više žestokih napada i tom prilikom imala 31 vojnika izbačenog iz stroja. Petnaestog aprila 181. divizija se, preko Maglaja, povukla ka Doboju i, dalje, na sjever (vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7; AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema).

[8] Riječ je o prethodnici glavnine četničkih snaga (vidi dok. br. 162).

da zagospodari mjestom i postojećim mostovima. Dobro organizovanim i utvrđenim spoljno-odbranbenim položajima, kao i samim protuudarom naših jedinica, sami napad u početku je razbijen te su im i tom prilikom nanešeni veliki gubitci kako u mrtvim i zarobljenim, tako i u zarobljenom i uništenom materijalu.
Kako su u ovim dvodnevnim borbama četnici potpuno razbijeni i desetkovani, to je 29. IV. nastavljeno njihovo proganjanje i uništenje u pravcu Novog Šehera i Žepča. Na Ozren i Trebavu vršene su svakodnevne akcije, kojom prilikom je uništeno i zarobljeno nekoliko zaostalih četničkih grupica.

c.) sa ustašama:

Borbi sa ustašama nije bilo, već jedino sa izolovanim grupicama (dvojkama-trojkama) na sektoru Doboja.

III. Neprijateljski i naši gubitci

a.) njemački:

1. mrtvih i ranjenih: 249,
2. zarobljenih: 27,
3. zarobljeno oružje: 3 šarca, 3 zorke, 2 puškomitraljeza, 8 pikavaca, 13 pištolja, 30 pušaka, 5 dvogleda i 50.000 metaka.

b.) četnički:

1. mrtvih i potopljenih u rijeci Bosni 521,
2. zarobljeno 283 (od kojih su 2 kom. brigade i 2 zamj. kom. brigade),
3. zarobljeno oružje: 3 šarca, 1 zorka, 23 puškomitraljeza, 191 puška, 5 pikavaca, 3 automatske puške, 11 pištolja, 50.000 metaka, 33 konja, 4 tovara san. materijala, 1 radio-aparat i ostale ratne spreme.

c.) ustaški:

1. mrtvih i ranjenih 6,
2. zarobljeno 9 i 26 milicionera (zelenokadrovaca),
3. zarobljeno 35 pušaka i 1000 metaka.

d.) naši:

poginulih 37,
ranjenih 120,
nestalih 1.

Od oružja izgubljen 1 šarac i 1 ruski p.mitraljez koji su u borbi uništeni od minobacačkih granata.

IV. Moral i borbenost

1) Kod Nijemaca moral je bio vrlo slab, dok je borbenost bila na priličnoj visini.

2) Kod četnika moral i borbenost bili su vrlo slabi.

3) Pošto se sa jačim snagama ustaša nije dolazilo u borbu, to se moral kao i borbenost nije mogla ocijeniti.

4) Moral i borbenost kod naših boraca i rukovodioca bila je vrlo dobra i pored toga što su posle napornog i ubrzanog marša stupili u borbu.

V. Vještina komandovanja i organizacija odbrane

1. Njemački komandni kadar u komandovanju pokazao se je dobar. Naročito se istakla upornost[9] u odbrani, prilikom manevrisanja ispoljio se[10] vještim, tako da su udarali na naše jedinice iz najmanje očekivanog pravca. Ali[11] su upotrebljavani u punoj mjeri zakloni, naročito izgrađeni bunkeri.
2. Plan prelaza preko rijeke Bosne bio je dobar, ali samo izvođenje toga plana nije uspjelo usled vrlo slabe organizacije, neposlušnosti kao i sporosti u izvršavanju postavljenog plana.
3. Kod naših rukovodioca vještina komandovanja nije se dovoljno ispoljila. Naročito su se nedostaci pokazali u organizaciji samog početka napada u kojem se nije dovoljno koristio teren, što je prouzrokovalo više gubitke. Nije se upotrebljavao zaobilazni manevar, već se više išlo frontalno. U samom napadu i odbrani pokazao se je mnogo vještijim. Komandant II. bataljona por. drug Risto Krsmanović istakao se u dobrom komandovanju, organizaciji napada i odbrane, kako kod Zavidovića u borbi sa Nijemcima, tako i u uništenju i razbijanju četnika.

Napomena: Tačna brojna stanja, kao i imena komandanata njemačkih jedinica nijesu se mogla ustanoviti. Brigada je vodila borbe sa dijelovima »Princ Eugen« divizije.[12]

---

[9], [10] i [11] Riječ »upornost«, »ispoljio se« i »pravca. Ali« dopisane su mastilom.

Brojno stanje četnika bilo je oko 1500, koji su se pred dolazak naših jedinica sa Ozrena, Trebave, okoline Doboja prebacili u centralnu Bosnu. Bili su pod komandom popa Save.[13] Ostali komandanti brigada bili su: pop Miloš Botić, komandant Trebavske brigade, koji je zarobljen, učitelj Mirko Topić, komandant Ozrenske brigade, također je zarobljen, i Cvijetin Todić, komandant Ozrenskog čet. odreda, koji je u borbama ranjen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant — major,[14]

BR. 161

NAREĐENJE ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 15. MAJA 1945. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA OČISTE PROSTOR ZAKMUR — SUTJESKA — DRINA OD ČETNIKA[1]

ŠTAB
XXXVII DIVIZIJE JUG. ARMIJE
Br. službeno
15 maja 1945 godine.

ŠTABU III, IV, V I ARTILJERIJSKE BRIGADE

Položaj

Glavnina četnika sa Dražom Mihailovićem razbijena je i glavninom uništena.[2] Razbijeni djelovi nalaze se na čitavoj prostoriji između rijeke Drine, Sutjeske — Gornji tok Neretve, linija Ulog, Kalinovik, Jahorina, rijeka Prača. Jedna grupa sa Račićem i Lekom do 400 ljudi uspjela je po delovima da se probije sjeverno od rijeke Prače u pravcu Rogatice. Gonjenje ove grupe nastavlja se na prostoriji Rogatica

[13] Pop Savo Božić je bio komandant Trebavsko-posavskog četničkog korpusa. On je poginuo u borbi protiv jedinica JA (vidi dok. br. 162).

[14] Radomir Ščepanović

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 59—2, k. 1254.

[2] Vidi dok. br. 162.

— Sokolac — Prača. Draža Mihajlović sa manjim brojem najužih saradnika i manjom pratnjom, prema svim podacima, krije se na prostoriji Zakmur — Sutjeska, rijeka Drina. Njegova namjera je vjerovatno da se privremeno prikrije na ovome prostoru a potom, kad zato uluči priliku, da se prebaci na desnu obalu Drine. Zadatak naše divizije jeste da vrši detaljan pretres terena Zakmur — Sutjeska — rijeka Drina i da osmatra Drinu od Šćepan Polja do Višegrada, zajedno sa jedinicama Narodne odbrane, i da goni četničku grupu koja se nalazi na sektoru Rogatica.

U vezi toga

NAREĐUJEMO

1. — III Brigada sa tri svoja bataljona na prostoriji Sutjeska — Zakmur — Drina do 17 ovog mjeseca vršiće stalni i detaljni pretres šuma, sela radi hvatanja Draže Mihajlovića sa pratnjom. Voditi računa da se pri pretresu kuća, štala i senjaka ne naprave političke greške. Draža je na tom prostoru i objasniti vojnicima da njega moramo uhvatiti. Jedan bataljon treće brigade nalaziće se na komunikaciji Foča — Kalinovik radi sprečavanja bandama da se po djelovima probijaju, a jedan bataljon nalaziće se na desnoj obali Drine od Foče do Broda vezujući se sa bataljonima Narodne odbrane do Šćepan Polja. Štab III Brigade izvesne zadatke dobijaće i mora ih izvršavati od štaba XXXVIII divizije.[3]

2. — IV Brigada sa svoja tri bataljona zadržaće se na prostoriji Ifsar — Bukovica — Podkovač, jedan svoj bataljon držaće na lijevoj obali Drine na komunikaciji Foča — Kalinovik. Taj bataljon podpada pod komandu XVII majevičke brigade,[4] a jedan svoj bataljon poslaće za posjedanje Drine od Ustikoline uzvodno do Foče i nizvodno do sela Mravinjca.

Svi bataljoni moraju se truditi da hvataju razbijene grupice četnika.

3. — V brigada sa tri bataljona, zajedno sa Narodnom odbranom i sa XXI Brigadom[5] mora u stopu goniti i razbijati četničku grupu na sektoru Rogatice, a sa svoja dva bataljona posesti obalu Drine od utoke Lima u Drinu do Višegrada.[6]

4. — Artiljerijska brigada mora posesti i čvrsto držati obalu Drine od Goražda do ušća Lima u Drinu.

---

[3] Bliže o zadacima i dejstvima jedinica te divizije vidi dok. br. 158. i 170.

[4] i [5] Riječ je o brigadama 38. divizije JA (vidi dok. br. 158).

[6] Vidi dok. br. 169.

Do 17 ovoga mjeseca, a zaključno sa 18-tim, sve jedinice biće što aktivnije po gore izloženom zadatku, a 18 maja vjerovatnije jedinice će dobiti druge zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
komandant — major,
Čedomir Drulović

Br. 204
br. služb.

Dostavljeno

III, IV, V i Artiljerijskoj brigadi.
Aca

BR. 162

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA OD 17. MAJA 1945. GENERALŠTABU JA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

ŠTAB
III. KORPUSA J.A.
O. Broj: 67/45
17. maja 1945. g.

Predmet: Izvještaj o borbama
sa grupacijom Draže Mihajlovića.

GENERALŠTABU JUGOSLAVENSKE ARMIJE

Četnička grupacija sa Dražom Mihailovićem u toku mjeseca aprila nalazila se je u centralnoj Bosni — Lijevče Polje. Grupacija je bila sastavljena od srbijanskih i bosanskih čet-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 50—2, k. 409.

nika, i brojala je ukupno do 12.000 ljudi.[2] Broj istočnobosanskih četnika u ovoj grupaciji bio je oko 3 do 3.500, većim djelom sa teritorije Ozrena, Trebave, Posavine i Majevice.[3] Grupa crnogorskih četnika na čelu sa Pavlom Đurišićem,[4] Vukom Kalaitom, jačine do 1.000 ljudi, početkom mjeseca aprila prebacila se je u Ist. Bosnu[5] a odatle na sektor Foča — Kalinovik, gdje je bila razbijena i uništena od strane jedinica Narodne odbrane i jedinica 37. divizije.[6]

Prve podatke o postojanju grupacije sa Dražom Mihajlovićem Štab Korpusa primio je 26. aprila, kada je ova preko Kotor Varoša izbila na prostoriju Šiprage. Namjera četnika bila je sa te prostorije prebaciti se u Ist. Bosnu a odatle za Srbiju.[7] Prethodnicu su sačekale jedinice 27.[3] i djelovi 53 divi-

---

[2] O tome vidi dok. br. 17.

[3] Riječ je o ostacima Zeničkog, Trebavskog i Majevičkog četničkog korpusa i Ozrenskog četničkog odreda (vidi dok. reg. br. 118).

[4] Njega su, s većim dijelom njegovih četnika, u prvoj polovini aprila, likvidirale ustaše na prostoru Lijevče polje — Bos. Gradiška (vidi dok. br. 17, 210 — 214 i 220).

[5] Sedmog aprila, zbog teške situacije u Lijevču polju, na desnu obalu Vrbasa prebacili su se Vuk Kalaitović sa sandžačkim četnicima i ostaci četničkih brigada: 2. sarajevske, Leteće »Bosna«, Bilećke, Pribojske i Višegradske (vidi AVII, reg. br. BH-V-6616: obavještenje Komande GŠ 222 — 2. sarajevske četničke brigade — od 8. aprila 1945. komandantu Srednjobosanskog četničkog korpusa).

[6] Bliže o dejstvima te divizije protiv četnika vidi dok. br. 150, 151, 161. i 169.

[7] Oslanjajući se na njemačke jedinice, četnička Vrhovna komanda JVUO, sa glavninom svojih snaga, bila je, sve do 12. aprila, na lijevoj obali Bosne, odnosno na prostoru s. Majevac — s. Glogovica — Vučjak. A potom, usljed povlačenja njemačkih jedinica iz Bosne, ona je iz rejona Vučjaka, preko rijeke Ukrine, krenula ka Bos. Dubočcu. Iz rejona s. Pjevalovac — Bos. Dubočac, glavnina je 15. aprila, u tri kolone (srednja, pod komandom pukovnika Petra Šimića, desna, pod komandom pukovnika Dragutina Keserovića, i lijeva, pod komandom potpukovnika Dragoslava Račića), krenula južno od rijeke Save ka pl. Motajici. Kasnije, tj. 23. aprila, naziv kolona je zamenjen nazivom ešelon (Šimića, Keserovića i Račića).

Draža Mihailović, u svojoj zapovijesti br. 333 od 17. aprila (vidi AVII, reg. br. 23/4—1, k. 79-S-V-11673/1), o daljem pokretu piše: »... Prema stvarnim prilikama ili prema razjašnjenju situacije koje u putu treba da dobijem rešiću da se prebacim na levu obalu Vrbasa na mostu kod Klašnica i odatle da prodirem u pravcu jugozapada ili da se bacim pravo na jug u oblasti Srednjobosanskog korpusa majora Lazara Tešanovića. Štab majora Tešanovića sada se nalazi u s. Opsječkom severno 15 km. od Kotor Varoš. Dan i čas pokreta odrediću naknadno.«

S pl. Motajice Draža je, sa glavninom svojih snaga, nastavio pokret ka s. Klašnicama, a potom pošao na jug, ka Tešanoviću, i 21/22. aprila stigao na prostor s. Musl. Celinac — s. Radujkovići — s. Brđani (13 km istočno od Banje Luke). S tog prostora on je, pored Kotor Varoša i preko Prdeljice i Borja pl., 26. aprila stigao na prostor Pirina ravan (Račićev ešelon) — s. Ugodnovići (četnička Vrhovna komanda,

zije na sektoru Zavidovići — Maglaj i ovu potpuno uništile.[9] Prethodnicu su sačinjavali uglavnom istočnobosanski četnici. Poslije ovog neuspjeha četnička glavnina orijentiše se preko Vlašić planine prema jugu.

U toku 29. i 30. aprila i 1. do 7. maja naše jedinice zajedno sa jedinicama narodne odbrane vodile su jake borbe sa ovom grupacijom na prostoriji Travnik — Busovača — Fojnica — Bradina — Bitovnja. Podatci o jačini ove grupacije sa kojima smo raspolagali bili su netačni tako da smo radi toga ubavicali mnogo slabije snage koje su četnici u svome nastupanju uspjeli uvjek da odbace.

U toku 7. i 8. maja četničkoj grupaciji uspjelo je da se probije pod vrlo jakim borbama preko komunikacije Sarajevo — Mostar na otsjeku Bradina na prostoriju Bjelašnica — Rakitnica — Umoljani.

Štab Korpusa je hitno kamionima prebacio čitavu 38. diviziju sa prostorije Kiseljak — Fojnica na prostoriju Trnovo — Dobro Polje.[10] Jedna brigada 37. divizije stigla je na prostoriju Kalinovika.[11] Jedna pojačana brigada divizije Narodne odbrane B.H. i brigada 53. divizije koncentrisane su bile na prostoriji Raštelica — Bradina — Konjic.[12]

9. maja sa svim snagama uz sadejstvo avijacije[13] otpočeo je opšti napad na četničku grupaciju. Prvobitna namjera neprijatelja bila je sa glavninom snaga probiti se preko Trnova na Goražde a odatle u Sandžak. U susretnoj borbi jedinice 38. divizije razbile su neprijateljsku prethodnicu jačine oko 2.000 ljudi[14] i odbacile glavninu neprijatelja na Rakitnicu — Tušila, gdje su ih sačekale jedinice N.O. i brigada 53. divizije.[15] Neprijatelj je bio dezorganizovan udarom naših jedinica i vrlo uspješnim tučenjem naše avijacije i u neredu se povlačio u pravcu rijeke Ljute i Odžaka. Uslijed vrlo teškog terena nije uspio

---

Gorska garda i Simićev ešelon) — s. Mladikovine (Keserovićev ešelon). Tu je bio napadnut od jedinica 53. divizije JA (vidi dok. br. 138, 140 i 153; AVII, reg. br. 30/4 i 31/4, k. 79: naređenja Komande Rasinsko-topličkog četničkog korpusa od 21. i 23. aprila; reg. br. 41/3, k. 53: izvještaj Komande Požeške četničke brigade od 26. aprila 1945).

[8] Odnosi se na 20. romanijsku brigadu te divizije (vidi dok. br. 160).

[9] Vidi dok. br. 153. i 167.

[10] i [14] Vidi dok. br. 158. i 170.

[11] i [17] Riječ je o 3. sandžačkoj brigadi JA (vidi dok. br. 169).

[12] Odnosi se na 3. hercegovačku brigadu narodne odbrane, 12. hercegovačku brigadu i 19. brigadu 53. divizije JA (vidi dok. br. 156).

[13] O dejstvima naše avijacije vidi tom X, knj. 2, dok. br. 196 i 216.

[15] Vidi dok. br. 167.

da se u toku 9. mjeseca prebaci preko rijeke Ljute gdje su ga sačekale jedinice jedne sandžačke brigade i u neredu se povlačio prema jugu. Obruč naših jedinica sve više je stezao i u kanjonu rijeke Ljute i Neretve neprijatelj je doživio potpuni poraz. Na poprištu borbe palo je preko 3.200 četnika a samo probrane jedinice Keserovića, Kalabića i Dražine lične garde jačine oko 4.000 ljudi na juriš su se probile kod Oblja na prostoriju Zelengora.

11. maja prebačena je hitno cijela 38. divizija sa sektora Ulog — Obalj na sektor Miljevina — Vrbnica,[16] a brigada 37. divizije na sektor Vučevo — Foča. Druga brigada 37. divizije stigla je na sektor Goražde — Hranjen a treća je bila u pokretu od Pljevlja u pravcu Foče.[17] Jedinice N.O. bile su u gonjenju od Uloga u pravcu Zelengore.

12. maja neprijatelj se je razdvojio u dve glavne grupe:

prva grupa sa Dražom, Kalabićem, Keserovićem (Vrhovnom komandom) jačine oko 3.000 ljudi imala je namjeru dolinom rijeke Sutjeske prebaciti se preko rijeke Drine kod Bastasa, a druga grupa na čelu sa Račićem i Lekom probila se preko druma Kalinovik — Foča u pravcu sjevera.

U 6-točasovnoj borbi na sektoru Sutjeska — Zakmur uz odlično sadejstvo avijacije prva grupa bila je razbijena. Druga grupa uspjela je da se preko komunikacije Mesići — Sjetlina probije u pravcu Žepe.[18]

U toku 13., 14, 15. i 16. maja prva grupa bila je uglavnom zarobljena i uništena. Ostatak po našoj procjeni od oko 300—400 četnika rastureni su na cjeloj prostoriji od Zelengore na jugu do Prače na sjeveru, koji se još i danas hvataju — uništavaju. Prema poslednjim podatcima Draža sa preživjelim članovima Vrhovne komande i grupom od oko 50 četnika pobjegao je prema Zelengori i odatle vjerovatno ima namjeru prema Hercegovini. Za njim je orijentisana jedna brigada N.O.[19]

Grupa na čelu sa Račićem razbijena je i uništena na sektoru Žepa — Han Pjesak — Sokolovići od strane djelova 37. i 38. divizije i jedinica N.O. Račić sa grupom od oko 50 ljudi pobjegao je prema Srebrenici. Za njim su orijentisane jedinice N.O.

---

[16] Vidi dok. br. 158.

[18] O tome vidi i dok. br. 169.

[19] Riječ je o 3. brigadi Bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (vidi dok. br. 156).

Rezultat borbi od 29. aprila do 18. maja:

Ubijeno — zarobljeno — uništeno 9.235 četnika, među njima preko 300 viših i nižih oficira. Ubijeni su general Miša Trifunović,[20] Božić,[21] pukovnik Gaćeša.[22]

Plijen:		
mitraljeza	359	
bacača	33	
radio-stanica	8	
komore — konja i volova	355	
stoke preko	600	grla
pušaka preko	4.500.	

Veći broj oružja automatskog i pušaka uništen je na poprištu borbe po našim jedinicama a i od samog neprijatelja, koji je naročito automatsko oružje bacao u rijeku Ljutu, Neretvu, Drinu i Sutjesku.

Prema našoj procjeni od čitave četničke grupacije ostalo je živih nešto preko 1.000 ljudi, koji se razbijeni po grupicama kriju po Romaniji, Žepu, Jahorini, Zelengori, Vučevu.

Poslednjih dana predavali su se našim jedinicama kako vojnici tako i niži i viši oficiri. Svi su odavali izraz potpuno demoralisanih i iscrpljenih ljudi.

Zarobljena je i lična arhiva Draže Mihailovića.[23]

Od preživjelih vođa nalazi se u životu još Draža, Kalabić, Keserović, Račić, Leko, Aćimović.[24]

U ovim operacijama uspješno je potpomagala trupe na zemlji i naša avijacija, koja ima veliki udio u uspješnom uništenju četničke grupacije. Prilažemo pregled ratnih zadataka grupe p. pukovnika Borasa.[25] Grupa jurišnog puka br. 422[26] majora Duke[27] Božovića izvršila je u svemu 44 leta. Detaljan izvještaj podnijeće komandant puka.

---

[20] Miroslav. Bivši komandant četničke komande Srbije.

[21] Vjerovatno je riječ o popu Savi Božiću, komandantu Trebavsko-posavskog četničkog korpusa.

[22] Vjerovatno se odnosi na pukovnika Dušana Gaćešu, načelnika štaba četničke komande za Vojvodinu.

[23] Nalazi se u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

[24] Ilegalno ime beogradskog advokata Mladena Žujovića.

[25] Krešimir (vidi tom X, knj. 2, dok. br. 198. i 217).

[26] Pogrešno; treba: 421 (vidi tom X, knj. 2, dok. br. 216)

[27] Dušana

U ovim operacijama učestvovale su sledeće jedinice:

neprekidno cijela 38. divizija, pojačana brigada divizije N.O., 19. brigada 53. divizije, a od 9. maja i III. i V. brigada 37. divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:
M. P. pukovnik:[28]

BR. 163

RELACIJA ŠTABA 3. KORPUSA OD 17. MAJA 1945. GENERALŠTABU JA O DEJSTVIMA U PERIODU JANUAR — MART U ISTOČNOJ BOSNI I O OSLOBOĐENJU SARAJEVA[1]

Kopija[2]

ŠTAB III KORPUSA JA
Pov. br. 174[3]
17. maja 1945.
Sarajevo

GENERALŠTABU JUGOSLAVENSKE ARMIJE
(Operativno odjeljenje)

U vezi Vašeg naređenja Pov. broj 137 od 29. aprila 1945. godine dostavljamo Vam bojne relacije od 1. januara 1945. god. do 6. aprila 1945. godine i to:

Bojna relacija za mjesec januar 1945. god.

1) *Opšta situacija:* Krajem mjeseca decembra u dolini rijeke Spreče na prostoriji Tuzle razbijena je jača grupacija srbijanskih četnika[4] pod udarcima jedinica našeg korpusa uz

[28] Pero Kosorić

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 49—2, k. 409.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Broj je dopisan običnom, crnom, olovkom.

[4] i [14] Riječ je o glavnini četničkih jedinica i Srpskog udarnog korpusa (bivše Srpske državne straže), koja se povlačila iz Srbije (bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 20 i 88).

sadejstvo jedinica XIV korpusa.[5] Poslije ovog zadatka jedinice našeg korpusa postavljene su na prostoriji Tuzle u cilju odmora i sređivanja, kao i u cilju popune. Na teritoriju Istočne Bosne prešle su jedinice II armije (XIV korpus,[6] XVII i XXVIII divizija).[7] Prema naređenju Vrhovnog štaba u operativnom pogledu stavljeni smo pod komandu Štaba II armije[8] i operacije naših jedinica izvođene su u sklopu operacija II armije.

1. januara t.g. Nijemci iz sastava 903[9]-će tvrđavske brigade, privremeno u sastavu[10] 22. njemačke divizije,[11] uspjeli su da iznenadno prodru u Vlasenicu, gdje su se nalazili naši manji dijelovi. Iz zarobljene zapovjesti[12] ustanovljeno je da su ove snage prethodnice 22-oj njemačkoj diviziji, koja je trebala sa još nekim njemačkim divizijama da se probija preko Vlasenice ka sjeveru. Na prostoriji Višegrad — Rogatica — Sokolac nalazila se je ova divizija koja je bila u prikupljanju za pokret na svoj zadatak. Sem ove divizije na ovoj prostoriji nalazili su se i dijelovi 181. njemačke divizije,[13] kao i jedinice 2. ustaškog zdruga.

Četnici Draže Mihajlovića, Nedića, Ljotića, koji su se u mjesecu decembru prebacili u Istočnu Bosnu, poslije poraza kod Tuzle, povukli su se na prostoriju Ozrena. Sa te prosto-

---

[5] Borbu protiv četnika vodila je 23. NOU divizija toga korpusa (bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 4, 15. i 20).

[6] Njegova 23. i 45. NOU divizija se prebacila 23. i 24. decembra, na otsjeku Zvornik — Loznica, a 25. NOU divizija se prebacila 29. decembra 1944. (vidi knj. 31, dok. br. 100 i 147).

[7] Te dvije divizije prebacile su se sredinom decembra 1944 (vidi knj. 31, dok. br. 69 i 150; knj. 32, dok. br. 35).

[8] Vrhovni štab NOV i POJ to naređenje je izdao 1. januara (vidi knj. 32, dok. br. 25; tom XI, knj. 2, dok. br. 1).

[9] Pogrešno; treba: 963. Bliže o dejstvu te brigade na sektoru Vlasenice vidi knj. 32, dok. br. 25, objašnjenje 10.

[10] Riječi »u sastavu« su dopisane mastilom.

[11] Pomenuta 963. brigada je pod komandu te divizije stavljena 18. januara 1945, odnosno poslije svog deblokiranja. Otada pa do kraja februara do odlaska na sektor Brčkog (vidi dok. br. 13), ona se, s jedinicama njemačke 22. pješadijske divizije, probijala preko Drinjače i Zvornika ka Bijeljini (vidi knj. 32, dok. br. 60, 71, 94, 141; knj. 33. dok. br. 5, 50, 90. i 91).

[12] Tu zapovijest njemačke 22. pješadijske divizije od 16. januara 1945. (vidi AVII, reg. br. 5/1, k. 12) zaplijenila je 19. januara 16. muslimanska NOU brigada (vidi knj. 32, dok. br. 106, objašnjenje 5). Opširnije o jačini, sastavu i namjerama pomenute divizije vidi knj. 32, dok. br. 103, objašnjenje 3).

[13] Ta divizija je 4. januara 1945. stigla na sektor Višegrada i nakon toga, dijelom svojih snaga, izbila na prostor Rogatica — Sokolac. Nešto kasnije, sredinom januara, ona je preuzela obezbeđenje šireg mostobrana u rejonu Višegrad — Dobrun i u rejonu Goražda. Bliže o tome vidi knj. 32, dok. br. 25 (objašnjenje 11) i 107 (objašnjenje 2).

rije četnici Draže Mihailovića uz podršku domaćih četnika prebacili su se na sjever na prostoriju Trebava — Posavina, a glavninu Nedićeve poljske straže[14] Nijemci su ukrcali u vagone i otpremili ih u pravcu Broda.

2) Pod komandom ovog korpusa bile su slijedeće jedinice: XXVII i XXXVIII divizija i odredi: Tuzlanski, Posavsko-Trebavski, Majevički, Birčanski, Kladanjski i Srebrenički.

3) Zadatak korpusa: Prema naređenju Štaba II armije,[15] XXVII divizija orijentisana je na sektoru Vlasenice sa zadatkom likvidacije njemačke posade u Vlasenici, a potom ofanzivnog djelovanja u pravcu Sokolca.

XXXVIII divizija ostala je na sektoru Tuzle kao opšta rezerva, a istovremeno je čistila prostoriju doline rijeke Spreče, od raznih četničkih, zelenokadrovskih i ustaških grupica. Odredi su dejstvovali svaki na svom operacijskom području koordinirajući svoj rad sa jedinicama II armije, koje su se nalazile na sektoru odreda.[16]

4) *Tok operacija:*

a) XXVII divizija je do 5. januara t.g. stigla sa svim svojim dijelovima na prostoriju Vlasenice. Jačina Nijemaca u Vlasenici bila je oko 1.200 ljudi sa 4 topa i nekoliko bacača, dobro utvrđenih i jakog borbenog morala. Na dan 8. januara t.g., divizija uz sadejstvo jedinica XIV korpusa[17] pod vrlo teškim vremenskim uslovima otpočinje napad na Vlasenicu. Borbe su vođene neprekidno 8. i 9. januara, ali XXVII divizija nije uspjela likvidirati grad Vlasenicu, gdje su se Nijemci uporno držali.

Neprijatelj je bio nadmoćniji u teškom oruđu, artiljeriji, bacačima, kojeg naše jedinice nisu imale.

Prema naređenju Štaba II armije, glavnina divizije je 10. januara t.g. postavljena na prostoriju: Malo Polje — Visočnik — Čapori sa zadatkom ovladivanja komunikacijom Sokolac — Vlasenica i presijecanja svake veze njemačke grupe u Vlasenici sa njemačkim glavninama koje su se nalazile na prostoriji Sokolca. Jedna brigada XXVII divizije upućena je na sektor Srebrenice radi razbijanja domaćih ustaških grupa i izvlačenja hrane za glavninu divizije.

Duž komunikacije Vlasenica — Sokolac neprijatelj je držao u Žljebovima — Kramu — Han Pijesku — Kraljevom

[15] Riječ je o zapovijesti toga štaba od 5. januara 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 25).

[16] O tome vidi knj. 32 dok. br. 5, 50, 62, 86, 88, 96, 100, 106, 114, 161, 162 i 176.

[17] Odnosi se na 25. NO diviziju (vidi knj. 32, dok. br. 60. i 94).

Polju i Han Pogledu svoja uporišta. Jačina ovih posada kretala se je između 200—300 ljudi. Na prostoriji Srebrenice nalazilo se je oko 1.200 ustaša sa manjim brojem četnika.

11. januara t.g. otpočinju borbe na sektoru Kram — Han Pijesak i poslije dvodnevnih borbi naše jedinice ovladale su komunikacijom Kram — Han Pijesak — Kraljevo Polje. Neprijateljske posade uporno su se branile kod Krama i Kraljeva Polja. Na naš napad neprijatelj je odmah reagirao upućujući pojačanja iz Sokolca i iz Vlasenice. Borbe su vođene pod vrlo teškim vremenskim uslovima (dubok snijeg, velika zima) i na potpuno opustošenom kraju, gdje je pitanje ishrane bio najteži problem. U ovim borbama neprijatelju su nanešeni gubici 135 mrtvih i 150 ranjenih, a uništeno je 9 motornih vozila i 2 magacina sa hranom.

U isto vrijeme jedna brigada ove divizije razbila je jednu jaču ustašku grupu na prostoriji Srebrenice i ovladala Srebrenicom i Vlasenicom.

16. januara t.g. glavnina 22. njemačke divizije otpočinje sa jakim napadima od pravca Sokoca u cilju odbacivanja naših snaga sa komunikacije i spajanja sa grupom u Vlasenici. Žestoke borbe trajale su do 10.[18] januara t.g. kada je neprijatelj uspio da prodre u Vlasenicu i ove se produžavaju do 24. januara sa neprekidnim napadima naših jedinica na neprijateljski saobraćaj. U tom periodu uništeno je još 16 motornih vozila, a pobijeno 155 i ranjeno 270 njemačkih vojnika.

Prema naređenju Štaba II armije[19] na dan 24. januara t.g. glavnina divizije postavljena je na prostoriju: Vlasenica — Šekovići — Kladanj sa zadatkom čvrstog zatvaranja ovih pravaca, a jedna brigada je ostala i dalje na sektoru Malog Polja sa zadatkom napada na neprijateljski saobraćaj Sokolac — Vlasenica. Na tom zadatku divizija ostaje do kraja mjeseca januara vodeći svakodnevno borbe na sektoru Vlasenica — Han Pijesak sa neprijateljskim izviđačkim dijelovima i napadajući na neprijateljski saobraćaj.[20]

Na dan 15. januara t.g., preko Višegrada, na prostoriju Žepe prebacili su se crnogorski četnici na čelu sa Pavlom Đurišićem. Ova grupa je 24. januara krenula preko Han Pijeska i 25. januara potisla odredske dijelove iz Kladnja. Napadom dijelova XXVII divizije sa Tuzlanskim i Kladanjskim odredom četnici su odbačeni iz Kladnja prema Olovu[21] i po-

[18] Omaška; treba: 18. Vidi knj. 32, dok. br. 71 (objašnjenje 10) i 94.

[19] To naređenje je od 22. januara 1945 (vidi knj. 32, dok. br. 108).

[20] Bliže o dejstvima 27. NOU divizije u toku januara vidi knj. 32, dok. br. 71; knj. 33, dok. br. 6.

[21] O tome vidi knj. 32, dok. br. 139; knj. 33, dok. br. 6.

slije toga su se povukli u dolinu rijeke Krivaje u pravcu Zavidovića. Jačina ove grupe je oko 5.000 boraca sa većim brojem žena, djece i staraca, koje su četnici iz Crne Gore poveli sa sobom.[22] Stanje ove grupe je vrlo teško i njihov zadatak je najvjerovatnije da se spoje sa glavninom srbijanskih četnika, odmore i nahrane. U svome radu usko su povezani sa Nijemcima.

b) Od 1. — 23. januara t.g. XXXVIII divizija nalazila se je u dolini rijeke Spreče kao opšta rezerva i dejstvujući protiv raznih neprijateljskih grupa, a naročito protiv grupe ozrenskih četnika, čije je sređivanje bilo u toku poslije dolaska Draže Mihajlovića na teren Ozrena i Trebave. U toku ovih borbi divizija je pobila preko 200 četnika i zarobila 98.

Uslijed situacije na sektoru Vlasenice, gdje je neprijatelj otpočeo sa jakim napadima u pravcu Drinjače, divizija je dobila zadatak da se postavi[23] na prostoriju: Drinjača — Liješanj — Pravoslavna Kamenica i da u zajednici sa jedinicama XIV korpusa zatvori taj pravac. Na ovaj zadatak krenula je divizija 24. januara t.g. sa sektora Ozrena i stigla na određenu prostoriju 27. januara t.g. Neprijatelj je već ovladao Drinjačom, Liješnjom i Pravoslavnim Kostijerovom i nastavio sa jakim napadima u pravcu Zvornika. Divizija je do kraja januara t.g. vodila neprekidne borbe na ovom sektoru.[24]

ZAKLJUČAK:

U toku mjeseca januara glavni teret borbi nosila je XXVII divizija koja se je nalazila u neprekidnim borbama, dok je XXXVIII divizija veći broj vremena provela u sređivanju i poučavanju novopridošlog ljudstva.

Neprijateljski gubici iznose:

Izbačenih iz stroja 2.161, od toga ubijenih najmanje 1.200.

Zarobljenih 188.

Plijen:

pušaka 526
raznih mitraljeza 41

---

[22] Prema četničkim dokumentima bilo je 7.500 četnika i 1.500 izbjeglica (vidi knj. 32, dok. br. 87, objašnjenje 5).

[23] Riječ »postavi« dopisana je mastilom.

[24] Vidi knj. 32, dok. br. 96, 118 i 149; knj. 33, dok. br. 21. i 66.

bacača 3
p.t. pušaka 1
tovarnih konja 35
municije razne 50.000
magacina sa hranom 3.

Uništeno:

motornih vozila 32
topova 1
radio-stanica 1.

Sopstveni gubici:

U ljudstvu:

mrtvih 219
ranjenih 521
premrzlih 79
nestalih 125, od toga veći broj dezertera.

U oružju:

mitraljeza 21
bacača raznih 3
p.t. pušaka 3.

U svim borbama jedinice su izvršavale postavljene zadatke, ali su pri tom imale mnogo veće gubitke nego ikada u dosadašnjim borbama. Razlog ovome je:

a) Frontalni, novi način ratovanja za naše jedinice, čemu naša rukovodstva nisu još dovoljno sazrela.

b) Veliki priliv novih boraca, koji nisu mogli — nije bilo vremena — biti obuhvaćeni vojničkim i političkim radom i uzdignuti da bi mogli izvršavati naporne i teške zadatke.

c) Mladost četnih, bataljonskih i brigadnih rukovodstava, pošto je veliki broj kadrova u posljednje vrijeme uzet iz naših jedinica (oko 400), a u posljednjim borbama je isto tako bilo gubitaka, naročito u rukovodstvu.

d) Stalne i neprekidne borbe koje su vođene od oktobra mjeseca prošle godine, nisu dozvoljavale da se jedinice organizaciono potpuno srede i obuhvate planskim vojničkim i političkim radom.

Na sve ove nedostatke ovaj štab je reagirao na taj način, što je pojačao politički a naročito vojnički rad u jedini-

cama i preko Vojne škole u Tuzli.[25] Ove borbe bile su najbolja škola, iako plaćena sa mnogim žrtvama, za naša rukovodstva koja su prilično savladala frontalni način ratovanja i osposobila se da vode brojno mnogo veće jedinice.

BOJNA RELACIJA ZA MJESEC FEBRUAR 1945. g.

1) *Opšta situacija:* Od 1. februara t.g. njemačka 22. ojačana divizija nastavlja sa upornim probijanjem komunikacijom Drinjača — Zvornik prema sjeveru.

Naše jedinice u sklopu jedinica II armije imale su zadatak da neprijateljsku kolonu presijeku i tako počesno unište otsječene neprijateljske dijelove.[26]

2) *Tok operacija po divizijama:*

a) XXVII divizija, sa dvije brigade, dobija zadatak da sa snagama XVII divizije izvrši proboj neprijateljskih položaja na otsjeku između rijeke Kamenice i Jošanice, razdvajajući neprijatelja na dvije grupe, a potom da se orijentiše ka jugu i dejstvuje u pravcu Đevanja i Drinjače. Dvije brigade ove divizije sa sektora Vlasenice stigle su na sektor Paprače 4. i 5. februara. Poslije kraćeg odmora 8. februara t.g. vrše pokret na liniju polaznih položaja u duhu gore spomenutog zadatka: Dafin Kamen — kota 238 — k. 417 (Dugi Dio).

Zadatak: u sadejstvu sa jedinicama XVII divizije ovladati Velikim Njivama i ovladati Strninama, a potom izvršiti prodor na cestu. Borbe su otpočele 9. februara u 3 časa ujutro i trajale zaključno sa 11. februarom. U ovim borbama jedinice su izvršile postavljene zadatke i izbile na samu cestu kod Strnina i Šamana. Uslijed izvlačenja jedinica XVII divizije, položaji nisu mogli biti održani i 12. o.mj. jedinice XXVII divizije povukle su se na svoje polazne položaje. Borbe za Velike Njive i Strnine bile su veoma ogorčene i neprijatelj je čestim kontranapadima nastojao da izbjegne uništenje njegove glavnine koja se je nalazila oko Drinjače i Kušlata.[27] Ovo uništenje bi svakako uslijedilo da jedinice XVII divizije

---

[25] O radu te škole vidi knj. 32, dok. br. 88.

[26] O tome vidi zapovijesti Štaba 2. armije NOVJ od 8. i 11. februara 1945 (knj. 33, dok. br. 50. i 64).

[27] Za izvršenje pomenutog zadatka, 27. NOU divizija privremeno je bila stavljena pod komandu Štaba 17. NOU divizije (vidi knj. 33, dok. br. 50, 54. i 94).

nisu u međuvremenu dobile drugi zadatak od strane Štaba II armije.[28]

13. o.mj. XXVII divizija dobija novi zadatak da sa sektora Jankovina — Čolopek izvrši prodor ka Tršić Hanu i na taj način pomogne uslove za presijecanje i uništenje neprijateljske kolone koja se je jednim dijelom već probila do u visinu Šepka. Divizija je na polazne položaje stigla u toku 15. februara. Od 15. do zaključno sa 18. februarom vođene su borbe za položaje Jankovina — k. 305. U četverodnevnim borbama divizija nije uspjela izvršiti postavljeni zadatak iz razloga što je neprijatelj bio brojno nadmoćniji, a osim toga jedinice ove divizije uslijed neprekidnih borbi bile su brojno oslabljene, prilično zamorene i bez rezerve.[29]

b) XXXVIII divizija nalazila se je 1. februara t.g. cijela na sektoru Đafina Kosa — Velja Glava — Bajramovići — Velika Njiva. Neprijatelj je poslije uporne borbe 7. februara uspio ovladati linijom Zvornik — Zmajevac — Lišina.[30] U ovim borbama jedinice ove divizije sadejstvovale su sa jedinicama XIV korpusa.[31]

8. februara jedinice ove divizije izvršile su napad na Lišinu, najistureniju neprijateljsku tačku, vrlo važnu odbranu za njih. Položaj Lišina bio je likvidiran a isto tako i selo Marčići, ali ih je neprijatelj kontranapadom povratio. Borbe za ove položaje nastavljaju se u toku 9. i 10. februara. U svim napadima naše jedinice uspjele su ovladati ovim položajima, ali nisu mogle održati. Na dan 11. februara t.g. glavnina ove divizije rokirana je prema sjeveru i uspjela je da ovlada selom Hodžićima i Čolovnikom. Radi promjene situacije na sektoru Doboj — Gračanica[32] jedinice su se povukle sa ovih položaja.

13. februara cijela divizija dobija zadatak da sa prostorije Jasenica — Kiseljak vrši prodor u pravcu Skočića i stvori ponovne uslove za presijecanje i počesno uništavanje neprijateljske kolone.

Borbe na ovom sektoru nastavljene su zaključno sa 21. februaroma, kada je neprijatelj uspio da se probije u pravcu

---

[28] Ta je divizija 11. i 12. februara 1945, zbog napada ojačanog 724. puka njemačke 104. lovačke divizije iz Gračanice ka Tuzli, izvučena duž druma Zvornik — Tuzla, tj. na prostor s. Capardi — s. Kalesija — s. Miljanovci, da bi intervenisala ukoliko bi Tuzla bila ugrožena (vidi knj. 33, dok. br. 64, 99 i 91).

[29] Bliže o borbama pomenute divizije vidi dok. br. 20; knj. 33, dok. br. 94. i 109.

[30] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji i 963. tvrđavskoj pješadijskoj brigadi (vidi knj. 33, dok. br. 66).

[31] Odnosi se na 25. NO diviziju (vidi knj. 33, dok. br. 56, 58, 59 i 84).

[32] Bliže o tome vidi knj. 33, dok. br. 64. i 88.

Janje i Bijeljine i tako su uglavnom završene borbe koje su trajale neprekidno od 1. januara o.g. Naše jedinice uspjele su nekoliko puta da ovladaju Skočićem i cestom Kozluk — Branjevo, ali uslijed malobrojnosti neprijatelj je uspijevao uvijek da ih odbaci na polazne položaje.[33]

ZAKLJUČAK:

Neprijateljski gubici iznose:

izbačenih iz stroja oko 1.770 neprijateljskih vojnika, od ovog broja mrtvih oko 700.

Plijen:

mitraljeza raznih 27,
pušaka 220, od ovih 10 poluautomatskih,
bacača i
prsnih strojnica 10,
municije razne 30.000,
konja tovarnih i jahaćih 33.

Prilikom svoga povlačenja na komunikaciji Drinjača — Sokolac neprijatelj je ostavio na putu 30 kamiona i ostalih motornih vozila.

Uništeno:

kamiona 3.

Sopstveni gubici:

izbačenih iz stroja 1.049 drugova, od toga 350 mrtvih, ostalo ranjeno i manji broj nestao ili dezertirao.

Gubici u oružju:

p. mitraljeza 6,
pušaka 78,
prsnih strojnica 12.

---

[33] Opširnije o borbama 38. NOU divizije vidi dok. br. 11; knj. 33, dok. br. 21, 30, 63, 66. i 105.

BOJNA RELACIJA OD 1. MARTA 1945. GOD. DO 6. APRILA 1945. ZAKLJUČNO

1) *Situacija:* U Sarajevu i njegovoj okolini nalazile su se: 181. i 369. njemačka divizija, a kasnije je garnizon pojačan sa 7. SS »Princ Eugen« divizijom.[34] Ukupne njemačke snage kretale su se oko 17.000 Nijemaca i oko 17.000 ustaških, domobranskih, milicionerskih i raznih drugih kvislinških jedinica.

Prema jedinicama našeg korpusa bila je orijentisana 181. njemačka divizija, koja je 13. marta t.g. bila ovako raspoređena:

Neprijatelj je čvrsto organizovao za odbranu komunikaciju Sokolac — Crvene Stijene — Sarajevo sa glavnom odbrambenom linijom Crvene Stijene — Glog, a predstražnom linijom: Velika Gradina — Podromanija — Baltići — Pohovac. Drum Podromanija — Crvene Stijene bio je zaposjednut gustim sistemom uporišta izrađenih u tipu polustalne fortifikacije — kameni i betonirani bunkeri, streljački rovovi punog profila, pojačani bodljikavom žicom u nekoliko pojaseva.

Na sektoru Sokolac — Crvene Stijene bio je raspoređen jedan puk 181. njemačke divizije pojačan sa artiljerijom jačine 1 diviziona.[35]

Naš korpus jačine dvije divizije (XXVII i XXXVIII divizija) pojačan sa jednim divizionom topova 76 mm (pukovska artiljerija) izbio je na prostoriju Sokolovići — Sokolac između 10. i 13. marta t.g.

2) *Zadatak korpusa:* Opšti zadatak našeg korpusa po izbijanju na prostoriju Sokolovići — Sokolac bio je ovladavanje neprijateljskim pretstražnim položajem, likvidacija uporišta na komunikaciji Sokolac — Crvene Stijene i priprema napada na same Crvene Stijene.[36]

Izvršenje ovog zadatka otežavale su nepovoljne terenske prilike, veliki snijeg i mraz tako da nije bilo uslova da se napad izvede bočnim manevrom sa linije Bijele Vode — Stari Grad ili sa linije Bogovići — Pavičići.

Napad je otpočeo noću 14. marta t.g. uz sadejstvo jake artiljerijske pripreme. Jedinice su izvršile samo djelimično postavljene zadatke. Uspjele su da ovladaju dijelom komunikacije između Podromanije i Crvenih Stijena na sektoru Karaula Čavčevo Polje i da na taj način odvoje neprijateljsku grupu

---

[34] O pomenutim njemačkim divizijama vidi dok. br. 16. i 54.

[35] Bliže o rasporedu te njemačke divizije vidi dok. br. 63, objašnjenje 3.

[36] Vidi dok. br. 15, 37. i 38.

na sektoru Sokoca od glavnine na Crvenim Stijenama. Neprijateljski položaji na Pohovcu, Baltićima, Podromaniji i Velikoj Gradini nisu bili likvidirani. Borbe su nastavljene u toku 15. i 16. marta t.g. sve dok neprijatelj nije uspio svojim pojačanjima sa sektora Crvenih Stijena da odbaci naše jedinice i ponovo ovlada drumom.[37]

I pored vatrene i brojčane nadmoćnosti naših jedinica zadatak nije uspješno izvršen iz slijedećih razloga:

a) što je naša artiljerija (divizion koji je potpomagao ovaj napad) po prvi puta učestvovala u borbi i što ni po tačnosti pogađanja a niti po razornoj moći nije bila u mogućnosti da sruši neprijateljska utvrđenja i prepreke i tako omogući pješadiji osvajanje položaja;

b) duboki snijeg i potpuno otvoren teren nije omogućavao izvođenje manevra naše pješadije jer je svaki njen pokret bio na vrijeme primjećen i od strane neprijatelja tučen. Sem toga i naša pješadija nije umjela da koristi artiljerijske pripreme, nije bilo povezanosti između artiljerije i pješadije.

18. marta t.g. primili smo naređenje od Generalštaba da se za sarajevsku operaciju od svih jedinica formira operativni štab, koji će rukovoditi operacijama.[38] Na sastanku članova operativnog štaba odlučeno je, da naše jedinice do početka neposrednog napada na sam grad treba da ovladaju linijom neprijateljskih položaja sa desnom granicom širenja: Grdanj — Orlovača — Visojevica, a lijevom: drum Sarajevo — Crvene Stijene — Sokolac (zaključno). U slučaju da bi neprijatelj i dalje uporno branio liniju Pohovac — Podromanija — Crvene Stijene, treba prema njemu ostaviti manje snage, a sa glavninom postaviti se na svoje polazne položaje za neposredan napad na Sarajevo. U vezi sa ovakvim zadatkom 22. marta t.g. izvršen je slijedeći raspored naših jedinica:[39]

XXVII divizija ostaje sa sjeverne i južne strane komunikacije Podromanija — Crvene Stijene sa zadatkom bočnog dejstva na ovu.

XXXVIII divizija postavljena je na prostoriju Širijevići — Kalauzovići — Vučja Luka — Sinjevo — Kadino Selo sa zadatkom bočnog dejstva na komunikaciju Mokro — Sumbulovac i ovladanja polaznim položajima za napad na Sarajevo. Ova divizija sa svojim desnim krilom treba da se poveže sa grupom krajiških brigada.[40]

---

[37] Vidi dok. br. 46, 48, 185, 186, 190. i 191.

[38] O tome vidi dok. br. 68, objašnjenje 2.

[39] Vidi dok. br. 55.

[40] Vidi dok. br. 74. i 164.

Operacije na sektoru Podromanija — Crvene Stijene XXVII divizija pojačana sa jednom brigadom[41] XXXVII divizije otpočela je 28. marta sa napadom na neprijatelja koji je i dalje čvrsto držao komunikaciju Podromanija — Crvene Stijene.

Zamisao ovog napada bila je slijedeća: Ovladati na komunikaciji sektorom Naromanija — Čavčevo Polje — Karaula i sektorom Mokro — Pustopolje i na taj način izolovati neprijatelja na dvije grupe i ove počesno uništavati.[42]

Neprijatelj je bio veoma uporan i vođene su dugotrajne i danonoćne borbe sa naizmjeničnim napadima i kontranapadima i naše jedinice uspjele su da ovladaju neprijateljskim uporištima:

Nadromanija — Čavčevo Polje — Karaula — Lisina — Rasolina. Na sektoru Mokro — Pustopolje naše jedinice ovladale su neprijateljskim uporištima sa obje strane druma i kontrolisale sam drum. Na taj način osnovna zamisao sprovedena je potpuno u djelo i trebalo je pristupiti uništenju izolovanih neprijateljskih grupa. Neprijatelj se našao u vrlo teškoj situaciji i nije mogao da se probije ka Sarajevu iako je to nekoliko puta pokušavao, ali se je uporno branio.

2. aprila prije podne oko 8 časova od pravca Olova preko Medojevića pojavio se jedan puk 7. SS »Princ Eugen« divizije koji je imao zadatak da prodre u Sokolac, pojača tamošnju posadu i ovu izvuče iz teške situacije. U ovakoj situaciji donešena je slijedeća odluka: obustaviti napade u cilju uništenja opkoljene neprijateljske grupe na sektoru Podromanije i orijentisati glavninu snaga XXVII i XXXVIII divizije prema XIV puku »Princ Eugen« divizije. Dva bataljona XX Romanijske brigade, koja su iz opšte rezerve bačena prema ovom puku, dobro su izvršili svoj zadatak, zadržali neprijatelja 12 časova, a potom, kada su stigle ostale jedinice, neprijatelj je bio prinuđen na otstupanje i probio se preko šumskih vrleti pravcem Šahbegovići — Kostreša — Mokro ostavivši na bojištu skoro svu svoju komoru. Istovremeno uslijedila je intervencija od pravca Sarajeva. Neprijatelj u jačini od oko 2.000 ljudi sa nekoliko tenkova uspio je da probije naš obruč oko Podromanije i da se spoji sa svojim snagama.[43]

3. aprila postavili smo glavnine naših divizija na polazne položaje za napad na Sarajevo. U toku 2. na 3. aprila primjećeni su pokreti jačih snaga drumom od Podromanije prema Sarajevu. Bilo je jasno da je neprijateljska intervencija od

[41] Riječ je o 5. sandžačkoj brigadi (vidi dok. br. 84).
[42] Vidi dok. br. 63, 192—198 i 200—203.
[43] Bliže o tome vidi dok. br. 98. i 112.

Olova uslijedila samo sa zadatkom da izvuče svoje snage sa ovog sektora. U ovakvoj situaciji donešena je odluka da se jedinice postave na polazne položaje sa glavninom svojih snaga, a sa manjim dijelom da se vrše napadi na komunikaciju Podromanija — Sarajevo. Međutim, neprijatelj je izvršio ubrzano izvlačenje sa cijelog sektora sjeverno od Sarajeva[44] i naše jedinice su 5. aprila t.g. u 12 časova ovladale linijom: Crepolsko — Vučja Luka — Hreša — Bulozi.

Opšti napad na Sarajevo otpočeo je 5. aprila u 15 č.[45]

Neprijatelj je dao vrlo slab otpor. Jedino jači otpor dao je na Glogu (k. 1405) i tu je bio zaobiđen. Poslije kraće borbe naše jedinice prodrle su u grad na Baščaršiju, a potom produžile sa daljim prodiranjem u centar grada, desnom obalom Miljacke, Marindvorom i električnom centralom. Upad u centar Sarajeva izvršen je 5. aprila oko 19 časova.

Neprijatelj je u gradu dao jači otpor kod Vijećnice i na obali rijeke Miljacke od Vijećnice do Marindvora, i kod željezničke stanice. U toku noći vodile su se borbe u nekoliko zgrada i grad je bio potpuno očišćen i neprijateljski otpor potpuno prestao 6. aprila u 8 časova ujutro,[46] kada je uhvaćena veza sa jedinicama 37. i 3. divizije.[47]

ZAKLJUČAK:

U borbama od 1. marta do zaključno 6. aprila t.g. neprijateljski gubici iznose:

mrtvih 750
ranjenih 1.250
zarobljenih 1.387[48]

Plijen:

mitraljeza raznih 77
pušaka 1.340
bacača 4
municije razne 200.000
magacina sa municijom, hranom i opremom 7

---

[44] i [46] Detaljnije o povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica sa sektora Sarajeva vidi dok. br. 99. (objašnjenje 3. i 7) i 204—212.

[45] Vidi dok. br. 99.

[47] Vidi dok. br. 108. i 115.

[48] O zarobljenicima vidi i dok. br. 118.

motornih vozila raznih 48
vagona 70
konja 78

Oštećeno:

tenkova 3
topova 6
automobila 7
kola sa opremom i municijom 43

Pobijena je i uništena skoro sva komora 14. puka »Princ Eugen«, oko 100 konja sa materijalom i municijom.

Blagovremenom intervencijom naših snaga sačuvana je električna centrala u gradu Sarajevu.

Sopstveni gubici:

mrtvih 247
ranjenih 539
nestalih 26

Gubici u oružju:

puškomitraljeza 8
ručnih mitraljeza 6
pušaka 40.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar pukovnik | Načelnik štaba potpukovnik | Komandant — pukovnik,

M. P.

BR. 164

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. UDARNE DIVIZIJE OD 17. MAJA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE JA O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA I O DEJSTVIMA U TOKU KRETANJA KA KARLOVCU[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Op. br.: 9.
Dne 17. V. 1945.

Operativni izveštaj
za mjesec april 1945. godine.

ŠTABU II JUGOSLAVENSKE ARMIJE[2]
— operativno odeljenje —

Jedinice ove divizije u toku ovoga mjeseca aprila izvršile su sljedeće pokrete i operacije:

VI. brigada izvršila je od 0400 časova pokret s Živalji — Halunovići — Nažbilj i izbila na liniju: Rid (kota 1067) — Kopjari — k. 1088.

Neprijatelj je toga dana u 0900 časova izvršio napad na snage ove brigade sa pravca s. Borovice, ali je bio odbijen, a zatim protivnapadom istjeran iz toga se i povukao u pravcu Vareša.[3]

Brigada je noću 1/2. IV. zanoćila na liniji: s. Borovica.

Gubitci u ovoj borbi bili su sljedeći:

Neprijateljski: 6 ubijeno i 15 ranjeno.

Vlastiti: 1 poginuo i 4 ranjena.

VIII. brigada izvršila je u 0100 časova pokret na prostoriju: s. Skendero-

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—3, k. 772.

[2] O stavljanju 4. divizije pod komandu toga štaba vidi dok. br. 136.

[3] Bliže o tome vidi dok. br. 144; AVII, reg. br. 33—1, k. 771/A: zapovijest Štaba 4. udarne divizije od 31. marta 1945. godine.

vići — s. Zagrađe — Halunovići s tim da sa jednim dijelom snaga zatvori pravac Kaknju.

XI. brigada je ostala na sektoru Busovače dok su ostale snage vršile pokrete prema Sarajevu i imala je zadatak sa pridatom baterijom I. art. diviziona zatvoriti pravac prema Travniku i presjeći odstupnicu neprijatelju koji bi pokušao izvući se prema Bosanskom Brodu.[4]

Brigada je od 31. III. bila na liniji položaja jugozapadno od želj. st. Busovača — s. Granica — s. Jazvine — s. Bukva — s. Buselje — grad Busovača i u toku 1. IV. nije imala borbe sa neprijateljem.

I. art. divizion sa prištabskim djelovima nalazio se u s. Odžaku raspoređen sa jednom baterijom u s. Putičevu, sa jednom baterijom u s. Odžaku kraj Kaknja, sa jednom u s. Bašići, a sa jednom baterijom u s. Lipnica.

Tokom dana gađani su neprijateljski položaji i utrošeno je 945 granata kal. 7.5 cm M3 i 22 granate kal. 7.62.

2. aprila 1945. g.

VI. i VIII. brigada izvršile su pokret i izbile na komunikaciju Vareš — Visoko.[5]

XI. brigada nije ovoga dana imala borbe.

I. art. divizion izvršio je pokret pravcem: s. Lipnica — s. Radovica.[6]

3. aprila 1945. g.

Dijelovi jedinica VI. brigade izvršili su napad na Vareš, oslobodili ga i protjerali neprijatelja, ostavivši jedan bataljon kao posadu grada. Ostali dio snaga VI. brigade izbio je na liniju: s. Žalja — s. Blaža, gdje je zanoćio.

---

[4] Ta brigada je tada bila u sastavu grupe brigada Zeničkog sektora (vidi dok. br. 57 i 59).

[5] Vidi dok. br. 95; AVII, reg. br. 34—1, k. 771/A: zapovijest Štaba 4. udarne divizije JA od 2. aprila 1945. godine.

[6] i [13] To mjesto nije nađeno na karti 1:100.000. Vjerovatno je riječ o s. Borovici i s. Perjasici.

U borbama za uporište Vareš ubijeno je 10, zarobljena 52 neprijateljska vojnika sa oružjem a 50 milicionera se predalo u s. Budoželje.[7]

Plijen: 80 pušaka, 2 teška bacača sa 270 mina i 80 granata za protivoklopni top 37 mm.

VIII. brigada prešla je ovoga dana komunikaciju Vareš — Visoko i smjestila se na prostorije s. Budoželje — s. Kadarići.

XI. brigada vršila je prepade na neprijateljske dijelove, koji su se povlačili od Sarajeva. Prepadi su vršeni sa manjim zasjedama pored r. Lašve kod k. 375 i kod ž. st. Busovača.

U vođenju borbe ubijena su 4 a ranjena 3 neprijateljska vojnika bez vlastitih gubitaka.

I. artil. divizion izvršio je pokret na prostoriji s. Budoželje.

4. aprila 1945. g.

VI. brigada i I. art. divizion na istim položajima bez dodira sa neprijateljem.

VIII. brigada napala je sa svojom izviđačkom četom kod s. Blaža jednu neprijateljsku satniju koja se povlačila iz Vareša za Visoko i razbila je.

U toj borbi ubijeno je 3, a zarobljeno 56 neprijateljskih vojnika, bez vlastitih gubitaka.

Plijen: 51 puška i 1 puškomitraljez.

Našim snagama predalo se osim gore navedenog i 20 domobrana sa oružjem.

XI. brigada nije imala borbe sa neprijateljem.

5. aprila 1945. g.

Jedinice VI. brigade, VIII. brigade i I. art. diviziona izvršile su pokret preko Okruglice i razmjestile se na liniji: s. Gojanovići — s. Srednje — Draževići — s. Stomorine.

U toku pokreta zarobljen je jedan četnik iz četničke patrole koja je pripu-

[7] Vidi dok. br. 210 i 211.

cala na našu jednu patrolu. Neprijateljskih gubitaka u mrtvim i rajenim nema. Vlastiti: jedan drug poginuo.

XI. brigada nije imala borbe sa neprijateljem.

6. aprila 1945. g. VI. i VIII. brigada sa I. art. divizionom izvršile su pokret u područje Sarajeva i zauzele polazni položaj za napad na Sarajevo na liniji: Koševo — k. 1097 — Nahorevo.

U pokretu pretrešena su sela: Nahorevo — Koševo a u području s. Okruglice naše patrole su napale jednu četničku grupu jačine 50—60 četnika.

Rezultat pretresa i borbi bio je:

Ubijeno 2, zarobljeno 34 četnika, među kojima 1 general,[8] i 35 domobrana.

Plijen: 41 puška, 1 pištolj i nešto municije.

XI. brigada vodila je u toku ovoga dana borbe sa neprijateljem na položajima: s. Granica — s. Jazvine — s. Buselje.

Neprijateljski gubitci: 14 ubijenih i 24 ranjena.

Vlastiti gubitci: 5 poginulo, 21 ranjen i potrešen.

7. aprila 1945. g. Jedinice naše divizije smještene na prostoriji: Sarajevo (Koševo) bez dodira sa neprijateljem pošto je isti pobjegao iz Sarajeva ne sačekavši napad.[9]

XI. brigada vodila je preko cijelog dana žestoke borbe sa neprijateljom na liniji: s. Granica — s. Jazvine — s. Bukva — Dubrava — Ravan — Kupres.

U tim borbama uspjelo je se protjerati neprijatelja iz s. Jazvina, a djelimično zauzeti s. Granice.

U opštem napadu koji je brigada poduzela toga dana poslije podne nepri-

---

[8] Dragutin Kuzmić (vidi dok. br. 118).

[9] O povlačenju neprijateljskih snaga iz Sarajeva vidi dok. br. 99, objašnjenje 3. i 7.

jatelj je izbačen iz s. Bukava, ali je protivnapadom uspio ove položaje povratiti.[10]

8. aprila 1945. g. Jedinice naše divizije, osim XI. brigade, na području Sarajeva bez dodira sa neprijateljem. Vršeno je osiguranje vojnih objekata i uređenje.

XI. brigada produžila je borbu sa neprijateljem od 7. IV. Borbe su bile žestoke i neprijatelj je vršio više protivnapada. Neprijatelju su nanjeti gubitci:

9. aprila 1945. g. Ubijeno 36, ranjeno 45, zarobljeno 1. Jedinice naše divizije, osim XI. brigade, vršile su obezbeđenje jednog dijela grada Sarajeva, bez dodira sa neprijateljem.

XI. brigada vodila je ovoga dana borbu sa neprijateljem, koji je napadao na položaje brigade. Neprijatelj nije imao uspjeha.

U toku ovih borbi ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika.

Vlastiti gubitci: 4 ranjena.

10. aprila 1945 Kod jedinica u Sarajevu bez promjene.

XI. brigada sa svim svojim snagama izvršila je jak pritisak na neprijatelja pravcem: s Gumanci — Janjićki vrh - - trigonometar 748, zatim na liniju s. Jazvine — s. Bukva — s. Granica. U žestokim borbama jedinice ove brigade zauzele su grad i ž. st. Busovaču, forsirale r. Lašvu i produžile dalje nastupanje i gonjenje razbijenog neprijatelja prema trigonometru 748 — Zagoni.

Drugim dijelom snaga vršeno je nastupanje cestom prema Zenici i neprijatelj je protjeran iz s. Raspotočja.

Neprijatelj je protjeran također iz s. Drivuše, sa trigonometra 957 — Saračevica.

---

[10] Vidi dok. br. 125 (objašnjenje 9. i 10), 214. i 215.

U 20 časova toga dana izvršen je ponovni napad sa svima snagama na neprijateljske položaje preko St. Zenice i u 22 časa zauzet je i očišćen grad Zenica.[11]

11. aprila 1945. g. Nismo imali dodira sa neprijateljem.

XI. brigada na odmoru i uređenju u području Zenice.

12. aprila 1945. g. Bez promjene.

13. aprila 1945. g. Bez promjene.

14. aprila 1945. g. Jedinice naše divizije na istim mjestima bez dodira sa neprijateljem.

15. aprila 1945. g. Jedinice na području Sarajeva prevežene vozovima do Visokog odakle produžen pokret pješke i razmjestile se na prostorije: Busovača — Kiseljak.[12]

XI. brigada izvršila je pokret na prostoriju: Travnik — Turbe.

U toku 15. IV. formirana je 4. baterija I. artiler. diviziona, koja se sastoji iz 6 flakova.

16. aprila 1945. g. Snage divizije u pokretu i razmeštene pred mrak na prostoriji: Turbe — Karaula — Vitez — Kruščica — s. Bila.

XI. brigada: Jajce.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

17. aprila 1945. g. Divizija u pokretu i zanoćava na prostoriji: Mrkonjić Grad — Jajce — Turbe — Krezluk.

Dodira sa neprijateljem nije bilo.

---

[11] Prema izvještaju Štaba 10. udarne divizije JA Zenica je oslobođena 11/12. aprila (vidi dok. br. 144), a u Dnevniku majora Bema (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6) piše da su jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen«, pošto su prihvatile posljednje njemačke jedinice koje su se povlačile od Sarajeva, napustile Zenicu 11/12. aprila 1945. godine.

[12] i [13] Vidi AVII, reg. br. 38—1 i 41—1, k. 771/A: naređenje i zapovijest Štaba 4. udarne divizije JA od 14. i 24. aprila 1945. za pokret preko Jajca i Prijedora ka Bosanskoj Krupi.

18. aprila 1945. g. Divizija je izvršila pokret i zanoćila na prostoriji: s. Čađavica — Kadina Voda — Mrkonjić Grad — Jajce — Jezero bez dodira sa neprijateljem.

19. aprila 1945. g. Divizija u pokretu, zanoćava na prostoriji: s. Ivanjska — Han Kola — Rogolje — Ključ, bez dodira sa neprijateljem.

20. aprila 1945. g. Divizija u pokretu, zanoćava na prostoriji: s. Gornja Piskavica — s. Dedići — Ivanjska — Prijedor, bez dodira sa neprijateljem.

21. aprila 1945. g. Divizija vrši razvoj snaga na zapad na Banja Luku.

22. aprila 1945. g. Neprijatelj je hitno napustio Banja Luku. Naše jedinice u pokretu i to:

VI. brigada pravac Banja Luka.
VIII. brigada pravac Mišin Han.
XI. brigada pravac: Klašnice — Crnića glavica — Cerička kosa — 266.
I. artil. divizion po baterijama dodijeljen brigadama kao kolonska artiljerija.
Dodira sa neprijateljem nije bilo.

23. aprila 1945. g. Jedinice divizije skoncentrisane na prostoriji ž. st. Ivanjska — ž. st. Banja Luka i prebačene vozom na prostoriju: Islam. Ljubija — Prijedor.

24. aprila 1945. g. Produženo prebacivanje dijelova divizije na prostoriju: Islam. Ljubija i Prijedor.

25. aprila 1945. g. Divizija u pokretu i zanoćava na prostoriji: Srp. Jasenica — Majkić Japra — Benakovac, bez dodira sa neprijateljem [13]

26. aprila 1945. g. Divizija u pokretu i zanoćava na prostoriji: Bos. Krupa — Gudavac — Srp. Jasenica bez dodira sa neprijateljem.

27. aprila 1945. g. Divizija je izvršila pokret i zanoćila na prostoriji: Cazin — Stijena — Glogovac. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

28. aprila 1945. g. Divizija u pokretu i razmjestila se na prostoriji: Tržačka Raštela — Rakovica — s. Lumbardenik — s. Popovac — s. Lađevac — Slunj. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

29. aprila 1945. g. Divizija je u pokretu i zauzela je položaje: s. Poloj — s. G. Poloj — s. Miloševac — s. Pavići — Primišljanski Tržić.

U toku noći 29/30. IV. uhvaćen je dodir sa neprijateljem na gore označenoj liniji.

30. aprila 1945. g. Pristupljeno je detaljnom izviđanju i prikupljanju podataka o neprijatelju.

Naša divizija je sa dvije brigade (VIII i XI) i 2 baterije I. art. diviziona u 7 sati napala neprijatelja na liniji: trigonometar 277 — k. 231 — s. Sv. Ilija — G. Perjasica — k. 200 — s. Sučevići.

VI. brigada u rezervi u s. S. Poloj.

U borbama koje su bile vrlo žestoke likvidirana su neprijateljska uporišta: s. Sv. Ilija — k. 200 — s. Perjasica — k. 254 — Kurija — k. 242 — Marlovac — k. 284.

Neprijatelj je skoncentrisao snage i potpomognut jakom artilerijskom flakovskom vatrom, osobito sa pravca Gemeralski Stol, a ubacivši u borbu i tenkove, uspio da povrati izgubljene položaje.[14]

Naše snage su se održale na liniji s. Sučevići — k. 200 — G. Preselica[15] — s. Sv. Ilija — s. Rastovac — k. 231 — trigonometar 277 — s. Mrežnica.

[14] Borba je vođena protiv dijelova 3. ustaškog zdruga (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 106).

U borbama toga dana nanijeti su neprijatelju sljedeći gubitci:

Ubijeno 104, ranjeno 126.

Vlastiti gubitci:

Poginulih 19, ranjeno 125.

Plijen: 50 minobacačkih granata.

Utrošeno: 227 granata raznih kalibara za topove.

U toku mjeseca aprila 1945. god. snage ove divizije imale su:

1) *Gubitci:*

a) neprijateljski

	386	ubijenih
	459	ranjenih i
	417	zarobljenih
Ukupno:	1662	izbačenih iz stroja

b) vlastitih

	38	poginulih
	185	ranjenih
	1	potrešenih
	1	nestalih
Ukupno:	225	izbačenih iz stroja

2) *Plijen:*

a) oružje:

teških bacača	2
teških mitraljeza	1
puškomitraljeza	8
pušaka	235
pištolja	5
strojnice	2
signal. pištolja	2
malih bacača	1
nagaznih mina	15

b) municija:

puščanih metaka	23500
bacačkih granata	630
p.o. granata 37 mm	80

c) spreme:

15 vojničkih sprema, 8 pari cipela, 6 opasača, 10 fišeklija, 20 ranaca.

Zaplenjen: 1 poljski telefon i 2 male radio-stanice.

3) *Uništeno:* Neutvrđeno.

4) *Izgubljeno:* 1 karabin.

5) *Raspored jedinica:*

VI. brigada na prostoriji: Srednji Poloj — s. Pavići.
VIII. brig. na prostoriji: s. Bogdanovići — s. Gaj.

XI. brigada na liniji: desno cesta Sv. Vid — Karlovac, a lijevo rijeka Mrežnica.
I. art. divizion: s. Perjasica — s. Gor. Poloj. Štab divizije sa prištabskim dijelovima: G. Poloj.

6) *Nastava i obuka:*

U toku mjeseca aprila nije se moglo odvijati rad po planu, pošto su jedinice bile stalno u pokretu. Djelomično je prerađivana naredba Vrhovnog štaba Br.: 46/45. u pogledu vladanja i ophođenja boraca i rukovodilaca.

7) *Zaključak:*

U toku mjeseca aprila divizija nije imala jačih sukoba sa neprijateljem, osim na sektoru Busovača — Zenica i jedan dan borbi na karlovačkom pravcu.

Opaženo je da neprijatelj izrađuje individualne streljačke zaklone po vrtačama i zaklonima u koje se sklanjaju za vrijeme artiljerijske paljbe, a iz njih izlazi radi pješačkog dejstva samo na najbližim odstojanjima, da se teško mogu uočavati neprijateljske glavne bojne linije.

Moral naših boraca i rukovodilaca bio je u svakom pogledu na visini. U vođenju akcija naši rukovodioci dali su vrlo dobre rezultate u ratnoj vještini.

U pokretima koje je divizija imala, borci su pokazali vrlo dobru izdržljivost. Zapaženo je također da noćni odmori vrlo povoljno utječu na sposobnost boraca za daljnje pokrete.

Poteškoće su nastajale usljed brzih pokreta, osobito u evakuaciji ranjenika i snabdjevanju je-

dinica hranom i municijom, jer nije bilo dovoljno brzih transportnih sredstava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Šef operativnog odsjeka
kapetan:
Dragomanović[16] s.r.

Komandant, pukovnik:
Petar Vojnović s.r.

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava[17]

Šef op. otsjeka
kapetan,
Dragomanović

[16] Stanko
[17] Dopisano mastilom, ćirilicom.

BR. 165

PREGLED BROJNOG STANJA ARTILJERACA I ŠOFERA JEDINICA 53. UDARNE DIVIZIJE JA OD 17. MAJA 1945. GODINE[1]

BROJNO STANJE
boraca, podoficira i oficira artileraca, tenkista i šofera, koji se nalaze u jedinicama LIII. U. divizije[2]

JEDINICA		Artileraca				TENKISTA				ŠOFERA				Primedba
		Oficira	Podoficira	Boraca	SVEGA	Oficira	Podoficira	Boraca	SVEGA	Oficira	Podoficira	Boraca	SVEGA	
Artileriski otsjek LIII. U. divizije		1			1									
Artileriski divizion LIII. U. diviz.		8	44	226	278						2		2	
XIV. brigada	Art. diviz. XIV. brig.	10	7	181	198									
	Ostale jedinice XIV. brig.		2	5	7							3	3	
XVIII. brigada	Art. diviz. XVIII. brig.	6	12	130	148					1		3	4	
	Ostale jedinice XVIII. brig.	3	10	23	36									
XIX. brigada	Art. diviz. XIX. brigade	2	8	16	26			1	1			1	1	
	Ostale jedinice XIX. brigade		1		1					1		1	2	
Artilerisko slagalište LIII. U. divizije			1	12	13									
UKUPNO:		30	85	593	708			1	1	2	2	8	12	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, potpukovnik
Rad. R. Raičević

V.d. načel. Art. otsj. kapetan:

M. P.

Komandant, pukovnik:
Ilijas

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—1, k. 1419.
[2] Pregled brojnog stanja je upućen Štabu 3. korpusa JA (vidi sprovodni akt Štaba 53. udarne divizije od 17. maja 1945. — reg. br. isti). O brojnom stanju artiljeraca vidi i dok. br. 72.

BR. 166

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 20. MAJA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA JA O DEJSTVIMA U PRVOJ POLOVINI MAJA NA PROSTORU NOVI GRAD — MODRIČA — TREBAVA — OZREN[1]

ŠTAB
27. UDARNE DIVIZIJE J.A.
Pov. broj: 116/45
20. maja 1945. godine
Gradačac

Izvještaj o operacijama
za vreme od 1. do 15. maja
1945. godine.

ŠTABU III. KORPUSA J.A.

Dostavljamo vam redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 1. do 15. maja 1945. godine.

Situacija: Na prostoriji Novi Grad — Vlaška Mala — Odžak — Mrka Ada — Balegovac — Dubica — Prud nalazi se jaka ustaška formacija jačine oko 3.500 do 4.000 boraca.[2] Ova ustaška formacija pod komandom je čuvenog ustaškog krvnika Rajkovca i većeg broja ustaških oficira iz Slavonije.

Sistem njihove odbrane izgrađen je u vidu stalne i polustalne fortifikacije, gdje su u velikom broju zastupljeni jako izgrađeni trospratni bunkeri, povezani sa podzemnim skloništima i streljačkim rovovima punog profila.

Odbrana im je grupna i po dubini. Spoljnja odbranbena linija proteže se spoljnjom ivicom sela Novi Grad, Donji Brezik, Vlaška Mala, Odžak, Mrka Ada. Svako od ovih sela fortifikacijski je uređeno za najuporniju odbranu i čine svako za sebe jaku otpornu tačku. U međuprostorima iskopani su streljački zakloni punog profila sa pojedinim mitraljeskim zaklonima. Vlaška Mala, kao centralna otporna tačka, najjače je utvrđena, i pored velikog trospratnog bunkera opasanog sa tri pojasa prepreke od bodljikave žice, za odbranu je pripremljena velika školska zgrada. Ostala sela i zaseoci po dubini,

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—22, k. 1111.

[2] Vidi dok. br. 154, objašnjenje 7.

takođe su dobro utvrđeni a naročito Dubica i Prud, u kojima su izgrađeni pored trospratnih i niski bunkeri.

Zadatak: Naš zadatak je potpuno uništenje ustaša na tom području.

Raspored naših snaga: Od 1. do 4. o.mj. N4 i N5 nalazili su se na liniji Modrički Lug — Jakeš — Pečnik — Srnava — Lipa — Potočani, zauzimajući položaj lučno prema neprijateljskim uporištima Mrka Ada — Odžak — Vlaška Mala — Novi Grad. N6 nalazio se na liniji Doboj — Maglaj — Zavidovići — Žepče, sa zadatkom uništavanja četničkih grupa na Ozrenu i Trebavi.

Od 4. do 15. o.mj. raspored naših snaga bio je: N4, N5 i 1/2 N6 na liniji Modrički Lug — Jakeš — Pečnik — Srnava — Potočani — Novi Grad sa zadatkom ofanzivnog delovanja na ustašku grupu koja se nalazi na prostoriji Odžak — Vlaška Mala — Dubica — Prud.

1/2 N6 nalazio se na liniji Karanovac — Doboj — Gračanica, orijentisan na Ozren i Trebavu sa zadatkom čišćenja Ozrena i Trebave od razbijenih četničko-ustaških bandi.

Tok operacija na prostoru Vlaška Mala — Odžak:

Od 1. do 7. o.mj. naše snage stalno vrše napade na neprijateljska uporišta Odžak, Vlašku Malu i Mrku Adu, ali neprijatelj uvjek uspjeva da napade odbije i da se na svojim dobro utvrđenim uporištima održi. U ovim borbama pojedine naše napadne kolone uspjevaju da se kroz međuprostore pojedinih neprijateljskih otpornih tačaka probiju iza branioćevih položaja, da te otporne tačke potpuno uobruče, ali se likvidacija istih nije mogla postići zbog nedostatka teške artiljerije.

7. o.mj. na ovaj sektor stiže i 14. brigada 53. divizije sa dva diviziona artiljerije.[3] U toku 8. o.mj. izvršene su sve pripreme za opšti napad kome će prethoditi jaka artiljerijska priprema.

9. o.mj. tačno u 3 sata ujutro otpočeo je opšti napad na celom sektoru i u istom učestvuju N4,[4] N5[5] i 14. brigada 53.

---

[3] Pomenute jedinice 53. udarne divizije JA su 3. maja stigle u s. Brusnicu, gdje su sutradan, u 17 časova, po naređenju Štaba 27. udarne divizije, otpočele napad (vidi dok. br. 152, objašnjenje 18).

[4] Bliže o borbama 16. muslimanske udarne brigade JA vidi AVII, reg. br. 6—8, k. 1112: operacijski dnevnik njenog štaba za period februar — avgust 1945. godine.

[5] Opširnije o borbama 19. birčanske udarne brigade JA vidi AVII, reg. br. 2—11, k. 1112: operacijski dnevnik njenog štaba za 1945. godinu.

divizije sa dva diviziona artiljerije, dok su djelovi N6 bili u rezervi i štitili prelaz preko rijeke Bosne.[6]

Samom napadu predhodila je jaka artiljerijska priprema koja je trajala 25 minuta i u glavnom se tuklo uporište Vlašku Malu i Odžak. Poslije artiljerijske pripreme u 3.25 otpočeo je pešadijski napad koji je trajao sve do 12 časova. U ovom napadu uspjelo se prodrijeti kroz međuprostore sve do sela Dubice i blokirati uporišta Vlašku Malu i Odžak, ali zbog nedostatka teškog oruđa neprijateljska uporišta, koja su jako utvrđena, nisu mogla biti likvidirana. Neprijatelj je na to ubacio u borbu vrlo jake rezerve i naše snage bile su prinuđene da se povuku na svoje polazne položaje.

U ovom napadu sa jedne i druge strane bili su osjetni gubitci.

U vremenu od 9. do 15. o.mj. zaključno naše snage nalaze se na istim položajima dejstvujući ofanzivno svakog dana na neprijateljska uporišta. Svaki naš napad uzvraćen je braniočevim kontranapadom.

Zatraženo je vazduhoplovstvo[7] i tenkovske jedinice, jer bez istih ova grupa ustaša i njihova uporišta neće moći za dugo vremena biti likvidirani. Sadanja borba sve više poprima karakter pozicijskog ratovanja — iscrpljavanje, što pak nama ne ide u korist.

Situacija na Ozrenu i Trebavi: Na prostoriji Karanovac — Doboj — Maglaj — Ozren — Gračanica — Trebava pojavljivale su se povremeno manje četničko-ustaške grupice, koje su vršile ispade na naša manja odeljenja, na transporte i vršile teror nad narodnim vlastima po selima. Protiv ovih grupica četnika i ustaša ostavljene su 2/4 snaga N6 koje su se postavile na liniju Karanovac — Doboj — Gračanica orijentisane na Ozren i Trebavu.

Zadatak: Zadatak naših snaga (2/4 N6) bio je čišćenje Ozrena i Trebave od zaostalih četničko-ustaških grupica te uzdizanje narodne vlasti.

Da bi se kod uništenja ovih grupa imalo što većeg uspjeha, formirani su mali vrlo pokretljivi udarno-leteći odredi jačine do 30 dobro naoružanih boraca. Ovi odredi stalno krstare po određenim prostorijama, djelujući udarno i postavljanjem zasjeda, pa su do sada imali dobrih uspjeha. Među ostalim pohvatanim četnicima uhvaćen je komandant četničke brigade Đorđe Cvijanović i poznati četnički zlikovac Dokan Šarčević.

---

[6] O dejstvima 20. romanijske udarne brigade JA u maju vidi AVII, reg. br. 11—4, k. 1112/A: operacijski dnevnik njenog štaba.

[7] O učešću avijacije vidi tom X, knj. 2, dok. br. 217.

Zaključak:

Gubitci i dobitci:

a) Neprijateljski: ... 243 mrtva, 404 ranjenih, 10 zarobljenih, od ovih četnički komandant brigade Đorđe Cvijanović, a ostali su ustaše.

Od oružja zarobljeno: jedan mitraljez, 4 puške i nešto puščane municije.

b) Sopstveni: 114 mrtvih, 222 ranjena i 27 nestalih.

Od oružja izgubljeno u borbi: 7 p. mitraljeza, 1 pikavac i 10 pušaka.

U ovim zadnjim borbama, koje su vodile naše jedinice, primjećeno je:

a) Da se naši borci a tako isto i niži rukovodioci vrlo teško snalaze u borbama na ravničastom terenu, naročito kada se usljed neprijateljske nadmoćnosti moraju povući na prihvatne položaje.

b) Da su borci i niži rukovodioci stekli puno povjerenje u svoju artiljeriju i da pravilno koriste njeno dejstvo — podilaženje se vrši pod zaštitom artiljerijske vatre.

Napomena:

1. Kao problem u diviziji je za sada odjenuti i obuti novopridošlo ljudstvo.

2. Opšte stanje je zadovoljavajuće. Jedinice su sposobne za izvršenje postavljenih zadataka.

3. Kod štaba divizije otvoren je vojni kurs na kome učestvuje 76 slušaoca kao i minerski kurs sa 26 slušaoca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:
načelnik štaba — major,
Vodušek

BR. 167

IZVJEŠTAJ ŠTABA 19. KRAJIŠKE BRIGADE OD 26. MAJA 1945. ŠTABU 53. UDARNE DIVIZIJE JA O BORBAMA U MAJU PROTIV ČETNIKA NA PROSTORU GLUHA BUKOVICA — FOJNICA — BRADINA — UMOLJANI — JAHORINA[1]

ŠTAB
XIX. KNOU BRIGADE
LIII. NOU DIVIZIJE NOVJ
Br. 494/45
26. V. 1945. g.

Koncept[2]

Operativni izvještaj za mjesec maj 1945. g. dostavlja

ŠTABU 53. U. DIVIZIJE III. KORPUSA

J.A.

1. V. 1945. Snage ove brigade vodile su borbu sa četničkim bandama Draže Mihajlovića. Jedan bataljon i izviđačka četa napali su neprijatelja na prostoriji Gluha Bukovica — Plana, te ga razbili i nanijeli mu slijedeće gubitke: 8 mrtvih i 3 zarobljena. Zaplijenjena je 1 puška. Istoga dana sa jednim bataljonom napali smo Dražine četnike na prostoriji Višnjevo — Bukovica. Borba je trajala 4 sata i neprijatelj je pretrpio slijedeće gubitke: 7 mrtvih i 4 ranjena. Zarobljene su 3 puške, 500 komada municije i 1 njemački mali bacač. Naših gubitaka u ovim borbama nije bilo.

2. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

3. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

4. V. 1945. Dva bataljona ove brigade u zajednici sa dijelovima XVIII. brigade vodili su borbu sa

[1] Koncept originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32—6, k. 1423.
[2] Dopisano mastilom.

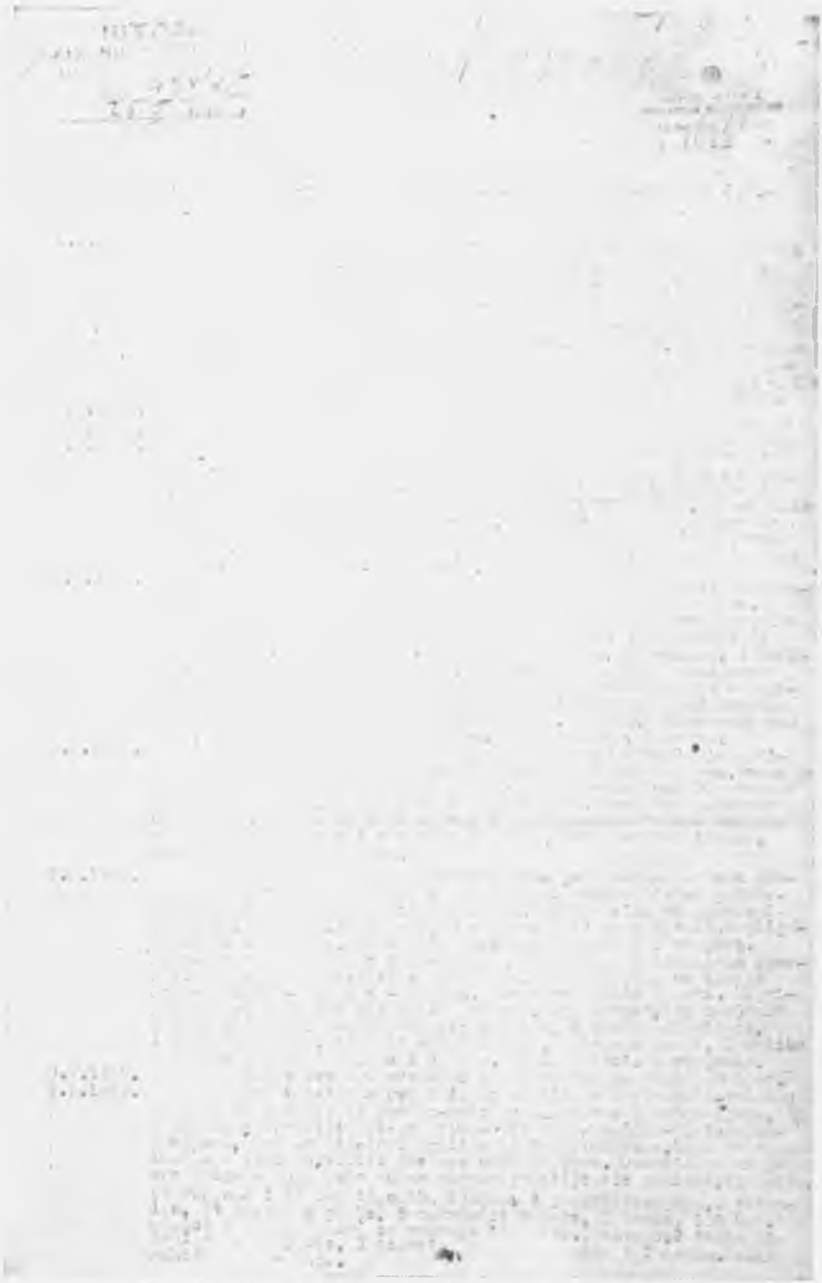
Dražinim četnicima na prostoriji Vranica — Fojnica.[3] Borba je trajala 4 sata i neprijatelj je protjeran sa ove prostorije uz gubitke: 60 mrtvih, 78 ranjenih i 24 zarobljena. Zaplijenjeno: 16 ispravnih pušaka, 4 neispravne puške, 2 ispravna puškomitraljeza, 2 oštećena puškomitraljeza, 4 bombe, 1200 komada municije, 1 pisaća mašina, 1 sedlo i druge spreme. Naši gubitci: 2 ranjena.

5. V. 1945. Ova brigada vodila je borbu sa četnicima Draže Mihajlovića u Tješilu i na prostoriji Fojničke Staje — Pogorelica. U Tješilu jedan naš bataljon skoro cijeli dan sa manjim prekidima proganjao je bandu, kojoj je nanio gubitke od: 13 mrtvih i 12 zarobljenih. Zaplijenjeno: 2 puškomitraljeza, 15 pušaka, 1 šmajser, 1 pištolj i druge spreme. Također sa jednim bataljonom vodili smo borbu sa bandom na prostoriji Fojničke Staje — Pogorelica, gdje smo uspjeli bandu protjerati nanijevši joj gubitke od 22 mrtva, 35 ranjenih i 2 zarobljena. Plijen: 5 ispravnih pušaka, 1 oštećena puška i 1 bomba. Naši gubitci: 1 mrtav.

6. V. 1945. Na sektoru Fojnice jedan bataljon sa 2 odeljenja artiljeriskog diviziona vodio je borbu sa četničkim bandama. Borba je trajala 4 sata i neprijatelj je protjeran prema Ivan Planini uz gubitke 6 mrtvih, 10 ranjenih i 1 zarobljen. Vlastitih gubitaka nije bilo. U selu Gojevići — Dusina izviđačka četa ove brigade ubila je 12 četnika i zarobila 3 puške. Naši gubitci iznose: 2 mrtva i 1 lakše ranjen.

7. V. 1945. Sa jednim bataljonom opkoljena je Dražina banda u Bradini, te nakon 4-satne borbe razbijena i većim dijelom potučena, dok je jedan manji dio protjeran. Neprijatelju su našeni slijedeći gubitci: 45 mrtvih, 63 ranjena i 17 zarobljenih. Zaplijenjeno je 20 pušaka. Vlastitih gubitaka 1 mrtav i 3 ranjena. Sa jednim bataljonom i 2 odeljenja artiljerijskog diviziona izvršili smo napad na četničke bande

[3] Vidi dok. br. 158 i 170.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 167.

Draže Mihajlovića na liniji Ječmeno Brdo — Bradina — Lisin. Borba se vodila 5 sati. Neprijatelju su naneseni slijedeći gubitci: 255 mrtvih, 169 ranjenih i 7 zarobljenih. Zarobljeno je: 52 puške, 2 teška mitraljeza, 1 puškomitraljez, 1300 komada municije, 8 komada bombi, 1 velika i 1 mala poljska kuhinja i 1 ćebe. Naši gubitci: 8 ranjenih.

8. V. 1945.[4] Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

9. V. 1945. Dva bataljona ove brigade vodili su borbu sa četničkim bandama na prostoriji Opančak — Golo Brdo — Krvavac i Donja Ljuta, a dva na prostoriji Zelene Njive — Golo Brdo — Maslina — Bjelašnica — Umoljani, dok su dijelovi artiljerijskog diviziona, koji su se nalazili u Tarčinu, vršili pretres okolnih šuma. Ovoga dana snage ove brigade nanijele su neprijatelju slijedeće gubitke: 72 mrtva, 63 ranjena i 46 zarobljenih. Plijen: 4 puškomitraljeza, 2 pištolja, 21 ispravna puška, 5 oštećenih pušaka, 3 bombe, 150 kom. municije i eksploziva za rušenje objekata. Uništeno: 2 teška mitraljeza, 22 puške, 1 pištolj, 11 komada mina i 1 sedlo. Naših gubitaka nije bilo.

10. V. 1945. Dva bataljona ove brigade proganjali su četnike Draže Mihajlovića na prostoriji Tušila — Bjelemići — dolina rijeke Neretve. Borba se vodila oko 20 sati i neprijatelj je i pored žilavog otpora razbijen, te su mu nanešeni slijedeći gubitci: 64 mrtva, 75 ranjenih, 48 zarobljenih. Zaplijenjeno je: 1 šarac, 1 šmajser, 1 protivtenkovska puška, 410 komada municije, 30 ispravnih pušaka, 3 neispravne puške, 13 bombi, a uništeno 29 pušaka i 1 teški bacač. U ovoj borbi imali smo 1 ranjenog druga.

Ostala dva bataljona sa 2 odeljenja art. diviziona izvršili su napad na četničke bande u

[4] Toga dana brigadi je određen pravac dejstva (vidi dok. br. 156; AVII, reg. br. 29—6, k. 1423: zapovijest Štaba 19. krajiške brigade JA od 8. maja 1945).

Mokrom i u dolini rijeke Ljute i Neretve. U borbi, koja je trajala 6 sati, neprijatelj je pretrpio slijedeće gubitke: 404 mrtva, među kojima 1 divizijski general, 1 major, 3 kapetana i 2 poručnika, ranjeno 480, zarobljeno 243, među kojima 1 doktor, utopljeno 150 četnika. Zaplijenjeno je: 305 pušaka, 18 puškomitraljeza, 4 strojnice, 1 pištolj, 1 raketni pištolj, 1 protivtenkovska puška, 1 mali bacač bez podloge, 51 bomba, 5400 komada municije, 8 tovarnih i 2 jahaća konja, 2 sedla i 50 goveda, koja su po četnicima opljačkana od mještana, te su ista vlasnicima povraćena. Uništeno je 50 pušaka i 2 puškomitraljeza, a potopljeno 65 natovarenih konja. Naši gubitci: 1 mrtav i 1 ranjen.

11. V. 1945. Sa dva bataljona nastavili smo proganjanje četničkih bandi u dolini r. Neretve, te izvršili pretres šuma oko r. Ljute. Naše snage ranile su teže u stomak Dražu Mihajlovića. Osim toga neprijatelju su nanešeni slijedeći gubitci: 215 mrtvih, 272 ranjena i 74 zarobljena četnika.[5] Ovom prilikom oslobođena su 4 borca XXI Majevičke[6] brigade, koji su bili svojevremeno zarobljeni od četnika. Ovom prilikom zarobljeno je: 8 puškomitraljeza, 1 teška breda, 2 teška bacača, 1 protivtenkovska puška, 2 šmajsera, 34 puške, 11 konja, 6 sedala i 7 goveda. Uništeno: 1 mitraljez i 60 pušaka Naših gubitaka nije bilo.

12. V. 1945. Na prostoriji sela Sirnače[7] vodili smo 2-satnu borbu sa četnicima Draže Mihajlovića. Jačina naših snaga: 2 čete. Nakon nekoliko juriša neprijatelj je razbijen i nanijeti su mu slijedeći gubitci: 75 mrtvih, 40 ranjenih i 45 zarobljenih. Zaplijenjeno: 30 ispravnih pušaka, 9 oštećenih pušaka, 7 pištolja, 4 strojnice, 2 puškomitraljeza, 1 oštećeni puškomitraljez, 12

---

[5] O četničkim gubicima 9, 10. i 11. maja vidi i izvještaj Štaba 19. krajiške brigade JA od 12. maja 1945. (AVII, reg. br. 31—6, k. 1423).

[6] Pogrešno; treba: istočnobosanske.

[7] Vjerovatno omaška; treba: Sijerča

bombi, 1640 komada municije. Naši gubitci: 1 mrtav drug i 1 mitraljez izgubljen.

Istog dana pretresajući teren od Kalinovika Vratla — Miljevine zarobljeno je 7 četnika i zaplijenjene 3 puške i manja količina sanitetskog materijala.

13. V. 1945. Snage ove brigade nastavile su sa proganjanjem Dražinih četnika na prostoriji Modro Polje — Mazlina — Jahorina. Jačina neprijatelja: oko 2000 četnika.[8] Jačina naših snaga: 2 bataljona. Borba je trajala 9 sati. U ovoj borbi ubili smo 189 četnika, ranili 167 i zarobili 1 četnika. Među ubijenim četnicima nalazio se 1 poručnik. Zaplijenjena je 1 strojnica, 1 dvogled i 1 puškomitraljez. Naši gubitci iznose 3 mrtva i 9 ranjenih.

14. V. 1945. Vršeći pokret na prostoriji Crni Vrh — Jahorina — Sjetlina zarobili smo 2 četnika i zaplijenili 1 šmajser i 1 pištolj. Borbe nije bilo.

15. V. 1945. Vršeći pokret za Ilidžu jedna naša patrola zarobila je 3 četnika sa oružjem. Borbe nije bilo.

16. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

17. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

18. V. 1945. Prilikom izviđanja i obezbeđenja jedinica ove brigade, koje su se nalazile u Varešu, jedna patrola zarobila je 3 četnika. Borbenog dodira sa neprijateljem toga dana nije bilo.

19. V. 1945. Jedna četa, koja je vršila izviđanje na prostoriji Vareš — Vijaka, zarobila je 2 ustaše. Borbenog dodira sa neprijateljem nije bilo.

20. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodire sa neprijateljem.

---

[8] O borbama protiv četnika vidi i dok. br. 162.

21. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

22. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

23. V. 1945 Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

24. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

25. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.

26. V. 1945. Snage ove brigade nisu imale dodira sa neprijateljem.
Jedinice ove brigade raspoređene su kako slijedi:
I. bataljon Milanovići — Budim,
II. bataljon Rekevice,
III. bataljon Krmine (zaseok Prnjavor),
IV. bataljon Krupa,
artiljerijski divizion Mrkonjić Grad,
Intendantura brigade u Mrkonjić Gradu.
Ambulanta u Mrkonjić Gradu,
Štab brigade sa ostalim prištabskim jedinicama u Krupi na Vrbasu.

Bilans mjesečnog operativnog izvještaja

Jedinice ove brigade u toku mjeseca maja 1945. god. imale su:

I. *Gubitci:*

1. — Neprijateljski:

ubijeno	1447
ranjeno	1456
zarobljeno	540
utopljeno	150
Svega:	3593

2. — Vlastiti:

poginulo	9
ranjeno	25
Ukupno	34

II. *Plijen:*

1. — Oružje:

538 ispravnih pušaka, 22 oštećene puške, 39 ispravnih puškomitraljeza, 3 oštećena puškomitraljeza, 3 ispravna teška mitraljeza, 14 strojnica, 2 teška bacača, 2 mala bacača, 3 protivtenkovske puške, 12 pištolja, 1 raketni pištolj i 92 bombe

2. — Municija: puščane municije 10.600 komada.

3. — Ostalo:

1 pisaća mašina, 19 konja tovarnih, 2 jahaća konja, 9 sedala, 160 goveda i 600 ovaca, od kojih je vraćeno vlasnicima 140 goveda i svih 600 ovaca.

III. *Uništeno:*

2 teška mitraljeza, 161 puška, 1 pištolj, 11 mina, 1 sedlo, 1 teški bacač, 3 puškomitraljeza, potopljeno 65 natovarenih konja iz neprijateljske komore.

IV. *Naši gubici u materijalu:*

1 puškomitraljez.

Vojno-politički rad:

Usljed stalnih pokreta i akcija vojna i politička obuka nije se tokom ovog mjeseca izvodila po predviđenom planu i programu. Prilikom odmora borcima je objašnjavana vojno-politička situacija. Proslave 1. maja i Titova rođendana održane su u svima jedinicama ove brigade, a također svečano je proslavljen i dan kapitulacije Njemačke.

Rad otsjeka: Obavještajni otsjek: Rad obavještajnog otsjeka tokom ovog mjeseca sveo se na informativna obavještenja putem civilnog stanovništva i uz pripomoć izviđačke čete. Sva obavještenja u potpunosti o neprijatelju nismo mogli imati uslijed samih terenskih prilika, a i svakodnevnih pokreta, zbog čega nam je ovaj otsjek nailazio na poteškoće u svom radu.

Sanitetski otsjek: Sanitetska služba u brigadi je bila zadovoljavajuća. Pružanje prve pomoći ranjenicima je bilo hitno, a transport i evakuacija pravilna iako pod teškim uslovima. Rad higijenske službe je bio prema mogućnostima dobar. U brigadnoj ambulanti je tokom mjeseca bilo povećano brojno stanje. Nalazila se je s vremena na vrijeme duže bez kontrole, te su se dešavale manje nepravilnosti.

Zdravstveno stanje boraca je slabije. Uglavnom se osjeća velika iscrpljenost uslijed pokreta, a također gripoznih oboljenja, koja se javljaju u većem broju.

Na stručnom uzdizanju kadra radi pokreta ovog mjeseca se malo radilo.

Intendantski otsjek snabdjevao je jedinice hranom iz Komande pozadine III. Korpusa, 53. divizije, te magazina komandi mjesta u Bugojnu i Jajcu. Hrana se je prebacivala kamionima na položaj, gdje je to bilo moguće, a na terene udaljene od ceste tovarnim konjima. Doturanje hrane borcima na položaj nije se u početku redovno vršilo.

Ovaj otsjek redovno knjiži svu primljenu i izdatu hranu, a raspodjelu vrši po tablici na osnovu trebovanja i brojnih stanja jedinica.

Otsjek ubojne spreme redovno je snabdjevao jedinice na položaju potrebnom municijom. I ovaj otsjek uredno vodi sve propisane knjige.

Veterinarski otsjek još uvijek ne dolazi dovoljno do izražaja, jer ne raspolaže dovoljnim brojem stručnog osoblja i potrebnim lijekovima a osim toga, usljed malog broja konja u brigadi, nije bilo moguće oboljele konje stavljati pod poštedu i liječenje. Ovo naročito zbog toga što je jedinica u toku cijelog mjeseca bila stalno u pokretu.

Propagandni otsjek: U razdoblju od 1—26. maja 1945. rad ovog otsjeka odvijao se pod vrlo teškim okolnostima iz razloga što su bataljoni i dijelovi prištabskih četa stalno bili u pokretu. Sam Propagandni otsjek brigade bio je skoro cijelo vrijeme u pokretu. Za to vrijeme otsjek se brinuo, kad god je to bilo moguće, da se borcima pošalju štampane vijesti na položaj, novine i ostali materijal koji je dobivao od Prop. odeljenja III. Korpusa. Pošto su se na Ilidži nekoliko dana zadržali radni vodovi bataljona i Prop. otsjek brigade, davane su dvije uspjele priredbe za građanstvo i vojsku i dvije nogometne utakmice, i to jedna sa omladinom Ilidže, a druga između samih bataljona. Četvrti bataljon ove brigade davao je jednu priredbu u Jajcu, a nogometni tim brigade odigrao je utakmicu sa radničkom omladinom. U svim mjestima gdje su se zadržali bataljoni i prištabske čete izlagane su zidne

novine, lijepljene su po zidovima kuća parole i plakati koji su dobiveni iz Propagandnog odeljenja III. Korpusa. Jedan član Prop. otsjeka obišao je bataljon i prisustvovao sjednicama kult.-prosvjetnog odbora. Dopisi koji su dobiveni iz bataljona poslani su Prop. odjeljenju III. Korpusa. Izdati su bataljonski listovi od strane kult.-prosvj. odbora III. i IV. bataljona i Pionirskog voda. Kulturne ekipe uvježbavaju, kad god im to dozvoljavaju prilike, razne nove tačke, pjesme, recitacije, skečeve i slično. Analfabetski tečajevi nisu redovito održavani, jer su jedinice bile većinom u pokretu. Kako Prop. otsjek brigade, tako i kult. - prosvj. odbori bataljona ulagali su truda za rad među borcima i narodom koliko su prilike dozvoljavale. Šef Prop. otsjeka bio je otsutan po potrebi mjesec dana vršeći dužnost komesara bataljona, a drugi član bio je 15 dana otsutan na Kongresu USAOBIH-a. Održan je u Prop. otsjeku brigade sastanak sa načelnikom Prop. odjeljenja III. Korpusa na kom su iznešeni rezultati dosadašnjeg rada. Pomoćnik načelnika dao je uputstvo za daljnji rad i ispomogao otsjek sa prop. materijalom.

Opšte vojno-političko stanje brigade znatno se popravilo. Moral boraca je čvrst i visok, borbenost velika i uporna, a-također i odanost i privrženost borbi. Ovo se ispoljilo naročito u borbama koje su u toku ovoga mjeseca vođene sa četničkim bandama Draže Mihajlovića, gdje su naši borci ispoljavali mržnju prema neprijatelju i uništavali ga usprkos žilavog otpora, kojeg je pružao.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
A.[9] Hakirović

Komandant — kapetan:
Vuković[11]

Načelnik Štaba, kapetan:
R.[10] Marković

---

[9] Avdo
[10] Rade
[11] Slavko

BR. 168

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA JA OD 28. MAJA 1945. O NEPRIJATELJSKIM GUBICIMA U LJUDSTVU I MATERIJALU U APRILU I MAJU[1]

III. Korpus J.A. u vremenu od 6. aprila t.g. do danas nanjeo je gubitke neprijatelju i zadobio plen kako sledi:

— Mrtvih, ranjenih i zarobljenih[2]	17.786
— Zarobljenih	1.700
	16.086[3]

Plen:

— Pušaka	2998
— Pikavaca	134
— Automatpušaka	3
— Puškomitraljeza	295
— Lakih mitraljeza	60
— Teških mitraljeza	51
— Tromblona	3
— Signalnih pištolja	1
— Pištolja	184
— Protutenk. pušaka	10
— Lakih bacača	16
— Teških bacača	18
— Flakova	2
— Topova	15
— Puščane municije	20 vagona[4]
— Mina bacačkih	2.083
— Municije za flak	1.000
— Ručnih bombi	656
— Topovskih granata	910
— Radiostanica	5
— Radioaparata	2
— Telefona	9
— Kabla	6 km.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—9, k. 342.

[2] U kopiji originala riječi »ranjenih i zarobljenih« su precrtane običnom olovkom.

[3] Dopisano olovkom.

[4] Precrtan je broj »332.000« i dopisano je »20 vagona«

— Ranaca 11
— Guma automob. 50
— Pisaćih mašina 11
— Dvogleda 1
— Sedala 11
— Kamiona 4
— Automobila 9
— Trokolica 6
— Motorbicikla 4
— Bicikla 1
— Kola 3
— Konja 375
— Lokomotiva isprav. 13
— Vagona ispravnih 640
— Lokomotiva neisprav. 18
— Vagona neispravnih 300
— Oštećenih bor. kola 3
— Vagona zobi 6
— Vagona kukuruza 4
— Sanitet. materijala 10 tovara
— Novca 12,400.000 Kn.[5]
— Četnička zastava 1

Uništeno:

— Konja 61
— Kamiona 82
— Automobila 22
— Kola 2
— Bacača 6
— Puškomitraljeza 8
— Teških mitraljeza 1
— Trokolica 6

28. maja 1945. godine
Sarajevo

Za tačnost podataka:
kapetan,
[6]

M. P.

[5] kuna
[6] Potpis nečitak.

BR. 169

IZVJEŠTAJ ŠTABA 37. UDARNE DIVIZIJE OD 28. MAJA 1945. ŠTABU 5. ARMIJE JA O BORBAMA PROTIV ČETNIKA NA PROSTORU KALINOVIK — FOČA — DRINA — SUTJESKA[1]

ŠTAB
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Op. br. 57
28 maja 1945 god.

ŠTABU V ARMIJE

Dostavljamo traženi izvještaj:

1. — Naređenjem Generalštaba Jugoslovenske armije radiogramom od 6 maja divizija je dobila zadatak da se postavi na pravcu nastupanja četničke grupacije Draže Mihailovića i da ovoj grupaciji onemogući prebacivanje za Srbiju preko Drine, od Šćepan Polja do Višegrada.[2]

Draža Mihailović sa svojom grupom, sastava 6 korpusa, brojno još tačno neutvrđeno, no prema dosadašnjem saznanju više od 6.000, teže da se prebace pravcem Fojnica — Kalinovik — Foča preko Drine i dalje za Srbiju.[3] Probijajući se kroz naše jedinice ova četnička grupa uspela je da se glavninom probije do Kalinovika. Na Kalinoviku jedinice ove divizije, tj. III brigada, posle višečasovne uporne borbe odba cile su neprijatelja.[4]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—3, k. 1254.

[2] O tome vidi dok. br. 151; AVII, reg. br. 50/6—1, k. 21: naređenje Generalštaba JA od 30. aprila 1945. godine.

[3] O jačini i kretanju glavne grupacije četničkih jedinica vidi dok. br. 1, 17 i 162; tom XI, knj. 2, dok. br. 11, objašnjenje 3.

[4] i [6] U relacijama Štaba 3. sandžačke udarne brigade JA br. 7, 8 i 9 od 19. i 20. maja 1945. (vidi AVII, reg. br. 2—3, 3—3 i 4—3, k. 1254) piše: da je brigada u borbama od 10. do 20. maja, na prostoru Kalinovik — r. Sutjeska — r. Drina, ispoljila znatnu pokretljivost u posjedanju onih položaja na koje je čelom udarala glavna grupacija četničkih snaga Draže Mihailovića, koja se kretala od Rakitnice, preko Zelengore, ka Foči; da je brigada, u sadejstvu s jedinicama 38. udarne divizije JA, 12. hercegovačke udarne brigade JA, 4. sandžačke udarne brigade JA i 1. sandžačke brigade narodne odbrane, uspjela da, u nekoliko uzastopnih borbi, u potpunosti razbije ovu četničku grupaciju i nanese joj teške gubitke; da su se ostaci ove grupacije spasavali bjek-

Četnici, odbačeni od pravca Kalinovika, orijentisali su se jednom kolonom sa kojom je bio Draža Mihailović pravcem Zelengora — Sutjeska i drugom kolonom za Rogaticu.

Jedinice ove divizije zatvorile su oba ova pravca, postavljajući se na liniju Vučevo — Sutjeska — Foča — Goražde — Rogatica, i u sadejstvu sa jedinicama III korpusa uspele su da posle duže i uporne borbe razbiju i glavninom unište ovu četničku grupaciju. Glavna bitka vođena je na Sutjesci.[5]

Draža Mihailović sa svojom gardom od 200 četnika uspio je da se izvuče.

U ovoj borbi jedinice ove divizije uništile su oko 2.700 četničkih oficira i vojnika, među kojima veliki broj četničkih komandanata korpusa, članova Dražinog Vrhovnog štaba, komandanata brigada i drugih oficira na službi kod Draže.[6]

Zaplijenjeno je oko 80 mitraljeza i p.mitraljeza, mnogo automata i pištolja.

Zaplijenjena arhiva od četničkih štabova i oficira predata je OZNI za Jugoslaviju.

Postavljeni zadatak ova divizija izvršila je u potpunosti, ni jedna četnička grupa ili grupica za ovo vreme nije uspela da se prebaci kroz sektor ove divizije.

Sadašnje stanje. — Na prostoriji Zelengore, Prenja do Pala i reke Prače nalaze se pojedine četničke grupe i grupice koje pokušavaju da se probiju kroz obruč naših jedinica. Draža Mihailović sa gardom od 200 četnika nalazi se na prostoriji oko Prače i Pala, i pokušavao je više puta da se probije, u jednoj borbi kod Prače sin[7] mu je ubijen.

III i V brigada ove divizije su na lijevoj obali Drine od Šćepan Polja do Rogatice. Pretresaju teren i svakodnevno uništavaju pojedine grupe i grupice razbijenih četnika. Prisustvo ovih jedinica za izvesno vrijeme još je nužno na ovoj prostoriji.

Naša IV brigada[8] nalazi se na prostoriji oko Pljevalja i Nove Varoši, na kojoj se prostoriji povremeno pojavljuju i kreću četničke grupice.

Artileriska brigada je duž reke Lima do ušća u Drinu.

IV brigada za sada je slobodna.

---

stvom po šumama. Uz to, u relacijama se navode imena zarobljenih i poginulih četničkih komandanata i oficira na službi u četničkoj Vrhovnoj komandi. Pored toga, ističe se da je dejstvo naše avijacije bilo od velikog značaja za razbijanje i uništenje pomenute četničke grupacije (vidi tom X, knj. 2, dok. br. 216 i 217).

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 158, 161 i 170.

[7] Vojislav Mihailović Voja

[8] O dejstvima te brigade vidi AVII, reg. br. 5—3, k. 1254: relaciju Štaba 4. sandžačke udarne brigade JA od 20. maja 1945. godine.

Raspored divizije:

III brigada — rekom Drinom od Šćepan Polja do Ustikoline zahvatajući Zelengoru i Kalinovik, sa štabom u Foči.

IV brigada — na prostoriji Pljevlja — Nova Varoš — Javor, sa štabom u Pljevljima.

V brigada — na prostoriji Ustikolina — Goražde — Rogatica, sa štabom u Goraždu.

Artiljeriska brigada — rekom Limom od Uvca do ušća u reku Drinu, sa štabom u s. Štrpci.

Štab divizije u Priboju.

2. — Kod jedinica ove divizije radi se na formaciji po novoj formaciji.[9]

Vojnih i političkih rukovodioca ima u potpunosti. Stručnih — inžinjera, hemičara i drugih nemamo uopšte.

3. — Dostvaljamo u prilogu pregled brojnog stanja i naoružanja i stanja komore ove divizije. U brojnom stanju uneta su i starija godišta koja ćemo shodno naređenju Generalštaba do 30 o.m. otpustiti svojim kućama.

Snabdijevanje jedinica ove divizije prilično je teško i često puta neredovno, usled toga što nam je baza za snabdijevanje u Užicu, a jedinice ove divizije na velikoj su prostoriji a raspolažemo svega sa 7 kamiona od kojih su 5 dati na poslugu od Generalštaba. Tovarna grla su u prilično lošem stanju usled velikog tereta tokom čitave zime i do danas a vrlo loše ishrane. Veći broj teretnih kola je u lošem stanju i nije za duže marševe i više terete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR
p. pukovnik,
Danilo Knežević

KOMANDANT
p. pukovnik
Čedomir J. Drulović

M. P.

Op. br. 57/45.—
Izveštaj Štabu Armije.[10]

---

[9] Vidi dok. br. 73.

[10] Dopisano crvenom olovkom, ćirilicom.

BR. 170

RELACIJA ŠTABA 18. HRVATSKE BRIGADE O BORBAMA PROTIV ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVIĆA NA SEKTORU ZAMRŠTEN — KOZO — VRBNICA U MAJU DOSTAVLJENA ŠTABU 38. UDARNE DIVIZIJE JA 31. MAJA 1945. GODINE[1]

ŠTAB 18. UDARNE BRIGADE
Pov. broj 1/45
31. maja 1945. god.
Položaj

ŠTABU XXXVIII UDARNE DIVIZIJE

Položaj

1. Savezno vašem broju Pov. 43/45 od 13. maja 1945. g. po predmetu bojnih relacija, u prilogu dostavljamo istu za zamašniju borbu ove brigade u mjesecu maju i to: borba sa četnicima na sektoru Zamrštensko brdo — Kozo — Vrbnički potok — Vrbnica. Sekcija Gacko 1:100.000.

2. U mjesecu aprilu nismo imali opsežnijih akcija koje bi se mogle obuhvatiti bojnom relacijom. Akcije i borbe koje smo vodili detaljno su prikazate u operacijskim dnevnicima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major:	Načelnik štaba kapetan:	Komandant major:
službeno otsutan	služb. otsutan	**Slobodan**[2]

M. P.

BOJNA RELACIJA

XVIII udarne brigade u mjesecu maju na sektoru Vrbnica — Zamršten — Grandići — Vojnovići.

Ova brigada u mjesecu aprilu tekuće godine nije imala značajnijih borbi, koje bi dolazile u obzir da se prestave u vidu bojne relacije, pošto su iste manjeg značaja to su kao takve prošle kroz operaciske dnevnike.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—6, k. 1259.

[2] Kezunović

[3] Vidi AVII, reg. br. 14—6, k. 1259. O dejstvima brigade u aprilu vidi i dok. br. 112, 137, 139 i 142.

Značajnija borba koja dolazi u obzir jeste borba u mjesecu maju koju donosimo:

Po usmenom naređenju štaba divizije brigada je izvršila pokret iz Kalinovika 11. V. 45. g. tačno u 24 časa,[4] preko Jeleča, Govze, Šiljevca, Zamrštena, Jablanova Brda iznad Ljubine za Vrbnicu, gdje su jedinice stigle oko 16 sati. Prema prikupljenim podacima neprijatelj je trebao da bude u Ljubini, odmah je upućen jedan bataljon ove brigade sa zadatkom da ispita prostoriju Ljubine te u koliko je neprijatelj tamo da zauzme položaj povrh sela i obavjesti. Poslije kratkoga vremena ustanovljeno je da se neprijatelj ne nalazi u Ljubini i brigada je produžila u Vrbnicu. Po dolasku u Vrbnicu, prema obaveštenjima primljenih od tamošnjeg stanovništva, saznali smo da se neprijatelj nalazi negde u šumama oko Vrbnice, Koza i Zamrštena sa namjerom da se probije prema Drini. U vezi gornjega izdato je usmeno naređenje podređenim jedinicama da se postave u zasjedu radi sprečavanja neprijateljskog probijanja u dolinu Sutjeske i Drine. Brigada da bi ispunila ovaj zadatak zauzela je sledeći raspored: dva bataljona u zasjedi na liniji Zamrštensko brdo — Kozo zatvarajući pravce koji vode niz Kozo preko Zamrštenskog brda i Treskavca, jedan bataljon ojačan izviđačkom četom divizije u zasjedi na liniji Vrbnička rijeka i kosa povrh Vrbnice, a jedan bataljon je držan kao rezerva u Vrbnici.

Bataljoni su se postavili u zasjedu tačno u 17 časova.

Kada su dva bataljona posjedala liniju Zamrštensko brdo — Kozo upućen je jedan vod u pravcu Koza sa zadatkom izviđanja. Isti je odmah udario na čelo četničke kolone koja se kretala od Koza — Vrbnici i poslije kratke ali oštre borbe neprijateljsko čelo, odnosno predhodnica, povraćeno je na kose Koza.

U ovakvoj situaciji, prema predpostavci da se neprijateljska glavnina kreće i iz Koza, sa vjerovatnom namjerom da pobočnicom na Zamrštenskom brdu osigura prolaz glavnine ispod Treskavca prema Sutjesci, bataljonima je dat sledeći raspored: jedan bataljon je dubinski postavljen na Zamrštensko brdo sa zadatkom bočnog ometanja probijanja neprijatelja ispod Treskavca, jedan je bataljon postavljen na podnožju Koza orijentisan na neprijateljsko čelo. Neprijatelj je bio u boljem položaju pošto je već bio na kosama Koza a mi usled same situacije smo morali zauzet naturene nam položaje.

Pod ovakvim okolnostima neprijatelj je u toku noći izvršio 7 juriša sa namjerom da se probije, ali ne samo da se

---

[4] Vidi dok. br. 158.

nije uspio probiti nego su naši bataljoni izvršili kontrajuriše težeći da izađu na Kozo i Tefsije i posjednu iste.

13. V. Ujutro oko 5 sati, neprijatelj je izvršio jak pritisak u vidu juriša i uspio da probije naš položaj i počeo da se probija ispod Treskavca praćen odnosno ometan vatrom sa Zamrštenskog brda. Pod ovakim okolnostima izdato je naređenje da se izvrši kontrajuriš, koji je izvršen i uspjelo je neprijateljsku kolonu presjeći na dvoje. Jednu koja se probijala prema Sutjesci i drugu koja se je povukla u Kozo. Pod novom nastalom situacijom jedan bataljon je dobio zadatak proganjanje neprijateljske grupe koja se probijala prema Sutjesci, a jedan bataljon nastupanje u Kozo sa zadatkom uništenja povučene neprijateljske grupe. Ovom bataljonu u cilju uništenja neprijateljske grupe na Kozu date su dvije čete, koje su zašle neprijatelju sleđa niz padine Koza. Neprijateljska grupa u Kozu je sasvim uništena, a neprijateljska grupa koja se je probijala ka Sutjesci gonjena od našeg bataljona, pretrpjevši znatne gubitke, otišla je preko Popova Mosta i Đurđevice na Tisovac, gdje je napadnuta od sandžačke brigade,[5] jednim djelom razbijena a jednim uništena.

U toku noći između 12. i 13. V. jedan dio neprijateljskih snaga udario je na naše zasjede na Vrbničkom potoku težeći da se probije prema Grandićima. Ova grupa je djelimično uništena, a ostalo što se uspjelo probiti proganjano je i uništavano. Poslije uništenja neprijateljske grupe na prostoriji Koza i poslije završenog razbijanja grupe koja se probijala prema Grandićima, a shodno naređenju štaba divizije, brigada se postavila 13. ov. mj. u 17 časova na liniju Grandići — Vojnovići sa isturenim bataljonom na Čagošti i četom na Vjetreniku, k. 1474.[6]

U ovoj borbi neprijateljski gubitci su sledeći:

389 mrtvih, 165 zarobljenih, a zarobljeno je 12 mitraljeza, 146 pušaka, 8 pikavaca, 10 deka, 13 pištolja, 9 konja od kojih dva jahaća, 9.500 municije i 2 pisaće mašine.

Vlastiti gubitci 1 mrtav i 9 ranjenih drugova.

Među neprijateljima koji su poginuli nalazio se je komandant Srbije Trifunović, a među zarobljenim nalazio se je član Centralnog komiteta Aca Aksentijević[7] sa arhivom Draže Mihailovića.

Kolona sa kojom smo vodili borbu na navedenom sektoru je srednja i glavna neprijateljska kolona, koja je brojala

---

[5] Riječ je o brigadi 37. divizije JA (vidi dok. br. 161 i 169).

[6] Riječi »i četom na Vjetreniku, k. 1474« su dopisane mastilom.

[7] Na procesu političkom rukovodstvu četničkog pokreta Draže Mihailovića 1945, u Beogradu, osuđen je na vremensku kaznu.

oko 2500 ljudi a sastavljena od najboljih boraca čija je srž bivša kraljeva garda, predvođena od Draže Mihailovića i Kalabića.[8] Sva arhiva i važni neprijateljski dokumenti koji su bili svojina Dražina upućeni su štabu divizije.

Sposobnost neprijatelja posle ove borbe za daljnje vođenje borbi je svedena na nulu, pošto je neprijatelj bio sasvim razbijen i svaki njegov daljnji tok vođenja borbe kao vojnički organizovane cjeline je otpao. Sposobnost naših jedinica za daljnju borbu ostala je neumanjena. Primećivao se mali umor usled napornih pokreta i nespavanja te oštrine borbe, ali je zato vladao moral i želja za uništenjem neprijatelja koja je to nadoknađivala.

U ovoj borbi utrošeno je municije oko 2.500 komada a koja je odmah popunjena.

ZAKLJUCAK:

U napred navedenoj borbi u potpunosti je razbijena srednja i glavna četnička kolona kojom je lično komandovao Draža Mihailović. Kroz borbu se moglo uočiti da su četnički oficiri izgubili autoritet i moć komandovanja nad jedinicama kao i to da su i borci i rukovodioci bili demoralisani i izbezumljeni — izgubljeni, tako da su masovno ginuli i masovno se predavali.

Po našem mišljenju uspješno razbijanje četnika uslovilo je pored naših dano-noćnih udaraca i demoralisanost, premorenost, slaba odjeća i obuća i nestašica u hrani kod njihovih jedinica.

Veći dio njihovih boraca nije ništa jeo po pet i više dana.

SMRT FASIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major:
služb. otsutan.

Komandant — major:
Slobodan

Načelnik štaba — kapetan:
službeno otsutan.

M. P.

---

[8] O kretanju i dejstvu pomenutih četnika vidi dok. br. 17 i 162.

BR. 171

IZVJEŠTAJ ŠTABA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 5. JUNA 1945. ŠTABU 6. ARMIJE JA O LIKVIDACIJI USTAŠKIH UPORIŠTA NA PROSTORU IZMEĐU RIJEKA BOSNE I SAVE I ODŽAKA[1]

ŠTAB
XXVII. UDARNE DIVIZIJE J.A.
Op. Pov. Broj: 117/45.
5. juna 1945. godine
Tuzla

Izvještaj o operacijama
za vreme od 15. do 31. maja 1945. godine.

ŠTABU VI. ARMIJE

Dostavljamo vam redovni petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 15. do 31. maja 1945. godine.

Situacija: Na sektoru Novi Grad — Vlaška Mala — Odžak — Mrka Ada — Balegovac — Dubica — Prud i nadalje se nalazi ustaška grupa u jačini oko 2000—3000 boraca.[2]

Iako su toj grupi u vremenu od 1. do 15. V. od naše strane nanijeti prilični gubitci,[3] kao i da je njihov opstanak bezizlazan, ipak njihova borbenost i upornost nije popuštala, već svakim danom vrše ispade i na naše napade odgovaraju kontranapadima i stalno rade na pojačavanju svojih uporišta izradom novih bunkera i streljačkih rovova, iz čega se moglo zaključiti da je ova ustaška banda rešena na borbu do posljednjega borca.

U toku borbi, koje su vođene u vremenu od 1. do 15. maja, u kojima je učestvovala i artiljerija a jednom i avijacija, uvidelo se da se sa oružjem sa kojim je divizija raspolagala ne mogu ustaška uporišta: Odžak, Vlaška Mala, Dubica i Prud likvidirati i da su daljnji napadi pješadijom bez jačeg učešća avijacije i motorizacije bezuspješni. Imajući sve ovo pred očima donet je sledeći zaključak:

1) Da se rasporedom naših jedinica i jedinica 53. divizije, Posavsko-trebavskog odreda i jednog slavonskog bata-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—22, k. 1111.
[2] Vidi dok. br. 154, objašnjenje 7.
[3] Vidi dok. br. 166.

ljona Narodne odbrane ova ustaška grupa potpuno blokira i istoj onemogući izvlačenje iz obruča.

2) Da se zatraži avijacija i motorizacija.

3) Da se naše jedinice popune, srede i pripreme za odlučujući napad koji će uslediti po dolasku motorizacije i avijacije.

4) Da se sa manjim pješadijskim snagama stalno vrše napadi na neprijateljska uporišta u cilju iscrpljavanja neprijatelja i prikupljanja podataka o istom.

Raspored naših jedinica: Za potpuno obručavanje ove ustaške grupe i za izvršenje priprema za odlučujući napad, jedinice koje učestvuju na tome sektoru zauzimaju sledeći raspored:

14. Krajiška[4] brigada 53. divizije postavila se na liniju: Svilaj — Vrbovac — Lipik.

16. Muslimanska brigada na liniji: Duge Njive — Potočani — Srnova.

19. Birčanska brigada, pojačana jednim bataljonom Posavsko-trebavskog odreda, na liniji: Srnova — južno od Odžaka.

20. Romanijska brigada (bez dva bataljona koji se nalaze na sektoru Gračanica — Ozren — Doboj) postavila se sa jednim bataljonom južno od Mrke Ade, a jednim bataljonom uz desnu obalu reke Bosne od skele kod Modriče do Mrke Ade.

Posavsko-trebavski odred zaposjeda desnu obalu reke Bosne od Mrke Ade do Bos. Šamca.[5]

Jedan slavonski bataljon Narodne odbrane zaposjeda lijevu obalu rijeke Save od Sl. Šamca do Svilaja.

Tok operacija:

Od 15. do 24. V. vršeni su svakodnevni napadi sa manjim snagama na spoljnja neprijateljska uporišta, a pojedini manji izviđački djelovi zabacivali su se kroz međuprostore u dublju pozadinu neprijateljske odbrane. Svi ovi napadi imali su više-manje karakter demonstrativnih napada i cilj istih bio je uznemiravanje i vezivanje ustaških snaga za ona uporišta, koja su kao glavni ciljevi bili određeni za tučenje iz vazduha.

Ovim napadima uspjelo se skoro uvjek ustaše izvući iz njihovih dobro utvrđenih uporišta (na svaki naš napad odgovarali su kontranapadom) i nanositi im gubitke, a osim toga i potpuno prikriti naše namjere.

---

[4] Treba: srednjobosanska.

[5] U produžetku rečenice crnom olovkom je dopisano sljedeće: »sa zadatkom sprečavanja ustašama prelaz r. Bosne«.

21. V. u cilju jače odbrane reke Bosne prebačene su dvije čete II. bataljona 20. brigade iz Karanovca u Miloševac i iste su zaposjele položaje na desnoj obali reke Bosne severno od Miloševca, na mjestima gdje je reka Bosna usljed niskog vodostaja postala gazna.

U toku 22. V. avijacija je izvršila svoja izviđanja i tom prilikom su bombardovana pojedina neprijateljska uporišta.

Preko cijelog dana 23. i 24. V. avijacija žestoko bombarduje neprijateljska uporišta: Odžak, Vlašku Malu, Dubicu, Mrku Adu, Balegovac i Prud te nanosi neprijatelju teške gubitke kako u živoj snazi tako i u materijalu. Ovim uspjelim vazdušnim napadima i najjača neprijateljska uporišta su razorena te je nastupila opšta dezorganizacija odbrane, a kod boraca sve veća i veća demoralizacija, pa je tako preduslov za samu likvidaciju bio osiguran.[6]

Istoga dana u 23 časova jedinice 19. i 20. brigade vrše koncentrisani napad na Odžak, koji nakon dvočasovne borbe uspjevaju zauzeti i zaposjesti. Zauzimanjem Odžaka stvoren je preduslov za napad na najjače neprijateljsko uporište Vlašku Malu.

25. V. u 4 sata ujutro izvršen je opšti napad sa svim snagama i to:

Jedinice 53. divizije jačim snagama vrše brz prodor duž desne obale reke Save sve do Pruda, koji u prvom naletu likvidiraju jakim iznenadnim prepadom, a potom od pravca Pruda vrše napad na Dubicu. Drugom slabijom kolonom preko D. Brezika vrše bočni napad na Vlašku Malu.

16. brigada sa svoja 3 bataljona napada Vlašku Malu (najjače neprijateljsko uporište) u tri pravca: Duge Njive — Lipik; kota 108 — Krčevine; Potočani — Prnjavor — kota 96.[7]

19. brigada jednim djelom svojih snaga potpomaže likvidaciju Vlaške Male, a drugim djelom snaga napada sa jugoistočne strane na Dubicu.[8]

20. brigada i Posavsko-trebavski odred jačim snagama drže odbranu reke Bosne, a manjim snagama koje su u toku noći 24/25. izvršile forsiranje reke Bosne napadaju na neprijateljske položaje duž leve obale reke Bosne i bočno potpomažu likvidaciju Dubice.[9]

---

[6] Bliže o dejstvu avijacije vidi tom X, knj. 2, dok. br. 117.

[7] Opširnije o dejstvu te brigade vidi AVII, reg. br. 6—8, k. 1112: operacijski dnevnik njenog štaba za 1945. godinu.

[8] O tome vidi i AVII, reg. br. 2—11, k. 1112: operacijski dnevnik štaba 19. birčanske brigade JA za 1945. godinu.

[9] O dejstvima pomenutih jedinica vidi i AVII, reg. br. 11—4, k. 1112/A: operacijski dnevnik Štaba 20. romanijske udarne brigade JA za 1945. godinu.

Nakon žestoke tročasovne borbe neprijatelj je razbijen i glavna neprijateljska uporišta po našim borcima zaposjednuta pa je odmah nastavljeno proganjanje i uništavanje neprijatelja.

26. i 27. V. produžilo se sa čišćenjem cjelog sektora, što je tih dana i završeno sa potpunim uništenjem neprijatelja, sem manjih grupica koje su se u toku 25. V. uspjele da izvuku u pravcu Vučjaka.

U vremenu od 28. do 31. maja naše jedinice nalaze se u pokretu na novoodređene prostorije i to:

16. Muslimanska brigada postavlja se na prostoru Posavine, djejstvujući istočno: do linije Brčko — Lopare — Tuzla, južno: Tuzla — Bukinje, zapadno: Bukinje — Srebrenik — Srnice — Gradačac — Modriča, sjeverno: Modriča — Šamac — Orašje — Brčko.

Na ovom prostoru brigada je zauzela sledeći raspored: 1 bataljon Brka — Bukvik, 1 bataljon Gradačac — Modriča, 1 bataljon Bos. Šamac — Orašje, 1 bataljon Lopare — Čelić. Štab brigade u Brčkom.

Zadatak brigade: uništenje četničkih bandi na prostoru Posavine i sadejstvo sa 19. i 20. brigadom u uništenju trebavskih odnosno majevičkih četnika.

19. Birčanska brigada zauzima sledeći raspored: štab brigade Gračanica, 1 bataljon Sokol, 1 bataljon Karanovac — Boljanić, 1 bataljon Puračić, 1 bataljon Doboj — Maglaj.

Zadatak: uništenje ozrenskih i trebavskih četnika. U ovom cilju djelovanje iste je do linije Bukinje — Srebrenik — Srnice — Modriča — uzvodno rijekom Bosnom do Doboja — preko Maglaja na Zavidoviće, odatle dolinom Krivaje do Ribnice, zatim drumom na Poljice — Kiseljak — Bukinje.

20. Romanijska brigada zaupzima sledeći raspored: štab brigade u Bijeljini, 1 bataljon Janja, 1 bataljon Kozluk, 1 bataljon Rastošnica — Priboj, 1 bataljon Zabrđe — Ugljevik.

Zadatak: uništenje majevičkih četnika dejstvujući na prostoru južno: do linije Zvornik — Tuzla, istočno: Zvornik — nizvodno Drinom do njenog ušća u Savu, sjeverno: ušće Drina — Sava — do Brčkog i zapadno: do istočne linije dejstva 16. brigade.

Zaključak:

Gubitci i dobitci (samo na pravcima dejstva naših jedinica):

a) Neprijateljski: 881 mrtvih, 104 ranjenih (među njima vođa ustaša Petar Rajkovac), 572 zarobljena (od toga 10 četnika).

Od oružja zarobljeno: 42 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 1 teški bacač, 17 strojnica, 584 puške, 36 pištolja, 395 ručnih bombi, 40.100 puščanih metaka, 37 konja i veća količina razne ratne opreme, hrane i stoke.

b) Sopstveni: 16 mrtvih, 49 ranjenih, 6 nestalih i jedan utopljenik.

Od oružja izgubljeno: 1 šarac koji je potonuo zajedno sa puškomitraljescom u r. Bosni.

U ovim zadnjim borbama, koje su vodile naše jedinice, primjećeno je:

a) Da su se kako borci a tako isto i niži rukovodioci dosta brzo snašli u borbama na ravničastom zemljištu, osobito pri izvođenju napadnih akcija. Organizacija borbe zaštitničkih djelova još nije potpuno savladana.

b) Da je primjena samoukopavanja kod većine boraca i rukovodioca pravilno shvaćena i da je utvrđivanje kako u napadnim tako i u obrambenim akcijama ušlo u krv. No, pomanjkanje nosećeg pionirskog alata sprečavalo je da ova vojna vještina dođe do jačeg izražaja.

c) Sadejstvo avijacije, iako je to za naše borce i rukovodioce u većem obimu bilo po prvi puta, pravilno je shvaćeno i u potpunosti iskorišćeno. Veza između aviona i trupa na zemlji putem signalnih platna i raketli bila je stalna.

Napomena:

1. Kao problem u diviziji je za sada odjenuti i obuti novopridošlo ljudstvo.

2. Opšte stanje je zadovoljavajuće. Jedinice su sposobne za izvršenje postavljenih zadataka.

3. Kod štaba divizije održava se vojni kurs na kome učestvuje 74 slušaoca (2 su otpušteni) kao i minerski kurs sa 26 slušaoca. Do sada postignuti uspjeh na ovim kursevima zadovoljava.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:
načelnik štaba — major
Vodušek[10]

[10] Jakob

II

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BR. 172

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 1. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 60/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

1. III. 1945. g.

Iztočna fronta:

Neprijatelj, koji se prebacio s iztočne obale Drine, vrši pritisak na njemačke čete u dolini Drine. Uspješnom topničkom vatrom tučen je neprijatelj, koji se 2 km s.i. Branjeva prebacuje preko Drine.[2] Odbijeni su nepr. napadaji na zapadni bok podhvatnih skupina.

Odbačen je neprijatelj iz postava na visu 117 (4 km j. Brčkog) dalje prema jugu. Kod Boderišta (8 km j.j. z. Brčkog) naše postrojbe naišle su na jače nepr. snage.[3]

U Sriemu nastavlja se nepr. topnička vatra na naše postave s.i. Tovarnika i iztočno Lovasa.[4] Kod Šaren-

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg br. 1/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na jedinice 2. proleterske divizije (vidi tom I, knj. 18. dok. br. 78 i 89).

[3] Na tom prostoru je tada dejstvovala 17. brigada 28. udarne divizije JA (vidi dok. br. 13).

[4] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1: dokumente jedinica 1. armije JA.

grada na Dunavu neprijatelj nastavlja prebacivanje, uglavnom obskrbe, sa sjeverne na južnu obalu.

Na Dravi, osim nepr. izviđačke djelatnosti, nije bilo promjene. Neprijatelj otvara bacačku i protuoklopnu vatru u području j. i. D. Miholjca.

Podravina:

Na Bilogori bilo je samo izviđačke djelatnosti, gdje su u području s.z. Pivnice zarobljena 4 partizana.

Okučani:

U toku je manji podhvat protiv partizana u području 11 km sjeverno Okučana.[5]

Bos. Novi:

Na odsjeku osiguranja Bos. Novi — Kostajnica nije bilo važnijih događaja.

Lika:

Odbijeno je više nepr. napadaja na postave s.i. Plaškog (23 km s.s.z. Ogulina).

Dvie vlastite borbene skupine uzpostavile su spoj u području Blata — jezera (7 km j.j.i. Plaškog).

Jadranska fronta:

Otok Pag očišćen je od neprijatelja 28. II. oko 12,00 sati, a neprijatelj odbačen u more 5 km s. Povljana uprkos jake podpore nepr. zrakoplovstva i brodovlja.

Nepr. zrakoplovstvo napada uporišta na obali, a naročito mornaričke bitnice kod Lopara na sjevernom dielu otoka Raba.

Na Neretvanskom odsjeku odbijen je noćni napadaj neprijatelja u jakosti od jedne do dvie bojne sa sjevera na području zapadno Konjica,[6] te slabiji nepr. napadaji s juga prema Ostrožcu.[7]

Goražde:

Uspješnom topničkom vatrom tučeni su nepr. pripremni postavi 2 km j.j.z. Goražda.[8]

---

[5] O dejstvima jedinica Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske vidi tom V, knj. 39.

[6] Taj napad su izvele jedinice 17. krajiške udarne brigade (vidi dok. br. 10 i 147).

[7] Odnosi se na jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 47).

[8] Na tom prostoru su tada bile jedinice 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 41).

Zenica:

Jake part. snage zauzele su Stranjane, Obrenoviće, Lokrine, Čajdraš i Saračevice (7 km s.z. — 5 km z. i 5 km j.z. Zenice).[9]

Oslobođena je cesta Kiseljak — Busovača i obskrbljena posada Busovače.

Odbijeni su novi i sve jači nepr. napadaji iz smjera sjevera, sjeveroiztoka i iztoka na Busovaču, te iz smjera sjeverozapada na Kulu i uporište Polje (2 km i.z. i 3 km j. i. Busovače) u toku 26. II.

Od 26. II. na veče nastavljaju se jaki nepr. napadaji na uporišta Busovača i Lašva, te južne postave kod Zenice.[10]

Doboj:

U manjem podhvatu u području 10 km s.i. Doboja[11] odbačeni su partizani dalje prema sjeveroistoku i 17 ih je zarobljeno.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Brčkog, Požege i Privlake poginulo je 9 partizana, 6 ih je ranjeno, te zaplienjeno oružje i oprema, dok su 2 domobrana poginula.

Nepr. zrakoplovstvo:

26. II. 4 nepr. zrakoplova napali su u nizkom lietu Doboj, bez veće štete.

Istog dana 2 nepr. zrakoplova napali su bombama i strojničkom vatrom Bili Brig i želj. postaju Staro Petrovo Selo. Onesposobljen je i stroj, a 6 vojnika je ranjeno.

27. II. bačene su 2 bombe na želj. postaju Dragalić, bez štete i žrtava.

27. II. nepr. zrakoplovi bombardirali su u dva vala Sisak. Pogođena je želj. postaja, kolosjeci i silos. Uništeno je 15 vagona i 20 ih je oštećeno. Poginula je jedna osoba i jedna kuća je oštećena.

28. II. nepr. zrakoplovi napali su u 3 navrata bombama i strojničkom vatrom Vinkovce. Pogođena je želj. postaja, ložiona, kolosjeci, brana na Bosutu i okolina vojarne.

---

[9] i [10] Tada je, poslije oslobođenja Travnika, 4. udarna divizija, ojačana 7. i 13. krajiškom udarnom brigadom JA nadirala ka Zenici i Busovači (vidi dok. br. 18 i 123; knj. 33, dok. br. 133, 140, 153 i 157).

[11] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 45. divizije JA i Tuzlanski NOP odred (vidi dok. br. 44).

Istodobno napali su nepr. zrakoplovi Mirkovce, želj. postaju Borovo i Vukovar. Jedan napadački zrakoplov oboren je kod Privlake. Pilot je izskočio.

28. II. 4 nepr. lovca-bombardera napali su uzletište u Bjelovaru. Tom prilikom oborena su 3 napadačka zrakoplova od protuzrakoplovne obrane uzletišta.

28. II. 14 nepr. bombardera bacili su bombe sjeverno od Bakra odakle su se čule detonacije.

Istog dana 3 nepr. lovca bacili su bombe na Daruvar.[12]

Vlast. zrakoplovstvo:

28. II. naše je zrakoplovstvo izvršilo oružano izviđanje lieve obale Drave, te napalo bombama jedan samovozni povoz. Nadalje je izviđalo pojedina sela u Turopolju, te izvršilo više raznih prievoza.

Osobitosti:

U toku 26. i 27. II. našim postrojbama u Požeškoj kotlini prijavila su se 163 vojna obveznika, te bivši nadporučnici Nađ Đuro i Rugle Đuro, te zastavnik Radaković Josip.

Željeznice:

27. II. na pruzi Zagreb — Sisak između V. Gorice i Mradina minama je oštećena pruga na više mjesta.

28. II. oko 13,00 sati na istoj pruzi između Sv. Klare i Odre naišao je na minu radnički vlak. 2 domobrana su poginula, i 10 je ranjeno.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

M. P.

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T.[13] Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich[14]

---

[12] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

[13] Tomislav

[14] Dragutin

BR. 173

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 2. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 61/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

2. III. 1945.

Iztočna fronta:

Odbijeno je nekoliko nepr. napadaja jugozapadno Janje i zapadno Bijeljine.[2]

Jedna podhvatna skupina[3] probijala se u šesttjednim borbama uz najteže vremenske i borbene uvjete ka donjoj Drini vodeći neprekidno težke napadajne i obranbene borbe s premoćnim neprijateljskim snagama, te je tako kao putujući kotao prešla oko 150 km. Za ovo vrieme odbila je ukupno 290 nepr. napadaja podpomognutih nepr. borbenim zrakoplovstvom. Od 15. I. do 25. II. naniela je ova podhvatna skupina neprijatelju gubitke od 1787 poginulih izbrojeno i 125 zarobljenih. Zaplienjeno je ili uništeno: 2 p.o. topa, 6 p.o. pušaka, 8 bacača, 129 strojnica, 25 strojosamokresa, 380 pušaka, 164 mine, veća količina praskavog tvoriva i strjeljiva.[4]

U odsjeku Doboja približio se neprijatelj do 7 km j. i. mjesta.[5]

U Sriemu pored neznatne bacačke i topničke vatre za uznemiravanje, nije bilo važnijih događaja.

Na Dravi zapadno Osieka odbijen je pokušaj prolaženja slabije nepr. izviđačke skupine, a bilo je i slabije nepr. vatre za uznemiravanje.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 2/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na dijelove 17. i 22. udarne divizije JA (vidi dok. br. 13 i 30).

[3] Riječ je o njemačkoj 22. pješadijskoj diviziji, ojačanoj 963. tvrđavskom pješadijskom brigadom i 1004. i 1005. tvrđavskim bataljonom (vidi dok. br. 13; knj. 32, dok. br. 94, 103 i 169; knj. 33, dok. br. 35, 43, 64 i 91).

[4] O našim i njemačkim gubicima vidi knj. 33, dok. br. 107 i 125.

[5] Vidi dok. br. 44.

Sjeverozapadno Zalate (20 km s.i. Podr. Slatine) na sjevernoj obali Drave čule su se jače detonacije. Predmnieva se da se vrše razaranja.

Podravina:

U Požeškoj kotlini u području Velike zaplienjeno je jedno part. obskrbno sklonište. Nastavlja se čišćenje područja Kutjeva.

Sjeverno St. Gradca (13 km s. z. Virovitice) izvađeno je 117 mina.

Zapadno Barča odbijen je pokušaj neprijatelja da u dva čamca prieđe rieku, još prije nego što su dostigli južnu obalu.

Zagreb:

Prigodom borbenog izviđanja u graničnom području 18 km s.z. Zagreba ubijeno je 10 partizana.

Lika:

U području Plaškog uzmiče neprijatelj u smjeru sjevera.

U toku je podhvat iz Nebljusa (18 km j.j.i. Bihaća) u smjeru Bielog Polja (16 km j.z. Bihaća).

Jadranska fronta:

Na Neretvanskom odsjeku protjeran je neprijatelj s visova južno Konjica.[6]

Goražde:

U području Goražda odbijeno je nekoliko slabijih nepr. napadaja.[7]

Zenica:

U području Busovače, u dolini Lašve i na odsjeku zapadno Zenice odbijeni su jaki neprijateljski napadaji.[8]

Banja Luka:

U području 15 km s.z. Klašnica naši izviđački dielovi nanieli su neprijatelju gubitke od 8 poginulih, 13 ranjenih, dok vlastiti gubitci iznose 1 poginuo i 1 ranjen.

---

[6] Vidi dok. br. 47.

[7] Vidi dok. br. 41.

[8] Odnosi se na jedinice 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 18).

U već javljenim borbama kod Bronzanog Majdana (14 km z. Banja Luke) noću 26/27. II. palo je 17 partizana, među njima i »komandant Zmijanskog odreda«.[9] Vlastiti gubitci: 3 poginula i 2 ranjena.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Kiseljaka, Vareša, Karlovca i Podr. Slatine palo je 18 partizana, 9 ih je ranjeno i 1 je zarobljen. Zaplienjeno je više pušaka i 1 samokres. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 2 ranjena.

28. II. zarobili su partizani obhodnju od 8 ljudi, u području sela Kurilovec južno V. Gorice.

Nepr. zrakoplovstvo:

28. II. nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom vlak na pruzi Zaprešić — Varaždin između Luke i Pojatna. Oštećen je stroj, strojovođa i jedan njemački častnik su poginuli, a 8 osoba je ranjeno.

28. II. nepr. zrakoplovi napali su na istoj pruzi teretni vlak između Zaprešića i Pušće Bistre. Ranjen je strojovođa.

1. III. dva nepr. zrakoplova napali su drugi teretni vlak na pruzi sjeverno Zaprešića strojničkom vatrom. Oštećen je stroj, a strojovođa i lozač su poginuli.

1. III. oko 11,30 sati jedan nepr. lovac napao je vojnički samovoz na cesti Sesvete — Dugo Selo. Samovoz je oštećen, a jedan ustaša i dva domobrana su ranjeni.

Istog dana napala su dva nepr. zrakoplova samovoz na cesti Sesvete — Sv. Ivan Zelina. Tri domobrana i jedna žena su ranjeni.

Toga dana oko 15,30 sati dva nepr. zrakoplova napala su strojničkom vatrom pučku školu u Sesvetskom Kraljevcu, bez štete i žrtava.

28. II. u 09,00 sati nepr. zrakoplovi napali su vlak u Moslavini Popovači i onesposobili stroj.

28. II. zarobljen je kraj Bjelovara jedan pilot srušenog nepr. zrakoplova, jedan je nađen mrtav, dok se treći zrakoplov srušio zajedno s pilotom na partizansko područje.

---

[9] Pogrešno; tom prilikom je poginuo Dušan Ivanović, politički komesar čete pomenutog odreda (vidi knj. 33, dok. br. 17, objašnjenje 7).

Vlast. zrakoplovstvo:

1. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo više raznih prievoza.

Željeznice:

28. II. na pruzi Varaždin — Osiek između Ludbrega i Jalžabeta naišao je na minu vlak. Troja kola su iskliznula. Još istog dana kvar je popravljen i promet uspostavljen.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 174

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 3. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 62/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

3. III. 1945.

Iztočna fronta:

Nakon što su 5 km s.z. i 4 km j.z. Janje kao i na uporišta na cesti Koraj — Bijeljina odbijeni noću 27/28.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom u AVII, reg. br. 3/1—1, k. 48.

II. brojni nepr. napadaji,[2] odpočela je jedna podhvatna skupina[3] iz Bijeljine protunapadaj u zapadnom i jugozapadnom smjeru, te odbacila neprijatelja do 9 km j.z. Bijeljine, i protjerala ga iz Modrana (6 km z,s.z. Janje).

U Sriemu opažena su jača nepr. prikupljanja u području Novak — Babska (7 km s. Šida). Na Sriemskom odsjeku neprijatelj je po prvi puta upotriebio raketnu bombu iz zrakoplova.

Na Dravi je opet pojačana nepr. vatra za uznemiravanje s težištem u području Osieka, sjeverozapadno Gate, D. Miholjca i Moslavine.

Podravina:

U Papuku jedna podhvatna skupina, koja napreduje prema jugu, goni neprijatelja u smjeru jugozapada, te je uspostavila spoj s borbenom skupinom sjeverno Kutjeva.

U području Vučjaka i Zvečeva posade Vučjaka i Zvečeva obkoljene su i napadnute sa svih strana premoćnim part. snagama. Do sada nije uspio podhvat za odterećenje. Preduzete su mjere za odterećenje tih uporišta i započet je podhvat s juga i sjevera.

Odbijen je ponovni pokušaj prielaza jedne nepr. izviđačke skupine preko Drave 2 km j.z. Barča.

U području Virovitice izvađeno je daljnjih 270 mina.

Okučani:

Iznenadnim podhvatom neprijatelj je protjeran iz područja: Goleši, Rogolji — Bobare (10 km s.z. — 11 i 10 km s. Okučana) uz 5 poginulih i 4 zarobljena partizana. Cieni se da su gubitci znatno veći.

Petrinja:

Izviđačke skupine naišle su na jače part. snage u području 6 km s., to 6 km j.z. i 5 km j. Petrinje. Jedan partizan je poginuo i više ih je ranjeno. Vlastiti gubitci: 1 ranjen.

Karlovac:

Jedna borbena skupina iz Karlovca zauzela je Tušilović (12 km j.j. i. Karlovca).

---

[2] Riječ je o jedinicama 17. i 28. udarne divizije JA (vidi dok. br. 13 i 30).

[3] Ta borbena grupa je iz sastava njemačke 22. pješadijske divizije (vidi Fridrih August f. Meč, n.d., str. 82 i 83).

Ogulin:

Odbijen je jak nepr. napadaj na uporište Sv. Petar (3 km z. Ogulina). Pronađeno je 6 poginulih partizana, ali se cieni da su gubitci neprijatelja znatno veći. Plien: 1 strojopuška i 4 puške. Vlastiti gubitci: 2 ustaše poginula i 3 ranjena.

Lika:

Prigodom podhvata iz Nebljusa u smjeru Bielog Polja jedna borbena skupina dostigla je klanac (4 km j.z. Bielog Polja), odbila više jačih nepr. napadaja podpomognutih topničkom vatrom iz smjera s.z. i j.z., te razorila cestu u klancu i povukla se po zapoviedi u svoje uporište.

Jedna borbena skupina od 4 bojne odpočela je podhvat iz područja sjeverozapadno Bihaća u smjeru Ličkog Petrovog Sela i Vaganca.[4]

Jadranska fronta:

U području Konjic odbijeni su slabiji nepr. napadaji na iztočni odsjek.[5]

Zaprečni odsjek južno Kijeva (12 km j. Sarajeva) i nadalje je miran.

Goražde — Višegrad:

U području Goražde i Višegrada nije bilo spomena vriedne borbene djelatnosti.

Visoko:

Nakon što su odbijeni noćni napadaji podpomognuti jakom bacačkom vatrom na uporište Brestovsko (9 km s.s.z. Kiseljaka) i na cestovna uporišta južno od ovog mjesta,[6] prošao je dan bez važnijih događaja.

Zenica:

U području Zenice neprijatelj nije ponovio svoje napadaje.[7]

---

[4] Te pothvate je, u sadejstvu sa dijelovima ustaško-domobranske 10. hrvatske divizije, izvodila njemačka 373. legionarska divizija »Tigar« (vidi Franc Šraml, n.d., str. 214—215).

[5] Odnosi se na jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 47).

[6] Napad na to mjesto izvele su jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

[7] Vidi dok. br. 18 i 111.

Doboj:

Noću na 1. III. odbijeni su napadaji partizana na Visoku Glavu, vis 333, Obli kamen i Makljenovac (4 — 6 km z.j.z. Doboja).[8]

Jake nepr. snage potisnule su četnike s Ozren planine prema rieci Bosni i dostigli crtu: Pridjel — Potočani (5 — 8 km j. Doboja). Doboj je ugrožen s iztoka i zapada jačim neprijateljskim snagama.[9]

Općenito:

U toku manjih djelatnosti kod Podr. Slatine, Kostajnice i Jastrebarskog poginula su 4 partizana, više ih je ranjeno i 1 je zarobljen. Zaplienjene su 2 puške. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 1 ranjen.

Prema naknadnom izvješću u borbama zapadno Doboja naši gubitci posljednjih dana iznose: 16 poginulih, 27 ranjenih i 74 nestala.

Nepr. zrakoplovstvo:

1. III. tri nepr. lovca bacili su 3 bombe kod Dobrljina i 4 bombe kraj željezničkog mosta u Bos. Novom bez učinka.

1. III. nepr. zrakoplovi napali su vlak kod Varaždina. Stroj je onesposobljen, strojovođa ranjen, 2 osobe poginule i 5 ih je ranjeno. Tom prilikom srušena su 2 napadačka zrakoplova.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su i onesposobili 1 stroj na pruzi između Saša i Staze, na pruzi Brod — Sarajevo između Kotorskog i Komarice nepr. lovci onesposobili su stroj vlaka.

1. III. oko 12,00 sati nepr. lovci napali su bombama i strojničkom vatrom mjesto Sv. Ivan Zelina i s. Biškupec. Jedna kuća je zapaljena, 2 seljaka su ranjena.

Toga dana nepr. zrakoplovi napali su i jedan povoz na cesti Karlovac — Zagreb bez štete i žrtava.

Željeznice:

1. III. oko 20,55 sati minama je razorena pruga Zagreb — Dugo Selo — Novska na 27 mjesta. Popravak je u toku.

1. III. u 03,30 sati na pruzi Brod — Sarajevo između Maglaja i Bradića naišao je na minu oklopni vlak. Kvar je popravljen istog dana.

---

[8] Napad su izvele jedinice 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 82)
[9] Vidi dok. br. 44; tom XI, knj. 2, dok. br. 18.

Istog dana na istoj pruzi između Lašve i Gorice velika snježna lavina zasula je prugu. Čišćenje pruge je u toku.

* * *

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 175

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 4. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 63/45

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

4. III. 1945.

Iztočna fronta:

U zaleđu Drinske fronte odbijeno je nekoliko napadaja partizana u području z. i j.z. Janje. Poginulo je 98 partizana, a 2 strojnice i 3 strojosamokresa su zaplienjena. Izviđački dielovi iz Bijeljine naišli su na slabiji nepr. odpor u smjeru Suhor Polja i Rače (10 km j.z.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 4/1—1, k. 48.

Bijeljine).[2] Most i žična željeznica kod Rače razoreni su od partizana.

S istočne obale Drine neprijatelj uznemiruje naše postave topničkom vatrom.[3]

U Sriemu i na Dravi, bilo je samo mjestimične vatre za uznemiravanje, a sjeverno Valpova odbijena je jedna bugarska obhodnja.[4] Kod Šarengrada neprijatelj se i dalje prebacuje preko Dunava.

Na čitavoj iztočnoj fronti naročito u području Bijeljine, Doboja i u Sriemu nepr. borbeno zrakoplovstvo napada bombama i strojničkom vatrom. Oštećen je lakše most kod Brčkog.[5]

Podravina:

Na cesti Đakovo — Našice, partizani su ponovno započeli miniranje cesta, te vrše prepade na samovozni promet.

Na Papuku obkoljene redarstvene postrojbe u Zvečevu slomile su žestok neprijateljski odpor i probile se prema sjeveru u Voćin. Poginulo je 13 partizana i 9 ih je zarobljeno.

Karlovac:

Nastavlja se podhvat u području južno Karlovca.

Posade Rečice i Ozlja (9 km i. i 15 km s.s.z. Karlovca) u toku izviđanja početkom ožujka naniele su neprijatelju gubitke od 43 poginula, 8 ranjenih i 1 zarobljenog.

Kostajnica:

2. III. jake nepr. snage napale su uporište Rudarica (6 km j.z. Kostajnice), uz podporu topničtva, bacača i strojnica. Posada se povukla pred premoćnim neprijateljem pretrpivši gubitke od 1 poginulog i više ranjenih. Upućena pomoć naišla je na neprijatelja kod Oštre Glave (3,5 km j. Kostajnice), slomila nepr. odpor

---

[2] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 17. i 28. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37. i 50).

[3] Vidi tom I, knj. 18, dok. br. 89.

[4] Odnosi se na dijelove otečestvenofrontrovske bugarske 1. armije (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 498, 506. i 571).

[5] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

i ponovno zaposjela izgubljeno uporište.[6] Nepr. gubitci nisu ustanovljeni, dok vlastiti iznose: 2 poginula.

Lika:

Borbena skupina[7] sjeverozapadno Bihaća dostigla je uz slabiji nepr. odpor visove 3 km s. Izačića (12 km s. z. Bihaća), zatim Ličko Petrovo Selo i Vaganac. Iz Vaganca uzmaknuo je neprijatelj prema zapadu, te zatvara prielaz preko Korane 3 km s.z. Vaganca. Izviđanjem iz Ličkog Petrovog Sela ustanovljene su jače part. snage s težkim oružjem na serpentinama 3 km j. z. ovog mjesta.

Jadranska fronta:

Od 1. III. u toku su jaki nepr. napadaji podpomognuti topničtvom i p. o. oružjem na uporišta ceste Rama — Konjic s težištem na Ostrožac, 3. III. nakon ogorčenih borbi Ostrožac je izpražnjen,[8] te su u njega ušli partizani. Uzpostavljena je nova zaprečna crta: D. Selo — Vinište — Ugošće (3 km z. — 6 km s.z. Konjica). Jedna borbena skupina probija se iz Orahovice (6 km z. Konjica) prema Konjicu.

Na zaprečnim postavima južno Kijeva protunapadajem ponovno je zauzet izgubljeni vis 972 (1 km j.i. Jablanice).[9]

Sokolac — Rogatica:

U području Prače, Rogatice i Sokolca neprijatelj prikuplja jače snage, te se približio našim osiguranjima 2 km južno Prače, 7 km s.z. Rogatice i 6 km s.i.z. Sokolca. Sjeverozapadno Rogatice iznenadnim napadajem razbijeno prikupljanje partizana.[10]

Zenica:

Podhvat u području Zenice nastavlja se po osnovi. Podhvatna skupina, koja napreduje prema jugu iz Vranduka, slomila je nepr. odpor na visovima 1085, 941, te kod Stranjana i Janjaca (11, 7, 6 i 5 km s.z. Zenice).

---

[6] Borba je vođena protiv dijelova 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

[7] Odnosi se na jedinice Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske (vidi tom V, knj. 39).

[8] Ostrožac su 1. marta, oslobodile jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 5 i 47; Franc Šraml, n.d., str. 123—125).

[9] Vidi dok. br. 89.

[10] Vidi dok. br. 41, 46 i 48.

Neprijatelj pruža jači odpor napredovanju podhvatnih snaga u smjeru juga.

Na cesti Lašva — Kaonik (8 km j. Zenice) slomljen je nepr. odpor, neprijatelj protjeran, a podhvatna skupina koja je napredovala sa sjevera spojila se sa skupinom iz Busovače. Neprijatelj uzmiče u smjeru zapada i jugozapada.[11]

Žepče — Maglaj:

U području Žepče — Maglaj neprijatelj je napao sa iztoka i zapada pojedina uporišta na cesti, zauzeo ih i tako zatvorio promet.[12] Podhvat za otvaranje ove ceste je u toku. Sjeverna skupina dostigla je već raskrstnicu 7 km j.j.z. Maglaj.

Doboj:

Noću 2/3. III. odbijen je napadaj partizana na uporišta Brđani (6 km i. Doboja). Nepr. gubitci nisu ustanovljeni, dok vlastiti iznose 2 ranjena.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti kod Vukovara, Siska, Zagreba i u Hrv. Zagorju palo je 11 partizana, 7 ih je ranjeno i 1 je zarobljen. Uhićena su 3 vojna neposlušnika i zaplienjeno oružje. Jedan ustaša je ranjen i 1 je nestao.

Nepr. zrakoplovstvo:

Nepr. zrakoplovstvo izvršilo je zadnjih dana više napadaja na otok Rab.

1. III. jedan nepr. zrakoplov bacio je bombe na stanbene zgrade na Rieci. Ima štete i žrtava.

2. III. jedan nepr. zrakoplov napao je autobus kod N. Marofa bez učinka.

Istog dana nepr. zrakoplovi bacili su 3 bombe na Ludbreg. Srušena je jedna kuća, žrtava nema.

Toga dana srušio se jedan nepr. lovac kod St. Golubovca u Hrv. Zagorju, te je izgorio. Posada od 2 člana je zarobljena.

---

[11] Prvog marta su 13. i 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen«, iz rejona Zenica — Vranduk, preduzeli napad ka Busovači i Vitezu, protiv jedinica 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111, 176. i 177). U Busovači je tada bio 369. protivoklopni divizion njemačke 369. legionarske divizije »Vražje«.

[12] Riječ je o jedinicama 45. i 53. udarne divizije JA i Tuzlanskog NOP odreda (vidi dok. br. 44 i 82; tom XI, knj. 2, dok. br. 18).

3. III. oko 14,20 sati j.i. Zagreba oborena su 2 nepr. lovca. Pojedinosti nisu poznate.

Vlast. zrakoplovstvo:

3. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanje Dravskog odsjeka od Barča do Osieka, te više raznih prievoza.

Željeznice:

Noću na 1. III. južno Kaknja napadnut je putnički vlak, koji je bio naišao na minu.[13] Napad je odbijen i kvar popravljen 1. III. 2. III. na pruzi Zaprešić — Varaždin između Stubice i St. Toplica naišao je vlak na minu. Stroj i jedna kola su izskočili. Kvar je popravljen istog dana i pruga je prohodna.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

[13] Vidi dok. br. 9.

BR. 176

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 5. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 64/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

5. III. 1945.

Iztočna fronta:

Iztočno Međaša (11 km s.i. Bijeljine) prebacile su se nepr. snage s iztoka preko Drine, ali su u protunapadaju odbačene preko rieke. U toku su jača prikupljanja nepr. snaga nasuprot Međaša na srbskoj obali.[2] U zaleđu Drinske fronte z. i j.z. odbijeno je više nepr. napadaja uz velike gubitke po neprijatelja.[3]

U Sriemu jaka obostrana izviđačka djelatnost i mjestimična pješačka i bacačka vatra za uznemirivanje. Opaženi su živahni nepr. pokreti po danu na cesti Gradina — Vašica — Šid. Nastavljaju se prebacivanja nepr. dielova na južnu obalu Dunava.[4] Po danu bilo je jake djelatnosti nepr. lovačkog i borbenog zrakoplovstva. Oboren je jedan nepr. zrakoplov.[5]

Podravina:

Posada Voćina, koja je bila obkoljena od oko 3000 partizana s teškim naoružanjem, probila se u smjeru Ćeralija, nakon težkih uličnih borbi, prihvaćena jednom

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 5/1—1, k. 48.

[2] Riječ je o jedinicama 22. udarne divizije JA (vidi dok. br. 70).

[3] Odnosi se na jedinice 17. i 28. udarne divizije JA. Bliže o njihovim dejstvima i gubicima vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37 i 50.

[4] Bliže o situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

[5] O dejstvu Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

bojnom poslanom u pomoć. Ćeralije (12 km i. Voćina) zaposjela je posada Voćina.

Noću na 1. III. prebačeni vlastiti izviđački dielovi na sjevernu obalu Drave 4 km i.j.i. Barča naišli su na jako izgrađene nepr. postave osigurane minama i žičanim preprekama.

U području Virovitice izvađene su još 304 mine.

Karlovac:

Završen je podhvat južno Karlovca. Pojedinosti još nisu javljene.

Lika:

Odbijen je nepr. napadaj na Vaganac uz znatne gubitke po napadača. Podhvatne snage iz Vaganca prodrle su u Prieboj nakon što su slomile žestok nepr. odpor.

Podhvatne snage iz Plaškog naišle su na jačeg neprijatelja koji brani visove 7 km s.i. — 7 km j.j. i. Tobolića (9 km s.i. Plaškog).[6]

Jadranska fronta:

Na Neretvanskom odsjeku nastavljaju se nepr. napadaji.

U sukobu izviđačkih dielova u području s.z. Konjica neprijatelj[7] je pretrpio gubitke od 18 poginulih. Zaplienjeno je 18 pušaka, dok vlastiti gubitci iznose 2 poginula i 6 ranjenih.

Konjic se evakuira.[8] Željeznički park izvlači se u Bradinu.

Naknadno se doznaje da je u podhvatu j.z. Konjica 27. i 28. II. neprijatelj bio protjeran prema jugozapadu uz gubitke od 50 poginulih i 6 zarobljenih partizana.

Nastavlja se nepr. pritisak na zaprečnu crtu južno Kijeva (12 km j. Sarajeva). Odbijen je jedan jači noćni napadaj neprijatelja.[9]

---

[6] O tadašnjoj situaciji u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[7] Riječ je o dijelovima 17. krajiške brigade 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

[8] To mjesto su, 3. marta 1945, oslobodile jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 5 i 47).

[9] Riječ je o jedinicama 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

Višegrad:

Odbijen je napadaj partizana u jakosti od oko 500 ljudi na uporište 14 km s.z. Višegrada iz smjera s. i s.i., a neprijatelj protjeran prema sjeveroiztoku.[10]

Sokolac:

U području s. i. Sokolca protjerana je jedna part. skupina[11] uz 16 poginulih.

Zenica:

U području zapadno rieke Bosne podhvatne snage uspješno napreduju. Slomljen je jači nepr. odpor obostrano Viteza i neprijatelj odbačen preko rieke Lašve na jug na širokoj fronti. Odbijeni su svi nepr. protunapadaji u području Viteza.[12]

Doboj:

Osim nepr. bacačke vatre na postave iztočno Doboja, nije bilo promjene. Nepr. snage polagano se prebacuju u manjim skupinama izpred iztočnog odsjeka kod Doboja u smjeru juga [13]

Općenito:

U toku manjih djelatnosti i izviđanja u području Tarčina, Đakova, Osieka, Podr. Slatine i u Požeškoj kotlini poginulo je 7 partizana, 9 ih je ranjeno i 15 zarobljeno. Zaplienjen je veći broj pušaka, 1 strojosamokres i 1 strojopuška. Jedan ustaša je ranjen.

Nepr. zrakoplovstvo:

1. III. jedan nepr. zrakoplov bacio je 3 bombe na predgrađe Koprivnice bez štete i žrtava.

3. III. 4 nepr. lovca napali su želj. postaju Varaždin. Oštećen je jedan kolosjek i jedan vagon. Žrtava nema.

4. III. od 13,40 do 14,28 sati izvršila su 83 nepr. zrakoplova u 11 valova bombama od 100 do 500 kg napadaj na iztočni i zapadni dio grada Zagreba. Srušeno je 198 kuća, oko 200 ih je oštećeno. Poginule su 144 osobe, dok broj ranjenih još nije ustanovljen. Iz ruševina

[10] Na tom prostoru je tada dejstvovala 5. sandžačka brigada 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 41).

[11] Vidi dok. br. 46 i 48.

[12] Vidi dok. br. 111, 123 i 175.

[13] Odnosi se na snage 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 18).

izkopane su 22 žive osobe. Izkopavanja se nastavljaju, te će broj žrtava porasti.

Vlast. zrakoplovstvo:

4. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo zadaće u suradnji s podhvatnim skupinama.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P

BR. 177

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 6. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 65/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

6. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na Drini nastavlja se vatra za uznemiravanje na naše postave u području Janje. Opaženi su nepr. pokreti iz područja j.z. Janje u smjeru s. z. U području Bijeljine odbijen je jedan napadaj na zapadni odsjek.[2]

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom), u AVII, reg. br. 6/1—1, k. 48.

[2] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37 i 50.

U Sriemu obostrana živahna vatra težkog oružja i pojačani ulog nepr. borbenog zrakoplovstva pozadi fronte.

Podravina:

U Papuku neprijatelj i dalje prikuplja svoje snage, te se očekuje napadaj na naša uporišta.

Odbijen je napadaj manjih part. skupina na dva uporišta zapadno V. Pisanice uz 33 poginula i 2 zarobljena partizana, dok se jedan predao. Vlastiti gubitci: 4 poginula, 10 ranjenih i 1 nestao. Zaplienjeno je: 4 strojopuške i 29 pušaka.

Križevci:

Na jugoistočnim padinama Kalnika ušla je jedna borbena skupina u Ivanec odbacivši partizane. Druga borbena skupina zaposjela je zaprečnu crtu: Sokolovac — Lepavina — Carevdar (16, 12 i 9 km s.i. Križevaca) protjeravši slabije part. snage u smjeru sjeverozapada, 2 partizana su poginula, a dva su se predala. Vlastiti gubitci: 1 poginuo.

Kutina:

Odbijen je napadaj partizana na uporište Gračenica (7 km s.z. Kutine).

Karlovac:

U podhvatu južno Karlovca odbačeni su partizani iz Tušilovića i Brezove Glave (12 i 13 km j.j.i. Karlovca). Pronađeno je 10 poginulih partizana, a cieni se da su gubitci znatno veći.

Jake nepr. snage (jedna part. divizija) 5. III. nakon ogorčene borbe savladala je posadu uporišta Rečica (9 km i. Karlovca) i zauzela uporište. Do sada nije uspjelo protjerati premoćnog neprijatelja. U toku su protumjere.[3]

Bos. Novi:

Prilikom protjerivanja partizana iz Rudarice (6 km j.z. Kostajnice), kako je već javljeno u D. I. Br. 63/45.,[4] nanieti su neprijatelju gubitci od 16 poginulih. U progonu neprijatelja[5] dostignuta je i raztjerana jedna skupi-

[3] i [4] O dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.
[4] Vidi dok. br. 175.
[5] Riječ je o dijelovima 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

na kod Viševića (13 km j.z. Kostajnice) uz jednog poginulog i 3 ranjena partizana

Lika:

Odbijeni su jaki nepr. napadaji podpomognuti topničtvom na borbenu skupinu u području Tobolića (12 km z. Slunja) iz smjera zapada i jugozapada. Osujećeno je zaobilaženje naših postava s.z. Tobolića iz Primišlja (11 km s. z. Slunja), koje je neprijatelj izvršio uz podporu 7 oklopnih kola. Neprijatelj je u protunapadaju odbačen, te je izgubio dvoja oklopna kola.

Borbena skupina iz područja Ostrožca napredujući u smjeru sjeverozapada dostigla je Mutnik (16 km s. Bihaća), te je u daljem napredovanju usredotočenom pješačkom i topničkom vatrom razbila neprijatelja u jakosti bojne koji je iz Tržca (13 km z.s.z. Cazina) bio u hodu u smjeru iztoka. Most preko Mutnice razoren je po neprijatelju. Slabi neprijatelj povukao se ispred naših podhvatnih snaga na iztočni rub Drežnikgrada.[6]

Jadranska fronta:

Da bi se sprečili obuhvati neprijatelja, koji je zapadno Konjica prodro u smjeru sjevera, povučene su njemačke i hrvatske snage[7] noću 4/5. III. na Ivan Sedlo, gdje su prihvaćene južno od Podorašca.

Po zapoviedi višeg podhvatnog zapovjedništva napušteni su: Konjic, Brđani i Bradina, te uzpostavljena nova zaprečna crta: Vranjača — vis 997 — Rudno Brdo — Ragalj (11 s. — 13 km s.i. Konjica).

Neprijatelj vrši stalan pritisak na bokove naših osiguranja. U toku cielog dana 4. i 5. III. trajale su žestoke borbe za vis 997, koji je noćnim protunapadajem konačno opet osvojen od naših četa.

Sarajevo:

Na postavima kod Kijeva poduzet je jedan napadaj na nepr. snage, koje su se prikupile u području j.z. Sarajeva.[8]

---

[7] Odnosi se na snage njemačke 369. legionarske divizije i ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije (vidi dok. br. 5. i 47, objašnjenje 11.

[8] Vidi dok. br. 89.

4. III. topničkom vatrom protjeran je neprijatelj s područja 3 km s.z. Rajlovca, odakle je tukao strojničkom vatrom uzletište. Nađena su 2 poginula partizana.

Goražde — Višegrad:

U području Goražda i Sokolca bilo je samo slabe mjestne borbene djelatnosti

U području Višegrada odbijeni su dielom u protunapadaju novi nepr. napadaji na uporišta 14 km s.z. Višegrada i neprijatelj odbačen u smjeru sjevera uz 81 poginulog partizana.[9]

Zenica:

Odbijeno je više nepr. napadaja iz južnog i sjeverozapadnog smjera na Vitez, te iz zapadnog smjera uz vis 964 (8 km z.s.z. Zenice).

Kod Busovače (11 km j. Zenice) neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 50 poginulih i velikog broja ranjenih.[10] Vlastiti gubitci 5 poginulih i 3 ranjena.

U borbama u području Visoko — Ćatići palo je 10 partizana i 1 ranjen.

Općenito:

Prilikom izviđanja i manjih djelatnosti u području Brčkog, Podr. Slatine, Požege, Okučana, Bos. Novog i Pregrade palo je 17 partizana, 6 ih je ranjeno, 13 zarobljeno, a zaplienjeno je više pušaka i jedna strojopuška. Vlastiti gubitci: 3 poginula i 2 ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

Na iztočnoj fronti nepr. zrakoplovstvo baca eksplozivna naliv pera i olovke.

5. III. 6 nepr. lovaca napalo je bombama i strojničkom vatrom jedan vlak iztočno Starog Petrovog Sela. Šteta je mala, 5 vojnika je poginulo.

3. III. protuzrakoplovna obrana kod sela Pleso južno Zagreba srušila je 1 nepr. zrakoplov, koji je pao u području V. Gorice

Željeznice:

4. III. oko 12,50 sati na pruzi Sunja — Bos. Novi naišao je vlak na minu. Izkliznuli su stroj i dvoja štitna kola.

---

[9] Borba je vođena protiv 5. sandžačke brigade 37. udarne divizije JA. Međutim, njeni gubici su bili mnogo manji (vidi dok. br. 41).

[10] Odnosi se na jedinice 4. udarne divizije JA. O njihovim gubicima vidi dok. br. 111 i 123.

5. III. na pruzi Sunja — Novska naišao je vlak na miniranu prugu, te se vratio u Sunju.

5. III. oko 02,15 sati na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Novska, između Dugog Sela i Ivanićgrada naišao je na minu vojnički vlak. Šteta je neznatna a popravak je u toku.

Osobitosti:

U području Virovitice prijavilo se 98 partizana, a u Požeškoj kotlini 2 partizana na temelju Poglavnikove amnestije.

U području Podr. Slatine i Virovitice uhićeno je 59 vojnih obveznika i 140 novaka. U Hrv. Zagorju uhićeno je još 20 vojnih neposlušnika.

Vlast. zrakoplovstvo:

5. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanja u području Čazme, više prievoza, te bacalo promičbene letake iznad Bilogore.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 178

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 7. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 66/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

7. III. 1945. g.

Iztočna fronta:

U zaleđu Drinske fronte iznenadnim napadajem razbijen je neprijatelj u jakosti bojne kod Ruhotina (6 km j.z. Janje) uz 26 poginulih. Zaplienjeno je 10 strojnica i 3 bacača.[2]

Odbijen je neprijateljski napadaj na jedno uporište 8 km j.z. Bijeljine.[3]

Nastavlja se postupno prebacivanje jakih nepr. snaga s iztočne na zapadnu obalu Drine.[4]

U području 6 km j. Brčkog neprijatelj je potisnut u smjeru jugozapada. 5. III. naše i njemačke postrojbe[5] napale su neprijatelja[6] u Boderištu (9 km j. Brčkog). Nakon trosatne borbe morale su se povući pred premoćnim neprijateljem pretrpivši gubitke od 4 poginula i 3 ranjena Niemca, te 3 ranjena domobrana.

U Sriemu odbijena su dva noćna napadaja na naše postave iztočno Tovarnika. Na ostalim dielovima te fronte živahna bacačka vatra za uznemiravanje[7] i slabija djelatnost nepr. borbenog zrakoplovstva.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru. latinicom) u AVII, reg. br. 7/1—1, k. 48.

[2] Borba je, 4. marta, vođena protiv bataljona 6. proleterske (istočnobosanske) brigade 17. udarne divizije JA. Međutim, njihovi gubici su bili manji od prikazanih (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

[3] i [6] Odnosi se na jedinice 28. udarne divizije (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

[4] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 12.

[5] Na sektoru Brčkog tada su se nalazile jedinice ustaško-domobranske 12. hrvatske divizije i njemačka 963. tvrđavska pješadijska brigada (vidi dok. br. 13, objašnjenje 3. i 5; knj. 32, dok. br. 155; tom XI, knj. 2, dok. br. 38, objašnjenje 3 i 4).

[7] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Na Dravi odbijen je nepr. izviđački šćet 5 km z. D. Miholjca. Jedan vlastiti udarni šćet, prebačen na Dravski otok 2 km i. Budakovaca, ustanovio je otok zaposjednut od Bugara.[8] Tom prilikom poginulo je 25 Bugara, a jedan je ranjen. Iznad cielog Dravskog područja jaka nepr. zračna izviđačka djelatnost.

U pozadini Dravskog odsjeka pojačan je pritisak partizana na cestu Đakovo — Našice.

Podravina:

Noću 3/4. III. započeo je neprijatelj usredotočeni napadaj na uporište Ćeralije (10 km i. Voćina). Do sada su odbijeni svi nepr. napadaji, a protumjere su u toku.

Nova Gradiška:

Noću 3/4. III. u području 16 km južno N. Gradiške osujećen je prelaz na preko Save i potopljena su dva čamca s partizanima. Nepr. gubitci nisu ustanovljeni.

Lika:

U području zapadno Slunja nastavlja se podhvat. Jedna borbena skupina prodrla je sjeverno Tobolića i osvojila Primišlje (11 km s. z. Slunja).

Odbijeni su napadaji neprijatelja na jedno uporište sjeverno Izačića (12 km s. z. Bihaća).

U području zapadno Bihaća jedna borbena skupina iz Ličkog Petrovog Sela u svom napredovanju prema jugu prošla je Prijeboj i 5. III. dostigla područje 5 km s. Korenice slomivši žestok nepr. odpor. Noću 4/5. III. posada Prijeboja odbila je 5 nepr. napadaja iz smjera zapada.

Borbena skupina, koja iz Babinog Potoka napreduje u smjeru j. i., preko Homoljca i kod Vrela (12 i 16 km. j. i. Babinog Potoka) uspostavila je spoj sa skupinom iz Bihaća. Borbena skupina iz Ramljana vodi borbe s neprijateljem 3 km j. i. od ovog mjesta. Skupina iz Gospića dostigla je Mekinjar (24 km i. Gospića), a skupina iz Lapca slomila je žestok nepr. odpor i zauzela 4. III. Udbinu (15 km z. Lapca), gdje je odbila slabije nepr. napadaje.[9]

---

[8] Riječ je o pripadnicima bugarske 1. armije (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2. (drugo izdanje), str. 498, 506. i 571).

[9] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Neretvanski odsjek :

Nastavljajući se žestoke borbe sa neprijateljom na zaprečnoj crti na Ivan Sedlu.[10]

Goražde — Višegrad:

Odbijeni su jači nepr. napadaji iz smjera zapada na uporišta između Goražda i Jabuke.

Po nalogu višeg podhvatnog zapovjedničtva posada Višegrad povučena je u područje Rogatice.[11]

Zenica:

U području Zenica — Busovača stanje je nepromienjeno. U borbama od 1. — 4. III. neprijatelj je izgubio 112 poginulih.[12]

Derventa — Doboj:

Noću 4/5. III. odbijen je jak nepr. napadaj na uporišta Lupljanica i Počivaljka (6 i 16 km j. Dervente).[13] Nepr. gubitci nisu poznati, dok vlastiti iznose 3 poginula.

5. III. neprijatelj je otvarao topničku i bacačku vatru na naše postave iztočno Doboja.

Prema naknadnom izvješću 28. II. palo je uporište Sokol (7 km s. i. Gračanice).[14]

Banja Luka:

Izviđačke skupine u području sjeverozapadno Banje Luke sukobile su se s partizanima i naniele im gubitke od 18 poginulih.[15]

Bos. Novi:

5. III. neprijatelj je više sati povremeno tukao topničkom vatrom uporišta Rudarica, Dobrljin i Divuša (4 i 9 km j., 10 km j. j. z. Kostajnice), te nakon toga izvršio napadaj na Rudaricu i Dobrljin. Napadaji su odbijeni.[16]

---

[10] Vidi dok. br. 14. i 47.

[11] Riječ je o njemačkoj 181. pješadijskoj diviziji (vidi dok. br. 41, objašnjenje 2, 3. i 6).

[12] O gubicima jedinica JA na tom prostoru vidi dok. br. 111. i 123.

[13] Napad su izvele jedinice 19. krajiške brigade 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 78).

[14] Vidi dok. br. 1.

[15] Borba je vođena protiv dijelova 15. krajiške brigade 39. udarne divizije JA. Oni tada nisu imali gubitke (vidi dok. br. 94).

[16] Napad su izveli dijelovi 20. krajiške brigade (vidi dok. br. 94).

Nepr. gubitci nisu ustanovljeni, a vlastiti iznose 5 ranjenih.

6. III. započeo je podhvat u području Dobrljin — Rudarica.

Općenito:

U toku izviđanja kod Kiseljaka i Požege palo je 11 partizana, 1 je zarobljen, zaplienjene su 3 puške, dok su dva ustaše ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

5. III. nepr. zrakoplovi napali su bombama i strojničkom vatrom uporišta Klašnica, Laktaši, Mahovljani i Gornja Topola na cesti Banja Luka — Bos. Gradiška. Poginulo je 5 osoba, 3 su ranjene.

5. III. nepr. zrakoplovi napali su u dva navrata želj. postaju Mikanovce bez štete i žrtava, te jedan vlak na pruzi između Nove Kapele Batrine i Starog Petrovog Sela. Ima štete, 3 Niemca su poginula i 2 su ranjena.

Broj spašenih osoba ispod ruševina prilikom bombardovanja Zagreba 4. III. popeo se na 78.

Vlast. zrakoplovstvo:

6. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanje Dravskog odsjeka od Barča do Osieka, te bombardiranje partizana kod sela D. Štefanki. Osim toga izvršilo je obskrbu streljivom postrojbi u Karlovcu, više prievoza i bacanje letaka na područje Turopolja, i Topuskog.

Osobitosti:

U gornjoj Hrastovici (7 km j. Sunje) pronađen je leš pukovnika Slavka Gruma, kojeg su partizani nedavno bili zarobili na cesti Sunja — Kostajnica.

Željeznice:

5. III. na pruzi južno Zenice naišao je na minu pomoćni vlak. Prevrnuti su stroj i jedna kola a, dvoja kola moćni izklizla. Ima 6 mrtvih. Pruga je popravljena i prohodna istoga dana.

5. III. na pruzi Derventa — Doboj kod Lupljanice naišao je na minu vlak, te bio napadnut. Napad je odbijen, šteta popravljena i vlak je produžio vožnju.

U toku 6. III. uspostavljena su dva kolosjeka na Zagreb R. K. postaji i promet uspostavljen.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

M. P.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

BR. 179

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 8. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 67/45

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
8. III. 1945.

Iztočna fronta:

Noću 4/5. III. napao je neprijatelj ponovno naša uporišta 8 km z., 12 km j.z. i 12 km j. Bijeljine uz jaku podporu nepr. zrakoplovstva. Svi su napadaji odbijeni, djelomično i u blizkoj borbi, uz velike gubitke po neprijatelja. Neprijatelj je otvorio topničku vatru na uporište zapadno Modrana.[2]

Podhvatna skupina, koja je pošla niz Drinu od Janje do Rače, nije naišla na neprijatelja. Izviđački dielovi prebačeni preko Drine sjeveroiztočno Janje naišli su na jake nepr. predstraže na iztočnoj obali rieke.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 8/1—1, k. 48.

[2] i [3] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 17. i 28. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37. i 50). O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2, dok. br. 18.

Južno Brčkog okupljaju se jače part. snage s namjerom novog napadaja na Brčko.[3]

U Sriemu, osim neznatne mjestne pješačke i bacačke vatre za uznemirivanje, prošao je dan mirno.

Na Dravi odpočeo je podhvat iz područja D. Miholjac — Valpovo preko Drave u smjeru sjevera.

Podravina:

Odbijeni su novi nepr. napadaji na uporište Ćeralije (11 km i. Voćina) uz velike nepr. gubitke. Zaplienjeno je 6 strojnica i 27 pušaka.

Karlovac:

U već javljenim borbama s neprijateljem, posada Rečice pretrpila je gubitke od: 5 častnika, 18 dočastnika i 68 vojnika poginulih, 2 častnika, 16 dočastnika i 186 vojnika nestalih, te 2 dočastnika i 8 vojnika ranjenih.

Pred našim podhvatnim snagama neprijatelj se povukao iz Rečice u smjeru Pisarovine.

Lika:

Borbene skupine iz Bihaća i Babinog Potoka vode borbu s jakim nepr. snagama u području sjeverno Korenice i Krbavice. Odbijeno je više nepr. napadaja u jakosti bojne podpomognutih topničtvom i bacačima u području Vrelo — Mihaljevac (16 km z. s. z. Bihaća).

Podhvatna skupina iz Gospića napredovala je od Mekinjara u smjeru sjevera i odbacila neprijatelja, te dostigla Bunić (24 km s.i. Gospića). Podhvatna skupina iz Lapca drži zaprečnu crtu: Mekinjar — Udbina — Lapac prema jugu.[4]

Neretvanska fronta:

Protunapadajem izbačen je neprijatelj iz postava na Rudnom Brdu (6 km j.z. Tarčina), te su odbijeni svi nepr. napadaji podpomognuti topničkom i bacačkom vatrom na postave s obje strane Ivan Sedla uz gubitke po neprijatelja.[5] Vlast. gubitci: 3 poginula i 4 ranjena.

Sjeverozapadno Ivan Sedla opaženi su nepr. pokreti u smjeru sjevera.[6]

Sarajevo:

Noću 5/6. III. započeli su partizani napadaj na želj. prugu Sarajevo — Višegrad između Sjetline i Prače. U

---

[4] O dejstvima u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.
[5] Riječ je o jedinicama 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 47).
[6] Vidi dok. br. 147.

borbu su se uplela i dva oklopna vlaka. U toku su borbe za oslobođenje pruge.[7]

Goražde:

Odbijeni su novi nepr. napadaji na uporišta kod Jabuke (6 km s. Goražde) iz smjera zapada i iztoka, pri čemu je 39 partizana poginulo.[8]

Zenica:

U području zapadno Zenice nastavljaju se pokretne borbe s partizanima.[9]

Doboj:

U toku 6. III. neprijatelj je topničkom i bacačkom vatrom uznemirivao postave iztočno Doboja.

Jedna izviđačka skupina naišla je na jakog neprijatelja zapadno Doboja,[10] te se nakon izvršene zadaće povukla nanievši neprijatelju gubitke od 9 poginulih i 1 zarobljenog. Vlastiti gubitci: 1 poginuo, 1 ranjen i 1 nestao.

Bos. Novi:

Jedna podhvatna skupina protjerala je manju part. skupinu 6 km južno Kostajnice.[11] Pronađena su 3 poginula partizana i zaplienjena 1 strojnica i više pušaka.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Brčkog, Zagreba i Petrinje poginula su 22 partizana i 12 četnika, ranjeno 5 partizana, te zaplienjeno oružje. Vlastiti gubitci: 7 ranjenih, 8 zarobljenih i 1 nestao.

U području Bjelovara, te sjeverno Kutine i sjeveroistočno Karlovca neprijatelj je posljednjih dana pretrpio gubitke od 47 poginulih i 39 ranjenih.

Noću 27/28. II. u borbama između četnika i partizana kod Ugljevika (25 km j. i. Brčkog) pala su 23 partizana, 7 ih je zarobljeno, dok su 24 prebjegla četnicima.[12]

---

[7] Napad na željezničku prugu je izvela 7. crnogorska brigada 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

[8] Odnosi se na 4. sandžačku brigadu 37. udarne divizije JA. O njenim gubicima vidi dok. br. 41.

[9] Vidi dok. br. 111. i 123.

[10] Vidi dok. br. 82.

[11] Vidi dok. br. 94.

[12] Na tom prostoru je tada dejstvovao Majevički NOP odred. Međutim, on tada nije imao takve gubitke (vidi dok. br. 34).

Nepr. zrakoplovstvo:

7. III. nepr. zrakoplovstvo napalo je Vinkovce. Pojedinosti još nisu poznate.

8. III. oko 02,39 sati jedan nepr. zrakoplov bacio je 4 male bombe na Zagreb, koje su pale u središtu grada. Šteta je neznatna, 1 vojnik je poginuo i 1 je ranjen.

Vlast. zrakoplovstvo:

7. II. naše je zrakoplovstvo izvršilo više zadaća.

Osobitosti:

6. III. uhićeno je 7 vojnih neposlušnika u Kalinovici kraj Samobora.

Željeznice:

Noću 5/6. III. minama je razorena pruga Sunja — Bos. Novi između Sunje i Majura na 4 mjesta. 35 mina je izvađeno i šteta popravljena.

Noću 5/6. III. na pruzi Sarajevo — Višegrad između Sjetline i Stambolčića odnošeno je 60 metara pruge. Popravak je u toku.

5. III. na istoj pruzi kod Banje Stiene napadnut je vlak strojničkom vatrom. 6 vojnika je ranjeno.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 180

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 9. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 68/45

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
9. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na Drini i u Sriemu nije bilo važnijih događaja.

Na Dravi u području Barča pojačana je nepr. vatra.

Moslavina:

Podhvat u Moslavini odvija se po osnovi.

Križevci:

U Kalniku na području Kladiščice (6 km s.s.z. Sv. Ivana Zeline) 6. III. razbijena je manja part. skupina, koja se bila povukla za vrieme podhvata u Bilogori, 24 partizana su poginula, 4 su zarobljena i 40 ih je ranjeno, dok po izkazima seljaka ima najmanje 80 ranjenih. Zaplienjeno je: 1 strojopuška, 12 pušaka, 120 kg. razornog tvoriva i ostale opreme.

Karlovac:

U podhvatu u području D. Kupčine (18 km i.s.i. Karlovca) protjerana je i razpršena karlovačka part. brigada.

Lika:

U području Krbavskog Polja jedna borbena skupina prodrla je u Korenicu i odbacila neprijatelja u smjeru juga i jugoiztoka.

Druga skupina prodrla je preko Krbavice u smjeru jugoiztoka, te napada jakog neprijatelja na visovima 3 km j.i. ovog mjesta. Dielovi ove skupine zakreću u

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 9/1—1, k. 48.

smjeru s.i., da bi uhvatili spoj sa skupinom iz Bihaća kod Korenice.

Skupina iz Gospića brani visove zapadno Bunića, te je odbila više nepr. napadaja i pošla u napad u smjeru iztoka, gdje je zauzela Debelo Brdo (5 km j. i. Bielog Polja). Na iztočnom rubu Debelog Brda odbijeni su svi nepr. protunapadaji iz smjera sjevera.

Odbijeni su nepr. napadaji iz smjera j.z. na zaprečne postave južno Mekinjara i Udbine.[2]

Neretvanska fronta:

Naše postrojbe povratile su izgubljene visove iztočno Ivan Sedla. Dvie bojne napadaju iz područja Ivan Sedla neprijatelja na visovima 3 km z. i 1 km j.z. Bradine.[3]

U pozadini Zaprečne fronte partizani su noću 7/8. III. ušli u Osenik (5 km i. Tarčina), ali su 8. III. protunapadajem izbačeni i protjerani prema sjeveru.[4]

Područje 6 — 10 km s.s.i. i 4 km s.i. Tarčina zaposjednuto je od neprijatelja.[5] Odbijen je jedan nepr. napadaj na vis 1227[6] (6 km j. Tarčina).

Sarajevo:

U borbama na zaprečnoj crti kod Kijeva palo je još 25 partizana i 3 su zarobljena, dok vlastiti gubitci iznose: 6 poginulih (Niemci) i jedan ranjen.[7]

Na želj. pruzi Sarajevo — Mesići nakon žestoke borbe s jačim nepr. snagama izgubljeni su visovi 1 km j.i. i 2 km j.z. Podgraba (22 km. i Sarajeva). Odbijeni su nepr. napadaji južno želj. pruge, dok je neprijatelj uspio prodrieti u Praču i Renovicu (16 km z.j.z. Rogatice). U toku su protumjere, te je već 7. III oslobođena Sjetlina i uzpostavljen promet prema Pračí.[8]

---

[2] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[3] Sedmog marta 1945. na prostor Ivan-sedla je stigao, kao pomoć njemačkoj 369. legionarskoj diviziji i ustaško-domobranskoj 9. gorskoj diviziji, 13. SS puk (bez 3. bataljona) i odmah prešao u napad. Bliže o tome vidi dok. br. 47, objašnjenje 11.

[4] i [5] Riječ je o jedinicama 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

[6] Odnosi se na brdo Dragolj, koje su 6. marta zauzele jedinice 13. hercegovačke udarne brigade JA (vidi dok. br. 47; AVII, reg. br. 12—4, k. 1146/II: relaciju štaba pomenute brigade od 2. aprila 1945).

[7] i [8] Te borbe su vođene protiv jedinica 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

Goražde:

Goražde je napušteno prema podhvatnoj osnovi. Neprijatelj[9] nije sliedio pokrete odmicanja.

Zenica:

Od noći 5/6. III. neprijatelj napada s dvie part. brigade cieli zapadni odsjek u području Zenice s težištem Dubravica i Preočica (9 km z.j.z. i km z. Zenice). Do sada su svi nepr. napadaji dielom i u protunapadaju odbijeni.[10]

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Visokog i Bos. Novog palo je 7 partizana, 12 ih je ranjeno i 3 su zarobljena. Vlastiti gubitci 1 poginuo i jedan nestao.

Nepr. zrakoplovstvo:

7. III. nepr. zrakoplovi bombardirali su D. Miholjac. Pojedinosti nisu poznate.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom vojnički samovoz na cesti Karlovac — Zagreb. Samovoz je oštećen, 1 dočastnik ranjen.

8. III. ponovno je bombardiran kolodvor u Vinkovcima, bez štete.

Istog dana 3 nepr. lovca napala su strojničkom vatrom njemački bolnički vlak u Novoj Kapeli Batrini. Uništen je stroj, poginulo je 6 i ranjeno 7 vojnika.

Vlast. zrakoplovstvo:

8. III. naše je zrakoplovstvo napalo bombama jedno nepr. uzletište s uspjehom, zatim je bacalo promičbene letake u području Hercegovine i Dalmacije, te vršilo zaštitu želj. prometa iz zraka.

Željeznice:

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

M. P.

[9] Odnosi se na jedinice 37. udarne divizije (vidi dok. br. 41).
[10] Vidi dok. br. 111 i 123.

BR. 181

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 10. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 69/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

10. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na donjoj Drini nije bilo važnijih događaja.

Izviđanjem j.i. Janje nije ustanovljen neprijatelj. Otok na Drini (4 km s.i. Janje) zaposjednut je od neprijatelja.[2] Započeo je podhvat čišćenja jugozapadno Bijeljine.[3]

Na Dravi u području Barča opaženi su nepr. radovi na utvrđivanju, te pokreti samovoza u smjeru sjevera i iztoka. Pojačana je nepr. strojnička i bacačka vatra u tom području.

Moslavina:

Podhvat u Moslavini uspješno se nastavlja.

Lika:

U podhvatu u području Krbavskog Polja nema novih viesti.

Nakon što je slomljen žestok nepr. odpor 11 km s. Udbine podhvatne snage produžile su napredovanje u smjeru sjevera i s.i., te su u napadaju osvojile područje 3 km j.z. Bielog Polja i vis 1083, dok neprijatelj uzmiče u Plješivicu.

Cesta Udbina — Lapac očišćena je od neprijatelja.

Neretvanska fronta:

9. III. neprijatelj je odbačen s postava na visu Ragalja i 1227 (9 i 12 km j. Tarčina).

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 10/1—1, k. 48.

[2] Vidi dok. br. 70.

[3] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37.

U toku je podhvat u smjeru Rudno Brdo — vis 1270 — Volujak (12 — 17 km j.j.z. Tarčina).[4]

Vlastiti gubitci u borbama kod Brđana i Bradine iznose: 45 poginulih i 18 ranjenih. Nepr. gubitci, koji su utvrđeni iznose: 15 poginulih i 25 ranjenih, dok se cieni da su znatno veći.

Sarajevo:

Slomljen je žestok nepr. odpor na visovima 2 km j.z. Podgraba i 2 km j.z. Prače, te u daljem prodiranju osvojen vis 3 km z.j.z. Prače.[5] Nepr. gubitci iznose 50 poginulih.

Zenica:

U području Zenice odbijeni su brojni noćni nepr. napadaji na zapadni i j.z. odsjek naših postava. Neprijatelj je uslied velikih gubitaka obustavio daljnju napadačku djelatnost, te uzmakao u smjeru Pojske (8 km s. z. Zenice).[6]

Doboj:

Jedna borbena skupina napala je 8. III. neprijatelja na visovima 10 km i. Doboja, te se povukla nakon borbe s premoćnim neprijateljem.[7] Ustanovljeni nepr. gubitci: 3 poginula i veći broj ranjenih. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 18 ranjenih.

Sjeveroiztočno Maglaja uzmakle su part. skupine ispred naših izviđačkih dielova u smjeru iztoka.

Prema naknadnom izvješću u borbama 27. i 28. II. iztočno Doboja nanieti su neprijatelju gubitci od 30 poginulih, većeg broja ranjenih i 11 zarobljenih.[8]

Općenito:

U području Podr. Slatine i Virovitice posljednjih dana prikupljeno je još 140 novaka i vojnih obveznika, 59 vojnih neposlušnika i bjegunaca, dok se 98 partizana predalo na temelju Poglavnikove amnestije. 17 partizana je zarobljeno.

---

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 47 (objašnjenje 11) i 180.

[5] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 41 i 89).

[6] Borba je vođena protiv jedinica 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111. i 123).

[7] Odnosi se na jedinice 45. udarne divizije (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 18).

[8] O gubicima naših jedinica vidi dok. br. 3.

Prigodom izviđanja kod Osieka i Vrpolja poginula su 2 partizana, 4 su zarobljena a dvie puške i jedna strojopuška su zaplienjene.

Nepr. zrakoplovstvo:

3. III. nepr. zrakoplovi napali su Brčko. Šteta je neznatna, 2 osobe su ranjene. Tom prilikom oborena su 2 nepr. lovca.

8. III. nepr. zrakoplovi napali su glavnu želj. prugu Zagreb — Vinkovci, te oštetili prugu između Okučana i Dragalića, Kapele Batrine i Orlovca, te Starog Petrovog Sela.

Osim toga napali su vlakove na toj pruzi kod Sv. Klare, Lipovljana, Kutine, Nove Kapele Batrine, Oriovca i Mikanovca. Oštećena su 4 stroja i nekoliko vagona. 3 su osobe ranjene i jedna je poginula.

Toga dana napadnute su želj. postaje Okučani i Staro Petrovo Selo bez većeg učinka. Jedna osoba je poginula.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su želj. prugu i vlakove na odsjeku Zagreb — Sutla, Zaprešić — Varaždin, Sunja — Bos. Novi i Brod — Sarajevo. Onesposobljeno je nekoliko strojeva, a manje je oštećena želj. pruga.[9]

Vlast. zrakoplovstvo:

9. III. naše je zrakoplovstvo uspješno napalo bombama nepr. letilište u Čemernici. Osim toga izvršilo je i druge borbene zadaće.

Željeznice:

Noću 7/8. III. minama je bila oštećena želj. pruga Brod — Sarajevo između Lupljanice i Dažnice. Šteta je popravljena.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

[9] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

BR. 182

ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIKA 16. USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA OD 10. MARTA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA IZVIĐANJE NA SEKTORU DERVENTE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
XVI. USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA
ZAPOVJEDNIČTVO

Op. 1a Broj 2/taj. sa pril.
U Derventi, dne 10. III. 1945.

Zapoviedničtvu 1, 2. i 3. bojne XVI. ust. zdruga
Zapoviedničtvu Detaširanog voda
Zapoviedničtvu 1. bojne XVI. pješ. zdruga
Sastavak

(zemljovidna sekcija Derventa Mj-1:100.000)

Budući je poslijedna tri dana neprijatelj na svim sektorima izvršio pokretanje svojih jedinica, to nam je time stvorio nejasnu sliku njihovog razmještaja. Radi daljnjih akcija, kao i razmještaja vlastitih jedinica potrebno je izvršiti razviđanja i stalna motrenja predprostora pojedinih jedinica. Isto tako iz taktičkih kao i političkih razloga bezuslovno je potrebno saznati gdje se nalaze *četničko-crnogorski odredi*[2] i da li su u dodiru ili sukobu sa partizanima,[3] odnosno četnicima grupe Kovačević[4] ili Mihajlović.[5] U tu svrhu

Zapoviedam:

1). 1. bojna XVI. ust. zdruga sa svojim 3. satom izvršiti će izviđanja u pravcu Brđana (kota 106 kraj rieke Srednje), do kote 212 (1 km. zapadno od Božića Visa).

2). 5. sat 1. bojne XVI. ust. zdruga izvršiti će izviđanje predprostora od pomenute kote 212 do kote 270 (Topuz). Pri

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6/20—1, k. 114.

[2] i [5] O njima vidi dok. br. 17, 210—214 i 220.

[3] O borbama protiv partizana vidi dok. br. 78. i 105.

[4] Branko Kovačević je bio komandant Vučjačkog četničkog odreda.

izvršenju zadatka 5. sati pomoći će im milicija koja pripada 4. vodu 1. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga, kao i milicija iz Bukovice.

3). 4. sat. 1. bojne XVI. ust. zdruga izvršiti će izviđanja u pravcu predprostora od pomenute kote 270 (Topuz) do kote 253 odnosno do mlina na Lovnici 700 m. sjevero-zapadno od kote 253 u S. Trnjani.

4). 2. i 3. vod 2. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga, uz pomoć 1. voda stož. sati 1. bojne XVI. ust. zdruga, izvršiti će izviđanja u pravcu Brežičkog groblja i kote 261 (Cerova Kosa, 1 km. južno od Božinci Kolonije).

5). Detaširani vod XVI. ust. zdruga izvršiti će razviđanje u pravcu S. Velika i S. Stanića, kota 239 (235) do S. Majevac. Pri izvršenju ovoga zadatka pomoći će im i surađivati 1. vod 2. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga sa Plehana.

6). 1. i 2. vod 3. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga izvršiti će razviđanja međuprostora između njihovih vodova, a isto tako uhvatiti dodir sa 4. vodom 1. udarne XVI. pješ. zdruga (Ž. st. Komarica), kao i razviditi predprostor u pravcu S. Mišinci. Pri ovom njihovom radu pomoći će im 3. sat 2. bojne XVI. ust. zdruga sa Počivaljke.

7). 3. i 4. vod 3. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga izviditi će predprostor Brđani, kota 268 (2.5 km. Zapadno od Počivaljke), do kote 256 (S. Lupljanica, 2 km. Južno od S. Vrhovi). U izvršenju navedenog zadatka istima će pomoći 4. sat 2. bojne XVI. ust. zdruga iz Gornje Lupljanice.

8.) Predprostor od S. Gornja Lupljanica (od mlinova na Lupljanici) do S. Kalenderovci kota 216, izvršiti će razviđanje 2. i 3. vod 1. sati XVI. pješ. zdruga, uz pripomoć 2. sati 3. bojne XVI. ust. zdruga.

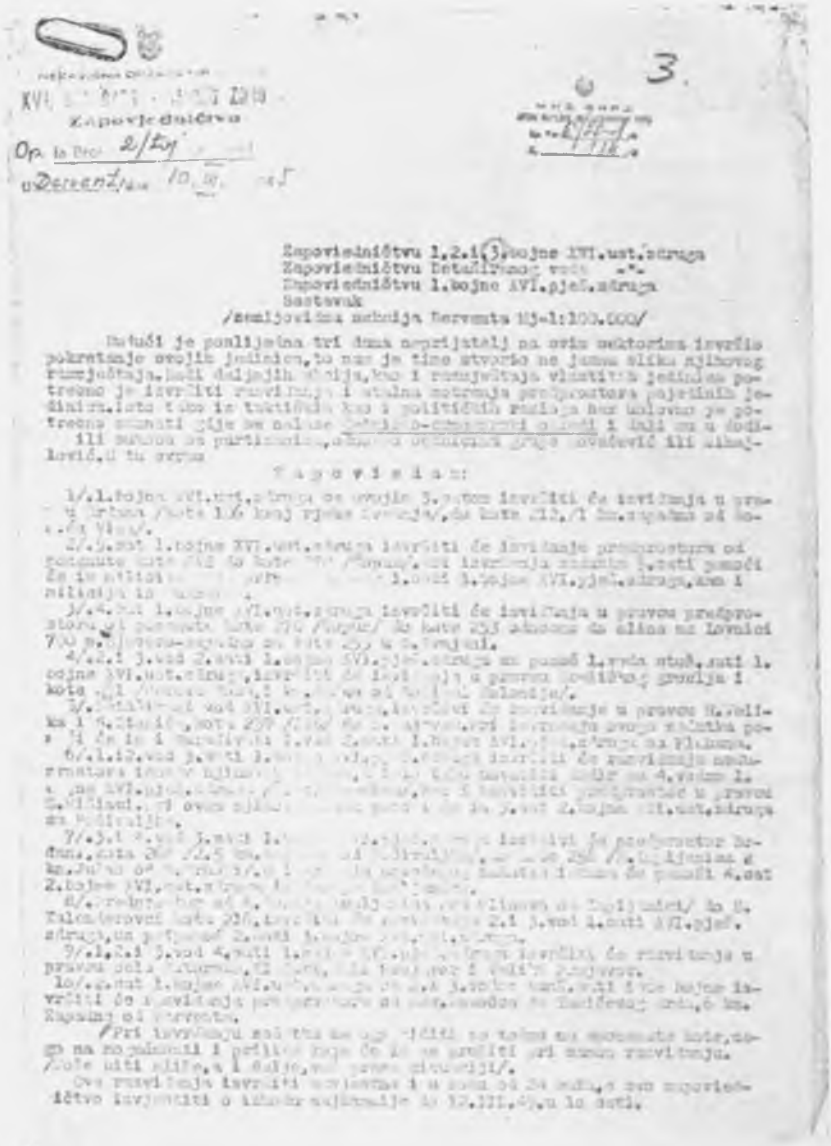
9). 1, 2. i 3. vod 4. sati 1. bojne XVI. pješ. zdruga izvršiti će razviđanje u pravcu sela Kotorsko, Kladari, Mali Prnjavor i Veliki Prnjavor.

10). 2. sat 1. bojne XVI. ust. zdruga sa 2. i 3. vodom stož. sati iste bojne izvršiti će razviđanja predprostora od Bos. Dubočca do Tomićevog Brda, 6 km. zapadno od Dervente.

Pri izvršenju zadatka ne ograničiti se točno na spomete kote, nego na mogućnosti i prilike koje će im se pružiti pri samom razviđanju. (Može biti bliže, a i dalje, već prema situaciji).

Ova razviđanja izvršiti savjestno i u roku od 24 sata, a ovo zapovjedničtvo izvjestiti o ishodu najkasnije do 12. III 45. u 10 sati.

Zapovjednicima bojna skrećem pažnju time, da svoje zapoviednike sati temeljito upoznaju sa zadatkom, dajući im po-

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 182.

trebne zapovijedi sa uputama i naglasiti poslijedice neizvršenja i zakašnjelosti izvještaja.

Nastojati da izvješća budu precizna, kratka i jasna. Viesti provjeravati i u zagradi označiti od koga je i kada po datak primljen (ne nasjedati seljačkim brojkama).

Rieč neprijatelj precizirati da li je četnik (i to koje grupe), partizan (koje jedinice) i vjerovatnu namjeru istih.

Bezuvjetno saznati postave crnogorskih četnika (njihov dodir sa neprijateljem, i to: kada i gdje).

Prilikom izvršavanja ovih razviđanja ne ostavljati vlastite postave neosigurane, i u dodiru sa neprijateljem ne upuštati se u nekorisnu i skupu borbu.

Ovom zapovjiedi upoznati sve sudionike kako ne bi nastalo međusobno sukobljavanje, puškaranje i nevine žrtve.

Ljudstvu skrenuti pozornost na stegu vatre, štednju streljiva kao i pristojno ponašanje prema pučanstvu. U koliko nije neophodno potrebna vatra, rađe neprijatelja mimoići, nego nepromišljenim puškaranjem pokvariti i uništiti plansko i točno izvršenje ovog zadatka.

Za izvršavanje ovog zadatka osobno mi odgovaraju zapoviednici bojna.

Za poglavnika i dom spremni!

Z a p o v i e d n i k:
u. s.
Glavar stožera
ust. satnik (A. Dujlović)
A. Dujlović

BR. 183

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 11. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 70/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

11. III. 1945.

Iztočna fronta:

U podhvatu u području zapadno Janje slomljen je žestok neprijateljski odpor, te su uništeni dielovi jedne nepr. divizije. Prema prvim izvješćima nepr. gubitci iznose: 129 poginulih, 37 ranjenih, a zaplienjeno je: 1 p.o. top, 3 bacača, 27 strojnica, 14 strojosamokresa i drugo razno oružje, koje je djelomično uništeno.[2] Istočna obala Drine jako je posjednuta po neprijatelju.[3]

Južno Brčkog prikupljaju se jače nepr. snage.

U Sriemu tučeni su topničkom vatrom nepr. pokreti obostrano ceste Šid — Berkasovo. Opažena je izmjena nepr. postrojbi.[4]

Na Dravskom odsjeku obostrana topnička vatra u području Osieka i Barča.

8 km iztočno Pitomače prebacila se skupina od 80 odmetnika preko Drave.

Moslavina:

Podhvat u Moslavini uspješno napreduje.

Podhvatna skupina iz Bjelovara probila je jako branjene nepr. postave južno potoka Česme (8 km južno Bjelovara), te napredovala 5 — 7 km južno potoka. Borbene skupine sa zapada i jugozapada dostigle su Čazmu, gdje su se spojile.

Zaprečna skupina južno Moslavačke Gore dostigla je crtu: Garešnica — Moslavačka Slatina (12 km i.j. i. Križa)

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 11/1—1, k. 48.

[2] Borba je, 8. i 9. marta, vođena protiv 25. brigade 28. udarne divizije JA. Brigada je tom prilikom imala 5 poginulih i 22 ranjena borca (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

[3] O tome vidi dok. br. 70.

[4] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Karlovac:

U već javljenom podhvatu kod D. Kupčine (20 km i.s.i. Karlovca) 8. III. neprijatelj je pretrpio gubitke od 127 poginulih, 44 zarobljenih, te izgubio 21 strojnicu, 1 strojopušku, 1 bacača i 30 pušaka. Vlastiti gubitci: 10 Niemaca i 2 naša vojnika poginuli, 8 vojnika ranjeno i jedan je nestao.

Lika:

Bielo Polje (15 km j.z. Bihaća) je osvojeno nakon što je slomljen jak nepr. odpor, posebno na iztočnom rubu mjesta.

Neprijatelj uzmiče na Plješivici dielom prema jugu, dielom prema sjeveru pod pritiskom podhvatnih snaga, koje napreduju iz Bielog Polja, te zatvara cestu Korenica — Prijeboj.

Cesta Mekinjar — Udbina — Lapac zaposjednuta je po našim postrojbama, te su odbijeni svi nepr. pokušaji prodora u smjeru juga i jugozapada.

U ovom podhvatu imao je neprijatelj 128 poginulih, te izgubio 2 p.o. topa, 1 p.z. top, 12 bacača i 15 strojnica [5]

Neretvanska fronta:

Podhvatne snage,[6] koje su iz područja 1 km s.z. Ivan Sedla, unatoč težkih zemljišnih uvjeta, napredovale u smjeru j.z., morale su obustaviti svoje napadaje zbog bočne djelatnosti neprijatelja na područje Raštelica — Bukovac[7] (16 i 14 km s.s.i. Konjica), te jake nepr. topničke vatre.

Neprijatelj, koji je prodro 2 km i.j.i. Tarčina odbijen je u smjeru sjevera.[8]

Sarajevo:

Neprijateljske postrojbe prodrle su iz smjera zapada u područje zapadno i j.z. Sarajeva, te prolazno zatvorile cestu Ilidža — Hadžići i Ilidža — Kiseljak.[9]

Noću na 7. III. j.i. Jablanice (13 km j. Sarajeva) odbijen je neprijateljski napadaj na zaprečnu crtu.

---

[5] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[6] Vidi dok. br. 47, objašnjenje 11.

[7] To mjesto nije, na označenom prostoru, nađeno na karti 1:100.000.

[8] i [9] Odnosi se na jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

Postrojbe, koje su povučene iz područja Višegrada i Goražde zaposjele su zapreČnu crtu: Sokolac — Prača.[10]

V. bojna 18. pješ. zdruga vodi i nadalje teške borbe u području Goražde, te je od 16. I. do danas naniela neprijatelju gubitke od oko 800 poginulih[11] dok je sama pretrpila gubitke od oko 400 poginulih.

Zenica:

U području Zenice nije bilo važnije borbene djelatnosti.

Razoren je most na cesti Zenica — Žepče (4 km s. Nemile) po neprijatelju.

Doboj:

U području 11 km južno Doboja opaženo je primicanje neprijatelja ka dolini r. Bosne iz smjera zapada.[12]

Općenito:

U toku izviđanja i manjih djelatnosti u području Našica, Bjelovara, Karlovca, Kostajnice i Banje Luke pala su 32 partizana, 6 ih je ranjeno i 10 zarobljeno. Zaplienjena je jedna strojopuška, 1 strojosamokres i 23 puške. Vlastiti gubitci: 3 ranjena.

Postrojbama u Požezi prijavila su se još 23 vojna obveznika.

Nepr. zrakoplovstvo:

9. III. nepr. zrakoplovi onesposobili su stroj vlaka između Sesveta i Dugog Sela.

10. III. nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Borovo. Pojedinosti još nisu poznate.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v. r.

M. P

---

[10] Riječ je o jedinicama njemačke 181. pješadijske divizije i dijelovima ustaško-domobranske 8. hrvatske divizije (vidi dok. br. 41 i 54).

[11] O gubicima jedinica JA na tom području vidi dok. br. 41; knj. 33, dok. br. 155.

[12] Vidi dok. br. 61 i 82.

BR. 184

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 12. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 71/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
12. III. 1945.

Iztočna fronta:

U području jugozapadno Bijeljine neprijatelj je mirovao nakon pretrpljenih gubitaka prijašnjih dana.[2]

U Sriemu nije bilo osobitih događaja.

Na Dunavu obostrana strojnička i puščana vatra, a na Dravi samo mjestna topnička i bacačka vatra za uznemiravanje.

Moslavina:

Borbena skupina iz Bjelovara odbila je više noćnih nepr. protunapadaja ,te je u napadaju slomila nepr. odpor u izgrađenim postavima i 9. III. navečer dostigla crtu: Miklouš — Berek (8 km i. j.i. i 16 km i. Čazme). Lievi bok ove podhvatne skupine osiguran je na crti: Prespa — Sredska (7 km j. i. — 15 km j. Bjelovara).

Druga borbena skupina prodrla je iz Sv. Ivana Žabno do Vukšinca (11 km j. Sv. Ivana Žabno) 10. III. bez nepr. odpora.[3]

Lika:

Prigodom naknadnog čišćenja Krbavskog Polja protjerani su slabiji nepr. dielovi.

Neretvanska fronta:

Na Ivan Sedlu prošao je dan mirno.

Podhvatne snage protjerale su neprijatelja s područja Mančići — Oštrik — Pleševac (10 km z. s. z. do 10 km s.z. Hadžića).

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 12/1—1, k. 48.

[2] Vidi dok. br. 183, objašnjenje 2.

[3] O tome vidi tom V, knj. 39.

U toku je podhvat za čišćenje puta Hadžići — Blažuj.[4]

Sarajevo:

Na zaprečnoj crti južno Sarajeva obostrano Jablanice odbijeni su nepr. napadaji u jakosti bojne podpomognuti topničkom i bacačkom vatrom i pojedini prodori pročišćeni protunapadajem. Neprijatelj je uz podporu pojačanja iz iztoka i zapada obuhvatno uspio prodrieti prema sjeveru i zauzeti visove 1002 i 950 (9 km j. i 12 km j. z. Sarajeva).[5]

Iztočno Sarajeva odbijeni su slabiji neprijateljski napadaji zapadno Podgraba (23 km i.j.i. Sarajeva)[6] i sjeverno razkrstnice kod Podromanije (30 km i.s.i. Sarajeva).[7]

Stanje u području Kiseljaka je nepromienjeno.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Petrinje poginulo je 5 partizana i 4 su ranjena, dok je u području Pake sjeverozapadno Đakova zarobljeno 9 naših vojnika i izgubljena dvoja kola.

Prema naknadnom izvješću u borbama oko Travnika od 14. — 23. III[8] jedan ust. zdrug[9] nanio je neprijatelju gubitke od oko 600 poginulih i velikog broja ranjenih, pretrpivši sam gubitke od 30 poginulih, 44 ranjena i 54 nestala.

U borbama oko Busovače od 23. II. do 1. III. neprijatelj je pretrpio gubitke od 150 poginulih i 130 ranjenih, dok vlastiti gubitci iznose: 2 poginula i 11 ranjenih.[10]

Nepr. zrakoplovstvo:

8. III. 5 nepr. lovaca napalo je most kod Ostrožca sjeverno Bihaća.

---

[4] Vidi dok. br. 147.

[5] Riječ je o jedinicama 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

[6] Vidi dok. br. 41.

[7] Vidi dok. br. 46. i 48.

[8] Vjerovatno omaška; treba: 23. II (vidi knj. 33, dok. br. 61 i 133)

[9] Vjerovatno se odnosi na 11. ustaški stajaći zdrug, čiji je stožer u martu 1945. bio u Zenici (vidi knj. 33, dok. br. 171 i 172; AVII, reg. br. 28/18—1, k. 114).

[10] Bliže o tome vidi dok. br. 10 i 18; knj. 33, dok. br. 140 i 153.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su vlak kod Ivankova. Oštećeni su dva stroja, jedna osoba je poginula i dvie su ranjene.

9. III. na glavnoj pruzi između Raića i Okučana onesposobili dva stroja, ubili 7 vojnika i 11 ranili, a kod Popovače istog dana onesposobili jedan stroj.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 11. III. vršilo zaštitu iz zraka na području Karlovac — Sisak — Bjelovar — Varaždin, a 10. III. izviđanje i više drugih raznih zadaća.

Željeznice:

9. III. na glavnoj pruzi između Raića i Okučana naišao je vlak na minu, 9 vagona je oštećeno, dvie osobe su poginule i jedna je ranjena.

Istog dana između istih postaja naišao je na minu još jedan vlak. Oštećen je zadnji vagon, žrtava nema.

10. III. na pruzi Sunja — Kostajnica naišao je na minu vlak. Teže je oštećeno 6 vagona, 7 njemačkih i 7 naših vojnika je poginulo, a 20 Niemaca i 6 naših vojnika je ranjeno.

Istog dana na pruzi Zaprešić — Zabok naišao je vlak na minu. Izskočilo je 5 vagona.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostoženi pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 185

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 13. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 72/45

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
13. III. 1945.

Iztočna fronta:

Odbijeni su nepr. napadaji na uporišta j.z. Bijeljine.[2]

Na iztočnoj obali r. Drine opažen je živahan nepr. promet. Izviđački dielovi slomili su slabiji nepr. odpor na desnoj obali Drine kod utoka u Savu.

U Sriemu nije bilo važnije borbene djelatnosti.

Na Dravi bilo je topničke i bacačke vatre za uznemirivanje.

Požega:

Izviđačke skupine naišle su na jačeg neprijatelja u području 13 km s.z. Požege, izvršile zadatak, te se povratile pretrpivši gubitke od 2 poginula (među njima poručnik Jurak) i jednog ranjenog. Nepr. gubitci nisu ustanovljeni

Moslavina:

10. III. u večernjim satima i noću 11. III. odbijeni su jaki nepr. protunapadaji izpred sredine i lievog krila borbene skupine iz Bjelovara. Noćni napadaj na Simljane (22 km j. Bjelovara) nije mogao prodrieti, zbog odpora premoćnih nepr. snaga.

Borbena skupina iz Bjelovara s borbenom skupinom »Gregurić« na desnom krilu od 11. III. u jutro nastavlja napadaj, a borbena skupina »Schlacher« čisti područje oko Čazme. Nepr. gubitci: 97 poginulih i 19 zarobljenih, a jedna oklopna kola i jedan samovoz su zaplienjeni.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 13/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na jedinice 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

Petrinja:

U području j.z. Petrinje 9. III. naišle su naše izviđačke skupine na neprijatelja i protjerale ga nanievši mu gubitke od 5 poginulih i 19 ranjenih. Druge izviđačke skupine ubile su jednog i ranile 4 odmetnika, pretrpevši i same gubitak od 2 ranjena i jednog zarobljenog.

Lika:

Jedna borbena skupina prodrla je iz Ličkih Jasenica (11 km j.i. Plaškog) u smjeru jugoiztoka i dostigla noću na 10. III. područje 3 km s.z. Poljanka, gdje je naišla na nepr. odpor.

Neprijatelj, koji je iz Plješivice uzmakao u smjeru s. z. prikuplja se u području Plitvičkih Jezera.

U području sjeverno Udbine i u području Bielog Polja zaplienjeno je jedno nepr. skladište s ukupno 12 gorskih topova, 1. p.o. topom 7,5 cm, te jedno skladište strjeljiva.[3]

Jaka neprijateljska zračna djelatnost u području Udbina — Lapac.

Neretvanska fronta:

Na Neretvanskom odsjeku nije bilo borbene djelatnosti.

U pozadini tog odsjeka na raskrstnici 4 km s.i. Hadžića usredotočenim napadajem razbijen je samo neznatan dio nepr. snaga, dok je glavni dio neprijatelja uzmakao u smjeru zapada.

10. III. odbijeno je više nepr. napadaja iz smjera s.z. i s.i. na uporišta 6 km i. Tarčina.[4]

Sarajevo:

Na zaprečnim postavima južno Kijeva nastavlja se živahna borbena djelatnost.

Jugoiztočno i jugozapadno Jablanice odbijeno je više nepr. napadaja podpomognutih topničtvom. U toku su protumjere protiv neprijatelja, koji je prodro u područje 12 km j.ž. i 8 km j. Sarajeva.[5]

Njemačke postrojbe[6] napustile su Sokolac po zapoviedi višeg podhvatnog zapovjedničtva i povukle se dalje prema zapadu.

---

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[4] Riječ je o jedinicama 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147)

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 89.

[6] Riječ je o dijelovima njemačke 181. pješadijske divizije JA (vidi dok. br. 46).

Dielovi jedne ust. bojne probili su se sa obale Drine u Mokro[7] (15 km i.s.i. Sarajeva).

Odbijeno je više nepr. napadaja na uporište južno Podgraba. U toku su protumjere protiv neprijatelja, koji je prodro u područje 14 km i. Sarajeva u naše zaprečne postave iz smjera iztoka.[8]

Premoćne snage neprijatelja napale su i svladale stražu kod vodovoda Bistrice[9] (13 km j.i. Sarajeva). Za sudbinu 32 vojnika se ne zna. Sarajevo još ima vode.

Zenica:

U području Kiseljaka i Zenice nije bilo važnijih događaja. Cesta Zenica — Žepče u prometu je od 12. III.

Doboj:

U području Doboja uzmakle su nepr. snage izpred naših izviđačkih dielova u smjeru jugozapada.[10]

Napušteni su visovi 419 i 461 (9 i 10 km i. Doboja) pod pritiskom premoćnih nepr. snaga.[11] Ustanovljeni nepr. gubitci: 3 poginula i više ranjenih. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 18 ranjenih.

Derventa:

6. III. odbijen je napadaj neprijatelja na uporište Bielo Brdo (6 km s. Dervente).

Nepr. zrakoplovstvo:

Doznaje se da su 9. III. nepr. zrakoplovi bacili 11 bombi na naše postave kod Taborskog (12 km s.z. Krapine) bez učinka.

10. III. nepr. zrakoplovi napali su Vukovar bombama i strojničkom vatrom. Šteta je neznatna, 2 osobe su ranjene.

12. III. 3 nepr. zrakoplova bacili su 6 bombi na želj. postaju Dugo Selo. Porušena je zgrada postaje, pruga je oštećena. Broj žrtava nije poznat.

Vlast. zrakoplovstvo:

12. III. naše zrakoplovstvo izvršilo izviđanja nepr. letilišta, zatim izviđanje neprijatelja u području Slobo-

---

[7] Ta bojna je iz sastava 1. ustaškog djelatnog zdruga (vidi knj. 33, dok. br. 172).

[8] Vidi dok. br. 41.

[9] Napad je izvela 7. crnogorska brigada 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 40 i 89).

[10] Vidi dok. br. 82.

[11] Odnosi se na jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 18).

ština i Bratuljevci, te uspješno napalo bombama neprijatelja kod sela Crljenci.

Osim toga vršilo je zaštitu područja Karlovac — Zagreb — Sv. Ivan Zelina iz zraka i više prievoza.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P

BR. 186

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 14. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 73/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

14. III. 1945.

Iztočna fronta:

Izpred podhvatnih snaga, koje čiste područje zapadno Bijeljine, neprijatelj se povukao u smjeru zapada nakon što je djelomično pružio žilav odpor i pretrpio gubitke od 48 poginulih i 10 zarobljenih[2]

U području južno Brčkog okupljene su jake nepr. snage.[3] Očekuje se napadaj na ovo mjesto. Gradačac (10 km j. Bos. Šamca) obkoljen je od neprijatelja.[4]

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 14/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na jedinice 17. udarne divizije. Bliže o njihovim gubicima vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50.

[3] Riječ je o jedinicama 28. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

[4] To mjesto su 11. marta zauzele jedinice 25. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 17).

U Sriemu, osim mjestne topničke i pješačke vatre za uznemirivanje, nije bilo borbene djelatnosti.

Nepr. sat. koja je iztočno Pitomače prešla Dravu, odbačena je natrag na sjevernu obalu.

Moslavina:

Podhvat u Moslavini nastavlja se uspješno.

Nakon gubitka područja Čazme, neprijatelj žilavo brani svoje sliedeće veliko obskrbno središte u području: Podgarić — G. Garešnica — Oštri Zid (13, 20 i 19 km j.i. Čazme).

Borbena skupina iz Bjelovara dostigla je sredinu mjesta Šimljanik (13 km j.i. Čazme), ali je uslied protunapadaja premoćnih nepr. snaga napustila mjesto. Borbena skupina »Gregurić« prodrla je u područje 10—12 km j.i. Čazme. Borbena skupina »Brehner« ustanovila je izviđanjem da je područje Garešnice jako zaposjednuto od neprijatelja.[5]

Vlastiti gubitci: 2 vojnika poginula, 35 ranjenih (4 častnika).

Lika:

Odbijen je nepr. napadaj u jakosti bojne na zaprečne postave između Rebića i Udbine, uz 42 poginula nepr. vojnika.

Neretvanska fronta:

Na Ivan Sedlu nije bilo borbene djelatnosti.

U noćnim borbama iztočno Tarčina poginula su 82 nepr. vojnika, 12 ih je zarobljeno,[6] dok vlastiti gubitci iznose 5 poginulih. Zaplienjeno je 3 bacača, 4 strojnice i jedna p.o. puška.

Sarajevo:

Na zaprečnoj crti kod Kijeva (12 km j. Sarajeva) odbijena su dva nepr. napadaja u jakosti bojne obostrano Jablanice. Zapadno Jablanice neprijatelj je odbačen u protunapadaju, a iztočno Jablanice povraćeni su izgubljeni postavi.[7]

Iztočno Sarajeva u toku je podhvat proti neprijatelja (700 ljudi), koji je s iztoka prodro u Ćemanoviće

[5] Vidi tom V, knj. 39.

[6] O gubicima naših jedinica na tom prostoru vidi dok. br. 147.

[7] Borba je vođena protiv jedinica 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

i Careve Vode (4 i 5 km i.s.i. Pala). Južno Pala jedna borbena skupina naišla je na neprijatelja. Iztočno Pala povraćen je izgubljeni vis 1124.[8]

Protunapadajem pročišćen je nepr. prodor u glavnu borbenu crtu 2 km z. Sokolca, pri čemu je poginulo 66 nepr. vojnika.

Prema posljednjem izvješću Niemci još nisu napustili Sokolac.[9]

Zenica:

U području Zenice i Kiseljaka nije bilo borbene djelatnosti

Doboj:

U području Doboja nije bilo važnijih događaja.

Općenito:

Prigodom izviđanja kod Kiseljaka, Brčkog i Požege palo je 14 odmetnika, 6 je ranjeno i 2 su zarobljena, dok vlastiti gubitci iznose: 1 poginuo, 2 ranjena i 7 zarobljenih. Zaplienjeno je više pušaka.

Nepr. zrakoplovstvo:

12. III. nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Borovo bez štete.

Istog dana nepr. zrakoplovi oštetili su želj. prugu kod Krapine.

Toga dana napali su nepr. zrakoplovi vlak na pruzi Zabok — Varaždin kod Novog Marofa. Stroj je izkliznuo. U isto vrieme onesposobljen je još jedan stroj na istoj pruzi kod Podruta.

13. III. nepr. zrakoplovi napali su kod Božjakovine 2 teretna samovoza, koji su prevozili dielove jednog našeg zrakoplova. Poginuli su jedan zrak. nadporučnik i jedan vodnik. Jedan samovoz je uništen, a jedan oštećen.

Istog dana nepr. zrakoplovi onesposobili su jedan stroj kraj Dugog Sela.

Prigodom napadaja nepr. zrakoplovstva na Dugo Selo 12. III. poginula su 2 Niemca, a 2 naša vojnika su ranjena.

---

[8] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 41).

[9] Bliže o tome vidi dok. br. 46.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše zrakoplovstvo 13. III. izvršilo je svoje zadatke.

Željeznice:

12. III. između Zagreba i Sesveta naišao je vlak na minu. Istog dana je šteta uklonjena i kvar popravljen.

12. III. na pruzi Brod — Sarajevo između Dobrinja i Ćatića naletio je na minu teretni vlak. Stroj je iskočio.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

M. P

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

BR. 187

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 15. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 74/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

15. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na iztočnoj obali Drine nasuprot Janje opažena su nepr. prikupljanja.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 15/1—1, k. 48.

U Sriemu pojačana je nepr. topnička vatra za uznemiravanje naročito u području Ilinci i na sjevernom krilu. Izviđanjem je ustanovljeno da je šumsko područje južno Vrbanje i oko Batrovaca prosušeno i prohodno.

Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost na Sriemskom odsjeku. Bombama i strojničkom vatrom napadnuti su Vukovar i Vrpolje, izpred glavne borbene crte prisilno se spustio jedan nepr. oštećeni zrakoplov.

Prigodom čišćenja područja iztočno Pitomače, gdje se neprijatelj bio prebacio preko Drave, pretrpio je gubitke od: 44 poginula (41 Bugarin[2] i 3 odmetnika), i 2 su zarobljena. Plien: 2 p.o. topa, 8 strojnica, 3 strojosamokresa, 13 pušaka, strjeljivo i oprema. U nastavku čišćenja velik dio neprijatelja udavio se u Dravi prilikom povlačenja. Vlastiti gubitci: jedan poginuo i 8 ranjenih.

Moslavina:

Nastavlja se podhvat u Moslavini. Borbena skupina »Gregurić« dostigla je crtu: G. Humka — Garić grad (12 i 14 km s.i. Popovače). Borbena skupina iz Bjelovara drži crtu: vis 213 — Šimljanik — sjeverni dio sela Šimljana — Krivaja — Potok (16 km j.i., 16 km, 17, 20 km i.j.i. Čazme).

Odbijeni su jaki nepr. napadaji na ovu crtu i postave između borbene skupine »Gregurić« i »Bjelovar«. Svi su napadaji odbijeni.

Nepr. gubitci 12. i 13. III. iznose: 31 poginuo (izbrojeno), 5 zarobljeno, dok se cieni da je broj gubitaka znatno veći. Jedna ust. bojna u borbama kod Sredske 12. i noću 12/13. III. pobila je oko 50 nepr. vojnika.

Vlastiti gubitci za ovo isto vrieme iznose: 40 poginulih, 125 ranjenih i 3 nestala. Plien: jedna strojnica, 3 strojosamokresa, 5 pušaka, mine, strjeljivo i oprema.

Borbena skupina »Schlacher« zaplienila je u Miklošu (7 km j.i. Čazme) jedan bacač »John bull«, 4 strojosamokresa, 4 strojopuške, jedan vagon kože, čitavu tvornicu kože s tri stroja, jedan motor, oko 1500 padobrana, razorno tvorivo, mine i opremu. Prema izkazima mještana neprijatelj je u području Miklouša zakopao 6 oklopnih kola, koja još nisu pronađena.

---

[2] Odnosi se na pripadnike otečestvenofrontovske bugarske 1. armije (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2 (drugo izdanje), str. 498, 506. i 571).

Jastrebarsko:

Posada Jastrebarskog napala je sjeverno mjesta jedan nepr. povoz, ubila 13 nepr. vojnika i zaplienila strjeljivo.

Lika:

U podhvatu od 1. do 11. III. polučile su naše postrojbe u Lici, unatoč teških zemljištnih i vremenskih uvjeta, djelomično u žestokim borbama, velik uspjeh protjeravši neprijatelja iz područja Krbavskog Polja. Na taj način neprijatelj je lišen svog glavnog uporišta u Lici, te spoja s dalmatinskom obalom na jugu i s Kordunom na sjeveru.

Dok naši gubitci iznose samo 34 poginula, neprijatelj je izgubio: 705 poginulih, 66 zarobljenih i 21 prebjeglog, te plien od: 12 topova 7,5 cm, 6 p.o. topova, 1 p.z. top, 13 bacača, 51 strojnica, 14 strojosamokresa, 211 pušaka, velike količine strjeljiva, razprsnog tvoriva, različitih vozila, ostale ratne opreme i hrane. Uništeno je više skladišta, koja se nisu mogla odpremiti.

U području Vaganca odbijen je neprijatelj, koji se noću na 13. III. bio približio mjestu.

Jedna lovačka skupina, koja je porušila most preko Korane sjeverno Plitvičkih Jezera, naišla je u području Udbine iznenada na neprijatelja, koji je vršio izmenu svojih postrojbi, te ga protjerala nanievši mu gubitke od 21 poginulog i 4 zarobljena nepr. vojnika.

Jugozapadno Udbine odbijena su 3 noćna napadaja u jakosti sati.[3]

Neretvanska fronta:

U području Ivan Sedla bilo je samo slabije nepr. topničke vatre.

U borbama prošlih dana neprijatelj je izgubio 77 poginulih, 33 ranjena, 23 zarobljena, te plien od: 8 strojopušaka i 45 pušaka.[4] Vlastiti gubitci: jedan častnik i 11 vojnika poginulo, 4 častnika i 42 vojnika ranjena.

Sarajevo:

Na zaprečnoj fronti južno Kijeva premoćne nepr. snage podpomognute topničtvom odbacile su naše po-

---

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[4] Bliže o gubicima jedinica JA na tom prostoru vidi dok. br. 47.

strojbe s visa 956 (10 km j.z. Sarajeva), kojeg su prije toga jurišem osvojile naše čete.[5]

Iztočno Sarajeva odbačen je neprijatelj s područja 6 km i. i 4 km s.i. Pala uz visoke gubitke u smjeru sjevera. Odbijeni su noćni napadaji na mostove 5 km j. i 2 km s. razkrstnice kod Podromanije uz 52 poginula i 16 zarobljenih nepr. vojnika. Vlastiti gubitci 10 ranjenih. Neprijatelj dovlači pojačanja izpred zaprečne crte iztočno Romanije.[6]

Visoko:

U podhvatu u području zapadno Kiseljaka njemačke čete oslobodile su 13. III. Kreševo.[7]

Zenica:

U području Zenice nije bilo važnijih događaja.

Doboj:

U području 9 km j.j.z. Doboja u manjem podhvatu odbačene su nepr. predstraže. U nastavku podhvata 11 km j.z. Doboja odbijeni su u bliskoj borbi protunapadaji jačih nepr. snaga.[8]

Općenito:

U toku izviđanja kod Požege, Ozlja i Ivanićgrada pala su 3 odmetnika, više ih je ranjeno i 3 puške su zaplienjene. Vlastiti gubitci: 3 ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

12. III. nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom Zvečaj.

13. III. nepr. zrakoplovi bacili su 2 bombe kod želj. postaje Ivanićgrad bez štete.

14. III. oko 11,30 sati nepr. zrakoplovi napali su bombama i strojničkom vatrom sjeverozapadni dio Karlovca. Ima štete.

Istog dana od 12,22 do 13,06 sati nepr. zrakoplovi napali su u više valova želj. prugu Kustošija — Vrapče zapadno Zagreba. Ima štete na želj. pruzi i vagonima. Oštećena je duševna bolnica, občinska zgrada i nekoliko kuća u Vrapču. Broj žrtava još nije poznat.

---

[5] Vidi dok. br. 89.

[6] Odnosi se na jedinice 3. korpusa JA (vidi dok. br. 46 i 48).

[7] To mjesto su zauzele jedinice 7. SS divizije (vidi dok. br. 147).

[8] Odnosi se na jedinice 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 61 i 82).

14. III. u selu Dubovica kraj Ludbrega pao je jedan nepr. bombarder i izgorio. Jedna bomba se razprsnula i ranila 8 osoba.

Vlast. zrakoplovstvo:

14. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanje u Podravini i prievoz tvoriva.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

M. P.

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glst pukovnik (Helbich)
Helbich

BR. 188

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 5. BOJNE 10. USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA OD 15. MARTA 1945. ZAPOVJEDNIŠTVU 6. HRVATSKE DIVIZIJE O PODHVATU BANJA LUKA — IVANJSKA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
V. BOJ. X. UST. STAJ. ZDRUGA

Koncept[2]

Broj 414..../taj.
B. Luka dne 15-III 1945

ZAPOVJEDNIČTVU 6. HRVATSKE DIVIZIJE

Banja Luka.

Točno prema dobivenoj zapoviedi naslova od 13. ožujka o.g. krenule su danas, dne 14. III. postrojbe ove bojne u određeni podhvat i to kako sliedi

[1] Koncept originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 36/8—1, k. 114/A.
[2] Dopisano mastilom.

17. sat ove bojne u jačini od 170 ljudi, pojačana sa 10 vojničara škole ORSA i 5 strojopušaka iz Zalužana pravcem Barlovci — Bakrena Glava — Valentići.

19. sat ove bojne u jačini od 90 vojničara, pojačana sa 10 vojničara škole ORSA i 5 strojopušaka iz Zalužana pravcem Zalužani — Parlog — Ledina — Majdanska Staza — Klupe.

Kako su na Parlog izvedene dvie bitnice, to da one budu osigurane, a osim toga, da se održi i veza između obe sati, koje su lepezasto napredovati imale u udaljenost od oko 10 km. zračne linije, to je u taj međuprostor ubačeno 25 vojničara od 20. sati ove bojne i 60 vojničara ojačanih sa 10 vojničara škole ORSA i 5 strojopušaka i sa izviđačkim vodom ove bojne u jačini od 16 vojničara i njima pridieljena 4 vojničara škole ORSA sa dvie strojopuške.

Vojničari 20. sati osigurali su bitnice u okrugu sa promjerom od oko 500 metara, dok je 18 sat i izvidnički vod dobio nalog napredovati u pravcu Parlog — Crkveno Brdo — Dikevci, te ujednno držati vezu sa 17. i 19. sati.

Podhvat bio je pod zapovjedničtvom podpisanog, koji se nalazio sa tom srednjom skupinom.

Zadatak podhvata bio je podpomognuti povratak skupine satnika Katalenića, koji se navodno vraća iz pravca Ivanjska — u Banja-Luku.

Uz zapovjednika bojne nalazio se i njemački poručnik, pridieljen diviziji kao častnik za vezu, zajedno sa svoja 4 vojnika, koji su za vrieme cielog podhvata istome prisustvovali i u njemu sudjelovali.

Iz Banja-Luke krenula je bojna u Zalužane u 2 sata u noći, tamo je dobila već navedeno oružje kao i ljudstvo, koje je sa oružjem rukovalo i u 5 sati krenula označenim pravcem.

Topničtvo krenulo je u pola 5 sati iz Banja Luke i u pola 7 sati zauzelo položaj u Parlogu.

Oko 8 sati iz jutra dostignuta je crta Ledina — Crkveno Brdo te uzvisine istočno crkve u Ramićima.

Propitkivano je kod žitelja o skupini Katalenić, ali se o njemu ništa snaznati moglo nije, a opet ni po pucnjavi nije se moglo zaključiti, da je igdje u blizini.

Zbog toga, a nakon odmora, naređeno je daljnje napredovanje i oko 10 sati iz jutra dostignuta je crta Majdanska Staza — Ojdanići — Dikevci — Bakrena Glava.

I ovdje se ispitivalo za skupinu Katalenić, ali i tu bezuspješno.

Jedino što sam podpisani saznao od jednog žitelja sela Dragočaj, da je prošle noći bila u pravcu sela Taraševac i

Pezići jaka strojnička i bacačka vatra, ali između koga i sa kim su borbe vođene, nitko ništa nije znao kazati.

Isto tako izjavila je podpisanome jedna žena, da je u Grabežu vidjela mnogo vojske, vrlo dobro naoružane sa strojnicama i sa strojosamokresima, koja je dobro obučena, ali da drži, da će to prije biti partizani, no naša vojska. Ona je išla iz Ivanjske u Banja Luku, a pobliže iz bliza nije te vojske mogla vidjeti, jer se bojala, da je, ako su partizani, ne uhvate.

Prema svemu tome bio sam podpuno uvjeren, da je to skupina satnika Katalenića, i da je sigurno naišla na veće snage partizana i da je tamo stiešnjena.

Zbog toga, da mu što prije i jače pomognem, naredio sam daljnji pokret, kako bih što prije došao s njime u doticaj.

Nešto oko podneva desno krilo, koje je napredovalo prema Valentiću i dostiglo selo Cerići i Prepalicu, dobilo je sa groblja jugoistočno sela Valentići vrlo jaku i žestoku puščanu i strojopuščanu vatru, koja je sat prihvatila. U borbi i na juriš groblje je nakon pola sata zauzeto, ali je protuudarom partizana, nakon dobivene pomoći i opet izgubljeno.

Srednja skupina, u kojoj se podpisani nalazio dostigla je oko 13 sati kotu 252 istočno sela Barešići i kotu 301 zapadno sela Nabrđani, dok je lievo krilo (19. sat) uhvatilo vezu sa izvidničkom bojnom ispod Klupe, a desnim krilom bila sa nama u vezi preko kote 392.

Na toj crti ostalo se sve do 15 sati izčekujući podhvat grupe sat. Katalenića, koji nikako započimao nije.

Oko 15 sati dobila je 18. sat u kojoj se podpisani nalazio iznenada topničku vatru, a odmah zatim i jaku strojopuščanu vatru i to sa groblja istočno sela Grabež (nazvano Radin Gaj) te sa kote 330 (Ruštevac).

U nadi da je to počela podhvatna skupina satnika Katalenića, zabranio sam prihvatiti vatru i naredio kratko povlačenje na obližnje kote, u nadi da će satnik od žitelja saznati, da se mi pred njime nalazimo, a nipošto partizani. Držao sam pak to tim više, što je najednom i desno od nas oživjela vatra i što su se sa pravca crkve u Ivanjskoj javila i dva teška bacača koji su pucali — u pravcu Valentića.

Međutim i ako smo se povukli oko kilometar natrag na staro neko pravoslavno groblje vatra na nas ipak nikako prestajala nije, premda smo šutjeli.

Istodobno javljeno mi je da se 17. sat povukla sa Prepalice na Bakrenu Glavu.

Tad tek počeo sam sumnjati da se skupina satnika Katalenića nalazi uopće negdje u blizini i da to sigurno na nas

napadaju partizani, tim više što smo ih vidjeli, gdje u većim skupinama prelaze preko ceste sa namjerom da nas obkole.

Prihvatili smo vatru, ali jer sam video njihovu daleku premoćnost i njihovu nakanu, da nas obkole, naredio sam postepeno povlačenje sa kote do kote, koje se do skrajnje mogućnosti imadu braniti, kako bi se protivniku što više usporilo napredovanje i zadali mu što jači gubitci.

U takovoj borbi i postepenom odstupanju dostigli smo konačno Crkveno Brdo, gdje smo odlučili konačno se oprieti.

Napominjem, da nas je na povlačenju odlučno pomagala 19. sat, koja nam je svojom bočnom vatrom sa brda Ojdanići omogućila, da smo do Crkvenog Brda dospjeli bez većih gubitaka i da se cieli podhvat nije pretvorio u katastrofu.

Dostignućem Crkvenog ostali smo na njemu.

Oko 17 sati dobili smo da Crkveno brdo topničku vatru od neko 10 hitaca a odmah nakon toga počeo je juriš partizana na samo Crkveno Brdo.[3]

Međutim napad je odbijen i partizani nijesu ponovili isti. Kako se približavala večer, to sam naredio, da se vodovi povuku u Banja Luku, a sa Crkvenog Brda da se sat prebaci u Parlog, a na Crkvenom Brdu da ostane jedan vod kao zaštitnica, koji se ima tek pred sumrak povući, što je učinjeno, nakon čega se bojna povratila u nastambe.

Napomenuti mi je, da se neprijatelj nalazi ukopan na groblju (Radin Gaj) ceste Banja Luka — Priedor iznad Mišin Hana, da je vrlo jak i vrlo dobro naoružan osobito strojopuškama i strojosamokresima te bar sa dva protuoklopna topa. Sama kota vrlo je podesna za obranu i dominira svim okolnim visovima. Bez jačeg djelovanja težeg oružja neosvojiva je.

Isto tako ukopan je neprijatelj i na koti 330 (Ruštevac), dok je na desnoj strani ceste ukopan na groblju jugoistočno sela Valentići.

Istom zgodom moram sa žalenjem primietiti, da je cieli podhvat neuspio i — hvala Bogu — još dosta utješljivo završio, premda je mogao upravo katastrofalno svršiti — a svemu tome ipak je netko kriv.

Kad sam na povratku sa podhvata u Banja Luci saznao od vojnika, satnik Katalenić povratio se iz neuspjelog podhvata još 13. III. u 10 sati na večer a ipak smo mu mi drugi dan nakon njegovog povratka, trebali pomoći, da se povrati u Banja Luku.

Svakako sam od 10 sati na večer, t.j. od vremena, kad se satnik Katalenić povratio u Banja Luku, pa do 2 sata u

[3] Odnosi se na jedinice 15. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

noći, kad sam ja sa bojnom iz Banja Luke u podhvat krenuo, mogao biti obaviešten o tome, a svakako i treba biti, jer bi moje držanje u tom podhvatu sasma drugčije bilo, nego li je bilo ako bi već do tog podhvata uobće i došlo.

U tom slučaju ne bih u najkritičnijem času zabranio vatru, jer bi znao da imam posla sa neprijateljem, a i topničtvo je moglo u tom slučaju i te kako akciji pridomoći, a ne kao sada, kad je bilo bojazni, da ne tučemo vlastite postrojbe.

Vlastiti gubitci: 1 mrtav, dvojica lakše ranjena, a dvojica nestala, za koje se sumnja, da su još negdje u životu, i da su se sa podhvata sklonuli svojim kućama.

Gubitci neprijatelja: Pet (5) mrtvih (ustanovljeno), dok su gubitci neprijatelja sigurno mnogo veći, jer je takovih na otvorenom jurišanju i uz onako tvrdokoran odpor, osobito pod Crkvenim Brdom svakako moralo biti.

Od spreme nije ništa izgubljeno.

Za poglavnika i dom spremni!

Zapovjednik — bojnik:
Ing. Kulko

BR. 189

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 16. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 75/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

16. III. 1945. g.

Istočna fronta:

Na Drini odbijeno je više nepr. noćnih napadaja na postave zapadno Janje i prema Modranu. Odbijen je pokušaj prielaza neprijatelja preko Drine 15 km s.i. Bijeljine.[2]

Zapadno od Bijeljine primiču se nepr. snage.

Na Sriemskoj fronti, osim mjestne vatre za uznemiravanje, nije bilo važnijih događaja. Cesta Đakovo — Našice minirana je od neprijatelja na više mjesta.

Nepr. povozi sjeverno Drave u području Barča tučeni su topničkom vatrom.

U području Suhog Polja razbijena je jedna nepr. skupina uz 50 poginulih i 14 zarobljenih.

11. III. odbijeni su nepr. napadaji na uporišta Meljani, Bistrica, Cabuna (8 i 11 km s.z. Podr. Slatine), te na Ćeralije (9 km j Podr. Slatine).

Moslavina:

U nastavku podhvata u Moslavini odbijeno je više nepr. napadaja na dostignutoj crti. Nakon što je slomljen jak nepr. odpor, posebno kod Srednjeg Brda i Oštrog Zida, podhvatne skupine napredovale su i dostigle 14. III. crtu: vis 309 — Bresci — G. Garešnica — Krčevine — Šimljanica — Potok — St. Ploščica (20 — 19 km j.i — 19 km i.j.i. — 19 — 20 — 22 km i. Čazme).

Nepr. gubitci povećali su se za još 64 poginula (izbrojeno), 2 zarobljena. Plien: jedna strojopuška, 3 pu-

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 16/1—1, k. 48.

[2] O situaciji na tom prostoru vidi dok. br. 70; tom XI, knj. 2, dok. br. 37 i 50.

ške, 3 skladišta odore, 10 tona raznog englezkog strjeljiva i razna druga skladišta. Vlastiti gubitci povećali su se za još 14 poginulih i 44 ranjena. Podhvat se nastavlja.

Jastrebarsko·

Prilikom već javljenog napadaja na jedan nepr. obskrbni povoz kod Jastrebarskog nepr. gubitci povećali su se na ukupno 16 poginulih i 14 zarobljenih, dok je zaplienjeno: 6 strojnica, 24 puške, 1 strojosamokres, razno pješačko i topničko strjeljivo, 18 konja, kola, poljska tiskara, te odjevno i zdravstveno tvorivo.

Lika:

Nakon što se neprijatelj prolazno povukao izpred postava u području Udbine, dovukao je pojačanje te odpočeo jakim snagama svoje napadaje na postave u području Udbine iz smjera zapada i jugozapada. Uspješnim protunapadajem u bok neprijatelj je odbačen u smjeru juga uz gubitke od 102 poginula i 2 zarobljena nepr. vojnika.

Iz područja Bunića odbačeni su razbijeni nepr. dielovi uz 23 poginula, u smjeru juga.

Odpočeo je podhvat proti neprijatelja u području Plitvičkih Jezera.[3]

Neretvanska fronta:

Na Ivan planini prošao je dan mirno.

Na juriš zauzet je nepr. postav Trebulje (8 km j.z. Tarčina)[4] uz 7 poginulih nepr. vojnika. Vlastiti gubitci 2 ranjena.

Sarajevo:

Niemci su napustili Podgrab i Sjetlinu (23 i 20 km i.j.i. Sarajeva), te se povukli u Stambulčić i u područje jugoistočno Pala, nakon što su porušili jedan most i dva tunela na pruzi između Sjetline i Stambulčića.[5]

U podhvatu u smjeru Bistrice (12 km j.j.z. Pala) zauzet je vis 1208 (7 km j.j.z. Pala).

Glavne nepr. snage iz područja Kiseljaka uzmakle su u smjeru zapada, te su samo nepr. zalaznice u Kreševu pružile odpor.[6]

---

[3] O borbama Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[4] Borba je vođena protiv jedinica 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 47 i 92).

[5] O tome vidi dok. br. 40 i 89.

[6] Odnosi se na jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

Zenica:

Odbijen je nepr. napadaj na Crkvice i Radakovo (2 km s.i. Zenice) uz 9 poginulih nepr. vojnika. Zaplijenjene su 2 strojopuške i dvie puške. Vlastiti gubitci: 3 poginula, 2 ranjena i 2 nestala.

U području 8 km zapadno jugozapadno Zenice odbijeno je više nepr. napadaja u jakosti bojne[7]

Doboj:

Noću 12/13. III. napadnut je neprijatelj na Samariću i visu 202 (8 km i. Doboja) te protjeran. Sliedećeg dana naše snage morale su se povući izpred premoćnog neprijatelja i jake topničke te bacačke vatre.

Noću 13./14. III. protjeran je neprijatelj iz sela Delići (8 km s.i. Doboja) uz 20 poginulih i jednog zarobljenog nepr. vojnika.

Jak pritisak neprijatelja[8] u području iztočno rieke Bosne povećao se, uslied čega je ugrožen bok naših snaga iztočno Doboja. Postoji mogućnost da se probiju do r. Bosne južno Doboja.

Nepr. zrakoplovstvo:

14. III. nepr. zrakoplov napao je strojničkom vatrom V. Goricu i ranio jednu osobu.

Istog dana napali su nepr. zrakoplovi želj. postaju Novoselec Križ i oštetili tri kolosjeka.

Toga dana napali su nepr. zrakoplovi i želj. postaju Popovača, oštetili jedan stroj. 5 vojnika je poginulo i 7 ih je ranjeno.

Prilikom bombardovanja Vrapča 14. III. pronađeno je 18 poginulih osoba, 60 ih je ranjeno, a 11 izkopano živih izpod ruševina.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 15. III. izvršilo bombardiranje jednog nepr. letilišta, zatim izviđanje, zaštitu iz zraka i više drugih zadaća.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Đakova, Bjelovara i Banje Luke poginula su tri odmetnika, 2 su zarobljena i zaplienjen je jedan strojosamokres i tri puške. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 2 nestala.

---

[7] Vidi dok. br. 111 i 123.

[8] Riječ je o jedinicama 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2).

U Sl. Požegi prijavilo se daljnjih 5 vojnika obveznika.

Iz područja Virovitice i Podr. Slatine postrojbe jednog ustaškog zdruga dopratile su 376 od boljševika prisilno unovačenih vojnih obveznika, 580 vojnih neposlušnika i 377 novaka.

Željeznice:

16. III. između Dugog Sela i Ivanićgrada minom je oštećena želj. pruga. Neznatan kvar je odmah popravljen.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 190

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 17. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVIJEŠĆE Ia BROJ 76/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

17. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na Drini u toku su borbe s neprijateljem južno Janje.[2]

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 17/1—1, k. 48.

[2] Borba je vođena protiv jedinica 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

Odbijeno je više nepr. napadaja na uporišta u području između Bijeljine i Brezovog Polja. Tom prigodom razbijena je jedna nepr. skupina uz 82 poginula.[3]

U području južno Brčkog primakle su se jake nepr. snage do crte: Omerbegovača — Ulović — Ulice (4 km j., 8 km j.z. i 10 km z. Brčkog). Podhvat iz Žabara prema Gradačcu odvija se povoljno.[4]

U Sriemu i na Dravi, osim običajne vatre za uznemirenje, nije bilo važnijih događaja. Neprijatelj i nadalje žestoko napada mostobran na Dravi sjeverno D. Miholjca.

Moslavina:

U nastavku podhvata u Moslavini dostignuta je crta: 1 km južno Bresci — M. i V. Prokop — Popovac — Kostanjevac — vis 136 — Sv. Jakob — Ploščica, nakon što je mjestimično slomljen jak nepr. odpor.

Nepr. gubitci 15. III. iznose: 117 poginulih (izbrojeno), 203 ranjena, 10 zarobljenih. Oko 253 poginulih je ocienjeno. Među poginulim nalazi se i komandant[5] 32. part. divizije, tri druga »oficira« i jedan »polit. komesar«. Zaplienjeno je: 3 bacača »John bull«, 52 strojnice, 356 pušaka, 18 bacača, skladišta žita i kože. Uništen je tehnički odjel tzv. »X. korpusa«. Vlastiti gubitci: 11 poginulih i 93 ranjena (5 častnika).

Sisak:

U području Komarevo — Blinjski Kut (10 i 12 km j.i. Siska) okupljaju se jače nepr. snage s topničtvom i oklopnim kolima, te čamcima na r. Savi. Predmnieva se da im je namjera napasti Sisak s iztoka i presjeći spoj prema Popovači.

Lika:

U podhvatu »Tiger« jedna borbena skupina napreduje iz Dabra u smjeru sjeveroiztoka, te je bez nepr. odpora dostigla područje sjeverno Ličkih Jasenica. Druga borbena skupina napredujući iz područja Korenice u smjeru sjeverozapada napada neprijatelja u jakosti bojne 5 km j.z. Prijeboja. Treća borbena skupina napre-

[3] Riječ je o jedinicama 25. brigade 28. udarne divizije JA. Tom prilikom one su imale dva ranjena borca (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

[4] O tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 17. i 33.

[5] Komandant 32. divizije JA bio je tada Rade Bulat. On je i danas živ.

duje preko Prijeboja i iztočno ruba Plitvičkih Jezera u smjeru sjevera.

Odbijeni su noćni napadaji neprijatelja u jakosti bojne na područje južno Udbine uz 37 poginulih nepr. vojnika.[6]

Sarajevo:

U području Ivan planine nije bilo borbene djelatnosti.

Na zaprečnim postavima južno Kijeva 14. III. neprijatelj u jakosti pukovnije napao je u večernjim satima, nakon jake topničke pripreme naše postave i uspio odvladati visovima j.i. i j.z. Jablanice.[7]

Dok je 4 km i.s.i. Pala i iztočno Podromanije odbijeno više slabijih nepr. napadaja, započeo je neprijatelj u području Sokolca napadaj s jakim snagama iz smjera jugoiztoka i sjevera. Borbe su u toku.[8]

U području Trebevića j.i. Sarajeva neprijatelj vrši jak pritisak. U toku su žestoke borbe.

Izpred premoćnog neprijatelja napušten je vis 1208 (7 km j.z. Pala).[9]

Noću 10/11. III. protjeran je neprijatelj iz Pogara (5 km s. Vareša) uz 6 poginulih i 35 ranjenih nepr. vojnika. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 5 ranjenih. Napuštene su Borovice (7 km s.z. Vareša) pod pritiskom premoćnih nepr. snaga.[10]

Zenica:

Na zapadnom odsjeku u području Zenice odbijeno više noćnih nepr. napadaja u jakosti bojne na uporište Počulice (6 km j.z. Zenice).[11]

U području zapadno Kiseljaka odbačeni su slabiji nepr. dielovi uz 22 poginula i 2 zarobljena nepr. vojnika.[12]

Doboj:

15. III. premoćne boljševičke snage potisnule su četnike s područja iztočno r. Bosne, sjeveroiztočno Do-

---

[6] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[7] i [9] Odnosi se na jedinice 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

[8] Bliže o tome vidi dok. br. 37, 38, 41, 46, 48 i 84.

[10] Na desnoj obali Bosne, na prostoru Visoko — Vareš — Zenica, tada je dejstvovala grupa bataljona 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 9).

[11] Vidi dok. br. 111.

[12] Na tom prostoru je dejstvovao 1. bataljon 17. krajiške udarne brigade, ali on nije imao gubitke u ljudstvu (vidi dok. br. 147).

boja, i prisilile ih na prebacivanje preko rieke na zapadnu obalu, između Odžaka i Kotorskog.[13] Uslied ovog ugroženi su naši postavi s.i. Doboja te cesta i želj. pruga 13 km s. Doboja.

Bos. Gradiška:

Noću 14/15. III. odbijeni su nepr. napadaji na Turske Dubrave (5 km j. Bos. Gradiške) uz 13 poginulih.[14] Vlastiti gubitci: 2 poginula i 7 ranjenih.

Općenito:

Odmetnici su na cesti zapadno Đakova napali četvera vojnička kola, ubili jednog i ranili dva vojnika, te odveli dva konja. Nepr. gubitci nisu poznati.

U Sl. Požegi prijavilo se daljnjih 20 vojnih obveznika.

U toku manjih djelatnosti u području Vinkovaca, Dvora na Uni, V. Gorice i Krapine poginula su 4 odmetnika, 2 su zarobljena, dok vlastiti gubitci iznose: 2 ranjena. Prijavila su se 3 vojnička neposlušnika.

Nepr. zrakoplovstvo:

8. III. nepr. zrakoplovi napali su Petrijevce (12 km s.z. Osieka). Više kuća je porušeno i oštećeno.

10. III. dva neprijateljska lovca bacili su 4 bombe kraj želj. postaje u Krapini. Jedna osoba je poginula i jedna je ranjena.

13. III. nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom vlak kod Ogulina, oštetili stroj i ranili 5 željezničara. Jedan napadački zrakoplov je oboren.

Istog dana nepr. zrakoplovi bacili su bombe kod Ivanić Kloštra i Lupoglave bez učinka.

16. III. nepr. zrakoplovi bacili su dvie bombe na želj. postaju Varaždin. Pojedinosti još nisu javljene.

Istog dana 12 nepr. zrakoplova-lovaca napalo je bombama i strojničkom vatrom Banja Luku, a 4 lovca bacili su bombe na središte Bihaća. Pojedinosti još nisu javljene.[15]

---

[13] Bliže o tome vidi dok. br. 17. i 162; tom XI, knj. 2, dok. br. 17 i 18.

[14] Napad su izvele jedinice 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

[15] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 16. III. izvršilo izviđanje u području Siska, Garešnice i V. Pisanice, te bacalo promičbene letake.

Željeznice:

16. III. kod Ivanićgrada naišao je na minu stroj sa štitnim kolima. Šteta je još istog dana popravljena.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
Glavostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 191

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 18. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 77/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

18. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na Drini zaposjednut je iztočni rub Janje, a nepr. pokreti na cesti Modran — Janja[2] tučeni su topničkom vatrom.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 18/1—1, k. 48.

[2] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

U Sriemu, osim jače topničke vatre za uznemiravaje na Ilince i Tovarnik, nije bilo značajnije borbene djelatnosti. Odbijene su nepr. izviđačke skupine kod Batrovaca i Tovarnika.[3]

Noću 14/15. III. bilo je nepr. zrakoplovne djelatnosti na Sriemskoj fronti.

Na Dravi bilo je samo neznatne nepr. vatrene djelatnosti.

Požega:

U području Krivaje i Tornja (8 i 10 km s.z. Požege) izviđanjem je ustanovljen jak neprijatelj u izgrađenim postavima.

Moslavina:

U Moslavini uspješno se nastavlja podhvat proti neprijatelju. Jače neprijateljske snage ustanovljene su u području: Kapelica — Kanižka Iva — Garešnica (14 km s.i., 15 km i.s.i. i 17 km s.i. Kutine).

Sisak — Petrinja:

Jake nepr. snage nalaze se u području: Komarevo — Blinjski Kut — Brđani (12 — 15 km j.i. Siska), te zapadno i sjeverozapadno Siska. Petrinja i Sisak su time ugroženi.

17. III. slomljen je nepr. odpor i neprijatelj protjeran iz Mokrica, Rače i Gore (6 km z. — 8 km j.z. Petrinje) u smjeru Gline uz 5 poginulih (izbrojeno), 14 ranjenih i jednog zarobljenog.

Na odsjeku Martinska Ves — Trebarjevo — 10 — 12 km s. Siska) podhvatne skupine, koje napreduju obostrano rieke Save, spriečile su prebacivanje neprijatelja preko rieke i odbile nepr. juriš. Tom prilikom poginulo je 20 vojnika i veći broj je ranjen, dok. nepr. gubitci nisu ustanovljeni.

Lika:

Jedna borbena skupina odbacila je neprijatelja s visova sjeverno Poljanka (24 km s.z. Bihaća) u smjeru iztoka.

Neprijatelj je odbio napadaje naše borbene skupine j.i. Čatrnje, te je prešao u protunapadaj uz podporu triju oklopnih kola i pokušao bočno napasti ovu borbenu skupinu. Prodro je do visa 4 km iztočno Poljanka.

[3] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Borbena skupina, koja iz Udbine napreduje u smjeru juga, naišla je 8 km j. mjesta iznenadno na jak nepr. odpor podpomognut topničtvom. Nakon borbi s promjenljivom srećom borbena skupina povukla se na polazne postave zadavši neprijatelju gubitke od 69 poginulih i velikog broja ranjenih, te zaplienila jedan laki p.o. top.

Jugozapadno Mekinjara jedna borbena skupina vodi težke borbe sa neprijateljem.[4]

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu oživila je ponovno borbena djelatnost.[5]

Na zaprečnoj crti kod Kijeva popustila je nepr. napadačka djelatnost nakon jakih noćnih borbi. Odbijeno je više nepr. napadaja na Krupac (12 km j.z. Sarajeva). Visovi jedan km z. i j. i. Jablanice povraćeni su, dok su visovi 2 km j.z. i 1 km, još u rukama neprijatelja.

Vis 1208 (7 km j.z. Pala) ponovon je osvojen od naših četa.[6]

Na sjevernom krilu zaprečnih postava iztočno Sarajeva jedna borbena skupina odbila je više nepr. napadaja u jakosti pukovnije podpomognutih težkim oružjem iz smjera j.i., i. i sjevera, s težištem na cesti Sokolac — Sarajevo. Neprijatelj, koji se uspio provući kroz zaprečne postave, odbačen je u protunapadaju uz 83 poginula i 4 zarobljena nepr. vojnika, dok je 11 strojnica, 5 strojosamokresa i 44 puške zaplienjeno.[7]

Zenica·

U borbama u području 5 km s.i. Kaknja jedna borbena skupina naniela je neprijatelju[8] gubitke od 49 poginulih i 14 ranjenih, pretrpivši i sama gubitak od 15 poginulih i 8 nestalih.

Doboj:

U toku je podhvat proti neprijatelju, koji nadire preko Vranjaka i Kožuha u smjeru Osječana (22 km

---

[4] O dejstvima u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[5] Vidi dok. br. 92.

[6] Bliže o tome vidi dok. br. 89.

[7] Napad na tom dijelu komunikacije izvele su jedinice 27. i 38. udarne divizije JA. O tome, kao i o njihovim gubicima, vidi dok. br. 37, 38, 46, 48, 107 i 112.

[8] Riječ je o grupi bataljona 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 9).

s.s.i., 14 s. i 10 km s. Doboja). Neprijatelj je zaposjeo selo Sjeninu (9 km s.i. Doboja).[9]

Jače nepr. snage nalaze se u području M. Sočanica i V. Prnjavor (20 i 14 km s.s.z. Doboja).[10]

Četnici dielom daju odpor neprijatelju, dielom mu prilaze ili ga podupiru.[11]

Obćenito:

U području Požege prijavilo se daljnjih 10 vojnih obveznika.

Na Dilj-gori pronađeno je jedno odmetničko skladište sa 740 kg masti, te jedno skladište strjeljiva.

U toku manjih djelatnosti kod Našica, Banja Luke i Karlovca poginulo je 8 odmetnika i 10 ih je ranjeno.

Nepr. zrakoplovstvo:

12. III. napali su nepr. zrakoplovi vlak kod Mikanovaca. Žrtava i štete nije bilo.

17. III. 17 nepr. lovaca izvršilo je napadaj na želj. mostove kod Zagreba. Stari želj. most je neznatno oštećen bombama. U selu Podbrežju kraj Save porušeno je oko 20 kuća, a veći broj je oštećen. Žrtava nije bilo. Jedan napadački zrakoplov je oboren.

17. III. na pruzi između Novske i Raića napali su nepr. zrakoplovi jedan vlak i jedan stroj. Stroj i dva vagona su zapaljena i onesposobljena. Istog dana nepr. lovci bacili su bombe na želj. postaju Novska, oštetili jedan stroj i ubili dvie osobe, a na želj. postaju Lipovljani bacili dvie bombe i strojničkom vatrom onesposobili nekoliko cisterna i jedan stroj.

Prilikom napadaja nepr. zrakoplova na Varaždin 16. III. bačene su bombe u dva navrata. U drugom valu bačen je najveći broj bombi srednje težine na kolodvor. Srušena je zgrada sekcije i dvie posebničke kuće, a više okolnih kuća je oštećeno. Dvie osobe su poginule, 5 ih je ranjeno, a 3 su žive izkopane iz ruševina.

---

[9] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 33.

[10] Odnosi se na jedinice 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 82).

[11] Ti podaci o saradnji nekih četnika s jedinicama JA su tendenciozni. U tom periodu, na Trebavi i u srednjoj Bosni, vođene su žestoke borbe protiv četnika (vidi dok. br. 17, 23, 105. i 200; tom XI, knj. 2, dok. br. 17, 18, 33 i 35).

Prigodom bombardovanja Banja Luke 16. III. pogođen je srednji i iztočni dio grada.[12] Poginulo je 13 i ranjeno 27 osoba.

Vlastito zrakoplovstvo:

17. III. naše zrakoplovstvo izvršilo izviđanja u području Petrinje i Siska, te više drugih zadaća.

Željeznice:

17. III. između Prečeca i Ivanićgrada na glavnoj pruzi naišao je na minu putnički vlak. Izkliznulo je 15 kola. Stroj s neoštećenim štitnim kolima u nastavku vožnje prema Dugom Selu naišli su na minu kod Sesvetskog Kraljevca, gdje je izkliznulo nekoliko štitnih kola. Popravak je u toku.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

[12] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X. knj. 2.

BR. 192

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 19. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 78/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

19. III. 1945.

Iztočna fronta:

U području j.z. Bijeljine odbijeni su nepr. napadaji u jakosti sati.[2]

Južno Brčkog jake nepr. snage nalaze se u pokretu prema Odžaku (12 km j.z. B. Šamca).[3] Neprijatelj je otvorio topničku vatru na naše postave 4 km j.z. Brčkog. U toku su protumjere.

U Sriemu bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Na Dravi bilo je samo slabe nepr. topničke i bacačke vatre za uznemirenje.

Na mostobranu sjeverno D. Miholjca vode se teže borbe s neprijateljem, koji napada.

Moslavina:

U nastavku podhvata u Moslavini slomljen je nepr. odpor, te je neprijatelj u paničnom bjegu napustio izgrađene postave i pobjegao prema iztoku.

Podhvatna skupina »Gregurić« dostigla je desnim krilom Garešnicu i uzpostavila spoj s borbenom skupinom »Brehmer«, koja je napredovala iz smjera juga. Borbena skupina »Bjelovar« dostigla je crtu: Dišnik — V. Pašijan — V. Trnovitica — Ploščica (5 km s.z., 6,

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 19/1—1, k. 48.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50.

[3] Odnosi se na jedinice 25. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 33).

11 i 17 km s. Garešnice). Izviđanjem je ustanovljeno da je iztočna obala Ribnjaka južno Garešnice zaposjednuta od neprijatelja.

Lika:

Jedna borbena skupina svladala je nepr. odpor i prebacila se preko Korane s.i. Poljanka (23 km s.z. Bihaća), te zauzela Čatrnju, gdje je slomila žilav nepr. odpor. Uslied protunapadaja daleko premoćnih nepr. snaga ova borbena skupina povukla se u područje istočno Poljanka. U toku su jači nepr. napadaji sa zapada na visove sjeverno Poljanka.

Borbena skupina iz Mekinjara protjerala je neprijatelja sa visa 961 (3 km j. Mekinjara), ali je u svom daljem napredovanju prema jugu naišla na jake nepr. snage, te se povukla u područje Mekinjara.[4]

Sarajevo:

Osim topničke vatre na naše postave na Ivan Sedlu, nije bilo značajnije borbene djelatnosti.

U području j.j.i. Ilidže jedna borbena skupina slomila je slabiji nepr. odpor i pod težkim zemljištnim uvjetima dalje napredovala.[5]

Na zaprečnoj crti južno Kijeva nije neprijatelj ponavljao svoje napadaje. Prolazno izgubljeni visovi zapadno i južno Jablanice osvojeni su u protunapadaju. Južno Jablanice opažena su okupljanja jačih nepr. snaga.[6]

Neprijatelj pojačava pritisak na južno krilo zaprečne crte iztočno Sarajeva.

Kiseljak:

U području Kiseljaka odbačen je neprijatelj u jakosti sati prema zapadu. Područje 6 km zapadno Kiseljaka jako je zaposjednuto od neprijatelja.[7]

Zenica:

17. III. odpočeo je manji podhvat u području 5 km j.i. Zenice. Pojedinosti još nisu poznate.

U području između Žepča i Maglaja živahna nepr. izviđačka djelatnost.

---

[4] O dejstvima u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 147, objašnjenje 22.

[6] Riječ je o jedinicama 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

[7] Odnosi se na jedinice 10. udarne divizije (vidi dok. br. 147).

Doboj:

17. III. odbačeni su nepr. dielovi s visa 495 i visa 360 (5 — 7 km s.i. Doboja). Po izvršenom zadatku borbena skupina povukla se na polazne postave.

Iztočno Doboja bilo je samo nepr. bacačke vatre za uznemirenje.[8]

Bos. Gradiška:

U području južno B. Gradiške ustanovljene su jače nepr. snage. Predmieva se da neprijatelj namjerava napasti uporište Turske Dubrave (5 km j. Bos. Gradiške).[9]

Nepr. zrakoplovstvo:

15. III. nepr. zrakoplovi napali su bez većeg učinka strojničkom vatrom i bombama Kutinu.

Istog dana nepr. zrakoplovi bombardirali su Gospić. Pojedinosti još nisu poznate.

18. III. 16 nepr. zrakoplova napalo je Osiek bombama i strojničkom vatrom. Pogođeni su gornji grad i zapadni kolodvor. 13 kuća je srušeno. Ima štete i žrtava.

Istog dana napali su nepr. zrakoplovi mostove na Dravi kod Varaždina. Pogođen je želj. most, kolni most je oštećen, a okolne kuće su porušene. Dva napadačka zrakoplova su oborena.

Istog dana 3 nepr. zrakoplova napala su bombama i strojničkom vatrom želj. postaju Karlovac. Ima štete. Jedna osoba je poginula i više ih je ranjeno.

Toga dana nepr. zrakoplovi napali su strojničkom vatrom želj. postaju Dugo Selo i onesposobili dva stroja, te zapalili jedan vagon. Jedan nepr. zrakoplov je oboren i pao kod sela Lupoglave.

7. nepr. lovaca napalo je istog dana želj. prugu kod Zaprešića i vlak na pruzi Zaprešić — Zabok.

Još jedan nepr. zrakoplov oboren je toga dana, te je pao s.z. Kloštar—Ivanića.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 18. III. izvršilo izviđanje u području Turopolja i Siska, bacalo promičbene letake, te više raznih prievoza.

---

[8] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 35).

[9] O tome vidi dok. br. 94.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Busovače, Samobora i Ozlja pala su tri odmetnika i uhićena 3 vojna neposlušnika, dok je 6 vojnika ranjeno.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 193

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 20. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 79/45.

GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

20. III. 1945.

Istočna fronta:

Nepr. snage približuju se Bijeljini i području Brčkog.

Odbijeni su nepr. napadaji na uporišta 4 km j. i 5 km j.z. Bijeljine. Zapadno Brčkog neprijatelj se približava u širokoj fronti G. Žabarima (15 km z.s.z. Brčkog).[2]

Na Sriemskom odsjeku, pored običajne vatre za uznemiravanje, opaženi su jači neprijateljski pokreti na cesti Bačinci — Šid. Pokretni nepr. bitnica od Berkasova u smjeru Šarengrada uspješno su tučeni vlastitom topničkom vatrom.[3]

Na Dravi bilo je živahne nepr. topničke i bacačke vatre na desnom krilu, a slabije na lievom krilu.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 20/1—1, k. 48.

[2] Bliže o situaciji na tom prostoru vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37 i 50.

[3] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Moslavina:

Završen je podhvat u Moslavini. U ovom podhvatu slomljen je odpor jačih nepr. snaga, koje su razbijene i protjerane uz velike gubitke u ljudstvu i tvorivu u smjeru iztoka.

Nepr. je izgubio jedno od svojih najvažnijih obskrbnih središta.

Od 8. do 17. III. neprijatelj je izgubio 420 poginulih (među njima jedan komandant jedne nazovi divizije, 10 »oficira« i 3 »politkomesara«). Pronađena su dva velika skupna groba od preko 50 mrtvih odmetnika, zarobljena su 34 odmetnika i veći broj ih se predao. Ukupni nepr. gubitci ciene se na oko 2000 poginulih i ranjenih. Plien: 1 oklopna kola, 26 bacača »John bull-a«, 24 bacača, 172 strojopuške, 28 strojnica, 10 strojosamokresa, 12 p.o. pušaka, nekoliko stotina pušaka (većinom neuporabivih), 5427 nagaznih mina, 5000 puščanih naboja, 136.000 naboja za strojosamokres, preko 5000 kg razprsnog tvoriva, 5000 ručnih praski, 1 osobni samovoz, 4 motor kotura, 10 vagona žita, veće količine poluprerađene kože, 500 engleskih odora, te razna skladišta oružja, opreme, živežnih namirnica, kao i razne radionice.[4]

Vlastiti gubitci: 8 časnika i 80 vojnika poginulo, 19 častnika i 384 vojnika ranjeno.

Ostavljena su osiguranja na cesti južno i sjeverno Garešnice i započeto je naknadno čišćenje zauzetog područja.

Neprijatelj, koji je 18. III. napao naša uporišta Prespa i Ciglena (6 i 10 km j.z. Bjelovar) uspio je ući u Ciglenu, odakle su ga upućena pojačanja protjerala uz veće gubitke u smjeru sjeveroiztoka. Neprijateljski gubitci nisu ustanovljeni, dok vlastiti iznose: 9 poginulih, 27 ranjenih i 70 nestalih.

Odmetnici su porušili mostove na cesti Bjelovar — V. Grđevac.

Jastrebarsko:

U toku je manji podhvat u području Jastrebarskog.

Lika:

U Lici povučene su borbene skupine na svoje zaprečne postave, gdje su odbijeni slabiji nepr. izviđački dielovi.

---

[4] Tačnije o tome vidi dok. br. 190, objašnjenje 5; tom V, knj. 39.

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu, osim nepr. vatre za uznemiravanje, nije bilo važnije borbene djelatnosti.

Naše i njemačke borbene skupine[5] u podhvatu južno Sarajeva, uzprkos zemljištnih potežkoća, razbile su jače nepr. snage južno Jablanice i u području Trnova, te 17. III ušle u Trnovo. Neprijatelj se povukao u smjeru Kalinovika pretrpivši velike gubitke u ljudstvu i tvorivu. Pojedinosti još nisu javljene.

U području 14 km j.j.z. Sarajeva druga borbena skupina vodi borbe s neprijateljem, te je do sada naniela neprijatelju gubitke od 71 poginulog i zaplienila: 8 strojnica, 3 bacača, veću količinu raznog strieljiva, 1 osobni samovoz i jedan motor kotač.

Sokolac:

Na sjevernom krilu zaprečne crte kod Sokolca odbijeni su nepr. napadaji podpomognuti topničtvom iz smjera s.i. uz 22 poginula nepr. vojnika.[6]

S visova 15 km s.z. Kiseljaka odbačene su nepr. skupine dalje u smjeru zapada i odbijeni svi nepr. protunapadaji.[7]

Zenica:

Izviđanjem je ustanovljeno da su sela 5 km i.j.i. i 6 km i.s.i. Zenice zaposjednuta od neprijatelja.

Doboj:

9 km j.z. Doboja uspješno su tučeni topničkom vatrom nepr. pokreti.

Banja Luka:

U području 16 km s.z. Banje Luke slomljen je nepr. odpor i neprijatelj protjeran u smjeru sjeverozapada.

U podhvatu 13. III. kod sela Ožegovići (13 km s.z. Banja Luke) pretrpio je neprijatelj gubitke od oko 80 poginulih i ranjenih.[8]

---

[5] Tada je 7. SS divizija »Princ Eugen«, u sadejstvu sa ostalim njemačkim i ustaško-domobranskim jedinicama, sa sektora južno od Sarajeva, otpočela napad na 3. udarnu diviziju JA (vidi dok. br. 89).

[6] Napad su izvele jedinice 27. udarne divizije JA. O njihovim gubicima vidi dok. br. 107.

[7] Vidi dok. br. 147.

[8] Odnosi se na jedinice 39. udarne divizije JA. Bliže o njihovom dejstvu i gubicima vidi dok. br. 94.

Nepr. zrakoplovstvo:

18. III. nepr. zrakoplovi izvršili su čitav niz napadaja na vlakove i to: u želj. postaji Budinščina, Pušća, Bistra, Zlatar Bistrica, Var. Toplice, te na pruzi između Budinščine — Bedekovčine i Novog Marofa. Onesposobljeno je 6 strojeva, poginule su dvie osobe i 20 ih je ranjeno.

19. III. 9 nepr. zrakoplova napali su bombama i strojničkom vatrom Sl. Brod i mostove na Savi. Želj. most je srušen, a drveni oštećen. Ima štete, dok su žrtve neznatne.

Istog dana 57 nepr. zrakoplova napalo je u četiri vala bombama srednje težine mostove kod Varaždina. Teže su oštećeni glavni i mali most, a lakše je oštećen kolni. Ima porušenih i oštećenih kuća. Žrtava nije bilo.

19. III. nepr. zrakoplovi napali su bombama i strojničkom vatrom Gospić i središte Bihaća. Pojedinosti još nisu poznate.[9]

Toga dana kod Zaprešića srušena su dva nepr. lovca.

Vlast. zrakoplovstvo:

19. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo više raznih zadaća.

Željeznice:

19. III. na pruzi Zagreb — Dugo Selo između Dugog Sela i Sesveta naišao je na minu vlak. Izlikzla su dvoja štitna kola, a pruga je neznatno oštećena. Kvar je popravljen 20. III.

20. III. na istoj pruzi između Prečeca i Dugog Sela naišao je na minu drugi vlak. Izkliznula su dvoja kola. Neznatna šteta popravlja se.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

[9] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

BR. 194

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 21. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 80/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

21. III. 1945.

Iztočna fronta:

U području Bijeljine i Brčkog neprijatelj pojačava pritisak iz južnog smjera. Odbijeno je više nepr. napadaja podpomognutih topničtvom na uporišta 3 km z. i 4 km j. Bijeljine.

Protunapadajem odbačen je neprijatelj, koji je prodro na cestu: Brezovo Polje — Brčko.[2]

Započeo je podhvat u području Gradačca (28 km z. Brčkog).[3]

Na Sriemskom odsjeku izpred glavne borbene crte nastavljaju se pokreti nepr. četa.

Mostobran sjeverno D. Miholjca povučen je po zapoviedi na južnu obalu Drave, dok su njemačke snage s mostobrana sjeverno Valpova uspjele nešto napredovati u smjeru sjeverozapada.

Moslavina:

Poslie neuspjeha u Moslavini odlučio se neprijatelj na očajnički pokušaj, da obilazkom lievog krila podhvatne skupine P.T. Zbora napadne Bjelovar, te da osvajanjem Bjelovara i presiecanjem obskrbnog spoja dovede jezgru naših podhvatnih snaga u težak položaj.

U tu svrhu neprijatelj je prebacio dvie nazovi divizije u V. Pisanicu, te je, uvjeren u uspjeh i laku pobjedu, napao noću 17/18. III. iztaknuta uporišta iztočno

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 21/1—1, k. 48.

[2] Na sektoru Brčko — Bijeljina tada su dejstvovale 17. i 28. udarna divizija JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37. i 50).

[3] i [8] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 33.

Bjelovara, Prespu i Ciglenu (6 i 10 km j.z. Bjelovara), kako je u Dnev. Izv. br. 79 već javljeno.[4]

Neprijatelju je uzpjelo prodrieti samo u Ciglenu, čija se slaba posada probila u Bjelovar, nakon što je dala žestok odpor, do posljednjeg naboja, te pretrpila gubitke, koji su već javljeni. U Bjelovar probilo se 67 vojnika, a u Cigleni, koja je protunapadajem naših postrojbi osvojena, nađeno je 60 vojnika, koje je neprijatelj zvjerski zaklao.[5] Posada u Prespi, i ako brojčano slaba i s malo strjeljiva, odolila je lavovski svim nepr. napadajima, unatoč jake bacačke vatre, te je stvorila vrieme za zahvat pričuva, unapred pripremljenih i dovučenih, koje su napale neprijatelja i protjerale ga s već zauzetog područja dalje prema iztoku nanievši mu težke gubitke. Svojom iznenadnom pojavom zaprepastile su naše pričuve neprijatelja, natjerale ga u bieg, te osujetile njegovu namjeru i posljednju nadu da zada težak udarac našim snagama.

Pronađena su 62 poginula odmetnika, 6 ih je zarobljeno, a na 80 kola svog vlastitog povoza neprijatelj je, umjesto pliena kome se nadao, odvezao svoje mrtve i ranjene.

Bos. Novi:

19. III. u manjem podhvatu u području sjeveroiztočno Bos. Novog nanieti su neprijatelju gubitci od 11 poginulih (izbrojeno), dok je 40 poginulih ocienjeno.[6] Plien: 1 bacač, 2 strojnice, 2 strojopuške, 1 strojosamokres, više pušaka i veća količina naboja. Vlastiti gubitci: 1 poginuo, 6 ranjenih i 1 nestao.

Lika:

Protunapadajem osujećeni su pokušaji prodora jačih nepr. snaga kroz našu zaprečnu crtu j.z. Prijeboja u smjeru sjevera. Nepr. gubitci: 51 poginuo, 8 zarobljeno, dok je 9 strojnica zaplienjeno.

U području Plitvičkih Jezera zaplienjeno je jedno veće skladište strjeljiva.

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu bilo je samo neznatne borbene djelatnosti.

---

[4] Vidi dok. br. 193.

[5] Taj podatak je sračunat na zastrašivanje sopstvenih vojnika. O borbama na tom području vidi tom V, knj. 39.

[6] Borba je vođena protiv 20. krajiške udarne brigade JA. Bliže o njenim gubicima vidi dok. br. 94.

Južno Sarajeva, nakon osvojenja Trnova, borbene skupine nadiru prema jugu, te su dostigle područje sjeverno Dobrog Polja (7 km j.j.i. Trnova), gdje su zadržane protuoklopnim zaprekama.

Druga borbena skupina odbacila je neprijatelja s visova iztočno Trnova i osvojila Bašci (3 km i. Trnova). Treća borbena skupina slomila je žilav nepr. odpor u Ilovici (4 km s. Trnova), te čisti ovo područje od razbijenih nepr. dielova.

Borbena skupina, koja napreduje iz područja Pala u smjeru jugozapada, odbacila je slabe nepr. snage na crti: Pavlovac — Kasidoli (6 km j.z. i 8 km j.j.z. Pala), te opet oslobodila vodovod Bistricu.

U svim tim borbama neprijatelj je izgubio 46 poginulih i 4 zarobljena, te veću količinu oružja, strjeljiva i dojavne opreme, što je zaplienjeno.[7]

Po njemačkom nalogu evakuira se pučanstvo iz Trnova.

Na zaprečnoj fronti iztočno Sarajeva bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Doboj:

Odbijeni su nepr. napadaji na uporišta 10 km j.j.z. i 7 km j.i. Doboja.

Protjeran je neprijatelj iz Osječana (10 km s.s.i. Doboja) uz 14 poginulih nepr. vojnika.[8]

Noću 19/20. III. odbijeni su nepr. napadaji sa zapada prema putu i želj. pruzi između Rudanke i Johovca (5 km s.z. i 10 km s. Doboja).[9]

Nepr. zrakoplovstvo:

Nepr. zrakoplovi napali su u nizkom lietu želj. postaju Andrijevci, bez štete i žrtava.

Prilikom bombardovanja Osieka 18. III. poginule su 2 osobe, 14 ih je ranjeno, a 19. III. u Sl. Brodu poginulo je oko 30 osoba, dok su istovremeno napadnuta i sela u okolini Broda.

19. III. napali su nepr. zrakoplovi uzletište Zagreb, bez učinka.

Istog dana protuzrakoplovna obrana vlakova oborila je 2 nepr. zrakoplova.

---

[7] Bliže o tim borbama, kao i o gubicima jedinica JA, vidi dok. br. 52 i 89.

[9] Napad su izveli dijelovi 18. srednjobosanske brigade 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 61).

20. III. 5 nepr. lovaca napalo je bombama i strojničkom vatrom južni dio grada Osieka i želj. postaju. Poginule su tri osobe.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su bombama tvornicu »Standart« u Bos. Brodu, bez učinka. 6 vojnika je poginulo, a jedan napadački zrakoplov oboren od p.z. obrane pao je kod Dervente.

Toga dana nepr. zrakoplovi bacili su još bombe na Cernik sjeverno N. Gradiške, zatim na Gospić, te napali strojničkom vatrom Okučani.

21. III. nepr. zrakoplovi-lovci napali su bombama i strojničkom vatrom rano u jutro Gospić.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Đakova i u Hrv. Zagorju poginuo je jedan, ranjena su 3 i zarobljena 2 odmetnika, a 21 vojni neposlušnik je uhićen.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostoženi pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 195

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 22. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 81/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
22. III. 1945.

Iztočna fronta:

Odbijeni su svi nepr. napadaji na uporišta južno i j.z. Bijeljine, a uspješnom topničkom vatrom tučena su nepr. prikupljanja 4 km j. Bijeljine.[2]

Podhvatne snage iz Brčkog osvojile su Bukovac (9 km z. Brčkog), gdje je neprijatelj pružio slabiji odpor.

U podhvatu zapadno Brčkog slomljen je jak nepr. odpor kod Kornice (10 km s. Gradačca) uz 150 poginulih i 6 zarobljenih nepr. vojnika. U daljnjem napredovanju poletnim napadajem osvojen je Gradačac i vis 288 (2 km j. Gradačca), a neprijatelj izbačen i protjeran uz osjetljive gubitke. Nađeno je 107 poginulih nepr. vojnika, 51 je zarobljen, zaplienjena su 2 p.o. topa, 5 bacača, 4 strojnice, oko 100 pušaka, 35 konja, 32 vola, 92 kola (njemački plien). Ostatci razbijenog neprijatelja uzmakli su u smjeru juga, zapada i sjeverozapada.[3]

Na Sriemskom odsjeku nije bilo promjena. Mjestna nepr. topnička i bacačka vatra nastavlja se uz živahnu nepr. zrakoplovnu djelatnost s napadajima na želj. postaju Gunja, Tovarnik i Sotin. Oboren je jedan nepr. zrakoplov.[4]

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 22/1—1, k. 48.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50.

[3] Osamnaestog marta su 16. puk njemačke 22. pješadijske divizije, iz rejona G. Žabara, i 149. puk 117. lovačke divizije iz rejona Šamca, prešli u napad ka Gradačcu, gdje su napali jedinice 25. divizije JA i tom prilikom im nanijeli osjetne gubitke. Pored ovih njemačkih snaga, u napadu su učestvovale i izvjesne ustaško-domobranske i četničke jedinice. Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 20—23. i 33.

[4] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Na Dravi od 19. III. pojačana je nepr. vatra svih oružja s težištem na postave iztočno i j.i. Barča. Iztočno Barča primiećeno je jače zaposjedanje sjeverne obale Drave od strane neprijatelja. Kod Budakovca (16 km j.i. Barča) odbačen je jedan nepr. izviđački šćet natrag preko rieke. Nepr. topnička i bacačka vatra na Osik, jedna osoba poginula i 9 ih je ranjeno.

Moslavina:

U toku je čišćenje područja sjeverno od Čazme.

Izviđanjem je ustanovljeno da je neprijatelj napustio V. i M. Trojstvo, te Šandrovac (8 km i.s.i. i 14 km i. Bjelovara).

Prigodom naknadnog čišćenja Moslavine pronađena su još neka nepr. skladišta i zaplienjeno: 3 vagona pšenice, 2 brz. pošt. središnjice, 5 pošt. brzoglasa, 1 lokomobil, 1 dinamo stroj, 2 gumena čamca, 10 šivaćih strojeva, 1 pisaći stroj, 1 aparat za umnožavanje, 10 sanduka ljekarničkog tvoriva, troja nosila za ranjenike, 9 krugovalni prijemnika i 25 samovoznih guma.

Našice:

U borbama u području Paučja (14 km j. Našica) nanieti su neprijatelju gubitci od 26 poginulih, dok je 69 nepr. vojnika zarobljeno.

Varaždin:

Na južnim padinama Kalnika nalaze se navodno jače nepr. snage, dok se manje nepr. skupine nalaze južno Varaždina. Svi spojevi s Varaždinom su prekinuti.[5]

Ogulin:

Odbijeni su noćni nepr. napadaji u jakosti sati u području zapadno Ogulina na prevali preko Kapele iz smjera juga.

Lika:

Odbijeni su izviđački nasrtaji neprijatelja prema Mekinjaru i uporištima zapadno Udbine.

20. III. odpočeo je neprijatelj s jakim snagama, topničtvom, te s 15 — 20 oklopnih kola usredotočeni napadaj na Gornji Lapac i jak napadaj na crtu Udbina —

[5] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Mekinjar podpomognut sa 16 oklopnih kola. Žestoke borbe su u toku.[6]

Neprijateljsko zrakoplovstvo veoma djelatno pomaže napadača.[7]

Sarajevo:

Jedna udarna skupina osvojila je vis 1 km j.i. Ivan Sedla.[8]

Odbijeni su slabiji nepr. napadaji na naše postave j.i. Trnova. Jedna borbena skupina u nadiranju prema iztoku osvojila je Delijaš (8 km s.i. Trnova) i uzpostavila spoj s borbenom skupinom, koja je napredovala iz sjevera odbacivši neprijatelja s visinskih postava Crni Vrh (7 km s.s.i. Trnova). Nepr. gubitci 26 poginulih i 7 ranjenih, dok vlastitih iznose samo 2 ranjena.[9]

Na iztočnoj fronti kod Sarajeva odbijeni su nepr. napadaji na uporišta 5 km s.s.i. Pala.[10]

Izviđanjem je ustanovljeno da područje 6 km s.z. i 10 km j.z. Sokolca nije zaposjednuto od neprijatelja.

U manjim skupinama izviđačkih dielova na Ivan Sedlu i kod Hadžića pala su 4 nepr. vojnika, 5 ih je zarobljeno i zaplienjeno: 1 strojnica, 1 strojopuška, 5 strojosamokresa, te strjeljivo. Vlastiti gubitci: 13 vojnika ranjeno i 5 nestalo.

Kiseljak:

U području 14 km s.z. Kiseljaka protunapadajem odbačena je jedna nepr. sat.[11]

Doboj:

U području Doboja odbijeni su nepr. napadaji iz zapadnog smjera na jedno uporište 6 km s.s.z. Doboja.[12]

Bos. Gradiška:

Stanje u području južno Bos. Gradiške još uvijek je ozbiljno.[13]

---

[6] Riječ je o 4. armiji JA. Ona je toga dana otpočela napad za oslobođenje Like i Primorja, odnosno ličko-primorsku operaciju. Bliže o tome vidi tom XI, knj. 4.

[7] Bliže o tome vidi tom X, knj. 2.

[8] O situaciji na tom prostoru vidi dok. br. 52 i 92.

[9] Bliže o tome vidi dok. br. 52 i 89.

[10] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 38. udarne divizije JA (vidi dok. br. 112).

[11] Vidi dok. br. 147.

[12] Riječ je o dijelovima 18. srednjobosanske udarne brigade (vidi dok. br. 61 i 82).

[13] Vidi dok. br. 94.

Nepr.zrakoplovstvo:

19. III. srušio se jedan nepr. zrakoplov-lovac kod Rakovog Potoka južno Samobora. Zrakoplov je izgorio, a jedan član posade je zarobljen.

20. III. nepr. zrakoplovi napali su više želj. postaja i vlakova na prugama. U želj. postaji Lipovljana uništena su 2 vagona oklopnog vlaka i više praznih vagona cisterna je oštećeno. Kod želj. postaje Novoselec Križ napadnut je i onesposobljen stroj vlaka. U želj. postaji Kutina napadnut je putnički vlak. 2 osobe su poginule i jedna je ranjena. Iztočno Okučana onesposobljena su 2 stroja i ranjena 2 vojnika. Između Moslavine Popovače i Križa napadnut je vlak, te su izgorjela dvoja kola. Na pruzi Zaprešić — Varaždin kod Konjščine onesposobljen je jedan stroj, a kod Novog Marofa još jedan stroj. Kod Starog Petrovog Sela bačene su bombe bez veće štete i žrtava.

20. III. nepr. zrakoplovi napali su mjesto i želj. postaju Nova Kapela Batrina. Ima porušenih i oštećenih kuća, te štete na postaji. 3 su osobe poginule i 12 ih je ranjeno.

Istog dana napadnuta je želj. postaja Lužani na pruzi Brod — Sarajevo. Ima štete.

21. III. tri nepr. lovca napala su njemačku samovoznu preselicu na cesti kod Dugog Sela. Oštećen je jedan samovoz. Jedan satnik je poginuo, a 2 vojnika su ranjena.

Istog dana od 19,55 do 22,20 oko 50 nepr. zrakoplova izvršilo je težak napadaj na kolodvor i mjesto Novsku požarnim i razornim bombama.

Vlastito zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 21. III. izvršilo izviđanje nepr. letilišta i više drugih zadaća.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Vinkovaca i Petrinje poginulo je 6 odmetnika, 42 su ranjena i jedan se predao.

Kod Fojnice predalo se 9 odmetnika, a u Požegi prijavilo se daljnjih 8 vojnih obveznika.

Željeznice:

21. III. između Novske i Lipovljana naletio je na minu teretni vlak. Izskočilo je 10 vagona. Kod Okučana izvađene su mine sa želj. pruge.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glst. pukovnik (Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 196

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 23. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 82/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

23. III. 45.

Iztočna fronta:

U području Bijeljine odbijeno je nekoliko jačih napadaja boljševika.[2]

Podhvat u području južno Gradačca uspješno se nastavlja. Odbačene su boljševičke bande iz Modriča i Prav. Srnica (12 km s.z. i 11 km j.j.i. Gradačca). Jedna borbena skupina u svom nadiranju prema jugu dostigla je područje 7 km s.i. Gračanice, a borbena skupina, koja sa zapada nadire prema Gračanici, dostigla je podru-

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 23/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na jedinice 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

čje 5 km zapadno Gračanice.[3] Poginula su 34 boljševika, dok su 2 p.o. topa, 3 bacača i 15 strojnica zaplienjeni.

U Sriemu, osim mjestne vatrene i zrakoplovne djelatnosti, nije bilo važnijih događaja.

Na Dravi nije bilo promjene.

Podravina:

U toku su jaki napadaji boljš. skupina na uporište Ćeralije (9 km j. Podr. Slatine).

Požega:

21. III. jake boljš. bande napale su uporište Stražeman (14 km s.z. Požege). Napadaj je odbijen i bande protjerane uz pomoć upućenu iz Požege.

Moslavina:

U Moslavini nastavlja se čišćenje osvojenog područja, te izviđanje u području sjeverozapadno Bjelovara.

Bos. Novi:

U podhvatu u području sjeveroiztočno Bos. Novog osvojeno je više visova i dostignut Kamenik (13 km s.i. Bos. Novog). Nađeno je 14 poginulih odmetnika, dok vlastiti gubitci iznose 2 poginula i 6 ranjenih. Podhvat se nastavlja.[4]

Lika:

Neprijatelj je uspio s jakim snagama i brojnim oklopnim kolima probiti postave obostrano G. Lapca, te sada produžuje svoje napadaje u smjeru sjevera.

Izpred jačeg nepr. pritiska odmiču naše snage iz područja Udbine preko Tuka u smjeru sjevera. Posada uporišta Mekinjar probila se na crtu: Bunić — Debelo Brdo.

Da bi se pojačala južna fronta veleprostora Bihaća, napušteni su zaprečni postavi sjeverno Plitvičkih Jezera.

Uslied jakog nadiranja neprijatelja nisu se mogli zaposjesti zaprečni postavi južno Nebljusa.[5]

Nepr. zrakoplovstvo vrlo djelatno pomaže napadača napadajući mjesta u neposrednoj pozadini borbene crte.

---

[3] Bliže o situaciji na tom prostoru vidi tom XI. knj. 2, dok. br. 20, 23, 33 i 37.

[4] Borba je vođena protiv jedinica 20. krajiške brigade 39. udarne divizije (vidi dok. br. 94).

[5] O tome vidi dok. br. 195, objašnjenje 6.

Tako su napadnuti Žegar, Skočaj (2 i 7 km j. Bihaća), te okolna sela.[6]

Sarajevo:

Napadaj ustaša južno Rudna (1 km j.i. Ivan Sedla) nije mogao prodrieti zbog jakog nepr. odpora.[7]

U području Trnova odbijeni su jaki nepr. napadaji iz južnog i j.i. smjera, te slabiji napadaji iz zapadnog i iztočnog smjera. Protunapadajem razbijen je neprijatelj u jakosti bojne izgubivši 49 poginulih, 4 zarobljena i 3 strojnice.[8]

U dolini Prače neprijatelj se pojačava.[9]

Zenica:

8 km z. Zenice odbačene su boljš. bande nakon žestoke borbe u smjeru zapada.[10]

U dolini Bosne živahna nepr. zrakoplovna djelatnost.[11]

Doboj:

21. III. odbijen je nepr. napadaj na Foču (14 km s.s.z. Doboja). Nađeno je 8 poginulih boljš. bandita,[12] dok vlastiti gubitci iznose: 3 poginula i 1 ranjen.

Nepr. zrakoplovstvo:

19. i 20. III. nepr. zrakoplovi napali su Otoku. Oštećena je želj. postaja, žrtve su nepoznate.

20. III. napali su nepr. zrakoplovi bombama i strojničkom vatrom želj. postaju Nova Gradiška dva puta, te N. Kapelu Batrinu i Brod. Šteta je neznatna.

Toga dana kod Sv. Ivana Žabno pao je jedan nepr. četverostrojni zrakoplov. Jedan član posade je zarobljen, za ostale se nezna.

21. III. napali su nepr. zrakoplovi želj. postaju Banova Jaruga i Sibinj, zatim Dvor na Uni, Podvinje kod Broda, gdje je srušeno 5 kuća i poginulo 12 osoba, te

---

[6] i [11] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

[7] Opširnije o tome vidi dok. br. 92.

[8] O borbama na tom prostoru, kao i o gubicima jedinica JA, vidi dok. br. 52 i 89.

[9] Vidi dok. br. 84.

[10] Odnosi se na jedinice 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 111 i 123).

[12] Napad su izveli dijelovi 19. krajiške brigade 53. udarne divizije (vidi dok. br. 78).

vlak na pruzi između N. Gradiške i St. Petrovog Sela i još jedan vlak između Lupljanice i Dažnice. Onesposobljen je jedan stroj. Poginulo je 8 osoba i 4 su ranjene. U Banovoj Jaruzi i Dvoru na Uni, te Sibinju ima nešto štete i žrtava.

Toga dana oboren je jedan nepr. četverostrojni zrakoplov, koji je pao 8 km i.j.i. N. Gradiške. Zrakoplov se razbio, 5 članova posade je poginulo.

Istog dana oboren je kod Gunje jedan sovjetski zrakoplov. Dva člana posade su poginula.

22. III. nepr. zrakoplovi — lovci bacili su bombe na Ogulin i Gospić. Pojedinosti još nisu poznate.

Istog dana pao je kod Krapine jedan nepr. četverostrojni zrakoplov. Jedan član posade je poginuo, 5 ih je zarobljeno.

Vlast. zrakoplovstvo:

22. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo oružano izvršilo oružano izviđanje u području iztočno Bjelovara u suradnji s podhvatnim skupinama, te bombardiralo neprijatelja kod V. Zdenaca. Osim toga izvršilo je više drugih raznih zadaća.

Željeznice:

21. III. na glavnoj pruzi između Banove Jaruge i Lipovljana naišao je vlak na minu. Izklizlo je 5 vagona, ali je kvar iztog dana popravljen.

Istog dana na istoj pruzi između Ivanićgrada i Deanovca naišao je na minu drugi vlak. Izklizla su jedna štitna kola i pruga lakše oštećena. Kvar je popravljen.

20. III. na pruzi Brod — Sarajevo između Nemile i Vranduka naišao je na minu vlak s preselicom, izkočila su dva vagona i stroj. Ima žrtava.

Noću 21/22. III. minama je razorena pruga Zagreb — Karlovac između Remetinca i Leskovca na više mjesta.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić, v.r.

M. P.

BR. 197

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 24. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 83/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

24. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na donjoj Drini nije bilo borbene djelatnosti. U području j.z. Brčkog protjerana je nakon žestokih borbi jedna nepr. skupina iz visinskog područja kod Brke uz 47 poginulih.[2]

Na Sriemskom i Dravskom odsjeku nije bilo važnije borbene djelatnosti.

Podravina:

Odbijeni su novi nepr. napadaji na uporište Ćeralije (10 km j. Podr. Slatine).

Požega:

U gonjenju razbijenih bandi u severnom dielu požeške kotline u području Stražemana (16 km s.z. Požege) pobijeno je 29 odmetnika, 5 ih je zarobljeno i zaplienjeno: 1 strojopuška, 14 pušaka i 5 konja. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 5 ranjenih.

Moslavina:

22. III. započeo je podhvat u području sjeverno Garešnice i dostignuta je crta: Zdenčac — Trupinski Gaj — Vis 142 — Dražica (5, 10, i 16 km s. Garešnice).

U području iztočno i jugoiztočno Bjelovara u toku su izviđanja i čišćenje zemljišta od zaostalih bandi. Prebjegla su dva odmetnika i zaplienjeno jedno skladište s dva vagona žita.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 24/1—1, k. 48.

[2] Na tom prostoru su dejstvovale jedinice 28. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

Bos. Novi:

Protjerane su boljš. bande s iztočne obale r. Une. Iztočna obala Une od Bos. Novog — Kostajnice zaposjednuta je od naših četa. Nepr. gubitci iznose: 29 poginulih,[3] dok vlastiti iznose: 2 poginula, 14 ranjenih i 2 nestala.

Bihać:

Sjeverno Lapca uništena su troja nepr. oklopna kola. Nakon što je noć prošla mirno, produžio je neprijatelj iz područja Nebljusi obostrano ceste i u dolini Une svoje napadaje s jakim snagama podpomognute oklopnim kolima u smjeru sjevera. Svi nepr. napadaji podpomognuti sa 7 oklopnih kola na novu zaprečnu crtu 10 km j.j.i. Bihaća odbijeni su. Borbe se nastavljaju.

Od 21. III u podne pojačao se nepr. pritisak na sjeverni i s.z. odsjek Bihaća, dok su na j.z. odsjeku Bihaća započeli jaki nepr. napadaji.

Posada naših uporišta u području Bunića odbačene su u brda u smjeru s.z. i zapada.[4]

Sarajevo:

Na Ivan planini nije bilo važnijih događaja.

Područje Trnova očišćeno je od ostataka razbijenog neprijatelja, koji je pri tom izgubio 37 poginulih i 4 zarobljena, tako da ukupni nepr. gubitci u borbama za Trnovo iznose: 211 poginulih i 18 zarobljenih. Plien: 3 bacača, 14 strojnica, 102 puške, 1 samovoz, 1 motor kotač, veća količina topničkog i pješačkog strjeljiva, te dojavna oprema.[5]

22. III. neprijatelj je ponovno jakim snagama napao Bistricu (6 km j.z. Pala). Nakon žestoke borbe probila se slaba ust. posada u Pale.

Posade uporišta 4 i 5 km j.i. Pala odbile su slabije nepr. napadaje.[6]

Na istočnom odsjeku Sarajevske fronte i u području Kiseljaka nije bilo važnijih događaja.

Zenica:

Protjerane su boljševičke bande iz Mutnice (6 km i.j.i. Zenice) dalje u smjeru j.i.

---

[3] Borba je vođena protiv jedinica 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

[4] O dejstvima na tom području vidi tom XI, knj. 4.

[5] O gubicima jedinica JA na tom području vidi dok. br. 52 i 89

[6] Vidi dok. br. 84.

Izviđački dielovi naišli su 9 km s.z. Zenice na neprijatelja u jakosti bojne s težkim naoružanjem.[7]

6 km j.z. Maglaja zarobljen je jedan nepr. stožer bojne.[8]

Doboj:

Jedna borbena skupina prodirući iz Gradačca slomila je žilav nepr. odpor 12 km j. Gradačca i nadire dalje u smjeru Gračanice. Druga borbena skupina odbivši nekoliko nepr. protunapadaja u dolini Tinje dostigla je Cerik (13 km j.i. Gradačca). Poginulo je 18 srbskih boljševika.

Hrv. borbena skupina nadirući iz Doboja osvojila je Gračanicu.

Jugoiztočno Doboja odbijeni su nepr. napadaji na uporište 6 km j.i. Doboja, te u protunapadaju osvojeni su Mrđani i Brđani (14 km j.i. Doboja). Neprijatelj uzmiče u iztočnom smjeru ostavivši na bojištu 26 poginulih.[9]

Bande, koje su prolazno prodrle kod Vranduka na cestu Doboj — Brod, odbačene su u poletnom protunapadaju u smjeru zapada.[10]

Nepr. zrakoplovstvo:

20. III. pao je kod Podvrškog (12 km s. N. Gradiške) jedan nepr. zrakoplov. Jedan član posade je poginuo, jedan je zarobljen, a jedan je pobjegao.

21. III. nepr. zrakoplovi bacili su bombe na prugu između Novske i Raića. Oštećena su dvoja kola i želj. pruga.

22. III. bačene su 2 bombe na želj. postaju Raić. Bombe nisu eksplodirale.

22. III. nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Vinkovce strojničkom vatrom, te vlak između Vrpolja i Garčina. 2 osobe su ranjene.

Istog dana nepr. lovci napali su njemački samovozni povoz kod Volinja j.z. Kostajnice bez štete i žrtava.

23. III. nepr. zrakoplovi — lovci bacili su nekoliko bombi na želj. postaju N. Gradiška, Sunja, na želj. prugu

---

[7] Odnosi se na 2. bataljon 6. krajiške brigade 4. udarne divizije JA. Međutim, borba je vođena jugozapadno od Zenice (vidi dok. br. 111).

[8] Na tom prostoru su tada bile jedinice 18. srednjobosanske brigade 53. udarne divizije JA. Međutim, one tada nisu imale takve gubitke (vidi dok. br. 61).

[9] Bliže o borbama na sektoru Doboj — Gračanica — Gradačac vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33 i 35.

[10] O tome vidi dok. br. 78 i 82.

Zaprešić — Brežice, zatim Krapinu, Ogulin i St. Gradišku. Pojedinosti još nisu poznate.

Naknadno se doznaje da je 18. III. kod Amruševa kraj Karlovca pao jedan nepr. zrakoplov.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 23. III. izvršilo izviđanje nepr. letilišta u Kordunu, zatim bombardiranje jednog odmetničkog stožera u Lici i više drugih raznih zadaća.

Željeznice:

22. III. između Sesveta i Sesvetskog Kraljevca na glavnoj pruzi Zagreb — Dugo Selo naišao je strojni vlak na minu. Stroj izkliznuo, a pruga oštećena. Neznatna šteta je uklonjena i pruga osposobljena za promet.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 198

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 25. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 84/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

25. III. 1945.

Iztočna fronta:

Južno Bijeljine okupljaju se jače boljš. snage.

U Sriemu na Dunavu obostrana topnička i bacačka vatra.

Na Dravi, osim uobičajene povremene nepr. vatre, bez promjena.

Jedna borbena skupina odbacila je neprijatelja kod Musl. Maoče (16 km j.z. Brčkog) nanievši mu gubitke.

U podhvatu u području j.z. Brčkog i j.i. Gradačca boljš. bande pretrpele su do sada gubitke od 152 poginula i veliki broj ranjenih, zaplienjeno je 11 strojnica i strojosamokresa.[2] Vlastiti gubitci iznose: 31 poginuo 1 68 ranjenih.

Moslavina:

U podhvatu sjeverno Garešnice dostignuta je crta: Tomašica — Hercegovac — Trnava — Pavlovac (7 km s.i., 11, 13 i 17 km s.s.i. Garešnice).

22. III. neprijatelj je pretrpio težke gubitke od 247 poginulih (među njima »Načelnika štaba«, 1 »oficir« i 2 »komesar«). 20 kola mrtvih i ranjenih su odvezli, a 43 su zarobljena. Cieni se da ima oko 300 ranjenih boljševika. Plien: 93 puške, 11 strojnica, 2 bacača, 2 strojosamokresa, 1 samokres, 1 krugovalna postaja, 1 brzoglas, te 6 vagona žita i vagon brašna u hercegovačkom mlinu. Vlastiti gubitci: 7 poginulih i 45 ranjenih (među njima stk. Ivanković i por. Žulj).

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg br. 25/1—1, k. 48.

[2] Bliže o gubicima jedinica JA na tom području vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33 i 37.

Petrinja:

Iz Moštanice (8 km j.i. Petrinje), te južno Petrinje odbačene su jače srb. boljš. snage u smjeru juga uz 12 poginulih, više ranjenih i 3 zarobljena. Zaplienjen je jedan bacač i više pušaka.

Karlovac:

U toku je podhvat u području Ribnika (16 km s.z. Karlovca). Neprijatelj je odbačen iz svojih postava uz 7 poginulih.

U sukobu jedne borbene skupine s bandama kod Ozlja palo je 6 odmetnika, dok su 2 naša vojnika poginula i 1 je ranjen.

Ogulin:

U području sjeverno i južno Ogulina primiećeno je okupljanje jačih nepr. snaga. Nepr. zrakoplovstvo već tri dana napada Ogulin.

Bihać:

Ne predležu nove viesti o borbama u širjem području Bihaća.

Gospić:

Podhvatne skupine iz Krbavskog Polja vraćene su u svoja uporišta oko Gospića.

Jake nepr. skupine nalaze se u području Lovinca i Medaka (32 i 16 km j.i. Gospića), navodno razpolažu s oko 50 oklopnih kola i 25 topova. Predmieva se da namjeravaju napasti uporišta oko Gospića i samo mjesto.[3]

Sarajevo:

Premoćne srb. boljš. bande napale su podhvatne snage u području Trnova i uspjele ponovno ući u to mjesto. U toku su žestoke obranbene borbe na zaprečnoj crti zapadno i iztočno ceste Kijevo — Ilovica (10 —15 km j. Sarajeva). Neprijatelj dovlači pojačanja.[4]

Iz Bistrice (6 km j.j.z. Pala) neprijatelj otvara vatru na Pale.

Jake srb. boljš. snage zauzele su Olovo (32 km s.s.i. Sarajeva)[5] odakle se ust. posada povukla u smjeru sjeverozapada. Neprijatelj je protjerao četnike s područja 7 km s.s.i. Sarajeva.

---

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39, i tom XI, knj. 4.
[4] Bliže o borbama na tom prostoru vidi dok. br. 52. i 89.
[5] Riječ je o Tuzlanskom NOP odredu (vidi dok. br. 98).

23. III. neprijatelj bombama i strojničkom vatrom tukao naše postave na Trebeviću.

Doboj — Maglaj:

Odbačene su boljš. bande sa ceste i želj. pruge između Trbuka i Maglaja uz gubitke po neprijatelja.

23. III. odbijen je jak napadaj srb. boljševika na Gračanicu uz težke gubitke po neprijatelja.[6] Vlastiti gubitci su osjetljivi.

Derventa:

Noću 22/23. III. odbijen je napadaj bandi na uporište Počivaljka[7] (12 km j.i. Dervente).

Nepr. zrakoplovstvo:

21. i 22. III. nepr. zrakoplovi napali su most kod Brčkog, bez štete.

21. III. nepr. lovci napali su želj. postaju Novoselec Križ i želj. preselicu kod te postaje. 2 vagona su zapaljena.

22. III. napadnut je grad Ozalj od nepr. zrakoplova i jače oštećen. Poginula su tri vojnika i 6 ih je ranjeno.

23. III. jedan nepr. zrakoplov bacio je bombe na iztočni dio Varaždina. 2 kuće su oštećene i dvie osobe su ranjene, a 24. III. jedan ruski zrakoplov bacio je 5 bombi u blizinu svilane u Varaždinu, bez veće štete.

23. III. nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Krapina. Ima štete i žrtava.

Istog dana napadnuta je jedna njem. preselica kod Novog Marofa, gdje su zapaljena tri vagona, te ujedno napadnuta želj. postaja Zabok i Bračak. Jedan napadački zrakoplov oboren je p.z. obranom vlaka kod Novog Marofa. 2 pilota su poginula.

23. III. 18 nepr. zrakoplova izvršili su težak napadaj u više valova na Bos. Novi. Pogođena je želj. postaja i obližnje kuće. Poginulo je 25 osoba, a veći broj ih je ranjen. Ima štete.

Istovremeno napadnuta je i Kostajnica. Bombe su pale u blizinu želj. postaje. Ima štete i žrtava. Istog dana napadnuta je i želj. postaja Sunja, zatim Nova

---

[6] Napad su izvele jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 35).

[7] Odnosi se na jedinice 19. krajiške brigade 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 78).

Kapela Batrina i Staro Petrovo Selo. U St. Petrovom Selu oštećena je preselica.

23. III. 6 nepr. zrakoplova napalo je oko 2 ,00 sati bombama i strojničkom vatrom Petrinju. Srušene su 3 kuće, 25 ih je oštećeno, a vojarna je izgorila.

24. III. oko 15,00 sati 4 nepr. zrakoplova ponovno su napali bombama i strojničkom vatrom Petrinju. Poginula je jedna osoba i 5 ih je ranjeno.

Istog dana 12 nepr. zrakoplova-lovaca napalo je u tri vala Kutinu. Pojedinosti još nisu poznate.

Toga dana 10 nepr. zrakoplova napalo je bombama i stroj. vatrom želj. postaju N. Gradiška, bez štete i žrtava, jer su bombe pale kraj želj. postaje.[8]

24. III. kod Lučkog oborena su 2 nepr. lovca.

Vlast. zrakoplovstvo:

24. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo obskrbu strjeljivom postrojbi u Doboju i bacanje promičbenih letaka u Moslavini, te izviđanje u području Siska. Dva naša lovca sukobila su se s 5 nepr. lovaca iznad Siska. Jedan naš zrakoplov nije se još vratio.

Općenito:

U toku izviđanja u području Bijeljine i Hrv. Zagorja pala su 4 i zarobljena 4 odmetnika, dok vlastiti gubitci iznose 3 ranjena.

Kod Samobora uhićeno je 11 vojnih neposlušnika. Kod Našica uhićeno je 14 vojnih neposlušnika, a prijavilo se 7 novaka i prebjegao jedan odmetnik.

Željeznice:

23. III. uspostavljen je promet u ž.p. Novska na jednom kolosjeku nakon bombardiranja 22. III.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glst pukovnik (Helbich)
Helbich

M. P.

---

[8] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva, vidi tom X, knj. 2.

BR. 199

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA 5. BOJNE 10. USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA OD 25. MARTA 1945. ZAPOVJEDNIŠTVU 6. HRVATSKE DIVIZIJE O DEJSTVIMA NA PROSTORU BANJA LUKA — IVANJSKA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
V. BOJ. X. UST. STAJ. ZDRUGA
Broj . . . 439 . . . ./taj.
Položaj dne 22[3].III.1945.

Sastanka
X Ust. St. Zdruga[2]

ZAPOVJEDNIČTVU 6. HR. DIVIZIJE

Banja - Luka

Noću dne 23. III. o.g. oko pola dva sata izvršen je žestok napad na položaje 18. sati, koji se protežu od Čardaka, sjeverozapadno od Parloga, preko Parloga do Karaule.

Partizani došli su iz pravca Ivanjske cestom do sela Dragočaja u jačini nešto preko 300 ljudi vrlo dobro oboružani strojopuškama engleskog poriekla i sa dva teška bacača.

U općinskoj zgradi u Dragočaju uredili su ambulantu i smjestili zapovjedničtvo podhvata.

Tu su snage razdielili na dvie podjednake skupine. Jedna skupina krenula je uz potok lievo od ceste Banja Luka — Priedor, zaobišla Crkveno Brdo, koje je tek jedan manji odjel napao, dok su ostali provukli se između Crkvenog Brda i Brda Marić na Čardačište i napali sat sa pozadine.

Druga grupa krenula je iz Dragočaja cestom prema Parlogu i napala sat sa čeone strane.

Nakon kraće borbe posada sa Crkvenog Brda, koja je brojila jedva 12 ljudi, kao predstraža, povukla se u sastav sati na Čardačište.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 39/8—1, k. 114/A.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Pogrešno; treba: 25.

Točno u pola dva sata u noći počeo je prvi napadaj na čitav postav 18. sati, i to najprije sa teškim bacačima i lakim bacačima, a nakon toga i ljudstvom. Prvi napad, koji je trajao oko tričetvrt sata odbijen je.

Već nakon pola sata napad je ponovljen, ali je i taj odbijen. Treći napad počeo je oko 4 sata i tom prilikom uspjelo je partizanima probiti se iz šumice, koja leži s obje strane ceste sjeverno od Parloga i sjediniti se sa grupom, koja je navaljivala u leđa sati i tako presjekli sat na dvoje, obkolivši tako lievu polovicu sati.

Nastala je borba iz bliza, u kojoj su se pojedini vojnici čak i hvatali rukama. Ipak je obkoljenoj polovici sati uspjelo probiti obruč i povući se prema Šargovcu.

Kad je zapovjedničtvu bojne javljeno, da su partizani zauzeli jedan dio postava, sakupljen je izvidnički vod bojne od 17 ljudi i poveden na protunapadaj.

Već prvim naletom izbačeni su partizani iz rovova i odbačeni prema dolini pod Crkveno Brdo, odakle su na vrat na nos bježali prema Dragočaju.

Kako je odmah nakon toga došao i jedan vod 17. sati, koji je pravodobno kao pojačanje zatražen, krenula je potjera za bježećim partizanima. Potjeri se pridružilo i oko 50 vojničara 19. sati, koji su dobrovoljno i bez zapoviedi krenuli preko Marića Brda prema Ojdaniću, sa svrhom da partizanima dok su još vršili napad na 18. sat dođu iza leđa.

Partizani proganjani su sve do iza Mendanića i do ispod Gradine. Oko 10 sati u jutro potjera se vratila, dok su se partizani povukli prema Radin Gaju.[4]

Gubitci:

Vlastitih gubitaka nije bilo, dok je tačan broj partizana nepoznat. Prema pričanju žitelja iz sela Radočaj, koji su vidjeli, do ambulante u samom selu Dragočaj (u općinskoj zgradi) dovučeno je svega, što ranjenih, što mrtvih 45, od toga 25 mrtvih. Da li su to svi njihovi gubitci, ili ih imade još gdjegod po poljima ili šumama, nije moguće reći, ali se može vjerovati, jer sigurno nijesu mogli, pogotovo za vrieme protunapadaja i tako naglog uzmaka sve dovući u ambulantu.

A osim toga i na putu, prigodom bježanja dalje od Dragočaja vrlo je vjerojatno, da su imali barem koji gubitak.

Napominjem, da se žestina borbe može vidjeti i po tome, što pred postavima sati imade ljudskog mesa na par mjesta u komadima, a isto tako prstiju i sa ruku i sa nogu.

[4] Riječ je o dijelovima 15. krajiške brigade 39. udarne divizije (vidi dok. br. 94).

Od oružja sat nije ništa izgubila, dok je zarobljena jedna puška, jedna doknadna ciev za strojopušku i nekoliko okvira.

Za poglavnika i dom spremni!

Zapovjednik — bojnik:
(ing. Kulko)

BR. 200

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 26. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 85/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

26. III. 1945.

Iztočna fronta:

Neprijatelj se primakao Bijeljini s juga do na 5 — 6 km.[2]

Zapadna obala rieke Drine od Bijeljine pa do ušća u Savu oštećena je od neprijatelja.

U području Brčkog učvršćuju se naši postavi.

U nastavku podhvata u području j.z. Brčkog odbijeni su svi nepr. protunapadaji na bok borbene skupine iztočno Špionice (30 km j.z. Brčkog).[3]

U Sriemu nije bilo promjena.

S Dunavskog i Dravskog odsjeka nema novih viesti.

Moslavina:

23. III. izvršen je usredotočeni podhvat u području Dubrave (12 km s.z. Čazme). Osim slabijeg nepr.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 26/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na jedinice 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

[3] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32 i 37.

odpora kod Cerine (4 km s.z. Čazme) boljševici nisu dali odpor, već su se povukli.

Izpred borbene crte sjeverno Garešnice dostignute 23. III. (vidi D. I. br. 84/45.)[4] bilo je samo vlastite izviđačke djelatnosti, posebno pred sjevernim krilom, bez dodira s jačim odmetničkim snagama. Tom prilikom poginula su 2, ranjeno je 6 i zarobljeno 1 srb. boljševik. Vlastiti gubitci: 2 ranjena.

Nova Gradiška:

S područja sjeverno N. Gradiške odbačena je slabija odmetnička skupina uz 3 poginula odmetnika, dok je 1 vojnik ranjen.

Kordun:

U toku je podhvat iz Petrinje u smjeru Gline i iz Karlovca u smjeru Slunja.

Jastrebarsko:

23. III. odbijen je napadaj boljš. bandi na uporište Zdenčina (8 km i.s.i. Jastrebarskog). Poginuo je 1 »komandir«, a cieni se da ih je više poginulo i veći je broj ranjen, koje su odmetnici uspjeli odvući.

Karlovac:

Noću 23/24. III. premoćne banditske skupine napale su uporište Draganić (10 km s.s.i. Karlovca). Slaba posada morala se probiti pretrpivši gubitke od jednog poginulog, 4 ranjena i 3 nestala. Nepr. gubitci nisu ustanovljeni.[5]

Bihać:

O borbama u širjem području nema novih viesti.

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu nije bilo promjena.

Na zaprečnoj crti kod Kijeva u području južno Sarajeva u toku su borbe s neprijateljem.[6]

U borbama južno Pala nanieti su neprijatelju gubitci, a jedan ust. častnik i 2 vojnika su poginula.

Noću 24/25. III. neprijatelj je tukao strojničkom i bacačkom vatrom Pašino Brdo (2 km s. Sarajeva) iz smjera sjevera.

---

[4] Vidi dok. br. 198.
[5] Bliže o borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.
[6] Odnosi se na jedinice 3. udarne divizije JA (vidi dok. br. 89).

Zenica:

S područja Novog Sela (4 km s.i. Zenice) odbačene su boljš. bande dalje prema iztoku.

Oko 2.000 četnika drži zaprečnu crtu: Radakovo — Novo Selo — Biele Vode (1, 5, s.i., 4 s.i. i 11 km s.s.i. Zenice). Ovi četnici traže pomoć i sporazum s hrv. vojnim oblastima.[7]

Doboj:

S područja Doboja nema novih viesti.

Prilikom odbijanja nepr. napadaja na Gračanicu 23. III. poginula su 62 boljševika, veći broj ih je ranjen i 4 su zarobljena,[8] dok vlastiti gubitci iznose: 7 poginulih i 26 ranjenih.

U borbama 22. i 23. III. oko Gračanice zaplienjeno je 307 pušaka, 3 strojopuške, 1 bacač i strjeljivo.

Banja Luka:

Noću 22/23. III. odbijen je napadaj na naše postave s.z. Banje Luke uz 30 poginulih i 15 ranjenih srb. boljševika.[9]

Jedna udarna skupina iz Klašnice prodrla je do Lišnje (21 km i. Klašnice). Poginulo je 6 odmetnika i jedan konj je zaplienjen.

Obćenito:

Prilikom izviđanja kod Otoke poginula su 4, ranjeno je 5 odmetnika, jedna strojopuška i 3 strojosamokresa zaplienjeni su.

Jugoiztočno Zagreba jedna je obhodnja napadnuta od odmetnika, prihvatila borbu, te protjerala napadača uz 4 poginula. 1 vojnik je poginuo.

U Sv. Nedelji kod Samobora uhićeno je 8 vojnih neposlušnika.

Nepr. zrakoplovstvo:

24. III. prilikom napadaja na Kutinu oštećeno je više kuća. Poginulo je 8 njemačkih i jedan naš vojnik, a 7 Niemaca je ranjeno.

25. III. napadnuta je bombama i strojničkom vatrom Nova Gradiška, gdje je pogođena želj. postaja i tvornica »Kruljac« a 3 Niemca su poginula.

---

[7] Odnosi se na Zenički četnički korpus i dijelove Romanijskog četničkog korpusa (vidi dok. br. 44, 118. i 144).

[8] O tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br, 35.

[9] Riječ je o jedinicama 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

Istog dana bombama i strojničkom vatrom napadnuta je želj. postaja St. Petrovo Selo, gdje je oštećen jedan stroj. Žrtava nije bilo.

24. III. nepr. zrakoplovi napali su B. Gradišku. Ima štete. 7 vojnika i 15 građana je poginulo, a 40 ih je ranjeno.

24. III. napadnut je Ogulin. Ima štete i žrtava.

24. III. nepr. zrakoplovi napali su vlak kod Zalužana i kod Lipovljana. Oštećena su stroja. Osim toga napadnute su želj. postaje N. Kapela Batrina, Raić, St. Petrovo Selo i Popovača, nema štete na pruzi.

24. III. nepr. lovci napali su teretni vlak sjeverno Doboja. Jedan željezničar je poginuo i 2 osobe su ranjene. Stroj vlaka je oštećen, 11 natovarenih vagona je izgorilo, a 8 ih je oštećeno.

24. III. posada u Konjščini oborila je jednog nepr. lovca. Pilot je poginuo.

24. III. nepr. zrakoplovi napali su jednu njemačku preselicu kod Staze. 5 kola je izgorilo, a stroj je onesposobljen, 1 vojnik je poginuo i 9 ih je ranjeno. Druga njemačka preselica napadnuta je istog dana između Novske i Jasenovca. Poginula su 4 i ranjeno 7 vojnika. Jedan napadački zrakoplov oboren je p.z. obranom preselice.

Željeznice:

24. III. na pruzi između V. Gorice i Sv. Klare naišao je vlak na minu. Izkočila su 4 štitna kola. U tom istom danu šteta je uklonjena i promet uspostavljen.

Vlast. zrakoplovstvo:

25. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanje nepr. letilišta.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela — Glavar glavnog stožera
glavnostoženi pukovnik (Helbich) — General i ust. pukovnik (T. Sertić)
Helbich — T. Sertić v.r.

M. P.

BR. 201

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 27. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 86/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

27. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na donjoj Drini nije bilo borbene djelatnosti.

Južno Save kod Rače Niemci su razorili nasipe radi izazivanja poplava na tom području.

Iz područja j.z. Brčkog napreduje jedna borbena skupina u zapadnom smjeru, te je prešla rieku Tinju i dostigla područja 18 km j.j.i. Gradačca, gdje boljš. bande daju jak odpor kod Špionice (30 km j.z. Brčkog) i kod sela Doborovci (10 km s.i. Gračanice).[2] Obostrani gubitci su znatni. Nepr. zrakoplovstvo pomaže odmetničke bande.

Na Dravi bilo je samo obostrane topničke vatre, a jedan pokušaj prielaza jedne bugarske obhodnje u dva čamca spriečen je i jedan čamac potopljen.

Požega:

U Papuku sjeverno Požeške kotline komunističke bande pretrpile su 21. III. gubitke od 173 poginulih (1 »komesar« i 3 »oficira«) i 24 zarobljena. Poslije toga nisu ponavljali svoje izpade u Požešku kotlinu.

Na sjeveroiztočnim padinama Diljgore odbačena je manja boljš. banda uz gubitke.

Moslavina:

O stanju u Moslavini nema novih viesti.

Križevci:

U podhvatu u području s. i. Križevaca slomljen je odpor boljš. bandi i dostignuta crta: Carevdar — V.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 27/1—1, k. 48.

[2] Na pomenutom prostoru dejstvovale su jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32. i 33).

Mučna — Sokolovac (10 — 16 — 18 km. s.i. Križevaca). Poginula su 42 i zarobljena 8 srbo-boljševika, zaplienjena je jedna strojopuška, 2 samokresa i 18 pušaka. Vlastiti gubitci: 2 ranjena.

Kordun:

Podhvat u Kordunu uspješno se nastavlja. Podhvatna skupina iz Karlovca slomila je nepr. odpor i oslobodila Slunj.

Bos. Novi:

Protjerana je skupina srbo-boljševika s visa 4 km j. Bos. Novog uz gubitke po neprijatelja.

Bihać:

Dok je povlačenje južnog odsjeka na postave 5 km j.z. i 2 km j. Bihaća izvršeno po osnovi, bez jačeg nepr. pritiska, pojačao je neprijatelj svoje napade iz sjeverozapadnog smjera na glavnu cestu u dolini Une između Bihaća i Ostrožca, te osvojio visove zapadno od ceste odakle tuče cestu bacačkom, protuoklopnom i strojničkom vatrom. U borbama za Pokoj (4 km s. Bihaća) prelazilo je ovo mjesto iz ruke u ruku, dok je konačno ostalo u posjedu neprijatelja.

Odbijen je napadaj neprijatelja na zapadni odsjek Bihaća s težištem na Zavalje i uzletište 2 km z. Bihaća, te na Ostrožac iz zapadnog smjera. Jedna jača podhvatna skupina odteretila je Ostrožac.

Borbena skupina od dvie bojne napredujući sa crte: 8 km s.z. Bunića — Babin Potok u smjeru s.i. i iztoka nije mogla slomiti nepr. odpor južno Trnovca i kod Uvalice (11 km j.i. i 8 km i.j.i. Babinog Potoka).[3]

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu dan je prošao mirno.

Naše i savezničke postrojbe povukle su se po osnovi iz područja Trnova, gdje su razoreni mostovi i postavljene mine i zaposjele crtu: južno sela Presjenice, te zapadno i iztočno Jablanice (14 km j.j.z. — 12 km j. Sarajeva).[4]

Na iztočnoj sarajevskoj fronti nije bilo važnijih događaja.

U području sjeverno Sarajeva zauzele su komunističke bande sela Krivajevići, Dragoradi i Rakova No-

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39; tom XI, knj. 4.
[4] Bliže o tome vidi dok. br. 54. i 89.

ga (25 — 20 km s.s.i. Sarajeva) protjeravši četnike iz tih sela.[5]

Kiseljak:

Odbačene su slabije komunističke bande iz područja 8 km s.z. Kiseljaka.[6]

Doboj:

U toku 25. III. bilo je samo nepr. topničke i bacačke vatre za uznemiravanje na postave iztočno Doboja. Noću 25/26. III. odbijeni su napadaji jačih boljš. skupina na uporišta 5 — 19 km s.z. Doboja.[7]

Nepr. zrakoplovstvo:

24. III. napali su nepr. zrakoplovi želj. postaju Volinja. Oštećena su dva stroja.

25. III. nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Okučani, gdje je oštećen jedan kolosjek i oklopni vlak, te ranjeno 12 vojnika.

Istog dana napadnut je vlak kod St. Petrovog Sela i oštećen jedan stroj.

25. III. oko 20,00 sati veća skupina nepr. zrakoplova napala je želj. postaju i mjesto Novska razornim i zapaljivim bombama. Dvie kuće su srušene, 12 ih je oštećeno, 85 osoba je poginulo i velik broj je ranjen. Šteta je neznatna.

25. III. napadnut je Bos. Novi i obližnje selo Matijević od nepr. zrakoplova. Poginulo je 8 vojnika i 11 ih je ranjeno.

26. III. ponovno je napadnut Bos. Novi u dva navrata. Porušena je poštanska zgrada a okolne kuće i želj. postaje su oštećeni. Žrtava nema.

26. III. oko 13,00 sati 9 nepr. bombardera bacilo je oko 60 bombi na kolodvor i okolinu u N. Gradiški. Šteta je znatna, i žrtava.[8]

Vlast. zrakoplovstvo:

26. III. naše zrakoplovstvo napalo bombama i strojničkom vatrom nepr. uzletište, te izvršilo više drugih zadaća.

---

[5] Vidi dok. br. 98. i 112.

[6] Odnosi se na dijelove 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 147).

[7] Riječ je o jedinicama 53. udarne divizije JA (vidi dok. br. 60 i 78).

[8] U prepisu originala isto.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Zenice i Vinkovaca poginula su 3, ranjen je veći broj i zarobljena su 2 odmetnika.

Željeznica:

25. III. između Novske i Lipovljana na glavnoj pruzi naišao je vlak na minu. Kvar je popravljen i šteta uklonjena 26. III.

26. III. na glavnoj pruzi kod Novoselec Križa naišao je vlak na minu. Šteta je popravljena istog dana.

Istog dana na istoj pruzi naišao je na minu vlak kod Sesveta. Izskočila su štitna kola. Kvar je popravljen i pruga osposobljena istoga dana.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 202

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 28. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 87/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

28. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na odsjeku Bijeljina — Brčko nema promjena.

Na Majevici neprijatelj daje sve jači odpor podhvatnim snagama. Odbijen je napadaj srbo-boljševika na postave 11 km j.j.i. Gradačca. Protunapadajem povraćeni su visovi južno Gračanice uz 61 poginulog boljševika.[2]

Na Sriemskom odsjeku, osim živahnih nepr. pokreta u području Šida i nepr. vatre za uznemiravanje, nema važnijih događaja.[3]

Na Dunavu i Dravi bilo je samo mjestimične bacačke i topničke vatre za uznemiravanje.

Kordun:

U nastavku podhvata u Kordunu dielovi jednog našeg zdruga slomili su slabiji nepr. odpor, te zaposjeli Goru i Strašnik (15 km j.z. Siska). Odmetnici dovlače pojačanja iz smjera Gline.

Podhvatna skupina u području južno od Slunja uspješno napreduje.

Bos. Novi:

Zbog pomanjkanja strjeljiva, te zbog premoćnih nepr. snaga, koje su prietile obkoljavanjem, 26. III. prekinut je započeti podhvat na desnoj obali rieke Une s.i.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 28/1—1, k. 48.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32. i 33.

[3] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Bos. Novog.[4] Vlastiti gubitci: 3 poginula, 5 ranjenih, a jedan strojosamokres i jedan konj s karetom izgubljeni su.

Bihać:

U toku 24. III. premoćne odmetničke snage prodrle su preko zapadnih i južnih zaprečnih postava Bihaća do zapadnog ruba grada, gdje su zadržane do noći 24/25. III., kada je posada prebačena na iztočnu obalu Une i most preko rieke dignut u zrak. U borbama za most uništena su dvoja nepr. oklopna kola.

Protunapadajem pomaknuta je zaprečna crta na iztočnoj obali Une do: Orljani — Založje — Vrkašić (3 km j.i., i 3 km s.z. Bihaća).

Podhvatna skupina[5] upućena iz iztoka preko Ostrožca i Cazina uspjela je 26. III. probiti nepr. obruč oko Bihaća iz smjera sjevera i olakšati položaj.

Lika:

Odbačen je neprijatelj, koji je prodro u Široku Kulu (10 km s.i. Gospića).

Iz Čanka (22 km s.s.i. Gospića) jedna borbena skupina napreduje u smjeru Bunića, te je 24. III. dostigla područje 5 km z.s.z. Bunića.

Jake srbo-boljševičke snage napadaju postave u širem području Gospića s crte: Kuzmanovača — Čardak — Gradina — Ostrovica — Vrebac — Ribnik — Divoselo (18, 16 i 15 km s.i., 8 km i., 10 km i.j.i., 10 km j.i. i 7 km j. Gospića). Neprijatelj je uspio prodrieti između Vrebca i Ribnika, te ući u Bilaj (6 km j.i. Gospića).[6]

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu nema naročitih događaja.

Na zaprečnoj crti sjeverno Trnova odbijeni su jači boljševički napadaji podpomognuti topničtvom i težkim oružjem. U toku su protunapadaji protiv komunističkih bandi na lievom odsjeku zaprečne crte.[7]

Odbijen je napadaj komunističkih bandi, koje su jakim snagama, uz podporu težkog oružja, napale iztoč-

---

[4] Pothvat je izveden protiv jedinica 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

[5] Odnosi se na snage njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 133, objašnjenje 2).

[6] Opširnije o dejstvima na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[7] O tome vidi dok. br. 89.

BR. 202

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 28. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 87/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

28. III. 1945.

Iztočna fronta:

Na odsjeku Bijeljina — Brčko nema promjena.

Na Majevici neprijatelj daje sve jači odpor podhvatnim snagama. Odbijen je napadaj srbo-bolješvika na postave 11 km j.j.i. Gradačca. Protunapadajem povraćeni su visovi južno Gračanice uz 61 poginulog boljševika.[2]

Na Sriemskom odsjeku, osim živahnih nepr. pokreta u području Šida i nepr. vatre za uznemiravanje, nema važnijih događaja.[3]

Na Dunavu i Dravi bilo je samo mjestimične bacačke i topničke vatre za uznemiravanje.

Kordun:

U nastavku podhvata u Kordunu dielovi jednog našeg zdruga slomili su slabiji nepr. odpor, te zaposjeli Goru i Strašnik (15 km j.z. Siska). Odmetnici dovlače pojačanja iz smjera Gline.

Podhvatna skupina u području južno od Slunja uspješno napreduje.

Bos. Novi:

Zbog pomanjkanja strjeljiva, te zbog premoćnih nepr. snaga, koje su prietile obkoljavanjem, 26. III. prekinut je započeti podhvat na desnoj obali rieke Une s.i.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 28/1—1, k. 48.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32. i 33.

[3] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Bos. Novog.[4] Vlastiti gubitci: 3 poginula, 5 ranjenih, a jedan strojosamokres i jedan konj s karetom izgubljeni su.

Bihać:

U toku 24. III. premoćne odmetničke snage prodrle su preko zapadnih i južnih zaprečnih postava Bihaća do zapadnog ruba grada, gdje su zadržane do noći 24/25. III., kada je posada prebačena na iztočnu obalu Une i most preko rieke dignut u zrak. U borbama za most uništena su dvoja nepr. oklopna kola.

Protunapadajem pomaknuta je zaprečna crta na iztočnoj obali Une do: Orljani — Založje — Vrkašić (3 km j.i., i 3 km s.z. Bihaća).

Podhvatna skupina[5] upućena iz iztoka preko Ostrožca i Cazina uspjela je 26. III. probiti nepr. obruč oko Bihaća iz smjera sjevera i olakšati položaj.

Lika:

Odbačen je neprijatelj, koji je prodro u Široku Kulu (10 km s.i. Gospića).

Iz Čanka (22 km s.s.i. Gospića) jedna borbena skupina napreduje u smjeru Bunića, te je 24. III. dostigla područje 5 km z.s.z. Bunića.

Jake srbo-boljševičke snage napadaju postave u širem području Gospića s crte: Kuzmanovača — Čardak — Gradina — Ostrovica — Vrebac — Ribnik — Divoselo (18, 16 i 15 km s.i., 8 km i., 10 km i.j.i., 10 km j.i. i 7 km j. Gospića). Neprijatelj je uspio prodrieti između Vrebca i Ribnika, te ući u Bilaj (6 km j.i. Gospića).[6]

Sarajevo:

Na Ivan Sedlu nema naročitih događaja.

Na zaprečnoj crti sjeverno Trnova odbijeni su jači boljševički napadaji podpomognuti topničtvom i težkim oružjem. U toku su protunapadaji protiv komunističkih bandi na lievom odsjeku zaprečne crte.[7]

Odbijen je napadaj komunističkih bandi, koje su jakim snagama, uz podporu težkog oružja, napale iztoč-

---

[4] Pothvat je izveden protiv jedinica 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

[5] Odnosi se na snage njemačke 104. lovačke divizije (vidi dok. br. 133, objašnjenje 2).

[6] Opširnije o dejstvima na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[7] O tome vidi dok. br. 89.

nu zaprečnu crtu s težištem kod Sokolca. Neprijatelj zaobilazi iztočno zaprečne postave sa sjevera.[8]

Zenica:

Područje 7 km j.i. Zenice očišćeno je od boljš. bandi, a sjeveroiztočno Zenice zauzet je jedan vis.[9] Nepr. gubitci nisu poznati, dok vlastiti iznose: 1 poginuo i 4 ranjena.

Doboj:

Na cesti Doboj — Derventa popustila je napetost, nakon što je južno Dervente neprijatelj odbačen dalje na jugozapad.[10]

Jastrebarsko:

Noću 26/27. III. jake boljš. bande napale su uz podporu težkog oružja uporište Zdenčina (8 km i.s.i. Jastrebarskog). Slaba posada (1 sat ustaša i domobrana) pretrpivši gubitke morala se probiti.[11]

Nepr. zrakoplovstvo:

25. III. nepr. zrakoplovi napali su bombama Ogulin. Šteta je znatna. Težko je oštećena zgrada, a 16 osoba je poginulo i 15 ih je ranjeno.

26. III. nepr. zrakoplovi bacili su bombe na želj. postaju St. Petrovo Selo. Oštećen je jedan kolosjek.

Kod Lazine (11 km s.i. Karlovca) prisilno se spustio jedan nepr. bombarder.

Vlast. zrakoplovstvo:

27. III. naše je zrakoplovstvo izvršilo obskrbu strjeljivom postrojbi u Doboju, zatim bacanje promičbenih letaka u području Bjelovara i Doboja, te više drugih zadaća.

Općenito:

15. III. prijavila su se u Podravini 63 odmetnika na temelju Poglavnikove amnestije, a 16. III. još 76. Uhićeno je 26 vojnih neposlušnika, a u Ivankovu kod Vinkovaca još 65 vojnih obveznika.

---

[8] Odnosi se na jedinice 3. korpusa JA (vidi dok. br. 63, 107. i 112).

[9] Borba je vođena protiv dijelova grupe bataljona 4. udarne divizije JA (vidi dok. br. 74).

[10] Vidi dok. br. 78. i 82.

[11] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Naknadno se doznaje da su odmetnici prilikom napadaja na Draganić noću 23/24. III. pretrpili gubitke od 43 poginula.

Prigodom izviđanja kod Otoka, Virovitice, Banje Luke i u Hrv. Zagorju palo je 9 odmetnika, 10 ih je ranjeno, 5 zarobljeno i 1 je prebjegao. Zaplienjena je jedna strojnica, 4 strojosamokresa i više pušaka.

Željeznice:

26. III. na glavnoj pruzi između Sesveta i Dugog Sela naišao je vlak na minu, te ujedno napadnut puščanom vatrom. Izklizla su dvoja kola, a vlak se vratio u Sesvete. Kvar je popravljen sliedećeg dana.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertic v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 203

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 29. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 88/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

29. III. 1945.

Iztočna fronta:

Odbijeni su napadaji bolj. bandi u jakosti bojne na južnom i zapadnom odsjeku fronte kod Bijeljine.[2] Izviđački dielovi iz Bijeljine nisu naišli na neprijatelja na zapadnoj obali Drine sve do njenog utoka u r. Savu.

Izviđanjem je ustanovljeno neprijatelj u starim postavima u području 15 km j.z. — 6 km j. Brčkog.[3]

Na Sriemskom odsjeku, osim topničke i bacačke vatre, te slabije nepr. zrakoplovne djelatnosti, nije bilo važnijih događaja.

Na Dravi nastavlja se obostrana vatra za uznemirivanje.

Okučani:

27. III. u području 5 km s.i. Okučana dielovi za osiguranje protjerali su jaču komunističku skupinu uz pomoć pojačanja upućenog iz Raića uz 20 poginulih i ranjenih, te 10 zarobljenih komunista.

Moslavina:

Izpred sjevernog krila borbene crte sjeverno Garešnice vršena su izviđanja uz mjestimičan odpor neprijatelja, te preustrojavanja borbenih skupina.

26. III. odbijen je jak napadaj boljš. bandi na borbene skupine kod Garešnice. Protunapadajem pročišćeni

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 29/1—1, k. 48.

[2] Odnosi se na dijelove 17. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 50).

[3] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 28. udarne divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 37).

su prodori i neprijatelj odbačen dalje na iztok uz gubitke od 92 poginula. U toku je progon.

Od 24 — 26. III. boljš. bande su pretrpele u Moslavini gubitke od ukupno: 140 poginulih izbrojeno, velikog broja ranjenih, 15 zarobljenih i 5 prebjeglih. Zaplienjeno je preko 60 pušaka, 2 strojosamokresa, 2 strojopuške, 3 bacača, strjeljiva i kola. Vlastiti gubitci: 10 poginulih (1 častnik) i 75 ranjenih (1 čast).

Posada Čazme, koja je prolazno bila obkoljena, odterećena je.

Jastrebarsko:

Prilikom već javljenog napadaja odmetnika na uporište Zdenčina noću 26/27. III. posada (1 sat) pretrpila je gubitke od: 13 poginulih, 10 ranjenih i 20 nestalih vojnika. Nepr. gubitci iznose oko 50 poginulih.

Iste noći odbijen je napadaj komunista na uporište Amruševo (7 km i.s.i. Jastrebarskog).

Karlovac:

Noću 27/28. III. jaka boljš. skupina napala je uporište G. Pokupje (9 km s.s.z. Karlovca). Slaba posada se povukla, ali je slijedeći dan u protunapadaju s pristiglim pojačanjem izbacila neprijatelja i ponovno zauzela uporište. Vlastiti gubitci: 6 poginulih, 4 ranjena i 10 nestalih, a 2 strojnice, 1 strojopuška, 5 konja, 1 kola i nešto opreme je izgubljeno. Pronađena su 3 poginula komunista, a cieni se da su im gubitci znatni.

Kordun:

Podhvatna skupina, koja iz Petrinje napreduje u smjeru Gline naišla je na jak odpor komunista na crti Graberje — D. Bačuga (11 km j.z. i 9 km j. Petrinje). Neprijatelj, koji je dobio pojačanje, vrši jake napadaje s oklopnim kolima na podhvatnu skupinu na toj crti. Naša pojačana su dostigla Petrinju.

Podhvatna skupina, koja napreduje iz Slunja, potisnula je srbo-boljševike nakon žilavog odpora s visova južno mjesta i 26. III. dostigla područje Broćanac (6 km j.j.i. Slunja), te nastavlja napredovanje u smjeru juga.[4]

---

[4] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Bos. Novi:

26. III. odbijen je jak nepr. napadaj podpomognut bacačkom vatrom na uporište Rudice (6 km j.j.z. Bos. Novog).

Banja Luka:

24. III. jedna podhvatna skupina u području s.z. Banja Luke naniela je srbo-boljševicima gubitke od 62 poginula (jedan »komandir bataljona«), 20 ranjenih, dok vlastiti iznose: 1 poginuo, 1 nestao i 10 ranjenih.[5]

Bihać:

Nakon što je jedna podhvatna skupina uspjela 26. III. probiti nepr. obruč oko Bihaća iz smjera sjevera i olakšati položaj branioca pomaknuta je borbena crta iztočno i sjeverno Bihaća za 1 — 2 km. Odbijeni su jači napadaji komunista podpomognuti oklopnim kolima na desno krilo zaprečnih postava u dolini Une. Neprijatelj s područja iztočno Bihaća približava se našim osiguranjima na visovima 6 km j. Ostrožca.[6]

Lika:

28. III. premoćne srbo-boljševičke snage podpomognute jakom topničkom i bacačkom vatrom uspjele su potisnuti naše postrojbe južno Gospića do želj. postaje Gospić. Nepr. gubitci: 42 poginula, izbrojeno, još 150 poginulih i oko 200 ranjenih je ocienjeno, 22 su zarobljena, a 7 strojnica je zaplienjeno. Vlastiti gubitci: 10 poginulih i 50 ranjenih.

Na ostalim zaprečnim postavima odbijeni su svi napadaji srbo-boljševika. Naročito su žestoke borbe na visovima 6 km i. Gospića, koje neprijatelj napada jakim snagama. Iz područja Karlobaga upućena su pojačanja našim postrojbama.[7]

Nad čitavim područjem živahna nepr. zrakoplovna djelatnost. Jedan nepr. lovac je oboren.

Sarajevo:

Noću 26/27. III. nakon žestoke borbe povraćen je Mali Ivan (1 km j.i. Ivan Sedla), kojeg je neprijatelj privremeno bio zauzeo.[8] Vlastiti gubitci: 1 častnik i 5

---

[5] Vidi dok. br. 94.

[6] Na tom prostoru je dejstvovao Podgrmečki NOP odred (vidi dok. br. 94. i 129).

[7] O dejstvima na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[8] Borba je vođena protiv jedinica 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 92).

vojnika poginulo, 3 častnika i 69 vojnika je ranjeno. Cieni se da su nepr. gubitci znatni. 2 strojopuške su zaplienjene. Borbe se nastavljaju.

Na zaprečnoj crti južno Kijeva nije bilo važnijih događaja.

28. III. odpočeli su srbo-boljševici napadaj na Pale iz smjera juga i iztoka. U toku su žestoke borbe.[9]

U području Sokolca nastavljaju se živi nepr. pokreti.

Nakon što je slomljen ogorčen odpor srbo-boljševika povraćen je izgubljeni vis 7 km s.i. Sarajeva uz 26 poginulih srbo-komunista.[10] Vlastiti gubitci: 2 poginula.

Kiseljak:

U području Kiseljaka uzmakao je neprijatelj obostrano ceste izpred naših izviđačkih skupina.[11]

Doboj:

Odbijen je jači napadaj srbo-boljševika na jedno uporište 8 km zapadno Doboja.[12]

Nepr. zrakoplovstvo:

Noću 24/25. III. jedan nepr. zrakoplov bacio je 7 bombi na Koprivnicu bez štete i žrtava.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo veoma djelatno i uspješno surađivalo s kopnenim snagama u obrani uporišta Čazma i u području Gospića, te izvršilo više drugih raznih zadaća.

Željeznice:

Noću 26/27. III. minirana je pruga Zagreb — Sisak između Sv. Klare i V. Gorice, a 27. III. razorena je minama između V. Gorice i Odre. Šteta je popravljena.

27. III. između Virovitice i Suhog Polja naišao je vlak na minu, a između Cabuna i Sladojevaca naišao je

---

[9] Napad su izvele jedinice 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 84).

[10] Odnosi se na jedinice 38. udarne divizije JA. O njihovim dejstvima i gubicima vidi dok. br. 112.

[11] Riječ je o dijelovima 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144 i 147).

[12] Vidi dok. br. 82.

drugi vlak na minu. Izklizlo je oštećeno nekoliko kola i želj. pruga. Popravak je u toku.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 204

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 30. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 89/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

30. III. 1945.

Iztočna fronta:

U području zapadno Bijeljine uspješnom topničkom vatrom tučene su slabije srbo-boljševičke skupine.

U nastavku podhvata na Majevici jedna borbena skupina slomila je nepr. odpor kod Biele (15 km j.i. Gradačca) i dostigla vis 2 km iztočno Srebrenika. Druga borbena skupina napreduje cestom iz Musl. Špionice prema Srebrniku. Treća borbena skupina napreduje od Srnice u smjeru juga, a još jedna borbena skupina nadire s iztoka prema Srebreniku, te je dostigla podru-

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 30/1—1, k. 48.

čje 4 km i. Sokola, nakon što je slomila jači nepr. odpor.[2]

Na Sriemskoj fronti bilo je samo mjestimične vatre za uznemiravanje i slabe nepr. zrakoplovne djelatnosti.

Na Dravi sjevernozapadno Osieka spriečen je prielaz jedne nepr. izviđačke skupine. Inače nije bilo promjena.

Banova Jaruga:

Noću 28/29. III. odbijeni su napadaji boljševičkih snaga na Lipovljane, Krivaj i Jamaricu (4 km j., 3 i 5 km j.i. Banove Jaruge). Pojedinosti još nisu javljene.

Moslavina:

U potjeri za nepr. dielovima, koji su bili zaobišli desno krilo postava južno Garešnice i probili su u Moslavačku Goru, naše podhvatne skupine dostigle su i napale neprijatelja u leđa na crti Suhaja — Pobijenik — Pavličani (2 km i., 4 km j.i. i 6 km j.j.i. Čazme). Borbe su još u toku.

Karlovac:

Nastavlja se podhvat u okuci r. Kupe sjeveroiztočno Karlovca.

Noću 27/28. III. odbijen je napadaj boljševika na uporište Zorkovac (12 km s.s.i. Karlovca).

Kordun:

U nastavku podhvata u području j.i. Slunja podhvatne snage naišle su na jake boljševičke skupine, koje su prešle u protunapadaj podpomognute s 15 oklopnih kola. U žestokim borbama naša borbena skupina povukla se u Slunj uništivši 4 oklopna kola.

Podhvatna skupina, koja napreduje j.z. Petrinje, također je naišla na jakog neprijatelja.

Kostajnica:

U podhvatu u području s.z. Kostajnice podhvatna skupina iz Sunje slomila je jak nepr. odpor kod Grad Prevršca i dostigla Mečenčane (6 i 10 km s.z. Kostajnice).[3]

---

[2] Borba je vođena protiv jedinica 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33, 35, 37 i 50).

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Na cesti kod Kukuruzara izkopano je 60 mina. Tom prilikom razprsla se jedna mina i ubila 5 vojnika (1 častnik).

Bihać:

27. III. započeli su srbo-boljševici uz podporu oklopnih kola napadaj na zaprečnu crtu zapadno Ostrožca i sjeverno Pokoja (11 km s.i. i 4. km s. Bihaća) i pojačali pritisak na postave južno Ostrožca, te u širem području južno Bos. Krupe.

Zbog opasnosti obuhvata i presiecanja spoja braniteljima Bihaća i postrojbama kod Ostrožca zapovjeđeno je povlačenje posade Bihaća na visove sjeverno mjesta kod Pokoja, nakon što su odpremljeni svi ranjenici, težko naoružanje i vriedno tvorivo.

Odbijeni su svi nepr. napadaji podpomognuti oklopnim kolima na novu zaprečnu crtu s.z. Brekovice i sjeverno Pokoja, te uništena 4 oklopna kola.

Iz Ostrožca i Bos. Krupe upućene su borbene skupine u smjeru juga i jugozapada proti neprijatelju, koji iz područja iztočno Bihaća nadire prema Ostrožcu i Bos. Krupi. Borbena skupina iz Bos. Krupe dostigla je V. Radić (9 km j.z. Bos. Krupe).[4]

Gospić:

27. III. u jednom izpadu probile su se naše čete u Bilajsko Novo Selo i Bilaj (10 i 12 km j.i. Gospića) pobivši 30 srbo-boljševika i zaplienivši 2 bacača, 5 strojnica i više pušaka.

28. III. odbijen je jak napadaj boljševika podpomognut topničkom i bacačkom vatrom na našu zaprečnu crtu: Jasikovac — Budžaci (2 km j. i 3 km j.i. Gospića) uz 100 poginulih boljševika. Vlastiti gubitci: 70 poginulih i 14 ranjenih.[5]

Jadranska fronta:

Na otoku Pagu izkrcale su se nepr. snage još nepoznate jakosti.

Sarajevo:

Noću 27/28. III. odbijen je napadaj srbo-boljševika na postave na Ivan Sedlu. Neprijatelj je topničkom

---

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 133, objašnjenje 2.

[5] O tome vidi tom XI, knj. 4.

vatrom tukao naše postave na Ivan Sedlu i oko Tarčina, te razorio postave na Malom Ivanu.

Neprijatelj je uspio zauzeti vrhove V. i M. Lupoglav (8 i 11 km j.i. Tarčina).[6] Vlastiti gubitci 28. III. iznose: 11 poginulih i 48 ranjenih. Nepr. gubitci nisu poznati.

Na odsjeku južno Kijeva oživila nepr. borbena djelatnost.

Podhvat čišćenja sjeverno Mokrog otežan je uslied zemljištnih i vremenskih uvjeta. Nepr. gubitci: 28 poginulih i 4 zarobljena.

28. III. izvršio je neprijatelj uz podporu jake topničke i bacačke vatre s jakim snagama napadaj na cielu iztočnu frontu s težištem na područje Sokolca, sjeverno Podromanije i Mokrog, te područje Pala. Svi nepr. napadaji su odbijeni i pojedini prodori pročišćeni. Želj. postaja južno Pala, koja je prolazno bila u nepr. rukama, opet je povraćena.[7] U tim borbama kod Pala poginulo je 50 boljševika i zaplienjeno: 6 strojopušaka, 12 pušaka, dok vlastiti gubitci iznose: 5 ranjenih.

Jedna borbena skupina protjerala je srbo-boljševike iz Olova (30 km s.s.i. Sarajeva) nanievši im gubitke od 80 poginulih, pretrpivši sama gubitke od 5 poginulih i 6 ranjenih.

Kiseljak:

Na cesti kod Kiseljaka odbijen je napadaj jedne bolj. skupine uz znatne gubitke po neprijatelja.[8]

28. III. jedan izviđački odjel ušao je bez borbe u Kreševo (10 km j.z. Kiseljaka).

Zenica:

U području 11 km s.s.i. Zenice protjeran je neprijatelj, koji je razorio most 13 km s. Zenice. Most se popravlja.

Doboj:

Noću 25/26. III. odbijen je napadaj srbo-boljševika na Kladare (4 km s.z. Doboja) uz 37 poginulih boljševika.[9]

---

[6] Odnosi se na jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br 75. i 92).

[7] Napad na pomenuta neprijateljska uporišta izvele su jedinice 3. korpusa i 37. divizije JA (vidi dok. br. 63, 84, 107. i 112).

[8] Vidi dok. br. 147.

[9] Vidi dok. br. 152.

Izviđanjem ustanovljen je jak neprijatelj 4 km i. Gračanice.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 29. III. vrlo uspješno surađivalo s našim postrojbama u području Gospića napadajući neprijatelja bombama i strojničkom vatrom, te s postrojbama u Moslavini i s.i. Karlovca izviđanjem. Osim toga izvršilo je i druge zadaće.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti kod Nove Gradiške i u Hrv. Zagorju palo je 7 odmetnika, 3 su zarobljena, dok je 5 naših vojnika ranjeno.

Prigodom racije u Požegi 26. III. uhićen je 101 vojni neposlušnik i pronađeno 6 pušaka, 2 samokresa i nešto odore.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
gest. pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 205

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 31. MARTA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 90/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

31. III. 1945.

Iztočna fronta:

U podhvatu južno Brčkog odbačeni su srbo-boljševici i dostignuta je crta Boderište — Palanka (9 km j. i 10 km j.j.z. Brčkog). Druga jedna podhvatna skupina dostigla je Čelić (17 km j. Brčkog).

U Majevici dostignut je Srebrenik (28 km j.z. Brčkog) iz smjera sjevera. Podhvatna skupina, koja sa zapada nadire prema Srebreniku naišla je na jak odpor boljševika iztočno Gračanice. U sjevernom dielu Špionice odbijeni su nepr. protunapadaji.[2]

Moslavina:

Jače boljševičke snage, koje su zaobišle naše postave kod Garešnice, napale su 27. III. Čazmu. Junačka posada odbila je sve nepr. napadaje i dočekala pomoć podhvatnih skupina, koje su napale boljševike u leđa iztočno Čazme i odteretili je. Pred postavima kod Čazme nađeno je 27 poginulih boljševika (među njima 2 »oficira«), i 3 su zarobljena. Zaplienjene su 3 strojopuške i veći broj pušaka.

Upućeno pojačanje naišlo je na jače boljševičke snage kod sela Dapci (6 km z.j.z. Čazme) te se nakon žestoke borbe i zbog pomanjkanja strjeljiva povuklo u Kloštar Ivanić (4 km s. Ivanićgrada).

U toku je progon neprijatelja j.i. Čazme.

Kordun:

Borbena skupina Nardelli odpočela je iz područja Petrinje u širokoj fronti napadaj i dostigla 29. III. crtu:

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 31/1—1, k. 48.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33, 35, 37. i 50.

8 km z. — 6 km j.z. — 7 km j. Petrinje svladavajući postupno žestok nepr. odpor.[3]

Gospić:

Na zaprečnoj crti južno Gospića bilo je samo manjih sukoba pri čemu je poginulo 8 srbo-boljševika, 1 je zarobljen, a 5 pušaka zaplienjeno, dok su 3 naša vojnika ranjena. Južno Ličkog Novog naše su obhodnje pobile 7 boljševika.

Jadranska fronta:

Neprijatelj, koji se izkrcao na otok Pag, izbačen je s otoka.

Sarajevo:

Na iztočnoj zaprečnoj crti kod Sokolca neprijatelj je jakim snagama zaposjeo visove s obje strane ceste 5 — 8 km z. Podromanije.[4]

Protunapadajem odbačena je jača nepr. skupina (250—300 ljudi), koja je prodrla u područje sjeverno Pala.[5]

Nepr. gubitci u borbama u području Pala povisili su se na 128 poginulih, a plien na 6 strojopušaka i 39 pušaka.

29. III. premoćne snage srbo-boljševika potisnule su našu posadu iz Olova i opet ušle u to mjesto.[6] Slaba posada povukla se u smjeru Vareša. U borbama u području Vareša posljednjih dana neprijatelj je pretrpio gubitke od 130 poginulih, dok vlastiti iznose: 5 poginulih i 7 ranjenih.

Kiseljak:

Cesta između Brestovskog i Bilalovca (10 km s.z. Kiseljaka) zatvorena je od neprijatelja.

Noću 29/30. III. jače boljševičke snage uspjele su prodrieti u Dobrinje (8 km s.z. Visokog) i u okolna sela, te porušiti želj. prugu. Pojedinosti još nisu javljene.[7]

---

[3] O dejstvima u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[4] Odnosi se na jedinice 27. udarne divizije JA (vidi dok. br. 107).

[5] Riječ je o jedinicama 38. udarne divizije JA (vidi dok. br. 112).

[6] Vidi dok. br. 98.

[7] Tada su 4. i 10. udarna divizija JA otpočele napad za oslobođenje

Zenica:

Odbijeno je više nepr. napadaja na zapadni odsjek u području Zenice. Protunapadajem odbačen je neprijatelj i zaposjednuta Preočica (10 km z. Zenice).[8]

Nepr. zrakoplovstvo:

30. III. 3 nepr. lovca napala su Sarajevo bombama i strojničkom vatrom. Oštećeno je nekoliko zgrada, 5 osoba je poginulo i 19 ranjeno.

Istog dana 5 nepr. lovaca napalo je bombama i strojničkom vatrom uzletište Rajlovac kod Sarajeva.

Istog dana 5 nepr. lovaca napalo je bombama i

30. III. u 17,10 sati 16 nepr. zrakoplova bacili su bombe na Varaždin i okolinu. Do sada se znade za 11 poginulih i 32 ranjene osobe. Pogođen je kolodvor, pučka škola u kojoj je pričuvna bolnica, zgrada hrv. radničkog saveza i više kuća.

Istog dana 4 nepr. zrakoplova bacili su bombe na Bos. Krupu, a jedan nepr. lovac bacio je primičbene letake u području s.i. j.z. Koprivnice.[9]

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 30. III. izvršilo obskrbu strijeljivom posade u Čazmi i bombardiranje nepr. postava u području Gospića, pri čemu su dva zrakoplova. Do 17 izgubljena u borbi s nepr. lovcima.

Općenito:

Prigodom razviđanja u području Broda zarobljeno je 13 odmetnika i zaplienjeno: 2 strojosamokresa, 2 puške i 1 samokres.

Željeznice:

29. III. na pruzi Varaždin — Ludbreg između Jalžabeta i Ludbrega naišao je na minu vlak. Oštećeno je nekoliko kola i želj. pruga.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Sarajeva i drugih naseljenih mjesta u gornjem toku rijeke Bosne (vidi dok. br. 57, 111 i 144).

[8] Vidi dok. br. 123.

[9] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X. knj. 2

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 206

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 1. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 91/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

1. IV. 1945.

Iztočna fronta:

Na Drini bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Podhvatne snage južno Brčkog osvojile su visinsko područje iztočno G. Rahića i G. Boderišta. Neprijatelj uzmiče u smjeru juga.

Nakon što je neprijatelj dovukao pojačanje iz smjera juga i jugozapada odpočeo je svoje napadaje na visove u području Srebrnika. Svi su napadaji odbijeni dielom i u protunapadaju uz gubitke od 145 poginulih i 9 zarobljenih srbo-komunista, te 10 strojnica i 4 strojosamokresa, koji su zaplienjeni.

Visinsko područje iztočno i j.i. Musl. Špionice očišćeno je od boljševika i mjesto osvojeno. Kod Kat. Špionice i kod Sokola (14 j.i. i 15 km j.j.z. Gradačca) nije bilo promjene.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 1/1—1, k. 49.

Jugozapadno Brezovog Polja izviđački dielovi naišli su na jačeg neprijatelja.[2]

Na Sriemskom odsjeku i na Dravi bilo je samo pojačane nepr. topničke i strojničke vatre i pojačan ulog nepr. zrakoplovstva.

Moslavina:

Jedna borbena skupina, koja je krenula s juga preko G. Jelenske i Mustafine Klade (18 km j.j.i. i 9 km j. Čazme) slomila je žestok nepr. odpor kod Kopčić Brda, te je preko Miklouša dostigla Grabovnicu (4 km i. Čazme). Druga borbena skupina tuče srbo-komuniste u području Vrtlinska (6 km j. Čazme) i potiskuje ih u smjeru sjevera. Zaposjednuta je zaprečna crta Draganac — G. Vagovina (4 i 6 km s.i. Čazme).

U toku je usredotočeni podhvat proti neprijatelju u području Dubrave (10 km s.s.z. Čazme).[3]

Kordun:

Borbena skupina generala Nardelia[4] slomila je žestok nepr. odpor i u večernjim satima 29. III. dostigla crtu: 8 km z. — 11 km j. z. — 10 km j. Petrinje, te 30. III. odpočela napadaj u smjeru Gline i iztočno od ovog mjesta.

U području Slunja odbijeno je nekoliko nepr. napadaja.

Bos. Novi:

Na odsjeku osiguranja Bos. Novi — Kostajnica bilo je samo vlastite izviđačke djelatnosti uz slabiji odpor neprijatelja.[5]

Bihać:

U području Bihaća bilo je samo mjestne borbene djelatnosti bez važnijih promjena.

Lika:

U Lici nije bilo važnijih događaja.

---

[2] Bliže o borbama na području Srebrenika i Brčkog vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33, 37. i 50.

[3] O borbama na tom području vidi tom V, knj. 39.

[4] Antun Nardeli. Decembra 1944. postavljen je za zapovjednika ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije.

[5] Riječ je o dijelovima 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 94).

U toku 29. III. na borbenoj crti kod Gospića u jednom sukobu palo je 12 i zarobljen jedan boljševik, te zaplienjene 3 oklopne šake, dok vlastiti gubitci iznose: 3 poginula i 4 ranjena.

Sarajevo:

Na Ivan planini odpočeo je neprijatelj 29. III u podnevnim satima jak napadaj, koji se produžio do kasno u noć na 31. III. Svi su napadaji odbijeni dielom i u blizkoj borbi.[6]

U području Trnova odbijen je napadaj na zapadno krilo naših postava.[7]

Na odsjeku Sokolca popustila je nepr. djelatnost nakon što su prošlih dana odbijeni svi napadaji srbo-komunista, koji su pretrpili velike gubitke.[8] U manjim djelatnostima prošlih dana izgubio je neprijatelj na ovom odsjeku 54 poginula.

Kiseljak:

U području Kiseljaka uzmakao je neprijatelj nakon svojih bezuspješnih napadaja u smjeru iztoka i zapada.

Zenica:

30. III. jake srbo-boljševičke skupine zauzele su želj. postaju Kakanj i napadaju rudnik u Kaknju. Na želj. postaji uništena su dva naša oklopna vlaka. Sudbina posade još nije poznata. Svi spojevi su prekinuti.[9]

Jake boljševičke snage prodrle su na želj. prugu između Ćatića i Dobrinja (6 i 10 km j.j.i. Kaknja) i zaposjele visove na istočnoj obali rieke Bosne. Promet je prekinut. Protumjere su u toku.[10]

U području Moščanice (8 km i.j.i. Zenice) nanieti su neprijatelju gubitci od 18 poginulih i većeg broja ranjenih. Zaplienjeno je 16 pušaka. Vlastiti gubitci iznose: 1 poginuo i 5 ranjenih.

Zaprešić:

Noću 30/31. III. odbijen je napadaj odmetnika na želj. postaju Luka (10 km s. Zaprešića).

---

[6] Taj napad izvele su jedinice 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 75. i 92).

[7] O tome vidi dok. br. 81, 89 i 115.

[8] Odnosi se na jedinice 3. korpusa i 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 63, 84, 107, 108 i 112).

[9] i [10] Bliže o tome vidi dok. br. 57, 59, 111. i 144.

Nepr. zrakoplovstvo:

30. III. 5 nepr. zrakoplova napalo je bombama i strojničkom vatrom Pale, bez veće štete i žrtava.

Istog dana napadnuto je bombama i strojničkom vatrom Brčko. Šteta je mala. 4 osobe su poginule i 17 ih je ranjeno.

30. III. bombardiran je Gospić. Pojedinosti još nisu poznate.

Sjeverno Banje Luke oboren je jedan nepr. zrakoplov, koji je izgorio.

U dva navrata bombardiran je sabirni logor jasenovac, te je skoro sav porušen i popaljen. Broj žrtava je velik.

Noću na 1. IV. jedan nepr. zrakoplov bacio je 8 bombi na Zagreb u naletu s iztoka prema zapadu.[11] Bombe su pale uglavnom na kuće i dvorišta u Samostanskoj ulici, bez veće štete. 3 osobe su lako ranjene.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Banje Luke, kod Križevaca i u Hrv. Zagorju palo je 16 odmetnika, veći broj je ranjen, dok vlastiti gubitci iznose:

3 poginula, 5 ranjenih i 6 zarobljenih.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

---

[11] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

BR. 207

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 2. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 92/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
2. IV. 1945.

Iztočna fronta:

U području Bijeljine nije bilo promjene.

Podhvat južno Brčkog nastavlja se uspješno.

U podhvatu u Majevici jake boljševičke snage vrše protunapadaje na podhvatne skupine kod Kat. Špionice i Srebrnika (14 km j. i 22 km j.j.i. Gradačca).

Jaka nepr. topnička i bacačka vatra na Gračanicu. Noću 31. III. na 1. IV. odbijen je napadaj boljševika na postave iztočno Gračanice uz gubitke po neprijatelja.[2] Vlast. gubitci: 2 ranjena.

U Sriemu, na Dunavu i Dravi osim uobičajene vatre za uznemirivanje, nije bilo promjena.

Našice:

U području j.z. i južno Našica protjerana je manja skupina srbo-boljševika. Nađena su 2 poginula i 4 su zarobljena odmetnika te zaplienjena 4 strojosamokresa, 4 strojnice i zdravstveno tvorivo. Cieni se da su nepr. gubitci veliki.

Požega:

U požežkoj kotlini izviđanjem je ustanovljeno prikupljanje jačih odmetničkih snaga.

Noću 30/31. III. odbijen je napadaj odmetnika na uporište Vrhovci (6 km j.z. Požege) uz gubitke po neprijatelja. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 7 ranjenih.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 2/1—1, k. 49.

[2] Na području Majevice i Trebave tada su dejstvovale jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33, 35, 37, 50, 58, 60. i 62).

Moslavina:

29. III. slomljen je odpor i odbačen neprijatelj iz Dubrave. Jedna skupina razpršenog neprijatelja napadnuta je protjerana. Nastavlja se progon potučenih srbo-boljševičkih skupina.

30. III. u zoru odbijen je napadaj srbo-boljševika na Nartu (9 km j.z. Bjelovara), kojima su boljševici htjeli odteretiti svoje skupine u području Dubrave.

Ukupni nepr. gubitci od 27. do 30. III. iznose: 315 poginulih (2 »oficira«) izbrojeno, veliki broj ranjenih i 5 zarobljenih (2 »komesara«). Zaplienjeno je 9 strojopušaka, 2 bacača, 1 »john bull«, preko 50 pušaka, strjeljivo i oprema. Vlastiti gubitci: 77 poginulih (2 satnika), 184 ranjena (3 častnika), 19 nestalih. Izgubljena su 3 teretna samovoza i jedna prikolica, te nešto oružja.

Jastrebarsko:

Noću 30/31. III. odbijen je jak napadaj srbo-boljševika podpomognut bacačkom vatrom na Klinča Selo (7 km s.i. Jastrebarskog) uz težke gubitke po neprijatelja. Neprijatelj je svoje mrtve i ranjene uspio odvući. Vlastiti gubitci: 6 poginulih i 25 ranjenih.

Iste noći odbijen je napadaj jakih boljševičkih snaga na uporište Amruševo (6 km. s. i. Jastrebarskog). Nepr. gubitci ciene se na oko 180 mrtvih i ranjenih, dok vlastiti gubitci iznose 5 poginulih i 20 ranjenih.

Kordun:

31. III. jedna borbena skupina slomila je jak nepr. odpor izpred Gline, te ušla u to mjesto. Neprijatelj je u Glini jako oštetio javne i posebničke zgrade, te ju tuče topničkom vatrom. Jugoiztočno Gline boljševici, koji se pojačavaju, daju jak odpor u starim betonskim postavima. Prielaz preko r. Gline naših postrojbi kod Marinbroda nije uspio.[3]

Nepr. gubitci: 42 poginula, 9 zarobljenih. Plien: 2 strojnice i 1 strojopuška. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 6 ranjenih.

Ogulin:

U području 1 km s. Ogulina razbijen je jedan »bataljon« srbo-boljševika bez vlastitih gubitaka. Nepr. gu-

[3] O dejstvima u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

bitci: 14 poginulih. Plien: 1 strojopuška, 1 bacač i 1 puška.

Gospić:

Od 26. do 30. III. utvrđeni nepr. gubitci u borbama u širem području Gospića iznose: 178 poginulih i 5 zarobljenih. Plien: 3 oklopne šake, 8 strojnica, 4 bacača, 4 strojosamokresa i 60 pušaka. Vlastiti gubitci za isto vrieme iznose: 32 poginula, 86 ranjenih i 15 nestalih.

Sarajevo:

Na borbenoj crti istočno Sarajeva odbijen je napadaj srbo-boljševika na Stambolčić u noći na 1. IV. Nepr. topnička vatra na naše postave nastavlja se.[4]

Zenica:

Boljševičke snage zauzele su želj. postaju Ćatići (6 km j.i. Kaknja).

Premoćne odmetničke snage uspjele su svladati posadu rudnika Kakanj i zauzeti rudnik. Pojedinosti još nisu poznate.

U želj. postaji Kakanj navodno je porušen most preko r. Bosne i svi bunkeri na želj. postaji.[5]

Nepr. zrakoplovstvo:

1. IV. oko 19,10 sati 1 nepr. zrakoplov bacio je 3 bombe na Zagreb. Bombe su pale u Sermaževu i Zigrovićevu ulicu, od kojih su dvije pale u dvorište. 6 osoba je poginulo, a 4 su ranjene.

1. IV. 6. nepr. lovaca napali su bombama kolni most u Brodu na Savi. Most nije pogođen. Srušena je 1 kuća, a 6 ih je oštećeno.

Istog dana 6 nepr. zrakoplova napali su bombama ložionu u Bos. Brodu. Pojedinosti nisu poznate.

1. IV. nepr. zrakoplovi napali su bombama Doboj, Kutinu, Sisak, Varaždin, Gospić i mjesto Stiena kod Bos. Krupe, te želj. postaju Vinkovci. Pojedinosti još nisu javljene.

Istog dana opaženo je izskakanje padobranaca iz jednog nepr. zrakoplova u području Garešnice.

31. III. nepr. zrakoplovi napali su Brčko.[6] Imade štete, dok žrtava nema.

---

[4] Napad su izvele jedinice 37. udarne divizije JA (vidi dok. br. 108).

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 111, 144, 164. i 208.

[6] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

Željeznice:

1. IV. na pruzi Zaprešić — Varaždin između Bedekovčine i Zaboka naišao je vlak na minu. Izklizlo je nekoliko štitnih kola i oštećena je pruga. Popravak je u toku a promet se vrši prielazom.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 208

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 3. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 93/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
3. IV. 1945.

Istočna fronta:

Na donjoj Drini bilo je samo neznatne borbene djelatnosti.

U podhvatu na Majevici, nakon što su prošlih dana odbijeni jaki nepr. napadaji na sjevernim padinama Majevice u području Čelić — Koraj uz velike nepr. gubitke, povukle su se srbo-komunističke snage u smjeru juga.[2]

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 3/1—1, k. 49.

[2] O tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 32, 33, 37, 50, 58. i 60.

U Sriemu, na Dunavu i Dravi bilo je samo obostrane vatrene djelatnosti.

Protjerana je jedna skupina srbo-boljševika iz područja Paučja (22 km z.s.z. Đakova) u pozadini Sriemske fronte.

Noću na 1. IV. pokušao je neprijatelj u području Valpova i obostrano D. Miholjca uz jaku topničku pripremu prielaz preko Drave na tri mjesta, te je prolazno s jednim vodom uspio zauzeti Sv. Đurađ (5 km j.i. D. Miholjca).

Željeznički mostovi kod Đekenješa i dalje uz Dravu porušeni su i sve skele su potopljene.

1. IV. Sovjeti su uzpostavili mostobran na južnoj obali r. Mure kod D. Lendave, ali su protuudarom odbačeni na sjevernu obalu.

2. IV. prešli su Sovjeti Muru kod Letenja i ušli u Kotoribu (22 km s. Koprivnice).

Moslavina:

31. III. napadnute su srbo-boljš. snage u Ivanskoj i protjerane prema Bereku (13 i 18. km j. Bjelovara). U toku su izviđanja u području Ivanska — Narta (10 km j.z. Bjelovara).

U zapadnom dielu Moslavačke gore razbijena je jedna nepr. skupina uz 50 poginulih.

Kordun:

U nastavku podhvata u Kordunu borbena skupina Nardelli dostigla je obostrano želj. pruge j.i. Gline područje južno i iztočno Šušnjara (13 i. Gline), na kojem je odbila više nepr. napadaja.

U toku 31. III. i 1. IV. izgubili su srbo-komunisti izpred borbene skupine Nardelli 58 poginulih, 8 zarobljenih, te 2 strojnice i 7 pušaka, koje su zaplienjene.

U području Slunja odbijeno je više nepr. napadaja.[3]

Bihać:

Izviđački dielovi iz V. Radića dostigli su područje j.z. Bos. Krupe i crtu Grabež — Velebit (18 km z.j.z. i j. z. Bos. Krupe) naišavši samo na neznatne nepr. dielove. Inače nije bilo borbene djelatnosti.

---

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Lika:

Jedna borbena skupina prodrla je iz Babinog Potoka prema iztoku i razbila neprijatelja, koji se pripremao za napad zapadno Prijeboja. Nepr. gubitci: 142 poginula, 19 zarobljenih. Plien: 1 bacač i 9 strojnica.

Druga borbena skupina prodrla je iz Čanka (21 km s.s.i. Gospića) u smjeru iztoka i odbacila neprijatelja s pojedinih visova, te odbila više nepr. protunapadaja uz 42 poginula srbo-komunista. Nakon izvršenog zadatka povratila se na polazne postave.[4]

Sarajevo:

Na Ivan planini odbijeno je više dnevnih i noćnih napadaja pripremljenih jakom topničkom vatrom.[5]

Na odsjeku Trnova bilo je samo slabijih napadaja na desnom krilu naše fronte.[6]

Jedna njemačka borbena skupina vodi žestoke borbe s komunistima u području Mokrog.[7]

U području Sokolca odbijeno je nekoliko nepr. napadaja[8] srbo-komunista, naneti gubitci od 72 poginula i 5 zarobljenih, dok su 2 p.o. topa uništena i 2 strojnice zaplienjene.

Iz područja Vareša prodrla je jedna borbena skupina u smjeru Sokolca i dostigla područje 23 km j.i. Vareša odbacivši nepr. osiguranja.[9]

Zenica:

U borbama kod Kaknja poginula su 2 naša vojnika, 15 ih je ranjeno i 20 nestalo. Za sudbinu I. bojne I. ust. zdruga i jedne njemačke postrojbe u rudniku Kakanj nezna se.

Borbena skupina upućena s juga za odterećenje Kaknja naišla je na jačeg neprijatelja 9 km s.s.z. Visokog, a skupina iz Zenice dostigla je područje 2 km s.z. Kaknja.

Prema izjavama izbjeglica iz Kaknja razoren je 80 m dugi željeznički most 4 km j.i. Kaknja, kao i 4

---

[4] Bliže o dejstvima na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[5] Riječ je o dejstvima jedinica 29. udarne divizije JA (vidi dok. br. 125).

[6] O tome vidi dok. br. 81. i 115.

[7] Vjerovatno je riječ o Lovačkoj četi 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 112, objašnjenje 10).

[8] Vidi dok. br. 107.

[9] Na tom pravcu je tada prodro 14. puk 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi dok. br. 98. i 210).

manja mosta zapadno Kaknja. Srbo-komunisti porušili su sve bunkere u želj. postaji Čatići i most na r. Bosni.[10]

Maglaj:

Često Žepče — Maglaj neprohodna je radi razorenog mosta (6,5 km s.s.i. Žepča). U području Žepče — Maglaj izviđački dielovi ustanovili su jake snage srbokomunista.[11]

Nepr. zrakoplovstvo:

1. IV. 4 nepr. zrakoplova bombardirali su Petrinju. Porušene su 2 kuće. Poginulo je 5 i ranjeno 10 osoba.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su želj. postaju Rudanka kod Doboja, bez štete i žrtava, te želj. postaju Popovača, gdje je ranjena jedna osoba.

Toga dana napali su nepr. zrakoplovi vlak kod Nove Gradiške i oštetili jedan stroj.

2. IV. napadnut je Varaždin iz zraka. Pojedinosti još nisu poznate.

1. IV. nepr. zrakoplovi bacili su oko 30 bombi na želj. postaju Okučane i oštetili 3 kolosjeka. Istog dana napali su bombama želj. postaju Moslavina Popovača bez učinka, te strojničkom vatrom želj. postaju Vinkovci.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su vlakove između Raića i Novske, između Staze i Sunje, te kod Ludine Vidrenjaka. Onesposobljena su 3 stroja.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo u suradnji s kopnenim snagama izvršilo izviđanje i bombardiranje nepr. postava kod Bilajskog Novog Sela, Medaka i Lovinca s uspjehom, te više drugih zadaća.

Željeznice:

1. IV. između Ivanićgrada i Novoselec Križa naišao je vlak na minu. Izklizla su dvoja kola i oštećena je pruga. Kvar je uklonjen slijedećeg dana.

Istog dana između G. i D. Stubice u Hrv. Zagorju naišao je vlak na minu. 5 kola je izklizlo.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

---

[10] Opširnije o borbama na tom prostoru vidi dok. br. 144. i 164.

[11] Vidi dok. br. 152.

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 209

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 4. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 94/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

4. IV. 1945.

Iztočna fronta:

U području Bijeljine bilo je samo mjestne borbene djelatnosti. Svi napadaji srbo-boljševika odbijeni su uz gubitke od 59 mrtvih, dok vlastiti gubitci iznose 2 ranjena.

Obustavljen je podhvat na Majevici. Neprijatelj oštro sliedi odmicanje podhvatnih snaga u dolini Tinje u području j.z. Brčkog.[2]

Na Sriemskom odsjeku bilo je samo slabije pješačke i topničke vatre za uznemiravanje.

Na Dunavu i Dravi samo mjestimična topnička i bacačka vatra. Spriečen je pokušaj neprijatelja da se jednim čamcem prebaci preko Drave iztočno Narte.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 4/1—1, k. 49.

[2] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 50, knj. 2, dok. br. 58 i 60.

Požega:

Noću 1/2. IV. odbijen je napadaj srbo-boljševika na uporište Vetovo (10 km s.s.i. Požege) uz pomoć pojačanja upućenog iz Požege.

Moslavina:

U progonu razpršenog neprijatelja borbene skupine napale su srbo-boljševike na crti Ivanska — Berek — Samarica — Šimljanik (16 km i.s.i., 16 i., 12 i.j.i. i 15 km j.i. Čazme). Neprijatelj daje žestok odpor u području Berek — Samarica, te napad na Berek nije uspio. Borbe se nastavljaju.

Kordun:

U nastavku podhvata borbena skupina »Nardelli« potisnula je srbo-boljševike u području j.i. Gline uzprkos žilavog odpora, te dostigla područje Dabrina — V. Gradac (22 i 18 km j.j.z. Petrinje). Zbog pomanjkanja strjeljiva borbena skupina je povučena po zapoviedi na crtu 11 km j.z. — 10 j. — 6 km i. Petrinje).[3]

Lika:

U Lici nije bilo važnijih događaja.

Bihać:

Iz borbenog područja Bihaća nema novih viesti.

Sarajevo:

U širem području Sarajeva bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Zenica:

Ostatak posade Kaknja oslobođen je.

Na cesti 9 i 13 km s. Zenice porušili su srbo-komunisti mostove,[4] a između Lašve i Kaknja oštetili 7 manjih mostova i propusta na želj. pruzi i porušili želj. prugu u dužini od 80 m.[5]

Na cesti Žepče — Maglaj pojačana je nepr. napadačka djelatnost.[6]

---

[3] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

[4] Vidi dok. br. 153.

[5] Te akcije su izveli dijelovi 4. udarne divizije (vidi dok. br. 164).

[6] Vidi dok. br. 152.

Nepr. zrakoplovstvo:

2. IV. oko 20,45 sati jedan nepr. zrakoplov bacio je nekoliko bombi kraj uzletišta u Zagrebu. Jedna osoba je poginula.

2. IV. nepr. zrakoplovi bacili su 8 bombi na Petrinju. Srušeno je više kuća u središtu grada. Dva vojnika su poginula i jedan je ranjen.

Istog dana nepr. lovci napali su Perušić i u dva navrata Gospić. Poginule su dvie osobe.

2. IV. 6 nepr. lovaca napalo je s 12 bombi kolni most u Brodu n/S. Most nije pogođen. Među ostalim je zgrada gradskog poglavarstva i težko oštećena nastanba samostana franjevaca.

2. IV. nepr. zrakoplovi bacili su bombe na želj. postaje: Popovača, Okučani, Dragalić na glavnoj pruzi i želj. postaju Blažuj na sarajevskoj pruzi. U Okučanima oštećena su dva vagona oklopnog vlaka i 2 osobe su ranjene. U Blažuju poginule su 4 osobe i 8 ih je ranjeno. U svim postajama ima štete na kolosjecima i prugama.

3. IV. nepr. zrakoplovi napali su u dva navrata bombama želj. most na Orljavi. Most nije pogođen, jedna kuća je srušena.

3. IV. dva nepr. lovca bacili su bombe na Ogulin. Pojedinosti nisu poznate.

Istog dana 4 lovca bacili su 6 bombi na Lužane j.i. Nove Gradiške i Rešetare kraj N. Gradiške, a 12 lovaca bacilo je bombe na Okučane. Pojedinosti nisu poznate.

Pojačana je nepr. zrakoplovna djelatnost u dolini r. Bosne, te nad područjem Dunava i Drave.[7]

Oborena su 2 četverostrojna nepr. zrakoplova i 3 člana posade su zarobljena.

Vlast. zrakoplovstvo:

3. IV. naše je zrakoplovstvo napalo nepr. nastambu u Moslavini te izvršilo više drugih zadaća.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u području Požege i kod Glogovnice u Moslavini poginulo je 13 srbo-komunista i 3 su zarobljena.

Željeznice:

2. IV. nepr. zrakoplovi onesposobili su stroj vlaka na želj. pruzi Varaždin — Koprivnica kod Josipovca.

[7] Bliže o dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

Istog dana na pruzi Zaprešić — Varaždin između Ključa i Luke minama je razorena želj. pruga. Popravak je u toku.

3. IV. na glavnoj pruzi između Dugog Sela i Prečeca naišao je na minu vlak, a kod Ivanićgrada naišao je na minu radni vlak. Pojedinosti nisu poznate.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 210

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 5. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 95/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
5. IV. 1945.

Iztočna fronta:

Podhvatne snage iz Bijeljine[2] povučene su prema osnovi višeg podhvatnog zapovjedničtva na mostobran kod Brezovog Polja (12 km i. Brčkog). Neprijatelj je sliedio odmicanje.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 5/1—1, k. 49.

[2] Bijeljinu su, 2/3. aprila 1945, oslobodile jedinice 17. udarne divizije JA, odnosno ušle su u nju bez borbe (vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 50).

Na Majevici napušteni su Čelić i Koraj (17 i 18 km j. Brčkog).

Na Sriemskom odsjeku bilo je samo pješačke i topničke vatre.

Na Dravi obostrana izviđačka djelatnost, pri čemu su kod Osieka i Valpova zarobljeni pripadnici Titovih boljš. skupina. Odbijena su dva su dva nepr. prielaza preko Drave s.i. Valpova i Narte.

Sjevernije kod Legrada (14 km s. Koprivnice) protunapadajem odbačene su slabije bugarske snage, koje su prešle Dravu natrag na sjevernu obalu u večernjim satima 2. IV. I dalje traje nepr. topnička vatra za uznemiravanje u području Legrada. Stanje je napeto.

3. IV. napredovale su sovjetske snage iz Kotoribe do Sv. Marije (19 km sjeverno Koprivnice) u smjeru Drave.[3]

Požega:

3. IV. Odbijen je novi napadaj srbo-komunista na uporište Vetovo (10. k s.s.i. Požege). Prilikom već javljenog odbijanja nepr. napadaja na isto uporište noću 1/2. IV. cieni se da je poginulo 30 i ranjeno 50 srbo-boljševika.

Naše postrojbe napale su srbo-boljševike u području Kaptol—Velika (10. i 14. km s. Požege) i naniele im težke gubitke. Izbrojeno je 15 mrtvih, 3 su zarobljena i zaplienjeno je 5 pušaka. Vlastiti gubitci: 5 ranjenih.

Moslavina:

U već javljenim borbama u Moslavini 2. IV. pretrpili su srbo-boljševici gubitke od 67 poginulih (izbrojeno) i 2 zarobljena. Cieni se da su im gubitci znatno veći. Zaplienjene su 3 strojopuške, 2 strojosamokresa i 27 pušaka, te razno strjeljivo i tvorivo.

Prilikom izviđanja u području Prespe, 2. IV. palo je 5 srbo-komunista i zaplienjene su 2 puške i jedan strojosamokres.

Nova Gradiška:

Opaženo je prikupljanje jačih odmetničkih snaga uz cestu Nova Gradiška — Zagreb s vjerojatnom namjerom napadaja na promet na toj cesti.[4]

---

[3] O borbama u Podravini vidi tom XI, knj. 3; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2. (drugo izdanje), str. 578—581.

[4] Bliže o situaciji u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39.

Bos. Gradiška:

4. IV. rano u jutro započela je borba sa crnogorskom skupinom[5] koja se ne pokorava nalozima naših vojničkih oblasti u području Ljevče Polja j.i. Bos. Gradiške.

Bihać:

U području iztočno Bihaća naši izviđački dielovi upućeni iz smjera sjevera i sjeveroiztoka dostigli su crtu: 8—12 — 24 km iztočno Bihaća bez nepr. odpora. Kod D. Suvaje (8 km j. Bos. Krupe) bilo je borbe sa slabijim nepr. dielovima.[6]

U području Cazina bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Lika:

Neprijatelj se ponovno približuje našim uporištima Čanak i Babin Potok iz smjera iztoka i jugoiztoka. Kod Čanka odbijeni su jači izviđački nasrtaji srbo-boljševika.[7]

Sarajevo:

Na zapadnom i južnom odsjeku šireg područja Sarajeva bilo je samo mjestne borbene djelatnosti. Na Ivan planini tučeni su nepr. postavi vatrom za uznemirenje.[8]

Noću 2/3. IV. uspio je proboj u smjeru Mokrog, nakon što je slomljen jak nepr. odpor, te je 3. IV. u zoru odpočeo podhvat za otvorenje ceste Mokro — Podromanija. U toku je napadaj na jakog neprijatelja, koji brani prijevoj iztočno Mokrog.[9]

Odmicanje južnog krila iztočnog sarajevskog odsjeka na Pale izvršeno je pod jakim nepr. pritiskom.[10]

Nepr. gubitci u području Kaknja i Vareša iznose 81 poginuo i 6 zarobljenih. Vlastiti gubitci: 10 poginulih.

Nepr. zrakoplovstvo:

3. IV. dva nepr. lovca napali su bombama Sunju bez štete i žrtava.

---

[5] Odnosi se na četničke jedinice Pavla Đurišića. Bliže o njima vidi dok. br. 17, 211—214. i 220.

[6] Vidi dok. br. 129.

[7] Vidi tom XI, knj. 4.

[8] Bliže o tome vidi dok. br. 97, 100. i 125.

[9] Riječ je o napadu 14. puka 7. SS divizije »Princ Eugen« na jedinice 38. udarne divizije JA u cilju deblokiranja 363. puka 181. pješadijske divizije (vidi dok. br. 98).

[10] Vidi dok. br. 99. i 108.

Istog dana napali su nepr. zrakoplovi bombama želj. postaju N. Kapela Batrina i Oriovac. Oštećeni su kolosjeci.

3. IV. 12 nepr. bombaša napalo je želj. postaju Banova Jaruga, gdje su oštećeni kolosjeci.

3. IV. 12 nepr. zrakoplova napalo je bombama iztočni dio N. Gradiške. Srušene su 4 kuće, 15 ih je oštećeno, a dvie osobe su poginule.

Istog dana bombardiran je u dva navrata B. Novi. Ima štete i žrtava.

Toga dana 60 nepr. bombaša napalo je želj. postaju i ložionu u Novskoj. Porušena je zgrada ložione, oštećen želj. uređaj i više kolosjeka.

Vlast. zrakoplovstvo:

4. IV. naše je zrakoplovstvo izvršilo više raznih zadaća.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti kod Gračanice, Vinkovaca, Nove Gradiške, Krapine i Karlovca poginulo je 8, ranjeno je 4 i predalo se 9 srbo-komunista, dok su 2 naša vojnika poginula i 2 ranjena.

Željeznica:

Noću 2/3. IV. minama je bila razorena želj. pruga između Pušće Bistre i V. Trgovišća. Kvar je popravljen 3. IV.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 211

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 6. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆ6 Ia BROJ 96/45.
GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
6. IV. 1945.

Iztočna fronta:

Neprijatelj je prešao Savu s južne na sjevernu obalu kod Brezovog Polja, ušao u Jamenu, Strošince i Soljane, te ugrožava Vrbanju (20 i 21 km i. i 15 km s.i. Brčkog). U toku su protumjere.

U području južno Brčkog nastavlja se odmicanje podhvatnih snaga u smjeru sjevera.[2]

Na Sriemskom odsjeku opaženo je živahno kretanje na nepr. strani, te prilaženje pričuva prednjim borbenim postavima. Opaženo je oko 60 sovjetskih i američkih oklopnih kola, pa se očekuje nepr. napadaj.[3]

Na Dunavu započela je nepr. topnička i bacačka djelatnost.

Na Dravi bilo je nepr. bacačke i topničke vatre za uznemirenje, posebno na Osiek, koji je tučen požarnim granatama. Ima štete i žrtava. Osim toga bilo je obostrane izviđačke djelatnosti uz prelaženje rieke. Na gornjem toku Drave kod Legrada nastavlja se nepr. topnička vatra.[4]

Bos. Gradiška:

U borbi s nepokornom crnogorskom skupinom[5] u području j.i. Bos. Gradiške 4. IV. predalo se 12 častnika,

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 6/1—1, k. 49.

[2] Tada su se, pod pritiskom jedinica Južne operativne grupe divizija (2. proleterske, 5. i 17. udarne divizije) 1. armije JA, njemačke i ustaško-domobranske jedinice, s prostora Bijeljina—Brčko—Bosanski Šamac, povlačile preko r. Save na sjeverozapad. Pomenute jedinice JA su 7/8. aprila oslobodile Brčko. Bliže o formiranju i zadacima pomenute grupe divizija vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 19, 21, 24, 27, 31, 32, 43, 44, 49, 50, 63, 65, 69. i 70.

[3] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

[4] O dejstvima u Podravini vidi tom XI, knj. 3.

[5] Riječ je o četničkim jedinicama Pavla Đurišića (vidi dok. br. 17, 210, 212—214. i 220).

1 dočastnik i 69 Crnogoraca s oružjem, zarobljeno je 5 častnika (među njima 1 »komandant divizije), a 69 Crnogoraca je poginulo. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 8 ranjenih. Podhvat se nastavlja.

Kordun:

U području Slunja odpočeo je neprijatelj svoje protunapadaje.

U području Sisak — Petrinja u toku je zaposjedanje obrambenih postava.

Jadranska fronta:

Noću 3/4. IV. izkrcale su se nepoznate nepr. snage na j. z. obali otoka Paga. Pojedinosti još nisu javljene.

Lika:

4. IV. u jutro odpočeo je neprijatelj jake napadaje na uporišta u području Gospića i na osiguranja 9 km j.z., 4 km s.s.i. i 12 km s. grada. Težke borbe su u toku. Zrakoplovnim izviđanjem ustanovljeno je 5. IV. u 17,35 sati da se iztočni dio grada Gospića, kao i sela iztočno Gospića nalaze u plamenu, dok je na cesti sjeverno Gospića primiećena jedna samovozna kolona u hodu prema sjeveru.

Od 4. IV. ne javlja se krugovalna postaje Gospić.

Odbijeni su nepr. napadaji iz iztočnog smjera na osiguranja iztočno od prijevoja Kapele.

Borbene skupine iz područja Čanak — Vrhovine (8 km z. Babinog Potoka) napredovale su u smjeru sjeveroiztoka i jugoiztoka, te su u suradnji s borbenom skupinom iz područja Bihaća predusrele nepr. napadaj u smjeru Gospića. Nakon početnog uspjeha borbene skupine naišle su na jak nepr. odpor, te se borbena skupina iz Čanka morala povući na polazne postave potisnuta jakim nepr. protunapadajem.[6]

3. IV. u jutro slomljen je zapadno Ostrožca nepr. odpor te je 4. IV. o podne jedna borbena skupina dostigla Ličko Petrovo Selo. Naša osiguranja prema jugu pomaknuta su na crtu Izačić Kula (4 km i. Ličkog Petrovog Sela) — 5 km s.i. i 5 km s. Bihaća. Neprijatelj

[6] O dejstvima na području Like vidi tom XI, knj. 4.

brani visove 3 km i. i s. i. Bihaća. Neprijatelj dovlači na crtu Vaganac — D. Gata (14 km s.z. i 13 km s. Bihaća).[7]

Sarajevo:

Nakon što je protjeran neprijatelj sa ceste Mokro — Podromanija izvršeno je po osnovi odmicanje sjevernog krila iztočnog odsjeka sarajevske fronte na postave 12 km s.i. Sarajeva.[8]

Stanje sjeverno Sarajeva napeto je uslied pojačanja, koja su neprijatelju pristigla iz područja Vareša i prešla cestu Breza — Vareš.[9]

U području Kiseljaka mješovita njemačko-hrvatska borbena skupina odpočela je napadaj u području Kreševa.[10]

Zenica:

Zapadno Zenice bilo je samo neznatne borbene djelatnosti.

Želj. pruga Sarajevo — Zenica bit će vjerojatno popravljena 8. IV.

Doboj:

5. IV. napale su srbo-komunističke snage Gračanicu, Do sada su odbijeni svi napadaji, borbe još traju.[11]

Općenito:

U toku izviđanja u području Bos. Gradiške i Đakova poginula su 3 odmetnika i više ih je ranjeno, dok su naša 3 vojnika ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

4. IV. nepr. zrakoplovi napali su vlak između Vrpolja i Mikanovca, te između Gunje i Vrbanje. 2 stroja su oštećena.

Istog dana napadnute su želj. postaje Ivankovo i Gunja. Ima štete.

---

[7] Bliže o borbama na području Bihaća vidi dok. br. 129. i 133; tom V, knj. 39.

[8] Opširnije o tome vidi dok. br. 98, 99 (objašnjenje 3. i 7).

[9] Riječ je o jedinicama 4. i 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144 i 164).

[10] Cilj ovog napada je bio da se odbace jedinice JA s tog prostora i omogući izvlačenje jedinica njemačke 369. legionarske divizije i ustaško-domobranske 9. hrvatske gorske divizije sa sektora Ivan-sedla (vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10).

[11] Napad su izvele jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2 dok. br. 62).

5. IV. 12 nepr. lovaca bombaša bacili su bombe na Kutinu. Pojedinosti još nisu poznate.

Istog dana nepr. zrakoplovi napali su u dva maha kolni most u Brodu. Most nije oštećen. Bombe su pale djelomično na grad, gdje su srušene dvie kuće a više ih je oštećeno. Jedan vojnik je poginuo.

6. IV. oko 04,20 sati jedan nepr. zrakoplov bacio je 2 manje bombe preko Save južno Zagreba.[12]

Vlast. zrakoplovstvo:

5. IV. naše je zrakoplovstvo izvršilo izviđanje u Lici i više drugih zadaća.

Željeznice:

5. IV. na pruzi Zaprešić — Varaždin između Zaboka i Bedekovčine naišao je vlak na minu. Pojedinosti nisu poznate.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

[12] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

BR. 212

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 7. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 97/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA
7. IV. 1945.

Iztočna fronta:

Kod Brezovog Polja neprijatelj je polučio jedan prodor iz smjera jugoiztoka te napao uporište na iztočnom, jugoiztočnom i jugozapadnom rubu mjesta. Svi su napadaji odbijeni i postavi povučeni za 1 km zapadno i južno uporišta. Borbe se nastavljaju.[2]

U dolini Tinje odbijeni su slabiji nepr. napadaji na naše postave 4 km z. — 4 km j. razkrstnice ceste (11 km j.i. Gradačca).[3]

Na Sriemskoj fronti protunapadajem povraćena je Jamena, dok se kod Strošinaca vode još borbe. Stanje kod Vrbanje je napeto.

Usredotočenom vatrom odbijeno je više nepr. napadaja u jakosti bojne podpomognutih jakom topničkom i bacačkom vatrom na borbenu crtu: Lipovac — Batrovci i u području Tovarnika. Nad Sriemskim bojištem slabija nepr. zrakoplovna djelatnost.[4]

Na Dunavu običajna bacačka vatra za uznemiravanje.

Na Dravi nakon uzaludnih pokušaja neprijatelja prebaciti se preko Drave kod Budakovca (20 km i.s.i. Virovitice) uspjelo je jednoj bugarskoj bojni rano u jutro održati se uz podporu topničtva na južnoj obali kod Lankonaka (18 km s.i. Virovitice). Nakon 10-satne borbe neprijatelj je odbačen na sjevernu obalu Drave. Pojedinosti još nisu poznate.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 7/1—1, k. 49.

[2] Bliže o tome vidi dok. br. 211, objašnjenje 2.

[3] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 58. i 60.

[4] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Kod Legrada jedna ust. bojna spriečila je 4. IV. pokušaj prielaza neprijatelja preko Drave.

Sjeverno Varaždina Niemci su dignuli u zrak mostove preko Drave. 6. IV. dostigli su Sovjeti nadirući u smjeru zapada svojim južnim krilom sjevernu obalu r. Drave nasuprot Varaždinu. Dvie topničke granate pale su na iztočni dio Varaždina.[5]

Bos. Gradiška:

U nastavku podhvata protiv crnogorske četničke skupine jugoiztočno Bos. Gradiške 5. IV. pao je još 71 četnik, dok se ciela jedna pukovnija noću 5/6. IV. zajedno s oružjem i zapovjednikom u jakosti od 1000 ljudi predala. Noću 4/5. IV. odbijena je jedna skupina tih četnika, koja je pokušala prieći cestu južno Bos. Gradiške u smjeru zapada uz znatne gubitke.

Iz zaplienjene zapoviedi vidi se, da je ova skupina crnogorskih četnika po zapoviedi Draže Mihailovića imala namjeru probiti se do Bihaća.[6]

Kordun:

U području Sunje napadaj naše borbene skupine nakon početkom uspjeha zaustavljen je 5 km zapadno Sunje. Podhvat se nastavlja.[7]

Bos. Novi:

U području Bos. Novog opaženo je jače okupljanje srbo-boljševika s namjerom napadaja na Bos. Novi.[8]

Banja Luka:

Noću 3/4. IV. odbijen je napadaj srbo-boljševika na uporišta sjeverozapadno Banja Luke uz krvave gubitke po neprijatelja.[9] Vlastiti gubitci: 1 ranjen i 2 nestala.

Jadranska fronta:

Na otoku Pagu nakon žestoke borbe i težkih gubitaka uspjelo je neprijatelju, koji se izkrcao u jakosti od 800—1000 ljudi, obkoliti uporišta Novalju i Pag uz podporu snaga s mora.

---

[5] O dejstvima u Podravini vidi tom XI, knj. 3.

[6] Bliže o pomenutim četnicima vidi dok. br. 17, 210, 211, 213, 214 i 220.

[7] O tome vidi tom V, knj. 39.

[8] Vidi dok. br. 129. i 155.

[9] Riječ je o jedinicama 15. krajiške brigade 39. udarne divizije JA (vidi dok. br. 157).

Posada Novalje napustila je po zapoviedi uporište, te se djelomično probila u smjeru iztoka na kopno, a djelomično u Pag, gdje je pojačala tamošnju posadu. U Pagu su ulične borbe s neprijateljem, koji je prodro u mjesto. Napadaj neprijatelja podupiru tri topovnjače.

Neprijatelj je uspio izkrcati se kod Karlobaga i sredotočenim napadajem potisnuti našu posadu u smjeru sjeverozapada. Posada se povukla u Priznu (10 km s.z. Karlobaga).

Lika:

Jake nepr. snage odbacile su jugoiztočno grada Gospića naše postrojbe do ruba grada i zaposjele most preko Like kod Budaka. Nakon što je neprijatelju uspjelo napadanjem na Perušić (11 km s. Gospića) prekinuti spoj s Otočcem, obkolio je Gospić sa svih strana. Naša i njemačka posada vode teške obrambene borbe u mjestu.

Posada Perušića bori se na visovima zapadno od mjesta.

Jedna borbena skupina izvršila je iz Čanka prodor prema Otočcu, te je uz gubitak topničtva u dielovima stigla u područje Lešća (10 km j.i. Otočca).

Prema posljednjim podatcima od Niemaca Gospić je pao.

Na odsjeku Vrhovine — Babin Potok naše su se postrojbe održale uzprkos stalnih nepr. napadaja i same prešle u protunapadaj u smjeru juga napadajući neprijatelja u leđa kod Ramljana (8 km j. Vrhovina).

Jedna borbena skupina dostigla je Prijeboj (15 km z. Bihaća).[10]

Nepr. borbeno zrakoplovstvo pomagalo je neprijatelja na zemlji.

Sarajevo:

Nakon što su odbijeni slabiji nepr. napadaji povukle su se vlastite snage s Ivan Sedla na zaprečnu crtu: Bukovica — Hadžići — Blažuj (24 km z. i 14 km z.j.z. Sarajeva) bez nepr. pritiska.

Na zaprečnoj crti južno Sarajeva bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Sa iztočne zaprečne crte noću na 5. IV. povučene su postrojbe i priključene južnoj zaprečnoj crti kod

[10] O borbama na području Like vidi tom XI, knj. 4.

Jablanice 5 — 7 km j.i. i sjeveroiztočno grada uz stalan nepr. pritisak.

3. IV. odpočela je evakuacija građanskih i vojničkih ustanova iz Sarajeva, a 6. IV. napušteno je područje Sarajeva po osnovi i zapoviedi nakon što je izvršena evakuacija.[11] Neprijatelj nije uznemirivao odmicanje, koje teče prema osnovi.[12]

Doboj:

5. IV. odbijena su dva napadaja srbo-boljševika na Gračanicu podpomognuta teškim oružjem.[13] Nepr. gubitci su znatni. Plien: 2 strojopuške, 13 pušaka, 1 strojosamokres i strjeljivo. S iztaknutih postava povučene su postrojbe. Vlastiti gubitci: 5 poginulih i 38 ranjenih.

Nepr. zrakoplovstvo:

5. IV. 2 nepr. zrakoplova napali su bombama želj. postaju Komarica između Dervente i Doboja, bez učinka.

5. IV. napadnute su želj. postaje S. Petrovo Selo i Banova Jaruga. U Banovoj Jaruzi oštećeni su skoro svi kolosjeci.

Istog dana 12. nepr. bombaša napalo je bombama želj. post. Nova Gradiška i južni dio grada. Postaja nije pogođena. U tvornici .....[14] srušene su dvie zgrade i dvie su oštećene. Jedna osoba je poginula.

---

[11] Pošto je, 20. marta 1945, od Hitlera dobio odobrenje za povlačenje sa sektora Sarajeva i iz ostale Bosne, Štab 21. brdskog armijskog korpusa je otpočeo evakuaciju pozadinskih i još nekih dijelova, a 31. marta, u 16 časova, načelnik ovoga štaba je sa odlukom o povlačenju upoznao general-majora Hajnca Katnera (Heinz Kattner), komandanta odbrane Sarajeva, i majora Bema, komandanta bataljona za vezu. Pribojavajući se ustaškog reagovanja, odluku o povlačenju je ustaškom pukovniku Vjekoslavu Luburiću 2. aprila saopštio lično komandant 21. korpusa. Istog je dana načelnik štaba ovog korpusa potčinjene komandante upoznao s planom povlačenja. Planom je bilo predviđeno: da se 181. pješadijska divizija 2/3. aprila povuče na liniju »Rot« (Pale — Mokro) i 3/4. aprila na liniju »Panter« (istočna ivica Sarajeva); da se 181. pješadijska i 369. legionarska divizija 4/5. aprila povuku na liniju »Baren« (zapadna ivica Sarajeva i zapadno od Ilidže), odakle bi se 5/6. aprila povlačenje produžilo ka Zenici, gdje će 7/8. aprila, na liniji »Tigar« (r. Lašva — r. Bosna), 181. pješadijsku diviziju, kao zaštitnicu svih njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica sa sektora Sarajeva, prihvatiti jedinice 7. SS divizije »Princ Eugen« (vidi AVII, reg. br. 1/5, k. 6: Dnevnik majora Bema). Detaljnije o povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih snaga vidi dok. br. 99, 125. i 144.

[12] Naprotiv, njemačke i ustaško-domobranske snage bile su pri izvlačenju izložene žestokim napadima jedinica JA (vidi dok. br. 99, 107, 108, 112, 115, 125, 144. i 164).

[13] Vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 58. i 62.

[14] Na tom mjestu tekst je nečitak.

Toga dana bombardiran je Cernik sjeverno N. Gradiška. Ima štete na kućama, jedna osoba je poginula i dvie su ranjene.

5. IV. nepr. zrakoplovi napali su vlak na pruzi između Vrpolja i Perkovaca bez učinka, te drugi vlak između Vrpolja i Andrijevaca, gdje je poginulo 5 osoba i 30 ih je ranjeno.

5. IV. nepr. zrakoplovi oštetili su kod N. Gradiške 1 stroj.

Vlast. zrakoplovstvo:

6. IV. naše je zrakoplovstvo napalo bombama nepr. letilišta i izvršilo druge zadaće.

Općenito:

U području Zlatara naše postrojbe uhitile su 10 vojnih neposlušnika i 4 vojnička bjegunca.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glst pukovnik (Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 213

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 8. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 98/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

8. IV. 1945.

Jadranska obala:

Pokušaj pružanja pomoći našim postrojbama na otoku Pagu nije uspio.

Posada uporišta Karlobag povučena je dalje na sjever u područje Jablanca (24 km s.z. Karlobaga).

Lika:

Jedna njemačko-hrvatska borbena skupina iz područja Gospić — Perušić dostigla je Krasno (15 km z.j.z. Otočca).

Vlastite snage povukle su se prema Otočcu pred neprijateljem, koji je jakim snagama dopro u područje Vrhovine — Sinac — Lešće (14 km i.j.i., 8 i 9 km j.i. Otočca), te glavnim snagama napao j.i. odsjek fronte kod Otočca podpomognut jakom topničkom vatrom i uspio zauzeti mjesto.

Neprijatelj dovlači daljnja pojačanja i oklopna kola.

Uporište Babin Potok (22 km i. Otočca) odsječeno je i obkoljeno.

Premoćne nepr. snage uspjele su u nekoliko uzastopnih napadaja zauzeti prijevoj Kapela i obkoliti Jezerane (8 km s.z. Brinja). Posada Brinja odbila je nekoliko nepr. napadaja iz smjera s.i. Posada Jezerana također je odbila sve nepr. napadaje.

Opaženi su pokreti jačih nepr. snaga iz smjera sjevera prema visinskom prielazu 6 km i. Senja.

Odbijen je napadaj neprijatelja u području Ogulina iz smjera s.z. i j.z. uz težke gubitke po neprijatelja.

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 8/1—1, k. 49.

Bihać:

Odbijeni su nepr. napadaji na postave kod Prijeboja i Ličkog Petrovog Sela (14 km z. i 12 km s.z. Bihaća). Iztaknuti dielovi iz Prijeboja povučeni su u Ličko Petrovo Selo. Borbe se nastavljaju.[2]

Zenica:

Naše zalaznice na crti: Hadžići — Ilidža — Zenica uspješno su odbile sve nepr. napadaje iz smjera j.z. duž ceste prema Hadžićima i omogućile povlačenje naših postrojbi iz područja Sarajeva.

Pokreti odmicanja teku prema osnovi. Pojedinosti nisu javljene.[3]

Doboj:

U području Gračanice približile su se nepr. snage s juga cesti Gračanica — Doboj. Nepr. topnička i bacačka vatra na južni dio Gračanice.[4]

Brčko:

Jake nepr. snage sliede naše pokrete odmicanja u dolini Tinje prema sjeveru.

Obkoljena posada Brezovog Polja probila se po zapoviedi u Brčko, nakon što je slomila žilav nepr. odpor.

Mostobran Brčko napušten je po zapoviedi.[5]

Sjeverno Save premoćne nepr. snage potisnule su naše postrojbe iz Soljana i Vrbanje (15 km s.i. Brčkog) uz podporu borbenog zrakoplovstva dalje prema zapadu. Ove se postrojbe okupljaju u Bošnjacima (5 km j.i. Županje).

Ugroženi su Gradačac i Bos. Šamac.

Na Sriemskom odsjeku odbijeni su nepr. napadaji u jakosti od dvie bojne. U protunapadaju povraćeni su Batrovci (11 km j.z. Šida).[6]

Na Dunavu i Dravi obostrana izviđačka djelatnost i uobičajena topnička i bacačka vatra za uznemiravanje nastavlja se. Na Dunavu kod Šarengrada 3 nepr. topovnjače tuku naše postave.

---

[2] O borbama na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[3] Bliže o povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica sa sektora Sarajeva i Ivan-sedla vidi dok. br. 99 (objašnjenje 3 i 7), 125 i 212 (objašnjenje 11).

[4] Odnosi se na jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 62.

[5] Vidi dok. br. 211, objašnjenje 2.

[6] Opširnije o tome vidi tom XI, knj. 1.

Drava:

Na sjevernoj obali r. Drave neprijatelj je pojačao svoja osiguranja naročito na odsjeku 15 km s.i. Đurđevca. Ustanovljeno je po prvi puta djelovanje nepr. topničtva na tom odsjeku.

Odbijen je jedan nepr. pokušaj da se približi našim postavima 15 km i. Đurđevca.

Prigodom neuspjelog pokušaja prielaza Drave kod Lankonaka neprijatelj je izgubio 75 vojnika.

U Međumurju, nakon što su povučene njemačke snage, neprijatelj je dosegao sjevernu obalu Drave kod Varaždina, te odavle otvara topničku i bacačku vatru na grad. Ponovno je odbijen nepr. pokušaj prelaza Drave kod Legrada. Nastavlja se nepr. vatra za uznemiravanje na Legrad i Đelekovec.[7]

Požega:

Popustio je nepr. pritisak u području Vetova.

Bos. Gradiška:

Nakon uzaludnog odpora crnogorska četnička skupina u području Ljevče Polja j.i. Bos. Gradiške pristala je na uvjete predaje.[8]

Sunja:

Jedna borbena skupina napada neprijatelja na visovima s.z. Sunje.

Nepr. zrakoplovstvo:

Nepr. borbeno zrakoplovstvo u suradnju s kopnenim nepr. snagama napadalo je bombama i strojničkom vatrom želj. objekte u dolini Bosne, most kod Brčkog, te naše postave u Sriemu i na r. Dravi.

5. IV. nepr. zrakoplovi oštetili su bombama most u Bos. Gradiški.

7. IV. jedan nepr. zrakoplov bacio je 10 manjih bombi na šire područje Karlovca, bez štete i žrtava.

Istog dana 5 nepr. lovaca napali su bombama kolni most u Brodu n/S. Most nije pogođen. Porušeno je i oštećeno više kuća.

Toga dana 2 nepr. lovca napala su u dva navrata želj. postaju Vinkovce. Žrtava nema.[9]

---

[7] O situaciji u Podravini vidi tom XI, knj. 3.
[8] O tome vidi i dok. br. 17, 210—212, 214 i 220.
[9] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

Općenito:

Kod Okučana odbijen je napadaj odmetnika na jednu njemačku preselicu. Zapaljena su dva samovoza.

Željeznice:

7. IV. između Dragalića i Okučana naišao je vlak na minu. 5 je kola izklizlo, dvoja su se zdrobila i troja su se izvrnula. Žrtava nema. Oba kolosjeka su prekinuta.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:

Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 214

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 9. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 99/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

9. IV. 1945.

Jadranska fronta:

Premoćne odmetničke snage zauzele su 16. IV. Bribir (4 km s.z. Novog). Jake nepr. snage nadiru iz smjera prema Senju.

Jedna borbena skupina brani Jablanac i drži spoj hrvatskim postrojbama koje su se povukle u područje Krasno (18 km s.i. Jablanca).

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 9/1—1, k. 49.

Lika:

Nakon napuštanja Otočca neprijatelj je jakim snagama sliedio odmicanje, te je kod Brloga (12 km s.z. Otočca) zaustavljen. Borbe su u toku. Jedna oklopna nepr. kola uništena.

5. IV. premoćne nepr. snage potisnule su slabu posadu Jezerana (8 km s.i. Brinja), a posada Brinja morala se 6. IV. pod pritiskom jakih nepr. snaga povući na visove sjeverno mjesta.

Vlastite snage drže sada postave prijevoj Vratnik — 1 km j. Melnice — ceste 15 km i.k.i. i 15 km i. Senja — vis 940 — Kriviput (7 km s.i. Senja).

Od 6. IV. uporište Babin Potok ne javlja se.[2]

Jedna njemačka borbena skupina u području Slunja napreduje lomeći nepr. odpor.

Ogulin:

6. IV. razbijena je jedna odmetnička skupina u području j.z. Ogulina i protjerana u smjeru zapada. Poginulo je 6 odmetnika i zaplienjeno 2 strojopuške, 1 bacač i 5 pušaka. Vlastiti gubitci 3 ranjena.

Bihać:

Premoćne nepr. snage podpomognute topničtvom uspjele su zauzeti visove s.z. i j.z. Ličkog Petrovog Sela (12 km s.z. Bihaća). U toku su protumjere.

Visoko:

Neprijatelj vrši pritisak na naše zalaznice na crti: Visoko — Han Ploča (10 km j. Visokog).

Jedna njemačka borbena skupina, koja je zaostala u području Bukovice (14 km j.j.i. Kiseljaka) odrezana je. Od nepr. topničke vatre izgubljeno je više konja i kola.[3]

Zenica:

Odbijeni su nepr. napadaji na obskrbnu cestu iz smjera j.z. u području kod Kiseljaka i Zenice.[4]

Popravljen je želj. most kod Kaknja nakon neprekidnog rada od 96 sati, te je 18 vlakova prešlo preko mosta.

---

[2] Bliže o borbama na području Like vidi tom XI, knj. 4.

[3] Opširnije o tome vidi dok. br. 113. i 125.

[4] O tome vidi dok. br. 123, 144. i 153.

Doboj:

Premoćne nepr. snage[5] nadirući iz smjera juga uspjele su doseći cestu Doboj — Gračanica, te je noću 6/7. IV. posada Gračanice povučena po zapovjedi na novu zaprečnu crtu: 8 — 10 km i. Doboja. Neprijatelj oštro sliedi odmicanje naših snaga iz područja Gračanice.

Brčko:

Premoćne nepr. snage uspjele su prodrieti iz smjera juga u Brčko, gdje se vode ogorčene borbe. Nakon uzaludnih pokušaja da se neprijatelj izbaci, posada Brčkog povukla se na sjevernu obalu Save u Gunju porušivši most iza sebe. Borbe se nastavljaju.

Južno Save kod Orašja i Bos. Šamca u toku su borbe s jakim neprijateljem, koji napada.[6]

Sriem:

Neprijatelj je dostigao želj. prugu Brčko — Vinkovci kod Vrbanje.

Na Sriemskoj fronti odbijeni su slabiji nepr. napadaji u jakosti sati kod Lipovca. Batrovci su po zapovjedi napušteni i naši postavi pomaknuti u smjeru zapada.

Dunav:

Uspjelim podhvatom dvaju udarnih šćetova ratne mornarice protiv nepr. uporišta na sjevernoj obali Dunava uspjelo je dignuti u zrak nepr. bunkere.

Na Dunavskom i Dravskom odsjeku obostrana izviđačka djelatnost i mjesta topnička vatra za uznemiravanje.

Dravski odsjek:

Uspješnom topničkom vatrom tučeni su nepr. pokreti na sjevernoj obali Drave.

Na odsjeku Varaždina bilo je samo nepr. topničke vatre.

Vlastiti izviđački zrakoplovi izviđali su područje sjeverno Drave.

---

[5] Odnosi se na jedinice 45. divizije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 62).

[6] Na prostoru Brčko — Bosanski Šamac tada su dejstvovale jedinice Južne operativne grupe divizija 1. armije JA (vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 19, 21, 31, 32, 43, 50, 65, 69. i 70).

Požega:

U sjevernom dielu Požeške kotline potisnute su srbo-komun. snage prema s.z. uz gubitke od 6 poginulih i 4 ranjena.

Bos. Gradiška:

U toku 7. IV. predalo se oko 3500 crnogorskih četnika 5. i 8. crnogorske divizije u području j.i. Bos. Gradiške.

8. IV. predalo se još 5500 tih četnika Crnogoraca s oružjem, dok se veliko-srbsko vodstvo sa 1300 Srba-Hercegovaca, 600 Srba-Bosanaca i 100 Crnogoraca prebacilo kod sela Kukulje (20 km j.i. Bos. Gradiške) preko Vrbasa na iztočnu stranu.[7] 300 četnika iz vodstva prišlo je odmetnicima.[8] Time je podhvat završen.[9]

Zagreb:

Noću 8/9. IV. odbijen je napadaj odmetnika na osiguranja želj. pruge kod Sesveta i Ses. Kraljevca. Jedan vojnik je poginuo, dok nepr. gubitci još nisu ustanovljeni.

Općenito:

Prilikom izviđanja kod Desinaca poginula su 3 odmetnika, a jedan ustaša je ranjen.

Osobitosti:

Pobunjenik Šubašić sa oko 1000 vojnika prešao je srbo-komunistima u području Brčkog.[10]

Prema izpitanom izvješću izkrcalo se 8. IV. na uzletištu Otok — Griblje (22 km z.s.z. Karlovca) u više navrata po 20 zrakoplova nepr. vojske u englezkim odorama.[11]

---

[7] Vidi dok. br. 137. i 162, objašnjenje 5.

[8] Redakcija nije mogla da ustanovi kome su prišli pomenuti četnici.

[9] O tome vidi i dok. br. 17. i 210—213.

[10] U izvodu iz operacijskog dnevnika Štaba Južne operativne grupe divizija JA za period od 29. marta do 14. aprila (vidi tom XI, knj. I, dok. br. 69) piše da je u borbama za oslobođenje Brčkog neprijatelj imao 2.349 mrtvih i 2.320 zarobljenih vojnika. A o prelaženju domobrana u jedinice JA se ništa ne kaže.

[11] Na taj prostor (aerodrom) nije tada iskrcavana vojska (jedinice), već ratni materijal koji su saveznici vazdušnim putem slali jedinicama Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi dokumenta baze Bari u Arhivu VII).

Nepr. zrakoplovstvo:

6. IV. nepr. zrakoplovi napali su Gračanicu i Doboj. Srušen je jedan nepr. zrakoplov kod Čepina.

8. IV. nepr. lovci napali su bombama i strojničkom vatrom Brod n/S. i želj. postaju u Bos. Brodu. Jedna je osoba ranjena. Ima štete na kućama i b.b. vodovima.

Vlast. zrakoplovstvo:

Naše je zrakoplovstvo 8. IV. izvršilo izviđanje prostora Gospića i Senja.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 215

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 10. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 100/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

10. IV. 1945.

Jadranska obala:

8. IV. jake nepr. snage, koje su se iskrcale južno Jablanca, napale su to uporište. Nakon žestoke borbe Jablanac je napušten.

S otoka Paga nema novih viesti.

Lika:

Nakon jake topničke pripreme napao je neprijatelj iztočno krilo naših postava na Vratniku (7 km i. j.i. Senja), te je zbog opasnosti obkoljavanja napušteno uporište Žuta Lokva (13 km i.j.i. Senja). Cesta Gospić — Otočac — prijevoj Kapela u vlasti je neprijatelja.

Ogulin:

Jake nepr. snage iz Plaškog (24 km j.j.i. Ogulina) približavaju se Ogulinu s namjerom napadaja na to mjesto. Započela je evakuacija građanske uprave iz Ogulina, prema zaključku predstavnika oblasti.

Naknadno se doznaje da je u Hreljinu (4 km s.z. Ogulina) razbijena jedna nepr. bojna uz 23 poginula srbo-boljševika.

Slunj:

Neprijatelj u jakosti 4 »brigade« vrši jake protunapadaje na njemačku borbenu skupinu, koja napada Slunj, te mu je uz podporu jakog topničtva, bacača i oklopnih kola ispjelo obkoliti ovu skupinu u području Primišlja (11 km s.z. Slunja).[2]

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 10/1—1, k. 49.

[2] O borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39; tom XI, knj. 4.

Bihać:

Protunapadajem ponovno su zaposjednuti visovi j.z. i s.z. Ličkog Petrovog Sela (12 km s.z. Bihaća).

Zenica:

Naše borbene skupine probile su se iz područja 12 km s.z. Ilidže u smjeru sjevera uništivši jedna nepr. oklopna kola.

U toku je izgradnja jednog zaprečnog postava u području 10 km j.i. Busovače.[3]

Jedna borbena skupina napreduje iz Kaknja prema Visokom radi odterećenja naših zalaznica na postavima sjeverno Visokog, gdje neprijatelj vrši napadaje.[4]

Nakon ogorčenih borbi odbijeni su jači nepr. napadaji na zaprečnu crtu pored ceste Vitez — Kaonik — s.z. Busovača, a jedan nepr. prodor kod Busovače zabravljen je.[5]

Najveći dio želj. vlakova južno Zenice upućen je prema sjeveru.

Doboj:

8. IV. odbijeni su jaki nepr. napadaji na novu zaprečnu crtu 10 km i. i 9. km j.i. Doboja. Obostrani gubitci su znatni.[6]

Brčko:

Nakon zauzimanja Brčkog neprijatelj je krenuo zapadno Brčkog u smjeru sjevera, te je 8. IV. uspio zauzeti Orašje i Tolisu (3 km j. i 6 km j.z. Županje). Po našim četama zaposjednuta je sjeverna obala Save nasuprot Orašju. Neprijatelj razpolaže motornim čamcima[7].

Sriem:

Na južnom krilu protunapadajem povraćeni su Vrbanja i Soljani, te je uzpostavljena zaprečna crta: Gunja — Jurići — Drenovci — Vrbanja — rieka Spačva — Apševci (1 km s.i., 8 km i., 11 i 16 km s.i., 14 km s.s.i., te 26 i 29 km s.i. Brčkog).

---

[3] O tome vidi dok. br. 125, objašnjenje 9. i 10.

[4] Odnosi se na jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144).

[5] Vidi dok. br. 123. i 153.

[6] Bliže o tome vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 58, 60. i 62.

[7] Riječ je o jedinicama Južne operativne grupe divizija 1. armije JA (vidi tom XI, knj. 1).

Na sjevernom dielu Sriemske fronte bilo je samo mjestne borbene djelatnosti.

Ustanovljen je živahan pokret nepr. vozila i četa iz područja iztočno Batrovaca u smjeru juga.[8]

Drava:

Na donjem toku r. Drave bilo je samo slabije nepr. izviđačke djelatnosti. Vlastitom topničkom vatrom tučene su nepr. bitnice 8 km s. Valpova, a u području 7 km s.z. Đurđevca izvršen je vlastiti izviđački podhvat na sjevernoj obali Drave.

Na gornjem toku Drave pojačana je nepr. topnička vatra na želj. postaju i grad Varaždin. Vlastitom top. vatrom tučeni su nepr. pokreti i postavi na sjevernoj obali rieke nasuprot Varaždina.[9]

Vlastito zrakoplovstvo izviđalo je područje sjeverno Drave.

Požega:

Opažena su nova nepr. prikupljanja u području s.i. Požege.

Nepr. zrakoplovstvo:

Nepr. zrakoplovstvo napalo je u toku 8. i 9. IV. želj. objekte u dolini r. Bosne i to: želj. postaju Bos. Brod, Derventa, prugu između Komarice i Dažnice, te vlakove u Dažnici i kod Ševarlija. U Dažnici poginula su 2 Niemca i 8 ustaša, a 25 vojnika je ranjeno. Onesposobljena su 2 stroja.

Nepr. zrakoplovstvo djelatno je u području Gunje i Županje, gdje je napadnuta želj. postaja, te na Sriemskom odsjeku.

7. IV. jedan nepr. zrakoplov bacio je 4 bombe na Dugu Resu kod Karlovca, bez štete i žrtava.

8. IV. nepr. lovci napali su želj. postaju Našice i onesposobili jedan stroj.

9. IV. 12 nepr. zrakoplova napalo je želj. postaju Kutina, gdje je uništena plinara i oštećeni su kolosjeci.

Istog dana 10 nepr. zrakoplova napalo je bombama postaju St. Petrovo Selo, gdje su oštećeni kolosjeci.

9. IV. jedan nepr. zrakoplov bacio je dvie bombe na južni dio Karlovca bez štete i žrtava.[10]

---

[8] O situaciji na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

[9] O dejstvima u Podravini vidi tom XI, knj. 3.

[10] O dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

Vlast. zrakoplovstvo:

9. IV. naše je zrakoplovstvo bacalo promičbene letke u području Osieka i Vinkovaca, te izvršilo više zadaća.

Željeznice:

Noću 7/8. IV. između V. Gorice i Sv. Klare na pruzi Zagreb — Sisak minama je bila razorena želj. pruga. Kvar je bio popravljen 8. IV.

8. IV. oko 21.40 sati na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Novska minama je razorena pruga između Sesveta i Dugog Sela, te Dugog Sela i Ivanićgrada. Šteta je popravljena 9. IV.

17. IV. između Popovače i Kutine naišao je vlak na minu. Kvar je popravljen 8. IV.

8. IV. na pruzi Zaprešić — Varaždin između Zlatara, Bistrice i Bedekovčine naišao je na minu oklopni vlak. Žrtava nije bilo, šteta popravljena istog dana.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 216

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 11. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 101/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

11. IV. 1945.

Jadranska obala:

Nakon napuštanja Jablanca ostatak posade drži još jedno uporište na visu 317 s.i. mjesta. Razbijeni dielovi dostigli su Sv. Juraj 7 km j. Senja i uhvatili spoj s ostatcima 11. hrv. divizije iz područja Gospića (1600 ljudi). Nakon što je neprijatelj 8. IV. navečer obuhvatnim napadajem probio sjeverni odsjek kod Senja i obkolio uporište 3 km z. Krivog Puta, te presjekao ceste između Novog i Senja (5 km i. Novog), uspio je 9. IV. ujutro usredotočenim napadajem ovladati Vratničkim prijevojem i potisnuti naše snage u Senj. Pokušaj posade Senja probiti se u smjeru Krivog Puta nije uspio radi bočnog napadaja neprijatelja, te je posada odbačena u smjeru sjevera.

Ogulin:

Njemačke postrojbe iz Josipdola i južno Ogulina povlače se u smjeru Generalskog Stola. Njihova zalaznica stigla je u Tounj (8 km i.j.i. Ogulina).

Ogulin je izpražnjen. Naše postrojbe s građanskim oblastima stigle su u Generalski Stol.[2]

Bihać:

9. IV. ujutro odpočele su naše snage napadaj na Drežnikgrad (20 km s.z. Bihaća), gdje su na visovima iztočno mjesta naišli na jak nepr. odpor.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 11/1—1, k. 49.

[2] O situaciji na području Like i u Primorju vidi tom XI, knj. 4.

Bos. Novi:

Ustanovljeno je okupljanje jakih bandi u širem području Bos. Novog i Dvora na Uni. Predmnieva se da namjeravaju napasti ova uporišta.[3]

Zenica:

Odmicanje u dolini Bosne teče po osnovi. Međupostavi 10 km j.i. Busovače izgrađeni su.[4]

Nakon što su odbijeni noćni napadaji na postave zapadno Zenice prestao je nepr. pritisak.[5]

Doboj:

Nakon što su odbijeni jaki nepr. napadaji podpomognuti topničkom i bacačkom vatrom sjeverno Spreče na naše postave s.i. i iztočno Doboja i nakon što su pročišćeni pojedini prodori, 9. IV. povučene su naše snage na novu zaprečnu crtu: 6 — 8 km i. i 4 km j.i. Doboja.

10. IV. odbijeni su nepr. napadaji na ovu zaprečnu crtu iz smjera iztoka, dok neprijatelj i dalje napada postave na j.i. dielu ove crte. Neprijatelj topničkom vatrom uznemiruje Doboj.[6] Jedan vojnik i dvie građanske osobe su ranjene.

Brčko:

U području Brčkog tučeni su nepr. pokreti i radovi na utvrđivanju topničkom vatrom sa sjeverne obale Save. Zapadno Brčkog do Domaljevca (8 km z. Županje) zaposjeli su srbo-boljševici južnu obalu Save i odatle otvaraju bacačku vatru na sjevernu obalu.[7]

Sriem:

Pojačan je nepr. pritisak na južno krilo fronte na odsjeku Vrbanja — Soljani — Jurići (16 km s.i. i 8. km i. Brčkog).

Uporište Soljani napušteno je po osnovi i posada uključena u zaprečnu crtu Drenovci — Vrbanja.

---

[3] Odnosi se na jedinice 20. krajiške brigade 39. udarne divizije JA i Podgrmečkog NOP odreda (vidi dok. br. 129. i 155).

[4] Bliže o povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih snaga vidi dok. br. 99 (objašnjenje 3. i 7) i 125 (objašnjenje 9. i 10).

[5] Vidi dok. br. 123. i 153.

[6] Ka Doboju su tada nadirale jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 58 i 62).

[7] Riječ je o jedinicama Južne operativne grupe divizija 1. armije JA (vidi tom XI, knj. 1).

Na sjevernom krilu fronta u Sriemu jaka nepr. topnička i bacačka vatra za uznemiravanje, posebno na postave s.i. Tovarnika.

Neprijatelj dovlači pojačanja.

Topničkom vatrom tučeni su nepr. pokreti iz područja Šida i Batrovaca u smjeru juga.[8]

Drava:

Na Dravi pojačava se nepr. vatra za uznemiravanje.

Izviđačka skupina prebačena na sjevernu obalu Drave s.z. Đurđevca iznenadila je jedno bugarsko uporište,[9] u koje je prodrla i naniela neprijatelju gubitke od 58 poginulih, 23 zarobljenih, dok je 26 konja, 1 p.o. top, 5 bacača, 6 strojnica, 58 pušaka i 4 samovoza zaplienila ili uništila.

Požega:

Naša izviđačka skupina odbacila je srbo-komuniste s područja 9 km s.z. Požege dalje prema sjeverozapadu.[10] Nepr. gubitci nisu ustanovljeni, dok vlastiti iznose 1 poginuo i 2 ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

10. IV. jedan nepr. zrakoplov bacio je nekoliko bombi u večernjim satima južno Save kod Zagreba. Popucali su prozori na zgradi krugovalnog odašiljača.

Istog dana 4 nepr. lovca-bombaša napali su bombama i strojničkom vatrom most i želj. postaju u Brodu n/S. Most i jedan stroj neznatno su oštećeni. 5 njemačkih vojnika je poginulo, 7 osoba je ranjeno. Istodobno bacali su i promičbene letke.

Toga dana 12 nepr. zrakoplova bacili su bombe na Dugo Selo. Srušene su dvie kuće, žrtava nema.

10. IV. bačena je jedna bomba kod želj. postaje V. Gorice bez štete i žrtava.

Vlast. zrakoplovstvo:

10. IV. naše je zrakoplovstvo izviđalo u području Priedora.

Općenito:

Noću 8/9. IV. napadnuta je jedna njemačka preselica s. z. Nove Gradiške. Pojedinosti nisu poznate.

---

[8] O dejstvima na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

[9] Riječ je o uporištu koje su držali dijelovi bugarske otečestvenofrontovske 1. armije.

[10] O dejstvima na tom području vidi tom V, knj. 39.

Jedna naša izviđačka skupina protjerala je jednu bandu kod Turopolja i zarobila 4 bandita, te oslobodila nekoliko žena iz obližnjih sela.

Željeznice:

10. IV. na pruzi Zagreb — Dugo Selo — Novska između Ivanićgrada i Novoselec Križa naišao je na minu vlak. Izklizla su troja štitna kola. Popravak je u toku.

11. IV. u 03,20 sati na istoj pruzi između Novoselec Križa i Ludine Vidrenjaka naišao je na minu vlak. Tender stroja je izkliznuo, a pruga je oštećena. Popravak je u toku.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostoženi pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 217

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 12. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 102/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

12. IV. 1945.

Jadranska obala:

9. IV. probila se podhvatna skupina iz Senja dalje na sjever.

U toku su borbe j.i. Novog. Jedna njemačka borbena skupina iz područja Rieka — Bakar napreduje prema Novom da sprieči dalje nadiranje neprijatelja, te je dostigla Crikvenicu. Druga borbena skupina napreduje u smjeru iztoka u području Lokava i Delnica (26 km i. Rieke), te je dostigla Mrzle Vodice i Fužine (20 km i. Sušaka).

Na sjevernom dielu otoka Krka bilo je borbe s manjim bandama.

Ogulin:

Iz područja Tounja nema novih viesti.

Bihać:

Nakon uličnih borbi izbačene su bande iz Drežnikgrada (20. km s.z. Bihaća) i u daljem napredovanju dostignuta je Rakovica (5 km s.z. Drežnikgrada) i visovi istočno od Rakovice.

Prema izjavi izbjeglica 6. IV. razpršena je od premoćnih nepr. snaga posada Babinog Potoka, koja se probila u smjeru istoka.[2]

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 12/1—1, k. 49.

[2] Bliže o borbama na području Like i u Primorju vidi tom XI, knj. 4.

Zenica:

Zaposjednuti su novi zaprečni postavi u području Zenice bez pritiska neprijatelja. Na zapadnom dielu fronte kod Zenice bilo je samo obostrane izviđačke djelatnosti.

Odbijeni su manji nepr. napadaji na cestu između Nemile i Vranduka.[3]

Jake nepr. snage zaposjele su i prekinule cestu Žepče — Maglaj. U toku su borbe za oslobođenje ceste.[4]

Doboj:

Jače srbske komunističke snage iz doline Spreče primiču se cesti i želj. pruzi južno Doboja. Područje 4 — 5 km južno i 3 km j.i. Doboja zaposjednuto je od neprijatelja.

Odbijeni su svi nepr. napadaji iz smjera iztoka i j.i. na naše postave, a protunapadom povraćeni su privremeno izgubljeni postavi j.i. Doboja. Nepr. zrakoplovstvo pomagalo je napade.

Nepr. gubitci su znatni, dok vlastiti iznose 3 poginula i 24 ranjena.

Neprijatelj bacačkom vatrom uznemiruje cestu 6 km j. Doboja. Cesta i želj. pruga južno i sjeverno Doboja ugroženi su.[5]

Brčko:

U području Bos. Šamca u toku su žestoke obranbene borbe.

Sriem:

Na južnom krilu Sriemske fronte odbijeni su slabiji nepr. napadaji u području Vrbanje, djelomično i u bliskoj borbi. Srb. boljševici dovode pojačanja na taj dio fronte.

Na sjevernom krilu fronte primakao se neprijatelj našoj glavnoj borbenoj crti na odsjeku Tovarnik — Dunav.

Nastavljaju se pokreti srb. boljševika iz područja Batrovaca u smjeru juga i j.z.[6]

---

[3] Vidi dok. br. 153.

[4] Napad su izvele jedinice 53. udarne divizije JA. Opširnije o tome vidi dok. br. 140. i 152.

[5] Tada su jedinice 2. armije JA nastupale ka Doboju i rijeci Bosni (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 58, 60, 62 i 65).

[6] O situaciji na području Bosanskog Šamca i na sremskom frontu vidi tom XI, knj. 1.

Drava:

Na Dravi bilo je samo nepr. vatre za uznemiravanje s težištem u području D. Miholjca. Pojačana je nepr. topnička vatra na Legrad. Kod Osieka odbačen je jedan nepr. izviđački šćet, a kod Varaždina osujećen je pokušaj prebacivanja drugog nepr. izviđačkog šćeta na južnu obalu Drave.[7]

Požega:

10. IV. premoćne banditske skupine uspjele su iz smjera zapada i j.z. prodrieti u Vetovo (13 km s.s.i. Požege). Protumjere su u toku.

Nepr. zrakoplovstvo:

11. IV. nepr. zrakoplovi napali su bombama želj. prugu i most na rieci Česmi između Novoselec Križa i Ludine Vidrenjaka. Kvar na pruzi popravljen je.

11. IV. nepr. zrakoplovi bacili su 8 bombi kraj kolnog mosta na Orljavi. Most je neoštećen.

11. IV. 5 nepr. lovaca napalo je bombama i stroj. vatrom Osiek. Jedna je osoba poginula, 5 ih je ranjeno.

Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost u području Drežnikgrada, zatim u dolini r. Bosne, gdje je 9 nepr. zrakoplova bombardiralo Zenicu i napalo želj. ciljeve u području Doboj — Derventa. Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost na Sriemskoj fronti.[8]

Vlast. zrakoplovstvo:

11. IV. naše je zrakoplovstvo izvršilo više preleta.

Općenito:

Na cesti kod Marije Bistrice napale su bande jedna seljačka kola. Ranjene su 2 osobe i 2 konja su ubijena.

Prema naknadnom izvješću kod Slobodne Vlasti (23 km z. Đakova) pronađeno je jedno obskrbno skladište s 4 tone žita.

U području Našica uhićena su 22 vojna bjegunca, dok je 14 bandita zarobljeno, a 3 su se predala.

Željeznice:

11. IV. naišao je kod istočnog kolodvora u Zagrebu na minu strojni vlak. Neznatno je oštećena pruga.

---

[7] O borbama u Podravini vidi tom XI, knj. 3.

[8] Bliže o dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

11. IV. na pruzi Zaprešić — Varaždin između Luke i Ključa naišao je vlak na minu. Izkliznula su dvoja štitna kola.

11. IV. ujutro popravljen je most preko Save u Brodu i predan prometu.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera Orsa
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 218

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 13. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 103/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

13. IV. 1945.

Jadranska obala:

Borbena skupina, koja napreduje iz područja Sušaka, dostigla je Novi i prihvatila dielove postrojbi iz Senja. Visovi ji. i si. Novog zaposjednuti su od neprijatelja, koji dovlači pojačanja.

Borbena skupina, koja iz područja Sušaka prodire u Gorski Kotar, dostigla je Lokve i Delnice (24 i 28 km isi. Sušaka), nakon što je slomila slabiji nepr. odpor.[2]

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 13/1—1, k. 49.

[2] O borbama na tom području vidi tom XI, knj. 4.

Ogulin:

Uzpostavljena je zaprečna crta kod Tounja (31 km jz. Karlovca), kamo su se povukle postrojbe iz područja Josipdol — Ogulin.

Bihać:

U nastavku napadaja iz Drežnikgrada i Rakovice prema sjeveru, unatoč žilavog nepr. odpora, dostignut je vis 3 km si. Rakovice. Odbijeni su nepr. protunapadaji podpomognuti topničkom vatrom na zapadni bok naših snaga. Zalaznica ove borbene skupine napustila je područje Ličkog Petrovog Sela, prebacila se preko Korane sz. Vaganca, porušivši iza sebe most, te je produžila napredovanje u smjeru sjevera.[3]

Zenica:

Odbijeni su jači nepr. napadaji na istočni odsjek fronte kod Zenice.[4]

Pročišćena je cesta Žepče — Maglaj, koju su bande privremeno bile zaposjele, i osigurano područje i. te ceste. Borbene skupine nastavljaju odmicanje u smjeru Doboja prema osnovi.[5]

Doboj:

Odbijeni su novi napadaji srbskih boljševika na postave i. Doboja. Od povremene nepr. topničke vatre na Doboj poginula su 4 i ranjena 3 vojnika. Neprijatelj dovlači pojačanja na frontu i. Doboja.[6]

Bos. Šamac:

Jake srbo-boljševičke snage s jakim topničtvom nalaze se u području južno Save kod Bos. Šamca i Modriča.

Bos. Šamac je napušten.

Sriem:

Na južnom krilu sriemskog odsjeka napušteni su Soljani, Drenovci, Jurići, Gunja i Rajevo Selo, te skraćena bobrena crta.

---

[3] Bliže o tome vidi tom V, knj. 39.

[4] Odnosi se na jedinice 10. udarne divizije JA (vidi dok. br. 144).

[5] O povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica dolinom Bosne ka Doboju i Bos. Brodu vidi dok. br. 99, 125, 140, 144. i 153.

[6] Riječ je o jedinicama 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 48, 52, 54, 55, 58, 59, 62 i 86).

Na sjevernom krilu fronte u Sriemu započeo je neprijatelj 12. IV. u 03,00 sati očekivani napadaj s oko 50 oklopnih kola, podpomognut svojim zrakoplovstvom, te je između Tovarnika i Lovasa polučio dublje prodore, 6 oklopnih kola je uništeno.

Istodobno su između Opatovca i Sotina prešle Dunav jače nepr. snage i ugrozile pozadinu sjevernog krila fronte, te je fronta povučena unazad na crtu: Komletinci — Orolik (18 km ji., 16 km ji. i 22 km i. Vinkovaca).[7]

Drava:

Na Dravi bilo je uobičajeno topničke vatre za uznemiravanje.

Jače srbo-boljševičke snage (oko 1700) prešle su 12. IV. 45. Dravu između Valpova i Gata (8 km s.i. Valpova), te su uzpostavile mostobran, kojeg proširuju.[8] Borbe su u toku.

Požega:

Na zapadnom dielu Vetova drže se još dielovi posade odolievajući jakim nepr. napadajima. Snage za odterećenje stigle su u područje 3 km i. — 2 km j. Vetova uz slab nepr. odpor.

Bos. Novi:

U podrčuju osiguranja Kostajnica — Bos. Novi bilo je samo izviđačke djelatnosti, kojom prigodom su kod Kostajnice i južno Bos. Novog protjerane manje banditske skupine.[9]

Nepr. zrakoplovstvo:

Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost u području Drežnikgrada, gdje je bilo gubitaka u ljudstvu i tvorivu, zatim u dolini Bosne, kod Županje, na sriemskoj fronti, i u dolini rieke Save na glavnoj želj. pruzi.

12. IV. nepr. zrakoplovi napali su bombama i strojničkom vatrom Mikanovce i Vrpolje, te želj. postaju Staro Petrovo Selo i prugu kraj ove postaje bez veće štete i žrtava.

---

[7] Toga dana su jedinice 1. armije JA prešle u napad i izvršile proboj sremskog fronta (vidi tom XI, knj. 1).

[8] Riječ je o jedinicama 3. armije JA koje su toga dana otpočele napad za oslobođenje sjevernog dijela Hrvatske i Slovenije (vidi tom XI, knj. 3).

[9] Vidi dok. br. 129. i 155.

12. IV. neprijateljski zrakoplovi napali su bombama želj. postaju Nova Gradiška, Okučani i Lipovljani. Na tim postajama oštećeni su kolosjeci, i vagoni, koji su bili u postajama. U Novoj Gradiški i Okučanima porušene su i oštećene obližnje kuće. U Novoj Gradiški ranjeno je 5 vojnika i 3 građ. osobe.

11. IV. nepr. zrakoplovi napali su most 5 km j.j.z. Kostajnice.[10] Most neoštećen. 2 osobe su poginule i 3 su ranjene.

Vlast. zrakoplovstvo:

12. IV. naše je zrakoplovstvo izvršilo obskrbu strjeljivom postrojbi u Sl. Šamcu.

Općenito:

U toku manjih djelatnosti u širem području Banje Luke poginulo je 19 bandita.

Željeznice:

11. IV. oko 21,00 sati minama je razorena pruga Zagreb — Sisak između Vel. Gorice i Odre. Šteta je popravljena 12. IV.

12. IV. na pruzi Virovitica — Varaždin kod Špišić-Bukovice naišao je na minu vlak. Izklizlo je 8 kola. Popravak je u toku.

10. IV. napali su banditi vlak kod Trbuka na pruzi Brod — Sarajevo. Poginuo je jedan častnik, 8 osoba ranjeno.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera ORSA
General i ust. puk. (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
Glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

[10] Bliže o dejstvima Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva vidi tom X, knj. 2.

BR. 219

UPUTSTVO GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 13. APRILA 1945. ZA BORBU PROTIV IZVIĐAČKIH ORGANA I ŠTABOVA JEDINICA JA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
XVI. USTAŠKOG STAJAĆEG ZDRUGA
Zapovjedničtvo
Ia Broj: 19/taj. — pril.
U Derventi, dne 13.IV-1945

Predmet: Postupak komunista u poluslobodnim predjelima. —

Zapovjedničtvu Jurišne bojne — Derventa
Zapovjedničtvu I. bojne — Derventa
Zapovjedničtvu II. bojne — Doboj
Zapovjedničtvu III. bojne — Derventa
Zapovjedničtvu IV. bojne — Doboj
Zapovjedničtvu V. bojne — Doboj
Zapovjedničtvu Detaširane sati — Plehan
Sastavak.—

Ministarstvo oružanih snaga Glavnostožerni ured sa Op. br. 2332/taj. od 6. III, 1945. g. dostavilo je sliedeće:

»Iz izkaza častnika povratnika ustanovljeno je, da u graničnim pojasima između područja pod našom vlašću i područja trenutno u rukama partizana, dakle tamo gde ne postoje ni redovite hrvatske, ni partizanske oružane snage, postoje posebne nadzorne obhodnje partizana pod vodstvom komunista.

Nitko u selima pomenutih područja ne zna, gdje se te obhodnje, koje su redovno jake do 5 ljudi, preko dana zadržavaju. One se tek pojavljuju kad padne noć, dobro su naoružane samorednim oružjem, upadnu u sela, protresu poje-

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2/20, k. 114. (prepis izvršen u Stožeru 16. ustaškog stajaćeg zdruga).

dine seljačke kuće, pregledaju ukućane i provjeravaju nije li slučajno netko otišao u hrvatske oružane snage, uzimajući podatke o ostalima stanovnicima u selu, te se pred zoru ponovno vraćaju odkud su došli. Često se i danju navraćaju u pojedina sela, u trenutku, kada obhodnje naših oružanih snaga nestanu s dogleda sela pa se propituju i prikupljaju podatke o našim oružanim snagama.

Seljaci striepe pred tim partizanskim nadzornim obhodnjama, koje su tako reći svugdje i nigdje, a boje se ih prijaviti našim oružanim snagama, jer se boje, da će zbog toga od partizana stradati.

Dok se dakle po danu, u selima i blizini naših uporišta život odvija neometano i redovno, dolaze po noći u ista sela partizanske obhodnje, te izpred žica naših uporišta, u tišini, odvode ljude.

Upozoravajući naslovljena zapovjedničtva na ovakav noćni rad partizanskih obhodnja, uslied čega i najviše i jedino strada hrvatsko pučanstvo, *preporuča se:*

1.) uputiti po mogučstvu svake noći, iz svakog uporišta naših oružanih snaga, što češće ali najmanje dvije vanjske noćne obhodnje u potrebnoj jačini, naoružane s oružjem za blizku borbu, koje će zalaziti u pojedina blizka nezaposjednuta sela, te nadzirati događaje u istima tokom noći, one imadu u zasjedi dočekati i snažnom vatrom iz bliza uništiti neprijateljske obhodnje.

2.) slično kao noću, i tokom dana, prilikom vršenja dnevnih izviđanja jačim snagama, unapried odrediti ljude i postaviti zasjede, koje će ostati tajno na pogodnim mjestima bez znanja seljaka, (napose seljačke djece) i koje će po odlazku izviđačkog odjela dočekati u zasjedi i uništiti ili žive pohvatati partizanske obhodnje.

3.) za zasjede pod 1. — i 2. — treba odrediti samo pouzdane i najhrabrije vojnike svojih uporišta.

4.) osim iznietoga, od osobite bi koristi bio intenzivniji napadajni rad na partizanske stožere i zapovjedničtva. Preslušavanjem zarobljenika, povratnika i seljaka i korišćenjem svih ostalih sredstava treba nastojati da se doznaju što tačniji podatci o mjestima neprijateljskih stožera. Ako su ti stožeri u blizini naših uporišta, treba svakako težiti uništenju ovih stožera tajno pripremljenim iznenadnim noćnim udarima, pri kojima bi se za to određeni dielovi naših oružanih snaga imali pokriveni provući kroz partizansko područje, kako nebi došli u dodir ni s partizanima ni s pučanstvom.

Naslovljena zapovjedničtva nastojat će da se ovakovi noćni podhvati što češće izvršuju.«

Dostavlja se prednje na znanje.

Na području ovog sdruga naročito su pogodne prilike za primjenu prednje noćne borbe, obzirom da su podređene postrojbe većinom popunjene ljudstvom sa područja na kome djeluju, a koje ljudstvo dobro poznaje teren. —

Za poglavnika i za dom spremni!

Po nalogu zapovjednika
Glavar stožera:
Ust. stk. (A. Dujlović)
A. Dujlović

BR. 220

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 14. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 104/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

14. IV. 1945.

Jadranska obala:

Noću 11/12. IV. izkrcale su se daljnje boljševičke snage na o. Rab iz smjera sjevera i iztoka. Upućena su zadnja raspoloživa pojačanja topničkom uporištu na Rabu, koje vodi težke borbe s neprijateljem.

Podhvatna skupina napredujući iz Novog ušla je 13. IV. u Senj protjeravši boljševike.

U toku je izgradnja zaprečnih postava u području Novog.

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 14/1—1, k. 49.

Ogulin:

Na Tounj bilo je samo slabije nepr. bacačke vatre.

Slunj:

Borbena skupina, koja iz područja Drežnikgrada napreduje prema Slunju, dostigla je visove 3 km j. Slunja, odbivši sve nepr. napadaje na zapadni bok. Zalaznica ove borbene skupine vodi borbu na visovima kod Rakovice (15 km j.j.i. Slunja).

Borbena skupina, koja sa sjevera napada Slunj, zauzela je noću na 12. IV. vis 429 (1 km i. Primišlja). Slunj je konačno osvojen 13. IV.

Bihać:

Jedan vlastiti udarni šćet uspješnim zahvatom porušio je most na Uni kod Bihaća, kojeg su boljševici bili popravili.

Boljševičke skupine, koje nadiru iz područja Ličkog Petrovog Sela prema Ostrožcu, dostigle su područje 7 km zapadno Ostrožca, gdje su se sukobile s našim četama.[2]

Zenica:

Na zaprečnoj crti kod Zenice odbijeni su jaki nepr. napadaji podpomognuti s 3 oklopna kola i s topničtvom.[3]

Doboj:

Nastavlja se jak pritisak srbo-boljševika na postave istočno i j.i. Doboja. Svi napadaji su odbijeni. Neprijatelj tuče topničkom vatrom grad,[4] a nepr. zrakoplovi bombardirali su Doboj 13. IV. Poginulo je 6 i ranjena 51 osoba.

Južno od Doboja prekinut je želj. saobraćaj uslied djelovanja nepr. topničtva, dok je cesta južno Doboja očišćena od neprijatelja i osposobljena za promet.

Odmicanje borbenih skupina u dolini Bosne od Maglaja prema Doboju usporeno je uslied živahne djelatnosti nepr. zrakoplovstva.[5]

---

[2] i [6] Bliže o borbama u Hrvatskoj vidi tom V, knj. 39; tom XI, knj. 4.

[3] Detaljnije o tome vidi dok. br. 123, 125, 144 i 153.

[4] U napadu na Doboj učestvovale su jedinice 2. armije JA (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 48, 55, 58, 59, 62 i 82) i jedinice 53. udarne divizije (vidi dok. br. 140 i 152).

[5] Opširnije o tome vidi tom X, knj. 2, dok. br. 187, 194. i 196.

Sriem:

U Sriemu srbijanski boljševici nastavljaju nadiranje prema Vinkovcima, koji su ujutro oko 09.00 sati 13. IV. žestoko bombardirani iz zraka, pri čemu je poginulo oko 40 osoba, među njima logornik i kotarski predstojnik.

Prema jednoj viesti 13. IV. oko 10.00 sati neprijatelj je dopro do Vinkovaca, te je topničtvom i bacačima počeo tući grad, dok su nepr. oklopna kola došla do Nuštra (5 km s.i. Vinkovaca). Borbe su se vodile na crti: Ostrovo — iztočni rub Vinkovaca — šuma Kusara — Županja. Uništeno je 20 nepr. oklopnih kola. Grad Vinkovci je nakon žestokih borbi izgubljen.[6]

Drava:

Na donjem toku r. Drave noću 11/12. IV. neprijatelj je uzpostavio 4 mostobrana uz jaku pripremu težkog oružja i to: kod Sarvaša, Josipovca (12 km i. i 8 km z. Osieka), zatim kod Narda i Gata (5 km i. i 8 km s.z. Valpova).

Protunapadajem uništen je nepr. mostobran kod Sarvaša, kod Josipovca je sužen, a kod Narda zabrtvljen. S mostobrana kod Gata neprijatelj se probio do crte 14 km s.z. — 12 km z. Valpova razbivši tri ust. sati.

Odbijeni su pokušaji prebacivanja neprijatelja preko Drave 12 km s.i. Podr. Slatine i s.i. Koprivnice uz gubitke po neprijatelja. Dalje uz Dravu bilo je nepr. vatre za uznemiravanje.[7]

Požega:

Poslie neuspjelog napadaja na Vetovo neprijatelj se povukao prema sjeverozapadu. 12. IV. izvršen je nepr. prepad bacačkom i strojničkom vatrom na s.z. dio Požege. Jedan vojnik je ranjen.

Moslavina:

U toku izviđačkih djelatnosti u Moslavini protjerane su manje skupine bandita s odsjeka Popovača — Kutina i G. Jelinska — Ruškovica — (8 km s.i. i sjeverno Popovače).

---

[6] Riječ je, o operacijama jedinica 1. armije JA (vidi tom XI, knj. 1).

[7] Odnosi se na operacije jedinica 3. armije (vidi tom XI, knj. 3).

Hrv. Zagorje:

U šumi Žitomir (9 km i. Marije Bistrice) 12. IV. napadnuta i razbijena jaka banditska skupina (1000 ljudi) uz 50 mrtvih izbrojeno i jednog zarobljenog. Plien: 2 strojopuške, veći broj pušaka, strjeljivo, pismohrana i jedna slovenska zastava. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 2 ranjena.

Karlovac:

Izviđanjem je ustanovljeno da su se bande iz luka r. Kupe s.i. Karlovca povukle na lievu obalu rieke.[8]

Općenito:

Prigodom izviđanja kod Požege i Bjelovara pao je jedan odmetnik i više ih je ranjeno, dok je jedan vojnik poginuo i 2 su ranjena.

Nepr. zrakoplovstvo:

13. IV. nepr. zrakoplovi napali su bombama i strojničkom vatrom Osiek i Vinkovce.

Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost u području Rakovice južno Slunja, zatim u dolini Bosne, te nad borbenim područjem u Sriemu i na Dravi.

Vlastito zrakoplovstvo:

13. IV. naše je zrakoplovstvo uspješno napalo bombama nepr. letilišta kod Metlike i sela Otoka j.i. Metlike. Osim toga izvršilo je obskrbu strjeljivom posade u Sl. Šamcu, zatim bacanje promičbenih letaka i službeni prievoz.

Osobitosti:

Prema zaključnom izvješću 7. hrv. divizije o borbama protiv crnogorskih četnika j.i. Bos. Gradiške poginuo je 331 četnik, velik broj ih je ranjen, a 9538 ih se predalo, među kojima ima 3241 izbjeglica.[9] Naši su gubitci mali, svega 3 poginula i 8 ranjenih, zbog upotrebe topničtva, oklopnih kola i samovoza.

Skupina od 3000 četnika prebacila se noću 11/12. IV. preko Vrbasa u smjeru zapada kod G. Šehera j.i. Banje Luke i otišla u smjeru zapada.[10]

---

[9] O tome vidi i dok. br. 210—214.

[10] O tome vidi dok. br. 17.

Prema izvješću II zbornog područja skupina četnika Draže Mihailovića (oko 15000 ljudi) probila se iz smjera j.i. u područje 7 km j. Bos. Broda, te će krenuti dalje ili u smjeru sjevera ili u smjeru zapada u Motajicu planinu.[11]

Željeznice:

Na glavnoj pruzi Zagreb — Dugo Selo noću 13/14. između Zagreba i Sesveta naišao je na minu strojni vlak. Izkliznula su 4 štitna kola i jedan stroj. Popravak je u toku.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

[11] Detaljnije o kretanju tih četnika i o njihovom razbijanju vidi dok. br. 17, 137, 142, 150, 151, 153, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 167, 169. i 170.

BR. 221

IZVJEŠTAJ GLAVNOG STOŽERA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 15. APRILA 1945. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA JA U HRVATSKOJ I BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 105/45.

GLAVNOG STOŽERA ORUŽANIH SNAGA

15. IV. 1945.

Jadranska obala:

Nastavlja se izkrcavanje neprijatelja na zapadnoj obali otoka Raba. Stanje na Rabu još nije jasno.

U borbama za oslobođenje Senja sudjelovala i 4 borbena čamca iz Rieke, koji su se sukobili s nepr. brzim čamcima, te je jedan borbeni čamac potopljen.

U području Lokve (25 km i.s.i. Rieke) premoćne banditske snage odbacile su noću na 13. IV. naša osiguranja s visinskog postava.

Ogulin:

13. IV. odbijen je usredotočeni nepr. napadaj na uporište Tounj (8 km i. Ogulina). Nepr. gubitci nisu ustanovljeni, dok vlastiti iznose 2 vojničara poginula, 25 ih je nestalo, dok je jedan častnik ranjen.

Slunj:

U području Slunja uzpostavljen je 13. IV. spoj između borbene skupine koja je nadirala sa sjevera i borbene skupine s juga.

Nakon zauzeća Slunja neprijatelj pojačava pritisak na bokove i leđa naših snaga. Svi nepr. napadaji su odbijeni. Neprijatelj nastavlja svoje napadaje na zalaznicu ovih borbenih skupina podpomognut jakim topničtvom iz smjera juga. Nepr. zrakoplovstvo vrlo djelatno pomaže napadača.[2]

---

[1] Prepis originala (umnožen na geštetneru, latinicom) u AVII, reg. br. 15/1—1, k. 49.

[2] Bliže o tome vidi tom X, knj. 2; tom XI, knj. 4.

Bihać:

Na odsjeku Une bilo je samo izviđačke djelatnosti bez dodira s jačim nepr. snagama.[3]

Žepče — Maglaj:

Nakon što su odbijeni jaki nepr. napadaji i nakon što je oslobođena cesta kod Vranduka (10 km s. Zenice) povučene su naše zalaznice noću na 13. IV. na nove zaprečne postave kod Nemile (15 km s. Zenice).[4]

Iztočno Zavidovića premoćne nepr. snage ponovno su zauzele postave na iztočnom rubu mjesta i zatvorile cestu Žepče — Zavidovići — Maglaj.[5]

Nepr. zrakoplovstvo napada puteve i želj. objekte u dolini Bosne, te je oštetilo most preko Usore (2 km j. Doboja). Popravak je u toku.

Slavonija:

Nakon napuštanja Sriemske fronte, naše su snage u ovom povlačenju prema zapadu pružile neprijatelju svuda jak odpor, posebno u području Županje i Vinkovci — Vukovar.[6] Obkoljeni naši dielovi u području Lovasa uspjeli su nakon težkih i krvavih borbi probiti se do glavnih snaga. Posada Valpova povukla se pred premoćnim nepr. snagama u smjeru jugozapada.

Protunapadajem na neprijateljski mostobran kod Valpova neprijatelj je odbačen prema iztoku do 10 km z. Valpova.

Uzpostavljena je nova zaprečna crta: Jaruge na Savi — iztočno Vrpolja — iztočno Đakova — iztočno Gorjani — Ribnjak — močvara Topolovac — D. Miholjac na Dravi.

Drava:

Odbačeni su nepr. udarni šćetovi u jakosti voda, koji su se pokušali prebaciti na južnu obalu Drave s.i. Suhog Polja i kod Barča. Osim toga bilo je nepr. topničke vatre za uznemiravanje i vlastite izviđačke djelatnosti.[7]

---

[3] Vidi dok. br. 129, 133, objašnjenje 2.

[4] Bliže o tome vidi dok. br. 144, objašnjenje 9. i 20.

[5] Riječ je o jedinicama 27. udarne divizije JA (vidi dok. br. 131 i 154).

[6] O situaciji na području Slavonije vidi tom XI, knj. 1

[7] O borbama u Podravini vidi tom XI, knj. 3.

Nepr. zrakoplovstvo:

Živahna nepr. zrakoplovna djelatnost nad obalnim područjem, područjem Slunja, u dolini Bosne, te nad borbenim područjem Sriema i na Dravi.

14. IV. oko 12.35 sati 10 nepr. bombardera napalo je želj. postaju Banova Jaruga. Pogođena je postajna zgrada i svi kolosjeci. Izbačeno je i uništeno nekoliko vagona. U toku dana osposobljen je za promet jedan kolosjek.

Općenito:

Naše snage odpora 4. IV. digle su u zrak minama jedan vlak bandita između Priedora i Ivanjske. Uništen je stroj i 3 vagona, a 5 osoba je poginulo.

Željeznice:

14. IV. u 06.17 sati na pruzi između D. Stubice i Stubičkih Toplica naišao je na minu vlak. Izkliznuo je stroj i oštećena pruga. Poginule su 2 osobe i 8 ih je ranjeno.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Glavar glavnog stožera
General i ust. pukovnik (T. Sertić)
T. Sertić v.r.

Za točnost:
Pročelnik Operativnog odjela
glavnostožerni pukovnik
(Helbich)
Helbich

M. P.

BR. 222

ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA USTAŠKO-DOMOBRANSKE 4. HRVATSKE DIVIZIJE OD 27. APRILA 1945. POTČINJENIM ZAPOVJEDNIŠTVIMA ZA PROŠIRENJE MOSTOBRANA ZA ODBRANU BOSANSKOG NOVOG[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
4. HRVATSKE DIVIZIJE
Op. br. 561/taj.
27. travnja 1945.

ZAPOVIED

Karta 1:50.000 B. Novi.

Prema zapovjedi 373. pješačke divizije[2] ima se na dan 28. IV. proširiti i zaposjednuti mostobran za obranu B. Novog s tim da glavna obranbena crta bude: 225 (z. Divuša) — 224 (z. Golubovac) — 233 (z. Unčani) — 256 (z. Struga) — 245 (1 s. Zamlača) — sjeverni rub sela Hrtić — Dabrovnica — ušće Žirovac — 263 — istočni dio Zakope — 284 — 302 — 304 — 263 — 136 — 294 — V. Brdo — Vješala (338) — 251 — Suča — ušće u Sanu — 226 — 446 — 281 — 223 — 246 — 119.

ZAPOVIEDAM:

1. — *Desni odsjek.*
Zapovjednik, dpukovnik Kolaković Aleksandar
Sastav: 7. lovački zdrug (bez I. bojne),
L.S. Btl. 977 (bez jedne sati),[3]
1 vod haubica

1. — Posjeda i brani odsjek »Vješala« od rieke Une do rieke Sane.

Održavati taktičku vezu sa isturenim dielovima na Vratolomu i Rudicama.[4]

Desno na Ličkom Brdu nalazi se F. E. Btl. 373[5]., a lievo na Troškinoj Kosi Btl. XVI /999.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/13—3, k. 112/A.

[2] Riječ je o zapovijesti Štaba 373. legionarske divizije »Tigar«.

[3] Odnosi se na njemački 977. landesšicen-bataljon.

[4] O postupanju u duhu ove zapovijesti vidi AVII, reg. br. 1/13—1, k. 112/A: zapovijest Zapovjedništva 7. lovačkog zdruga od 28. aprila 1945. godine.

[5] Odnosi se na njemački 373. vojnoželjeznički bataljon.

[6] Njemački bataljoni sa oznakom »999« bili su formirani od osuđenika kojima je data mogućnost da se na bojnom polju rehabilituju. O tome vidi i knj. 32, dok. br. 108, objašnjenje 3.

Vašu obranu podpomaže 9. bitnica 373. pješ. div. kod sela Matijevići.

Ispred glavne borbene crte isturiti izviđačke dielove do crte Krčevine — Dolovljani (331) — Utinovac Kosa — Blagaj (273).

Zapovjedno mjesto groblje na Jablanici.

Početak podhvata u 5,00 sati.

2. — *Lievi odsjek.*
Zapovjednik dpukovnik Rajković Dušan
Sastav: 10. lovački zdrug (bez III. bojne), II/VIII. ustzdr.[7] F.I.Btl. XVI/999, 1 protuokl. top 37 mm.

2. — Posjeda i brani položaj »Kriva Glava« na odsjeku između rieke Sane i rieke Une na određenoj glavnoj obranbenoj crti.

Desno održavati spoj sa položajem »Vješala«, a lievo čvrsto se nasloniti na Ćulum i održavati vezu sa posadom u Dobrljinu.

Obranu ovog odsjeka podpomaže 8. i 10. bitnica 373. pješačke divizije kod Dvora.

Razviđanje isturiti do crte: fabrika gipsa — Uroševac (401) — Žuljevica. Naročito obratiti pažnju na greben Krive Glave i prilaze k Troškinoj Kosi.

Radi osiguranja dubine borbenog prostora obrazovati uporišta na k. 360 — 338 (Mazić Brdo) — 279 — 222 — 246.

Zapovjedno mjesto kod k. 241.

3. — *Topničtvo.*
Zapovjednik, bojnik Menzl[8]

3. — Podpomaže napad radi ovladanja i kasnijeg održavanja glavne obranbene crte.

[7] Pun naziv: 2. bojna 8. ustaškog stajaćeg djelatnog zdruga.
[8] On je 6. marta 1945. postao komandant 373. artiljerijskog puka (vidi Franc Šraml, n.d., str. 214—215).

Sastav: 8., 9. i 10. bitnica 373. pješ. div.

Koncentraciju vatre iz svih bitnica predvidjeti na Veliko Brdo, Vješala i Dolinu rieke Sane, Krivu Glavu i Mazić Brdo.[9]

4. — *Obča pričuva.*
Zapovjednik, satnik Westhal

. . .[10]

[9] O borbama na sektoru Bos. Novog vidi dok. br. 132, 133, 155. i 157; tom XI, knj. 2, dok. br. 78, 83. i 108.

[10] Dokumenat je bez završetka.

REGISTAR

A

Abramović Milan — 30
Adica (kod Bijeljine) — 698
Adže (kod Tešnja) — 355
Agarovići (kod Višegrada) — 266, 269
Agići (kod Bos. Kobaša) — 203
Aginci (kod Bos. Gradiške) — 513
Agino Selo (kod Banje Luke) — 225, 567
Ahinbašići (kod Gračanice) — 27, 44
Ahmetovo brdo (brdo, kod Zvornika) — 38, 158, 162, 163, 285
Ahmić Suljo — 372
Ahmići (kod Zenice) — 116, 599, 677
Ajdinovići (kod Olova) — 711
Aksentijević Aca — 947
Alaginci (kod Bos. Kostajnice) — 877
Alapi (kod Sarajeva) — 218
Albus Zvonimir — 173
Aleksin Han (kod Rame) — 302, 501, 588, 589
Alibegovci (kod Doboja) — 242, 753, 754, 826
Alibegovići (kod Sokola) — 10, 39
Alići (kod Sokola) — 14, 15, 39
Alihodža (kod Travnika) — 47, 113, 234, 599, 606, 669, 670
Alipašin Most (kod Sarajeva) — 95, 375, 631, 749
Alkić Hakija — 80
Amajić (kod Malog Zvornika) — 154, 288
Amruševo (kod Jastrebarskog) — 1075, 1091
Andrić R. Jovan — 468, 469, 472, 473, 660, 661, 663
Andrijevci (kod Slav. Broda) — 1042, 1112
Androvići (kod Zvornika) — 76
Anđić Tomo — 30—31
Apševci (kod Šida) — 1122
Argut (kod Kalinovika) — 884
Arilje (kod Už. Požege) — 810

Armije

NOVJ:

— 1-va — 648, 649, 729, 957, 1104, 1134, 1140
— 2-ga (C1) — 36, 45, 82, 88, 95, 102, 103, 104, 132, 143, 148, 153, 171, 179, 180, 196, 265, 273, 284, 290, 315, 318, 320, 346, 383, 432, 576, 637, 642, 648, 649, 710, 728—730, 732, 735, 737, 738, 759, 760, 763, 791, 805, 806, 855, 856, 900, 901, 905, 913, 1023, 1066, 1079, 1090, 1126, 1130, 1133, 1139
— 3-ća — 648, 649, 729, 1134, 1140
— 4-ta — 648, 649, 650, 729, 1046
— 5-ta — 942, 944
— 6-ta — 949

savezničke:

— 1. otečestvenofrontovska bugarska — 969, 982, 1013, 1127

Arnautovići (kod Kaknja) — 403, 772
Arsenić Borko — 457, 460, 480, 525, 732, 736
Aščerići (kod Zvornika) — 308
Austrija — 685

Avdić Husein — 387
Avdići (kod Gračanice) — 16, 39
Avramovina (kod Gradačca) — 17

B

B. Svinjar (ranije Srbac, kod Bos. Kobaša) — 566, 815—817
Babić Ivan — 681
Babić Radomir — 788
Babići (kod B. Luke) — 569
Babići (kod Dervente) — 828
Babin Potok (D. i G., kod Vrhovina) — 982, 986, 1067, 1095, 1102, 1105, 1110, 1113, 1117, 1129
Babina (kod Zenice) — 224
Babine (kod Sokolca) — 761
Babine (D. i G., kod Prijepolja) — 809, 810
Babino Selo (kod D. Vakufa) — 557
Babović J. Milutin — 382—383, 452
Bačinci (kod Srem. Mitrovice) — 1036
Baćke (kod Goražda) — 789
Baćović Petar — 103, 281, 816
Badnjevica (k. 463, kod Bos. Krupe) — 727
Badovinci (kod Šapca) — 287—289, 291—293, 388, 397, 697
Bagerići (kod Doboja) — 425
Bajagić Mihailo — 431, 432
Bajalica Dmitar — 52, 131, 618
Bajić Nikola — 864
Bajići (kod Gračanice) — 20
Bajina Bašta — 291, 396, 576, 598, 806, 809
Bajramovići (kod Zvornika) — 144, 308, 906
Bajrić Ramiz — 680
Bakar — 960, 1129
Bakije (kod Zenice) — 124, 599—601
Bakinci (D. i G., kod Banje Luke) 248, 873—875
Bakotić (kod Maglaja) — 279
Baković (Kod Fojnice) — 253, 254, 802
Bakrena glav. (brdo, kod B. Luke) — 515, 1017, 1018
Balalić Smajo — 33, 91
Balatun (kod Bijeljine) — 391
Balegovac (kod Odžaka) — 855, 856, 925, 949, 951
Balići (kod Kaknja) — 408, 616
Balići (kod Travnika) — 107
Baltići (kod Sokolca) — 257, 260, 261, 307, 310, 384, 410, 581, 908, 909
Baljkovica (D. i G., kod Zvornika) — 133, 158
Bandera (trig. 333, kod Doboja) — 439
Bandol (kod Travnika) — 606
Bandra (predio, kod Sokola) — 12
Banova Jaruga (kod Novske) — 542, 1050, 1051, 1079, 1103, 1111, 1145
Banovići (kod Živinica) — 163, 282
Banja Luka — 224, 225, 227—230, 237, 238, 241, 242, 244, 246, 248, 249, 251, 510, 512, 513, 515—517, 523, 554, 556, 572, 638, 640, 642, 648, 649, 651, 710, 729, 730, 732, 736, 755, 776, 817, 830—833, 837, 859, 870, 871, 873, 874, 876, 880, 895, 919, 962, 963, 983, 984, 1002, 1016—1020, 1023, 1027, 1031, 1032, 1038, 1060, 1064, 1073, 1076, 1089, 1109, 1135, 1141
Banja Stijena (kod Rogatice) — 988
Banjalučka Kožara (brdo, kod B. Luke) — 873
Banjević (kod Zvornika) — 283
Barč (u Mađarskoj) — 962, 965, 972, 974, 984, 989, 992, 1000, 1021, 1045, 1144
Bare (kod Bijeljine) — 222
Bare (kod Kreševa) — 789
Bare (kod Prozora) — 566
Bare (kod Zenice) — 65, 115, 234, 607
Bare (predio, kod Tešnja) — 819
Barešići (kod B. Luke) — 1018
Barevo (kod Jajca) — 200, 201, 564
Barice (k. 2079, kod Kalinovika) — 866
Barice (kod Bos. Petrovog Sela) — 22
Barilović (kod Karlovca) — 778
Barjak (pl., kod Sarajeva) — 747, 748
Barlovci (kod B. Luke) — 1017
Barmiš (kod Konjica) — 32, 300, 568, 569
Basta Marinko — 681
Bastasi (kod Foče) — 897
Bašagić Mustafa — 378

Bašci (kod Sarajeva) — 486, 1042
Bašice (kod Sarajeva) — 381
Bašić Đ. Rade — 75, 494
Bašići (kod Kaknja) — 914
Baškaradi (kod Travnika) — 48, 62, 63, 114, 115
Batalovo br. (trig. 934, kod Krševa) — 798

Bataljoni

NOV i POJ:

— Auto-bataljon 5. korpusa — 18—19
— Beogradski narodne odbrane — 9, 11, 37, 44
— Dopunski 29. divizije — 30—31
— Inžinjerijski 5. korpusa — 18—19
— Inžinjerijski 17. divizije — 180, 181, 183—192
— Inžinjerijski 22. divizije — 284—292, 388, 392—399, 690—696, 698—701
— Inžinjerijski 29. divizije — 302, 382—383
— Prateći 5. korpusa — 340
— Prateći 39. divizije — 461
— Pionirski 3. divizije — 490, 631
— Pionirski 38. divizije — 762
— Samostalni bataljon Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a — 213, 215, 216, 217

njemački:

— 4. dopunski policijski — 232
— 10-ti 964. tvrđavske pješadijske brigade — 334
— 12-ti 964. tvrđavske pješadijske brigade — 334
— 116. izviđački — 46, 10, 125, 125, 129, 482, 541, 628
— 222. izviđački — 374
— 273. landešicen — 125, 232
— 373. pionirski 384. puka — 725
— 373. oklopni lovački — 726
— 373. vojnoželjeznički — 1146
— 516. za osiguranje — 125, 232
— 522. landešicen — 125, 232
— 574. landešicen — 279
— 592. landešicen — 482
— 596. landešicen — 421
— 696. žandarmerijski poljski — 65, 99, 486, 792
— 843. sjevernokavkaski 964. brigade — 334
— 880. landešicen — 500
— 910. tvrđavski pješadijski —
— 920-ti — 125
— 935. landešicen — 639
— 977. landešicen — 1146
— 999. tvrđavski pješadijski — 331, 500, 684, 1146, 1147
— 1004. tvrđavski — 83, 179, 961
— 1005. tvrđavski — 83, 179, 961
— Izviđački 369. divizije — 500, 685
— Pionirski 369. divizije — 500
— za vezu 21. armijskog brdskog korpusa — 28
Batići (kod Sarajeva) — 532
Batinica Savo — 210
Batrovci (kod Šida) — 1013, 1029, 1108, 1114, 1118, 1123, 1127, 1130
Bausovac (kod Bos. Novog) — 519
Bavar (D. i G., kod Jajca) — 204
Bavljine (Prav. i Musl., kod Mrkonjić-Grada) — 567—570

Baze

NOVJ:

— Artiljerijska 5. korpusa — 400—401
— 1. vazduhoplovna 5. korpusa 18—19
— 2. vazduhoplovna 5. korpusa — 18—19
Bebe (kod Kotor-Varoša) — 848
Becanj (brdo, kod Doboja) — 17
Beč — 648
Bedekovčina (kod Krapine) — 1039, 1093, 1107, 1124
Begić (pukovnik) — 726
Begluci (predio, kod Zvornika) — 186
Begov-Han (kod Zenice) — 541, 639, 825, 845, 846
Bela guska (predio, kod Šapca) — 292, 391
Belošić (kod Šapca) — 700
Benakovac (kod Bos. Krupe) — 919
Beograd — 18—19, 79, 259, 304, 314, 382—383, 465, 472, 473, 641, 660, 661, 737, 805, 947

Berek (kod Čazme) — 1003, 1094, 1098
Berek (kod Bos. Gradiške) — 873
Berkasovo (kod Šida) — 1000, 1036
Bertok J. Jože — 378
Biberovo Polje (kod Gradačca) — 9, 38
Bič (trig. 1245, kod Sarajeva) — 451
Bičer (kod Kaknja) — 405, 609, 610
Bihać — 244, 249, 631, 638, 641, 648—650, 688, 713, 725, 727—732, 962, 966, 970, 978, 982, 986, 990, 1001, 1004, 1027, 1029, 1034, 1039, 1053, 1057, 1063, 1067, 1071, 1076, 1080, 1087, 1094, 1098, 1102, 1105, 1106, 1110, 1114, 1117, 1122, 1125, 1129, 1133, 1139, 1144
Bijela (kod Gradačca) — 9, 343, 1078
Bijela gora (k. 1301, kod Sarajeva) — 417, 538
Bijela Njiva (kod Kaknja) — 408
Bijela stijena (kod Sarajeva) — 417
Bijela Voda (kod Sokolca) — 337, 415, 539, 582, 619, 621, 719, 746, 747, 908
Bijele Vode (kod Kaknja) — 331, 408
Bijele vode (kod Višegrada) — 326
Bijele vode (k. 1471, kod Ilidže) — 883
Bijeli p. (potok, kod Konjica) — 501
Bijeli Potok (kod Gračanice) — 14—16, 44
Bijelo Polje — 811
Bijelo polje (predio, kod Sarajeva) — 552
Bijeljina — 37, 76, 82—84, 87, 104, 132, 135, 153, 154, 156, 159, 163, 164, 179, 186, 191, 195, 221, 222, 284—286, 293, 319, 391, 900, 907, 952, 961, 964, 965, 968, 969, 973, 976, 985, 992, 1003, 1006, 1009, 1021, 1025, 1033, 1036, 1040, 1044, 1048, 1056, 1059, 1062, 1070, 1074, 1078, 1090, 1097, 1100, 1104
Bila (kod Travnika) — 131, 599, 603, 604, 918
Bila (r.) — 47, 668, 669
Bila (ž. st., kod Travnika) — 47, 114, 130, 234
Bilaj (kod Gospića) — 1071, 1080
Bilajsko Novo Selo (kod Gospića) — 1080, 1096
Bilalovac (kod Busovače) — 55, 66, 67, 80, 228, 243, 245, 366, 367, 403, 763, 767, 842, 1084
Bileća — 34, 785
Bili Brig (kod Nove Gradiške) — 959
Bilice (D. i G., kod Kotor-Varoša) — 849
Bilića Dočić (kod Travnika) — 109, 110, 112, 233
Bilići (kod Travnika) — 106, 232
Bilino Polje (kod Zenice) — 51, 240
Bilo-gora — 958, 980, 989
Binježevo (kod Tarčina) — 60, 61, 64, 241, 796, 797, 804
Bioča (D. i G., kod Konjica) — 322, 412, 430
Bioča (D. i G., kod Visokog) — 55
Bioče (kod Titograda) — 786, 787
Biočići (kod Busovače) — 608
Biokovina (kod Jajca) — 649
Biosko (kod Sarajeva) — 621, 748
Birač (D. i G., predio, kod Vlasenice) — 318
Bistrica (kod Bos. Gradiške) — 198
Bistrica (kod Podr. Slatine)— 1021
Bistrica (kod Sarajeva) — 169, 264, 374, 380, 481, 484, 1008, 1022, 1042, 1053, 1057
Bistrica (kod Zenice) — 124, 248, 355
Bistrica (r., kod Foče) — 808
Bistrica (r., kod Nove Varoši) — 808
Bistrik (kod Sarajeva) — 214, 218, 584, 585
Bistro (kod Travnika) — 608
Bistročaj (kod Sarajeva) — 381, 487, 488
Biškupec (kod Zagreba) — 967
Bištrani (kod Kaknja) — 331, 403, 492, 493
Bitovnja (pl.) — 299, 322, 467, 568, 865, 867, 868, 883, 896
Bjela Voda (kod Zenice) — 1064
Bjelajce (kod Mrkonjić-grada) — 569
Bjelajci (kod Bos. Dubice) — 523, 870
Bjelašnica (pl.) — 323, 468, 491, 572, 883, 896, 933
Bjelavica (k. 602, kod Maglaja) — 24

Bjelavići (kod Kaknja) — 405, 493, 494, 766, 773
Bjelemići (sada: Odžaci, kod Konjica) — 302, 323, 467, 501, 633, 866, 896, 933
Bjelica Đorđe — 687
Bjelica Tripo — 80, 430, 597, 625
Bjeličići (kod B. Luke) — 474
Bjelici (kod B. Luke) — 570
Bjelimići — vidi Bjelemići sada Odžaci, kod Konjica
Bjelo Brdo (kod Dervente) — 1008
Bjelo Polje (kod Korenice) — 962, 966, 990, 992, 1001, 1007
Bjelobaba Nikola — 349
Bjelobučje (kod Travnika) — 357, 360, 361, 744, 839, 851
Bjeločka Mahala (kod Bijeljine) — 83, 84
Bjelogorci (kod Sarajeva) — 336, 417, 620, 748
Bjelovac (kod Sarajeva) — 168, 174, 175, 276, 481, 483—485, 552, 628
Bjelovar — 960, 963, 987, 1000, 1002, 1003, 1005, 1006, 1010, 1013, 1023, 1037, 1040, 1041, 1045, 1049, 1051, 1052, 1072, 1091, 1094, 1141
Bjelovići (kod Kreševa) — 369, 371, 799
Blaca (kod Konjica) — 866, 867
Blagaj (kod Bos. Novog) — 877, 1147
Blagaj (kod D. Vakufa) — 557
Blagojevići (kod Kotor-Varoša) — 744
Blagojevići (kod Maglaja) — 44
Blata (jezero, kod Plaškog) — 958
Blata (k. 1050, kod Vareša) — 768
Blatna (kod Bos. Krupe) — 244, 510, 516
Blatnica (kod Teslića) — 227, 355, 359—361, 446—448, 813, 814, 833, 839, 851, 852
Blaža (kod Vareša) — 914, 915
Blažević Pero — 313
Blažijevići (kod Srebrenice) — 392
Blažuj (kod Duvna) — 565
Blažuj (kod Sarajeva) — 72, 331, 364, 369, 383—385, 486, 496, 500, 503—505, 543, 545—549, 623, 631, 633—635, 637, 638, 641, 683, 685, 686, 795, 797, 804, 1004, 1099, 1110
Blinjski Kut (kod Siska) — 1025, 1029
Blizanske kose (prevoj, kod Sokolca) — 376, 720
Bludna Ravan (kod Sarajeva) — 748
Bljustavac (kod Sarajeva) — 416
Bobare (kod Okučana) — 965
Bobare (kod Tešnja) — 444, 820, 822, 923, 825—827, 829
Bobot Jovan — 300, 301
Bobovac (kod Žepča) — 767
Bobovišće (kod Busovače) — 601
Bočac (kod B. Luke) — 568
Bogdanovići (kod Karlovca) — 922
Bogetići (kod Nikšića) — 785
Bogićevići (kod Danilov-Grada) — 786
Bogovići (kod Sokolca) — 581, 908
Bogutovo Selo (kod Bijeljine) — 222
Boderište (D. i G., kod Brčkog) — 82, 957, 981, 1083, 1086
Bogojević Spiro — 173
Bogovići (kod Sokolca) — 270, 455
Bogunović Uroš Boca — 75, 255
Bojanić Dušan — 560, 575
Bojna (kod Travnika) — 108, 112, 234
Boka Kotorska — 103, 281
Boljanić (kod Gračanice) — 19, 23, 26—28, 41, 279, 281, 282, 952
Boljanovići (kod Sarajeva) — 487
Boranović Trivo — 681
Boras Krešimir — 898
Borci (D. i G., kod Kotor-Varoša) — 744, 849
Borci (kod Konjica) — 302, 501
Borice (kod Žepča) — 852
Borike (kod Sokola) — 12
Borina (D. i G., kod Zvornika) — 154, 286, 288, 290, 397
Borkovići (kod Banje Luke) — 511
Borja (pl., kod Foče) — 867
Borja (pl., kod Kotor-Varoša) — 570, 743, 744, 895
Borota Gojko — 97, 770
Borovac (kod Sokolca) — 539
Borovac (kod Sarajeva) — 384, 410, 456, 484, 485, 747
Borovac (predio, kod Sarajeva) — 746
Borovica (kod Vareša) — 493, 526, 528, 741, 913, 914, 1026
Borovnica Branko — 626
Borovo (kod Vukovara) — 960, 1011

Bos. Petrovo Selo (kod Tuzle) — 20, 41, 161, 281, 282
Bos. Rača (kod Bijeljine) — 968, 985, 1066
Bos. Šamac — 950, 952, 1009, 1033, 1104, 1114, 1118, 1130, 1133
Bosanska Dubica — 225, 229, 238, 240, 242, 245, 249, 251, 510, 511, 513, 521, 523, 728, 729, 732, 735, 856, 858, 859, 872
Bosanska Gradiška — 103, 197, 198, 201, 203, 225, 237, 248, 249, 251, 477, 510, 515, 517, 569, 640, 676, 729, 735, 736, 776, 831, 858—860, 864, 870, 874—876, 895, 984, 1027, 1035, 1046, 1065, 1102, 1104, 1106, 1115, 1119, 1141
Bosanska Kostajnica — 230, 243, 244, 249, 251, 512, 513, 515, 518, 556, 725, 726, 728, 729, 732, 735, 877
Bosanska krajina — 509, 579, 759, 870
Bosanska Krupa — 226, 229, 230, 239, 249, 519, 521, 523, 641, 650, 688, 712, 716, 725—731, 918, 919, 1080, 1085, 1092, 1094, 1102
Bosanski Aleksandrovac (kod B. Luke) — 875
Bosanski Brod — 54, 97, 100, 102—104, 210, 244, 249, 250, 304, 334, 383, 386, 501, 541, 542, 550, 616, 619, 634, 637, 642, 648, 779, 799. 804, 852, 901, 914, 967, 994, 1012, 1042, 1047, 1051, 1054, 1092, 1120. 1123, 1133, 1135, 1142
Bosanski Dubočac (kod Dervente) — 895, 996
Bosanski Novi — 200, 226, 228, 229, 239, 240, 242, 249, 251, 518, 519, 521, 523, 561—563, 565, 567, 648, 651, 676, 712, 725—732, 735, 858, 859, 861, 864, 877, 878, 880, 958, 967, 977, 979, 983, 987, 988, 991, 994, 1041, 1049, 1053, 1058, 1067, 1068, 1070, 1071, 1076, 1087, 1103. 1109, 1126, 1134, 1146, 1148
Bosanski Petrovac — 523, 556, 641, 650, 732
Bosna — 9, 16, 36, 45, 50, 100, 102—104, 138, 139, 153, 195, 197, 213, 281, 314, 331, 404, 464, 467, 468, 549, 553, 555, 558—560, 576, 640, 646, 680, 685, 711, 730, 737, 740, 743, 750, 759, 806, 817, 839, 880, 892, 894, 895, 899, 900, 957, 961, 964, 968, 973, 976, 981, 985, 989, 992, 1000, 1003, 1006, 1009, 1012, 1021, 1024, 1028, 1031, 1033, 1036, 1040, 1044, 1048, 1052, 1056, 1062, 1066, 1070, 1074, 1078, 1083, 1086, 1090, 1093, 1100, 1104, 1108, 1111, 1113, 1116, 1121, 1125, 1129, 1132, 1138, 1143
Bosna (r.) — 16, 17, 19, 28, 38, 42, 44, 51, 54, 55, 103, 121, 125, 149, 149, 176, 205, 207, 208, 210, 224, 226, 228, 239, 240, 242, 244, 246, 248, 250, 251, 340, 342, 346, 375, 384, 386, 402—406, 408, 410, 413, 422, 440, 495, 504, 531, 541, 542, 546, 550, 554, 558, 564, 571, 576, 607, 609—611, 616, 625, 626, 634, 637, 638, 640, 642, 648, 649, 664, 681, 684, 685, 703, 721—723, 725, 734, 740, 741, 743, 762, 764—767, 772—775, 779, 837, 845, 846, 854, 855, 887—889, 891, 895, 926, 949—953, 967, 975, 1002, 1023, 1026, 1050, 1085, 1088, 1092, 1096, 1099, 1111, 1115, 1123, 1126, 1130, 1131, 1133, 1134, 1139, 1141, 1144, 1145
Bosut (r.) — 959
Boškov Todor — 8
Boškovići (kod Banje Luke) — 249, 423
Bošnjaci (kod Kaknja) — 609
Bošnjaci (kod Županje) — 1114
Botajica (kod Modriče) — 149
Botić Miloš — 892
Botunja (kod Tarčina) — 497, 798
Božić Savo — 892, 898
Božići (kod Banje Luke) — 555
Božići (kod Gračanice) — 279, 280
Božići (kod Zvornika) — 308
Božičković Mile — 349
Božinci-Kolonija (kod Dervente) — 996
Božjakovina (kod Zagreba) — 1011
Božović Dušan — 898
Br. Jerkovo (kod Bos. Gradiške) — 874
Bračak (kod Zagreba) — 1058
Bradići (kod Maglaja) — 889, 967
Bradina (kod Konjica) — 32, 33, 89, 90, 100, 253, 275, 276, 298, 300—302, 411, 412, 429, 430, 451, 496, 497, 501—503, 505, 543, 548, 589—594, 624, 685, 867, 868, 883, 896, 929, 930, 933, 974, 978, 990, 993

Brajkovići (kod Sokolca) — 337, 377
Brajkovići (kod Travnika) — 46, 47, 124, 233, 345, 600, 606, 669, 670, 703, 705
Brajnović (kod Šapca) — 698
Brankovac (kod Banje Luke) — 512, 520, 874
Brankovac (kod Travnika) — 234
Branković (kod Višegrada) — 266
Branković Branko — 557
Branjevo (kod Loznice) — 83, 147, 162—164, 188, 189—191, 284, 287, 657, 907, 957
Brasina (kod Zvornika) — 397
Brtuljevci (kod Sl. Požege) — 1009
Bratunac (kod Srebrenice) — 92, 94, 98, 99, 294, 309, 312, 317, 392, 393, 395, 396
Bravsko polje (predio, kod Bos. Petrovca) — 650
Brčanska cesta (predio, kod Bijeljine) — 86
Brčko — 8, 9, 37, 38, 82—85, 87, 104, 153, 154, 162, 163, 180, 182, 185—191, 285, 315, 319, 576, 900, 952, 957, 959, 969, 979, 981, 986, 987, 994, 1000, 1009, 1011, 1025, 1033, 1036, 1040, 1044, 1052, 1056, 1058, 1062, 1066, 1070, 1074, 1083, 1086, 1087, 1089, 1090, 1092, 1097, 1100, 1101, 1104, 1114, 1115, 1118, 1119, 1122, 1126, 1130
Brda (kod Konjica) — 322, 323, 326, 327
Brda (kod Zvornika) — 180, 308
Brdo (kod Ključa) — 205
Brdo (k. 1387, kod Konjica) — 300
Brdo (kod Mrkonjić-Grada) — 566, 649
Brdo (kod Travnika) — 113, 129, 234
Brđani (kod B. Luke) — 870, 895
Brđani (kod Bos. Petrovog Sela) — 20
Brđani (kod Dervente) — 995, 996
Brđani (kod Doboja) — 44, 971
Brđani (kod Gračanica) — 14, 15, 16, 44, 1054
Brđani (kod Konjica) — 90, 275, 304, 322, 501, 867, 978, 993
Brđani (kod Modriče) — 9
Brđani (kod Sapne) — 76, 77, 188, 222
Brđani (kod Siska) — 1029
Brđani (kod Travnika) — 56, 229
Brđani (kod Tuzle) — 41
Brgule (kod Olova) — 281, 761
Brekovica (kod Bihaća) — 1080
Brenovac (k. 1148, kod Sarajeva) — 168—170, 481, 483
Bresci (predio, kod Čazme) — 1021, 1025
Brestovsko (kod Busovače) — 63, 65, 66, 70, 242—244, 367, 403, 639, 640, 764, 792, 794, 966, 1084
Breza (kod Kaknja) — 51, 99, 243, 493, 494, 526—528, 721, 741, 742, 749, 764, 767, 769, 770, 887, 1106
Brezani (kod Rogačice) — 395
Brezici (kod Dervente) — 150, 440
Brezici (kod Maglaja) — 22, 23, 41, 42, 279
Brezičko groblje (predio, kod Dervente) — 150, 422, 440, 996
Brezik (predio, kod Gračanice) — 44
Brezik (kod Koraja) — 184, 191
Brezik (D. i G., kod Odžaka) — 925, 951
Brezje (kod Sarajeva) — 620, 746
Brezova Glava (kod Karlovca) — 977
Brezova kosa (brdo, kod Kiseljaka) — 63, 364, 367, 403, 404, 406, 770, 771, 773, 794, 800, 819, 842
Brezove Dane (kod Tešnja) — 352, 434—436
Brezovica (kod Bijeljine) — 83, 84, 86, 191
Brezovica (potok, kod Janje) — 191
Brezovice (kod Sarajeva) — 416, 417, 582, 620, 721
Brezovo Polje (N. i St., kod Brčkog) — 83, 191, 1025, 1040, 1087, 1104, 1108, 1114
Brezovo Polje (kod Žepča) — 845
Brežanski potok (kod Rogačice) — 395
Brežice (kod Krškog) — 729, 1055
Bribir (kod Novog) — 1116

Brigade

NOVJ:

— 1. artiljerijska 5. korpusa — 18—19, 106, 125, 340, 345, 384, 642, 654, 701, 708, 709, 732, 733, 739

— 1. artiljerijska 17. divizije — 154, 160, 161, 180, 181, 183—192, 195
— 1. bosanska Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a (kasnije 1. bosanska 3. divizije KNOJ-a) — 149, 150, 167, 197, 207, 208, 213—217, 391, 422 519, 520, 553, 559, 560, 752, 817
— 1. sandžačka narodne odbrane — 942
— 2. proleterska 2. proleterske divizije — 189
— 2-ga 3. divizije KNOJ-a (ranije Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu) — 213—217, 221, 222, 342, 343, 657
— 2. krajiška 17. divizije — 180—195
— 2. artiljerijska 23. divizije (K 5) — 7, 36, 38, 45, 180, 195
— 3. srpska 2. proleterske divizije — 162, 189, 292, 396
— 3-ća 3. bosansko-hercegovačke divizije narodne odbrane (ranije Brigada narodne odbrane za Hercegovinu) — 213, 214, 216, 217, 323, 325—327, 463—470, 473, 488, 579, 659, 661, 662, 865—868, 883, 896, 987
— 3. artiljerijska 14. korpusa — 36, 39, 45, 158, 195
— 3. sandžačka 37. divizije — 138, 269—272, 338—339, 399, 400, 454, 506, 585, 598, 788, 789, 804—805, 807, 808, 811, 812, 892—894, 896, 899, 942—944
— 4. proleterska 2. proleterske divizije — 162, 189, 697
— 4. sandžačka 37. divizije — 138, 270, 272, 339—340, 380, 381, 453, 454, 532, 585, 586, 598, 788, 789, 804—805, 807, 809—812, 892—894, 899, 942—944, 987
— 5. proleterska (crnogorska) 3. divizije — 168, 169, 174, 263, 294, 323, 327, 380, 381, 481—490, 532, 551, 552, 628, 631, 785, 786
— 5. sandžačka 37. divizije — 266, 272, 276, 336, 338—339, 375, 399, 400, 453, 454, 506, 509, 584, 598, 804—805, 807, 808, 811, 812, 892—894, 943, 944, 975, 979
— 5. hrvatska narodne odbrane — 468
— 6. srpska 2. proleterske divizije — 189, 190, 283, 284
— 6. crnogorska 3. divizije — 785, 786, 787
— 6. krajiška 4. divizije — 47, 48, 50, 106, 108—110, 112—114, 116—119, 121, 122, 124, 129, 177, 233—235, 248, 375, 408, 544, 599—601, 603, 604, 606—609, 611, 615, 626, 913—916, 919, 920, 922, 1054
— 6. proleterska (istočnobosanska) 17. divizije — 180—194, 981
— 7-ma »Budo Tomović« 3. divizije — 168, 169, 264, 380—382, 431, 481—490, 532, 533, 552, 628, 631, 987, 1008
— 7. krajiška 10. divizije — 48, 49, 54—66, 68, 70, 75, 106—109, 111—117, 119—122, 124, 125, 129, 130, 177, 178, 224, 229, 231, 233—236, 244, 248, 250, 253—255, 492, 493, 601, 603, 605, 639, 652, 653, 763, 764, 768—770, 772—775, 791—797, 802, 959
— 7. srpska 23. divizije (K 2) — 7, 9—15, 17, 36, 38—40, 44
— 8. krajiška 4. divizije — 47, 48, 50, 56, 105, 107, 108, 111—114, 116—122, 124, 130, 177, 178, 233—235, 247, 248, 250, 408, 544, 600—604, 606, 611, 615, 626, 795, 913—916, 919, 920, 922
— 8. srpska 22. divizije — 162, 163, 164, 283—292, 388, 392, 394—398, 690—700
— 8. crnogorska 37. divizije — 138
— 9. crnogorska 3. divizije — 168, 169, 174, 175, 265, 276, 379—381, 431, 432, 481—490, 532, 551, 552, 628, 631
— 9. krajiška »Simo Šolaja« 10. divizije — 53—62, 64—68, 70, 72, 75, 230, 236, 248, 251, 253—255, 302 364, 365, 367—369, 492, 493, 626, 653, 654, 765,

766, 768—776, 792, 794—796, 798—800, 802
— 9. srpska 23 divizije (K 3) — 7, 9—14, 17, 36, 38, 39, 44, 294
— 10. srpska 22. divizije — 283—292, 388, 391, 393—398, 690—700
— 10. hercegovačka 29. divizije — 31—33, 80, 89—91, 299—302, 304, 322—324, 382—383, 411, 412, 414, 428—430, 450, 496—499, 501, 503, 535, 546—548, 587, 589, 591, 592, 594—597, 623, 634, 635, 685, 687, 793
— 11. krajiška 4. divizije — 47, 48, 50, 106—110, 112, 113, 115—118, 120—122, 124, 129, 130, 233—235, 248, 282, 340, 344, 345, 405, 601, 602, 626, 667, 841, 914—920, 922
— 11. hercegovačka 29. divizije — 32, 33, 89, 91, 299, 302, 304, 322, 324—326, 382—383, 412, 414, 429, 488, 496, 497, 499, 501, 503, 535, 546—548, 634, 685
— 12. srpska 22. divizije — 283—292, 388, 391—399, 690—700
— 12. hercegovačka 29. divizije — 32, 299, 302, 322—326, 382—383, 413, 414, 488, 496—499, 501, 603, 535, 546—550, 561, 579, 635, 637, 641, 685, 688, 865—868, 882, 896, 942
— 13. hercegovačka 29. divizije — 31—33, 79, 90, 299, 300, 302, 304, 322—324, 327, 382—383, 411, 412, 414, 429, 450, 496—499, 501, 503, 536, 546—550 591, 593—596, 624, 685, 793, 990
— 13. krajiška 39. divizije — 47—49, 106—111, 114—117, 119—122, 124, 125, 128—130, 171—173, 177, 178, 231, 233, 234, 235, 236, 244, 248, 250, 251, 340, 345, 461, 462, 646, 664, 672, 676, 680, 859, 959
— 14. srpska 23 divizije (K 4) — 9—15, 25, 36, 38, 39, 42, 45, 159, 342
— 14. hercegovačka 29. divizije — 32, 33, 90, 91, 299, 302, 304, 323, 324, 382—383, 410, 411, 413, 414, 495, 497, 499, 501—503, 534, 535, 537, 546—548, 634, 685
— 14. srednjobosanska 53. divizije — 149—152, 177, 178, 205, 208, 249, 346, 348, 352, 400—401, 418, 422, 434—446, 448, 449, 564, 737, 754, 813—820, 822—833, 837, 856, 924, 926, 950
— 15. majevička 17. divizije — 180—194
— 15. krajiška 39. divizije — 251, 460—461, 474, 476—479, 510, 512—521, 523, 682, 870, 874, 876, 983, 1019, 1061, 1069
— 16. srpska 25. divizije — 36, 38, 44
— 16. muslimanska 27. divizije (R 2) — 132—134, 155, 256—259, 294, 295, 308, 506 (N 4) — 580, 581, 722, 723, 831, 854—857, 888, 900, 926, 950—952
— 16. makedonska 42. divizije — 288, 289
— 17. krajiška 10. divizije — 54—59, 62—64, 72—75, 166, 225, 248, 253, 255, 368, 369, 492—494, 497, 504, 652, 764, 766, 768, 770, 771, 773—776, 793, 795—803, 958, 974, 1026
— 17. slavonska 28. divizije (V 2) — 82, 84—86, 957
— 17. majevička 38. divizije (S 2) — 75, 261, 262, 306—310, (S 4) — 415, 416, 417, 538, 539, 540, 620, 621, 742, 746—748, 761, 862, 882—884, 893
— 18. srpska 25. divizije — 36, 38, 40, 44, 286
— 18. hrvatska 38. divizije (S 3) — 76, 77, 306, 308, 309, (S 5) — 415, 417, 538, 539, 620, 621, 740—742, 747—749, 761, 882, 883, 945
— 18. srednjobosanska 53. divizije — 177, 178, 226, 249, 340, 345, 352, 354, 355, 400—401, 418, 433—446, 448, 449, 675, 704, 734, 743, 745, 755, 771, 814, 815—819, 821—833, 837, 839, 848, 888, 924, 929, 1042, 1046, 1054
— 19. srpska 25. divizije — 36, 39, 44, 144
— 19. birčanska 27. divizije (R 3) — 132, 135, 137, 160, 256—259, 294, 295, 297 (N 5) — 580

581, 722, 723, 831, 855—857, 888, 926, 950, 951
— 19. srednjobosanska 53. divizije — 149—151, 226, 249, 346—349, 400—401, 419, 420, 422—425, 428, 433—446, 448, 449, 564, 750—756, 814—821, 823—833, 837, 865—869, 896, 899, 924, 929, 933—936, 938, 983, 1050, 1058
— 20. romanijska 27. divizije (R 4) — 132—134, 135, 257—259, 294—296 (N 6) — 580, 581, 722, 846, 854—857, 887, 896, 910, 926, 927, 950—952
— 20. krajiška 39. divizije — 249, 251, 460—461, 475—479, 509—518, 520, 523, 714, 736, 858, 876, 970, 977, 983, 1041, 1049, 1053, 1071, 1087, 1126
— 20. srpska 45. divizije (D 2) — 9, 13, 15, 19—28, 36, 39, 42, 44, 45
— 21. slavonska 28. divizije (V 3) — 82—87, 656, 657
— 21. istočnobosanska 38. divizije (S 4) — 76, 261, 262, 307—310, (S 6) — 415—417, 538, 539, 620, 621, 742, 746—748, 761, 883, 893, 934
— 23. srpska 45. divizije (D 3) — 19—28, 36, 39, 41, 42, 279
— 24. srpska 45. divizije (D 4) — 19—29, 36, 39, 42, 44, 278, 280, 846
— 25-ta 28. divizije (V 4) — 82—87, 191, 735, 1000, 1025
— Artiljerijska 29. divizije — 33, 79—81, 90, 275, 277, 299, 302, 304, 323, 324, 382—383, 410, 412, 414, 428, 450, 497—499, 536, 548, 550, 587—596, 623, 641, 687
— Artiljerijska (Artiljerijske grupe) 2. korpusa — 382—383, 450, 452, 544, 598, 642, 643, 651
— Artiljerijska 22. divizije — 690—700
— Artiljerijska 37. divizije — 804—805, 807—809, 892—894, 943, 944
— Brodska — vidi 25-ta 28. divizije
— Crnogorska narodne odbrane — 468
— Inžinjerijska 14. korpusa — 36, 39, 45

četničke:

— 1. bosanska Romanijskog četničkog korpusa — 270, 647, 711
— 1. Bosanskokrajiškog četničkog korpusa — 266, 511, 554
— 1. trebavska — 8
— 1. majevička Majevičkog četničkog korpusa — 8, 391, 646
— 2. Bosanskokrajiškog četničkog korpusa — 202, 226, 242, 511, 554
— 2. Majevičkog četničkog korpusa — 391, 646
— 2. sarajevska — 281, 647, 895
— 2. trebavska — 8
— 3. trebavska — 8
— 3.Bosanskokrajiškog četničkog korpusa — 201, 226, 241, 242, 511, 554, 555
— 3. Majevičkog četničkog korpusa — 391, 646
— 4. trebavska — 8
— 5. posavska — 8
— 6. posavska — 8
— 7. posavska — 8
— Banjalučka — 423
— Bileća — 895
— Dobojska — 349, 350
— Imotska — 647
— Jablanička — 9
— Južnomoravska — 9
— Kalinovička Romanijskog četničkog korpusa — 647
— Kladanjska Zeničkog četničkog korpusa — 316, 647, 711
— Kozjačka — 9
— Leteća »Bosna« — 895
— Motajička — 204, 556, 750
— Ozrenska — 892
— Papraćka — 293, 306
— Požeška — 850, 896
— Pribojska — 895
— Rogatička — 270, 647
— Teslička — 198, 199
— Trebavska — 892
— Visočka Zeničkog četničkog korpusa — 647
— Višegradska — 895

— Vlasenička Zeničkog četničkog korpusa — 647
— Vlasinska — 9
— Vrbaska — 557, 568, 753
— Zenička — 646
— Žepačka Zeničkog četničkog korpusa — 647

njemačke:
— 963. tvrđavska pješadijska — 132, 135, 153, 156, 159, 179, 193, 284, 900, 906, 961, 981
— 964. tvrđavska pješadijska — 99, 331, 334, 374, 453, 453, 482, 486, 541, 627, 628
— 969. tvrđavska pješadijska — 28, 50, 56, 83, 99, 100, 125, 542, 673, 675, 767, 840, 843

ustaško-domobranske (zdrugovi):
— 1. ustaški stajaći djelatni — 53, 98—100, 125, 153, 230, 232, 298, 312, 332, 374, 392, 409, 503, 504, 541, 612, 683, 684, 793, 798, 806, 1008
— 2. gorski — 59, 100, 237, 298, 303, 315, 321, 332, 409, 500, 504, 542, 683, 685, 900
— 3. doknadni — 333
— 3. gorski (»bosanski planinci«) — 8, 20, 85, 154, 222, 315, 920
— 4. gorski — 876
— 7. lovački — 240, 509, 510, 515, 518, 519, 726, 1146
— 8. ustaški stajaći djelatni — 240, 475, 509, 518, 798, 1147
— 9. ustaški stajaći 9. hrvatske divizije — 57, 58, 64, 100, 125, 298, 300, 303, 321, 332, 334, 409, 500, 504, 542, 683, 685
— 10. ustaški stajaći — 227, 241, 512, 515, 752, 755, 860, 871, 1016, 1060
— 10. lovački — 511, 726, 727, 1147
— 11. ustaški stajaći — 50, 99, 125, 232, 333, 374, 638, 1004
— 12. ustaški djelatni — 8, 20, 85, 154, 232, 831, 856
— 15. pješadijski — 517, 860, 876
— 16. pješadijski 15. hrvatske divizije — 349, 350, 421, 995, 996
— 16. ustaški stajaći 15. hrvatske divizije — 421, 753, 847, 995, 996, 1136
— 17. pješadijski — 333, 526, 638, 765
— 18. pješadijski — 95, 97—100, 332, 334, 527, 541, 559, 639, 684
Brijeg (V. i D., k. 782, kod Maglaja) — 23
Brijegovi (kod Jajca) — 570
Brijesnica (kod Bijeljine) — 83
Brijesnica (D. i G., kod Gračanice) — 19, 25, 27, 28
Brinje — 1113, 1117
Brka (G. i D., kod Brčkog) — 952, 1052
Brlog (kod Otočca) — 1117
Brnj (kod Kaknja) — 408
Brnjaci (kod Kiseljaka) — 684
Brnjičani (kod Tuzle) — 9, 38
Broćanac (kod Slunja) — 730, 731, 1075
Brod (kod Foče) — 893
Bronzani Majdan (kod Banje Luke) — 523, 731, 963
Broz Josip Tito — 398, 399, 549, 787, 937, 1101
Brus (kod Sarajeva) — 95, 585
Brusnica (kod Bos. Broda) — 831, 926
Brvanci (kod Travnika) — 562
Buci (kod Visokog) — 653
Bučići (kod Travnika) — 61, 62, 107—109, 111, 112
Bučje (kod Pljevalja) — 809, 810
Budak (kod Gospića) — 1110
Budakovac (N. i St., kod Virovitice) — 982, 1045, 1108
Budim (kod B. Luke) — 936
Budimiri (kod Žepča) — 354, 434
Budinščina (kod Zlatara) — 1039
Budišić (kod Malog Zvornika) — 159, 282
Budišići (kod Travnika) — 106, 107, 232, 234
Budoželje (kod Vareša) — 528, 616, 915
Budžaci (predio, kod Gospića) — 1080
Bugojnoj — 249, 383, 557, 640, 701—703, 709, 938
Bujanac (predio, kod B. Luke) — 871
Buk (kod Gradačca) — 9, 14, 38, 39, 44

Buk (predio, kod Štrbca) — 510, 513
Bukinje (ko Tuzle) — 180, 181, 952
Bukova glava (brdo, kod Zenice) — 670, 840, 842
Bukova Gora (kod Duvna) — 205, 206
Bukova greda (kod Bijeljine) — 191
Bukovac (kod Brčkog) — 1044
Bukovci (kod Busovače) — 608, 800
Bukovica (kod Dervente) — 996
Bukovica (M. i V., kod Doboja) — 242—244, 347, 349, 352, 359, 433, 439
Bukovica (kod Kreševa) — 798, 1110, 1117
Bukovica (D. i G., kod Maglaja) — 20, 22—24, 39, 41, 42
Bukovica (M. i V., kod Travnika) — 109, 110, 113, 233, 234
Bukovica (kod Zenice) — 124, 248, 667 ,668, 844
Bukovica (predio, kod Čajniča) — 893
Bukovica (r., kod Vareša) — 768
Bukovički potok (kod Bijeljine) — 84—86
Bukovik (kod Sokolca) — 539, 582
Bukva (kod Zenice) — 117, 124, 235, 247, 248, 601, 792, 914, 917
Bukva (kod Kreševa) — 57, 800
Bukva (kod Sokola) — 10, 12, 20, 39
Bukve (kod Travnika) — 114, 121, 122, 129, 234, 600, 602, 604, 606
Bukvik (kod Bos. Gradiške) — 514
Bukvik (kod Brčkog) — 952
Bulat Rade — 1025
Bulatovci (kod Zvornika) — 135, 180
Bulčići (kod Kaknja) — 493, 766, 768
Buletić (kod Teslića) — 744
Bulozi (kod Sarajeva) — 377, 585, 740, 911
Bulut Miljko — 325
Bunić (kod Korenice) — 986, 990, 1022, 1049, 1053, 1067, 1071
Burić Savo — 171, 382, 432, 534, 553, 640, 730
Buselje (kod Zenice) — 116, 120—122, 124, 234, 248, 792, 914, 916
Busovača (kod Zenice) — 46, 48, 53, 55, 56, 63, 65—68, 70, 72, 75, 99, 100, 103—105, 107, 117—122, 125, 126, 128, 129, 176, 210, 224, 227, 228, 231, 233—236, 240, 243—248, 250, 251, 253, 254, 303, 330, 334, 344—346, 364—366, 383—385, 403—406, 495, 500, 541, 542, 544, 546, 547, 599—601, 609, 616, 634, 636, 638, 640, 641, 649, 664, 684, 686, 688, 701—704, 706, 740, 763, 764, 767, 770, 791, 792, 794, 797, 800, 802, 803, 809, 842—844, 896, 914, 918, 922, 959, 962, 971, 979, 983, 987, 991, 993, 1004, 1036, 1122, 1126
Busovača (ž. st., kod Zenice) — 116—119, 121, 122, 124, 125, 129, 130, 177, 248. 600, 601, 603, 638, 706, 914, 915, 917
Busovačke Staje (kod Travnika) — 48
Bušletić (kod Gračanice) — 44, 855, 888
Butmir (kod Sarajeva) — 331, 486, 742
Buzekara (kod Koraja) — 183
Buzići (kod Visokog) — 50

C

Cabuna (kod Podr. Slatine) — 1021, 1077
Cajić St. — 223
Capardi (Musl. i Pravosl., kod Zvornika) — 135, 154, 155, 157—161, 163, 180, 183, 308, 309, 906
Careva Ćuprija (ž. st., kod Živinica) — 749
Careve Vode (kod Sarajeva) — 264, 270, 455, 1011
Carevdar (kod Koprivnice) — 977, 1066
Carevo brdo (k. 312, kod Bos. Krupe) — 238, 511
Carica (kod Zenice) — 116, 117, 119, 120, 235
Cazin (kod Bihaća) — 920, 978, 1071, 1102
Centralni četnički nacionalni komitet — 103, 947
Cer (brdo kod Dervente) — 150, 424, 442, 445, 828
Cerani (D. i G., kod Dervente) — 437, 439, 441—445, 448, 814—847

Cerička kosa (k. 266, kod B. Luke) — 919
Cerići (kod B. Luke) — 1018
Cerik (kod Gradačca) — 11, 12, 38, 1054
Cerik (kod Zvornika) — 160, 162, 163, 180, 286, 308
Cerina (kod Čazme) — 1063
Cernik (kod N. Gradiške) — 1043, 1112
Cerova k. (k. 261, kod Dervente) — 151, 996
Cerovac (kod Tešnja) — 568
Cerovica (kod Tešnja) — 441, 818, 847
Cerović Vojislav — 274
Cerovljani (kod Bos. Gradiške) — 198, 201, 203, 476, 870, 873
Cerovo brdo (k. 300, kod Bos. Petrovog Sela) — 20
Cerski potok (kod Vlasenice) — 157
Cigan-Mala (kod Kaknja) — 610
Ciganlija (kod Bijeljine) — 396
Ciglena (kod Bjelovara) — 1037, 1041
Cikote (kod Vlasenice) — 155
Crepljani (kod Sarajeva) — 490
Crepolsko brdo (trig. 1525, kod Sarajeva) — 417, 748, 911
Crikvenica — 1129
Crkveno brdo (k. 274, kod Banje Luke) — 241, 871, 874, 1017, 1019, 1020, 1060, 1061
Crkveno brdo (k. 189, kod Bos. Dubice) — 511, 513, 519
Crkvice (kod Zenice) — 51, 229, 1023
Crkvina (kod Prnjavora) — 755
Crkvine (predio, kod Janje) — 188
Crljenci (kod Sl. Požege) — 1009
Crljenica Lj. Marko — 554
Crna Bara (kod Šapca) — 289, 292, 396, 697
Crna Gora — 23, 102, 103, 138, 139, 646, 750, 787, 807, 811, 880, 903
Crna Rijeka (kod Han-Pijeska) — 93, 884
Crnča (kod Dervente) — 425, 563, 828, 847
Crni vrh (k. 1909, kod Konjica) — 595
Crni vrh (k. 1638, kod Livna) — 204, 207
Crni Vrh (kod N. Šehera) — 434, 436, 820, 824, 825
Crni vrh (trig. 546, kod Prnjavora) — 830
Crni vrh (kod Rogačice) — 395
Crni Vrh (kod Sarajeva) — 336, 337, 377, 384, 410, 538, 619, 742, 747
Crni vrh (k. 1161, kod Sarajeva) — 416, 620, 621
Crni vrh (k. 1355, kod Sarajeva) — 538, 539, 747
Crni vrh (trig. 1789, kod Sarajeva) — 487, 1046
Crni vrh (brdo, kod Sokolca) — 454, 506
Crni vrh (k. 973, kod Sokolca) — 539, 720, 747
Crni Vrh (kod Trnova) — 935
Crnica glavica (kod B. Luke) — 919
Crno brdo (k. 1026, kod Sokolca) — 261, 307, 310
Crnobarski Salaš (kod Šapca) — 292, 396, 697
Crnobrnja Ljubomir Ljuban — 178, 626
Crnjelovo (D. i G., kod Bijeljine) — 222, 391
Crvanj (pl., kod Nevesinja) — 468
Crvena armija — 187, 290, 648, 649
Crvena stijena (kod Kalinovika) — 866
Crvena stijena (k. 1414, kod Sarajeva) — 174, 256—261, 295—297, 307, 308, 373—377, 416, 506, 580—582, 620, 621, 719—721, 908—910
Crvena stijena (južno od Sarajeva) — 276, 451, 481, 484, 485, 532, 628
Crveni klanac (k. 942 kod Sarajeva) — 451, 543, 546, 551
Crvenice (kod Duvna) — 58, 562
Culine (kod Malog Zvornika) — 158, 291, 396
Cvijanović Đorđe — 927, 928
Cvijanović Milan — 784
Cvrtkovci (kod Dervente) — 202

Č

Čađavica (D. i G., kod Bijeljine) — 87
Čađavica (kod Bos. Novog) — 859, 861

Čađavica (kod Mrkonjić-Grada) — 208, 523, 524, 919
Čagošta pl. (kod Tjentišta) — 947
Čaglovica (kod Rogačice) — 395
Čaić (kod Livna) — 199
Čair (kod Doboja) — 826
Čajdraš (D. i G., kod Zenice) — 100, 118, 124, 235, 248, 602, 665, 843, 959
Čajetina — 808—810
Čajniče — 138, 271, 455, 466, 788, 805, 806, 808, 809
Čajno (M. i V., kod Breze) — 767
Čakići (kod Travnika) — 56, 229
Čaklovići (Musl. i Prav., kod Tuzle) — 41, 44
Čalići (kod Zenice) — 118
Čamića brdo (kod Travnika) — 109
Čanak (kod Gospića) — 1071, 1095, 1102, 1105, 1110
Čapljina — 35
Čapori (D. i G., kod Vlasenice) — 155, 901
Čardačani (kod Banje Luke) — 423
Čardačište (kod B. Luke) — 1060
Čardak (trig. 942, kod Gospića) — 1071
Čatrnja (kod Drežnik-Grada) — 1029, 1034
Čavčevo polje (predio, kod Sokolca) — 256—258, 260, 295, 296, 307, 506, 581, 582, 719, 720, 908, 910
Čazma — 980, 1000, 1003, 1010, 1013, 1021, 1045, 1062, 1063, 1075, 1077, 1079, 1083, 1085, 1087, 1098
Čečur Gašo — 214, 217
Čečava (kod Prnjavora) , — 228 229, 231, 239, 241, 561, 567, 848
Čekanići (kod Gračanice) — 10, 159
Čekrlije (kod Bihaća) — 730
Čelebići (kod Konjica) — 32, 275
Čelebinci (kod Bos. Dubice) — 523
Čelić (kod Brčkog) — 154, 163, 180—182, 319, 952, 1083, 1093, 1101
Čelina (kod Sarajeva) — 485, 487
Čelinac (Musl., Prav. i Kat., kod Banje Luke) — 566, 755, 832, 848, 895
Čelopek (trig. 1006, kod Sokolca) — 481—483, 474, 539
Čelopek (kod Zvornika) — 144, 158, 161, 162, 183, 185—187, 655, 906
Čemernica (pl.) — 833, 837
Čemernica (kod Bos. Novog) — 864
Čemernica (kod Gline) — 994
Čemerno (kod Gacka) — 882
Čepin (kod Osijeka) — 1120
Čerkez (kod Travnika) — 61, 63, 113, 115, 130, 602, 604, 605, 795, 802
Čeružići (kod Sarajeva) — 627
Česma (r., kod Bjelovara) — 1000, 1131
Češina Strana (kod Sarajeva) — 451
Čevljanovići (D. i G., kod Olova) — 527
Čifčije (kod Doboja) — 346, 350, 424
Čifluk (kod Travnika) — 111, 233, 670
Čifluk (kod Visokog) — 54
Čifutski Han (kod Travnika) — 130
Čigota (pl.) — 809
Čipuljić (kod Bugojna) — 701
Čitluci (kod Rogatice) — 258
Čitluk (kod Malog Zvornika) — 159
Čitluk (kod Rame) — 587
Čobe (kod Tešnja) — 353, 355
Čokori (kod Banje Luke) — 474, 512, 520
Čolakovića Dolovi (kod Konjica) — 867
Čolopek — vidi Čelopek kod Zvornika
Čolovnik (k. 262, kod Zvornika) — 147, 161, 164, 180—183, 906
Čubren (trig. 1097, kod Kiseljaka) — 684
Čukale (kod Prnjavora) — 204
Čuhovići (kod Konjica) — 865—867
Čukle (kod Travnika) — 47, 108, 669—671, 816, 817, 840—842
Čukovac (kod B. Luke) — 756
Čukurica (trig. 1389, kod Sokolca) — 581, 719
Čuništa (D. i G., kod Olova) — 538
Čurovi (kod Višegrada) — 269
Čusto Brdo (kod Žepča) — 246, 353, 434, 435
Čvrsnica (pl.) — 299
Čvor (k. 910, kod Zenice) — 841

Ć

Ćatići (kod Kaknja) — 403, 405, 492, 493, 979, 1012, 1088, 1092, 1096
Ćatići (kod Živinica) — 282
Ćela (kod Prijedora) — 198
Ćemanovići (kod Sarajeva) — 264, 270, 1010
Ćeotina (r.) — 808
Ćeralije (kod Podr. Slatine) — 973, 974, 982, 986, 1021, 1049, 1052
Ćeran Petar — 717
Ćerić Salem — 79, 258
Ćirilovo Brdo (kod Zvornika) — 182, 183
Ćordašić Jure — 95, 97
Ćosanlije (kod Livna) — 203
Ćuković Mihailo — 556
Ćulum (trig. 264, kod Bos. Novog) — 1147
Ćulum Mihajlo — 172
Ćumurovići (kod Teslića) — 744, 851
Ćuprija — 382—383
Ćurguz Dragutin — 363, 734, 745, 853
Ćurguz Stevo — 419

D

D. Bačuga (kod Petrinje) — 1075
D. Bistra (kod Zagreba) — 1039
D. Kola (kod Banje Luke) — 224
D. Kijevci (kod Bos. Gradiške) — 873
D. Kupčina (kod Karlovca) — 989, 1001
D. Lendava — 1094
D. Meljani (kod Podr. Slatine) — 1021
D. Miholjac — 958, 965, 982, 986, 1025, 1033, 1040, 1094, 1131, 1144
D. Pušća (kod Samobora) — 1039
Dabar (kod Vrlike) — 203, 1025
Dabci (kod Ćazme) — 1083
Dabić Rako — 301
Dabovac (brdo, kod Zenice) — 129, 673, 674, 704
Dabrina (kod Gline) — 1098
Dabrovnica (p., kod Bos. Novog) — 1146
Dakić Drago — 680
Dalmacija — 501, 555, 991
Damjanović Stevan Leko — 646, 892, 897, 898
Damjanovići (kod Olova) — 527
Danilov-Grad — 786—788
Danilović Uglješa — 385
Dapčević J. Milutin — 278, 305, 452, 492
Daruvar — 960
Datelji (kod Sarajeva) — 481
Datići (kod Busovače) — 801
Dašnica (kod Bijeljine) — 87
Dažnica (kod Dervente) — 151, 424, 440, 443—445, 563, 994, 1051, 1123
Deanovec (kod Ivanić-Grada) — 1051
Debela međa (k. 861, kod Zenice) — 121, 122, 124, 248
Debeli ljut (predio, kod Konjica) — 866
Debelo br. (k. 227, kod B. Luke) — 849
Debelo brdo (kod Doboja) — 826
Debelo Brdo (kod Korenice) — 990, 1049
Debelo brdo (brdo, kod Sokola) — 12
Debelo Meho (trig. 1085, kod Zenice) — 129, 601, 669, 670
Dedići (kod B. Luke) — 919
Dejčići (kod Sarajeva) — 326
Delić br. (k. 499, kod Gračanice) — 15, 17
Delići (kod Banje Luke) — 200
Delići (kod Doboja) — 1023
Delijaš (kod Sarajeva) — 451, 486, 487, 1046
Delnice — 1129, 1132
Deprtalo Milan — 82
Derikonja Sava — 270, 711, 740
Derikučka Vaso — 81
Derventa — 149, 202, 207, 208, 349, 351, 386, 421, 423, 424, 443, 445, 729, 734, 754, 759, 828, 829, 847, 831, 855, 856, 889, 983, 984, 995, 1008, 1042, 1058, 1072, 1111, 1123, 1131, 1136
Derventa (kod Bajine Bašte) — 393
Derviši (kod Bos. Dubice) — 523
Desetara (predio, kod Dervente) — 150
Desetnik (kod Kaknja) — 405
Desinec (D. i G., kod Jastrebarskog) — 1119
Despinić Luka — 221
Detlak (D. i G., kod Prnjavora) — 201—203, 561—563, 754, 847
Devčić Stjepan — 221

Devetina (kod Prnjavora) — 423, 830
Devojačke stijene (kosa, kod Konjica) — 412
Deževica (kod Kreševa) — 568, 800
Dikalji (kod Sokolca) — 256, 257, 260, 261, 296, 307—310, 377, 581, 719, 720
Dikevci (kod B. Luke) — 1017
Dilj (pl.) — 1031, 1066
Dinara (k. 208, kod Bos. Kostajnice) — 510, 516, 519, 521
Dišnik (kod Garešnice) — 1033
Divan (trig. 382, kod Prnjavora) — 754, 755, 830
Divčići (kod Sarajeva) — 487
Divić (kod Zvornika) — 160, 287, 288

Divizije

NOVJ:

— 2. proleterska — 37, 162—164, 189, 283, 284, 288, 396, 398, 642, 697, 811, 957, 1104
— 3-ća — 168, 170, 171, 174, 263, 264, 265, 275, 276, 293, 302, 321, 325, 326, 328, 331, 334, 375, 379, 384, 410, 431, 432, 450, 451, 481, 486, 491, 501, 504, 531, 534, 543, 546, 548, 550, 552, 579, 627, 628, 631, 632, 633, 639, 640, 643, 648—651, 729, 730, 733, 739, 791, 794, 987, 990, 993, 1004, 1008, 1010, 1026, 1034, 1038, 1063
— 4-ta — 10—19, 46, 48, 50, 56, 75, 104, 105, 123, 125, 127, 128, 130, 131, 177, 178, 224, 226, 228—231, 236, 239, 240, 242, 244, 246—252, 282, 333, 339, 340, 344, 345, 375, 379, 404—406, 408, 461, 493, 502, 526, 528, 529, 544, 599, 600, 603, 606—609, 615, 625, 626, 638, 640, 641, 642, 645, 646, 667, 670, 681, 684, 702, 731, 733, 739, 768, 795, 841, 913, 914, 917, 918—920, 922, 959, 962, 971, 979, 993, 1026, 1030, 1050, 1054, 1072, 1084, 1098, 1106
— 5. proleterska — 1104
— 10-ta — 18—19, 53, 68, 72, 75, 125, 166, 167, 178, 224—231, 236, 237, 239—245, 248, 250, 251, 252, 301, 302, 304, 322, 333, 339, 364, 365, 372, 375, 379, 405, 406, 410, 413, 492, 494, 497, 498, 502, 504, 526—529, 535, 543, 579, 625, 626, 637, 638, 640, 642, 645, 648, 652, 654, 684, 731—733, 739, 763, 764, 766, 768, 770, 777, 779, 780, 791, 796, 799, 803, 918, 966, 974, 990, 1001, 1007, 1022, 1034, 1068, 1077, 1084, 1106, 1122, 1133
— 17-ta (A 1) — 37, 41, 134, 143, 144, 153, 159—161, 163, 164, 179—181, 184—192, 285, 900, 905, 961, 965, 969, 973, 981, 985, 1006, 1009, 1024, 1028, 1040, 1048, 1062, 1074, 1100, 1104
— 22-ga — 37, 158—160, 162—164, 283, 289, 292—294, 383, 690, 694, 695, 697, 699, 961, 973
— 23-ća (K 1) — 7, 10—12, 14, 16, 25, 36, 38—40, 43—45, 153, 159, 180, 195, 293, 341, 847, 900
— 25-ta — 36, 38, 40, 44, 144, 153—159, 161—163, 273, 286, 342, 855, 856, 900, 901, 906, 1009, 1033, 1043
— 27-ma — (R 1) — 92—94, 132, 135, 137, 143, 153—163, 255, 258 260, 261, 273, 274, 293, 295, 297, 306—308, 310, 318 (N 3) — 336—338, 376, 377, 384, 401, 402, 416, 417, 454, 506, 538, 539, 558, 580, 581—583, 620, 621, 637, 639, 649, 718, 719, 722, 730, 747, 831, 846, 854, 855, 887, 888, 895, 901, 902, 903, 905, 906, 908—910, 925, 926, 928, 949, 1030, 1038, 1084, 1144
— 28-ma (V 1) — 37, 82, 87, 153, 163, 181, 191, 735, 900, 957, 965, 969, 974, 981, 985, 1009, 1025, 1040, 1052, 1074
— 29-ta — 30—33, 35, 36, 64, 79, 80, 89, 91, 100, 168, 169, 252, 253, 275—277, 298, 300—302, 304, 321, 322, 324, 325, 328, 334, 375, 380, 382—383, 385, 409, 410, 428, 431, 432, 450, 451, 464, 466, 477, 495, 499, 500, 503, 527, 531, 534, 535, 537, 540, 543, 545, 546, 549, 551,

576, 579, 587—589, 591, 623, 625, 631, 633, 635—637, 639, 641, 643, 644, 648—652, 683, 685, 687, 688, 729, 731, 738, 739, 958, 966, 970, 974, 986, 1022, 1076, 1081, 1088, 1095
— 32-ga — 1025
— 37-ma — 138—140, 142, 264, 266, 271, 275, 276, 328, 332, 333, 336, 338—339, 375, 376, 380, 382—383, 384, 399, 400, 410, 450, 451—453, 456, 506, 531, 534, 541, 543, 551, 576, 579, 582, 584, 586, 598, 620, 621, 639, 721, 788, 789, 804—808, 810, 812, 866, 882, 884, 892, 895, 896, 897, 899, 910, 942—944, 958, 975, 979, 987, 991, 1011, 1077, 1081, 1088, 1092
— 38-ma (S 1) — 41, 76—78, 92—94, 144, 153, 157—162, 164, 180, 195, 256—260, 262, 273, 274, 282, 293, 296, (Š 3) — 306, 308—310, 318, 336—338, 376, 377, 384, 401, 402, 410, 415, 417, 538, 539, 558, 559, 582, 583, 619—622, 639, 640, 718, 730, 740, 741, 746—749, 760, 761, 866, 867, 881—885, 893, 896—899, 901, 903, 906—909, 942, 945, 1030, 1046, 1077, 1084, 1102
— 39-ta — 18—19, 49, 125, 166, 167, 171, 173, 177, 178, 224—231, 236, 237, 239, 241—246, 248, 250, 251, 340, 345, 379, 457, 460—463, 474—476, 478—480, 509, 517, 523, 524, 525, 638, 640, 642, 664, 712, 732, 733, 735, 736, 739, 752, 755, 858, 861, 870, 876, 970, 977, 983, 1019, 1027, 1038, 1049, 1053, 1061, 1064, 1071, 1087, 1109, 1126
— 45-ta (D 1) — 9, 19, 25, 29, 36, 39, 41—44, 153—159, 273, 278, 279, 288, 756, 735, 767, 847, 888, 900, 959, 971, 975, 993, 1008, 1035, 1058, 1106, 1114, 1118
— 53-ća — 18—19, 149, 151, 152, 177, 178, 225—231, 236—244, 246, 249, 251, 340, 345, 346, 348, 352 358, 361, 362, 379, 386, 387, 400, 401, 418—421. 433—449, 558, 564, 627, 637, 640, 642, 649, 675, 730, 732—737, 739, 743, 750, 759, 760, 813—820, 822—826, 828—833, 837, 839, 866, 869, 888, 895, 896, 899, 924, 926 929, 933, 949, 950, 953, 967, 971, 983, 1015, 1031, 1042, 1050, 1054, 1058, 1068, 1130, 1139
— Bosansko-hercegovačka narodne (kasnije 3. KNOJ-a) — 166, 197, 210, 213, 215, 299, 378, 379, 461, 462, 463, 469—471, 473, 544, 553, 559, 560, 566, 575, 579, 657—659, 661, 662, 869, 882, 896, 897
— 6. NOV Albanije — 786

četničke:

— 1. crnogorska — 103, 205, 564
— 5-ta — 103
— 8-ma — 103, 205

italijanske:

— »Cuneo« — 647

njemačke:

— 7. SS »Princ Eugen« — 46, 100, 102—104, 125, 129, 154, 301, 303, 321, 325, 330, 331, 334, 368, 369, 409, 410, 415, 486, 488, 492, 495, 500, 501, 504, 526, 534, 538, 542, 582, 600, 605, 616, 621, 627, 645, 652, 668, 680, 683—685, 704, 720, 752, 766, 767, 768, 774, 775, 793, 795, 798, 799, 804, 843, 845, 888, 889, 891, 908, 910, 912, 918, 971, 1015, 1038, 1095, 1102, 1111
— 13. SS »Handžar« — 335
— 22. pješadijska — 37, 76, 83, 87, 104, 132, 135, 143, 156—159, 162—164, 179, 193, 284, 293, 334, 341, 391, 900, 906, 961, 965, 1044
— 104. lovačka — 8, 12, 20, 37, 50, 83, 135, 159, 162, 164, 179, 284, 638, 713, 725, 726, 728, 906, 1071
— 117. lovačka — 1044
— 118. lovačka — 335, 683
— 181. pješadijska — 12, 46, 61, 98, 100, 104, 125, 156, 256, 269, 295, 307, 330—332, 334, 335, 373, 415, 495, 504, 506, 526, 538, 541, 542, 581, 585, 619, 621, 639, 645, 666, 683, 684, 719,

721, 747, 767, 785, 820, 846, 889, 900, 908, 983, 1002, 1007, 1102, 1111
— 297. pješadijska — 334
— 369. legionarska »Vražja« — 31, 100, 104, 232, 298, 301, 304, 321, 330—332, 335, 374, 375, 409, 500, 501, 503, 541, 542, 597, 634, 645, 684, 685, 753, 767, 785, 791, 795, 796, 804, 820, 908, 971, 978, 990, 1106, 1111
— 373. legionarska »Tigar« — 231, 238, 513, 712, 713, 715, 725, 726, 728, 966, 1146—1148
— »Štefan« (Stephan) — 767, 768

ustaško-domobranske (hrvatske):
— 4-ta — 240, 518, 725—729, 1087, 1146
— 6-ta — 241, 517, 638, 729, 736, 860, 876, 1016, 1060
— 7-ma — 876
— 8-ma — 97, 331—334, 403, 541, 843, 1002
— 9. gorska — 31, 100, 300, 301, 331, 332, 374, 542, 639, 684, 978, 990, 1106
— 10-ta — 230, 238, 712, 725—727, 966
— 11-ta — 1125
— 12-ta — 8, 37, 85, 154, 159, 341, 685, 981
— 15-ta — 349, 421, 685
— 16-ta — 331, 333
— 17-ta — 331, 333, 334, 403, 638, 639, 765
— 18-ta — 727

Divizioni

NOVJ:
— 1. artiljerijski 4. divizije — 178, 408, 544, 601, 602, 603, 604, 608, 609, 611, 612, 615, 616, 626, 914—916, 918—920, 922
— 1. artiljerijski 10. divizije — 57, 60, 63—66, 70, 71, 254, 255, 364, 372, 492, 494, 652, 792, 795, 796, 798, 799
— 1. artiljerijski 17. krajiške brigade — 768
— 1. artiljerijski 39. divizije — 474—476, 478
— 1. brdski Artiljerijske grupe 2. korpusa — 175, 176, 275, 277, 382, 383, 451, 785—791
— 1. brdski artiljerijski 3. divizije — 381
— 1. motorizovani Artiljerijske grupe 2. krpusa — 175, 176, 275, 277, 451
— 2. artiljerijska 6. krajiške brigade — 177, 600
— 2. brdski artiljerijski Artiljerijske grupe 2 korpusa — 275, 276, 382, 383, 450, 451, 781, 784, 785, 788—790
— 3. haubički Artiljerijske grupe 2. korpusa — 275—277
— Artiljerijski 4. divizije — 124, 130
— Artiljerijski 13. krajiške brigade — 171, 172, 676—678, 681
— Artiljerijski 7. brigade 10. divizije — 177
— Artiljerijski poljski 3. korpusa — 336, 337, 377, 559
— Artiljerijski 14. srednjobosanske brigade — 400—401, 434—442, 444—446, 448, 813—819, 822—830, 832, 833, 837, 942
— Artiljerijski 15. krajiške brigade — 474, 476—479, 682, 870, 874, 877
— Artiljerijski 18. srednjobosanske brigade — 400—401, 433, 435—446, 448, 744, 814, 815—819, 821—833, 837, 924
— Artiljerijski 19. krajiške brigade — 347, 400—401, 422, 433—446, 448, 751, 752, 814—819, 821, 823, 833, 837, 924, 930, 933, 936
— Artiljerijski 20. krajiške brigade — 475—479
— Artiljerijski 53. divizije — 400—401, 433—448, 813—820, 822—826, 828—833, 837, 924
— Haubički Artiljerijske grupe 2. korpusa — 175, 176, 451, 452

njemački:
— 5. protivavionski — 97
— 7. protivavionski — 97

ustaško-domobranski (topnički sklopovi):
— 11. topnički — 726
— 20-ti — 375

Divjak (kod Travnika) — 62, 104, 108, 114, 115, 130, 234, 605
Divjak Petar Pero — 363, 745, 853
Divljaci (kod B. Luke) — 873
Divuša (kod Bos. Kostajnice) — 475, 476, 983
Divuša (kod Bos. Novog) — 1146
Dizdari (kod Gračanice) — 26
Djedinska planina (kod Kladnja) — 315
Dmitrović Petar —680
Doboj — 8, 16, 17, 25—28, 37, 42, 44—46, 103, 147, 149, 159—161, 163, 195, 226—228, 238, 244, 278, 304, 315, 349, 351, 352, 359, 386, 404, 421, 423, 424, 443, 445, 542, 559, 576, 639, 640, 642, 649, 684, 685, 724, 729, 734, 753, 754, 759, 768, 816, 824, 825—827, 854, 855, 887—890, 892, 906, 926, 927, 950, 952, 959, 961, 967, 969, 971, 975, 983, 984, 987, 993, 1002, 1008, 1011, 1015, 1023, 1026, 1027, 1030, 1031, 1035, 1038, 1042, 1046, 1050, 1054 1058, 1059, 1064, 1065, 1068, 1072, 1077, 1081, 1092, 1096, 1106, 1111, 1114, 1118, 1120, 1122, 1126, 1130, 1131, 1133, 1136, 1139, 1144
Doboj (kod Kaknja) — 403, 404—406, 609, 610, 645, 764, 765
Doborovci (kod Sokola) — 39, 1066
Dobošnica (kod Tuzle) — 38, 44
Dobra Voda (kod Odžaka) — 831
Dobra Voda (kod Zvornika) — 133
Dobra voda (predio, kod Zenice) — 124, 248
Dobrašin (kod Prozora) — 565
Dobravine (kod Olova) — 527, 769
Dobrić (kod Mostara) — 204
Dobrić (kod Šapca) — 290
Dobrigošće (kod Jablanice) — 299, 587, 588
Dobriljevo (kod Zenice) — 120, 602, 666, 678
Dobrinja (kod Sarajeva) — 552
Dobrinje (kod Kaknja) — 118, 531, 766, 1012, 1084, 1088
Dobrljin (kod Bos. Kostajnice) — 240, 242, 243, 475, 476, 479, 509, 510, 513, 514, 518, 519, 521, 565, 728, 967, 983, 984, 1147
Dobrnja (kod Banje Luke) — 519, 555, 568
Dobro Polje (kod Kalinovika) — 331, 381, 451, 486, 487, 866, 896, 1042
Dobro Polje (kod Tešnja) — 826, 827
Dobroselica (kod Priboja na Limu) — 809
Dobrun (kod Višegrada) — 900
Doca (kod Kaknja) — 774
Dokić (kod Doboja) — 347
Doknić (kod Janje) — 190
Dolac (kod Sarajeva) — 217, 543, 546
Dolac (kod Travnika) — 112, 124, 234, 602, 608, 617, 701, 703—705, 708, 709
Dolac (kod Zavidovića) — 722
Dolići (kod Teslića) — 744
Doline (D. i G., kod Bos. Gradiške) — 227
Doline (Š. 473, kod Travnika) — 115, 605
Dolovi (kod Kaknja) — 609
Dolovi (kod Mrkonjić-Grada) — 568
Dolovi (kod Sarajeva) — 174, 451, 481
Dolovi (kod Tuzle) — 44
Dolovljani (kod Bos. Novog) — 1147
Doljani (kod Prozora) — 299
Domaljevac (kod Bos. Šamca) — 1126
Domanik Roman — 97
Domislica (kod N. Šehera) — 434
Donajlovići (kod Zvornika) — 187
Donja Mahala (kod Bijeljine) — 191
Donjani (kod Dervente) — 847
Donje Selo (kod Konjica) — 299, 589, 970
Donji Vakuf — 124, 250, 339, 557, 702, 709
Došen Ilija — 18—19, 167, 178, 221, 252, 341, 345, 379, 387, 408, 529, 530, 627
Dragalić (kod N. Gradiške) — 959, 994, 1099, 1116
Dragalj — vidi Dragolj (k. 1227, kod Konjica)
Draganac (D. i G., kod Čazme) — 1087
Draganići (kod Karlovca) — 1063, 1073

Dragelji (kod Bos. Gradiške) — 198, 873
Draginja (predio, kod Bijeljine) — 86, 190, 191
Dragočaj (kod Banje Luke) — 248, 474, 874, 1017, 1060, 1061
Dragočaj (kod Konjica) — 100, 276, 300, 302. 429, 430, 450, 459—593, 624, 865
Dragolj (k. 1227, kod Konjica) — 300, 496, 536, 546, 548, 990
Dragomanović Stanko — 128, 618, 923
Dragonjska šuma (predio, kod Prnjavora) — 563
Dragoradi (kod Olova) — 711, 748 1067
Dragovac (kod Zavidovića) — 722, 888
Dragovičko br. (kod Vareša) — 768
Dragović Vlado — 456, 586, 804—805, 807, 812
Dragovići (kod Prnjavora) — 752, 754
Drakulići (kod Banje Luke) — 230
Drapnići (kod Gračanice) — 12
Drava (r.) — 638, 958, 960, 961, 962. 965, 969, 974, 982, 986, 989, 992 1003, 1006, 1010, 1013, 1021, 1025, 1029, 1033, 1035, 1036, 1040, 1045, 1056, 1066, 1070, 1074, 1079, 1087, 1090, 1094, 1097, 1101, 1104, 1099, 1108, 1109, 1114, 1115, 1118, 1123, 1127, 1131, 1134, 1140, 1141, 1144, 1145
Draževići (kod Olova) — 315
Dražica (kod Garešnice) — 1052
Drenova (kod Prnjavora) — 570
Drenovci (kod Vrbanje) — 1122, 1126, 1133
Drenovi (kod Kaknja) — 615
Drenovik (kod Kaknja) — 408, 611
Drenjak Stevo — 301
Drežnica (kod Rame) — 467
Drežnik (kod Užica) — 810
Drežnik-Grad — 730, 731, 978, 1125, 1129, 1131. 1133, 1134, 1139
Drijen (kod Bos. Gradiške) — 202, 562
Drina (r.) — 37, 39, 45, 83, 153, 154, 157, 159, 160, 162—165, 186, 188—191, 195, 283—292, 318, 388, 391—394, 396—398, 690, 691, 697—700, 740, 789, 790, 806—809, 865, 882, 883, 892, 893, 897, 898, 942—944, 946, 952, 957, 961, 969, 973, 976, 981, 985, 989, 992, 1000, 1006, 1008, 1012, 1021, 1024, 1028, 1062, 1066, 1074, 1093
Drinovci (kod Posušja) — 468
Drinsko (kod Višegrada) — 598
Drinjača — 135, 143, 144, 147, 154, 157—162, 179, 193, 283—286, 294, 317, 397, 576, 900, 903, 905, 907
Drinjača (r.) — 306, 308
Drivuša (kod Zenice) — 917
Drljević Sekula — 103
Drobac Dušan — 172
Drozgometva (kod Visokog) — 535
Drulović Čedomir — 272, 338—339, 400, 456, 509, 599, 804—805, 812, 894, 944
Drum br. (kod Zenice) — 601
Drvar — 556
Dub (kod Travnika) — 47, 669, 671
Dubica (D .i G., kod Odžaka) — 831, 855, 925, 926, 949, 951
Dubica (predio, kod Banje Luke) — 206, 208, 516, 570
Dublje (kod Šapca) — 388, 700
Dubnica (kod Vlasenice) — 308
Dubočani (kod Konjica) — 866
Duboki p.(potok, kod Kreševa) — 566
Duboko (kod Travnika) — 793
Duboštica (kod Vareša) — 281, 282, 616, 749
Dubovica (kod Ludbrega) — 1016
Dubrava (kod Čazme) — 1062, 1087, 1091
Dubrava (kod D. Vakufa) — 649, 650
Dubrava (N. i St., kod Prnjavora) — 755, 830, 831, 848
Dubrava (predio, kod Travnika) — 106, 232
Dubrava (predio, kod Zenice) — 119, 840, 841, 916
Dubrave (kod Gradačca) — 17, 38, 39, 44
Dubrave (kod N. Šehera) — 850, 851
Dubrave (D. i G., kod Živinica) — 77, 309
Dubravica (kod Travnika) — 116, 234, 599, 607, 640, 641, 991
Dubrovnik — 498, 785
Duga Luka (kod Sarajeva) — 417, 539

Duga kosa (k. 431, kod Maglaja) — 26—28
Duga Resa (šod Karlovca) — 1123
Dugandžići (kod Kladnja) — 710
Duge brazde (predio, kod Derventa) — 151
Duge njive (predio, kod Fojnice) — 841, 842
Duge njive (kod Teslica) — 744
Duge Njive (kod Odžaka) — 950, 951
Dugi deo (brdo, kod Zvornika) — 143, 158, 905
Dugi dio — vidi Dugi deo kod Zvornika
Dugo Polje (kod Busovače — 403
Dugo Polje (kod Modriče) — 103
Dugo polje (predio, kod Janje) — 190
Dugo polje (predio, kod Konjica) — 323, 325
Dugo polje (predio, kod Prozora) — 299
Dugo Selo (kod Zagreba) — 963, 967, 980, 1002, 1008, 1011, 1024, 1032, 1035, 1047, 1055, 1073, 1100, 1124, 1127, 1128, 1142
Dujakovci (kod B. Luke) — 516, 519, 555, 572
Dujlović A. — 999, 1138
Dujmovići (kod Sarajeva) — 381, 486
Duke (kod Fojnice) — 70, 254, 794
Dumaševićeva šuma (predio, kod Višegrada) — 266
Dunav (r.) — 958, 969, 973, 1003, 1056, 1070, 1090, 1094, 1097, 1099, 1104, 1108, 1114, 1118, 1130, 1134
Dupovci (kod Rakitnog) — 562
Durač (brdo, kod Gračanice) — 11, 20—23
Durakovići (kod Sarajeva) — 487
Durbaba (kod Knina) — 569
Dusina (kod Kreševa) — 566, 930
Duvanište (kod Šapca) — 388
Duvno — 58, 63, 68, 200, 201, 206—209, 231, 241, 299, 553, 560, 570, 572, 573
Duvnjak Miroslav — 626
Dvor (kod Visokog) — 55, 794
Dvor (kod Kaknja) — 612, 774
Dvor (kod Zenice) — 100, 118, 124, 599, 600
Dvor (na Uni) — 514, 725—727, 729, 861—864, 1027, 1050, 1051, 1126, 1147
Dvorovi (kod Bijeljine) — 222, 391, 394

Đ

Đafić Osman — 626
Đafin kamen (trig. 534, kod Zvornika) — 143, 144, 158, 159, 905, 906
Đakovići (kod Travnika) — 105
Đakovo — 969, 975, 982, 1004, 1021, 1023, 1027, 1043, 1094, 1106, 1131, 1144
Đedovac Savo — 349
Đedovci (kod Rogatice) — 269, 581
Đekenješ (u Mađarskoj) — 1094
Đelekovec (kod Koprivnice) — 1115
Đerković N. Jovan — 335, 647, 725, 727
Đevanje (D. i G., kod Zvornika) — 143, 158, 160, 905
Đujić Momčilo — 555
Đukanović Drago — 305, 324, 327, 383, 385, 545, 579, 643, 651, 733, 739
Đukić Spaso — 628
Đukići (kod Zenice) — 129, 669, 670
Đulići (kod Zvornika) — 133, 183, 186
Đurašević Vojislav — 263
Đurđevac — 1115, 1123, 1127
Đurđevica (kod Tjentišta) — 947
Đurđevići (kod B. Luke) — 873
Đurđevik (kod Kladnja) — 315
Đuričić Blažo — 94, 338, 402, 718
Đurić Radoslav — 45, 104, 148, 165
Đurić Slavko Slavo — 80, 430, 597
Đurići (kod Gračanice) — 13
Đurišić Pavle — 103, 159, 205, 208, 209, 554, 563, 564, 751, 816, 819, 872, 895, 902, 1102, 1104

Dž

Džakule (kod Gradačca) — 9, 39, 44
Džanići (kod Bajine Bašte) — 393
Džepi (kod Konjica) — 32, 299, 569, 866

Džimrije (kod Han-Pijeska) — 93
Džindići (kod Kaknja) — 404
Džine (kod Živinica) — 281
Dživraci (kod Gračanice) — 280
Džombić Mirko — 557

E

Eberlajn Riter (Eberlein Ritter von — 119, 177, 235
Eminovo Selo (kod Duvna) — 201, 565
Erić Sreten — 740
Erići (kod Zvornika) — 284

Eskadrile

NOVJ:
— 1. vazduhoplovna 5. korpusa — 18—19

F

Fakovići (kod Ljubovije) — 312, 392, 395
Falanovo Brdo (kod Konjica) — 299
Faletići (kod Sarajeva) — 377, 542, 551
Fazlići (kod Travnika) — 670
Filipović Milovan — 702
Foča — 463, 466, 471, 472, 659, 805—808, 865, 883, 884, 893, 895, 897, 942—944
Foča (kod Doboja) — 423, 443, 444, 445, 1050
Foča (r., kod Doboja) — 439
Fojnica — 65, 70, 248, 252, 253—255, 321, 340, 344, 345, 370—372, 375, 384, 385, 403, 406, 410, 498, 504, 535, 546, 547, 569, 572, 608, 609, 740, 779, 794, 802, 841, 882, 883, 896, 929, 930, 942, 1047
Fojnička Ćuprija (kod Kiseljaka) — 547
Fojničke Staje (kod Fojnice) — 930
Fric Julije — 727
Frković Ivica — 101
Frutak (kod Danilov-Grada) — 786
Furde (kod Bos. Dubice) — 240, 513
Fužina (kod Delnica) — 1129)

G

G. Bušević (kod Bos. Krupe) — 715, 716
G. Garešnica (kod Čazme) — 1000, 1010, 1021
G. Hrastovac (kod Sunje) — 984
G. Hrastovica — vidi G. Hrastovac kod Sunje
G. Humka (trig. 489, kod Čazme) — 1013
G. Jelenska (kod Čazme) — 1087, 1140
G. Pokuplje (kod Karlovca) — 1075
G. Selo (kod Goražda) — 269
G. Slatina (kod B. Luke) — 830
G. Vogošća (kod Sarajeva) — 97, 335, 384, 527, 771
Gacko — 34
Gačice (kod Travnika) — 63, 115, 130, 234, 604—606, 793
Gaćeša Dušan — 898
Gačić Mihailo — 864
Gagrice (kod B. Luke) — 870
Gaj (kod Zvornika) — 180
Gaj (predio, kod Karlovca) — 922
Gajevi (kod Olova) — 527
Gajić Pavle — 8
Gajić Ratko — 657, 658
Gajići (kod Zenice) — 775
Galež (kod Sarajeva) — 270, 455
Galjeva Njiva (kod Sarajeva) — 175, 380, 451, 481, 489
Galjevo (kod Konjica) — 276, 302, 591, 594
Galjipovci (Prav. i Musl., kod Prnjavora) — 442, 443
Garčin (kod Slav. Broda) — 1054
Garešnica (kod Kutine) — 1028, 1029, 1033, 1034, 1037, 1052, 1056, 1063, 1074, 1079, 1083, 1092
Gat (kod Valpova) — 965, 1134, 1140
Gata (D. i G., kod Bihaća) — 1106
Gavran vis (brdo, kod Maglaja) — 28, 44
Gavrići (kod Maglaja) — 26—28
Generalski Stol (kod Karlovca) — 729, 920, 1125
Gerzovo (kod Mrkonjić-Grada) — 554
Girko br. (k. 1085, kod Sokolca) — 539
Gladno br. (k. 1359, kod Sarajeva) — 748

Gladno Polje (kod Kiseljaka) — 53, 547, 635, 686, 797
Glamočani (kod Banje Luke) — 225, 556
Glamoč — 555
Glasinac (sirovana na Romaniji) — 576
Glavatičevo (kod Konjica) — 325, 883
Glavica (kod Gračanice) — 15
Glavičice (kod Janje) — 190, 191
Gligino brdo (k. 277, kod Bos. Kostajnice) — 510, 519, 521
Glina (kod Petrinje) — 1029, 1063, 1070, 1075, 1087, 1091, 1094, 1098
Glina (r.) — 1091
Glinje (kod Bijeljine) — 84
Globarica (kod Maglaja) — 889
Glog (predio, kod Sarajeva) — 336, 376, 377, 384, 416, 417, 619, 620, 746, 748, 908, 911
Glogovac (kod Cazina) — 920
Glogovac (kod Prnjavora) — 202, 205, 437, 829, 830, 847, 848
Glogovac (kod Šapca) — 292, 391, 394, 697
Glogovica (kod Modriče) — 103, 151, 554, 563, 564, 895
Glogovnica (kod Križevaca) — 1099
Glodi (kod Zvornika)— 158, 306, 308
Glođansko br. (k. 452, kod Zvornika) — 306, 308
Gluha Bukovica Mahala (kod Travnika) — 46, 47, 671, 839, 852, 929
Glumci (kod Travnika) — 105
Glumine (kod Zvornika) — 163, 179—182, 185
Glušci (kod Šapca) — 700
Gnile (predio, kod Loznice) — 693
Gnionica (kod Odžaka) — 831
Gnojnica (kod Bos. Petrovog sela) — 9, 38
Gnjilo brdo (kod Sarajeva) — 583, 721
Gnjusi (ž. st., kod Zenice) — 654
Gobelovina (kod Konjica) — 56, 229, 322
Godinje (kod Sarajeva) — 381, 883
Goduša (kod Visokog) — 799
Gojakovac (kod Tešnja) — 441, 442, 446, 818, 827
Gojanovići (kod Olova) — 915
Gojevići (kod Fojnice) — 253, 254, 930
Gola kosa (br., kod Zenice) — 676, 677
Golaći (kod Gračanice) — 279
Goleša (kod Priboja na Limu) — 809
Goleši (kod Banje Luke) — 512
Goleši (kod Okučana) — 965
Goletine (k. 1007, kod Teslića) — 744
Goli breg (k. 879, kod Travnika) — 115, 668, 672, 674
Golija (pl.) — 204, 208, 808, 810
Golo br. (k. 1267, kod Goražda) — 269
Golo brdo (trig. 288, kod B. Luke) — 871
Golo brdo (trig. 784, kod Breze) — 772
Golo Brdo (kod Konjica) — 865, 868, 933
Golo brdo (k. 1581, kod Konjica) — 595
Golo brdo (k. 1134, kod Sarajeva) — 381, 384, 481, 485
Golo brdo (k. 1325, kod Sokolca) — 399, 581
Golubić (kod Konjica) — 300
Golubovac (kod Bos. Novog) — 1146
Gora (kod Visokog) — 764
Gora (kod Petrinje) — 1029, 1070
Gorani (kod Prozora) — 54, 225
Goražde — 12, 98, 156, 266, 269—271, 276, 374, 463, 466, 471, 472, 598, 659, 788—790, 805, 808, 809, 812, 893, 896, 897, 900, 943, 944, 958, 962, 966, 979, 983, 987, 991, 1002
Gorica — 787
Gorica (kod Prozora) — 60, 237
Gorica (kod Zenice) — 968
Gorjani (kod Đakova) — 1144
Gornja Ljeljenča (kod Bijeljine) — 87
Gornja Mahala (kod Bijeljine) — 87
Gornja Tuzla — 41, 44, 180, 181, 182
Gornje br. (pl., kod Travnika) — 852
Gornje Petrovice (kod Živinica) — 77
Gornje Vodičevo (kod Dobrljina) — 859
Gornji Mašići (kod Bos. Gradiške) — 873

Gornji Šeher (kod B. Luke) — 1141
Gornji Vakuf — 339, 406
Gorovići (kod Sarajeva) — 270
Gorska garda — 850, 896
Gorski kotar — 1132
Gospić — 982, 986, 990, 1035, 1039, 1043, 1051, 1057, 1071, 1076, 1077, 1080, 1082, 1084, 1085, 1088, 1089, 1092, 1095, 1099, 1105, 1110, 1113, 1120, 1121, 1125
Gostilj (trig. 774, kod Maglaja) — 25, 28
Gostović (r.) — 722, 888
Gostovići (D. i G., kod Zavidovića) — 281, 887
Govedovići (kod Trnova) — 487
Govza (kod Kalinovika) — 883, 946
Grab (kod Janje) — 189
Grab (kod Kaknja) — 765
Grab (kod Kreševa) — 253, 497
Grab (kod Sarajeva) — 326, 451 486, 543, 884
Grabak (kod Zenice) — 129, 677
Graberje (kod Petrinje) — 1075
Grabež (kod B. Luke) — 1018
Grabež (kod Bihaća) — 1094
Grablje (kod Zenice) — 117, 124, 235, 248, 600, 684
Grabovac Kosovka — 190
Grabovci (kod Konjica) — 56, 229
Grabovik (kod Fojnice) — 254
Grabovnica (kod Čazme) — 1087
Grabska st. (brdo, kod Sarajeva) — 174, 175, 381, 384, 410, 481, 488, 489, 533, 627
Grabske šume (predio, kod Sarajeva) — 451, 481, 485, 532
Grabske šume (kod Sarajeva) — 168, 276, 379, 381, 451
Grac (u Austriji) — 648
Graci (D. i G., kod Mrkonjić-Grada) — 200, 203
Gračanica (D. i G., kod Zenice) — 51, 224, 245, 776
Gračanica (kod Doboja) — 7—14 16, 19, 25—27, 37—39, 42, 44, 45, 147, 153, 154, 159, 160, 163, 180, 188, 195, 278—281, 315, 316, 345, 576, 906, 926, 927, 950, 1048, 1049, 1054, 1058, 1064, 1066, 1070, 1083, 1090, 1103, 1106, 1114, 1118, 1120
Gračanica (predio, kod Kaknja) — 403
Gračenica (kod Kutine) — 977
Grad (k. 649, kod Travnika) — 113
Gradac (trig. 909, kod Foče) — 883
Gradac (D. i G., kod Ljubinja) — 467
Gradac (kod Sarajeva) — 620, 621, 746
Gradac (trig. 1115, kod Sarajeva) — 325
Gradac (kod Tarčina) — 797
Gradac (k. 602, kod Zenice) — 117, 704
Gradac (trig. 425, kod Zvornika) — 76
Gradačac — 7, 9, 11, 12, 17, 37, 38, 341—343, 854, 855, 925, 952, 1009, 1025, 1044, 1048, 1054, 1056, 1066, 1070, 1078, 1086, 1090, 1108
Gradačka stijena (trig. 889, kod Foće) — 883
Gradina (k. 629, kod B. Luke) — 569
Gradina (k. 275, kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 39
Gradina (trig. 912, kod Gospića) — 1071
Gradina (kod Ljubovije) — 392
Gradina (brdo, kod Sarajeva) — 276, 451, 481, 483, 485
Gradina (k. 1013, kod Sarajeva) — 486
Gradina (k. 1194, kod Sarajeva) — 481
Gradina (kod Šida) — 973
Gradina (k. 306, kod Tešnja) — 824
Gradina (kod Vlasenice) — 156
Gradina (trig. 604, kod Vlasenice) — 155
Gradina (predio, kod Bijeljine) — 191
Gradina — vidi Velika gradina (trig. 994, kod Sokolca)
Gradine (brdo, kod Banje Luke) — 241
Gradišće (kod Zenice) — 117, 120, 121, 129, 666, 667, 678, 704, 706, 707, 840, 842—845
Gradišnik (k. 510, kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 39
Grahovčići (kod Travnika) — 47, 124, 129, 604, 669—671, 840
Grahovik (kod Travnika) — 108, 112, 608
Grandići (kod Tjentišta) — 945, 947
Granica (kod Zenice) — 116, 117, 124, 235, 247, 600, 601, 603, 677, 914, 916, 917

Grapska (D. i G., kod Doboja) — 9
Gravina (u Italiji) — 785
Grbavci (kod Zvornika) — 163, 179, 181, 182
Grbeta (kod Koraja) — 182, 184
Grbić Sajo — 408
Grborezi (kod Livna) — 197, 202
Grčica (kod Brčkog) — 182
Grčka Gradina (kod B. Luke) — 568
Grdanovac (kod Bos. Kostajnice) — 513
Grdanj (kod Sarajeva) — 402, 542, 748, 909
Grebić (k. 341, kod Doboja) — 280
Greda (kod Bos. Gradiške) — 873
Gredelj (brdo, kod Teslića) — 356
Gredina (k. 381, kod Zvornika) — 187, 188
Grevići (kod Prozora) — 58, 236
Griblje (D. i G., kod Črnomelja) — 1119
Grič (kod Živinica) — 281
Grivići (kod Kreševa) — 368
Grkarica (D. i G., kod Ilidže) — 323, 380, 384, 410, 432, 486, 490, 504, 534
Grković Milka — 81
Grković Ozren — 81
Grm (kod Zenice) — 118, 235, 667, 668, 705, 819, 842
Grmuša (D. i G., kod Bos. Krupe) — 725
Grohot (trig. 240, kod Brčkog) — 83
Gromile (kod Sokolca) — 99, 256
Gromiljak (kod Kiseljaka) — 367, 403, 547
Gruhonić ada (predio, kod Bijeljine) — 287—289
Grum Slavko — 984

Grupe

NOVJ:

— Artiljerijska 2. korpusa — 174, 176, 275, 328, 382—383, 450, 452, 732, 733, 739, 781, 782, 784, 785
— brigada 29. divizije — 535, 537, 546, 550
— brigada Zeničkog sektora — 339, 340, 344, 345, 361, 384, 404, 531, 543, 544, 546, 579, 637, 640, 642, 648, 672, 686, 703, 839, 841, 914
— Južna operativna — vidi 2. armija
— Juna operativna grupa divizija 1. armije — 1104, 1118, 1119, 1122, 1126
— Primorska operativna — 328, 382—383, 786, 788

četničke (korpusa):

— Cersko-majevička — 7
— Gorske garde — 7
— Južnomoravska — 7, 9
— Mlavsko-smederevska — 8
— Posavsko-kolubarska — 8, 103, 564
— Rasinsko-toplička — 7
— Šumadijska — 8
— 2. brigada Majevičkog četničkog korpusa — 8, 183, 222, 342, 391, 646

njemačke:

— »Berlin« — 684
— Borbena »Daniel« — 65, 99, 331, 486, 627, 792
— Borbena »Eberlajn« (»Eberlein«) — 55, 100, 107, 119, 125, 175, 232, 235, 666
— Pukovska »Hart« (»Hardt«) — 46, 100, 125, 403, 612, 666
— Pukovska »Skenderbeg« — 154, 349, 350

Grupa armija:

— »E« — 685

Gubak (trig. 862, kod Sarajeva) — 174, 175, 481
Gubišće (trig. 938, kod Vareša) — 768
Gučja Gora (kod Travnika) — 46—48, 110, 111, 114, 115, 124, 233, 234, 248, 251, 361, 599, 602, 604, 606, 668, 671, 703, 839, 840
Gudavac (D. i G., kod Bos. Krupe) — 238, 521, 919
Gudić Seid — 372
Gudura (kod Janje) — 189
Guljami (kod Sokola) — 10
Gumanci (kod Zenice) — 121, 917
Gumijer (kod Prnjavora) — 819
Gumnjani (kod Bos. Kostajnice) — 515, 523

Gunja (kod Vrbanje) — 1044, 1051, 1106, 1118, 1122, 1123, 1133
Gunjani (kod Kreševa) — 253, 496, 497, 796, 798, 799
Gusti Grab (kod Busovače) — 365, 609, 794
Gusti Teslić (kod Teslića) — 744, 745
Gustovara (kod Mrkonjić-Grada) — 567
Gušte (D. i G., kod Gradačca) — 342
Guvnište (predio, kod Sarajeva) — 169, 170
Guvnjani (kod Bos. Gradiške) — 877
Gvozdenovići (kod Banje Luke) — 555

H

Hadžibajer (kod Bos. Dubice) — 510, 513
Hadžića Gaj (kod Doboja) — 346, 347, 349
Hadžići (kod Olova) — 526, 527, 543
Hadžići (kod Sarajeva) — 58, 60, 61, 175, 236, 237, 239, 304, 331, 364, 369, 380, 385, 409, 431, 432, 489, 532, 534, 535, 543, 545—547, 579, 623, 625, 628, 635, 639, 685, 686, 795—799, 804, 1001, 1003, 1004, 1007, 1046, 1110, 1114, 1122
Hadžići (kod Tešnja) — 359
Hadžidedić J. Ćamil — 378
Hajdučki dol (brdo, kod Konjica) — 326, 867
Hakirović Avdo — 420, 935
Halilovci (kod San. Mosta) — 200, 203
Halunovići (kod Kaknja) — 616, 913, 914
Haljinići (kod Kaknja) — 405, 494, 652, 766
Hamović Rade — 165
Hamzići (kod Trnova) — 487
Han (kod Gračanice) — 28
Han (kod Zvornika) — 133, 162, 144, 164, 184—187, 906
Han-Bila (kod Travnika) — 113, 114, 130, 234, 361, 600, 669, 840
Han-Česma (kod Konjica) — 33
Han-Ivica (kod Kreševa) — 57
Han-Jezero (kod Sarajeva) — 620, 621
Han-Kola (kod Banje Luke) — 225, 226, 511, 519, 555, 568, 676, 919
Han-Kopalište (kod Vareša) — 282
Han-Kumpanija (kod Travnika) — 48, 61, 63, 113—116, 118, 124, 129, 130, 234, 248, 599, 601—603, 605, 606, 664, 703, 704
Han-Limunović (kod Bijeljine) — 86
Han-Miladija (kod Brčkog) — 184
Han-Obođaš (kod Sokolca) — 256, 257, 260, 261, 296, 307, 308, 506, 581, 719, 720
Han-Pijesak — 93, 144, 154—156, 307, 338, 760, 761, 805, 806, 897, 901, 902
Han-Ploča (kod Kreševa) — 409, 413, 495, 503, 505, 535, 541, 547, 635, 637, 639, 640, 684—686, 798, 842, 1117
Han-Pogled (kod Vlasenice) — 901
Han-Stijenica (kod Rogatice) — 93, 884
Han-Šehovac (kod Sarajeva) — 174, 175
Han-Toplice (kod Sarajeva) — 747
Han Vučja Luka (kod Sarajeva) — 336, 746
Hanaćek Vlada — 173
Harkov (u SSSR-u) — 646
Hasanovići (kod Konjica) — 32, 300
Hase (kod Bijeljine) — 86
Hasko polje (predio, kod Nevesinja) — 302
Helbich Dragutin — 960, 964, 968, 972, 976, 980, 985, 988, 991, 994, 1002, 1005, 1009, 1012, 1016, 1024, 1028, 1032, 1036, 1039, 1043, 1048, 1051, 1055, 1059, 1065, 1069, 1073, 1078, 1082, 1086, 1089, 1093, 1097, 1100, 1103, 1107, 1112, 1116, 1120, 1124, 1128, 1132, 1135, 1142, 1145
Heljdevište (predio, kod Gračanice) — 13, 14, 39
Hercegovac (kod Garešnice) — 1056
Hercegovac Adem — 349
Hercegovina — 32, 102, 213, 281, 300, 304, 380, 384, 467, 501, 558, 576, 637, 641, 688, 740, 750, 865, 880, 894, 897, 991
Herljević Franjo — 262, 311, 417, 540, 622, 742, 750, 762, 885, 886

Hitler Adolf — 104, 1111
Hodžić Hasib — 351
Hodžići (kod Zvornika) — 39, 147, 161, 163, 181, 182, 287, 906
Hom. Ćuprija (kod Kiseljaka) — 253, 684, 795, 798
Homoljac (kod Korenice) — 982
Homolje (kod Konjica) — 569
Horvatić Valentin — 293, 399, 701
Hotić Mesud — 75, 178
Hranjen (kod Goražda) — 897
Hrasnica (kod Sarajeva) — 331, 380, 432, 486, 489, 490, 532, 628
Hrasno (kod Kaknja) — 51, 239, 405, 772
Hrasno (kod Sarajeva) — 552
Hrastovci (kod Travnika) — 56, 105, 229, 608
Hrastovi (kod Busovače) — 403, 764
Hrgovi (D. i G., kod Gradačca) — 11, 12, 343
Hreljin (kod Ogulina) — 1121
Hreša (kod Sarajeva) — 336, 620, 911
Hrkići (kod Zavidovića) — 722
Hrtić (kod Bos. Novog) — 826, 1146
Hrvaćani (kod Prnjavora) — 830
Hrvati (kod Sokola) — 10
Hrvatska — 103, 685, 757, 957, 961, 964, 968, 973, 974, 976, 977, 981, 982, 985, 986, 989, 990, 992, 1000, 1001, 1003, 1006, 1007, 1009, 1012, 1014, 1021, 1022, 1024, 1026, 1028, 1030, 1033, 1034, 1036, 1040, 1044, 1045, 1048, 1052, 1056, 1057, 1062, 1063, 1066, 1067, 1070, 1072, 1074, 1075, 1078, 1079, 1083, 1084, 1086, 1090, 1091, 1093, 1094, 1097, 1098, 1100, 1101, 1104, 1108, 1113, 1116, 1121, 1125, 1129, 1132, 1134, 1138, 1139, 1143
Hrvatsko zagorje — 971, 980, 1043, 1059, 1073, 1082, 1089, 1096, 1141
Hum — vidi M. Hum (kod Sarajeva)
Hum — vidi Kum (trig. 744, kod Travnika)
Husina (kod Tuzle) — 180

I

Ibrići (kod Srnica) — 12
Idbar (kod Konjica) — 32
Ifsar (D. i G., kod Čajniča) — 893
Igman (pl.) — 321, 323, 379, 380, 431, 486, 489, 491, 504, 532, 543, 546, 548, 551, 628
Ignjatić Mirko — 535
Ilić Đuro — 80
Ilić Jefto — 81
Ilić Radika — 320
Ilidža (kod Sarajeva) — 97, 99, 100, 303, 331, 486, 526, 541, 542, 552, 628, 631, 639, 741, 767, 883, 935, 938, 1001, 1034, 1111
Ilijaš (kod Sarajeva) — 427, 769, 770, 772
Ilijino brdo (trig. 294, kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 39
Ilijino brdo (k. 260, kod Gračanice) — 23
Ilijin grob (predio, kod Maglaja) — 28
Ilinci (kod Šida) — 1013, 1029
Ilovice (kod Sarajeva) — 100, 276, 323, 381, 451, 486—488, 490, 532, 543, 883, 1042, 1057
Imamovići (kod Olova) — 417, 539, 540, 747
Indić (kod Sokolca) — 582, 719, 720
Ing. Kulko — 1020, 1062
Irice (kod Teslića) — 745
Isakovići (kod Travnika) — 105
Istra — 555, 649, 729, 787
Italija — 382—383, 645, 647, 785
Ivan — vidi Mali Ivan (k. 1011, kod Konjica)
Ivan planina (kod Konjica) — 89, 90, 298, 300, 930, 1022, 1026, 1053, 1088, 1095, 1102
Ivan-Sedlo (kod Konjica) — 32, 89, 100, 168, 253, 275, 276, 298, 300—304, 321, 322, 330, 334, 374, 375, 380, 403, 409, 410, 412, 428, 429, 431, 432, 450, 451, 495, 498, 500, 501—505, 531, 534—536, 542, 543, 545, 546, 548, 549, 580, 589—597, 600, 623, 624, 633—635, 683—686, 793, 804, 842, 867, 883, 978, 983, 986, 1001, 1003, 1010, 1014, 1030, 1034, 1038, 1041, 1042, 1046, 1050, 1063, 1067, 1071, 1076, 1080, 1081, 1110
Ivan-sedlo (prevoj, kod Konjica) — 89, 210, 384, 385, 990, 1106, 1114
Ivančići (kod Olova) — 543
Ivanec (kod Varaždina) — 977

Ivanić-Grad — 980, 1015, 1024, 1028, 1032, 1051, 1083, 1096, 1100, 1124, 1128
Ivankovo (kod Vinkovaca) — 1005, 1072, 1106
Ivanjska (kod Banje Luke) — 474, 477, 517, 523, 676, 870, 871, 919, 1016, 1018, 1060, 1145
Ivanović S. Drago — 468, 469, 472, 473, 660, 661, 663
Ivanović Dušan — 963
Ivanović Miladin — 18
Ivanovići (kod Drinjače) — 396
Ivanovići (kod Živinica) — 749
Ivanska (kod Bjelovara) — 1094, 1098
Ivazovići (kod Olova) — 543
Ivija (k. 1014, kod Sokolca) — 539
Ivković Obren — 217, 575
Izačić (kod Bihaća) — 970, 982
Izačić Kula (kod Lič. Perovog Sela) — 1105
Izgori (kod Gacka) — 882

J

Jabanuša (kod Bijeljine) — 85, 86
Jablanica (kod Bos. Novog) — 1147
Jablanac (kod Karlobaga) — 1113, 1116, 1121, 1125
Jablanica (kod Konjica) — 32, 72, 303, 589, 590
Jablanica (kod Sarajeva) — 100, 168, 169, 174, 175, 213—215, 321, 326, 331, 374, 381, 481, 482, 486, 488, 531, 534, 543, 546, 551, 552, 628, 631, 799, 866, 970, 1001, 1004, 1007, 1010, 1026, 1030, 1034, 1038, 1067, 1111
Jablanica (kod Tešnja) — 825, 826
Jablanovo br. (trig. 1353, kod Tjentišta) — 946
Jabučko sedlo (kod Goražda) — 269
Jabuka (kod Goražda) — 269, 270, 788, 983, 987
Jabuka (kod Pljevalja) — 788
Jabuka (kod Sokolca) — 760, 761
Jadar (r.) — 395
Jadar-Han (kod Srebrenice) — 395
Jadikovac (kod Travnika) — 112, 234
Jadovnik (pl.) — 810
Jadran — 785
Jagare (kod B. Luke) — 825
Jagodić Vid — 681
Jagodići (kod Zenice) — 124, 248,
Jagodina (kod Konjica) — 868, 869
Jagodnica (predio, kod Fojnice) — 801
Jagodnja (kod Srebrenice) — 392, 393, 395
Jagodnjik (kod Sarajeva) — 481
Jahinovac (brdo, kod Gračanice) — 20, 39
Jahorina (pl.) — 487, 808, 865, 884, 892, 898, 929, 935
Jahovac (kod Bijeljine) — 190, 191
Jajce — 124, 198, 200, 201, 203, 204, 208, 213, 250, 339, 564, 566, 631, 641, 649, 650, 688, 918, 919, 938
Jajići (Prav. i Musl., kod Zvornika) — 308
Jakeš (kod Modriče) — 926
Jaklići (kod Prozora) — 556
Jaklićka planina (kod Prozora) — 556
Jakotina (kod Kotor-Varoša) — 756
Jakovljevići (kod Mrkonjić-Grada) — 562
Jakubović Mustafa — 315
Jalžabet (kod Varaždina) — 964, 1085
Jamarica (kod Novske) — 1079
Jamena (kod Vrbanje) — 1104
Janković Blažo — 196
Janković J. Nikica — 784
Jankovići (kod B. Luke) — 872
Jankovići (kod Travnika) — 112, 234, 852
Jankovina (predio, kod Zvornika) — 132—134, 136, 144, 162, 164, 183—185, 187, 906
Janja (kod Bijeljine) — 37, 83, 163, 164, 179, 186, 188, 190, 193, 195, 391, 907, 952, 961, 964, 965, 968, 976, 981, 985, 992, 1000, 1012, 1021, 1024, 1028
Janjaci (kod Zenice) — 129, 602, 604, 667, 670, 673, 842, 843, 970
Janjići (kod Zenice) — 50, 226, 774
Janjićki vrh (trig. 748, kod Zenice) — 917
Janjušević Danilo — 81
Jardan (kod Zvornika) — 134, 136, 161, 162, 181, 183
Jardol (kod Travnika) — 114, 234, 605

Jarene (kod Konjica) — 866
Jaruge (kod Đakova) — 1144
Jasen (k. 1190, kod Konjica) — 411, 429, 430, 450, 594, 596, 623, 624
Jasen (kod Sarajeva) — 451, 481
Jasenica (kod Zvornika) — 76, 147, 162, 906
Jasenica (Velika, Musl. i Prav., kod Bos. Krupe) — 523, 730, 919
Jasenovac (kod Novske) — 101, 521, 1065
Jasenik (kod Kreševa) — 566
Jasenovi Potoci (kod Mrkonjić-Grada) — 554
Jasik (kod Sarajeva) — 484
Jasika (kod Lič. Petrovog Sela) — 730
Jasikova glv. (k. 1248, kod Trnova) — 487
Jasikovac (predio, kod Gospića) — 1080
Jasikovići (kod Zvornika) — 306, 308
Jastrebarsko — 967, 1014, 1022, 1037, 1063, 1072, 1075, 1091
Jastrebica (brdo, kod Pljevalja) — 788
Jastrebić (kod Sarajeva) — 485
Jašikova Voda (kod Banje Luke) — 511
Javor (pl.) — 805, 808—810, 944
Javor (trig. 1063, kod Sarajeva) — 451
Javorak (trig. 1420, kod Travnika) — 670, 671
Javorani (kod Banje Luke) — 566, 569, 756
Javornik (kod Bos. Novog) — 861
Javornik (predio, kod Bos. Novog) — 861
Javorski p. (potok, kod Gračanice) — 44
Jazovac (kod Bos. Gradiške) — 871, 872
Jazvine (kod Zenice) — 117, 124, 235, 600, 607, 792, 914, 916, 917
Ječmeno brdo (k. 1502, kod Konjica) — 302, 496, 685, 933
Jehovac (kod Kiseljaka) — 55, 228, 244, 403
Jelah (kod Goražda) — 789
Jelah (kod Tešnja) — 348, 353, 356—358, 433, 437, 444, 446, 448, 570, 752, 813, 818, 819, 824, 826, 827, 846, 847
Jelanska (kod Doboja) — 205
Jelav (kod Lešnice) — 289, 388
Jelčić Luka — 681
Jeleč (kod Kalinovika) — 808, 882, 883, 884, 946
Jelić Borivoj — 680
Jelić (kod Janje) — 190
Jelina (predio, kod Zenice) — 840, 841
Jelinak (kod Zenice) — 118, 124, 601, 678
Jelovac (D. i G., kod Bos. Dubice) — 517, 518, 521, 523, 870, 873
Jelovci (kod Sarajeva) — 264, 270, 271, 384, 410, 543
Jelovče Selo (kod Gradačca) — 17
Jelovo br. (brdo, kod Gradačca) — 17
Jevik (pl., kod Zvornika) — 308
Jevremovića k. (kod Šapca) — 698
Jezera (kod Travnika) — 356, 360, 361, 833, 839, 851, 852
Jezerane (kod Brinja) — 1113, 1117
Jezerci (kod Travnika) — 670, 816, 817, 839, 840
Jezero (kod Bihaća) — 726
Jezero (kod Jajca) — 649, 919
Johovac (kod Dervente) — 347, 350, 1042
Jokić Drago — 681
Josipdol (kod Karlovca) — 1133
Josipovac (kod Osijeka) — 1099, 1140
Jošanica (r.) — 143, 159—161, 905
Jošavka (kod Prnjavora) — 241, 249, 566, 755, 830, 831
Jovađije (kod Tešnja) — 819, 821, 823, 824—826
Jovanović T. Radivoje — 45
Jovanović Simon — 557
Jovanović Veselin — 319, 320
Jovičić Ratko — 256
Jović Vaso — 313
Jovićević Niko — 171, 265, 491, 632
Jovićević Milo — 138
Jovićević Pavle — 328, 329
Jugoslavija — 165, 503, 646, 757, 943
Jugoslovensko ratno vazduhoplovstvo — 638, 960, 969, 973, 985, 994, 1027, 1032, 1039, 1050, 1059, 1085, 1089, 1092, 1099, 1107, 1115, 1123, 1131, 1135
Jugović (kod Janje) — 191
Junuzovci (kod Bos. Gradiške) — 197
Juričevo br. (trig. 850, kod Doboja) — 150

Jurići (kod Vrbanje) — 1122, 1126, 1133
Jurjevići (kod Kaknja) — 408
Jurkovica (D., G. i Sr., kod B. Luke) — 871
Jusići (kod Zvornika) — 38, 179, 188

K

Kablići (M. i V., kod Livna) — 201
Kacevac (kod Bijeljine) — 83
Kačevac (kod Zvornika) — 308
Kadina glav. (k. 1013, kod Bajine Bašte) — 809
Kadina Voda (kod B. Luke) — 567—569, 919
Kadino Selo (kod Sarajeva) — 336, 538, 539, 620, 740, 747, 909
Kakanj (kod Zenice) — 50—52, 100, 226, 243, 244, 246, 248, 331, 333, 402—405, 492—494, 502, 542, 599, 609, 610—612, 616, 618, 625, 626, 638, 645, 683, 684, 741, 742, 763, 765—767, 772, 773, 914, 972, 1030, 1088, 1092, 1095, 1096, 1098, 1102 1117, 1122
Kakanj (ž. st., kod Zenice) — 403, 405, 406, 609, 610, 1088
Kakmuž (kod Gračanice) — 19, 20, 41, 280, 281, 282
Kalabić Nikola — 7, 897, 898, 948
Kalaitović Vuk — 711, 895
Kalauzovići (kod Sarajeva) — 336, 338, 376, 377, 417, 527, 539, 619, 742, 747, 748, 909
Kale (kod B. Luke) — 871
Kalenderi (kod Bos. Kostajnice) — 523, 877
Kalenderovci (kod Prnjavora) — 202, 561—563, 829, 847, 996
Kalesija (kod Zvornika) — 161, 906
Kalinovica (kod Samobora) — 988
Kalinovik — 374, 490, 641, 790, 806, 865, 866, 867, 882—884, 892, 893, 896, 897, 942—944, 946
Kalnik (pl.) — 977, 989, 1045
Kaludrani (kod Zvornika) — 186
Kaluđeri (kod Sarajeva) — 264
Kalvarija (kod Travnika) — 59, 108, 109, 114, 233
Kaljuge (k. 369, kod Doboja) — 103
Kamena gora (pl., kod Pljevalja) — 808, 810
Kamenica (kod Jajca) — 200
Kamenica (kod N. Šehera) — 437, 441
Kamenica (kod Vareša) — 528
Kamenica (r.) — 143, 159—161, 905
Kamenica (kod Zavidovića) — 742
Kamenički vis (k. 821, kod Gračanice) — 21—23
Kamenik (trig. 308, kod Kostajnice) — 510, 519, 521, 1049
Kamenjača (brdo, kod Visokog) — 608
Kamešnica (pl., kod Livna) — 554
Kaniška Iva (kod Kutine) — 1029
Kaonik (kod Zenice) — 600, 684, 971, 1122
Kaparovići (kod Kaknja) — 611, 615
Kapela (M. i V., pl.) — 1045, 1105, 1113, 1121
Kapelica (kod Kutine) — 1029
Kapetanovići (kod Olova) — 528
Kapovina (kod Sarajeva) — 451
Kaptol (kod Slav. Požege) — 1101
Karač (k. 380, kod Kotor-Varoša) — 848
Karačići (kod Olova) — 527
Karačići (kod Rogačice) — 395
Karadaglije (kod Tešnja) —825
Karahodža (kod Travnika) — 113, 234
Karakaja (kod Zvornika) — 134, 162, 182
Karanovac (kod Gračanice) — 19, 23, 41, 280—282, 855, 888, 926, 927, 951, 952
Karanovac (kod B. Luke) — 569
Karanović Nikola — 341, 345, 379, 387, 408, 530, 627, 642, 735
Karaula (kod Sokolca) — 257, 261, 295, 296, 308, 310, 337, 376, 416, 581, 719, 908, 910
Karaula (kod Olova) — 527
Karaula (kod Žepča) — 177, 246, 353—356, 435
Karaula (predio, kod B. Luke) — 871, 1060
Karaula (predio, kod Travnika) — 910
Karaula (predio, kod Zvornika) — 184—187
Karlobag — 1076, 1110, 1113
Karlovac — 726, 729, 776, 779, 913, 922, 965, 967, 969, 974, 977, 984, 986, 987, 989, 991, 1001, 1002, 1005, 1009, 1015, 1031, 1035, 1051, 1055,

1057, 1063, 1067, 1072, 1075, 1079, 1082, 1103, 1115, 1119, 1123, 1133, 1141
Karoči (kod Goražda) — 269
Kasapović Pero — 173
Kasapovići (kod Travnika) — 105
Kasatići (kod Sarajeva) — 490
Kasidol (kod Priboja na Limu) — 809
Kasidoli (kod Sarajeva) — 1042
Kasindo (kod Sarajeva) — 96, 214, 269, 335, 451, 482, 486, 543, 546, 551, 552, 628
Katalenić — 1017, 1018, 1019
Katanići (kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 22, 280
Katner Hajnc (Heinz Kattner) — 95, 96, 1111
Katun (trig. 640, kod Zenice) — 118, 120—122, 236, 666, 667, 704, 842—844
Katuništa (k. 935, kod Teslića) — 744
Kaurin Dušan — 680
Kavale predio, kod Konjica — 32, 33, 299
Kazaginec (kod Aržana) — 563
Keljići (kod Tjentišta) — 882
Kerep (kod Gradačca) — 9, 12, 38, 39, 44
Kerović Radivoje — 391, 394, 646
Keserović Dragutin — 7, 850, 895, 897, 898
Kesler Milovan — 320
Kevalj (kod Kaknja) — 493
Kezunović Slobodan — 945, 948
Kicelj (k. 1066, kod Breze) — 769
Kijevci (kod Bos. Gradiške) — 202, 203, 206
Kijevo (kod Sarajeva) — 168, 175, 451, 489, 532, 552, 628, 966, 970, 974, 978, 990, 1007, 1010, 1014, 1026, 1030, 1057, 1063, 1077, 1081
Kijevsko brdo (kod Sarajeva) — 170, 175, 451, 481, 532, 628
Kik (trig. 490, kod Bos. Petrovog Sela) — 21—23
Kik (trig. 550, kod Žepča) — 845
Kikači (kod Živinica) — 77, 308
Kiseljak (kod Visokog) — 46, 53—56, 63, 65—68, 70, 72, 99, 125, 147, 216, 224, 227, 228, 231, 232, 235, 243—246, 248, 251, 253, 245, 300, 304, 345, 364—366, 371, 374, 375, 384, 402—404, 406, 409, 413, 495—497, 501, 503—505, 534, 535, 542, 543, 545—547, 549, 609, 623, 631, 633—641, 644, 652, 653, 683—686, 688, 740, 741, 763, 764, 770, 791, 792, 794, 797—800, 802, 803, 819, 841, 842, 883, 896, 918, 959, 963, 984, 1001, 1004, 1008, 1011, 1015, 1022, 1026, 1034, 1038, 1046, 1053, 1068, 1077, 1081, 1084, 1088, 1106, 1117
Kiseljak (kod Tuzle) — 952
Kiseljak (kod Sapne) — 162, 222, 906
Kisjelice (kod Trnova) — 381
Kiš Franjo — 173
Kitovnica (kod Zvornika) — 38, 133, 161, 163, 183
Kladanj — 156, 384, 538, 710, 805, 806, 902
Kladari (kod Doboja) — 205, 243, 244, 346, 347, 350, 424, 433, 446, 563, 996, 1081
Klade (k. 238, kod Žepča) — 822
Kladiščica (kod Zagreba) — 989
Klanac (k. 488, kod Ripača) — 523
Klanac (kod Sarajeva) — 168, 169, 175, 380, 489, 532, 628
Klašnice (kod Banje Luke) — 244, 520, 732, 895, 919, 962, 984, 1064
Klašnice (kod Zvornika) — 308
Klek (k. 1141, kod Ilidže) — 883
Klek (kod Sarajeva) — 276, 485, 532
Klenje (kod Šapca) — 289, 292, 394
Klinča Selo (kod Jastrebarskog) — 1091
Klisa (k. 410, kod Zvornika) — 38, 161
Klisac (kod Fojnice) — 372
Klisina (kod B. Luke) — 567
Kloč (kod Maglaja) — 26—28
Klokoti (kod Busovače) — 55, 67, 228, 245, 366, 403—405, 794, 797
Klokotnica (kod Gračanice) — 44
Klopče (kod Zenice) — 51, 775
Kloštar-Ivanić (kod Ivanić-Grada) — 1027, 1035, 1083
Klotijevac (kod Bajine Bašte) — 393
Klupci (kod Loznice) — 285, 292, 397
Klupe (kod Kotor-Varoša) — 566, 744, 848, 850
Klupe (trig. 433, kod Banje Luke) — 513, 516, 1017, 1018
Kljaci (kod Travnika) — 114, 129, 604

Ključ — 200, 204, 205, 209, 556, 641, 648—651, 919
Ključ (kod Samobora) — 1100, 1132
Ključ (brdo, kod Zenice) — 841
Knežević Danilo — 272, 338—339, 509, 599, 944
Knežević Đ. Rade — 138, 142
Knežević Novak — 18
Knežica (kod Bos. Dubice) — 859
Knežina (kod Sokolca) — 761
Knin — 689
Kobatovci (kod B. Luke) — 875
Kobilovac (trig. 694, kod Maglaja) — 42
Kobilja gl. (trig. 1411, kod Travnika) — 46, 128
Kobilja Glava (kod Kiseljaka) — 623, 640
Kobilja glava (k. 625, kod Kiseljaka) — 54, 225
Kobilja glava (k. 1215, kod Sarajeva) — 98, 276, 483—485
Kobljagići (kod Bos. Krupe) — 725, 727
Kočarim (kod Višegrada) — 326
Kočić Mirko — 681
Kodža (k. 1379, kod Sarajeva) — 451, 458
Kojić (kod Bijeljine) — 87
Kojići (kod Gračanice) — 14
Kojići (kod Dervente) — 151, 424
Kojta (trig. 1675, kod Ilidže) — 883
Kokanović Ostoja — 372
Kokoč (k. 322, kod Kozluka) — 77
Kokori (kod Prnjavora) — 570, 572, 752, 829
Kokošari (kod Travnika) — 106, 108, 110, 233
Kokoščići (kod Vareša) — 527
Kolaković Aleksandar — 726, 1146
Kolašin — 786, 787
Kolo (k. 312, kod Maglaja) — 26, 28
Kolundžija Mića — 50, 224, 405, 408
Koljani (kod Rakitnog) — 562
Koljenščić Milisav — 220

Komande

četničke:

— Vrhovna Jugoslovenske vojske u otadžbini — 8, 23, 102, 103, 555, 646, 850, 895, 897, 943
— Gorskog štaba 100 (Štab Romanijskog četn. korpusa) — 769
— Istaknuti dio četničke Vrhovne komande za Crnu Goru, Sandžak, Hercegovinu i Bosnu — 103
— zapadne Bosne — 555
— Srbije — 898
— za Vojvodinu — 898

Komande mjesta

NOV i POJ:

— Bileća — 30—31, 34
— Bos. Gradiška — 477
— Čapljina — 30—31, 35
— Duvno — 167
— Gacko — 30—31, 34
— Gračanica — 279
— Konjic — 35, 498
— Ljubinje — 30—31, 34
— Ljubuški — 30—31, 35
— Mostar — 30—31, 34, 35
— Nevesinje — 30—31, 35
— Posušje — 30—31, 35
— Sarajevo — 645
— Stolac — 30—31, 35
— Široki Brijeg (sada Ličtica kod Mostara) — 30—31, 35
— Teslić — 400—401
— Trebinje — 30—31, 34
— Tuzla — 316

Komande područja

NOVJ:

— 1. Vojne oblasti 29. divizije — 30—31, 34
— 2. Vojne oblasti 29. divizije — 30—31, 35
— 3. Vojne oblasti 29. divizije — 30—31, 35
— Birčanskog Vojne oblasti 3. korpusa — 317
— Jajačkog Vojne oblasti 5. korpusa — 220, 221
— Livanjskog Vojne oblasti 5. korpusa — 167, 220, 221
— Majevičkog Vojne oblasti 3. korpusa — 318
— Romanijskog Vojne oblasti 3. korpusa — 318
— Srednjobosanskog Vojne oblasti 5. korpusa — 167
— Tuzlanskog Vojne oblasti 3. korpusa — 315, 316

— Rregrutni centar Livanjskog područja — 220, 221
— Regrutni centar Jajačkog područja — 220

ustaško-domobranske:

— 2. zborno — 856, 1142
— 3. zborno — 374
Komar (kod D. Vakufa) — 709
Komaran (kod Prijepolja) — 810
Komarevo (kod Siska) — 1025, 1029
Komarica (kod Dervente) — 150, 351, 443—445, 967, 996, 1111, 1123
Komletinci (kod Šida) — 1134
Komnenović Danilo — 217, 219, 869
Komnenović Mirko — 82
Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) — 718
Komušina (kod Teslića) — 356, 448, 813, 851
Končarev Gaj (kod Bihaća) — 727
Kongora (kod Duvna) — 58, 206, 561
Konopljište (D. i G., kod Gračanice) — 19, 25, 44, 278, 280
Konjbaba (kod Goražda) — 269
Konjevići (kod Travnika) — 47, 114, 668, 671, 672, 841, 843
Konjic — 31, 32, 33, 53, 60, 61, 72, 89—91, 97, 100, 231, 239, 241, 275, 276, 298—302, 332, 385, 413, 451, 491, 496, 499, 501, 502, 536, 587, 589—591, 593, 641, 791, 797, 803, 865, 896, 958, 962, 966, 970, 974, 978, 1001
Konjska (izvor, kod Travnika) — — 107—110, 113, 232—234
Konjska glava (k. 651, kod Maglaja) — 279
Konjščina (ž. st., kod Zlatara) — — 1047, 1065
Konjušica (predio, kod Kotor-Varoša) — 848
Kopači (kod Goražda) — 789
Kopice (kod N. Šehera) — 825
Kopjari (k. 1087, kod Kaknja) — 913
Kopljenica (kod Ključa) — 649
Kopljevići (kod Mrkonjić-Grada) — 567, 568
Koprivci (kod Tešnja) — 825, 826
Koprivice (kod Sokolca) — 582, 719, 720
Koprivnica — 975, 1077, 1085, 1094, 1099, 1101, 1140
Koprivnica (kod Kaknja) — 404, 405
Koraj (kod Bijeljine) — 87, 182, 191, 964, 1093, 1101
Koran (ž. st., kod Sarajeva) — 585
Korana (r.) — 970, 1014, 1034, 1133
Korča (kod Konjica) — 90, 302, 322, 409, 412, 429, 430, 496, 502, 504, 505, 536, 543
Kordići br. (k. 263, kod Bos. Novog) — 862
Kordun — 1014, 1055, 1063, 1067, 1070, 1075, 1079, 1083, 1087, 1091, 1094, 1098, 1105, 1109
Korduni (kod Zvornika) — 163, 181
Korenica (sada Titova Korenica) — 982, 986, 989, 990, 1001, 1025
Koretaši (kod Koraja) — 182
Korićani (kod Travnika) — 47
Korita (kod Olova) — 527
Korito (kod Duvna) — 200, 202, 206, 563
Kornica (kod Gradačca) — 1044
Korjen (pl.) — 808
Korovi (kod Bos. Kobaša) — 201, 203

Korpusi

NOVJ:

— 1. proleterski — 139
— 2-gi — 30—31, 34, 79, 92, 95, 97, 138, 139, 174, 215, 252, 266, 269, 272, 275, 278, 298, 305, 325, 328—330, 333, 334, 374, 382—384, 400, 410, 450, 452, 453, 481, 492, 496, 500, 502, 505, 527, 534, 544, 546, 549, 551, 579, 584, 586, 627, 639, 642—644, 649, 651, 683, 689, 725, 728, 730, 732, 733, 737—739, 785—790
— 3-ći (E 1) — 37, 76, 92, 93—95, 102, 104, 132, 135, 137, 143, 153, 154, 161, 164, 221, 259, 262, 269, 273, 278, 282, 293, (1 3) — 306, 312, 314—318, 320, 321, 332, 336—338, 351, 373, 383, 384, 399, 401, 402, 410, 506, 526, 527, 534, 538, 542, 549, 551, 558, 559, 576, 579, 580, 619, 639—643, 649, 651, 655, 658, 718, 719, 730, 737, 740, 742, 743, 746, 760—762, 808, 811,

813, 838, 854, 868, 885, 894—896, 899, 901, 908, 924, 925, 938—940, 943, 1015, 1072, 1081, 1088
— 4-ti — 729, 731
— 5-ti — 18—19, 46, 50, 53, 102, 104, 105, 106, 119, 125, 128, 160, 166, 167, 172, 173, 176, 217, 220, 224, 236, 249, 252, 253, 279, 303, 321, 322, 330, 333, 339, 341, 344, 345, 352, 354, 357, 358, 362, 378, 379, 383—386, 400—403, 406, 410, 411, 413, 418, 426, 433, 457, 474, 492, 493, 495, 502, 504, 509, 526, 529, 534, 535, 543, 544, 546, 547, 549, 551, 579, 599, 625, 627, 637, 638, 640—643, 648—651, 654, 701—704, 706—709, 712, 728—730, 732—739, 757, 767, 791, 803, 813, 839, 870, 913
— 8-mi — 252
— 14-ti (B 1) — 7, 19, 36, 37, 43, 144, 145, 273, 274, 316, 900, 901, 906
— narodne odbrane — 166, 197, 210, 462, 463, 466, 469—471, 473, 553, 560, 561, 575, 657, 659, 661, 663

četnički:

— 1. kosovski — 8
— Avalski — 8
— Bosanskokrajiški — 201, 202, 225, 511, 554, 569
— Deligradski — 8
— Južnomoravski — 7, 9
— Majevički — 103, 155, 183, 293, 391, 646, 656, 895
— Nevesinjski — 97, 281, 740
— Požeški — 103
— Rasinsko-toplički — 103, 646, 750, 755, 850, 896
— Romanijski — 97, 270, 281, 294, 417, 646, 647, 711, 769, 770, 1064
— Srednjobosanski — 554, 556, 895
— Timočki — 8, 9
— Trebavski — 8, 103, 154, 892, 895, 898
— Valjevski — 7—9, 159
— Zenički — 97, 281, 316, 646, 647, 711, 769, 895, 1064
— Srpski udarni — 899

njemački:

— 5. brdski armijski — 331, 335, 725
— 15. planinski — 725, 728
— 21. brdski armijski — 28, 96, 98, 129, 193, 269, 301, 321, 330, 331, 334, 482, 503, 541, 542, 585, 684, 767, 768, 785, 820, 842, 1111
— 34. armijski — 542, 768
— Ruski zaštitni (bjelogardijski) — 56, 58—64, 66, 85, 107, 115, 125, 126, 154, 229, 232, 331, 403, 542, 612, 621, 675, 683, 767

Kosa (predio, kod Sarajeva) — 416, 417, 620, 621
Kosići (kod Banje Luke) — 520
Kosorić Pero — 377, 402, 641, 899
Kosorić Radivoje — 270
Kosova (kod Doboja) — 226, 240
Kostajnica — 514, 863, 958, 967, 969, 977, 978, 983, 984, 987, 1002, 1005, 1053, 1054, 1058, 1079, 1087, 1134, 1135
Kostajnica (kod Rame) — 467
Kostajnik (kod Krupnja) — 291
Kostanjevac (kod Čazme) — 1025
Kostijerovo (Musl. i Prav., kod Zvornika) — 158, 903
Kostreša (kod Sarajeva) — 336, 539, 582, 720, 910
Kostreša (k. 1263, kod Sarajeva) — 747
Kostur (trig. 384, kod Zvornika) — 77, 188
Košare (kod Sarajeva) — 770
Koščan (kod Kreševa) — 59, 368
Koščani (kod D. Vakufa) — 557
Koševo (kod Sarajeva) — 95, 96, 218, 219, 375, 385, 621, 916
Koševski potok (kod Sarajeva) — 543, 551
Košutica (kod Sokolca) — 337, 338, 376, 377
Kotarac (D. i G., kod Sarajeva) — 552, 639
Kotlaničko jezero (na Zelengori) — 881
Kotlari (kod Konjica) — 60, 72, 237
Kotor (kod Mrkonjić-Grada) — 567
Kotor-Varoš — 225, 249, 566, 732, 750, 755, 756, 832, 833, 848—850, 895

Kotoriba (kod Koprivnice) — 1094, 1101
Kotorsko (kod Doboja) — 346, 347, 350, 967, 996, 1027
Kotorsko (ž. st., kod Doboja) — 351, 424
Kovač (pl., kod Čajniča) — 788
Kovač Gojko — 80
Kovačevac (kod Konjica) — 867
Kovačević Adem — 780, 804
Kovačević Branko — 422, 995
Kovačević Stevo — 150, 386, 820
Kovačevići (kod Kotor-Varoša) — 848
Kovačevići (kod Sarajeva) — 375
Kovači (kod Zavidovića) — 722
Kovači (kod Kaknja) — 408
Kovači (kod Sarajeva) — 490
Kovačići (kod Travnika) — 115, 129, 234
Kovanj (kod Rogatice) — 93
Koviljača — 39, 158, 284, 289, 396, 397—697
Kozara (pl.) — 245, 251, 523, 556
Kozarac (kod Prijedora) — 249, 523
Kozarce (kod Zenice) — 119, 120, 122, 666—668, 824, 840, 842—844
Kozarci — vidi Kozarce kod Zenice
Kozarče — vidi Kozarce kod Zenice
Kozarče (k. 594, kod Zenice) — 704, 705
Kozilo (kod Žepča) — 851, 852
Kozja Ravan (kod Vlasenice) — 155, 156
Kozja stn. (brdo, kod Sarajeva) — 487
Kozjak (kod Tuzle) — 181
Kozjak (kod Bijeljine) — 154, 158
Kozjak (k. 654, kod Zvornika) — 308
Kozluk (kod Zvornika) — 37, 40, 41, 76, 136, 147, 153, 155, 157, 162—164, 179, 180, 183, 184, 186—191 290, 319, 655, 656, 907, 952
Kozo (predio, kod Tjentišta) — 945—947
Kožuhe (kod Doboja) — 38, 205, 1030
Kračići (kod Vareša) — 768
Kraćice (kod Sarajeva) — 416, 620
Krajšić S. Nikola — 88
Kralupi (kod Konjica) — 32, 794
Kralupi (kod Visokog) — 55, 62, 66, 70, 240, 243, 248, 526, 528
Kraljeva Sutjeska (kod Kaknja) — 403—405, 493, 526, 741, 766, 768
Kraljevac (brdo, kod Bradine) — 411, 428, 430, 450, 595, 624
Kraljevec (kod Zagreba) — 963, 1032, 1055, 1119
Kraljevo Polje (kod Vlasenice) — 156, 901, 902
Kraljica (trig. 884, kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 23, 41, 42, 280
Kram (kod Vlasenice) — 144, 155, 156, 338, 559, 884, 901, 902
Kranjčići (D. i G., kod Prozora) — 565, 566
Krapina — 1008, 1011, 1027, 1051, 1055, 1058, 1103
Krasno (kod Otočca) — 1113, 1116
Kratine (kod Zenice) — 116, 234, 676, 677
Kravarica (r.) — 157
Kravica (kod Srebrenice) — 312
Krbavica (r.) — 986, 989
Krbavsko polje (predio) — 989, 992, 1003, 1013, 1057
Krčana (kod Bos. Krupe) — 725
Krčevine (predio, kod Bjelovara) — 1021
Krčevine (kod Busovače) — 54, 55, 57, 58, 65, 227, 230, 236, 242, 364, 365, 367, 602, 605, 677, 770, 771, 773
Krčevine (predio, kod Odžaka) — 951
Krčevine (kod Olova) — 528
Krčmarice (kod B. Luke) — 830
Krćina (D. i G., kod Bijeljine) — 222
Kreka (kod Tuzle) — 180, 317
Krem Dragutin — 101
Kremenik (kod Travnika) — 114, 234, 605, 703
Kremenovići (kod Banje Luke) — 242, 511
Kremna (kod Prnjavora) — 190, 200, 204, 570
Kremna (kod Užica) — 808, 809
Kreševo (kod Kiseljaka) — 54, 70, 213, 215, 252, 253, 302, 321, 322, 364, 369, 383—385, 410, 411, 413, 495—499, 502—504, 536, 537, 543, 546, 566, 568, 569, 573, 634, 635 685, 686, 779, 798, 799, 802, 865, 867, 868, 883, 1015, 1022, 1081, 1106
Krezluk (kod Jajca) — 198, 561, 562, 649, 650, 918

Krišković (kod Prnjavora) — 751, 818, 819
Kriva glav. (trig. 446, kod Bos. Novog) — 1147, 1148
Krivača (kod Kaknja) — 610
Krivaj (kod Novske) — 1079
Krivaja (kod Čazme) — 1013
Krivaja (r.) — 722, 723, 761, 887—889, 903, 952
Krivajevići (kod Olova) — 527, 528, 1067
Krivi Put (kod Senja) — 1117, 1125
Krivokuća Mlađen — 680
Križ (D. i G., kod Čazme) — 1000
Križ (k. 389, kod Konjica) — 64
Križ (predio, kod Tešnja) — 442, 814, 816
Križ (kod Travnika) — 108
Križala (kod Busovače) — 684
Križaoni (kod Tuzle) — 44
Križevci — 977, 989, 1066, 1067, 1089
Križevići (kod Zvornika) — 133, 161, 180
Krk (o.) — 1129
Krkljić Nikola — 680
Krmine (kod B. Luke) — 567, 568, 936
Krneta Ljuban — 717
Krnić (kod Srebrenice) — 392
Krnjača (kod Zenice) — 116, 234
Krnjin (predio, kod Doboja) — 846, 847
Krnjije (kod Sokolca) — 377, 582
Krošnje (kod Konjica) — 323
Krpeljići (kod Travnika) — 111, 233, 671
Krsmanović Risto — 891
Krstac (brdo, kod Gračanice) — 20
Krš (kod Sarajeva) — 485
Krš (k. 388, kod Zvornika) — 39, 158, 161, 162
Kršila (brdo, kod Prnjavora) — 848
Krško — 729
Krtalići (kod Kaknja) — 408, 610
Krtova (kod Bos. Petrovog Sela) — 22, 281
Krupa na Vrbasu — 936
Krupac (kod Sarajeva) — 168, 169, 171, 276, 331, 451, 481, 483, 484, 486, 532, 628, 1030
Krupačke stijene (brdo, kod Sarajeva) — 175
Krupanj — 290
Kruščica (kod Prozora) — 288, 566, 794
Kruščica (kod Travnika) — 46, 48, 49, 61, 63, 113—114, 124, 129, 234, 602, 603, 640, 641, 918
Kruščica (D. i G., kod Užica) — 809, 810
Kruščik (kod Teslića) — 744
Kruševo Brdo (kod Travnika) — 47, 852
Krušik (kod Maglaja) — 26—28, 44
Kruškovac (k. 1001, kod Vareša) — 768
Krvavac (predio, k. 2062, kod Konjica) — 868, 930
Krvavac (k. 1110, kod Živinica) — 281
Krvavica (brdo, kod Sarajeva) — 481
Kržulj (kod Sarajeva) — 746, 747
Kuber (k. 874, kod Zenice) — 117, 124, 235, 248, 601, 602, 660, 678
Kučić Kula (kod Zvornika) — 134, 182, 183, 186
Kučići (kod Kaknja) — 493
Kučište (predio, kod Badovinaca) — 291, 698
Kujačić Milorad — 82
Kujusići (kod Fojnice) — 254
Kuk (trig. 930, kod Travnika) — 107, 232
Kukrica (kod Ostrošca) — 65
Kukrike (kod Tarčina) — 62, 239
Kukujevci (kod Šida) — 700
Kukuruzari (kod Kostajnice) — 1080
Kula (kod Busovače) — 601, 959
Kula (kod Sokolca) — 256
Kula (kod Travnika) — 111, 233, 606
Kula Grad (kod Zvornika) — 158, 286, 287
Kulanovića paleži (predio, kod Mrkonjić-Grada) — 197
Kulaši (D. i G., kod Prnjavora) — 442, 830, 847, 848
Kulna (kod Sarajeva) — 748
Kuljani (kod Bos. Kostajnice) — 523
Kulješ (kod Visokog) — 53
Kum (k. 744, kod Travnika) — 48, 107—109, 113, 114, 233
Kum (trig. 749, kod Travnika) — 59, 113
Kum (k. 378, kod Zenice) — 775

Kunosići (kod Olova) — 526, 527, 543, 742
Kupa (r.) — 729, 1079, 1141
Kupinovo (kod Nikšića) — 785
Kupres (kod Busovače) — 65, 116, 124, 248, 607, 916
Kupresi (kod Gradačca) — 38
Kurija (kod Karlovca) — 920
Kurilo (trig. 269, kod Danilov-Grada) — 786
Kurilovec (kod V. Gorice) — 963
Kurjačica (predio, kod Bijeljine) — 289
Kurtovića ada (kod Loznice) — 397, 398, 698
Kurtovine (kod Aržana) — 563
Kusače (kod Rogatice) — 337
Kusare (Zapadne i Istočne, šuma kod Županje) — 1140
Kuselj (kod Maglaja) — 279
Kusonje (kod Zvornika) — 159, 160, 308
Kustošija (kod Zagreba) — 1015
Kušlat (kod Drinjače) — 144, 905
Kutanja (kod D. Vakufa) — 709
Kutina — 977, 987, 994, 1029, 1035, 1047, 1059, 1064, 1092, 1107, 1123, 1124, 1140
Kutjevo (kod Sl. Požege) — 962
Kuzmanovača (kod Gospića) — 1071
Kuzmanović (kod Doboja) — 150
Kuzmanović Dimitrije — 173
Kuzmanović Vitomir — 680
Kuzmanovići (kod Teslića) — 356, 744, 850, 851
Kuzmić Dragutin — 646, 916

L

Lađevac (kod Slunja) — 920
Lađevci (kod Prnjavora) — 754, 755, 830
Lađevići (kod Olova) — 527
Lađice (kod Zenice) — 116, 234, 607, 665, 666, 672
Laktaši-Ilidža (kod Banje Luke) — 227, 237, 251, 520, 556, 984
Lanište (predio, kod Konjica) — 322, 327, 496
Lankonak (kod Virovitice) — 1107, 1115
Lapac (D. i G.) — 982, 986, 992, 1001, 1007, 1045, 1049, 1053
Lapov dol (brdo, kod Konjica) — 326, 327
Lasac (kod Sarajeva) — 490
Lasica (kod Sarajeva) — 431, 532
Lašva (kod Zenice) — 117—119, 128, 231, 235, 236, 248, 330, 346, 403, 541, 600, 603, 609, 611, 612, 684, 705, 741, 767, 959 968, 971, 1098
Lašva (r.) — 46—48, 52, 107, 121, 130, 601, 603, 605, 677, 915, 917, 962, 975, 1111
Lašva (ž. st., kod Zenice) — 235, 248, 601
Lazarevica (trig. 271, kod Bijeljine) — 83
Lazarevići (kod Gračanice) — 279
Laze (kod Sokolca) — 262
Lazine (kod Travnika) — 55, 107, 226, 232
Lazine (k. 539, kod Travnika) — 605
Lazine (kod Karlovca) 1072
Ledići (kod Sarajeva) — 321, 325, 326, 379, 381, 486, 488, 491, 883
Ledina (predio, kod B. Luke) — 871, 1017
Legrad (kod Koprivnice) — 1101, 1104, 1109, 1115, 1131
Leletin Han (kod Sarajeva) — 883
Leljen (k. 1321, kod Sarajeva) — 538, 581, 719, 720
Lendići (kod Gračanice) — 13
Lepavina (kod Koprivnice) — 977
Lepenica (D. i G., kod Bos. Kobaša) — 816
Lepenica (r.) — 53, 57, 230, 298, 383, 385, 409, 413, 495, 502—504, 543, 604, 685, 686
Leskova Voda (kod Doboja) — 205, 208, 358, 359, 441, 442, 446, 569, 827, 846
Leskovac (kod Zagreba) — 1051
Lesovac (kod Konjica) — 326
Lešće (kod Otočca) — 1110, 1113
Leše Gotfrid Herman (Loesche Gottfried Hermann) — 373
Lešnica (kod Loznice) — 162, 289, 290, 292, 388, 396, 697
Letenje (u Mađarskoj) — 1094
Letevci (kod Vareša) — 528
Levertara (kod Žabljaka) — 787
Lička Jasenica — vidi Lička Jesenica
Lička Jesenica (kod Plaškog) — 1007, 1025
Lički Novi (kod Gospića) — 1084
Ličko br. (k. 263, kod Bos. Novog) — 863, 1146

Ličko Petrovo Selo (kod Korenice) — 732, 966, 970, 982, 1105, 1114, 1117, 1122, 1133, 1139
Ligatići (kod Vareša) — 741
Lijeska (kod Pljevalja) — 98
Liješanj (kod Zvornika) — 157, 158, 903
Liješnica (k. 1248, kod Vareša) — 768
Lijevče (kod Bos. Gradiške) — 556
Lijevče polje (kod Bos. Gradiške) — 103, 204, 227, 554, 556, 557, 729, 750, 817, 894, 895, 1102, 1115
Lika — 555, 958, 962, 966, 970, 974, 982, 986, 989, 992, 978, 1001, 1003, 1007, 1010, 1014, 1022, 1025, 1029, 1034, 1037, 1041, 1045, 1046, 1049, 1055, 1071, 1076, 1087, 1095, 1098, 1102, 1105, 1110, 1113, 1114, 1117, 1121, 1125, 1129
Lim (r.) — 786, 806, 808, 809, 893, 943, 944
Limanska ada (predio, kod Šapca) — 292, 391
Lipa (kod Livna) — 203
Lipa (kod Maglaja) — 28
Lipa (kod Modriče) — 926
Lipa (kod Sarajeva) — 484
Lipe (kod Duvna) — 299
Lipik (kod Odžaka) — 950, 951
Lipljak (k. 277, kod Doboja) — 103, 151
Liplje (predio, kod Zvornika) — 162, 163, 284, 285, 287
Lipnica (kod Loznice) — 287, 289, 398
Lipnica (D. i G., kod Vareša) — 493, 615, 914
Lipnik (predio, kod Bos. Krupe) — 727
Lipova glava (trig. 672, kod Maglaja) — 23
Lipovac (D. i G., kod B. Luke) — 557, 569, 753, 825
Lipovac (k. 322, kod Bos. Krupe) — 725
Lipovac (kod Šida) — 1108, 1118
Lipovac (k. 347, kod Zvornika) — 164, 181, 182
Lipovci (kod Maglaja) — 44
Lipovice (kod Zvornika) — 308
Lipovice (D. i G., kod Gornje Tuzle) — 223
Lipovljani (kod Novske) — 994, 1031, 1047, 1048, 1051, 1065, 1069, 1079, 1135
Lisac (kod Travnika) — 608
Lisica Dako — 173
Lisac (trig. 1303, kod Zenice) — 668, 767, 840, 842—844
Lisičići (kod Konjica) — 59, 60, 65, 70, 72, 237, 248, 300, 793
Lisin (trig. 1744, kod Konjica) — 300, 450, 502, 623, 933
Lisina (k. 1331, kod Sarajeva) — 481, 485
Lisina (k. 1292, kod Sokolca) — 506, 582, 720, 910
Lišina (trig. 508, kod Zvornika) — — 144, 158, 159, 161, 162, 179, 906
Lišnja (kod Prnjavora) — 818, 829, 830, 1064
Lištani (kod Livna) — 200, 201
Livno — 68, 199, 207—209, 553, 554, 565, 572, 573
Lizoperci (kod Prozora) — 55, 58, 226, 236
Lohinja (D., G. i Sr., kod Gradačca) — 10, 14, 16, 20
Lojzer Ernst (Leuser Ernst von) — 96
Lokanj (kod Janje) — 189, 222
Lokrine (kod Zenice) — 124, 248, 602, 667, 673, 819, 842, 959
Lokvari (kod Banje Luke) — 201, 202, 208, 516, 519, 555, 570
Lokve (kod Delnice) — 1129, 1132, 1143
Lokve (kod Sarajeva) — 490, 548
Lompar Blažo — 274
Lončarević Đuro — 45
Lončari (kod Tešnja) — 439
Lopar (na o. Rabu) — 958
Lopare (kod Tuzle) — 180—182, 952
Lovas (kod Šida) — 957, 1134
Lovinac (kod Gospića) — 1057, 1096
Lovinac (kod Zavidovića) — 723
Lovnica (trig. 1857, kod Konjica) — 866
Lovnica (r., kod Dervente) — 996
Lovnica (pl., kod Konjica) — 867, 868
Lovrići (kod Banje Luke) — 520
Lozna (kod Živinica) — 163, 281
Loznica — 162, 284, 287, 293, 397—399, 693, 695, 698, 900
Loznik (kod Zenice) — 667
Lubnica (kod Srebrenice) — 394
Luburić Maks — 101, 298, 333, 684
Luburić Vjekoslav — 1111
Lučenčić Đuro — 173

Lučevi (predio, kod Ilidže) — 326, 883
Lučevica (kod Sarajeva) — 481
Lučevnik (kod Sarajeva) — 538, 581, 582, 720
Lučićev stn. (kod Tarčina) — 497
Lučići (kod Janje) — 191
Lučići (kod Kaknja) — 652, 766, 768
Lučko (kod Zagreba) — 1059
Ludbreg (kod Varaždina) — 964, 971, 1016, 1085
Ludina Vidrenjak (kod Čazme) — 1096, 1128, 1131
Lugov vrat (k. 1360, kod Kalinovika) — 884
Luka (kod Zagreba) — 963, 1088, 1100, 1132
Lukač most (sada Bobotov most, kod Konjica) — 89, 300, 301
Lukavac (kod Koraja) — 184
Lukavac (kod Tuzle) — 21, 22, 45, 282, 855
Lukavac — vidi Lukovac kod Konjica
Lukavica (kod Doboja) — 13, 39
Lukavica (r.) — 14—16
Luke (kod Sarajeva) — 484
Luke (kod Tarčina) — 795
Lukovac (kod Konjica) — 322, 323, 325, 326, 380, 570, 572, 573, 866, 883
Lumbardenik (kod Slunja) — 920
Lupac (kod Travnika) — 114, 115, 129, 234, 600, 604, 606, 666, 672, 673, 844, 845
Lupljanica (D. i G., kod Dervente) — 421, 423, 424, 437, 562, 754, 828, 829, 847, 983, 984, 994, 996, 1051
Lupnica (kod Travnika) — 602
Lupoglav (kod Čazme) — 1027, 1035
Lužani (kod Bos. Broda) — 1047, 1099
Lužani (kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 281
Lužani (kod Sarajeva) — 639
Lužar Franjo — 80, 430, 597, 625, 687

Lj

Ljeskovac (kod Bos. Gradiške) — 516, 519
Ljeskove Vode — vidi Leskova Voda kod Doboja
Ljeskovik (kod Srebrenice) — 392, 395
Lješevo (kod Kiseljaka) — 404
Ljetinić (kod Tešnja) — 824
Ljetovik (kod Visokog) — 497, 504, 535
Ljotić Dimitrije — 900
Ljubačevo (kod Banje Luke) — 557, 567, 756
Ljubatović (kod Žepča) — 177, 246, 355, 434, 752, 820, 821
Ljubetovo (kod Zenice) — 841
Ljubići (kod Travnika) — 114, 129
Ljubija (Kat., Musl. i Prav., kod Prijedora) — 650, 919
Ljubin grob (kod Tjentišta) — 882
Ljubina (V. i M., kod Tjentišta) — 881—883, 946
Ljubina planina (kod Konjica) — 32, 33
Ljubinje — 34
Ljubiš (kod Užica) — 808
Ljubogošta (kod Sarajeva) — 270, 456, 585
Ljubovčići (kod Tarčina) — 548
Ljubovija (kod Zvornika) — 285, 286, 290, 291, 318, 388, 393, 805, 806, 809
Ljubuški — 34, 467
Ljujić Dragoljub — 271
Ljusina (kod Bos. Krupe) — 726
Ljuta (D. i G., kod Kalinovika) — 299, 866, 883, 884, 933
Ljuta (r., kod Konjica) — 896, 897, 898, 934

M

M. Glog (k. 1277, kod Sarajeva) — 583, 721
M. Gradina (brdo, kod Sokolca) — 376, 580, 581
M. Hum (kod Sarajeva) — 95, 375
M. Lupoglav (k. 972, kod Tarčina) — 1081
M. Trojstvo (kod Bjelovara) — 1045
M. Vašica (kod Šida) — 973
Mačino Brdo (kod Prnjavora) — 434—437
Mačkić Meho — 190
Mačkovac (kod Tuzle) — 181
Mađarska — 104, 683
Madžari (kod Sarajeva) — 276, 381

Maglaj (kod Doboja) — 19, 24, 26, 118, 177, 227, 228, 238, 246, 249, 251, 351—354, 400—401, 434, 435, 541, 542, 576, 638, 639, 642, 649 675, 684, 685, 721—723, 734, 753, 767, 768, 816, 820—825, 846, 854. 855, 887—889, 896, 926, 927, 952, 967, 993, 1034, 1054, 1058, 1096, 1098, 1130, 1133, 1139, 1144
Maglajani (kod Banje Luke) — 226, 237
Magudovići (kod Srebrenice) — 395
Mahala (kod Travnika) — 63
Mahmutovići (kod Sapne) — 189
Mahovljani (kod Banje Luke) — 520, 874, 984
Majdan (kod Busovače) — 609
Majdan (kod Mrkonjić-Grada) — 649, 650
Majdan (kod Sarajeva) — 264
Majdanska staza (predio, kod B. Luke) — 1017
Majevac (kod Doboja) — 103, 149 —151, 422, 440, 554, 563, 895, 996
Majevica (pl.) — 37, 222, 342, 642, 646, 647, 855, 895, 1070, 1078, 1083, 1090, 1093, 1097, 1101
Majkić Dušan — 173
Majkić-Japra (kod Prijedora) — 919
Majur (kod Sunje) — 988
Majur (kod Šapca) — 388, 698
Makedonija — 757
Makljenovac (kod Doboja) — 438, 826, 827, 967
Maksimovići (kod Zvornika) — 284
Majstorović Milan Korčagin — 27
Makva (kod Sokola) — 14
Mala Vranjska (kod Šapca) — 698, 700
Malešići (kod Gračanice) — 11, 13, 16, 38, 39, 279
Malešići (kod Sarajeva) — 741
Malešići (kod Zvornika) — 186
Mali Gostilj (k. 639, kod Maglaja) 44
Mali Ivan (k. 1011, kod Konjica) — 89, 90, 302, 410, 412, 502, 505, 589, 591—597, 603, 685, 1076, 1081
Mali Zvornik — 154, 159, 160, 283, 284, 288, 289
Maline (kod Travnika) — 47, 599, 669—671, 840
Malinovac (trig. 1289, kod Livna) — 199
Malo polje (k. 1162, kod Sarajeva) — 432, 490, 532, 543, 546, 551
Malo Polje (kod Vlasenice) — 155, 157, 761, 901, 902
Malo Selo (kod Bugojna) — 701
Man. Ostrog (kod Nikšića) — 785, 787
Mančići (kod Sarajeva) — 1003
Mandra (kod Sokolca) — 580—582
Mandre (kod Višegrada) — 266
Mansvetov Viktor — 271
Manjača (pl.) — 209, 554, 574, 851, 852
Marčete (kod Banje Luke)) — 202, 555
Marčići (kod Zvornika) — 144, 158, 161, 162, 179, 284, 906
Margetići (kod Sokolca) — 93, 262, 307, 309
Maričići (kod Ključa) — 556
Maričin Breg (kod Zvornika) — 308
Marići (kod Sokola) — 14
Marićka (kod Prijedora) — 567
Marija Bistrica (kod Varaždina) — 1124, 1131, 1141
Marijanci (kod Banje Luke) — 241, 242, 474, 512, 520
Marinbrod (kod Petrinje) — 1091
Marin grob (trig. 672, kod Kotor--Varoša) — 848
Marinić (kod Fojnice) — 254
Marjanovo brdo (kod Zvornika) — 180
Marković Rade — 939
Markovići (kod Srebrenice) — 394
Markovići (kod Travnika) — 744
Markovići (kod Zenice) — 654
Marlovac (kod Karlovca) — 920
Martići (kod Doboja) — 150
Martinac (Novi i Stari, kod Prnjavora) — 750—752, 818, 819
Martinovići (kod Tuzle — 44
Martinska Ves (kod Ivanić-Grada) — 1029
Marušići (kod Doboja) — 150
Masići (kod Zvornika) — 308
Maskalići (kod Zvornika) — 308
Maslina pl. (pl., kod Konjica) — 933
Maslovare (kod Maglaja) — 26—28
Maslovare (kod Kotor-Varoša) — 566, 570, 744, 849, 850
Masurići (kod Maglaja) — 825
Matavazi (kod Bos. Novog) — 714

Matić Dragan — 220
Matić Ljubo — 313, 430—431
Matičević Mate — 711
Matijevići (kod Bos. Novog) — 861, 862, 864, 1068, 1146
Matina (kod Žepča) — 353
Matina Ravan (kod Sarajeva) — 748
Matkovac (kod Zvornika) — 308
Matužići (kod Doboja) — 825
Mazić brdo (k. 338, kod Bos. Novog) — 519, 1147, 1148
Mazići (kod Bos. Novog) — 523
Mazlina (kod Foče) — 884, 935
Mečenčani (kod Kostajnice) — 1079
Mečevići (kod Zavidovića) — 722, 723
Medak (kod Gospića) — 1057, 1096
Medakovo (kod Tešnja) — 352, 358
Medić Vaso — 373, 655
Medojevići (kod Olova) — 538—540, 742, 746, 910
Međaš (k. 321, kod Bos. Petrovog Sela) — 20, 39
Međaš (kod Živinica) — 308, 309
Međaši (kod Bijeljine) — 391, 973
Međe (k. 1075, kod Sokolca) — 337
Međedica (kod Tarčina) — 497
Međeđa (D. i G., kod Gradačca) — 9, 17, 18, 38, 44
Međeđa (kod Višegrada) — 98, 269
Među pl. (pl., kod Sarajeva) — 487
Međumurje — 648, 1115
Medžuščine (kod Sarajeva) — 175, 276, 451
Megara (Kuvija, kod Konjica) — 868
Mehići (kod Zvornika) — 308
Mehmedići (kod Zvornika) — 38
Mehurići (kod Busovače) — 365, 366, 608, 669
Mekinjar (kod Udbine) — 982, 986, 990, 1001, 1030, 1034, 1045, 1046, 1049
Melaj (kod Sjenice) — 808
Melnice (kod Senja) — 1117
Meltna (kod Banje Luke) — 554
Meljača (brdo, kod Sokolca) — 261, 307
Memići (kod B. Luke) — 569
Memići (kod Zvornika) — 153, 156, 158, 159, 163, 180
Mendanđić (kod B. Luke) — 870, 1061
Mendanđić (predio, kod B. Luke) — 523
Meokrnje (kod Travnika) — 839, 852
Merdani (kod Zenice) — 248
Mesići (kod Rogatice) — 99, 269, 788, 808, 897, 990
Mesihovina (kod Duvna) — 58, 68, 246
Metaljka (kod Čajniča) — 788, 809
Metković (kod Šapca) — 700
Metlika — 1141
Meupić (predio, kod Travnika) — 852
Mezgraja (kod Bijeljine) — 222
Mičić Spasoje — 256
Mićunović Vukašin — 305, 324, 382—383, 414, 499, 505, 537, 549, 637 689
Mihailović Draža — 102, 103, 205 208, 386, 422, 554, 556, 557, 563 570, 572, 646, 743, 744, 755, 833 837, 848, 850, 865—867, 881—883 892—895, 894, 897, 898, 900, 901 903, 929, 930, 933, 934, 939, 942 943, 945, 947, 948, 995
Mihailović Vojislav Voja — 942 1109, 1142
Mihajlović Joco — 554
Mihaljevac (kod Korenice) — 986
Mijakovići (kod Vareša) — 492, 493, 768
Mikanovci (N. i St., kod Vinkovaca) — 984, 994, 1031, 1106, 1134
Mikić Luka — 8
Miklouš (D. i G.,) kod Čazme — 1003, 1013, 1087
Miković Savo — 271
Milađinovići (kod Bos. Gradiške) — 874
Milaković Nikola — 8
Milakovići (kod Olova) — 538, 711
Milanovići (kod B. Luke) — 936
Milašin Dragan — 387
Miličići (kod Maglaja) — 26—28
Milićević Vlado — 81
Milići (kod Vlasenice) — 157
Milino Selo (Musl. i Prav., kod Tuzle) — 280, 281
Milišić Branko — 372
Milkovac (kod Doboja) — 826
Milodraž (kod Busovače) — 636, 637
Milosavci (kod Prnjavora) — 752, 821
Miloševac (kod Modriče) — 951

Miloševac (kod Karlovca) — 920
Milovac (predio, kod Travnika) — 129
Miljacka (r.) — 218, 219, 543, 551, 583—586, 721, 911
Miljanovci (kod Tešnja) — 359, 439, 818, 824, 826
Miljanovci (kod Zvornika) — 161, 180, 906
Miljević Milančić — 408, 626
Miljević Stevan — 173
Miljevići (kod Banje Luke) — 248, 871, 872, 874
Miljevići (kod Sarajeva) — 543, 551
Miljevina (kod Foče) — 488, 883, 884, 897, 935
Miljuš Dane — 732
Miljuš Milan — 881
Miljuš Rajko — 557
Mioča (kod Kaknja) — 774
Miričine (kod Bos. Petrovog Sela — 8, 38, 159
Mirkovci (kod Vinkovaca) — 960
Mirković Radomir — 535
Mirosavci (kod Koraja) — 182, 184
Miroševići (kod Busovače) — 763, 792
Mirvići (kod Goražde) — 269
Mišin-Han (kod Banje Luke) — 477, 478, 919, 1019
Mišinci (kod Dervente) — 425, 439, 563, 827, 828, 996
Mišjak (trig. 618, kod Goražde) — 789
Miškića Brdo (kod Travnika) — 106, 230
Miškovci (kod Bos. Kobaša) — 201, 203
Mišković Božo — 200
Mitrovice (kod Živinica) — 749
Mitrović Marinko — 8
Mitrović Miloš — 681
Mitrovići (kod B. Luke) — 872
Mitrovići (kod Janje) — 189
Mižinovići (kod Olova) — 741
Mladice (kod Sarajeva) — 552
Mladikovina (kod Teslića) — 355, 357, 743, 744, 837, 850, 851, 896
Mladošević (kod N. Šehera) — 433, 434, 436, 437, 820—825
Mlađevac (trig. 527, kod Zvornika) — 158, 162, 163, 179, 284—287
Mlinište (kod Mrkonjić-Grada) — 554
Močevići (kod Ljubovije) — 392, 393, 395
Močioci (D. i G., kod Sarajeva) — 375, 527, 748
Modrac (kod Tuzle) — 282
Modran (kod Bijeljine) — 86, 87, 191, 965, 985, 1021, 1028
Modran (kod Dervente) — 828
Modran (r., kod Bijeljine) — 86
Modriča — 208, 346, 854—856, 925, 950, 952, 1048, 1133
Modrički lug (kod Modriče) — 926
Modrike (kod Travnika) — 669, 671
Modrinje (ž. st., kod Zenice) — 50, 51, 531, 609, 611, 612, 773
Modro Polje (kod Trnova) — 935
Mojčevići (kod Sarajeva) — 379, 380, 431, 432, 489
Mojmilovo br. (trig. 670, kod Sarajeva) — 95, 552
Mokri Lug (kod Jajca) — 570
Mokrica (D. i G., kod Petrinje) — 1029
Mokrice (kod Bos. Gradiške) — 514
Mokro (kod Glavatičeva) — 934
Mokro (kod Sarajeva) — 258, 269, 331, 336, 374, 376, 399, 415, 416, 453, 454, 456, 506, 538, 542, 543, 582, 584, 585, 620, 621, 721, 747, 909, 910, 1008, 1081, 1095, 1102, 1106, 1111
Mokronoge (kod Kaknja) — 404
Moluhe (kod Tuzle) — 180, 181, 184, 185
Moljušići (kod Kaknja) — 408
Monj (k. 533, kod Gradačca) — 9
Moranjci (D. i G., kod Srnica) — 9, 10, 38
Moravica (r.) — 808, 810, 811
Morine (predio, kod Nevesinja) — 468
Mosl. Popovača — vidi Popovača kod Kutine
Moslavačka gora (pl., kod Čazme) — 1000, 1079, 1094
Moslavačka Slatina (kod Čazme) — 1000
Moslavina — 965, 989, 992, 1000, 1003, 1006, 1010, 1013, 1021, 1025, 1029, 1033, 1037, 1040, 1045, 1049, 1052, 1056, 1059, 1062, 1066, 1074, 1075, 1079, 1082, 1083, 1087, 1091, 1094, 1098, 1099, 1101, 1140
Mosor (kod Travnika) — 111, 233, 600
Mostar — 30—32, 34, 35, 55, 57, 58, 61, 98, 101, 104, 204, 227, 228,

237, 239, 252, 299, 302, 304, 463, 467, 468, 472, 500 587, 641, 661, 663, 796, 799, 896
Mostište (kod Pljevalja) — 788
Moščanica (kod Zenice) — 52, 611, 767, 774, 1088
Mošići (kod Sarajeva) — 380
Moštanica (kod Sunje) — 1057
Mošunj (M. i V., kod Travnika) — 48, 59, 60, 62, 63, 108, 109, 111, 113, 114, 233, 234, 603, 606
Motajica (pl.) — 204, 562, 750, 817, 895, 1142
Motike (D. i G., kod Banje Luke) — 241, 242, 516
Motike (kod Olova) — 528
Motka (trig. 442, kod Gračanice) — 12, 25—27, 42, 44
Mračaj (kod Livna) — 725
Mračaj (kod Mrkonjić-Grada) — 197, 199, 202
Mradin (kod Zagreba) — 960
Mrakodol (kod Bos. Kostajnice) — 515
Mrakodol (kod Zvornika) — 133, 134, 230
Mrakovica (kod Prijedora) — 859
Mrakovo (kod Rame) — 299, 587
Mramorje (kod Zavidovića) — 722
Mramorje (predio, kod Gračanice) — 17
Mraovo Polje (kod Bos. Kostajnice) — 877
Mravinjac (kod Goražde) — 893
Mrčevci (kod Bos. Gradiške) — 875
Mrđani (kod Gračanice) — 23, 1054
Mrđanić (kod Fojnice) — 883
Mrđenović Branko — 556
Mrka Ada (kod Odžaka) — 855, 856, 925, 926, 949—951
Mrežnica (kod Karlovca) — 920
Mrežnica (r., kod Karlovca) — 922
Mrkalji (kod Han-Pijeska) — 93 94, 307, 309
Mrkaljić (kod Konjica) — 450, 496, 501, 503, 623
Mrkentića brdo (kod Bijeljine) — 87
Mrkodol (kod Duvna) — 562
Mrkonjić-Grad — 208, 209, 524, 554 566, 567, 572, 573, 649, 650, 676 688, 710, 918, 919, 936
Mrkonjića Vranjska (kod Bos. Krupe) — 730
Mršić (k. 223, kod Bijeljine) — 83
Mršići (kod Teslića) — 357
Mrtvanje (kod Konjica) — 323, 868
Mrvići (kod Sokolca) — 257
Mrzla Vodica (kod Delnica) — 1129
Mučalovići (kod Banje Luke) — 516
Mučanj (pl.) — 809
Mujići (kod Živinica) — 282, 749
Mujkić Dževad — 314
Mukinje (kod Rakitnog) — 562
Mura (r.) — 1094
Murati (kod Srnica) — 9, 38
Musabegović Haso — 271
Musl. Džemat (kod Vlasenice) — 155
Musl. Maoča (kod Brčkog) — 1056
Mustafina Klada (kod Čazme) — 1087
Mušanić Sabrija — 101
Mutić Pavle — 202, 242
Mutnica (kod Zenice) — 653, 1053
Mutnica (r., kod Bihaća) — 978
Mutnik (kod Bihaća) — 978

N

Nabrđani (kod B. Luke) — 1018
Nadbare (kod Fojnice) — 882
Nadići (kod Sokolca) — 261
Nađ Đuro — 960
Nahorevo (kod Sarajeva) — 527, 529, 646, 916
Nakomčić Đuro — 681
Nanići (kod Vareša) — 528
Nard (kod Valpova) — 1140
Nardelli Antun — 1083, 1087
Naromanija (kod Sokolca) — 910
Narta (kod Bjelovara) — 1091, 1094, 1097, 1101
Nasići (kod Sokola) — 10
Nasići (kod Breze) — 769
Našice — 969, 982, 1002, 1021, 1031, 1045, 1059, 1090, 1123, 1131
Nebljusi (kod Bihaća) — 962, 966, 1049
Nažbilj (kod Kaknja) — 913
Nedeljice (kod Loznice) — 693
Negraj (brdo, kod Zenice) — 667, 842, 843
Nedić Milan — 900, 901
Nedić Miloš — 8
Nehorići (kod Sokolca) — 539
Nemačka — 645, 937
Nemila (kod Zenice) — 46, 47, 50, 128, 248, 607, 638, 667, 668, 684, 767, 824, 825, 843, 845, 846, 1002, 1051, 1130, 1144

Neopalje (predio, kod Zenice) — 129
Nepravdići (kod Sokolca) — 455
Neretva (r.) — 31, 91, 252, 300, 588, 793, 866, 881, 882, 892, 897, 898, 933, 934
Nerići (kod Han-Pijeska) — 761
Nevesinje — 32, 34, 101, 332, 465, 500, 641, 785, 786, 791, 867, 883
Nevesinjska površ (predio) — 467
Nevetine (kod Konjica) — 301
Nević-Polje (kod Travnika) — 108, 233, 234, 606, 608, 701—703
Neviždraci (kod Konjica) — 72, 230, 792
Neviždrački p. (potok, kod Konjica) — 57
Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 103, 315, 374, 995, 1136
Nezirovići (kod Vlasenice) — 156
Nezuk (Musl. i Prav., kod Zvornika) — 158
Nikčević Vlado — 452
Nikolići (kod Sarajeva) — 481
Nikoliš Jovan — 626
Nikšić — 785—787
Ninković Bogdan — 349
Niš — 691
Nišići (kod Olova) — 528, 742
Nova ada (predio, kod Šapca) — 292
Nova Gradiška — 982, 1043, 1050, 1051, 1054, 1059, 1063, 1064, 1082, 1099, 1101, 1103, 1111, 1112, 1127, 1135
Nova Kapela Batrina — 984, 991, 994, 1047, 1050, 1059, 1065, 1103
Nova Kasaba (kod Vlasenice) — 157, 309
Nova Topola (G., D. i Sr., kod Banje Luke) — 237, 251, 474, 477, 510, 517, 875, 876, 984
Nova Varoš — 809, 810, 943, 944
Nova Ves (kod Bos. Kobaša) — 201
Novak-Bapska (kod Šida) — 965
Novalja (na o. Pagu) — 1109, 1110
Novi — 1116, 1125, 1129, 1138, 1132
Novi Grad (kod Modriče) — 831, 925, 926, 949
Novi Marof — 971, 1011, 1039, 1047, 1058
Novi Šeher (kod Tešnja) — 352, 356, 360, 433, 434, 436, 684, 767, 816, 819—822, 826, 846, 847, 889, 890
Novo Selo (kod Badovinaca) — 288, 292, 388, 397, 697
Novo Selo (kod Tešnja) — 359
Novo Selo (kod Zenice) — 1064
Novo Selo (kod Zvornika) — 93, 133, 158
Novoselec-Križ (ž. st., kod Zagreba) — 1023, 1047, 1058, 1096, 1128, 1131
Novoselija (kod Banje Luke) — 555
Novska — 542, 967, 980, 1031, 1047, 1048, 1054, 1059, 1065, 1068, 1069, 1096, 1103, 1124, 1128
Nožičko (kod Prnjavora) — 751, 819
Nuštar (kod Vinkovaca) — 1140

NJ

Njegovanče (predio, kod Badovinaca) — 292, 698
Njemić (kod Bijeljine) — 87

O

Obadi (kod Višegrada) — 266
Obadica (predio, kod Janje) — 191
Obadov brijeg (brdo, kod Danilov-Grada) — 785, 786
Obalj (kod Kalinovika) — 883, 884, 897
Obarak (kod Goražda) — 789
Obarde (kod Pljevalja) — 788
Obla glavica (k. 838, kod Zenice) — 117, 235, 600
Oblasni NOO za istočnu Bosnu — 316, 318

Oblasti vojne

NOVJ:
— 2. korpusa — 328
— 3. korpusa — 8, 314, 341, 342, 657, 710
— 5. korpusa — 18—19, 167, 378, 379
— 29. divizije — 30—31, 34—36, 304, 463, 472
Oblo Brdo (kod Sarajeva) — 486
Obli kam. (brdo, kod Doboja) — 967
Obljaj (trig. 533, kod Bos. Krupe) — 715, 725, 727
Obodnik (kod Kotor-Varoša) — 231, 744, 849, 850
Obojnik (kod Fojnice) — 883
Obojnik (k. 395, kod Zvornika) — 158
Oborišća (kod Travnika) — 839

Oborište (predio, kod Tarčina) — 432
Obradovac (kod Bos. Gradiške) — 514, 860
Obradović Simeun — 557
Obre (kod Kaknja) — 403, 404
Obrenovići (kod Zenice) — 47, 118 124, 235, 248, 666, 667, 670, 673, 674, 840, 844, 959
Obrijež (kod Bijeljine) — 86, 191
Obrovac (kod Kreševa) — 369
Obsine (kod Doboja) — 205, 564
Ocrkavlje (kod Foče) — 883
Očadželo (kod Sarajeva) — 168, 171, 174, 175, 451, 481, 483—385, 532, 552, 628
Očauš (kod Maslovara) — 356, 743, 744, 833, 850, 851
Očenići (kod Zenice) — 119, 121, 235, 792
Očevlje (kod Vareša) — 331, 528, 538, 741
Odra (kod Zagreba) — 960, 1077, 1135

Odredi

NOV i POJ:
— Banjalučki — 249, 461—462
— Birčansko-kladanjski — 658, 710, 711, 901, 902
— Grahovsko-peuljski — 166
— Livanjsko-duvanjski — 58, 63, 68, 70, 167
— Majevički — 182, 221—223, 391, 655, 658, 901, 987
— Motajički — 249, 817
— Podgrmečki — 166, 167, 226, 249, 460—461, 510—516, 518—523, 712, 716, 859, 1076, 1126
— Posavsko-trebavski — 37, 44, 341—343, 901, 949—951
— Srebrenički — 93, 294, 312, 313, 317, 318, 392, 393, 395, 430—431, 901
— Tuzlanski — 37, 278—283, 343, 377, 539, 540, 559, 711, 901, 902, 959, 971, 1057
— Vlašićki — 47, 108—111, 113—117, 119, 120, 124, 233, 248
— Zmijanjski — 166, 167, 249, 460—461, 511, 512, 516, 519, 520, 524, 963

četnički:
— Lijevčanski — 204, 556, 750
— Ozrenski — 23, 154, 889, 892, 895
— Vučjački — 995
— Zenički. — 740
Odžačina (kod Zvornika) — 76, 77
Odžak — 831, 925—927, 949—951, 1033
Odžak (kod Kaknja) — 408, 493, 612, 616, 914
Odžak (kod Livna) — 199
Odžak (kod Sarajeva) — 174
Odžak (kod Tarčina) — 412, 430
Odrašće (kod Kaknja) — 763
Oglavak (brdo, kod Sokola) — 14, 15, 39
Oglavak (kod Fojnice) — 254, 345, 365, 841, 842, 883
Oglavak (kod Sarajeva) — 174
Ogulin — 728—731, 958, 966, 1027, 1045, 1051, 1055, 1057, 1065, 1072, 1091, 1099, 1113, 1117, 1121, 1125, 1129, 1133, 1138, 1143
Ojdanići (kod Banje Luke) — 230, 520, 1017, 1019, 1061
Okići (kod Sokola) — 14, 15
Okna (predio, kod Šapca) — 292
Okreč (kod San. Mosta) — 199
Okrugli gaj (k. 605, kod Maglaja) — 44
Okruglica (kod B. Luke) — 569
Okruglica (kod Vareša) — 493, 528, 647, 740—742, 915, 916
Okruglica (r.) — 487
Okučani — 958, 965, 979, 994, 1005, 1043, 1047, 1048, 1068, 1074, 1096, 1099, 1116, 1135
Olovo — 281, 331, 405, 526, 528, 534, 538, 540, 582, 686, 710, 711, 720, 740, 746—748, 902, 910, 1057, 1081, 1084
Omanjska (D. i G., kod Tešnja) — 243, 357, 437—439, 826
Omerbašići (kod Tuzle) — 38, 279
Omerbegovača (kod Brčkog) — 1025
Oferbegović Ilijas — 449, 838, 924
Omerova voda (predio, kod Maglaja) — 22—24
Ometalo (kod Sarajeva) — 481
Opančak (kod Konjica) — 868, 933
Opara (kod Travnika) — 608
Opatovac (kod Šida) — 1134
Opsječko (kod Kotor-Varoša) — 832, 848, 849, 895
Orahova (kod Bos. Dubice) — 858
Orahovac (kod Zenice) — 684
Orahovica (D. i G., kod Gračanice) — 10, 20, 159, 161

Orahovica (kod Konjica) — 496, 970
Orahovica (kod Zenice) — 46, 47, 124, 248, 345
Orahovica (Musl. i Prav., kod Živinica) — 281
Orahovo (kod Bos. Gradiške) — 225
Orahovo (kod Olova) — 527
Orasi (kod Kaknja) — 611
Orašac (kod Prozora) — 556
Orašac (kod Travnika) — 601
Orašje (kod Bos. Šamca) — 952, 1118, 1122
Orašje (kod Doboja) — 20, 826
Oriovac (kod Slav. Broda) — 994
Orlac (k. 843, kod Zenice) — 602, 604, 672, 704
Orlova gl. (k. 1416, kod Sarajeva) — 748
Orlova stn. (trig. 1507, kod Sarajeva) — 506, 719
Orlovac (kod Banje Luke) — 228, 230, 237, 238, 521
Orlovac (trig. 710, kod Kaknja) — 772
Orlovac (kod Pleternice) — 994
Orlovača (k. 1212, kod Sarajeva) — 375, 542, 543, 748, 909
Orlovik (trig. 597, kod Žepča) — 845
Orljani (kod Bihaća) — 1071
Orljava (r.) — 1099, 1131
Orolik (kod Šida) — 1134
Ortuci (kod Zvornika) — 308
Osenik (kod Tarčina) — 62, 368, 796, 990
Osiječani (kod Goražda) — 269
Osijek — 961, 964, 965, 972, 975, 984, 994, 1000, 1027, 1035, 1042, 1079, 1101, 1104, 1124, 1131, 1140, 1141
Osinja (kod Prnjavora) — 442—444
Osište (kod Konjica) — 299
Osječani (kod Doboja) — 9, 1030, 1042
Osječani (kod Živinica) — 281, 282
Osjek (kod Visokog) — 54
Osmaci (kod Zvvornika) — 155
Osmača (pl., kod B. Luke) — 567, 569
Osmače (kod Srebrenice) — 294, 312, 392, 394
Osmanović Mehmedalija — 430—431
Osoje (kod Tešnja) — 436
Osojnica (kod Maglaja) — 24, 767
Osojnica (kod Travnika) — 116, 129, 234, 665, 670, 673, 840, 841—843
Ostojić Zaharije — 103, 386, 816
Ostojići (kod Sarajeva) — 325
Ostrovica (kod Gospića) — 1071
Ostrovo (kod Vinkovaca) — 1140
Ostrožac (kod Bihaća) — 713, 726—729, 731, 978, 1004, 1067 1071, 1076, 1080, 1105, 1139
Ostrožac (kod Konjica, sada potopljen) — 31—33, 57, 60, 63—65, 70, 72, 230, 240, 241, 248, 275, 276, 298—300, 302, 304, 498, 499, 587—590, 597, 641, 792, 793, 958, 970
Ostrožnica (kod Bos. Krupe) — 725, 727, 730
Ostružnica (kod Fojnice) — 254, 371, 372, 803
Ostrvica (M. i V., k. 721 i trig. 917, kod Maglaja) — 23
Oštice (kod Bijeljine) — 83, 84
Oštra gl. (k. 1250, kod Sokolca) — 539
Oštra glav. (k. 300, kod Kostajnice) — 512, 514, 696
Oštra Luka (kod Prijedora) — 198, 556
Oštrelj (kod Bos. Petrovca) — 688
Oštri breg (k. 375, kod Zvornika) — 157
Oštri Zid (kod Čazme) — 1010, 1021
Oštrik (k. 944, kod Kiseljaka) — 684, 1003
Otočac — 1110, 1113, 1117, 1121
Otok (kod Črnomelja) — 1119, 1141
Otoka (kod Bos. Krupe) — 244, 514—516, 519, 521, 713, 715, 726—728, 1050, 1064
Ovše (kod Maglaja) — 824, 825, 846
Oteležani (kod Prozora) — 54, 225
Otigošće (kod Fojnice) — 253
Ovčari (kod Konjica) — 33, 90, 275, 302, 589—593
Ovčine (predio, kod Zenice) — 666
Ožalj (kod Karlovca) — 969, 1015, 1036, 1057, 1058
Ozerkovići (kod Sokolca) — 455
Ozimica (D. i G., kod Žepča) — 177, 246, 767
Ozren (kod Bos. Petrovog Sela) — 279

Ozren (kod Sarajeva) — 538, 539, 619, 746, 747
Ozren (pl., kod Doboja) — 19, 23, 37—39, 41, 42, 44, 154, 157—159, 163, 278, 280, 647, 855, 856, 888—890, 892, 895, 900, 903, 925—927, 950, 967
Ozren (pl., kod Sarajeva) — 271, 376, 377, 417
Ozren kamen (k. 852, kod Maglaja) — 23
Ožegovići (kod B. Luke) — 1038

P

Pačariza Sulejman — 98
Pađine (kod Šapne) — 189
Pag (o.) — 958, 1080, 1084, 1105, 1109, 1110, 1113, 1121
Pajići (kod B. Luke) — 572
Pajtovići (kod Olova) — 528
Pajtas (trig. 875, kod B. Luke) — 568
Paklenica (D. i G., kod Maglaja) — 24, 25, 44, 279, 767
Palačkovci (D. i G., kod Prnjavora) — 754
Palanka (kod Brčkog) — 82, 1083
Palanka (kod Sanskog Mosta) — 731
Pale (kod Sarajeva) — 99, 101, 168, 264, 266, 269—271, 332, 374, 411, 453, 454, 486, 534, 541, 543, 584, 585, 598, 599, 786, 790, 943, 1011, 1015, 1022, 1026, 1030, 1042, 1046, 1053, 1057, 1063, 1077, 1081, 1084, 1089, 1102, 1111
Palež (kod Kiseljaka) — 640
Palež (kod Sarajeva) — 543, 584—586
Palinovići (kod Zenice) — 774
Palivuk (kod Travnika) — 850
Paljika (brdo, kod Zenice) — 116, 602, 604, 665, 673, 674, 843
Panduri (kod Zvornika) — 163, 181, 182
Panići (kod Travnika) — 356, 360, 361, 839
Panjevi (kod Sarajeva) — 748
Papažani (kod Prnjavora) — 751, 819
Paprača — vidi Paprača kod Zvornika
Papraća (kod Zvornika) — 92, 143, 158, 293, 294, 296, 306—308, 317, 905
Papratnica (D. i G., kod Kaknja) — 404, 405, 764, 765
Papratnica (kod Žepča) — 845, 846
Papuk (pl.) — 965, 969, 977, 1066
Pariževići (kod Rogatice) — 258, 581
Parlog (predio, kod Banje Luke) — — 519, 1017, 1019, 1060, 1061
Paroš (kod Prozora) — 299
Pasja pravda (predio, kod Bos. Kobaša) — 562
Pasjača (kod Teslića) — 438
Pašijan (V. i M., kod Garešnice) — 1033
Pašin put (predio, kod Zvornika) — 160
Pašino br. (brdo, kod Sarajeva) — 95, 748, 1063
Pašino brdo (kod Rogačice) — 392, 395
Pašino brdo (kod Zvornika) — 183
Paučje (kod Našica) — 1045, 1094
Pavelić Ante — 103, 980, 993, 1072
Pavičevići (kod Sokolca) — 337, 581, 908
Pavić Vojo — 525
Pavići (kod Karlovca) — 920, 922
Pavličani (kod Čazme) — 1079
Pavlovac (kod B. Luke) — 555, 873
Pavlovac (kod Garešnice) — 1056
Pavlovac (kod Sarajeva) — 380, 384, 410, 453, 546, 481, 486, 535, 1042
Pavlović (kod Zvornika) — 308
Pavlović Dušan — 681
Pavlovići (kod Kotor-Varoša) — 744
Pavošević Zvon. — 537
Pazarić (kod Sarajeva) — 58—62 99, 100, 236, 237, 299, 301, 303, 304, 367, 368, 371, 372, 375, 380, 385, 409, 412, 430, 432, 495, 496, 500, 503, 504, 535, 543, 544, 546—548, 623, 635, 684—686
Pecari (kod Zvornika) — 186
Pecarnice (trig. 964, kod Travnika) — 46, 47, 115, 128, 129, 234, 602, 504, 668—670, 840
Pecka (D. i G., kod Mrkonjić-Grada) — 197, 554
Pečnik (kod Modriče) — 926
Pečuj (D. i G., kod Travnika) — 105
Pećine (kod Zvornika) — 76, 77, 182

Pediše (kod Sokolca) — 262, 337, 376
Pejanović Milutin — 79, 262, 311, 540, 582, 622, 742, 750, 885
Pejić M. — 282—283
Peljave (kod Bijeljine) — 223
Penava Pero — 751
Pendičići (kod Sarajeva) — 381
Perčin (kod Višegrada) — 266
Pepelari (kod Zavidovića) — 742, 761
Perići (kod Srebrenice) — 395
Peringrad (kod Zvornika) — 308
Perišić Gavrilo — 711
Perišić Vukosav — 313
Perjasica (G., S. i D., kod Karlovca) — 914, 920, 922
Perković-Han (kod Žepča) — 821—823, 846
Perović Mašan — 271
Perunika (k. 528, kod Zvornika) — 38, 160, 162, 163, 181, 185, 286
Perušić (kod Gospića) — 1099, 1110, 1113
Pervan (D. i G., kod B. Luke) — 474, 512, 514, 515
Peštersko polje (predio, kod Sjenice) — 808, 810
Perušići (kod Višegrada) — 266, 269
Petkovci (kod Bos. Dubice) — 511
Petkovići (kod Zavidovića) — 723
Petlovača (kod Šapca) — 388
Petovar Rudolf Rudi — 104, 148, 338, 377, 559
Petrijevci (kod Osijeka) — 1027
Petrinja — 965, 987, 1007, 1027, 1032, 1047, 1057, 1063, 1075, 1079, 1083, 1084, 1087, 1096, 1098, 1099, 1105
Petrovića gaj (predio, kod Zvornika) — 308
Petrovića Holiba (kod Bijeljine) — 86, 191
Petrovići (D. i G., kod Bos. Krupe) — 238, 715, 716
Petrovići (kod Duvna) — 562
Petrovići (kod Sarajeva) — 485, 543, 551
Pezići (kod B. Luke) — 1018
Piatić Josip — 101
Pidriš (kod Prozora) — 563—565
Pijuke (kod Vlasenice) — 157
Pilica (D. i G., kod Janje) — 188, 189
Piljevina (k. 957, kod Kaknja) — 774
Piljuzić (kod Tešnja) — 358, 359, 433, 439—442, 824
Pire (kod Žepča) — 355
Pirići (kod Zenice) — 116, 234
Pirići (k. 586, kod Zenice) — 608
Pirin (kod Kreševa) — 799
Pirina ravan (k. 1293, kod Travnika) — 895
Pirota (kod Travnika) — 112, 234
Pisarovina (kod Jastrebarskog) — 986
Piskavica (D. i G., kod B. Luke) — 523, 870, 919
Piskavica (D. i G., kod Gračanice) — 16
Piskavica (k. 535, kod Gračanice) — 44
Pištaline (kod Bos. Krupe) — 726
Pitomača (kod Virovitice) — 1000, 1010, 1013
Pivnica (kod Virovitice) — 958
Pjanić Ibrahim — 315
Pjevalovac (kod Dervente) — 895
Plana (k. 1225, kod Travnika) — 929
Plandište (kod Sokolca) — 293
Planina (kod Zvornika) — 160
Planinica (kod Vareša) — 528
Planinica (trig. 1378, kod Vareša) — 768
Plaški (kod Ogulina) — 729, 958, 962, 974, 1121
Plavičići (kod Travnika) — 704, 705
Plehan (kod Dervente) — 563, 996, 1136
Pleso (kod Zagreba) — 979
Pleševac (k. 937, kod Sarajeva) — 1003
Pletenište (kod Sarajeva) — 483
Pliješ (k. 981, kod Sokolca) — 256—258, 295, 296
Pliska (kod Kotor-Varoša) — 849
Plitvička Jezera — 1007, 1014, 1022, 1026, 1049
Pločari (kod Fojnice) — 60, 254, 535, 772
Ploščica (St. i N., kod Bjelovara) — 1021, 1025, 1033
Plovčiji dol (br., kod Ilidže) — 866
Plužine (kod Gacka) — 882
Plješivica (pl.) — 992, 1001, 1007

Pljevlja — 271, 455, 787—789, 808, 943, 944
Pobjenik (kod Čazme) — 1079
Poblačnica (r.) — 809
Poblaće (kod Čajniča) — 809
Pobratine (kod Konjica) — 496
Pobrđe (kod Fojnice) — 345, 365
Pobrđe — vidi Podbrđe kod Kotor-Varoša
Pobrđe (kod Zvornika) — 132, 133, 187
Počivaljka (trig. 295, kod Derventе) — 150, 151, 424, 440, 685, 983, 996, 1058
Počulica (kod Travnika) — 114, 116, 129, 234, 665, 666, 672 676, 677, 1026
Podbor (kod Prozora) — 556, 557
Podborogovo (kod Zvornika) — 155
Podbrdo (kod Mrkonjić-Grada) — 524, 649, 650
Podbrđe (kod Zenice) — 678
Podbrđe (kod Kotor-Varoša) — 832, 849, 850
Podbrežje (kod San. Mosta) — 201
Podbrežje (kod Zagreba) — 1031
Podbrežje (kod Zenice) — 706, 707, 844
Podgarić (kod Čazme) — 1010
Podgorica (sada Titograd) — 786
Podgornik Dinko — 557
Podgrab (kod Prače) — 264, 265, 400, 451, 481, 482, 485, 790, 990, 993, 1004, 1008, 1022
Podradci (D. i G., kod Bos. Gradiške) — 198, 523, 859, 860, 870, 874, 877
Podgradina (kod Livna) — 565
Podgrmeč — 556, 650
Podhum (kod Livna) — 201, 563
Podhumlje (kod Travnika) — 107, 108, 233, 234
Podivići (kod Sarajeva) — 481
Podkleče (kod Zavidovića) — 722, 888, 889
Podkovač (kod Čajniča) — 893
Podkozara (kod Goražda) — 788
Podkraj (kod Mrkonjić-Grada) — 567
Podkućnice (kod Banje Luke) — 229
Pod Lovnicom (kod Konjica) — 867
Podlugovi (kod Visokog) — 405, 526, 615, 742, 749, 769, 770, 772
Podnadioci (kod Zenice) — 117, 601
Podnovlje (kod Modriče) — 102, 103, 149, 151
Podoglavak (kod Fojnice) — 70, 254, 802
Podorašac (kod Konjica) — 32, 33, 299, 300, 302, 496, 594, 866, 867, 987
Podovi (brdo, kod Sarajeva) — 481
Podovi (kod Travnika) — 840, 841
Podrašnica (kod Mrkonjić-Grada) — 554, 562
Podravina — 958, 962, 965, 969, 973, 977, 982, 986, 1049, 1052, 1072, 1101, 1104, 1109, 1115, 1123, 1131, 1144
Podravska Slatina — 962, 963, 967, 975, 979, 980, 993, 1021, 1024, 1049, 1052, 1140
Podrebelj (kod Drinjače) — 396
Podromanija (kod Sokolca) — 255, 256, 257, 259, 260, 293—295, 306, 307, 331, 332, 337, 374, 376, 377, 384, 399, 410, 415, 416, 455, 526, 538, 541, 559, 580—582, 619, 719, 720, 721, 724, 747, 767, 908—911, 1004, 1015, 1081, 1084, 1102, 1106
Podrute (kod Varaždina) — 1011
Podvinje (kod Slav. Broda) — 1050
Podvitez (kod Sarajeva) — 264, 270
Podvrško (kod N. Gradiške) — 1054
Površte (k. 1274, kod Konjica) — 866
Pofalići (kod Sarajeva) — 217
Pogar (kod Vareša) — 405, 526, 528, 615, 749, 761, 1026
Pogorelica (kod Fojnice) — 930
Pohovac (kod Sokolca) — 255, 256, 257, 259—261, 295, 307, 309, 310, 377, 580—582, 719—721, 908, 909
Pojatno (kod Zagreba) — 963
Pojezna (kod Prnjavora) — 200, 205, 439, 561, 562, 564, 565
Pojska (kod Travnika) — 47, 129, 234, 666, 669, 706, 840, 841, 993
Pokrajčići (kod Travnika) — 113, 234
Pokoj (kod Bihaća) — 726, 1067, 1080
Poloj (D., S. i G., kod Karlovca) — 920, 922
Poljanak (k. 323, kod Bos. Novog) — 859
Poljanak (kod Plitvičkih Jezera) — 1007, 1029, 1034
Poljani (kod Kaknja) — 766

Poljavnice (kod Bos. Novog) — 239, 240, 519, 521
Polje (kod Busovače) — 68, 245, 405, 959
Polje (kod Travnika) — 703, 708, 709
Poljice (kod B. Luke) — 567, 568
Poljice (kod Kaknja) — 403
Poljice (kod Trnova) — 883
Poljice (kod Živinica) — 282, 952
Ponihovo (kod Zenice) — 774
Ponor (kod Sokolca) — 270
Ponjević Ilija — 626
Ponjevići (kod Žepča) — 841
Ponjevo (kod Žepča) — 353, 355
Popi (kod Kaknja) — 611
Popišanac (trig. 421, kod B. Luke) — 873
Popivoda Pero — 701
Popov Do (kod Goražda) — 789
Popov Most (kod Tjentišta) — 947
Popovac (kod B. Luke) — 753, 825
Popovac (kod Čazme) — 1025
Popovac (kod Slunja) — 920
Popovača (kod Kutine) — 963, 1013, 1023, 1025, 1047, 1065, 1096, 1099, 1124, 1140
Popovi (kod Bijeljine) — 395
Popović A. Koča — 274, 760
Popović Đuro — 103
Popović Vojo — 18
Porače (kod Fojnice) — 882
Poratak (kod Sarajeva) — 540
Porebrice (kod Gradačca) — 12, 17, 39
Porin (sada: Pločnik, kod Doboja) — 346, 349
Porječani (ž. st., kod Kaknja) — 51, 243
Porječina (kod Bos. Petrovog Sela) — 281
Posavina (predio) — 7, 9, 17, 37, 38, 102, 103, 855, 856, 859, 901, 952
Posavac Mijo — 174, 480
Postinje (predio, kod Zenice) — 129, 673, 674, 677
Posušje (kod Imotskog) — 34, 299, 467, 641
Potoci (kod Nevesinja) — 587—589
Potoci (kod Sarajeva) — 790
Potočani (kod Doboja) — 767, 967
Potočani (kod Odžaka) — 831, 855, 856, 926, 950, 951
Potočani (kod Dervente) — 754
Potočani kod Prnjavora) — 423, 830
Potočari (kod Brčkog) — 82, 85
Potočari (kod Srebrenice) — 395
Potok (kod Bjelovara) — 1013, 1021
Potselo (kod Mrkonjić-Grada) — 198, 199
Povljana (na o. Pagu) — 958
Poznanovići (kod Ljubovije) — 312, 395
Požarnica (kod Tuzle) — 153, 855
Požega (kod Užica) — 808, 810
Požegrmac (kod Priboja na Limu) — 809
Požeška kotlina — 960, 962, 975, 980, 1066, 1090, 1119
Prača (kod Rogatice) — 101, 168, 269, 276, 392, 481—483, 893, 897, 970, 986, 990, 993, 1002
Prača (r.) — 92, 375, 892, 943, 1050
Pravoslavna Kamenica (kod Zvornika) — 157, 158, 286, 903
Prdeljica (k. 1018, kod Kotor-Varoša) — 895
Prečec (kod Ivanić-Grada) — 1032, 1039, 1100
Predojević Đurađ Đurin — 152, 349, 386, 400—401, 443, 732, 734
Prečani (kod Trnova) — 488, 489, 627
Prekomurje — 648
Prelac (kod Travnika) — 604, 672—674, 677, 704
Prenj (pl.) — 943
Preočica (kod Travnika) — 115, 129, 234, 600, 604, 673, 675, 991, 1085
Prepalica (k. 250, kod B. Luke) — 1018
Presjenica (D. i G., kod Sarajeva) — 169, 379, 384, 410, 534, 628, 866, 1067
Presjenica (r.) — 380, 486, 489
Prespa (kod Bjelovara) — 1003, 1037, 1041, 1101
Previja (kod Konjica) — 32, 33
Prevršac (kod Kostajnice) — 1079
Pribanj (kod Sarajeva) — 790
Pribava (kod Gračanice) — 25
Pribilovići (kod Travnika) — 105
Pribinić (kod Teslića) — 237, 437, 448, 566, 570, 744, 813
Priboj na Limu — 805, 806, 809, 810, 812, 944
Priboj (kod Lopara) — 8, 155, 157, 186, 221—223, 391, 952

Pričinović Pocerski (kod Šapca) — 697, 698
Pridjel (Musl. i Prav., kod Doboja) — 28, 967
Pridola (kod Busovače) — 254, 406
Prihići (D. i G., kod Travnika) — — 105
Prijeboj (kod L. Petrovog Sela) — 974, 982, 1001, 1025, 1026, 1041, 1095, 1110, 1114
Prijedor — 203, 517, 523, 556, 567, 572, 650, 728, 732, 710, 859, 918, 919, 1019, 1060, 1127, 1145
Prijepolje — 98, 809, 810
Prijevor (predio, kod Živinica) — 281
Prilug (kod Zavidovića) — 761
Priluka (kod Livna) — 201
Primilac (kod Rogačice) — 395
Primišljanski Tržić (kod Karlovca) — 920
Primišlje (kod Slunja) — 729—731, 978, 982, 1121, 1139
Primorje — 1046, 1125, 1129
Prisade (kod Doboja) — 346, 827
Prisika (kod Aržana) — 565
Prisoje (predio, kod Gračanice) — 17
Prisoje (kod Rogačice) — 395
Prisoje (kod Sarajeva) — 483
Privlaka (kod Vinkovaca) — 959, 960
Prizna (kod Karlobaga) — 1110
Prnjavor — 199, 200, 204, 249, 442, 557, 572, 732, 829, 830, 833, 847
Prnjavor (kod Gračanice) — 12, 15, 16, 44
Prnjavor (V. i M., kod Dervente) — 149, 150, 206, 348, 349, 357, 359, 424, 425, 439, 440, 443, 561, 562, 814, 816, 819, 827, 829, 996, 1031
Prnjavor (kod Lešnice) — 289, 290, 292, 388, 697, 700
Prnjavor (kod Krupe na Vrbasu) — 936
Prnjavor (kod Odžaka) — 951
Prnjavor (kod Zavidovića) — 723
Prodanović Ilija — 594
Prokop (M. i V., kod Čazme) — 1025
Prokop (kod Gradačca) — 39
Prolaz (kod Sarajeva) — 170, 485
Prole Krsto — 178
Prolog (kod Livna) — 199
Prosje (kod Busovače) — 684
Pročšica (kod Busovače) — 67, 245
Protić Marko — 372
Prozor — 72, 299, 556, 565
Prud (kod Odžaka) — 831, 855, 925, 926, 949, 951
Prutine (kod Sarajeva) — 399, 455, 506
Pst. Krivaj (kod Slav. Požege) — 1029
Pučenik (kod Bos. Krupe) — 238, 519, 523, 725, 727, 859
Pujagić Savka — 351
Pukiš (kod Brčkog) — 154, 181, 184

Pukovi

njemački:

— 1. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 85, 154
— 2. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 85, 154
— 3. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 232
— 4. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 56, 107, 125, 232, 331, 403, 542, 612, 675, 783, 767
— 5. Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 56, 107, 125, 232, 331, 403, 542, 612, 675, 783
— 7. artiljerijski 7. SS »Princ Eugen« divizije — 331, 767
— 13-ti 7. SS »Princ Eugen« divizije — 46, 100, 129, 301, 303, 321, 330, 331, 409, 486, 500, 504, 526, 534, 600, 652, 766, 767, 774, 775, 798, 799, 888, 971, 990
— 14-ti 7. SS »Princ Eugen« divizije — 46, 100, 129, 303, 321, 331, 486, 526, 536, 538, 541, 542, 581, 600, 668, 720, 747, 752, 767, 793, 795, 799, 842, 910, 912, 971, 1095, 1102
— 16-ti 22. pješadijske divizije — 83
— 47-mi 22. pješadijske divizije — 83
— 65-ti 22. pješadijske divizije — 83
— 81. landesšicen — 50, 403, 541, 639, 765, 766
— 141. artiljerijski — 125
— 149-ti 117. lovačke divizije — 1044

— 334. pješadijski 181. divizije — 269, 334, 374, 454, 541, 585, 762
— 359-ti 181. pješadijske divizije — 46, 61, 100, 125, 542, 666
— 363-ći 181. pješadijske divizije — 256, 260, 269, 295, 307, 332, 373, 374, 415, 506, 526, 538, 541, 581, 582, 619, 719, 747, 767
— 369. artiljerijski 369. divizije — 332, 500, 785, 1102
— 369. pješadijski 369. legionarske divizije — 31, 300, 301, 332
— 370-ti 369. legionarske divizije — 31, 300, 301, 332, 409, 500, 503, 684, 685
— 373. artiljerijski — 1148
— 383-ći 373. legionarske divizije »Tigar« — 238
— 384-ti 373. legionarske divizije »Tigar« — 725
— 639. za osiguranje — 100, 115, 125, 232
— 724-ti 104. lovačke divizije — 8, 20, 37, 159, 906
— 734-ti 104. lovačke divizije — 37, 83, 135, 162, 164, 179, 284
— »Bergmann« Ruskog zaštitnog bjelogardijskog korpusa — 486, 621, 627, 675
— Policijski »Nagel« — 99, 101, 344, 374, 541, 542, 684, 763, 767, 800, 842
— »Skenderbeg« — 104

četnički:

— 1. srbijanski 1. crnogorske divizije — 564
— 1. omladinski 1. crnogorske divizije — 564
— 4. crnogorski 1. crnogorske divizije — 564
— 7. crnogorski 1. crnogorske divizije — 564
— 9-ti — 205
— 12-ti — 205

ustaško-domobranski (pukovnije):

— 1. lovačka — 374
— 2. gorska — 59

Puračić (kod Tuzle) — 952
Pusto Selo (kod Sokola) — 539, 747
Pustopolje (kod Sarajeva) — 376, 377, 399, 416, 506, 582, 583, 620, 721, 910
Pušća Bistra (kod Zagreba) — 963, 1103
Pušmulić (kod Srebrenice) — 395
Putičevo (kod Travnika) — 49, 111, 112, 599, 606, 616, 703, 708, 709, 914
Putnikovo brdo (kod Doboja) — 349, 753, 754

R

Rab (o.) — 958, 971, 1138, 1143
Racetić Jovan — 658
Racune (kod B. Luke) — 567, 568
Rača Radoslav — 81
Račić Dragoslav — 7, 850, 892, 895, 897, 898
Radakovo (kod Zenice) — 1023, 1064
Radalj (kod Loznice) — 288, 397
Radetić P. Rajko — 173
Radić (M. i V., kod Bos. Krupe) — 715, 725—727, 1080, 1094
Radić Ljubo-Gedžo — 386, 734
Radić Savan — 680
Radića Brdo (kod Travnika) — 106, 108, 232
Radići (kod Zenice) — 654, 767, 775
Radina luka (kod Maglaja) — 889
Radino brdo (k. 366, kod Gračanice) — 20, 21, 39
Radinovići (kod Kaknja) — 402—404, 737
Radna glava (brdo, kod Travnika) — 234
Radobuđa (kod Užica) — 809, 810
Radojčići (kod Travnika) — 111, 233, 669, 670
Radojević Sveto — 432
Radonjići (kod Travnika) — 111, 233
Radova (kod Sarajeva) — 748
Radova šuma (predio, kod Ilidžde) — 866
Radovanović Spasoje — 81
Radujkovići (kod B. Luke) — 895
Radulović Janko — 881
Raduša (kod Tešnja) — 445
Ragale (kod Fojnice) — 345, 608

Ragalj (trig. 1134, kod Konjica) — 300, 978, 992
Rahić (D. i G., kod Brčkog)— 83, 1086
Raičević R. Radoš — 152, 386, 400 —401, 869, 924
Rajevo Selo (kod Županje) — 1133
Rajić (kod Okučana) — 1005, 1031, 1054, 1065, 1074, 1096
Rajići (kod Vlasenice) — 157
Rajkovac **Petar — 925, 952**
Rajković Dušan — 726, 1147
Rajkovići (kod Sokolca) — 539
Rajlovac (kod Sarajeva) — 97, 335, 384, 402, 527, 638, 639, 740, 742, 749, 762, 779, 979, 1085
Rajševo (kod N. Šehera) — 439, 400, 851
Raka (kod Krškog) — 729
Rakani (D. i G., kod Bos. Krupe) — 226, 859, 861
Rakite (kod Sarajeva) — 485
Rakitnica (kod Konjica) — 865, 883, 896, 942
Rakitnica (r., kod Konjica) — 866, 867
Rakitno (kod Posušja) — 32, 299, 467, 468, 561, 562
Rakov Potok (kod Samobora) — 1047
Rakova Noga (kod Sarajeva) — 282, 377, 527, 528, 748, 1067
Rakovac (D. i G., kod Maglaja) — 23—25, 279
Rakovac (kod Sarajeva) — 384. 410, 460
Rakovačko brdo (kod Maglaja) — 279
Rakovica (kod Cazina) — 920
Rakovica (kod Drežnik-Grada) — 1129, 1133, 1139, 1141
Rakovica (kod Ilidže) — 541, 796
Raković Josip — 960
Rama (kod Prozora) — 299, 302, 413, 501, 502, 587, 588, 641, 803, 970
Rama (r.) — 501
Ramići (kod Banje Luke) — 248, 512, 513, 1017
Ramljane (kod Vrhovina) — 982
Rankovići (kod Teslića) — 438
Rankovići (kod Travnika) — 55, 105, 107, 226, 229, 232, 233, 344, 602, 608
Rankovska kosa (kod Travnika) — — 56, 229
Rasadnić (kod Sokolca) — 539
Rasavci (kod D. Vakuta) — 557
Raskršće (predio, kod Visokog) — 253, 254, 371, 372, 409, 411, 623, 635, 640, 684
Rasnice (kod Travnika) — 114
Rasno (kod Zenice) — 115, 116, 124, 234
Rasolina (k. 1241, kod Sokolca) — 337, 376, 581, 720, 910
Raspotočje (kod Zenice) — 654, 684, 917
Rastovac (kod Karlovca) — 920
Rastovo (kod Travnika) — 340, 344, 345, 567, 608, 609, 702
Rastošnica (kod Bijeljine) — 222, 223, 952
Rastuša (kod Prnjavora) — 225, 568
Rašće (predio, kod Bijeljine) — 83
Rašće (kod Mrkonjić-Grada) — 523
Rašćevina (kod Kaknja) — 609
Rašići (kod Doboja) — 150
Raška Strana (kod Konjica) — 867
Rašljani (kod Brčkog) — 341
Rašljevo — vidi Ražljevo kod Koraja
Raštelica (kod Konjica) — 55—57, 90, 227, 228, 231, 253, 303, 321, 322, 331, 409, 411, 429, 495, 496, 502—504, 535, 546, 547, 623, 634, 684—686, 867, 883, 896, 1001
Rataj (kod Kalinovika) — 882
Ratković (kod Brčkog) — 182
Ratkovići (kod Ljubovije) — 393
Ratkovo (D. i G., kod Banje Luke) — 198
Rauš Stevo — 618
Rauševac (kod Busovače) — 845
Ravan (kod Busovače) — 916
Ravansko (kod Han-Pijeska) — 761
Ravne (kod Olova) — 528
Ravnice (kod Bos. Novog) — 523
Ravnice (predio, kod Konjica) — 322
Ravni gaj (predio, kod Zvornika) — 188
Ravni put (predio, kod Bos. Kostajnice) — 515
Ravno (kod Prozora) — 565
Ravno Polje (kod Bijeljine) — 87
Razv. Garić Grad (kod Čazme) — 1013
Ražljevo (kod Koraja) — 38, 184, 190

Rebić (kod Udbine) — 1010
Rebrovac (kod Banje Luke) — 554, 753
Rečica (kod Karlovca) — 969, 977, 986
Redak (trig. 263, kod Doboja) — 205
Ređići (kod Zvornika) — 306, 308
Rekavica (kod Banje Luke) — 224, 225, 555, 568, 569
Reljevo (kod Sarajeva) — 527, 529, 771
Remetinec (kod Zagreba) — 1051
Remić (kod Sapne) — 189
Renovica (kod Prače) — 264, 269, 270, 453, 481—483, 491, 788, 808, 990
Repovci (kod Konjica) — 253, 300, 301, 497, 501, 503
Reput (kod Travnika) — 608
Rešetari (kod Nove Gradiške) — 1099
Rešetnica (kod Sokolca) — 256, 258, 261, 295, 376, 580, 581
Ribari (kod Šapca) — 388
Ribić (kod Bihaća) — 732
Ribnica (kod Kaknja) — 774
Ribnica (kod Živinica) — 281, 282
Ribnica (kod Zavidovića) — 952
Ribnik (kod Gospića) — 1071
Ribnik (kod Ozlja) — 1057
Ribnjak (tovilište riba, kod D. Miholjca) — 1144
Ribnjak (tovilište riba, kod Garešnice) — 1034
Ričica (kod Kaknja) — 493
Ričice (kod Zenice) — 653, 654, 774
Rid (k. 1067, kod Kaknja) — 913
Riječa (kod Olova) — 539, 746
Riječani (kod Maglaja) — 26—28,
Riječica (kod Travnika) — 113, 234
Rijeka — 649, 1129, 1143
Rijeka (kod Travnika) — 124
Rilić Spasoje — 349
Ripač (kod Bihaća) — 650
Ritešić (kod Doboja) — 149, 150, 439, 440
Rizvanovići (kod Zenice) — 842
Rizvići (kod Busovače) — 608
Rodić Pero — 494
Rodić Slavko — 18—19, 167, 178, 217, 252, 383, 737
Rodići (kod Prozora) — 55, 226
Rogačica (kod Bajine Bašte) — 291
Rogatica — 92, 93, 98, 135, 168, 210, 269—271, 295, 318, 598, 790, 808, 811, 892, 893, 900, 943, 944, 970, 983, 990
Rogoj (Javorak, kod Sarajeva) — 487, 866
Rogolje (kod Mrkonjić-Grada) — 566, 572, 919
Rogolji (D. i G., kod Okučana) — 965
Rogoušići (kod Sarajeva) — 416, 417, 620
Rogoz (k. 900, kod Zenice) — 774
Rohimići (kod Gračanice) — 16
Rojčević (Musl. i Prav., kod Zvornika) — 188, 189
Romanija (pl.) — 135, 137, 271, 295, 296, 318, 416, 455, 719, 720, 740—742, 761, 882, 898, 1015
Romanovac (k. 1239, kod Vareša) — 281
Romanovci (D .i G., kod B. Luke) — 872—874
Ropac Ivan — 680
Rosići (kod Gračanice) — 15, 44
Rosulja (k. 509, kod Fojnice) — 801, 843
Rosulje (kod Konjica) — 302
Rosulje (kod Sokolca) — 261, 262
Roško Polje (kod Duvna) — 204, 206, 207, 563, 565
Rotanj (kod Vareša) — 493
Rovna (D. i G., kod Travnika) — 48, 64, 65, 129
Rudanica (k. 908, kod Teslića) — 744
Rudanka (kod Doboja) — 205, 346, 347, 350, 359, 443, 827, 1042 1096
Rudarica (k. 339, kod Kostajnice) — 475, 513, 514, 969, 977, 983, 984
Rudeljak (kod Vareša) — 616
Rudice (kod Bos. Novog) — 228, 229, 510, 518, 726, 861, 1076
Rudina (kod Maglaja) — 20, 39
Rudina (kod Zvornika) — 308
Rudi do — vidi Rudo br., kod Sarajeva
Rudna glava (trig. 782, kod Zenice) — 774
Rudno br. (trig. 1270, kod Konjica) — 275, 300, 303, 409, 412, 429, 430, 450, 502, 536, 546—548, 623, 978, 986, 993, 1050

Rudo — 598, 805, 806, 809
Rudo br. (brdo, kod Sarajeva) — 483
Rugle Đuro — 960
Ruhotine (kod Bijeljine) — 83, 84, 86, 190, 191, 981
Rujeva glava (k. 521, kod Zvornika) — 283, 287
Rumbovci (kod Prozora) — 565
Runjani (kod Loznice) — 288, 694, 697
Rusija — vidi Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
Ruškovica (kod Kutine) — 1140
Ruštevac (k. 330, kod B. Luke) — 1018, 1019
Ruževici (kod Prnjavora) — 200
Ružić Gojko — 80
Ružici (kod Banje Luke) — 477, 478, 870
Ržište (kod Danilov-Grada) — 785, 786

S

Sabanci (kod Olova) — 742
Sadžaci (kod Bos. Dubice) — 523
Sahanići (kod Zvornika) — 181
Saice (kod Sokolca) — 261, 307, 337
Sajići (kod Banje Luke) — 562
Sakar (kod Zvornika) — 283, 284
Samardžić Nikola — 687
Samardžija Stevo — 152
Samarica (kod Čazme) — 1098
Samarić (k. 202, kod Gračanice) — 26, 27, 44, 1023
Samobor — 729, 988, 1036, 1047, 1059, 1064
Samurovića ada (predio, kod Bijeljine) — 283, 287, 288, 291, 292
Sana (r.) — 523, 728, 861, 877, 1146—1148
Sandići (kod Koraja) — 183, 184, 191
Sandžak — 23, 138, 139, 317, 750, 807, 865, 896
Sanski Most — 199, 201, 203, 204, 556, 567, 631, 650, 731
Sapna (kod Zvornika) — 133, 655, 656
Saračevica (trig. 957, kod Zenice) — 117, 124, 248, 602, 767, 917, 959
Saračica (kod Banje Luke) — 515
Sarajevo — 46, 53—56, 60—62, 64, 70, 72, 92, 95—101, 104, 125, 129, 154, 169, 174, 177, 193, 210, 213—215, 217, 227, 228, 237, 239, 241, 244, 249, 250, 253, 256, 260—262, 264, 269, 275, 276, 295, 298, 300, 303, 304, 306, 307, 309, 312, 317, 321, 325, 330, 331, 333, 334, 336, 339, 341, 344—346, 369, 373—375, 382—385, 392, 402, 404, 409, 410, 415, 417, 429, 431, 451, 452, 456, 468, 482, 483, 486, 487, 493, 495, 501—505, 526—529, 531, 532, 534, 535, 538—546, 548—553, 558, 559, 576, 580, 582—585, 598, 616, 619—621, 624, 626—628, 631, 633—635, 637—645, 683—687, 703, 704, 710, 721, 723, 725, 730, 742, 746, 748, 749, 761, 762, 767, 788, 790—792, 796—799, 803, 804, 811, 842, 865, 868, 882, 887, 896, 899, 908—918, 941, 966, 967, 974, 978, 986, 988, 990, 993, 994, 1001, 1004, 1007, 1008, 1010, 1012, 1014, 1015, 1022, 1026, 1030, 1034, 1038, 1041, 1042, 1046, 1047, 1050, 1051, 1053, 1057, 1067, 1068, 1071, 1077, 1080, 1081, 1084, 1085, 1088, 1092, 1095, 1098, 1102, 1106, 1110, 1111, 1114, 1135
Saršava (kod Osijeka) — 1140
Sasina (kod San. Mosta) — 567, 570
Sastavci (kod Priboja na Limu) — 809
Saš (kod Sunje) — 967
Sava (r.) — 83, 157, 388, 556, 638, 700, 728, 736, 859, 860, 864, 880, 895, 949, 950, 952, 982, 1006, 1025, 1029, 1031, 1039, 1066, 1074, 1092, 1104, 1107, 1114, 1118, 1122, 1126, 1127, 1132, 1133, 1134, 1144
Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 718
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR)— 304, 382—383, 401, 757
Savić Avram — 658
Savić Dušan — 657, 658
Savkovići (kod Prnjavora) — 568
Sebešić (kod Fojnice) — 255, 340, 608, 840, 841
Sebinje (kod Kaknja) — 404, 406, 609
Sedića glv. (brdo, kod Sarajeva) — 487

Sedra (kod Sarajeva) — 416, 620
Sedrenik (kod Sarajeva) — 748
Sehratlije (kod Sokola) — 14
Sekulić Dušan — 278, 642
Selačka (kod Travnika) — 850
Selimhodžić Ziba — 80
Selišće (kod Žepča) — 177, 246, 846
Selišta (kod Trnova) — 488
Selište Drežničko (kod Drežnik-Grada) — 730, 731
Selište (kod Goražde) — 789
Selište — vidi Selište kod Žepča
Semberija — 646
Semeć (kod Rogatice) — 93, 269
Semegnjevo (kod Užica) — 809
Semetiš (kod Kaknja) — 529, 616
Semizovac (kod Visokog) — 99, 100, 526, 528, 721, 749, 769, 770, 772
Senkovići (D. i G., kod Rogatice) — 93
Senokos (predio, kod Goražde) — 269
Senj — 1113, 1116, 1117, 1120, 1121, 1125, 1129, 1132, 1138, 1143
Seoča (D. i G., kod Kaknja) — 404, 766
Seona (kod Srnica) — 9, 38
Seonica (kod Konjica) — 70, 299, 467
Sertić Tomislav — 960, 964, 968, 972, 976, 980, 985, 988, 991, 994, 1002, 1005, 1009, 1012, 1016, 1024, 1028, 1032, 1036, 1039, 1043, 1048, 1051, 1055, 1059, 1065, 1069, 1073, 1078, 1082, 1086, 1089, 1093, 1097, 1100, 1103, 1107, 1112, 1116, 1120, 1124, 1128, 1132, 1135, 1142, 1145
Sesvete (kod Zagreba) — 963, 1002, 1012, 1039, 1055, 1069, 1073, 1119, 1142
Sibinj (kod Slav. Broda) — 1050, 1051
Sičojam Stipica — 556
Sidica (kod Kaknja) — 774
Sige (kod Vlasenice) — 156
Siera (o. u Grčkoj) — 645
Sijedi krš (k. 663, kod Gračanice) — 15
Sijerci (kod Sokolca) — 93, 307, 309, 337
Sijerća (kod Kalinovika) — 934
Simić Petar — 850, 895, 896
Simići (kod Doboja) — 425
Simin Han (kod Tuzle) — 41, 44, 180, 181, 188, 192, 195, 855
Sinac (D. i G., kod Vrhovina) — 1113
Sinj — 689
Sinjevo (kod Sarajeva) — 416, 417, 620, 621, 746, 909
Sirogojno (kod Užica) — 810
Sirova glava (k. 682, kod Maglaja) — 20, 39
Sirovine (kod Sarajeva) — 417, 540, 748
Sisak — 729, 959, 960, 971, 1005, 1025, 1028, 1029, 1032, 1035, 1059, 1070, 1077, 1092, 1105, 1124
Sitnica (kod B. Luke) — 567, 569
Sitnica (pl., kod Gacka) — 467, 468
Sivčević Omer — 350
Sivša (kod Doboja) — 240, 242, 352, 356, 824, 826
Sižje (kod Bos. Petrovog Sela) — 281, 282
Sjenica — 810
Sjenica (kod Rame) — 587
Sjenina (kod Doboja) — 1031
Sjenokos (kod Goražda) — 789
Sjetlina (kod Sarajeva) — 264, 265, 456, 481—483, 485, 897, 935, 986, 988, 990, 1022
Skatavica (kod Kotor-Varoša) — 848, 849
Skelani (kod Bajine Bašte) — 312, 392
Skender Slavo — 535
Skender Vakuf — 557, 570
Skenderovići (kod Rogačice) — 395
Skenderovići (kod Kaknja) — 616, 913
Skipovac (kod Gračanice) — 13, 17, 39
Skočaj (M. i V., kod Bihaća) — 1050
Skočić (Musl. i Prav., kod Sapne) — 77, 147, 162, 189, 190, 906, 907
Skokić ada (kod Bijeljine) — 292, 395—397, 698
Skradno (kod Zenice) — 124, 247, 600, 601
Skrbidol (kod B. Luke) — 567
Skroze (kod Zavidovića) — 722, 887
Sladna (kod Srnica) — 9, 38
Sladojevci (kod Podr. Slatine) — 1077
Slapnica (D. i G., kod Kaknja) — 403, 404, 772

Slapovi (kod Sarajeva) — 276, 483, 485, 532
Slatina (kod Sarajeva) — 543, 551
Slatina (kod Teslica) — 355, 357, 437, 447, 813, 851
Slavanj (k. 855, kod Sarajeva) — 169, 170, 481, 532, 628
Slavin (kod Vareša) — 528, 925
Slavonija — 556, 1144
Slavonska Požega — 959, 979, 984, 1002, 1006, 1011, 1015, 1024, 1027, 1029, 1031, 1047, 1049, 1052, 1066, 1082, 1090, 1098, 1099, 1101, 1115, 1119, 1123, 1131, 1134, 1140, 1141
Slavonski Brod — 639, 685, 1039, 1042, 1053, 1092, 1099, 1107, 1115, 1120, 1127
Slavonski Šamac — 950, 1135, 1141
Slepčević (kod Šapca) — 388
Slijepčević Aćim — 872
Slijepčević Soka — 80
Slijepčevići (kod Koraja) — 182—184
Slimena (kod Travnika) — 108, 109, 111—113, 233, 234
Slivno (D. i G., kod Banje Luke) — 555, 570
Slivno (kod Vareša) — 769
Slobodna Vlast (kod Đakova) — 1131
Sloboština (kod Slav. Požege) — 1008, 1009
Slovenija — 555, 685, 1134
Slunj — 730, 731, 920, 978, 982, 1063, 1067, 1070, 1075, 1079, 1089, 1094, 1105, 1117, 1121, 1139, 1141, 1143, 1145
Sljeme (trig. 1372, kod Sarajeva) — 417
Smailovac (kod Maglaja) — 279
Smajilovići (kod Fojnice) — 254
Smiljevica (predio, kod Vareša) — 616
Smiljevići (kod Sarajeva) — 543, 546
Smolin (M. i V. brdo, kod Žepča) — 851, 852
Smrdin (kod Maglaja) — 279
Smrekovica (kod Vareša) — 526, 527
Smršnica (D. i G., kod Breze) — 772
Smrtići (kod Rogatice) — 337
Snagovo (Prav. i Musl., kod Zvornika) — 93, 157—159, 286
Sniježnica (pl., kod Gacka) — 467
Sočanica (M. i V., kod Dervente) — 149, 150, 207, 349, 425, 440, 441, 444, 562—564, 828, 846, 847, 1031
Sočice (kod Rogatice) — 270
Sočkovac (kod Gračanice) — 19, 21, 23, 41, 279, 281
Sofić ada (kod Bijeljine) — 698
Sokol (kod Gračanice) — 8—11, 13, 14, 16, 38—40, 279, 855, 952, 983, 1079, 1086
Sokolac (kod Sarajeva) — 92, 93, 98, 99, 135, 144, 147, 153, 156, 161, 163, 193, 213—215, 256, 258, 261, 262, 269, 293, 295—297, 307, 309, 310, 317, 321, 336, 337, 373, 375—277, 384, 416, 453, 454, 456, 491, 506, 526, 539, 558, 559, 580—582, 584, 585, 598, 619, 621, 719—721, 746, 748, 761, 882, 884, 893, 900—902, 907—909, 970, 975, 979, 1002, 1007, 1011, 1026, 1030, 1038, 1046, 1072, 1077, 1081, 1084, 1088, 1095
Sokolna (brdo, kod Zvornika) — 158
Sokolovac (kod Koprivnice) — 977, 1067
Sokolovići (kod Rogatice) — 93, 94, 135, 144, 294, 307, 897, 908
Sokolova Kula (kod Prozora) — 566
Solila (kod Kotor-Varoša) — 744, 848
Soline (predio, kod Maslovara) — 850
Soljani (kod Vrbanje) — 1104, 1114, 1122, 1126, 1133
Sopotnica (kod Busovače) — 405, 609
Sopotnik (kod Zvornika) — 283, 284
Sotin (kod Vinkovaca) — 1044, 1134
Sotnice (M. i V., kod Busovače) — 63, 65, 243, 344, 365, 367, 800
Sovljak (kod Badovinaca) — 388, 391, 394
Spačva (r.) — 1122
Spaića kolibe (predio, kod Sokolca) — 376
Spasojevica (k. 443, kod Zvornika) — 39, 162, 181
Spasojevići (kod Kotor-Varoša) — 848
Spiljani (kod Konjica) — 32
Split — 689
Spreča (r.) — 16, 19, 25—27, 38, 41, 42, 44, 159, 899, 901, 903, 1126, 1130

Spuž (kod Danilov-Grad) — 787
Srbac — vidi B. Svinjar kod Bos. Kobaša
Srbija — 8, 17, 93, 102, 103, 138, 139, 154, 195, 309, 315, 317, 320, 430—431, 646, 656, 743, 806, 865, 895, 899, 942, 947
Srbljan Branko — 372
Srbljani (kod Bihaća) — 650
Srđevići (kod Livna) — 197, 198
Srebrenica — 92, 94, 153, 154, 156, 294, 309, 312, 317, 392—395, 576, 598, 639, 710, 805, 806, 897, 901, 902
Srebrenik (D. i G., kod Tuzle) — 10, 14, 341, 343, 952, 1078, 1083, 1086, 1087, 1090
Sredice (kod Kaknja) — 615
Srednje (kod Sarajeva) — 97, 377, 527, 711, 915
Srednje brdo (brdo, kod Čazme) — 1021
Sredska (kod Bjelovara) — 1003, 1013
Srem (predio) — 961, 965, 969, 973, 977, 981, 986, 989, 1000, 1003, 1006, 1010, 1013, 1025, 1029, 1033, 1049, 1056, 1062, 1090, 1094, 1115, 1118, 1122, 1126, 1127, 1130, 1133, 1134, 1140, 1141, 1145
Sremska Mitrovica — 700
Srnava (kod Modriče) — 926, 950
Srnice (Musl. i Prav., kod Gradačca) — 2, 153, 154, 341, 342, 855, 952, 1048
Srpska državna straža (SDS) — 899, 901
Srzentić Špiro — 217, 219
St. Grad (kod Pitomače) — 962
St. Gradiška — 1055
St. Perkovci (kod Vrpolja) — 1112, 1123
Stabna (kod Gacka) — 882
Stajna (kod Sokolca) — 270
Stambolčić — vidi Stambulčić kod Sarajeva
Stambulčić (kod Sarajeva) — 99, 102, 264, 269, 270, 384, 399, 410, 451, 453—456, 482, 483, 531, 541, 585, 988, 1022, 1092
Stan (kod Zvornika) — 158
Stanari (kod Tešnja) — 442
Stanić Rijeka (kod Doboja) — 15, 315
Stanići (kod Dervente) — 151, 996
Stanilkovići (kod Banje Luke) — 516, 518
Stanine (D. i G., kod Konjica) — 322, 865—867
Stanivuk Luka — 365
Stanković Petar — 8
Stanojevići (kod Sarajeva) — 551
Stanovi (kod Brčkog) — 87, 183, 184
Stanovi (kod Doboja) — 346, 347, 349, 352, 359, 433, 439, 443, 446, 827
Stara Gora (kod Sarajeva) — 451
Stara Zenica (kod Zenice) — 120, 707, 918
Starčeva kolsa (k. 621, kod Maglaja) — 24
Stare Kuće (kod Jajca) — 204
Stari Golubovac (kod Zlatara) — 971
Stari Grad (kod Sarajeva) — 373, 376, 377, 415, 539, 540, 581, 582, 619—621, 720, 746, 747, 908
Stari Majdan (kod Sanskog Mosta) — 556
Staro Petrovo Selo (kod Nove Gradiške) — 639, 959, 979, 984, 994, 1047, 1051, 1059, 1065, 1068, 1072, 1111, 1134
Starović Ljubo — 81
Stavnja (r.) — 526
Staza (kod Sunje) — 967, 1065, 1096
Stenovač (predio, kod Janje) — 191
Stepanovići (kod Banje Luke) — 511, 520
Stevandić Jovan — 372
Stijena (kod Cazina) — 920, 1092
Stijene (k. 485, kod Gračanice) — 14
Stjepan Polje (kod Gračanice) — 16, 280
Stočarsta st. (kod Sokolca) — 506
Stojaković Lazar — 351
Stojaković Milenko — 196
Stojaković Veljko — 626
Stojanović Novica — 81
Stojković Boško — 204
Stojkovići (kod Konjica) — 322, 497, 501
Stojkovići (kod Travnika) — 107, 109, 111, 112, 232, 234, 840
Stojović Dušan — 176
Stolac — 34, 467

Stomorine (kod Olova) — 915
Stožersko (kod Srebrenice) — 309, 393, 395
Strane (kod Busovače) — 707
Strane (kod Rogatice) — 270
Stranjani (kod Zenice) — 47, 114—116, 118, 124, 128, 129, 234, 666, 667, 669—671, 706, 821, 840, 842, 843, 959, 970
Stranjanski potok (kod Zenice) — 667
Strašnik (kod Petrinje) — 1070
Straža (kod Lešnice) — 291
Stražba (brdo, kod Sokola) — 12
Stražbenica (trig. 371, kod Bos. Krupe) — 725
Straženan (kod Slav. Požege) — 1049, 1052
Straževac (k. 336, kod Gračanice) — 12, 25
Stražica (k. 379, kod Bos. Petrovog Sela) — 21—23
Stražice (kod Banje Luke) — 206
Stričići (kod Banje Luke) — 519, 555
Striježevica (kod Maglaja) — 24
Striževo (kod Vareša) — 527, 528
Strmac (k. 873, kod Travnika) — 115, 120, 234, 668, 670
Strnine (k. 342, kod Zvornika) — 143, 144, 905
Strojište (M. i V. brdo kod Konjica) — 866
Strošinci (kod Vrbanje) — 1104, 1108
Struga (kod Bos. Novog) — 1146
Stubica (D. i G., kod Zagreba) — 972, 1096, 1145
Stubičke Toplice (kod Zagreba) — 1145
Stublovi (predio, kod B. Luke) — 567, 570
Studenac (kod Janje) — 190
Studenac (k. 639, kod Gračanice) — 15, 44
Stup (kod Sarajeva) — 97, 98
Stupanj (kod Sarajeva) — 484
Stupar Vojo — 460—461, 480, 525, 736
Stupari (kod Bos. Petrovog Sela) — 20—22, 41
Stupari (kod Kladnja) — 153, 710
Stupe (kod Kaknja) — 773
Stupina (kod Tešnja) — 353, 436
Subotić S. Miloš — 378
Subotinje (kod Kaknja) — 612
Sučevići (kod Karlovca) — 920
Sućuri (kod B. Luke) — 567
Sudar Franjo — 793
Sudići (kod Olova) — 526, 527
Suhaja (kod Čazme) — 1079
Suhi Dol (kod Travnika) — 47, 107, 109
Suho br. (k. 1151, kod Travnika) — 850
Suhodol — vidi Suvi dol (k. 1065, kod Kreševa)
Suho Polje (D. i G., kod Maglaja) — 24, 280
Suhopolje (kod Bijeljine) — 83, 87, 968, 1021
Suhopolje (kod Virovitice) — 1077, 1144
Sultići (kod Konjica) — 56, 229
Suljin-Han (kod Zvornika) — 183, 185, 186
Sumbulovac (kod Sarajeva) — 258, 336, 373, 376, 377, 415, 416, 417, 582, 583, 620, 621, 721, 747, 909
Surjan (kod Mrkonjić-Grada) — 201, 208, 555, 565, 567
Sunja — 729, 979, 980, 984, 988, 994, 1005, 1054, 1058, 1079, 1096, 1102, 1109, 1115
Surtolija (r.) — 512
Sušak — 729, 1129, 1132
Sušanj (trig. 592, kod Viteza) — 707
Sušanj (kod Travnika) — 607, 670, 671, 677
Sutjeska (r.) — 646, 867, 881, 882, 884, 892, 893, 897, 898, 942, 943, 946, 947
Sutla (r.) — 994
Suvaja (D. i G., kod Bos. Krupe) — 714, 1102
Suvaja (kod Bos. Petrovca) — 650
Suvača (kod Bos. Novog) — 562
Suvi dol (k. 1065, kod Kreševa) — 566
Sv. Đurađ (kod D. Miholjca) — 1094
Sv. Ilija (kod Karlovca) — 920
Sv. Ivan Zelina (kod Zagreba) — 963, 967, 989, 1009
Sv. Ivan Žabno (kod Čazme) — 1003, 1050
Sv. Jakob (trig. 180, kod Čazme) — 1025
Sv. Juraj (kod Senja) — 1125

Sv. Kata (kod Dobrljina) — 475, 509
Sv. Klara (kod Zagreba) — 960, 994, 1065, 1077, 1124
Sv. Marija (kod Koprivnice) — 1101
Sv. Nedelja (kod Samobora) — 1064
Sv. Petar (kod Ogulina) — 966
Svetlica Mirko — 204
Svilaj (kod Slavonskog Broda) — 831, 950
Svinjača (kod Prozora) — 561
Svinjar — vidi B. Svinjar (ranije Srbac, kod Bos. Kobaša)
Svinjci (kod Kaknja) — 609
Svodna (kod Bos. Novog) — 861
Svračić (kod Živinica) — 154, 308

Š

Šabac — 388, 397, 656, 696, 697, 698 700
Šabanci (kod Sarajeva) — 326
Šabančići (kod Prozora) — 55, 226
Šabić Ivan — 80
Šabići (kod Zvornika) — 133
Šafradini (kod Travnika) — 116, 124, 129, 234, 603
Šahbegovići (kod Sokolca) — 539, 582, 747, 910
Šahići (kod Gračanice) — 16
Šahinovići (kod Rogatice) — 270
Šahmeri (kod Gradačca) — 9
Šaj kam. (k. 358, kod Maglaja) — 279
Šakića br. (k. 255, kod Bos. Novog) — 862
Šakote (kod Zvornika) — 186, 188
Šakotić Radovan — 33, 91
Šamac — 1044
Šamani (kod Zvornika) — 143, 160, 905
Šandrovac (kod Bjelovara) — 1045
Šapci (kod Sarajeva) — 455
Šarampov (trig. 1393, kod Travnika) — 670
Šarčević Dokan — 927
Šarčević Ilija — 150
Šargovac (kod Banje Luke) — 230, 1061
Šarengrad (kod Šida) — 957, 969, 1036, 1114
Šareni Do (kod Konjica) — 867
Šćepan-Polje (kod Foče) — 893, 942—944
Šćepanović Radomir — 257, 892
Šćit (trig. 1780, kod Busovače) — 609
Šćit (kod Prozora) — 557, 641
Šćitova (kod Fojnice) — 882
Šćitovo (predio, kod Fojnice) — 70, 253, 640, 802
Šegrt Vlado — 33, 91, 305, 324, 382—383, 414, 499, 505, 637, 641, 689
Šeher (D. i G., kod Banje Luke) — 225, 554
Šehovci (D. i G., kod Mrkonjić-Grada) — 198, 200, 206, 208, 555, 563, 565, 570
Šehovići (kod Olova) — 528
Šehovina (kod Sarajeva) — 532
Šekovići (kod Vlasenice) — 135, 154—158, 902
Šemaljka (kod Kaknja) — 609
Šepak (Musl. i Pravosl., kod Zvornika) — 144, 162, 164, 188, 189, 656, 906
Šerići (kod Travnika) — 47, 852
Šešići (kod Banje Luke) — 477, 520
Šešlija (kod Doboja) — 150
Šešlije (ž. st., kod Doboja) — 351
Šeškovci (kod Prnjavora) — 423
Ševarlije (kod Doboja) — 28, 1123
Ševik (k. 849, kod Kreševa) — 411, 413, 685
Šibića han (predio, kod Bos. Gradiške) — 872
Šid — 1000, 1036, 1070, 1114, 1127
Šije (kod Doboja) — 240, 352, 753, 826
Šiljato brdo (k. 1294, kod Sarajeva) — 416, 417, 542, 551, 583, 620, 721
Šimići (kod Banje Luke) — 520
Šimljana (kod Čazme) — 1013
Šimljanica (kod Bjelovara) — 1021
Šimljanik (kod Čazme) — 1010, 1013, 1098
Šipka Veljko — 386
Šipovice (kod Sarajeva) — 45
Šipovik (kod Travnika) — 110, 112, 234
Šiprage (kod Skender-Vakufa) — 47, 355—357, 669, 743, 849, 850, 895
Šipulja (predio, kod Bijeljine) — 288
Širijevići (kod Sarajeva) — 417, 527, 539, 747, 748, 909

Široka kosa (k. 642, kod Maglaja) — 279
Široka Kula (kod Gospića) — 1071
Široki Brijeg (kod Mostara) — 101, 204, 641
Šišava (kod Travnika) — 669, 671
Šišići (kod Sarajeva) — 451, 487
Šišin Dol (kod Konjica) — 868
Škerović Zarije — 137, 259
Šljeme (kod Sarajeva) — 746, 748
Šljivica (kod Čajetine) — 809
Šljivić (kod Doboja) — 347
Šljivići (kod Živinica) — 281
Šnjegotina (D., G. i Sr., kod Prnjavora) — 231, 566, 848
Šor (kod Bos. Gradiške) — 873
Špionica (Musl., Prav. i Kat., kod Gradačca) — 1062, 1066, 1078, 1083, 1086, 1090
Špišić-Bukovica (kod Virovitice) — 1135

Štabovi

NOVJ:
— Generalštab JA — 18—19, 95, 153, 165, 224, 314, 320, 330, 382—383, 576, 639, 658, 718, 730, 737, 738, 743, 760, 805, 808, 881, 894, 899, 909, 942, 944
— Glavni NOV i PO Hrvatske — 958, 970
— Glavni NOV i PO Srbije — 283, 388, 690
— Glavni NOV i PO Slovenije — 1119
— Vrhovni NOV i POJ — 34, 35, 71, 79, 138, 139, 142, 154, 161, 164, 224, 284, 362, 382—383, 691, 785, 787, 803, 900, 922
— Operativni grupe brigade (3-ća NO, 12. herc. i 19. krajiške) — 866, 869
— Operativni grupe korpusa — 339, 345, 383, 495, 527, 540, 544—546, 550—552, 576, 628, 633, 637, 639, 640, 642, 643, 648, 651, 685—687, 728, 730, 732, 737—739

četnički:
— Crne Gore, Boke i Staroga Rasa — 205

njemački:
— Operativni Komande oružanih snaga Vermahta — 104

ustaško-domobranski:
— Glavni stožer Ministarstva oružanih snaga NDH — 11, 26, 54, 112, 118, 135, 846, 957, 961, 964, 968, 973, 976, 981, 985, 989, 992, 1000, 1003, 1006, 1009, 1012, 1021, 1024, 1028, 1033, 1036, 1040, 1044, 1048, 1052, 1056, 1062, 1066, 1070, 1074, 1078, 1083, 1086, 1090, 1093, 1097, 1100, 1104, 1108, 1113, 1116, 1121, 1125, 1129, 1132, 1136, 1138, 1143

Štavalj (kod Višegrada) — 266
Štefanki Desni (kod Vrginmosta) — 984
Štivor (kod Prnjavora) — 817
Štrbački buk — vidi Buk kod Štrbca
Štrbci (kod Zenice) — 601, 206
Štrbina (kod Mrkonjić-Grada) — 554
Štrpci (kod Prnjavora) — 198, 199, 442, 847
Štrpci (kod Rudog) — 598, 944
Šubašić Ivan — 79
Šubin (kod Rogačice) — 395
Šućurović Vojin — 680
Šumnjaci (kod Bos. Gradiške) — 199
Šunj (kod Konjica) — 275, 302, 450, 589, 592, 593, 595
Šušnjar (kod Petrinje) — 1094
Šušnjari (kod Srebrenice) — 395
Šušnjata gl. (k. 985, kod Kalinovika) — 884

T

Tabanci (kod Zvornika) — 186, 187, 655
Tabanović (kod Šapca) — 696, 697
Taborsko (kod Rogateca) — 1008
Talić Šefik — 494
Talići (kod Banje Luke) — 520
Tanasković V. Rajko — 196
Tara (r.) — 811, 882
Tara (pl.) — 788, 806
Taraševac (kod B. Luke) — 1017
Tarčin (kod Sarajeva) — 53, 55—57, 60, 62, 64, 67, 68, 90, 227, 228, 231, 237, 239, 241, 244, 253, 299, 301, 303, 331, 367, 368, 371, 372, 385, 409, 411—413, 430, 495, 496, 500, 502—504, 534—536, 543.

544, 546—548, 623, 633—635, 683—686, 796—799, 868, 883, 933, 975, 986, 990, 992, 993, 1007, 1010, 1081
Tavan (predio, kod Dervente) — 563
Tavija (r., kod Bos. Gradiške) — 515
Tedin Han (kod Tešnja) — 442
Tefsija (predio, kod Tjentišta) — 947
Tekućica (kod Maglaja) — 44, 279, 280
Telarović S. Slavko — 378
Teočak (kod Bijeljine) — 222, 223
Terić Vojo — 142
Terzija Nikola — 680
Teslić — 198, 199, 249, 356—358, 361, 437, 446, 448, 557, 565, 566, 570, 813, 839, 850
Tešanović Lazar — 895
Tešanović Ratko — 465
Tešanj — 340, 348, 352, 353, 358—361, 433, 434, 436, 437, 448, 565, 568—570, 752, 813, 816, 819, 820, 822, 824, 825, 827, 846
Tešanjka (rečica, kod Tešnja) — 826, 827
Teševo (kod Kaknja) — 408, 611, 615, 766
Tešići (kod Jošavke) — 849
Tetovo (kod Zenice) — 638, 678, 684, 707, 842, 845
Tica Dušan — 563
Tičinović Hrvoje — 535
Tidovac (trig. 1367, kod Travnika) — 839
Tihovići (kod Sarajeva) — 527, 529
Tikvarići (kod Vlasenice) — 155
Tinja (r., kod Gradačca) — 1054, 1066, 1097, 1108, 1114
Tisovac (kod Tjentišta) — 947
Tišići (kod Kotor-Varoša) — 848
Tjentište — 881, 882
Tješilo (kod Fojnice) — 930
Tmušić Vuko — 171
Tobolić (kod Slunja) — 974, 978, 982
Tobut (kod Koraja) — 181, 186, 223
Todić Cvijetin — 892
Todorović Špiro — 167
Todorović Vojo — 494, 731, 780, 804
Todorović (kod Bos. Petrovog Sela) — 21, 22, 279
Tolisa (kod Bos. Šamca) — 1122
Tolovići (kod Travnika) — 116, 129, 150, 234, 602, 672, 677
Tomaić Franjo — 382—383, 385, 414, 537, 549, 579, 625, 637, 644, 652, 689
Tomanić Nikola — 349
Tomašica (kod Garešnice) — 1056
Tomić Petar — 680
Tomićevo brdo (kod Dervente) — 996
Tomići (kod Žepča) — 177, 191, 246
Tomislav-Grad — vidi Duvno
Tomović Rajko — 271
Topalovići (kod Sokola) — 14
Topčić Polje (kod Zenice) — 47, 845, 846
Topić Mirko — 892
Topići (kod Kotor-Varoša) — 849
Topola (kod Zenice) — 124
Topola (kod D. Vakufa) — 566
Topola — vidi Nova Topola kod Banje Luke
Topolovac (močvara, kod D. Miholjca) — 1144
Topusko — 984
Topuz (k. 270, kod Dervente) — 995, 996
Toranj (kod Slav. Požege) — 1029
Tordinići — vidi Tvrdinići kod Sarajeva
Tošanić Milan — 271
Toščanica (kod Prozora) — 62, 239
Tošići (kod Sarajeva) — 451, 486, 487
Tounj (kod Ogulina) — 1125, 1129, 1133, 1139, 1143
Tounjski Tržić (kod Primišlja) — — 731
Tovarnica (k. 1270, kod Sarajeva) — 336
Tovarnik (kod Šida) — 957, 981, 1029, 1044, 1108, 1127, 1130, 1134
Trapisti (kod Banje Luke) — 242, 830—833, 837
Travnik — 46, 47, 49, 56, 62, 75, 97, 100—102, 104—108, 110, 112, 118, 124—126 128 130 176 229 231—235, 240, 249—251, 253, 340, 344, 345, 384, 546, 572, 600, 601, 641, 649, 650, 664, 674, 688, 702, 703, 709, 793, 803, 839, 867, 882, 896, 914, 918, 959, 1004
Trbuk (kod Maglaja) — 279, 649, 1058, 1135

Trebava (predio, kod Doboja) — 7, 9, 16, 17, 37, 38, 44, 102, 103, 154, 159, 163, 342, 646, 647, 855, 856, 888—890 895, 901, 903, 925—927, 1031, 1090
Trebarjevo (kod Ivanić-Grada) — 1029
Trebče (kod Tešnja) — 826
Trebečaj (kod Sarajeva) — 323, 486, 489
Trebević (trig. 1629, kod Sarajeva) — 95, 98, 482, 543, 584—586, 1026, 1058
Trebinje — 34, 304
Trebinjska površ (predio) — 467
Trebovljani (kod Bos. Gradiške) — 859
Trebulje (predio, kod Konjica) — 302, 322, 450, 496, 501, 503, 536, 624, 685, 868, 1022
Treskavac (trig. 1805, kod Tjentišta) — 946, 947
Trešnjevica (kod Konjica) — 90
Treštenica (Musl. i Prav., kod Živinica) — 282
Treštenica — vidi Presjenica kod Sarajeva
Trifunović Miroslav — 898, 947
Trifunovići (kod Travnika) — 852
Triguvno (k. 584, kod Zvornika) — 308
Trijebovo (kod Mrkonjić-Grada) — 203, 208, 555, 562, 565
Triješanj (predio, kod Sarajeva) — 416, 620, 621, 746
Trikić Marko — 702
Trinki Albert — 387, 419, 449, 838
Trivunčić Mitar — 201, 241, 242, 554
Trklja Rajko — 81
Trkulja Mile — 759
Trn (kod Banje Luke) — 515, 520
Trnova (D. i Sr., kod Bijeljine) — 83, 84
Trnova (kod Garešnice) — 1056
Trnovac (kod Korenice) — 1067
Trnovci (kod Gradačca) — 9, 16, 38
Trnovci (kod Korenice) — 1067
Trnovci (kod Kaknja) — 403, 405, 766
Trnovica (kod Kozluka) — 77, 162
Trnovo (kod Mrkonjić-Grada) — 554
Trnovo (kod Sarajeva) — 96, 99, 100, 170, 175, 269, 321—323, 326, 331, 334, 335, 375, 380, 381, 384, 410, 468, 481, 482, 486—489, 501, 503, 533, 552, 633, 791, 799, 866, 883, 896, 1038, 1042, 1046, 1050, 1053, 1057, 1067, 1071, 1088, 1095
Trnjaci (kod Koraja) — 181, 191, 292, 391
Trnjani (kod Doboja) — 103, 149—151, 422, 440, 563, 564, 996
Tromeđa (predio, kod B. Luke) — 848
Troškina kosa (brdo, kod Bos Novog) — 1147
Trstenci (kod Bos. Kobaša) — 201, 203, 204, 562
Tršić (kod Loznice) — 288
Tršić (kod Zvornika) — 133, 134, 144, 162, 164, 183, 186, 187, 906
Trupinski gaj (predio, kod Garešnice) — 1052
Trzanj (kod Konjica) — 412
Tržac (kod Slunja) — 978
Tržačka Raštela (kod Cazina) — 920
Tufićev Han (kod Zvornika) — 133
Tuhobić (kod Konjica) — 301, 497
Tuholj (kod Kladnja) — 710
Tuk (kod Korenice — 1049
Tunjestala (kod Doboja — 150
Tunjevac (brdo, kod Gračanice — 20—23
Turba (kod Sarajeva — 168, 171, 175, 532
Turbe (kod Travnika — 105, 110, 125, 641, 649, 650, 702, 709, 918
Turija (kod Konjica — 32, 299
Turija (kod Tuzle — 280, 281
Turjak (kod Bos. Gradiške — 198, 201
Turković (kod Fojnice — 883
Turkovići (kod Tuzle — 38
Turopolje (kod V. Gorice — 960, 984, 1035, 1128
Turovi (kod Sarajeva — 381, 451, 488
Turske Dubrave (kod Bos. Gradiške — 876, 1027, 1035
Tuščica (kod Konjica — 302
Tuševljaković Rade — 294
Tušila (G. i D., kod Kalinovika) — 866, 883, 896, 933
Tušilović (kod Karlovca) — 965, 977
Tuzla — 8, 9, 41, 44, 45, 94, 104, 153, 154, 157, 159, 161—163, 180, 183—185, 187, 284, 306, 316, 317, 319, 342, 559, 642, 710, 730, 854, 899—901, 905, 906, 952

Tvorilo (kod Danilov-Grada) — 785, 786
Tvdinići (kod Sarajeva) — 169, 453, 481, 482, 536, 543, 584

U

Udbina — 982, 986, 990, 992, 1001, 1007, 1010, 1014, 1022, 1026, 1030, 1045, 1049
Ugljevik (kod Bijeljine) — 222, 952, 987
Ugodnovići (kod Teslica) — 743, 744, 833, 850, 851, 895
Ugorsko (kod Sarajeva) — 527, 529, 543, 546
Ugošće (kod Konjica) — 32, 300, 970
Ukrina (r.) — 202, 571, 848, 895
Ularice (kod Doboja) — 242, 358, 438, 439, 826
Ulice (kod Brčkog) — 1025
Ulišnjak (kod Maglaja) — 279
Ulobić (kod Sarajeva) — 379, 384, 410, 489, 627, 628
Ulog (kod Nevesinja) — 865, 892, 897
Ulović (kod Brčkog) — 1025
Umac (kod Zvornika) — 157
Umac (trig. 1297, kod Travnika) — 107—110, 232, 233
Umčani (kod Sarajeva) — 174, 322, 323, 325—327, 331, 486, 489, 633
Umoljani (kod Konjica) — 99, 323, 325—327, 414, 503, 569, 570, 865, 896, 929, 933
Una (r.) — 226, 249, 251, 579, 638, 649, 712, 713, 725, 728—730, 858, 1053, 1070, 1071, 1076, 1139, 1146, 1147
Unčani (kod Bos. Novog) — 1146
Ureševica (k. 401, kod Bos. Novog) — 1147
Uroševac — vidi Ureševica (k. 401, kod Bos. Novog)
Usamovine (kod Konjica) — 90, 322, 326, 501, 633
Usora (r.) — 349, 855, 1144
Ustikolina (kod Foče) — 99, 808, 893, 944
Ustiprača (kod Rogatice) — 269, 276, 809
Ustirama (kod Prozora) — 55, 226
Ušivak (kod Tarčina) — 548
Utinovac kosa (k. 257, kod Bos. Novog) — 1147
Uvac (kod Rudog) — 944
Uvalica (kod Korenice) — 1067
Užari (kod Banje Luke) — 474
Užice — 382—383, 808—810, 812

V

V. Brankovac (brdo, kod B. Luke) — 872
V. Glog (trig. 1405, kod Sarajeva) — 583, 621, 721
V. Gorica (kod Zagreba) — 960, 963, 979, 1023, 1027, 1065, 1070, 1124, 1127, 1135
V. Gradac (kod Gline) — 1098
V. Grđevac (kod Bjelovara) — 1037
V. Lupoglav (k. 1009, kod Tarčina) — 548, 1081
V. Pisanica (kod Bjelovara) — 977, 1028, 1040
V. Suljo — 315
V. Šiljevac (trig. 1448, kod Tjentišta) — 946
V. Mučna (kod Koprivnice) — 1066, 1067
V. Trgovišće (kod Klanjca) — 1103
V. Trnovitica (kod Garešnice) — 1033
T. Trojstvo (kod Bjelovara) — 1045
V. vrh (trig. 1331, kod Olova) — 540
V. Zdenci (kod Grubišnog Polja) — 1051
Vacetić Jovan — 223
Vagan (D. i G., kod Banje Luke) — 557
Vaganac (kod L. Petrovog Sela) — 732, 966, 970, 974, 1014, 1106, 1133
Vaganj (trig. 1913, kod Konjica) — 868
Vagovina (kod Čazme) — 1087
Valentići (kod B. Luke) — 1017, 1018
Valpovo — 969, 986, 1040, 1094, 1101, 1123, 1134, 1140, 1144
Varage (kod Sokolca) — 581
Varaždin — 963, 964, 967, 972, 975, 994, 1005, 1011, 1027, 1031, 1035, 1039, 1045, 1047, 1058, 1085, 1092, 1093, 1096, 1099, 1100, 1107, 1109, 1115, 1118, 1123, 1124, 1131, 1132, 1135

Varaždinske Toplice — 1039
Vardište (kod Višegrada) — 808
Vareš — 99, 153, 331, 405, 409, 492—494, 526, 528, 534, 538, 615, 616, 639, 641, 686, 721, 740—742, 749, 761, 762, 766, 767—769, 883, 887, 913—915, 935, 963, 1026, 1084, 1095, 1102, 1106
Varvare (kod Prozora) — 565
Vasiljevci (kod Maglaja) — 23
Vasiljević Milan — 681
Vasin Han (kod Sarajeva) — 98, 748
Vasković Risto — 80, 625
Važić Milica — 81
Večeriska (D. i G., kod Travnika) — 48, 58, 63, 107, 113, 115, 130, 232, 603, 606, 793, 795
Vela (kod Visokog) — 54
Velagići (kod Ključa) — 649
Velebit (kod Bihaća) — 1094
Veleče (kod Ključa) — 649
Veleta (kod Danilov-Grada) — 785, 786
Veličanka (r., kod Doboja) — 351, 439
Velika (kod Slav. Požege) — 1101
Velika (kod Dervente) — 151, 996
Velika (kod Konjica) — 496
Velika (kod Sl. Požege) — 962
Velika gradina (trig. 994, kod Sokolca) — 256—258, 260, 295, 296, 506, 581, 582, 719—721, 908, 909
Velika njiva (trig. 437, kod Zvornika) — 133, 143, 144, 158, 905 906
Velika Reka (kod Drinjače) — 291, 396
Velika Strana (kod Sarajeva) — 747
Velika Vranjska (kod Šapca) — 698, 700
Veliko brdo (kod Bos. Novog) — 1146, 1148
Velja gl. (brdo, kod Zvornika) — 144, 306, 308, 906
Veljino brdo (kod Bos. Kostajnice) — 515
Veljkića br. (kod Bos. Novog) — 877, 878
Vergovac (trig. 700, kod Žepča) — 767
Vesela (kod Bugojna) — 701, 702
Vetovo (kod Slav. Požege) — 1098, 1101, 1115, 1131, 1140, 1134
Vidačić Nikola — 30—31, 36
Videš (trig. 1383, kod Sarajeva) — 487
Vidorija (ž. st., kod Bos. Novog) — 877
Vidosavići (kod Tarčina) — 67, 244, 253, 411, 496, 685
Vidoševići (kod Travnika) — 106, 110, 233
Vidoši (kod Livna) — 197
Vidović S. Žarko — 138, 786, 789
Vidovići (kod Mrkonjić-Grada) — 570
Vidovići (kod Zenice) — 116, 601
Vidrici (kod Sokolca) — 376, 377, 746
Viduša (kod Kaknja) — 609
Vihari (kod Sarajeva) — 481, 482
Vihor (k. 1287, kod Konjica) — 408—411, 429, 450, 502, 536, 591—596, 623
Vihor (k. 1373, kod Sokolca) — 539, 747
Vijačani (kod Prnjavora) — 830, 831
Vijaka (D. i G., kod Olova) — 538, 711, 740, 741, 935
Vijenac (k. 977, kod Konjica) — 412
Vijenac (k. 1099, kod Olova) — 527
Vijenac (brdo, kod Sarajeva) — 531, 532, 628
Vilhelm Fridrih Miler (Vilhelm Friedrich Müller) — 725
Vilenica (kod Travnika) — 106, 108, 112
Vilenjak (kod Visokog) — 231
Viličevići (kod Zvornika) — 308
Vilusi (kod Bos. Gradiške) — 197—200, 871, 872, 875
Vinac (kod Jajca) — 206
Vinarići (kod Goražda) — 789
Vinca (kod Bihaća) — 730
Vinčić Vlado — 204
Vinište (kod Konjica) — 569, 970
Vinište (kod Žepča) — 846, 888
Vinkovci — 162, 959, 988, 991, 964, 1027, 1047, 1054, 1069, 1072, 1092, 1096, 1103, 1115, 1118, 1124, 1134, 1140, 1144
Vinograd (predio, kod Zvornika) — 308
Vinska (kod Bos. Broda) — 149
Virovitica — 962, 965, 974, 980, 993, 1024, 1073, 1107, 1108, 1135

Vis (trig. 694, kod Gračanice) — 12, 14, 15
Vis (trig. 583, kod Kaknja) — 493, 772
Vis (trig. 1260, kod Sarajeva) — 451, 487, 488
Visočica (pl.) — 883
Visočnik (kod Vlasenice) — 155, 901
Visojevica (kod Sarajeva) — 742, 909
Visoka glav. (trig. 333, kod Doboja) — 243, 967
Visoka glava (k. 620, kod Maglaja) — 44
Visoka glava (k. 1213, kod Travnika) — 839
Visoka glava (trig. 466, kod Zvornika) — 187, 188
Visoka ravan (brdo, kod Maglaja) — 25—28
Visoko — 50—52, 58, 62, 97, 99, 100, 129, 216, 231, 240, 243, 244, 248, 303, 333 374, 384, 403, 405, 406, 492—494, 504, 526, 541, 542, 543, 544, 546, 547, 631, 638, 652, 653, 684, 685—687, 741, 742, 762, 763—767, 772, 774, 794, 799, 914, 915, 918, 966, 979, 991, 1015, 1026, 1084, 1095, 1117, 1122
Visokovci (kod Zenice) — 106, 118, 124, 235, 248
Visokovići (kod Travnika) — 232
Visovica (kod Sarajeva) — 377, 417
Višanj (k. 1090, kod Sarajeva) — 481
Višegrad — 12, 92, 93, 97, 98, 101, 156, 269, 318, 374, 392, 453, 576, 598, 639, 786, 805—809, 811, 893, 900, 902, 942, 966, 975, 979, 983, 986, 988, 1002
Višnjevica (kod Knjica) — 299
Viševići (kod Kostajnice) — 978
Višnjevo (D. i G., kod Travnika) — 47, 929
Višnjica (kod Kiseljaka) — 684, 797
Vitez (kod Sarajeva) — 264, 451, 531
Vitez (kod Travnika) — 46, 48, 62, 70, 100, 103, 104, 108, 113, 115, 124, 125, 128—130, 234, 330, 600, 602—606, 615, 702, 705, 793, 918, 971, 975, 979, 1122
Vitovlje (D. i G., kod Travnika) — 47, 566
Vjenačac (trig. 495, kod Zvornika) 161, 164, 179, 181—183
Vješala (k. 338, kod Bos. Novog) — 878, 1146—1148
Vjetrenik (kod Rogatice) — 93
Vjetrenik (trig. 1474, kod Tjentišta) — 947
Vjetrenica (kod Zenice) — 116, 124, 129, 234, 601, 602, 606, 665, 666, 678, 843
Vladići (kod Busovače) — 608
Vladićki vrh (trig. 1339, kod Busovače) — 608
Vlahović Miloš — 271
Vlaka (kod Pljevalja) — 788
Vlakovo (kod Visokog) — 54
Vlasenica — 37, 41, 93, 94, 132, 135, 143, 144, 153—161, 163—165, 179, 193, 293, 306, 309, 312, 317, 337, 576, 598, 639, 742, 805, 806, 809, 884, 900—903, 905
Vlasinja (predio, kod Zvornika) — 158
Vlasulje (kod Sarajeva) — 169, 175
Vlašić (pl., kod Travnika) — 47, 103, 233, 664, 669, 896
Vlaška Mala (kod Odžaka) — 831, 855, 856, 925—927, 949, 951
Vlaškovci (kod Bos. Dubice) — 240
Vlatković Nemanja — 341, 345
Voćin (kod Podr. Slatine) — 969, 973, 974, 982, 986
Vodički vrh (trig. 868, kod B. Luke) — 569
Vodušek Jakob Jakša — 259, 297, 724, 857, 928, 953
Vogošća — vidi G. Vogošća kod Sarajeva
Vojkovići (kod Sarajeva) — 168, 169, 431, 451, 481, 482, 486, 531, 532, 552, 628
Vojnović Petar — 49, 52, 131, 340, 344, 731, 923
Vojnovići (kod Tjentišta) — 945, 947
Vojvode Putnika Brdo (kod Doboja) — 242, 438, 826, 827
Vojvodić Lazo — 680
Volinja (kod Kostajnice) — 1045, 1068
Volujak (kod Kreševa) — 497, 798
Volujak (k. 1434, kod Tarčina) — 993
Voljavica (kod Srebrenice) — 395
Voljevac (kod Fojnice) — 254
Voznik (M. i V., predio, kod Konjica) — 302, 450, 623

Vozuća (kod Zavidovića) — 639, 749
Vraca (kod Sarajeva) — 214, 375, 543, 546, 551, 552
Vraca (kod Zenice) — 612, 668
Vran-planina — 58, 241, 299
Vrana (kod Sarajeva) — 336, 746
Vrana kosa (kod Žepča) — 767
Vrančići (kod Kreševa) — 59
Vranduk (kod Doboja) — 150, 439, 1054
Vranduk (k. 251, kod Doboja) — 150
Vranduk (kod Zenice) — 47, 50—52, 103, 128, 129, 228, 246, 248, 541, 544, 546, 600, 607, 638, 668 767, 820, 824, 841, 842, 970, 971, 1051, 1130, 1144
Vraneši (kod Rogatice) — 93
Vranica pl. — 930
Vranić Mirko — 372
Vraniska (kod Travnika) — 48, 795
Vranovići (kod Sokola) — 10
Vranj (kod Sarajeva) — 748
Vranjača (k. 1310, kod Konjica) — 978
Vranjak (kod Doboja) — 1030
Vranjevac (trig. 459, kod Gradačca) — 9, 12
Vranjska — vidi Vraniska kod Travnika
Vrapče (kod Zagreba) — 1015, 1023
Vratlo (kod Kalinovika) — 884, 935
Vratna Gora (kod Prozora) — 566
Vratnik (prevoj, kod Senja) — 1117, 1121, 1125
Vratolomac (trig. 379, kod Zvornika) — 158, 164, 182, 287
Vražići (kod Sokolca) — 261, 307, 310
Vrbak (kod Bos. Petrovog Sela) — 21, 22
Vrbanja (kod B. Luke) — 832, 833
Vrbanja (kod Županje) — 1013, 1104, 1106, 1108, 1114, 118, 1122, 1126, 1130
Vrbanja (r.) — 249, 557, 832
Vrbanjci (kod Kotor-Varoša) — 743, 744, 849, 850
Vrbas (r.) — 225, 249, 423, 557, 569, 729, 750, 751, 815, 817, 895, 936, 936, 1141
Vrbica (kod Jajca) — 202
Vrbljani (kod Konjica) — 302
Vrbnica (kod Tjentišta) — 881, 882, 897, 945, 946
Vrbnička r. (r., kod Tjentišta) — 945—947
Vrbovac (kod Odžaka) — 831, 950
Vrdolje (kod Konjica) — 32, 866
Vrela (kod Sarajeva) — 552
Vrebac (kod Gospića) — 1071
Vrelo Bosne (kod Ilidže) — 432, 490, 543, 546, 548, 551
Vrelo (kod Konjica) — 299
Vrelo (kod Korenice) — 982, 986
Vrelo (kod Konjica) — 299
Vrhovci (pod Gradom, kod Slav. Požege) — 1090
Vrhovi (trig. 1557, kod Fojnice) — 883
Vrhovi (kod Dervente) — 996
Vrhovi (k. 1218, kod Sokolca) — 747
Vrhovina (kod Kalinovika) — 866
Vrhovine (kod Sarajeva) — 538, 539, 747
Vrhovine (kod Otočca) — 1105, 1110, 1113
Vrhovine (kod Zenice) — 677
Vrhprača (kod Sarajeva) — 585
Vrhselje (kod Zenice) — 47, 129, 840, 841
Vrkašić (kod Bihaća) — 730, 1071
Vrpolje (kod Đakova) — 994, 1013, 1054, 1106, 1112, 1134, 1144
Vršani (kod Bijeljine) — 44, 222, 391
Vrše (kod San. Mosta) — 199
Vrtlinska (kod Čazme) — 1087
Vrtlište (kod Kaknja) — 408
Vrtoče (kod Kulen Vakufa) — 650
Vrtoče (kod Vlasenice) — 157
Vrućica (kod Teslića) — 198, 199
Vučevo (predio, kod Tjentišta) — 882, 897, 898, 943
Vučja Luka (kod Sarajeva) — 336, 384, 410, 417, 527, 538, 539, 542, 742, 746, 748, 909, 911
Vučja planina (pl., kod Travnika) — 839, 852
Vučjak (kod Modriče) — 102, 103, 149, 386, 439, 440, 441, 554, 563, 573, 574, 855, 856, 895, 952
Vučjak (kod Prnjavora) — 442, 830, 847, 848
Vučjak (kod Podr. Slatine) — 965
Vučkovac (kod Gradačca) — 9, 12, 38, 44

Vučković Milica — 81
Vujatović Dušan — 210, 560, 575
Vujinović Rade — 680
Vujović Vojo — 326
Vukanović Radovan — 383, 385, 545, 579, 643, 651, 733, 737, 739
Vukanovići (kod Kaknja) — 615, 741
Vukašinović Jovo — 313
Vukčević Savo — 30
Vukelići (kod Busovače) — 609
Vukosavci (kod Tuzle) — 181, 182, 186
Vukovar — 960, 971, 1008, 1013, 1144
Vuković Dragutin — 81
Vuković Jovo — 680
Vuković Milan — 81, 417
Vuković Slavko — 386, 939
Vukovići (kod Tarčina) — 301, 546
Vukovije (kod Živinica) — 77
Vukosavljević Vladimir — 313
Vukovo (kod Tešnja) — 352, 359, 360, 434, 436, 437, 446, 813, 814, 817, 818, 820, 846
Vukovo polje (predio, kod Konjica) — 867
Vukovsko (D. i G., kod D. Vakufa) — 557
Vulinje (kod B. Luke) — 572
Vukšinac (D. i G., kod Čazme) — 1003

Z

Zabilje (kod Travnika) — 113, 234, 600, 603
Zablaće (kod Ključa) — 649, 650
Zabok (kod Krapine) — 1011, 1035, 1058, 1093, 1107
Zaborak (kod Čajniča) — 809
Zabrđe (kod Bijeljine) — 83, 84, 952
Zabrđe (kod Konjica) — 302
Zabrđe (kod Kreševa) — 53, 368, 413, 495—497, 498, 502—504, 536, 537, 547, 634, 685, 798
Zabrđe (kod Kotor-Varoša) — 849, 850
Zabrišće (kod Livna) — 200
Zagaj (kod Travnika) — 108—110, 112, 233
Zagoni (kod Bijeljine) — 83
Zagoni (kd Srebrenice) — 395
Zagoni (kod Zenice) — 917
Zagrađe (kod Kaknja) — 615, 616, 914
Zagrađe (kod Sokolca) — 539, 747
Zagrađe (kod Travnika) — 670
Zakalača (kod Konjica) — 299
Zagreb — 98, 101, 103, 598, 648, 649, 729, 791, 960, 962, 967, 971, 972, 975, 979, 980, 984, 985, 987, 988, 991, 994, 1009, 1012, 1015, 1031, 1039, 1042, 1051, 1055, 1064, 1077, 1089, 1092, 1099, 1101, 1107, 1119, 1124, 1127, 1128, 1131, 1135, 1142
Zaklopača (kod Vlasenice) — 155, 157
Zakmur (kod Foče) — 867, 882—884, 892, 893, 897
Zakopa (kod Bos. Novog) — 1146
Zakopa (k. 284, kod Bos. Novog) — 862
Zalata (kod Moslavine) — 962
Zalište — vidi Zlatište brdo kod Sarajeva
Zalote (kod Travnika) — 604, 669
Založje (Ćelića — Čavkića — Alibegovića, kod Bihaća) — 1071
Zalukovik (D. i G., kod Vlasenice) — 155
Zalužani (kod Banje Luke) — 520, 1017, 1065
Zaljut (kod Duvna) — 202, 203, 206
Zamlača (kod Bos. Novog) — 1146
Zamršten (kod Tjentišta) — 882, 945, 946
Zaostro (kod Priboja na Limu) — 809
Zapadna Morava (r.) — 808
Zapaline (predio, kod Busovače) — 405
Zaprešić (kod Zagreba) — 963, 972, 994, 1035, 1039, 1047, 1055, 1088, 1093, 1100, 1107, 1124, 1132
Zarac (k. 914, kod Zenice) — 248
Zarani (kod Maglaja) — 23
Zarić (kod Doboja) — 424, 439
Zaselje (kod Travnika) — 56, 229, 602, 603, 606, 793
Zaslivlje (kod Konjica) — 32
Zavalje (kod Bihaća) — 1067
Zbijeg šuma (predio, kod Doboja) — 205
Zbojštica (kod Užica) — 809, 810
Zdenača (kod Bos. Novog) — 519
Zdenčac (kod Garešnice) — 1052
Zdenčina (D. i G., kod Jastrebarskog) — 1063, 1072
Zdravković Radisav — 699
Zdrnja (kod Zenice) — 602

Zgošća (rudnik, kod Kaknja) — 403, 610, 612
Zgošća (kod Kaknja) — 403, 406, 609
Zejtin voda (izvor, kod Zvornika) — 284, 286
Zekić Miloš — 137, 259, 297, 584
Zelena Voda (kod Sokolca) — 581
Zelengora — 867, 881—884, 897, 898, 942—944
Zelene Njive (kod Konjica) — 326, 865, 868, 869, 933
Zelenović Sašo — 636, 687
Zelinja (D. i G., kod Gradačca) — 13, 39
Zelinja (kod Zvornika) — 283
Zelovac (k. 321, kod Bos. Krupe) — 725
Zavidovići — 24, 281, 541, 558, 639, 719, 721—724, 767, 768, 846, 855, 856, 887—889, 891, 896, 903, 926, 952, 1144
Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH) — 208
Zenica — 46, 47, 50—52, 56, 72, 99—105, 107, 112, 118, 125, 128, 129, 176, 224, 228, 229, 231—236, 240. 243, 245, 246, 248, 250, 251, 303, 304, 330, 331, 333, 334, 340, 344, 345, 383, 384, 403, 405, 406, 493, 495, 504, 526, 541, 542, 544, 546, 579, 599—601 606, 612, 616, 634, 637, 638, 640—642, 648, 652—654, 664, 665, 667—669, 676, 678, 680, 681, 683—685, 687, 701—706, 708, 730, 741, 742, 761, 763, 767, 773—776, 779, 803, 814, 815, 819—822, 839—841, 843—845, 889, 917, 918, 922, 959, 962, 966, 970, 971, 975, 979, 983, 984, 987, 991, 993, 1002, 1004, 1008, 1011, 1015, 1023, 1026, 1030, 1034 1038, 1050, 1053, 1054, 1064, 1069, 1072, 1081, 1085, 1088, 1092, 1095, 1098, 1106, 1111, 1114, 1117, 1122, 1126, 1130, 1131, 1133, 1139, 1144
Zidonje (kod Zvornika) — 308
Zimlje (D. i G., kod Nevesinja) — 302, 501
Zivlak Pero — 373, 655
Zjamet (kod D. Vakufa) — 557, 566
Zlatar — 1039, 1112, 1124
Zlatar (pl.) — 810
Zlatibor (pl.) — 805, 806, 809
Zlatište (brdo, kod Sarajeva) — 95, 214, 375, 543, 551
Zloimenjak (k. 503, kod Bos. Krupe) — 725
Zlokići (kod Travnika) — 106, 110, 230
Zlo Selo (kod Bijeljine) — 222, 223
Zmajevac (br., kod B. Luke) — 874
Zmajevac (brdo, kod Travnika) — 821
Zmajevac (predio, kod Zvornika) — 144, 158, 159, 287, 906
Zohovac (Zovac, kod Janja) — 83
Zoljin vid (k. 527, kod Gračanice) — 15, 17
Zoranovići (kod Sarajeva) — 431, 451, 532
Zorić Rade — 30
Zorkovac (kod Ozlja) — 1079
Zovik (D. i G., kod Brčkog) — 82
Zovik (kod Tarčina) — 59, 623, 797
Zubići (kod Travnika) — 105, 702
Zukići (kod Konjica) — 302, 450, 594, 596
Zupci (D. i G., kod Trebinja) — 468
Zvečaj (kod Zenice) — 122
Zvečaj (kod Karlovca) — 1015
Zvečak (k. 510, kod Gračanice) — 44
Zvečevo (kod Podr. Slatine) — 965, 969
Zvijezda (pl.) — 281, 711, 740
Zvizd (kod Kreševa) — 800
Zvornik — 37—41, 45, 76, 93, 132, 135, 136, 143, 144, 153, 154, 156, 158—164, 179—181, 183, 185, 186, 188, 189, 913, 195, 284—288, 290, 293, 306, 309, 316, 317, 559, 656, 657, 805, 806, 900, 903, 905, 906, 952

Ž

Žaba (M. i V., pl.) — 467
Žabar (D. i G., kod Brčkog) — 12, 1025, 1036, 1044
Žabljak (kod Tešnja) — 357, 358
Žalja (kod Vareša) — 914
Žand. st. Ivan (kod Bradine) — 536
Žarkovac (k. 258, kod Bos. Krupe) — 725, 858
Žarkovići (kod Malog Zvornika) — 160, 284, 289
Žegar (kod Bihaća) — 1050
Želeće (kod Žepče) — 845, 846

Željakov Do (kod Konjica) — 322, 327, 409, 412, 429, 430, 502, 505, 548
Željeznica (r.) — 380, 631
Željezno Polje (kod Žepča) — 851, 852
Žep (kod Han-Pijeska) — 898
Žepa (kod Rogatice) — 92, 266, 294, 897, 902
Žepče — 177, 228, 246, 249, 251, 349, 352—355, 400—401, 404, 434, 541, 542, 558, 576, 638—640, 642, 649, 669, 684, 685, 721—723, 734, 750, 767, 820—825, 841, 845, 846, 847, 888, 889, 890, 926, 971, 1002, 1008, 1034, 1096, 1098, 1130, 1133, 1144
Žeravice (kod Olova) — 761
Žirovac (kod Bos. Novog) — 1146
Žirović (kod Livna) — 200, 201
Žišci (kod Zavidovića) — 722
Žitomir (kod Marije Bistrice) — 1141
Živalji (kod Kaknja) — 403, 405, 408, 611, 615, 913
Živanović — 223
Živanje (kod Konjica) — 299
Živašnica (kod Konjica) — 868
Živčići (kod Busovače) — 609
Živković Savo — 282, 343
Živković Živko — 293, 399, 701
Živkovića Kosa (kod Vojnića) — 778
Živkovići (kod Gračanice) — 17
Žljebovi (kod Han-Pijeska) — 93, 338, 559, 901
Žugić Miloš — 711
Žujović Mladen Aćimović — 898
Žulj (kod Sarajeva) — 720
Žuljevica (M. i V., kod Bos. Novog) — 523, 861, 1147
Žunovi (kod Olova) — 540, 742
Županja — 1122, 1123, 1126, 1134, 1140, 1144
Žuta Lokva (kod Senja) — 1121

SADRŽAJ

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1941—1945.

I

DOKUMENTI JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Strana

Izvještaj Štaba 23. divizije od 1. marta 1945. štabu 14. korpusa JA o dejstvima u drugoj polovini februara na sektoru Gradačac—Gračanica — — — — — — — — — — — 7

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja, komore i ostale spreme jedinica 5. korpusa JA od 1. marta 1945. godine 18—19

Izvještaj Štaba 45. divizije od 1. marta 1945. Štabu 14. korpusa JA o dejstvima u drugoj polovini februara na sektoru Gračanica—Ozren—Maglaj — — — — — — — — 19

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i tehnike Vojne oblasti 29. udarne divizije JA od 1. marta 1945. godine — 30—31

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 2. marta 1945. godine štabovima potčinjenih jedinica za napad na Konjic — 31

Izvještaj Vojne oblasti 29. udarne divizije od 2. marta 1945. Štabu 2. korpusa JA o podjeli oblasti na područja i komande mjesta — — — — — — — — — — — — 34

Relacija Štaba 14. korpusa od 3. marta 1945. Štabu 2. armije JA o dejstvima u istočnoj Bosni u drugoj polovini februara 36

Zapovijest Štabu 4. udarne divizije JA od 3. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica da s položaja Kruščica—Gučja Gora—Gluha Bukovica spreče prodor neprijateljskih snaga ka Travniku — — — — — — — — — — — — 46

Izvještaj Štaba 4. udarne divizije od 3. marta 1945. Štabu 5. korpusa JA o dejstvima grupe bataljona na desnoj obali Bosne, na prostoru Zenica—Kakanj—Visoko — — — 50

Izvještaj Štaba 10. udarne divizije od 3. marta 1945. Štabu 5. Korpusa JA o dejstvima u februaru na prostoru Busovača—Kiseljak—Tarčin—Konjic — — — — — — — 53

Strana

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 38. divizije o borbama u drugoj polovini februara dostavljen Štabu 3. korpusa JA 3. marta 1945. godine — — — — — — — — 76

Naredba 13. hercegovačke brigade od 3. marta 1945. o formiranju artiljerijske brigade 29. udarne divizije JA — — — 79

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 28. divizije o dejstvima na sektoru Bijeljina—Brčko dostavljen Štabu 2. armije JA 4. marta 1945. godine — — — — — — — — 82

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 4. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za gonjenje neprijateljskih snaga na Ivan-Sedlu — — — — — — — — — 89

Zapovijest Štaba 3. korpusa JA od 5. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za ofanzivno dejstvo na sektoru Rogatica—Sokolac — — — — — — — — — — — — 92

Obavještajni izvještaj Štaba 3. korpusa od 5. marta 1945. Štabu 2. Armije JA o rasporedu njemačkih i ustaško-domobranskih snaga na sektoru Sarajeva i susjednih garnizona — 95

Štab 3. korpusa 5. marta 1945. dostavlja depeše Štaba 5. korpusa Štabu 2. armije JA o situaciji na Vučjaku i na sektoru Zenica—Travnik — — — — — — — — — 102

Izvještaj Štaba 4. udarne divizije od 5. marta 1945. Štabu 5. korpusa JA o borbama u februaru na sektoru Travnik—Zenica—Busovača — — — — — — — — — — 105

Zapovijest Štaba 4. udarne divizije JA od 5. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za odbacivanje neprijatelja sa prostora Vitez—Pecarnice—Stranjani — — — — — 128

Izvještaj Štaba 27. udarne divizije od 5. marta 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvima u drugoj polovini februara 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 132

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 5. marta 1945. Štabu 2. korpusa JA o rezultatu jednogodišnje borbe protiv okupatorskih i kvislinških snaga — — — — — — — 138

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 3. korpusa o dejstvima od 1. do 20. februara na sektoru Vlasenica—Zvornik dostavljen Štabu 2. armije JA 6. marta 1945. godine — — 143

Zapovijest Štaba 53. udarne divizije JA od 6. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na četnike na prostoru Majevac—Vučjak — — — — — — — — — 149

Izvještaj Štaba 2. armije od 7. marta 1945. Generalštabu Jugoslovenske armije o operacijama u januaru i februaru u istočnoj Bosni i dolini Drine — — — — — — — 153

Naređenje Štaba 5. korpusa JA od 7. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica da upute ljudstvo za popunu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ — — — — — — 166

Zapovijest Štaba 3. udarne divizije JA od 7. marta 1945. Štabovima 5. proleterske i 9. crnogorske brigade za pritisak na odsjeku Brenovac—Vojkovići — — — — — — 168

Izvještaj Štaba 13. krajiške brigade od 8. marta 1945. Štabu 39. udarne divizije JA o formiranju artiljerijskog diviziona — 171

Zapovijest Štaba artiljerijske grupe 2. korpusa JA od 8. marta 1945. štabovima diviziona za podršku 5. proleterskoj i 9. omladinskoj crnogorskoj brigadi u napadu — — — — 174

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 9. marta 1945. o pohvali jedinica koje su se istakle umešnošću i hrabrošću u borbama za oslobođenje Travnika i drugih mjesta u dolini Bosne — — — — — — — — — — — — — 176

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 17. divizije o dejstvima u drugoj polovini februara na sektoru Bijeljina—Zvornik dostavljen Štabu 2. armije JA 9. marta 1945. godine — 179

Izvještaj Štaba 1. bosanske brigade od 9. marta 1945. štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a o dejstvima u februaru u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — — — 197

Zapovijest Štaba Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ-a od 10. marta 1945. potčinjenim jedinicama za rad i obezbjeđenje važnijih privrednih i drugih objekata po oslobođenju Sarajeva — — — — — — — — — — — — 210

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 11 marta 1945. za formiranje regrutnog centra Livanjskog područja — — — — 220

Izvještaj Štaba Majevičkog NOP odreda od 12. marta 1945. štabu 3. korpusa JA o dejstvima na prostoru Bijeljina—Priboj 221

Izvještaj Štaba 5. korpusa od 13. marta 1945 Vrhovnom štabu NOV i POJ o dejstvima u februaru u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — — — — — — — — — — — 224

Zapovijest Štaba 10. udarne divizije JA od 13. marta 1945 štabovima potčinjenih jedinica za raspored na prostoru Kreševo—Fojnica i pripremu jedinica za naredna dejstva — 252

Zapovijest Štaba 27. divizije JA od 13. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na neprijateljska uporišta na liniji Pohovac—Podromanija — — — — — — — 255

Zapovijest Štaba 38. divizije JA od 13. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na neprijateljska uporišta Baltići—Pohovac—Dikalji — — — — — — — — 260

Pregled brojnog stanja ljudstva i konja 5. proleterske brigade 3. udarne divizije JA od 13. marta 1945. godine — — 263

Naređenje Štaba 3. udarne divizije JA od 14. marta 1945. štabu 7. crnogorske omladinske brigade da dva bataljona napadaju ka Palama — — — — — — — — 264

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 14. marta 1945. Štabu 2. korpusa JA o borbama u prvoj polovini marta na sektoru Goražde—Pale — — — — — — — — — 266

Naređenje Štaba 2. armije JA od 15. marta 1945. Štabu 3. i 14. korpusa za preformiranje divizija i brigada po novoj formaciji — — — — — — — — — — — — — 273

Izvještaj Štaba artiljerijske grupe od 15 marta 1945. Štabu 2. korpusa JA o dejstvima artiljerije u prvoj polovini marta 275

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba Tuzlanskog NOP odreda o dejstvima na sektoru Gračanica—Doboj—Ozren dostavljen Štabu Vojne oblasti 3. korpusa JA 15. marta 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 278

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 22. divizije o dejstvima u drugoj polovini februara na sektoru Drinjača—Mali Zvornik—Samurovića Ada dostavljen Glavnom Štabu NOV i PO Srbije 16. marta 1945. godine — — — — — — 283

Strana

Izvještaj Štaba 27. divizije od 16. marta 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvima u prvoj polovini marta na prostoru Papraća—Sokolac—Podromanija — — — — — — — 293

Izvještaj Štaba 29. udarne divizije od 16. marta 1945. Štabu 2. korpusa JA o borbama u prvoj polovini marta na sektoru Konjic—Ivan-Sedlo — — — — — — — — — — — 298

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 38. udarne divizije o dejstvima u prvoj polovini marta na prostoru Papraća—Podromanija dostavljen Štabu 3. korpusa JA 16. marta 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 306

Izvještaj Štaba Srebreničkog NOP odreda od 17. marta 1945. Štabu 3. korpusa JA o situaciji na prostoru Srebrenica—Bratunac — — — — — — — — — — — — 312

Izvještaj Štaba 3. korpusa od 18. marta 1945. Generalštabu JA o radu Vojne oblasti ovog korpusa — — — — — 314

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 18. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na sektoru Ivan-Sedla — — — — — — — — — — — 321

Naređenje Štaba 29. udarne divizije JA od 18. marta 1945. Štabu 11. hercegovačke udarne brigade da jednim bataljonom izbije na prostor Umoljani i da izvrši napad ka Umčanima 325

Pregled materijala za vezu jedinica 2. korpusa JA od 20. marta 1945. godine — — — — — — — — — — — — 328

Obavještajni izvještaj Štaba 2. korpusa od 22. marta 1945. Generalštaba JA o njemačkim i ustaško-domobranskim snagama na sektoru Sarajeva — — — — — — — — 330

Zapovijest Štaba 3. korpusa JA od 22. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za dejstvo na komunikaciji Sokolac—Mokro—Sarajevo — — — — — — — — — — — — 336

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i tehnike 37. udarne divizije JA od 22. marta 1945. godine — — — — 338—339

Naređenje Štaba 5. korpusa JA od 23. marta 1945. Štabovima 4. i 10. udarne divizije da pripreme jedinice za pokret ka Sarajevu i za formiranje grupe brigada zeničkog sektora 339

Izvještaj Štaba Posavsko-trebavskog NOP odreda od 23. marta 1945. vojnoj oblasti 3. korpusa JA o dejstvima na prostoru Gradačac—Srnice — — — — — — — — — — — 341

Naređenje Štaba 5. korpusa JA od 24. marta 1945. Štabu 4. udarne divizije za pokret ka Fojnici i komandantu zeničkog sektora za dejstvo na sektoru Zenica—Travnik — — 344

Zapovijest Štaba 53. udarne divizije JA od 24. marta 1945. štabovima 14. srednjobosanske i 19. krajiške brigade za napad na neprijateljska uporišta Porin—Stanovi, Hadžića Gaj i Kladari — — — — — — — — — — — — — 346

Izvještaj Štaba 18. srednjobosanske brigade od 24. marta 1945. Štabu 53. udarne divizije JA o dejstvima u martu na prostoru Žepče—Tešanj—Doboj — — — — — — — 352

Izvještaj Štaba 1. artiljerijskog diviziona od 24. marta 1945. Štabu 10. udarne divizije JA o dejstvima na komunikacijama Busovača—Kiseljak i Hadžići—Blažuj i na prostoru Kreševa — — — — — — — — — — — — — 364

Strana

Zapovijest Štaba 3. korpusa JA od 25. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na spoljnu odbranu Sarajeva na dijelu Sokolac—Stari Grad — — — — — — 373

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 25. marta 1945, štabovima potčinjenih jedinica o ukidanju Oficirske škole i formiranju Vojne škole — — — — — — — — — — — — 378

Naređenje Štaba 3. udarne divizije JA od 25. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za utvrđivanje položaja na desnoj obali Presjenice i u Grabskim šumama — — — 379

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica 29. udarne divizije JA od 25. marta 1945. godine — — 382—383

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i tehnike jedinica artiljerijske grupe 2. korpusa JA od 25. marta 1945. godine 382—383

Naređenje Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 26. marta 1945. Štabu 29. divizije da jednom brigadom sa sektora Kreševo—Lepenica potpomogne prelazak brigada 5. korpusa preko komunikacije Blažuj—Busovača — — — 383

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 26. marta 1945. o pohvali jedinica i starješina 53. udarne divizije za izvanredne uspjehe u borbi protiv četnika — — — — — — — — — 386

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 22. divizije o dejstvima u prvoj polovini marta u dolini Drine od ušća u Savu do Ljubovije dostavljen Glavnom štabu NOV i PO Srbije 26. marta 1945. godine — — — — — — — — — 388

Naređenje Štaba 37. udarne divizije JA od 26. marta 1945. Štabovima 3. i 5. sandžačke brigade za sadejstvo sa dijelovima 3. korpusa JA pri napadu na komunikaciju Podromanija—Mokro—Pustopolje — — — — — — — — — 399

Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja artiljerijskih jedinica 53. udarne divizije JA od marta 1945. godine — 400—401

Naređenje Štaba 3. korpusa JA od 27. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za prenaoružavanje oružjem dobivenim iz SSSR — — — — — — — — — — — — 401

Zapovijest Štaba 5. korpusa JA od 27. marta 1945. Štabovima 4. i 10. udarne divizije za forsiranje rijeke Bosne na odsjeku Radinovići—Kakanj — — — — — — — — — 402

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 27. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Ivan-Sedlo — 409

Zapovijest Štaba 38. divizije JA od 27. marta 1945. štabovima potčinjenih jedinica za presijecanje komunikacije Sumbulovac—Mokro — — — — — — — — — — — 415

Naređenje Štaba 53. udarne divizije JA od 27. marta 1945. štabovima brigada za preformiranje četa za vezu po novoj formaciji — — — — — — — — — — — — 418

Izvještaj Štaba 19. krajiške brigade od 27. marta 1945. Štabu 53. udarne divizije JA o dejstvima u martu na prostoru Doboj—Derventa — — — — — — — — — — — 421

Zapovijest Štaba artiljerijske brigade 29. udarne divizije JA od 27. marta 1945. štabovima diviziona za artiljerijski napad na Ivan-Sedlo — — — — — — — — — — — 428

Strana

Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja Srebreničkog NOP odreda od 28. marta 1945. godine — — — — — 430—431

Naređenje Štaba 3. udarne divizije JA od 29. marta 1945. štabovima 7. i 9. omladinske crnogorske brigade za formiranje grupe bataljona za dejstvo preko Igmana ka Hadžićima 431

Izvještaj Štaba 53. udarne divizije od 29. marta 1945. štabu 5. korpusa JA o dejstvu artiljerije u martu — — — — 433

Izvještaj Štaba artiljerijske grupe od 29. marta 1945. štabu 2. korpusa JA o dejstvima u drugoj polovini marta — — 450

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 30. marta 1945. štabu 2. korpusa JA o dejstvima na sektoru Stambulčić—Mokro — 453

Izvještaj Štaba 39. udarne divizije od 30. marta 1945. štabu 5. korpusa JA o neprijateljskim i sopstvenim gubicima u jednogodišnjim dejstvima divizije — — — — — — 457

Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja jedinica 39. udarne divizije JA od 31. marta 1945. godine — — — — 460—461

Izvještaj Štaba 3. hercegovačke brigade Narodne odbrane od 31. marta 1945. štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ o stanju i dejstvima u martu — — — — — 463

Izvještaj Štaba 39. udarne divizije od marta 1945. štabu 5. korpusa JA o dejstvu artiljerije od 21. februara do 19. marta 474

Izvještaj Štaba 3. udarne divizije od 1. aprila 1945. štabu 2. korpusa JA o dejstvima u martu na prostoru Renovica—Sjetlina—Trnovo—Jablanica—Krupac — — — — — — 481

Zapovijest Štaba 10. udarne divizije JA od 1. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica da s položaja Bištrani—Mijakovići zatvore pravce od Vareša ka Kaknju i Visokom — 492

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 1. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo na sektoru Ivan-Sedla i Kreševa — — — — — — — 495

Izvještaj Štaba 29. udarne divizije od 1. aprila 1945. štabu 2. korpusa JA o borbama u drugoj polovini marta na sektoru Ivan-Sedla — — — — — — — — — — 500

Naređenje Štaba 37. udarne divizije od 1. aprila 1945. štabovima 3. i 5. sandžačke brigade za sadejstvo s jedinicama 3. korpusa JA u napadu na Pustopolje—Mokro—Crvenu Stijenu 506

Izvještaj Štaba 39. udarne divizije od 1. aprila 1945. štabu 5. korpusa JA o dejstvima u martu u Bosanskoj krajini — — 509

Zapovijest Štaba 5. korpusa JA od 2. aprila 1945. štabovima 4. i 10. udarne divizije za prebacivanje preko komunikacija u dolini Stavnje i izbijanje na prostor Kunosići—Hadžići—Sudići — — — — — — — — — — — — 526

Zapovijest Štaba 3. udarne divizije JA od 3. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na sektor Vijenac—Jablanica—Vojkovići — — — — — — — — — — 531

Naređenje Štaba 29. udarne divizije JA od 3. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za dejstvo prema komunikaciji Ivan-Sedlo—Tarčin—Hadžići—Kiseljak — — — — — 534

Izvještaj Štaba 38. udarne divizije od 3. aprila 1945. štabu 3. korpusa JA o borbama protiv Nijemaca na prostoru Mejevići—Mokro — — — — — — — — — — — 538

Strana

Zapovijest Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 4. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Sarajevo — 540

Zapovijest Štaba 29. udarne divizije JA od 4. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na neprijateljska uporišta na prostoru Blažuj—Kiseljak i Ivan-Sedlo—Hadžići — — — — — — — — — — — — — — 545

Zapovijest Štaba 3. udarne divizije JA od 5. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Sarajevo — — 550

Obavještajni izvještaj Štaba 1. bosanske brigade NO od 5. aprila 1945. Štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ o ustaško-domobranskim i četničkim ostacima i jedinicama u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — — — — — — 553

Zapovijest Štaba 3. korpusa JA od 6. aprila 1945. Štabu 27. divizije za pokret i napad na njemačke kolone u dolini Bosne na dijelu Zavidovići—Žepče i 38. divizije da dvije brigade prebaci na prostor Sokolca — — — — — — — 558

Pregled brojnog stanja ljudstva 1. bosanske brigade Narodne odbrane od 6. aprila 1945. godine — — — — — — 560

Izvještaj Štaba 1. bosanske brigade Narodne odbrane od 6. aprila 1945. Štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ o dejstvima u martu u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — 561

Naređenje Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 7. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo u istočnoj Bosni i u Hercegovini — — — — — 576

Izvještaj Štaba 27. udarne divizije od 7. aprila 1945. Štabu 3. korpusa JA o borbama u drugoj polovini marta za oslobođenje Sarajeva — — — — — — — — — — — 580

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 7. aprila 1945. Štabu 2. korpusa JA o borbama za oslobođenje Sarajeva — — — 584

Relacija Štaba artiljerijske brigade o dejstvima u martu dostavljena Štabu 29. udarne divizije JA 7. aprila 1945. godine 587

Naređenje Štaba 37. udarne divizije JA od 8. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica da posjednu teritoriju Višegrad—Srebrenica—Vlasenica — — — — — — — — 598

Izvještaj Štaba 4. udarne divizije od 9. aprila 1945. Štabu 5. korpusa JA o dejstvima u martu na sektoru Zenica—Busovača—Kakanj — — — — — — — — — — — — 599

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 38. udarne divizije o borbama u drugoj polovini marta i početkom aprila za oslobođenje Sarajeva dostavljen Štabu 3. korpusa JA 9. aprila 1945. godine — — — — — — — — — — — — 619

Izvještaj Štaba artiljerijske brigade od 9. aprila 1945. Štabu 29. udarne divizije JA o artiljerijskoj podršci pješadijskim jedinicama u borbama na prostoru Ivan-Sedlo—Blažuj—Kiseljak — — — — — — — — — — — — — 623

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 10. aprila 1945. o pohvali jedinica, boraca i starješina 4. i 10. udarne divizije za izvanredne uspjehe u borbama pri forsiranju rijeke Bosne i napadu na Kakanj — — — — — — — — — — 625

Izvještaj Štaba 3. udarne divizije od 10. aprila 1945. Štabu 2. korpusa JA o borbama za oslobođenje Sarajeva — — — 627

Strana

Izvještaj Štaba 29. udarne divizije od 11. aprila 1945. Operativnom štabu Grupe korpusa JA o borbama na prostoru Ivan-Sedlo—Tarčin—Kiseljak—Blažuj — — — — — — — — 633

Zapovijest Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 12. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica za oslobođenje Zenice i drugih mjesta u dolini Bosne — — — — — 637

Izvještaj šefa Drugog odsjeka od 12. aprila 1945. Štabu 2. korpusa JA o zarobljenicima u logoru u Sarajevu — — — 644

Zapovijest Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 13. aprila 1945. štabovima 3. i 29. divizije za pokret preko Ključa ka Bihaću i Bosanskom Novom — — — — — — — 648

Izvještaj Štaba 1. artiljerijskog diviziona od 13. aprila 1945. Štabu 10. udarne divizije JA o dejstvima na neprijateljska uporišta na komunikacijama Kiseljak—Visoko—Zenica — 652

Izvještaj Štaba Majevičkog NOP odreda od 14. aprila 1945. Vojnoj oblasti 3. korpusa JA o borbama protiv četnika na prostoru Kozluk—Sapna — — — — — — — — — 655

Pregled brojnog stanja ljudstva i rezultat akcija 3. hercegovačke brigade narodne odbrane dostavljen Štabu Bosansko-hercegovačke divizije KNOJ 15. aprila 1945. godine — 659

Relacija Štaba 13. krajiške brigade od aprila 1945. o borbama u martu i aprilu na sektoru Travnik—Zenica — — — 664

Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja 15. krajiške udarne brigade JA od 15. aprila 1945. godine — — — — 682

Izvještaj Štaba 29. udarne divizije od 16. aprila 1945. Štabu 2. korpusa JA o dejstvima u prvoj polovini aprila na prostoru Ivan-Sedlo—Tarčin—Kiseljak—Blažuj — — — — 683

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 22. divizije JA za drugu polovinu marta o radu dostavljen Glavnom štabu NOV i PO Srbije 17. aprila 1945. godine — — — — — — 690

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 1. artiljerijske brigade 5. korpusa JA od 25. marta do 17. aprila 1945. o dejstvima na sektoru Zenica—Busovača — — — — — — — 701

Obavještajni izvještaj Birčansko-kladanjskog NOP odreda od 17. aprila 1945. Vojnoj oblasti 3. korpusa JA o ustaškim i četničkim ostacima na prostoru Olovo—Kladanj — — — 710

Izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 19. aprila 1945. Štabu 39. udarne divizije JA o dejstvima na prostoru Bosanska Krupa—Bosanski Novi — — — — — — — — 712

Pregled brojnog stanja članova i kandidata KPJ i SKOJ u jedinicama 3. korpusa dostavljen političkom odjeljenju Generalštaba JA 20. aprila 1945. godine — — — — — — 718

Izvještaj Štaba 27. udarne divizije od 21. aprila 1945. Štabu 3. korpusa JA o borbama za oslobođenje Sarajeva i Zavidovića — — — — — — — — — — — — — 719

Obavještajni izvještaj šefa 2. odsjeka majora Berkovića od 22. aprila 1945. Štabu 2. korpusa JA o neprijateljskim snagama u dolini Une od Bihaća do Kostajnice — — — 725

Zapovijest Operativnog štaba Grupe korpusa JA od 23. aprila 1945. štabovima 2. i 5. korpusa za pokret ka Ogulinu — 728

Naredba Štaba 5. korpusa JA od 23. aprila 1945. o pohvali jedinica i starješina 53. udarne divizije za izvanredne uspehe u borbama za oslobođenje Žepča, Maglaja, Doboja i Dervente — — — — — — — — — — — — 734

Obavještenje Štaba 39. udarne divizije JA od 23. aprila 1945. Štabu 28. udarne divizije o zadatku divizije da izbije na liniju Bosanski Novi—Bosanska Kostajnica—Bosanska Dubica 735

Naredba Operativnog štaba Grupe korpusa od 24. aprila 1945. o rasformiranju operativnog štaba i štabova 2. i 5. korpusa i ulasku njihovih jedinica u sastav 2. armije JA — 737

Izvještaj Štaba 38. udarne divizije od 24. aprila 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvima protiv četničkih i ustaških ostataka na području Romanije, Olova i Vareša — — — 740

Zapovijest Štaba 18. srednjobosanske udarne brigade JA od 25. aprila 1945. potčinjenim jedinicama za razbijanje četničkih snaga na prostoru Očauš—Mladikovina — — — 743

Izvod iz Operacijskog dnevnika Štaba 38. udarne divizije o borbama za oslobođenje Sarajeva dostavljen Štabu 3. korpusa JA 26. aprila 1945. godine — — — — — — — 746

Izvještaj Štaba 19. krajiške brigade od 26. aprila 1945. Štabu 53. udarne divizije JA o dejstvima u aprilu na prostoru Motajica—Kotor-Varoš—Žepče — — — — — — — — 750

Naređenje Štaba 2. armije JA od 27. aprila 1945. Štabu 53. divizije za gonjenje i uništavanje četnika i za obezbjeđenje saobraćaja na teritoriji srednje Bosne i Bosanske krajine 759

Izvještaj Štaba 38. udarne divizije od 28. aprila 1945. Štabu 3. korpusa JA o borbama protiv četnika kod Brgula i na prostoru Jabuka—Han-Pijesak — — — — — — — — 760

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i komore 11. krajiške brigade 4. udarne divizije JA od 28. aprila 1945. godine — — — — — — — — — — — — 762—763

Izvještaj Štaba 10. udarne divizije od 30. aprila 1945. Štabu 2. armije JA o borbama u martu na sektoru Visoko—Kakanj—Zenica — — — — — — — — — — — 763

Pregled brojnog stanja 2. brdskog artiljerijskog diviziona artiljerijske grupe 2. korpusa JA od 30. aprila 1945. godine — 781

Pregled dejstava 1. brdskog artiljerijskog motorizovanog diviziona Artiljerijske grupe 2. korpusa JA od oktobra 1944. do 7. aprila 1945. godine — — — — — — — — — 785

Izvještaj Štaba 10. udarne divizije od 1. maja 1945. Štabu 2. armije JA o borbama u martu na prostoru Busovača—Kiseljak—Konjic — — — — — — — — — — — — 791

Pregled brojnog stanja ljudstva, naoružanja i tehnike 37. udarne divizije JA od 1. maja 1945. godine — — — — 804—805

Pregled brojnog stanja ljudstva, stoke i vozila 37. udarne divizije JA od 4. maja 1945. godine — — — — — — 804—805

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 4. maja 1945. Generalštabu JA o dejstvima u drugoj polovini aprila protiv četničkih i ustaških ostataka na prostoru Rudo—Višegrad—Srebrenica—Vlasenica—Zvornik — — — — — — — — — 805

Strana

Naređenje Štaba 37. udarne divizije JA od 5. maja 1945. štabovima potčinjenih jedinica za raspored i dejstvo protiv četnika na lijevoj i desnoj obali Drine od Višegrada do Foče — — — — — — — — — — — — — 807

Izvještaj Štaba 53. udarne divizije od 5. maja 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvu artiljerije u aprilu — — — — — — 813

Izvještaj Štaba 18. srednjobosanske brigade od 5. maja 1945. Štabu 53. udarne divizije JA o dejstvima u maju u srednjoj Bosni — — — — — — — — — — — — — 839

Izvještaj Štaba 27. divizije od 7. maja 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvima u drugoj polovini aprila na prostoru Maglaj—Doboj—Modriča—Tuzla — — — — — — — — — 854

Izvještaj Štaba 20. krajiške brigade od 7. maja 1945. Štabu 39. udarne divizije JA o dejstvima u aprilu na sektoru Bosanska Gradiška—Bosanski Novi — — — — — — 858

Zapovijest Operativnog štaba Grupe brigada JA od 8. maja 1945. za napad i gonjenje glavne četničke grupacije na prostoru Čuhovići—Umoljani—Rakitnica — — — — — — — 865

Izvještaj Štaba 15. krajiške brigade od 9. maja 1945. Štabu 39. udarne divizije JA o borbama u aprilu u Bosanskoj krajini 870

Zapovijest Štaba 38. udarne divizije JA od 11. maja 1945. štabovima potčinjenih jedinica da na sektoru Ljubina—Vrbnica—Tjentište presijeku put glavnim četničkim snagama i da ih odbace ka Sutjesci — — — — — — — — — 881

Izvještaj Štaba 38. udarne divizije od 12. maja 1945. Štabu 3. korpusa JA o sopstvenim i četničkim gubicima — — — 885

Izvještaj Štaba 20. romanijske brigade od 13. maja 1945. Štabu 27. udarne divizije JA o borbama protiv Nijemaca i četnika na sektoru Maglaj—Zavidovići — — — — — — 887

Naređenje Štaba 37. udarne divizije JA od 15. maja 1945. štabovima potčinjenih jedinica da očiste prostor Zakmur—Sutjeska—Drina od četnika — — — — — — — — — 892

Izvještaj Štaba 3. korpusa od 17. maja 1945. Generalštabu JA o borbama protiv četnika Draže Mihailovića u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — — — — — 894

Relacija Štaba 3. korpusa od 17. maja 1945. Generalštabu JA o dejstvima u periodu januar—mart u istočnoj Bosni i o oslobođenju Sarajeva — — — — — — — — — 899

Izvještaj Štaba 4. udarne divizije od 17. maja 1945. Štabu 2. armije JA o borbama za oslobođenje Sarajeva i o dejstvima u toku kretanja ka Karlovcu — — — — — — — 913

Pregled brojnog stanja artiljeraca i šofera jedinica 53. udarne divizije JA od 17. maja 1945. godine — — — — — — 924

Izvještaj Štaba 27. udarne divizije od 20. maja 1945. Štabu 3. korpusa JA o dejstvima u prvoj polovini maja na prostoru Novi Grad—Modriča—Trebava—Ozren — — — — 925

Izvještaj Štaba 19. krajiške brigade od 26. maja 1945. Štabu 53. udarne divizije JA o borbama u maju protiv četnika na prostoru Gluha Bukovica—Fojnica—Bradina—Umoljani—Jahorina — — — — — — — — — — — — — 929

Strana

Izvještaj Štaba 3. korpusa JA od 28. maja 1945. o neprijateljskim gubicima u ljudstvu i materijalu u aprilu i maju — 940

Izvještaj Štaba 37. udarne divizije od 28. maja 1945. Štabu 5. armije JA o borbama protiv četnika na prostoru Kalinovik—Foča—Drina—Sutjeska — — — — — — — — — 942

Relacija Štaba 18. hrvatske brigade o borbama protiv četnika Draže Mihailovića na sektoru Zamršten—Kozo—Vrbnica u maju dostavljena Štabu 38. udarne divizije JA 31. maja 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 945

Izvještaj Štaba 27. udarne divizije od 5. juna 1945. Štabu 6. armije JA o likvidaciji ustaških uporišta na prostoru između rijeka Bosne i Save i Odžaka — — — — — — — 949

II

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 1. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 957

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 2. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 961

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 3. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 964

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 4. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 968

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 5. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 973

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 6. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 976

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 7. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 981

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 8. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 985

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 9. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 989

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 10. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 992

Zapovijest zapovjednika 16. ustaškog stajaćeg zdruga od 10. marta 1945. potčinjenim jedinicama za izviđanje na sektoru Dervente — — — — — — — — — — — — 995

Strana

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 11. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1000
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 12. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1003
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 13. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1006
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 14. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1009
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 15. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1012
Izvještaj zapovjedništva 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga od 15. marta 1945. zapovjedništvu 6. hrvatske divizije o podhvatu Banja Luka—Ivanjska — — — — — — 1016
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 16. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1021
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 17. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1024
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 18. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1028
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 19. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1033
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 20. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1036
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 21. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1040
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 22. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1044
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 23. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1048
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 24. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1052
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 25. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — — 1056
Izvještaj zapovjedništva 5. bojne 10. ustaškog stajaćeg zdruga od 25. marta 1945. zapovjedništvu 6. hrvatske divizije o dejstvima na prostoru Banja Luka—Ivanjska — — — 1060
Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 26. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1062

Strana

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 27. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1066

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 28. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1070

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 29. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1074

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 30. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1078

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 31. marta 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1083

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 1. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1086

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 2. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1090

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 3. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1093

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 4. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1097

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 5. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1100

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 6. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1104

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 7. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1108

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 8. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1113

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 9. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1116

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 10. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1121

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 11. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1125

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 12. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1129

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 13. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — 1132

Strana

Uputstvo glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 13. aprila 1945. za borbu protiv izviđačkih organa i štabova jedinica JA — — — — — — — — — — — 1136

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 14. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1138

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 15. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1143

Zapovijest zapovjedništva ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije od 27. aprila 1945. potčinjenim zapovjedništvima za proširenje mostobrana za odbranu Bosanskog Novog — 1146

Lektor
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Andro Strugar

Korektori
Irina Mijaljica, Biljana Đorđević,
Dobrila Galac

Rukopis predat u štampu jula 1973.
Štampanje završeno jula 1974.
Tiraž 1.000 primeraka

Strana

Uputstvo glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 13. aprila 1945. za borbu protiv izviđačkih organa i štabova jedinica JA — — — — — — — — — — — 1136

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 14. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1138

Izvještaj glavnog stožera ministarstva oružanih snaga NDH od 15. aprila 1945. o dejstvima protiv jedinica JA u Hrvatskoj i Bosni — — — — — — — — — — — — 1143

Zapovijest zapovjedništva ustaško-domobranske 4. hrvatske divizije od 27. aprila 1945. potčinjenim zapovjedništvima za proširenje mostobrana za odbranu Bosanskog Novog — 1146

Lektor
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Andro Strugar

Korektori
Irina Mijaljica, Biljana Đorđević,
Dobrila Galac

Rukopis predat u štampu jula 1973.
Štampanje završeno jula 1974.
Tiraž 1.000 primeraka

Štampa: »Savremena administracija«, Graf. pogon »Branko Đonović«, — Beograd

ISPRAVKE

Str.	*Red*	*Stoji*	*Treba*
59	13. odozdo	mrtva	mrtav
79	14. odozgo	marta	mart
127	2. odozdo	februara	februaru
167	12. odozdo	11. II 1945.	11. III 1945.
172	7. odozdo	Brobac	Drobac
232	10. odozdo	baillon	bataillon
233	12. odozdo	rišta	uporišta
258	1. odozgo	pjedašijskih	pješadijskin
262	9. odozgo	Margteća	Margetića
318	9. odozgo	komadi	komandi
336	5. odozdo	J3—103	I3—103
507	1. odozdo	br. 93	br. 94 (fotokopija)
542	13. odozdo	artiljerijski pješadijski	artiljerijski i pješadijski
659	10. odozgo	II. (Herc.)	III (Herc)
701	2. odozdo	bataljon	divizion
768	3. odozdo	Bataljone 7.	Bataljone 17.
769	3. odozdo	objašnjenje	obavještenje
841	3. odozdo	Riječ o	Riječ je o
862	20. odozdo	na	sa
881	14. odozdo	Krajne demoralizane	Krajnje demoralisane
896	10. odozgo	ubavicali	ubacivali
919	13. odozgo	na zapad	za napad
924	6. odozdo	Ilijas treba ispod reči kapetan a ne ispod reči pukovnik.	
965	10. odozdo	to	te
1065	9. odozgo	su stroja	su 2 stroja
1082	4. odozdo	gest	glst
1096	4. odozgo	Često	Česta
1121	5. odozdo	ispjelo	uspjelo
1150	27. odozdo	Kožara	Kozara
1151	25. odozgo	Bavljine	Baljvine
1153	24. odozgo	Boca	Roca
1164	3. odozdo	5. proleterska	5-ta
1165	9. odozgo	narodne	narodne odbrane
1166	11. odozgo	artiljerijska	artiljerijski
1170	4. odozdo	Girko	Girsko
1171	6. odozgo	sirovana	visoravan
1173	5. odozgo	Juna	Južna
1186	2. i 3. odozdo	—	Ljuburić Vjekoslav Maks
1193	13. odozdo	Oferbegović	Omerbegović
1196	28. odozdo	Perušići	Pešurići
1209	15. odozdo	brigade	brigada
1217	13. odozgo	Zoljin vid	Zoljin vis
1219	**3. odozgo**	**1941—1945.**	**mart-maj 1945.**
1224	1. odozdo	Mejevići	Medojevići